1798-1898

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΤΑ ΑΠΑΝΤΑ
ΚΑΙ Η ΖΑΚΥΝΘΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ ΜΑΡΤΙΟΣ 1903

1798 — 1898

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΝ ΤΕΥΧΟΣ

ΕΠΙ ΤΗι ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΑΠΟ ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ

ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑι ΤΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥΤΩι ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Ἐν Ζακύνθῳ — Μάϊος 1902

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

1902

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΣΟΛΩΜΟΣ

Εἰκὼν καὶ ἰδιόχειρος ὑπογραφὴ Σολωμοῦ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ

8 Ἀπριλίου 1798 — 8 Ἀπριλίου 1898.

Τὴν ὀγδόην Ἀπριλίου 1898 συνεπληροῦντο ἑκατὸν ἔτη ἀκριβῶς ἀφ' ὅτου εἶδε τὸ φῶς ὁ **Διονύσιος Σολωμός**.

Ἀνθοστεφὴς ἡ Ζάκυνθος, πλημμυρισμένη ἀπὸ τὰ μυρωμένα, πολύχρωμα, ἑλκυστικά, ζηλευμένα, καλλίμορφα, 'ντροπαλά, ζωγραφιστὰ ῥόδα της, τὰ ἐαρινά, τὸν ἐδέχθη εἰς τὰς ἀγκάλας της.

Εἶνε ὁ μὴν ὁ κατ' ἐξοχὴν τῆς ποιήσεως ὁ Ἀπρίλιος.

Καὶ δὲν ἠδύνατο ὁ Σολωμὸς παρὰ νὰ γεννηθῇ τὸν Ἀπρίλιον.

Καὶ δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ γεννηθῇ εἰς τὴν Ζάκυνθον.

Μόνη ἡ Ζάκυνθος κατὰ τὰς πονηρὰς ἡμέρας ἐκείνας ἦτο τὸ κοινὸν ἐντευκτήριον τῶν βαρέως στεναζόντων ὑπὸ τὴν μαύρην δουλείαν ἀδελφῶν Ἑλλήνων.

Μόνον ἐν Ζακύνθῳ καὶ εἰς μέρη ἀπομεμακρυσμένα ἀπὸ τὰ ξένα ὄμματα ἐσφυρηλατοῦντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ σφῦραι καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ κοποῦν ὀλίγα ἔτη ἀργότερον αἱ ἁλύσεις δουλείας μακραίωνος, τὰ δεσμὰ ὠμοῦ τυράννου, αἱ χειροπέδαι ἀπανθρώπου κατακτητοῦ.

Εἰσέτι τὸ δροσάτο ἀγέρι τῆς λευθεριᾶς δὲν εἶχε φυσήσει 'ς τὸ Σταυρό, 'ς τὸν Ἑλληνικὸ Σταυρό, εἰς τὴν σκλαβωμένη Ἑλλάδα.

Ἡ σκλαβωμένη Ἑλλὰς ἐπνίγετο ἀπὸ ἀσφυξίαν διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀέρος αὐτοῦ.

Καὶ τὸν ἐπεζήτει.

Ἥρωες καὶ μάρτυρες συγχρόνως οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἱ παρασκευάσαντες τὸ μέγα, τὸ θεῖον, τὸ ἱερόν, τὸ γιγάντειον τοῦ 1821 ἔργον, ἤρχοντο εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἐδῶ, ἐδῶ εἰς τὰ καταπράσινα βουνὰ καὶ εἰς ταῖς φιλόξεναις ἀγκάλαις τῶν κατοίκων της, Ἑλλήνων μέχρι μυελοῦ τῶν ὀστέων, ἐδῶ ἐζήτουν νὰ ἀναπνεύσωσιν ὀλίγον ἐλεύθερο

ἀγέρι, καὶ ἀναπνέοντες αὐτὸ νὰ γίνωνται κήρυκες καὶ ἄγγελοι αὐτοῦ εἰς τοὺς μὴ εὐτυχήσαντας νὰ εἰσπνεύσωσιν ἐξ αὐτοῦ ἀδελφοὺς των Πελοποννησίους καὶ τῆς Στερεᾶς.

Ὄχι ὅτι ἦτο ἐλεύθερη ἡ Ζάκυνθος.

Ἦταν ἀποκάτω ἀπὸ τὰ προστατευτικὰ δεσμὰ τῆς Ἀγγλίας.

Καὶ ἀποκάτω ἀπὸ τὴν εὐγενικὴ σημαία τῆς προστάτιδος Δυνάμεως εὕρισκε, τῆς μάννας τὴ στοργὴ **ὄχι**, *τῆς μητρυιᾶς τὴ συμπάθεια* **ναί**.

Καὶ ἐκεῖνοι ἔφευγον τὰ νύχια τοῦ τυράννου, τὸ μαχαῖρι τοῦ φονιᾶ.

Δέκα χιλιάδες φοραὶς προτιμοτέρα ἡ συμπάθεια μητρυιᾶς ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ τυράννου.

Καὶ ἦτο μητρυιὰ σπάνια ἡ Ἀγγλία, σχεδὸν μάννα. Ἐχρειάζετο μία μεγάλη πατριωτικὴ ζέσις ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ τῆς Ἑπτανήσου, ἐχρειάζετο πολὺ μεγάλη φιλοπατρία, διὰ νὰ διακρίνῃ ἀποκάτω ἀπὸ ἕνα **τέτοιον** *ζυγὸν* **τέτοιας** *μητρυιᾶς, τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀγκαλῶν αὐτῆς ἀπὸ τὸ ἀγκάλιασμα τῆς καρδιακιᾶς μητρὸς* **Ἑλλάδος**· *ἀποκάτω ἀπὸ τέτοιο* **ἐλεύθερο ζυγὸ** *διετέλει ἡ Ἑπτάνησος καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν ἡ Ζάκυνθος.*

Καὶ ὠνειρεύετο καὶ ἐπόθει καὶ ηὔχετο διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Διότι μόνον μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐκείνης ἠδύνατο νὰ ὀνειρευθῇ τὴν ἰδικήν της ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν μετὰ τῆς μητρὸς ἕνωσίν της.

Καὶ εἰς μίαν τέτοια ψυχολογικὴ κατάστασι τοῦ λαοῦ τῆς Ζακύνθου, καὶ εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ **φουστανέλλα** *τοῦ τυχόντος σκλάβου Ἕλληνος ἐξεπροσώπει διὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ζακυνθίου λαοῦ ἓν ἰδανικὸν γεμάτο ἀπὸ θερμὸ πατριωτικὸ ἐνθουσιασμό, εἶδε τὸ φῶς ὁ* **Διονύσιος Σολωμός**.

Καὶ ἐγαλουχήθη καὶ ἀνετράφη καὶ ἠνδρώθη ἀνάμεσα ἀπὸ μίαν τέτοια ἐθνικὴ ζύμωσι, ἥτις ἐν Ζακύνθῳ ἐτελεῖτο.

Καὶ ἦτο 23 ἐτῶν, ὅταν ἀνεπετάσθη ἡ Σημαία τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν.

Εἴκοσι καὶ τρεῖς Ἀπριλίους ἠρίθμει, ὅταν ἔπεσε τὸ πρῶτο ἐπίσημο τουφέκι εἰς τὴν γειτονικὴν ἀδελφὴν Πελοπόννησον.

Καὶ ἦτο 23 ἐτῶν, ὅταν οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι, οἱ ἔνδοξοι τοῦ 1821

πολεμισταί, οἱ ἀτρόμητοι ἥρωες, ἐκήρυξαν τὴν Ἑλληνικὴν Παλιγγενεσίαν.

Καὶ εἰς τὴν ἡλικίαν ἐκείνην ὁ νεαρὸς Ἕλλην, ὁ εὐφάνταστος ποιητής, ὁ γεμάτος καρδιὰ εὐπατρίδης, ἤκουε διηγουμένας ἀπὸ τὰ φεύγοντα τὸ μαχαῖρι καὶ τὰς ἀτιμώσεις τοῦ Βαρβάρου γυναικόπαιδα τὰς ἡρωικωτέρας τῶν πράξεων, τὸν πρωτοφανῆ παλληκαρισμόν, τὴν ὑπερτάτην ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος αὐταπάρνησιν.

Ἤκουε διηγούμενα τὰ ὠμότερα βασανιστήρια, τῆς σούβλας τὰ ψησίματα, τοὺς τμηματικοὺς ἀκρωτηριασμούς, τῶν ὀφθαλμῶν τὰς ἐξορύξεις, τῶν γυναικοπαίδων τὰς σφαγάς, τῶν παρθένων τὰς ἀτιμώσεις, τῶν ἐκκλησιῶν τὰς δηώσεις, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἱερῶν τὰς ἱεροσυλίας.

Καὶ ἐθαμβώθη, ἐσκοτίσθη, ἐμέθυσε ἀπὸ ἀγνὸ πατριωτισμό.

Καὶ αἴφνης ἡ διάνοια τοῦ Σολωμοῦ, σκοτισθεῖσα πρὸς στιγμὴν ἐξ οἴκτου καὶ φιλοπατρίας, ἐφωτίσθη.

Ἠθέλησε νὰ πετάξῃ ἓν ἀνάθεμα κατὰ τοῦ τυράννου.

Καὶ ἠκούσθη τὸ **ἀνάθεμα**.

*
* *

Καὶ ποῖον ἄλλο ἀνάθεμα μεγαλείτερον καὶ ἰσχυρότερον ἠδυνήθη νὰ φαντασθῇ κανεὶς νὰ πετάξῃ ἐναντίον ἑνὸς βαρβάρου καὶ τυράννου κατακτητοῦ παρὰ τὸν πρῶτον Ὕμνον, ὁ ὁποῖος ποτὲ ἠκούσθη πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν;

Εἰς τὴν Ἐλευθερίαν ἐκείνην, ὑπὲρ τῆς ὁποίας εἷς λαὸς ἐθυσίαζε τὰ πάντα, καὶ ἐναντίον τῆς ὁποίας ὀρδαὶ βάρβαροι προέβαινον μέχρι τῶν ἐσχάτων ὁρίων τῆς ὠμότητος καὶ τῆς κτηνωδίας;

Ἰδοὺ διατὶ **ὁ Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ὁ Ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ** *δὲν εἶνε ποίημα!!*

Εἶνε **ἔμπνευσις** *!*

Ἔμπνευσις θεία, ἔμπνευσις οὐράνιος!

Καὶ τοιαύτην ὁ Ἑλληνικὸς λαός, οἱ ἁπανταχοῦ τῆς γῆς Ἕλληνες τὴν θεωροῦσιν.

Ἔμπνευσις εἴπομεν; θεία; οὐράνιος;

Πλέον ἔτι!

Εἶνε **προφητεία** *!*

Προφητεία μήπω ἐνσαρκωθεῖσα τελείως.

Κατὰ μέγα μέρος ἐνσαρκωθεῖσα ὅμως.

Καὶ ὡς προφητεία, ἱερά, θεία, μυστηριώδης, μὴ δυναμένη παρὰ νὰ ἐνσαρκωθῇ τελείως, νὰ πραγματοποιηθῇ, νὰ ἐκπληρωθῇ.

Ἡ καρδία ἡ μεγάλη τοῦ **Σολωμοῦ** *βεβαίως θὰ χαρῇ διὰ τὸν πανελλήνιον πανηγυρισμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος του.*

Ἀλλὰ τότε μόνον θὰ σκιρτήσῃ, ὅταν ἴδῃ τὸ ὄνειρόν του ἐνσαρκούμενον, τὴν προφητείαν του πραγματοποιουμένην.

Ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος νὰ δώσῃ ταχέως, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχέως, νὰ σκιρτήσῃ ἡ καρδία τοῦ Σολωμοῦ.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἂς ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν χαράν, ἣν σήμερον αἰσθάνεται ἐπὶ τῇ μερικῇ ἐπαληθεύσει τῆς μεγάλης, τῆς πατριωτικῆς, τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ἁγίας προφητείας του.

Καὶ ἂς ἀναφωνήσωμεν:

Δόξα εἰς τὸν Σολωμόν!

Τιμὴ *εἰς τοὺς ἑορτάζοντας τὴν ἑκατονταετηρίδα του!*

Χαρὰ καὶ εὐτυχία *εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ ἴδωσι τὴν ἐπαλήθευσιν τῆς προφητείας του.*

ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΩΡΕΤΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΕΟΡΤΩΝ

Πολὺ πρὶν ἀνατείλῃ ἡ ὀγδόη Ἀπριλίου 1898, καὶ ὡρισμένως ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1896, ἀρκετοὶ ὑπῆρξαν οἱ σκεφθέντες σοβαρῶς, ἂν ἡ Ζάκυνθος δὲν ὤφειλε νὰ ἑορτάσῃ πανδήμως, συμμετέχοντος καὶ τοῦ Πανελληνίου, τὴν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ μεγάλου τέκνου της, τοῦ ἀθανάτου Ἐθνικοῦ Ποιητοῦ *Διονυσίου Σολωμοῦ*.

Δύο ὅμως καὶ μόνοι ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι καὶ δημοσίᾳ ἔρριψαν σχεδὸν ταυτόχρονον κραυγήν, δημοσιεύσαντες τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνώμην των καὶ θεωρήσαντες ἀναγκαῖον τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ *Σολωμοῦ*.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΔΕ-ΒΙΑΖΗΣ

Ἐννοοῦμεν τὸν πασίγνωστον ἀρχαιοδίφην καὶ πολύτιμον ἐν τῷ παρόντι τεύχει συνεργάτην κ. Σπυρίδωνα Δε-Βιάζην καὶ τὸν γνωστὸν λόγιον κ. Γεώργιον Μάνεσην.

Δημοσιεύομεν εὐθὺς κατωτέρω τί τῇ 5ῃ Ἰανουαρίου 1896 ἀπέστελλεν ἐκ Ζακύνθου καὶ ἐδημοσιεύετο ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 327 φύλλῳ τῆς «Ἑστίας» ὁ πρῶτος, καθὼς ἐπίσης ποίαν ἐπιστολὴν κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ὁ κ. Μάνεσης ἀπηύθυνε πρὸς τὸν κ. Ζώην ἐκ Κυθήρων, ὅπου διέμενε :

« . . . .

Περαίνοντες ἐκφράζομεν μίαν εὐχήν. Ἐντὸς δύο περίπου ἐτῶν

συμπληροῦνται ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Νομίζομεν ὅτι καθῆκον ἔχει ἡ Ζάκυνθος νὰ ἑορτάσῃ τὸ ἔνδοξον γεγονός, ἀλλ' ἡ ἑορτὴ δέον νὰ εἶνε πανελλήνιος. Πεπεισμένοι εἰς τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν τοῦ τε Δημάρχου κ. Λουκᾶ Καρρὲρ καὶ τῶν κυρίων συμβούλων, ἐλπίζομεν νὰ διορισθῇ ἀπὸ τοῦδε κατάλληλος ἐπιτροπή, ὅπως ἑτοιμάσῃ τὰ τῆς ἑορτῆς.

Μάλιστα εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἡ Ἑλλάς, κοινῷ ἐράνῳ ἢ τῇ συνδρομῇ τῶν ὁμογενῶν, ἐγείρῃ ἐν τῇ πατρίδι τοῦ ποιητοῦ μνημεῖον ἀντάξιον τῆς μεγαλοφυΐας του. Τοῦ δὲ ἀνδριάντος τὰ ἀποκαλυπτήρια νὰ γίνουν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑκατοστῆς ἐπετείου τῆς γεννήσεως τοῦ ποιητοῦ».

Σπ. Δε-Βιάζης.

Πρὸς τὸν κ. Λεωνίδαν Χ. Ζώην

Διευθυντὴν τῶν «Μουσῶν».

Ζάκυνθον.

Φίλτατέ μοι Ζώη,

Τὸ ὑφ' ὑμῶν ἐπαξίως πάνυ διευθυνόμενον περιοδικὸν «Αἱ Μοῦσαι» ἀντιπροσωπεύει κάλλιστα τὴν ἐν Ζακύνθῳ φιλολογικὴν κίνησιν. Πιστεύω δ' ὅτι περὶ πράγματος ἀφορῶντος εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἐν γένει εἰς τὰ γράμματα τὸ περιοδικὸν ὑμῶν πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν πρωτοβουλίαν.

Σᾶς γράφω περὶ πράγματος ἀφορῶντος εἰς τὴν πάτριον ἱστορίαν, εἰς τὴν πάτριον φιλολογίαν. Γνωστόν σας εἶνε ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1798 μέχρι σήμερον, ἀπὸ τοῦ ἔτους δηλαδὴ τῆς γεννήσεως τοῦ Σολωμοῦ ἕως τώρα, ἀντάξιος ποιητὴς τοῦ Ζακυνθίου ἀοιδοῦ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι εἰσέτι δὲν ἀνεδείχθη· λυπηρὸν τὸ τοιοῦτον ἀλλὰ δυστυχῶς ἀληθές. Γνωστόν σας εἶνε ὅτι ὁ Σολωμὸς διὰ τοῦ ἀθανάτου ὕμνου του ὄχι μόνον ἐνεθουσίασε τὸν Ἑλληνισμὸν γράφων ὅτι «Ἀπ' τὰ κόκκαλα τὰ ἱερὰ τῶν Ἑλλήνων ἐβγῆκεν ἡ ἐλευθερία», ἀλλ' ἠλέκτρισε καὶ τὰς καρδίας ἡμῶν τῶν Ἑπτανησίων καὶ ἐγένετο ἡ πρώτη ὤθησις ἡ ἐνθουσιαστικὴ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν τοῦ ῥιζοσπαστισμοῦ. Γνωστόν σας εἶνε ὅτι ὁ ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ εἶνε ὁ ἐθνικὸς τῶν Ἑλλήνων ὕμνος, ὅτι οἱ δύο πρῶτοι στίχοι του, κατὰ τὴν μελοποίησιν τοῦ Μαντζάρου, ἀντηχοῦσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ διατρέχουσι τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Σολωμὸς εἶνε πανελλήνιος ἀνήρ, διότι ὅλη ἡ Ἑλλὰς καὶ ὅλ οἱ Ἕλληνες καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἀκούουσι μελπόμενον τὸν Ἐθνικ Ὕμνον. Γνωστόν σας εἶνε, ὅτι εἰς τοιοῦτον ἄνδρα ἡ γενέτειρα πατρ του, ἡ πατρίς μας, ἀπὸ τοῦ θανάτου του καὶ ἐντεῦθεν οὐδὲν τ μνήμης αὐτοῦ ἀντάξιον ἔπραξεν. Ἡ μικρὰ προτομὴ ἡ ἱσταμένη ἐν τ πλατείᾳ τῇ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τιμηθείσῃ δὲν εἶνε ἱκανὴ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Ὁ Σολωμὸς ζῇ διὰ τοῦ Σολωμοῦ· πρέπει καὶ ἡ γενέτειρα αὐτοῦ νῆσος, ἡ νέα γενεὰ νὰ τιμήσῃ τὸν Σολωμόν. Εἶνε πλέον καιρός. Γνωστόν σας εἶνε, ὅτι, τοῦ Σολωμοῦ γεννηθέντος ἐν ἔτει 1798, κατὰ τὸ ἔτος 1898, μετὰ δύο δηλαδὴ ἔτη, συμπληροῦται ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ. Ποία καταλληλοτέρα περίστασις εἶνε διὰ τὴν Ζάκυνθον, ὅπως τιμήσῃ τὸν ἐθνικὸν ἀοιδόν, εἰμὴ ἡ ἑκατονταετηρὶς τῆς γεννήσεώς του;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΝΕΣΗΣ

Πρέπει ἀπὸ τοῦδε, φίλε κ. Ζώη, νὰ γίνῃ σκέψις δι' αὐτὸ τὸ ζή τημα, πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην χροιὰ πανελλήνιος, τ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ζακύνθου. Τὸ περιοδικόν σας, ὡς ἀντιπροσωπεύ τὴν ἐν Ζακύνθῳ φιλολογικὴν κίνησιν καὶ τὰ γράμματα, ἂς ἀνακινήσ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπὸ τοῦδε, ὅπως τοὐλάχιστον πρὸ δύο ἐτῶν προ τοιμασθῇ προσηκόντως ἡ Ζάκυνθος νὰ τιμήσῃ τὸν ἀοιδὸν τῆς ἐλε θερίας τὸν συμπληροῦντα κατὰ τὸ ἔτος 1898 ἑκατὸν ἔτη. Ἂς συ

ματισθῇ πρὸς τοῦτο ἐπιτροπὴ ἐξ ἐπιστημόνων, λογίων καὶ ἄλλων, ἥτις νὰ ἐργασθῇ μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως, ὅπως κατὰ τὸ ἔτος 1898 ἡ νῆσος τοῦ Σολωμοῦ ἑορτάζουσα τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ τέκνου της λάβῃ μορφὴν ἐνθουσιώδους πανηγύρεως. Εἴθε ἡ φωνή μου νὰ εἰσακουσθῇ.

Ἐν Κυθήροις τῇ 5ῃ Ἰανουαρίου 1896.

Πρόθυμος

Γεώρ. Δ. Μάνεσης

*
* *

Εὐθὺς μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν δύο τούτων ὑπομνημάτων, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Ἐθνικοῦ Ποιητοῦ συζήτησις ἐγένετο ζωηροτέρα.

Δι' ἐπανειλημμένων δὲ καὶ ἀτελευτήτων κατ' ἰδίαν συζητήσεων κατωρθώθη ἐπὶ τέλους κατὰ Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους 1896, ἤτοι τέσσαρας ὅλους μῆνας μετὰ τὰ πρῶτα δημοσιεύματα, νὰ συνταχθῇ τὸ πρῶτον, ἐν σχέσει πρὸς τὸν πανηγυρισμόν, ἐπίσημον πρακτικόν, οὗτινος ἀκριβὲς ἀντίγραφον παραθέτομεν ὧδε:

Ἐν Ζακύνθῳ σήμερον τῇ 26 Μαΐου 1896 συνελθόντες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Συλλόγου τῶν *Φιλομαθῶν*, ὁ πρόεδρος τοῦ πολιτικοῦ Συλλόγου *Λομβάρδος*, ὁ πρόεδρος τοῦ Φιλαρμονικοῦ Συλλόγου Ζακύνθου, ὁ πρόεδρος τοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου Ζακύνθου, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ζακύνθῳ τμήματος τῆς ἑταιρείας «Ἑλληνισμός», ὁ ἐνταῦθα διαμένων πρόεδρος τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου τῶν *Φιλοτέχνων* καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἐκδιδομένων ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, εἰς σύσκεψιν, καθ' ἣν προσεκλήθησαν καὶ οἱ πρόεδροι τῶν λοιπῶν ἐν Ζακύνθῳ σωματείων, καὶ λαβόντες ὑπ' ὄψει, ὅτι κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1898 συμπληροῦται ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ περιφανοῦς τῆς Ζακύνθου τέκνου καὶ Ἐθνικοῦ Ποιητοῦ Διον. Σολωμοῦ, ὡς καὶ τὴν ἀπὸ 5ης Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. δημοσίᾳ διατυπωθεῖσαν γνώμην καὶ πρότασιν τοῦ ἑταίρου τοῦ Συλλόγου τῶν *Φιλομαθῶν* κ. Γεωργ. Δ. Μάνεση περὶ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ πανηγυρισμοῦ τῆς 100τηρίδος τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ, ἠσπάσθησαν ὁμοφώνως τὴν γνώμην ταύτην, ἐξελέξαντο δὲ Κεντρικὴν ἐπιτροπήν,

ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου τῶν *Φιλομαθῶν*, ὡς προέδρου αὐτῆς, καὶ τῶν προέδρων τῶν λοιπῶν ἐν Ζακύνθῳ Συλλόγων καὶ Σωματείων, ἤτοι τῆς λέσχης *Ζάκυνθος*, τοῦ πολιτικοῦ Συλλόγου *Λομβάρδος*, τοῦ Φιλαρμονικοῦ, τοῦ Γυμναστικοῦ καὶ τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, τοῦ προέδρου τῶν Συντεχνιῶν καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ ποιητοῦ Δημ. Ν. Λούντζη Σολωμοῦ, ἀνέθηκαν δ' αὐτῇ τὴν ἐντολήν, ὅπως προβῇ εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ προγράμματος καὶ τοῦ τρόπου τῆς τελεσθησομένης ἐν Ζακύνθῳ πανηγύρεως.

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐν λόγῳ πρακτικοῦ καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ζωηρὰν συζήτησιν εἴς τε τὰς ἐντοπίους καὶ τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας οἱ ἐν Ἀθήναις λόγιοι, πατριῶται μέχρι μυελοῦ τῶν ὀστέων, συνελθόντες συνεζήτησαν μετ' ἐπιστασίας τὸ ζήτημα, μὴ θὰ ἦτο προτιμότερον, ἂν αἱ ἑορταὶ ἐλάμβανον χώραν ἐν Ἀθήναις, ὅπου πιθανὸν νὰ διεξήγοντο καὶ μεγαλοπρεπέστερον καὶ ἐνθουσιωδέστερον καὶ ὅπου θὰ προσελάμβανον μᾶλλον πανελλήνιον χαρακτῆρα.

Μετὰ ὥριμον ὅμως σκέψιν ἐπείσθησαν, ὅτι ἁρμοδιώτερος τόπος πρὸς διεξαγωγὴν αὐτῶν ἀπὸ τὸν τόπον *τῆς γεννήσεώς του* δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε ἄλλος, καὶ διὰ πολλοὺς μὲν ἄλλους λόγους, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι καὶ ἀνδριὰς ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ θὰ ἐστήνετο ἀντάξιος πρὸς τὸν μέγαν ἄνδρα, καὶ κατ' ἐξοχὴν διότι οἱ παρασταθησόμενοι κατὰ τὰς ἑορτὰς Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες ἐν Ζακύνθῳ καὶ μόνον θὰ εὕρισκον, παρεκτὸς τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του, καὶ τὴν οἰκίαν, ἔνθα ὁ Σολωμὸς ἐγεννήθη, καὶ τὴν οἰκίαν, ἔνθα τὸν Ἐθνικὸν Ἑλληνικὸν ὕμνον ἔγραψεν.

Οὕτω λοιπὸν ἁπάντων τῶν θαυμαστῶν τοῦ Σολωμοῦ αἱ γνῶμαι συνεπήχθησαν εἰς δύο ὡρισμένα ζητήματα, ἤτοι α' ὅτι δέον νὰ ἑορτασθῇ ἡ ἑκατονταετηρὶς τοῦ Σολωμοῦ καὶ β' ὅτι ἡ μητρικὴ γῆ ἦτο ἡ καλλιτέρα διὰ νὰ πανηγυρίσῃ τὴν ἑκατονταετηρίδα ἐκείνου.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης. Καὶ τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν τῆς ἀδελφῆς μεγαλονήσου ὡς ἄμεσος συνέπεια ἐπηκολούθησεν ὁ τελευταῖος ἀτυχής μας πόλεμος.

Ἠθισμένη ἡ Ζάκυνθος εἰς τὴν ἀπεριόριστον πρὸς τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν μάρτυρα Κρήτην συμπάθειάν της, συνεπαρμένη ἀπὸ πατριωτισμόν, ἐνθουσιασμένη ἀπὸ ἐθνισμόν, μεθυσμένη ἀπὸ ἐθνικὴν ἀγανάκτησιν, μαυροφορεμένη τελευταῖον ἀπὸ τὰς ἀτυχεῖς ἐκβάσεις τῶν συμπλοκῶν τοῦ πολέμου ἐκείνου ἀφῆκε κατὰ μέρος κάθε σκέψιν καὶ κάθε

συλλογισμόν, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ ἐνδόξου τέκνου της.

Δὲν ἥρμοζον δυστυχῶς παιᾶνες ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, οἷος ἀπῃτεῖτο διὰ μίαν τοιαύτην ἐθνικὴν πανήγυριν, εἰς στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πατρὶς ἔρριπτε τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων κύβον.

Ἦλθεν ὁ πόλεμος καὶ παρῆλθεν.

Αἱ ὧραι διεδέχοντο ἀλλήλας σχηματίζουσαι τὰς ἡμέρας, καὶ αἱ ἡμέραι ἀενάως ἐπερχόμεναι ἐσχημάτιζον τοὺς μῆνας, δώδεκα δὲ μῆνες κατὰ σειρὰν ἐσχημάτισαν ἓν ὁλόκληρον ἔτος ἀπὸ τοῦ πολέμου, ἡ δὲ ἡσυχία καὶ ἡ εἰρήνη ἐβασίλευσαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ περισυλλογὴ τῶν ναυαγίων καὶ τῶν πληγῶν τοῦ πολέμου ἡ ἐπούλωσις εἶχεν ἤδη ἐφελκύσει σύμπασαν τὴν προσοχὴν παντὸς ὑγιοῦς ἐν τῷ τόπῳ στοιχείου.

Ἡ Ἑλλὰς εἴπερ ποτὲ ἀκμαία ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως πρωτοστατοῦντος ἐν παντὶ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, παρέχουσα οὕτως ἐλπίδας αἰσιωτέρου μέλλοντος καὶ προσεχοῦς ἀποπλύσεως τοῦ ῥύπου τοῦ 1897 δίκην λιβανωτοῦ, ὅστις τόσον μείζονα εὐωδίαν ἀναδίδει πέριξ αὐτοῦ, ὅσον περισσότερον καταβάλλεται καὶ καταπατεῖται.

Τότε ἐπανετέθη καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ φιλολογικοῦ τάπητος.

Ζωντανότερον μάλιστα τώρα, διότι ἐπεκράτησε παρὰ πολλοῖς ἡ ἰδέα, ὅτι τὰ Ἔθνη τὰ ἀξιοῦντα νὰ ἔχωσιν ἥρωας, δοθείσης περιστάσεως, ὀφείλουσι νὰ ἀναζωπυρῶσιν ἀενάως τὸν φιλοπατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν, τιμῶντα τοὺς ἐθνικοὺς αὐτῶν ἄνδρας καὶ διοργανοῦντα συχνὰς ἐθνικὰς πανηγύρεις πρὸς τιμήν των.

*
* *

Ἤρξαντο λοιπὸν καὶ αὖθις ἐπανειλημμένως συσκεπτόμενοι ἐνταῦθα περὶ τοῦ τρόπου, τῶν μέσων καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἑορτασμοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ περὶ τῶν μελλόντων νὰ λάβωσι τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ ἑορτασμοῦ αὐτοῦ.

Εἰς τὰς συσκέψεις καὶ συζητήσεις ταύτας ἔδωκε πέρας ὁ κ. Φρ. Καρρέρ, ὅστις ἐν ἐξεπίτηδες συνεδριάσει λαβούσῃ χώραν ἐν τῇ ἐν Ζακύνθῳ Ἀγγλικῇ Στοᾷ, κατὰ τὴν 30 Ἰανουαρίου 1898, προέτεινε,

καὶ κατώρθωσε νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ πρότασίς του, ὅπως ἀνατεθῇ εἰς δωδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν νὰ μεταβῇ παρὰ τῷ μόνῳ ἐπιζῶντι ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Σολωμοῦ, ἀνεψιῷ δὲ τοῦ Ἐθνικοῦ Ποιητοῦ κ. Δημ. Λούντζῃ Σολωμῷ καί, ἀφοῦ γνωρίσῃ εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς της, νὰ σκεφθῇ καὶ ἐνεργήσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτοῦ τὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἔργου ἀπαιτηθησόμενα.

Πράγματι ἡ σχηματισθεῖσα ἐπιτροπὴ μεταβᾶσα παρὰ τῷ κ. Λούντζῃ ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολήν της ἐγκαίρως, μετὰ συζήτησιν δὲ βραχεῖαν ἀπεφασίσθη ἀπὸ κοινοῦ, ὅπως σχηματισθῇ ὅμιλος ἀντιπροσωπεύων ὁλόκληρον τὴν Ζάκυνθον, εἰ δυνατόν, ἄρτιος καὶ ἐπαρκής, ὅστις νὰ ἐκλέξῃ ἐπιτροπὴν μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτοῦ, εἰς ἣν νὰ ἀναθέσῃ τὴν φροντίδα τῆς διακανονίσεως τῶν κατὰ τὰς ἑορτάς.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΟΥΝΤΖΗΣ

Ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον ἐσχηματίζετο ὁ ὅμιλος οὗτος, ἀντιπροσωπεύων ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα, τὰς ἐπιστήμας, τοὺς συλλόγους, τὰς συντεχνίας, ἐξ 80 περίπου ἀτόμων, ὅστις, ἀφοῦ μετὰ πολλὰς συσκέψεις καὶ συζητήσεις συνέταξε τὸν κανονισμόν, ὁ ὁποῖος θὰ διηύθυνε τοῦ λοιποῦ τὰς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἐνεργείας, ἐν μιᾷ τῶν συνεδριάσεών του ἐξελέξατο ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν ἐπίτιμον προεδρείαν τοῦ ἐθνικωτάτου ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου Διονυσίου Πλέσσα καὶ ἀποτελουμένην ἀπὸ τοὺς κ. κ. Σπυρ. Μαρκόπουλον, Δ. Ν. Σολωμὸν Λούντζην, Α. Γαήταν, Α. Κρώββ, Φρ. Καρρέρ, Μεμ. Μαρτζώκην, Ν. Μεσσαλᾶν, Ἐλ. Γιαννόπουλον, Λεων. Κοριανίτην, Ἰωάν. Χ. Δαμίρην, Ἀρ. Σιγοῦρον Δεσύλλαν, Ι. Α. Τρίκαρδον, Παν. Α. Μουζάκην, Ἰω. Μερκάτην καὶ Διον. Ἰθακήσιον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέθηκε τὴν ἐντολήν, συμφώνως μὲ τὸν κανονισμόν, νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ πανηγυρισμοῦ.

Ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον ἐξεδίδετο Β. Διάταγμα, δι' οὗ ἐπεκυροῦτο ὁ ψηφισθεὶς κανονισμὸς ὑπὸ τοῦ ὁμίλου, καὶ τῇ 26ῃ Ἰουνίου 1898 διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 14417 διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐκλεγεῖσα ἐπιτροπὴ καὶ ἐχορηγεῖτο εἰς αὐτὴν ἡ ἄδεια πρὸς συλλογὴν ἐράνων πανελληνίων.

Η Α. Π. Ο ΑΡΧΙΕΠ. ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκδοσιν καὶ κοινοποίησιν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν δύο τούτων Διαταγμάτων διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1333 ἐγγράφου τῆς Νομαρχίας Ζακύνθου ἡ Ἐπιτροπὴ συνελθοῦσα εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς τακτικὴν συνεδρίαν προέβη εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας της, ἐκλέξασα Πρόεδρον αὐτῆς τὸν ἀείμνηστον Σπ. Μαρκόπουλον, ταμίαν τὸν Δημ. Σο-

λωμὸν Λούντζην καὶ γραμματέα αὐτῆς τὸν Διον. Ἰθακήσιον. Εὐθὺς δὲ συνταχθεῖσα, ἀναγνωσθεῖσα καὶ ἐπικυρωθεῖσα ἐδόθη πρὸς τύπωσιν ἡ ἑπομένη ἔκκλησις :

Πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας !

Ἑκατὸν ἔτη συμπληροῦνται, ἀφ' ὅτου ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ γωνίᾳ τῆς ἑλληνικῆς γῆς συνετελέσθη ἓν τῶν περιφανεστέρων γεγονότων τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἔλαχεν ἡ δόξα τῆς ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς γεννήσεως τοῦ Δ. Σολωμοῦ· πλὴν τὸ κλέος τοῦτο ἡ νῆσος τοῦ Ἰονίου μερίζεται μετὰ τοῦ Ἔθνους σύμπαντος, οὗ ὁ μεγαλόπνευστος αὐτῆς γόνος ἐξετραγῴδησε τὰ μαρτύρια καὶ ἐξῆρε τὰ τρόπαια, ἀθλήσας διὰ τῆς λύρας του, ὡς οἱ γίγαντες τοῦ ἀγῶνος ἤθλησαν διὰ τοῦ πυρσοῦ καὶ τοῦ ξίφους.

ΣΠ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

Τὴν ἀμφιετηρίδα τῆς γεννήσεως τοῦ ψάλτου τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τῆς πατρίδος, τοῦ ἐκπροσωποῦντος μίαν ὅλην περίοδον τῆς πατρίου ἱστορίας, τοῦ ἐνσαρκοῦντος ἐν ἑαυτῷ μίαν τῶν θαυμασιωτέρων ἐκδηλώσεων τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ἡ Ζάκυνθος ὑπολαμβάνει ὑπέρτατον καθῆκον, καὶ πρὸς ἑαυτὴν ἰδίᾳ καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν καθόλου, νὰ πανηγυρίσῃ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον οὐρανόν, ὅστις πρῶτος διεγέλασεν εἰς τοῦ ποιητοῦ τὰ βλέμματα, καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἐδάφους, ὅπερ ὡς βαρύτιμον τῆς ὅλης πατρίδος παρακαταθήκην φυλάττει τὰ ὀστᾶ του.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπικαλεῖται δι' ἡμῶν, περιβληθέντων ἤδη τὸ ἐκ τῆς Κυβερνητικῆς ἀδείας νόμιμον κῦρος, τὴν συνδρομὴν τῶν *συμπολιτῶν καὶ ὁμοεθνῶν του* ἁπάντων, ἵνα διὰ τῆς ὅσον οἷόν τε μεγαλοπρεπεστέρας τελέσεως τῶν ἑορτῶν τούτων καὶ τῆς τῇ εἰσφορᾷ τῶν Πανελλήνων ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος, ἀνταξίου τηλικού-

ἀνδρός, διατρανωθῇ ἡ εὐγνωμοσύνη ὁλοκλήρου τοῦ Ἔθνους πρὸς τὸν ἔνθεον διερμηνέα τῶν προαιωνίων αὐτοῦ πόθων, ἐν δὲ τῇ εὐγνωμοσύνῃ ταύτῃ καταδειχθῇ καὶ αὖθις ἡ ἀνὰ μέσον τῶν αἰώνων, τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν ἀποστάσεων ενιαία καὶ ἀναλλοίωτος πίστις τοῦ Γένους εἰς τὸν προορισμόν του καὶ τὸ μεγαλεῖόν του.

Ἐκ τοιούτων αἰσθημάτων ὁρμώμενοι πεποίθαμεν ὅτι οἱ ἁπανταχοῦ Ἕλληνες θέλουσι προθύμως συνεισφέρει τὸν ὀβολὸν αὐτῶν εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην πανήγυριν, δι' ἧς ἐν τῷ προσώπῳ ἑνὸς μεγάλου νεκροῦ τὸ Πανελλήνιον θέλει τελέσει ἑκατονταετὲς μνημόσυνον τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θριάμβων του. Ὁ αἰών, ὅστις ἤδη τελευτᾷ ἀπὸ τῆς τοῦ Σολωμοῦ γεννήσεως, δὲν ἀποτελεῖ ἢ μικρὸν σταθμὸν ἐν τῇ αἰωνιότητι τῆς μνήμης του· οὕτω καὶ ἡμεῖς πανηγυρίζοντες τὴν ἑκατονταετηρίδα ταύτην δὲν θὰ ἑορτάσωμεν μόνον τὸ τέρμα μιᾶς χρονικῆς περιόδου ἀλλὰ σύναμα καὶ τὴν ἀφετηρίαν νέας, συνάπτοντες ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ πανελληνίου τούτου ὀνόματος τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος μετὰ τῶν ἐλπίδων τοῦ μέλλοντος.

ΦΡ. ΚΑΡΡΕΡ

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 2 Ἀπριλίου 1898.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ Κεντρικὴ Ἐπιτροπή.

† *Ὁ Ζακύνθου* ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἐπίτιμος Πρόεδρος

Σπ. Μαρκόπουλος *πρόεδρος*, **Δ. Ν. Σολωμὸς Λούντζης** *ταμίας*, **Α. Γαΐτας, Α. Κρώββ, Φ. Καρρέρ, Μεμ. Μαρτζώκης, Ἰουλ. Φ. Μερκάτης, Ν. Σ. Μεσσαλᾶς, Εὐστ. Γιαννόπουλος, Λεων. Κοριανίτης, Ἰωάν. Χ. Δαμίρης, Ἀρ. Σιγοῦρος Δεσύλλας, Ι. Χ. Τρίκαρδος, Παν. Α. Μουζάκης, Δ. Ἰθακήσιος.**

Ἐκδοθεῖσα καὶ καταλλήλως δημοσιευθεῖσα ἡ ὡς ἄνω ἔκκλησις ἀπεστάλη καὶ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος εἰς πάντα Ἕλληνα, ὡς ἐκ τῆς θέσεως, τῆς φήμης καὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ὁποίου ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ ἐδικαιοῦτο νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ εὕρισκεν ἠχὼ ἡ ἔκκλησις αὕτη. Ἔκτοτε ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπή, καὶ ὀφείλομεν νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν πρὸς τιμήν της, οὐδενὸς ἠμέλησε καὶ οὐδεμίαν εὐκαιρίαν παρέλειψε χωρὶς νὰ ἐπωφεληθῇ αὐτῆς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου, τοῦ δυσχεροῦς, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικοῦ σκοποῦ της.

ΛΕΩΝ. ΚΟΡΙΑΝΙΤΗΣ

Καὶ ὑποεπιτροπὰς ἐσχημάτισε καὶ δι' ἐπανειλημμένων ἐγγράφων, ἐπιστολῶν καὶ αἰτήσεων ἀπετάθη καὶ ἐζήτησε συνδρομὰς καὶ αἱ ἐκκλήσεις της εὑρίσκοντο ἐπίσης καὶ εἰς τὰ μέγαρα μεγάλων ὁμοεθνῶν καὶ εἰς τὰ πενιχρὰ γραφεῖα πτωχῶν Ἑλλήνων.

Τὸν ἀποθανόντα κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1899 πρόεδρόν της ἀείμνηστον Σπ. Μαρκόπουλον διεδέχθη ὁ κ. Φρ. Καρρέρ, συνεχίσας τὴν διὰ τὸ μελετώμενον ἔργον μέριμναν τοῦ προκατόχου του.

Ἀτυχῶς ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ δὲν εὗρε πρόθυμον ἠχὼ εἰς τὰς ἐκκλήσεις της.

Ἰδοὺ διατί τρὶς ἠναγκάσθη ν' ἀναβάλῃ τὰς ἑορτάς, ἐπὶ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη, καὶ ἀπὸ Μαΐου εἰς Μάϊον μεταφέρουσα ταύτας νὰ προκαλῇ τὰ σχόλια τῶν μοχθηρῶν, ἀντὶ νὰ προκαλῇ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν καρτεροψυχίαν της. Ἐπὶ τέλους τὸν παρελθόντα Μάϊον 1901 ἀνέβαλεν αὐτὰς διὰ τελευταίαν φοράν, δώσασα εἰς τὴν δημοσιότητα τὴν ἀκόλουθον δήλωσιν ἐν εἴδει ἐκκλήσεως:

Ἡ ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ μεγαλοπνεύστου Ποιητοῦ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν Ὕμνου Διονυσίου Σολωμοῦ, σὺν τῇ ἀνε-

γέρσει ἀνταξίου αὐτῷ ἀνδριάντος, Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ ἔλαβεν ὑπ' ὄψει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἕνεκα τῆς ἐνσκηψάσης θεομηνίας γενικὴν οἰκονομικὴν καχεξίαν τοῦ ἔθνους, καὶ ἰδίᾳ τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀπευθυνθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ κ. Δημάρχου Ζακυνθίων ἔγγραφον, δι' οὗ κατεδεικνύετο, λίαν ὀρθῶς καὶ ἐλλόγως, ὅτι ἡ πόλις ἡμῶν, ἕνεκα τῶν μὴ ἀποπερατωθέντων ἔτι διαφόρων δημοτικῶν ἔργων, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν εὐπροσώπως νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς πολυπληθεῖς καὶ ἐπισήμους ξένους, οἵτινες ἀναμφιβόλως θὰ συρρεύσωσιν ἐνταῦθα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ. Τὰς διὰ τοῦ ἀνωτέρου ἐγγράφου ἀπευθυνθείσας τῇ ἡμετέρᾳ Ἐπιτροπῇ ὀρθὰς παρατηρήσεις ταύτας ὁ κ. Δήμαρχος ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ ἐπαναλάβῃ ἡμῖν διὰ ζώσης φωνῆς ἐσχάτως, σὺν τῇ προσθήκῃ, ὅτι τὸ ἐπιὸν ἔτος, ὅτε θὰ ὦσι περατωμένα ἅπαντα τὰ κατασκευαζόμενα ἤδη καὶ ἐν τῷ γίγνεσθαι ὄντα ἔργα, ἡ πόλις ἡμῶν θὰ εὑρεθῇ βεβαίως ἑτοίμη, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὅπως ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἑορτάσῃ τὴν μεγάλην ταύτην ἐθνικὴν ἐπετηρίδα, εἶνε δὲ ἀναμφισβήτητον, ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ κ. Δημάρχου γεννῶνται ἐκ τοῦ ἐνδομύχου αὐτοῦ πόθου, ἵνα εὑρεθῇ ὁ Δῆμος ἐν καταστάσει, ὅπως λάβῃ εἰς ταύτην ἐνεργὸν καὶ πρωτεῦον μέρος, παρέχων τῇ ἡμετέρᾳ Ἐπιτροπῇ, ὡς προφορικῶς ὁ κ. Δήμαρχος, λίαν πατριωτικῶς, ἐβεβαίωσεν ἡμῖν τοῦτο, πᾶσαν δυνατὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν, ὡς δεῖ, προκειμένου περὶ τοῦ ἀθανάτου Σολωμοῦ μας, τῆς ἀφθίτου ταύτης δόξης οὐ μόνον τῆς μικρᾶς μας Ζακύνθου ἀλλὰ καὶ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους. Τὴν γνώμην ταύτην τῆς ἀναβολῆς συμμερίζεται ἀνεξαιρέτως ἅπας ἡμῶν ὁ τόπος, ὡς ἀριδήλως ἐξεδηλώθη τοῦτο πλειστάκις ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἐνταῦθα τύπου. Πλὴν ἐκτὸς ὅλων τούτων, ἐπειδὴ ἡ Ἐπιτροπὴ εὑρίσκεται εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ διὰ τῶν συλ-

ΜΕΜ. ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

λεγέντων καὶ συλλεγησομένων πανελληνίων ἐράνων ἀνδριάντος τοῦ μεγάλου ἡμῶν τούτου συμπολίτου, ἡ δὲ κατασκευὴ ἑνὸς τοιούτου ἀγάλματος θ' ἀπαιτήσῃ χρονικὸν διάστημα οὐχὶ ὀλιγώτερον βεβαίως ἑνὸς ἔτους καὶ ὁ συνδυασμὸς ἀφ' ἑτέρου τῶν ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος μετὰ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τούτων θὰ προσδώσῃ ἀναμφηρίστως μεγαλειτέραν ἐπισημότητα καὶ τὴν πρέπουσαν λαμπηδόνα εἰς τὴν μέλλουσαν ταύτην πανελλήνιον πανήγυριν, ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπή, φρονοῦσα ἀδιστάκτως, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο τῆς ἀναβολῆς ἐπιβάλλεται ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν περιστάσεων,

ΙΩΑΝΝ. ΔΑΜΙΡΗΣ

Π. ΜΟΥΖΑΚΗΣ

ἀναβάλλει διὰ τελευταίαν φορὰν τὰς ἑορτὰς ταύτας διὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1902, ὅτε θὰ τελεσθῶσιν αὗται ἀνυπερθέτως, σὺν τοῖς ἀποκαλυπτηρίοις τοῦ ἀνεγερθησομένου τῷ ἀθανάτῳ Σολωμῷ μνημείου, προσκληθησομένης τῆς Α. Μ. τοῦ λαοφιλοῦς ἡμῶν Βασιλέως μεθ' ἁπάσης τῆς Β. οἰκογενείας ὅπως, εὐαρεστούμενοι τιμήσωσι καὶ λαμπρύνωσι ταύτας διὰ τῆς ἐνταῦθα Ὑψηλῆς Αὐτῶν παρουσίας.

Τέλος ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ συναισθανομένη τὴν μεγαλην αὐτῆς εὐθύνην, ἅμα δὲ καὶ τὸ βαρὺ τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνέλαβεν, ἀλλὰ πεποιθυῖα ἐπὶ τὰ πατριωτικὰ καὶ γενναῖα αἰσθήματα ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων ποιεῖται ἔκκλησιν πρὸς τὸ Ἔθνος, τὸν τόπον ἡμῶν καὶ ἀπαξ-

ἅπαντας τοὺς συμπολίτας ἡμῶν, ὅπως παράσχωσιν ἡμῖν πᾶσαν αὐτῶν τὴν βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν, πρὸς εὐόδωσιν ἔργου ἐνέχοντος ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν τοσοῦτον ὑψηλὴν σημασίαν.

Ἁπάσαις δὲ ταῖς Ἐπιτροπαῖς ἡμῶν ἀνὰ τὰς διαφόρους πόλεις τῆς τε ἡμεδαπῆς καὶ ἀλλοδαπῆς, ὡς καὶ πρὸς πάντα ἕτερον, πρὸς ὃν ἀπετάθημεν ἤδη ἢ θ' ἀποταθῶμεν, τάσσομεν ὑστάτην προθεσμίαν ὅλον τὸν ἐρχόμενον Δεκέμβριον 1901 πρὸς ἀποστολὴν ἁπάντων τῶν ὑπολειπομένων ἐράνων, ὅπως τῇ βάσει τούτων προβῶμεν εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ σχετικοῦ τῶν ἑορτῶν προγράμματος, ἐκδοθησομένου ὁπωσδήποτε ἐντὸς τοῦ Ἰανουαρίου 1902, εὐελπιστοῦμεν δὲ καὶ πεπείσμεθα ὅτι τὸ Πανελλήνιον καὶ ἅπαντες ἀνεξαιρέτως δὲν θὰ παρίδωσι τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ταύτην τελευταίαν ἐπίκλησιν καὶ θὰ τιμήσωσι πατριωτικῶς, ἐθνοπρεπῶς καὶ δεόντως τὸν τιμήσαντα τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἀπαράμιλλον τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Ὕμνου Ποιητήν, τὸν ἀθάνατον τῆς ἐλευθερίας μας ψάλτην Διονύσιον Σολωμόν.

Ι. ΜΕΡΚΑΤΗΣ

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 22 Ἀπριλίου 1901.

Ὁ Πρόεδρος — *Ὁ Γραμματεὺς*

Φρ. Καρρέρ — **Δ. Ἰθακήσιος.**

Ἔκτοτε πάντες οἱ ἐν Ζακύνθῳ δυνάμενοι νὰ συντελέσωσι κατά τι εἰς τὸν πανηγυρικώτερον καὶ ἀξιοπρεπέστερον πανηγυρισμὸν ἐπεδόθησαν εἰς τοῦτο. Ἡ οἰκονομικὴ δυσφορία, συνεπείᾳ τῆς ἀπὸ τοῦ περονοσπόρου καταστροφῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους, δὲν ἐπέτρεψε φυσικὰ τότε εἰς οὐδένα νὰ σκέπτηται περὶ ἑορτασμοῦ. Ἤδη ὅμως ἡ τοῦ τρέχοντος ἔτους εὐφορία ἐπέτρεψε καὶ ἐπιτρέπει εἰς πάντα ἔχοντα τὴν διάθεσιν νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν ἑορτασμόν. Διότι, ἂς μὴ ἀπατώ-

μεθα, πρωτοστατεῖ πάντοτε εἰς τοιαύτας περιστάσεις παντοδύναμος καὶ πανίσχυρος ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἄνευ τῆς ὁποίας πολὺ ὀλίγα δύνανται νὰ ἐπιτελεσθῶσιν.

Ἐγκαίρως ἡ ἀνδριὰς παρηγγέλθη τῷ ἀρίστῳ ἐν Ἀθήναις καλλιτέχνῃ κ. Βρούτῳ ἀντὶ δραχμῶν εἰκοσιδισχιλίων.

Καὶ ὁ δήμαρχος δὲ Ζακυνθίων κ. Ἀντ. Μακρῆς, ὁ δραστήριος καὶ ἀκάματος, ὁ ἐσαεὶ ὑπὲρ τοῦ Δήμου του μοχθῶν, μεγάλως ὁμολογουμένως θέλει συντείνει εἰς τὸν πανηγυρικώτερον ἑορτασμόν, εἰς τὴν ἀξιοπρεπεστέραν ἐμφάνισιν τῆς Ζακύνθου κατὰ τὰς ἑορτάς, παρουσιάζων πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ξένων τὴν Ζάκυνθον καθαρὰν καὶ ἠλεκτροφώτιστον, μέγαρα δὲ ἢ σεμνὰ κτίρια ἠγέρθησαν ἐκεῖ, ὅπου ἐρείπια καὶ ἀτάκτως ἐρριμένοι λίθοι ἐνεθύμιζον ἡμῖν ἀκόμη τὴν οἰκτρὰν καὶ φρικώδη τῶν ἀπαισίων τοῦ 1893 σεισμῶν ἐποχήν.

Ν. ΜΕΣΣΑΛΑΣ

Ἡ Ζάκυνθος οὕτως ἐκ τῶν ἐνόντων παρασκευασθεῖσα, μικρὰ ἀλλ' ὡραία, πτωχὴ ἀλλὰ θελκτική, πτωχὴ ἀλλὰ πλουσία ἀπὸ φυσικὰς καλλονάς, μὲ ἀνοιχτὴ καρδιὰ ὑποδέχεται τοὺς ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν ἐπισκεπτομένους αὐτὴν ξένους, ὅπως συμπανηγυρίσῃ μετ' αὐτῶν τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ τέκνου της ἐκείνου, τὸ ὁποῖον, ἂν αὐτὴ ἀνέθρεψεν, ἀνήκει εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλληνισμόν, τὸ ὁποῖον, ἂν ἐτίμησεν αὐτὴν μίαν φοράν, ἐτίμησε καὶ τιμᾷ τὸν Ἑλληνισμὸν δέκα, ἑκατὸν φοράς, διότι, ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν, ὁ Σολωμὸς ἦτο Ζακύνθιος, διότι ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀλλ' ἦτο Ἕλλην μέχρι μυελοῦ τῶν ὀστέων.

*
* *

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἐνεργείας τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡμεῖς νομίσαντες ὅτι παρὰ τὸν ἀνεγερθησόμενον ἐκ μαρμάρου ἑλλη-

νικοῦ ἀνδριάντα εἰς τὸν μέγαν ἐθνικὸν ποιητὴν καὶ ἔνδοξον συμπολίτην μας ὤφειλεν ἀντὶ πάσης θυσίας καὶ ἕτερον αἰώνιον καὶ ἀθάνατον μνημεῖον νὰ ἀνεγερθῇ, πνευματικὸν τοῦτο καὶ δυνάμενον πανταχοῦ νὰ μεταφερθῇ, ὥστε πᾶς θαυμαστὴς τοῦ Σολωμοῦ νὰ τὸ ἔχῃ ἐν παντὶ καὶ πάντοτε πλησίον του, μετὰ πολλὰς σκέψεις κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὤφειλε συγχρόνως μὲ τὰς ἑορτὰς νὰ κυκλοφορήσῃ ἓν τεῦχος πανηγυρικόν, οἷον τὸ παρόν, οὕτως ὥστε νοερῶς νὰ συμμετάσχῃ τῶν ἑορτῶν καὶ νὰ συνεορτάσῃ μετὰ τῆς Ζακύνθου σύμπασα ἡ Ἑλλάς, καὶ παντὸς Ἕλληνος ἡ καρδία νὰ σκιρτήσῃ ἀναδιφοῦσα τὰς πανηγυρικὰς σελίδας ἑνὸς τοιούτου κατ' ἐξοχὴν ἐθνικοῦ βιβλίου. Καὶ πράγματι παραλαβόντες βοηθοὺς καὶ συμπράκτορας τοὺς κ. κ. Νικ. Κουρούμαλον, Ν. Τσόκον, Δ. Μπελέτην, Π. Ἀβούρην, Δ. Βοῦλτσον, Γ. Λοΐζον καὶ Δ. Καραντζῆν ἐξεδώσαμεν ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτῶν τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1900 τὴν ἑξῆς ἀγγελίαν.

Α. ΔΕΣΥΛΛΑΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΝ ΤΕΥΧΟΣ

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ ψάλτου τῆς Ἐλευθερίας, τοῦ μεγάλου Ἐθνικοῦ ποιητοῦ

ΣΟΛΩΜΟΥ

Ἀξιότιμε Κύριε·

Προκειμένου νὰ λάβωσι χώραν ἐνταῦθα, κατὰ τὸν προσεχῆ Μάϊον 1902, ἑορταὶ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ μεγάλου

Ἐθνικοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ ὕμνος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν· δεκάδας ἤδη ἐτῶν φέρεται μετὰ λατρείας εἰς τὰ στόματα παντὸς ἀληθοῦς Ἕλληνος, οὐδέποτε γηράσκων ἀλλὰ πάντοτε ὑψηλός, ὡς ὑπῆρξε κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς δημοσιεύσεώς του, ὅτε ἐθέρμαινε καὶ ἐπότιζε μὲ ἁγνὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμὸν κάθε σκλαβωμένην ἑλληνικὴν καρδίαν ἀπεφασίσθη ὅπως ἐκδοθῇ πανηγυρικὸν τεῦχος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ὅπερ νὰ χρησιμεύσῃ ὄχι μόνον ἵνα γίνωσι γνωστὰ εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας τὰ ἀθάνατα ἐκείνου ἔργα, ἀλλὰ σύναμα καὶ ὅπως παρὰ τὸν ἀνεγερθησόμενον ἐκ μαρμάρου ἑλληνικοῦ ἀνδριάντα, περιφανῆ καὶ ἀντάξιον πρὸς τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνδρα, ἀνεγερθῇ καὶ ἕτερον περιφανὲς καὶ ἀθάνατον μνημεῖον, πνευματικὸν τοῦτο καὶ δυνάμενον νὰ εὑρίσκηται πάντοτε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, κοινὸν κτῆμα ἑκάστου αὐτῶν γινόμενον.

ΑΝΑΣΤ. ΓΑΗΤΑΣ

Ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι θὰ θελήσητε, ἐγγραφόμενοι συνδρομηταὶ εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τεῦχος, ὄχι μόνον νὰ ἀποκτήσητε περίκομψον τεῦχος, χρυσόδετον, ἐξ 800 καὶ πλέον σελίδων, σχήματος μεγάλου ὀγδόου, μεστὸν ὕλης τερπνῆς καὶ ποικίλης, ἀλλὰ λεληθότως νὰ συντελέσητε καὶ εἰς τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπιτροπείας, διατελοῦμεν μετὰ πολλῆς ὑπολήψεως.

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 1 Μαΐου 1901.

Ἡ Ἐπιτροπεία

Ὁ Πρόεδρος

Ἄγγελος Μωρέττης

Ἰατρός, Δημαρχικὸς Πάρεδρος Ζακυνθίων

Τὰ μέλη

Ν. Κουρούμαλος *Δήμαρχος Ὀπιταΐδων*. **Ν. Τσόκος** *Πρόεδρος Συντεχνίας Βυτοποιῶν*. **Δ. Μπελέτης** *Πρόεδρος Συντεχνίας Λεπτουργῶν*. **Π. Ἀβούρης** *Ἔμπορος*. **Δ. Βοῦλτσος** *Ἐργοστασιάρχης*. **Γ. Λοΐζος** *Ἐργοστασιάρχης*. **Δ. Καραντζῆς** *Ἔμπορος*.

Καὶ ἔσπευσαν μὲν μετὰ προθυμίας καὶ ἐνεγράφησαν ἐν τῇ ὡς ἄνω ἀγγελίᾳ δισχίλιοι περίπου ἔκ τε τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, ἀτυχῶς ὅμως ἡ ἀναβολὴ τῶν ἑορτῶν κατὰ τὸν παρελθόντα Μάϊον, ἄγνωστον διὰ τίνας λόγους, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἔπεισε νὰ διαγραφῶσι τοῦ καταλόγου τῶν συνδρομητῶν, ὥστε ἐπαισθητῶς οὗτος νὰ μειωθῇ.

Καὶ εὑρισκόμεθα ἀληθῶς ἐν ἀμηχανίᾳ, ἂν ἔπρεπε νὰ ματαιωθῇ ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους, ὅτε ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Σεπτὸς ἡμῶν καὶ πατριωτικώτατος Βασιλεύς, εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ σκοποῦ ἀποβλέπων, ηὐδόκησε νὰ ἀποστείλῃ χιλιόδραχμον συνδρομήν, ἥτις τὴν ἔκδοσιν τούτου ἐξησφάλισε. Τὴν Βασιλικὴν ὄντως συνδρομὴν τῆς Α.Μ. ἠκολούθησεν ἡ ἐξ ἐννεακοσίων δραχμῶν ἡγεμονικὴ συνδρομὴ τοῦ μεγάλου τῆς Ζακύνθου πολίτου Πέτρου Ῥώμα, ὅστις, ὡς πάντοτε, δὲν ὤκνησε, προκειμένου νὰ ὠφεληθῇ ἡ γενέτειρα αὐτοῦ, νὰ ἀναδειχθῇ μέγας εὐεργέτης καὶ μέγας πατριώτης πρὸς ταύτην, οἷος πάντοτε καὶ ἐκ γενετῆς καὶ ἐκ φύσεως ἀνεδείχθη.

Δ. ΙΘΑΚΗΣΙΟΣ

Καὶ οὕτω μὴ φεισθέντες οὐδενὸς κόπου καὶ οὐδὲν παραλείψαντες, ὅπερ θὰ συνέτεινε πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ ἡμῶν, τῇ συνεργασίᾳ ἐγκρίτων λογίων παραδίδομεν σήμερον εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ ἀναγγελθὲν πανηγυρικὸν τεῦχος.

Κατὰ πόσον θὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς προσδοκίας τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων εἶνε ἀτυχῶς ἄγνωστον, πρὸ πάντων εἰς ἡμᾶς.

Ὅπως δήποτε ἐκπληρώσαντες διὰ τοῦ παρόντος τεύχους ἱερὸν καὶ ὀφειλόμενον ἐκ μέρους τῆς Ζακύνθου καθῆκον πρὸς τὸν πολύτιμον

συμπολίτην μας, χαίρομεν, ὅτι παραδίδομεν εἰς χεῖρας τῶν ἀναγνωστῶν μας ἅπαντα τὰ σῳζόμενα τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ, γνωρίζοντες σύναμα εἰς αὐτούς, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, τὴν ὡραίαν καὶ θελκτικὴν τοῦ Σολωμοῦ γενέτειραν, τὸ ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς, τὴν ἀειθαλῆ καὶ μυρόεσσαν νύμφην τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ κόσμου τὴν ἐρωμένην.

Ἄγγελος Μωρέττης

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΟΛΩΜΟΥ

ὑπὸ **ΛΕΩΝΙΔΑ Χ. ΖΩΗ**

Ὀλίγοι παρ' ἡμῖν εἶνε οἱ γνωρίζοντες τὰ τῶν προγόνων τοῦ ἀθανάτου ἡμῶν συμπολίτου καὶ ἐθνικοῦ ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, καὶ ταῦτα οὐχὶ ἀκριβῶς καὶ τελείως, διὸ καὶ τῆς εὐκαιρίας σήμερον παρουσιαζομένης σημειοῦμεν ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν ταύτῃ ὅσας ἐξ ἐπισήμων καὶ ἀνεκδότων ἐγγράφων, σχετικῶς πρός τε τοὺς προγόνους καὶ τὸν βίον τοῦ ποιητοῦ, ἠδυνήθημεν ν' ἀρυσθῶμεν πληροφορίας, κολακευόμενοι, ὅτι καὶ ἡμεῖς μὲν οὕτως, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, συντελοῦμεν εἰς τὸν ἑορτασμὸν τοῦ μεγάλου ἡμῶν συμπολίτου, καὶ τοῖς ἀναγνώσταις δὲ τῶν ἱστορικῶν τούτων γραμμῶν, ἂν οὐχὶ εὐχάριστον, πάντως ὅμως ἐνδιαφέρον παρέχομεν ἀνάγνωσμα.

*
* *

Ὁ ἀριστοκρατικὸς οἶκος Σολωμοῦ, ὅστις ἀρχαῖον ὄνομα ἔφερε Κεντρόνικος Βαρβολᾶνος, ἐκ Σαλέρνου—πόλεως τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ—καταγόμενος μετέβη ἐν ἔτει 715 εἰς Ἐνετίαν καὶ κατῴκησε τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἐνετικῇ πόλει Ἡρακλείᾳ ἢ Νέᾳ πόλει. Μεταξὺ τῶν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους καὶ μέχρι τῆς **ΙΑ'** ἑκατονταετηρίδος διακριθέντων ἀναφέρεται *Βιδάλες* ὁ **Γ'** ἐκλεχθεὶς τῷ 963 πατριάρχης τῆς Γράδου, ἕτερός τις, *Πέτρος* τοῦ-

νομα, ἐκλεγεὶς τῷ 1026 Δόγης τῆς Ἑνετίας και μεταλλάξας εἰς *Σάλαμον*[1] τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα, τούτου δ' ἐγγόνη ἐγένετο ἡ μήτηρ τοῦ ἁγίου Γεράρδου Σαγρέδου, ἐπὶ ἀρετῇ φημιζομένη, καὶ τέλος *Φίλιππος*, ὅστις ἐν ἔτει 1312 συνεισήνεγκε χρήματα ἱκανὰ πρὸς ἵδρυσιν τῆς ἐν Ἑνετίᾳ εὐεργετικῆς μονῆς τῶν ἁγίων Ἀνδρέου καὶ Μάρθας[2].

Τοῦ οἴκου τούτου παραφυάς, ἄγνωστον κατὰ τίνα χρόνον, μετεφυτεύθη εἰς Κρήτην. Παρὰ τῷ Ζακυνθίῳ κόμητι Δημητρίῳ Ν. Λούντζῃ Σολωμῷ σῴζεται ἀρχαῖον ἔγγραφον, ἐν ᾧ, σὺν ἄλλοις, γίνεται μνεία Ἀγγέλου τινὸς Σολωμοῦ ἐκ Κρήτης (Angolo Salamon de Candia 1372 in Sta Ma Formosa). Τοῦ Ἀγγέλου τούτου υἱὸς ἐγένετο ὁ *Ἰωάννης* ἢ *Γιαννάκης* (Zannachi), ὅστις ἐγέννησε τέκνα, τοὺς *Μᾶρκον*, *Θωμᾶν* καὶ *Ἰωάννην*. Ἐκ τοῦ δευτεροτόκου Θωμᾶ ἐγεννήθη ὁ *Πέτρος*, τοῦ ὁποίου τέκνα ἐγένοντο οἱ *Θωμᾶς* καὶ *Νικόλαος*. Ἐκ τοῦ Θωμᾶ τούτου ἐγεννήθησαν οἱ *Πέτρος* καὶ *Μᾶρκος* (avogador del Comun 1580) καὶ ἐκ τοῦ Πέτρου οἱ *Ἰωάννης*, ὁ πατὴρ τῶν *Ἰωάννου*, *Νικολάου*, *Πέτρου*, *Γεωργίου* καὶ *Μαρίνου*. Ἐκ τοῦ Πέτρου ἐγεννήθη ὁ *Μᾶρκος* καὶ ἐκ τοῦ Μάρκου οἱ *Ἀνδρέας*, *Φραγκῖσκος* καὶ *Πέτρος*. Τέκνα τοῦ Φραγκίσκου ἐγένοντο οἱ *Νικόλαος*

Ι. ΤΡΙΚΑΡΔΟΣ

---

[1] Ἐν διαφόροις ἐγγράφοις τὸ οἰκογεν. τοῦτο ἐπώνυμον ἀπαντᾷ καὶ *Σάλομον*, *Σαλομών*, *Σαλαμών*, *Σάλαμον* καὶ *Σόλωμος*.

[2] Ὅρα καὶ *Ἐθνικὴν Ἀγωγὴν* Ἀθηνῶν, ἔτους α' ἀριθμὸν 4 τῆς 8 Ἀπρ. 1898.

καὶ *Δημήτριος*, καὶ ἐκ τῆς διακλαδώσεως τοῦ τελευταίου τούτων ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς *Διονύσιος*, ὡς σαφέστερον ἐν τῷ κατωτέρω δημοσιευομένῳ γενεαλογικῷ δένδρῳ δείκνυται.

*
* *

Εἶχε πέσει ἡ ἡρωικὴ μεγαλόνησος Κρήτη εἰς χεῖρας τῶν Τούρ-

Ὁ στηθεὶς ἀνδριὰς **ΣΟΛΩΜΟΥ**

κων, τῷ 1669, καὶ διάφοροι ἐκεῖθεν οἰκογένειαι τὴν μανίαν φεύγουσαι τοῦ ἐχθροῦ ἐζήτησαν καὶ εὗρον ἄσυλον καὶ προστασίαν εἰς διάφορα τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἐνετοκρατουμένων νήσων μέρη

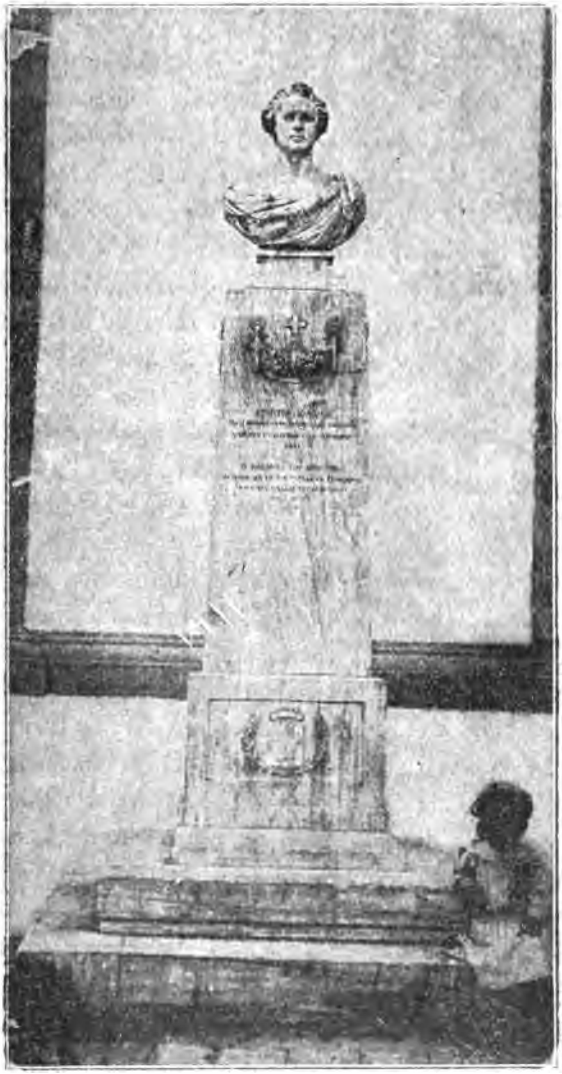
συναποκομίζουσαι ὅσα νὰ περισώσωσιν ἠδυνήθησαν ἐκ τῆς περιουσίας αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν εἰς Ζάκυνθον πολλῶν ἐκ Κρήτης καταφυγουσῶν οἰκογενειῶν καταλέγεται καὶ ἡ Σολωμοῦ.

Ὁ καλλιτέχνης Γ. ΒΡΟΥΤΟΣ

Διὰ τῆς ἀπὸ 29ης Δ)βρίου 1670 διαταγῆς τοῦ γεν. Προβλέπτου θαλάσσης Ἀντωνίου Βενάρδου ἐπετράπη εἰς πολλὰς ἐκ Κρήτης σύ-

γενεῖς καὶ φεουδούχους οἰκογενείας νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὸ συμβούλιον **τῶν** εὐγενῶν Ζακύνθου ἀπολαύουσαι ὅλων τῶν εὐεργετημάτων **καὶ**

Ἡ νῦν ἐν τῇ πλατείᾳ Σολωμοῦ προτομή.

προνομίων, ὅσα καὶ αἱ ἄλλαι εὐγενεῖς οἰκογένειαι Ζακύνθου. Καὶ τοιαῦται ἦσαν αἱ ἑξῆς· Εὐγενεῖς: Νικόλαος, Στυλιανὸς καὶ Ἐμμα-

νουὴλ ἀδελφοὶ Μελισσηνοῦ [1],—Ἰω. Κορνέρ,—Μιχ. Καρωνίτας,—Ἰω. Μελισσηνός,—Θεοδόσ. Φριέλης καὶ Νικόλαος ἀδελφὸς αὐτοῦ,—Βαρθολομαῖος Κανιώλας καὶ Γεώργιος υἱὸς αὐτοῦ,—Ἐμμ. Σαγρέδος,—Ἀνδρέας Βαρβαρρῆγος καὶ Νικόλαος υἱὸς αὐτοῦ,- Δημήτριος Νοταρᾶς,-Ἀνδρέας Μελισσηνός,—Νικ. Λολλίν,—Ἐμμαν. Τσαγκαρόπουλος καὶ Ἀνδρέας Κουερίνης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δημητρίου. Φεουδοῦχοι: Γεώργιος τῶν Φραγκίσκων,—Γεώργιος Σιδηροσδόκτωρ,—*Νικόλαος Σαλαμών*,—Ἰω. Κομηνός,—Μιχαὴλ Τζέν,—Ἀλοΐσιος τῶν Φραγκίσκων καὶ Βίκτωρ υἱὸς αὐτοῦ, — *Πέτρος Σαλαμών*, —Ἀντώνιος καὶ Νικόλαος ἀδελφοὶ Μουάτσου,—Λαυρέντιος Μπότσας καὶ Βεντουρῖνος Γιαλλινᾶς.

Ἐντεῦθεν δῆλον γίνεται, ὅτι δύο οἰκογένειαι Σολωμοῦ ἐνεγράφησαν μεταξὺ τῶν εὐγενῶν Ζακύνθου, ἡ τοῦ *Πέτρου*, υἱοῦ τοῦ Μάρκου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Φραγκίσκου, καὶ ἡ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ *Νικολάου* υἱοῦ τοῦ Φραγκίσκου.

Καὶ περὶ τοῦ Νικολάου τούτου, διὰ δύο ἐγγράφων τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης (Capitan Generale) κατὰ μῆνα Αὔγουστον τοῦ 1669 ἐν Κρήτῃ ἐκδοθέντων, πιστοποιεῖται, ὅτι οὗτος μετὰ τοῦ πατρός του Φραγκίσκου γενναίως ὑπερήσπισαν τὴν πατρίδα αὐτῶν Κρήτην. Κατὰ δὲ τὴν ἔφοδον τῆς Ἄμμου (Sabbionera), καθ' ἣν πολλοὶ καὶ αὐτὸς ὁ διοικητὴς τοῦ λόχου ἐφονεύθησαν, ὁ Νικόλαος ἐπληγώθη, βραδύτερον δὲ προήχθη εἰς λοχαγόν. Πεσούσης δὲ τῆς Κρήτης ὅ τε Φραγκῖσκος Σολωμός,—ὅστις καὶ οὗτος διέπρεψεν ἐν δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ ἐν Κυθήροις, κατὰ τὴν ἀπὸ 25ης Αὐγούστου 1666 ἐπίσημον ἔκθεσιν τοῦ Λεονάρδου Βενιέρ,—καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος ἀφίκοντο εἰς Ζάκυνθον μετὰ τῆς λοιπῆς αὐτῶν οἰκογενείας· ἀλλ' ὁ τελευταῖος ἀναχωρήσας ἐκ Ζακύνθου καὶ εἰς Κύθηρα μεταβὰς συνελήφθη, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἤχθη αἰχμάλωτος εἰς Τρίπολιν τῆς Βαρβαρίας, ἐξαγορασθεὶς βραδύτερον ὑπὸ ἑτέρου Τούρκου Baim Bei ὀνόματι ἐκ Ναυπλίου. Μετά τινα χρόνον αἰχμαλωσίας τυχὼν ἐν Ζακύνθῳ ὁ πλοίαρχος Σεμελὶν Ὀρφανὸς ἀνέλαβε τὴν ἀντὶ 300 ρεαλίων ἐξαγορὰν τοῦ Νικολάου [3], δι' ἀναφορᾶς δὲ ἀπὸ

---

[1] Ὅρα καὶ περιοδικὸν «*Αἱ Μοῦσαι*». Οἶκος *Μελισσηνῶν* ἀρ. 109 ὑπὸ Λ. Χ. Ζώη.

[3] Ὅρα συμβολαιογράφον Ζακύνθου Ἰούλ. Τζιμπλέτην, σελ. 67, παρὰ τῷ ἐνταῦθα Ἀρχειοφυλακείῳ.

7ης Σεπτεμβρίου 1671 ὁ πατὴρ τοῦ Νικολάου Φραγκῖσκος Σολωμὸς ἐζήτει χρήματα παρὰ τοῦ ταμείου τῶν αἰχμαλώτων Ζακύνθου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Καὶ ὄντως παρεδόθησαν αὐτῷ πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ Νικολάου δουκάτα δέκα, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὰ εἰς τὸ αὐτὸ ταμεῖον, ἐὰν μὴ ἀπηλευθεροῦτο ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐντὸς ἓξ μηνῶν [1].

Ἐλευθερωθεὶς οὕτως ὁ Νικόλαος διωρίσθη διὰ δουκικοῦ διατάγματος ἀπὸ 1678 φρούραρχος Κυθήρων, μεγάλως δ' ἐπῃνέθη ὁ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ζῆλος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Προβλεπτῶν τῆς νήσου ἐκείνης Νικολάου Μουάτσου, Ἰωάννου Ματθαίου Βέμβου καὶ Πέτρου Ζαγούρη.

Ἐν ἔτει 1685 ὁ αὐτὸς Νικόλαος Σολωμὸς ἠμπόδισε τὴν προσόρμισιν εἰς Κύθηρα δέκα καὶ ἓξ ἐχθρικῶν πλοίων, ὧν ἓν καὶ ἐκυρίευσε κατόπιν. Τῷ 1688 διέπρεψεν εἰς Εὔβοιαν, ἀκολούθως δὲ διωρίσθη εἰς Κύθηρα διοικητὴς τῶν στρατοσυλλεκτῶν (Cernidi) πρὸς ἐξόντωσιν τῶν εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Βραδύτερον, ὅτε τῷ 1690 φοβερὸς λοιμὸς ἐμάστιζε διάφορα τῆς Πελοποννήσου μέρη, πρὸς δὲ τὴν Ζάκυνθον, Ἀλγερίαν, Χίον, Σμύρνην κλπ., μεγάλως συνετέλεσεν ὁ αὐτὸς Νικόλαος πρὸς περιστολὴν τῆς ἐπιδημίας ἐκείνης. Ἐν ἔτει 1701 μετατίθεται εἰς Ναύπλιον, καὶ αὖθις τῷ 1706 εἰς Κύθηρα καὶ τῷ 1714 διορίζεται διοικητὴς τῶν ἐκεῖσε στρατιωτικῶν δυνάμεων. Τέλος τῷ 1716 διορίζεται, μετατεθεὶς εἰς Ζάκυνθον παρὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Ἀνδρέου Πιζάνου, Ἐπόπτης τῶν παραλίων καὶ τῆς πολιτοφυλακῆς (Sopraintendente al Litorale et delle milizie urbane), βραδύτερον δὲ προάγεται εἰς διοικητὴν τοῦ στρατοῦ (Governator delle armi) τῆς αὐτῆς νήσου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης-Μᾶρκος* μεγάλως διεκρίθη ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ὁ Προβλεπτὴς Λακωνίας Ἱερώνυμος Μάρκελλος δι' ἐγγράφου αὐτοῦ ἀπὸ 1706 ἐν Μιστρᾷ ἐκδοθέντος ἐπαινεῖ αὐτόν, ὁ δὲ Προβλεπτὴς Κυθήρων Σεβαστιανὸς Μάρκελλος πιστοποιεῖ τῷ 1715, ὅτι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Κυθήρων ἐπέδειξεν οὗτος παραδειγματικὴν ἀνδρείαν. Κατὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1716 πολιορκίαν τῆς Κερκύρας οὐ μόνον κατὰ ξηρὰν ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλασσαν διέπρεψεν ὁ Ἰωάννης, παρευρεθεὶς ἐν τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις «Ἅγιος Φραγκῖσκος» καὶ «Costanza Guerriera», ἅτινα κατεδίωξαν τὰ

---

[1] Ὅρα Libro dei depositari de' Schiavi σελ. 1 παρὰ τῷ αὐτῷ Ἀρχειοφυλακείῳ.

τουρκικά, ἰδίως δὲ διέπρεψεν ἀπὸ τῆς 20—24ης Ἰουνίου 1718 εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Παγασιᾶς. Ἔγγραφον τοῦ 1734 ἐπαινεῖ αὐτὸν ἐν Βρηξίᾳ τῆς Ἰταλίας εὑρισκόμενον. Μετατεθεὶς τῷ 1756 εἰς Ζάραν τῆς Δαλματίας ἀπεβίωσεν ἐκεῖ τῇ 14ῃ Ἰουλίου 1761. Οὕτως ὁ Νικόλαος Σολωμὸς ὑπηρετήσας ἐπὶ εἴκοσι καὶ δύο ὅλα ἔτη ὡς ἀτρόμητος στρατιωτικὸς συμμετέσχεν ἅμα ἑπτὰ ναυμαχιῶν ἐν διαστήματι ἐτῶν τεσσάρων.

Ἕτερος βλαστὸς τῆς περιφανοῦς ταύτης οἰκογενείας ἦτο καὶ ὁ *Ἰωάννης-Ἀρσένιος*, υἱὸς τοῦ εὐγενοῦς Ἀντωνίου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος Μαυρικίου, εὐγενοῦς Κρήσσης, ὅστις δι' ἀναφορᾶς αὐτοῦ τῷ 1697 πρὸς τὸν Προβλεπτὴν Ζακύνθου ἐζήτησε τὴν ἀνανέωσιν τῶν οἰκογενειακῶν αὐτοῦ τίτλων, οἵτινες καὶ πιστοποιοῦνται παρὰ τῶν ἀξιοπίστων μαρτύρων Νικολ. Βασάλου, Μιχαὴλ Μαρνᾶ, Νικολ. Μουάτσου, Ἀγγ. Συρίγου, Ἀλεξ. Γαρδελίν, Ἰωάν. Καλλιφρονᾶ, Λοβέρδου ἱερ. Κλάδου, Λαυρ. Μπότσα, Παύλου Τριγώνη καὶ πλοιάρχου Μαρίνου Φεράρη, ἁπάντων σχεδὸν Κρητῶν [1].

Διὰ τοῦ ἀπὸ 7ης Ἰανουαρίου 1699 δουκ. διατάγματος ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Ἀλοΐσιος Μοτσενῖγος ἀναγνωρίζων, ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἰωάννου—Ἀρσενίου Σολωμοῦ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πατρίδος Κρήτης κατέλιπε μεγάλην περιουσίαν καὶ μετῴκησεν εἰς Πελοπόννησον,—ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἐν δειναῖς διεκρίθησαν περιστάσεσι, καὶ δὴ ὁ θεῖος καὶ ἀδελφὸς τούτου, ὁ μὲν κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς Πανιγρᾶ, ὁ δὲ ἐν Εὐβοίᾳ,—ὅτι ὁ αὐτὸς Ἰωάννης—Ἀρσένιος, ὡς ἐθελοντής, ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἔν τε τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου καὶ ἐν ἄλλοις τῆς Πελοποννήσου μέρεσι διεκινδύνευσε τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἀπονέμει αὐτῷ καὶ τοῖς νομίμοις αὐτοῦ ἀπογόνοις αἰωνίως τὸν τίτλον τοῦ *κόμητος*, πρὸς δὲ καὶ τὸν τοῦ *εὐγενοῦς Μονεμβασίας* καὶ ἐπιτρέπει ἵνα καταταχθῇ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν εὐγενῶν τῆς νήσου Ζακύνθου.

Τὸ σχετικὸν ἔγγραφον ἔχει ὡς ἑξῆς:

Aloysius Mocenigo Dei Gratia Dux Venetiarum, universis et singulis Representantibus nostris et præsertim Sindicis inquisitoribus nostris in Morea, eorumque Ministris tam presentibus quam futuris, ad quos hec nostræ pervene-

[1] Ὅρα ἔγγραφα Ἀρχειοφυλακείου Ζακύνθου.

rint, et eorum executio spectat, vel spectare poterit significamus hodie in Consilio Nostro Rogatorum captam fuisse partem tenoris infrascripti, videlicet.

La famiglia del fedel Gio: Arsenio Salamon, che tra quelle di Candia vanta illustri Natali e distinte speciose benemerenze, si è trasferita coll' abbandono della Patria e delle molte sostanze, che godeva in quel Regno. ad abitare in Morea, per render sempre più vivi testimonj de fede, e svisceratezza divota per il servizio della Signoria Nostra. Quale sia stato l'impiego con atti di vero ossequio contribuito da' suoi Maggiori nelle pubbliche più gravi occorenze e massime del zio e dell' unico suo fratello, sagrificatosi l' unosulle breccie di Panigrà, e l'altro sotto Negreponte nell attualità di cimenti, lo confermano in piena maniera le giurate informazioni dell' ultimo ritornato di Provveditore general in Regno. Sequendo il loro esempio il fedel Gio Arsenio predetto, ha rimostrato quanto sia riuscita fruttuosa l'opera sua, allorchè si espose come volontario nel reprimere i tentativi Nemici allo stretto di Corinto non meno, che in altri azzardi e pericoli in Morea, senz'altro riguardo, che di contrassegnare la propria divozione a vantaggio del pubblico interesse; con la scorta però del merito della famiglia e de'suoi prentati servizì, rendendosi degno a quant' umilmente implora d'alcun testimonio di predilezione, che animi lui, e li Posteri ancora alla presecuzione d'un puntuale, e divoto servizio.

L'anderà parte, che al J. Gio: Arsenio Salamon e suoi legitimi discendenti in perpetuo sia concesso il titolo di Conte con le prerogative solite di simil grado, e sia egli pure con le discendenti medesimi creato Nobile della città di Malvasia, et aggregato, in perpetuo con essi, a quel consiglio, con obligo però di dover continuar la sua manenza a quella parte, e quanto alli beni da lui avuti in affittanza dalla Camera di Lacconia e suplicati in ragion di Feudo Nobile, Retto e Legale trasmettendosi agli eletti Sindici Inquisitori in Morea la suplica da esso presentata, sia loro

rimesso di consolarlo, onde animato da tali testimoni del pub[co] affetto, abbia con li Posteri a stabilirsi sempre più nella rassegnazione e nella fede al publico Nome. Quare auctoritate supradicti Consilii mandamus vobis, ut ita exequi debeatis.

Datum in N[ro] Ducali Palatio die 7 januarii 1697.

Iseppo Zuccato. (Seg[rio])

Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις κλάδοις διεκρίθησαν ἐκ τοῦ οἴκου Σολωμοῦ, ὁποῖοι οἱ *Μᾶρκος* ὡς Avogador del Comun τῷ 1580, ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ *Νικόλαος* ἀσχολούμενος περὶ τὰ γράμματα, ὁ *Χριστόφορος* ὡς ἱερεὺς καὶ οἱ *Νικόλαος*, *Ἀντώνιος* καὶ *Ἰάκωβος* ὡς μοναχοί [1].

* * *

Τοῦ *Φραγκίσκου* Σολωμοῦ, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ἐγένοντο τέκνα οἱ *Νικόλαος* καὶ Δημήτριος. Ὁ τελευταῖος οὗτος λαβὼν σύζυγον τῇ 17ῃ Ἰουνίου 1725 τὴν Ἑλένην Γριπιώτου[2] καὶ ἐξ αὐτῆς ἀποκτήσας τέσσαρα τέκνα, τὴν Μαρίαν († 1728), τὴν Θεοδοσίαν (γεν. τῷ 1722), τὸν *Νικόλαον* (γεν. τῷ 1737) καὶ τὸν *Σπυρίδωνα* (1742-1798), ἀπεβίωσε τῇ 29ῃ Δβρίου 1773.

Οἱ ἀνωτέρω ἀδελφοὶ Νικόλαος καὶ Σπυρίδων διὰ τῆς ἀπὸ 9ης Μαρτίου 1785, ὡς κατωτέρω, πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Φεούδων τμῆμα ἀναφορᾶς αὐτῶν ἐζητοῦντο τὴν ἀναγνώρισιν τῶν τίτλων καὶ τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν ἐν τῇ Χρυσοβίβλῳ Ζακύνθου. Εἶχε δὲ ἡ αἴτησις ἐν πρωτογράφῳ ὡς ἑξῆς:

Ill[mi] ed Ecc[mi] Sign[ri] Prov[ri] sopra Feudi.

Godevano gli ascendenti di noi divotissimi sudditi Nicolò e Spiridion q[m] Demetrio Salamon, oltre il freggio distinto d'antica originaria nobiltà nel Regno di Candia, l'onorifica

---

[1] Πρβλ. καὶ συλλογὴν ἐπιστήμων ἐγγράφων ὑπὸ τὸν τίτλον Summario degli Attestati del fu Capitan Grio Marco Salamon, παρὰ τῷ κ. Δημ. Λούντζη-Σολωμῷ.

[2] Αὕτη ἀπεβίωσε τῇ 20ῃ Ν)βρίου 1772 (ὅρα βιβλία ναοῦ Ἁγ. Παρασκευῆς τῆς πόλεως παρὰ τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ.

marca ancora del feudal vassalaggio, col possesso d'una feudale Contea, posta nel regno medesimo.

Ridotta quella sfortunata Piazza, dopo lunga crudel guerra, nel poter degli Ottomani, gl' infelici nostri maggiori, con molti altri nobili Cretensi, dovettero coll'abbandono della loro Patria vanamente diffesa col proprio sangue, subire ancora la fatal perdita delle loro sostanze e di quelle speciose Contee, di cui erano da lunga serie de' tempi insigniti e che formavano il maggior lustro di quelle vassalle famiglie.

Trapiantatisi in seguito essi maggiori nostri nell'isola del Zante ed assistiti dal Veneto Principe, sempre munifico verso gl'infelici suoi sudditi, in vista particolarmente delle peculiari benemerenze dell'avo nostro Francesco, che fù Governatore del Regno di Candia e d'un altro Francesco, che fù ne'tempi anteriori Segretario Ducale nel Regno med^{mo}, poterono quindi cogl' assegni lor fatti dalla Munificenza Sovrana, riparare in parte alle moleste conseguenze lor derivate dalla perdita fatta del loro antico ed onorevole patrimonio nel Regno sud^{to}.

Alle suindicate fatali traversie però attribuire dobbiamo la trascuranza ben compatibile de' nostri ascendenti nell' avere ommesso di far riconoscere dall'auttorità competente di questa gravissima maggistratura li proprj onorifici titoli annessi all'Feudo, che possedevano. Ora però, che con il venerato Proclama 31 Luglio dell'anno 1780 de' Precessori di Vostre Ec/ze furono invitati li sudditi a produr li documenti giustificanti gl'onorifici titoli, che li compettono, riccorriamo noi quindi fedeli Nicolò e Spiridion fr^{li} sud^{ti} alla Clemenza di Vostre Ec/ze ed approfitando del p^{co} indulto assogetiamo riverenti alla loro sapienza li pochi fragmenti a noi rimasti dalla fatal perdita del Regno sud^{to} e col fondamento di questi umilmente supplichiamo, che le nostre persone, con li nostri discendenti legittimi siano dischiarite dalla presside Auttorità di questo Ecc^{o} Mag^{to} per nobili Cretensi e Conti di questo Seren^{mo} Dominio,

onde si possi con la relativa descrizione nell'aureo Libro de' Titolati de' nomi nostri e dei discendenti, con li sud[ti] titoli di nobili e Conti far uso legale de' titoli stessi, e godere gli onori, dignità e prerogative, che a veri titolati compettono. Grazie.

Addi 9 Marzo 1785[1].

Τὴν αἴτησιν ταύτην λαβὼν ὑπ' ὄψει ὁ τῆς Ἑνετίας δοὺξ Παῦλος Ῥαϊνέρ, πρὸς ὃν αὕτη ὑπεβλήθη, διὰ τοῦ ἀπὸ 18ης Μαρτίου 1785 κατωτέρω δημοσιευομένου δουκικοῦ διατάγματος, ἀναγνωρίζων τοὺς τίτλους τῶν ἀδελφῶν *Νικολάου* καὶ *Σπυρίδωνος* πτ. Δημητρίου Σολωμοῦ καὶ *Ῥοβέρτου*, υἱοῦ τοῦ Νικολάου, διέταξε τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν, ὡς εὐγενῶν *φεουδούχων* Κρητῶν καὶ *κομήτων* τῆς γαληνοτάτης Ἑνετικῆς Δημοκρατίας ἐν τῇ Χρυσοβίβλῳ Ζακύνθου.

Τὸ ἐν λόγῳ διάταγμα εἶχεν, ὡς ἑξῆς :

PAULUS RAINERIUS

DEI GRATIA DUX VENETIARUM ECC.

Ill[mi] ed Ecc[mi] Sig[ri] Sig[ri] Provd[tri] sopra Feudi ecc.

Intesa l'umile e riverente instanza delli fedeli Nicolò e Spiridion q[m] Dem[o] Salamon dell' Isola del Zante imploranti, che restino loro dichiariti li titoli di nobili Cretensi e di Conti di questo Ser[mo] Dominio ecc....Sue Eccelenze Ill[me] ecc ....; però con la facoltà loro impartita dall' Ecc[mo] Senato,- hanno unanimi e concordi terminato e terminando dichiariti li Sud[ti] nobili e fedeli Nicolò e Spiridion fratelli q[m] Demetrio Salamon, con tutti i loro discendenti comme sopra per nobili Feudatarj Cretensi e Conti del Dominio nostro, dovendo per tali essere da chi si sia riconosciuti, al qual effetto viene loro promessa la Pub[a] Protezione e Diffesa in ogni incontro; ordinando

---

[1] Registro Ducale ecc. 1783—1793 παρὰ τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ Ζακύνθου.

perciò al Fedel Archivista del loro Ecc^mo Mag^to di descrivere nell' Aureo Libro de' veri Titolati li nomi di sud^ti nobili ecc..

Data dal mag^o ecc^mo sopra Feudi li XVIII Marzo MDCCLXXXV.

GIACOMO MANI, Prdr.
FRAN^co VENDRAMIN, P^r.
LUIGI VOLPI revisor deputato ai diplomi Feudi.

Ἡ δὲ γενομένη ἐγγραφὴ ἐν τῇ Χρυσοβίβλῳ Ζακύνθου εἶχεν οὕτω :

Zante Salamon

18 Marzo 1785

In ordine e terminazione di questo Ecc^mo Mag^to dall giorno d' oggi restano descritti nel presente Aureo Libro de'veri Titolati colli Speciosi titoli di nobili Feudarj Cretensi e Conti della Repub^ca Serenissima, li seguenti :

nobile Conte Nicolò } q^m Demetrio
nobile Conte Spiridion }

nobile Conte Roberto, figlio del Nobil Conte Nicolò.

Luigi Volpi revisor deputato ecc.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀνωτέρω τίτλων, ἡ οἰκογένεια αὕτη ἔχαιρε καὶ τὸν τοῦ Τορτσέλλου (Nobile di Torcello), οὗτινος εἶχον ἐκλεχθῇ ἐπίτιμοι πολῖται, κατὰ τὸ κατωτέρω ἐπίσημον ἔγγραφον, οἱ ὡς ἄνω ἀδελφοὶ Νικόλαος καὶ Σπυρίδων Δ. Σολωμοῦ.

Nos Aloysius Corner pro Serenissima Venet^um Republica Turcelli Contractarum, Suique Districtus Prætor ecc.

Universis et Singulis nos, nostras visuris atque inspecturis Fidem amplissimam et indubiam facimus, atque attestamur spectabiles Dominos Nicolaum et Spiridionem fratres Salomon q^m Demetrij fuisse hodierna die cumparte capta in Mag^o Consiglio hujus antiquissimæ Civitatis Turcelli aggregatos in Cives honorabiles dictæ Civitatis formis solitis et consuetis una cum eorum filiis, posteris, ac descendentibus legittimis in perpetuum, cujus vigore ipsi Sp. Salomon et descendentis in perpetuum, ut supra, gaudere possint juribus, concessionibus, immunitatibus ac pri-

vilegiis amplissimis jam a suprema pubblica munificentia unicuique alteri dictorum Civium Turcelli concessis maximeque tractari, ut originarj Cives inclitæ urbis Venetiarum juxta tenorem Partis Sereniss^mi^ Dominj 1459, 3 Aprilis et subsequentis die 6 Aprilis 1713.

Id arco ubi presentes nostræ
dicti Spectabiles Salomon tales quales supra ab omnibus conderari debetunt. In quoren fidem ecc.

Date Turcelli in nostro Prætoreo Palatio die XX mensis Februarj MDCCLXXXIV.

ALOISE CORNER Pod^à^
BARTOLAMIO PAVANI Canc^r^

Τὸ δὲ σχετικὸν διάταγμα ἔχει ὡς ἑξῆς :

PAULUS RAINERIUS

DEI GRATIA DUX VENETIARUM ECC.

Nob. et Sapient. Viro Aloysio Cornelio de suo mandato Potestati Turcellarum fideli dilecto salutem, et dilectionis affectum. Essendo di venuta codesta Communità con Parte 20 Febraro decorso presa nel suo Consiglio all'Aggregazione all medesimo della suddita Famiglia Salamon di onesta e civile derivazione nelle persone di Nicolò e Spiridion fratelli Salamon q^m^ Demetrio colli loro figlioli, posteri e discendenti legittimi in perpetuo; Vi si dice che riporta la Parte medesima la pienissima approvazione di questo Consiglio in tutte le Parti Ordinando voi delle presenti gli opportuni reggistri per la sua intiera esecuzione ed in presente, e ne' tempi successivi.

E delle presenti sia data copia al Colleggio della Milizia da Mar per lume.

Data in nostro Ducali Palatio die III Martii, Indictione III, MDCCLXXXV.

GIUSEPPE GRADENIGO, Seg^rio^ [1].

[1] Αὐτόθι.

Πεσούσης ὅμως τῆς Ἑνετοκρατίας καὶ καταργηθέντων τῶν τίτλων εὐγενείας ὑπὸ τῶν Γάλλων δημοκρατικῶν συνεσωρεύθησαν μετὰ τῆς Χρυσοβίβλου καὶ πάντα τὰ διπλώματα εὐγενείας, οἰκόσημα καὶ ἐμβλήματα καὶ κατεκάησαν ἐν τῇ πλατείᾳ Ἁγίου Μάρκου, τῇ νῦν Σολωμοῦ, τῆς Ζακύνθου, ἀλλὰ καταληφθείσης βραδύτερον τῆς Ἑπτανήσου ὑπὸ τῶν Ῥώσσων καὶ ἐπικυρωθέντων ὅλων τῶν προνομίων τοῦ ἀρχοντολογίου, ὅσα κατέστρεψεν ἡ γαλλικὴ δημοκρατία, ἀνεγνωρίσθησαν οἱ τίτλοι τῆς οἰκογενείας Σολωμοῦ διὰ τοῦ κατωτέρου διατάγματος τῆς ἐν Κερκύρᾳ Γερουσίας :

Addi 7 Gennaio 1800 S. V. Corfù.

Riconosciuti dal Veneto Princige i titoli Originarj di nobiltà Cretense della Famiglia del Sig[i] Co. Nicolò Salamon dal Zante, furono in conseguenza ad espresi ordini Supremi descritti nell'Aureo Libro di quell Governo tutti i nomi de' componenti la Famiglia stessa per veri titolati e nobili Feudatarj Cretensi e Conti della Repub[a] : e rilasciate nell' istesso tempo dal competente Magistrato sopra Feudi le lettere Uuiversis precetative il registro della rinovativa loro investitura e dei loro nomi nel Catalogo dei titolati delle respettive Città tutte di quel Dominio per godere in ogni tempo de' titoli stessi.

Registrati anche li 27 Aprile 1785 nella Città del Zante i sud[ti] fondamenti e le relative Ducali, fù riconosciuta regalimente la detta Famiglia Co. Co. Salamon del predetto Governo Veneto per vera titolata e nobile dello stesso; ma inceneriti dai Francesi tra i molti registri Pubblici di detta Città ancor quei che contenevano, si produsse in oggi al Senato il, Nob. Lig. Co. Nicolò Salamon sunominato col riscontro degli auttentici di lui fondamenti implorando dalla Giustizia dell' attuale federativo Governo il riconoscimento de' suoi titoli e il loro registro ove occorre, onde poter fruire si lui che il suo figlio Co. Roberto, gli onori e prerogative ad essi competenti, ed egualm[te] i loro discendenti.

Esaminati quindi i fondamenti stessi e riscontrando li auttentici e reali, trova guisto il Senato di esaudire le in-

stanze del suplicante, e però con l'auttorità propria decretando, ordina che nel libro Decreti tenuto nella Sua Segr[ria] in calze del pute sieno registrati detti documenti e Ducali dell' ex Veneto Principe in favore della Famiglia Co. Co. Salamone descritti in esso i nomi del ricorrente Nob. Sig[re] Co. Nicolò e del suo figlio Nob. Co. Roberto sud[to] e sieno pure rilasciate a medesimi circolari letter a tutte le Ill[me] Presidenze delle altre Isole Federate, affinchè possano farsi ascrivere ovunque occoresse e registrare gli ennunziati loro titoli per poter poi far uso legale di essi e godere in conseguenza tutti gli onori, dignità e prerogative, che loro competono.

STEFANO PALAZZO SCORDILLI, peril V. P[e] [1].

Διαταγὴ δὲ τοῦ Ῥώσσου πληρεξουσίου τῶν νήσων Τιζινγκάουζεν, ἐν Ζακύνθῳ ἐκδοθεῖσα, ἐπέτρεπε τὴν ἐν τῇ Χρυσοβίβλῳ τῆς νήσου ἐγγραφὴν τῶν τίτλων τῆς οἰκογενείας Σολωμοῦ, ὡς ἑξῆς:

Il Pleniponteziario di quest'Isole Capitan Leytenente e Cavaliere Tisenghausen.

Alla Nob[e] Comissione stabilita per gli esami de' requisiti di quelle Famiglie che potevano esser agregate alla Nobiltà.

Oltre le famiglie prodottesi alla loro comissione per essere ascritte a questa Nobiltà del Zante con gli requisiti voluti dal piano provisorio costitutivo della Republica Jonia e delle quali fù esaurita la riconoscenza, trovo di giustizia nell' oggetto di sempre più consolidare la quiete e la tranquilità di quest'Isola, che debbasi ascriver ancora alcune altre che per la loro buona condotta si sono rese degne di venir fregiate di questa prerogativa. Tale deve considerarsi il Sig[r] Co. Nicolò Salomon, ch'essendo di antica originaria nobile famiglia feudataria di Candia, fù con terminazione 18 Marzo 1785 del Veneto Mag[to] sopra feudi per tale riconosciuto e dichiarito Conte del dominio Veneto, pre-

---

[1] Ἀρχεῖον Ζακύνθου.

rogativa e titolo che furono admessi con decreto 7 Genaro decorso dallo stesso prestantissimo Senato in Corfù e che godendo anche il titolo di Nobile di Torcello, si e sempre dimostrato benemerito della sua patria e di ottima avile condotta.......A tal effeto cometto a codesta Nob[e] Comissione, in ordine anche all'assoluta volontà dell' Ecc[mo] Ammiraglio e cavaliere Ussacow, di' aver ad ascriver nell libro d'oro, in cui si registrano le famiglie dei Nobili di questa Città, anche le tre suespresse, che sono, del Co. Nicolo Salomon e Roberto suo figlio di essi sign[i] Antonio e Zuanne Martinengo e loro fratelli Spiridion ed Andrea e del Sig[r] Stelio Stravopodi onde ....

L'anno 1800, 27 Febraro Zante [1].

Καὶ ἡ Ἀγγλικὴ Προστασία ἀνεγνώρισε βραδύτερον τοὺς τίτλους τῆς οἰκογενείας Σολωμοῦ.

Οἱ γάμοι τοῦ Νικολάου Σολωμοῦ μετὰ τῆς Μαρνέτας Κάκνη τοῦ Ἀντωνίου ἐτελέσθησαν τῇ 17ῃ Σ)βρίου 1765, [2] ἐκ δὲ τῆς συζυγίας ταύτης ἐγεννήθησαν τὰ ἑξῆς τέκνα: Ἑλένη [3] (18 Ν)βρίου 1765), *Ροβέρτος* [4] (γεν. κατὰ Ν)βριον τοῦ 1767),—*Δημήτριος* [5] (γεν. κατὰ Ὀκτ. τοῦ 1768 καὶ ἀποθ. τῇ 17ῃ Ἰουν. 1769),—Ἑλένη [6] (βαπτ. τῇ 3ῃ Ν)βρ 1766),—Ἑλένη [7] (γενν. κατὰ Φεβρ. τοῦ 1770 καὶ συζευχθεῖσα ἐν ἔτει 1789 τὸν Στυλ. Στραβοπόδην), καὶ Ἄννα [8] (γεν. κατὰ Ἰουλ. τοῦ 1774 καὶ ἀποθ. τῇ 13ῃ Ὀκτ. 1774). Τῆς συζύγου δὲ αὐτοῦ Μαρνέτας ἀποθανούσης τῇ 18ῃ Σ)βρίου 1802, [9] ὁ Νικόλαος Σολωμὸς ἐγέννησεν ἐκ τῆς Ἀγγελικῆς Νίκλη τὸν *Διονύσιον*, περὶ οὗ κατωτέρω, καὶ τὸν Δημήτριον, [10] κατὰ Δ)βριον τοῦ 1801, ἀποθανόντα τῇ 10ῃ Ὀκτωβρίου 1883.

---

[1] Αὐτόθι.

[2] Ἀντώνιος Κάκνης ποτὲ Ἀθανασίου ἐστέφθη τῇ 21ῃ Δ)βρίου 1730 τὴν Πολυξένην Ἀντωνοπούλου (ὅρα βιβλ. ληξιαρχικὰ Μητροπόλεως Ζακ., σ. 78).

[3] Ὅρα Προικοσύμφωνον αὐτῶν ἀπὸ 10ης Ἰουνίου 1765 παρὰ τῷ συμβολαιογράφῳ Ζακ. G Gardellin, p. 78.

[4], [5], [6], [7], [8] καὶ [9] Ὅρα ληξιαρχ. βιβλία ναοῦ ἁγ. Παρασκευῆς τῆς πόλεως. [10] Ὅρα καὶ ἰδιόχειρον αὐτῆς διαθήκην ἀπὸ 4ης Δ)βρίου 1796 παρὰ τῷ συμβολ. Ζακ. Γραδ. Ψημάρη (ἐν φακέλλῳ ἰδιοχείρων διαθηκῶν).

Ὁ Νικόλαος ἠσχολεῖτο εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ καπνοῦ, ἐγένετο δὲ καὶ ἐκμισθωτὴς τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν (apaltatore del tabacco), ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ παρεπώνυμον τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ *Ταμπακέρης*. Ἀπεβίωσε τῇ 28ῃ Φεβρουαρίου 1807 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἐνοριακῷ αὐτοῦ ναῷ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐν τῇ πόλει. [1] Χάριν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἀσχοληθησομένων εἰς τὰ περὶ Σολωμοῦ, καὶ ἵνα γνωσθῇ ἡ περιουσία τούτου, δημοσιεύομεν κατωτέρω τὴν ἰδιόχειρον διαθήκην αὐτοῦ καὶ κωδίκελλον ἓν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου τούτου συνταχθέντα.

«1802 Δεκεμβρίου 28 ἔ. π. Ζάκυνθο. Ἠξεύροντας τὰ κίντυνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀνθρωπότης εἶνε ὑποτασσόμενη, ἀποφάσισα τὴν σήμερον νὰ κάμω τὴν παροῦσά μου τζέντολα.... Πρῶτο ἀπ' ὅλα θέλω μετὰ τῆς θανῆς μου, ἐὰν ηὑρίσκομαι εἰς Ζάκυνθο νὰ θάπτεται τὸ ταπεινόν μου σῶμα εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὅθεν ἐθάφτηκαν οἱ γονεῖς μου... Ἀφίνω ἀκόμα τῆς κ. Ἀγγέλικας Νίκλη, μὲ τὴν ὁποίαν καλῶς ἐσυναναστράφτηκα καὶ συναναστέφομαι τζεκίνια βενέτικα τετρακόσια N^0 400 διὰ μίαν φορὰν τόσον, καὶ ὅσα ροῦχα καὶ χρυσάφι τῆς ἔχω γεναμένα, τὰ ὁποῖα νὰ σερβίρουν διὰ προῖκά τση, ἐὰν αὐτὴ θελήσῃ νὰ παντρευθῇ, εἰ δὲ καὶ δὲν θελήσῃ νὰ ἔχουν χρέος οἱ ἐπίτροποί μου νὰ τὴν ζωοθρέφουν ὁμοῦ μὲ τὰ παιδία ὁποῦ ἔχει γεναμένα μετὰ μέ...

Τοὺς δὲ ἐπιτρόπους μου περικαλεστῶς ὀνομάζω νὰ δεχτοῦνε αὐτὸ τὸ βάρος, ὁποῦ τοὺς ἀφίνω, ἐπειδὴ καὶ ὁμοίως ἤθελε πράξω καὶ ἐγὼ διὰ αὐτούς, ἐξεκαθαρίζοντας τοὺς εὐγ. κυρίους Διονύσιον Γαήταν, Βιτζέντζο Ρενὼ καὶ κόντε Νικόλαο Μεσσαλᾶ ἀνηψιόν μου...τὴν δὲ θυγάτηρ μου κ. Ἕλενα Στραβοπόδη, ὁποῦ καλῶς ἀνάθρεψα καὶ καλῶς οἰκονόμησα μὲ ἀρκετὴν προῖκαν καὶ σπλαγχνικὴν ἀνθρωπότητα, ἐπειδήτης καὶ αὐτὴ ἔπραξε μετὰ μὲ μὲ μεγάλη ἀσπλαγχνία καὶ ἠνγρατιτοῦντινε ἀκολουθῶντας τοὺς δολεροὺς σκοποὺς τοῦ ψευτογιάκουμου Κάλεντερ βριτάννικου, οἱ ὁποῖοι σκοποὶ ἦταν ἐνάντιοι τῆς ἡσυχίας τοῦ πατρός τση καὶ τῆς πατρίδος τζη, διὰ τοῦτο τῆς δίνω ἄδειαν, μετὰ τῆς θανῆς μου, νὰ σμίξῃ πάλι ὅλον τὸν ἀριθμὸν τοῦ παρτίδου τση καὶ ὅποτας αὐτὸς ὁ ψευτοκαλέντερ ἕως τότε σώζεται μὲ τὰ συνειθισμένα του θαυμάσια, νὰ ὑπάγουν νὰ τὸν εὕρουν νὰ τοὺς

[1] Ὅρα ἀνωτέρω βιβλία ἁγ. Παρασκευῆς. Ὁ Δημήτριος ἐγένετο ὕπαρχος Ζακύνθου, Γερουσιαστὴς καὶ Πρόεδρος τῆς Γερουσίας ἐπὶ ἁρμοστοῦ Οὐάρδου.

πλουτίση ὅλους ἀπὸ ἐκείναις τὲς πλουσιοπάροχες γκινέες, ὁποῦ ἡ ἀξία κονσολέσα Φορέστη ἐπήγαινε κηρύζοντας διὰ νὰ κρατῇ στερεὸ τὸ δολερὸ καὶ τυραννικὸ παρτίδο τση, τῆς ἀλμπιτράριας μπαντιέρας μπριτάννικας, ἐναντία τῆς βουλῆς τοῦ αὐτοῦ βασιλέως καὶ ἀθωότητας τοῦ ἀξίου καὶ τιμημένου ἀνδρός τση, ὡς ἐναντίος καὶ αὐτός. Ἦταν πολὺ δίκαιον καὶ ὁ ἕτερός τση ἀδελφὸς Κος κόντε *Ρομπέρτος* Σαλαμός, καλός μου υἱός, νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ὡς ὁμοίως παρτιδάντες καὶ αὐτὸς τοῦ ψεφτοκάλεντερ καὶ πολότατα ἄλλα ἀφύσικα πράματα, ὡς ἀφχάριστος εἰς ἐμέ, τὰ ὁποῖα σιωπῶ, μὰ διὰ ριφλέσο τῆς ἀθωότατης φαμελιᾶς του καὶ μάλιστα διὰ τὴν εὐγενῆ συμβία του ἀξία ἐπαίνου εἰς τὲς πράξεις καὶ εἰς τὰ ἤθη......... τὴν ὁποίαν κατοικίαν ὅλη διορίζω καὶ ἀφήνω τῶν δύω μου υἱῶν φυσικῶν *Διονύσιον* καὶ *Δημήτριον*, γεναμένα μὲ τὴν Καν Ἀγγέλικα Νίκλη, τὰ ὁποῖα ἀναπιάστηκε μετὰ μὲ μὲ τὲς πρεπούμενες καουτέλες μου καὶ ἀναθράπτηκαν εἰς τὲς ἀγκάλες μου καὶ σφόδρα τὰ ἀγαπῶ, ὥς περ νὰ ἦτον λεγκίτιμα, κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐκκλησίας μὲ τὴν ἄνω εἰρημένη δισποζιτζιὸν τοῦ μετοχίου μου εἰς Ἀκρωτήρι, διορίζοντάς τους νὰ μὴν τολμήσῃ ποτὲ τὸν καιρὸ νὰ δώσῃ καμμίαν ἐνόχλησι τῶν υἱῶν μου φυσικῶν καὶ ἀδελφίων τοι εἰς τὴ δισποζιτζιὸν τῶν αὐτῶν σπιτίων μου καὶ σπίτι τῆς προίκας μου...... Ὅλα τὰ ἐπίλοιπά μου ἀγαθά..... θέλω καὶ διορίζω νὰ γίνουνται τρία μερτικά. Εἰς τὸ ἕνα τρίτο μέρος ἀφήνω κύριον καὶ καθολικὸν κληρονόμον τὸν υἱόν μου λεγκίτιμο Κον κόντε Ρομπέρτο Σαλαμόν.... εἰς τὰ δὲ ἐπίλοιπα δύο τρίτα μερτικὰ ὁμοίως ἀφήνω κυρίους καὶ καθολικοὺς κληρονόμους τοὺς δύο μου φυσικοὺς υἱοὺς Διονύσιον καὶ Δημήτριον Σαλαμόν....... τῶν αὐτῶν παιδιῶν μου φυσικῶν, καὶ ὅταν ἀριβάρουν εἰς ἡλικίαν χρόνων εἴκοσι-τεσσάρων νὰ ἔχουν χρέος οἱ Ἐπίτροποι νὰ τοὺς κονσενιάρουν τὴν οὐσίαν τους ὅλην εἰς τὴν ἐλεύθερη τους ἐξουσίαν.........

«Νικόλαος Σαλαμὸς ἐσύνθεσα, ἔγραψα ὑπὸ χειρός μου τὴν παρὼν »καὶ βεβαιώνω μὲ τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας ὑγιεῖς καὶ μετὰ πάσης »χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως[1]».

Ὁ δὲ κωδίκελλος ἔχει περίπου, ὡς ἑξῆς:

«1806 Δεκεμβρίου 10 ε. π. Ζάκυνθος. Εἰς δόξαν τοῦ Ἰησοῦ Χρι»στοῦ. Ἠβλέποντας τὸν ἀχαμνὸ στάτο τῆς ὑγείας μου, διὰ τοῦτο

[1] Ὅρα Σ)γράφον....

»μὲ τὸ παρόν μου κοντήτζελο τεσταμεντάρω διορίζω τὲς κάτωθεν μι-
»κρὲς διόρθωσες .... πλὴν μὲ τὴν τζεντολά μου εἶχα ἀφημένο
»γρόσια διακόσια τῶν δουλευτάδων μου, μὰ ἐπειδήτης καὶ οἱ δου-
»λευτάδες μου τελείως ἐριφορμαρίστηκαν, διὰ τοῦτο τὰ ἀσηκώνω
»τελείως καὶ δίνω ἄδεια τοῦ υἱοῦ μου Ρουπέρτου καὶ Κας Ἀγγέλι-
»κας Νίκλη...... Νικόλαος Σκλαμὸς βεβαιώνω [1]».

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

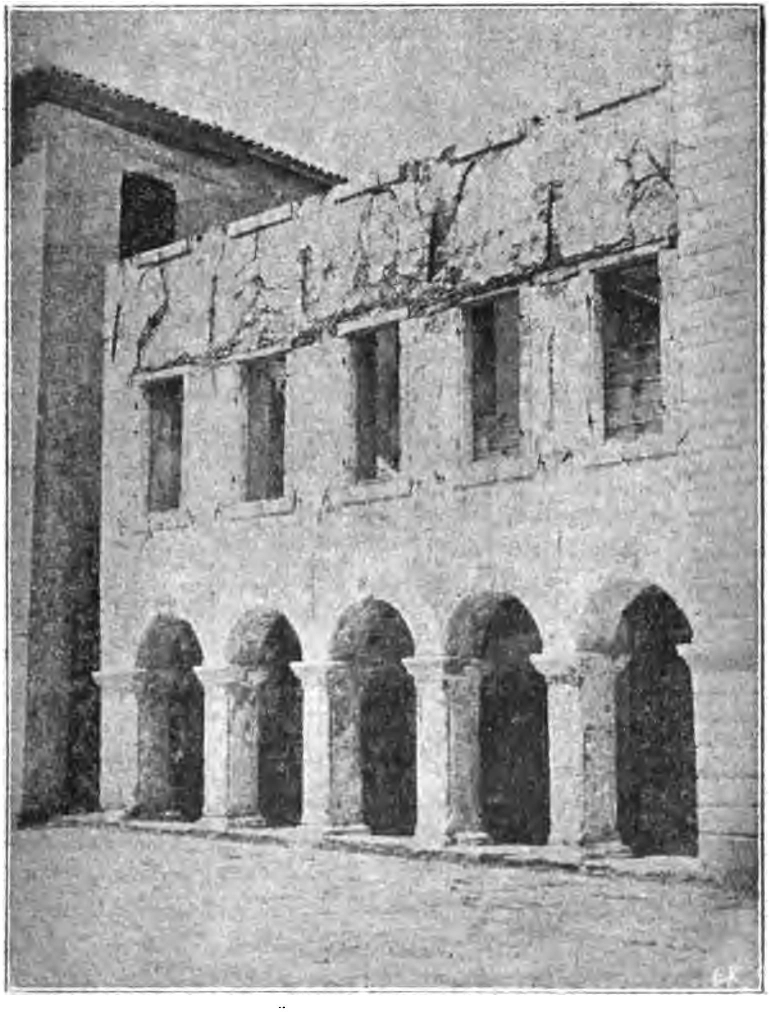
Ἐγεννήθη ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἐν Ζακύνθῳ, κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1798, ἐκ τοῦ Νικολάου Σολωμοῦ καὶ τῆς Ἀγγελικῆς Νίκλη. Ἐν τῷ Β΄ ληξιαρχικῷ βιβλίῳ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ ναοῦ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἀναγράφεται ἡ βαπτιστήριος αὐτοῦ πρᾶξις ὡς ἑξῆς :

«1798 Ἰουνίου 8. Ἐβαπτίσθη παιδίον ἀρσενικὸν φυσικὸν τοῦ εὐγενοῦς κυρίου Κόντε Νικολάου Σολωμοῦ καὶ ὠνομάσθη παρὰ τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ ἐκλαμπροτάτου κυρίου Ἀντωνίου Καπνίση *Διονύσιος*. Ἦτο καὶ μηνῶν 2». Τὴν Ἀγγελικὴν Νίκλη, ἐξ ἧς ἐγένοντο τέκνα οἱ Διονύσιος καὶ Δημήτριος, ζώσης ἔτι τῆς πρώτης καὶ νομίμου συζύγου Μαρνέτας Κάκνη καὶ ἀποθανούσης τῷ 1802, ἐνυμφεύθη ὁ Νικόλαος Σολωμὸς τῇ 27ῃ Φεβρουαρίου 1807 καὶ ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου του, θέλων οὕτω νὰ νομιμοποιήσῃ τοὺς ἀνωτέρω υἱούς του.

Παῖς ἔτι ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἐτέθη παρὰ τῷ ἱερεῖ Νικολάῳ Κασιμάτῃ, παιδαγωγῷ ἀρίστῳ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, παρ' ᾧ ἐδιδάχθη τὰ προκαταρκτικὰ γράμματα καὶ ἐτέθησαν αἱ πρῶται τῆς εὐσεβείας βάσεις, βραδύτερον δὲ παρὰ τῷ εὐπαιδεύτῳ διδασκάλῳ Ἀντωνίῳ Μαρτελάῳ, οὗτινος μαθηταὶ ἐγένοντο πάντες οἱ ἐν Ζακύνθῳ λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες τῆς τότε ἐποχῆς, καὶ τῷ ἰδιορρύθμῳ ἐξ Ἰθάκης ἑλληνιστῇ Ἀναστασίῳ Καραβίᾳ. Ἀλλ' ἐπεφυλάσσετο τῷ Σολωμῷ εὐρυτέρα ἐκπαίδευσις καὶ ταύτης σὺν τῇ διαμορφώσει τοῦ ἤθους ἔτυχε παρὰ τῷ τότε ἐν Ζακύνθῳ πρόσφυγι ἐκ Κρεμώνης ἀββᾷ Σάντῳ

[1] Ἐπίσης ὅρα Διαθήκας συμ)γράφου....

Ῥώσσῃ, ὅστις ἐδίδαξεν αὐτῷ τὰ ἰταλικὰ καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὰ στήθη αὐτοῦ αἰσθήματα φιλοπατρίας, ἀγάπης πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ μῖσος κατὰ τῆς τυραννίας. Καὶ ὁ ἀνδριζόμενος παῖς

Ἡ οἰκία ἔνθα ἐγεννήθη.

προέκοπτε καὶ διεμορφοῦτο ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ κληρικοῦ ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ σοβαρὸν ἀλλὰ φιλόστοργον ἦθος ἦτο τὸ μόνος φραγμὸς εἰς τοῦ νέου τὴν ὁρμητικὴ καὶ φιλελεύθερη ψυχή.

»ἡ ὁποία πρώιμα ἔδειξε τὰ ἀξιολογώτερα στοιχεῖα τοῦ ποιητικοῦ »πνεύματος [1]».

Ἀποθανόντος τοῦ πατρός αὐτοῦ, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, τῷ 1807, ὁ Σολωμὸς ἐννεαετὴς πλέον ἐστάλη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου ὑπὸ τοῦ κηδεμόνος του Νικολάου κόμητος Μεσσαλᾶ εἰς Ἰταλίαν —ὅπου ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἑνετίας ἐκπαιδεύοντες τὰ τέκνα αὐτῶν οἱ εὔποροι Ἰόνιοι—μετὰ τοῦ διδασκάλου Ῥώσση, ἐπιστρέφοντος εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτὸν ἐν τῷ τῆς Ἑνετίας λυκείῳ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ἐκεῖθεν δέ, ἀδυνατῶν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοῦ σχολείου ἐκείνου τὴν αὐστηρότητα προσεκλήθη εἰς Κρεμώνην ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ῥώσση καὶ ἐκεῖ ἠκροάσατο, πλὴν τοῦ Ῥώσση, τῶν καθηγητῶν Ἰωάννου Πίνη, Κοσμᾶ Σκόττη καὶ ἄλλων, πρὸς οὓς καὶ εὐγνωμόνως πάντοτε εἶχεν.

«Ἡ εὐγνωμοσύνη, γράφει ὁ Πολυλᾶς, τὴν ὁποίαν ἔθρεψε θρη»σκευτικῶς πρὸς τοὺς παλαιοὺς διδασκάλους του, ἦταν μέσ' 'ς τὴν γεν»ναίαν ψυχήν του χρέος ἱερὸ καὶ πρὸς τὴν γῆν ὅπου ἐπρωτογνώρισε »τὸ *ὡραῖο* καὶ τὸ *ἀληθὲς* χρέος, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξεπλήρωσε μὲ ἀδειανὰ »λόγια, ἀλλὰ ὅσαις φοραὶς ἔτυχε μὲ ἔργα καὶ μὲ εὐεργετήματα, »πολλὰ τῶν ὁποίων ἐκάλυψεν ἡ μυστικότης τῆς φιλανθρωπίας του».

Ἀποφοιτήσας τῇ 30ῃ Σεπτ. 1815 τοῦ λυκείου ἐκείνου καὶ μεταβὰς εἰς Παβίαν ἐνεγράφη ἐν τῷ ἐκεῖ Πανεπιστημίῳ πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ὁ νεαρὸς ποιητὴς ἐμελέτα τοὺς κλασικοὺς τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκαλλιέργει τὴν ποίησιν, εὐστόχως δ' ἐστιχούργει ἰταλιστὶ καὶ λατινιστί, ἀπεστήθιζε τεμάχια τῶν ποιημάτων τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Δάντου καὶ ἀπήγγελλε ταῦτα μετὰ ζωηρᾶς ἁρμονίας καὶ σχημάτων ῥητορικῶν. Τοῦ αἰσθηματικολόγου Ἰω. Πίνη τῆς διδασκαλίας ἐν Κρεμώνῃ ἀκροασθεὶς καλαισθητικῶς διεπλάσθη εἰς ἀντίληψιν τῆς ὡραίας φύσεως καὶ πλουτισμὸν τῆς φαντασίας αὐτοῦ ἐκ τῶν καλλονῶν τοῦ φυσικοῦ, ἠθικοῦ καὶ ἱστορικοῦ κόσμου. Ἐν Κρεμώνῃ συνέγραψε τότε «L'ode per messa novella» καὶ «Sonetti», τὰ ὁποῖα καὶ ἰδὼν ὁ καθηγητὴς αὐτοῦ τῷ εἶπε: Greco, tû farai dimenticare il nostro Monti. Τοσοῦτον τὰ παιδικὰ ταῦτα γυμνάσματα συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ποιητοῦ.

[1] Πολυλᾶ Ι. Σολωμὸς -σ-δ'.

Ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ δὴ ἐν Μιλάνῳ, ὁ Σολωμὸς στενὰς συνέδεσε σχέσεις πρὸς τὸν Βικέντιον Μόντην, Ἰω. Τόρτην, Ἰωσὴφ Μοντάνην, Π. Ἰορδάνην καὶ ἄλλους περιφανεῖς. Διηγοῦνται δ' ὅτι ὁ Μόντης ἠρεθίζετο ἀκούων τὸν Σολωμὸν ἐρωτῶντα αὐτὸν περὶ τῶν μυστηρίων τῆς Τέχνης καὶ ἐκφέροντα τὰς κρίσεις του. Ὅτε δ' ἔδειξεν αὐτῷ τὸ βιβλίον τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Περτικάρη Degli scrittori dei trecento e dei suoi imitatori καὶ ἐδήλωσε τῷ Σολωμῷ, ὅτι ὁ Περτικάρης ἑρμηνεύων τὸν στίχον τοῦ Δάντου: Mi ripingeva là, dove il sol tace, ἐνόει, ὅτι ὁ Δάντης φρίττει πρὸ τῆς ἀπεράντου ἐρήμου τῆς ἐξαπλουμένης μεταξὺ γῆς καὶ ᾅδου, ὁ Σολωμός, ὡς Ἕλλην ὀξύνους ἐξήγησεν, ὅτι ὁ Δάντης δὲν φρίσσει πρὸ τῆς ἐρημίας ταύτης, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀβεβαιότητος, εἰς ἣν ἐβασανίζετο ἡ ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ Δάντου, εὑρισκομένη μεταξὺ τῆς ἐρήμου καὶ τοῦ εἰς ὃ θὰ μετέβαινεν ἀγνώστου. Ὀργισθεὶς δ' ἐπὶ τούτῳ ὁ Μόντης «Δὲν πρέπει νὰ σκέπτησαι »τόσον, τῷ λέγει, πρέπει νὰ αἰσθάνησαι».—«Πρέπει πρῶτον μὲ δύ»ναμιν νὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς, ἀπήντησεν ὁ νεαρὸς ποιητής, καὶ ἔπειτα ἡ »καρδία θερμῶς νὰ αἰσθανθῇ ὅ,τι ὁ νοῦς συνέλαβεν».

Συναναστροφὴ καὶ σχέσεις μετ' ἀνδρῶν τοιούτων διέπλασσον ὁσημέραι τὴν ψυχὴν καὶ διεμόρφωνον τὴν καρδίαν τοῦ Σολωμοῦ, καὶ τῆς διαμορφώσεως ταύτης δεῖγμα παρέχει ἡμῖν σὺν ἄλλοις ὁ εἰς ἀποβιώσαντα συμμαθητὴν ἐπιτάφιος αὐτοῦ, τῇ προτροπῇ τῶν ἄλλων συμμαθητῶν του ἐκφωνηθείς, ἐν ᾧ σὺν ἄλλοις ἔλεγε· «Νέοι συμμα»θηταί, μάθετε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἀρετὴν ἄνευ ὑπερηφανείας »καὶ οὐδόλως θέλετε ὑπερηφανευθῇ, ἐὰν ἀληθῶς μάθητε τὴν ἐπιστή»μην καὶ τὴν ἀρετήν. Ἀλλ' οὐδέποτε ταπεινώσατε τὴν κεφαλήν, »διότι θέλουσιν εὑρεθῇ ἄτιμοι καὶ ἀχρεῖαι χεῖρες, ἕτοιμαι νὰ πιέσω»σιν αὐτήν. Ἂν δὲ οἱ ἄνανδροι τολμήσωσι νὰ ὑβρίσωσιν ὑμᾶς, ὅπως »καλύψωσι τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἐμφιλοχωροῦντας πολλοὺς φόβους, »τότε, ναί, ἐγείρατε τὴν κεφαλὴν ὅλαις δυνάμεσι καὶ θέλετε ἰδεῖ, »ὅτι πάραυτα θέλει πέσει ἡ αὐθάδεια ἐκείνη, ἥτις εἶνε αὐθάδεια »χαμερπής».

Ἔμπλεως γνώσεων, καλαισθησίας καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων ἀλλὰ καὶ φέρων τὸ δίπλωμα doctoris utroque jure, ὅπερ οὐχὶ ὡς ἀμοιβὴν τῶν μελετῶν αὐτοῦ δι' ἐπιστήμην, δι' ἣν δὲν ἦτο προωρισμένος, ἀλλ' ἐξ ὑπερβολικῆς εὐμενείας, ὡς ὁ ἴδιος ὡμολόγει, ἀπένειμαν αὐτῷ οἱ καθηγηταί του, ἐπέστρεψεν ὁ Σολωμὸς τῷ 1818 εἰς Ἑλλάδα

οὐδέποτε λησμονήσας τὴν φιλτάτην αὐτῷ Ἰταλίαν, παρ' ᾗ ἐξηυγένισε τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, δικαίως δὲ καὶ ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ «La navicella greca», τῷ ἀπαγγελθέντι ἐνώπιον λογίου ἀκροατηρίου τῇ 30ῃ Ἀπριλίου 1853 ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ποιητὴν Ῥεγάλδην... «Βάρβαρος, λέγει, ἐπάτησα τὸ ἔδαφος τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξηυγενισμένος ἐκεῖθεν ἐπανῆλθον.

«Salve, d' eterna terra, inclito figlio,
Ove grande fu sempre il canto e l' opra,
Nelle prospere sorti e nell' avverse
Ove la pietra e l' arid' erba è buona ;
Ove barbaro giunsi e tal non sono».

Διὰ τοῦτο καὶ πάντοτε καὶ ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἐν Κερκύρᾳ, ἔνθα τὸ λοιπὸν κατέτριψε τοῦ βίου αὐτοῦ, συνανεστρέφετο καὶ ἐβοήθει τοὺς πρόσφυγας Ἰταλούς, μεγάλως διὰ τοὺς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας αὐτῶν ἐνδιαφερόμενος Δυσχεραίνων δ' ἐπὶ τοῖς παθήμασιν αὐτῶν οὕτω πως ἐν τῷ ὑπὲρ Ἐλευθερίας Ὕμνῳ ἐκφράζεται :

Σὲ ξανοίγει ἀπὸ τὰ νέφη
Καὶ τὸ μάτι τοῦ Ἀετοῦ,
Ποῦ φτερὰ καὶ νύχια θρέφει
Μὲ τὰ σπλάχνα τοῦ Ἰταλοῦ.

Καὶ σ' ἐσὲ καταγυρμένος,
Γιατὶ πάντα σὲ μισεῖ,
Ἔκρωζ' ἔκρωζε ὁ σκασμένος
Νὰ σὲ βλάψῃ, ἂν ἠμπορῇ.

Ἓν ἔτος περίπου πρὸ τῆς εἰς Ἑλλάδα ἐπιστροφῆς του ὁ Σολωμὸς ἔπεμψε πρὸς τὴν μητέρα του τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην ἐπιστολὴν καὶ σημείωμα ἐπίσης πρὸς τὸν Ἀντώνιον Μάτεσην, σῳζόμενα ἀμφότερα παρὰ τῇ δημοτικῇ Φωσκολιανῇ Βιβλιοθήκῃ.

Ἔχουσι δὲ ὡς ἑξῆς :

«*Mia cara Madre*

»Cremona li 17 7)bre 1817.

»L' anno venturo di questi giorni saremo insieme. Credimi che la »tua impazienza non è minore della mia. Tu mi vedrai penetrato dagli

»stessi sentimenti che avevo quando mi ti trastullavo d' intorno fan»ciullo e più vivi ancora. Salutami intanto presentivamente il marito »tuo ed i figli e credimi tuo affettuoso figlio.

DIONISIO».

Ἀγαπητὴ Μητέρα,

Ἐν Κρεμώνῃ τῇ 17 Σ)βρίου 1817.

Κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος θὰ εἴμεθα μαζί. Πίστευσε ὅτι ἡ ἀνυπομονησία σου δὲν εἶνε κατωτέρα τῆς ἰδικῆς μου. Θά με ἴδῃς διακατεχόμενον ἀπὸ τὰ αὐτὰ καὶ ζωηρότερα ἔτι αἰσθήματα, ὁποῖα καὶ ὅτε παιδίον ἔχαιρον πλησίον σου. Χαιρέτησέ μου ἐν τούτοις ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα σου καὶ νόμιζέ με φιλοστοργότατόν σου υἱόν.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.

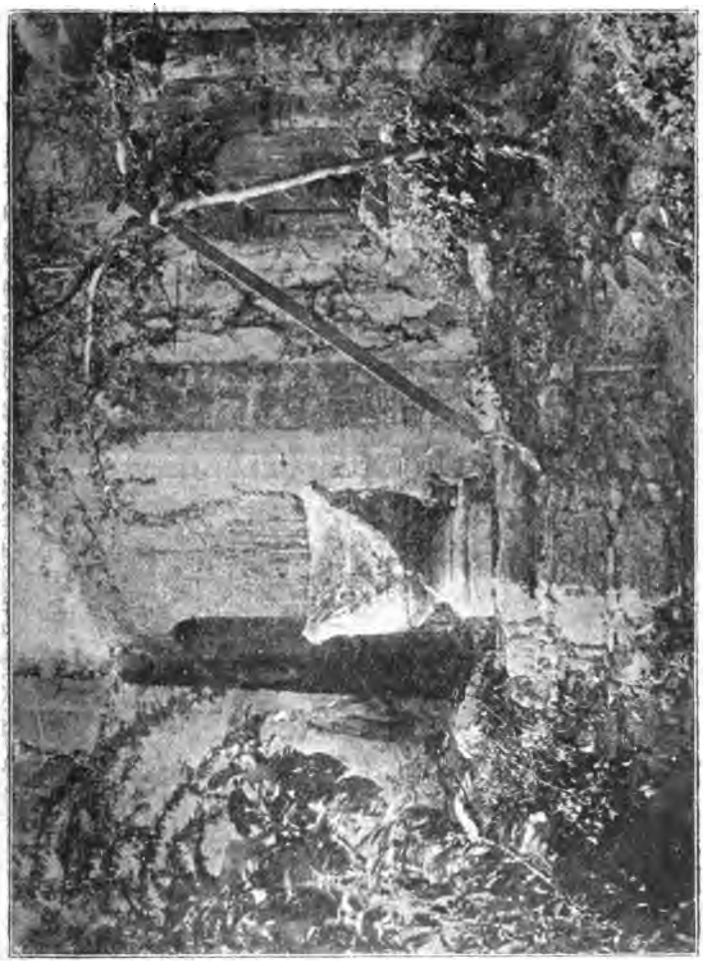
Ἅμα τῇ εἰς Ζάκυνθον ἀφίξει του ὁ Σολωμὸς ἐπεδόθη ὁλοψύχως εἰς τὴν μελέτην τῆς μητρικῆς διαλέκτου, σχηματιζομένης τότε βαθμηδὸν ἐκ τῆς ἀρχαίας νεκρᾶς γλώσσης. Τὰ ποιήματα τοῦ Ῥήγα, τοῦ Χρηστοπούλου, τοῦ Βηλαρᾶ, τὰ διατηρήσαντα ὅλην σχεδὸν τὴν ἀρχαίαν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως, οὐσιωδῶς ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς φαντασίας αὐτοῦ, ἐκ τῆς συναναστροφῆς δὲ μετὰ τοῦ τυφλοῦ ποιητοῦ Νικολάου Κοκοντρῆ, οὗ οἱ δημοτικοὶ στίχοι ἤρεσκον αὐτῷ, οὐχὶ μικρᾶς ἐκαρποῦτο ὠφελείας. Καὶ ἐξηκολούθησε μὲν ἐπί τινα χρόνον ὁ Σολωμὸς ἀπαγγέλλων ἐν συναναστροφαῖς καὶ γράφων ποιήματα ἰταλιστί, ὁποῖον τὸ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν σεισμῶν τοῦ 1820 εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον ἐκφωνηθέν, ἀλλ' ὅτε, ἀφικομένου εἰς Ζάκυνθον τῷ 1822 τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη καὶ ἐπισκεφθέντος τὸν Σολωμόν, οὗτος ἐπιθυμῶν δεῖγμα νὰ παράσχῃ τῆς Μούσης του πρὸς τὸν μέλλοντα ἱστορικὸν ἀνέγνωσεν αὐτῷ τὴν ᾠδὴν «Per messa novella» ὁ Τρικούπης παρετήρησεν αὐτῷ, ὅτι ὁ προορισμὸς αὐτοῦ ἦτο οὐχὶ νὰ γίνῃ Ἰταλὸς ποιητὴς ἀλλ' ὁ ἱδρυτὴς νέας ἐν Ἑλλάδι γραμματολογίας. Ἔκτοτε ὁ Σολωμὸς μετὰ μείζονος ἐπεδόθη ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς, μεγάλως εἰς τὰς σπουδάς του βοηθούμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Τρικούπη, μεθ' οὗ στενωτάτην συνέδεσε φιλίαν. Διὰ τοῦτο καί ποτε ὁ Τρικούπης τῷ εἶπε· «Παρατηρῶ, ὅτι ὅσο προκόβεις εἰς τὴν »Ἑλληνική, τόσο ἁπλούστερα γράφεις, ὅταν συνθέτῃς εἰς τὴν ὁμι»λουμένη». Ὁ δὲ Σολωμὸς «Τοῦτο σημαίνει, ἀποκρίνεται, ὅτι ἐν»νοῶ καλλίτερα καὶ τὴ μία καὶ τὴν ἄλλη».

᾿Αλλὰ καὶ αἱ φιλελεύθεροι ἀρχαὶ τῶν διδασκάλων του Μαρτελάου καὶ Ῥώσση, αἱ διαχυθεῖσαι εἰς τὴν διάνοιάν του, σὺν τῷ χρόνῳ καλλιεργηθεῖσαι καὶ ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἀναπτυχθεῖσαι, δὲν ἐβράδυναν ν᾿ ἀποκαλύψωσι τοῦ ποιητοῦ τὸ ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἦτο ἡ Πατρίς. Διὸ καὶ βλέπων, ὅτι διὰ τοῦ Μαιτλανδείου συντάγματος τοῦ 1817 τεχνικώτατα εἶχε δεθῆ τῆς πατρίδος του ἡ ἐλευθερία, οὐ μόνον μετ᾿ ἄλλων ἐγκρίτων Ζακυνθίων ὑπέγραψε τὴν πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς ᾿Αγγλίας Γεώργιον τὸν Δ′ περὶ μεταρρυθμίσεως αἴτησιν τῆς 23ης Φεβρουαρίου 1821, ἀλλὰ καὶ ἰδιοχείρως ἐν τέλει αὐτῆς προσέθηκε τὴν περίοδον: «Οὕτως οἱ μεταγενέστεροι ἡμῶν, περιεργαζόμενοι τὰς ἀτυχίας τῆς ἡμετέρας πατρίδος καὶ ἀθλίας θυγατρὸς ἐνδόξου μητρός, ἐὰν ἐρωτήσωσι: Τίς ἀνέπλασεν αὐτὴν ὡραίαν δι᾿ ἐλευθερίας; ἡ Ἱστορία θὰ ἀποκριθῇ:—Γεώργιος ὁ Δ′».

Καὶ ἤδη τῆς μακραίωνος δουλείας ὁ βαρὺς ἐφιάλτης, ὁ πιέζων τὰ ἑλληνικὰ στήθη, βαθμηδὸν ἤρξατο ἐκλείπων. Καὶ ἤδη τὰ χρυσᾶ τῶν Ἑλλήνων ὄνειρα τὴν ἐθνικὴν ἐζωγράφιζον ἀποκατάστασιν. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις πρώτη σχεδὸν ἐκ τοῦ ληθάργου ἐξεγείρει τὰς ἑλληνικὰς ψυχάς. Τὰ φιλοπατριωτικὰ τοῦ Ῥήγα ᾄσματα καὶ τοῦ Κοραῆ ὁ κάλαμος τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐξάπτουσι. Τῆς Ἑπτανήσου ἡ αὐτονομία ῥίπτει ἀκτῖνας θάρρους καὶ ἐλπίδων ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. «Ἑπτανησιῶται, κράζει ὁ τῆς Ἑπτανήσου Πρίγκιψ, δράξατε τώρα τὴν ἀγαθὴν τύχην, ἀναζωπυρήσατε τὴν πάτριον τόλμην· προτιμήσατε τὸν θάνατον ἀντὶ τῆς δουλείας, τὴν δόξαν ἀντὶ τῆς ζωῆς· ἐνδύθητε τὴν πανοπλίαν τῶν προγόνων μας, καὶ καλέσατε τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν καρδίαν σας». Καὶ ἡ Ζάκυνθος γίνεται τὸ ὁρμητήριον, εἰς ὃ προσέρχονται οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν Ἑλλήνων καὶ συσκέπτονται μετὰ τῶν Ζακυνθίων περὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἔναντι τοῦ ὁποίου ὑψοῦνται τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς τὰ ὄρη, ὁρκίζονται οἱ Φιλικοὶ τῆς ἐθνεγερσίας τὸν ὅρκον

Ὁ Σολωμὸς ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ν. Καλύβα ὁδηγούμενος βαπτίζεται καὶ αὐτὸς ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Φιλικῶν κολυμβήθρᾳ ὑπὸ ἀνάδοχον τὸν Φραγκῖσκον Καρβελλᾶν, ὁρκίζεται ὑπὸ τοῦ ἱερομ. ᾿Ανθίμου ᾿Αργυρο-

πούλου πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ καὶ μυσταγωγηθεὶς εἰς τὰ τῶν Φιλικῶν συνεργάζεται μετ' αὐτῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, συμπάσχει ἐπὶ τοῖς δεινοπαθήμασι τῶν ὑπὸ τῆς τυραννίας καταδιωκομένων καὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς φιλοεθνοῦς νήσου προσφευγόντων, καὶ προσφέρει

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

χρήματα καὶ πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος. Ὅτε δ' ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ὅτε ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας τῶν δούλων Ἑλλήνων μυριόστομος ἀντήχησεν ἀνὰ τὸν κόσμον τῶν ἀγωνιζομένων τὰ κατορθώματα καὶ οἱ πάντες ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τοῖς τροπαίοις ἐκεί-

νοις, ὁ Σολωμὸς πλήρης ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ κατέρχεται καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τοῦ καλάμου καὶ τοῦ λόγου, ὑμνεῖ τὴν ἀγωνιζομένην Ἐλευθερίαν, ἣν αἰδημόνως διακρίνει ἐξερχομένην ἐκ τῶν ἱερῶν ὀστῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας, καὶ διὰ φωνῆς ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ἀντηχησάσης διασαλπίζει τὰ θαύματα αὐτῆς, συγκινεῖ τοὺς φιλελευθέρους ἀλλογενεῖς, ἵνα σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ἀγωνιζομένων καὶ τέλος ἀγάλλεται ἀγαλλίασιν ἀγγελικήν, βλέπων ἐν χορῷ τὰς παρθένους, τῶν ὁποίων

«..... ὁ κόρφος καθεμιᾶς
»Ι λυκοβύζαστο ἑτοιμάζει
«Ι άλα ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριᾶς».

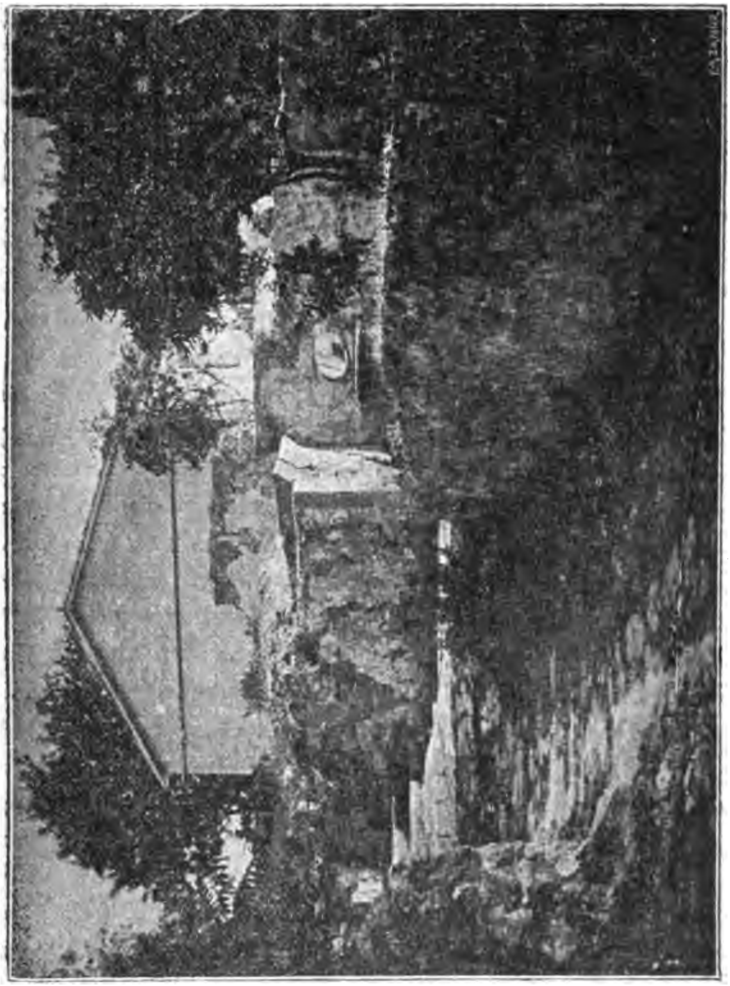
Ὁ «Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερία» ἐγράφη κατὰ Μάϊον τοῦ 1823 [1] καὶ συνίσταται ἐξ ἑκατὸν πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ τετραστίχων, εἰς ὀκτὼ διαιρουμένων μέρη καὶ ἓν ὅλον ποίημα ἁπάντων ἀποτελούντων, δημοσιευθεὶς δὲ τὸν θαυμασμὸν προυκάλεσε καὶ προκαλεῖ σύμπαντος τοῦ σοφοῦ κόσμου. Ὁ Ὕμνος ἐτυπώθη ἐν Μεσολογγίῳ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Γρασσέτου τῷ 1825 ἐν ἰταλικῇ εἰς πεζὸν μεταφράσει [2], ὁ δὲ Φωριὲλ δημοσιεύσας, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τὰ δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ᾄσματα συμπεριέλαβε καὶ τοῦτον ἐν γαλλικῇ μεταφράσει, γνωστὰς καταστήσας οὕτω τὴν ἑλληνικὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Ἀλλὰ καὶ παρὰ πολλῶν ἄλλων βραδύτερον εἰς διαφόρους μετεφράσθη γλώσσας, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχεστέρα πασῶν θεωρεῖται ἡ εἰς τὴν ἰταλικὴν ἀνέκδοτος τοῦ ἰατροῦ Ῥαφτάνη. Ὁ Κερκυραῖος μελοποιὸς Νικ. Μάντζαρος, φίλος τοῦ ποιητοῦ, τρὶς ἐτόνισε τὸν Ὕμνον, ἡ δὲ μελοποίησις αὕτη ἐδημοσι-

---

[1] Ὑπάρχει γνώμη, ὅτι ὁ Ὕμνος ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Σολωμοῦ πρῶτον ἰταλιστὶ καὶ εἶτα ἑλληνιστί. Ἐπίσης σεβαστὸν πρόσωπον ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς, ὅτι τὸ πρωτόγραφον μετ' ἄλλων ποιημάτων καὶ ἀνεκδότων ἐπιστολῶν σῴζεται ἔτι.

[2] Ἐπιγράφεται: «Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν· ἔγραψε Διονύσιος Σολωμὸς Ζακύνθιος τὸν Μάϊον μῆνα 1823.—Inno alla Dionisio Solomos Zacintio scrisse il mese di Maggio 1823. Volgarizzato libertà in prosa Italiana da G. Grasseti. Profe ecc. Ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐκ τῆς τυπογραφίας Δ. Μεσθενέως 1825, σελ. 67.

κύθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1873,[1] τοῦ πρώτου motivo καθιερωθέντος ὡς Ὕμνου ἐθνικοῦ. Τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Ὕμνου καὶ τὰς περὶ αὐτοῦ εὐφή-

Ἡ οἰκία Στράνη ἔνθα ἔγραψε τὸν Ὕμνον.

μους κρίσεις Ἑλλήνων καὶ ξένων θαυμαστῶν, ὡς δημοσιευομένας ἐν ἰδιαιτέρῳ ἄρθρῳ, παραλείπομεν.

---

[1] Ἐπιγράφεται : «Διονυσίου Σολωμοῦ, ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν μελοποιηθεὶς μὲν ὑπὸ τοῦ Ἱππότου Νικολάου Χ. Μαντζάρου, διηνεκοῦς προέδρου τῆς ἐν Κερκύρᾳ Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας κτλ. Ἐν Λονδίνῳ 1873».

Πρὶν ἢ τυπώσῃ τὸν Ὕμνον ὁ Σολωμός, εἶχεν ἀποστείλει τοῦτον, κατὰ τὸν Πολυλᾶν, πρὸς τὸν ἐν Μεσολογγίῳ Σπ. Τρικούπην, ἵνα τὸν ἀναγνώσῃ, ἀνέκδοτον ἔτι, πρὸς τὸν λόρδον Βύρωνα, ὅστις ὅμως ἀκριβῶς τότε εἶχεν ἀποθάνει, τὸ δὲ σῶμα τοῦ μεγάλου τούτου ποιητοῦ βαλσαμωθὲν μετεκομίσθη εἰς Ζάκυνθον, ὅπως ἐκ Ζακύνθου μετακομισθῇ εἰς Ἀγγλίαν. Ὁ Σολωμός, ἐνασμενιζόμενος εἰς τοῦ Βύρωνος τὰς ποιήσεις, θαυμάζων τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ εὐγνωμοσύνην ἅμα συναισθανόμενος πρὸς τὸν μέγαν τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτην, δεύτερον ἐποίησε τῷ 1824 ὕμνον ἐπιγραφόμενον «Εἰς τὸ θάνατο τοῦ λὸρδ Μπάϊρον». Καὶ περὶ τοῦ ποιήματος τούτου, ἐν ᾧ διακρίνων ὁ ποιητὴς τὴν ὁλόφωτην τῆς Ἐλευθερίας λάμψιν καλεῖ αὐτὴν νὰ κλαύσῃ *εἰς τοῦ Μπάϊρον τὸ κορμί,* ὁ Γεώργιος Τερτσέτης λέγει· «Αὐτοὶ οἱ στίχοι θὰ ἦναι ἡ ἀγαλλίασι τῶν μεταγενεστέρων».

Ἡ ἐν ἔτει 1825 καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν ἐξεγείρει τοὺς παλμοὺς τοῦ Σολωμοῦ εἰς ἀριστούργημα ποιήσεως, εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν» ἀθάνατον ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον θὰ ἤρκει ἵν' ἀπαθανατίσῃ αὐτόν, ἡ δὲ πολιορκία τοῦ ἡρωικοῦ Μεσολογγίου, τῆς ὁποίας ἕκαστος κανονιοβολισμός, ὃν ἤκουεν ὁ ποιητὴς καθήμενος ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου ἐν τῇ ἐξοχικῇ ἐπαύλει τοῦ φίλου του Στράνη, ἀντεκτύπα εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνοντος πολλάκις μὲ δακρύοντας ὀφθαλμοὺς «βάστα, καϋμένο Μεσολόγγι», ἔδωκεν αὐτῷ ὕλην, ἵνα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας ἐκείνης σχεδιάσῃ τὸ ποίημα «Οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι», τὸ ὁποῖον ἀτυχῶς ἔμεινεν ἀτελές.

Πλὴν δὲ τοῦ δικαίως ἀπαθανατίσαντος τὸν ποιητὴν Σολωμὸν «Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερία» καὶ τῶν, ὡς ἀνωτέρω, «Εἰς τὸν θάνατον τοῦ λὸρδ Μπάϊρον», — «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» καὶ τοῦ ἐπιγράμματος «Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν» ἔγραψε καὶ ἄλλας ποιήσεις ἀνταξίας τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἀναγνωστῶν του. Τοιαῦται δὲ κυρίως εἰσὶν ὁ «*Λάμπρος*» (1826), οὗτινος ἀποσπάσματα μόνον περιεσώθησαν καὶ ἐν ᾧ ἀναπαρίστησι τὸν ἔλεγχον ἐνόχου συνειδήσεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐνάρετον ψυχὴν ὑπὸ τῆς θλίψεως καταβληθεῖσαν, τὸ «*Ὄνειρο*», δι' οὗ σατυρίζεται ἅρπαξ καὶ τοκογλύφος εὐπατρίδης,—ἡ «*Φαρμακωμένη*» ποίημα τὸ ὁποῖον πάντοτε συγκινεῖ τὴν καρδίαν καὶ εἰς πολλὰς μεταφρασθὲν γλώσσας ἐξετιμήθη ὑπὸ ποιητῶν καὶ κριτικῶν ὡς ἀριστούργημα περιπαθοῦς θρή-

νου πρὸς τὴν δηλητηριασθεῖσαν νεάνιδα Μαριέτταν Παππαγεωργοπούλου, πολυτρόπως συκοφαντηθεῖσαν,—ὁ «*Κρητικός*»,—ὁ «*Πορφύρας*», ὧν ἀποσπάσματα περιεσώθησαν, διάφορα ἐπιγράμματα καὶ σατυρικά. Φιλίαν δ' αἰσθανόμενος καὶ σεβασμὸν τρέφων πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας ὁ Σολωμός, ἐγκωμιάζει τὸν φίλον καὶ συμπολίτην του Φώσκολον ἀποβιώσαντα τῷ 1827 δι' ἐπικηδείου, ἐν ᾧ καταφαίνεται ἡ ῥητορικὴ δεινότης καὶ ἡ ποιητικὴ τέχνη τοῦ Σολωμοῦ, ἐκφωνηθέντος ἐν τῇ Λατινικῇ Μητροπόλει Ζακύνθου, κατὰ τὸ ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ Φωσκόλου τελεσθὲν μνημόσυνον.

Ὁ Σολωμὸς ἔγραψεν Ἰταλιστὶ δεκατετράστιχα (sonetti), μετέφρασε δὲ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐποίησεν ἑλληνικὴν τὴν ἀμίμητον τοῦ Πετράρχου ᾠδὴν «Chiare fresche...» διὰ τοῦ «Νερὰ καθαροφλοίσβητα...», τὴν *Ἄνοιξιν* καὶ τὸ *Καλοκαῖρι* τοῦ Μεταστασίου καὶ *Μίμησιν τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Δεσδεμόνας* τοῦ Σαιξπήρου. Περὶ τῶν ἔργων τοῦ Σολωμοῦ ἐν γένει ἀλλαχοῦ τῆς σκιαγραφίας ταύτης γενήσεται λόγος.

Ὀπαδὸς τῆς δημοτικῆς γλώσσης ὁ Σολωμός, ἔγραψε τὰς ποιήσεις του καὶ εἴ τι πεζὸν εἰς αὐτήν· ἔλεγε δ' ὅτι ἡ νεοελληνικὴ πρέπει νὰ γράφηται ἀπὸ τὴν μηχανικὴν προσέγγισίν της εἰς τὴν νέαν καὶ ἀπὸ τὴν ὀργανικὴν ἐκτύλιξιν τῆς νέας, ἥτις ἀπηχεῖ καὶ ἐνσαρκώνει τὰς ἰδέας της εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον ἦτο ἀκούραστος, λέγει ὁ Πολυλᾶς· «σοφὸς παρατηρητής, μὲ τὸ ἀκοίμητο λε»πτὸ καλλιτεχνικὸ αἴσθημα, ἅρπαζε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τὸ »πνεῦμα τῆς ζωντανῆς φωνῆς, εἰς ἐκείναις ταῖς φράσες, ταῖς ὁποί»αις παραβλέπουν ὅσοι δὲν εὐτύχησαν νὰ ἔχουν τοῦτο τὸ σπανιώ»τατο φυσικὸ χάρισμα· καὶ ταῖς ἐβάφτιζε, ὡς ἔλεγεν, εἰς τὴ διπλῆ »κολυμπήθρα τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς φαντασίας». Διὸ καὶ ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος ἐν τῷ πρὸς τὸν Σολωμὸν ἐπικηδείῳ του λέγει· «Ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα ἔχει δημιουργὸν τὸν Δάντην καὶ ἡ νεοελληνική μας ἔχει τὸν Σολωμὸν Δάντην της». Τὰς περὶ γλώσσης ἰδέας του ἐξέθετο ὁ Σολωμὸς ἐν τῷ κατὰ τὸ 1824 ἐν δημώδει γλώσσῃ γραφέντι ἀστείῳ Διαλόγῳ μεταξὺ *Ποιητοῦ, Φίλου καὶ Σοφολογιωτάτου*, «αἰσθανθείς, ὡς λέγει ὁ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παβίας σοφὸς καθηγητὴς Ἰωάν»νης Κάννας ἐν τῇ βιογραφίᾳ Σολωμοῦ, ὅτι φωνὴ λαλοῦσα νέας ποι»ήσεως εἰς λαὸν ἀναγεννώμενον ἔδει νὰ ᾖ ἡ εἰς τὰ στόματα τοῦ »λαοῦ φερομένη διάλεξις, ἤτοι ἡ μετὰ μικρῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν

»ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ μετ' ἀξιοσημειώτου ἐν ταῖς Ἰονίοις »νήσοις σαφηνείας λαλουμένη ἐκείνη γλῶσσα, γλῶσσα ποικίλη, ἐπι»βάλλουσα, ἁπλῆ, ἁρμονική, φέρουσα τὸν τύπον τοῦ ἐθνικοῦ χαρα»κτῆρος μετριασθέντος ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν μετ' εὐγενείας »ὑποφερτῶν πολυχρονίων δυστυχημάτων· γλῶσσα καθιερωθεῖσα ὑπὸ »τῶν ᾀσμάτων τῶν Κλεφτῶν καὶ τοῦ Ῥήγα» [1].

* * *

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1828 ἀνεχώρησεν ὁ Σολωμὸς εἰς Κέρκυραν, ὅπως ἐκεῖ μακρὰν τῶν συγγενῶν καὶ οἱονεὶ ἀπομονούμενος δυνηθῇ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ μελέτας ἀνετώτερον. Πρὸ τῆς ἐκ Ζακύνθου ἀναχωρήσεώς του, κατοικῶν ἐν τῇ αὐτῇ καὶ ὁ ἀδελφός του Δημήτριος οἰκίᾳ, ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἴς τι στενόχωρον δωμάτιον, οὗ τὴν κλεῖδα κατεῖχεν ὁ αὐτὸς ἀδελφός του Δημήτριος, θέλων δὲ νὰ εἰσαγάγῃ διάφορα ἀντικείμενα ἀξίας καὶ ἐκ φόβου μὴ ταῦτα ἀφαιρεθῶσιν ὑπό τινος τῶν ὑπηρετῶν ἀντικατέστησε τὸ κλεῖθρον τοῦ δωματίου κρατῶν αὐτὸς τὴν νέαν κλεῖδα, τοῦτο δ' ἤρκεσεν ἵνα ὁ ἀδελφός του Δημήτριος θυμωθεὶς διατάξῃ τὴν θραῦσιν τοῦ νέου κλείθρου. Περιγραφὴν τοῦ συμβάντος τούτου παρέχει ἡμῖν αὐτὴ ἡ κατωτέρω δημοσιευομένη μετὰ τῆς μεταφράσεως ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ ποιητοῦ, ἣν ἔπεμψε πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς νήσου.

Λ. ΖΩΗΣ

[1] Dionisio Solomos Discorso inaugurale ecc. dal Prof. Giovanni Canna. Pavia. Dicembre 1896, pag. 63 καὶ μετάφρασις ὑπὸ Λ. Χ. Ζώη. ἐν τῷ περιοδικῷ Ζακύνθου «Μοῦσαι» ἔτους στ'. φυλ. 117—131.

Κύριε·

Ἐκ τῆς ἐρημικῆς σιγῆς τῶν οἰκιακῶν σπουδῶν μου, εἰς ἃς ἐφιστῶ τὴν προσοχήν μου ἅπασαν, ὅπως προσπορίσω ἔπαινόν τινα εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς ἐμαυτόν, ἐντρέπομαι νὰ καταστήσω ἀντικείμενον δημοσίας ἔριδος ἰδιωτικὴν ἀνησυχίαν, ἣν οὐδὲ μόνην θὰ ὑπέφερον, καὶ ἐντρέπομαι ὀλίγον δι' ἐμαυτὸν καὶ τὰ μέγιστα διὰ τὸν ἀναγκάζοντά με. Μὴ ἐπιθυμῶν ὅμως νὰ καταφύγω εἰς τὰ δικαστήρια, ἀπευθύνομαι πρὸς τὸν Ἄρχοντα τῆς πόλεως, ὅπως ἀκούσῃ τὰ δίκαιά μου καὶ ἀκούων ταῦτα προνοήσῃ περὶ αὐτῶν.

Ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ κατοικῶ ἐγὼ καὶ ὁ ἀδελφός μου Δημήτριος, ἀδυνάτου ὅμως ἐπὶ τοῦ παρόντος καθισταμένης τῆς διανομῆς της, ἕκαστος μένει ἐν ᾗ εὑρίσκεται θέσει, ὁ μὲν Δημήτριος ἐν τῇ ἄνω ὀροφῇ, ἐγὼ δὲ ἐν τῇ κάτω. Ἡ οἰκία αὕτη, ἐπειδή, ὡς ἐκ τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ πατρικοῦ ἐπιτρόπου Κο. Νικολάου Μεσαλᾶ κατασκευῆς της, ἐκ συμπτώσεως ἔχει εὐρύτερα τὰ τῆς ἄνω ὀροφῆς διαμερίσματα, στενόχωρα δὲ τὰ τῆς κάτω, ὁ Δημήτριος ἀπολαμβάνει πᾶσαν ἄνεσιν ἐξ αὐτῶν καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ἀποθηκῶν. Τούτων μεταξὺ τῶν ὀλίγων, ἅτινα ἔμειναν εἰς ἐμέ, ἦτο μία πλησίον δεξαμενῆς (εἰς ἣν διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις πρέπει νὰ διέλθῃ ἄλλην θύραν, τὴν ὁποίαν ἀφῆκα ἀνοικτήν), ἔνθα εἶχον διάφορα πράγματά μου καὶ ταύτης εἶχεν ἄλλην κλεῖδα καὶ ὁ Δημήτριος. Ἀντικατέστησα τὸ κλεῖθρον, ὅπερ κατ' οὐδὲν ἔβλαπτε τοῦτον, μεγάλως δ' ἐνδιέφερεν ἐμέ, διότι ἤθελον νὰ τοποθετήσω ἐντὸς αὐτῆς πράγματα μεγαλειτέρας ἀξίας. Διὰ σφυρηλατημάτων ὅμως βιάζεται ἡ θύρα, ἐπιστατοῦντος τοῦ ὑπηρέτου του, καὶ ἀνοίγει. Ἐγὼ δέ, ὁ ὁποῖος οὔτε διάθεσιν οὔτε καιρὸν ἔχω νὰ προξενῶ σκάνδαλα εἰς τὸν τόπον ὀχλαγωγικῆς κωμῳδίας ἀντιτάσσων κατὰ τοῦ ὑπηρέτου του τὸν ἰδικόν μου, ὅπως συμπλακῶσιν οἱ νευρώδεις οὗτοι ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν ἰδιοκτητῶν ἀδελφῶν, προσέρχομαι πρὸς ὑμᾶς, ἀξιότιμε Κύριε, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς σας καὶ φύσει ἀγαπᾶτε τὴν ἡσυχίαν ἑκάστου καὶ ζητῶ, ἵνα, ἀντικαθισταμένου τοῦ κλείθρου, μὴ δεχθῶ καὶ πάλιν τὴν ὕβριν νέων κτυπημάτων, τῇ παρουσίᾳ ὑπηρέτου, πρᾶξις, τῆς ὁποίας ἡ αὐθάδεια, ἐὰν δὲν κτυπηθῇ, θὰ ἐπαναληφθῇ βεβαίως καὶ εἰς τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνός μου.

Χρῆστος Βαλσαμάκης τοῦ Δημητρίου
Παναγιώτης Στυλιανόπουλος τοῦ Στυλιανοῦ
Εἷς Σιδηρουργός, μάρτυρες.

Διονύσιος Σολωμός.

Ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς τὴν ἡσυχίαν ἀγαπῶν καὶ θέλων ν' ἀποφύγῃ οἰκογενειακὰς ἔριδας καὶ σχόλια τῆς κοινωνίας παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Γεωρ. Δικοπούλου κατέθηκε μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν κλεῖδα τοῦ κατωγείου τῆς οἰκίας αὐτῶν, σκοπεύων ἀλλαχοῦ νὰ μετοικήσῃ. Ἕνεκα τούτου ψυχρανθέντες ὀλίγον τὰς σχέσεις οἱ ἀδελφοὶ Σολωμοῦ ἀπεφάσισαν νὰ διανείμωσι καὶ διένειμαν τῇ 2ᾳ Ἰουλίου 1828 τὴν πατρικὴν αὐτῶν περιουσίαν, κατὰ τὴν ἀπὸ 14)26ης Ἰουνίου ἰδίου ἔτους ἐκτίμησιν τῶν πραγματογνωμόνων Κ. Στράτη καὶ Δ. Σκιαδοπούλου.[1] Ἐν τῇ ἐκτιμήσει ταύτῃ συμπεριελαμβάνετο καὶ ἡ πατρῴα οἰκία, ἧς τὸ μὲν ἄνω μέρος ἔλαβεν ὁ ποιητής, τὸ δὲ κάτω ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Δημήτριος, ὅστις καὶ ἐζήτησε τρίμηνον προθεσμίαν παρὰ τοῦ ποιητοῦ πρὸς ἐξεύρεσιν νέας οἰκίας πρὸς μετακόμισιν. Παρελθούσης ὅμως τῆς προθεσμίας ἐκείνης καὶ ἀρνουμένου τοῦ Δημητρίου νὰ ἐκκενώσῃ τὸ ὁποῖον κατῴκει ἄνω μέρος τῆς οἰκίας, ἠναγκάσθη ὁ ποιητὴς νὰ καταφύγῃ πρὸς τὴν Δικαιοσύνην καὶ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς τὴν δέουσαν θεραπείαν.

Καὶ τοῦ περιστατικοῦ τούτου γνῶσιν λαμβάνομεν ὁμοίως ἐκ τῆς κατωτέρω δημοσιευομένης μετὰ τῆς μεταφράσεως ἀναφορᾶς τοῦ ποιητοῦ, ἐχούσης ὡς ἑξῆς :

Εὐγενεστάτη Αὐλή.

(Ἀρ. 177. Τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1828 παρουσιασθεῖσα)

Πρὸ τριῶν μηνῶν περίπου πρὸς τοῖς ἄλλοις διηρέσαμεν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου Δημητρίου καὶ τὴν πατρικὴν οἰκίαν, ἧς τὸ μὲν ἄνω διαμέρισμα περιῆλθεν εἰς ἐμέ, τὸ δὲ κάτω εἰς ἐκεῖνον. Τοῦ τελευταίου ὅμως τούτου διαμερίσματος ὄντος στενοχώρου, μὲ παρεκάλεσε νὰ τῷ χορηγήσω τρίμηνον διάστημα πρὸς ἐξεύρεσιν ἄλλης οἰκίας, τὴν ὁποίαν αἴτησιν καὶ ἐξετέλεσα πάραυτα, κατόπιν ἐγγράφου μεταξὺ ἡμῶν συμφωνίας. Ἐν τούτοις ἐπιτυχὼν οὗτος τὴν ὁποίαν ἐζήτει οἰκίαν, ἐνοικίασε τὸ ἀνῆκον αὐτῷ διαμέρισμα πρὸς τὸν κ. Λὼκ ἀπὸ πρώτης Ν)βρίου, ἐθεώρησα δὲ ἀπρεπὲς νὰ μὴ ἐκπληρώσω τὴν εὐγενῆ τοῦ κ. Λὼκ αἴτησιν, ὅπως ἐπιθεωρήσῃ τὴν οἰκίαν καὶ ὡδήγησα αὐτὸν πανταχοῦ τῆς οἰκίας, δεικνύων αὐτῷ ὅλα τὰ μέρη, εἰς ἃ ἐπρόκειτο νὰ

---

[1] Σ)γρ. Γ. Δικόπουλος, ἀρ. εὑρετ. 118.

ἐνοικήση. Ἤδη ὅμως εἷς Ἄγγλος κύριος ζητεῖ νὰ ἐπιθεωρήση καὶ τὴν ἄνω ὀροφὴν καὶ τοῦτο δὲν τῷ ἐπιτρέπεται, ἐγὼ δ' ἐν τούτοις, ἐὰν παρέλθωσι μία ἢ δύο ἡμέραι, χάνω τὸ συμφέρον μου. Ὁ ἀδελφός μου Δημήτριος νομίζει, ὅτι θὰ πράξῃ ἀφιλοφροσύνην μόνον, μὴ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαγορευομένην, ἀλλ' ὁ Δημήτριος ἀπατᾶται. Δὲν ἠθέλησεν ἢ δὲν ἠδυνήθη νὰ νοήσῃ οὗτος, ὅτι ἡ οἰκία δὲν ἦτο ἰδική του ἀλλ' ἰδική μου. Καὶ διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν γλῶσσαν τῶν σχολαστικῶν λέγω, ὅτι ἡ ἰδική μου, ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ῶ ς, εἶνε ἰδική του κ α τ ὰ τ ύ π ο υ ς καὶ θὰ ἦτο καὶ ἰδική μου κ α τ ὰ τ ύ π ο υ ς, ἐὰν δὲν τῷ παρεχώρουν τοὺς τρεῖς ἐκείνους μῆνας, τὸ ὁποῖον καὶ ἠδυνάμην νὰ πράξω. Διὸ ὁ νόμος παρέχει τρίμηνον προθεσμίαν εἰς τὸν μὴ ἔχοντα οἰκίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ἔχοντα. Ἐὰν δὲ εἰς αὐτὸν δὲν ἦτο κατάλληλος ἡ ὀροφή, ἡ ὁποία κατὰ τύχην τῷ περιῆλθε, τοῦτο ἦτο κακὸν δι' αὐτόν, ἀλλ' ἓν μέγα μηδενικὸν ἀπέναντι τοῦ δικαιώματός μου. Τὸ ὁποῖον δικαίωμά μοι λέγει, ὅτι, ἐὰν εἰς αὐτόν, ἔχοντα μεγάλην οἰκογένειαν, ἦτο ὀχληρὸν νὰ μείνῃ κάτω, εἰς ἐμὲ ἦτο ὀχληρότατον, καθότι ἄνω θὰ ἦσαν πολλοὶ πόδες. Καὶ οὐχ ἧττον αὐτὸς ἐπιμένει θέλων, ἵνα ὁ κ. Ἄγγλος μὴ εἰσέλθῃ καὶ ἐπιθεωρήσῃ, τοῦθ' ὅπερ ἂν ἡ Εὐγ. Αὐλὴ μὴ ἔλεγεν ὅτι θὰ ἦτο ἄδικον, θὰ συνεφώνει μετ' ἐμοῦ, ὅτι ἔλαβον κακὸν καρπὸν ἐκ καλῆς ῥίζης· διότι, φιλοφρόνως μεταχειριζόμενος τὸν ἀδελφόν μου, θὰ τῷ παρεχώρουν τὸ δικαίωμα νὰ καταστρέψῃ τὸ συμφέρον μου.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους εἰς τί ἀποβλέπει ἡ ἐπιμονὴ αὕτη τοῦ ἀδελφοῦ μου; Ὁ ξένος δὲν εἶνε παιδοφάγος τις οὔτε ἀγενής· εἶνε τοὐναντίον εὐγενὴς Ἄγγλος καὶ ἐξετάζων τὴν οἰκίαν δὲν θὰ φερθῇ μὲ ὀλιγωτέραν ἀβρότητα ἢ ὅσην θὰ ἐδείκνυεν ὁ Γάλλος κ. Λώκ. Οὐχὶ ἄλλο λοιπὸν θέλει, εἰμὴ νὰ χάσω τὴν εὐκαιρίαν, διότι ὁ κύριος ἐκεῖνος, ἐὰν δὲν λάβῃ παρ' ἐμοῦ ταχεῖαν ἀπάντησιν, ἄλλως ἀποφασίζει. Ὅθεν παρακαλῶ, ὅπως ἡ Εὐγενὴς Αὐλὴ σπεύσῃ ὅσῳ τὸ δυνατὸν καὶ διατάξῃ ὅ,τι ἐγκρίνῃ.

Διονύσιος Σολωμός.

Τέλος καταστήσας γενικοὺς ἐπιτρόπους αὐτοῦ τῇ 19ῃ Νοεμβρίου 1828 τοὺς Ἰωάννην Γαλβάνην καὶ Ἐμμανουὴλ Λεονταράκην ἀνεχώρησεν ἐκ Ζακύνθου καὶ μετέβη εἰς Κέρκυραν [1].

[1] Ὅρα Συμβ/γράφον Ζάκ. Γ. Δικόπουλον, ἀριθ. 290.

Πενταετία σχεδὸν εἶχε παρέλθει, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς Σολωμὸς ἐν Κερκύρᾳ διατρίβων καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς τὰς μελέτας του ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε τῷ 1829 τὴν «Ὠδὴν τῆς Μοναχῆς» καὶ συνεσχετίσθη πρὸς τοὺς καθηγητὰς τῆς Ἀκαδημίας, οἵτινες φιλοφρόνως ἐδεξιώθησαν αὐτὸν ἐν οἷς καὶ ὁ Νεόφυτος ὁ Βάμβας.

Ἐν τούτοις δίκη οἰκογενειακὴ πεισματώδης, οὐ μόνον διαταράξασα τὴν ψυχικὴν γαλήνην τοῦ ποιητοῦ ἀλλὰ καὶ ἀπειλήσατα τὴν ὅλην πατρικὴν αὐτοῦ περιουσίαν ἀνεφύη τῷ 1833, ἐπὶ πενταετίαν περίπου διαρκέσασα. Καὶ τὰ περὶ τῆς δίκης ταύτης παρασιωπωμένης ὑπὸ τῶν βιογράφων τοῦ Σολωμοῦ οὐχὶ ἄσκοπον κρίνομεν νὰ γνωρίσωμεν διὰ βραχέων τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ λευκώματος τούτου.

Ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ ποιητοῦ Νικόλαος μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπιθυμῶν νὰ ἐκπληρώσῃ τῆς συνειδήσεως τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τοῦ χριστιανοῦ τὰ καθήκοντα, συνεζεύχθη τὴν Ἀγγελικὴν Νίκλη, μεθ' ἧς εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα, τοὺς Διονύσιον καὶ Δημήτριον. Ἀποθανόντος τοῦ Νικολάου Σολωμοῦ, ὁ πρωτότοκος τῶν υἱῶν του Ῥοβέρτος προσέβαλε τὴν πατρικὴν διαθήκην, δι' ἧς συγκαθίσταντο κληρονόμοι αὐτῷ οἱ Διονύσιος καὶ Δημήτριος, κηδεμονευόμενοι, ἅτε ἀνήλικοι, ὑπὸ τῶν Ν. Μεσσαλᾶ καὶ Ν. Δομενεγίνη, καὶ ὡρίζετο προὶξ τῇ χήρᾳ Ἀγγελικῇ, ἐν περιπτώσει δευτέρου γάμου, ἥτις καὶ πράγματι ἔγκυος οὖσα μετὰ τοῦ Ἐμμανουὴλ Λεονταράκη συνεζεύχθη αὐτόν, λαβοῦσα παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἀνηλίκων καὶ παραχωρήσασα τὴν κληροδοτηθεῖσαν αὐτῇ προῖκα πρὸς τὸν νέον σύζυγον αὐτῆς, κατὰ τὸ ἀπὸ 14ης Αὐγούστου 1807 προικοσύμφωνον.

Αὐθημερὸν ὁ αὐτὸς Ῥοβέρτος, τῆς εὐκαιρίας ἐπωφελούμενος, ἐκίνησε δίκην κατὰ τῶν Ἐπιτρόπων, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ χήρα ἦτο ἔγκυος καὶ προσεκάλει αὐτοὺς νὰ φροντίσωσι περὶ αὐτῆς, καθότι ἡ γέννησις τέκνου ἠκύρου ipso jure τὴν διαθήκην τοῦ πατρός του Νικολάου. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1807 ἐγεννήθη παιδίον παρὰ τῆς χήρας Ἀγγελικῆς, τὸ ὁποῖον βαπτισθὲν τῇ 10ῃ Φεβρ. ἐπομένου ἔτους ὠνομάσθη *Ἰωάννης*, ὅστις, ὡς υἱὸς τοῦ Ἐμμ. Λεονταράκη, τοιοῦτος ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν γονέων του καὶ ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἀνεγνωρίσθη. Οὗτος ἐσκέφθη νὰ δημιουργηθῇ υἱὸς ὑστερότοκος καὶ νόμιμος τοῦ Νικολάου Σολωμοῦ, νὰ διαλύσῃ τὴν διαθήκην αὐτοῦ καὶ ἀνακηρυχθῇ κληρονόμος τῆς πλουσίας διαθήκης του. Ὅπως περιβληθῇ δὲ τίτλον καὶ περιουσίαν οὐχὶ ἴδια, ἀφαιρῶν ταῦτα παρὰ τῶν νο-

μίμων κατόχων ἀλλὰ καὶ δυσφημῶν τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του, καθιστῶν αὐτὴν ψευδῶς ἔνοχον, ἀφικόμενος μετὰ εἰκοσιπενταετίαν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς Ζάκυνθον ἐνεγράφη ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ Ὑγειονομείου ὡς Ἰωάννης Σολωμὸς—Λεονταράκης, προσθέτων οὕτω εἰς τὸ ἴδιον τὸ ἐπώνυμον Σολωμός. Ἕνεκα τούτου ὁ Δημήτριος Σολωμὸς δι' ἑαυτὸν καὶ μετὰ τοῦ δρ. Ἰωάννου Γαλβάνη, ἐπιτρόπου τοῦ ἀπόντος Διονυσίου, ἀντέστησαν καὶ ἐπηκολούθησε δίκη διαρκέσασα μέχρι τοῦ ἔτους 1838, ἥτις ἀπέβη ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν Διονυσίου καὶ Δημητρίου Σολωμοῦ καὶ ἧς τὰς λεπτομερείας ἐν ἄλλῃ περιστάσει θέλομεν περιγράψει.

Καὶ ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς ἐν μέσῳ τῶν περισπασμῶν, οὓς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δίκης ἐδοκίμαζεν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀμφιβολίας καὶ τοῦ φόβου περὶ τῆς ἐκβάσεως αὐτῆς—καίτοι, κατὰ τὸν βιογράφον αὐτοῦ Πολυλᾶν, εἶχε λάβει ἀπόφασιν νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Παρισίους, ἐν ᾗ ἂν περιπτώσει ἐστερεῖτο τῆς ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ ἐκεῖ μεταφράζων εἰς τὴν Ἰταλικὴν νεοφανῆ γαλλικὰ συγγράμματα νὰ προφυλαχθῇ ἐκ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης—δὲν παρημέλησε τῶν σπουδῶν του καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἔγραψε τὴν «Φαρμακωμένην 'ς τὸν Ἅδη» (1833) καὶ ἐτελειοποίησεν ἓν μέρος τοῦ «Λάμπρου», τὸ ὁποῖον καὶ ἐδημοσίευσεν (1834) ὅπως ἐμψυχώσῃ τὸ περιοδικὸν «*Ἀνθολογία*».

Ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου του κατέτριψεν ὁ Διονύσιος Σολωμὸς εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν ἀτελῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα ὅμως ἔμειναν ἀτελῆ. Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν τοῦ βίου του δεκαετίαν ἐπεδόθη καὶ αὖθις εἰς τὴν ἰταλικὴν ποίησιν καὶ πολλὰ ἐστιχούργησεν ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ ποιήματα. Καίπερ ὅμως ἐπιδοθεὶς εἰς ὑψηλὰς θεωρίας, αἵτινες ἐθόλωσαν ἐν μέρει τὴν εὐκρίνειαν τῶν ἰδεῶν του καὶ περιέκοψαν τὰ πτερὰ τῆς ὑψιπέτιδος μούσης του, ἐν τούτοις διαλάμπει ἡ φαντασία του ἐν τῷ «Πορφύρᾳ» καὶ τῷ «Νικηφόρῳ Βρυεννίῳ».

Ἀποτέλεσμα τῆς πενταετοῦς δίκης, καθ' ἣν ἐδόθη αὐτῷ ἀφορμὴ νὰ γνωρίσῃ τοὺς δολίους φίλους του καὶ ἐκ τῆς ὁποίας, «ἂν τὸ »πνεῦμά του ἐβγῆκε ἐλεύθερο καὶ ἴσως δυναμωμένο.., ἡ καρδία ὅμως »ἔμεινε θανάσιμα πληγωμένη...», κατὰ τὸν βιογράφον του Πολυλᾶν, ἦτο ἡ μεταβολὴ ἐπὶ τὸ φιλύποπτον καί πως μισάνθρωπον τοῦ βίου του. Ἀπεστρέφετο τοὺς ψευδοφίλους καὶ σχολαστικούς, δυσμενῶς δι-

έκειτο πρὸς τοὺς ὑποκρινομένους, ἐμίσει δὲ τοὺς ῥᾳδιούργους καὶ ἀπατεῶνας καὶ ὠργίζετο κατ' αὐτῶν. Συμπαθὴς καὶ οἰκτίρμων πρὸς τοὺς ἕνεκα ἀρετῆς ἢ φιλοπατρίας πάσχοντας, προσηνὴς καὶ οἰκεῖος πρὸς τοὺς φίλους, ἐδέχετο αὐτοὺς ἐν συναναστροφῇ, ἐγέλα, ἠστεΐζετο αὐτοσχεδίαζεν ἢ ἐσατύριζε στιχουργῶν, ἀφορμὴν λαμβάνων ἐξ ὅσων ἤκουεν ἢ ἔβλεπεν ἢ ἐμάνθανε. Συνανεστρέφετο ἰδίως τοὺς Κουαρτάνον, Πολυλᾶν, Κοντούρην καὶ ἄλλους καὶ συνεπορεύετο μετ' αὐτῶν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν Χαλικιοπούλου, ἧς ἡ τερπνὴ θέα ἐμάγευεν αὐτόν. Ἐνησμενίζετο παρατηρῶν εὐειδεῖς νεάνιδας καὶ περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὰς ξανθὰς Ἀγγλίδας καὶ τὰ ἀθῷα παιδάρια, μεθ' ὧν ἐγέλα καὶ ἐφιλοδώρει αὐτὰ διὰ γλυκισμάτων. Λάτρις τοῦ καλοῦ, ἠγάπησε τὴν γυναῖκα, ὥς τι ἰδανικὸν τῆς φαντασίας καὶ τρυφερᾶς καρδίας του, καὶ ἡ καρδία του, ἥτις τόσα εὐγενῆ ἔτρεφεν αἰσθήματα, ἠρκέσθη πάντοτε εἰς ἄκαρπον πλατωνισμὸν οὐδὲ ἀφῆκεν ἴχνος τι παραφορᾶς εἰς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ.

Οὕτως ἔζησεν ὁ ποιητὴς Διονύσιος Σολωμός, ἄχρις οὗ ἀσθένεια μακρά, μὴ ἀκριβῶς διαγνωσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἰατρῶν καὶ καταλήξασα εἰς ἐγκεφαλικὴν συμφόρησιν, ἐπέφερε τὸ μοιραῖον τέλος αὐτοῦ τῇ 9)21ῃ Νοεμβρίου 1856. Ἡ Ἰόνιος Βουλὴ συνεδριάζουσα τότε διέκοψε πάραυτα τὴν συνεδρίαν, κηρύξασα δημόσιον τὸ πένθος ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοιούτου προσώπου, τὸ ὁποῖον, πλὴν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἀξίας, εἶχε καταστῆ προσφιλὲς καὶ σεβαστὸν πρὸ πολλοῦ ἐν τῇ κερκυραϊκῇ κοινωνίᾳ. Ἡ δὲ δημοτικὴ Ἀρχὴ Κερκύρας διέταξε νὰ παύσῃ πᾶσα διασκέδασις μέχρι τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ, οὗτινος ἡ κηδεία πάνδημος καὶ ἐν προφανεῖ συγκινήσει τοῦ κερκυραϊκοῦ λαοῦ εἶχέ τι τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβάλλον. Λόγους ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Κερκύρας, ἐν ᾧ ἐτάφη, ἐξεφώνησαν οἱ Γ. Μαρκορᾶς, Α. Ξυδίας, Ἀν. Δάνδολος, Ἀν. Τρύφων καὶ Σ. Μελισσηνός. Καὶ ἐν τῇ γενετείρᾳ τοῦ ποιητοῦ Ζακύνθῳ, κατόπιν τῆς ἀπὸ 14ης Φεβρουαρίου 1857 ἐγκυκλίου τοῦ τότε Μητροπολίτου Ζακύνθου Νικολάου Κοκκίνη, δημοτελέστατον ἐγένετο μνημόσυνον, καθ' ὃ λόγους ἐπιμνημοσύνους ἐξεφώνησαν οἱ Ἰούλιος Τυπάλδος, Ν. Κατραμῆς ἱερ., Ἀναστ. Λαμπούδης ἱερ., Ἀν. Μελισσηνὸς καὶ Π. Χιώτης. Τὸ δημοτικὸν Συμβούλιον Ζακυνθίων ἐψήφισε μνημεῖον εἰς τὸν Σολωμὸν καὶ μετωνόμασε τὴν μέχρι τότε πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Μάρκου εἰς πλατεῖαν Ποιητοῦ. Τῇ 14ῃ Ἰουλίου 1865 ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Δημήτριος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Γεωρ. Μερκάτη ἀπεσταλ

μένου παρὰ τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου Ζακυνθίων, μετεκόμισεν εἰς Ζάκυνθον τὰ ὀστᾶ τοῦ ποιητοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ κατετέθησαν ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νῦν πλατείᾳ, ἐφ' ὧν ἠγέρθη μαυσώλειον φέρον τὴν προτομὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ περὶ αὐτὴν τὰς ἐπιγραφάς: *Διονύσιος Σολωμὸς τῇ η' Ἀπριλίου αψψή ἐγεννήθη εἰς Ζάκυνθον. Ἀπεβίωσεν εἰς Κέρκυραν τῇ θ'/κα' Φεβρουαρίου αωνζ'. Ὁ ἀδελφός του Δημήτριος μετεκόμισεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ συνώδευσε τὰ ἀγαπητὰ κόκκαλα τοῦ ἀειμνήστου τῇ ιά)κθ' Ἰουλίου αωξέ».* Καὶ ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ ἀναγινώσκονται οἱ ἑξῆς στίχοι, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου ποιηθέντες:

«Ὅταν τερπνὰ μᾶς ἔσπρωχνε τὸ κῦμα,
Τὰ λείψανά σου ἐχαίροντο, πῶς τέλος
Ἐκεῖ ποῦ 'δες τὸ φῶς θάχῃς καὶ μνῆμα».

Ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ οἱ ἑξῆς:

«Στὴ γῆ τὴ μητρικὴ τὰ δοξασμένα
Ὀστᾶ σου ὕπνο γλυκύτατο ἂς κοιμῶνται.
Ἀδελφέ! κάλλιο ἐδῶ παρὰ στὰ ξένα».

Καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐλεγεῖον μὲν ἀπήγγειλεν ὁ ποιητὴς Ἀριστείδης Καψοκέφαλος, ἐπιμνημοσύνους δὲ λόγους οἱ Π. Χιώτης, Φρ. Καρρὲρ καὶ Π. Ταβουλάρης.

Τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ ἐδημοσιεύθησαν, τινὰ μὲν κατ' ἰδίαν, τινὰ δὲ ἐν ἐφημερίσιν. Ἔκδοσιν τῶν εὑρεθέντων ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ μετὰ προλεγομένων, βιογραφίας καὶ σημειώσεων ἐποίησεν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1859 ὁ Ἰάκωβος Πολυλᾶς. Ἑτέραν ἔκδοσιν μετὰ προλεγομένων, βιογραφίας καὶ σημειώσεων ἐποίησεν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1880 ὁ Σπυρ. Δε-Βιάζης. Πολλοὶ ἐπίστευον, ὅτι ὁ ποιητὴς Σολωμὸς ἀδιακόπως ἔγραφε ποιήσεις καὶ ὅτι μετὰ θάνατον μεγάλη πληθὺς τοιούτων θ' ἀνεκαλύπτετο· ἀλλ' ἀποθανόντος τοῦ ποιητοῦ, ἐπειδὴ ὀλίγα σχετικῶς εὑρέθησαν, τὰ πλείονα δὲ τῶν μεγάλων ποιημάτων ἀτελῆ, διεδόθη, ὅτι ἐκλάπησαν τὰ λοιπὰ ἢ ἀπωλέσθησαν. Ὁ λυρικὸς ποιητὴς οὐδόλως ὁμοιάζει πρὸς τὸν πολυγράφον ἱστορικὸν ἢ τὸν ἐπιστήμονα, τοὺς συγγράφοντας ἐν πάσῃ οἱαδήποτε στιγμῇ. Ὑπάρχουσι στιγμαὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ποιητοῦ, καθ' ἃς ὁ νοῦς αὐτοῦ ἔξαλλος καὶ ἐν ἐκστάσει πρὸ τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως ἐμπνέεται ὑπὸ οὐρανίου σκέψεως,

ἡ φαντασία του μεταρσιοῦται, ἡ καρδία του ἐνθουσιᾷ, δημιουργεῖ, πλαστουργεῖ, μορφώνει τὸ ἰδανικὸν καὶ ἀποτυπῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου γραμμὰς φλογώδεις εἰκονίζει τὰς ἐντυπώσεις του καὶ μεταδίδει τὸ αἴσθημα. Πλὴν τῶν στιγμῶν τῆς ἐμπνεύσεως δὲν εἶνε κύριος, ὡς ὁ συγγραφεύς. Καὶ ὁ Σολωμὸς κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐμπνεύσεως μόνον, αἵτινες εἶνε σπάνιαι εἰς τὸ διάστημα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἐπλαστούργει τὸ ἰδανικόν του, ἔγραφε τὰς ἐντυπώσεις του, αὐτοῦ ἐστιχούργει τὴν ποιητικὴν ἔκφρασιν. Διὰ τοῦτο καὶ βλέπομεν, ὅτι τὰ πλείονα τῶν μεγάλων ποιημάτων του ἐσχεδίαζε πρότερον πεζογραφικῶς, κατέστρωνεν ἐν εἴδει κεφαλαίων, συνήρμοττε τὰ μέρη πρὸς τὸ ὅλον, σκοπῶν νὰ στιχουργήσῃ καὶ συνθέσῃ βραδύτερον τὸ ὅλον ποίημα. Ἐνῷ δ' ἐσχεδίαζεν, ἐπήρχετο ἡ ἔμπνευσις καὶ στιχουργῶν ἐξέθετεν εἰς ἐντελῆ ποίησιν τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ποιήματος, ἐν ᾧ διετέλει ἀπησχολημένος. Διὸ καὶ ἐν τῷ σχεδιάσματι τοῦ *Λάμπρου* τὰ μέρη αὐτοῦ *Τὸ ὄνειρο τῆς Μαρίας*, *Τὰ δύο ἀδέλφια κτλ.* εἰς ἐντελῆ ποίησιν καὶ στιχουργίαν φαίνονται. Ἐνίοτε ἐδείκνυεν ἢ ἀπήγγελλε πρὸς φίλον ὀλίγας τινὰς στροφὰς σχεδιαζομένου ποιήματος, αἵτινες καὶ ἐξελαμβάνοντο ὡς τέλειον ποίημα, ὡς συνέβη ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ *Μάρκου Μπότσαρη*, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἐπιστεύετο, ὅτι ἀδιακόπως νέα ποιήματα ἔγραφεν ὁ Σολωμός.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν σκιαγραφίᾳ τὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ κλεινοῦ ἡμῶν συμπολίτου Διονυσίου Σολωμοῦ, πρὸς τιμὴν τῆς μνήμης τοῦ ὁποίου καὶ τὸ παρὸν *Πανηγυρικὸν Λεύκωμα* τῇ εὐγενεῖ δραστηριότητι τοῦ ἀξιοτίμου ἰατροῦ κ. Ἀγγ. Δ. Μωρέττη ἐγράφη.

Ζάκυνθος

Λεωνίδας Χ. Ζώης.

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ

Τῷ 1828 ὁ Σολωμὸς ἀπεχαιρέτισε τὴν γενέτειραν αὐτοῦ πατρίδα καὶ μετέβη εἰς τὴν Κέρκυραν τὴν Ὁμηρικήν.

....Σχερίην ἐρίβωλον ἵκοιτο
Φαιήκων ἐς γαῖαν, ἀγχίθεοι γεγάασιν.

Ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἰονίου, ἔδραμον οἱ καθηγηταὶ τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, οἱ λόγιοι Ἕλληνες καὶ ξένοι, οἱ εὐπατρίδαι, οἱ πρόκριτοι, ὅπως ἐπισκεφθῶσι τὸν μέγαν τῆς Ἐλευθερίας ψάλτην, ἐν οἷς καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ ῥηθέντος Πανεπιστημίου Νεόφυτος ὁ Βάμβας, ὅστις τὸν παρεκίνησε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἠλευθερωμένην Ἑλλάδα, διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων: «Ἐψάλατε τὸν ἀγῶνά »της, ὑπάγετε τώρα νὰ φιλήσετε τὴν γῆν της». Ὁ Σολωμὸς ὅμως δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ πράξῃ τοῦτο, μήπως ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια μειώσῃ πως τὸ περικαλλὲς ἴνδαλμα (l'illusione) τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ *μέσ' στὸ ἅγιο*, ὡς ἔλεγεν ὁ ποιητής, *βῆμα τῆς ψυχῆς του*, αὐτὸς εἶχεν ἀνοικοδομήσει. Ἐπίσης δὲ εἰς ἰδιόχειρον τοῦ ποιητοῦ σημείωμα εὑρέθη τὸ ἑξῆς: «*Κλεῖσε μέσα 'ς τὴν ψυχή σου τὴν* »*Ἑλλάδα καὶ θὰ αἰσθανθῇς μέσα σου νὰ λακταρίζῃ κάθε εἶδος μεγα*»*λείου*». Ὁ Σολωμὸς προυτίμησε νὰ μείνῃ εἰς τὴν Κέρκυραν, ἣν ἠγάπησε καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ εὗρεν ἐγκαρδίους φίλους καὶ εἰλικρινεῖς. Προυτίμησε νὰ μείνῃ εἰς τὴν Κέρκυραν, ἧς ἡ ἀνθόεσσα γῆ, ὁ γελόεις οὐρανός, ἡ μοροβόλος αὔρα, τὰ ποιητικὰ καὶ γραφικώτατα τοπία, καὶ δὴ αἱ ὁμηρικαὶ παραδόσεις, ὑψοῦσιν οὐκ ὀλίγον τὴν ψυχὴν τῶν μυστῶν τῶν Μουσῶν. Οὕτως ηὐτύχησεν ὁ Σολωμὸς νὰ γεννηθῇ ἐν ἀνθοστεφεῖ καὶ ἐρατεινῇ νήσῳ, νὰ διέρχηται τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἐν τῇ ὡραιοτάτῃ Κερκύρᾳ, ἐν ᾗ ὄχι μόνον ἕνεκα τῶν ἐρατεινῶν τῆς φύσεως καλλονῶν τῶν ἔτι μειδιωσῶν ὡς ἐπὶ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων ἀλλὰ καὶ ἕνεκα ποιητικῶν καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων, ἐξεγείρεται διηνεκῶς ἡ ψυχὴ ἑκάστου γενναίου ἀνθρώπου, καὶ δὴ ποιητοῦ καὶ καλλιτέχνου.

Ἐν Κερκύρᾳ ὁ Σολωμὸς συνέδεσε στενωτάτην φιλίαν καὶ μετὰ τοῦ Μαντζάρου, ἀνδρὸς λογίου καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Εὐρώπης μουσικῶν.

Γνωρισθέντες οἱ δύο οὗτοι δαιμόνιοι ἄνδρες, ταχέως συνησθάνθησαν τὸν δεσμὸν τῆς φιλίας συσφίγγοντες τὰς εὐγενεῖς αὐτῶν καρδίας. Ὅτε ὁ Μάντζαρος ἀνεκάλυπτεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τὰ μυστήρια τῆς αὐτοῦ τέχνης, ὁ Σολωμὸς ἦτο πάντοτε ἀκροατής, ὡς ἦσαν καὶ ἄλλοι μεγάλοι λόγιοι. Τόσον ἐραστὴς ἦτο ὁ Σολωμὸς τῆς μουσικῆς, ὥστε πολλάκις στιχουργῶν ἐτραγῴδει, ὡς πρὸς τὸν Μάντζαρον ἐξεφράζετο εἰπών: «Ὅσον περισσότερον ἐμβαθύνω εἰς τὴν τέχνην σου, τόσον περισσότερον ἐμπνέομαι εἰς τὴν ἰδικήν μου».

ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ

Ὁ Σολωμὸς ὀφείλει πολὺ εἰς τὸν Μάντζαρον, διότι διὰ τῆς μουσικῆς του πολλοὶ τῶν στίχων του ἀπὸ στόματος εἰς στόμα περιηγήθησαν τὸν ἑλληνισμόν. Τὸν εἰς τὴν Ἐλευθερίαν Ὕμνον ἐτόνισε τρίς. Πρῶτον μὲν εἰς χαρακτῆρα δημοτικὸν καὶ ἁπλοῦν, (χορῳδία διὰ δύο ὀξυφώνους (tenori) καὶ δύο βαθυφώνους (bassi) μετὰ συνοδίας τοῦ κλειδοκυμβάλου διῃρημένη εἰς εἴκοσι τέσσαρα μέρη, ὧν τὸ τελευταῖον εἶνε fuga reale). Ὁ μουσουργὸς προυτίμησεν εὔκολον μελοποίησιν, ὅπως εὐκολώτερον τὴν ἐκμάθῃ ὁ λαὸς καὶ τάχιστα ἀναφλέξῃ τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἔρωτα. Καίτοι δημώδης ἡ χορῳδία αὕτη εἶνε μεγάλη εἰς τὸ εἶδος καὶ ἀντάξιος τοῦ σκοποῦ τῆς ποιήσεως, ὥστε αὐτὸς ὁ Σολωμὸς ἔκλαιεν ἐκ τῆς συγκινήσεως, ἣν ᾐσθάνετο ἐκ τῆς μουσικῆς ταύτης. Ὁ γνωστὸς τοῖς πᾶσιν *Ἐθνικὸς Ὕμνος* ἡμῶν εἶνε τὸ πρῶτον τεμάχιον τῆς ἐν λόγῳ μελοποιήσεως.

Ὁ Μάντζαρος δὲν ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ τύπου τὸν *Ὕμνον*, εἶδε δὲ τὸ φῶς μόνον τῷ 1873 ἐν Λονδίνῳ τύποις Clayton, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο παρεισέφρησαν λάθη. Θρησκευτικὸν καθῆκον μοὶ ἐπιβάλλεται νὰ ἱστορήσω τὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ *Ὕμνου* τούτου. Ἡ οἰκογένεια ἤθελε ζῶντος τοῦ Μαντζάρου νὰ τὸν ἐκδώσῃ. Ἀλλ' ὁ Μάντζαρος δὲν ἤθελεν. Εὗρον τέχνασμα καὶ εἶπον ὅτι ζητοῦσιν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀντίγραφον διὰ τῆς ἑλληνικῆς πρεσβείας. Συγκατανεύσαντος τοῦ μουσουργοῦ λόγος ἐγένετο περὶ τοῦ ἀντιγραφέως, παρεκάλεσαν δὲ τὸν διδάσκαλον τῆς Φιλαρμονικῆς Φραγκῖσκον Καραβάναν, ὅστις λόγῳ ἐργασίας ἀπεποιήθη. Τότε ἤμην μαθητής του καὶ ἀνέλαβον τὴν ἀντιγραφήν, ἧς διαρκούσης, ἐνίοτε μὲ ἐπλησίαζεν ὁ Μάντζαρος καὶ πάντοτε εἰς τὸ *νομιζόμενον πρωτότυπον* εὕρισκε λάθη καὶ διώρθωνεν. Εἴς τινα μέρη ἔλειπεν ἡ συνοδία τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἔθετεν αὐτὴν ὁ μακαρίτης Σ. Προσαλέντης, ἀξιόλογος τοῦ Μαντζάρου μαθητής. Ὁ Μάντζαρος μοὶ ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ τυπωθῇ τὸ χειρόγραφον, διότι ἤθελε νὰ τὸ διορθώσῃ καὶ νὰ προσθέσῃ ὅ,τι ἔλειπεν. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἦτο τὸ χειρόγραφον, ὥστε καὶ ἐγώ, μαθητὴς τότε ὤν, εὕρισκον λάθη καὶ ἐκάλουν τὸν μουσουργὸν διὰ τὴν διόρθωσιν. Λέγω τοῦτο ὅπως μὴ τὰ εὑρισκόμενα λάθη εἰς τὸν τυπωθέντα *Ὕμνον* ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Μάντζαρον. Ἡ οἰκογένεια εἶχε βίαν διὰ νὰ στείλῃ τὸ χειρόγραφον εἰς Λονδῖνον καὶ δὲν ἀφῆκε νὰ τὸ ἐπιθεωρήσῃ ὁ ἴδιος.

Μετὰ τὴν μελοποίησιν ταύτην, ἂν καὶ αὐθωρεὶ ἐγένετο δημοφιλεστάτη, οὐχ ἧττον ὁ Μάντζαρος διορῶν, ὅτι ὁ *Ὕμνος* ἁρμόζει εἰς σοβαρωτέραν μουσικήν, ἐπεχείρησεν ὅλως νέαν αὐτοῦ μελοποίησιν, ἐν ᾗ ἀνέπτυξε τὴν αὐτοῦ φαντασίαν ἡνωμένην μετὰ τῆς βαθυτάτης αὐτοῦ μαθήσεως. Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἶνε συνεχὴς ἅλυσις ἀπὸ pezzi concertati, μέρος μὲν κατὰ δημοτικοὺς ἤχους, μέρος δὲ ὑπὸ τῆς φαντασίας του, μεστὰ καλλιτεχνικῆς δεινότητος καὶ λαμπρᾶς ἐμπνεύσεως καὶ μελῳδίας. Εἶνε ἔξοχον σύμπλεγμα ἐπιστημονικῶν ποικιλῳδιῶν, οἷον canoni, imitazioni, fughe del tono e fughe reali καὶ di contro soggetto. Ἡ μελοποίησις αὕτη τοῦ *Ὕμνου* δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν *Δημιουργίαν* τοῦ Ayden, *τὰς ἑπτὰ λέξεις ἀγωνίας* τοῦ Ζιγγαρέλη καὶ τὸ Stabat Mater τοῦ Ῥοσίνη.

Τὸ ἔξοχον τοῦτο ἔργον ὁ Μάντζαρος τὸ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν ἀοίδιμον Βασιλέα Ὄθωνα διὰ τῆς ἑξῆς ἐπιστολῆς:

Πρὸς τὸν Μεγαλειότατον Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος
ΟΘΩΝΑ Α΄.

Διὰ τῆς ἀναγορεύσεως τῆς Μεγαλειότητός Σου εἰς τὸν θεοστήρικτον τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος ἐπαγιώθη ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς Σέ, πρῶτον Ἄνακτα τῆς γῆς ταύτης, ἑστίας πάλαι ποτὲ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ὅπου ἀμάραντοι θάλλουσιν αἱ δάφναι τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς, τὸ ἀσθενὲς τοῦτο μουσικὸν δοκίμιον, ἡρμοσμένον εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν τοῦ καθ' ἡμᾶς πρώτου καὶ μεγαλοφυοῦς τῶν Ἰονίων Ποιητῶν, ὁ ὑποφαινόμενος ταπεινῶς προσφωνεῖ καὶ ἀφιερώνει. Πρῶτον εἰς τὸ εἶδός του εἶνε καὶ τὸ ὑπ' ἀνδρὸς Ἕλληνος ἐπιχειρηθὲν τοῦτο ἔργον. Καὶ καθὼς διὰ τῆς Μεγαλειότητός Σου ἡ εὐτυχὴς αὕτη ἐποχὴ τῆς Παλιγγενεσίας τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους θέλει διαιωνισθῇ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, οὕτω καὶ τὰ πρωτόλεια ταῦτα τῆς μελοποιίας, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ θρόνου Σου καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Ἐλευθερίας ἀντηχοῦντα, θέλουσιν ἴσως διαφύγει τὸν θάνατον καθωραϊσμένα διὰ τοῦ Σεβαστοῦ Σου ὀνόματος.

Ὑποσημειοῦμαι μὲ βαθύτατον σέβας
τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος
εὐπειθέστατος καὶ ὑποκλινέστατος δοῦλος
Νικόλαος Χ. Μάντζαρος.

Ἐν Κερκύρᾳ 5 Δεκεμβρίου 1844.

Λαβὼν τὸ ἔργον τοῦτο ὁ Ὄθων ἔπεμψεν αὐτὸ ὅπως τὸ κρίνωσι Γερμανοὶ τεχνοκρίται, ἐπειδὴ δὲ οὗτοι τὸ ἐνέκριναν ἄξιον θαυμασμοῦ καὶ διὰ τὴν ἐμβρίθειαν τοῦ μουσουργοῦ, ἐδέχθη ἡ Α. Μ. τὴν ἀφιέρωσιν καὶ ἀπήντησεν οὕτω·

«Κύριε Νικόλαε Μάντζαρε·

Ἔλαβον ἀσμένως τὸν εἰς τὴν Ἐλευθερίαν Ὕμνον τοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ μελοθετημένον παρ' Ὑμῶν. Τὸ προϊὸν τοῦτο τῆς καλλιτεχνίας Σας εἶδον μὲ τόσῳ πλειοτέραν εὐαρέστησιν, ὅσῳ προφανέστερον δεικνύει ὁποῖα καλλιτεχνήματα δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν εὐφυΐαν, ἐπιδιδομένην ἤδη πάλιν εἰς τὴν καλλιέρ-

γιαν τῶν ὡραίων τεχνῶν, τῶν ὁποίων ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξε τὸ πάλαι τιθήνη. Ἐκφράζων πρὸς ὑμᾶς τὰς εὐαρεσκείας Μου, ἕνεκα τῆς προσφορᾶς τοῦ ὡραίου τούτου μελοθετήματός Σας, εὐαρεστοῦμαι νὰ ἀπονείμω εἰς Ὑμᾶς τὸν ἀργυροῦν Σταυρὸν τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος, ὡς δεῖγμα τῆς πρὸς Ὑμᾶς εὐμενείας Μου καὶ ὑπολήψεως.

ΟΘΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τὴν 7ην Ἰουνίου 1845.

Πρὸς τὸν Κύριον Νικόλαον Χ. Μάντζαρον Κερκυραῖον».

Ὅτε τῷ 1861 παρεκλήθη ὁ Μάντζαρος παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ Δ. Μ. Μπότσαρη νὰ συνθέσῃ ἐμβατήρια ᾄσματα διὰ τὸν στρατόν, οὐδὲν καταλληλότερον εὗρεν ἢ ἐκ τρίτου νὰ μελοποιήσῃ αὐτὸν εἰς πολλὰ τεμάχια, κατὰ τὸν ῥυθμὸν τῶν ἐμβατηρίων (mercie, passo doppio).

Τὰς δὲ στροφὰς 83—86, *στὴν σκιὰν χεροπιασμένη*, ἐμελοποίησε τὸ τέταρτον διὰ τρεῖς ὀξυφώνους καὶ βαθυφώνους μετὰ συνοδίας κλειδοκυμβάλου καὶ ἀκολούθως τὸ πέμπτον διὰ τὰς αὐτὰς φωνὰς ἀλλὰ μετὰ συνοδίας τῆς ἅρπας.

Τὴν *φαρμακωμένη* ἐμελοποίησε τετράκις α΄) δι᾽ ὑψίφωνον καὶ βαθύφωνον (canone), β΄ διὰ δύο ὀξυφώνους καὶ δύο βαθυφώνους, γ΄) δι᾽ ὑψίφωνον καὶ βαθύφωνον (ἐκ νέου canone) καὶ δ΄) notturno διὰ δύο βαθυφώνους καὶ δύο ὀξυφώνους.

Ἐμελοποίησε τὰς δύο πρώτας στροφὰς τοῦ ὕμνου τοῦ Βύρωνος (χορῳδία διὰ δύο ὀξυφώνους καὶ δύο βαθυφώνους).

— *Τὰ ἄνθια, θυμοῦμαι, ἐπέφτανε* διὰ δύο ὀξυφώνους καὶ δύο βαθυφώνους.

— Εἰς *Μοναχὴν* δι᾽ ὑψίφωνον καὶ ὀξύφωνον.

— *Στὴν κορυφὴν τῆς θαλάσσης πετῶντας* (ἐκ τοῦ Λάμπρου) *in mi* εἰς τέσσαρας φωνάς, δι᾽ ὀξύφωνον καὶ βαθύφωνον· τὴν ἰδίαν διὰ τὰς ἰδίας φωνὰς ἀλλὰ *in do*· τὴν ἰδίαν *in fa* δι᾽ ὑψίφωνον, κοντράλτον, ὀξύφωνον καὶ βαθύφωνον (per moto contrario)· τὴν ἰδίαν δι᾽ ὑψίφωνον καὶ βαθύφωνον (canone).

— *Ὁμοίως τἀγγελούδια* (ἐκ τοῦ Λάμπρου· a sola voce in re terza minore).

— *Φωνοῦλα μὲ πίκρα μὲ φωνάζει* διὰ δύο ὀξυφώνους καὶ βαθυφώνους.

— *Τὴν Ξανθοῦλα* (sol terza minore) διὰ ἡμιυψίφωνον (mezzo soprano), τὴν ἰδίαν διὰ δύο ὀξυφώνους καὶ βαθυφώνους.

Ἐμελοποίησεν ἐπίσης τὴν *Εὐρυκόμη*, τὸ *Ἄκουε ἐν ὀνειρον, ψυχή μου*, τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Φραῖζερ κλπ.

Οὐδεὶς συνεδέθη τόσον μετὰ τοῦ ποιητοῦ, ὅσον ὁ μελοποιὸς Μάντζαρος. Καὶ οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι φίλοι συνεδέθησαν στενώτατα μετὰ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους, καθότι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ἱστορικὸς Παππαρρηγόπουλος, «τίς δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι »ὁ *Ὕμνος* τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν εἶνε ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον »ὑψιπετῶν τολμημάτων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως . . ; Μή»πως ὁ ὕμνος οὗτος δὲν εἶνε ὁ μόνος ἐπιζήσας τοιούτων ἄλλων καὶ »αὐτοῦ τοῦ θουρίου, ὃν ἐποίησεν ὁ Ῥήγας; Μήπως ὑπὸ ἑτέρου Ἑπτα»νησίου, τοῦ Μαντζάρου, ἀρηιφθόγγως τονισθεὶς δὲν ἀντηχεῖ καθ' »ἑκάστην εἰς τὰς πλατείας ἡμῶν καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰς οἰκίας »καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ;».

Σπ. Δε-Βιάζης

ΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ἐν Ἑπτανήσῳ ἀρνησίπατρις δὲν ἐθεωρεῖτο τότε ὁ ἀσπαζόμενος τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, μάλιστα ἐκ τῆς μικρᾶς ἡλικίας ἐθήλαζον τὰ θέλγητρα τῆς ἰταλικῆς ἐξευγενίσεως, ὅπως παιδαγωγηθῶσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οὕτως ἐπιφανῆ θέσιν μεταξὺ τῶν Ἰταλῶν λογίων κατέχουσι καὶ πλεῖστοι Ἑπτανήσιοι, οἷοι αἱ Κερκυραῖαι Ἰσαβέλλα Ἀλβρίτου τὸ γένος Θεοτόκη, ἡ Μαρία Πετριτίνη καὶ ἡ Μαργαρίτα Μηνιάτου τὸ γένος Ἀλβάνα, ἥτις ἔγραφεν ἀπταίστως καὶ τὴν Ἀγγλικὴν καὶ Γαλλικήν, οἱ Κερκυραῖοι Μουστοξύδης, Μάριος Πιέρης ὁ Πετριτίνης, ὁ Ζακύνθιος Λεονταράκης καὶ ἄλλοι πολλοί, τοὺς ὁποίους δὲν ἀναφέρομεν χάριν συντομίας.

Ἂν καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἑνετοκρατίας ἐξηκολούθησεν ἡ χρῆσις τῆς Ἰταλικῆς, τοῦτο προήρχετο, διότι ἐπί τινα χρόνον ἐξη-

κολούθησε νὰ εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ Δάντε ἡ ἐπίσημος ἐν Ἑπτανήσῳ γλῶσσα. Ἀλλ' ἐξετάζοντες τοὺς ἰταλίζοντας Ἑπτανησίους βλέπομεν, ὅτι εἶνε Ἕλληνες τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ ὅτι ὁ ἰταλικὸς κάλαμος αὐτῶν πολλάκις ἐχρησίμευσεν ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων μας καὶ τῆς δόξης κάλλιον ἢ ἂν κατὰ τοὺς μοχθηροὺς ἐκείνους χρόνους ἔγραφον ἑλληνιστί. Δὲν ἦτο τότε ξενομανία, ὡς εἶνε σήμερον ἡ Γαλλικὴ ἰδίως, ἥν τινες χωρὶς νὰ ἐρυθριῶσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ τοῦ ἔθνους, τῇ πρωτευούσῃ, τὴν μεταχειρίζονται ὡς γλῶσσαν οἰκογενειακήν. Εἰς τὴν Ἑπτάνησον ὑπῆρξαν λόγοι ἱστορικοί, ἀλλὰ σήμερον οἱ κάμνοντες κατάχρησιν τῶν ξένων γλωσσῶν εἶνε ξενομανεῖς καὶ δεικνύουσι περιφρόνησιν πρὸς τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἥτις πρέπει νὰ εἶνε τὸ πρῶτον ἡμῶν μέλημα.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ὅμως πλεῖστοι Ἑπτανήσιοι ἐκαλλιέργουν σοβαρῶς τὴν Ἑλληνικήν, καὶ ὄχι μόνον τὴν ἀρχαίαν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν νέαν. Ὁ Κερκυραῖος Σοφιανὸς εἶνε ὁ πρῶτος, ὅστις προσεπάθησε νὰ δημοσιεύσῃ γραμματικὴν τῆς νεοελληνικῆς καὶ ἡ γραμματολογία μαρτυρεῖ, ὅτι εἰς τὸ Ἰόνιον ἡ νεοελληνικὴ ἀθάνατον ζωὴν ἔλαβε διὰ τοῦ Κεφαλλῆνος ἐκκλησιαστικοῦ ῥήτορος Μηνιάτου καὶ διὰ τοῦ *Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*.

Ὁ Σολωμὸς κατεγίνετο πολὺ εἰς τὴν ἰταλικὴν γραμματολογίαν καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ἂν ἔγραψεν ἑλληνιστί, τοῦτο τὸ ὀφείλομεν εἰς τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπην, ὅστις τῷ 1822 ἀφίκετο εἰς Ζάκυνθον. Ὁ Σολωμὸς ἐπιθυμῶν νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν Τρικούπην τὰ προϊόντα τῆς μούσης του δὲν ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἑλληνικοὺς στίχους ἀλλὰ τὴν ᾠδὴν Per messa novella. Ὁ Τρικούπης εἶπε τότε πρὸς τὸν Σολωμόν, ὅτι ὁ προορισμὸς αὐτοῦ ἦτο οὐχὶ νὰ γείνῃ Ἰταλὸς ποιητὴς ἀλλὰ θεμελιωτὴς νέας φιλολογίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦ Τρικούπη αἱ λέξεις ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἦσαν ἑνὸς ἀπεσταλμένου τῆς ἀγωνιζομένης μητρὸς πρὸς τὸν κρείττονα αὐτῆς υἱόν. Ἔκτοτε μετὰ μείζονος θάρρους ἐξηκολούθει νὰ μελετᾷ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Τρικούπη, ὅστις μετὰ τοῦ ποιητοῦ συνέδεσεν ἀκροτάτην φιλίαν. Παρὰ τῷ Τρικούπῃ λοιπὸν ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν νέαν καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ μάθῃ ἦτο ἡ ὀρθογραφία, ὥστε τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα, ὅσα ἡμεῖς τοὐλάχιστον εἴδομεν, δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένα ἀνορθογραφιῶν.

Ὁ Σολωμός, ὁ ἐνθουσιασμένος ἑρμηνευτὴς τῶν ποιητικῶν ἀρι-

στουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν, ἔτεινε προσέτι τὰ ὦτα εἰς τὰ αὐτοσχέδια ποιήματα τυφλοῦ Ζακυνθίου ἐπαίτου, ὀνόματι Νικολάου Κοκονδρῆ, ὅστις περιεφέρετο τὴν πόλιν ᾄδων τὰ ἀξιομνημόνευτα ἔργα τῶν ἐποχῶν του, ὡς τὸ πάλαι ὁ Δημόδοκος ὁ φορμίζων ἔμελπε τὴν καταστροφὴν τῆς Τρωάδος καὶ τὸν ἡρωισμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ αὐλῇ τῶν μακάρων ἀρχαίων ἡμῶν συμπολιτῶν Φαιάκων. Μόνος ὁ ἀόμματος Νικόλαος δὲν ἦτο ἀριστοτέχνης ὡς ὁ Φαίαξ ἀοιδός, ἀλλ' εἶχε κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν καὶ ὁ ἄτεχνος στίχος αὐτοῦ ἐξέφραζεν ἄριστα καὶ τὸ ὡραῖον καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ. Ὁ Σολωμὸς ἐθέλγετο ἀπὸ τὸ εὐφάνταστον καὶ φυσικὸν τῶν εἰκόνων τοῦ ἀομμάτου ἐπαίτου, οὗτινος μνημονεύεται τὸ ἑξῆς ὡραῖον δίστιχον περιγραφῆς πυρκαϊᾶς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα :

«Ὁ ἅγιος Τάφος τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνος δὲν ἐκάη,
Ἐκεῖ, ποῦ βγαίνει τ' Ἅγιο Φῶς, ἄλλη φωτιὰ δὲν πάει».

Ὁ Σολωμὸς δὲν παρημέλησε καὶ τὴν μελέτην τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν *τραγουδίων*, ἀλλ' ἀπεφάσισε νὰ συλλέξῃ αὐτά, νὰ τὰ μελετήσῃ καὶ τοῖς ἐκδόταις νὰ τὰ πέμψῃ, ὅπως δημοσιευθῶσιν. Ἰδὼν δ' ὅτι εἰς τὰ *τραγούδια μας*, ἰδίως τὰ *κλέφτικα*, ἐνεκλείετο σὺν ἄλλοις καὶ τὸ ἀδάμαστον πνεῦμα τῆς ἀρχαίας ἐλευθερίας καὶ ἡ λυρικὴ φύσις τῶν ἀρχαίων, νυχθήμερον κατεῖχεν αὐτὰ ἀνὰ χεῖρας, ὅπως τὰ σπουδάσῃ, ἐξ αὐτῶν δ' ἠρύσθη ὀλίγον καὶ

Lo bello stile chi gli ha fatto onore.

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ γλῶσσα τῆς καρδίας του ἦτο πάντοτε ἡ ἰταλική, εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐσκέπτετο, ὡμίλει, διεξῆγε τὴν ἀλληλογραφίαν του. Ναὶ μὲν δύναται ἡ ἐν τῷ νῷ τοῦ συγγραφέως, ἐξόχως τοῦ ποιητοῦ, γεννωμένη τῆς ἰδέας διατύπωσις νὰ διαμορφωθῇ πολυτρόπως, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς τὴν ἀπαιτουμένην σχετικὴν ἐντέλειαν, ἀλλὰ τὴν *ἐντέλειαν* ταύτην δέον νὰ τὴν παραστήσῃ πιστῶς ἡ ἐξωτερικὴ διατύπωσις, ὥσπερ ἡ φωτογραφία τὸ πρωτότυπον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ μακαρίτου ποιητοῦ Γεωργίου Μαρτινέλλη. Ἀλλ', ὡς εἴπομεν, τὰς ἰδέας διετύπου ὁ Σολωμὸς ἰταλιστί. Αὐτῶν τῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διετύπου τὴν ἰδέαν ἰταλιστί. Τὴν δὲ ἰταλικὴν σκέψιν, ἣν ἔγραφεν ἰταλιστί, ἔπειτα τεχνουργικῶς ἐστιχούργει. Ὥστε ὁ στίχος του, μετὰ τόσην ἐπεξεργασίαν, βεβαίως ἐστε-

ρεῖτο τῆς πρώτης ἀληθοῦς ψυχικῆς διαθέσεως, τῆς ἐμπνεύσεως. Καὶ ὅμως ὁ στίχος του ἔχει ζωήν.

Φαντασθῆτε ὁποῖα ἀριστουργήματα μεγάλα θὰ εἶχεν ἡ Ἑλλάς, ἂν ἐγράφοντο ἑλληνιστὶ ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς πρώτης καὶ ἀληθοῦς ψυχικῆς ὁρμῆς.

Ὁ Σολωμὸς ἔγραψεν ἰταλιστὶ sonetta καὶ ἄλλα ποιήματα, τῶν ὁποίων τινὰ ἐδημοσίευσεν ὁ Λουδοβῖκος Στράνης, ζῶντος τοῦ Σολωμοῦ. Οἱ καθηγηταὶ ἐν Ἰταλίᾳ βλέποντες τὴν ζέουσαν καὶ κοχλάζουσαν τοῦ παιδὸς Σολωμοῦ φαντασίαν, τὸ μουσικώτατον οὖς, ἔλεγον, ὅτι τῆς Ἰταλίας ἔμελλε νὰ ἀναφανῇ ποιητὴς μέγας, ἔχοντες κατὰ νοῦν τὸν μέγαν συμπολίτην του Φώσκολον. Μάλιστα δ' ἡμέραν τινὰ θαυμάζων εἷς τῶν καθηγητῶν του τὰ πρῶτα γυμνάσματα εἰς λατινικοὺς καὶ ἰταλικοὺς στίχους, ἅπερ ἐφαίνοντο ἀσυγκρίτως ἀνώτερα τῆς τοῦ ποιητοῦ ἡλικίας, εἶπεν· «Ἕλλην, θὰ μᾶς κάμῃς νὰ λησμονήσωμεν τὸν Μόντην μας».

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ, τῇ γενομένῃ τῷ 1880 ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Σεργίου Ῥαφτάνη, ἐδημοσιεύσαμεν καὶ τὰ ἐκδοθέντα καὶ ἀνέκδοτα ἰταλικὰ ποιήματα μετὰ μακρᾶς εἰσαγωγῆς μας, εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν γεγραμμένης. Ὁ ἐκδότης τοῦ παρόντος πανηγυρικοῦ τεύχους, ὁ ἱκανὸς ὅσον καὶ ῥέκτης πεφιλημένος ἡμῖν ἰατρὸς κ. Ἄγγελος Μωρέττης, καλῶς ποιῶν, δὲν δημοσιεύει ἐνταῦθα καὶ τὰ ἰταλικὰ ποιήματα προκειμένου περὶ λαϊκῆς ἐκδόσεως. Ἵνα ὅμως λάβῃ ὁ ἰταλομαθὴς ἀναγνώστης ἰδέαν τῆς ἰταλικῆς τοῦ Σολωμοῦ ποιήσεως, δημοσιεύομεν ἓν ποίημα, τὸ ὁποῖον τῇ 18ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1853 ἐμπνευσμένως ἀπήγγειλεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου ἐνώπιον πολλοῦ ἀκροατηρίου ὑπὸ τὸν τίτλον La navicella Greca, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν περικάλλητον ποιητὴν Ῥεγάλδην.

Dalle piccole navi, ove s'assise
La vittoria, scendeano i nostri prodi,
Risonanti nell'armi, su la ferma·
Terra, che poco pria tanto balzava.
Nel saluto che udiano, eran le voci
Come mar burascoso, e di repente
Diveniva la terra e la sua polve
Un Olimpo di gioie, e in pianti e in grida,

Verso la testa degli eroi divina,
Stendean le bracia a modular parole
Degne dei vati, perocchè ciascuno
L'anima si sentia d' anime piena.
E i fanciulletti, e le pudiche eschiave.
Degli sguardi e del sol, grecke matrone,
Le finestre occupar fiori gittando,
Con mani che parean quelli dell'alba.
La vittoria cosi, Vate, talvolta
Coronar si solea; ma or tu col canto
Offri ad altra vittoria altra corona.
Grande e bella, o Cantor, l'alma dell'uomo
Sotto i riso d' un ciel che non ha nube,
Stan soffermate a ragionar fra loro.
Quinci un Anglica prua, quindi una Greca.
La gran donna del mar chiese: ove vai ?
E a lei la disarmata navicella:
— Vo caminando dall'un mare all'altro.
— Cessa tosto, e mi segni ov'io ti tragga
Tu che dall'uno all'altro mar cammini.
Un istante fu quello, un solo istante,
Ma allor terra non più, nè mar, nè cieli,
Nè presente alcun dio: Ma Libertade
In que' que petti ponea tutta se stessa
Ed in pensieri onnipotenti e molti.
Ragionava la dentro, ed esultava
Siccome il mezzo all'oceàno il sole,
Nè fra lor fu più moto altro che un solo.
In breve spazio strinsessi concordi,
Tutti silenziosi e tutti fise,
Cogli sguardi lucenti, all'erta face
E all' ampio mar, che accoglierà fra poco
I devoti ad onor corpi distrutti.
E gia è presso alla polve la favilla,
Ma corsi l'Anglo e l'impedi col grido:
— Or se tu canterai la nobiltate

Di chi fermo ebbe il cor, la nobiltate
Dell'Anglo che l'cor volse at suo bel segno,
Godendo come suo l'atto divino,
Fia che sorga una voce e fia che dica.
— Salve d'eterna terra inclito figlio
Ove grande fu sempre il canto e l'opra,
Nelle prospere sorti e nell avverse ;
Ove la pietra e l'arid' erba e buona :
Ove barbaro giunsi e tal non sono.

Θέμα τοῦ ποιήματος τούτου ἦτο, ὅτι διεδόθη τότε εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅτι ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Πάρκερ, συναντῶν μικρὸν ἑλληνικὸν πλοῖον, ἠρώτησεν αὐτὸ νὰ μάθῃ ποῦ διηυθύνετο. *Ταξειδεύω*, ἀπήντησεν ὁ Ἕλλην πλοίαρχος.—*Ἀκολούθει μοι*, ἀνταπήντησεν ὁ Ἄγγλος. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἡτοιμάζοντο νὰ δώσωσι πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Ἄγγλος ἀφῆκεν ἐλεύθερον τὸ πλοῖον.

Ὁ Σολωμὸς ἔγραψε τὸ ὡραῖον ἐπίγραμμα εἰς τὴν Φραγκίσκαν Φραῖζερ : «*Μικρὸς προφήτης ἔρριξε σὲ κορασιὰ τὰ μάτια* κτλ.», εἰς δὲ τὸν πατέρα της Ἰωάννην Φραῖζερ γραμματέα τοῦ ἁρμοστοῦ ἔγραψε τὸ ἑξῆς ὡραῖον ἐπίγραμμα :

Pien dell' animo mio, del mio pensiero,
Vala all' anglica terra, o sogno d'oro ;
Giungi del mio Giovanni in casa, ù vero
Ricetto ha fede e delle Muse il coro ;
E di' :—Colui che te vorria primiero
Dalle sorti terrestri entro il tesoro,
Vuol che qui scuota i vanni e siati dato
Quant'ei sentia quando m'avea creato.

Τοῦ Σολωμοῦ αἱ ἰταλικαὶ ποιήσεις δὲν μᾶς φαίνονται ἀριστουργήματα καὶ εἶνε κατὰ πολὺ κατώτεραι ἀπὸ τὰς ἑλληνικάς. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι, ὅταν ὁ ποιητὴς συνελάμβανεν ἰδέαν διὰ νὰ στιχουργήσῃ ἑλληνικὸν ποίημα, ἐνεπνέετο, ἐνεθουσιάζετο, διότι ἡ καρδία του ἔπαλλε διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως ὑπερηγάπα καὶ τὴν Ἰταλίαν

καὶ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ἐπεθύμει τὸ ἰταλικὸν μεγαλεῖον καὶ τὴν Ἰταλικὴν ἑνότητα, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ τῆς Ἑλλάδος του, καὶ εἰς αὐτὸν δὲ τὸν *Ὕμνον* ἐνεθυμήθη τὴν Ἰταλίαν του.

Σπ. Δε-Βιάζης

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ ἐξόχου ποιητοῦ καὶ ὑμνητοῦ τῆς θεᾶς Ἐλευθερίας, τοῦ μεγάλου τῆς πατρίδος μου τέκνου, τοῦ *Διονυσίου Σολωμοῦ*, καὶ τῆς ἐκδόσεως τεύχους πανηγυρικοῦ πρὸς τιμὴν ἐκείνου, δημοσιεύω σήμερον δύο *ἀνέκδοτα* αὐτοῦ, ἅπερ ἤκουσα ἐν Πειραιεῖ πρό τινων ἐτῶν ἀπὸ στόματος τοῦ διακεκριμένου φίλου μου καὶ γνωστοῦ τῷ Σολωμῷ, τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Ῥηνοπούλου ἐκ Κερκύρας, ἀνδρὸς σεβαστοῦ καὶ ἀξιοπίστου, ὅσῳ μουσοτραφοῦς καὶ ἐγκρατοῦς περὶ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰταλικὴν φιλολογίαν. Τὰ ἀνέκδοτα ταῦτα εἶδον τὸ φῶς πρὸ ἑξαετίας ἐν Ἀθήναις καὶ πρὸ τριετίας ἐν Ζακύνθῳ διὰ τῆς ἐφημερίδος «Ἐλπίς», [1] ἤδη δὲ καὶ αὖθις θ' ἀναγνωσθῶσιν ἐν τῷ περισπουδάστῳ τούτῳ πανηγυρικῷ τεύχει ἕνεκα τῆς εὐγενοῦς τῶν συμπολιτῶν μου προσκλήσεως, ὅπως λάβω μέρος εἰς τὴν φιλολογικὴν ταύτην πανδαισίαν μεταξὺ τόσων διακεκριμένων λογογράφων καὶ ποιητῶν ἐγὼ ὁ ἐκείνων ἐλάχιστος.

* * *

Ἰδοὺ αὐτά:

Τρεῖς κατ' ἐξοχὴν φίλους εἶχεν ὁ ἀοίδιμος Σολωμὸς κατὰ τὴν ἐν Κερκύρᾳ μακρὰν διαμονήν του, τοὺς γνωστοὺς ποιητὰς Γ. Μαρκορᾶν (ζῶντα ἔτι), Ἰάκωβον Πολυλᾶν (θανόντα πρὸ τετραετίας μόλις) καὶ τὸν πρὸ χρόνων ἀποβιώσαντα λειτουργὸν τῆς Θέμιδος Ἰωσὴφ Κουαρτάνον. Γνωστοὺς δὲ καὶ θαυμαστὰς ὁ Σολωμὸς εἶχε πλείστους, ἂν καὶ ἠδυνάμην νὰ εἴπω ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς περικαλλοῦς νήσου τῶν Φαιάκων. Διὰ τὴν ὑπόληψιν, ἧς ἀπήλαυεν ὁ Σολωμὸς ἐν τῇ

[1] «Ἐλπίς» τῆς 5ης Ἀπριλίου 1898, φύλ. 1166.

ποιητικωτάτη Κερκύρα, περιττὸν νὰ κάμω λόγον, ἀρκεῖ μόνον νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἄγγλου ἁρμοστοῦ ἐξαιρετικῶς διὰ τὸν ποιητὴν εἶχε τὰς πύλας του πάντοτε ἀνοικτὰς καὶ καθ᾽οἱανδήποτε ὥραν καὶ ἂν μετέβαινεν ὁ Σολωμός, ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὸν ὑψηλὸν ἀντιπρόσωπον τῆς χαριτοβρύτου Ἀνάσσης Βικτωρίας. Μόνος δ᾽ ὁ ψάλτης τῆς Ἐλευθερίας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ περιπατῇ καὶ ῥεμβάζῃ ὑπὸ τὸ μέγαρον τοῦ ἁρμοστοῦ. Ὁ Σολωμὸς θελήσας νὰ ὑποχρεώσῃ ἕνα τῶν τριῶν φίλων του, τὸν Κουαρτάνον, προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς ἐφόρου τῆς κερκυραϊκῆς βιβλιοθήκης, κενωθείσης τῆς θεσεως ταύτης διὰ τοῦ θανάτου τοῦ κατόχου αὐτῆς. Ὁ κόμης Σολωμὸς μετέβη παρὰ τῷ ἁρμοστῇ, πλὴν μὴ εὑρὼν αὐτὸν ἐν τῷ παλατίῳ ἐζήτησε παρὰ τοῦ γενικοῦ γραμματέως Sir Bown τὸν διορισμὸν τοῦτον. Ὁ Bown τῷ ἔδωκε ῥητὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ὁ Κουαρτάνος ὁριστικῶς διορίζεται. Καί, ὡς ἠξεύρετε, ἡ ὑπόσχεσις ἑνὸς Ἄγγλου ἐκτελεῖται.

Ὁ Sir Bown ἦν μεμνηστευμένος μελλόνυμφον εὐγενῆ καὶ μεμορφωμένην τῆς σεβαστῆς οἰκογενείας τῶν κ. κ. Ῥώμα ἐκ τῆς εὐώδους Ζακύνθου, ἡ δὲ μνηστή του ὀλίγῳ πρότερον—ἐν ἀγνοίᾳ βεβαίως, ὅτι ὁ μνηστὴρ εἶχεν ὑποσχεθῇ τὴν θέσιν εἰς τὸν Σολωμόν—ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ διωρίζετο ἕτερος προστατευόμενός της. Ὁ γραμματεύς, ἐνῷ ἐπληροφόρει τὴν μνηστήν του διὰ τὸν προσεχῆ διορισμὸν τοῦ Κουαρτάνου ὡς ἐφόρου τῆς βιβλιοθήκης, ἐμάνθανε παρ᾽ αὐτῆς, ὅτι τὴν θέσιν ὑπεσχέθη εἰς ἕτερον. Τί θὰ ἐπράττετε σεῖς, ἀναγνῶσταί μου, ἂν ἦσθε εἰς τὴν θέσιν τοῦ Sir Bown;

Τὴν ἐπομένην ἐξῆλθεν ὁ Ἄγγλος γραμματεὺς εἰς περίπατον ἔφιππος, ὁπότε συναντᾷ τὸν Σολωμὸν πεζῇ βαίνοντα. Σταματᾷ τὸν ἵππον του καί, *Κύριε Κόμη,* τῷ λέγει ἰταλιστί, *σᾶς ζητῶ συγγνώμην· ἡ μνηστή μου χθὲς εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς ἄλλον τὴν θέσιν, ἣν πρὸς ὑμᾶς ὀλίγον ὕστερον ὑπεσχέθην. Συγγνώμην, κύριε Κόμη! Πρέπει νὰ εὐχαριστήσω τὴν μνηστήν μου!*—Ὁ Σολωμὸς ἠτένισε διὰ τῶν σπινθηροβόλων ἐκείνων ὀφθαλμῶν του τὸν εὐγενῆ Ἄγγλον καὶ τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς βαρυσήμαντα: La sposa è una gran parola, ma la parola data è una gran sposa! ἤτοι: «Ἡ μνηστὴ εἶνε ἕνας μεγάλος λόγος, ἀλλ᾽ ὁ δοθεὶς λόγος εἶνε μία μεγάλη μνηστή». Καὶ ἀπῆλθε.

Τὴν ἐπομένην ἔφορος τῆς κερκυραϊκῆς βιβλιοθήκης διωρίσθη ὁ Κουαρτάνος.

*
* *

Καὶ τὸ ἕτερον ἀνέκδοτον:

Κακοῦργος πατὴρ ἐν Κερκύρᾳ, παράφρων ἴσως, Λουκᾶς ὀνόματι, ἐθανάτωσεν ἀμφότερα τὰ τέκνα του ῥίψας αὐτὰ ἐντὸς ζέοντος ὕδατος. Ἡ ἀστυνομία ἀνήγγειλε τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο ἔγκλημα εἰς τὸν Ἄγγλον ἁρμοστήν, ὅστις μεγάλως ἠγανάκτησε διὰ τοῦτο. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τυχαίως εἰσήρχετο εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Αὐτοῦ ἐξοχότητος ὁ Σολωμός, ὅστις οὐδὲν ἐγνώριζεν. Παρετήρησε τὸν φίλον του ἁρμοστὴν τεταραγμένον καὶ τὸν ἠρώτησε περὶ τοῦ αἰτίου. Ὁ ἁρμοστὴς πρὶν ἀφηγηθῇ τῷ ποιητῇ τὸ κακούργημα τῷ εἶπε: Φοβερὸν ἔγκλημα διεπράχθη σήμερον ἐν Κερκύρᾳ καὶ βεβαίως μόνον Ἕλλην ἠδύνατο νὰ πράξῃ τὸ τοιοῦτον. Ὁ Σολωμὸς χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ περὶ τίνος ἐπρόκειτο εὐστόχως ἀπήντησε· Si, Eccelenzza, Greco è primo anche in delitto! Ναί, Ἐξοχώτατε, Ἕλλην *πρῶτος* καὶ ἐν τῷ ἐγκλήματι!

Μετὰ ταῦτα ἔμαθε τὸ ἔγκλημα τὸ πραγματικῶς ἀποτρόπαιον.

*
* *

Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἀνεκδότων τούτων ὁ Σολωμὸς νικᾷ διὰ τῆς ποιητικωτάτης ἐκείνης καὶ πλήρους μεγάλης ἐννοίας ἀπαντήσεώς του καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ θριαμβεύει διὰ τῆς θαυμαστῆς ἑτοιμότητός του.

Ἀλλ' ἦτο Σολωμός!

Λάρισα **Γεώργιος Α. Πολίτης.**

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Εἰς εὐμενῆ ὑπείκοντες πρόσκλησιν, ὅπως συμμετάσχωμεν καὶ ἡμεῖς τῆς συνεργασίας τοῦ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν προσεχῶν ἑορτῶν τοῦ ἀθανάτου τῆς Ἐλευθερίας Ὑμνητοῦ καὶ ἡμετέρου μεγάλου συμπολίτου *Διονυσίου Σολωμοῦ* ἐκδιδομένου ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου ἰατροῦ κ. Ἀγγέλου Δ. Μωρέττη πανηγυρικοῦ τούτου *Λευκώματος* καὶ φόρον ἐλάχιστον, τὸ ἐφ' ἡμῖν, ἀποτίνοντες εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγαλοφυοῦς ἡμῶν Ἐθνικοῦ Ποιητοῦ, κατάλληλον ἐν τῷ προκειμένῳ ἡγούμεθα τὴν δη-

μοσίευσιν ἐπιστολῆς τοῦ τότε μείρακος Ποιητοῦ πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μητέρα, τηρουμένης ἐν πρωτοτύπῳ, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, παρὰ τῷ ἐν Ἀθήναις ἀξιοτίμῳ ἀνεψιῷ τοῦ αὐτοῦ κ. Νικολάῳ Ἰωάν. Σολωμῷ καὶ ἧς ἀντίγραφον περιῆλθεν ἀπὸ πολλοῦ εἰς χεῖρας ἡμῶν ἐκ τυχαίας ὅλως περιστάσεως.

Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἰταλιστὶ γεγραμμένης καὶ τὸ πρῶτον ἤδη, καθόσον γνωρίζομεν, δημοσιευομένης γίνονται γνωστὰ σὺν ἄλλοις τά τε εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ ἡ υἱικὴ τοῦ Σολωμοῦ στοργή, ἅτινα καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ὦσιν ἀλλοῖα, ὅπως ἀναδειχθῇ τοιοῦτος μέγας ἀνήρ.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἑξῆς·

Cremona li 4 9/bre 1815.

Genitrice Carissima·

Finalmente dopo quattro e più anni che desideravo tue lettere me ne pervennero due consecutive : io le bagnai, te l'assicuro, di tenerissime lagrime ; perchè mi fecero sgombrare i dubbji che tante volte mi fa concepire la privazione delle tue lettere.—Io ti piansi più d'una volta come estinta e tal altra per consolarmi mi formavo qualche ragione onde ingannar me medesimo. Cosi avrebbe in chi è veralmente penetrato dalla figliale tenerezza.

Io passo fra pochi giorni all'università di Pavia dove dovrò rinforzare le mie cure ; onde potessi dopo tre anni riabracetare un qualche decoro. Però quando mio fratello arriverà à Cremona io verrò per coprirlo di baci.

Mindebolisce alquanto la vista : a Dio non vorrei recarmi in istato di non poterti più rivedere.—Io non mi estendo ulteriormente : tu conosci già la tempra dell' anima mia, e sappi d'altronde che la lontananza non fece che accrescere via maggiormente l' ardore de' miei sentimenti.

Bacia teneramente i miei fratelli, e caramente Leondarachi.

Addio, addio

Tuo vero figlio

Dionisio

Anche quest' anno ebbi il premio in Eloquenza: ne avrei avuto qualche altro se insensata parzialità del professore no me l'avesse rapito: forse avrà avuta parte anche la mia imprudenza.

Ti saluta.

D. SANTO

'Εν Ζακύνθῳ κατ' Αὔγουστον 1901.

'Αντώνιος Ι. Κομοῦτος

ΑΙ ΠΕΡΙ ΣΟΛΩΜΟΥ ΚΡΙΣΕΙΣ
ΥΠΟ ΞΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΜΗ ΖΑΚΥΝΘΙΩΝ ΚΑΙ ΖΑΚΥΝΘΙΩΝ

ΣΤΟ ΔΙΟΝΥΣΙΟ ΣΟΛΩΜΟ

Μωρηὰ καὶ Ρούμελη καὶ ὅλα γύρῳ τὰ νησιὰ
Κ' οἱ βόγγοι π' ἀκουστήκανε μέσ' ἀπ' τὸ Μεσολόγγι
Καὶ τοῦ Ζαλόγγου τὰ γκρεμνὰ καὶ τῶν Ψαρῶν τὴ ράχη,
Τὴν πέτρα τὴν ὀλόμαυρη κὰὶ τὸ ξερὸ χορτάρι,
Ὕμνον τροπαίων τὰ ἔκαμες κ' ἐχύθη στὸν ἀγέρα
Ἡ πολεμόκραχτη φωνή, ποῦ σὰν πανάρχαια ἐφάνη
Λύρα Πινδαρική.
Κ' ἔπλεξες, Σύ, τὸ στεφάνι τοῦ σκλάβου, τοῦ λευθερωτῆ,
Καὶ τοῦ τρανοῦ ἐρωτιάρη, κι' ἄστραψε γύρῳ Σου
Αὐγὴ πρωταγνοιξιάτικη μὲ τὴν περίσσια χάρη·
Κι' ὡς εἶχες μέσα στὴν ψυχὴ τὸ θεῖο μύρο κλεισμένα,
Μὲ τῶν φτερῶν Σου χύθηκε τὸ σάλεμα τριγύρῳ
Κ' ἔλουσε τὴν παρθένα γῆ κι' ἀνάστησε ἕναν, ἕνα,
Ἥσκιους ἀκριβοθώρητους ποῦ Σὲ γλυκομεθοῦσαν,
Ποῦ δείχνοντάς Σου τρόπαια, ὁλοῦθε, φῶς, ἀγέρα κι' ὀμορφιά,
Σὲ πρόσταζαν φωνάζοντας· Ἑλλάδα, Δόξα, Ἐλευθεριά.

Χρῆστος Βαρλέντης.

ΣΤΟ ΣΟΛΩΜΟ

Ἀθάνατε τραγουδιστή! καὶ ποιὸς σκοπὸς Σὲ φτάνει;
Στὴν πρόσχαρη πατρίδα Σου ποῦ ἀνθεῖ κι' ἀναβλαστάνει
Παντοτινὴ μιὰν ἄνοιξη, στοὺς ἤσκιους καὶ στὰ κλώνια
Τῶν δέντρων ποῦ φωλιάζουνε κορυδαλοὶ κι' ἀηδόνια,
Γροικιέται ἐκεῖ ὁ ἀνάκουστος σκοπὸς πρωὶ καὶ βράδυ
Τῶν φτερωτῶν ποῦ κελαϊδοῦν χίλια τραγούδια ὁμάδι.
Μόνον ὁ ὕμνος τῶν πουλιῶν, μόνον αὐτὸς Σοῦ πρέπει,
Νανούρισμα στὴν ἱερὴ γαλήνη ποῦ Σὲ σκέπει,
Καθὼς γλυκοκοιμάμενον ἀπίθωσέ σε ἡ Δόξα
Στῆς δάφνης καὶ στῆς φοινικιᾶς τὰ φύλλα καὶ τὰ τόξα.

Ἀθῆναι, 20 Φεβρ. 1901.

Μ. Μαλακάσης.

✱

Ὁ Σολωμὸς εἶνε μέγας ποιητής. *Γκαῖτε.*

✱

Ὁ Σολωμὸς δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ Πίνδαρος τῆς νέας Ἑλλάδος. Ἡ ᾠδὴ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν εἶνε πλήρης ζωῆς καὶ ἀληθοῦς διθυραμβικοῦ πνεύματος.

Κόρβυς
καθηγητὴς τοῦ ἐν Νοεμβορὰκω Πανεπιστημίου.

✱

Πρὸς τὸν περιλάλητον καὶ δημοτικώτατον *Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* ὀλίγα λυρικὰ ποιήματα τῆς ἐποχῆς μας, οἵας δήποτε γλώσσης, ὁμοιάζουν. *Φ. Κουζάρης.*

✱

Ἡ πρώτη καὶ μεγαλοπρεπεστέρα μέχρι τοῦδε σελὶς τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως εἶνε ὁ *Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν.*

Ι. Ῥεγάλδης.

✱

Ὑπάρχουν ἔθνη ποῦ ὥρισε ὁ Θεὸς νὰ εἶνε δαχτυλίδι νὰ σμίγῃ ἕνα πολιτισμὸ μ' ἕναν ἄλλο, ἕνα μὲ τὸν ἄλλον αἰῶνα. Ὑπάρχουν

ἄνθρωποι, ποῦ, τὸ ἀνανοοῦνται ἢ ὄχι, εἶνε προωρισμένοι νὰ δέσουν ἕνα ἔθνος μ' ἄλλο. Ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔθνη ἐστάθη γιὰ πολὺν καιρὸ τὸ Ἑλληνικὸ ὁ Διονύσιος Σολωμὸς εἶνε σήμερα (ἢ καλλίτερα μποροῦσε νὰ εἶνε, ἂν τὸ θέλουν οἱ Ἕλληνες) ἕνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Ἀναθρεμμένος ὥστε νὰ αἰσθάνεται τὴν ἐξαίρετη εὐγένεια τῶν ἰταλικῶν γραμμάτων, ἐγνώρισε στὰ πρῶτά του νειάτα τὸ Μόντη καὶ τὸν Τόρτη, ἐνόησε καὶ αἰσθάνθηκε τὰ δικαιολογήματα τῆς μιᾶς σχολῆς καὶ τῆς ἄλλης, καὶ μεταξὺ τῶν σοφῶν ποῦ διχογνωμοῦσαν ἔβαλε λόγια εἰρήνης. Θυμᾶται ἀκόμη πόσο ἐγκάρδια τὸν ἐδέχθησαν τότε στὴν Ἰταλία καὶ πόσο τὸν ἀναγάλλιασαν καὶ ἡ φύσις κ' οἱ ἄνθρωποι, καὶ ταὶς πρώταις φιλίαις ποῦ ἔχουν δύναμι 'ς ὁλόκληρη τὴ ζωή, καὶ τοὺς δασκάλους του καὶ φίλους μαζί, ποῦ ἕνας, ὁ Πίνης ἀπὸ τὴν Κρεμῶνα, ζῇ ἀκόμη καὶ περνᾷ τὰ ὀγδοῆντα. Καὶ πάντα, ὅσαις φοραὶς τὸ κάλεσε ἡ χρεία νὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς Ἰταλούς, ὁ Σολωμὸς τὸ ἔκαμε καὶ τὸ κάμνει μὲ ζῆλο ποῦ φαίνεται πάθος, καὶ μὲ σπάνιο θάρρος. Δὲν παύει ὅμως μὲ τοῦτο καὶ νὰ εἶνε Ἕλληνας, αὐτός, ποῦ ἔχει ἀφωσιωμένο τὸ πνεῦμά του στὸν ἔπαινο τῆς πατρίδος του καὶ εἶνε πηγὴ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του τὰ δοξαστὰ θυμήματα τῶν ἀρχαίων· οὐδὲ βέβαια τόσο ἀρχαϊκὸ ἄρωμα ἀναδίδει ἡ γλῶσσα ποῦ σήμερα μορφώνουν οἱ Ἕλληνες ἀπάνου στὸν τύπο τῆς παλαιᾶς, ὅσο οἱ στίχοι του οἱ κοινοί, κοινοί, λέγω, στὴν ἔννοια ποῦ ἔλεγαν τοὺς δικούς τους ὁ Πετράρχης κι' ὁ Δάντης.

Καὶ ὄχι μόνον τοῦ Δάντη καὶ τῶν ἄλλων Ἰταλῶν αἰσθάνεται στὴν ψυχή του τὰ κάλλη, καὶ μὲ ὑψηλὴ κρίσι τὰ κρίνει, καὶ ξεχωρίζει τὰ μικρότερα κ' ἐξωτερικὰ ἀπὸ τὰ δεινότερα καὶ βαθύτερα (μὲ διακριτικὴ δύναμι ποῦ δὲν εἶνε κοινὴ καὶ σὲ πολὺ φημισμένους τῆς Ἰταλίας), ἀλλὰ καὶ στίχους γράφει στὴ γλῶσσα τοῦ Δάντη ποῦ θὰ τιμοῦσαν κ' ἐκείνους ποῦ ἐγεννήθηκαν στὴν πατρίδα τοῦ Πολιτσιάνου καὶ τοῦ Ἀριόστου. Ἄξιος συμπολίτης, ὄχι ὅμως καὶ μιμητής, τοῦ Φώσκολου, ποῦ ἐντράπηκε κι' ἀπαρνήθηκε τὄνομα ποῦ εἶχαν φέρει ὁ Μακιαβέλλης καὶ ὁ Κοπέρνικος καὶ ἄλλοι περίφημοι, κ' ἐπῆρε ἕνα ἄλλο ὄχι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (ἑλληνικὸ ἦταν τὸ δικό του κ' εὐγενικῆς λαϊκῆς σημασίας), ἀλλὰ τὸ ἠθέλησε βορεινὸ καὶ σκοτεινὸ στὸν ἦχό του, σὰν ἀντίλαλο τῆς ψυχῆς του· ἐνῷ ὁ Σολωμὸς ἔμεινε Διονύσιος κ' ἐφύλαξε στὸ πνεῦμά του τὴν γαλήνη τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ποῦ ἐγεννήθηκε. «Ἡ γιγάντεια ἀσιατικὴ φύσις, συνηθίζει

νὰ λέῃ. ἔχει μεγαλόπρεπες ταὶς ἀναλογίαις, ὄχι ὅμως καὶ τόσο συμμετρικαὶς ταὶς μορφαὶς ἢ κἂν τόσο πισταὶς γιὰ τὸ μάτι μας, ὅσο ἡ Ἑλληνική· καὶ ἡ πεδιάδες καὶ τὰ βουνὰ καὶ τἀπέραντα δάση της ἔχουν ἥλιους ποῦ πυρώνουν βαρειά, καὶ ἀνεμοζάλαις καὶ φείδια καὶ θηρία ποῦ τὰ κατασταίνουν τρομαχτικά· ἀλλὰ στὴν Ἑλλάδα τὸ μεγάλο ταιριάζεται μὲ τὸ χαριτωμένο, καὶ τὄμορφο σὲ διάστημα μικρότερο εἶνε ὡσὰν ἀποσταλαγμένο· καὶ ὅ,τι γιὰ τὰ ἔργα τῆς φύσεως, ἠμπορεῖς νὰ τὸ πῇς καὶ γιὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου».

Μὴ στοχασθῇ ὅμως κανεὶς πῶς ὁ Σολωμὸς δὲν ἀγκαλιάζει στοὺς λογισμούς του ὅ,τι ἔχει σημαντικὸ κ' ἡ μακρυνότερη Ἀνατολή. μάλιστα στὰ Ἅγια βιβλία, καὶ τὰ μέρη τῆς Δύσεως, ποῦ περισσότερο ἡμέρωσε ἡ Τέχνη, καὶ οἱ τόποι οἱ βορεινοὶ τῆς Εὐρώπης. Μάλιστα καθὼς δὲν εἶν' εὐχαριστημένος νὰ διαβάζῃ σταὶς τυπωμέναις μετάφρασες, ἄπισταις ἢ ἀπὸ ἄμετρη ἐλευθερία ἢ ἀπὸ πιστότητα δουλική, παρακαλεῖ νὰ μεταφράζουν κατὰ γράμμα καὶ στοματικῶς νὰ τοῦ ἑρμηνεύουν Γερμανοὺς ποιητάδες καὶ φιλοσόφους, ποῦ αὐτὸς ὕστερα διαφωτίζει μὲ τὸ φῶς τῆς σοφίας του καὶ σχεδὸν τοὺς ξαναφτειάνει γιὰ νὰ τοὺς ἔχῃ δικούς του.

Ὅποιος εἶδε τὸν Γκαῖτε, ἀναγνωρίζει στὰ πιθέματα τοῦ Σολωμοῦ μίαν εἰκόνα του. Αὐτὸς ὅμως, ἂν καὶ τὸν θαυμάζει καὶ ἴσως πάρα πολὺ κι' αὐτὸς ἀγαπάει στὴν τέχνη τὸ σύμβολο (σύμβολο ποῦ δὲν δίνει ἡ παράδοσις, ἀλλὰ τὸ λατρεύει ἡ Ἐπιστήμη), δὲν εἶνε ποτὲ μιμητής του, φυσικὰ ἀδέξιος καθὼς εἶνε νὰ μιμηθῇ.

Ὄχι μόνον δὲν παίρνει ἀπὸ τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς τὰ ἐλαττώματα, ὄχι μόνον τὰ παρατηρεῖ μὲ πνεῦμα λεπτό, ἀλλὰ καὶ μὲ θαυμαστὴ ἐπιδεξιότητα τὰ ξαναπλάττει περιγελῶντας, χωρὶς νὰ πέσῃ στὴ γαλλικὴ παρῳδία ἢ στὴν καρικατοῦρα ποῦ γιὰ μετώρισμα ἀγαποῦν οἱ ζωγράφοι, καὶ οὔτε 'ς ἐκεῖνο τὸ κωμικὸ περιγέλιο, ποῦ πρῶτος μὲ παραδείγματα ἀλήθεια ποιητικὰ μᾶς ἔδωκεν ὁ Ἀριστοφάνης, κριτικὸς πλάστης, περιγελαστὴς σοβαρός, κωμικὸς πολίτης. Εἶδα στίχους τοῦ Σολωμοῦ τόσο ὄμορφα νὰ παρασταίνουν τὸν τρόπο τοῦ Μόντη, ὥστε νὰ φανερώνωνται ὄχι μόνον τὰ ἐλαττώματα ἀλλὰ μαζὶ καὶ τὰ καλά, νὰ φαντάζουν ὅμως τὰ ἐλαττώματα περισσότερο, ὄχι ὅπως ἔκαμε κάποιος μεγαλοποιῶντας γελαστικὰ τὸ σκληρὸ καὶ σύντομο ὕφος τοῦ Ἀλφιέρη· εἶδα ἕνα ξανάπλασμα τοῦ τρόπου τοῦ Μπάϊρον, ποῦ ἕνας ἀναγνώστης ἀπρόσεχτος θὰ τὸ θαρροῦσε γραμμένο

ἀλήθεια ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Μπάϊρον· τόσο ἔμοιαζαν κ' ἡ εἰκόνες κι' ὁ τόνος, μὲ τὴ διαφορὰ ποῦ ἡ σάτυρα ἴσα ἴσα ἐσκόπευε τοῦτο, νὰ προβάλῃ ἔξω ἀπὸ τὴν ὀξύνοια κι' ἀπὸ τἀσυνήθιστο τὸ παράξενο, ἀπὸ τὴν ἀφθονία τὸ περιττό, νὰ σὲ κάμῃ νὰ αἰσθανθῇς πῶς τὸ ζέσταμα ἐκεῖνο τὸ ψεύτικο ἢ ποῦ θαρρεῖς τὸ κατάφεραν τὰ τριψίματα, εἶνε ἀρρώστιας σημάδι. Καὶ παρόμοια ὅταν παρατηρῇ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ Σολωμὸς εἶνε νόστιμος καὶ λεπτός, αὐστηρὸς κἄποτε ἀπὸ δύναμι στοχασμοῦ, συγκαταβατικὸς ὅμως ἔπειτα ἀπὸ κίνημα φυσικὸ τῆς καρδιᾶς. Περιγελαστὴς τρομερός, ἀλλὰ κι' ἐπαινέτης γεμάτος θαορευτικὴ κολακεία ποῦ ἠμπορεῖ καὶ νὰ βλάψῃ· σύντομος εἰς τὴν ὁμιλία καὶ ἄφθονος, λεπτὸς καὶ θερμός, κανονικὸς καὶ φανταστικός. Ὁ στενὸς κύκλος, ὅπου ζῇ, τὸν στενοχωρεῖ, ναί, ἀλλὰ δὲν ἐμποδίζει ταὶς ἰδέαις του νὰ πετάξουν κ' ἔχει δίκηο νὰ λέῃ· «εἶμαι στὴν Κέρκυρα, δὲν εἶνε ὅμως ἐδῶ ἡ ζωή μου». Βέβαια ἕνας κύκλος πλατύτερος θὰ πλήθαινε τἀναγαλλιάσματά του καὶ τοὺς πνευματικούς του καρποὺς καὶ τὴ φήμη του· ἀλλὰ στὴν Ἰταλία, καὶ περισσότερο στὴ Γαλλία ἢ στὴ Γερμανία ἢ στὴν Ἀγγλία, θὰ ἔχανε ἕνα μέρος τῆς ἑλληνικῆς του οὐσίας, θὰ ἔχανε τὸ πνεῦμα τοὐρανοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσας.

Ἡ γλῶσσα ποῦ τοῦ χρειάζεται εἶνε ἡ ζωντανή, καὶ ἡ γραικικὴ γλῶσσα γιὰ νὰ ζήσῃ στὰ γράμματα ἀπ' αὐτὸν ἔχει χρεία, ποῦ τὴν κυριεύει καὶ τὴν κατέχει καὶ τὴν μεταχειρίζεται σὰν ὄργανο τῆς ζωντανῆς του ζωῆς. Εἰς αὐτὸ εἶνε πρωτότυπος καὶ ἠμπορεῖ κι' ἔχει χρέος νὰ γίνῃ στὴν πατρίδα του ἀρχηγὸς νέας φιλολογίας, ποῦ θὰ εἶνε ἡ μόνη ἀληθινὴ καὶ ἐνεργητική. Τὰ ἀδύνατα πνεύματα ἢ οἱ δειλοὶ ἀπὸ ἀπειρία ἢ οἱ μάταιοι κ' ἐλαφροὶ ἀποφεύγουν τὴν κοινὴ γλῶσσα, γιατὶ δὲν εἶνε ἀρκετοὶ νὰ τὴν εὐγενίσουν μὲ τὰ δικά τους νοήματα καὶ αἰσθήματα, μὲ τέχνη δική τους· ὅθεν ἀναζητοῦν τὴν εὐγένεια τοῦ ὕφους στὴ γραμματικὴ τῆς νεκρῆς λαλιᾶς, ποῦ συγγραφεῖς πεθαμένοι ἐμεταχειρίσθηκαν μ' εὐγένεια θαυμαστή. Ἀλλὰ τὸ δύσκολο (καλὰ λέγει ὁ Σολωμός) εἶνε νὰ πάρῃς ἀπὸ τὴν κοινὴ συνήθεια τοὺς ἤχους, νὰ τοὺς κάμῃς νὰ ἐξηγοῦν πράγματα ὄχι κοινά, ταιριάζοντάς τους ὥστε νὰ λὲν ὅ,τι ὡς τώρα δὲν εἶπε κανεὶς καὶ ὅμως ὅλοι νὰ τοὺς καταλαβαίνουν καὶ νὰ τοὺς αἰσθάνωνται. Ἡ καλλιεργημέναις γλώσσαις τῆς Εὐρώπης ἔχουν λαμπροὺς συγγραφεῖς, ποῦ ἔχουν ὁρίσει ἀπὸ καιρὸ λέξες ὡραίαις γιὰ νὰ φανερώσουν νοήματα

ἀξιομνημόνευτα· ὅθεν οἱ σημερινοὶ ποῦ θὰ γράψουν ἔχουν ἐμπρός τους ἕτοιμαις φράσες ποῦ ξυπνοῦνε στὸ λογισμὸ καθενὸς τὴν ἐνθύμησι μιᾶς παλαιᾶς ἐξευγενισμένης μορφῆς. Ἀλλὰ ἡ νέα Ἑλληνικὴ συγγραφεῖς τέτοιους δὲν ἔχει· ὕστερα ἀπὸ τὰ τραγούδια τὰ κλέφτικα ἔρχεται ὁ Σολωμός, πρῶτος συγγραφέας τῆς τέχνης, τέχνης ὅμως φυσικῆς, τέχνης ποῦ εἶνε στὰ τεχνάσματά της τελειωμένη, καὶ ἴσα ἴσα γιὰ τοῦτο ξέρει νὰ κρύβεται, ἐκεῖ ποῦ εἶνε μεγαλήτερη ἡ δύναμι της. Σοφὸς ἦταν ὁ στοχασμός του νὰ ἀφήσῃ τὰ ἰταλικὰ μέτρα καὶ τὴ ρίμα καὶ νὰ ἀγκαλιασθῇ μὲ τὸ στίχο τοῦ ἔθνους, ποῦ ταιριάζει τοὺς παλαιοὺς ρυθμοὺς μὲ τοὺς νέους, ν' ἀγκαλιασθῇ μ' αὐτὸν σὲ πάλαιμα κοπιαστικὸ καὶ καρποφόρο. Τὸ αἴσθημα τοῦ ρυθμοῦ εἶνε 'ς αὐτὸν ἕνα χάρισμα φυσικό, ἀναθρεμμένο ἀπὸ λεπταῖς παρατήρησες καὶ ἀπὸ μελέταις ἐπίμοναις· 'ς αὐτὸν ποῦ αἰσθάνεται τὴ μουσικὴ σὰν τεχνίτης, καί, χωρὶς νὰ κατέχῃ τὴν ἐπιστήμη της, τραγουδάει σωστά, καὶ μὲ τὸν τόνο σηκώνει καὶ τοὺς στίχους τοὺς ξένους καὶ τοὺς δικούς του. Εὔχομαι στὴν Ἑλλάδα νὰ μὴν ἔχῃ ἄκαρπα νὰ καυχηθῇ γιὰ αὐτὸν μίαν ἡμέρα ὡσὰν γιὰ κἄτι τι σπάνιο κι' ἀνωφέλητο, ἀλλὰ τὰ παραδείγματά του μ' ἐνεργητικὴ ταπεινοσύνη ν' ἀκολουθήσῃ.

Ν. Τομαζαίου

Μετάφρασις Γεωρ. Καλοσγούρου

*

Τὸ περίφημον τοῦτο ποίημα, ὁ Ὕμνος πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν, πάντοτε θέλει κατέχει ὑψηλὴν θέσιν εἰς τὴν φιλολογίαν τῆς νέας Ἑλλάδος. Τὸ ἀντικείμενον τοῦ ποιήματος εἶνε θούριον, καὶ μολονότι ὁ ποιητὴς ἦτο πολὺ νέος, ὅτε ἔγραψεν αὐτό, ἡ εὐφράδεια, ἡ γραφικὴ δύναμις, ἡ δεινότης περὶ τὴν περιγραφήν, ἀποδεικνύουσιν ὕψιστον ποιητικὸν νοῦν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καλλιτέρων αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἀντάξιον τοῦ θέματος, ὅπερ ἐπραγματεύθη.... Τὸ ὕφος του εἶνε δημοτικώτερον ἢ τὸ τῶν καθηγητῶν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἀληθέστερον καὶ φαεινότερον ἀντανακλᾷ τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ.

Κορνήλιος Φέλτων (Ἀμερικανός)

*

Ὅλοι οἱ ποιηταί μας ἐβάλθησαν στὰ γεμάτα καὶ ἐμελέτησαν τὸ ἔργον τοῦ Ζακυνθίου ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Καὶ ὅσον ἡ μελέτη

αὐτοῦ ἐγίνετο βαθυτέρα, τόσον τὸ ὄνομά του κατελάμβανε μεγαλειτέραν φήμην, καὶ ἐπροσώπευεν ὅ,τι καλόν, ὡραῖον καὶ ὑψηλὸν καὶ ἀληθὲς ἐνυπῆρχεν εἰς τὴν νεωτέραν μας ποίησιν.

Ἐφημερὶς «Ἀκρόπολις», ἀρ. 7189

*

Ἡ ἀνατύπωσις τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ εἶνε ἔργον ἐθνικώτατον. Ὅσον ἀναγινώσκω τὸν Σολωμόν, τόσον μοὶ ἀρέσκει..... Τὰ ποιήματά του κατέχουσι τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸν Παρνασσόν μας.

Α. Βαλαωρίτης

*

Τοῦ Σολωμοῦ ὁ *Ὕμνος στὴν Ἐλευθερία* εἶν' ἐπιτομὴ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας μιᾶς γιγαντομαχίας· ἀληθινὴ μυθολογία ἑνὸς μεγάλου ἀγῶνος καὶ ἑνὸς μικροῦ λαοῦ—τῶν ἀπογόνων τῶν παλαιῶν ἡμιθέων καὶ ἡρώων, τῶν αἰωνίων τῆς ἀνθρωπότητος φωστήρων.

Ὁ *Ὕμνος* ἀνήκει στὸ γλυκοκέλαδο φτερωτὸ ἔθνος τῶν φιλελευθέρων ἀθανάτων ᾠδῶν. Μεγαλοψυχότερο τραγοῦδι τῆς Ἐλευθερίας τὴς ἀκοαὶς ποτὲ δεν ἐχαροποίησε.

Ὅταν εὑρίσκετ' ἡ ψυχή μου ἀνάμεσα στὴς ὑψηλόκορμαις τοῦ Πίνδαρου καταστόλισταις ᾠδαίς, δὲ βλέπει καμμίαν ἀπ' αὐταίς, ἄξια δὲν εἶνε ἴσως νὰ ἰδῇ, ἀπὸ τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦ *Ὕμνου* ὑψηλότερη.

Τοῦτο τὸ εὔρυθμο πύργωμα τὸ ἀπὸ στίχους, ἀπὸ στίχους τόσο δυνατούς, ὅταν ἡ καρδιὰ κι' ὁ λογισμὸς τὸ ἀντικρύζουν, θεωροῦν ὕψος πρὸς τὰ ἄνω, βάθος πρὸς τὰ κάτω. Ἀλλὰ χρεία δὲν εἶνε ξένα δάχτυλα νὰ δείξουν, νὰ μετρήσουν τὸ βάθος καὶ τὸ ὕψος. Φαίνονται ταῦτα μόνα τους, γιατὶ ὁ ὑμνῳδὸς ἔχει τὴ χάρη τὴ χρυσῆ, ποῦ ἔχει καὶ ὁ ραψῳδός, ὁ Ὅμηρος, ἔχει τὴν ἁγνή, τὴν ποθητὴν ἁπλότητα. Τῶν γενναίων του στίχων τὰ λαλήματα εἶνε λαϊκά.

Ὁ *Ὕμνος* εἶνε κατόρθωμα· εἶνε ἀνδραγάθημα καὶ τρόπαιο· τρόπαιο καὶ ἀνδραγάθημα ἰσόμετρο μ' ἐκεῖνα ποῦ μὲ τὸ πύρινό του στόμα ὁ ἴδιος στεφανώνει μὲ πλέγματα στίχων ἀνθηρῶν.

Ἀφοῦ ὅλη τὴν ἁρμονία τοῦ *Ὕμνου* ἡ ψυχὴ ἀκούσῃ ἢ αἰσθανθῇ, μαγεύεται, κ' ἔπειτα ξυπνᾷ σὰν ἀπὸ λήθαργο βαθύ. Εἵλωτας τότες ἂν ἦταν ἡ ψυχή, ἔγεινε Κυναίγειρος.

Τῆς Πολιτείας, τοῦ Νόμου ἡ φωνὴ ἔπρεπε ν' ἀνοίξῃ τὴ θύρα τοῦ

Σχολείου, τὴν πύλη τοῦ Στρατῶνα στὸ συχνὸ κήρυγμα, στὸ συχνὸ σάλπισμα τοῦ φιλελεύθερου τούτου τραγουδιοῦ. Τοῦτο τὸ σάλπισμα, τὸ κήρυγμα στὸ Σχολεῖο, στὸ Στρατῶνα θ' ἀναστύλωνε ζωηρὴ καὶ ὑψηλὴν εἰκόνα τῆς ἱερᾶς Πατρίδος καὶ τῆς πειὸ ἱερᾶς Ἐλευθερίας. Σάλπισμα τέτοιο σὲ ὥρα μάχης θ' ἀκουότουν σὰν ποδοκρότημα δυνατῆς ἐπικουρίας, ὁποῦ φθάνει· θ' ἀκουότουν σὰν νίκης θριάμβου ἐγγύησι.

Ὁ *Ὕμνος* εἶνε συνεργασία· συνεργασία τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ποιητῆ· εἶνε γέννημα συνεταιρισμοῦ. Ὁ λαὸς ἔβαλε τὰ θαύματά του, τῆς ἀνδρείας του τὰ θαύματα καὶ τὴν ἐγκάρδιά του γλῶσσα· ὁ ποιητὴς ἔβαλε τὴν οὐράνιά του φλόγα καὶ τὴν τέχνη του τὴ θεία.

Τὴ γλῶσσα, τὴ χιλιάδων χρόνων γλῶσσα, ποῦ οἱ Κορνάροι, οἱ Βηλαράδες, οἱ Χρηστόπουλοι μὲ τὴ λύρα τους τόσο ἐκαλλώπισαν, ποῦ οἱ Μηνιάτες πνοή, ζωὴ στὸν ἄμβωνα ἐπάνω τῆς ἐφύσησαν, ποῦ στὰ κορφοβούνια τὴν ἐλάμπρυναν τὰ τραγούδια τῶν πατέρων μας τὰ ἡρωικά, τὴ γλῶσσα τούτη ὁ βλαστὸς ὁ νεαρός, ὁ εὔρωστος τοῦ ἀνθηροῦ νησιοῦ τοῦ Ἰονίου τὴν ἀνύψωσε καὶ τὴν ἐθρόνιασε στὴς ἀστροστέφανοις κορφαὶς τοῦ Παρνασσοῦ.

Τῆς Ἐλευθερίας ὁ ὑμνητὴς ὁ φλογερὸς ἐξεστόμισε τὴ γλῶσσα, ποῦ ἐξεστόμισ' ὁ Οὐλφίλας, ὁ Ντάντες, ὁ Οὐίκλιφ, ὁ Λούθηρος, ὁ Σαίξσπηρ, ὁ Λέσσιγκ. Ἡ βαθυγνώμονες τούταις κεφαλαίς, ἡ φιλελεύθεραις, ἡ φιλόλααις καρδιαὶς ὅλαις, ὅλαις, ἐκηρύξανε τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, καὶ τοῦ στέφανου τούτου τῆς Ἐλευθερίας τοῦ ἀμάραντου ὁ ἀθλητὴς ἐβροντοφώνησε τὴ φυσική, τὴν ἀβίαστη, τὴ γνώριμη, τὴ ζωντανή, τὴν εἰλικρινῆ, τὴν εὐλύγιστη, τὴν ἐκφραστικὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ.

Ἀργοστόλι, 31 Μαρτίου 1901.

Π. Βεργωτής

*

Ἡ λυρικὴ ποίησις ἔφθασε διὰ τοῦ *Ὕμνου* τούτου εἰς τὸν ὑψηλότερον αὐτῆς βαθμόν. Ἐὰν ἡ λυρικὴ εἶνε ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀτομικοῦ αἰσθήματος τῶν μεγάλων ἀντικειμένων τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐρωτῶ τίς λυρικωτέρα ὑπόθεσις δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἢ ἡ ἀνέγερσις ὁλοκλήρου ἔθνους. *Π. Βράϊλας*

*

Ἡ περὶ Σολωμοῦ γνώμη μου εἶνε ἀπεριόριστος θαυμασμὸς καὶ θερμοτάτη λατρεία.

Ὁ Σολωμὸς εἶνε ὄχι μόνον ὁ μεγαλείτερος ποιητὴς τῆς νέας Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως. Αὐτὸς ἐπροφήτευσε τὴν ποιητικὴν ἀλήθειαν τοῦ μέλλοντος. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτὸν θὰ φέρουν τὸ βλέμμα καὶ τὴν ψυχήν των μὲ λατρείαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ τοῦ μέλλοντος.

Γεώρ. Δροσίνης

*

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ

Ζῇ πάντα ἡ ἄδολη πηγὴ ποῦ στέλλει τὰ νερά της,
τὰ ἀβρυτά της τὰ νερά, τἀκοίμητα καὶ πλάνα,
σὲ κάθε ρίζα ποῦ διψᾷ καὶ σπόρο ποῦ προσμένει.
Μὲ σιγανὸ κελάδισμα περνᾷ καὶ ψιθυρίζει
γύρω 'ς ἀνθούς, χλωμοὺς ἀνθούς, σὲ ταπεινὰ χορτάρια,
εἴτε γοργὴ καὶ πρόσχαρη στὸ διάπλατο λαγκάδι.
Τρέχει νὰ δείξῃ ἀταίριαστα τὰ μαγικά της κάλλη
καὶ βρέχει τὰ δροσόλουστα κι' ὡριόφαντά της δῶρα
στοὺς κλῶνους τῶν κυπαρισσιῶν, στὰ φύλλα τῶν πλατάνων
Ζῇ πάντ' ἀθάνατ' ἡ πηγὴ καὶ πότε—ὢ τόλμη θεία!
παίρνει ἕνα δρόμο τοὐρανοῦ τὸν ἥλιο ν' ἀντικρύσῃ,
πότε ζητεῖ 'ς τἀγέλαστα νὰ βυθισθῇ σκοτάδια.
Κ' εἶν' ἡ θωριά της ἀστραπὴ καὶ πέλαγο ἡ φωνή της,
ὅταν τὰ μαῦρα κύματα τ' ὀργώνουν μανιωμένα....
Ἀκοῦς τὸν ἦχο ποῦ ἔρχεται, τὴ φλόγα ποῦ ἀναιβαίνει;
Θέ! Καὶ ποτάμι ἀγνό, τρανό, βαθὺ γίνῃ ἡ βρύση,
ποῦ κάθε βράχο καὶ φραγὴ θὰ σύρῃ στὴν ὁρμή του
καὶ θ' ἁπλωθῇ καὶ θὰ χυθῇ τὸν κόσμο νὰ νικήσῃ!

(Ἀθῆναι)

Γιάννης Ἐπαχτίτης

Ἐὰν οἱ συμπολῖταί μου ἀναφέρωσι τοὺς πτωχούς μου στίχους, τοῦτο τὸ ὀφείλω εἰς τὸν Σολωμόν. Τὴν πρώτην φοράν, καθ' ἣν ἀνέγνωσα τὸν Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, ποίησιν πλήρη ἐνθουσιασμοῦ, ᾐσθάνθην ὅτι μετεφέρθην εἰς

altra terra ed altro mar.

Ὁ Σολωμὸς εἶνε ὁ μόνος ποιητής, περὶ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ καυχηθῇ ἡμέραν τινὰ ἡ Ἑλλάς. *Γ. Ζαλοκώστας.*

*

ΔΟΞΑ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΑΠΟΣΤΟΛΟ

Εἶδα στὴ λάμψη του τὸν Παρθενῶνα καὶ στὴν Ἁγία Σοφία μας κοινώνησα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Χρυσόστομου. Κ' εἶδα τὴ Σιῶνα νὰ ραγίζεται ἀπὸ πάνου ὡς κάτου τὴ στιγμὴ ποῦ ὁ Ἥλιος ἐσκοτίζονταν. Ὅ,τι ἀντίκρυσα μὲ τρόμαξε!

Μὰ μιὰ μέρα σταμάτησα καὶ σὲ μιὰν ἐκκλησιὰ ἀτέλειωτη. Εἶδα μονάχα τὰ θεμέλιά της καὶ τὴ φαντάστηκα. Τί! ἐκείνη ἦταν ἡ ἐκκλησιὰ τῆς δικῆς μου τῆς θρησκείας! Ὁ Χριστός της μὲ καλοῦσε ἀπόστολό του, στὴν ἀτέλειωτη ἐκκλησιά μας νὰ φέρω κ' ἐγὼ τὸν πηλό μου καὶ τὰ μάρμαρά μου... Καὶ δὲν τρόμαξα, γιατὶ ἦρθε ἀμέσως ὁ Ἀρχιαπόστολος καὶ μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι....

(Ἀθῆναι)

Γιάννης Α. Καμπύσης.

*

ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΣΚΙΑΝ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΥΜΝΗΤΟΥ
ΣΟΛΩΜΟΥ

Βαρυαλγοῦσα, στένουσα, ἡ Μοῦσά μου τὸν κλαίει
τὸν ψάλτην, ὁποῦ ἔψαλε τἀθάνατα τὰ κλέη·
τοῦ Πίνδου τὴν καλλίφθογγον ἐκείνην ἀηδόνα
ποῦ ἔψαλλε τῆς ἄνοιξις τραγοῦδια τὸν χειμῶνα.

—

Καὶ τἄκουε ὁ Ὄλυμπος, ὁ Πίνδος ἐσκυθρώπα
κ' ἡ σκλαβωμένη ἡ ἠχὼ ἐπνίγετο, 'σιώπα.
Χειμώνας ἦτον τῆς σκλαβιᾶς, σκλαβιᾶς φαρμακωμένης,
ποῦ 'μάραινε τὰ λούλουδα τῆς γῆς τῆς ἀνθισμένης.

—

Κ' ἐκεῖ 'ς τὸ χάος τῆς σκλαβιᾶς, εἰς τὸ ζοφῶδες σκότος,
ποῦ 'σβύνετο κάθε βροντή, τοῦ τηλεβόλου κρότος,
ἠκούσθη τὸ μελίρρυτο τοῦ Ῥήγα τὸ τραγοῦδι,
ποῦ ἦτον ἄνοιξις δροσιᾶς κ' ἐλευθεριᾶς λουλοῦδι.

—

Μ' ἕνα του τότε μυκηθμὸν ὁ Λέων ξεσπαθώνει,
βρυχᾶται, καὶ 'ς τὸ διάβα του τὸν δρόμον του 'ματώνει·
τρέμουν τὰ ὄρη, τὰ βουνά, ὁ Ἥλιος μαυρίζει,
τὸ καρυοφύλλι ἄναψε, ἡ κόλασις ἀρχίζει.

. . . .

Ἡ Δόξα ἡ ἀτίμητη μὲ δάφνη στεφανώνει,
φιλεῖ τὸ κάθε της παιδί, γλυκὰ τὸ καμαρώνει·
καὶ μιὰ φωνὴ οὐράνιος ἠκούσθη, μελῳδία,
ποῦ 'τόνιζε τὸ ᾆσμά της ἁγνὴ Ἐλευθερία
«Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὢ χαῖρε, Λευθεριά».

—

Καὶ τώρα, ποῦ δροσόλουστο τοῦ κάμπου τὸ λουλοῦδι
ἀκοῦς γλυκὰ τὴν ἄνοιξιν νὰ ψάλλῃ τὸ τραγοῦδι
τοῦ Σολωμοῦ, ποῦ 'γέννησε τὸν Ὕμνον ἡ καρδιὰ
καθὼς ἀπὸ τὰ κόκκαλα ἐβγῆκ' ἡ Λευθεριά.

Βραΐλα, 14)27) 12) 900

Γεράσιμος Ν. Κατζαΐτης
(ἐκ Ληξουρίου τῆς Κεφαλληνίας)

*

Ἀλλὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ δευτέρα γνώμη περὶ Σολωμοῦ;

Ὁ «Ὕμνος πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν» εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν ᾆσμα ᾀσμάτων τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, τὰ δὲ λοιπὰ ποιητικά του ἀρι-

στουργήματα, πλὴν ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, τόσα τιμαλφῆ κοσμήματα αὐτῆς.

Ἰδιαιτέρως περὶ αὐτοῦ δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι εἶνε ὁ Ἐστεμμένος Ποιητὴς τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Ἡ Κέρκυρα, ἐν ᾗ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔζησε καὶ ἐν ᾗ ἀπεβίωσεν ὁ ἐμπνευσμένος ψάλτης τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, μετὰ παλλούσης ἐκ συγκινήσεως καρδίας παρακολουθεῖ τὰς τελουμένας ἐν Ζακύνθῳ ἑορτάς, συμμετέχουσα καὶ μακρόθεν τῶν συγκινήσεων, αἵτινες κατακλύζουσι τὰς καρδίας τῶν Ζακυνθίων ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς ἐκλειψάσης προσωπικότητος τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδόξου αὐτῶν συμπολίτου.

Κέρκυρα

Μιχ. Β. Λάνδος

*

Ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ ἕνας *Γκλλφορδ* θαυμαστὴς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ καὶ ἕνας *Σπυρ. Τρικούπης*—ποιητής, πρὸς ἕνα στίχο τοῦ ὁποίου δὲν ἰσοφαρίζει ὅλη ἡ σοφία τῆς ἐποχῆς του καὶ ὅλοι οἱ ψηλοκαπελλάδες τῆς τότε πέννας—καὶ ἕνας Μάντζαρος, ὅστις νὰ μελοποιήσῃ δύο τρία παθητικὰ τραγουδάκια τοῦ Σολωμοῦ μαζὶ μὲ τὸν Ὕμνο του πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν, καὶ ἔπρεπε νὰ εὑρεθοῦν ἀκόμη θαυμασταὶ τοῦ Σολωμοῦ οἱ μεγαλείτεροι τότε ποιηταὶ τῆς Ἰταλίας, διὰ νὰ γείνῃ ὁ ποιητὴς τῆς *Φαρμακωμένης* καὶ τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων*, ἅγιος τῆς Ποιήσεως καὶ ἄχραντος τῆς Τέχνης.

Ὁ Σολωμὸς δὲν ἐξετιμήθη—δὲν εἶνε δυνατὸν δηλαδή, ὅπως εὑρισκόμεθα, νὰ ἐκτιμηθῇ, διότι δὲν ἐμελετήθη—δὲν ἐνοήθη ποτὲ ὡς ποιητής, διότι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐνοηθῇ εἰς ὃ σημεῖον εὑρισκόμεθα μορφωτικῶς, *ἁγιοποιήθη* μόνον καὶ ἀπομένει κατὰ συνθήκην ἐθνικὸς ποιητής, κατὰ μίαν παράδοσιν διὰ τοὺς περισσοτέρους ἱερὰν καὶ ἀνεξερεύνητον. Καὶ διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω ἐμπράκτως, ὅτι οὔτε ἐξετιμήθη ποτὲ *ἐνεπιγνώστως* οὔτε ἐνοήθη κατὰ βάθος καὶ πλάτος, θὰ σᾶς ἀναφέρω, ὅτι οἱ ποιηταὶ τῆς σήμερον, οἱ ἀληθινοὶ καὶ ἀδιάφθοροι, οἱ πιστοὶ ἱερεῖς τῆς Τέχνης, οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν μεγάλον δρόμον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ διδασκάλου, οἱ κληρονόμοι τῶν ἀνεκτιμήτων θησαυρῶν του, ὁ Μαρκορᾶς, ὁ Προβελέγγιος, ὁ Δροσίνης, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Γρυπάρης, ὁ Βασιλικός, ὁ Πορφύρας, δὲν θεωροῦνται τίποτε ὀλιγώτερον παρὰ ζευζέκηδες καὶ καταστροφεῖς τῆς γλώσσης, ἀμαθεῖς

οἱ περισσότεροι καὶ ἀσήμαντοι ! Τώρα εἰπῆτέ μου, εἶνε δυνατὸν ἄνθρωποι, ποῦ ἐκτιμοῦν ὡς ἐθνικὸν ποιητὴν τὸν Σολωμόν, νὰ θεωροῦν ὡς ἀξίους ἀναθέματος καὶ περιφρονήσεως τοὺς ποιητὰς τῆς σήμερον, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐξέκλιναν οὔτε κατὰ γραμμὴν ἀπὸ τὸν δρόμον ποῦ ἐχάραξεν Ἐκεῖνος ; Δεν ἐκτιμᾶται λοιπὸν σήμερον ὁ Σολωμὸς κατὰ συνθήκην καὶ δὲν θαυμάζεται κατὰ μίαν παράδοσιν ;

Μ. Μαλακάσης

✱

Ὑπῆρξεν ὁ ἔνθους Ὑμνητὴς τῆς Ἐλευθερίας. *Γ. Μαρασλῆς.*

✱

Ἦλθε τέλος ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶδε τὸ φῶς, ἑκατὸ χρόνια ὀπίσω, ὁ Ποιητής, καύχημα, ὄχι μόνον τοῦ χαριτωμένου νησιοῦ, ὅπου γεννήθηκε, ἢ τῆς Κέρκυρας, ὅπου ἔζησε χρόνια πολλὰ καὶ ἀπέθανε, ἀλλὰ τοῦ Πανελληνίου.

Ἡ εὐγνώμονη ξεφανέρωση πρὸς ἐκείνους ποῦ ἐτίμησαν τὴν Πατρίδα—βυθισμένη τώρα σὲ ἀπερίγραφταις συφοραίς—ἂς εἶνε ἀπόδειξη, ὅτι κάθε γενναῖο καὶ εὐγενικὸ αἴσθημα δὲν ἀποσβύστηκε ’ς ἐμᾶς. Ἂν οἱ ἀπόγονοί μας ξαναποῦν γιὰ τὴ σημερινὴν Ἑλλάδα :

Δυστυχὴς ! Παρηγορία
Μόνη σῶμεινε νὰ λὲς
Περασμένα μεγαλεῖα
Καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

Ἂς ἀναγνωρίσουν, ὅτι τὰ δάκρυά μας ἐπότισαν τὴν ἀτυχῆ γῆ, ὅπως καρποφορήσῃ νέαις δόξαις. Ἄμποτε !

Κέρκυρα 1898. *Γεράσιμος Μαρκοράς.*

✱

ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΟΠΙΣΩ

Ὡς ναύτης, ἂν κατάπλωρα
Τὸν δέρνῃ ἀντάρα μαύρη,
Σκιασμένος πάει ποδίζοντας
Ἀραξοβόλι ναὔρῃ,

Μὲ τρόμο ἀπὸ τοῦ τόπου μας
Τὸ σκοτεινὸν ἀέρα
Ἑκατὸ χρόνια πέρα
Τραβιέται ὁ λογισμός.

Καὶ ἀράζει ’ς τἀνθοστόλιστο
Ζακυθινὸ ἀκρογιάλι,
Ποῦ ἕν’ ἀγωράκι ἀθάνατο
Ἔχει ’ς τὸν κόσμο βγάλει·
Ἐκεῖ, ποῦ ἡ Μοῦσα βιάστηκε
Νὰ καταιβῇ ἀπὸ τἄστρα,
Τὶ τοῦ παιδιοῦ βυζάστρα
Τὴν ἔστειλε ὁ Θεός.

Τ’ ὡραῖο τοῦ τόπου στόλισμα
Μετράει φεγγάρια λίγα,
Καί—ἰδού!—κοντά του στένεται
Ἡ θεία ψυχὴ τοῦ Ρήγα·
Μιὰ δάφνη, ποῦ ’ς τὸν ἔνδοξο
Εἶχε ὁ Τυρταῖος προσφέρει,
Σεμνὰ βαστάει ’ς τὸ χέρι
Ἡ ἀσώματη μορφή.

Ἐκεῖ, ποῦ τἀγγελόπουλο
Σὲ κῦμα ὀνείρου πλέει,
Σκύφτει, φιλεῖ τὰ χείλη του
Δυὸ τρεῖς φοραίς, καὶ λέει:
—Τέκνο ἀκριβό, τὸ ἀμάραντο
Μαρτυρικὸ στεφάνι
’Σ τὸ μέτωπό μου φτάνει·
Πάρε τὴ δάφνη Ἐσύ.

Χαῖρε! ἀναπνέω ταὶς αὔραις σου
Βαλσαμωμένη χώρα,
Ὁπου τὰ πρῶτα δέχτηκες
Τῆς φαντασίας του δῶρα!

'Εδῶ ν' ἀκούω στοχάζομαι,
Σὰ φέγγῃ, σὰ βραδειάζῃ
Πῶς τὴν παιδοῦλα κράζει
Τὄρφανεμένο ἀρνί.

Παντέχω, ἂν ἄγρια κύματα
Χτυποῦν τὸ περιγιάλι,
Πῶς τὴν πνιμένη ἀγάπη του
'Ο Κρητικὸς θὰ βγάλῃ·
Πῶς, ἂν τἀστέρια δείχνωνται
'Σ ὅλη τὴ θεία τους χάρη,
Ζητᾷ ἡ Μαρία νὰ πάρῃ
Μίαν αὖρα δροσερή.

'Εδῶ μὲ φόβο, ἀκούοντας
Νεκρώσιμη καμπάνα,
Ρωτοῦν τἀθῷα παιδόπουλα :
—Μὴν εἶνε ἡ τρελλὴ μάννα ;
Καί, τὸ γιαλὸ ἀγναντεύοντας,
Θαρροῦν ποῦ ἐδῶθε πέρα
Μισεύει ὡς περιστέρα
Μ' ἄσπρα πανιὰ ἡ Ξανθή.

Τί τραγουδᾶτε ἀνάβραδοι,
Εὐαίσθητοι νησιῶτες ;
Μιὰ νέα, τὸν ᾅδη ἀφίνοντας,
'Αναγαλλιάζει ὡς τότες,
Ποῦ τὸ λευκό της ἔλαμψε
Τῆς παρθενιᾶς λουλοῦδι
'Σ τὸ μοναχὸ τραγοῦδι
'Οποῦ δὲν εἶπε αὐτή.

Πλάσματα ὡραῖα, γλυκόφωνα,
Σύρτε μακρυὰ γιὰ λίγο·
'Σ τοῦ Ποιητοῦ τὸ πρόσωπο
Μία φλόγα νέα ξανοίγω.

Ὀμπρός του ἀπὸ τὰ μνήματα,
Ποὔταν βαθειὰ θαμμένη,
Πετιέται ἁρματωμένη
'Σ τὸ φῶς ἡ Ἐλευθεριά.

Λὲς καί, ἀγκαλὰ τὴν ἔκραζε
Τοῦ σκλάβου τόπου ὁ θρῆνος,
Νὰ γεννηθῇ ἐκαρτέρουνε
Καὶ νὰ θεριέψῃ Ἐκεῖνος,
Ὁποῦ μὲ λόγια, ὡς ταίριαζαν
'Σ τὴ θεϊκή της φύση,
Τὸ θᾶμα της νὰ ὑμνήσῃ
Δυνότουν μοναχά.

Πᾶψε, τραγοῦδι ἀθάνατο,
Νὰ ἠχολογήσῃς τώρα,
Ποῦ ὁ βάρβαρος ἐπάτησε
Τοῦ Ρήγα, ὤϊμέ, τὴ χώρα·
Μὴ τὰ κλεισμένα μάτια του
Ὁ Ποιητὴς ἀνοίξῃ
Καί, ἀναστημένος, φρίξῃ
Στὸ θρίαμβο τῆς Τουρκιᾶς.

Ἄχ! μὲ σκυμμένο μέτωπο
Γυμνὸ ἀπὸ περηφάνια
Ἐνῷ κρεμᾶμε σήμερα
Στ' ἅγιο μνημεῖο στεφάνια,
Ἄς ποῦμε, ὡς πρέπει 'ς ἄτυχους
Ἀνθρώπους νικημένους:
—Χαρὰ 'ς τοὺς πεθαμένους!
Ἀλλοίμονο 'ς ἐμᾶς!

Γ. Μαρκορᾶς

*

Ὁ Σολωμός.... Τῆς ζωῆς τὴν ὀμορφιὰ κανεὶς δὲν τὴν ἀρνεῖται. Οὔτε οἱ ἀπελπισμένοι. Ὁ Σολωμὸς εἶνε ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὀμορφιὰ τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Τὸ ἔργον του καταυγάζει τὸν ὁρίζοντα τῆς

νέας Ἑλλάδος. Καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη, ποῦ δὲν τὸν ἐμελέτησαν ἢ δὲν τὸν ἠσθάνθησαν, δὲν τολμοῦν νὰ ἔχουν ἄλλην γνώμην. Τὸ μεγαλεῖον, γρήγορα ἢ ἀργά, ἐπιβάλλεται. *Κίμων Μιχαηλίδης.*

*

Τριῶν μεγάλων ἐθνοπλαστικῶν ἰδεῶν λαμπρὰ ἐνσάρκωσις εἶνε ἡ ποίησις τοῦ Σολωμοῦ:

Τῆς ἰδέας τῆς Πατρίδος, τῆς ἰδέας τοῦ Ὡραίου καὶ τῆς ἰδέας τῆς Γλώσσης. *Κωστῆς Παλαμᾶς.*

*

Ἕνα ὄνομα ξεχωρίζετε μέσα στὴ γενικὴ ἀφροντισιὰ καὶ τὴν ἐρήμωση, καθὼς θέλετε. Τὸ ὄνομα τοῦ Σολωμοῦ.

Ἀλλ' ἴσα ἴσα ὁ Σολωμὸς δείχνει φῶς φανερά, ὅτι χρειάζεται *καιρὸς* καὶ *κόπος*—δικά του εἶνε τὰ λόγια—γιὰ νὰ χτυπήσ' ἡ δόξα τοῦ ποιητῆ στὰ μάτια τοῦ ἔθνους του. Ἑκατὸ χρόνια ἔπρεπε νὰ διαβοῦνε γιὰ νὰ προβάλῃ ἀναγνωρισμένο, καθὼς τοῦ πρέπει, ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ συνείδησι τὸ ἔργο του, γιὰ νὰ γίνῃ κάποια θερμὴ ἐνέργεια πρὸς ἀγαλμάτων του ὑψωμοὺς καὶ βιβλίων του τυπώματα, γιὰ νὰ σωπαίνῃ γύρῳ στὄνομά του κάθε φιλονικία φιλολογικὴ καὶ κάθε ἀμφιβολία, γιὰ νὰ τὸν τιμήσουν καὶ αὐτοῦ τοῦ Κράτους οἱ πλέον ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι σὰν ἕνα μεγάλον ἄνθρωπον. Μὰ σκύψε πειὸ σιμὰ καὶ ψάξε τα ὅλ' αὐτὰ τὰ στοχαστικώτερα· βλέπεις πῶς ὁ κόσμος ἕναν ἴσκιον ἀσύστατο τοῦ μεγάλου ποιητῆ, ἔτσι στὰ τυφλά, προσκυνάει, καὶ πῶς μὲ τὸν ἀληθινὸ καὶ μὲ τὸν ἀκέργιο Σολωμό, καθὼς τοῦ ἀξίζει νὰ γνωριστῇ, ἀκόμα δὲν καλογνωρίστηκε. Ἀπὸ τὰ 97 πολεμᾶμε νὰ τοῦ πανηγυρίσουμε τὰ ἑκατὸ χρόνιά του, κι' ὅλο γιὰ κεῖνον ἐπιτροπαὶς κ' ἐπιτροπαὶς ζητιανεύουν, κι' ἀκόμη δὲν τὸν κατωρθώσαμε, ἕνα ἔθνος ὁλόκληρο, γιὰ τὸν ἀσύγκριτο ποιητή του. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι—καὶ δὲν εἶνε οἱ πειὸ λίγοι—ποῦ τὸν ξέρουν μονάχ' ἀπὸ τὴν «Ξανθούλα» καὶ ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα τετράστιχα τοῦ Ὕμνου, καὶ δὲ γυρεύουν τίποτε παραπάνω· ἀκοῦνε πῶς μεγάλος εἶνε ποιητής, δὲν ἀκοῦνε νὰ τὸν περιγελοῦν καὶ νὰ τὸν ἀναθεματίζουν ὅπως ἄλλους—πιστεύουν ἀγαθώτατα πῶς κάτι βέβαια ξεχωριστὸ θὰ εἶνε, πείθουν τὸν ἑαυτόν τους πῶς ἔτσι θὰ εἶνε, χασμουριοῦνται, ἀνακλαδίζονται, καὶ πέφτουν εὐχαριστημένοι νὰ κοιμηθοῦν. Ὑπάρχουν ἄλλοι σαφολογιώτατοι, ὄχι τόσον συμβιβαστικοί, καὶ λογικώτεροι, ποῦ φυ-

σικώτατα, εἶνε ἀνήμποροι νὰ χωνέψουν τὴν τέχνη καὶ τὴ φήμη τοῦ ψάλτη τῶν «Ἐλεύθερων Πολιορκημένων»· μόνο ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμη τὸ θάρρος καὶ τὴν δύναμι νὰ εἰποῦνε καὶ γιὰ κεῖνον ἄφοβα καὶ μεγαλόφωνα, καὶ ξέγνοιαστα ὅσα κοπανίζουν γιὰ ἄλλους ποῦ μέσα τους κάποιο αἷμα βράζει σολωμικό, μὰ ποῦ δὲν τοὺς λαμπρύνει καὶ τοῦ Σολωμοῦ ἡ δόξα. Κάποια ἀναποδιὰ ἱλαροτραγικὴ ἐδῶ πέρα φανερὴ γίνεται στὸ νοῦ τὸ στοχαστικό. Ὁ Σολωμὸς βέβαια δὲ δοξάζεται ἔτσι ξεχωριστά, γιὰ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα· ὁ πατριωτισμός, χρέος ἱερὸ τοῦ ἀνθρώπου, δὲ φτάνει μόνος νὰ φορέσῃ τοῦ ποιητῆ τὸ στέφανο τῆς Ἀθανασίας· στὰ ἔργα τῆς Τέχνης τἀγαθὰ αἰσθήματα δὲν ἐξετάζονται.

Ὕμνους πρὸς τὴν Ἐλευθερία καὶ πρὸς τὸν Ἀγῶνά μας ἔγραψαν μὲ ἀνάλογην ὁρμὴ φιλοπατρίας σύγχρονοι τοῦ Σολωμοῦ, στὴν ἴδιαν ἐποχὴν ἀπάνω κάτω, ὁ Ρίζος Νερουλός, ὁ Παναγιώτης Σοῦτσος, καὶ ἄλλοι. Καὶ πῶς ἐκεῖνοι δὲ λογαριάζονται γιὰ τοῦτο, καὶ πῶς τοὺς στίχους ἐκείνων τοὺς ἐθάψαμε βαθειὰ στὰ χώματα τῆς λήθης, πῶς δὲν ἀγωνιζόμαστε κ' ἐκείνων τἀγάλματα νὰ στήσουμε; Γιατὶ ἐκεῖνοι, ὅσο κ' ἂν δείχνουν πλούσια τὴν ἀγάπη τῆς πατρίδας, ἔχουνε στενὴ τὴ φαντασία καὶ μικρὴ τὴν τέχνη, ἀγνάντια στὸ μεγαλοφάνταστο καὶ στὸ μεγαλότεχνο τραγουδιστὴ τοῦ Ὕμνου. Γιατὶ δὲ δοξάζομε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν καρδιάν, ἀλλὰ τὸν ποιητὴ μὲ τὸ νοῦ· τὴ φαντασία καὶ τὴ θεία πνοή, τὴν ἰδέα καὶ τὴ μορφή, τὸ στίχο καὶ τὸ ρυθμό, τὴ γλῶσσα καὶ τὸ λόγο τοῦ Σολωμοῦ, ἀχώριστα. Κι' ἐδῶ εἶνε ἡ ἀναποδιά.

Ὁ Σολωμὸς ψηλὰ ν' ἀναστυλώνεται καὶ νὰ καμαρώνεται ἀπὸ λαὸν ὁλόκληρον, καὶ ὅσοι βλέπουν πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ὁμόφυλοί του εἶνε καὶ ὁμόθρησκοι καὶ μὲ ἕνα τρόπο ξεχωριστὸν ὁ καθένας, ὅμως ἐκείνου σὰ νὰ φιλοδοξοῦνε νὰ συμπληρώσουν τὸ ἔργο, μόνο πῶς δὲν κομματιάζονται ἀπὸ κάποιους πολυθόρυβους καὶ ξαφνισμένους, ποῦ πέφτουν καταπάνου τους κράζοντας καὶ θυμίζοντας τοὺς κόρακες τῆς Πινδαρικῆς ᾠδῆς. *Κωστῆς Παλαμᾶς.*

*

«Ἐπαναλαμβάνω ἐνταῦθα ὅ τι εἶπον βιογραφῶν τὸν Μάντζαρον. Ὁ ἀγὼν τοῦ 21 δύο εὗρε τοὺς μεγίστους καὶ ἀπαραμίλλους *ὑμνητάς*, καὶ τούτους Ἑπτανησίους. *Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* τοῦ

Ζακυνθίου Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κερκυραίου Μαντζάρου, τοῦ μὲν ποιοῦντος, τοῦ δὲ ψάλλοντος, εἶνε ἐξ ἐκείνων τῶν ἔργων, ἅτινα εἶνε προωρισμένα νὰ κατισχύσωσι τῶν αἰώνων. *Αὐτὸς καὶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων θὰ μείνωσιν ἀθάνατα.* *Σπυρ. Κ. Παππαγεώργιος.*

✱

Τίς δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν εἶνε ἓν τῶν μᾶλλον ὑψιπετῶν τολμημάτων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ὅσον ἀλλότριον πρὸς ἡμᾶς καὶ ἂν εἶνε τὸ περιβάλλον αὐτὸν γλωσσικὸν ἔνδυμα; Μήπως ὁ *Ὕμνος* οὗτος δὲν εἶνε ὁ μόνος ἐπιζήσας τοσούτων ἄλλων καὶ αὐτοῦ τοῦ θουρίου, ὃν ἐποίησεν ὁ Ῥήγας; Μήπως ὑπὸ ἑτέρου Ἑπτανησίου, τοῦ Μαντζάρου, ἀρηιφθόγγως τονισθείς, δὲν ἀντηχεῖ καθ' ἑκάστην εἰς τὰς πλατείας ἡμῶν καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν;

Κ. Παππαρρηγόπουλος.

✱

Ἑκατὸ διαβῆκαν χρόνοι, ποῦ κι' ὁ Σολωμὸς 'γεννήθη,
κι' ἀνδριὰς 'ς τὸν τροβαδοῦρον ἕως τώρα δὲν ἐστήθη,
κι' ἔγινε κι' ἐπιτροπὴ
ἀνδριάντα νὰ τοῦ κάνῃ,
καὶ τὰ πρέποντα νὰ 'πῇ,
μὰ θαρρῶ πῶς λόγια χάνει.

—

Ποιὸς ἔξυπνος Φραγκο-Ρωμηός, ποιὸς λέων τοῦ συρμοῦ
κι' ἕνα λεπτὸ γι' ἀγάλματα θὰ δώσῃ Σολωμοῦ;
ἐδῶ δὲν ἔστησαν 'ς αὐτοὺς ἕν' ἀνδριάντ' ἀκόμα,
ποῦ τρῶνε σολωμοὺς κουτιῶν μὲ πηχυαῖον στόμα,
καὶ τώρα γιὰ τὸν Σολωμὸ
θἄχετε πίκρα καὶ καϋμό;

—

Τί περισσότερον ζητεῖ κι' αὐτὸς ὁ μακαρίτης;
ἡ μουσικὴ τὸν «Ἐθνικὸν» ὁπόταν ἀνακρούῃ,
μὲ σέβας δὲν σηκώνεται κάθε Ρωμηὸς πολίτης,
δὲν βγάζει τὸ καπέλλο του κι' ὀρθὸς δὲν τὸν ἀκούει;
Τέτοια τιμὴ πραγματικῶς τρεῖς ἀνδριάντας κάνει,
Θεὸς 'σχωρέσ' τον, βρὲ παιδιά, μόνον αὐτὴ τοῦ φθάνει.

—

Εἶνε κανεὶς νὰ μὴ γελᾷ ;... 'ς τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα
Λεπτὰ νὰ θέλουν καὶ γι' αὐτούς, ποὖψαλαν τὸν 'Αγῶνα.
Πιστεύω κι' οἱ Ζακυνθινοὶ πῶς θέλουν ν' ἀστειεύωνται,
ἀλλ' ἂν δὲν εἶνε χωρατὰ κι' ἂν ὄντως σοβαρεύωνται,
τότε τὸν ἀνδριάντα του νὰ τοῦ τὸν κάνουν μόνοι
καθὸ συμπατριῶτου...
ἐδῶ κανένας σήμερα πεντάρα δὲν πληρώνει
μήτε γιὰ τὸν 'δικό του.

Γ. Σουρῆς.

✱

ΣΤΗΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Δὲν 'πέθανε ὁ ἀθάνατος—ἡ Δόξα δὲν πεθαίνει...
Χιλιάδες χρόνια κι' ἂν διαβοῦν, ἀθάνατη θὰ μένῃ
Τῆς τέχνης σου ἡ ὀμορφιά, ἡ λάμψι τοῦ Ἄσματός σου
Κ' ἡ ἁρμονία τῆς Μούσας σου τῆς κοσμοξακουσμένης.
Κάθε καρδιὰ ἑλληνικὴ θὲ νἆν' κ' ἕνας βωμός σου,
Ὦ ψάλτη τῆς 'Ελευθεριᾶς καὶ τῆς Φαρμακωμένης.

Δημ. Π. Ταγκόπουλος.

✱

«Ὁ Ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ εἶνε γεγραμμένος εἰς τὴν κοινοτάτην γλῶσσαν, ἀλλὰ παρατηρητέον, ὅτι ἡ εὐρυχωρία τῆς φαντασίας τοῦ Ποιητοῦ ἐπλάτυνε καὶ αὐτὰ τὰ στενὰ ὅρια τῆς κοινῆς μας γλώσσης, τὴν ὁποίαν καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὰ ὕψη τῶν ἰδεῶν του...

Οἱ ἄξιοι ἀναγνῶσται αὐτοῦ τοῦ Ὕμνου θέλει τὸν κρίνουν δόξαν τῆς Ἑλλάδος καὶ θέλει εἰποῦν μαζί μου, *ὅτι εἰς κανένα καιρὸν καὶ εἰς κανένα ἔθνος ἡ 'Ελευθερία δὲν ηὗρε ψάλτην ἀξιώτερον.*

Σπυρίδων Τρικούπης

✱

ΕΠΙ ΤΗι ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ἑορταὶ ἐν Ζακύνθῳ. Ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ πανηγυρίσῃ τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ Σολωμοῦ. 'Αλλὰ μετροῦνται ἔτη καὶ αἰῶνες ἐν τῇ

ἀθανασίᾳ τῆς Δόξης ; Χρεία δαφνῶν εἰς τὸν δαφνῶνα, στίχων εἰς τὸν καλλιτέχνην τοῦ στίχου, λόγων καὶ ἐγκωμίων, ἑορτῶν καὶ ἀγώνων, στεφάνων καὶ παιάνων εἰς τὸ μνημόσυνον τοῦ μεγάλου, τοῦ παγκοσμίου φήμης νεωτέρου ἐποποιοῦ ; Καὶ τίς μεγαλοπρεπέστερος, ἐκπαγλότερος, ὅσον καὶ ἀνταξιώτερος ἀνδριὰς ἢ αὐτὸς ὁ ἀθάνατος *Ὕμνος τῆς Ἐλευθερίας* ; ὁποῖον ἱερώτερον εὐγενέστερον, ὅσον ἀληθέστερον ὕμνημα ἐπιμνημόσυνον καὶ δυσεξάτμιστος λίβανος ἢ ἡ ἀμέριστος ἐκτίμησις καὶ ὁ εὐλαβὴς θαυμασμὸς λογίων καὶ ἀγραμμάτων, ἱστορίας καὶ παραδόσεως, γενεῶν παρελθουσῶν, παρουσῶν καὶ βεβαίως μελλουσῶν ; Τίς Ἕλλην ἀπὸ τῶν σχολικῶν θρανίων μέχρι τοῦ σπουδαστηρίου τοῦ φιλοσόφου τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γλώσσης ἀγνοεῖ τὴν θείαν ἐποποιίαν τοῦ Ἀγῶνος, τὸ ἀΐδιον μνημεῖον τῆς ἐθνικῆς ἀναβιώσεως, τὸ βαυκάλημα τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων τῶν ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος γενεῶν, τὸν Ὕμνον,ὃν θὰ ψάλλωσιν οἱ ἀνὰ τὸν Αἷμον καὶ τὴν Ἀνατολὴν ἀλύτρωτοι ἀδελφοί,ὁπόταν ἐπιστῇ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ; Καὶ ὅμως διοργανίζονται καὶ θὰ τελεσθῶσιν ἑορταί...Ἀλλ' ἆρα ἐπαξίως διὰ τῶν συνήθων τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τῆς ἀναμνήσεως ὑλικῶν μέσων νομίζομεν, ὅτι γεραίρομεν τὸν μέγαν ὑμνητὴν τῆς ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας; Ὄχι βεβαίως. Πρὸ τῆς γεραρᾶς μορφῆς ἐκείνου κύψωμεν μᾶλλον ἐξ αἰδοῦς τὸ μέτωπον. Πρὸ τῆς περιιπταμένης σκιᾶς τοῦ γίγαντος τέκνου τῆς πατρίδος χύσωμεν ἡμεῖς οἱ νάνοι δάκρυα μᾶλλον μετανοίας. Ὡς πολιτευόμεθα, ὡς διοικούμεθα, ὡς αἰσθανόμεθα, ὡς μεριμνῶμεν περὶ πατρίδος, ὡς ἀσκοῦμεν ἐν γένει τὴν ἐλευθερίαν, εἰρωνευόμεθα καὶ ἀπαρνούμεθα προφανῶς αὐτήν. Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι,ἂν ὁ Σολωμὸς ἔζη σήμερον, θὰ κατηρᾶτο τοὺς ἀπογόνους τῶν ἡρώων καὶ τῶν μαρτύρων, ὧν τὰ κλέη ἔψαλεν. Ἀγαπήσωμεν ἁγνῶς, τιμίως, εἰλικρινῶς καὶ θερμῶς τὴν πατρίδα, ἐργασθῶμεν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ αὐταπαρνήσει, ἐν λατρείᾳ καὶ σκοπιμότητι ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σεβασθῶμεν καὶ ἀσκήσωμεν ὡς δεῖ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τοῦτο ἔσται ὁ πολυτιμότερος στέφανος, τὸ εὐωδέστερον μῦρον, ὁ ὑψιπετέστερος διθύραμβος εἰς τὴν μνήμην τοῦ Σολωμοῦ.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ τῇ 28 Δεκεμβρίου 1900.

Ἠλίας Α. Τσιτσέλης

*

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Ἡ ποίησις μία οὖσα τῶν ὡραίων καλουμένων τεχνῶν τοῦτο μόνον δὲν ἔχει κοινὸν μὲ τὰς ἀδελφάς της, ὅτι δὲν εἶνε διδακτή, ἀλλ' ἔμφυτός τις ἰδιοφυΐα, ὑφ' ἧς ἐμπνεόμενος ὁ ἀληθὴς μύστης ἀνάγεται εἰς ὕψη δυσθεώρητα τοῖς πολλοῖς τῶν θνητῶν καὶ ἀνέρχεται εἰς σφαίρας πλεῖστον ἀπεχούσας τῆς γηίνης, ἐκεῖθεν δὲ κατοπτεύων τὰ ἀπερίγραπτα κάλλη τοῦ Αἰωνίου ζητεῖ νὰ καταστήσῃ προσιτὰ τοῖς ὁμοίοις διὰ τῆς Μούσης του. Καὶ ἐνῷ περιβάλλει τὰ κάλλη ταῦτα διὰ κοινῶν λεκτικῶν περιβλημάτων, οὐδὲν ἧττον καταφαίνεται ἡ ἀπαράμιλλος ἐν αὐτοῖς αἴγλη καὶ ἀπινδαλματίζεται θεῖόν τι γόητρον, ὅπερ δεσπόζει τοῦ νοῦ καὶ κατευφραίνει τὴν ψυχήν.

Οἱ μεγάλοι ποιηταὶ πάντων τῶν αἰώνων ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ μεγάλα ἐκεῖνα μετέωρα, τὰ ὁποῖα ἐμφανιζόμενα ἐν τῷ κενῷ διαγράφουσι γραμμὰς τοιούτου φωτός, ὥστε μένουσιν ἀνεξάλειπτα ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τῆς διανοίας, δημιουργοῦσιν ὁλόκληρον πνευματικὸν κόσμον καὶ γίνονται οἱ διδάσκαλοι τῶν ἐπερχομένων γενεῶν. Τοιαῦτα μετέωρα ἀνεφάνησαν πλεῖστα οὐδ' ἐπαύσαντο ἐμφανιζόμενα..Ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἡσίοδος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Οὐϊργίλιος, ὁ Ὁράτιος, ὁ Ὀβίδιος, ὁ Δάντης, ὁ Τάσσος, ὁ Ἀριόστος, ὁ Πετράρχης, ὁ Μίλτων, ὁ Γιούγκ, ὁ Βύρων, ὁ Γκαῖτε καὶ ἄλλοι ἐκλέϊσαν τὰ ἔθνη, ἀφ' ὧν ἐγεννήθησαν, παραδόντες τὰ ἀθάνατα αὐτῶν ἔργα τοῖς μεταγενεστέροις.

Ὁ ποιητὴς γεννᾶται τοιοῦτος, ἔκτακτον δέ τι συμβὰν ὠθεῖ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὸ μέγα αὐτοῦ πνεῦμα διὰ μεμετρημένων λέξεων. Ταύτας δὲ λαμβάνει παρὰ τῆς ζώσης γλώσσης τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ταῖς προσδίδει τὸ εὐῶδες ἐκεῖνο ἄρωμα τῆς ποιήσεως, ὅπερ τὰς καθιστᾷ γλυκείας καὶ ἀπολαυστικάς, οὕτως ὥστε ἡ μελέτη αὐτῶν καθίσταται τερπνὴ ἅμα καὶ διδακτική.

Ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας ἀποναρκώνει ὡς τὰ πολλὰ τὰ πνεύματα, οὐδὲν ἧττον ἐνίοτε τὸ ζωηρὸν τοῦ ποιητοῦ πνεῦμα μὴ ἀνεχόμενον τὴν ἐπονείδιστον καὶ βάρβαρον δουλείαν φλέγεται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σιδηροῦ περιορισμοῦ καὶ βιάζει τὴν χεῖρα νὰ χαράξῃ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς

λύρας του ὅπως τοιούτῳ τρόπῳ ἀνακουφισθῇ ἐκ τοῦ πιέζοντος αὐτὸ βάρους.

Ἐν τοιαύταις ἀκριβῶς συνθήκαις εὑρέθη καὶ ὁ μέγας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ποιητὴς *Διονύσιος Σολωμός*, ὅστις ἐγεννήθη μὲν περὶ τὸ τέλος τῆς ΙΗ΄. ἑκατονταετηρίδος (8 Ἀπριλίου 1798) ἐν τῇ ὡραίᾳ νήσῳ Ζακύνθῳ, ἀνετρέφετο δὲ καθ' ἣν ἐποχὴν προπαρεσκευάζετο ὁ ἀνισώτατος ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαβάρων αὐτῶν δεσποτῶν Ὀθωμανῶν. Φύσει ὢν ποιητὴς εὐθὺς ἤρξατο ἐπιδεικνύων τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ τάλαντον συνθεὶς πλεῖστα ποιήματα εἴς τε τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, ἣν σχεδὸν εἶχε μητρικήν, καθόσον τότε ἦτο ἡ κρατοῦσα γλῶσσα τῆς πατρίδος του, καὶ τὴν ἑλληνικήν, πάντα ἄξια λόγου καὶ πλήρη χάριτος. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἀνέδειξεν αὐτὸν ὡς τὸν ἐξοχώτερον *Ποιητὴν* τῆς νεωτέρας Ἑλλαδος καὶ ἀπηθανάτισεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα εἶνε *ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*.

Τὸν Ὕμνον τοῦτον συνέθεσεν ἐν ἔτει 1823, ὅτε πλέον εἶχεν ἐκραγῆ ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος καθ' ὅλα τὰ σημεῖα καὶ πλεῖστα ἡρωικὰ κατορθώματα εἶχον κάμει οἱ ἀτρόμητοι πολεμισταὶ κατά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Τὸ μέγεθος τοῦ ἀγῶνος καὶ ἡ ἱερότης αὐτοῦ ἐξήγειραν τὸ πνεῦμα τοῦ μυστιπόλου τούτου εἰς ἀληθῆ ἔκστασιν. Βλέπει ἐνώπιόν του ὡς ζῶν τι ἴνδαλμα *τὴν Ἐλευθερίαν* φυγαδευθεῖσαν ὑπὸ τῆς σκληρᾶς μακραίωνος δουλείας ἀπὸ τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἄλλοτε ἐνησμένιζε νὰ παραμένῃ, κρυπτομένην δὲ ἐν τοῖς τάφοις τῶν προγόνων· ἀνακαλύπτει αὐτὴν ζῶσαν καὶ ἐπιθυμοῦσαν ν' ἀναβιώσῃ μετὰ τῶν ἀπογόνων ἐνδόξων προγόνων καὶ χαιρετίζει αὐτὴν διὰ τῶν ὡραιοτάτων τριῶν πρώτων τετραστίχων.

1. Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
 τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
 Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι
 ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2. Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά·
 Καὶ 'σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
 χαῖρε, ὢ χαῖρε, Ἐλευθεριά.

3. Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
Κ' ἕνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
Ἔλα πάλι νὰ Σοῦ πῇ.

Διὰ τοιαύτης προσφωνήσεως ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὸ ἴνδαλμα τῆς Ἐλευθερίας, ἥτις προητοιμάζετο νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ μακραίωνα δουλείαν εἰς τὴν γνώριμον αὐτῆς χώραν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν βάρβαροι πόδες κατεπάτουν καὶ ἐβεβήλουν. Εἶτα δὲ ἐξακολουθεῖ περιγράφων μετ' ἀμιμήτου χάριτος τὸν διεξαγόμενον ἄνισον ἀγῶνα.

Εἰ καὶ ὁ ποιητὴς ἦτο ἐν Ἑπτανήσῳ τῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τότε τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ σχεδὸν ἐλευθέρᾳ οὔσῃ, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν ἦτο εὐχαριστημένος, ἀλλ' ἤθελε καὶ τὴν γενέτειραν αὐτοῦ πατρίδα νὰ βλέπῃ ἀληθῶς ἐλευθέραν καὶ οὐχὶ κατ' ἐπιπολήν. Διὰ τοῦτο ψάλλει :

20. Ἐφωνάζανε ὡς τἀστέρια
τοῦ Ἰονίου καὶ τὰ νησιὰ
Κ' ἐσηκώνανε τὰ χέρια
Γιὰ νὰ δείξουνε χαρά.

21. Μ' ὅλο ποῦνε ἀλυσωμένο
τὸ καθένα τεχνικά,
Καὶ εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
Ἔχει· Ψεύτρα Ἐλευθεριά.

Ἦτο ἀδύνατον τοιοῦτος ἔνθους Ὕμνος νὰ μείνῃ ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὅθεν τοὺς μὲν ἀγωνιζομένους παρώτρυνε καὶ ἐνεθάρρυνεν εἰς ἐγκαρτέρησιν ἐν τῷ ἀγῶνι ἄχρις οὗ νικηφόρως ἐτελείωσαν τὸ μέγα ἔργον των, τὸν δὲ ποιητὴν ἀνέδειξαν ὡς τὸν κατ' *ἐξοχὴν ἐθνικὸν ποιητήν*. Ἐντεῦθεν αἱ κατόπιν γενεαὶ ἔχουσιν ὡς πρῶτον γάλα τὸν λαμπρὸν τοῦτον Ὕμνον ᾄδουσαι εὐθὺς ἐκ τῆς πρώτης ἡλικίας.

Εἰς τὸν Ἐθνικὸν Ποιητὴν Σολωμὸν ὀφείλεται πανελλήνιος σεβασμὸς καὶ ἔπαινος. Διὰ τοῦτο πάνυ δικαίως ἡ γενέτειρα αὐτοῦ Ζάκυνθος συντρέχοντος καὶ τοῦ καθόλου Ἑλληνικοῦ τελεῖ πανδημεὶ τὴν ἑκατονταετηρίδα αὐτοῦ, ἡ δὲ δόξα αὐτοῦ ἔσται ἀγήρως ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ψυχὴ ἑλληνική. **Ζήσιμος Γ. Τυπάλδος** *Καθηγητής*.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Νοέμβριον 1900.

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ

Ὁ Σολωμὸς εἶνε ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος καὶ σύναμα τὸ κορύφωμα τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Χ. Χρηστοβασίλης.

*

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Ὁ λαμπραυγὴς τοῦ Ἐθνικοῦ τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων Ποιητοῦ, τοῦ τὰ σκῆπτρα τῆς ποιήσεως τῆς ἑαυτοῦ ἐποχῆς διακατέχοντος, τοῦ κατ' ἐξοχὴν τῆς ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ *ἀοιδοῦ*, τοῦ περικλεοῦς τῆς Ζακύνθου γόνου *Διονυσίου τοῦ Σολωμοῦ* ἀστὴρ ἐν τῷ ποιητικῷ στερεώματι οὐδέποτε δύσεται ἢ ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν αἰώνων ἀμαυρωθήσεται.

Ἡ μὲν ἀειθαλὴς τῆς Μούσης δάφνη ἔστεψεν ἤδη τοῦ *Πανελληνίου Ποιητοῦ* τοὺς κροτάφους. Ἡ δὲ πανθομολογουμένη αὐτοῦ ποιητικὴ μεγαλοφυΐα, ὁ ἔνθεος αὐτοῦ πατριωτικὸς ἐνθουσιασμός, καὶ πρὸ πάντων τὸ βαθὺ αὐτοῦ θρησκευτικὸν αἴσθημα, ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ καὶ ζῶσα εἰς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν πίστις, ἥτις διαπνέει τὸν εἰς τὴν ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΥΜΝΟΝ, ἐνεχάραξαν ἀνεξιτήλοις γράμμασιν ἐν ταῖς παμφώτοις τῆς ἱστορίας δέλτοις τὸ ὄνομα τοῦ ἀπογόνου τοῦ Ὁμήρου, καὶ ἐξησφάλισαν αὐτῷ θέσιν περιφανῆ μεταξὺ τῶν βάρδων τῶν Ἐθνῶν ἐν τῷ πανθέῳ τῆς *Ἀθανασίας*.

Ἐκεῖθεν δὲ ὁ *Σολωμός*, ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου, ὅπερ αὐτὸν χαρακτηρίζει, οὐδέποτε παύσεται ἀναπτερῶν διὰ τοῦ αἰωνοβίου αὐτοῦ *Ὕμνου* τὸ φρόνημα ὑπὲρ τῶν *Ἐθνικῶν* ἡμῶν *Ἰδεωδῶν*, ὑπεκκαίων τὸν πρὸς δρᾶσιν ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν μέλλοντος ζῆλον, καὶ ἀναρριπίζων τὴν ἄσβεστον ἐν τοῖς στήθεσιν ἡμῶν πατριωτικὴν φλόγα.

*

'Σ ΤΟΝ ΣΟΛΩΜΟΝ

Μέσα 'ς τὰ στήθη μου ἔστησα θρόνον ψηλὸν γιὰ Σένα
καὶ κάθισες περήφανος Σὺ βασιλῆᾶς σὲ μένα.

Δημ. Διον. Βολτέρρας

✱

Ἐνῷ ἀνεφαίνοντο *νέοι* ἥρωες διὰ νὰ σπάσωσι τὰς ἁλύσεις, μεθ' ὧν ἐδέσμευον οἱ τύραννοι τὴν πατρίδα καὶ ἀνακτήσῃ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν *Ἐλευθερίαν*, ἀνεφάνη συγχρόνως καὶ ὁ *νέος* ποιητής. Μετὰ τῆς Ἐλευθερίας ἐπανέκαμψεν ἐν Ἑλλάδι ἡ *Ποίησις*. Διὸ ὀρθῶς ἀποφαίνεται ὁ φίλτατος ἡμῖν Δε-Γουβερνάτης, ὅτι ἀπὸ Πινδάρου ὁ Σολωμὸς εἶνε ὁ *πρῶτος* τῶν ἀληθινῶν ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι τῆς *Ἐλευθερίας* εἶνε ὁ ἀνώτερος τῶν ὑμνῳδῶν. Ταῦτα εἰπὼν συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Ῥεγάλδη κηρύττοντος, ὅτι ὁ *Ὕμνος* εἶνε ἡ *πρώτη* καὶ ἡ *ἐπισημοτέρα* σελὶς τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως. Ἐνῷ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς αἰσθάνεται τὰς ποιήσεις τοῦ Σολωμοῦ καὶ τὰς θαυμάζουσι πολλοὶ τῶν ἐξόχων ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν οἷς καὶ οἱ ἡμέτεροι Κοραῆς, Τρικούπης, Ἀσώπιος, Βραΐλας, Παππαρρηγόπουλος καὶ ἄλλοι, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἄνευ φόβου νὰ διαψευσθῶμεν, ὅτι τοῦ *Σολωμοῦ* τὰ ποιήματά εἰσιν ἀθάνατα. *Σπ. Δε-Βιάζης*

✱

Ὁ Διονύσιος Σόλωμός, ἕνεκα τῆς φαντασίας, τοῦ ὕψους, τῶν ἐντυπώσεων καὶ τῆς ἐμπνεύσεως αὐτοῦ, τὸν τιμαλφέστερον καὶ βαρυτιμότερον τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως ἀδάμαντα ἀποτελεῖ. Ἡ ἐκ τοῦ ᾄδου ἀνάβασις τῆς Εὐρυδίκης καὶ ἡ ἀπὸ τῆς δουλείας ἀνάστασις τοῦ ἔθνους ἡμῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἔχρῃζον λύρας, καὶ αὐτὴν τὴν λύραν ἐκείνην μὲν ζητῶν ἔκρουσεν ὁ Ὀρφεύς, ταύτην δὲ χαιρετῶν ὁ Σολωμός. *Λεωνίδας Ζώης*

✱

Ἡ *Παλληκαριὰ* βρῆκε Τραγουδιστὴ ἀθάνατο τὸν Ὅμηρό της· ἡ *Ἐλευθεριὰ* τὸ Σολωμό της. *Δημ. Α. Καλλιγερόπουλος*

✱

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ ἡ φυσιογνωμία εἶνε ἐκ τῶν ἐκτάκτων ἐκείνων καὶ προνομιούχων φυσιογνωμιῶν, αἵτινες, ἐνῷ κοσμοῦσιν, ἀποτυ-

ποῦσι σύναμα μεγάλην τινὰ τῆς ἱστορίας ἐποχήν. Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος, ἀνδραγαθήματα καὶ ἡρωισμὸς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν τῶν ἀπαραμίλλων ἀνδρῶν τοῦ 1821 καὶ Διονύσιος Σολωμὸς μετὰ τοῦ Ὕμνου αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, οὐ μόνον ἀποτελοῦσί τι τὸ ἀλληλένδετον, τὸ συναφές, τὸ ἑνιαῖον, ἀλλ' ἀποκαλύπτουσιν ἐνταυτῷ εἰς τὴν Οἰκουμένην τὴν ἀειθαλῆ καὶ ἀμάραντον αἰγλήεσσαν ἐκείνην δάφνην, ἐξ ἧς κατεσκευάσθη ὁ φεγγοβόλος στέφανος, ὅστις περιβάλλει τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσης Ἑλλάδος.

Ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τοῦ Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, τοῦ κατὰ τοὺς μεγάλους τεχνοκρίτας τῆς Ἑσπερίας ἀριστουργήματος τούτου, εἰς τὸ εἶδός του, τοῦ 19ου αἰῶνος, τῆς ὑμνῳδίας ἅμα δὲ καὶ θρηνῳδίας ταύτης ἑνὸς ἔθνους καὶ ἑνὸς λαοῦ, ἀγνοεῖ τις μὰ τὴν ἀλήθειαν τὸ πῶς καὶ τὸ διατί πᾶσαι αἱ σελίδες τῆς ὑπερτρισχιλιετοῦς ἱστορίας μας οἱονεὶ ἀναζωογονούμεναι ἐμφανίζονται καὶ παρελαύνουσιν ἐνώπιόν μας. Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος, ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ κατόπιν ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡ ἀναγέννησις τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας διὰ τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ ἐν Βυζαντίῳ καὶ τέλος ἡ ζοφερὰ καὶ πολυδάκρυτος ἅλωσις τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου ὑπὸ τῶν Τούρκων, παρουσιάζονται αὐτομάτως εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν. Ἡ παλαιὰ εὔκλεια, ἡ ἀθάνατος δόξα, αἱ περιπέτειαι, οἱ στεναγμοὶ καὶ οἱ πόνοι, αἱ προσπάθειαι καὶ οἱ θρίαμβοι, ἡ κατάπτωσις καὶ ἡ ἀπελπισία, τὰ βάσανα καὶ τὰ μαρτύρια τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, κατὰ τὴν ζοφερὰν δουλείαν τεσσάρων ὅλων αἰώνων, ταῦτα πάντα εἰσὶ τὰ αἴτια, ἅτινα κατ' ἀνάγκην παρήγαγον τὸ θαυμάσιον τοῦτο κίνημα. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἦτο ἔκρηξις φοβερὰ πρὸ αἰώνων σιγῶντος καὶ ἀναπαυομένου ἡφαιστείου, τὰς ἀστραπὰς καὶ τὰς βροντάς, τὰς λάμψεις καὶ τοὺς κρότους τοῦ ὁποίου μόνος ὁ Σολωμὸς ἠδυνήθη διὰ τοῦ Ὕμνου του θαυμασίως ν' ἀναπαραστήσῃ. Ὁ Ὕμνος οὗτος ἀνήκει εἰς ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν Γένος· ἀποτελεῖ τὴν στοναχὴν τοῦ παρελθόντος, τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ παρόντος καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος, διότι ἡ «ἀπ' τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων βγαλμένη Ἐλευθερία» δὲν πρέπει ν' ἀποθάνῃ πλέον.

Ὁ Σολωμὸς δὲν συγκρίνεται οὔτε παραβάλλεται πρὸς οὐδένα ἄλλον, διότι ὁ Σολωμὸς εἶνε τὸ ἀπαύγασμα μιᾶς ἱστορικῆς ἐποχῆς

μεγαλουργημάτων καὶ θαυμάτων, διότι τέλος ὁ Σολωμὸς εἶνε ὁ Σολωμός. Ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναστᾶσα Ἑλλὰς δὲν ἔχει ἢ τὸν Σολωμόν της νὰ ἐπιδείξῃ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἀναγεννήσεως· συνεπῶς ἡ δόξα του θὰ μείνῃ ἄφθιτος καὶ αἰώνιος, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ὑφίσταται Ἑλλάς, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι καρδίαι πάλλουσαι ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Ζάκυνθος, Ἀπρίλιος 1901.

Φρειδερῖκος Καρρέρ.

*

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Σολωμέ, μέγας Κομήτης ξάφνου ἐφάνης 'ς τὸν ὡραῖο
Τῆς θεᾶς Ἐλευθερίας ὁλοφώτιστο οὐρανὸ
Κ' ἔχυσες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕνα φῶς λαμπρὸ καὶ νέο,
Ὅταν ἔκαιε τοὺς ἐχθρούς της μὲ Σταυροῦ τὸν κεραυνό.

—

Τῆς μεγάλης σου καρδίας οἱ παλμοὶ ἦταν πλασμένοι
Ἀπὸ τὰς χορδὰς τῆς Λύρας τῶν Ἀγγέλων τοὐρανοῦ,
Γιὰ νὰ τρέφουν τὴν καρδιά μας ἦχοι ἐρωτογεννημένοι
Ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, νὰ φωτίζουν κάθε νοῦ.

—

Ὅταν εἰς τοῦ Ἀπείρου ὑψώθης τὴν ἀτέλειωτη λαμπράδα,
Ἄφησε τὸ πέρασμά σου φωτὸς ἴχνη ζωηρὰ
Σὰν ἀστέρων Γαλαξία, ἀπὸ 'πάνω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα,
Κ' εἶν τοῦ Ὕμνου σου οἱ στίχοι τέτοια ἄστρα λαμπερά.

—

Πάντα ἀνάμεσα ἀπὸ 'κεῖνα φαίνεται χαριτωμένη
Ἡ ἀθάνατη εἰκόνα τῆς γλυκειᾶς Ἐλευθεριᾶς,
Μὲ τὴν ἀστραπὴ τοῦ νοῦ σου θεϊκὰ ζωγραφισμένη,
Στολισμένη μὲ τὰ κάλλη τῆς λαμπρῆς σου φαντασιᾶς.

—

Ὡσὰν γέννημα τοῦ Ἅδη σχάζεται κι' ἀφρίζει ὁ φθόνος
Ἐμπροστὰ 'ς τὸν Κολοσσό σου, καὶ φωτιὰ τὸν καίει φρικτή.
Νέος Πίνδαρος σὺ εἶσαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος
Καὶ ἡ δόξα τῆς Ζακύνθου 'ποῦ τὴ σκόνη σου κρατεῖ.

Ἐν Ζακύνθῳ κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον 1898.

Ἀριστείδης Καψοκέφαλος.

✱

Ἓν ἐπὶ πλέον μέγα τηλεβόλον εἰς τὰς πολεμικὰς ἑνὸς ἔθνους δυνάμεις εἶνε *ἡ γλῶσσα*. *Ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς»* ἐγένετο κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους μία τοιαύτη ἠθικὴ δύναμις. Ἂν τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος ἠκολούθει τὴν γλῶσσαν τοῦ Κοραῆ εἰς τὸν πεζὸν λόγον, καὶ τὴν γλῶσσαν, μεθ' ὅλας τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου γνώμας, τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν ποίησιν, θὰ εἶχε μίαν ἐπὶ πλέον ἠθικὴν δύναμιν, ἴσως ἀνωτέραν τῆς πολεμικῆς, διότι ἐντὸς αὐτοῦ ἤθελε κοχλάζει ἐκ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς τὸ ἁγνὸν ἑλλληνικὸν αἷμα, ἡ θέρμη τοῦ ὁποίου αὐτομάτως θὰ μετετίθετο εἰς τὴν σκανδάλην τῶν ὅπλων καὶ τῶν τηλεβόλων.

Γεώρ. Δ. Μάνεσης.

✱

Ὁ Σολωμὸς ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐκ τῆς ποιητικῆς ἰδιοσυγκρασίας του, ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον σύμπαντα ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐμπνεύσεώς του. Ἀκμάσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πάλης μεταξὺ κλασικισμοῦ καὶ ῥομαντισμοῦ, δὲν ἐνεπνεύσθη οὔτε ὑπὸ τῶν εἰδώλων τῆς πολυθεΐας οὔτε ὑπὸ τῶν πύργων τοῦ μεσαίωνος· μετηρσιώθη ὑπεράνω τῶν σχολῶν καὶ τῶν συστημάτων, καί, ἀντὶ νὰ ψάλῃ μιᾶς ἐποχῆς τοὺς πόθους καὶ τὰ διανοήματα, διηρμήνευσε τὸ ἔνστικτον καὶ τὸν προορισμὸν πάσης ἐποχῆς καὶ πάσης κοινωνίας. Ὁ Δάντης ἐκπροσωπεῖ τὴν ἠθικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Σολωμὸς τὴν πολιτικὴν χειραφεσίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

† Μέμνων Μαρτζώκης.

✱

Ὁ Σολωμὸς ὁμοιάζει μὲ ἥλιον ποῦ στέλνει τὰς ἀκτῖδάς του μέσα ἀπὸ πυκνότατα νέφη. *Στέφ. Μαρτζώκης.*

✱

Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν εἶνε τὸ Ἆσμα τῶν Ἀσμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς. *Ν. Μενῶτος.*

✱

Ὁ Σολωμὸς ἀποθεώσας τὴν Ἐλευθερίαν συναποθεώθη.

Ἄγγελος Μωρέττης.

✱

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΕΠΙ Τῌ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ

Ὁ Σολωμός, τὸ πειὸ γλυκὸ τῆς Ἀλευθεριᾶς ἀηδόνι,
Μὲ στίχους ποῦνε ζωντανοὶ κι' ἀπ' τὴν καρδιὰ βγαλμένοι
Καὶ μὲ λουλούδι' ἀμάραντα τῆς δόξης στεφανώνει
Ἐκείνους ποῦ πεθαίνουνε μὲ δόξα τιμημένοι !

—

Τὸ καρυοφύλλι, τὸ σπαθί, τὰ βόλια, τὸ κανόνι
Δίνουν ζωὴ 'ς τὸν ποιητὴ κ' ἡ νίκη τὸν γλυκαίνει,
Θωρεῖ τὸ ναύτη 'ς τὸ πανί, τὸ ναύτη 'ς τὸ τιμόνι
Τὸ ναύτη νὰ θαυματουργῇ, κι' αὐτὸ τὸν ἀνασταίνει !

—

Ἆ ! ἀναστήθηκ' ἡ γλυκειὰ πατρίδα μας...κ' ἐκεῖνοι
ὁποῦ τὴν ἀναστήσανε μὲ λιονταριοῦ καρδιά !
Τὸ χέρι του ὁ ποιητὴς 'ς τοὺς πολεμάρχους δίνει
κ' οἱ πολεμάρχοι ψάλλουνε : Ζήτω ἡ Λευθεριά !

Σῦρος 1898.

Γ. Α. Πολίτης

✱

ΣΤΟ ΣΟΛΩΜΟ

'Σ τὴ δόξα σου μπροστὰ κλίνω τὸ σῶμα
καὶ γέρνω τὸ κεφάλι λυπημένος
γιὰ σένα, ποῦ ἐνῷ εἶσαι 'ς τὸ χῶμα
ζῇς ὅμως καὶ δὲν εἶσαι πεθαμένος.

Τὸ σῶμά σου ἂν 'ς τὴ γῆ εἶνε θαμμένο,
ἐσὺ ὅμως εἶσαι πάντα ζωντανός,
καὶ εἰς τὸν κόσμο αὐτὸν τὸν νεκρωμένο
πετᾷς ὡσὰν ἀστέρι λαμπερός.

'Σ τὰ στήθη μου μία φωνὴ μοῦ λέει . . .
μία φωνὴ μεγάλη, μυστική·
«Τὸ μάτι σου δὲν πρέπει πλειὰ νὰ κλαίῃ·
ὁ ποιητὴς δὲν πέθανε, μὰ ζῇ . . .

Δὲν πέθανες, ὄχι, μὰ ζῇς ἀκόμα
τὰ ἔργα σου ἡ ψυχή σου συντροφεύει·
κι' ἂν τὸ κορμί σου σκέπασε τὸ χῶμα,
ὁ νοῦς σου ὅμως τὴ δόξα του γυρεύει.»

'Αθῆναι

Μαρῖνος Σιγοῦρος

✱

Ἡ αἴγλη τῆς διανοίας Σου καὶ τῆς αἰθερίου ποιητικῆς λύρας Σου, θαυμασίως ἀποτετυπωμένη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας, ἔσται διὰ παντὸς ὁ τηλαυγέστερος φάρος ὁ μέλλων νὰ φωτίζῃ τὰς ἐπερχομένας γενεὰς καὶ ὁ ἐνδοξότερος ἐξ ἀμαράντων στέφανος, ὃν ἡ πατρίς Σου Ζάκυνθος ἐπέθηκε διὰ τῶν χειρῶν Σου ἀθάνατον ἐπὶ τοῦ κλεινοῦ κροτάφου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

'Εν Ζακύνθῳ τῇ 27 Δεκεμβρίου 1899.

Διονύσιος Α. Στραβοπόδης.

✱

Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν 'Ελευθερίαν εἶνε τὸ Ἆσμα 'Ασμάτων τῆς ἐποχῆς μας. *Γεωρ. Τερτσέτης.*

✱

Ὁ Σολωμὸς εἶνε ὁ μισανθρωπότερος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ποιητῶν· δὲν ἠθέλησεν οὐδένα πλησίον του. *Ι. Φ. Τζουλάτης.*

✱

Ὁ Ὕμνος εἰς τὴν 'Ελευθερίαν μετεφράσθη γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ Müller, Γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Julien, καὶ 'Αγγλιστὶ ὑπὸ τοῦ Καρόλου Brinsléy Sheridon καὶ ὑπὸ τοῦ Ζακυνθίου Κανάλη, 'Ιταλιστὶ ὑπὸ τοῦ Z. Muzzi καὶ Νικολάου Βολτέρρα Ζακυνθίου, εἰς τὸ πεζὸν δὲ ὑπὸ τοῦ Γ. Γρασέτη.

ΑΠΑΝΤΑ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α′.

ΕΘΝΙΚΑ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Libertà *vo cantando,* ch' è si cara
Come sa chi per lei vita ritiuta.
DANTE.

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
Ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

2

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὢ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
Πικραμένη, ἐντροπαλή,
Κι' ἕνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
Ἔλα πάλι, νὰ σοῦ πῇ.

4

Ἄργειε νἄλθῃ ἐκείνη ἡ μέρα,
Καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
Γιατὶ τά σκιαζε ἡ φοβέρα,
Καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! παρηγορία
Μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λὲς
Περασμένα μεγαλεῖα,
Καὶ διηγῶντάς τα νὰ κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
Φιλελεύθερη λαλιά,
Ἕνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
Ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά,

7

Κ' ἔλεες· πότε, ἄ! πότε βγάνω
Τὸ κεφάλι ἀπὸ τ'ς ἐρμιαῖς;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
Κλάψαις, ἄλυσαις, φωναῖς!

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
Μεσ' 'ς τὰ κλάιματα θολό,
Καὶ εἰς τὸ ῥοῦχό σου ἔσταζ' αἷμα
Πλῆθος αἷμα Ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ῥοῦχα αἱματωμένα,
Ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
Νὰ γυρεύῃς εἰς τὰ ξένα
Ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸν δρόμο ἐπῆρες,
Ἐξανάλθες μοναχή·
Δὲν εἶν' εὔκολαις οἱ θύραις,
Ἐὰν ἡ χρεία ταῖς κουρταλῇ.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
Ἀλλ' ἀνάσαση κἀμμιά·
Ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
Καὶ σὲ γέλασε φρικτά!

12

Ἄλλοι, ὠιμέ! 'ς τὴ συφορά σου
Ὁποῦ ἐχαίροντο πολύ,
Σύρε νάβρῃς τὰ παιδιά σου,
Σύρε, ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
Καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
Ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
Ποῦ τὴν δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
Ἡ τρισάθλια κεφαλή,
Σὰν φτωχοῦ ποῦ θυροδέρνει,
Κ' εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
Κάθε τέκνο σου μὲ ὁρμή,
Ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
Ἢ τὴν νίκη, ἢ τὴν θανή.

16

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὢ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

17

Μόλις εἶδε τὴν ὁρμή σου
Ὁ οὐρανός, ποῦ γιὰ τ'ς ἐχθρούς,
Εἰς τὴν γῆ τὴν μητρική σου
Ἔτρεφ' ἄνθια καὶ καρπούς,

18

Ἐγαλήνευσε· καὶ ἐχύθη
Καταχθόνια μία βοή,
Καὶ τοῦ Ῥήγα σου ἀπεκρίθη
Πολεμόκραχτη ἡ φωνή. (1)

19

Ὅλοι οἱ τόποι σου σ' ἐκράξαν,
Χαιρετῶντάς σε θερμά,
Καὶ τὰ στόματα ἐφωνάξαν
Ὅσα αἰσθάνετο ἡ καρδιά.

20

Ἐφωνάξανε ὡς τ' ἀστέρια
Τοῦ Ἰονίου καὶ τὰ νησιά, (2)
Καὶ ἐσηκώσανε τὰ χέρια
Γιὰ νὰ δείξουνε χαρά.

21

Μ' ὅλον ποῦ ναι ἀλυσωμένο
Τὸ καθένα τεχνικά,
Καὶ εἰς τὸ μέτωπο γραμμένο
Ἔχει· Ψεύτρα Ἐλευθεριά. (3)

22

Γκαρδιακὰ χαροποιήθη
Καὶ τοῦ Βάσιγκτων ἡ γῆ,
Καὶ τὰ σίδερα ἐνθυμήθη
Ποῦ τὴν ἔδεναν καὶ αὐτή.

23

'Απ' τὸν Πύργο του φωνάζει,
Σὰ νὰ λέῃ σὲ χαιρετῶ,
Καὶ τὴν χήτη του τινάζει
Τὸ Λιοντάρι τὸ Ἱσπανό.

24

Ἐλαφιάσθη τῆς Ἀγγλίας
Τὸ θηρίο, καὶ σέρνει εὐθὺς
Κατὰ τ' ἄκρα τῆς Ῥουσίας
Τὰ μουγκρίσματα τ'ς ὀργῆς.

25

Εἰς τὸ κίνημά του δείχνει,
Πῶς τὰ μέλη εἶν' δυνατά·
Καὶ 'ς τοῦ Αἰγαίου τὸ κῦμα ῥήχνει
Μία σπινθόβολη ματιά (4).

26

Σὲ ξανοίγει ἀπὸ τὰ νέφη
Καὶ τὸ μάτι τοῦ Ἀετοῦ,
Ποῦ φτερὰ καὶ νύχια θρέφει
Μὲ τὰ σπλάχνα τοῦ Ἰταλοῦ.

27

Καὶ 'ς ἐσὲ καταργυμένος,
Γιατὶ πάντα σὲ μισεῖ!
Ἔκρωζ', ἔκρωζε ὁ σκασμένος,
Νὰ σὲ βλάψῃ, ἂν ἠμπορῇ.

28

Ἄλλο ἐσὺ δὲν συλλογειέσαι
Πάρεξ ποῦ θὰ πρωτοπᾷς·
Δὲν μιλεῖς, καὶ δὲν κουνιέσαι
'Σ ταῖς βρισιαῖς ὁποῦ ἀγροικᾷς·

29

Σὰν τὸν βράχον ὁποῦ ἀφίνει (α)
Κάθε ἀκάθαρτο νερὸ
Εἰς τὰ πόδια του νὰ χύνῃ
Εὐκολόσβυστον ἀφρό,

30

Ὁποῦ ἀφίνει ἀνεμοζάλη,
Καὶ χαλάζι, και βροχή,
Νὰ τοῦ δέρνουν τὴν μεγάλη,
Τὴν αἰώνιαν κορυφή.

31

Δυστυχιά του, ὢ δυστυχιά του,
Ὁποιανοῦ θέλει βρεθῇ
Ἐς τὸ μαχαῖρί σου ἀποκάτου,
Καὶ 'ς ἐκεῖνο ἀντισταθῇ.

32

Τὸ θηρίο π' ἀνανογιέται,
Πῶς τοῦ λείπουν τὰ μικρά,
Περιορίζεται, πετειέται,
Αἷμα ἀνθρώπινο διψᾷ.

33

Τρέχει, τρέχει ὅλα τὰ δάση,
Τὰ λαγκάδια, τὰ βουνά,
Καὶ ὅπου φθάσῃ, ὅπου περάσῃ,
Φρίκη, θάνατος, ἐρμιά·

34

Ἐρμιά, θάνατος, καὶ φρίκη,
Ὅπου ἐπέρασες κ' ἐσύ·
Ξίφος ἔξω ἀπὸ τὴν θήκη,
Πλέον ἀνδρείαν σοῦ προξενεῖ.

35

Ἰδοὺ ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
Τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς·
Τώρα τρόμου ἀστροπελέκι
Νὰ τῆς ῥήξῃς πιθυμᾷς.

36

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
Δείχνει πάντα ὁπῶς νικεῖ,
Καὶ ἂς εἶν' ἄρματα γεμάτη,
Καὶ πολέμια χλαλοή.

37

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
Γιὰ νὰ ἰδῇς πῶς εἶν' πολλά,
Δὲν ἀκοῦς ποῦ φοβερίζουν
Ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιά; (5)

38

Λίγα μάτια, λίγα στόματα
Θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά,
Γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
Ποῦ θὰ νά βρῃ ἡ συφορά.

39

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
Τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
Τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
Λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40

Γιατὶ ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη ;
Λίγα τὰ αἵματα γιατί ;
Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγῃ,
Καὶ 'ς τὸ κάστρο ν' ἀνεβῇ (6)

41

Μέτρα... εἶν' ἄπειροι οἱ φευγᾶτοι,
Ὁποῦ φεύγοντας δειλιοῦν·
Τὰ λαϐώματα 'ς τὴν πλάτη
Δέχοντ', ὥστε ν' ἀνεϐοῦν.

42

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
Τὴν ἀφεύγατη φθορά·
Νά, σᾶς φθάνει· ἀποκριθῆτε
'Σ τῆς νυκτὸς τὴ σκοτεινιά. (7)

43

Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη
Ἔτσι ἀρχίζει, ὁποῦ μακριὰ
Ἀπὸ ῥάχη ἐκεῖ 'σὲ ῥάχη
Ἀντιϐούυζε φοϐερά.

44

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια,
Ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
Ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
Ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

45

Ἄ! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
Ποῦ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
Πάρεξ θάνατου πικρός.

46

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
Οἱ κραυγαῖς, ἡ ταραχή,
Ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
Τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί.

47

Καὶ οἱ βρονταῖς, καὶ τὸ σκοτάδι,
Ὁποῦ ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
Ἐπαράσταιναν τὸν ᾅδη
Ποῦ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλλιά.

48

Τ' ἀκαρτέρειε.—Ἐφαίνοντ' ἥσκιοι
Ἀναρίθμητοι γυμνοί,
Κόραις, γέροντες, νεανίσκοι,
Βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49

Ὅλη μαύρη μυρμηγκιάζει,
Μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιά,
Σὰν τὸ ῥοῦχο ὁποῦ σκεπάζει
Τὰ κρεββάτια τὰ στερνά.

50

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
Ἐπετειοῦντο ἀπὸ τὴν γῆ,
Ὅσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι
Ἀπὸ τούρκικην ὀργή.

51

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς·
Σχεδὸν ὅλα ἐκειὰ τὰ μέρη
Ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

52

Θαμποφέγγει κἀνέν' ἄστρο,
Καὶ ἀναδεύοντο μαζί,
Ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
Μὲ νεκρώσιμη σιωπή.

53

Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
Μέσ' 'ς τὸ δάσος το πυκνό,
Ὅταν στέλνῃ μίαν ἀχνάδα
Μισοφέγγαρο χλωμό,

54

Ἐὰν οἱ ἄνεμοι μέσ' 'ς τ' ἄδεια
Τὰ κλαδιὰ μουγκοφυσοῦν,
Σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια,
Ὅπου οἱ κλῶνοι ἀντικτυποῦν.

55

Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν,
Ὅπου εἶν' αἵματα πηχτά,
Καὶ μέσ' 'ς τ' αἵματα χορεύουν
Μὲ βρυχίσματα βραχνά.

56

Καὶ χορεύοντας μανίζουν
Εἰς τοὺς Ἕλληνας κοντά,
Καὶ τὰ στήθεια τοὺς ἐγγίζουν
Μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57

Ἐκειὸ τὸ ἔγγισμα πηγαίνει
Βαθιὰ μέσ' 'ς τὰ σωθικά,
Ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει,
Καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

58

Τότε αὐξαίνει τοῦ πολέμου
Ὁ χορὸς τρομακτικά,
Σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
'Σ τοῦ πελάου τὴν μοναξιά.

59

Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου
Κάθε κτύπημα ποῦ ἐβγῆ
Εἶναι κτύπημα θανάτου,
Χωρὶς νὰ δευτερωθῇ.

60

Κάθε σῶμα ἱδρώνει, ῥέει·
Λὲς καὶ ἐκεῖθεν ἡ ψυχή,
'Απ' τὸ μῖσος ποῦ τὴν καίει,
Πολεμάει νὰ πεταχθῇ.

61

Τῆς καρδίας κτυπιαῖς βροντᾶνε
Μέσ' 'ς τὰ στήθια τους ἀργά,
Καὶ τὰ χέρια ὁποῦ χουμᾶνε
Περισσότερο εἶν' γοργά.

62

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
Οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
Γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι
Μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

63

Τόση ἡ μάνητα καὶ ἡ ζάλη,
Ποῦ στοχάζεσαι, μὴ πῶς
'Απὸ μία μεριὰ καὶ ἀπ' ἄλλη
Δὲν μείνῃ ἕνας ζωντανός.

64

Κύττα χέρια ἀπελπισμένα
Πῶς θερίζουνε ζωαῖς!
Χάμου πέφτουνε κομμένα
Χέρια, πόδια, κεφαλαῖς,

65

Καὶ παλλάσκαις, καὶ σπαθία,
Μὲ ὁλοσκόρπιστα μυαλά,
Καὶ μὲ ὁλόσχιστα κρανία
Σωθικὰ λαχταριστά.

66

Προσοχὴ καμμιὰ δὲν κάνει
Κἀνείς, ὄχι, εἰς τὴν σφαγή.
Πᾶνε πάντα ἐμπρός ! Ὦ ! φθάνει,
Φθάνει· ἕως πότε οἱ σκοτωμοί ;

67

Ποῖος ἀφίνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
Πάρεξ ὅταν ξαπλωθῇ;
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο,
Καὶ λὲς κ' εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

68

Ὠλιγόστευαν οἱ σκύλλοι,
Καὶ Ἀλλᾶ ἐφώναζαν, Ἀλλᾶ·
Καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χείλη
Φωτιὰ ἐφώναζαν, φωτιά.

69

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
Πάντα ἐφώναζαν φωτιά,
Καὶ οἱ μιαροὶ κατασκορπιοῦντο
Πάντα σκούζοντας Ἀλλᾶ.

70

Παντοῦ φόβος, καὶ τρομάρα,
Καὶ φωναῖς, καὶ στεναγμοί·
Παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα,
Καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71

Ἦταν τόσοι! πλέον τὸ βόλι
Εἰς τ' αὐτιὰ δὲν τοὺς λαλεῖ·
Ὅλοι χάμου ἐκείτοντ' ὅλοι
Εἰς τὴν τέταρτην αὐγή.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη,
Καὶ κυλάει 'ς τὴν λαγκαδιά,
Καὶ τ' ἀθῷο χόρτο πίνει,
Αἷμα ἀντὶς γιὰ τὴν δροσιά.

73

Τῆς αὐγῆς δροσᾶτο ἀέρι,
Δὲν φυσᾷς τώρα ἐσὺ πλιὸ
'Σ τῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι (8)·
Φύσα, φύσα εἰς τὸ ΣΤΑΥΡΟ.

74

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὢ χαῖρε, 'Ελευθεριά!

75

Τῆς Κορίνθου ἰδοὺ καὶ οἱ κάμποι·
Δὲν λάμπ' ἥλιος μοναχὰ
Εἰς τοὺς πλατάνους, δὲν λάμπει
Εἰς τ' ἀμπέλια, εἰς τὰ νερά·

76

Εἰς τὸν ἥσυχον αἰθέρα (6)
Τώρα ἀθῷα δὲν ἀντηχεῖ
Τὰ λαλήματα ἡ φλογέρα,
Τὰ βελάσματα τὸ ἀρνί.

77

Τρέχουν ἅρματα χιλιάδες,
Σὰν τὸ κῦμα εἰς τὸ γιαλό·
Ἀλλ' οἱ ἀνδρεῖοι παλληκαράδες
Δὲν ψηφοῦν τὸν ἀριθμό.

78

Ὦ τρακόσιοι! σηκωθῆτε (γ)
Καὶ ξανάλθετε 'ς ἐμᾶς·
Τὰ παιδιά σας θέλ' ἰδῆτε
Πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς.

79

Ὅλοι ἐκεῖνοι τὰ φοβοῦνται,
Καὶ μὲ πάτημα τυφλὸ
Εἰς τὴν Κόρινθο ἀποκλειοῦνται,
Κι' ὅλοι χάνονται ἀπ' ἐδῶ.

80

Στέλνει ὁ ἄγγελος τοῦ ὀλέθρου
Πεῖνα καὶ Θανατικό,
Ποῦ μὲ σχῆμα ἑνὸς σκελέθρου
Περπατοῦν ἀντάμα οἱ δυό·

81

Καὶ πεσμένα εἰς τὰ χορτάρια
Ἀπεθαίνανε παντοῦ
Τὰ θλιμμένα ἀπομεινάρια
Τῆς φυγῆς καὶ τοῦ χαμοῦ.

82

Καὶ ἐσὺ ἀθάνατη, ἐσὺ θεία,
Ποῦ ὅ τι θέλεις ἠμπορεῖς,
Εἰς τὸν κάμπο, Ἐλευθερία,
Ματωμένη περπατεῖς!

83

'Σ τὴν σκιὰ χεροπιασμέναις,
'Σ τὴν σκιὰ βλέπω κ' ἐγὼ
Κρινοδάχτυλαις παρθέναις
Ὅπου κάνουνε χορό· (9)

84

'Σ τὸν χορὸ γλυκογυρίζουν
Ὡραῖα μάτια ἐρωτικά,
Καὶ εἰς τὴν αὔρα κυματίζουν
Μαῦρα, ὁλόχρυσα μαλλιά.

85

Ἡ ψυχή μου ἀναγαλλιάζει,
Πῶς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
Γλυκοβύζαστο ἑτοιμάζει
Γάλα ἀνδρείας, καὶ ἐλευθεριᾶς.

86

Μέσ' 'ς τὰ χόρτα 'ς τὰ λουλούδια
Τὸ ποτῆρι δὲν βαστῶ.
Φιλελεύθερα τραγούδια
Σὰν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

87

'Απ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ χαῖρε, 'Ελευθεριά!

88

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
Τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ,
Μέρα ποῦ ἄνθισαν οἱ λόγγοι, (10)
Γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ

89

Σοῦ ἦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπῶντας
Ἡ Θρησκεία μ' ἕνα σταυρό,
Καὶ τὸ δάκτυλο κινῶντας
Ὅπου ἀνεῖ' τὸν οὐρανό,

90

Σ' αὐτό, ἐφώναξε, τὸ χῶμα
Στάσου ὀλόρθη, Ἐλευθεριά·
Καὶ φιλῶντάς σου τὸ στόμα
Μπαίνει μέσ' 'ς τὴν ἐκκλησιά. (11)

91

Εἰς τὴν τράπεζα σιμώνει,
Καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἀχνὸ
Γύρω γύρω της πυκνώνει,
Ποῦ σκορπάει τὸ θυμιατό.

92

Ἀγροικάει τὴν ψαλμῳδία,
Ὁποῦ ἐδίδαξεν αὐτή·
Βλέπει τὴν φωταγωγία
Σ τοὺς Ἁγίους ἐμπρὸς χυτή.

93

Ποιοὶ εἶν' αὐτοί, 'ποῦ πλησιάζουν
Μὲ πολλὴ ποδοβολή,
Κι' ἅρματ', ἅρματα ταράζουν;
Ἐπετάχτηκες Ἐσύ.

94

Ἆ! τὸ φῶς ποῦ σὲ στολίζει,
Σὰν ἡλίου φεγγοβολή,
Καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
Δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τὴν γῆ.

95

Λάμψιν ἔχει ὅλη φλογώδη
Χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
Φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι
Κι' ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

96

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
Τρία πατήματα πατᾷς,
Σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις,
Καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾷς·

97

Μὲ φωνὴ ποῦ καταπείθει,
Προχωρῶντας ὁμιλεῖς·
«Σήμερ', ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
»Ναί, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.

98

»Αὐτὸς λέγει... 'Αφογκρασθῆτε·
»'Εγὼ εἶμ' Ἄλφα, Ὠμέγα ἐγώ· (12)
»Πέστε, ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
»'Εσεῖς ὅλοι, ἂν ὀργισθῶ;

99

»Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
»Ποῦ μ' αὐτὴν ἂν συγκριθῇ
»Κείνη ἡ κάτω, ὁποῦ σᾶς ἔχω,
»Σὰν δροσιὰ θέλει βρεθῇ·

100

»Κατατρώγει, ὡσὰν τὴν σχίζα,
»Τόπους ἄμετρα ὑψηλούς,
»Χώραις, ὄρη, ἀπὸ τὴν ῥίζα,
»Ζῷα, καὶ δένδρα, καὶ θνητούς,

101

»Καὶ τὸ πᾶν τὸν κατακαίει,
»Καὶ δὲν σῴζεται πνοή,
»Πάρεξ τοῦ ἄνεμου, ποῦ πνέει
»Μέσ' 'ς τὴ στάχτη τὴ λεπτή».

102

Κἄποιος ἤθελε ἐρωτήσῃ·
Τοῦ θυμοῦ του εἶσαι ἀδελφή;
Ποῖος εἶν' ἄξιος νὰ νικήσῃ,
Ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῇ;

103

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
Τοῦ χεριοῦ σου ἀνδραγαθιά,
Ποῦ ὅλη θέλει θανατώσῃ
Τὴν μισόχριστη σπορά.

104

Τὴν αἰσθάνονται, καὶ ἀφρίζουν
Τὰ νερά, καὶ τ' ἀγροικῶ
Δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν,
Σὰν νὰ ῥυάζετο θηριό.

105

Κακορρίζικοι, ποῦ πᾶτε
Τοῦ Ἀχελῴου μέσ' 'ς τὴν ῥοή, (13)
Καὶ πιδέξια πολεμᾶτε
Ἀπὸ τὴν καταδρομή.

106

Νὰ ἀποφύγετε! τὸ κῦμα
Ἔγεινε ὅλο φουσκωτό·
Ἐκεῖ εὑρήκατε τὸ μνῆμα,
Πρὶν νὰ εὑρῆτε ἀφανισμό.

107

Βλασφημάει, σκούζει, μουγκρίζει
Κάθε λάρυγγας ἐχθροῦ,
Καὶ τὸ ῥεῦμα γαργαρίζει
Ταῖς βλασφήμιαις τοῦ θυμοῦ.

108

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
Πλῆθος ἄλογα, καὶ ὀρθὰ
Τρομασμένα χλιμιτρίζουν,
Καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποῖος 'ς τὸν σύντροφον ἁπλώνει
Χέρι, ὡσὰν νὰ βοηθηθῇ·
Ποῖος τὴν σάρκα του δαγκώνει,
Ὅσο ὁποῦ νὰ νεκρωθῇ·

110

Κεφαλαῖς ἀπελπισμέναις,
Μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
Κατὰ τ' ἄστρα σηκωμέναις
Γιὰ τὴν ὕστερη φορά.

111

Σβυέται,—αὐξαίνοντας ἡ πρώτη
Τοῦ 'Αχελῴου νεροσυρμή,—
Τὸ χλιμίτρισμα, καὶ οἱ κρότοι,
Καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

112

Ἔτσι ν' ἄκουα νὰ βουύξῃ
Τὸν βαθὺν 'Ωκεανό,
Καὶ 'ς τὸ κῦμά του νὰ πνίξῃ
Κάθε σπέρμα 'Αγαρηνό·

113

Καὶ ἐκεῖ, ποῦ ναι ἡ Ἁγία Σοφία,
Μέσ' 'ς τοὺς λόφους τοὺς ἑπτά,
Ὅλα τ' ἄψυχα κορμία,
Βραχοσύντριφτα, γυμνά,

114

Σωρισμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
Ἡ κατάρα τοῦ Θεοῦ,
Κι' ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξῃ
Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ· (14)

115

Κάθε πέτρα μνῆμα ἂς γένῃ·
Καὶ ἡ Θρησκεία, κ' ἡ Ἐλευθεριὰ
Μ' ἀργοπάτημα ἂς πηγαίνῃ
Μεταξύ τους, καὶ ἂς μετρᾷ.

116

Ἕνα λείψανο ἀνεβαίνει
Τεντωτό, πιστομητό,
Κι' ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει,
Καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

117

Καὶ χειρότερ' ἀγριεύει
Καὶ φουσκώνει ὁ ποταμός,
Πάντα, πάντα περισσεύει
Πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

118

Ἄ! γιατί δὲν ἔχω τώρα
Τὴν φωνὴ τοῦ Μωϋσῆ;
Μεγαλόφωνα, τὴν ὥρα
Ὅπου ἐσβυοῦντο οἱ μισητοί,

119

Τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
'Σ τοῦ πελάου τὴν λύσσα ἐμπρός,
Καὶ τὰ λόγια ἠχολογοῦσε
Ἀναρίθμητος λαός.

120

Ἀκολουθάει τὴν ἁρμονία
Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρών,
Ἡ προφήτισσα Μαρία,
Μ' ἕνα τύμπανο τερπνόν, (15)

121

Καὶ πηδοῦν ὅλαις οἱ κόραις
Μὲ τ'ς ἀγκάλαις ἀνοικταῖς,
Τραγουδῶντας, ἀνθοφόραις,
Μὲ τα τύμπανα κ' ἐκειαῖς.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
Τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
Ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆ.

123

Εἰς αὐτήν, εἶν' ξακουσμένο
Δὲν νικειέσαι ἐσὺ ποτέ·
Ὅμως, ὄχι, δὲν εἶν' ξένο
Καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ.

124

Τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ξαπλώνει
Κύματ' ἄπειρα εἰς τὴν γῆ,
Μὲ τὰ ὁποῖα τὴν περιζώνει,
Κ' εἶναι εἰκόνα σου λαμπρή.

125

Μὲ βρυχίσματα σαλεύει
Ποῦ τρομάζει ἡ ἀκοή·
Κάθε ξύλο κινδυνεύει
Καὶ λειμῶνα ἀναζητεῖ.

126

Φαίνετ' ἔπειτα ἡ γαλήνη
Καὶ τὸ λάμψιμο τοῦ ἡλιοῦ,
Καὶ τὰ χρώματα ἀναδίνει
Τοῦ γλαυκότατου οὐρανοῦ.

127

Δὲν νικειέσαι, εἶν' ξακουσμένο,
'Σ τὴν ξηρὰν ἐσὺ ποτέ·
Ὅμως, ὄχι, δὲν εἶν' ξένο
Καὶ τὸ πέλαγο γιὰ σέ,

128

Περνοῦν ἄπειρα τὰ ξάρτια,
Καὶ σὰν λόγγος στρυμωχτὰ
Τὰ τρεχούμενα κατάρτια,
Τὰ ὁλοφούσκωτα πανιά.

129

Σὺ ταῖς δύναμαίς σου σπρώχνεις,
Καὶ ἀγκαλὰ δὲν εἶν' πολλαῖς,
Πολεμῶντας, ἄλλα διώχνεις,
Ἄλλα παίρνεις, ἄλλα καῖς.

130

Μὲ ἐπιθύμια νὰ τηράζῃς
Δύο μεγάλα σὲ θωρῶ, (16)
Καὶ θανάσιμον τινάζεις
Ἐναντίον τους κεραυνό.

131

Πιάνει, αὐξαίνει, κοκκινίζει,
Καὶ σηκώνει μιὰ βροντή,
Καὶ τὸ πέλαο χρωματίζει
Μὲ αἱματόχροη βαφή.

132

Πνίγοντ' ὅλοι οἱ πολεμάρχοι,
Καὶ δὲν μνέσκει ἕνα κορμί·
Χάρου, σκιὰ τοῦ Πατριάρχη,
Ποῦ σὲ πέταξαν ἐκεῖ.

133

Ἐκρυφόσμιγαν οἱ φίλοι
Μὲ τ'ς ἐχθρούς της τὴ Λαμπρή,
Καὶ τοὺς ἔτρεμαν τὰ χείλη,
Δίνοντάς τα εἰς τὸ φιλί.

134

Κειαῖς ταῖς δάφναις, ποῦ ἐσκορπίστε, (17)
Τώρα πλέον δὲν ταῖς πατεῖ,
Καὶ τὸ χέρι, ὅπου ἐφιλῆστε,
Πλέον, ἄ! πλέον δὲν εὐλογεῖ.

135

Ὅλοι κλαῦστε· ἀποθαμένος
Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησιᾶς·
Κλαῦστε, κλαῦστε· κρεμασμένος
Ὡσὰν νά τανε φονηᾶς.

136

Ἔχει ὀλάνοικτο τὸ στόμα
Π' ὥραις πρῶτα εἶχε γευθῇ
Τ' Ἅγιον Αἷμα τ' Ἅγιον Σῶμα·
Λὲς πῶς θὲ νὰ ξαναβγῇ.

137

Ἡ κατάρα ποῦ εἶχε ἀφήσῃ
Λίγο πρὶν νὰ ἀδικηθῇ
Εἰς ὁποῖον δὲν πολεμήσῃ,
Καὶ ἠμπορεῖ νὰ πολεμῇ.

138

Τὴν ἀκούω, βροντάει, δὲν παύει
Εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴν γῆ,
Καὶ μουγκρίζοντας ἀνάβει
Τὴν αἰωνίαν ἀστραπή.

139

Ἡ καρδιὰ συχνοσπαράζει....
Πλὴν τί βλέπω; σοβαρὰ
Νὰ σωπάσω μὲ προστάζει
Μὲ τὸ δάχτυλο ἡ θεά.

140

Κυττάει γύρω εἰς τὴν Εὐρώπη
Τρεῖς φοραῖς μ᾽ ἀνησυχιά·
Προσηλώνεται κατόπι
᾽Σ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀρχινᾷ.

141

«Παλληκάρια μου! οἱ πολέμοι
»Γιὰ σᾶς ὅλοι εἶναι χαρά,
»Καὶ τὸ γόνα σας δὲν τρέμει
»᾽Σ τοὺς κινδύνους ἐμπροστά.

142

»᾽Απ᾽ ἐσᾶς ἀπομακραίνει
»Κάθε δύναμη ἐχθρική·
»᾽Αλλ᾽ ἀνίκητη μιὰ μένει
»Ποῦ ταῖς δάφναις σας μαδεῖ·

143

»Μία, ποῦ ὅταν ὡσὰν λύκοι
»Ξαναρχόστενε ζεστοί,
»Κουρασμένοι ἀπὸ τὴν νίκη
»Ἄχ! τὸν νοῦν σας τυραννεῖ.

144

«Ἡ διχόνοια, ποῦ βαστάει
»Ἕνα σκῆπτρο ἡ δολερή·
»Καθενὸς χαμογελάει,
»Πάρ' το, λέγοντας, καὶ σύ.

145

»Κειὸ τὸ σκῆπτρο, ποῦ σᾶς δείχνει,
»Ἔχει ἀλήθεια ὡραία θωριά,
»Μὴν τὸ πιάστε, γιατὶ ῥήχνει
»Εἰσὲ δάκρυα θλιβερά.

146

»Ἀπὸ στόμα, ὁποῦ φθονάει,
»Παλληκάρια, ἂς μὴν πωθῇ,
»Πῶς τὸ χέρι σας κτυπάει
»Τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλή.

147

»Μὴν εἰποῦν 'ς τὸν στοχασμό τους
»Τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά·
»Ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσό τους,
»Δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.

148

»Τέτοια ἀφήστενε φροντίδα·
»Ὅλο τὸ αἷμα, ὁποῦ χυθῇ
»Γιὰ θρησκεία, καὶ γιὰ πατρίδα,
»Ὅμοιαν ἔχει τὴν τιμή.

149

»'Σ τὸ αἷμα αὐτό, ποῦ δὲν πονεῖτε
»Γιὰ πατρίδα, γιὰ θρησκειά,
»Σᾶς ὁρκίζω, ἀγκαλιασθῆτε,
»Σὰν ἀδέλφια γκαρδιακά.

150

»Πόσον λείπει, στοχασθῆτε,
»Πόσο ἀκόμη νὰ παρθῇ·
»Πάντα ἡ νίκη, ἂν ἑνωθῆτε,
»Πάντα ἐσᾶς θ' ἀκολουθῇ.

151

»Ὦ ἀκουσμένοι εἰς τὴν ἀνδρεία!
»Καταστῆστε ἕνα σταυρό,
»Καὶ φωνάξετε μὲ μία,
»Βασιλεῖς, κυττάξτ' ἐδῶ.

152

»Τὸ σημεῖο, ποῦ προσκυνᾶτε,
»Εἶναι τοῦτο, καὶ γι' αὐτὸ
»Ματωμένους μᾶς κυττᾶτε
»'Σ τὸν ἀγῶνα τὸν σκληρό.

153

»'Ακατάπαυστα τὸ βρίζουν
»Τὰ σκυλλιά, καὶ τὸ πατοῦν,
»Καὶ τὰ τέκνα του ἀφανίζουν,
»Καὶ τὴν πίστη ἀναγελοῦν.

154

«'Εξ αἰτίας του ἐσπάρθη, ἐχάθη
»Αἷμα ἀθῷο χριστιανικό,
»Ποῦ φωνάζει ἀπὸ τὰ βάθη
»Τῆς νυκτός· Νὰ ἐκδικηθῶ.

155

»Δὲν ἀκοῦτε, ἐσεῖς εἰκόνες
»Τοῦ Θεοῦ, τέτοια φωνή;
»Τώρα ἐπέρασαν αἰῶνες,
»Καὶ δὲν ἔπαψε στιγμή.

156

»Δὲν ἀκοῦτε; εἰς κάθε μέρος
»Σὰν τοῦ Ἀβὲλ καταβοᾷ·
»Δὲν εἶν' φύσημα τοῦ ἀέρος,
»Ποῦ σφυρίζει εἰς τὰ μαλλιά.

157

»Τι θὰ κάμετε; θ' ἀφῆστε
»Νὰ ἀποκτήσωμεν ἐμεῖς
»Λευθερίαν, ἢ θὰ τὴν λύστε
»Ἐξ αἰτίας πολιτικῆς;

158

»Τοῦτο ἀνίσως μελετᾶτε,
»Ἰδού, ἐμπρός σας τὸν Σταυρό·
»Βασιλεῖς! ἐλᾶτε, ἐλᾶτε,
»Καὶ κτυπήσετε κ' ἐδῶ (18)».

Μάϊος 1823.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΛΟΡΔ ΜΠΑΪΡΟΝ

Ποίημα λυρικό.

1

Λευθεριά, γιὰ λίγο πᾶψε
Νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί,
Τώρα σίμωσε καὶ κλᾶψε
Εἰς τοῦ Μπάϊρον τὸ κορμί·

2

Καὶ κατόπι ἂς ἀκλουθοῦνε
Ὅσοι ἐπράξανε λαμπρά·
Ἀποπάνου του ἂς χτυποῦνε
Μόνον στήθια ἡρωικά.

3

Πρῶτοι ἂς ἔλθουνε οἱ Σουλιώταις,
Καὶ ἀπ' τὸ Λείψανον αὐτὸ
Ἂς μακραίνουνε οἱ προδόταις,
Καὶ ἀπ' τὰ λόγια, ὁποῦ θὰ πῶ.

4

Φλάμπουρα, ὅπλα τιμημένα,
Ἂς γυρθοῦν κατὰ τὴ γῆ,
Καθὼς ἤτανε γυρμένα
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴ θανή,

5

Πού βαστούσε τὸ μαχαῖρι,
Όταν τοῦ λεῖψε ἡ ζωή,
Μέσ' 'ς τὸ ἀνδρόφονο τὸ χέρι,
Καὶ δὲν τ' ἄφινε νὰ βγῇ. (19)

6

Ἀναθράφηκε ὁ γενναῖος
Σ τῶν ἁρμάτων τὴν κλαγγή·
Τοῦτον ἔμπνευσε, ὄντας νέος,
Μία θεὰ μελῳδική.—(20)

7

Μὲ ταῖς θείαις της ἀδελφάδες
Ἐστεκότουν σιωπηλή,
Ἐνῷ αὐξαίνανε οἱ λαμπράδαις
Σ τοῦ Θεοῦ τὴν κεφαλή.

8

Ποῦ ἐμελέτουνε τὴ Χτίση·
Καὶ ὅτι ἐβγῆκε ἡ προσταγή,
Ὁποῦ ἐστένεψε τὴ Φύση
Αἰφνιδίως νὰ φωτιστῇ,

9

Μὲ τὰ μάτια ἀκολουθῶντας
Τὸ νεογέννητο τὸ φῶς,
Καὶ 'σὲ δαῦτο ἀναφτερῶντας,
Τῆς ἐξέβγαινε ὁ ψαλμός.

10

Ἀπ' τ' ἀθάνατο τὸ στόμα,
Καὶ ἀπομάκραινε ἡ βροντή,
Ποῦ τὸ Χάος ἔκανε ἀκόμα
Σ τὴν ὀγλήγορη φυγή,

11

Ἕως ποῦ ὁλόκληρον ἐχάθη
Ἐ τοῦ Ἐρέβου τὴ φυλακή,
Ὅπου ἁπλώθηκε καὶ ἐστάθη
Σὰ ᾽ς τὴν πρώτη του πηγή.

12

—Ψάλλε, Μπάϊρον, τοῦ λαλοῦσε,
Ὅσαις βλέπεις ὀμορφιαῖς·
Καὶ κειός, ποῦ ἐκρυφαγροικοῦσε
Ἀνταπόκριση μ᾽ αὐταῖς,

13

Βάνεται, ταῖς τραγουδάει
Μ᾽ ἕνα χεῖλο ἁρμονικό,
Καὶ τὰ πάθη ἔτσι σοῦ ᾽γγιάει,
Ποῦ τραγοῦδι πλέον ψηλὸ

14

Δὲν ἀκούστηκεν, ἀπ᾽ ὅτα (21)
Ἔψαλ᾽ ὁ Ἄγγλος ὁ τυφλὸς
Τ᾽ ἀγκαλιάσματα τὰ πρῶτα
Ποῦ ἔδωσ᾽ ἄντρας γυναικός.

15

Συχνὰ ἐβράχνιασε ἡ μιλιά του
Τραγουδῶντας λυπηρά,
Πῶς ᾽ς τὸν ἥλιον ἀποκάτου
Εἶναι λίγη ἐλευθεριά.

16

«Καθε γῆ» παραπονειέται, (22)
»Ἐσκλαβώθηκε,—εἶναι μιά,
»Ὅπου ὁ ἄνθρωπος τιμειέται,
»Ἀπὸ δώθενε μακριά,

17

«Τὴν ὁποία χτυπάει τὸ νᾶμα
»Σύνορα τ' Ἀτλαντικό·
»Μετανώνει ἐν τῷ ἅμα
»Ὅποιος πάει μὲ στοχασμὸ

18

»Τὴ γλυκειὰν Ἐλευθερία
»Νὰ τῆς βλάψῃ ἀπὸ κοντά·
»Τὸ δοκίμασεν ἡ Ἀγγλία !
»Κἀνεὶς πλέον ἂς μὴν κοτᾷ».

19

Καὶ ὅτι βούλεται νὰ φύγῃ (23)
Ἐκεῖ πέρα ὁ Ποιητής,
Ἀνεπόλπιστα ξανοίγει
Ἐσὲ ἐδῶ νὰ πεταχτῇς.

20

Ἐπετάχτηκες ! Μονάχη·
Χωρὶς ἄλλος νὰ σοῦ πῇ·
Τώρα ἀρχίνησε τὴ μάχη,
Καὶ γὼ πλάκωσα μαζί,

21

Νὰ σ' τὸ πῇ, καὶ νὰ σὲ ῥήξῃ
Ἐς τῶν Τουρκῶν ταῖς τουφεκιαῖς
Ἀσυντρόφιαστη, ἂν ξανοίξῃ
Ταῖς περίστασαις δειναῖς,

22

Κι' ἂν ταῖς εὕρῃ εὐτυχισμέναις,
Νἄλθῃ ἀντὶς γιὰ τὸν ἐχθρό,
Μ' ἄλλαις ἅλυσαις φτειασμέναις
Ἀποκάτου ἀπ' τὸ Σταυρό,

23

Ποῦ χε λάβῃ 'ς ταῖς ἀγκάλαις
'Από μᾶς, κ' εἶχε θεοὺς
'Αστραπ τῖς, ἀνεμοζάλαις,
Καὶ βρονταῖς καὶ ποταμούς. (24)

24

Μόνον τ' ἀδικοσφαμένα
Τὰ παιδιά σου, στρυμωχτά,
Μὲ τὰ χέρια τσακισμένα
Σὲ ἐσπρώξανε ὀμπροστά, (25)

25

Καὶ Σὺ ἐχύθηκες, πετῶντας
Μία ματιὰ 'ς τὸν Οὐρανό,
Ποῦ τὰ δίκια σου θωρῶντας,
'Απεκρίθηκε· Εἶμαι δῶ.

26

Καὶ χτυπῶντας ξεθυμαίνει
Εἰς τὸ πέλαγο, εἰς τὴ γῆ,
Ἡ ῥομφαία σου πυρωμένη
'Οχ τὴν Ἄπλαστη Φωνή, (26).

27

Καὶ θαυμάσια τόσα πράχτει,
'Οποῦ οἱ Τύραννοι τῆς γῆς
'Σ ἐσὲ κίνησαν μὲ ἄχτι,
Ὅμως ἔστρεψαν εὐθύς.

28

Χαῖρε! Κι' ὅποιος σὲ μισάει,
Καὶ πικρὰ σὲ λοιδορεῖ,
Εὐτυχιὰ νὰ πιθυμάῃ,
Καὶ ποτὲ νὰ μὴ τὴν δῇ·

29

Καὶ νὰ κλαίῃ πῶς ἦλθε ἡ ὥρα
Ἡ πατρίς του νὰ δεθῇ
Μὲ τὰ σίδερα, ποῦ τώρα
Πᾶς συντρίβοντας Ἐσύ.

30

Χαίρου ὡστόσο ὅλους τοὺς τόπους,
Ποῦ ἐξανάλαβαν γοργὰ
Πάλι ἐλεύθερους ἀνθρώπους·
Καὶ τοῦ Μπάϊρον τὴ χαρὰ

31

Χαίρου, ἀνάμεσα 'ς τὰ ἄλλα
Πράγματα, ποῦ σὲ τιμοῦν,
Οἱ Μεγάλοι τὰ μεγάλα,
Ποῦ τοὺς μοιάζουνε, ἀγαποῦν.

32

Βλέποντάς σε ἀναγαλλιάζει
Ἡ θλιμμένη του ψυχή,
Καὶ τοῦ λέγει· Ὅπλα φωνάζει
Τώρα ἡ Ἑλλάδα· πᾶμε ἐκεῖ.

33

Καὶ κινάει νὰ σ' ἀπαντήσῃ·
Καὶ ἡ Φήμη τοῦ Ποιητοῦ,
Ποῦ τὸν κόσμο εἶχε γυρίσῃ,
Καὶ τὴ δέχτηκαν παντοῦ,

34

Μπροστοπάταε, νὰ σὲ κράξῃ
Μὲ ὄνομα τόσο γλυκύ,
Ποῦ ὁποιο μάτι σὲ κυττάξῃ
Σὲ ξανοίγει πλέον σεμνή.

35

Τὸν ἀκλούθησεν ὁ πλοῦτος,
Θεῖος 'ς τὰ χέρια τοῦ καλοῦ,
Καὶ κακόπραχτος, ἂν οὕτως
Καὶ εἶν' 'ς τὰ χέρια τοῦ κακοῦ.

36

Μ' ἕνα βλέμμα, ὁποῦ φονεύει
Τὰ φρονήματα τὰ αἰσχρά,
Τρομερὴ τὸν συντροφεύει,
Στέκοντάς του εἰς τὴ δεξιά,

37

Καὶ ὄντας ἄφαντη 'ς τοὺς ἄλλους,
Τοῦ 'Αλκαίου ἡ σκιά,
Καὶ τοὺς ὤμους τοὺς μεγάλους
Λίγο γέρνοντας, κρυφὰ

38

Λόγια ἀθάνατα τοῦ λέει,
Μὲ τὰ ὁποῖα 'ς τὰ σωθικὰ
Τὸ θυμὸ τοῦ ξανακαίει
Ἐναντίον 'ς τὴν ἀδικιά·

39

Θυμὸν, τρόμο ὅλον γεμᾶτον,
Ποῦ νικάει τὴν ταραχὴ
Τῶν βροντόκραυγων ἁρμάτων,
Καὶ πετειέται ὁλοῦ μὲ ὁρμή,

40

Καὶ τοῦ τύραννου χτυπάει
Τὴ βουλή, καὶ τὴν ξυπνᾷ,
'Σ τὴ στιγμή, ποῦ μελετάει
Τῶν λαῶν τὴ συφορά.

41

Μόνον άκουε τοῦ Κοράκου (27)
Τῆς Αὐστρίας τὸ κραυγητό,
Ποῦ δὲν ἔκρωξε τοῦ κάκου,
Καὶ ἐπεθύμαε τὸ κακό.—

42

Ὁμοίως ἔστρεφεν ἡ Μοῖρα, (28)
Ποῦ εἶχε πάντοτε σταθῇ
Μέσ' 'ς τῆς Κόλασης τὴ θύρα
Μὲ τὸ Κρῖμα ἀνταμωτή,

43

Ἔστρεφε κατὰ τὴ Χτίση,
Γιατὶ ἐμύριζε νεκρὴ
Μυρωδία, ποῦ χε σκορπίση
Ἡ πικρὴ μεταβολή·

44

Καὶ ἀπὸ τ' ἄπειρο διάστημα
Ἀντισήκωνε ψηλὰ
Τὸ μιαρό της τὸ ἀνάστημα,
Νὰ χαρῇ τὴ μυρωδιά.

45

—'Σ τὴν Ἑλλάδα χαροκόπι,
Γιατὶ Ἐκεῖνον, ποῦ ζητεῖ,
Βλέπει νἄρχεται, καὶ οἱ τόποι
Ποῦ ἡ σκλαβιὰ καταπατεῖ,

46

Χαμηλὴ τὴν κεφαλή τους,
Ἀγροικῶντας τὴ βουή,
Ἐδακρύζαν, καὶ οἱ δεσμοί τους
Τοὺς ἐφάνηκαν διπλοῖ.

47

'Αλλὰ ἀμέσως ὅλοι οἱ ἄλλοι
Ποῦ εἶχαν ἐλευθερωθῇ,
Καὶ ἔχουν δάφνη 'ς τὸ κεφάλι
Ποῦ δὲ θέλει μαραθῇ,

48

Ταῖς σημαίαις τους ξεδιπλώνουν,
Καὶ ταῖς δάφναις, ποῦ φοροῦν,
Χαιρετῶντάς τον σηκώνουν,
Καὶ μ' αὐταῖς τὸν προσκαλοῦν.

49

Ποῦ θὰ πάῃ; Βουνὰ καὶ λόγγοι
Καὶ λαγκάδια ἀΐλογοῦν.
Ποῦ θὰ πάῃ ;—'Σ τὸ Μεσολόγγι,
Καὶ ἄλλοι ἂς μὴ ζηλοφθονοῦν.

50

Τέτοιο χῶμα, ἀπ' τὴν ἡμέρα (29)
Τὴ μεγάλη τοῦ Χριστοῦ,
Ποῦ εἶχε φέρῃ ἀπ' τὸν αἰθέρα
Τιμὴ ἐμᾶς καὶ δόξα Αὐτοῦ,

51

Εἶν' ἱερὸ προσκυνητάρι,
Καὶ δὲ θέλει πατηθῇ
'Απὸ βάρβαρο ποδάρι,
Πάρεξ ὅταν χαλαστῇ.

52

Δέν ἦταν τὴ μέρα τούτη
Μοσχολίβανα, ψαλμοί.
Νά, μολίβια, νά, μπαροῦτι,
Νά, σπαθιῶν λαμποκοπή.

53

'Σ τὸν ἀέρα ἀνακατώνονται
Οἱ σπιθόβολοι καπνοί,
Καὶ ἀπὸ πάνου φανερώνονται
Ἥσκιοι θεῖοι πολεμικοί·

54

Καὶ εἶναι αὐτοί, ποῦ πολεμῶντας
Ἐσκεπάσανε τὴ γῆ,
Πάνου εἰς τ' ἅρματα βροντῶντας
Μὲ τὸ ἐλεύθερο κορμί.

55

Καὶ ἀγκαλιάσματα ἐκεῖ πλήθια,
Δάφναις ἔλαβαν, φιλιά,
Ὅσα ἐλάβανε εἰς τὰ στήθια (30)
Βόλια τούρκικα σπαθιά.

56

Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πολεμάρχοι
Περιζώνουνε πυκνοὶ
Τὴν ψυχὴ τοῦ Πατριάρχη,
Ποῦ τὸν πόλεμο εὐλογεῖ·

57

Καὶ ἀναδεύονται, καὶ γέρνουν,
Καὶ εἰς τὸ πρόσωπο ἱλαροί,
Χεραπλώνουνε καὶ παίρνουν
Ἀπὸ τὴ σπιθοβολή.

58

Ἐδῶ βλέπει ἀντρειωμένα
Νὰ φρονοῦν παρὰ ποτέ·
Καὶ ὅλος ἔρωτα γιὰ σένα
Προσηλώνεται 'ς ἐσέ·

59

Τὸ πουλί, ποῦ βασιλεύει
Πάνου εἰς τ' ἄλλα τὰ πουλιά,
Γληγορώτατα ἀναδεύει
Τὰ αἰθερόλαμνα φτερά,

60

Τρέχει, χάνεται, καὶ πίνει
Τόλμην πίνει ὁ ὀφθαλμὸς
Ἀπὸ τ' ἄστρον, ὁποῦ χύνει
Κύματα ἄφθαρτα φωτός.

61

Πλανημένη ἡ φαντασιά του
Μέσ' 'ς τὸ μέλλον τὸ ἀργό,
Ποῦ προσμένει τ' ὄνομά του
Να τὸ κάμη πλεον λαμπρό,

62

Ὁλοφλόγιστη πηδάει
Εἰσὲ μία ματιοῦ ῥοπή·
Στρέφει ἀπέχει καὶ κυττάει· —
Ἀνεκδιήγητη ἀντηχεῖ

63

Ἀπ' τοῦ κόσμου ὅλου τα πέρατα
Τοῦ Καιροῦ ἡ χλαλοή,
Καὶ διηγῶντάς του τὰ τέρατα
Τοῦ χτυπάει τὴν ἀκοή·

64

Ἔθνη ποῦ ἄλλα φοβερίζουν,
Φωναῖς, θρόνοι δυνατοί·
Ἄλλοι πέφτουνε, ἄλλοι τρίζουν,
Καὶ ἄλλοι ἀτάραχτοι καὶ ὀρθοί·

65

Ἀπὸ φόβο καὶ ἀπὸ τρόμο,
Ἀπὸ βάρβαρους δεσμούς,
Ποῦ ναι σκόρπισι εἰς κάθε δρόμο,
Καὶ ἀπὸ μύριους ὑβρισμούς,

66

Βγαίνει, ἀνάμεσα 'ς τοὺς κρότους
Τῶν γενναίων, ποῦ τὴν παινοῦν,
Καὶ κυττοῦνται ἀνάμεσό τους
Γιὰ τὸ θαῦμα ποῦ θωροῦν,

67

Μία Γυναῖκα, ποῦ χε βάλῃ
Μέσ' 'ς τὰ βάσανα ο καιρός,
Ξαναδείχνοντας τα κάλλη
Ποῦ τῆς ἔσβυσε ὁ ζυγός,

68

Μόνον ἔχοντας γιὰ σκέπη
Τὰ τουφέκια τὰ ἐθνικά,
Καὶ τὸ χαίρεται νὰ βλέπῃ
Πῶς καὶ Αὐτὸς τὴν ἀκλουθᾷ.

69

Ἄχ ! συνέρχεται . . . ξανοίγει
Ἐρινύαν φαρμακερή,
Ὁποῦ ἀγιάτρευτην ἀνοίγει
Τῆς Ἑλλάδας μίαν πληγή·

70

Ἐρινύαν ἀπὸ τὰ χθόνια
Ποῦ ἡ Ἐλπίδα ἀπαρατᾷ·
Ἡ θεομίσητη Διχόνοια
Ποῦ τὸν ἄνθρωπον χαλνᾷ.

71

Ἀφοῦ ἐδιώχτηκε ἀπὸ τ' ἄστρα
Ὅπου ἐτόλμησε να πᾷ,
Πάει 'ς τοὺς κάμπους, πάει 'ς τὰ κάστρα,
Χωρὶς ναὕρῃ δυσκολιά.

72

Καὶ κρατῶντας κάτι φίδια
Ποῦ εἶχε βγάλῃ ἀπ' τὴν καρδιά,
Καὶ χτυπῶντάς τα πιτήδεια
Εἰς τοὺς Ἕλληνας, περνᾷ·

73

Καὶ ὄχι πλέον τραγούδια νίκης
Ὡσὰν πρῶτα, ἐνῷ τυφλά,
Μὲ τὸ τρέξιμο τῆς φρίκης,
Τούρκικα ἄλογα πολλὰ

74

Ἐτσακίζανε τὰ χνάρια
'Σ τὴν ἀπέλπιστη φυγή,
Καὶ ἐγκρεμίζαν παλληκάρια
Τοῦ γκρεμνοῦ ἀπὸ τὴν κορφή.

75

Ὄχι πλέον, ὄχι τὰ δυνα-
τὰ στοιχεῖα νὰ μᾶς θωροῦν,
Καὶ νὰ ὀργίζωνται καὶ ἐκεῖνα
Καὶ γιὰ μᾶς νὰ πολεμοῦν· (31)

76

Ἀλλὰ πάει 'ς τοὺς νόας μία θέρμη,
Ποῦ εἶναι ἀλλιώτικη ἀπ' αὐτή,
Ὁποῦ ἐσκόρπησε 'ς τὴν ἔρμη
Χιὸ τοῦ Τούρκου ἡ πιβουλή, (32)

77

Ὅταν τόσοι ἐπέφταν χάμου,
Καὶ μὲ λόγια ἀπελπισιᾶς,
Κόψε με, ἔλεγάν, Ἀγᾶ μου,
Καὶ τοὺς ἔκοβεν ὁ Ἀγᾶς.

78

Ὅμως θέρμη· ποῖος ὑβρίζει
Τὸν καλήτερο, καὶ ποιὸς
Λόγια ἀνόητα ψιθυρίζει·
Ἄλλος στέκεται ὀκνηρός.

79

Ἄλλος παίρνει τὸ ποτῆρι
Ἀποκάτου ἀπ' τὴν ἐλιά,
Ὡσὰν νά τουν πανηγύρι,
Μὲ τὰ πόδια διπλωτά·

80

Καὶ ἄλλοι, ἀλίτηροι! χτυπῶντας
Πέφτουνε 'ς τὸν ἀδελφό,
Καὶ παινεύονται, θαρρῶντας
Πῶς ἐχτύπησαν ἐχθρό.

81

Καὶ τοὺς φώναξε· «Φευγᾶτε
»Τ'ς Ἐρινύας τὴν τρικυμιά·
»Ὦ! τί κάνετε; Ποῦ πᾶτε;
»Γιὰ φερθῆτε εἰρηνικά·

82

»Γιατὶ ἀλλιῶς θὲ νὰ βρεθῆτε
»Ἢ μὲ ξένο βασιλιά,
»Ἢ θὰ καταφανισθῆτε
»Ἀπὸ χέρια ἀγαρηνά.» (33)

83

'Αφοῦ ἐδῶ 'ς τὴν παλαιά σου
Κατοικία καὶ ἄλλη φορὰ
Μὲ διχόνοιαις τὰ παιδιά σου
Σοῦ ἑτοιμάσανε ἐξοριά,

84

'Από τότε: ὁποῦ ἐσώθη
'Σ τὴν Ἑλλάδα ὁ Στρατηγός,
Ὁποῦ ὁ Ἕλληνας εἰπώθη
(Καὶ τώρα ὄχι) ὁ στερινός,

85

Ἕως ποῦ ὁ κόσμος ἐβαστοῦσε
Τὸν ἀπάνθρωπον 'Αλῆ,
Ποῦ ὅσον αἷμα καὶ ἂν ρουφοῦσε
Τόσο ἐγύρευε νὰ πιῇ,

86

'Επερνοῦσαν οἱ αἰῶνες
Ἢ σὲ ξένη ὑποταγή,
Ἢ μὲ ψεύτικαις κορώναις,
Ἢ μὲ σίδερα καὶ ὀργή· (34)

87

Καὶ ἦλθε τότες καὶ ἐπερπάτει (35)
Ὅπου ἐπάταγες 'Εσύ,
Καὶ τοῦ δάκρυζε τὸ μάτι,
Καὶ ἐπεθύμαε νὰ Σὲ ἰδῇ,

88

Κ' ἔλεε· Πότε ἔρχεσαι πάλι!
Καὶ δὲν εἶναι ἀληθινό,
Πῶς μᾶς ἔχει ἀδικοβάλη
Μὲ βρισιαῖς καὶ μὲ θυμό. (36)

89

Ἐζωγράφιζαν οἱ στίχοι
Τὸν γαλάζιον οὐρανό,
Καὶ ἐκλαιόνταν μὲ τὴν τύχη,
Καὶ μὲ τ' ἄστρο τὸ κακό,

90

Εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει νὰ σκύψῃ
Κάθε δύναμη θνητή,
Καὶ ἡ πατρίδα του νὰ στρίψῃ
Παντελῶς δὲν ἠμπορεῖ.

91

Τώρα ἀθάμπωτη ἔχει δόξα,
Καὶ μὲ φέρσιμο τερπνὸν
Βλέπει ἀδύνατα τὰ τόξα
Τῶν ἀντίζηλων ἐθνῶν·

92

Καὶ λαοὺς ἀλυσοδένει,
Καὶ εἰς τὰ πόδια τοὺς πατεῖ,
Καὶ τὸ πέλαγο σωπαίνει
Ἂν τοῦ σύρῃ μία φωνή·

93

Τέχναις, ἄρματα, σοφία,
Τῆνε κάνουν δοξαστή,
Ὅμως θά βρουνε εὐκαιρία
Νὰ τὴν φθείρουνε οἱ καιροί,

94

Καὶ νὰ ἰδῇ τὸ ῥοιζικό της
Καθὼς εἶναι ἡ καταχνιά,
Ποῦ εἰς τὸ κλῖμα τὸ δικό της
Κρύβει τὴν ἀστροφεγγιά.

95

«Ποῦ εἶν'» θὰ λένε σαστισμένοι
»Τὸ Λεοντάρι τὸ Ἀγγλικό;
»Εἶναι ἡ χήτη του πεσμένη,
»Καὶ τὸ μούγκρισμα βουβό.»

96

Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς νὰ ξαναζήσῃ
Ἦταν ἄξια, καὶ νὰ ἰδῇ
Ὁ ἐρχομὸς νὰ τὴν τιμήσῃ
Τοῦ ὑψηλότατου Ποιητῇ.

97

Ἔστεκε 'ς τὸ μισημένο
Τὸ ζυγὸ μ' ἀρᾳθυμιά·
Τὸ ποδάρι εἶχε δεμένο,
Ἀλλὰ ἐλεύθερη καρδιά.

98

Ἐκαθότουνε εἰς τὰ ὄρη
Ὁ Σουλιώτης ξακουστός·
Νὰ τὸν διώξῃ δὲν ἠμπόρει
Πεῖνα, δίψα, καὶ ἀριθμός. (37)

99

Συχνὰ σπῶντας τὰ θηκάρια
Μὲ τὰ χέρια τὰ λιγνά,
Ὁρμοῦν 'ς ἄπειρα κοντάρια·
Ταῖς γυναῖκές των συχνά.

100

Μεγαλόψυχα τραβάει
Τὸ ἴδιον αἴσθημα τιμῆς,
Ποῦ κυττῶντας τὸν Κομβάῦ
Εἶχε ὁ ἀνδρεῖος Τραγουδιστής.

101

Ταῖς ἐμάζωξε εἰς τὸ μέρος
Τοῦ Τσαλόγγου τὸ ἀκρινὸ
Τῆς ἐλευθεριᾶς ὁ ἔρως,
Καὶ ταῖς ἔμπνευσε χορό· (39)

102

Τέτοιο πήδημα δὲν τὸ εἶδαν
Οὔτε γάμοι, οὔτε χαραῖς,
Καὶ ἄλλαις μέσα τους ἐπήδαν
Ἀθῳότεραις ζωαῖς·

103

Τὰ φορέματα ἐσφυρίζαν
Καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιά,
Κάθε γῦρο ποῦ ἐγυρίζαν
Ἀπὸ πάνου ἔλειπε μιά·

104

Χωρὶς γόγγυσμα κι' ἀντάρα
Παρὰ ἐκείνη μοναχά,
Ὁποῦ ἐχάναν μὲ τὴν χάρα,
Μὲ τὰ στήθια, 'ς τὰ γκρεμά. (40)

105

'Σ τὰ ἴδια ὄρη ἐγεννηθῆκαν
Καὶ τὰ ἀδάμαστα παιδιά,
Ποῦ τὴν σήμερο ἐχυθῆκαν
Πάντα οἱ πρῶτοι 'ς τὴ φωτιά.

106

Γιατί, ἀλλοίμονον! γυρίζοντας
Τ'ς ηὗρε ὁ Μπάϊρον σκυθρωπούς;
Ἐγυρεύανε δακρύζοντας
Τὸν πλέον ἔνδοξο ἀπ' αὐτούς. (41)

107

Όταν 'ς τῆς νυχτὸς τὰ βάθη
Τὰ πάντα ὅλα σιωποῦν,
Καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπο τὰ πάθη,
Ποῦναι ἀνίκητα ἀγρυπνοῦν,

108

Καὶ γυρμένοι εἰς τὸ πλευρό τους
Οἱ στρατιῶταις τοῦ Χριστοῦ,
Μύρια βλέπουν 'ς τ' ὄνειρό τους
Ξεψυχίσματα τοῦ ἐχθροῦ·

109

Αὐτὸς ἄγρυπνος στενάζει,
Καὶ εἰς τὴν πλάκα τὴν πικρή,
Ποῦ τὸν Μπότσαρη σκεπάζει,
Γιὰ πολλὴ ὥρα ἀργοπορεῖ·

110

Ἔχει πλάγιασμα θανάτου
Καὶ ἄλλος ἄντρας φοβερὸς (42)
Εἰς τὰ πόδια του ἀποκάτου,
Καὶ εἶναι ἀντίκρυ του ὁ ναός.

111

Ἀκριβὸ σὰν τὴν ἐλπίδα,
Ποῦ ἔχει πάντοτε ὁ θνητός,
Γλυκοφέγγει ἀπ' τὴ θυρίδα
Τ'ς Ἁγιας Τράπεζας τὸ φῶς·

112

Μέσαθε ἔπαιρνε ὁ ἀέρας
Μὲ δροσόβολη πνοὴ
Τὸ λιβάνι τῆς ἡμέρας,
Καὶ τοῦ τό φερνε ὡς ἐκεῖ.

113

Δὲν ἀκοῦς γύρου πατήματα·
Μόν' τὸν ἤσκιο του θωρεῖς,
Ὁποῦ ἁπλώνεται 'ς τὰ μνήματα,
Ἔρμος, ἄσειστος, μακρύς,

114

Καθὼς βλέπεις καὶ μαυρίζει
Ἥσκιος νέου κυπαρισσιοῦ,
Ἂν τὴν ἄκρη του δὲ 'γγίζει
Αὖρα ζέφυρου λεπτοῦ.

115

Πές μου 'Ανδρεῖε, τί μελετοῦνε
Οἱ γενναῖοι σου στοχασμοί,
Ποῦ πολλῃώρα ἀργοποροῦνε
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴν ταφή ;

116

Σκιάζεσαι ἴσως μὴ χουμήσουν
Ξάφνου οἱ Τοῦρκοι τὸ πρωί,
Καὶ τὸ στράτευμα νικήσουν,
Ποῦ ἔχει ἀνίκητην ὁρμή ;

117

Σκιάζεσαι τοὺς Βασιλιάδες,
Ποῦ ἔχουν Ἕνωσιν Ἱερή,
Μὴ φερθοῦνε ὡσὰν Πασάδες
'Σ τὸν Μαχμοὺτ ἐμπιστευτοί ;

118

Ἦ σοῦ λέει 'ς τὰ σπλάχνα ἡ φύσις
Μ' ἕνα κίνημα κρυφό,—
»Τὴν Ἑλλάδα θὲ ν' ἀφήσῃς,
»Γιὰ νὰ πᾷς 'ς τὸν Οὐρανό»—;

119

Βγαίνει μάγεμα ἀπ' τὴ στάχτη
Τῶν Ἡρώων καὶ τὸν βαστᾷ,
Καὶ τὴ θέλησῃ τοῦ ἀδράχτει·
Τότε αἰσθάνεται μὲ μιὰ

120

Τὴν ἀράθυμη ψυχή του,
Ποῦ μὲ φλόγα ἀναζητεῖ
Νὰ τοῦ σύρῃ τὸ κορμί του
Σὲ φωτιὰ πολεμική.—

121

Τοῦ πολέμου ἔνδοξοι οἱ κάμποι !
Εἶδ' ἡ Ἑλλάδα τολμηρὰ
Καὶ τὸ Σοφοκλῆ νὰ λάμπῃ
Μέσα 'ς τὴν ἀρματωσιά·

122

Καὶ εἶδε Αὐτόν, ποῦ παρασταίνει
Μαζωμένους τοὺς Ἑφτὰ
'Σ τὴν ἀσπίδα αἱματωμένη,
Ὅπου ὡρκώνονταν φριχτά·

123

Ἐτραγούδααν προθυμότερα
Ταῖς ᾠδαῖς του τὰ παιδιά,
Καὶ αἰσθανόντανε ἀντρειότερα
'Σ τὴν ἀνήλικη καρδιά·

124

Καὶ τὰ μάτια τους γελοῦσαν,
Μάτια μαῦρα ὡς τὴν ἐλιὰ
Τῶν μερτιῶν, ὁποῦ βαστοῦσαν
Τραγουδῶντάς ταις γλυκά.

125

—'Σ τὴ φωτιά ! καὶ θρέφει ἐλπίδα
Νὰ νικήσῃ, νὰ ἠμπορῇ
Νὰ ἐπιστρέψῃ 'ς τὴν Πατρίδα,
Τὸ χοράσιο του νὰ εὑρῇ·

126

Νὰ τοῦ λέγῃ μ' ἕνα δάκρυ·
«Χαίρου, τέκνο μου ἀκριβό,
»Εἰς τοῦ στήθους μου τὴν ἄκρη
»Ἐλαβώθηκα καὶ ἐγώ.

127

«Βάλε, φῶς μου, τὴν παλάμη
»Εἰς τὰ στήθια τοῦ πατρός·
»Νὰ τὴν ζώνη, ποῦ εἶχε κάμῃ
»Κόρη Τούρκισσα τοῦ ἀντρός.»

128

Καὶ τὸ πέλαγο ἀγναντεύει
Ἴσως τώρα ἡ χορασιά;
Καὶ ξεφάντωση γυρεύει
Μὲ τραγούδια τρυφερά.

129

«Τὸν γονιό μου, Πρόνοια Θεία,
»Κάμε τόνε νικητή,
»Εἰς τὰ χώματα, 'ς τὰ ὁποῖα
»Ἡ γυναῖκα ἀπαραιτεῖ

130

»Τὰ στολίδια, τὸν καθρέφτη,
»Καὶ ἀποκάτου ἀπ' τὸ βυζὶ
»Ζώνεται ἅρματα καὶ πέφτει
»Ὅπου κίνδυνο θωρεῖ·

131

»Κάμε Ἐσὺ μὲ τὴν μητέρα
»Τῇ γλυκειά μου νὰ ἑνωθῇ· (44)
»Ἔλα γλήγορα, πατέρα,
»Ὅλη ἡ Ἀγγλία σὲ καρτερεῖ.

132

»Τὸ καράβι πότε ἀράχνει
»Εἰσὲ θάλασσα ἀγγλική;
»Μοῦ σπαράζουνε τὰ σπλάχνη,
»Ὁποῦ μοῦ ἔκαμες ἐσύ.

133

»Πές, πότ' ἔρχεσαι;»... Ὁλοένα
Εἶν' τὸ πλοῖό του 'ς τὰ 'νερά,
Ποῦ φλοιβίζουνε σχισμένα,
Καὶ πῶς δὲν τ' ἀγροικᾷ.

134

Ποῖος ἀλλοίμονον! μᾶς δίνει
Μίαν ἀρχὴ παρηγοριᾶς;
Ἀπ' αὐτὸν δὲ θὲ νὰ μείνῃ
Μήτε ἡ στάχτη του μὲ μᾶς·

135

Θὰ τὴν ἔχουν ἄλλοι!... Ὦ! σύρε,
Σύρε, Μπάϊρον, 'ς τὸ καλό·
Ὕπνος ἔξαφνα σ' ἐπῆρε,
Ποῦ δὲν ἔχει ξυπνημό·

136

Εἶναι ἀδιάφορο, δὲ βλάβει,
Ἂν ἐκεῖ σιμοτινὸ
Πλέξῃ ἢ τούρκικο καράβι,
Ἢ καράβι ἑλληνικό.

137

Ἄκου, Μπάϊρον, πόσον θρῆνον
Κάνει, ἐνῷ σὲ χαιρετᾷ,
Ἡ Πατρίδα τῶν Ἑλλήνων·
Κλαῖγε, κλαῖγε, Ἐλευθεριά.

138

Γιατὶ ἐκείτεταν ᾿ς τὴν κλίνη,
Καὶ τοῦ ἐβάραινε πολὺ
Πῶς γιὰ πάντα εἶχε νὰ μείνῃ,
Καὶ ἀπὸ Σὲ νὰ χωριστῇ·

139

Ἀρχινάει τοῦ ξεσκεπάζει
Ἄλλον κόσμο ὁ λογισμός,
Καὶ κάθε ἄλλο σκοταδιάζει,
Καὶ τοῦ κρύβεται ἀπ᾿ ἐμπρός.

140

Ἀλλὰ ἀντίκρυ ἀπὸ τὰ πλάσματα
Τοῦ νοὸς τὰ ἀληθινά,
Τοῦ προβαίνουν δύο φαντάσματα
Ὁλοζώντανα καὶ ὀρθά· (45)

141

Ἡ ἀκριβή του θυγατέρα,
Καθὼς ἔμεινε μικρή, (46)
Ἐνῷ ἡ τύχη τὸν πατέρα
Ἐκαλοῦσε ἀλλοῦ, καὶ Ἐσύ.

142

Ἐσύ, θεία τοῦ ἀνθρώπου εἰκόνα,
Μὲ τὰ φέγγη σου, καὶ αὐτὴ
Ὁποῦ σ᾿ ἔφθανε ᾿ς τὸ γόνα
Μὲ τὴν ὥρια κεφαλή,

143

Γιὰ λίγη ὥρα τοῦ σηκώνετε
Τοῦ ἄλλου κόσμου τὴ θωριά,
Καὶ 'ς ἐσᾶς ἀντισηκώνεται
Μὲ τὴν πρόθυμη ἀγκαλιά. (47)

144

Ἔτσι ὁ Ἄνθρωπος τοῦ Αἰῶνος, (48)
Ὅταν ἔπαυε νὰ ζῇ,
Καθὼς ἤθελεν ὁ φθόνος,
'Σ ἕνα ἀγνώριστο νησί,

145

Καὶ εἶχε μάρτυρα εἰς τὸ βράχο
Τοῦ Θεοῦ τὸν ὀφθαλμό,
Καὶ τριγύρω του μονάχο
Τοῦ πελάου τὸ γογγυτό.

146

Ἐνῷ ἀνάδινε ἡ ψυχή του
Μόνους ἄφησε νὰ ἐλθοῦν
Ἡ Γαλλία καὶ τὸ παιδί του (49)
Πρὸς τὰ μάτια, πρὶν σβυσθοῦν·

147

Καὶ ὄχι ἡ μοῖρα, ὁποῦ σαρᾶντα (50)
Νίκαις τοῦ ἄδραξε ἡ σκληρή,
Καὶ βαρύτερη εἶναι πάντα
Σὲ καρδιὰ βασιλική·

148

Ὄχι ἡ δόξα ἡ περασμένη,
Ποῦ μὲ βία πολεμικὴ
Τοῦ ἔδειχνε τὴν Οἰκουμένη,
Λέγοντάς του· Ἀκαρτερεῖ.

149

'Σ τὴν ταφή του μὲ τὴν πάχνη
Χύν' ἡ βρύση τὸ νερό,
Ποῦ τοῦ δρόσισε τὰ σπλάχνη,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό. (51)

150

Ταῖς ἡμέραις, ὁποῦ ἂν μόνο
Τ' ὄνομά του ἤθελε 'πῇς,
'Ωλιγόστευαν 'ς τὸ θρόνο
Τὴν αὐθάδεια οἱ βασιλεῖς,

151

Κατὰ μᾶς καὶ Αὐτὸς ἀκόμη
Εἶχε ῥήξῃ μία ματιά· (52)
Εἶναι ἡ δάφνη ὡραία 'ς τὴν κόμη,
Ὅταν φέρνῃ ἐλευθεριά.

152

Ὦ νὰ μάθαινε ὁ Μεγάλος
Πόσην ἔδειξε χαρὰ
'Αγροικῶντας ἕνας Γάλλος·
'Εχαθῆκαν τὰ Ψαρά. (53)

153

Φωνὴν τρόμου ἡ 'Ελλάδα σύρνει,
Σύρνει, καὶ ἔπειτα σιωπεῖ·
Ὅμως κρότους μέσ' 'ς τὴ Σμύρνη
Ὅλη ἡ νύχτα ἠχολογεῖ.

154

Νά, ἀνθοστόλιστο τραπέζι·
Δὲν εἶν' γέννημα Τουρκῶν,
'Οποῦ τρώοντας περιπαίζει
Τὴν ἀντρεία τῶν Ψαριανῶν·

155

Μύρια λόγια, γέλια μύρια,
Καὶ χτυποῦν τὰ φωτερὰ
'Σ τὰ ξλογέμιστα ποτήρια,
Καὶ 'ς τὰ γέλια τὰ τρελλά.

156

Μὲ ἁρμονίαις τοὺς κράζει ἡ λύρα,
Καὶ ἐπετάχτηκαν ὁμοῦ,
Λυσσιασμένοι ἀπὸ τὴν πύρα
Τῆς χαρᾶς και τοῦ κρασιοῦ.

157

Καὶ χορεύουνε τριγύρου....
Γειά σας, Γάλλοι εὐγενικοί! (54)
Εἶν' τὰ χώματα τοῦ Ὁμήρου,
Ποῦ τὸ πόδι σας πατεῖ!

158

Γιατί μέσ' 'ς τ' ἀχρεῖά τους σπλάχνη
Τὸ φαγεῖ καὶ τὸ πιοτὸ
Σὲ φαρμάκι δὲν ἀλλάχνει,
Νὰ τοὺς φάη τὸ σωθικό; (55)

159

Καὶ ἀπ' τὴ μάνητα ν' ἀνάψη
Ἁρμοδιώτερος χορός,
Τὸν ὁποῖον μόνος νὰ πάψη
Σκληρὸς θάνατος καὶ ἀργός,

160

Γιὰ ν' ἀρχίσουν τὴ χαρά τους,
Ὄντας φάσματα ἐλαφρά,
Ἐμπροστὰ 'ς τὸ βασιλιά τους,
Καὶ 'ς τὸ Μπάϊρον ἐμπροστά,

161

Ὁποῦ φθάνοντας κεῖ κάτου
Ἴσως τοῦ μεινε ὡς ἐκεῖ
Ἡ ἀέρινη ἀγκαλιά του,
Σὰν προτήτερα, ἀνοιχτή!

162

Τόνε βλέπω! Τοῦ προβαίνουν
Ἄλλα φάσματα γοργά,
Ποῦ ἀκατάπαυστα πληθαίνουν
Σφόδρα, καὶ εἶναι Ἑλληνικά.

163

Γιὰ τὴν ποθητὴν Ἑλλάδα
Τόσο πρόθυμα ρωτοῦν,
Σὰν νὰ ἐζήτααν τὴ γλυκάδα
Τοῦ φωτὸς νὰ ξαναϊδοῦν. (56)

164

Κλάψαις ἄμετρα χυμέναις,
Χέρια ἀπλότρεμα, κραυγαῖς,
Ποῦ ἀπ' τ'ς ἀντίλαλους πωμέναις
Εἶναι πλέον τρομαχτικαῖς.

165

Κειὸς σεβάσμια προχωρῶντας,
Καὶ μὲ ἀνήσυχαις ματιαῖς, (57)
Τὰ προσώπατα κυττῶντας,
Καὶ κυττῶντας ταῖς πληγαῖς·

166

«Ἡ Διχόνοια κατατρέχει
»Τὴν Ἑλλάδα· ἂν νικηθῇ,
»ΜΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΧΕΙ,
»Τ' ὄνομά σας ξαναζῇ.»

1824.

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

XVIII

. . . .
. . . .

Ἐκύτταα, κ' ἦτανε μακρυὰ ἀκόμη τ' ἀκρογιάλι·
Ἀστροπελέκι μου καλό, γιὰ ξαναφέξε πάλι!
Τρία ἀστροπελέκια ἐπέσανε, ἕνα 'ξοπίσω 'ς τ' ἄλλο,
Πολὺ κοντὰ 'ς τὴν κορασιὰ μὲ βρόντημα μεγάλο·
Τὰ πέλαγα 'ς τὴν ἀστραπὴ κι' ὁ οὐρανὸς ἀντῆχαν
Οἱ ἀκρογιαλιαῖς καὶ τὰ βουνὰ μ' ὅσαις φωναῖς κι' ἂν εἶχαν.

XIX

Πιστέψετε π' ὅ,τι θὰ πῶ εἶν' ἀκριβὴ ἀλήθεια,
Μὰ ταῖς πολλαῖς λαβωματιαῖς, ποῦ μῶφαγαν τὰ στήθια,
Μὰ τοὺς συντρόφους, πῶπεσαν 'ς τὴν Κρήτη πολεμῶντας,
Μὰ τὴν ψυχήν, ποῦ μ' ἔκαψε τὸν κόσμο ἀπαρατῶντας.
(Λάλησε, Σάλπιγγα! κ' ἐγὼ τὸ σάβανο τινάζω,
Καὶ σχίζω δρόμο καὶ τ'ς ἀχνοὺς ἀναστημένους κράζω·
»Μὴν εἴδετε τὴν ὀμορφιά, ποῦ τὴν Κοιλάδα ἁγιάζει;
»Πέστε νὰ ἰδῆτε τὸ καλὸ ἐσεῖς κι' ὅ,τι σᾶς μοιάζει·
»Καπνὸς δὲ μένει ἀπὸ τὴ γῆ, νιὸς οὐρανὸς ἐγίνη!
Σὰν πρῶτα ἐγὼ τὴν ἀγαπῶ, καὶ θὰ κριθῶ μ' αὐτήνη».
—«Ψηλὰ τὴν εἴδαμε πρωΐ· τῆς τρέμαν τὰ λουλούδια
»'Σ τὴ θύρα τῆς Παράδεισος, ποῦ ἐβγῆκε μὲ τραγούδια·
»Ἔψαλλε τὴν Ἀνάσταση χαροποιὰ ἡ φωνή της,
»Κ' ἔδειχνεν ἀνυπομονιὰ γιὰ νὰ μπῆ 'ς τὸ κορμί της·

»Ὁ οὐρανὸς ὁλόκληρος ἀγροίκαε σαστισμένος,
»Τὸ κάψιμο ἀργοπόρουνε ὁ κόσμος ὁ ἀναμμένος.
»Καὶ τώρα ὀμπρὸς τὴν εἴδαμε· ὀγλήγορα σαλεύει·
»Ὅμως κυττάζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ κἄποιονε γυρεύει.

XX

Ἀκόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή. . . . . .
Κ' ἡ θάλασσα, ποῦ σκίρτησε σὰν τὸ χοχλὸ ποῦ βράζει,
Ἡσύχασε καὶ ἔγινε ὅλο ἡσυχία καὶ πάστρα,
Σὰν περιβόλι εὐώδησε κ' ἐδέχτηκε ὅλα τ' ἄστρα·
Κἄτι κρυφὸ μυστήριο ἐστέρεψε τὴ φύση
Κάθε ὀμορφιὰ νὰ στολιστῇ καὶ τὸ θυμὸ ν' ἀφήσῃ·
Δὲν εἶν' πνοὴ 'ς τὸν οὐρανό, 'ς τὴ θάλασσα, φυσῶντας
Οὔτε ὅσο κάνει 'ς τὸν ἀνθὸ ἡ μέλισσα περνῶντας,
Ὅμως κοντὰ 'ς τὴν κορασιά, ποῦ μ' ἔσφιξε κ' ἐχάρη,
Ἐσειότουν τ' ὁλοστρόγγυλο καὶ λαγαρὸ φεγγάρι
Καὶ ξετυλίζει ὀγλήγορα κἄτι ποῦ ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι' ὀμπρός μου ἰδοὺ ποῦ βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἔτρεμε τὸ δροσᾶτο φῶς 'ς τὴ θεϊκιὰ θωριά της,
'Σ τὰ μάτια της τὰ ὁλόμαυρα καὶ 'ς τὰ χρυσᾶ μαλλιά της.

XXI

Ἐκύτταξε τ' ἀστέρια, κ' ἐκεῖνα ἀναγαλλιάσαν,
Καὶ τὴν ἀχτινοβόλησαν καὶ δὲν τὴν ἐσκεπάσαν·
Κι' ἀπὸ τὸ πέλαο, ποῦ πατεῖ χωρὶς νὰ τὸ σουφρώνῃ,
Κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνάστημα σηκώνει,
Κι' ἀνεῖ τ'ς ἀγκάλαις μ' ἔρωτα καὶ μὲ ταπεινοσύνη,
Κ' ἔδειξε πᾶσαν ὀμορφιὰ καὶ πᾶσαν καλωσύνη.
Τότε ἀπὸ φῶς μεσημερνὸ ἡ νύχτα πλημμυρίζει,
Κ' ἡ Χτίσις ἔγεινε ναὸς ποῦ ὁλοῦθε λαμπυρίζει.
Τέλος 'ς ἐμὲ ποῦ βρίσκομουν ὀμπρός της μέσ' 'ς τὰ ρεῖθρα,
Καταπῶς στέκει 'ς τὸ Βοριᾶ ἡ πετροκαλαμήθρα,
Ὄχι 'ς τὴν κόρη, ἀλλὰ 'ς ἐμὲ τὴν κεφαλή της κλίνει·
Τὴν κύτταζα ὁ βαρυόμοιρος, μὲ κύτταζε κ' ἐκείνη·
Ἔλεγα πῶς τὴν εἶχα ἰδῇ πολὺν καιρὸν ὀπίσω,
Κἂν σὲ ναὸ ζωγραφιστὴ μὲ θαυμασμὸ περίσσο,

Κἄνε τὴν εἶχε ἐρωτικὰ ποιήση ὁ λογισμός μου
Κἂν τ' ὄνειρο, ὅταν μ' ἔθρεφε τὸ γάλα τῆς μητρός μου,
Ἤτανε μνήμη παλαιή, γλυκειά, κι' ἀστοχισμένη,
Ποῦ ὀμπρός μου τώρα μ' ὅλη της τὴ δύναμη προβαίνει·
Σὰν τὸ νερό, ποῦ τὸ θωρεῖ τὸ μάτι ν' ἀναβρύζη
Ξάφνου ὀχ τὰ βάθη τοῦ βουνοῦ, κι' ὁ ἥλιος τὸ στολίζει·
Βρύση ἔγινε τὸ μάτι μου, κι' ὀμπρός του δὲν ἐθώρα,
Κ' ἔχασα αὐτὸ τὸ θεϊκὸ πρόσωπο γιὰ πολληώρα,
Γιατὶ ἄκουγα τὰ μάτια της μέσα 'ς τὰ σωθικά μου,
Ποῦ ἐτρέμαν καὶ δὲ μ' ἄφιναν νὰ βγάλω τὴ μιλιά μου·
Ὅμως αὐτοὶ εἶναι θεοί, καὶ κατοικοῦν ἀπ' ὅπου
Βλέπουνε μεσ' 'ς τὴν ἄβυσσο καὶ 'ς τὴν καρδιὰ τ' ἀνθρώπου,
Καὶ ἔνοιωθα πῶς μοῦ διάβαζε καλήτερα τὸ νοῦ μου
Πάρεξ ἂν ἤθελε τῆς πῶ μὲ θλίψη τοῦ χειλιοῦ μου,
«Κύττα με μέσ' 'ς τὰ σωθικά, ποῦ φύτρωσαν οἱ πόνοι

. . . .

. . . .

»Ὅμως ἐξεχειλίσανε τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς μου·
»Τ' ἀδέλφια μου τὰ δυνατὰ οἱ Τοῦρκοι μοῦ τ' ἀδράξαν,
»Τὴν ἀδελφὴ μοῦ ἀτίμησαν, κι' ἀμέσως τὴν ἐσφάξαν,
»Τὸν γέροντα τὸν κύρην μου ἐκάψανε τὸ βράδυ
»Καὶ τὴν αὐγὴ μοῦ ῥήξανε τὴ μάννα 'ς τὸ πηγάδι
»'Σ τὴν Κρήτη. . . . .
»Μακρυὰ πὸ κεῖθ' ἐγιόμισα ταῖς φοῦχταις μου κ' ἐβγῆκα
»Βόηθα, Θεά, τὸ τρυφερὸ κλωνάρι μόνο νά χω·
»Σὲ γκρεμὸ κρέμουμαι βαθύ, κι' αὐτὸ βαστῶ μονάχο.

XXII.

'Εχαμογέλασε γλυκὰ 'ς τὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
Κ' ἐδάκρυσαν τὰ μάτια της, κ' ἐμοιάζαν τῆς καλῆς μου.
'Εχάθη, ἀλιά μου! ἀλλ' ἄκουσα τοῦ δάκρυου της ῥαντίδα
'Σ τὸ χέρι, ποῦ χα σηκωτὸ μόλις ἐγὼ τὴν εἶδα —
Ἐγὼ ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ δὲν ἔχω πλιὰ τὸ χέρι,
Π' ἀγνάντευεν 'Αγαρηνὸ κ' ἐγύρευε μαχαῖρι.
Χαρὰ δὲν τοῦ ναι ὁ πόλεμος· τ' ἁπλώνω τοῦ διαβάτη
Ψωμοζητῶντας, κ' ἔρχεται μὲ δακρυσμένο μάτι·

Κι' ὅταν χορτᾶτα δυστυχιὰ τὰ μάτια μου ζηλεύουν,
'Αργά, κι' ὄνειρατα σκληρὰ τὴν ξαναζωντανεύουν,
Καὶ μέσα 'ς τ' ἄγρο πέλαγο τ'ἀστροπελέκι σκάῃ,
Κ' ἡ θάλασσα νὰ καταπιῇ τὴν κόρη ἀναζητάῃ,
Ξυπνῶ φρενίτης, κάθομαι, κι' ὁ νοῦς μου κινδυνεύει,
Καὶ βάνω τὴν παλάμη μου, κι' ἀμέσως γαληνεύει·
Τὰ κύματα ἔσχιζα μ' αὐτό, τ' ἄγρια καὶ μυρωδᾶτα,
Μὲ δύναμη, ποῦ δὲν εἶχα μήτε 'ς τὰ πρῶτα νιᾶτα,
Μήτε ὅταν ἐκρατούσαμε, πετῶντας τὰ θηκάρια,
Μάχη στενὴ μὲ τοὺς πολλοὺς ὀλίγα παλληκάρια,
Μήτε ὅταν τὸν μπομπο-'Ισοὺφ καὶ τ'ς ἄλλους δύο βαροῦσα
Σύρριζα 'ς τὴ Λαβύρινθο π' ἀλαίμαργα πατοῦσα.
'Σ τὸ πλέξιμο τὸ δυνατὸ ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς μου
Κ' αὐτὸ μοῦ τ'αὔξαιν',-ἔκρουζε 'ς τὴν πλεύρα τῆς κυρᾶς μου.

. . . .

. . . .

'Αλλὰ τὸ πλέξιμ' ἄργουνε, καὶ μοῦ τ' ἀποκοιμοῦσε,
'Ηχός, γλυκύτατος ἠχός, ὁποῦ μὲ προβοδοῦσε,
Δὲν εἶναι κορασιᾶς φωνὴ 'ς τὰ δάση ποῦ φουντώνουν,
Καὶ βγαίνει τ' ἄσπρο τοῦ βραδιοῦ καὶ τὰ νερὰ θολώνουν,
Καὶ τὸν κρυφό της ἔρωτα τῆς φύσης τραγουδάει,
Τοῦ δέντρου καὶ τοῦ λουλουδιοῦ, ποῦ ἀνοίγει καὶ λυγάει·
Δὲν εἶν' ἀηδόνι κρητικό, ποῦ παίρνει τὴ λαλιά του
Σὲ ψηλοὺς βράχους κι' ἄγριους, ὅπ' ἔχει τὴ φωλιά του,
Κι' ἀντιβουΐζει ὁλονυχτῆς ἀπὸ πολλὴ γλυκάδα
Ἡ θάλασσα πολὺ μακρυά, πολὺ μακρυὰ ἡ πεδιάδα,
Ὥστε ποῦ πρόβαλε ἡ αὐγὴ καὶ ἔλυωσαν τ' ἀστέρια,
Κι' ἀκούει κι' αὐτὴ καὶ πέφτουν της τὰ ρόδα ἀπὸ τὰ χέρια.
Δὲν εἶν' φιαμπόλι τὸ γλυκό, ὁποῦ τ' ἀγροίκαα μόνος
'Σ τὸν Ψηλορίτη, ὅπου συχνὰ μ' ἐτράβουνεν ὁ πόνος,
Κ' ἔβλεπα τ' ἄστρο τ' οὐρανοῦ μεσουρανῆς νὰ λάμπῃ,
Καὶ τοῦ γελοῦσαν τὰ βουνά, τὰ πέλαγα κ' οἱ κάμποι
Κ' ἐτάραζε τὰ σπλάχνα μου ἐλευθεριᾶς ἐλπίδα,
Κ' ἐφώναζα· ὢ θεϊκιά, κι' ὅλη αἵματα Πατρίδα!
Κι' ἅπλωνα, κλαίοντας, κατ' αὐτὴ τὰ χέρια μὲ καμάρι·
Καλή 'ν' ἡ μαύρη πέτρα της καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

Λαλούμενο, πουλί, φωνή, δὲν εἶναι νὰ ταιριάζῃ,
Ἴσως δὲ σώζεται 'ς τὴ γῆ ἦχος, ποῦ νὰ τοῦ μοιάζῃ
Δὲν εἶναι λόγια· ἦχος λεπτός...
Δὲν ἤθελε τὸν ξαναπῇ ὁ ἀντίλαλος κοντά του.
Ἂν εἶν' δὲν ἤξερα κοντά, ἂν ἔρχωνται ἀπὸ πέρα·
Σὰν τοῦ Μαϊοῦ ταῖς εὐωδιαῖς γιομίζαν τὸν ἀέρα,
Γλυκύτατοι, ἀνεκδιήγητοι....
Μόλις εἶν' ἔτσι δυνατὸς ὁ Ἔρωτας καὶ ὁ Χάρος.
Μ' ἄδραχνεν ὅλη τὴν ψυχή, καὶ νάμπῃ δὲν ἠμπόρει
Ὁ οὐρανός, κ' ἡ θάλασσα, κ' ἡ ἀκρογιαλιά, κ' ἡ κόρη·
Μὲ ἄδραχνε, καὶ μ' ἔκανε συχνὰ ν' ἀναζητήσω
Τὴ σάρκα μου νὰ χωρισθῶ γιὰ νὰ τὸν ἀκλουθήσω.
Ἔπαψε τέλος, κι' ἄδειασεν ἡ φύσις κ' ἡ ψυχή μου,
Ποῦ ἐστέναξε, κ' ἐγιόμισεν εὐθὺς ὀχ' τὴν καλή μου·
Καὶ τέλος φθάνω 'ς τὸ γιαλὸ τὴν ἀρραβωνιασμένη,
Τὴν ἀπιθώνω μὲ χαρά, κ' ἤτανε πεθαμένη.

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

ΗΤΟΙ

ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ (59)

Στοχασμοὶ τοῦ ποιητῆ.

Ἐφάρμοσε εἰς τὴν πνευματικὴ μορφὴ τὴν ἱστορία τοῦ φυτοῦ, τὸ ὁποῖον ἀρχινάει ἀπὸ τὸ σπόρο, καὶ γυρίζει εἰς αὐτόν, ἀφοῦ περιέλθῃ, ὡς βαθμοὺς ξετυλιγμοῦ, ὅλαις ταῖς φυτικαῖς μορφαῖς, δηλαδή, τὴ ῥίζα, τὸν κορμό, τὰ φύλλα, τ' ἄνθη, καὶ τοὺς καρπούς. Ἐφάρμοσέ την, καὶ σκέψου βαθιὰ τὴν ὑπόσταση τοῦ ὑποκειμένου, καὶ τὴ μορφὴ τῆς Τέχνης. Πρόσεξε ὥστε τοῦτο τὸ ἔργο νὰ γίνεται δίχως ποσῶς νὰ διακόπτεται.

Μία μεστὴ καὶ ὡραία δημοκρατία ἰδεῶν, οἱ ὁποίαις νὰ παρασταίνουν οὐσιαστικὰ τὸν εἰς ταῖς αἴσθησαις ἀόρατο Μονάρχη. Τότε εἶναι

ἀληθινὸ ποίημα. Ὁ Μονάρχης, ὁποῦ μένει κρυμμένος γιὰ ταῖς αἴσθησαις, καὶ γνωρίζεται μόνον ἀπὸ τὸ πνεῦμα, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθηκε, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ Καιροῦ· ἀλλὰ μία δημοκρατία ἰδεῶν ἐνεργεῖ αἰσθητὰ μέσα εἰς τὰ ὅρια τοῦ Καιροῦ.

Σκέψου βαθιά, καὶ σταθερά, (μία φορὰ γιὰ πάντα) τὴ φύση τῆς Ἰδέας, πρὶν πραγματοποιήσῃς τὸ ποίημα. Εἰς αὐτὸ θὰ ἐνσαρκωθῇ τὸ οὐσιαστικώτερο καὶ ὑψηλότερο περιεχόμενο τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἡ Πατρίδα καὶ ἡ Πίστις.

Ὁ θεμελιώδης ρυθμὸς τοῦ ποιήματος ἂς εἶναι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, τὸ Κοινὸ καὶ τὸ Κύριο (Proprio), συρριζωμένα καὶ ταυτισμένα μὲ τὴν γλῶσσα· ἂς ἐργάζεται (τὸ ποίημα) ἀδιάκοπα γιὰ τὴν ἀληθινὴν οὐσία, ἀλλὰ εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ τὸ καταλάβουν εἰμὴ οἱ νόες οἱ γυμνασμένοι καὶ βαθεῖς. Εἰς τοῦτο θὰ φθάσῃ τινὰς μὲ τρόπον ἁπλό, πλούσιον ὅμως ἀπὸ δεσίματα, θρέφοντας τὴ Μορφὴ μὲ τύπους δημοτικούς· λ. χ· ἑτοιμοθάνατος,—χρυσοπηγή,—χρυσοπράσινα, κ. ἄ.

Ὁ θεμελιώδης ρυθμὸς ἂς στυλωθῇ εἰς τὸ κέντρο τῆς Ἐθνικότητος, καὶ ἂς ὑψώνεται κάθετα, ἐνῷ τὸ νόημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πηγάζει ἡ Ποίηση, καὶ τὸ ὁποῖο αὐτὴ ὑπηρετεῖ, ἁπλώνει βαθμηδὸν τοὺς κύκλους του.

Ὅλο τὸ Ποίημα ἂς ἐκφράζῃ τὸ Νόημα, ὡσὰν ἕνας αὐτοΰπαρχτος κόσμος, μαθηματικὰ βαθμολογημένος, πλούσιος καὶ βαθύς. Μέσα εἰς αὐτὸ τὸ δρόμο μοναχὰ συγχωρεῖται νὰ προξενήσῃ τινάς, μὲ τὰ διάφορα ἀκόλουθα ἐφευρήματα, ταῖς πλέον μεγάλαις καὶ φοβεραῖς ἐντύπωσαις. Αὐτὸ δὲν ἔγινε ποτὲ ἀρκετὰ καλά. Ὅσοι ἐδοκίμασαν νὰ τὸ κάμουν (ὡς ὁ Εὐριπίδης, καὶ μ'αὐτὸν οἱ περισσότεροι τῶν νεωτέρων, οἱ ὁποῖοι εἶναι παιδιά του), ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰδέα, καὶ ὅποιος ἔχει νοῦ δὲν τὸ ὑποφέρει.

Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Χρέους (60) μακρινὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ φριχτὴ ἀγωνία μέσα εἰς τὴ δυστυχία καὶ εἰς τοὺς πόνους, ὅπως ἐκεῖθε φανερωθῇ ἀπείραχτη καὶ ἅγια ἡ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ Παράδεισος.

Πραγματοποίησε τούτη τὴν ἰδέα· ὅλοι οἱ ἀνθρώπινοι δεσμοί,—

πατρός,—ἀδελφοῦ,—γυναικός,—ριζωμένοι εἰς τὴ γῆ, καὶ μὲ αὐτοὺς ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς δόξας·—τοὺς ἁρπάζεται ἡ γῆ, καὶ τοιουτοτρόπως ἀναγκάζονται νὰ ξεσκεπάσουν εἰς τὰ βάθη τους τὴν ἁγιωσύνη τῆς ψυχῆς τους. Εἰς τὸν πάτο τῆς εἰκόνας πάντα ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸ μέλλον της. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος περνᾶνε ἀπὸ πόνον εἰς πόνον ἕως τὸν ἄκρον πόνο· τότε *ἔτρεξε ἡ θάλασσα*, καὶ ἡ ψυχή τους ἔπλεε εἰς τὴν πίκρα, καὶ ἐτρέκλιζαν ὡσὰν μεθυσμένοι. Τότε ὁ ἐχθρὸς τοὺς ζητεῖ ν' ἀλλαξοπιστήσουν Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος λέγει, ὅτι ὁ Σταυρὸς εἶναι ἡ καθέδρα τῆς ἀληθινῆς σοφίας· ἐπειδὴ ὅσα ὁ Ἰησοῦς εἰς τρεῖς χρόνους ἐδίδαξε μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, ὅλα τὰ ἀνακεφαλαίωσε εἰς τρεῖς ὥραις ἀπάνου εἰς τὸ Σταυρό.

Ἔντοναις δύναμαις, οἱ ὁποίαις ξετυλίζονται εἰς φυσικοεθνικὰ ὄργανα, εἰς μία μικρὴ γῆ· δύναμαις μεγάλαις κάθε λογῆς, οἱ ὁποίαις ἐμψυχώνουν τὸ ξετύλιγμα, ὁποῦ ἀκατάπαυτα προχωρεῖ μεγαλήτερο. Ἐνῷ αὐξαίνει, κάμε ὥστε ἀνάμεσα εἰς ταῖς νικηφόραις ἐνάντιαις δύναμαις νὰ εὑρίσκεται ἡ ἐνθύμηση τῆς περασμένης δόξας.—Οἱ Ἀδελφοποιτοί.—Μελέτησε καλὰ τὴ φύση τῆς Ἰδέας, καὶ τὸ ὑπερφυσικὸ καὶ γεννητικὸ βάθος της ἂς πετάξῃ ἔξω τὸ φυσικὸ μέρος, καὶ τοῦτο ἂς τεθῇ ἀδίαστα εἰς ὄργανα ἐθνικά.

Ἀλλὰ ὅπως φθάσῃ τινὰς εἰς τοῦτο, ἀνάγκη νὰ μελετήσῃ τὸν ὑπαστατικὸν ἥσκιον, ὁποῦ θὰ βγάλῃ ἔξω τὰ σώματα, μέσ' ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὸς θὰ φανερωθῇ μὲ ἐκεῖνα ἑνοποιημένος. Καὶ μέσα εἰς αὐτὰ τὰ σώματα ἂς ἐκφρασθῇ, εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἔργου, ἡ ἐθνικότης ὅσο τὸ δυνατὸ πλέον ἐκτεταμένη. Τοιουτοτρόπως ἡ Μεταφυσικὴ ἔγινε Φυσική.

Πάρε καὶ σύμπηξε δυνατὰ μίαν πνευματικὴ δύναμη, καὶ καταμέρισέ την εἰς τόσους χαρακτῆρες, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ν' ἀνταποκρίνωνται ἐμπράκτως τὰ πάντα. Σκέψου καλὰ ἂν τοῦτο θὰ γένῃ ῥομαντικὰ ἤ, ἂν εἶναι δυνατό, κλασικὰ ἢ εἰς εἶδος μιχτό, ἀλλὰ νόμιμο. Τοῦ δευτέρου εἴδους ἄκρο παράδειγμα εἶναι ὁ Ὅμηρος· τοῦ πρώτου ὁ Σέϊκσπηρ· τοῦ τρίτου, δὲν γνωρίζω.

Ἡ ἀπόλυτη ὕπαρξη τοῦ ποιήματος ἂς εἶναι πολυσήμαντη· μία ἀπὸ ταῖς σημασίαις· ἡ μικρὴ γῆ, ἕως τότε δίχως δόξα, δίχως ὄνομα, διὰ μιᾶς ὑψώνεται εἰς τὸ ἄκρο τῆς δόξας, πρῶτα μὲ τὸ νὰ σηκωθῇ, καὶ ἔπειτα μὲ τὸ νὰ βασταχθῇ, ἀποκρούοντας πολλαῖς δύναμαις, καὶ

ἀπὸ ἐκεῖ πέφτει εἰς τὴ βαθύτατη δυστυχία. Τοιουτοτρόπως μία ἑνότης πολλῶν δυνάμεων φανερώνεται εἰς τὴν ἰσοζυγία τῶν μορφῶν. Τὸ νόημα εἶναι πάντα τὸ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὡς τὸ τέλος, ὅπου εἶναι ἡ λέξι *αἱματοτσακισμένα*· — κ᾽ ἔτσι τωόντι κάθε λέξη ἐβγῆκε μεστὴ ἀπὸ τὸ νόημα, καὶ τὸ ἔργο δείχνεται ἀτομικό, σύμφωνο μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Γενικότητος, ποῦ τὸ ἐγέννησε.

Τὸ ποίημα ἂς ἔχῃ ἀσώματη ψυχή, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἀφοῦ σωματοποιηθῇ εἰς τὰ ὄργανα καιροῦ, τόπου, ἐθνικότητος, γλώσσας, μὲ τοὺς διαφορετικοὺς στοχασμούς, αἰσθήματα, κλίσαις κ. ἄ. (ἂς γένῃ ἕνας μικρὸς σωματικὸς κόσμος, ἱκανὸς νὰ τὴ φανερώσῃ), τέλος ἐπιστρέφει εἰς τὸ Θεό·

Σὲ βυθὸ πέφτει ἀπὸ βυθὸ ὡς ποῦ δὲν ἦταν ἄλλος,
Ἐκεῖθ᾽ ἐβγῆκε ἀνίκητος·

Κύτταξε νὰ σχηματίσῃς βαθμηδὸν ὡσὰν μίαν ἀναβάθρα ἀπὸ δυσκολίαις, ταῖς ὁποίαις θὰ ὑπερβοῦν ἐκεῖνοι οἱ Μεγάλοι, μὲ ὅσα οἱ αἴσθησαις ἀπορρουφοῦν ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά, τὰ ὁποῖα ἢ τοὺς τραβοῦν μὲ τὰ κάλλη τους, ἢ τοὺς βιάζουν μὲ τὴν ἀνάγκη καὶ μὲ τὸν πόνο, ἕως εἰς τὴν βεβαιότητα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ἐξαιρέτως μὲ τὴν ἐνθύμηση τῆς περασμένης δόξας. Ὅλα αὐτά, ὅσο μεγαλήτερα εἶναι καὶ πλέον διάφορα, εἰς τόσο ὑψηλότερο στυλοπόδι σταίνουν τὴν Ἐλευθερία μεστὴν ἀπὸ τὸ Χρέος, δηλαδή, ἀπ᾽ ὅσα περιέχει ἡ Ἠθική, ἡ Θρησκεία, ἡ Πατρίδα, ἡ Πολιτικὴ κ. ἄ.

Κάμε ὥστε ὁ μικρὸς Κύκλος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖο κινειέται ἡ πολιορκημένη πόλη, νὰ ξεσκεπάζῃ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖρά του τὰ μεγαλήτερα συμφέροντα τῆς Ἑλλάδας, γιὰ τὴν ὑλικὴ θέσι, ὁποῦ ἀξίζει τόσο γιὰ ἐκείνους, ὁποῦ θέλουν νὰ τὴ βαστάξουν, ὅσο γιὰ ἐκείνους, ὁποῦ θέλουν νὰ τὴν ἁρπάξουν,—καὶ γιὰ τὴν ἠθικὴ θέση, τὰ μεγαλήτερα συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος. Τοιουτοτρόπως ἡ ὑπόθεση δένεται μὲ τὸ παγκόσμιο σύστημα.—Ἰδὲς τὸν Προμηθέα καὶ ἐν γένει τὰ συγγράμματα τοῦ Αἰσχύλου. Ἂς φανῇ καθαρὰ ἡ μικρότης τοῦ τόπου, καὶ ὁ σιδερένιος καὶ ἀσύντριφτος κύκλος, ὁποῦ τὴν ἔχει κλεισμένη. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴ μικρότητα τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος παλαίβει μὲ μεγάλαις ἐνάντιαις δύναμαις, θέλει ἔβγουν οἱ Μεγάλαις Οὐσίαις.

Μεῖνε σταθερὸς εἰς τούτη τὴν ὑψηλὴ θέση. Ἡ θλίψη τους στέκε-

ται εἰς τὸ νὰ θυμοῦνται τὴν εὐτυχισμένη κατάστασή τους, ὅθεν ἔπρεπε νὰ βλαστήσῃ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Τώρα αἰσθάνονται ὅτι θὰ χάσουν τὰ πάντα· τὸ αἰσθάνονται βαθμηδὸν καὶ ἐπομένως ὀλικῶς. Ἡ πεῖνα δὲ μπαίνει εἰς τὸν κύκλον εἰμὴ μόνον ὡς ἐξωτερικὴ δύναμη, τὴν ὁποίαν ὑπερνικοῦν καθὼς ὅλαις ταῖς ἄλλαις.

Σκέψου τὴν ἰσοζυγία τῶν δυνάμεων, μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐκεῖνοι ἂς αἰσθάνωνται ὅλα, καὶ ἂς νικᾶνε ὅλα, μὲ τὴν οὐσίαν ἔξυπνη· τούταις ἂς νικᾶνε καὶ αὐταῖς, ἀλλ' ὡσὰν γυναῖκες.

Σχεδίασμα Α΄.

1

Τότες ἐταραχθήκανε τὰ σωθικά μου, καὶ ἔλεγα πῶς ἦρθε ὥρα νὰ ξεψυχήσω· καὶ εὑρέθηκα (61) σὲ σκοτεινὸ τόπο καὶ βροντερό, ποῦ ἐσκιρτοῦσε σὰν κλωνὶ στάρι 'ς τὸ μύλο ποῦ ἀλέθει ὀγλήγορα, ὡσὰν τὸ κόχλο 'ς τὸ νερὸ ποῦ ἀναβράζει· ἐτότες ἐκατάλαβα πῶς ἐκεῖνο ἤτανε τὸ Μεσολόγγι· ἀλλὰ δὲν ἔβλεπα μήτε τὸ κάστρο, μήτε τὸ στρατόπεδο, μήτε τὴ λίμνη, μήτε τὴ θάλασσα, μήτε τὴ γῆ ποῦ ἐπάτουνα, μήτε τὸν οὐρανό· ἐκατασκέπαζε ὅλα τὰ πάντα μαυρίλα καὶ πίσσα, γιομάτη λάμψη, βροντή, καὶ ἀστροπελέκι. καὶ ὕψωσα τὰ χέρια μου καὶ τὰ μάτια μου νὰ κάνω δέηση, καὶ ἰδοὺ μέσ' 'ς τὴ καπνίλα μία μεγάλη γυναῖκα μὲ φόρεμα μαῦρο σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα, ὅπου ἡ σπίθα ἔγγιζε κ' ἐσβενότουνε· καὶ μὲ φωνή, ποῦ ἐφαίνονταν πῶς νικάει τὴν ταραχὴ τοῦ πολέμου, ἄρχισε·

«Τὸ χάραμα ἐπῆρα
Τοῦ Ἥλιου τὸ δρόμο,
Κρεμῶντας τὴ λύρα
Τὴ δίκαιη 'ς τὸν ὦμο,
Κι' ἀπ' ὅπου χαράζει
Ὡς ὅπου βυθᾷ,

Τὰ μάτια μου δὲν εἶδαν τόπον ἐνδοξότερον ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀλωνάκι» (62).

2

Παράμερα στέκει
Ὁ ἄντρας, καὶ κλαίει· (63)
Ἀργὰ τὸ τουφέκι
Σηκώνει, καὶ λέει·
«Σὲ τοῦτο τὸ χέρι
»Τί κάνεις ἐσύ ;
»Ὁ ἐχθρός μου τὸ ξέρει
»Πῶς μοῦ εἶσαι βαρύ.»
Τῆς μάννας ὢ λαύρα!
Τὰ τέκνα τριγύρου
Φθαρμένα καὶ μαῦρα,
Σὰν ἤσκιους ὀνείρου·
Λαλεῖ τὸ πουλάκι
Ἐ τοῦ πόνου τὴ γῆ,
Καὶ βρίσκει σπειράκι,
Καὶ μάννα φθονεῖ.

3

Γροικοῦν νὰ ταράζη (64)
Τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα
Μιὰν ἄλλη, ποῦ μοιάζει
Τ' ἀντίλαλου πέρα·
Καὶ ξάφνου πετειέται
Μὲ τρόμου λαλιά·
Πολληώρα γροικειέται,
Κι' ὁ κόσμος βροντᾷ.

4

Ἀμέριμνον ὄντας
Τ' Ἀράπη τὸ στόμα
Σφυρίζει, περνῶντας
Ἐ τοῦ Μάρκου τὸ χῶμα·

Διαβαίνει, κι' ἀγάλι
Ξαπλώνετ' ἐκεῖ,
Ποῦ ἐβγῆκ' ἡ μεγάλη
Τοῦ Μπάϊρον ψυχή.

5

Προβαίνει καὶ κράζει
Τὰ ἔθνη σκιασμένα.

6

Καὶ ὢ πεῖνα καὶ φρίκη!
Δὲ σκούζει σκυλλί!

7

Καὶ ἡ μέρα προβαίνει,
Τὰ νέφια συντρίβει·
Νά, ἡ νύχτα ποῦ βγαίνει,
Κι' ἀστέρι δὲν κρύβει. (65)

Σχεδίασμα Β΄.

1

Ἄκρα τοῦ τάφου σιωπὴ 'ς τὸν κάμπο βασιλεύει·
Λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρί, κ' ἡ μάννα τὸ ζηλεύει·
Τὰ μάτια ἡ πεῖνα ἐμαύρισε· 'ς τὰ μάτια ἡ μάννα μνέει·
Στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα καὶ κλαίει·
«Ἔρμο τουφέκι σκοτεινό, τί σ' ἔχω γὼ 'ς τὸ χέρι;
Ὁποῦ σὺ μοῦ γινες βαρύ, κι' ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ ξέρει».

2

Τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε τὴν ἄνοιξη· ὁ ποιητὴς πρασταίνει τὴν Φύση, εἰς τὴ στιγμὴ ποῦ εἶναι ὡραιότερη, ὡς μία δύναμη, ἡ ὁποία, μὲ ὅλα τ' ἄλλα καὶ ὑλικὰ καὶ ἠθικὰ ἐνάντια, προσπαθεῖ νὰ δειλιάσῃ τοὺς πολιορκημένους· ἰδοὺ οἱ Στοχασμοὶ τοῦ ποιητῆ.

Ἡ ζωὴ ποῦ ἀνασταίνεται μὲ ὅλαις της ταῖς χαραῖς, ἀναβρύζον-

τας ὁλοῦθε, νέα, λαχταριστή, περιχυνόμενη εἰς ὅλα τὰ ὄντα· ἡ ζωὴ ἀκέραιη, ἀπ' ὅλα τῆς φύσης τὰ μέρη, θέλει νὰ καταβάλῃ τὴν ἀνθρώπινη ψυχή· θάλασσα, γῆ, οὐρανός, συγχωνευμένα, τὰ ὁποῖα πάλι πολιορκοῦν τὴν ἀνθώπινη φύση 'ς τὴν ἐπιφάνεια καὶ εἰς τὸ βάθος της.

Ἡ ὡραιότης τῆς φύσης, ποῦ τοὺς περιτριγυρίζει, αὐξαίνει εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὴν ἀνυπομονησία νὰ πάρουν τὴ χαριτωμένη γῆ, καὶ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὸν πόνο ὅτι θὰ τὴ χάσουν.

Ὁ Ἀπρίλης μὲ τὸν Ἔρωτα χορεύουν καὶ γελοῦνε,
Κ' ὅσ' ἄνθια βγαίνουν καὶ καρποὶ τόσ' ἅρματα σὲ κλειοῦνε.
Λευκὸ βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
Καὶ μέσ' 'ς τὴ θάλασσα βαθιὰ ξαναπετειέται πάλι,
Κι' ὁλόλευκο ἐσύσμιξε μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη.
Καὶ μέσ' 'ς τῆς λίμνης τὰ νερά, ὅπ' ἔφθασε μ' ἀσποῦδα,
Ἔπαιξε μὲ τὸν ἥσκιο της γαλάζια πεταλοῦδα,
Ποῦ εὐώδιασε τὸν ὕπνο της μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο·
Τὸ σκουληκάκι βρίσκεται 'ς ὥρα γλυκειὰ κ' ἐκεῖνο,
Μάγεμα ἡ φύσις κι' ὄνειρο 'ς τὴν ὀμορφιὰ καὶ χάρη,
Ἡ μαύρη πέτρα ὁλόχρυση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι·
Μὲ χίλιαις βρύσαις χύνεται, μὲ χίλιαις γλώσσαις κρένει
Ὅποιος πεθάνῃ σήμερα χίλιαις φοραῖς πεθαίνει.
Τρέμ' ἡ ψυχὴ καὶ ξαστοχᾷ γλυκὰ τὸν ἑαυτό της.

3

Ἐνῷ ἀκούεται τὸ μαγευτικὸ τραγοῦδι τῆς ἄνοιξης, ὁποῦ κινδυνεύει νὰ ξυπνίσῃ εἰς τοὺς πολιορκημένους τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς τόσον, ὥστε νὰ ὀλιγοστέψῃ ἡ ἀντρεία τους, ἕνας τῶν Ἑλλήνων πολεμάρχων σαλπίζει κράζοντας τοὺς ἄλλους εἰς συμβούλιο, καὶ ἡ σβυμένη κλαγγή, ὁποῦ βγαίνει μέσ' ἀπὸ τὸ ἀδυνατισμένο στῆθός του, φθάνοντας εἰς τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο παρακινεῖ ἕναν Ἀράπη νὰ κάμῃ ὅ,τι περιγράφουν οἱ στίχοι 4—12.

«Σάλπιγγα, κόψ' τοῦ τραγουδιοῦ τὰ μάγια μὲ βία,
Γυναικός, γέροντος, παιδιοῦ, μὴ κόψουν τὴν ἀντρεία.»
Χαμένη, ἀλλοίμονον ! κι' ὀκνὴ τὴ σάλπιγγα γροικάει·
Ἀλλὰ πῶς φθάνει 'ς τὸν ἐχθρὸ καὶ καθ' ἠχὴ ξυπνάει ;

Γέλιο 'ςτὸ σκόρπιο στράτευμα σφοδρὸ γεννοβολειέται,
Κ' ἡ περιπαίχτρα σάλπιγγα μεσουρανῆς πετε:έται·
Καὶ μὲ χαρούμενη πνοὴ τὸ στῆθος τὸ χορτᾶτο,
Τ' ἀράθυμο, τὸ δυνατό, κι' ὅλο ψυχαῖς γιομᾶτο,
Βαρῶντας γύρου ὁλόγυρα, ὁλόγυρα καὶ πέρα,
Τὸν ὄμορφο τρικύμισε καὶ ξάστερον ἀέρα·
Τέλος μακριὰ σέρνει λαλιά, σὰν τὸ πεσούμεν' ἄστρο,
Τρανὴ λαλιά, τρόμου λαλιά, ρητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

4

Μόλις ἔπαυσε τὸ σάλπισμα ὁ 'Αράπης, μία μυριόφωνη βοὴ ἀκούεται εἰς τὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο, καὶ ἡ βίγλα τοῦ κάστρου, ἀχνὴ σὰν τὸ Χάρο, λέει τῶν Ἑλλήνων· «Μπαίνει ὁ ἐχθρικὸς στόλος.» Τὸ πυκνὸ δάσος ἔμεινε ἀκίνητο εἰς τὰ νερά, ὅπου ἡ ἐλπίδα ἀπάντεχε νὰ ἰδῇ τὰ φιλικὰ καράβια. Τότε ὁ ἐχθρὸς ἐξανανέωσε τὴν κραυγή, καὶ εἰς αὐτὴν ἀντιβόησαν οἱ νεόφθαστοι μέσ' ἀπὸ τὰ καράβια. Μετὰ ταῦτα μία ἀκατάπαυτη βροντὴ ἔκανε τὸν ἀέρα νὰ τρέμῃ πολλὴ ὥρα, καὶ εἰς αὐτὴ τὴν τρικυμία.

Ἡ μαύρη γῆ σκιρτᾷ ὡς χοχλὸ μέσ' 'ς τὸ νερό, ποῦ βράζει.

—Ἕως ἐκείνη τὴ στιγμὴ οἱ πολιορκημένοι εἶχαν ὑπομείνῃ πολλοὺς ἀγῶνες μὲ κάποιαν ἐλπίδα νὰ φθάσῃ ὁ φιλικὸς στόλος, καὶ νὰ συντρίψῃ ἴσως τὸ σιδερένιο κύκλο, ὁποῦ τοὺς περιζώνει· τώρα, ὁποῦ ἔχασαν κάθε ἐλπίδα καὶ ὁ ἐχθρὸς τοὺς τάζει νὰ τοὺς χαρίσῃ τὴ ζωή, ἂν ἀλλαξοπιστήσουν, ἡ ὑστερινή τους ἀντίσταση τοὺς ἀποδείχνει Μάρτυρες.

5

. . . . 'Σ τὴν πεισμωμένη μάχη
Σφόδρα σκιρτοῦν μακριὰ πολὺ τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι,
Καὶ τὰ γλυκοχαράματα, καὶ μέσ' 'ς τὰ μεσημέρια,
Κι' ὅταν θολώσουν τὰ νερά, κι' ὅταν ἐβγοῦν τ' ἀστέρια.
Φοβοῦνται γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,
Κ' οἱ ξένοι ναύκληροι μακριὰ πικραίνονται καὶ λένε·

«Ἀραπιᾶς ἄτι Γάλλου νοῦς, σπαθὶ Τουρκιᾶς μολίβι,
Πέλαγο μέγα βράζ' ὁ ἐχθρὸς πρὸς τὸ φτωχὸ καλύβι.»

6

Ἕνας πολεμάρχος ξάφνου ἀπομακρχίνεται ἀπὸ τὸν κύκλό, ὅπου εἶναι συναγμένοι εἰς συμβούλιο γιὰ τὸ γιουροῦσι, γιατὶ τὸν ἐπλάκωσε ἡ ἐνθύμηση, τρομερὴ εἰς ἐκείνην τὴν ὥρα τῆς ἄκρας δυστυχίας, ὅτι εἰς ἐκεῖνο τὸ ἴδιο μέρος, εἰς ταῖς λαμπραῖς ἡμέραις τῆς νίκης, εἶχε πέση κοπιασμένος ἀπὸ τὸν πολεμικὸν ἀγῶνα, καὶ αὐτοῦ ἐπρωτάκουσε, ἀπὸ τὰ χείλη τῆς ἀγαπημένης του, τὸν ἀντίλαλο τῆς δόξας του, ἡ ὁποία ἕως τότε εἶχε μείνῃ ἄγνωστη εἰς τὴν ἁπλῆ καὶ ταπεινὴ ψυχή του.

Μακριὰ ἀπ' ὅπ' ἦτα' ἀντίστροφος κι' ἀκίνητος ἐστήθη·
Μόνε σφοδρὰ βροντοκοποῦν τ' ἁρματωμένα στήθη·
«Ἐκεῖ ἦρθε τὸ χρυσότερο ἀπὸ τὰ ὀνείρατά μου·
Μὲ τ' ἄρματ' ὅλα βρόντησα τυφλὸς τοῦ κόπου χάμου.
Φωνή πε·-Ὁ δρόμος σου γλυκὸς καὶ μοσχοβολισμένος·
Ὁ τὴν κεφαλή σου κρέμεται ὁ ἥλιος μαγεμένος·
Παλληκαρᾶ καὶ μορφονιέ, γειά σου, καλέ, χαρά σου!
Ἄκου! νησιά, στεριαῖς τῆς γῆς, ἐμάθαν τ' ὄνομά σου
Τοῦτος, ἄχ! ποῦ ν' ὁ δοξαστός, κ' ἡ θεϊκιὰ θωριά του;
Η ἀγκάλη μ' ἔτρεμ' ἀνοιχτὴ κατὰ τὰ γόνατά του·
Ἔρρηξε χάμου τὰ χαρτιὰ μ' τ'ς εἴδησαις τοῦ κόσμου
Ἡ κορασιὰ τρεμάμενη· . . . .
Χαρὰ τῆς ἔσβυε τὴ φωνή, ποῦ ν' τώρα ἀποσβυμένη,
Ἄμε, χρυσ' ὄνειρο, καὶ σὺ μὲ τὴ σαβανωμένη·
Ἐδῶ ναι χρεία νὰ κατεβῶ, νὰ σφίξω τὸ σπαθί μου·
Πρὶν ὅλοι χάσουν τὴ ζωή, κ' ἐγ' ὅλη τὴν πνοή μου.
Τὰ λίγα ἀπομεινάρια τῆς πείνας καὶ τ'ς ἀντρείας,
. . . .
Γκόλφι νὰ τά χω 'ς τὸ πλευρό, καὶ νὰ τὰ βγάλω πέρα,
Ποῦ μ' ἔκραξαν μ' ἀπαντοχή, φίλο, ἀδελφό, πατέρα·
Δρόμ' ἀστραφτὰ νὰ σχίσω τους 'ς ἐχθροὺς καλὰ θρεμμένους,
'Σ ἐχθροὺς πολλούς, πολλ' ἄξιους, πολλὰ φαρμακωμένους,

Νὰ μείνῃς, χῶμα πατρικό, γιὰ μισητὸ ποδάρι·
Ἡ μαύρη πέτρα σου χρυσῆ καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.»

«Θύραις ἀνοίξετ' ἐλόχρυσαις γιὰ τὴν γλυκειὰν ἐλπίδα.»

7

Κρυφὴ χαρά στραψε 'ς ἐσέ· κάτι καλό χει ὁ νοῦς σου·
Πές, νὰ τὸ ξεμυστηρευτῇς θὲς τ' ἀδελφοποιτοῦ σου;
Ψυχὴ μεγάλη καὶ γλυκειά, μετὰ χαρᾶς σ' τὸ λέω·
Θαυμάζω ταῖς γυναῖκές μας, καὶ 'ς τ' ὄνομά τους μνέω.

Ἐφοβήθηκα κάποτε μὴ δειλιάσουν, καὶ ταῖς ἐπαρατήρησα ἀδιάκοπα.

Γιὰ ἡ δύναμη δὲν εἶν' 'ς αὐταῖς ἴσια μὲ τ' ἄλλα δῶρα.

Ἀπόψε, ἐνῷ εἶχαν τὰ παράθυρα ἀνοιχτὰ γιὰ τὴ δροσιά, μία ἀπ' αὐταῖς, ἡ νεώτερη, ἐπῆγε νὰ τὰ κλείσῃ, ἀλλὰ μία ἄλλη τῆς εἶπε· «Ὄχι παιδί μου· ἄφησε νά μπῃ ἡ μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ φαγητά· εἶναι χρεία νὰ συνηθίσουμε·

Μεγάλο πρᾶμα ἡ ὑπομονή! . . . . . .
Ἄχ! μᾶς τὴν ἔπεμψε ὁ Θεός· κλεῖ θησαυροὺς κ' ἐκείνη.

Ἐμεῖς πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπομονή, ἂν καὶ ἔρχονται οἱ μυρωδιαῖς.

Ἀπ' ὅσα δίν' ἡ θάλασσα, ἀπ' ὅσ' ἡ γῆ, ὁ ἀέρας.»

Καὶ ἔτσι λέγοντας ἐματάνοιξε τὸ παράθυρο, καὶ ἡ πολλὴ μυρωδιὰ τῶν ἀρωμάτων ἐχυνότουν μέσα, κ' ἐγιόμισε τὸ δωμάτιο. Καὶ ἡ πρώτη εἶπε· «Καὶ τὸ ἀεράκι μᾶς πολεμάει.» Μία ἄλλη ἔστεκε σιμὰ εἰς τὸ ἑτοιμοθάνατο παιδί της.

Κι' ἄφσε τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ, κ' ἐσώπασε λιγάκι,
Καὶ ξάφνου τῆς ἐφάνηκε 'ς τὸ στόμα τὸ βαμπάκι.

Καὶ ἄλλη εἶπε χαμογελῶντας, νὰ διηγηθῇ καθεμία τὸ ὄνειρό της.

Κι' ὅλαις ἐφώναξαν μαζί, κ' εἶπαν πῶς εἶδαν ἕνα·
Κι' ὅτι ἀποφάσισαν μαζὶ νὰ ποῦν τὰ ὀνείρατά τους,
Εἶπα, νὰ ἰδῶ τὴ γνώμη τους 'ς τὴν ὑπνοφαντασιά τους.

Καὶ μία εἶπε· «Μοῦ ἐφανότουν ὅτι ὅλοι ἐμεῖς, ἄντρες καὶ γυναῖκες, παιδιὰ καὶ γέροι, ἤμαστε ποτάμια, ποιὰ μικρά, ποιὰ μεγάλα, κ' ἐτρέχαμε ἀνάμεσα εἰς τόπους φωτεινούς, εἰς τόπους σκοτεινούς, σὲ λαγκάδια, σὲ γκρεμούς, ἀπάνου κάτου, κ' ἔπειτα ἐφθάναμε μαζὶ 'ς τὴ θάλασσα μὲ πολλὴ ὁρμή.

Καὶ μέσ' 'ς τὴ θάλασσα γλυκὰ βαστοῦσαν τὰ νερά μας.»

Καὶ μία δεύτερη εἶπε·

«Ἐγώ δα δάφναις.— Κ' ἐγὼ τῶς . . . .
—Κ' ἐγὼ 'ς φωτιὰ μιὰ ὄμορφη, π' ἀστράφταν τὰ μαλλιά της.»

Καὶ ἀφοῦ ὅλαις ἐδιηγήθηκαν τὰ ὄνειρατά τους, ἐκείνη, ποῦ χε τὸ παιδὶ ἑτοιμοθάνατο, εἶπε· «Ἰδές, καὶ εἰς τὰ ὀνείρατα ὁμογνωμοῦμε, καθὼς εἰς τὴ θέλησῃ καὶ εἰς ὅλα τ' ἄλλα ἔργα.» Καὶ ὅλαις οἱ ἄλλαις ἐσυμφώνησαν, κ' ἐτριγύρισαν μὲ ἀγάπη τὸ παιδί της, ποῦ χε ξεψυχήσῃ.

Ἰδού, αὐταῖς οἱ γυναῖκες φρονοῦνται θαυμαστά· αὐταῖς εἶναι μεγαλόψυχαις, καὶ λένε ὅτι μαθαίνουν ἀπὸ μᾶς· δὲ δειλιάζουν, μ' ὅλον ὅτι τοὺς ἐπάρθηκε ἡ ἐλπίδα, ποῦ εἶχαν, νὰ γεννήσουν τέκνα γιὰ τὴ δόξα καὶ γιὰ τὴν εὐτυχία. Ἐμεῖς λοιπὸν μποροῦμε νὰ μάθουμε ἀπ' αὐταῖς, καὶ νὰ ταῖς λατρεύουμε ἕως τὴν ὕστερην ὥρα.—Πές μου καὶ σὺ τώρα γιατί ἐχθές, ὕστερ' ἀπὸ τὸ συμβούλιο, ἐνῷ ἀστεκόμαστε σιωπηλοί, ἀπομακρύθηκες ταραγμένος·

Νὰ μοῦ τὸ πῇς νὰ τό χω γὼ γκολφισταυρὸ 'ς τὸν ἅδη.
Ἐχαμογέλασε πικρά. κι' ὁλούθενε κυττάζει·
Κι' ἀνεῖ πολὺ τὰ βλέφαρα τὰ δάκρυα νὰ βαστάξουν.

8

Παρασταίνεται ὁ Ἰμπραὴμ Πασᾶς συλλογιζόμενος τὴ σημαντικότητα τῆς γῆς, τὴν ὁποία θέλει νὰ κυριέψῃ, καὶ τὸν πόνο καὶ τὴν ἐντροπή του, ἂν δὲν τὸ κατορθώσῃ.

Καθὼς ἐκεῖ 'τὴν Ἀραπιά. . . . .
Χύνεται ἀνάερα τὸ σκυλλὶ τῆς δίψας λυσσιασμένο.
Μέσ' 'ς τὴν ψυχὴ τὴν ἀγροικᾷ σὰ σπίθα 'ς τὴ φωτιά της,
Καὶ συχνὰ τοῦ π' ἡ ἀράθυμη καὶ τρίσβαθη ψυχή του·

«Κάμποι, βουνὰ καρπόφορα, καὶ λίμνη ὡραία καὶ πλούσια.»
«Ἀ'Σ τουφέκι ἀλλάξαν καὶ σπαθὶ τὸ δίχτυ καὶ τ' ἀγκίστρι.»
«Μάννα καλὴ παλληκαριῶν, καὶ κάμε τη δική σου.»
«Αἰώνια ἤθελ' ἤπανε ὁ πόνος κ' ἡ ντροπή μου.»

9

Ἐτούτ' εἶν' ὕστερη νυχτιά· ὅλα τ' ἀστέρια βγάνει·
Ὁλονυχτῆς ἀνέβαινε ἡ δέηση, τὸ λιβάνι.

Ὁ Ἀράπης, τραβηγμένος ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ ποῦ ἐσκορποῦσε τὸ θυμίαμα, περίεργος καὶ ἀνυπόμονος, μὲ βιαστικὰ πατήματα πλησιάζει εἰς τὸ τεῖχος.

Καὶ ἀπάνου, ἀνάγκη φοβερή! σκυλλὶ δὲν τοῦ λυχτάει.

Καὶ ἀκροάζεται· ἀλλὰ τὴ νυχτικὴ γαλήνη δὲν ἀντίσκοβε μήτε φωνή, μήτε κλάψα, μήτε ἀναστεναγμός· ἤθελε πῆς ὅτι εἶχε παύση ἡ ζωή· οἱ ἥρωες εἶναι ἑνωμένοι καὶ μέσα τους, λόγια λένε.

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα, ποῦ μόλις τὰ χωράει·
Ἀ'Σ τὰ μάτια καὶ 'ς τὸ πρόσωπο φαίνοντ' οἱ στοχασμοί τους·
Τοὺς λέει μεγάλα καὶ πολλὰ ἡ τρίσβαθη ψυχή τους.
Ἀγάπη κ' ἔρωτας καλοῦ τὰ σπλάχνα τους τινάζουν·
Τὰ σπλάχνα τους κ' ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἡσυχάζουν·
Γλυκειὰ κ' ἐλεύθερ' ἡ ψυχὴ σὰ νά τανε βγαλμένη,
Κ' ὑψώναν μὲ χαμόγελο τὴν ὄψη τὴ φθαρμένη.

10

Ἀφοῦ ἔκαψαν τὰ κρεββάτια, οἱ γυναῖκες παρακαλοῦν τοὺς ἄντρες νὰ ταῖς ἀφήσουν νὰ κάμουνε ἀντάμα, εἰς τὸ σπήλαιο, τὴν ὑστερινὴ δέηση. Μί' ἀπ' αὐταῖς, ἡ γεροντότερη, μιλεῖ γιὰ ταῖς ἄλλαις· «Ἄκουσε, παιδί μου, καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ στόμα μου,

Ποῦ εἶμ' ὅλη κάτου ἀπὸ τὴ γῆ κ' ἕνα μπουτσοῦνι ἀπ' ἔξω.
Ὁρκίζουν σε 'ς τὴ στάχτ' αὐτή. . . . .
Καὶ 'ς τὰ κρεββάτια τ' ἄτυχα μὲ τὸ σεμνὸ στεφάνι·

Ν' ἀφῆστε σᾶς παρακαλοῦν νὰ τρέξουμε 'ς ἐκεῖνο,
Νὰ κάμουμ' ἅμα τὸ στερνὸ χαιρετισμὸ καὶ θρῆνο»
Κ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἀργοῦσε ὀλίγο νὰ δώσῃ τὴν ἀπόκριση,
Ὅλαις 'ς τὴ γῆ τὰ γόνατα ἐχτύπησαν ὀμπρός του,
Κ' ἐβάστααν ὅλαις κατ' αὐτὸν τὴ χοῦφτα σηκωμενη,
Καὶ μὲ πικρὸ χαμόγελο τὴν ὄψη τὴ φθαρμένη,
Σὰ νά θελ' ἔσπλαχνα ὁ Θεὸς βρέξῃ ψωμὶ 'ς ἐκείναις.

11

Οἱ γυναῖκες, εἰς ταῖς ὁποίαις ἕως τότε εἶχε φανῇ ὅμοια μεγαλοψυχία μὲ τοὺς ἄντρες, ὅταν δέωνται καὶ αὐταῖς, δειλιάζουν λιγάκι καὶ κλαῖνε· ὅθεν προχωρεῖ ἡ Πράξη· διότι ὅλα τὰ φερσίματα τῶν γυναικῶν ἀντιχτυποῦν εἰς τὴν καρδιὰ τῶν πολεμιστάδων, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὑστερινὴ ἐξωτερικὴ δύναμη, ποῦ τοὺς καταπολεμάει, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ὡς ἀπ' ὅλαις ταῖς ἄλλαις, αὐτοὶ βγαίνουν ἐλεύθεροι.

12

Εἶναι προσωποποιημένη ἡ Πατρίδα, ἡ Μεγάλη Μητέρα, θεάνθρωπη, ὥστε νὰ αἰσθάνεται ὅλα τὰ παθήματα, καὶ καθαρίζοντάς τα εἰς τὴ μεγάλη ψυχή της νὰ ἀναπνέῃ τὴν Παράδεισο·

Πολλαῖς πληγαῖς κ' ἐγλύκαναν γιατ' ἔσταξ' ἁγιομύρος.

Μένει ἄγρυπνη μέρα καὶ νύχτα, καρτερῶντας τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος· δὲν τὰ φοβᾶται τὰ παιδιά της μὴ δειλιάσουν· εἰς τὰ μάτια της εἶναι φανερὰ τὰ πλέον ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς τους·

'Σ τοῦ τέκνου σύρριζα τοῦ νοῦ, Θεοῦ τῆς μάννας μάτι·
Λόγο, ἔργο, νόημα . . . .
Ἀπὸ τὸ πρῶτο μίλημα 'ς τὸν ἀγγελοκρουμό του.

Γιὰ τοῦτο αὐτὴ εἶναι,

Ἥσυχη γιὰ τὴ γνώμη τους, ἀλλ' ὄχι γιὰ τὴ Μοῖρα,
Καὶ μέσ' 'ς τὴν τρίσβαθη ψυχὴ ὁ πόνος τῆς πλημμύρα,

ἐπειδὴ βλέπει τὸν ἐχθρὸν ἄσπονδον, ἄπονον ἀπὸ τὸ πολὺ πεῖσμα, καὶ καταλαβαίνει ὅτι, ἂν τὸ Ἔλεος ἔχυνε μέσ' 'ς τὰ σπλάχνα του ὅλους τοὺς θησαυρούς του, τοῦτοι

Τριαντάφυλλά ναι θεϊκὰ 'ς τὴν κόλαση πεσμένα.

13

Μένουν οἱ Μάρτυρες μὲ τὰ μάτια προσηλωμένα εἰς τὴν ἀνατολή, νὰ φέξῃ γιὰ νὰ βγουνε 'ς τὸ γιουροῦσι, καὶ ἡ φοβερὴ αὐγή,

Μνήσθητι, Κύριε,-εἶναι κοντά· Μνήσθητι, Κύριε,-ἐφάνη!
Ἐπᾶψαν τὰ φιλιὰ 'ς τὴ γῆ · · · · · · · · · · · ·
Σ τὰ στήθια καὶ 'ς τὸ πρόσωπο, 'ς τὰ χέρια καὶ 'ς τὰ πόδια.

Μία φοῦχτα χῶμα νὰ κρατῶ καὶ νὰ σωθῶ μ' ἐκεῖνο.

Ἰδού, σεισμὸς καὶ βροντισμός, κ' ἐβάστουναν ἀκόμα,
Ποῦ ὁ κύκλος φθάνει ὁ φοβερὸς μὲ τὸν ἀφρὸ 'ς τὸ στόμα,
Κ' ἐσχίσθη ἀμέσως, κ' ἔβαλε 'ς τῆς Μάννας τὰ ποδάρια
Τῆς πείνας καὶ τοῦ · · · τὰ λίγα ἀπομεινόρια·
Τ' ἀπομεινάρια ἀνέγγιαγα καὶ κατατρομασμένα,
Τὰ γόνατα καὶ τὰ σπαθιὰ τὰ ματοκυλισμένα.

14

Τὸ μάτι μου ἔτρεχε ρονιά, κι' ὀμπρός του δὲν ἐθώρα,
Κ' ἔχασα αὐτὸ τὸ θεϊκὸ πρόσωπο γιὰ πολληώρα,
Π' ἄστραψε γέλιο ἀθάνατο, παιγνίδι τῆς χαρᾶς του,
'Σ τὸ φῶς τῆς καλωσύνης του, 'ς τὸ φῶς τῆς ὀμορφιᾶς του.

15

Ἔχε ὅσαις ἔχ' ἡ Ἀνατολὴ κι' ὅσαις εὐχαῖς ἡ Δύση.

16

Μ' ὅλον ποῦ τότ' ἀσάλευτος 'ς τὸ νοῦ μ' ὁ νιὸς ἐστήθη,
Κ' εἶχε τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη.

17

Κ' ἄνθιζε μέσα μου ἡ ζωὴ μ' ὅλα τὰ πλούτια πῶχει.

18

Συχνὰ τὰ στήθια ἐκούρασα, ποτὲ τὴν καλωσύνη.

19

Ὁ υἱός σου κρίνος μὲ δροσιὰ φεγγαροστολισμένος.

20

'Σ τόν ὕπνο της μουρμούριζε τὴν κλάψα τῆς τρυγόνας.

21

'Ανάξιε δοῦλε τοῦ Χριστοῦ, κάτου τὰ γόνατά σου.

22

Γιὰ κύττα κεῖ χάσμα σεισμοῦ βαθιὰ 'ς τὸν τοῖχο πέρα,
Καὶ βγαίνουν ἄνθια πλουμιστά, καὶ τρέμουν 'ς τὸν ἀέρα·
Λούλουδα μύρια, ποῦ καλοῦν χρυσὸ μελισσολόϊ,
Ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καὶ κρύβουνε τὴ χλόη.

23

Χιλιάδες ἦχοι ἀμέτρητοι, πολὺ βαθιὰ 'ς τὴ χτίση.
Ἡ 'Ανατολὴ τ' ἀρχίναγε κ' ἐτέλειωνέ το ἡ Δύση.
Κἄποι ἀπὸ τὴν 'Ανατολή, κι' ἀπὸ τὴ Δύση κἄποι·
Κάθ' ἦχος εἶχε καὶ χαρά, κάθε χαρὰ κι' ἀγάπη.

24

Κἄνε σιμὰ κ' εἶναι ψιλαῖς, κἄνε βαρειαῖς καὶ πέρα,
Σὰν τοῦ Μαΐου ταῖς εὐωδιαῖς γιομόζαν τὸν ἀέρα.

25

Ἡ ὄψη ὀμπρός μου φαίνεται, καὶ μέσ' 'ς τὴ θάλασσ' ὄχι
Ὄμορφη ὡς εἶναι τ' ὄνειρο μ' ὅλα τὰ μάγια πῶχει·

26

Χρυσ' ὄνειρο ἠθέλησε τὸ πέλαγο ν' ἀφήση,
Τὸ πέλαγο, ποῦ πάτσυνε χωρὶς νὰ τὸ συγχύση.

27

Κ' ἔφυγε τὸ χρυσ' ὄνειρο ὡς φεύγουν ὅλα τ' ἄλλα.

28

Ἦταν μὲ σένα τρεῖς χαραῖς 'ς τὴν πίκρα φυτρωμέναις,
Ὅμως γιὰ μένα 'ς τὴ χαρὰ τρεῖς πίκραις ριζωμέναις.

29

Ὅλοι σὰν ἕνας, ναί, χτυποῦν, ὅμως ἐσὺ σὰν ὅλους.

30

Τοῦ πόνου ἐστρέψαν οἱ πηγαῖς ἀπὸ τὸ σωθικό μου,
Ἔστρωσ' ὁ νοῦς, κι' ἀνέβηκα πάλι 'ς τὸν ἑαυτό μου.

31

Τὸ γλυκὸ σπίτι τῆς ζωῆς, ποῦ χε χαρὰ καὶ δόξα.

32

Παράπονο χαμὸς καιροῦ 'ς ὅτι κάνεὶς κι' ἄ χάσῃ

33

Χαρὰ 'ς τὰ μάτια μου νὰ ἰδῶ τὰ πολυαγαπημένα,
Ποῦ μῶδειξε σκληρ' ὄνειρο 'ς τὸ σάβανο κλεισμένα.

34

Καὶ μετὰ βίας
Τί μῶστειλες, χρυσοπηγὴ τῆς Παντοδυναμίας ;

35

Ἔστρωσ', ἐδέχθ' ἡ θάλασσα ἄντρες ῥιψοκινδύνους,
Κ' ἐδέχθηκε 'ς τὰ βάθη τους τὸν οὐρανὸ κ' ἐκείνους.

36

Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα, τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου.

37

Ὁποῦ ν' ἐρμιὰ καὶ σκοτεινιὰ καὶ τοῦ θανάτου σπίτι.

38

Τὸ πολιορκούμενο Μεσολόγγι ἔχει τριγύρου χάντακα,
Πῶφαγε κόκκαλο πολὺ τοῦ Τούρκου καὶ τ' Ἀράπη.

39

Χθὲς πρωτοχάρηκε τὸ φῶς καὶ τὸν γλυκὸν ἀέρα.

40

Πάλι μοῦ ξίππασε τ' αὐτὶ γλυκειᾶς φωνῆς ἀγέρας,
Κ' ἔπλασε τ' ἄστρο τῆς νυχτὸς καὶ τ' ἄστρο τῆς ἡμέρας.

41

Ὀλίγο φῶς καὶ μακρινὸ σὲ μέγα σκότος κ' ἔρμο.

42

Κι' ὅπου ἡ βουλή τους συφορά, κι' ὅπου τὸ πόδι χάρος.

43

Σὲ βυθὸ πέφτει ἀπὸ βυθὸ ὡς ποῦ δὲν ἦταν ἄλλος.
'Εκεῖθ' ἐβγῆκε ἀνίκητος.

44

Φῶς, ποῦ πατεῖ χαρούμενο τὸν Ἅδη καὶ τὸ Χάρο.

45

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἐχθροῦ,
Τόσ' ἄστρα δὲν ἐγνώρισεν ὁ τρίσβαθος αἰθέρας.

46

Ἡ Ἐλπίδα περνάει ἀπὸ φριχτὴν ἐρημία μὲ
Τὰ χρυσοπράσινα φτερὰ γιομᾶτα λουλουδάκια.

47

Χάνονται τ' ἄνθη τὰ πολλά, ποὔχ' ἄσπρα μὲ τὰ φύλλα.

48

Γιὰ νὰ μοῦ ξεμυστηρευθῇ τὰ αἰνίγματα τὰ θεῖα.

49

Σ' ἐλέγχ' ἡ πέτρα, ποῦ κρατεῖς, καὶ κλεῖ φωνὴ κι' αὐτήνη.

50

Μέσ' ς' τ Ἅγιο Βῆμα τῆς ψυχῆς.

51

Ἡ δύναμή σου πέλαγο, κ' ἡ θέλησή μου βράχος.

52

'Σ τὸν κόσμο τοῦτον χύνεται καὶ 'ς ἄλλους κόσμους φθάνει.

53

Πὲ φουσκωμένα τὰ πανιὰ περήφανα κι' ὡραῖα.

54

Πολλοὶ ν' οἱ δρόμοι πῶχει ὁ νοῦς.
Ἡ βοὴ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου παρομοιάζεται μὲ τὸν ἄνεμο,

55

Όπου περνάει τὸ πέλαγο καὶ κόβεται 'ς τὸ βράχο.

56

Καὶ τὸ τριφύλλι ἐχόρτασε καὶ τὸ περιπλοκάδι,
Κ' ἐχόρευε, κ' ἐβέλαζε, 'ς τὸ φουντωτὸ λιβάδι.

57

Ὦ γῆ . . . .
Ὁ Οὐρανὸς σὲ προσκαλεῖ, κ' ἡ Κόλαση βρυχίζει.

58

Καὶ μὲ τὸ ροῦχο ὁλόμαυρο σὰν τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα.

59

Καὶ ταῖς ἀτάραχαις πνοαῖς ταῖς πολυαγαπημέναις.

60

Οἱ Ἕλληνες, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ φθάσῃ ὁ φιλικὸς στόλος, κυττάζουν τὸν μακρυνὸ ξάστερον ὁρίζοντα κ' εὔχονται

Νὰ θόλωνε 'ς τὰ μάτια τους μὲ κἄτι, ποῦ προβαίνει.

61

Κ' ἐπότισέ μου τὴν ψυχή, ποῦ χόρτασεν ἀμέσως.

Σχεδίασμα Γ΄.

1

Μητέρα, μεγαλόψυχη 'ς τὸν πόνο καὶ 'ς τὴ δόξα,
Κι' ἂν 'ς τὸ κρυφὸ μυστήριο ζοῦν πάντα τὰ παιδιά σου
Μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὄνειρο τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
Τὰ μάτια τοῦτα, νὰ σ' ἰδοῦν μέσ' 'ς τὸ πανέρμο δάσος,
Ποῦ ξάφνου σοῦ τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
(Κύττα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τοῦ Βαΐῶνε!
Τὸ θεϊκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἶδα,
'Ατάραχη σὰν οὐρανὸς μ' ὅλα τὰ κάλλη πῶχει,

Ποῦ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη ναι κρυμμένα·
Ἀλλά, Θεά, δὲν ἠμπορῶ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου,
Κ' εὐθὺς ἐγὼ τ' Ἑλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω ;
Δόξα χ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(Ἡ Θεὰ ἀπαντάει εἰς τὸν ποιητή, καὶ τὸν προστάζει νὰ ψάλῃ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ).

2

Ἔργα καὶ λόγια, στοχασμοί,-στέκομαι καὶ κυττάζω-,
Λούλουδα μύρια, πούλουδα, ποῦ χρύσουν τὸ χορτάρι,
Κι' ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλοῦν χρυσὸ μελίσσι.
Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.-
Μέσ' 'ς τὰ χαράματα συχνά, καὶ μέσ' 'ς τὰ μεσημέρια,
Καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερά, καὶ τ' ἄστρα σὰ πληθύνουν,
Ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιαῖς, τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
«Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπ' Ἄγγλου!
»Πέλαγο μέγα πολεμᾷ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι.
»Κι' ἀλιά ! σὲ λίγο ξέσκεπα τὰ λίγα στήθια μένουν·
Ἀθάνατή σαι, ποῦ ποτέ, βροντή, δὲν ἡσυχάζεις ;».
Ἐ τὴν πλώρη, ποῦ σκιρτᾷ, γυρτός, τοῦτά π' ὁ ξένος ναύτης.
Δειλιάζουν γύρου τὰ νησιά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε,
Καὶ μὲ λιβάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καϋμό τους
Ὁ σταυροθόλωτος ναὸς καὶ τὸ φτωχὸ ξωκκλῆσι.
Τὸ μῖσος ὅμως ἔβγαλε καὶ κεῖνο τὴ φωνή του·
«Ψαροῦ, τ' ἀγκίστρι π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ρήξῃς ἄμε.»
Μέσ' 'ς τὰ χαράματα συχνά, καὶ μέσ' 'ς τὰ μεσημέρια,
Κι' ὅταν θολώσουν τὰ νερά, κι' ὅταν πληθύνουν τ' ἄστρα,
Ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιαῖς, τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
Γέρος μακριά, π' ἀπίθωσε 'ς τ' ἀγκίστρι τὴ ζωή του,
Τὸ πέταξε, τ' ἀστόχησε, καὶ περιτριγυρνῶντας·
«Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπ' Ἄγγλου!
«Πέλαγο μέγ', ἀλλοίμονον ! βαρεῖ τὸ καλυβάκι·
»Σὲ λίγην ὥρα ξέσκεπα τὰ λίγα στήθη μένουν·

»Ἀθανατή σαι, ποῦ, βροντή, ποτὲ δὲν ἡσυχάζεις ;
»Πανερημιὰ τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ κλάψῃς.

3

Δὲν τοὺς βαραίν' ὁ πόλεμος, ἀλλ' ἔγινε πνοή τους,
. . . . χ' ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
'Σ ταῖς κορασιαῖς νὰ τραγουδοῦν καὶ 'ς τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

4

Ἀπὸ τὸ μαῦρο σύγνεφο κι' ἀπὸ τὴ μαύρη πίσσα,
. . . .
Ἀλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀόρατος αἰθέρας κοσμοφόρος
Ὁ στύλος φανερώνεται, μὲ κάτου μαζωμένα
Τὰ παλληκάρια τὰ καλά, μ' ἀπάνου τὴ σημαία,
Ποῦ μουρμουρίζει καὶ μιλεῖ καὶ τὸ Σταυρὸν ἁπλώνει
Παντόγυρα 'ς τὸν ὄμορφον ἀέρα τῆς ἀντρείας,
Κι' ὁ οὐρανὸς χαμάρωνε, κ' ἡ γῆ χεροχροτοῦσε·
Κάθε φωνὴ κινούμενη κατὰ τὸ φῶς μιλοῦσε,
Κ' ἐσκόρπα τὰ τρισεύγενα λουλούδια τῆς ἀγάπης·
«Ὄμορφη, πλούσια, κι' ἄπαρτη, καὶ σεβαστή, κι' ἁγία !»

5

Ἀπὸ τὴν ἄπειρην ἐρμιὰ τὰ μάτια μαθημένα
Χαμογελάσαν κι' ἄστραψαν, κ' εἶπαν τὰ μαῦρα χείλη·
«Παιδί, 'ς τὴν πόρτα χαίρεσαι μὲ τὴ βοή, ποῦ στέρνεις·
Ἐμπροστά, λαγέ, 'ς τὸν κυνηγό, καταχαμπῆς καπνίζεις·
Γλάρε, στρειδόφλουντσα ξερνᾷς, ἀφρό, σαλιγκοχαῦκι.»
Καὶ τώρα δά, τ' ἀράθυμο πάτημ' ἀργοπορῶντας,
Κατὰ τὸ κάστρο τὸ μικρὸ πάλι κυττᾷ, καὶ σφίγγει,
Σφίγγει στενὰ τὴ σπάθη του 'ς τὸ λαβωμένο στῆθος,
Π' ἀγροίκα μέσα τὴν καρδιὰ μεγάλη καὶ τὴ θλίψη.

6

Ὁ Πειρασμός.

Ἔστησ' ὁ Ἔρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,

Κ' ἡ φύσις ηὗρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκειά της ὥρα,
Καὶ μέσ' 'ς τὴ σκιά, ποῦ φούντωσε καὶ κλεῖ δροσιαῖς καὶ
[μόσχους,
'Ανάκουστος κηλαϊδισμὸς καὶ λιποθυμισμένος.
Νερὰ καθάρια καὶ γλυκά, νερὰ χαριτωμένα,
Χύνονται μέσ' 'ς τὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη,
Καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο της, κι' ἀφίνουν τὴ δροσιά τους,
Κι'οὖλα 'ς τὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους,
Τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ, καὶ κάνουν σὰν ἀηδόνια.
"Εξ' ἀναβρύζει κι' ἡ ζωὴ 'ς γῆ, 'ς οὐρανό, σὲ κῦμα.
'Αλλὰ 'ς τῆς λίμνης τὸ νερό, π' ἀκίνητό ναι κι' ἄσπρο,
'Ακίνητ' ὅπου κι' ἂν ἰδῆς, καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
Μὲ μικρὸν ἤσκιον ἄγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλοῦδα,
Ποῦ χ' εὐωδίση τ' ς ὕπνους της μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο.
'Αλαφροΐσκιωτε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τί δες·
Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
Χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανός, καὶ θάλασσα νὰ πνέῃ,
Οὐδ' ὅσο κάν' ἡ μέλισσα κοντὰ 'ς τὸ λουλουδάκι,
Γύρου σὲ κἄτι ἀτάραχο, π' ἀσπρίζει μέσ' 'ς τὴ λίμνη,
Μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλό φεγγάρι,
Κι' ὄμορφη βγαίνει κορασιὰ ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

7

"Ερμα ν' τὰ μάτια, ποῦ καλεῖς, χρυσὲ ζωῆς ἀέρα

8

Εἰς τὸ ποίημα ἕν' ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα πρόσωπα ἦταν μία κόρη ὀρφανή, τὴν ὁποίαν οἱ ἄλλαις πλέον ἡλικιωμέναις γυναῖκες εἶχαν ἀναθρέψῃ, καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλαις ὡς θυγατέρα τους. Πέφτει εἰς τὸν πόλεμο ἕνας τῶν ἐνδοξοτέρων ἀγωνιστάδων, τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἶχε ἀγαπήσῃ εἰς τὸν καιρὸ τῆς εὐτυχίας· ὥστε ἀπὸ τὸ ἄκρο τῆς ἐλπίδας ἡ καρδιά της βυθίζεται εἰς τὴν λύπη· εὑρίσκει παρηγορία κυττάζοντας τ' ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸ ὑψηλὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων γυναικῶν. Αὐτὰ ἀρκοῦν νὰ διαφωτίσουν ὁπωσδήποτε τοῦτο τὸ κομμάτι, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἐνθουσιασμένη νέα στρέφεται νοερῶς πρὸς

τὸν Ἄγγελο, τὸν ὁποῖον εἶδε 'ς τ' ὄνειρό της νὰ τῆς προσφέρῃ τὰ φτερά του· γυρίζει ἔπειτα πρὸς ταῖς γυναῖκες νὰ τοὺς εἰπῇ, ὅτι αὐτὴ τὰ θέλει τὰ φτερὰ πραγματικῶς, ἀλλ' ὄχι γιὰ νὰ φύγῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ κρατῇ κλεισμένα ἐκεῖ κοντά τους, καὶ νὰ περιμείνῃ μαζί τους τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Μετὰ ταῦτα ἀνατρέχει ἡ φαντασία της εἰς ἄλλα περασμένα· πῶς τὴν ἐπαρηγοροῦσαν, ἐνῷ ἐκείτετο ἄρρωστη, «οἱ ἀτάραχες πνοαῖς οἱ πολυαγαπημέναις» τῶν ἄλλων γυναικῶν, ὁποῦ ἐκοιμοῦνταν κοντά της· καὶ τέλος πῶς εἶχε ἰδῇ τὸν νέον νὰ χορεύῃ, εἰς τὴ χαρμόσυνη ἡμέρα τῆς νίκης.

Ἄγγελε, μόνον 'ς τ' ὄνειρο μοῦ δίνεις τὰ φτερά σου;
'Σ τ' ὄνομ' Αὐτοῦ, ποῦ σ' τά πλασε, τ' ἀγγειὸ τ'ς ἐρμιᾶς τὰ θέλει.
Ἰδού, ποῦ τὰ σφυροκοπῶ 'ς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα,
Χωρὶς φιλί, χαιρετισμό, ματιά, βασίλισσαίς μου!
Τὰ θέλω γώ, νὰ τά χω γώ, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα,
Ἐδῶ, π' ἀγάπης τρέχουνε βρύσαις χαριτωμέναις.
Κι' ἄκουα ποῦ λέγετε· «Πουλί, γλυκειὰ ποῦ ν' ἡ φωνή σου!».
Ἀηδονολάλειε στῆθός μου, πρὶν τὸ σπαθὶ σὲ σχίσῃ·
Καλαῖς πνοαῖς παρηγοριὰ 'ς τὴ βαρειὰ νύχτα κ' ἔρμη
Μὲ σᾶς νὰ πέσω 'ς τὸ σπαθί, κι' ἄμποτε νά μαι πρώτη!
Τὸ στραβὸ φέσι 'ς τὸ χορὸ τ' ἄνθια 'ς τ' αὐτὶ στολίζει,
Τὰ μάτια δείχνουν ἔρωτα γιὰ τὸν ἀπάνου κόσμο,
Καὶ 'ς τὴ θωριά του εἶν' ὄμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο!

9

Τὰ σπλάχνα μου κ' ἡ θάλασσα ποτὲ δὲν ἡσυχάζουν,
Κ' ὅσ' ἄνθια θρέφει καὶ καρπούς, τόσ' ἄρματα σὲ κλειοῦνε.

10

Φεύγω τ' ἀλόγου τὴν ὁρμὴ καὶ τοῦ σπαθιοῦ τὸν τρόμο.
Τ' ὀνείρου μάταια πιθυμιά, κι' ὄνειρο αὐτὴ ν' ἡ ἴδια!
Ἐγύρισε ἡ παράξενη τοῦ κόσμου ταξειδεύτρα,
Μοῦ πε μὲ θεῖο χαμόγελο βρεμένο μ' ἕνα δάκρυ·
Κόψ' τὸ νερὸ 'ς τὴ μάννα του, μπάσ' το 'ς τὸ περιβόλι,
'Σ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχαναθρεμμένο.

11

Μία τῶν γυναικῶν προσφεύγει εἰς τὸ στοχασμὸ τοῦ θανάτου, ὡς μόνη σωτηρία της μὲ τὴ χαρά, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται τὸ πουλάκι,

'Οποῦ δε σκιᾶς παράδεισο, καὶ τῆνε χαιρετάει
Μὲ τοῦ φτεροῦ τὸ σάλαγο καὶ μὲ κἀνέναν ἦχο,

εἰς τὴ στιγμήν, ὁποῦ εἶναι κοπιασμένο ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι, εἰς τὴ φλόγα καλοκαιρινοῦ ἥλιου.

12

Καὶ βλέπω πέρα τὰ παιδιὰ καὶ ταῖς ἀντρογυναῖκες
Γύρου 'ς τὴ φλόγα, π' ἄναψαν καὶ θλιβερὰ τὴ θρέψαν
Μ' ἀγαπημένα πράματα, καὶ μὲ σεμνὰ κρεββάτια,
'Ακίνηταις, ἀστέναχταις, δίχως νὰ ρήξουν δάκρυ·
Καὶ γγίζ' ἡ σπίθα τὰ μαλλιὰ καὶ τὰ λειωμένα ροῦχα·
Γλήγορα, στάχτη, νὰ φανῇς, οἱ φούχταις νὰ γιομίσουν.

13

Εἶν' ἔτοιμα 'ς τὴν ἄσπονδη πλημμύρα τῶν ἀρμάτων
Δρόμο νὰ σχίσουν τὰ σπαθιά, κ' ἐλεύθεροι νὰ μείνουν,
'Εκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.

14

(Μιὰ γυναῖκα εἰς τὸ γιουροῦσι·)
Τουφέκια, τούρκικα σπαθιά !
Τὸ ξεροκάλαμο περνᾷ.

15

Σὰν ἥλιος, ὁποῦ ξάφνου σκεῖ πυκνὰ καὶ μαῦρα νέφη,
Τ' ὄρος βαρεῖ κατάρραχα καὶ σπίτια ἰδὲς 'ς τὴ χλόη.
1844

ΕΙΣ ΜΑΡΚΟ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

('Απόσπασμα)

Ἡ Δόξα δεξιὰ συντροφεύει
Τὸν ἄνδρα, ποῦ τρέχει μὲ κόπους
Τῆς Φήμης τοὺς δύσβατους τόπους,
Καὶ ὁ Φθόνος τοῦ στέκει ζερβιά,
Μὲ μάτια, μὲ χείλη πικρά.

Ἀλλ' ὅποτε ἡ μοῖρά του γράψῃ,
Τὸν δρόμον τοῦ κόσμου νὰ πάψῃ,
Ἡ Δόξα καθίζει μονάχη
'Σ τὴν πλάκα τοῦ τάφου λαμπρή,
Καὶ ὁ Φθόνος ἀλλοῦ περπατεῖ.

'Σ τὴν πλάκα τοῦ Μάρκου καθίζει
Ἡ Δόξα λαμπράδες γιομάτη·
Κλεισμένο γιὰ πάντα τὸ μάτι,
Ὁποῦ χε πολέμου φωτιά,
Ἐλᾶτε ν' ἀκοῦστε παιδιά!

Σοφοὶ λεξιθήραις μακρύα,
Μὴ λάχῃ σᾶς βλάψω τ' αὐτία·
Τρεχᾶτε 'ς τὰ μνήματα μέσα,
Καὶ ψάλτε μὲ λόγια τρελλά·
Ἐλᾶτε ν' ἀκοῦστε, παιδιά!

Τὸ λείψανο, ποῦ χε γλυτώσῃ
Ὁ Πρίαμος μὲ θρήνους, μὲ δῶρα,
Ἐγύριζε ὀπίσω τὴν ὥρα,
Ποῦ πέφτει 'ς τὴν ὄψη τῆς γῆς
Τὸ φῶς τὸ γλυκὸ τῆς αὐγῆς.

'Εβγῆκαν μαζὶ τῆς θλιμμένης
Τρωάδος ἀφ' ὅλα τὰ μέρη
Γυναῖκες, παιδάκια καὶ γέροι,
Θρηνῶντας, νὰ ἰδοῦν τὸ κορμί,
Ποῦ χάνει γι' αὐτοὺς τὴν ψυχή.

Κλεισμένο δὲν ἔμεινε στόμα
'Απάνου 'ς τοῦ Μάρκου τὸ σῶμα·
'Απέθαν', ἀπέθαν' ὁ Μᾶρκος·
Μιὰ θλίψη, μιὰ ἄκρα βοή,
Καὶ θρῆνος καὶ κλάψα πολλή.
. . . .

Παρόμοια ἠχὼ θὰ λαλήσῃ,
Τοῦ κόσμου τὴν ὕστερη 'μέρα,
Παντοῦ 'ς τὸν καινούριον ἀέρα·
Παρόμοια 'ς τοὺς τάφους θὰ ἐμβῇ,
Νὰ κάμῃ καθένας νὰ ἐβγῇ.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

'Εν ᾧ ἐδιάβαινε τὰ νερὰ τῆς Κερκύρας.

Μέσ' 'ς τὸ γιαλὸ τῆς Κέρκυρας μαύρ' εἶμαι πέτρα κ' ἔρμη
Κ' εἶναι δικό σου δόξασμα, δικός σου πλοῦτος εἶναι,
Πνεῦμα καλό, ποῦ σ' ἄρεσε φωνὴ νὰ μοῦ χαρίσῃς·
Κι' ἂν μὲ πατήσῃς, Βασιλιά, βγάνω βαγὶ καὶ δάφνη. (68)

Ο ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τρεῖς κόσμοι σφόδρα πολεμοῦν, κ' οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι·
Ὁ τέταρτος, νά, φαίνεται 'ς τὰ μάτια, καὶ δὲν εἶναι (67)

Η ΔΟΞΑ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

Ἀ΄ς τῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
Καὶ ᾽ς τὴν κόμη στεφάνι φορεῖ (66)
Γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Ποῦ εἶχαν μείνῃ ᾽ς τὴν ἔρημη γῆ.
1825

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

ΕΙΣ ΚΟΡΗΝ

Η ΟΠΟΙΑ ΑΝΑΘΡΕΦΕΤΟ ΜΕΣΑ ΕΙΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Μοναστηρήσια μου ὄμορφη, ἐδῶ εἶμαι καὶ κυττάω,
Πρόβαλε κεῖ 'ς τὰ κάγκελλα νὰ ἰδῇς ποῦ τραγουδάω.
Βγαίνει γιὰ σὲ γλυκύτατος ἀπ' τὴν καρδιά μου ὁ στίχος·
Ἄς τὸν ἀφίνῃ νὰ περνᾷ, καὶ ἄς μὴν ζηλεύῃ, ὁ τοῖχος.
Κάμε νὰ φύγῃς, ἂν μπορῇς· ἔλα νὰ σὲ φιλήσω.
Μὲ τὸ φιλάκι μοναχὰ τὴ φλόγα μου θὰ σβύσω.
Μοναστηρήσια μου ὄμορφη, ἐδῶ ἔλα καὶ στοχάσου
Πῶς δὲ θὰ κάμω νὰ χαθῇ, ἀθῴα μου, ἡ παρθενιά σου.

ΑΝΘΟΥΛΑ

Ἀγάπησέ με, Ἀνθοῦλά μου, γλυκειὰ χρυσῆ μου ἐλπίδα,
Καθὼς κ' ἐγὼ σ' ἀγάπησα τὴν ὥρα ποῦ σὲ εἶδα.
Εἶχες τὰ μάτια σου γυρτὰ 'ς τὰ πράσινα χορτάρια,
Κ' ἡ λύπη σοῦ τὰ στόλιζε μὲ δυὸ μαργαριτάρια.
Τὴ μάννα σου θυμούμενη ἐδάκρυζες, Ἀνθοῦλα,
Γιατὶ 'ς τὸν κόσμο σ' ἄφησε μονάχη κι' ὀρφανοῦλα.
Ἄ, ναί, φυλάξου, ἀγάπη μου, τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν πλάνη,
Ὁποῦ μὲ λόγια δολερὰ τόσα κοράσια χάνει.
Ποῦ πᾷς μονάχη κ' ἔρημη, ἀθῴα περιστεροῦλα;
Βρόχια πολλὰ σοῦ σταίνουνε· ἔλα μαζί μου, Ἀνθοῦλα.

ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ

Τώρα ἂς παύσῃ τῆς κιθάρας
Ἡ γλυκόφωνη χορδή.

'Σ τὴν καρδιά μου τὴ θλιμμένη
Τὴ νεότητα ἐνθυμεῖ.

Τὴ νεότητα, ποῦ ἀπέρασε
Ἔτσι ὀγλήγορα ἀπὸ μᾶς
Χωρὶς κἂν νὰ μᾶς ἀφήση
Στοχασμὸ παρηγοριᾶς.

Μόνο μ' ἄφησε ἡ προδότρα
Ἕνα ἄθλιο στοχασμό,
Ποῦ σφιχτὰ μοῦ ζωγραφίζει
Τοῦ θανάτου τὸν καιρό.

Νὰ τὸ μάτι, ποῦ τὸν ἥλιο
Πολεμάει νὰ ματαϊδῆ,
Καὶ τὸ στόμα νὰ βαστάξη
Τὴν στερνή του ἀναπνοή.

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

Ἄκου ἕν' ὄνειρο, ψυχή μου,
Καὶ τῆς ὀμορφιᾶς θεά·
Μοῦ ἐφαινότουν ὀπῶς ἤμουν
Μετ' ἐσένα μία νυχτιά.

'Σ ἕνα ὡραῖο περιβολάκι (69)
Περπατούσαμε μαζί,
Ὅλα ἐλάμπανε τ' ἀστέρια,
Καὶ τὰ κύτταζες ἐσύ.

'Εγὼ τσῶλεα· πέστε, ἀστέρια,
Εἶν' κἀνέν' ἀπὸ τ' ἐσᾶς,
Ποῦ νὰ λάμπη ἀπό κει ἀπάνου (70)
Σὰν τὰ μάτια τῆς κυρᾶς ;

Πέστε ἂν εἴδετε ποτέ σας
'Σ ἄλλη τέτοια ὡραῖα μαλλιά,
Τέτοιο χέρι, τέτοιο πόδι,
Τέτοια ἀγγελικὴ θωριά ;

Τέτοιο σῶμα ὡραῖον, όπ' ὅποιος
Τὸ κυττάζει εὐθὺς ρωτᾷ·
Ἂν εἶν' ἄγγελος ἐκεῖνος,
Πῶς δὲν ἔχει τὰ φτερά ;

Ὅτι εἶπα αὐτὰ τὰ λόγια,
Μοῦ ἐφανήκανε ὀμπρὸς
Ἄλλαις κόραις στολισμέναις
Μὲ τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς.

'Εχορεύανε πιασμέναις
'Απ' τὰ χέρια τὰ λευκά,
Κι' ὅλαις τους ἐπολεμοῦσαν
Νὰ μοῦ πάρουν τὴν καρδιά.

Τότε ἄκουσα τὸ χειλι
Τὸ δικό σου νὰ μοῦ πῇ·
«Πῶς σοῦ φαίνονται ;». Καὶ σοῦ πα :
«Εἶναι ἄσχημαις πολύ».

'Εσὺ ἔκαμες ἐτότες
Γέλιο τόσο ἀγγελικό,
Ποῦ μοῦ φάνηκε πῶς εἶδα
'Ανοιχτὸ τὸν οὐρανό.

Καὶ παράμερα σ' ἐπῆρα
Εἰσὲ μιὰ τρανταφυλλιὰ
Καὶ ἔπεσά σου ἀγάλι ἀγάλι (71)
'Σ τὴν ὁλόλευκη ἀγκαλιά.

Κάθε φίλημα, ψυχή μου,
'Οποῦ μῶδινες γλυκά,
'Εξεφύτρωνε ἄλλο ῥόδο
'Απὸ τὴν τρανταφυλλιά.

Ὅλη νύχτα ἐξεφυτρῶσαν,
Ὡς ὁποῦ λαμψεν ἡ αὐγή,
Ποῦ μᾶς ηὗρε καὶ τοὺς δυό μας
Μὲ τὴν ὄψη μας χλωμή. (72)

Τοῦτο εἶν' τ' ὄνειρο, ψυχή μου·
Τώρα στέκεται εἰς ἐσέ,
Νὰ τὸ κάμῃς ν' ἀληθέψῃ,
Καὶ γὰ θυμηθῇς γιὰ μέ.

Η ΑΓΝΩΡΙΣΤΗ

Ποιὰ εἶναι τούτη
Ποῦ κατεβαίνει
Ἀσπροεντυμένη
Ὀχ τὸ βουνό;

Τώρα, ποῦ τούτη
Ἡ κόρη φαίνεται,
Τὸ χόρτο γένεται
Ἄνθι ἁπαλό·

Κ' εὐθὺς ἀνοίγει
Τὰ ὡραῖά του κάλλη,
Καὶ τὸ κεφάλι
Συχνοκουνεῖ·

Κ' ἐρωτεμένο,
Νὰ μὴ το ἀφήση,
Νὰ τὸ πατήση;
Παρακαλεῖ.

Κόκκινα κι' ὄμορφα
Ἔχει τὰ χεῖλα,
Ὡσὰν τὰ φύλλα
Τῆς ροδαριᾶς,

Ὅταν χαράζη,
Καὶ ἡ αὐγοῦλα
Λεπτὴ βροχοῦλα
Στέρνει δροσιᾶς.

Καὶ τῶν μαλλιῶνε της
Τ' ὡραῖο πλῆθος
Πάνου 'ς τὸ στῆθος
Λάμπει ξανθό.

Η ΑΓΝΩΡΙΣΤΗ

Ἔχουν τὰ μάτια της,
Ὁποῦ γελοῦνε,
Τὸ χρῶμα, ποῦ ναι
Ἑς τὸν οὐρανό.

Ποιὰ εἶναι τούτη
Ποῦ κατεβαίνει
Ἀσπροεντυμένη
Ὄχ τὸ βουνό ;

ΔΕ Μ' ΑΓΑΠΑΣ

Ὅσα λούλουδά εἰν' τὸ Μάη
Μαδημένα ἐρωτηθῆκαν,
Κι' ὅλα αὐτὰ μ' ἀποκριθῆκαν,
Πῶς ἐσὺ δὲ μ' ἀγαπᾷς.

Η ΞΑΝΘΟΥΛΑ

Τὴν εἶδα τὴν Ξανθοῦλα,
Τὴν εἶδα ψὲς ἀργά,
Ποῦ ἐμπῆκε 'ς τὴ βαρκοῦλα
Νὰ πάῃ 'ς τὴν ξενιτειά.

Ἐφούσκωνε τ' ἀέρι
Λευκότατα πανιά,
Ὡσὰν τὸ περιστέρι,
Ποῦ ἁπλώνει τὰ φτερά.

Ἐστέκονταν οἱ φίλοι
Μὲ λύπη, μὲ χαρά,
Καὶ αὐτὴ μὲ τὸ μαντῆλι
Τοὺς ἀποχαιρετᾷ.

Καὶ τὸ χαιρετισμό της
Ἐστάθηκα νὰ ἰδῶ,
Ὡς ποῦ ἡ πολλὴ μακρότης
Μοῦ τό κρυψε καὶ αὐτό.

'Σ ὀλίγο, 'ς ὀλιγάκι
Δὲν ἤξερα νὰ πῶ,
Ἂν ἔβλεπα πανάκι,
Ἢ τοῦ πελάγου ἀφρό.

Καὶ ἀφοῦ πανί, μαντῆλι,
Ἐχάθη 'ς τὸ νερό,
Ἐδάκρυσαν οἱ φίλοι,
Ἐδάκρυσα κ' ἐγώ. (73)

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΛΟΔΟΒΙΚΟΝ ΣΤΡΑΝΗ

Λίγα γιούλια ἐγὼ σοῦ στέρνω,
Καὶ 'ς τὸ σπίτι σου τὰ σπέρνω,
Εἰς τὸ ὁποῖον ἦλθε ἡ Θεά,
Ὁποῦ ὠνέμασαν Ὑγειά.
Ροδοδάχτυλα τὰ χέρια,
Καὶ τὰ μάτια ὡσὰν ἀστέρια·
Ἔχει μάγουλο ὡσὰν μῆλο·
Μὲ χαμόγελο τὸ χεῖλο,
Ὁποῦ δίνει ἕνα φιλί,
Καὶ ξανάρχεται ἡ ζωή.
Ἀλλὰ πῶς συχνὰ συχνὰ
Ἡ ὀμορφότατη Θεὰ
Μὲ τὸ μάτι τὸ γλυκὸ
Κυττάει θάλασσα, οὐρανό;
Ἐκατάλαβα γιατί·
Ἆ! τὴν ὥρα καρτερεῖ
Νὰ σὲ πιάσῃ ἀπὸ τὸ χέρι,
Νὰ σὲ πάῃ καὶ νὰ σὲ φέρῃ.

ΚΑΚΙΩΜΑ

Πλέον δὲν ἔρχομαι 'ς τὸ βρέφος
Ὡραιότητες γεμᾶτο,
Σὰν τριαντάφυλλο δροσᾶτο,
Ὁποῦ ἀνοίγει αὐγερινό.

Ὄχι, πλέον δὲν θέλω νἄλθω,
Οὔτε ἂν ἔξαφνα ἀρχινήσῃ
Λυπηρὰ νὰ τραγουδήσῃ
Τὴ βοσκοῦλα 'ς τὸ βουνό·

Οὔτε ἂν ψάλλοντας τὸ ἰδοῦνε
Τὸν πατέρα του νὰ δείξῃ,
Καὶ τὰ δάκρυα νὰ σφουγγίξῃ
Μὲ τὸ χέρι τὸ μικρό.

Μόνον ἂν τὸ πάρῃ ἡ μοῖρα,
Καὶ στενέψῃ ἐμὲ νὰ κλίνω,
Τότες ἔρχομαι καὶ δίνω·
Ἕνα φίλημα κ' ἐγώ.

ΕΙΣ ΦΙΛΟΝ ΨΥΧΟΡΡΑΓΟΥΝΤΑ

Ἦλθε ἡ ὥρα νὰ σ' ἀφήσω,
Νά! τὸ θάνατο θωρῶ,
Ἤθελα νὰ σὲ φιλήσω,
Ἤθελα, μὰ δὲ μπορῶ!

Μόνο σ' ἀποχαιρετάω,
Γιατὶ πλιὸ δὲ θὰ σὲ ἰδῶ,
Νὰ σὲ σφίξω ἀπεθυμάω,
Μὰ τὸ χέρι εἶναι νεκρό!

Πιάσ' το, ἰδὲς πῶς εἶναι κρύο,
Πιάσ' το, ἰδὲς πῶς εἶναι ἀχνό,
Ταῖς ἐλπίδες μου ἀπολύω,
Καὶ τὸ Χάρο ἀκαρτερῶ.

Ἦλθε ἡ ὥρα νὰ σ' ἀφήσω,
Τοῦ θανάτου νὰ ἡ μορφή !
Δὲ μπορῶ νὰ σὲ φιλήσω,
Νά, μοῦ σβύνεται ἡ πνοή.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΟΡΦΑΝΗΣ

Πές μου, θυμᾶσαι, ἀγάπη μου, ἐκείνη τὴν παιδοῦλα,
Ὁποῦ χε 'ς τὰ ξανθὰ μαλλιὰ νεοθέριστη μυρτοῦλα ;
Ὁποῦ χε σὰν παρθενικὸ τραντάφυλλο τὸ στόμα,
Ποῦ χε τὰ μάτια γαλανὰ σὰν τ' οὐρανοῦ τὸ χρῶμα ;
Ποῦ πρὸς τὸ βράδυ πάντοτε μονάχη ἐπερπατοῦσε,
Κ' εἶχε κοντά της ἕν' ἀρνί, ποῦ τὴν ἀκολουθοῦσε ;
Ποῦ καθισμένη εὑρίσκαμε 'ς τὸ ἔρμο περιγιάλι,
Καὶ λυπηρὰ ἐτραγούδαε τῆς ἄνοιξης τὰ κάλλη ;
Ἄχ ! τὸ τραγοῦδι ἀκλούθαε, κυττάζοντας τὸ κῦμα,
Μὲ τόση λύπη, ποῦ ἔλεγες ὁπῶς ἐκύτταε μνῆμα.
Τὴ μαύρη! τὴν ἀπάντησα τὸ χάραμα 'ς τὸ δρόμο,
Ἀλλὰ τὴν κόρη τέσσεροι τὴν εἴχανε 'ς τὸν ὦμο,
Χυμένα ἦταν 'ς ὅλο της τὸ λείψανο, ποῦ εὐώδα,
Γιούλια, μοσχούλαις καὶ γαντσιαῖς, τραντάφυλλα καὶ ῥόδα·
Σβυμένα ἦταν τὰ μάτια της, ποῦ φέγγαν σὰν ἀστέρια,
Καὶ μὲ κορδέλλαις κόκκιναις δεμένα εἶχε τὰ χέρια.
Ἄχ! κατεβάζοντάς τηνε οἱ τέσσεροι ἀπ' τὸ βράχο,
Κἀνεὶς δὲν τὴν ἀκλούθαε πάρεξ τὸ ἀρνὶ μονάχο,
Καὶ μαραμμένα ἤτανε τὰ ἀνθηρὰ στολίδια,
Ποῦ κάθε αὐγὴ τοῦ ἔμαζωνε καὶ τοῦ ἔπλεκεν ἡ ἴδια.

Τ' ἀρνὶ μόνον ἀκλούθαε, μπὲ μπέ, μπὲ μπέ, φωνάζει,
Πάντα μ π ὲ μ π έ, πάντα μ π ὲ μ π έ, καὶ τὴν παιδοῦλα κράζει.
Μὲ τὸ κουδοῦνι 'ς τὸ λαιμὸ εἰς τοὺς γκρεμοὺς περπάτει,
Ν τ ί ν, ν τ ί ν, κουδούνιζε κοντὰ εἰς τὸ στερνὸ κρεββάτι.
Ἐτούτη εἶναι, κόρη μου, ἡ ὄμορφη παιδοῦλα,
Ὁποῦ χε 'ς τὰ ξανθὰ μαλλιὰ νεοθέριστη μυρτοῦλα. (74)

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΟΣΚΟΥ

Νά, μία βοσκοῦλα 'ς τὸ βουνό, ποῦ κάθεται καὶ κλαίει,
Καὶ τὰ παράπονα ἡ σπηλιὰ γλυκὰ τὰ ματαλέει.
Ἐψὲς μοῦ ἀπέθανε ὁ βοσκός, καὶ τέσσεροι 'ς τὸν ὦμο
Μοῦ τὸν ἐπῆραν τέσσεροι 'ς τὸν ὕστερό του δρόμο.
Βραχνόφωνα ὁ καλόγερος ἀνάδευε τὰ χεῖλα·
Τοῦ νεκροκρέββατου συχνὰ ἐτρίζανε τὰ ξύλα.
Θυμοῦμαι, ποῦ ἐκαθόμαστε ἀντάμα ἐκεῖ 'ς τὴ βρύση·
Ποιὸς ἀπ' ἐμᾶς, ἐλέγαμε, περσότερο θὰ ζήση ;
Καὶ λέγοντας· Ποιὸς ἀπ' ἐμᾶς περσότερο θὰ ζήση ;
Φθὺς κατ' ἐμᾶς ἐβούυξε φριχτὰ τὸ Π ο ι ὸ ς θ α ζ ή σ η,
Τότε ὁ ἀγαπημένος μου ἐστέναξε ἀπ' τὰ στήθη,
Καὶ τοῦ πα· Τί ἔχεις 'ς τὴν καρδιά; Κι' αὐτὸς δὲν μ' ἀπεκρίθη.
Δυστυχισμένη συντροφιά! Ποῦ τὸ χαρούμεν' ἄνθι
Τῆς νιότης μας τῆς τρυφερῆς ὀγλήγορα ἐμαράνθη.
Ὦ Θάνατε, λυπήσου με, λυπήσου με, καὶ φθάσε·
Ἕνα ἀναστέναγμα γλυκὸ μοῦ φαίνεται πῶς θά σαι.
Μοῦ πανε πῶς μεσάνυχτα τὸν βάνουνε 'ς τὸ μνῆμα,
Κ' ἐξέδωκα τὸ ροῦχό μου γιὰ τὸ στερνό του ἐντύμα.
Φωνάζω, σκούζω δυνατά, 'ς τὸν τάφο του γυρμένη,
Μὰ δὲν ἀκοῦνε ταῖς φωναῖς 'ς τὸν τάφο οἱ πεθαμένοι.
Κεῖνοι, ποῦ θὰ μὲ θάψουνε, ἀκόμη ἂν μ' ἀγαποῦνε,
Ἂς βάλουνε τὰ χέρια μας νεκρὰ ν' ἀγκαλιασθοῦνε (75)

Η ΕΥΡΥΚΟΜΗ

Θάλασσα, πότε θέλ' ἰδῶ τὴν ὄμορφη Εὐρυκόμη;
»Πολὺς καιρὸς ἐπέρασε, καὶ δὲν τὴν εἶδα ἀκόμη,
»Πόσαις φοραῖς κυττάζοντας ἀπὸ τὸ βράχο γέρνω,
»Καὶ τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας γιὰ τὰ πανιά της παίρνω!
«Φέρ' τηνε, τέλος, φέρ' τηνε». Αὐτὰ ὁ Θύρσης λέει,
Καὶ παίρνει ἀπὸ τὴ θάλασσα, καὶ τὴ φιλεῖ, καὶ κλαίει.
Καὶ δὲν ἠξέρει ὁ δύστυχος ὁποῦ φιλεῖ τὸ κῦμα
Ἐκεῖνο, ποῦ τῆς ἔδωσε καὶ θάνατο καὶ μνῆμα.

Η ΨΥΧΟΥΛΑ

Ὡσὰν γλυκόπνοο
Δροσᾶτ' ἀεράκι
Μέσα σὲ ἀνθότοπο,
Κειὸ τὸ παιδάκι
Τὴν ὕστερη ἔβγαλε
Ἀναπνοή.

Καὶ ἡ ψυχοῦλά του
Εἰς τὸν ἀέρα
Γλήγορα ἀνέβαινε
Πρὸς τὸν αἰθέρα,
Σὰν λιανοτρέμουλη
Σπίθα μικρή.

Ὅλα τὴν ἔκραζαν,
Ὅλα τ' ἀστέρια,
Κ' ἐκείνη ἐξάπλωνε
Δειλὴ τὰ χέρια,
Γιατὶ δὲν ἤξευρε
Σὲ ποῖο νὰ μπῇ.

'Αλλά, νά, τοῦ δωσε
Ἕνα 'Αγγελάκι
Τὸ φιλὶ ἀθάνατο
Ἐ τὸ μαγουλάκι,
Ποῦ ἔξαφνα ἔλαμψε
Σὰν τὴν αὐγή.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΔΕ-ΡΩΣΣΗ

εὑρισκόμενον εἰς τὴν 'Αγγλία.

Τοῦ πατέρα σου, ὅταν ἔλθῃς,
Δὲ θὰ ἴδῃς παρὰ τὸν τάφο·
Εἶμαι ὀμπρός του, καὶ σοῦ γράφω,
Μέρα πρώτη τοῦ Μαϊοῦ.

Θὰ σκορπήσουμε τὸ Μάη
Πάνου 'ς τ' ἄκακα τὰ στήθη,
Γιατὶ ἀπόψε ἀπεκοιμήθη
Εἰς τὸν ὕπνο τοῦ Χριστοῦ.

Ἦταν ἥσυχος κι' ἀκίνητος
Ὡς τὴν ὕστερη τὴν ὥρα,
Καθὼς φαίνεται καὶ τώρα,
Ποῦ τὸν ἄφησε ἡ ψυχή,
Μόνον, μία στιγμὴ πρὶν φύγῃ
Τ' οὐρανοῦ κατὰ τὰ μέρη,
'Αργοκίνησε τὸ χέρι,
Ἴσως γιὰ νὰ σ' εὐχηθῇ.

ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙ

«Μάννα μου, σκιάζομαι πολὺ
Μὴ πεθαμένοι βγοῦνε.
— Σώπα, παιδάκι μου, οἱ νεκροὶ
Τὴν πλάκα τους βαστοῦνε».

Η ΦΑΡΜΑΚΩΜΕΝΗ

Τὰ τραγούδια μου τά λεγες ὅλα,
Τοῦτο μόνον δὲν θέλει τὸ πῆς,
Τοῦτο μόνον δὲν θέλει τ' ἀκούσῃς,
Ἄχ τὴν πλάκα τοῦ τάφου κρατεῖς!

Ὦ παρθένα! ἂν ἠμπόρειαν οἱ κλάψαις
Πεθαμένου νὰ δώσουν ζωή,
Τόσαις ἔκαμα κλάψαις γιὰ σένα,
Ποῦ θελ' ἔχῃς τὴν πρώτη πνοή.

Συφορά! σὲ θυμοῦμ', ἐκαθόσουν
'Στὸ πλευρό μου μὲ πρόσωπο ἀχνό·
«Τί ἔχεις;» σοῦ πα, καὶ σὺ μ' ἀποκρίθης·
«Θὰ πεθάνω, φαρμάκι θὰ πιῶ».

Μὲ σκληρότατο χέρι τὸ πῆρες,
Ὡραία κόρη, κι' αὐτὸ τὸ κορμί,
Ποῦ τοῦ ἔπρεπε φόρεμα γάμου,
Πικρὸ σάβανο τώρα φερεῖ.

Τὸ κορμί σου ἐκεῖ μέσα 'ς τὸν τάφο
Τὸ στολίζει σεμνὴ παρθενιά·
Τοῦ κακοῦ σ' ἀδικοῦσεν ὁ κόσμος,
Καὶ σοῦ φώναξε λόγια κακά.

Τέτοια λόγια ἂν ἠμπόρειες ν' ἀκούσῃς,
'Οχ τὸ στόμα σου τ' ἤθελε βγῇ ;
«Τὸ φαρμάκι, ποῦ ἐπῆρα, καὶ οἱ πόνοι,
»Δὲν ἐστάθηκαν τόσο σκληροί».

Κόσμε ψεύτη ! ταῖς κόραις ταῖς μαύραις
Κατατρέχεις ὅσο εἶν' ζωνταναῖς,
Σκληρὲ κόσμε ! καὶ δὲν τοὺς λυπᾶσαι
Τὴν τιμήν, ὅταν εἶναι νεκραῖς.

Σώπα, σώπα ! θυμήσου πῶς ἔχεις
Θυγατέρα, γυναῖκα, ἀδελφή·
Σώπα, ἡ μαύρη κοιμᾶται 'ς τὸ μνῆμα,
Καὶ κοιμᾶται παρθένα σεμνή.

Θὰ ξυπνήσῃ τὴν ὕστερη ἡμέρα,
Εἰς τὸν κόσμον ὀμπρὸς νὰ κριθῇ,
Καὶ 'ς τὸν Πλάστη κινῶντας μὲ σέβας
Τὰ λευκά της τὰ χέρια, θὰ πῇ·

«Κύττα μέσα 'ς τὰ σπλάχνα μου, Πλάστη !
»Τὰ φαρμάκωσε ἀλήθεια ἡ πικρή,
«Καὶ μοῦ βγῆκε ὀχ τὸ νοῦ μου, Πατέρα,
»Ποῦ πλασμένα μοῦ τά χες 'Εσύ.

»Ὅμως κύττα 'ς τὰ σπλάχνα μου μέσα,
»Ποῦ τὸ κρῖμά τους κλαῖνε, καὶ πές,
»Πὲς τοῦ κόσμου, ποῦ φώναξε τόσα,
«'Εδῶ μέσα ἂν εἶν' ἄλλαις πληγαῖς».

Τέτοια, ὀμπρὸς εἰς τὸν Πλάστη κινῶντας
Τὰ λευκά της τὰ χέρια, θὰ πῇ.
Σώπα κόσμε ! κοιμᾶται 'ς τὸ μνῆμα,
Καὶ κοιμᾶται παρθένα σεμνή.
1826.

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΑΝΕΨΙΑΣ

Καθὼς μένεις εἰς τὸ νοῦ μου
Ὅσο ζῶ καὶ εἰς τὴν καρδιά,
Μεῖνε, τέκνο τοῦ ἀδελφοῦ μου,
Εἰς τὰ μάτια μου ὀμπροστά.

Μεῖνε—ἐπάλεβε τὸ σῶμα
Ἡ ψυχή σου, γιὰ νὰ βγῇ,
Καὶ συχνάνοιγες τὸ στόμα
Καὶ δὲν ἤξερες γιατί.

Λίγο ἐχάρηκες τὸ φῶς σου,
Ἀφοῦ ἐπέρασες γλυκὰ
Ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς μητρός σου
Ἐς τοῦ πατρὸς τὴν ἀγκαλιά.

Γλυκοὶ ἐστάθηκαν καὶ πλάνοι
Τῶν γονιῶν σου οἱ στοχασμοί,
Γάμου ἐβλέπανε στεφάνι,
Κι' ἄλλο φόρεσες ἐσύ!

ΕΙΣ ΜΟΝΑΧΗΝ

Πρὸς τὴν κυρὰ Ἄννα Μαρία Ἀναστασία Γουρᾶτο Γεωργομίλα.

*Ὅταν ἐντύθηκε τὸ ἀγγελικὸ σχῆμα εἰς τὸ μοναστῆρι τῶν **Ἁγίων Θεοδώρων** καὶ Γεωργίου εἰς Κέρκυρα, τὴν 18 Ἀπριλίου **1829**.*

Ἀπὸ τὸν θρόνο τ' Ἄπλαστου
Οἱ Ἀγγέλοι ἐκατεβῆκαν,
Καὶ μέσ' 'ς τοῦ μοσχολίβανου
Τὸ σύγνεφον ἐμπῆκαν,
Νὰ ἰδοῦν ποῦ τὸ κοράσιο
Κινάει 'ς τὴν ἐκκλησιά.

Χ ρ ι σ τ ὸ ς ἀ ν έ σ τ η, ἐψάλλανε
Μὲ τὰ χρυσᾶ τους χείλη,
Χ ρ ι σ τ ὸ ς ἀ ν έ σ τ η, ἐκάνανε,
Κι' ἀστράφτανε σὰν ἥλιοι,
Καὶ λόγια ἐτραγουδοῦσανε
Ἐγκάρδια καὶ θερμά.

Ἕνας Ἄγγελος. Χαῖρε, ἀδελφή! Μ' ἀρέσουνε
Τῆς ὄψης σου οἱ χλωμάδαις·
Εἰς τὰ περίσσια ἀνάμεσα
Κεριὰ καὶ 'ς ταῖς λαμπάδες,
Κάλλιο ἀπὸ ρόδα πιάνουνε
Τῆς νύμφης τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλος. Ἀφοῦ τὸν θάνατο ἔκλαψες
Τῆς δόλιας σου μητέρας
Καὶ τοῦ πατρός,—σοῦ ἀπόμεινε
Μόνος Αὐτὸς πατέρας.
Ἄλλος. Πάντα περνόει τὰ σπλάχνα του
Τὸ δάκρυ τοῦ ὀρφανοῦ.

Ἄλλος. Γλυκό ναι τῆς Παράδεισος
Νὰ μελετᾷς τὰ κάλλη·
Ἄλλος. Πικρὴ ναι ἡ φοβερώτατη
Τοῦ κόσμου ἀνεμοζάλη·
Μόν' ἐδῶ φθάνει ὁ ἀντίλαλος,
Δὲ φθάνει ἡ τρικυμιά.

Ἄλλος. Ἐδῶ ὁ Χριστὸς 'ς τὰ ὀνείρατα
Σὲ σένα κατεβαίνει·
Ἄλλος. Ἐκεῖ ταράζουν ἅρματα,
Καὶ θρόνοι αἱματωμένοι·
Ἄλλος. Ἐδῶ εὐτυχία καὶ θρίαμβος·
Ἄλλος. Ἐκεῖ ναι συφορά!

Ἄλλος. Ὁ κόσμος ἐρωτεύτηκε
Σ τὰ μάτια, 'ς τὴ φωνή σου,
Τὰ μελετάει συχνότατα,
Κ' ἡ ἀγγελικὴ ψυχή σου
Φωνὴ καὶ μάτια ἐγύρισε
Κατὰ τὸν οὐρανό.

Ἄλλος. Ὁ Πλάστης κατ' εἰκόνα του
Τὸν ἄνθρωπο ἐποιοῦσε.
Ἄλλος. Μέσ' 'ς κρυφία τῆς γνώσης του
Τὴ χτίση ἐμελετοῦσε,
Γιὰ νά ναι τοῦ λιγόζωου
Ἀνθρώπου ἡ κατοικιά.

Ἀπάνου ἀπάνου ἐχύθηκε
Σ τὴν Ἄβυσσο, ποῦ ἐσειότουν
Καὶ μὲ τρομάρα ἐμούγκριζε,
Κι' αὐτοὶ δὲν ἐσωζότουν,—
Ὁ Πλάστης ὁλομόναχος
Ἀγροίκαε μὲ χαρά.

Ἄλλος. Ἔρως καὶ Χάρος πάντοτε
Δουλεύουν ἐδῶ κάτου,
Ὡς ποῦ ὁ Καιρὸς ὁ γέροντας
Νὰ χάσῃ τὰ φτερά του.
Ἄλλος. Φριχτή ναι ἡ ὥρα, ποῦ ἄνθρωπος
Βαριὰ ψυχομαχᾷ.

Ἄλλος. Μὴ φοβηθῇς νά σ' ἔρημη
Τότε ἀπὸ κάθε μάτι·
Ἰδού, ὁ Χριστός, ποῦ γέρνοντας
Σ τοῦ πόνου τὸ κρεββάτι,
Σοῦ σιάζει τὸ προσκέφαλο,
Καὶ σὲ παρηγορᾷ.

Ἄλλος. Εὐτυχισμένο λείψανο,
Θέλει σοῦ δώσῃ πάλι
Τὸν ἀρραβῶνα ὁ ἴδιος,
Ὁποῦ σοῦ πῆρε ἀγάλι,
Τὴν ὥρα ποῦ ἀπομείνανε
Τὰ στήθια σου νεκρά. (77)

Ἄλλος. Τὰ κόκκαλα ἐβαρέθηκαν
Ἐ τὸ μνῆμα χαρτερῶντας.
Καὶ τρίζουνε ἀκατάπαυστα
Τὴν Κρίσι ἀναζητῶντας. (78)

Ἄλλος. Ξύπνα, ἀδελφή! τὴ σάλπιγγα
Τὴν ὕστερη ἀγροικῶ.

Ἄλλος. Τὰ μάτια της ἀστράψανε
Τοῦ τάφου ἀπὸ τὴν κλίνη·
Κύττα! πετειέται ὁλόχαρη, (79)
Καὶ μέσ' 'ς τὸ λάκκο ἀφίνει
Τοὺς μόσχους τοῦ Μαϊάπριλου,
Ποῦ δὲν ὑπάρχει πλιό.

Ὅλοι οἱ Ἄγγελοι. Τὰ μάτια της ἀστράψανε
Τοῦ τάφου ἀπὸ τὴν κλίνη.
Κύττα! πετειέται ὁλόχαρ
Καὶ μέσ' 'ς τὸ λάκκο ἀφίνει
Τοὺς μόσχους τοῦ Μαϊάπριλου,
Ποῦ δὲν ὑπάρχει πλιό.

1829.

ΓΑΛΗΝΗ

Δὲν ἀκούεται οὔτ' ἕνα κῦμα
Εἰς τὴν ἔρμη ἀκρογιαλιά·

Λὲς καὶ ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Μέσ' 'ς τῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑ ΦΡΑΙΖΕΡ

Μικρὸς προφήτης ἔρρηξε σὲ κορασιὰ τὰ μάτια,
Καὶ 'ς τοὺς κρυφοὺς του λογισμοὺς χαρὰ γιομάτους εἶπε·
«Κι' ἂν γιὰ τὰ πόδια σου, καλή, κι' ἂν γιὰ τὴν κεφαλή σου,
Κρίνους ὁ λίθος ἔβγανε, χρυσὸ στεφάνι ὁ ἥλιος,
Δῶρο δὲν ἔχουνε γιὰ Σέ, καὶ γιὰ τὸ μέσα πλοῦτος.
Ὅμορφος κόσμος ἠθικός, ἀγγελικὰ πλασμένος !».
1849.

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ (80)

(Ὑπόθεση)

Ὁ Λάμπρος ἀπάτησε τὴ Μαρία, δεκαπέντε χρονῶν κόρη, τάζοντάς της νὰ τὴ στεφανωθῇ, κ' ἔλαβε μ' αὐτὴ τέσσερα τέκνα, μία θυγατέρα, καὶ τρία ἀρσενικά, καὶ τὰ ἔρρηξε εἰς ὀρφανοτροφεῖο. Δεκαπέντε χρόνοι εἶχαν περάση, κ' ἔζοῦσε ἡ Μαρία εἰς τὸ σπίτι τοῦ Λάμπρου ἀστεφάνωτη, καὶ τὴν ἐμάραινε ἡ ἀτιμία της καί, ἀκοίμητη μέριμνα, ἡ ἄγνωστη τύχη τῶν παιδιῶν της. Εἰς αὐτὸ ἐφαίνετο ἀδιάφορος ὁ Λάμπρος, καὶ ἀναίσθητος εἰς τὸν πόνο τῆς δυστυχισμένης μητρός· καὶ εἰς ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, τοῦτος ὁ κακοήθης, ἀλλὰ μεγαλόψυχος, ἄνδρας, ἑνωμένος μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐπολεμοῦσε τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, παρακινούμενος καὶ ἀπὸ τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατο ἑνὸς ἱερομονάχου, ἀδελφοῦ τῆς Μαρίας, τὸν ὁποῖον εἶχε κάψῃ ζωντανὸν ὁ τύραννος τῆς Ἠπείρου. (Ἐδῶθεν ὁ ποιητὴς ἐλάβαινε ἀφορμή,—εἴτε ἐπεισοδικῶς εἴτε ἀλλέως, ἀγνοῶ,—νὰ παραστήσῃ τὸν ἅγιον ἄνδρα, ὁποῦ μέσα εἰς τὸ μαρτύριο ἔβλεπε θεῖα ὁράματα, κ' ἐπροφήτευε τὴν ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδας.) Εἰς τὸ στρατόπεδο, ὅπου ἦταν ὁ Λάμπρος, κ' ἐνῷ αὐτὸς μὲ τὴ φυσικὴ δύναμη τοῦ λόγου του ἐνθουσίαζε τοὺς συντρόφους του, παρου-

σιάζεται ἕνας νέος, Τοῦρκος, καὶ τοὺς εἰδοποιεῖ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἑτοιμάζονται, εἰς ἕναν διωρισμένον καιρὸ καὶ τόπο νὰ τοὺς στήσουν καρτέρι γιὰ νὰ τοὺς καταστρέψουν. Μετὰ ταῦτα ὁ νέος δείχνει, ὅτι κἄτι ἄλλο ἔχει νὰ φανερώσῃ μυστικὰ τοῦ Λάμπρου, τοῦ ὁποίου μιλεῖ ἄφοβα, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τὸν ἐφύλαξε ἀπὸ τὴν ὀργὴ τῶν ἄλλων πολεμιστάδων, ὅταν ἐπαρουσιάσθηκε εἰς τὸ στρατόπεδο· τοῦ ξεσκεπάζεται ὅτι εἶναι κόρη, καὶ ὅτι ἐμίσησε τοὺς ὁμογενεῖς της, ἀφοῦ τοὺς εἶδε νὰ θυσιάσουν μία Χριστιανὴ φιλενάδα της, ἀγάπησε τοὺς Χριστιανούς, μόλις εἶδε πόσον ἥσυχα ἐκείνη ἡ νέα ἐπήγαινε εἰς τὸν θάνατο, καὶ ἐνθυμούμενη πόσα αὐτὴ τῆς ἔλεγε γιὰ τὴ δύναμη τοῦ Σταυροῦ, παρακαλεῖ τὸν Λάμπρο, γιὰ τὸ καλό, ποῦ τοὺς ἔκαμε τὴν ἡμέρα, νὰ τὴ βαφτίσῃ. Ἡ ὡραιότης τῆς κόρης καὶ ἡ εὐαισθησία της ἐμπνέουν τοῦ Λάμπρου σφοδρότατον ἔρωτα· καὶ γλήγορα κατορθώνει νὰ πλανέσῃ τὸ ἀδύνατο καὶ αἰσθαντικὸ κοράσι, καθὼς εἶχε ἀπατήσῃ πολλαῖς ἄλλαις ἡ μαγευτικὴ χάρη τοῦ τρόπου καὶ τῆς ὁμιλίας του. Ποτὲ ὅμως, μέσα εἰς κάμμίαν ἄλλη ἀγκαλιά, δὲν εἶχε αἰσθανθῇ ὁ Λάμπρος τόσο βαθιὰ νὰ ταραχθῇ ἡ συνείδησή του· καὶ μίαν ἡμέρα, ἐνῷ ἐκύτταζε τὰ χαριτωμένα κινήματα τῆς κόρης, ὁποῦ ἐμιλοῦσε, ξανοίγει εἰς τὴ δεξιά της παλάμη αἱματώδη σταυρό, καὶ εἰς τὸ λαιμό της πλεξίδα, τὰ ἴδια γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα εἶχε κάμῃ τῆς θυγατρός της ἡ Μαρία, ὅταν αὐτὸς ἔμελλε νὰ τὴν ἁρπάξῃ γιὰ πάντα ἀπὸ τὴν μητρικὴν ἀγκάλη. Σέρνει ὁ Λάμπρος φωνὴ φρίκης, καὶ ἡ δυστυχισμένη νέα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ πατρός της μαθαίνει τὴν ἀνέκφραστη συφορά της.

Εὑρίσκεται ὁ Λάμπρος μόνος μὲ τὴ θυγατέρα του εἰς μίαν βάρκα εἰς τὴ μέση τῆς λίμνης· εἶναι φεγγάρι· αὐτή, καθισμένη εἰς τὴν πρύμνη, μακριὰ ἀπὸ τὸν πατέρα της, μὴ λάχῃ καὶ τὸν ἐγγίξῃ, καὶ μὲ ξέπλεκα τὰ μαλλιὰ ἀφειμένα εἰς τὸ πρόσωπό της, νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὸ φῶς, ὅλη μαζωμένη μελετάει τὴ συφορά της. Λάμνει ὁ Λάμπρος, καὶ δὲν τὴν κυττάζει· ἔξαφνα ἀκούει βρόντο· γυρίζει·—ἡ κόρη ἐρρίχθηκε εἰς τὴ λίμνη. Θὰ πάῃ νὰ τὴ γλυτώσῃ; ἤ, καλήτερα, θὰ τὴν ἀφήσῃ; Ἐνίκησε εἰς τὴν ψυχή του τὸ δεύτερο. Ἀπομακρύνεται μὲ βία, νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὴ λίμνη, ὁποῦ σκεπάζει τὸ κορμὶ τῆς θυγατρός του. Εἰς αὐτὴ τὴν ἴδια νυχτιά, παραμονὴ τοῦ Πάσχα, ἡ Μαρία, τῆς ὁποίας ἦταν ἄγνωστα τὰ πάντα, ἔστεκε μονάχη εἰς τὸ παραθύρι, περιμένοντας τὸν Λάμπρο, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐκόντευε νὰ ξημερώσῃ ἡ

Λαμπρή, όμως αυτή ετραγουδούσε λυπηρά τραγούδια. Φθάνει εκείνος, και την ξαφνίζει με την τρομασμένην όψη του· και στενεμένος από ταις ερώτησαις της γυναικός, ζαλισμένος από τον τρόμο, της ξεμυστηρεύεται ό,τι του συνέβηκε.

Το έσπέρας της Λαμπρής η δυστυχής Μαρία δέεται με συντριβή καρδίας και με άκρα ταπείνωση· ο Λάμπρος ευρισκόμενος εις την εκκλησία, όπου είχε προσφύγη να εύρη παρηγορία εις την απελπισία του, απιστεί τέλος πάντων εις τη δύναμη της μετάνοιας, και ενώ προσπαθεί να πνίξη, καθώς είχε κάμη πάντοτε, τη φωνή της συνείδησης, και να φύγη από την εκκλησία, ιδού, η Θεία Δίκη του στέλνει από το μνήμα τα τρία αρσενικά παιδιά του, οπού τον κυνηγούν, και δεν τον αφίνουν να φύγη από τον ναό του Θεού πριν του φιλήσουν στανικώς το στόμα.

Της Μαρίας επάρθη ο νους, αδύνατος να υπομείνη το βάρος τόσης συφοράς· και εις την τρέλλα της η δύστυχη, μεταξύ εις τ' άλλα, ζητάει να στεφανωθή με τον Λάμπρο· και τούτος γιά να την ησυχάση διορίζει να ετοιμασθή τάχα ο γάμος.

Ὁ Λάμπρος απελπισμένος γκρεμίζεται από ένα βράχο, και πέφτει εκεί, όπου είχε καταποντισθή η θυγατέρα του. Τέλος αυτού φθάνει και η Μαρία τρελλή, και θαρρώντας ότι τα βάθη της λίμνης, οπού μέσα έβλεπε απαράλλακτα τον ουρανό, τα δέντρα, και την πρασινάδα, ήταν άλλος κόσμος, και ελπίζοντας να ζήση εις εκείνον ησυχώτερα, ρήχνεται με χαρά εκεί μέσα και πνίγεται.

ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

1

«Ἐκειός, πού ακούει και τη δροσιά πού στάει, (δ)
»Βλέπει τα βάσανά μου, και βογγάει.

2

»Βλέπεις τούτους τους τάφους; κάμμιά μέρα
»Ἐδώ μέσα και σύ θε να κοιμάσαι,
»Ἕως όπου ψηλά θέλει βουύση
«Ἡ σάλπιγγα η στερνή να σε ξυπνήση.»

3

«Καὶ δὲ σὲ εἶδα ποτὲ δάκρυα νὰ χύσῃς,
»Παρὰ λίγη στιγμὴ πρὶν μ' ἀτιμήσῃς».

4

«Τρέχω καὶ κάνω 'ς τὸ δεξί της χέρι
»Αἱματώδη σταυρὸ μ' ἕνα μαχαῖρι.»

5

«Κι' ὅταν ἀκούω ξένο παιδὶ κοντά μου,
»Μ ά ν ν α, νὰ λέῃ, μοῦ σχίζεται ἡ καρδιά μου.»

6

«Νὰ γελᾷ, καὶ νὰ κλαίῃ, καὶ νὰ κοιμᾶται.»

7

«'Αλλὰ πάντα 'ς τὴν ἔρημη τὴν κλίνη,
»Πάντα θανάτοι, δυστυχιαῖς καὶ θρῆνοι.»

8

«Τραβάω συλλογισμένη ὅλη τὴ μέρα,
»Κ', ἔπειτα ἀπ' τὸ φαρμακισμένο δεῖπνο,
»Γιομᾶτο μαῦρα ὀνείρατα τὸν ὕπνο.»

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ (81)

9

Μοῦ φαίνεται πῶς πάω καὶ ταξιδεύω
'Σ τὴν ἐρμιὰ τοῦ πελάγου εἰς τ' ὄνειρό μου·
Μὲ τὸ κῦμα, μὲ τ'ς ἀνέμους, παλέβω
Μοναχή, καὶ δὲν εἶσαι εἰς τὸ πλευρό μου·
Δὲ βλέπω μὲ τὸ μάτι ὅσο γυρεύω
Πάρεξ τὸν οὐρανὸ 'ς τὸν κίνδυνό μου·
Τότε τηράω, βόηθα, τοῦ λέω, δὲν ἔχω
Πανί, τιμόνι, καὶ τὸ πέλαο τρέχω.

Κι' ὅτι τέτοια τοῦ λέω, μέσα μὲ θάρρος
Νά σου τὰ τρία τ' ἀρσενικὰ πετειοῦνται·
Τοῦ καραβιοῦ τὰ ξύλα ἀπὸ τὸ βάρος
Τρίζουν τόσο, ποῦ φαίνεται καὶ σκιοῦνται·
Τότε προβαίνει ἀφεύγατος ὁ Χάρος,
Καὶ στρυμωμένα αὐτὰ κρυφομιλειοῦνται,
Κι' ἀφοῦ ἔχουν τὰ κρυφὰ λόγια πωμένα,
Λάμνουν μὲ κἄτι κουπιὰ τσακισμένα.

Μ' ἕνα πικρὸ χαμόγελο 'ς τὸ στόμα
Ἔρχεται ἡ κόρη ἐκεῖ καὶ μὲ σιμώνει·
Τῆς τυλίζει ἕνα σάβανο τὸ σῶμα,
Ποῦ 'ς τὸν ἀέρα ὁλόασπρο φουσκώνει.
Ἀλλὰ πλιὰ χλωμιασμένο εἶναι τὸ χρῶμα
Τοῦ χεριοῦ, ποῦ ὀμπροστά μου ἀντισηκώνει,
Καὶ τῆς τρέμει, ὅπως τρέμει τὸ καλάμι,
Δείχνοντας τὸ σταυρὸ 'ς τὴν ἀπαλάμη.

Καὶ βλέπω ἀπ' τὸ σταυρὸ καὶ βγαίνει αἷμα
Μαῦρο μαῦρο, καὶ τρέχει ὡσὰν τὴ βρύση·
Μοῦ δείχνη ἡ κόρη ἀνήσυχο τὸ βλέμμα,
Τάχα πῶς δὲ μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήση.
Ὅσο ἐκειὰ τὰ κουπιὰ σχίζουν τὸ ρέμα,
Τόσο τὸ κάνουν γύρω μου ν' αὐξήση·
Συχνοφέγγει ἀστραπή, σχίζει τὸ σκότος,
Καὶ τῆς βροντῆς πολυβουΐζει ὁ κρότος.

Καὶ τὰ κύματα πότε μᾶς πηδίζουν, (ε)
Ποῦ 'ς τὰ νέφη σοῦ φαίνεται πῶς νά σαι,
Καὶ πότε τόσο ἀνέλπιστα βυθίζουν,
Ποῦ μὴν ἀνοίξη ἡ κόλαση φοβᾶσαι·
Οἱ κουπηλάταις κατὰ μὲ γυρίζουν,
Βλασφημοῦν, καὶ μοῦ λένε· Ἀνάθεμά σε.
Ἡ θάλασσα ἀποπάνου μας πηδάει,
Καὶ τὸ καράβι σύψυχο βουλιάει.

Μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια ἐνῶ 'ς ἐκείνη
Τὴν τρικυμιά, ποῦ μ' ἄνοιξε τὸ μνῆμα,

Τινάζομαι μὲ βία καὶ δὲ μ' ἀφίνει
Νὰ 'βγάλω τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ κῦμα,
Βρίσκομαι ἡ ἔρμη ἀνάποδα 'ς τὴν κλίνη,
Ποῦ ἄλλαις φοραῖς τὴ ζέσταινε τὸ κρῖμα,
Καὶ πικρότατα κλαίω πῶς εἶναι δίχως
Τὸ στεφάνι, ποῦ μὤταξες, ὁ τοῖχος.

Ο ΜΑΡΤΥΡΑΣ

Καθὼς ἐσημείωσα εἰς τὴν ὑπόθεση, ἔμπαινε εἰς τὸ σχέδιο τοῦ ποιήματος ἕνας ἱερέας θυσιασμένος ἀπὸ τὸν 'Αλῆ Πασᾶ.

10

Ἔψεναν τὸν ἱερέα καὶ ὁ 'Αλῆς ἐφώναζε τῶν δούλων του·

Τὰ κάρβουνα τοῦ σκύλλου ἀνάρια ἀνάρια.

Εἶχε μίαν ἀπίστευτη ἱλαρότητα. Πῶς ; τάχα ἀναπαύεται εἰς δροσερὴ χλωρασιά ; Καὶ ὁ 'Αλῆς περιπαίζοντάς τον· «Τί σοῦ φαί»νεται, ἅγιε ἄνθρωπε; βλέπω καλά, ὅτι εἶσαι συνηθισμένος νὰ θαυμα»τουργῇς· ὁλοένα γυρίζεις, δίχως νὰ κινᾷς μήτε χέρι μήτε πόδι, κ' »εἶσαι ὅλος ἕνα κομμάτι. Εὖγέ σου· Παρακάλει τὸν 'Ιησοῦ νὰ σὲ »σώσῃ τὸ γληγορήτερο.» «Τότε ὁ ἱερέας κινῶντας τὰ χείλη του πλέον »φλογερὰ ἀπὸ τ' ἀνθράκια, ἔλεγε· «Εὐλογημένη τούτη ἡ φλόγα! »'Ακούω φτερούγιασμα, ποῦ ἔρχεται μακρόθε, καὶ μοῦ φέρνει τὴν »εὐωδία τοῦ κρίνου. Ἄ! σὲ θωρῶ, ἅγιε Ἄγγελε! Βέβαια ἐσὺ θὰ ἔβρε»ξες δροσιὰ ἀπάνου εἰς τοῦτα τὰ κάρβουνα, ὅμοια μ' ἐκείνη τῶν »παιδιῶν εἰς τὴν κάμινο. Τί κάνει αὐτός ; Τεντώνει τ' ἀθάνατο δά»χτυλο, καὶ γράφει εἰς τὸν ἀέρα, ὡσὰν εἰς μάρμαρο, μὲ πύριναις »γραμμαῖς πράματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐννοῶ.»

Εἰς τὸ ὅραμα τοῦ ἱερέα ἐφαίνετο ὁ θάνατος τοῦ Πατριάρχη, καὶ οἱ Βασιλεῖς τῆς ἱερᾶς Ἑνώσεως ποῦ ἐκαταπολεμοῦσαν τὴν 'Ελευθερία. Ἔβλεπε καὶ Τούρκων κεφαλαῖς, ὁποῦ ἐρροβολοῦσαν μέσα εἰς τὸν λάκκο, ποῦ ἐτριγύριζε τὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι, καὶ ὁ ἐνθουσιασμένος μάρτυρας τοὺς ἐφώναζε·

Σταθῆτ' ἐκεῖ· δὲ σᾶς ξυπνάει 'ς τὸν λάκκον
Ἡ κραυγὴ τῶν σκυλλιῶν καὶ τῶν κοράκων.

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΕ ΤΗ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ

11

«Ἐπήγαινε μὲ βία καὶ δὲν ἀργοῦσε·
»Κύτταξέ με νὰ ἰδῇς πῶς ἐκυττοῦσε.»

12

«Ἐτέλειωσες τῆς θλίψης τὸν ἀγῶνα·
»Ἔλα κοντά μου, ἐρωτικὴ τρυγόνα.»

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΕ ΤΗ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ

13

Γυναῖκα, ὠϊμέ, τὴν ἐδική του κόρη !

14

Καὶ τριγύρου τ' αὐτὶ δὲν ἀγροικάει
Πάρεξ τὸ ρεῦμα ὀχ τὸ κουπί, ποῦ σπάει.

15

Τρέμει 'ς τὴν πρύμνη ἡ κόρη καθισμένη,
Ξέπλεκα ὀμπρὸς ὡς κάτου τὰ μαλλιά της.
Νὰ μὴ δῇ τὸ φεγγάρι, ποῦ προβαίνει.

16

Λογιάζει . . . .
Κάθε ἐμπόδιο, ποῦ βρίσκει 'ς τὸ κουπί του,
Πῶς τὸ κορμὶ τῆς θυγατρός του ἀμπώχνει.

17

Καὶ μήπως 'ς τὴ στιγμή, πόῦ θὲ ν' ἀράξῃ,
Τὸ κῦμα 'ς τὴ στεριὰ τοῦ τὴν πετάξῃ.

ΔΥΟ ΑΙΣΜΑΤΑ

Ὁποῦ τραγουδάει ἡ Μαρία.

Ἡ Μαρία στέκει 'ς τὸ παραθύρι, ὁποῦ ἀγναντεύει τὴ θάλασσα, περιμένοντας τὸν Λάμπρο· τραγουδάει ἡ ἀπαρηγόρητη μάννα πρῶτα «Τὰ δύο Ἀδέλφια», καὶ ὕστερ' ἀπὸ μικρὴ παύση τὴν «Τρελλὴ Μάννα».

Οἱ δυστυχεῖς, σημειώνει ὁ ποιητής, συνηθοῦν νὰ τραγουδοῦν ἄσματα ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασή τους.

17

ΤΑ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΙΑ

Ὁμοίως τ' ἀγγελούδια,
Ἀνέσπερα ἀστέρια,
Τοῦ Πλάστη ἀπ' τὰ χέρια,
Ἐβγαῖναν λαμπρά.

Κ' ἐφώναξαν· χαῖρε,
Νεοφώτιστο θᾶμα !
Κ' ἐδένοντο ἀντάμα
Μὲ τὴν ἀγκαλιά.

Καὶ τ' ἄνθη ἀπ' τὰ δέντρα
Ξεπέφτουν, ἰδές τα,

Παράπολυ ἡ ζέστα
Τοῦ ἡλιοῦ τὰ βαρεῖ·

Ξεπέφτουν ἀνάμεσα
'Σ τὰ χόρτα τοῦ τόπου,
Ὡς πέφτει τοῦ ἀνθρώπου
Τοῦ μαύρου ἡ ζωή.

Ἡ Αὐγοῦλα ποῦ νά ναι;
Κοντεύει τὸ βράδυ,
Ποῦ μαῦρο σκοτάδι
Ξαπλώνει 'ς τὴ γῆ.

Πηγαίνει ἐκεῖ ποῦ ναι
Ψηλὸ κυπαρίσσι,
Πηγαίνει 'ς τὴ βρύση·
Δὲν εἶναι οὐδ' ἐκεῖ.

'Σ τ' ἁλῶνι, 'ς τ' ἀμπέλι,
'Σ τὸ δρόμο κυττάζει,
Καὶ τέλος φωνάζει·
«Αὐγοῦλά μου, Αὐγή!

«Αὐγή μου» συχνότατα
Τοῦ βγῆκε ἀπ' τὰ στήθη,
Καὶ «Αὐγή μου» ἀπεκρίθη
Μία ἄλλη φωνή.

Πῶς εἶν' τῆς Αὐγούλας
Ὁ Ἀνθὸς ἐστοχάσθη,
Καὶ πρόθυμα ἐβιάσθη
Κατὰ τὴν Αὐγή.

Ἐγύρευε ἀνήσυχος,
Ὡσὰν περιστέρι,

Γιὰ νάβρῃ τὸ ταῖρι,
Καὶ δὲν τοῦ βολεῖ·

Καὶ τρέχει καὶ τρέχει
Παντοῦ νὰ κυττάξῃ,
Καὶ δίχως νὰ κράξῃ
Δὲν μνέσκει στιγμή.

Ἐς τὸ μάτι μακρόθεν
Ὁ τοῖχος ἀσπρίζει,
Καὶ γύρω του ἀνθίζει
Ἡ δάφνη, ἡ μυρτιά·

Ἀλλὰ ἄνανθη κλαίει,
Ὀμπρὸς εἰς τὴ θύρα,
Τοῦ ἀνθρώπου τὴ μοῖρα
Κλωνόγυρτη ἐτιά.

Τὴν εἶδε προβαίνοντας
Ἐς τὴ μέση, κ' ἐφώναξε·
«Αὐγοῦλά μου, ἐτρόμαξε
»Ὁ Ἀνθός σου πολύ.»

Ἐτοῦτα λαλῶντας,
Κοντά της πηγαίνει·
Ἡ Αὐγοῦλα σωπαίνει,
Καὶ δὲν τοῦ μιλεῖ.

Προσκέφαλο κόκκινο
Τῆς κεῖται ἀποκάτου,
Κρεββάτι θανάτου
Στενὸ καὶ πικρό·

Θανάτου στεφάνι
Τριγύρου 'ς τὴν κόμη·

Εἶν' ὄμορφη ἀκόμη
'Σ τὴν ὄψη πολύ.

Ὁ Ἄγγελος ἴσως,
Ποῦ παίρνει τὸ μίλημα,
Τῆς πῆρε μὲ φίλημα
Γλυκὸ τὴν ψυχή·

Γιατὶ ἔχει χαμόγελο
Ἀκόμη 'ς τὸ στόμα,
Ποῦ λὲς καὶ 'ς τὸ χῶμα
Δὲν πρέπει νὰ μπῇ.

Δὲν εἶν' πεθαμένη·
Τὴν ὄψη τηρᾶτε·
Κοιμᾶται, κοιμᾶται,
Εἰς ὕπνο βαθύ.

Ἀνήσυχου ὀνείρου
Τρομάρα, μαυρίλα,
'Σ' τὰ χέρια, 'ς τὰ χεῖλα,
Τὰ χρώματα σϐυεῖ.

Τὴ γύρευε τόσο,
Καὶ τέλος τὴν βρέσκει
Ἀκίνητος μνέσκει
Γιὰ νὰ τὴ θωρῇ.

(Καθίζει εἰς τὸ προσκέφαλο σιμὰ 'ς τὴν Αὐγοῦλα)

Ἀθῴα πεταλοῦδα,
'Σ τῆς κάψας τὴν λαύρα,
Γυρεύει μιὰν αὖρα
Γιὰ νὰ δροσισθῇ·

Κ' ἐκεῖ κατὰ τύχη
'Σὲ μνῆμα ἀκουμπάει,

Ποῦ ξάφνου φυσάει
Μία αὔρα γλυκή·

Τὸ φύσημα αἰσθάνεται,
Ποῦ στέλνει τ' ἀέρι,
Κ' ἡ ἀθῴα δὲν ἠξέρει
Ποῦ κάθεται, ποῦ.

«Ψυχή μου» τὴν κράζει
Τὸ ἀνήλικο στόμα·
Δὲν ξέρει τὸ σῶμα
Πῶς εἶναι νεκρό·

Πῶς εἶναι 'ς τὸν τόπο,
Ποῦ δρόμο δὲν ἔχει
Λαμπρὰ νὰ μὴν τρέχῃ
Λευκότατο φῶς.

Γλυκόφωνο σήμαντρο,
Ποῦ κράζει ἀπ' τὸ σπίτι
Τὸν γέρον ἐρμίτη
Νὰ πῇ τὸ σπερνό·

Ὦ σήμαντρο, ὁπότε
Καλεῖς εἰς τὸ μυρι-
στικὸ πανηγύρι,
Ἡ ἠχώ σου τερπνή·

Ἀλλ' ὅποτε, ὦ σήμαντρο,
Πεθαίνουν ἀθῷοι,
Κι' ἀργὸ μοιρολόϊ
Ἀρχίζεις,—πικρή·

Τὸν ἦχο, ποῦ τώρα
Σὺ χάνεις, μὴν πάψῃς·

'Αλλ' ἄργειε νὰ κλάψῃς
'Ανθρώπου θανή·

Κ' ἐγὼ θέλει παρα-
καλέσω τὴν φύση,
Νὰ μὴ σὲ γκρεμίσῃ
Σε:σμοῦ ταραχή.

Τοῦ 'Εσπέρου τὴν λάμψη
Θωρῶ νὰ προβάλῃ
'Σ τὴν ἔρμην ἀγκάλη
Ψηλὰ τ' οὐρανοῦ.

Κ' ἐκεῖ 'ς τοῦ θανάτου
Τ'ς Αὐγούλας κρεββάτι,
Συρίζει δροσάτη
Πνοὴ τοῦ βραδιοῦ,

Καὶ τ' ἄνθη ἀπ' τὸ σῶμα
Τ'ς Αὐγῆς ἐσκορποῦσε,
Τὴν κόμη κινοῦσε
Τ'ς Αὐγῆς καὶ τ' 'Ανθοῦ.

Τῆς παίρνει μὲ χέρι
'Αργὸ τὸ στεφάνι,
Τὸ βάνει, τὸ βγάνει
'Απ' τὴν κεφαλή.

«'Η μέρα βραδυάζει·
»Αὐγοῦλα, πηγαίνω·
»Κοντά σου πεθαίνω
»"Αν μείνω μ' ἐσέ·

«Αὐγοῦλα, ἂν δὲν ἔλθῃς,
»Γιὰ πάντα σὲ ἀρνοῦμαι·

»Φοβοῦμαι, φοβοῦμαι,
Μὴν ἔβγουν νεκροί.

«Αὐγοῦλα, γιὰ ξύπνα,
»Γιὰ ξύπνα, κι' ἂν λάχῃ
»Καὶ σ' εὕρουν μονάχη,
»Πεθαίνεις καὶ σύ».

'Σ τὴ μάννα παγαίνει
Τὴ βρέσκει ποῦ κλαίει,
Καὶ «Μάννα» τῆς λέει,
Μὴν κλαῖς, ποῦ μαι ἐδῶ.

«Ἡ Αὐγοῦλα κοιμᾶται,
»Ἀλήθεια σοῦ λέω·
»Μὴν κλαῖς, γιατὶ κλαίω,
»Μαννοῦλα, κ' ἐγώ·

«Ἰδοὺ τὸ στεφάνι·
»Μὴν γέρνῃς 'ς τὴν ἄλλη
»Μεριὰ τὸ κεφάλι,
»Τὰ μάτια μὴν κλειῇς·

«Σ' τ' ἀφίνω 'ς τὰ γόνατα,
»Κι' ἀκόμη ἂν ἀργήσῃ
»Ἡ Αὐγὴ νὰ ξυπνήσῃ,
»Ἐμὲ τὸ φορεῖς».

Η ΤΡΕΛΛΗ ΜΑΝΝΑ

Ἢ ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ

Τραγοῦδι

19

Τώρα, ποῦ ἡ ξάστερη
Νύχτα μονάχους
Μᾶς ηὗρε ἀπάντεχα,
Καὶ ἐκεῖ 'ς τοὺς βράχους
Σχίζεται ἡ θάλασσα
Σιγαλινά.

Τώρα, ποῦ ἀνοίγεται
Κάθε καρδία
'Σ τὴν λύπη, ἀκούσετε
Μίαν ἱστορία,
Ποῦ τὴν αἰσθάνονται
Τὰ σωθικά.

Σὲ κοιμητήριο
Εἶναι στημένα
Δύο κυπαρίσσια
'Αδελφωμένα,
Ποῦ πρασινίζουνε
Μέσ' 'ς τοὺς σταυρούς.

Ὅταν μεσάνυχτα
Καταβουΐζουν
Οἱ ἀνέμοι, ἂν τά βλεπες
Πῶς κυματίζουν,
Ἔλεες πῶς κράζουνε
Τοὺς ζωντανούς.

Δύο ἀδέλφια δύστυχα
Κοιμοῦνται κάτου
Τὸν ἀνεξύπνητον
Ὕπνον θανάτου,
Κ' ἔχασε ἡ μάννα τους
Τὰ λογικά.

Τὰ μαῦρα! ἐπαίζανε
Ἐκεῖ ὅπου στέκει
Ὁ πύργος κ' ἔπεσε
Τ' ἀστροπελέκι,
Κι' ἄψυχα τ' ἄφησε,
Τὰ θλιβερά.

Ροδοστεφάνωτα
Ἀσπροεντυμένα
Τὰ κατεβάσανε
Ἀγκαλιασμένα
Μέσα εἰς τὴν ὕστερη
Ἀλησμονιά.

Δὲν ἄκουες βάβυσμα
Χαμένου σκύλλου·
Πουλιοῦ δὲν ἄκουες
Λάλημα, ἢ χείλου,
Ἢ κλωνοφλίφλισμα
Νὰ πνέῃ τερπνά·

Νερομουρμούρισμα,
Ὁποῦ ἀναβρύζει,
Κ' τ'ς ἐπιτύμβιαις
Πέτραις δροσίζει,
Μόλις ἀντίσκοβε
Τὴ σιγαλιά.

Θανῆς δὲν ἔμνεσκαν
Ἄλλα σημεῖα,
Πάρεξ τοῦ λίβανου
Ἡ μυρωδία,
Ὁποῦ ἐχυνότουνε
Ἐς τὴν ἐρημιά.

(Ἡ δύστυχη μητέρα ἔρχεται ἐκεῖ τρέχοντας).

Στέκει, μυρίζεται
Εἰς τὸν ἀέρα,
Καὶ συλλογίζεται,
Μαύρη μητέρα!
Σὰν κἄτι νά θελε
Νὰ θυμηθῇ.

Ἐς τὸν τοῖχο σύρριζα
Σκύφτει, κυττάει,
Γλυκολυπούμενη
Χαμογελάει
Κατὰ τὰ ἐντάφια
Χόρτα πικρά.

Κατὰ τὰ σύγνεφα,
Κατὰ τ' ἀστέρια,
Τρεμομανιάζοντας
Ρίχτει τὰ χέρια,
Καὶ κλαίει καὶ ρυάζεται
Τρομαχτικά.

Τῆς πέφτουν ἔπειτα,
Καὶ ληθαργίζει,
Καὶ πάλε ἀρχίναε
Νὰ τριγυρίζῃ
Τὸ περιτείχισμα
Πασπατευτά.

Γύριζε, γύριζε,
Τέλος ἐμπαίνει
'Σ τὸ σημαντήριο,
Καὶ τ' ἀνεβαίνει,
Τὰ ἴχνη ἀλλάζοντας
Σπουδαχτικά.

Ἦτον 'ς τὴν ἄλαλη
Τὴ μοναξία
Στρογγυλοφέγγαρη
Φωτοχυσία,
Σὰν τὴ λαμπρόπλαστη
Πρωτονυχτιά·

Ὅμως ἡ δύστυχη,
Ξεφρενωμένη,
Κυττάζει ὁλόγυρα
Τετρομασμένη,
Πράχνει τὰ σήμαντρα,
Κράζει σφιχτά.

«Γλήγορα ἂς φύγουνε
»'Απ' τὰ λαγκάδια
»Κειὰ τὰ φριχτότατα
»Πυκνὰ σκοτάδια·
»Ἄχ! μὲ πλακώνουνε
«Μέσ' 'ς τὴν καρδιά».

«Γλήγορα ἂς φύγουνε,
»Δὲν τὰ πομένω,
»Μοιάζουνε, μοιάζουνε,
»Μὲ τὸ σχισμένο
»Ροῦχο, ποῦ σκέπασε
»Τὰ δύο παιδιά».

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Ἀπὸ τὴν ἔρημη
»Ἀναφωνήτρα,
»Ποῦ ναι εἰς τοὺς δύστυχους
»Παρηγορήτρα,
»Εἶχαν δυὸ ξέμετρα
»Τὰ δυὸ παιδιά».

«Τά χω 'ς τὸν κόρφο μου,
»Καὶ τὰ φυλάω·
»Μὲ αὐτὰ τὰ ξέμετρα
»Θὲ νὰ μετράω
»Τὰ δυό τους μνήματα
«Καθημερνά».

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
Ἀποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Βραχνὸ τὸ ψάλσιμο·
»Τὰ κεριὰ ἀχνίζουν.
»Τοῦ νεκροκρέββατου
»Τὰ ξύλα τρίζουν
»Ἀργὰ τὰ σήμαντρα,
»Καὶ τρομερά»».

«Ναί, ναί, ἀπεθάναγε·
»Μέσα 'ς τὸ σκότο
»Τὰ κατεβάσανε,
»'Ακούω τὸν κρότο,
»Τὰ κατεβάσανε
»Βαθιὰ βαθιά».

Γ κ λ ά ν, γ κ λ ά ν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
Γ κ λ ά ν, γ κ λ ά ν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
'Αποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

«Γιατί τινάζετε
»Πάνω τους χώματα;
»Μὴ μὴ σκεπάζετε
»Τὰ μικρὰ σώματα
»Ποῦ ἀποκοιμήθηκαν
»Γλυκὰ γλυκά».

«Αὔριο θὰ κόψουμε
»Κἄτι λουλούδια·
»Αὔριο θὰ ψάλουμε
»Κἄτι τραγούδια,
»Εἰς τὴν πολύανθη
»Πρωτομαγιά».

Γκλάν, γκλάν, τὰ σήμαντρα
Τῆς ἐκκλησίας,
γκλάν, γκλάν, οἱ ἀντίλαλοι
Τῆς ἐρημίας
'Αποκρινόντανε
Φριχτὰ φριχτά.

Γκλάν, γκλάν, παράδερνε
Μὲ τὰ γλωσσίδια,
Κ' ἐματαρχίναε,
Κ' ἔλεε τὰ ἴδια,
Ὡς ὁποῦ ἐβράχνιασε
Θανατερά.

Νά, ποῦ δροσόβολη
Αὔρα ξυπνάει,
Καὶ ψιθυρίζοντας
Μοσχοβολάει
Ἀπὸ τὰ ἀρώματα
Τὰ αὐγερινά·

Ἐς τὰ φύλλα ἐπέρναε
Καὶ τῆς καρδίας,
Σὰν τὰ κινήματα
Τῆς φαντασίας,
Ποῦ ζωγραφίζουνε
Τὴν εὐτυχιά·

Ἐκείν' ἡ δύστυχη
Τραβάει τὴν ἄχνα,
Βαθιὰ τὰ αἰσθάνθηκε
Μέσα 'ς τὰ σπλάχνα,
Ἄχ! κ' ἐκατέβηκε
Ἐς τὴν ἐρημιά.

Μὲ λύπη ἐγκάρδια
Ἐθεωροῦσε
Ὅλα τὰ μνήματα,
Καὶ τὰ μετροῦσε
Μὲ τ' ἀργὸ κίνημα
Τῆς κεφαλῆς.

ΤΟ ΞΕΜΥΣΤΗΡΕΥΜΑ

20

Ἀφοῦ ἔπαυσε ἡ Μαρία νὰ τραγουδήσῃ, ἐπιστρέφει ὁ Λάμπρος ἀπὸ τὴ λίμνη, ὁποῦ εἶχε καταποντισθῇ ἡ θυγατέρα τους. Ἡ Μαρία τοῦ λέγει·

Λάμπρε, δὲν ἐστοχαζόμουν νὰ ἔρθῃς τόσο γλήγορα· ἐγὼ ἐτραγουδοῦσα· ἀλλὰ τί ἔχεις ;

Ἡ μιλιά σου βραχνή, θαμπὸ τὸ βλέμμα,
Κ' ἔχεις θωριὰ σὰν νὰ μὴν εἶχες αἷμα.

Ὁ Λάμπρος δίχως νὰ προφέρῃ λόγο, τῆς ῥήχνει τὴν πλεξίδα, καὶ ἐκείνη παίρνοντάς την ἀπὸ χάμου «Ἆ!», φωνάζει· «Τί; τὴν ηὗ»ρες ἀπεθαμένη εἰς ἐκείνη τὴν ἐρμιὰ τὴ θυγατέρα μας; Ἢ τῆς εἶδες »νὰ τῆς κυματίζῃ εἰς τὸ λαιμὸ τούτη ἡ πλεξίδα, ἐνῷ σοῦ ἄπλωνε τὸ »χέρι ψωμοζητῶντας; Τῆς εἶδες τὸ σταυρὸ εἰς τὴν παλάμη;

»Ἆ ! μὰ τὴ σημερνὴ πές μου τα ὅλα.

Καὶ ὁ Λάμπρος·

«Συφορὰ καὶ μαυρίλα ! Ἄκου τρομάρα,
»Ποῦ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ δὲν απομένει·
»Ὦ ! τοῦ Θεοῦ μ' ἐχτύπησε ἡ κατάρα
»'Σ ἕνα τρόπο !». Καὶ μία στιγμὴ σωπαίνει·
Κ' ἔπειτα ἀργά, καὶ μὲ φωνῆς τρομάρα,
«Ἄκου», πάλι τῆς λέει, «δυστυχισμένη,
»Πρᾶμα φριχτό, ποῦ κἀνενοῦ δὲν τό 'πα·
»Νὰ σοῦ τὸ πῶ ; Κ' ἐκείνη τοῦ λέει· «Σώπα».

Ἀλλὰ ὁ Λάμπρος τῆς φανερώνει ὅ,τι εἶχε κάμῃ, χωρὶς νὰ τὴ γνωρίζῃ γυναῖκα τὴν ἐδική του κόρη. Τότε μένουν ἄφωνοι καὶ οἱ δύο· τέλος τοὺς ἐτάραξε ὁ ἦχος τῶν σημάντρων, ἐπειδὴ χαράζει ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρᾶς· καὶ τότε ἐσίμωσαν τὰ χείλη νὰ δώσουν τὸ φιλὶ τοῦ Πάσχα καὶ δὲν τὸ ἔδωσαν.

Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

21

Καθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
Τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἀστέρι,
Σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
Τ' οὐρανοῦ σὲ κἀνένα ἀπὸ τὰ μέρη·
Καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
Τόσο γλυκὸ 'ς τὸ πρόσωπο τ' ἀέρι,
Ποῦ λὲς καὶ λέει μέσ' 'ς τῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα·
Γλυκειὰ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη! Νέοι, γέροι, καὶ κόραις,
Ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, ἑτοιμαστῆτε·
Μέσα 'ς ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς δαφνοφόραις
Μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
Ἀνοίξατε ἀγκαλιαῖς εἰρηνοφόραις
Ὀμπροστὰ 'ς τοὺς Ἁγίους, καὶ φιληθῆτε·
Φιληθῆτε γλυκὰ χείλη μὲ χείλη,
Πέστε Χ ρ ι σ τ ὸ ς Ἀ ν έ σ τ η, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.
Δάφναις εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
Καὶ βρέφη ὡραῖα 'ς τὴν ἀγκαλιὰ οἱ μαννάδες·
Γλυκόφωνα κυττῶντας ταῖς ζωγραφι-
σμέναις εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·
Λάμπει τὸ ἀσῆμι, λάμπει τὸ χρυσάφι,
Ἀπὸ τὸ φῶς, ποῦ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
Κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
Ὁποῦ κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ 'ς τὸ χέρι.

22

Βγαίνει, γιατὶ 'ς τὰ σωθικά του ἀνάφτει,
Καὶ γιὰ πρῶτο ἀπαντᾷ τὸν νεκροφάφτη.

23

Κἀνεὶς δὲ τοῦ μιλεῖ, καὶ δὲ τοῦ δίνει
Τὸ φιλὶ τὸ γλυκό, ποῦ φέρνει εἰρήνη.

24

Πάντα χτυπάει, σὰν νἄλπιζε ἐκεῖ κάτω
Ν' ἀγροικηθῇ 'ς τῆς κόλασης τὸν πάτο.

Η ΔΕΗΣΗ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

Καὶ τὸ ὄραμα τοῦ Λάμπρου.

ΤΟ ΕΣΠΕΡΑΣ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

25

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία λίγη νὰ πάρῃ
Δροσιὰ 'ς τὰ σωθικὰ τὰ μαραμμένα·
Εἶναι νύκτα γλυκειά, καὶ τὸ φεγγάρι
Δὲ βγαίνει νὰ σκεπάσῃ ἄστρο κἀνένα·
Περίσσια, μύρια, 'ς ὅλη τους τὴ χάρη
Λάμπουν ἄλλα μονάχα, ἄλλα δεμένα·
Κάνουν καὶ κεῖνα 'Ανάσταση ποῦ πέφτει
Τοῦ ὁλόστρωτου πελάου μέσ' 'ς τὸν καθρέφτη.

«Τὰ μαλλιὰ σέρνω 'ς τὰ λιγνά μου στήθη·
»Δένω σταυρὸ τὰ χέρια· Οὐράνια, θεῖα!
»Πέστε 'Εκεινοῦ, ποῦ σήμερα ἀναστήθη,
»Νὰ ἐλεηθῇ τὴ μαύρη τὴ Μαρία.
»Μέρα εἶναι 'Αγάπης· Ἅδης ἐνικήθη·
»Καίονται τὰ σπλάχνα, καίονται τὰ στοιχεῖα·
»Καὶ ἡ πυρκαϊὰ τοῦ Κόσμου ἀναγαλλιάζει,
»Καὶ κατ' Αὐτὸν τὴ σπίθα της τινάζει.

«Ὁ Οὐρανὸς 'Αλληλούϊα ἠχολογάει·
»Κατὰ τὴν γῆν ἐρωτεμένος κλίνει·
»Ζῇ τοῦ νεροῦ καὶ ἡ στάλα, ὁποῦ κολλάει
»'Σ τὸ ποτῆρι· 'Αλληλούϊα ἐγὼ κ' ἐκείνη.
»Ὅταν ἡ Πύλη ἀκούστηκε νὰ σπάῃ,
»Τί χλαλοὴ 'ς τὸν κάτου κόσμο ἐγίνη;
»Χαίρεται μέσα ἡ ἄβυσσο καὶ ἀσπρίζει·
»Ὁ πειρασμὸς τοῦ Λυτρωτὴ σφυρίζει.»

'Σ τὴν ἐκκλησίαν ὡστόσο ὁ Λάμπρος μένει,
Ὁποῦ ἀνθρώπου πνοὴ δὲν ἀγροικειέται·
Ἀπ' ἕνα εἰς ἄλλο στοχασμὸ πηγαίνει·
Εἶναι ὁ νοῦς του ἔρμος κόσμος, ποῦ χαλειέται·
Μέσ' ἀπὸ τὸ στασίδι ἀγάλι βγαίνει,
Καὶ ὀχ τὴν ψυχή του ὁ στεναγμὸς πετειέται·
Μόνον οἱ σκόρπιαις δάφναις, ποῦ ἐμυρίζαν,
Ἐκεῖ ποῦ αὐτὸς ἐπερπατοῦσε ἐτρίζαν.

Καὶ τὸ πρόσωπο γέρνει ὡσὰν τὴ δειάφη,
Καὶ χαμηλὰ τοῦτα τὰ λόγια ῥήχτει·
«Κουφοί, ἀκίνητ' οἱ Ἅγιοι, καθὼς καὶ οἱ τάφοι·
»Εἶπα κ' ἔκραξα ὥς τ' ἄγριο μεσανύχτι.
»Ἄντρας (κ' ἡ μοῖρα ὅ,τι κι' ἂ θέλῃ ἂς γράφῃ)
»Τοῦ ἑαυτοῦ του εἶναι Θεός, καὶ δείχτει
»'Σ τὴν ἄκρα δυστυχία· μέσ' 'ς τὴν ψυχή μου
»Κάθου κρυμμένη, ἀπελπισιά, καὶ κοίμου».

Πάει γιὰ νὰ βγῇ 'ς τὴ θύρα ἀργά, καὶ ἀνοίγει,
Λεπτὴ φωνὴ τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.
Εἰς τὴν ἄλλη πηδάει, καὶ φωνὴ ὀλίγη,
Καὶ παρόμοια, τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.
Ἀπὸ τὴν τρίτα πολεμάει νὰ φύγῃ,
Καὶ μία τρίτα τοῦ λέει, Χριστὸς ἀνέστη.
Αὐτοκίνηταις πάντα ἀνοιγοκλειοῦνε
Οἱ τρεῖς θύραις, καὶ ἀχὸ δὲν προξενοῦνε.

Καὶ ἰδοὺ τρία σὰν ἀδέλφια ἔρμα καὶ ξένα,
Ποῦ ἕν' ἁγιοκέρι σβυμένο βαστοῦσαν,
Ὅπου στρίψῃ, ὅπου πάῃ, τ' ἀπελπισμένα
Γοργὰ πατήματά του ἀκολουθοῦσαν.
Λυγδερὰ καὶ πλατιὰ κι' ὅλα σχισμένα
Τὰ λαμπριάτικα ροῦχα ὁποῦ φοροῦσαν
'Στὰ μπροστινά, 'ς τὰ πισινὰ στασίδια,
Ὅλο σιμά του σειοῦνται τὰ ξεσκλίδια.

Ποτὲ δὲν τά χει εἰς τὴ φυγή του ἀνάρια·
Ἐδῶ ἐκεῖ, μπρὸς ὀπίσω, ἀπάνου κάτου.
Βαροῦν ὅμοια τὴν πλάκα ὀχτὼ ποδάρια,
Τρέχουν ἴσια, κι' ἀκούονται τὰ δικά του.
Νὰ φύγῃ μία στιγμὴ τ' Ἄδη τὰ χνάρια
Σπρώχνει μάταια μακρύο τὸ πήδημά του,
Σὰν τ' ἄστρο, ποῦ γοργὰ τὸ καλοκαῖρι
Χύνεται πέντε δέκα ὀργυιαῖς ἀστέρι.

Ἔτσι ἑνωμένοι ἐκάμανε τριάντα
Φοραῖς τὴν ἐκκλησιά, ποῦ βοὴ στέρνει.
Σὰ νά χε μέσα θυμιατὰ σαράντα,
Μυρωδιὰ λιβανιοῦ τὴ συνεπαίρνει.
Πάντα μὲ βία τὸ τρέξιμο, καὶ πάντα
Ὁ ζωντανὸς τ' ἀραχνιασμένα σέρνει.
Σκύφτουν, πολὺ κρυφομιλοῦν, καὶ σειέται
Τὸ βαμπάκι, ποῦ λὲς καὶ ξεκολλειέται.

Ἄχ! ποῖος εἶδε τὰ χέρια νὰ σηκώνῃ
Ἡ Παναγία, τὰ μάτια της νὰ κλείσῃ;
Ἄχ! ποῖος εἶδε τὸ Πάσχα αἷμα νὰ ἱδρώνῃ
Ὁ Χριστός, καὶ παντοῦ νὰ κοκκινίσῃ;
Τί συφορὰ τὴν ἐκκλησιὰ πλακώνει,
Ὁποῦ τὴν ἴδια μέρα εἶχε βροντήσῃ
Ἀπὸ τόσαις χαραῖς καὶ ψαλμῳδίαις,
Ποῦ χε ἀντιλάμψῃ ἀπὸ φωτοχυσίαις!

Βρίσκεται 'ς τ' Ἅγιο Βῆμα, ἀνατριχιάζει,
Καὶ πέφτει ὀμπρός τους γονατιστὸς χάμου·
Μὲ τρομάρα κυττάει καὶ τοὺς φωνάζει·
«Σᾶς γνωρίζω· τί θέλτε; Εἶστε δικά μου·
Τοῦ καθενὸς τὸ πρόσωπο μοῦ μοιάζει·
»Ἀλλὰ πέστε τί θέλτε ἔτσι κοντά μου;
»Συχωρᾶτε, καὶ πάψτε.—Ἀμέτε πέρα,
»Δὲν εἶναι ἀκόμα Παρουσία Δευτέρα».

»Ὦ κολασμένα, ἀφῆτέ μου τὰ χέρια.»
Χεῖλη μὲ χεῖλη τότε ἐκολληθῆκαν·
Ὅσα ἐδῶσαν φιλιά, τόσα μαχαίρια
'Σ τοῦ δυστυχῆ τὰ φυλλοκάρδια ἐμπῆκαν,
Ἀφοῦ 'ς τὸν κόσμο ἐλάμψανε τ' ἀστέρια.
Τέτοιου τρόμου φιλιὰ δὲν ἐδοθῆκαν·
Φτυοῦνε τὰ χείλη σὰν ἀπὸ φαρμάκι·
Μέσα τοῦ ἐπῆε τὸ νεκρικὸ βαμπάκι.

Στέκει σὰ μάρμαρο ὡς ποῦ ξημερώνει,
Κ' εἶναι φευγᾶτοι οἱ πεθαμένοι νέοι.
Τὴν τρομασμένη κεφαλὴ ψηλώνει,
Καὶ βαριὰ νεκρολίβανα ἀναπνέει.
Τέλος πάντων τὰ μάτια ἄγρια καρφώνει
'Σ ταῖς δάφναις, καὶ πολληώρα ἔπειτα λέει,
«Σῦρε, σημεῖο χαρᾶς», καὶ φουχτωμένο
Μὲ τὰ δυό, τὸ χτυπάει 'ς τὸ Σταυρωμένο.

«Κόλαση; τὴν πιστεύω· εἶναί τη· αὐξάνει,
»Κι' ὅλη φλογοβολάει 'ς τὰ σωθικά μου·
»Ἀπόψε Κάποιος, ποῦ ὅ,τι θέλει κάνει,
»Μὤστειλε ἀπὸ τὸ μνῆμα τὰ παιδιά μου.
»Χωρὶς νὰ τὴ γνωρίζω ἐχθὲς μοῦ βάνει
»Τὴ θυγατέρα αἰσχρὰ 'ς τὴν ἀγκαλιά μου.
»Δὲ λείπει τώρα πάρεξ νὰ χαλάση
»Τὸν Ἑαυτό του, γιατὶ μ' ἔχει πλάση».

Σηκώνεται καὶ παίρνει τὴν πεδιάδα,
Σχίζει κάμπους καὶ δάση, ὄρη, λαγκάδια·
'Στὰ μάτια του εἶναι μαύρη ἡ πρασινάδα·
Τὰ νερὰ καὶ τὰ δέντρα εἶναι μαυράδια·
Χύνεται μὲ μεγάλη ὀγληγοράδα,
Καὶ γύρου ἂς εἶναι, ὅ,τι θωρεῖ, σκοτάδια.
Κι' ἀκόμη λέει πῶς κυνηγειέται, ἀκόμα
Τὰ βαμπάκια τοῦ Χάρου ἀκούει 'ς τὸ στόμα.

Ἔτσι ὁ φονιᾶς, ποῦ κρίματα ἔχει πλήθια,
Ἐὰν φθάσῃ νὰ τοῦ κλείσῃ ὕπνος τὸ μάτι,
Βγαίνουν μαζὶ καὶ τοῦ πατοῦν τὰ στήθια
Οἱ κρυφὰ σκοτωμένοι, αἷμα γιομᾶτοι.
Μεγαλόφωνα κράζοντας βοήθεια
Γυμνὸς πετιέται ὀχ τὸ ζεστὸ κρεββάτι,
Κ' ἔχει τόση μανιῖλα ὁ λογισμός του,
Ποῦ μὲ μάτια ἀνοιχτὰ τοὺς βλέπει ὀμπρός του.
1834.

Η ΤΡΕΛΛΑ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

26

Ὁ παππᾶς γιὰ τὸ γάμο ὅλα ἑτοιμάζει,
Κ' εἶναι ἀναμμένα τὰ κεριὰ τοῦ γάμου·
Ὁ Λάμπρος τρομασμένος τήνε κράζει·
«Σήκω, δυστυχισμένη, ἔλα κοντά μου».
Εἰς τὴ φωνὴ τοῦ Λάμπρου ἀνατριχιάζει,
Καὶ παρευθὺς σηκώνεται ἀπὸ χάμου,
Καὶ τραγουδάει, καὶ τραγουδῶντας κλαίει·
Καὶ αὐτός, «Μὴν κλαῖς, μὴν τραγουδᾷς,» τῆς λέει.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ

27

Καὶ ἐξεψύχησε ὁ Λάμπρος μὲ τὸ στόμα ὀλάνοιχτο, ὄχι εἰς τὴν ἀνάπαψη τοῦ Κυρίου. Ἀλλὰ ποῖος θὰ τοῦ κλείσῃ τὰ μάτια ; Ποῦ εἶναι ἡ Μαρία, ἡ δύστυχη Μαρία ; Αὐτὴ λείπει ἀπὸ τὰ χαράματα. Ἐπεριπλανᾶτο εἰς τὸν κάμπο μονάχη χαμογελῶντας, καὶ οἱ ἀχτῖνες τοῦ ἡλίου, ὁποῦ ἀνατέλλοντας ἐκαλοῦσε τοὺς θνητοὺς νὰ χαροῦν τὴ ζωή, ἀναγάλλιαζαν μέσα εἰς ὅλα τὰ ἡσυχώτατα νερὰ τῆς ἐρημίας· ὁλόστρωτη ἀκίνητη ἦταν ἡ μέση τῆς λίμνης ὡσὰν γαλάζια κόρη ὀφθαλμοῦ, ποῦ μένει ἀτάραχη, ὅταν τοῦ μέλλοντος μέριμνα δὲν ἔρχεται νὰ

τὴν πειράξῃ. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἄκρη τῆς λίμνης ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σκόρπια τὰ δέντρα, ποῦ τὴν ἐτριγύριζαν, ἐξαναφαίνονταν εἰς τὸ μάτι ἀπαράλλαχτα ὅπως εἶναι. Ἡ μαύρη Μαρία ἐπλησίασε αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐγύρισε ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ βλέποντας τὰ ἀντικείμενα ἐκεῖ μέσα νὰ ἀντανακλῶνται, εἰς τὸ τυφλωμένο λογικό της ἐφαντάσθηκε ὅτι ἐκεῖνος ἦταν ἄλλος κόσμος· ἐκοντοστάθηκε, καὶ ὑψώνοντας τὰ μακρύα της χέρια, καὶ δείχνοντας εἰς τὴν ὄψη της τὸ χαμόγελο τῆς τρέλλας, ἐμουρμούρισε εἰς τὰ χείλη της· «Ἐκεῖνος βέβαια θὲ νὰ εἶναι κόσμος καλήτερος ἀπὸ τοῦτον, κ' ἐγὼ θὰ ἑτοιμασθῶ νὰ πάω ἐκεῖ. Θὰ ἰδῶ, τάχα, θὰ ἰδῶ ἂν κ' ἐκεῖ πέρα δὲν θὰ εὑρεθῇ οὔτ' ἕνα χέρι ἐλεημονητικὸ νὰ ἁπλωθῇ πρὸς ἐμένα. Γιατὶ εἰς τὴ γῆ τούτη ἔχω τόσους καιρούς, ὁποῦ διαβαίνω ξιππασμένη ἀνάμεσα εἰς τόσα πρόσωπατα ξένα, ὡς νὰ εἶχα πρωτοφανῇ τώρα ὀμπροστά τους. Θὰ πάω ἐκεῖ πέρα· ἂς στολισθῶ λοιπὸν ὅσο μπορέσω καλήτερα, μὴ μὲ καταφρονέσουν οἱ νέοι ξένοι ἐκεῖ κάτω».

Ἔτσι λέγοντας ἅπλωσε τὰ λιγνὰ δάχτυλα εἰς κάτι ἀγριόχορτα, ὁποῦ ἐφύτρωναν εἰς τὴν ἐρημία, ἔπλεξε μὲ αὐτὰ ἕνα στεφάνι εἰς τὴν τρισάθλια κεφαλή της, ἔβαλε εἰς τὸ λαιμό της τὴν πολυστέναχτη πλεξίδα,

Καὶ εἰς τὸ κῦμα, ποῦ βλέπει ὡς τὸν καθρέφτη,
Ξανακυττάει, χαμογελάει, καὶ πέφτει.

28

Καὶ βλέπει μέσα 'ς τὰ νερὰ καθάρια
Ἄλλος λάμπει οὐρανός, ἄλλα κλωνάρια.

29

»Σκύφτω ἐδῶ μέσα, καὶ ξανοίγω ὀμπρός μου
»Ἀναπάντεχα μέρη ἀλλουνοῦ κόσμου.»

30

Ἡ Μαρία, ἐνῷ πηγαίνει νὰ καταποντισθῇ, κυττάζει κατὰ γῆς καὶ βλέποντας τὸν ἴσκιο της λέει· Ἐσὺ λοιπὸν θέλεις νὰ μὲ ἀκολουθήσῃς; σοῦ ἐβάρυνε λοιπὸν ἡ ζωὴ εἰς τοῦτο τὸν κόσμο. Ποία εἶσαι σύ; Δὲ θυμοῦμαι νὰ σ' ἔχω ἰδῇ ποτέ μου· καὶ εἶναι πολὺ παράξενο νὰ μὲ ἀκολουθᾷς τώρα, ὁποῦ εἶμαι τόσο δυστυχισμένη· φαίνεσαι ὡσὰν μία τρελλὴ αὐτοῦ κατὰ γῆς· φυλάξου ἀπὸ τοὺς ἄντρες, ἀπὸ τὰ εὐω-

δισμένα λούλουδα, όπου αυτοί βαστούν εις τον κόρφο τους για να μαγεύουν, από τα ψιθυρίσματά τους, από ταις κρυφαις ματιαις.....

31

Έμελλε να τελειώση το ποίημα με την ακόλουθη παρομοίωση, εις την οποίαν επαρασταίνετο ή τύχη του Λάμπρου, της γυναικός του, και των τέκνων τους.

Ήταν αδύνατο δέντρο εις ένα δάσος, κι' άπλωσε τα κλωνάρια του εις άλλο δέντρο· τέσσερα βλαστάρια εβγήκαν από τον κορμό του· επέρασε το αστροπελέκι και δεν άφησε άλλο ειμή το χώμα, όπου είχαν ριζώση.

Καὶ δὲν ἔμεινε μήτε ἕνα κλωνάρι,
Φιλέρημο πουλάκι νὰ καθήσῃ,
Τὸ βράδυ, τὴν αὐγή, νὰ κηλαϊδήσῃ. (82)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

—

32

Ἡ τὴν κορυφὴ τῆς θάλασσας πατῶντας
Στέκει, καὶ δὲ συγχίζει τὰ νερά της,
Ποῦ 'ς τὰ βάθη τους μέσα ὁλόστρωτα ὄντας
Δὲν ἔδειχναν τὸ θεῖον ἀνάστημά της.
Δίχως αὖρα νὰ πνέῃ, φεγγοβολῶντας
Ἡ ἀναλαμπὴ τοῦ φεγγαριοῦ κοντά της
Συχνότρεμε, σὰ νά χε ἐπιθυμήσῃ
Τὰ ποδάρια τὰ θεῖα νὰ τῆς φιλήσῃ. (83)

33

Κείθενε μὲ τὸ μάτι ὅποιος γυρεύει
Γιὰ νὰ ἰδῇ τὴ θωριὰ μακρυσμένη,
Τῆς Ἀφρικῆς τὴ θάλασσα ἀγναντεύει
Πάντα ἀφράτη καὶ πάντα ἀγριωμένη.

34

Θανάτου ἐτιά, ποῦ τὰ κλωνάρια γέρνεις
'Σ τὴν κατοικιὰ τὴν ὕστερη τ' ἀνθρώπου.

35

Ἐὰν τὴν ἄκρην του ὁ ζέφυρος δὲ γγίζῃ,
Στέλνει ἀκίνητον ἥσκιο, ὁποῦ μαυρίζει.

36

Εἰς τὴν ἅρπα γλυκὰ γέρνει τὸ στῆθος,

37

Καὶ φωνάζει· «Ὦ Παρθένα, ὦ Ψυχοσώστρα!».

38

Παρὰ τέτοια σκηνὴ στὸ ἅγιον Βῆμα
Κάλλιο νἄμουνα νεκρὸς μέσ' 'ς τὸ μνῆμα,

ΠΟΘΟΣ

(ἀπόσπασμα)

Ἄχ! νἄσουνα μαζί μου,
Ἀγάπη μου Μερτοῦλα,
Σὲ τούτη τὴ βαρκοῦλα
Μὲ τἄσπρο τὸ πανί.

Ἄχ! νἄσουνα μαζί μου!
Μὲ σὲ νὰ φύγω ἀπό δω,
Ποῦ ἡ νιότη μου σὰ ρόδο
Γιὰ σὲ θὰ μαραθῇ.

Μονάχα τότε οἱ δυό μας,
Μέσ' 'ς τοῦ πελάου τ'ς ἀγκάλαις,
Χωρὶς μαρτύριαις ἄλλαις,
Πάρεξ τὸν οὐρανό.

Ἐλεύθερο ἕνα δάκρυ
Μὲ σένα ἤθελε χύσω,
Ἐ τὸ πέλαο ἤθελ' ἀφήσω,
Μὲ σὲ ἕνα στεναγμό.

Καὶ τὰ κακὰ τοῦ ψεύτη
Θυμούμενοι τοῦ κόσμου,
Ταῖς δυστυχιαῖς μας, φῶς μου,
Καὶ κάθε συφορά,

Ἀποσταμένοι ναύταις,
Μακρυὰ ν' ἀναπαυθοῦμε,
Ἐ τοῦ πέλαγου νὰ βροῦμε
Τὴν ἔρμη ἀγκαλιά.

. . . .

ΩΔΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗ

(ἀπόσπασμα)

Γλυκύτατη φωνὴ βγάν' ἡ κιθάρα,
Καὶ σὲ τούτη τὴν ἄφραστη ἁρμονία
Τῆς καρδιᾶς μου ἀποκρίνεται ἡ λαχτάρα·

Γλυκὲ φίλε, εἶσαι σύ, ποῦ μὲ τὴ θεία
Ἔκσταση τοῦ Ὀσσιάνου, εἰς τ' ἀκρογιάλι
Τῆς νυκτὸς ἐμψυχοῖς τὴν ἡσυχία.

Κάθισε γιὰ νὰ ποῦμε ὕμνον 'ς τὰ κάλλη
Τῆς Σελήνης· αὐτὴν ἐσυνηθεῦσε
Ὁ τυφλὸς ποιητὴς συχνὰ νὰ ψάλλῃ.

Μοῦ φαίνεται τὸν βλέπω, ποῦ ἀκουμβοῦσε
Ἐὲ μίαν ἐτιά, καὶ τὸ φεγγάρι ὡστόσο
Ἐ τὰ γένεια τὰ ἱερὰ λαμποκοποῦσε.

'Απ' τὸ Σκοπό, νάτο, προβαίνει· ὢ πόσο
Σὺ τὴν νύχτα τερπνὰ παρηγορίζεις!
Ὕμνο παθητικὸ θὲ νὰ σοῦ ὑψώσω.

Παθητικὸ σὰ ἐσένα, ὅταν λαμπίζῃς
Στρογγυλό, μεσουράνιο, καὶ τὸ φῶς σου
Σὲ ταφόπετρα ὁλόασπρη ἀποκοιμίζῃς.

Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ (84)

(ἀπόσπασμα)

Ἔλαμπε ἀχνὰ τὸ φεγγαράκι, εἰρήνη
Ὅλην, ὅλη τὴν φύση ἀκινητοῦσε,
Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημη τὴν κλίνη
Τ' ἀηδόνι τὰ παράπονα ἀρχινοῦσε·
Τριγύρω γύρω ἡ νυχτικὴ γαλήνη
Τὴν γλυκύτατη κλάψα ἠχολογοῦσε·
'Απάντεχα βαθὺς ὕπνος μὲ πιάνει,
Κι' ὀμπροστά μου ἕνας γέροντας μοῦ ἐφάνη.

'Στὸ ἀκρογιάλι ἀναπαύοτουν ὁ γέρος·
'Σ τὰ παλαιὰ τὰ ροῦχα τὰ σχισμένα
Γλυκὰ γλυκὰ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
Τ' ἀριὰ μαλλιά του ἐσκόρπαε τ' ἀσπρισμένα, (85)
Κι' αὐτὸς εἰς τὸ πολύαστρον τοῦ αἰθέρος
Τὰ μάτια ἐστριφογύριζε σβυσμένα·
'Αγάλι γάλι ἐσηκώθη ἀπὸ χάμου,
Καὶ ὡσὰν νά χε τὸ φῶς του ἦλθε κοντά μου. (86)

ΝΕΚΡΙΚΗ ΩιΔΗ

(Ἀπόσπασμα)

Ἀπ' αὐτά, ποῦ σοῦ ἐχύσαν ἀπάνου,
Ἕνα παίρνω θανάτου λουλοῦδι,
Καὶ πικρὰ τὸ στερνό σου τραγοῦδι,
Γλυκὲ υἱὲ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἀρχινῶ.
Ἔχει ἀπείραχτο χρῶμα τὸ φύλλο,
Ὅπως ἤτανε ζῶντας τὸ χεῖλο,
Ποῦ τῆς νιότης γλυκὰ τὸ λουλοῦδι
Ἐγελοῦσε δροσᾶτο, λαμπρό·
Τώρα ἐσβύσθη, κι' ἀργὰ τὸ τραγοῦδι
Τὸ στερνό σου μὲ κάνει νὰ πῶ.

Τοῦ Μαϊοῦ ροδοφαίνεται ἡ μέρα,
Ποῦ ὡραιότερη ἡ φύση ξυπνάει,
Καὶ τὴν κάνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
Πρασινάδες, ἀχτῖνες, νερά·
Ἄνθη κι' ἄνθη βαστοῦνε 'ς τὸ χέρι
Παιδιὰ κι' ἄντρες, γυναῖκες καὶ γέροι·
Ἀσπροεντύματα, γέλια, καὶ κρότοι,
Ὅλοι οἱ δρόμοι γιομᾶτοι χαρά·
Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴ νιότη,
Ἄντρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιά.

Πλέκει ὁ δύστυχος ἕνα στεφάνι
Καὶ ἀπὸ πάνου του ἡ μάννα του γέρνει·
«Πάντα ἡ τύχη ἀπ' αὐτὰ νὰ σοῦ σπέρνῃ,
»Καὶ γιὰ σὲ νά ναι ὁ Χάρος ἀργός».
Πῶς μὲ λύπη θωρεῖ τὸ στεφάνι;
Ξάφνου ἰδοὺ 'ς τὸ κεφάλι τὸ βάνει,
Καὶ πηδῶντας τὴ μάννα του κράζει,
Καὶ χορεύει 'ς τὴ μάννα του ὀμπρός·

«Βγάλ' το, μάτια μου», ἡ μάννα φωνάζει,
»Δὲ μ' ἀρέσει, ὄχι, ἐκειὸς ὁ χορός». (89)

Ἀλλὰ ἀνήσυχα ὑψώνει τὰ μάτια,
Λὲς καὶ κἄτι 'ς τὰ Οὐράνια γυρεύει,
Ὅμως πάντα χορεύει, χορεύει,
Μὲ θυμό, μὲ λαχτάρα πολλή.

(Τὰ μουγκρίσματα τοῦ θανάτου ἀγκροικόντανε μακρόθεν)

Φύσα, φύσα, καὶ σκόρπησε, ἀέρα,
Τὰ μουγκρίσματα αὐτὰ τὰ βαθιά·
Δὲν ἀκούει· 'ς τὸν ἀστρώδην αἰθέρα
Βασιλεύει γλαυκὴ σιγαλιά.

Η ΦΑΡΜΑΚΩΜΕΝΗ 'Σ ΤΟΝ ΑιΔΗ

(ἀπόσπασμα)

«Ἅδη μαῦρε, χαιρετῶ σε!
Δὲν ἐχάρηκε ποτὲ
Μάτι ἀνθρώπου γιὰ τὸν ἥλιο
Καθὼς τώρα ἐγὼ γιά σέ.» (88)

»Ἀπὸ κεῖ, ποῦ λίγη ἀγάπη
Κ' εἶναι πλάνεμα πολύ,
Σὲ λιγάκι θὰ κατέβῃ
Ὁ ἔρωτάς μου νὰ μ' εὑρῇ.» (89)

«Χωρὶς . . . . . .
Τ' ὄμορφ' ἄστρο τῆς αὐγῆς,
Ἄδεια κι' ἄφωνη καὶ μαύρη (90)
Ἡ Παράδεισο τῆς γῆς.»

»Μ' ἔχει σήμερα μηνύση,
Λίγην ὥρα ἀκόμα ζῶ,
Κ' ἐκατάπια τὸ φαρμάκι
Σὰν ἀθάνατο νερό.»

«Όνειρο κοντὸ γιὰ μένα
Νιότη, ἀγάπη καὶ ζωή.
Ὅλα ὀνείρατα 'ς τὸν κόσμο·
Ναί, καὶ ὁ θάνατος τὰ λυεῖ.»

Πῶς εὐθὺς δὲν κατεβαίνεις;
Πῶς ἀργεῖς, γλυκειά ψυχή;
Ἀχ! τὸ ψυχομαχητό σου
Θέλ' εἶν' ἄγριο καὶ βαρύ.»

Τέτοια, ὀμπρὸς 'ς τοὺς ἤσκιους, ὅλους
Ἐξυπνοῦσε τοὺς ἠχούς
Τὸ τραγοῦδι ἐρωτεμένο,
Καὶ τοὺς ἔκανε γλυκούς. (91)

Ἐχυττούσανε τὰ χέρια
Καὶ τὸ μέτωπο τῆς νιᾶς,
Ὅπου ἐτρέμαν τὰ λουλούδια
Τὰ λαμπρὰ τῆς παρθενιᾶς.

Ξάφνου ὁ Ἅδης μουρμουρίζει·
Ἔπαψ' ἡ γλυκειὰ φωνή·
Πέφτει τ' ὅμορφο κοράσι
'Σ τὴν ἀγκάλη τοῦ ἐραστῆ. (92)

1833

ΝΕΚΡΙΚΗ ΩΔΗ
(ἀπόσπασμα)

Τὸ δῶμα τ' ὁλομόναχο
Βροντοῦσε ἀπὸ τραγούδια·
'Σ τὰ χέρια καὶ 'ς τὸ μέτωπο
Ἐτρέμαν τὰ λουλούδια (93)
Τῆς κορασιᾶς, ὀπ' ἔλαμπε
Σὰν τ' ἄστρο τῆς αὐγῆς.

Εἶναι ἀλαφρὸ τὸ χῶμά σου
'Σὰν τῆς ἐλιᾶς τὸ φύλλο,
'Σὰν τῆς δροσιᾶς τὸ στάλαμα·
Μὴ σοῦ βαρύνῃ ἂν χεῖλο·
'Ανθρώπου δώσῃ φίλημα
'Σ τὴν πέτρα, ποῦ κρατεῖς.

Κι' αὐτὸς γελάει, ποῦ σ' ἔβαλε
Τέτοια λαλιὰ 'ς τὸ στόμα,
Κι' ὁ κόσμος, ὁποῦ ἐτίμησες,
Πατῶντάς του τὸ χῶμα,
'Αναγαλλιάζει ἡ σπίθα του
Καὶ κατὰ σὲ πηδᾷ.

ΟΧΤΑΣΤΙΧΑ
'Αγνώστων ποιημάτων.

Η ΕΛΛΑΔΑ

'Η Εὐρώπη τὴν κυττάει πῶς θὲ νὰ πράξῃ·
Τῆς Εὐρώπης κυττάει κατὰ τὰ μέρη·
Χωρὶς ὄψη τὸ πρόσωπο ν' ἀλλάξῃ,
'Απάνου εἰς τὴ ρομφαία βάνει τὸ χέρι
Βασιλικά, καὶ μὲ πολέμιαν τάξη
Ἔχαμε νεῦμα, ὁποῦ ἔλεγε· 'Α κ α ρ τ έ ρ ε ι.
Καὶ κατὰ τὴν 'Ασία φριχτογυρίζει,
Τὸ δάχτυλο κινάει, καὶ φοβερίζει.

ΤΑ ΔΥΟ ΜΝΗΜΑΤΑ

Τρεῖς φοραῖς πολεμάει, καὶ μὲ τὴν τρίτη
Τὰ ἐγκάρδια προμηνύματα ἀκλουθάει·
Σταίνει δύο κυπαρίσσια ὀμπρὰς 'ς τὸ σπίτι,
Καὶ δύο μνήματα μαῦρα οἰκοδομάει·

Τὸ φῶς τοῦ λαμπροτάτου ἀποσπερίτη
'Σ τὰ ἐπιτύμβια κλαδιὰ λαμποκοπάει·
'Σ τὸ ἕνα λαμποκοπάει καὶ 'ς τ' ἄλλο μνῆμα,
Καὶ γλυκὰ σέρνει κάτου ὁ ρύαξ τὸ κῦμα.

ΤΟ ΚΟΠΑΔΙ

Στέκουν τὰ προβατάκια,—ὁποῦ τὸ μάτι
Γιὰ δαιδάλεα τὰ παίρνει ἀπὸ μακρύα,
Καί, ἀγκαλὰ καὶ κἀνένα ἐπεριπάτει,
Ἔλεγες ὅτι σφάλλει ἡ φαντασία·
Ἕως ὁποῦ 'ς τὴν κοιλάδα, ἄνθια γεμάτη,
Τρέχουνε, δύο μὲ δύο, καὶ τρία μὲ τρία,
Καὶ 'ς ὅλα τῆς κοιλάδας τὰ περάσματα
Λαλοῦν κουδούνια, ἀντιλαλοῦν βελάσματα.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

«Φαντάζεται ὁ ποιητὴς ὅτι ἐνῷ ὅλοι οἱ Κερκυραῖοι ἑορτάζουν χαρμόσυνα τὸν ἐρχομὸ τοῦ νέου βασιλέα τῆς Ἑλλάδας, ὁ ὁποῖος διαβαίνει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ἕνας γέροντας Κρητικὸς ἀποστρέφεται τὴν κοινὴ χαρά, καὶ φεύγει εἰς ἕνα ξωκκλῆσι, καὶ αὐτοῦ κλαίει τὴ δουλεία τῆς μητρικῆς του γῆς.»

Ἡ Κρήτη, λέγει,...ἡ γῆ ναι τῆς Ἀντρείας.
Γιὰ ξαναπές τό, ἀντίλαλε ἱερὲ τῆς ἐκκλησίας.

Αἷμα ἂς γένῃ τὸ κρασὶ 'ς τοῦ γάμου τὸ ποτῆρι (94)
. . . . Ὦ παλληκάρι, φεύγα·
Πάρε μιὰ φοῦχτα ἀπὸ τῆ γῆ τὴν ποθητή σου κ' ἔβγα.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΚΥΡΙΑΣ ΑΓΓΛΙΔΑΣ

(ἀπόσπασμα)

1

(Μία φωνὴ 'ς ἕνα νησάκι)

Μὲ τἄνθη μᾶς ἐμίσεψε,
Ναὄρ' ἄνθη σὰ γυρίσῃ·

Ἑτοίμασέ τε, κ' ἔφθασε·
Δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀργήσῃ·
Μὴν εἶναι κείνη πὤρχεται
Μὲ κάτασπρα πανιά;

2

(Ἕνα πνεῦμα)

Ἀθάνατε Φύλακα, ὁποῦ ὁ οὐρανὸς κ' ἡ θάλασσα σὲ βλέπουν καὶ μένεις σιμὰ

Τῆς ὄμορφης βασίλισσας τῆς ἀποκοιμισμένης,

ἄφησέ με νὰ κλείσω μέσα 'ς τὰ χέρια της τὸ στεφάνι τῆς κεφαλῆς μου, γιὰ νὰ δοκιμάσῃ αὐτή, ὅταν ξυπνήσῃ, ὅση χαρὰ ἐγὼ αἰσθάνθηκα κυττάζοντάς την.

(Ἄλλο Πνεῦμα)

Περίσσια γλυκομίλητο νέο πνεῦμα τῆς θαλάσσης (95)
Τ' ὄμορφο πλάσμα δὲν εἶναι 'ς τὸν ὕπνο βυθισμένο.

3

Τὸ χάσμα π' ἄνοιξ ὁ σεισμὸς κ' εὐθὺς ἐγιόμισ' ἄνθη.

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΑΝΕΨΙΑΣ ΤΟΥ

—

'Σ τὸν καθρέφτη, π' ἀκέριαν ἐδέχτη (96)
Τὴ γλυκειὰ τῆς παρθένας εἰκόνα,
Μὲ τοῦ γάμου στολαῖς καὶ κορῶνα,
Ρήχνει τρεῖς ἡ παρθένα ματιαῖς,
Τρεῖς κινῶντας τριγύρου φοραῖς. (97)

ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΡΟΔΟΣΤΑΜΟ

—

1

Καὶ εἴδανε τὸ ξόδι σου μὲ τὴν χεροδοσιά του.

2

'Σ τὴ θύρα τὴν ὁλόχρυση τῆς Παντοδυναμίας,
Πνεύματα μύρια παλαιά, πνεύματα μύρια νέα,
'Σ ἀκαρτεροῦν γιὰ νὰ σοῦ ποῦν πῶς ἄργησες νὰ φθάσῃς.

3

. . . . τῆς ἡμέρας,
Π' ὁ τρίτος ἄνθιζε 'ς ἐσὲ θεοτικός 'Απρίλης,
Μὲ τὴν ψυχὴ τρεμάμενη μέσ' 'ς τὴ χαρὰ τοῦ πόθου,
Ἄχ! σ' ἔσταινα βασίλισσα 'ς τῆς γῆς ταῖς εὐτυχίαις,
'Ενῷ 'λαις ταῖς δοκίμαζα χυττῶντας τὴ θωριά σου.
'Σ τὴν πλάκα πέφτω, καὶ θαρρῶ πῶς δὲθὰ σοῦ βαρύνῃ,
Παρθέν' ἀπὸ τὰ χείλη μου, κι' ἀπὸ τὰ γόνατά μου (98)

ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

1

Ὄξω ἀνεβοκατέβαινε τὸ στῆθος, ἀλλὰ μέσα
'Ανθίζει μὲ τοὺς κρίνους του παρθενικὸς ὁ κόσμος.
Αὐγή ναι κι' ἄστραφτε γλυκὰ σὰ 'ς τὴν ἀρχὴ τῆς πλάσης,
Κ' ἐκράτουνε τὰ κάτασπρα ποδάρια 'ς τὴ δροσιά της (99).

2

Κρατεῖ 'ς τὸ χόρτο τὰ χεριά, χεριὰ κομματιασμένα·
Οὐρανὸς δένεται καὶ γῆ 'ς τὴν ὄμορφη ματιά της.

3

Δὲν εἶναι χόρτο ταπεινό, χαμόδεντρο δὲν εἶναι·
Βρύσαις ἁπλώνει τὰ κλαδιὰ τὸ δέντρο 'ς τὸν ἀέρα·
Μὴν χαρτερῇς ἐδῶ πουλί, καὶ μὴ προσμένῃς χλόη·
Γιατὶ τὰ φύλλ' ἂν εἶν' πολλά, σὲ κάθε φύλλο πνεῦμα.
Τὸ ψηλὸ δέντρ' ὁλόκληρο κ' ἠχολογᾷ κι' ἀστράφτει
Μ' ὅλους τῆς τέχνης τοὺς ἠχούς, μὲ τ' οὐρανοῦ τὰ φῶτα.

Σαστίζ' ἡ γῆ κ' ἡ θάλασσα κι' ὁ οὐρανὸς τὸ τέρας,
Τὸ μέγα πολυκάντηλο μέσ 'ς τὸ ναὸ τῆς φύσης, (100)
Κι' ἁρμόζουν διάφορο τὸ φῶς χίλιαις χιλιάδες ἄστρα,
Χίλιαις χιλιάδες ᾄσματα μιλοῦν καὶ κάνουν ἕνα.
'Σ τὸ δέντρο κάτου δέησιν ἔκαμ' ἡ βοσκοποῦλα·
Τ' ἄστρα γοργὰ τὴ δέχτηκαν καθὼς ἡ γῆ τὸν ἥλιο.
Τὰ Σεραφεὶμ ἐγνώρισαν τὸ βάθος τῆς ἀγάπης,
Κι' ὁλόκληρ' ἡ Παράδεισο διπλὴ Παράδεισό ναι.
Ποιὸς εἶχε πῆ ποῦ σοῦ μελλε, πέτρα, νὰ βγάλῃς ῥόδο;
. . . .
'Αλλὰ ποῦ τώρα βρίσκονται τὰ κάτασπρα ποδάρια;
Ποῦ ναι τὸ στῆθος τ' ὄμορφο, ποῦ τέτοιους κόσμους ἔχει ;
'Σ τ' ἀμπέλ' ἡ κόρη κάθεται καὶ παίζει μὲ τ' ἀρνί της (102)

4

Γιατ' ἡ ψυχή μου μῶλεγε συχνὰ 'ς τὸ στῆθος μέσα·
'Σ τὸν κόσμο τὴν ἀγάπη σου παρὰ πολὺ μὴ βάνῃς,
Καὶ τ' ἄστρα μ' ὅλο τους τὸ φῶς χυττοῦν μ' ἐρωτεμένα
Καὶ ῥόδο μέσα μου πολύ, κρίνος πολύς, ἀνθίζει.

5

Πολλαῖς φοραῖς σ' ἀγκάλιασα . . . .
Πολλαῖς μὲ τὴν ἀγάπη μου καὶ μὲ τὸ πέταμά μου.

6

Πέταμα καὶ κελαϊδισμό . . . .
'Σ τὸν πολυαγαπημένο τους ἥλιο, ποῦ βασιλεύει.

7

Τὰ διάφορα χρώματα τοῦ δειλινοῦ,
Ὁποῦ δὲν ἔχουν ὄνομα κ' ἔχουν περίσσια κάλλη.

8

Ὅσαις μακρυὰ παίρνουν μορφαῖς οἱ στροῦνοι 'ς τὸν ἀέρα

9

'Εδῶ δὲν ἔλειψε ποτὲ λουλοῦδι καὶ πουλάκι.

10

Μακρὺς ὁ λάκκος, π' ἄνοιξε καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου (103)

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Ο ΒΡΥΕΝΝΙΟΣ

«Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ἀλέξιος, ὁ πατέρας της, στρατηγὸς τότε τοῦ προκατόχου του Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, ἐνῷ συνοδοιποροῦσε μὲ τὸν ἐπαναστάτη Νικηφόρο Βρυέννιο, δοῦκα τοῦ Δυρραχίου, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχε νικήσῃ καὶ κάμῃ αἰχμάλωτο, κοπιασμένος τοῦ δρόμου ἐπέζεψε, νὰ ἡσυχάσῃ ἀποκάτω εἰς πολύφυλλο δέντρο. Ὁ Βρυέννιος ἔμεινε ἔξυπνος, κ' ἐνῷ ἐσυλλογίζετο τὴ συμφορά του, σηκώνει τὰ μάτια καὶ βλέπει τὸ σπαθὶ τοῦ στρατηγοῦ κρεμάμενο ἀπὸ τὸ δέντρο, καὶ τοῦ ἔρχεται ὁ στοχασμὸς νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτό του φονεύοντας τὸν ἐχθρό του. «Καὶ ἴσως τὸ ἔκανε», λέγει ἡ ἱστοριογράφος, «ἂν κάποια δύναμις ἄνωθε δὲν τὸν ἐμπόδιζε, ἡμερώνοντας τὴν ἐξαγριεμένη ψυχή του, ὥστε αὐτὸς ἔμεινε μὲ τὰ μάτια ἱλαρὰ προσηλωμένα εἰς τὸν Ἀλέξιο.»

Ὁ Σχίλλερ, εἰς τὴ Διατριβή του· «Πόσον ὠφελεῖ τὰ ἤθη ἡ φιλοκαλία», ἀναφέρει τούτην τὴν πράξη, εἰς τὴν ὁποίαν, λέγει· ἡ φυσικὴ ὁρμὴ ἀναγνωρίζει Κριτὴ τὸ λόγο, καὶ εὐθὺς εἰς αὐτὸν ὑποτάσσεται.

Ἡ παρατήρηση τοῦ σοφοῦ τῆς Γερμανίας, καὶ ἡ σκέψις ὅτι εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀνήθικον αἰῶνα ἔτυχε ν' ἀνθίσῃ, κατὰ τὴν ἱστορικὴ μαρτυρία, τοῦτο τὸ ὑψηλὸ φρόνημα, ἐπαρακίνησαν τὸν Σολωμὸ νὰ σχεδιάσῃ ἕνα ποίημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἰδανοποιοῦσε τὸν Βρυέννιο, τὸν ἐπαράσταινε ὅτι αἰσθάνεται ὅλη τὴ διαφθορὰ τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὅτι ἐνταυτῷ προαισθάνεται λαμπρότατα τὸ μέλλον αὐτοῦ τοῦ ξεπεσμένου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Θὰ κλείσω (μοῦ ἔλεγε ὁ ποιητὴς) εἰς τὴν ψυχή του τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδας.

Τοῦ συνθέματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἀγνοῶ ἂν ὁ ποιητὴς ἐτελείωσε, δὲν σώζονται εἰς τὰ εὑρισκόμενα χειρόγραφα εἰμὴ τὰ ἑξῆς ὀλίγα, καὶ αὐτὰ ἤθελε μείνουν ἀκατανόητα, ἂν δὲν ἐγνώριζα κάτι τοῦ σχεδίου.»

Σχεδίασμα

1

Ὁ Βρυέννιος ἄγρυπνος ἐνῷ ὁ ἐχθρός του κοιμᾶται

«Καὶ σύ, ἀνθισμένο κλαδί, ὅπου αὐτὸς ἐκρέμασε τὸ σπαθί του, τοῦ κάκου μὲ προσκαλεῖς εἰς τὴ ζωὴ καὶ μοῦ δείχνεις τὸν τρόπο νὰ τὴ γλυτρώσω Ἂν ποτέ . . . . κάνω γλήγορα νὰ τὸν ξυπνήσω.»

2

Ἔβλεπε εἰς πόση ματαιότητα εἶχε βυθισθῇ τὸ ἔθνος, καὶ χαρακτηρίζει τὸν Ἕλληνα τοῦ καιροῦ του μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια·

«Καὶ τὸ θεῖον αἴσθημα, μὲ τὸ ὁποῖο πλησιάζει τὴ θεότητα, ὡς καὶ αὐτὸς μὲ ὅλους τοὺς ναούς του, εἶναι, καθὼς ὅλα τὰ ἄλλα,

Ἀπάνου 'ς τ' ἄδειο τῆς ψυχῆς πολύτιμο στολίδι».

3

Ὁ νοῦς του ἐβυθίζετο εἰς τὸ μέλλον, κ' ἔλεγε πρὸς τὴν Ἑλλάδα·

«Ἐγὼ σὲ ἀσπάζομαι εἰς τὸ μέλλον ἐντυμένην μὲ ἄπειρη δόξα.
. . . . ἡ ψυχή μου ἐδέχτη
Τὸν ἥλιο τῆς ἐλπίδας μου, ἥλιο μὲ δίχως γνέφι,
Καὶ μὲ τοὺς ἤχους τ' ἀηδονιοῦ θεοτικὰ τὴ θρέφει».

4

Στενὸς ὁ τόπος, σκοτεινός, κ' ἐβρόντουνε ἀπὸ γέλια.

5

Μ' ἀρέσει, δρῦ, νὰ σὲ θωρῶ μέσ' 'ς τοὐρανοῦ τ'ς ἀγκάλαις.

Ο ΠΟΡΦΥΡΑΣ (102)

1

Ἡ Κόλαση πάντ' ἄγρυπνη σοῦ στήθηκε τριγύρου·
Ἀλλὰ δὲν ἔχει δύναμη πάρεξ μακρυά, καὶ πέρα
Μακρυὰ πὸ τὴν Παράδεισο, καὶ σὺ 'ς ἐσέ χεις μέρος·
Μέσα 'ς τὰ στήθια σου τ' ἀκοῦς, Καλέ, νὰ λαχταρίζῃ ;

2

Κυττᾷς τοῦ ρόδου τὴ λαμπρὴ πρώτη χαρὰ τοῦ ἥλιου,
Ναὶ πρώτη, ἀλλ' ὅμως δεύτερη ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου !

3

«Χιλιάδες ἄστρα 'ς τὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ νὰ στείλ' ἡ νύχτα !»

4

«Γελᾷς καὶ σὺ 'ς τὰ λούλουδα, χάσμα τοῦ βράχου μαῦρο.»

5

«Κοντά ναι τὸ χρυσόφτερο, καὶ κατὰ δῶ γυρμένο,
Π' ἄφησε ξάφνου τὸ κλαδὶ γιὰ τοῦ γιαλοῦ τὴν πέτρα,

Καὶ κεῖ γροικᾷ τῆς θάλασσας καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη
Καὶ κεῖ τραβᾷ τὸν ἦχό του μ' ὅλα τὰ μάγια πῶχει.
Γλυκά δεσε τὴ θάλασσα καὶ τὴν ἐρμιὰ τοῦ βράχου,
Καὶ τ' ἄστρο κράζει πάρωρα, καὶ πρέπει νὰ προβάλῃ.
Πουλί, πουλάκι, ποῦ σκορπᾷς τὸ θαῦμα τῆς φωνῆς σου,
Εὐτυχισμὸς ἄ' δέν εἶναι τὸ θαῦμα τῆς φωνῆς σου,
Καλὸ 'ς τὴ γῆ δὲν ἄνθισε, 'ς τὸν οὐρανό, κἀνένα.
'Αλλ' ἄχ! νὰ δώσω μία πλεξιά, καὶ νά μαι κεῖ φθασμένος,
'Ακόμ', ἀφρέ μου, νὰ βαστᾷς, καὶ νά μαι γυρισμένος,
Μὲ δύο φιλιὰ τῆς μάννας μου, μὲ φοῦχτα γῆ τῆς γῆς μου».

6

«Φιλῶ τὰ χέρια μ' καὶ γλυκὰ τὸ στῆθος μ' ἀγκαλιάζω.
'Ανοιχτὰ πάντα κι' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου.
Ποιὰ πηγὴ τάχα σὲ γεννᾷ, χαριτωμένη βρύση;»

7

Φύση, χαμόγελ' ἄστραψες κ' ἐγίνηκες δική του·
'Ελπίδα, τῶδεσες τὸ νοῦ λ' ὅλα τὰ μάγια πῶχεις·
Νιὸς κόσμος ὄμορφος παντοῦ χαρᾶς καὶ καλωσύνης.
Γύρου κυττᾷ νὰ τὸν ἰδῇ . . . .
Κοντά ναι κεῖ 'ς τὸν νιόν ὀμπρὸς ὁ τίγρις τοῦ πελάγου (236)
Κι' ἀλιὰ! μακρυά ναι τὸ σπαθί, μακρυά ναι τὸ τουφέκι!
'Αλλ' ὅπως ἔσχισ' εὔκολα βάθος τρανό, κ' ἐβγῆκε,
Κι' ὥρμησε . . . .
Κατὰ τὸν κάτασπρο λαιμό, ποῦ λάμπει ὡσὰν τὸν κύκνο,
Κατὰ τὸ στῆθος τὸ πλατύ, καὶ τὸ ξανθὸ κεφάλι,
Κατὰ τὴ μεγαλόψυχη γλυκειὰ πνοὴ τῆς νιότης,
Ἔτσι κι' ὁ νιός . . . .
Τῆς φύσης ἀπὸ τ'ς ὄμορφες καὶ δυναταῖς ἀγκάλαις,
Ὁποῦ τὸν ἐγλυκόσφιγγε καὶ τοῦ γλυκομιλοῦσε,
Κ' εὐθὺς ξυπνᾷ 'ς τ' ἐλεύθερο γυμνὸ κορμί, π' ἀστράφτει,
Τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ μ' αὐτὴν τοῦ πολεμάρχου. (237)

8

Πρὶν πάψ' ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ χαρὰ γεμίζει.
Ἄστραψε φῶς, κ' ἐγνώρισεν ὁ νιὸς τὸν ἑαυτό του.
Οἱ κόσμοι γύρου ν' ἄνοιγαν κορώναις νὰ τοῦ ῥήξουν,

. . . .

Ἀπομεινάρι θαυμαστὸ ἐρμιᾶς καὶ μεγαλείου,
Ὅμορφε ξένε καὶ καλὲ καὶ 'ς τὸν ἀνθὸ τῆς νιότης,
Ἄμε καὶ δέξου 'ς τὸ γιαλὸ τοῦ δυνατοῦ τὴν κλάψα.

1849

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Η ΩΔΗ ΤΟΥ ΠΕΤΡΑΡΧΗ

Chiare, fresche e dolci, acque

Νερὰ καθαροφλοίσβιστα,
Γλυκύτατα καὶ κρύα,
Ποῦ μέσα ἀναγαλλιάζετο
Ἡ ἀσύγκριτη ὀμορφία·
Χλωρόκλαδα, ὅπου ἀκούμπησε
Τ' ὡραῖό της τὸ πλευρὸ
(Μ' ἀνοίγεται ἡ ἐνθυμούμενη
Καρδιὰ μὲ στεναγμό)·

Κ' ἐσεῖς, ποῦ ἀπὸ τὸ μόσχο σας,
Δροσόχορτα, δροσάνθη,
Ὁ κόλπος τοῦ φορέματος
Ὁ ἀγγελικὸς εὐφράνθη·
Ἀέρα ἱερέ, ποῦ μ' ἔσφαξαν
Τὰ μάτια τὰ λαμπρά·
Ἀκοῦστε τὰ παράπονα,
Ποῦ κάνω ὑστερινά.

Ἂν νὰ κλεισθοῦν οἱ μέραις μου
Δακρύζοντας μοῦ μέλλῃ,
Ἀπὸ τὸ πάθος τὸ ἄπειρο,
Κι' ὁ Οὐρανὸς τὸ θέλῃ,
Μιὰ χάρην ἡ βαρειόμοιρη
Ψυχή μου ἐπιθυμεῖ,
Νὰ λάβῃ ἐδῶ τὸν τάφο της,
Κι' ὁλόγυμνη νὰ βγῇ.

Πικρός, πικρὸς ὁ θάνατος!
Ἀλλὰ δὲν εἶναι τόσο,

Ἂν τέτοια ἐλπίδα τῆς ψυχῆς
Ἐγὼ μπορῶ νὰ δώσω·
Γιατὶ ποῦ ναὔρῃ ἡ δύστυχη
Περσότερη ἡσυχιά,
Γιὰ νὰ γδυθῇ τὰ κόκκαλα,
Τὰ μέλη τ' ἀχαμνά;

Ἴσως καιροὶ θὲ νἄλθουνε
Ποῦ δὲ θὰ μὲ μισήσῃ
Ἡ ὡραιότης ἡ ἄσπλαχνη·
Καὶ θὰ ξαναγυρίσῃ
Ἐ τὸν τόπο, ποῦ μ' ἀπάντησε
Τὴ μέρα τὴν ἱερά,
Καὶ νὰ μὲ ἰδοῦν τὰ μάτια της
Θὰ δείξῃ ἐπιθυμιά.

Ἀλλά, 'ς ταῖς πέτραις βλέποντας
Τὸ ὑστερινό μου χῶμα,
Θ' ἀνοίξῃ ἀναστενάζοντας
Ἔτσι γλυκὰ τὸ στόμα,
Ὁποῦ γιὰ κάθε ἁμάρτημα
Θὲ νὰ συγχωρεθῶ,—
Στενεύοντας μὲ δάκρυα
Ὡραῖα τὸν Οὐρανό.

Ἄνθια, θυμοῦμαι, ἐπέφτανε
Ἀπ' τὰ κλωνάρια πλῆθος,
Συρμένα ἀπὸ τὸν Ἔρωτα
Ἐ τὸ μαλακὸ τὸ στῆθος.
Κ' ἔστεκε μὲ ταπείνωση
Σὲ τόσην δόξα αὐτή,
Ὁλόλαμπρη, ὁλοστόλιστη,
Ἀπ' τὴν ἀνθοβολή.

Καὶ ποιὸ ἀπὸ τ' ἄνθια ἡσύχαζε
'Απάνου 'ς τὴν ποδιά της,
Ποιὸ 'ς τὰ μαργαριτόπλεχτα
Λαμπρόξανθα μαλλιά της·
'Σ τὴν ὄψη ποιὸ τοῦ ρεύματος
Τοῦ λιβαδιοῦ, καὶ ποιὸ
Λὲς κ' ἔλεε ἀεροπλέοντας·
Ὁ Ἔρως εἶν' ἐδῶ.

Πόσαις φοραῖς τὸ πνεῦμά μου
'Από τρομάρα ἐπιάσθη,
Καί, τούτη, τούτη, ἐφώναξα,
'Σ τὸν Οὐρανὸν ἐπλάσθη!
Γιατὶ ὅλα τότε μοῦ χαναν
Τὰ φρένα ἐκστατικά,
Τὸ σῶμα, τὸ γλυκόγελο,
Τὸ πρόσωπο, ἡ λαλιά·

Καὶ τόσο αὐτὰ μοῦ κρύβανε
'Σ τὰ μάτια τὴν ἀλήθεια,
Ποῦ λεα· Καὶ πότε ἀνέβηκα,
Ποιὸς μοῦ δωκε βοήθεια;
Θαρρῶντας ὁπῶς ἔλαβα
Οἰκιὰ 'ς τὸν Οὐρανό·
Κ' ἐγὼ ἀπὸ τότε ἀνάπαψη
Δὲ βρίσκω παρὰ δῶ

Καὶ σύ, καὶ σύ, τραγοῦδί μου
Ἂν εἶχε ὁ νοῦς μου φθάση
Νὰ σὲ στολίση ὡς ἤθελα,
Τώρ' ἄφινες τὰ δάση,
Κ' ἐπρόβανες τὰ λόγια σου
'Σ τὸν κόσμο θαρρετά·
'Αλλὰ μὴν πᾷς, κι' ἀπόμεινε
Μ' ἐμὲ 'ς τὴν ἐρημιά.

ΜΙΜΗΣΗ
ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΔΕΜΟΝΑΣ

The poor soul sat etc.

Shakesp. Othel. Act. IV. Sc. III.

Ἡ ἀθλία ψυχὴ καθήμενη
Σὲ χόρτο, σὲ λουλοῦδι,
Μὲ μία φωνὴ νεκρώσιμη
Ἀρχίναε τὸ τραγοῦδι·
«Ἐλᾶτε, τραγουδήσετε
»Τὴν πράσινην ἐτιά».

Ἀκίνητο τὸ χέρι της
Εἰς τὴν καρδιὰ βαστάει,
Τὴν κεφαλὴ 'ς τὰ γόνατα
Τ' ἀδύνατα ἀκουμπάει,
Κι' ὁ ρύαξ ἐκεῖ 'ς τὰ πόδια της
Ἐφλοίσβιζε τερπνά.
«Ὅλοι, ὅλοι, τραγουδήσετε
»ἐτιά, ἐτιά, ἐτιά.»

Πικρὰ ἀντάμα ἐβγαίνανε
Τὰ δάκρυα μὲ τὰ λόγια,
Κ' ἔτσι ἔλεγε ἀκατάπαυτα
Βαριὰ τὰ μοιρολόγια,
Ὁποῦ τὴν ἐλυπιόντανε
Λαγκάδια καὶ βουνά.
«Ἐ τ ι ὰ νὰ τραγουδήσετε,
»Ἐ τ ι ὰ καὶ πάντα ἐ τ ι ά.»

»Δὲ φταίει·- ψεύτη τὸν Ἔρωτα
»Κάνεὶς ἂς μὴν τὸν κράζῃ·

»Έως πού μιλεϊ τ' άχεϊλί μου,
»Δ ὲ φ τ α ί ε ι, θὲ νὰ φωνάζῃ·
»Γιατὶ μοῦ τὸ φανέρωσε
»Πῶς πλέον δὲ μ' ἀγαπᾷ,
»Κι' ἀμέσως ἐγὼ ἀρχίνησα
»Νὰ τραγουδήσω ἐ τ ι ά.

»Μιὰ μέρα ἐγὼ τοῦ κλαύθηκα
»Πῶς πέφτει 'ς ἄλλα στήθη,
»Κ' ἐμένα μ' ἀπαράτησε,-
»Κ' ἐκεῖνος μ' ἀποκρίθη·
»-Μιμήσου με κι' ἀγάπησε
»Ἄλλη κ' ἐσὺ ἀγκαλιά.-
»Τί ν' ἀγαπήσω ἡ δύστυχη
»Πάρεξ θανάτου ἐτιά!

»Δὲ θέλω νὰ μοῦ βάλουνε
»Εἰς τὸ στερνὸ κλινάρι
»Μυρτιαῖς, οὔτε τριαντάφυλλα,
»Πάρεξ ἐτιᾶς κλωνάρι,
»Κι' ἀπάνου ἀπὸ τὸ μνῆμά μου
»Ἄλλη δὲ θέλω ἠσκιά·
»Ὅλοι, ὅλοι, τραγουδήσετε
»Τὴν πράσινην ἐτιά.»

Η ΑΝΟΙΞΗ
ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ

Già riede primavera
Col suo fiorito aspeto

'Απ' τὴν ἄνοιξη, ποῦ ἐγύρισε,
Οὐρανὸς καὶ γῆς εὐφράνθη,

Μὲ τὸ χόρτο καὶ μὲ τ' ἄνθι
Παίζει ὁ ζέφυρος τερπνά.

. . . .

Καὶ τὸ χόρτο πρασινίζει,
Μόν' 'ς ἐμένα δὲ γυρίζει
Τῆς καρδιᾶς ἡ σιγαλ ιά.

Ἥλιου ἀχτῖνα καθαρώτατη
Τοῦ βουνοῦ τὰ χιόνια λυώνει,
Ποῦ τὸ νέο του ξεφυτρώνει
Πράσιν' ἔντυμα λαμπρό·

Τὸ σιγὸ τὸ κυματάκι
Εἰς ταῖς ἄκραις του φλοισβίζει,
Καὶ τ' ἀνθοδροσοστολίζει
Μὲ τ' ἀκοίμητα νερά.

Τὸ ἰσχυρὸ τὸ δέντρο, ποῦ εἶδανε
Σταθερὸ καιροὶ καὶ χρόνοι,
Τὰ κλωνάρια ξελαφρώνει
'Απ' τὰ χιόνια τὰ ὀκνηρά.

Παντοῦ, ἰδού, ξυπνοῦν καὶ τρέμουν
Ἄνθια χίλια ἀπὸ τὸ χῶμα,
Ποῦ εἶν' ἀπείραχτα εἰς τὸ χρῶμα
'Απ' τ' ἀλέτρια τὰ σκληρά,

Νά, τὸ χειλιδόνι ἐγύρισε,
Ποῦ τὸ πέλαο περνάει,
Κ' ἐδῶ πάλι οἰκοδομάει
Τὴ γλυκειά του τὴ φωλιά.

Κ' ἐκεῖ, ποῦ μὲ τὴ φτεροῦγα
Τρέχει ὀγλήγορα καὶ λάμνει,

Προσοχὴ κάμμιὰ δὲν κάμνει
Εἰς ὁποῖον τὸν κυνηγᾷ.

Ἡ βοσκοῦλα ἐρωτεμένη
Πάει 'ς τὸ ρεῦμα νὰ κυττάξῃ,
Γιὰ νὰ βάλῃ ὡραῖα σὲ τάξη
Τὰ ξανθά της τὰ μαλλιά.

Νὰ βοσκοῦν βγαίνουν τὰ πρόβατα·
Τώρα πλέον δὲν μνέσκουν ἄλλοι,
Ἢ ψαράδες 'ς τ' ἀκρογιάλι,
Ἢ διαβάταις 'ς τὴν οἰκιά.

Ὡς καὶ ὁ ναύτης, ποῦ γυμνότατος
'Σ τὴν πατρίδα του ἐσυνάχθη,
Γιατὶ ὁ μαῦρος ἐταράχθη
Ἀπὸ φουσκοθαλασσιά,

Βλέποντας σιγὸ τὸ κῦμα,
Λύει τὸ πλοῖον, καὶ δὲ φοβᾶται
Καὶ οὐδὲ πλέον ξαναθυμᾶται
Πῶς ἐφούσκωσε φριχτά.

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ

Or che niega i doni suoi
La stagion dei fiori amica.

Τώρα ἡ ἄνοιξη μᾶς ἔκρυψε
Τ' ἀνθηρά, τὰ ὡραῖά της δῶρα,
Καὶ προβαίνει ἀσταχοφόρα
Τοῦ καλοκαιριοῦ ἡ αὐγή.

Καὶ ἀποκάτου ἀπὸ τὸν ἥλιο
Τόσο τοῦ ἄμμου ἡ λαύρα αὐξήνει,
Ποῦ εἰς τὴ βάρβαρη Κυρήνη
Μόλις εἶναι ἡ λαύρα αὐτή.

Τώρα πλέον τὸ γλυκοχάραμα
Ἡ δροσιὰ δὲ συντροφεύει,
Χόρτο οὔτ' ἄνθι θεραπεύει
Μήτε μία σταλαματιά.

Πλέον δὲ σέρνει ὁ ρύαξ τὸ ρεῦμα
Εἰς τὴν γῆν, ὁποῦ διψάει,
Καὶ σκασμένη ἀναζητάει
Τὰ καρπόφορα νερά.

Τὴ φαγὸ κυττάζει ὁ ἥλιος
Μπουχωμένη, χλωμιασμένη,
Ποῦ εἶδε ὁ Μάης ξανανιωμένη,
Εἰς τὰ φύλλα, εἰς τὴ μορφή.

Καὶ εἰς τὴ γῆν τὴν μητρικήν της
Σκιὰν ὀλίγη δὲν ἀφίνει,
Μήτε σκιὰ τοῦ ρύακος δίνει,
Ποῦ τῆς ἔδωσε θροφή.

Ἱδρωμένος στήθια, πρόσωπο,
Πάνω ἐκεῖ 'ς τὰ θερισμένα,
Μὲ τὰ μέλη ξαπλωμένα,
Νά, κοιμᾶται ὁ θεριστής·

Πάει, καὶ τ'ς ἴδρωτες, ποῦ τρέχουν,
Ἀποπάνου του γυρμένη,
Ἡ βοσκοῦλα ἐρωτεμένη
Τοῦ σφουγγίζει παρευθύς.

Κείτεται 'ς τὴν γῆ τὴν ἄκαρπη
Τὸ σκυλλί, κι' ἀδυναμίζει,
Καὶ ποτέ του δὲ γαυγύζει
'Σ τὸν αὐθέντη του κοντά.

'Αλλὰ τὸ ξερὸ λαρύγγι
Πελεμάει νὰ ξανασάνῃ,
Παίρνει ἀέρηδες καὶ βγάνει
Λαχανιάσματα συχνά.

Κειὸς ὁ ταῦρος, ποῦ ποιμένες,
Νύμφαις, τοῦ χανε καμάρι,
Μὲ τὰ κέρατά ἀντιβάρει
Εἰς τὰ δέντρα δυνατά,-

Τώρα ἀργὸς κυττάει, μουγκρίζει,
'Σ τοῦ αὐλακιοῦ τὴν πρασινάδα,
Καὶ μὲ μούγκρισμα ἡ γελάδα
'Αποκρειέται ἐρωτικά.

Τὰ πετούμενα ἡσυχάζουν·
Μελῳδίαις δὲν ἀσηκώνει
Τὸ γλυκόφωνο τ' ἀηδόνι,
'Αλλ' ὁ τσίτσικας λαλεῖ.

Καὶ τὰ ἐντύματα τὰ νέα
Δείχνουν τὰ παλαιὰ τὰ φίδια·
Διπλωμένα 'ς τὰ φραξίδια
Πρὸς τὸν ἥλιο ἔχουν στολή.

Τῆς ἡμέρας τῆς μακρύας
Εἰς τὴν κάψα, ὡς καὶ τὰ μαῦρα
Καὶ τὰ ψάρια ἀπὸ τὴ λαύρα
Ἔχουν κύματα ζεστά·

Καὶ ἀπὸ τ' ἄντρα τους δὲ βγαίνουν
Μέσ' 'ς τὸ πέλαο νὰ τρέχουν,
'Αλλ' οἰκιὰ 'ς ταῖς πέτραις ἔχουν,
Καὶ εἰς τὰ φύκια τὰ πικρά.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΤΟΥ ΤΕΜΑΧΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΟΥ
Vo solcando un mar crudele

Σὲ σκληρότατη θάλασσα τρέχω,
Καὶ πανάκι καὶ ξάρτι δὲν ἔχω,
Καὶ τὸ πέλαο μουγκρίζει φριχτά.

Ἡ γλαυκότη τοῦ αἰθέρος μαυρίζει,
Ἡ φωνὴ τῶν ἀνέμων σφουρίζει,
Λείπει ἡ τέχνη καὶ δὲ μὲ βοηθᾷ.

Μὲ τὸν ἄθλιον ἡ Τύχη μὲ παίρνει,
Κι' ὅθε θέλει ἡ προδότρα μὲ σέρνει,
Καθὼς φεύγει, καὶ δὲ μὲ χυττᾷ.

Ἡ ἀθῳότη μ' ἀπόμεινε μόνη,
Τὴν αἰσθάνομαι μέσα 'ς τὰ στήθια,
'Αλλ' ἀντὶ νὰ μοῦ φέρῃ βοήθεια,
Μὲ συντρίβει, μὲ πνίγει σκληρά.

ΑΜΟΥΣΙΑ
Τοῦ Σίλλερ
Der allein besitzt die Musen

Ἔχεις τὴ Μοῦσα, ἂν τὴ δεχθῇς εἰς τὸ θερμό σου στῆθος·
Γιὰ τοῦ βαρβάρου τὴν ψυχὴ δὲν εἶναι παρὰ λίθος.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ
Τῆς μετάφρασης τῆς Σ Ραψωδίας τῆς Ἰλιάδος.

(Στίχ. 1-7)

Ἐπολεμοῦσαν ἔτσι ὡσὰν τὴ φλόγα·
Μηνυτὴς ἦλθε ὁ Ἀντίλοχος ὡστόσο
Γλήγορα ἐκεῖ 'ς τὸν Ἀχιλλέα· τὸν ηὗρε
Ὁποῦ ὀμπρὸς εἰς τὰ ὀρθόπρυμνα καράβια
Μὲ τὸ νοῦ του ὅ,τι ἐστάθη ἐμελετοῦσε
Κ' ἔλεε πικρῶς ἡ μεγάλη ψυχή του·
Συφορά! γιατί τάχα ὅλοι σκορπιοῦνται
Μὲ ἀντάρα εἰς τὸ πεδίον, καὶ φεύγουν ὅλοι
Τρομασμένοι οἱ Ἀχαιοὶ κατὰ τὰ πλοῖα;

(Στίχ. 319-322).

Ὁ κυνηγὸς ποῦ κυνηγάει τὰ λάφια
. . . .
Ἀπελπισμένος πῶς ὕστερος ἦλθε
. . . .
. . . .
Γιατὶ ὁ θυμὸς τοῦ κατακαίει τὰ σπλάχνα.

(Στίχ. 464-467).

Ἔτσι γὼ νὰ μποροῦσα ἀπὸ τὴ Μοῖρα
Νὰ τὸν πάρω, ὅταν θὲ νἄλθῃ κοντά του,
Καθὼς ὅπλ' ἀπὸ μένα ὡραῖα θὰ λάβῃ,
Ὅποιο μάτι νὰ ἰδῇ νὰ τὰ θαυμάσῃ.

(Στίχ. 470-471).

Εἴκοσ' εἶν' τὰ φυσούνια εὐκολοφούσκωτα

(Στίχ. 531-32).

Εἰς τ' ἀνεμόποδ' ἄλογ' ἀνεβαίνουν.

(Στίχ. 535-537).

. . . . καὶ τρέχει ἄσπλαχνη ἡ Μοῖρα

. . . .

Καὶ γυμνὸ 'ς τὴ σφαγὴ τὸν ποδοσέρνει.

(Στίχ. 596).

Ποῦ γλυκολαμπυρίζει ὡσὰν τὸ λάδι.

ΜΕΡΟΣ Δ'

ΣΑΤΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΣΟΛΩΜΟΥ

ΣΑΤΥΡΙΚΑ

Η ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ (103)

Ἤτονε ! μαμουριασμένος, (104)
Ἐ τὰ γαμόπιστα γυρμένος . . .
Βρ' ἄφησέ τα, τὰ σκατὰ . . .
Κάμε στρόμπαις. Ἔλα δά !
Σπούδαξε, νὰ σὲ στιμάρουνε !
Βλέπω γὼ πῶς μὲ κογιονάρουνε !
Τρέχα λάουρες νὰ πάρῃς—
Νὰ πετειέται ὁ Ταβουλάρης (105) (ζ)
Ἐ τὰ πλειὸ ὄμορφα, ποῦ λές,
Νὰ σοῦ κάνῃ δυσκολιαίς,
Ἢ νὰ κάνῃ χά, χά, χά,
Τὸ παιδὶ τοῦ Μεσσαλᾶ ! (106)
Μοναχὸ νὰ τἀπαντήξω !
Ἐ τὸν ἀκούτη θὰ τοῦ σφίξω,
Νὰ τοῦ πῶ τὴν κακὴ μέρα του·
Ἄς γελάῃ μὲ τὸν πατέρα του,
Ποῦναι κόντες ἀφ' τὴ Μάννη
Κ' ἔχει χέρια γιὰ νὰ κάνῃ . . .
Χά, χά, χά . . . Ἀνανοήθηκα·
Νά, 'ς τὴν ὥρα ποῦ ἐγεννήθηκα.
Ἔσμπλαξα καὶ τὸν Τερτσέτη
Νὰ κυττάζῃ τὸ Γρασέτη (107)
Τόμου σπάω τὸ λάρυγγά μου
Λέοντας τὰ σπροπόζιτά μου·

Τὸ Γρασέτη νὰ κυττάῃ,
Καὶ νὰ τοῦ χαμογελάῃ.
Νὰ τσοὺ φίλους, ποῦ ἐγκαινιάστηκα !
Καὶ pur δὲν ἐξεκουτιάστηκα·
Γιατί, πίστεψέ μου, ἐγώ,
Τόμου ἰδῶ γέλιο κρυφό,
Τόμου ἰδῶ κρυφὴ ματία,
Μπαίνω πάντα 'ς ὑποψία. (108)
'Αγκαλά μου, ἐγὼ τὰ φταίω·
«Πές μας βέρσα.» Κ' ἐγὼ λέω.
«"Ε, dottore ! Μπρέ, νὰ ζῇς,
«Πές μας πρόζαις.» Κ' ἐγὼ εὐθύς·
«Πές μας κι' ἄλλα, dottor caro.»
Μπρέ, 'χω κάψα καὶ κατάρρο.
Θὰ μᾶς πῇς δὲν εἶν' τὸ caso.»
Καὶ λέω τόσα, ποῦ βραχνιάζω,
Καὶ ξυπνάω μέσ' 'ς τὴν αὐγή . . .
"Α ; "Α ! γύρευε φωνή !
"Ορσε, μὲ τὸ ρετσιτάρισμα,
'Σ τὸ λαρύγγι τέτοιο χάρισμα !
Χοῦ, χοῦ, ἀκοῦς; 'Απομονή ! (109)
Καὶ γιὰ μῆνες. Μὰ πὲς τί
Γιὰ φωτίκι εἰς πλερωμή μου,
Τί μοῦ δίνουνε οἱ νουνοί μου;
Μὲ φορτώνουνται οἱ coglioni
Καὶ παινᾶνε τὸ Μαρώνη ! (110)
Τί παινέσματα ! Μαχαῖρι,
Νὰ παινᾷς τέτοιο χρυσάφι !
('Αγκαλά μου ὁ Θεὸς τὸ ξέρει
Καὶ γιὰ κείνους πόσα γράφει).
"Ε ! ἀπεφάσισα· θὰ σκάψω,
"Οσα ἔχω νὰ τὰ θάψω,
Κάμμία νύχτα σκοτεινή,

Νὰ μὴ λάχῃ καὶ τὰ ἰδῇ
Ὁ Ἀντώνης, ἤ μὲ σμπλάξῃ (111)
Il mio Nume καὶ τἀδράξῃ·
Κι' ἄς γυρεύῃ, 'ς τὸ ταυλί μου,
Ὅποιος θέλῃ, ἢ 'ς τὴν αὐλή μου!
Τὰ τρουπώνω! Κι' ἄς τοῦ πῇ
Τοῦ Τερτσέτη, ἄν εἶν' καλή,
Τῆς αὐλῆς μου τὰ κρυφὰ
Τοῦ κοκκόρου ἡ κουτσουλιά·
Μὰ το θέο, Τοῦρκος θὰ γένω·
Μὲ τσιμποῦκι θὲ νὰ βγαίνω,
Θὰ φορέσω καὶ σαρίχι,
Γιὰ νὰ ἰδῶ ἄν ἀλλάξω τύχη.
Τί πιλειὸ νὰ ραγιονάρω
Μὲ τοῦ Σάρζη τὸ ρεπάρο.
Ποῦ πουλειό μου ἐγὼ νὰ ρίχνω
Βέρσα ὁλοῦθε, καὶ νὰ δείχνω
Κάθε μέρα τὸ hic, hoc, haec! (102)
Θὲ νὰ λέω—Σ ε λ ὰ μ-'Α λ έ κ!
Εἶναι ἀδειανοὶ 'ς τὸ φόρο
Νὰ μοῦ λένε·—Σ ὸ ρ δ ε τ ό ρ ο
Εἶμαι ὁ Ἰσοὺφ· Μπέη παιδί·
Δὲ τὸ ξέρεις; τοῦ Μουφτῆ.
Εἶμαι Μπέης, νὰ σὲ χαρῶ·
Δὲ μὲ βλέπεις τί φορῶ;
Ἀπὸ ἐννηὰ χρονῶν καὶ πρίχου
Ξέρω τὸ Ἀλκορὰν ξεστίχου·
Καὶ φαρσὶ τὸ ξέρω· νά,
Θὲς νὰ ἰδῇς; Ἀ μ ὰ ν Ἀ λ λ ᾶ·
Κι' ἄλλα κι' ἄλλα, ἕνα σωρό,
Ποῦ βαρειοῦμαι νὰ σ' τὰ πῶ.
Δὲ μποροῦνε νὰ μὲ ἰδοῦνε·
Καὶ τί τσῶκαμ' ἄς τὸ ποῦνε.

Τί νὰ κάμω ; Δίκηο ἔχουνε . . .
Οὖλοι ξέρουν τὰ κακά μου·
Ποιὸς δὲ ξέρει τὴ γενηά μου ;
Κειὸ τὸ ξέρει κάθε μπάμπαλο,
Ποῦ ἐγὼ εἶμαι ἕνα σκυλλί·
Εἶμαι μὲ τὸν Eliogabalo
Πάντα μου φιλὶ κλειδί.
Ὁ Τιμπέριος ξάδερφός μου
Τόμου ἔρχεται ὀμπρός μου
Μ' ἀγκαλιάζει ἀδερφικά,
Καὶ λιγώνει ἀπὸ χαρά.
Κάθε νύχτα μήπως πέφτω ;
Πάντα προβατῶ καὶ κλέφτω·
Ἔχω ψεύτικα κλειδία
Γιὰ νὰ γδένω μαγαζεῖα,
Καὶ πετάω, πρὶν πάω σπίτι,
Ἕνα αὐτὶ ἢ κάμμιὰ μύτη·
Ὦ ! ἔχω πάθος, ἔχω λύσσαις,
Γιὰ νὰ βελενάρω βρύσες.
Γιαμὰ ῥώτα τὸ Nerone,
Buon compagno e buon padrone,
Ρώτα τόνε ἂν ποτὲ
Ἔμεινε χωρὶς ἐμέ !
Νἆχε λείψω ἔμνεσκε in aria·
Ἆ ! μὲ τάϊζε κουκουνάρια !
Θέλει τὦχετε ἀκουστά, —
Ἐγὼ τοὖπα, τοὖπα· Ἆ !
Πρέπει, Νέρωνα, τσῆ μάννας σου
Τὰ μυαλὰ νὰ τσῆ πετάξῃς,
Καὶ τὸ Σένεκα νὰ σφάξῃς . . .
Ἂς ταφήσουμε, γιατὶ
Εἶναι ἡ μέρα ἡ σημερνή.

Σοὖπανε πολλοὶ τὰ κάλαντα ;

Ὥρα δείπνου ἐπῆα στὴν Κλάδαινα,—
Ὅτι ἐφέρναν τὴν ἀπλάδαινα—
Καὶ γυρίζοντας ἀπάντεχνα
Ταμπουράδες, μαντολιά,
Καὶ κιτάραις καὶ βιολιά·
Κἄπου κἄπου, ἄκουα per via,
Καὶ μία σιδεροστία·
Μ' ἕνα σιδερο σονάρουνε,
Τὰ βρωμόπαιδα τὸ ζάρουνε·
Παίρνουν ὄβολα ὡστόσο
Κ' ἐγὼ παίρνω un catriosso —
Ἐγὼ πάω νὰ κάμω βίζιταις ;
Νἄχω φτώχεια, νἄχω πόνους,
Καὶ ν' ἀκούω σὲ πολλοὺς χρόνους
Vale a dir: Dottor, νὰ ζήσης
Κι' ἀπὸ πεῖνα νὰ ψοφήσης
Ξέρω 'γὼ ἐκεῖνοι οἱ Ἄρχοντες
Τὸ τί θέλανε νὰ κάνω·
Τὸ γιατρὸ τὸ τσαρλατάνο !
Τσαρλατάνος ; ἄ ! δὲν γένουμαι
Ξέρεις τί τοῦ ἀποκραίνουμαι,
Ὁποιανοῦ μὲ κονσουλτάρει ;
«Ἔχω tormini» – Χαμπάρι.
«Ἔχω βάρος 'ς τὸ κεφάλι»—
Ἐκειὸ τὤχουν ἄλλοι κι' ἄλλοι.
«Sior dottore, ἔχω θέρμη.
«Τί νὰ κάμω; γιατὶ σκιάζομαι»—
Τί νὰ κάμης; σὲ θιαμάζομαι !
Μὲ τὴν κἄψα ξεθυμαίνεις·
Θὰ περάση κ' ἔτσι γιαίνεις
«Μοὔπεσε καὶ ὁ Κωσταντῆς»—
Τὸν ἐσήκωσες εὐθύς ;
—«Μπᾶ!»—Ben, ἔκαμες τὸ χρέος σου.

Μὴ συγχίζεσαι στὸ θέο σου
«Μοῦ ἔρχεται νὰ πέσω χάμου·
»Ἔχω μέσ' 'ς τὰ σωθικά μου,
»Ἔχω σὰν ἕνα σουγλί·» —
Μὴ σοῦ καίεται καρφί.
«Ἀμμὴ τούτ' ἡ λουλομάρα,
»Ποῦ μὲ φέρνει, 'ς τὸ ταυλί μου
»Νὰ κοιμοῦμαι πάντα ;» —Κοίμου·
Ἂς περάσῃ ὁπότε θέλῃ·
Κοίμου ὥς αὔριο· τί σὲ μέλει ; —
Alle corte, — ἡ γιατρικὴ
Εἶναι semplice πολύ.
Σοῦ τὸ λέω, χωρὶς μπαρμπεῦτα·
Ἂν σοῦ σκαρφιστῇ, σὲ τοῦτα
Μέτρα ἀλλοιότικα νὰ πάρῃς,
Δὲν εἶσαι γιατρὸς μὰ Τσάρης.
Συφορά σου καὶ μαυρίλα σου
Κάλλιο νἄσουνα 'ς τὸ μνῆμά σου !
Ὅποιος θέλει τὰ μυστήρια
Νὰ ξαγγλίσῃ, ἔχει ντελίρια.
Ἐδῶ ἄς ἔλθουνε οἱ γιατροὶ
Νὰ μοὔπουνε ἂν εἶν' καλοί,
Τί νε κειὸ, π' ἀκούω μέσα μου,
Πάντα τόμου χομπονέρω·
Γιατὶ ἀκόμα δὲ τὸ ξέρω.
Ἕν Β ζ ὶ τ μέσ' 'ς τὰ μυαλά, (113)
Κι' ὄξω ἐπίθετα · · · ἀπὸ κειά ! (114)
Β ζ ί τ, καὶ βγαίνει λέξι, γυιέ μου,
Ποῦ δὲν ἄκουσα ποτέ μου·
Β ζ ί τ, καὶ πράμματα καινούρια,
Ποῦ μερτάρουνε κουλούρια·
Β ζ ί τ, κ' ἡ πέννα πρᾶμμα ῥέει,
Ποῦ κάνει ἄνθρωπο καὶ κλαίει·

Β ζ ὶ τ καὶ λόγον νοστιμεύεσαι,
Ποῦ ἀφ' τὰ γέλια ξεκουτιένεσαι
Βζίτ, κ' ἡ πέννα ὀμπρός, ὀμπρός,
Καὶ τελειώνεται ὁ χορός.
Στέκω λίγο . , . γιαμὰ παίρνω
Στουμπωμένο τὸ κουϊντέρνο
Ἀπὸ Β ζ ί τ, καὶ τὸ κυττάζω,
Καὶ κατόκορφα θαυμάζω·
Μπρέ, τί εἶν' τούτ' ἡ μπατόστα ;
Ἐτρελλάθηκα de posta !
Τί μπαράκα βλέπω δῶ,
Ποῦ δὲν ἔχει τελειωμό !
Πρέπει ἐδῶ, γιὰ ν' ἀγροικήσουνε,
Ἐξ ἀρχῆς νὰ ξενυχτήσουνε !
Πρίχου γράψω, ἐγὼ δὲν εἶχα
Εἰς τὸ νοῦ μου οὔτε μία τρίχα !
Ὄξω ἕνα ἀνεμοστρούφουλα
Ἀπὸ Β ζ ὶ τ μέσ' 'ς τὰ μυαλά,
Γιαμὰ βλέπω ἐδῶ ὁλοστρόγγυλα
Τοῦτα τὰ πολλὰ κακά ! —
Τὰ ξαναδιαβάζω πάλι,
Καὶ μὲ gorga ἔτσι μεγάλη,
Ποῦ ξανακουφαίνω δὰ
Οὔλη μου τὴ γειτονιά !
Καὶ ἀφοῦ εἶδα καὶ ξαναεῖδα
Ποῦ δὲ λείπει μία κουκκίδα,
Τὰ μπουρσώνω, ἀντιποδάω
Γιὰ τὸ Νιόνιο, κι' ἂς πεινάω.
Οὖλοι οἱ γιατροὶ τοῦ κόσμου
Τώρα ἂς ἔλθουνε,—μὰ ὀμπρός μου !—
Νἄλθουνε νὰ μ' ὀνοράρουνε,
Καὶ τὸ Β ζ ὶ τ ν' ἀναλυτσάρουνε.
Νὰ ἐκουνιόντανε γιὰ νἄρθουνε !

Καὶ νὰ μὴ ξημερωθῶ,
Ἃ δὲν ἤθελα τσοὺ πῶ·
Πρὶν τσὴ σκάλαις ἀναιβῆτε,
Νὰ μοῦ προβεντεριστῆτε,
Γιὰ ν' ἀκοῦστε... τί τηράζετε ; —
Trompa acustica χρειάζεται.
Ἔτσι γε... Sior Cullen, στρώσου·
Sior Morgagni, ἀνασκουμπώσου·
Signor Scarpa, Β ζ ὶ τ che è ?
Quando sentesi, e perchè ?
Μίλειε, δὲν εἶσαι μαρμόττα'
Καί, ἂν ὁρίζῃς, βῆξε πρῶτα
Sior Cottugno ; Signor Valles ;
Signor Zimmerman ; Sior Wit ;
Signor Gall, μὲς τσὴ καρκάλαις
Ἔσμπλαξες κἀνένα Β ζ ί τ ;
Ὅρσε τώρα... ἡ γιατρικὴ
Μαζωμένους ἔχει ἐκεῖ
Οὔλουτση τσοὺ διαλεχτούτση·
Τί ἀποκραίνουνται ; Παποῦτσι.
Παίρνουν τὰ σαράντα ὅρατα,
Φεύγουνε μὲ τὰ μετσίλια
Οὖλοι, σὰ νὰ μὴ τσοὺ μίλῃα.
Concludiamo : ἡ φλυαρία
Per gli effetti μοναχά,-
Sulle cause,-τσουμουτία,-
Οὔτε λίγα οὔτε πολλά.
Μὴ γυρεύῃς τί 'ναι Β ζ ί·
Oh ! gli effetti, Signor si.
'Από Β ζ ὶ τ τὸ Passio βγαίνει (116)
Ποῦ τὸ τύμπανο κουφαίνει·
Β ζ ί τ ; καὶ βγαίνει ἡ Mottoneide, 117
Μ' ἕνα φάσκελο all' Eneide ;

'Από Β ζ ί τ, μὲ τσὴ χορώναις
Βγαίνουν ἡ ντισερτατσιόναις,
Κ' εὐθὺς πᾶνε καὶ κουρνιάζουνε,
Σείου, σείου, χαμαρωτά,
'Στὸ Demostene κοντά.
Μὲ τὸ Β ζ ὶ τ πετειέται tutto
Il sonetto 'ς τὸ χαρτί,
Ξάφνου ξάφνου come nn rutto, (118)
Ποῦ γιὰ νἄβγῃ δὲν ἀργεῖ.
Τὸ Β ζ ὶ τ τἄχει γεναμένα.
Ὅσα ἔχω χαμωμένα·
Οὖλα μου είν' τὰ Β ζ ὶ τ παιδία,
Οὖλα, μὰ τὴν Παναγία !
Πὴ le cause.—γιατὶ χάνεσαι·
Σοῦ τὰ λέω, γιατὶ τὰ αἰσθάνεσαι·
Τέτοια ἂς λένε, ἂν ὁρίζουνε·
Γιατὶ ἀλλήως μοῦ φλυαρίζουνε.
Μὰ σὲ σκότισα· σηκώνου
Κἄπου, κἄπου. Καὶ τοῦ χρόνου.
1825

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟΝ (119)

Εἰς τὴν ὥρα, ποῦ σκιασμένος,
Καὶ παράξενα ντυμένος.
Βγαίν' ὁ κλέπτης γιὰ νὰ κλέψῃ,
Κι' ὁ φονηᾶς γιὰ νὰ φονέψῃ—
'Σ ἄλλους τόπους ἐννοῶ
Γιὰ τοὺς φόνους, κι' ὄχι ἐδῶ—
Εἶδα ἕν' ὄνειρο μουρλό,
Καὶ θὰ τὸ διηγηθῶ·
Μέσ' 'ς τὸ νοῦ μου ἡ ψεσινή,
Ἡ περίφημη θανή,

Μίαν έντύπωση εἶχε ἀφήση,
Π' ὁ καιρὸς δὲ θὰ τὴ σβήση·
Καὶ 'ς τὸν ὕπν' ὁ λογισμός μου
Τὴν ξανάφερεν ὀμπρός μου.
'Σ τ' ὄνειρό μου ἀγροίκαα πάλι
Τὸν παππᾶ Τσετσὲ νὰ ψάλλῃ, (120)
Μὲ τὴν τάξιν τ'ς Ἐκκλησίας
Ὅμως ἔχαν' ἐξ αἰτίας
Τ' ὄνειρό μου τοῦ μουρλοῦ.
Τὴ φωνὴ τοῦ κουνουπιοῦ.
Ἔχαναν φωναῖς καὶ γέλια
Τὰ παιδιὰ μὲ τὰ βατσέλια·
Καὶ ὁ καπνὸς τοῦ μοσχολίβανου
Ἀπὸ τὰ λιβανιστήρια
Ἔμπαινε 'ς τὰ παραιθύρια (121)
Πλῆθος, ἔβλεπα, λαμπάδες,
Καὶ καπίτολα· οἱ παππάδες,
Τὰ φελόνια φορεμένα,
Ποιὸς καινούρια, ποιὸς σχισμένα,
Σοβαρὰ περιπατῶντας,
Τὴ λιρῶνα μελετῶντας,
Ξαστοχοῦν τὸν πεθαμένο,
Κ' ἔχουν τὸ κερὶ σβημένο.
Λίγοι ἄνθρωποι ἀκολουθοῦσαν,.
Καὶ περίλυπα ἐτηροῦσαν,
Γέρνοντας ταὶς κεφαλαίς τους,
Καὶ μιλῶντας γιὰ δουλιαίς τους.
Ἀλλὰ 'ς τὰ καμπαναρεῖα
Δὲν εἶν' τέτοια ἀδιαφορία·
Ἡ καμπάναις πλερωμέναις,
Ἔχαναν σὰν βουρλισμέναις.
Κι' ἀφοῦ εἶδα, ἕνα πρὸς ἕνα,
Οὖλα ἐκειά, ποὔχα ἰδωμένα,

Τρέχει τ' ὄνειρ' καὶ μπαίνει
Μέσα 'ς τὴ Φανερωμένη·
   Ἦτανε 'ς τὴν ἐκκλησία
Λίγο φῶς καὶ πολλὴ ἐρμία·
Καὶ κοντὰ στὸ ξυλοκρέββατο
Ξάφνου ἀγροίκησα νὰ βγῇ
Ἕνα σκούξιμο μακρύ.
Ὅτι ἐλόγιαζα πῶς θᾶναι
Ἀπὸ τόσους ἕνας κἄνε,
Ποῦ ἐλυπήθηκε καὶ σκούζει...
Νά σου ὁ ἤσκιος τοῦ Κουτσούζη ! (119)
Καθὼς πάντα ἐσυνηθοῦσε,
Ὄμορφα ροῦχα φοροῦσε,
Κ' ἔδειχνε καμαρωτὰ
Τὸ καπέλλο του στραβά.
Εἰς τὸ πονηρό του χεῖλο,
Πὤσκιαζεν ὀχθρὸ καὶ φίλο,
Ἔβλεπα μὲ θαυμασμὸ
Νἄχη ἀκόμα τὸ πικρό,
Τὸ συνηθισμένο γέλιο,
Ξαστοχῶντας τὸ Βαγγέλιο·
Ἐτριγύρισε κομμάτι
Εἰς τοῦ Χάρου τὸ κρεββάτι.
Ἀλλὰ βλέποντας ἐκεῖ
Τὸ καπέλλο, τὸ σπαθί,
Ποῦν' σημεῖα τῆς ἀρχοντιᾶς,
Ἐσταμάτησ' ὁ παππᾶς·
Καὶ καλὰ κυττάζοντάς τα,
Κι' ὄμμορφα σηκώνοντάς τα,
Εἰς τὴν κάσα τὴ χτυπάει
Καὶ τἀκόλουθ' ἀρχινάει
Τὸ κορμί του συχνοσειῶντας
Καὶ τὰ λόγια ἀργοπορῶντας.—

—Καλὰ 'χάμαν καὶ σ' τὰ βάλανε
'Εδῶ πάνου, ὅταν σ' ἐβγάλανε !
Μὰ τὸ ναίς, ὁποῦ σοῦ πρέπει,
Εἰς τὴν ὕστερή σου σκέπη,
Μπρὸς 'ς τὸν κόσμο νὰ κρατῇς
Τὰ σημάδια τῆς τιμῆς !
Μ' αὐτὰ τὰ ἴδια ἐγὼ σὲ εἶδα
Ποῦ κυρίευες τὴν πατρίδα·
Τὸ θυμοῦμαι (ὀϊμένανε ! . . .)
'Επειδὴ δὲ μ' ἀπομένανε,
'Εκαθόμουνα ὁ φτωχὸς
Εἰς τὴ γάττα μου ὀμπρός,
Κάνοντάς της χάϊδια χίλια,
Καὶ σὰ νἄκουε τῆς ἐμίλημα·
—Μωρὴ γάττα, τί σοῦ φαίνουνται
Τέτοια πράμματα ; ἀπομένουνται ;
Νἆν' ὁ Γιάννης εἰς τὸ σπίτι,
Μὲ τὸν ἄλλο ξαχληρίτη,
'Σ τὴν καθήγλα νὰ προσμένουν
Οὔλους τσ' ἄρχοντες, ποῦ μπαίνουν,
Καὶ ξανοίγουν, ἐνῷ σκύφτουνε
Μὲ τὰ ταπεινὰ κεφάλια,
Πλεζονιαὶς καὶ κατρογυάλια ;
Νιάϊ μου, νὰ σὲ χαρῶ
Ἔχω πίκρα καὶ καϋμὸ
Νὰ τοὺς βλέπω, τσοὶ καϋμένους,
Κυριακάτικα ἀλλαμμένους,
Μὲς τσὴ λέραις νὰ καθίζουν
Καὶ τὰ ροῦχά τους νὰ χρίζουν !—
Τέτοια τσῆλεγα· ἀλλὰ τώρα
Ὁποῦ σ' εὕρηκε ἡ κακηώρα,
Πές, ποιὰ στόματα σ' ἐκράξαν,
Καὶ ποιὰ στήθη ἀναστενάξαν ;

Ἂ δὲ σ' ἔκλαψαν, ἐγὼ
Σὰν παππᾶς τσοὺ συγχωρῶ.
Ὦ! φωνάξατε, Καιροί,
Ποῦ τὸν εἴδετε κριτὴ
—Ἔτσι λέγοντας μεγαλώνει
Τὴ φωνή του καὶ σιμώνει —
Τί καλὸ 'χει γεναμένο;
Κ' εὐθὺς φεύγω καὶ σωπαίνω!
Μὰ καλό 'νε πλούσιος νᾆσαι,
Καὶ ποτὲ νὰ μὴ θυμᾶσαι,
Πῶς 'ς τοὺς δρόμους ἀϊλογᾶνε,
Κἄποιοι μαῦροι ποῦ πεινᾶνε:
Ὅταν ἔπλασαν τὰ χέρια,
Ποῦ σκορπήσανε τἀστέρια,
Τοῦ θνητοῦ τὰ σωθικά,
(Καὶ τὰ πλάσανε καλά,)
Πρῶτ' ἀπ' ὅλα τἆλλα πάθια
Τσοὺ ἔχουν βάλει τὴ Συμπάθεια·
Καὶ τὴν ἔδιωξες ἐσύ,
Σὰν τὴ χήρα τὴ φτωχή,
'Απ' τὴ νειότη σου τὴν πρώτη,
Γιὰ νὰ βάλῃς τὴ Σκληρότη·
Αὐτὴ σῶλεε νὰ ζητᾷς
Τὸ ψωμὶ τῆς φτωχουλιᾶς,
Καὶ τὸ διάφορο νὰ θὲς
Τρεῖς καὶ τέσσερες φυραίς.
Κι' ὁ φτωχός, ὁ ἀπορριμένος,
'Σ ἐσὲ 'ρχότουν τρομασμένος,
Γιὰ νὰ πῇ μὲ τὸ θλιμμένο
Χεῖλο· τὄχω πλερωμένο!
Καὶ 'ς τὰ πόδια σου νὰ ῥήξῃ
Κλάψαις μύριες, καὶ νὰ δείξῃ
Τἀχαμνὰ τὰ γερατειά του,

Τὴ γυναῖκα, τὰ παιδιά του
Καὶ τοῦ ρούχου τὰ ξεσκλίδια·
Καὶ τοῦ ἀμόλαες κερατίδια!
Κ' ἔτσι δά, μὲ τέτοιους φόνους,
Γιὰ σαρᾶντα πέντε χρόνους,
Παντελῶς δὲν εἶναι θᾶμμα,
Μήτε ἀλλόκοτο τὸ πρᾶμμα,
Ἂν ἐσύφθασες νὰ κρύψῃς,
Ἀπ' τοὺς φόβους γιὰ νὰ λείψῃς,
Τὸ σωρὸ τοῦ χρυσαφιοῦ σου
Καὶ 'ς ταὶς τράβαις τοῦ σπιτιοῦ σου.
Μὰ τῆς φτώχειας ἡ κατάρα,
Δυστυχώτατη τρομάρα,
Θὰ πλακώσῃ τὴν ψυχή σου
Σὰν ἡ πλάκα τὸ κορμί σου.
Κύττα ἂν εἶν' δικαιοσύνη
Ἐκεῖ πάνου, γιὰ νὰ κρίνῃ!
Δὲν ἠθέλησε νάφήσῃ
Τὸ κορμί σου νὰ ψοφήσῃ
Εἰσὲ δρόμο ἢ σὲ καλύβα,
Μὰ 'ς τὴν κάμαρα τοῦ Σκλίβα (123) (η)
Ἐκεῖ σῶμελε νὰ φθάσῃς
Καὶ τὸ λογικὸ νὰ χάσῃς—
Τὸ παληὸ τὸ σπίτι ἀφίνοντας,
Εἰς τόποῖο κἄποιος ἐμπῆκε,
Ποῦ πουλειό του δὲν ἐβγῆκε.
(Σκάψε, Ρώμα, γιὰ νὰ ἰδῇς
Μὴ τὰ κόκκαλά του βρῇς).— (124)
Ἐκεῖ, ἐνῷ 'ς αὐτὸ τὸ σπίτι
Ἐκοπίαζες μὲ τὴ μύτη,
Κάνοντας σὰν τὰ παιδάκια,
Ὅταν φτειάνουν φυσουνάκια,
Σοῦ σηκώναν κἄποιοι τσάφοι

Τὸ κλεμμένο σου χρυσάφι.
'Εκεῖ ἐστέκαν, ὅταν σῶβγαινε
Τοῦ θανάτου ὁ γυρισμός,
Τὸν ἀγροίκααν, κ' ἐτρέμανε
Μὴ δὲν ἤτανε ὁ στερνός.
Κἄνε ἐμπόρηες ἀπ' τὸ βιό σου,
Ἔπειτ' ἀπ' τὸ θάνατό σου
Καὶ τῆς φτωχουλιᾶς νἀφήσῃς,
Καὶ τὰ στόματα νὰ κλείσῃς.
'Αλλὰ ὁ Διάολος ἐφάνηκε
'Σ τὸ πλευρό σου ἀδερφικάτα,
Ὅταν ἔγραφες τὰ διάτα·
Καὶ τὸ χέρι σου τηρῶντας,
Καὶ σκληρὰ χαμογελῶντας,
'Ετραγούδουνε·—Ὦ φτωχοί,
Ποῦ γυρεύετε ψωμί,
Κάθε λύπη τώρα ἀφῆστε,
Καὶ σὲ λίγο θὰ πλουτῆστε·
Γραικοὶ σκλάβοι,ἀκαρτερεῖτε·
Γιατ' εὐθὺς θὰ λυτρωθῆτε·
Ταὶς καδήναις θὰ πετάχτε
Εἰς τὴ Ζάκυνθο νἀράχτε,
Εἰς τὸ μνῆμά του νὰ ὁρμῆστε,
Καὶ τὴν πλάκα νὰ φιλῆστε—
Κ' ἔτσι μ' ὅλο σου τὸ ἀσῆμι,
Ἄκλαφτο ἔμεινες ψοφῆμι·
Ὅπως ἔζησες πεθαίνεις,
Κ' ἐκεῖ μέσα ὁ ἴδιος μένεις,
Μὲ ξεμυτερὰ τὰ νύχια,
Μαθημένα 'ς τὰ προστύχια·
Θέλω νὰ σὲ ἰδῶ, σκυλλί!
Κ' ἔτσι λέοντας, τὸ σπαθί,
Τὸ καπέλλο, τοῦ πετάει,

Καὶ 'ς τὴν κάσα εὐθὺς χουμάει·
Ὁ παππᾶς ἐκεῖ γυρμένος,
Καὶ 'ς τὰ χεῖλά του ἀφρισμένος,
Πολεμάει νὰ τὴν ἀνοίξῃ·
Κι' ὅτι ἀρχίνησε νὰ τρίξῃ,
Ἐγὼ πῶλεα μὴν ὁρμήσῃ,
Καὶ τὸ λείψανο χτυπήσῃ,
Τρέχω γλήγορα κοντά,
Γιὰ νὰ πῶ—Μωρὲ παππᾶ !
Εἶναι ὁ μαῦρος πεθαμένος !—
Ἀλλὰ ἐξύπνησα ἱδρωμένος.

ΤΟ ΙΑΤΡΟΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ (126)

Τέλος πάντων ἦρθε ἡ ὥρα,
Ὁποῦ ἐσπάρθηκε 'ς τὴ χώρα
Πῶς πεθαίνει τ' ἀνεψίδι
Τοῦ Δετόρου τοῦ Ροΐδη·
Καὶ ὁ Δετόρος δὲν ἀργεῖ,
Ἀμπονώρα τὴν αὐγή,
Τὸ μπαστοῦνί του νὰ βάλῃ
Ἀποκάτου ἀπ' τὴ μασκάλη,
Καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι
Καὶ τὰ φρύδια, εὐθὺς ἁρπάζει
Τὸ καπέλλο, καὶ φουνιάζει·
»Ah ! non voglio piu aspettar ;
»Θὲ νὰ ἰδῶ, cos' è sto affar·
»Δύο-τρεῖς-τέσσερες-πέντε-ἕξη·
»Ἀμπονώρα, καὶ θὰ βρέξῃ·
»Cosi par . . . Μωρὴ κοπέλλα,
»Νὰ μοῦ φέρῃς τὴν ὀμπρέλλα·
»Εἶναι ἰνκόμοδο πολὺ

»Γιὰ τὸ χέρι νὰ κρατῇ
»Τὴν ὀμπρέλλα... Μὰ θὰ πῇς·
»Θέλεις κάλλιο νὰ βραχῇς :
»Νιάνκα τοῦτο δὲ μοῦ μπαίνει».
Κ' ἔτσι λέοντας κατεβαίνει,
Κι' ἀπανταίχνει, ἐκεῖ ποῦ βγαίνει,
Ἕνα του σκολειταροῦδι·
«Μωρέ, σύ 'σαι ἕνα λουλοῦδι·
»Κ' ἐγὼ ἐγίνηκα κουκκοῦδι.
»Δὲν τὰ λέω τὰ περισσότερα·
»Γιατὶ in fondo εἶναι χειρότερα.
»Πόσα βάσανα ! χιλιάδες·
»Τρεμουλιό, θέρμη, σοχάδες·
»Vedi caro πῶς εὐτύχησα,
»Ἀγκαλά μου τὰ ἐξεστήχισα·
»Ma zà κάνω ogni sproposito
»Μέρα νύχτα.... Ππά ! aproposito,
»Vostra madre τί μοῦ κάνει :
»Μὲ τὸν μπάρπα πῶς τὰ βγάνει ;
»Πόσο πῶχω νὰ τὴ δῶ !
»Μωρέ, ἅ δέν ἔχω καιρό·
»Ἔχω ἐκεῖνο τ' ἀνεψίδι,
»Ποῦ θὰ λέῃ· Μπρέ, τὸ Ροΐδη
»Κάποιος θά τον ἀποκοίμησε·
»Ναί !-καὶ θέλει μ' ἀπεθύμησε !
»Πές τση pur πῶς τόμου ἀδειάσω
»Θἄρθω ἐκεῖ νὰ ὀλημεριάσω,
»Καὶ νὰ βράσῃ ἕνα κοττόπουλο,
»Καὶ νὰ ψήσῃ ἕνα γαλλόπουλο·
»Ἀγκαλά μου,-πίστεψέ μου,—
»Δὲν ἔχω ὄρεξι ποτέ μου,—
»Μὲ χορταίνει ἡ μυρωδία·
»Μὰ σᾶς κάνω συντροφία·

»Κ' ἔπειτα ἀπὸ τὸ γιόμμα,
»'Απ' τὸ ἴδιο μου τὸ στόμα
»Θὲ νἀκούσης, γιὰ νὰ κλαῖς,
»Οὔλαις μου τσὴ συφοραίς!
»'Αγκαλά μου, μισοξέρει
»'Ο σὸρ πάρες κἄποια μέρη·
»Μὰ οὔλαις, οὔλαις, θὰ τσὴ πῶ
»Καὶ θὲ νὰ τσὴ ξαναειπῶ,
»Δὲ μπορῶ νὰ τσὴ ἀπομάνω,
»Δὲ μπορῶ... θὰ ξεθυμάνω....
»Νὰ τσ' ἀκούση ἡ Σόρα μάρε·
»Εἶναι gravida, mi pare:
»Ἂς γεννήση alla buon' ora:
»Rispettabile Signora!
»Εἶναι ἀρχόντισσα graziosa,
»Εἶναι poi καὶ generosa,
»Vera dama! —Τί γελᾷς;
»Νὰ μοῦ τήνε προσκυνᾷς—
»Ὄχι δὲν εἶνε τουλούπα—
»Caro—'πέ τση τα, ὅσα σοῦπα,
»Νὰ τσῆ πῆς τσῆ Sora μάρες,
»Μὰ νὰ μὴν εἶναι ὁ σὸρ πάρες,
»Νὰ μοῦ στείλη ἐκειὰ τὰ κλήματα·
»Addio, caro: προσκυνήματα»—
Καὶ τὴ ρουγά του ὅτι ἀρχίζει,
Πάλε ὀπίσω του γυρίζει·
«Ἔ! κἄτ' ἤθελα νὰ πῶ·
«Ἄ!... γειά, πές, νὰ σὲ χαρῶ,
»Κείνη ἡ 'Οβριοποῦλα,
»'Οποῦ εἴχετε γιὰ δοῦλα,
»Εἶναι ζὰ ἀκόμη ἐκεῖ,—
»Ben! τὴν ἔχω γιὰ πιστή.
«Γειά σου, μάτια· προσκυνήματα·

Καὶ θυμήσου γιὰ τὰ κλήματα.»
Μὲ τὰ κλήματα 'ς τὸ νοῦ του,
Πάει 'ς τὸ σπίτι τ' ἀνεψιοῦ του,
Κ' εὐθὺς πέφτει 'ς τὸ σοφᾶ
Λέγοντας· «Εἶμαι χαχά!
»Εἰσὲ οὖλά μου τὰ μέλη
»Ἔχω σὰν ἕνα τρουβέλι·
»Μοῦ σφυρίζουνε τ' αὐτία,—
»Κ' ἐδῶ πάντα μία χτυπία,
»'Σ τσοὺ μηλίγγους μαρτελλάδες,
»Ἔ, per giunta, ἔχω σοχάδες·
»Κάλλιο νὰ ἤμουνα μαμοῦνι!—

(Στρέφεται πρὸς ἕνα παιδί, ὁποῦ γελάει ἐνῷ αὐτὸς ὁμιλεῖ)

»Τί γελᾷς, ἐσύ, γουροῦνι;
»Σοῦ μετράω μὲ τὸ μπαστοῦνι
»Ὅσαις σέρνει ὁ Κουτσοφλέβαρος,
»Σοῦ μετράω 'ς τὴ ράχη ἐσένανε!
»Τί σοῦ φαίνεται! μ' ἐμένανε
»Δὲ γελάει κανεὶς ποτέ!—

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

»Ζαχαρένια μου, ἕνα τέ.
»Ἔλα δά! σὲ σκουτελοῦλα·
»Μπᾶ! καὶ ρούμ· μὰ μία σταλοῦλα.—

(Πρὸς τὸ παιδί)

»Σοῦ τὴν τρίβω ἐγὼ τὴ μούρη·
»Perchè no?

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

Κ' ἕνα κουλοῦρι.

(Πρὸς τὸ παιδί)

»Σίγα, bestia, ἔβγα ἀπ' ἐδῶ!

(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)

»Presto, cara. Θὲ νὰ ἰδῶ
»Ἂν μπορῶ νὰ ζεσταθῶ.
»Μὰ τί γλήγορα ποῦ βγάνεις
»Οὔλαις τσῆ δουλειαὶς ποῦ πιάνεις!
»Μῶρχονται συχνὰ λιγούραις·—
»Μυρωδία ἀπὸ τσιπούραις·
»Οὔφ!

(Πρὸς τὸ παιδὶ)

»Καλά, μωρέ, καλά!

—*(Πρὸς τὴν ἀδελφή του)*

»Ἔβαλες τὸ ροὺμ σωστά.
»Ἄχ! νὰ μοῦ εἶχε τὴν ὑγειά του!
»Πές μου, ἐπῆε ποτὲ ἀπὸ κάτου;
Ζαχαρ. Ὄχι, ἀπὸ τὰ ψὲς τὸ βράδυ
Ροΐδης Vi dirò; καλὸ σημάδι.
Τοίγαρις εἰς τὸ κρεββάτι
Ἐγὼ ἀπόψε ἔκλεισα μάτι;
Οὔλη νύχτα εἶχα 'ς τὸ νοῦ μου
Τὴν ἀρρώστια τοῦ ἀνεψιοῦ μου.
Τόμου χάσω ἐγὼ τὸν ὕπνο,
Δὲ βασταίνω.—Μέγα δεῖπνο
Αὔριο βράδυ 'ς τοῦ Reggente;
Dà la festa il Residente; (θ)
Μ' ἐκαλέσανε κ' ἐμένα·
Μὰ τσοὺ βούρλισε ἡ Νοβένα!
Πές μου, ἀπόψε πῶς ἐπέρασε
Μὲ τὸ γιατρικό;
Ζαχαρ. Τὸ ξέρασε.
Ροΐδης Μωρή, τὄλπιζα, καὶ τό 'πα
Μὲ τὸ νοῦ μου... Σώπα... σώπα...

Ὁ γιατρὸς ὁ Ταγιαπιέρρας.
Μὰ τὸ ναίς, ὁποῦ 'ναι τέρας·
Εἶναι χάρισμα Θεοῦ·
Ταγιαπιέρρας τοῦ κακοῦ !

Ταγιαπ. Σὸρ Δετόρο, καλὴ μέρα.

Ροΐδης Μωρέ, γειά σου, Ταγιαπιέρρα·
Καρτεροῦμε τσοὺ γιατρούς·
Μπρέ, σὰν ψύχρα,—τὴν ἀκοῦς ;

Ταγιαπ. Maintenant je ne sens rien ;
Il faut faire en medecin ;
Il est tems de la finir

Ροΐδης Κάνει ψύχρα, vengo a dir.

(*Πιάνει ἕναν κούνουπα*)

Ἄχ ! τὸν ηὕρηκα per Bacco !...
Ἀρρωστία ! δό μου ταμπάκο,
Μωρέ, γειά σου· εἶναι καλός·
Εἶναι zà ξενοτικός·
Καὶ ποτάζεις καὶ μπερκέτι·
Μωρέ, νά· καὶ γιόμισέ τη·
Ἀγκαλά μου, εἶναι μικρή·
Νὰ σοῦ δίνω καὶ χαρτί.
Μπρέ, δὲν ἔχω·—Ζαχαρένια,— (127)
(Δὲ μοῦ χάμανε τὰ γένεια)
Πένναις, πένναις καὶ χαρτί,
Φέρ' ἐδῶ· φέρε πολύ·
Βλέπεις κηόλις, καρτεροῦμε
Τσοὺ γιατρούς, καὶ θὲ νὰ ἰδοῦμε
Ριτσετούλαις... ! Εὐτυχία,
Πῶχουνε τὰ σπετσαρία !
Καὶ τί ἔρχουντε νὰ ποῦνε ;
Ζαχαρένια,—θὲ νὰ ἰδοῦνε !...
Τί κονσοῦλτο ποῦ θὲ νἆναι !
Καὶ τὰ σέσκλα θὰ γελᾶνε !

Μὰ γιὰ νὰ γενῇ σωστὸ
Κράχτε καὶ τὸ Μαυριανό·
Κράχτε τόνε· τί μοῦ κάνει ;
Καὶ τὸ Ζέππο τὸ Ζαυλάνη·
Ναίσκε, ἂς ἔλθουνε, νὰ ἰδῇς,
Καρβελλᾶς καὶ Πανταζῆς·
Ἀμμὴ ὁ Βοῦτος πῶς σοῦ φαίνεται ;
Δὲν ἠξέρει τί τοῦ γένεται,
Καὶ χορδώνεται,—κοσπέττο !
E quel fatuo di Zorzetto ?
Ὁ Μπερέττας... ναί... κ᾽ ἐκειός,
Struca, struca, εἶναι γιατρός.
Καὶ ᾽ς τὰ λόγια τοῦ γιατροῦ (128)
Ὁ Ντικόπουλος, χνοῦ, χνοῦ.
Ταγιαπ. Les voilà qui viennent ; Silence :
Il faut avoir prudence.
Cher ami, vous êtes un fou.
Ροΐδης Τσαμπουνίζεις τοῦ κακοῦ.
Ἦρθαν ὅλοι κ᾽ ἐκαθίσανε,
Καὶ μὲ τρόπο ἐχαιρετήσανε,
Μὰ ἐκειὸς δὲν ἀναδεύτηκε,
Μὰ τσοὺ κύτταξε, κ᾽ ἐρεύτηκε.
Τέλος βάνει τὰ γυαλιά του·
Ροΐδης Ναί· σὰ τώρα ἀπάνου κάτου,
Ἦρθε ἐπέρσυ quel Signore,—
Quell· Inglese viaggiatore ;
Io l' andavo a salutar,
Era ricco e singolar.
Ha viaggiato quanto Cook ;
Ma venir bisogna ad hoc.
Prima già voglio informar
E imbrogliato questo affar ;
Questo affar è imbrogliatissimo.

Καὶ ὁ Καντιότης· va benissimo. (129)
Ροΐδης Vengo caro : Τὰ συμπτώματα·
Περνάει πάντα τ' ἀπογιόμματα·
Μὲ μιὰ σὰ λιμοκαψοῦλα,—
Πάντα... ἀλήθεια λέω, Φιοροῦλα ;
Κι' ἀκούει πόνο ἐδῶ, καὶ κλαίει.»
Καὶ ὁ Δικόπουλος τοῦ λέει·
Δικόπ. Καὶ πότε ἔπεσε ;
Ροΐδης A ponto :
Vengo, questo è un altro conto,
Voglio andare colle serie,
Non confondo le materie.
Τὸν κυττάζω ἐκεῖ κ' ἐδῶ·
Δὲν ἠξέρω τί νὰ πῶ.
Καὶ γιὰ τούταις τσὴ σκινέλλαις
Τοῦ ἔβαλα δύο τρεῖς ἀβδέλλαις·
Καὶ τοῦ δίνω ἕνα πουργάντε,
Καὶ τοῦ μπήχνω un vescicante.»
Καὶ ὁ Δικόπουλος μὲ γέλιο.
Δικόπ. (Μωρέ, ἀκοῦς, Μπερέττα ;) Meglio !
Ροΐδης Meglio ; ναί, νὰ σὲ χαρῶ·
Grazie; io so quel che mi fo.
Κ' ἐγιατρεύτηκε, κ' ἐμίλησε,
Μὰ δελόγκου ἐξανακύλησε.
Εἶπα μέσα μου· Son stufo ;
Sto ragazzo è già un martufo.
Κάνω, κάνω, ma un costrutto
Non lo vedo, e qui sta il tutto.»
Οἱ γιατροὶ ποῦ ἀγροικήσανε
Τέτοια κοῦρα, κ' ἐσαστίσανε,
Κάνουνε νὰ σηκωθοῦνε,
Ὡς γιὰ νὰ συμβουλευθοῦνε.
Ροΐδης Alto là, Conprofessori !

Riggnardevoli signori,
Tra voi l' infimo già son;
Pur con vostra permission....
Κ' έτσι λέοντας πάει νὰ πάρῃ
Τὸ χαρτί, τὸ καλαμάρι,
Γιὰ νὰ κάμῃ τὴ ῥιτσέττα.
Ροΐδης Ecco qui l' ho fatta in fretta
Κ' έτσι ἀρχήνησε νὰ λέῃ·
Drachmas duas recipe rhei
Optimi pulverizzati,
Atque lapides, innati
Animalibus, addantur;
Citri semina adjungantur;
In decoctum viperarum,
Atque Hoffman juventarum,
Et alteae et camomillae,
Tormentillae et potentillae.
Pillulas Calomelani
Atque guttas Hoffemani,
Et radices erbae Paeoniae,
Atque feculum Laponiae,
Virginiana serpentaria;
Misce et fiant clectuaria (130)
'Εδῶ εἶναι δύο ῥιτσέτταις·
Ἢ τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη,
Πὲς τοῦ Ῥήγα νὰ τὴ βγάλῃ·
Πές του ἀπ' ὄνομά μου, μάτια.» (131)
Κι' ὅτι ἐγκρίλονε τὰ μάτια,
Εὐθὺς φεύγουνε οἱ γιατροὶ
Σκοτισμένοι καὶ κουτοί,
Κόκκινοι 'ς τὸ πρόσωπό τους,
Κάνοντας καὶ τὸ σταυρό τους·
Κι' ὁ Ροΐδης θυμωμένος,

-ι' ἀπὸ δόξα μεθυσμένος,
Κοκκινίζει σὰν τὸ γάλλο,
Καὶ φουνιάζει· «Δὲ θέλω ἄλλο !
Τοῦτα εἶν' ἐκειὰ ποῦ τσοὶ σαστίζουνε !
Μὰ μ' ἐμὲ δὲ τσαμπουνίζουνε·
Δὲ μοῦ δίνουνε ἀμπόδιο, —
Μὰ πεθαίνει... καταυόδιο !
Ma per altro, in conclusion,
Ebbi la soddisfazion,
Νὰ τσοὺ κάμω μία ριτσέττα,
Ποῦ δὲν εἶναι γιὰ σουγιέττα·
Νόστιμα τὴν ἐφορμάρισα,
Κι' οὔλους τσοὶ ντεσκαπριτσιάρισα ;»

ΕΙΣ ΜΕΓΙΣΤΑΝΑ (133).

1 Δός μουτε ἄδεια νὰ πατήσω
Τὸ παλάτι τὸ χρυσό·
Κἄποιον ἦρθα νἀπαντήσω· —
«Μέγα Γηῶργο, προσκυνῶ·

2 »Σπάθα, πάντα 'ς τὸ πλευρό σου
»Νὰ βαστᾷς, παρακαλῶ,
»Καὶ σὰ νά 'τανε δικός σου.
»Νὰ κυττᾷς τὸν οὐρανό.

3 »Σὲ ζητοῦν Γραικοὶ καὶ Ἰγκλέζοι
»Σὰν ἀθάνατο νερό,
»Καὶ τὸ φῶς βαρεῖ καὶ παίζει,
»'Σ τὸ κορμί σου μοναχό. —

4 »Πέφτω, λέει καθένας, χάμου·
»Καὶ τὴ φτέρνα σοῦ φιλῶ :

»Κλώτσησέ με, βασιλῃά μου,
»Ἂν ἐπιθυμᾷς νὰ ζῶ.»

ΤΟ ΨΙΧΑΛΟ

Σὲ βλέπω πάντα ποῦ κυλᾷς·
Γειά, πές μου, ψίχαλο, ποῦ πᾷς;
Ποῦ πᾷς ὀμπρὸς ὀπίσω;
—Τὸν κόσμο νὰ φωτίσω.

ΣΧΕΣΗ ΠΟΛΥΠΛΟΚΗ

Ἀργα πάει πέρα
Ναὔρῃ τὸ φῶς του,
Τὴ θυγατέρα
Τῆς γυναικός του,
Ποὖχε δικό της
Φῶς τὸ γαμπρό της.

ΕΙΣ ΑΡΠΑΓΑ

Τέτοιο φίλο γὼ νὰ χάσω!
Γιὰ τρεῖς μέραις θὰ περάσω
Μὲ ψωμάκι, μὲ τυρί·
Καὶ σύ, κόκκορε τ'ς αὐλῆς μου
Γιὰ τὸ φίλο τῆς ψυχῆς μου,
Μαῦρο βάψε τὸ λειρί.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΥΣ

(ἀπόσπασμα)

Δυστυχισμένε μου λαέ, καλὲ καὶ ἠγαπημένε,
Πάντοτ' εὐκολοπίστευτε καὶ πάντα προδομένε.

ΞΕΡΗ ΠΟΛΥΜΑΘΕΙΑ

Δῶ μιὰ φορὰ ἦταν ἄνθρωπος, κ' ἐκεῖ 'ταν ἕνας τόπος.

ΕΙΣ ΨΕΥΤΗΝ

Ἡ Μοῦσ' ἀλαφροπάτησε, κ' ἐστάθηκ' ὀμπροστά μου,
Καὶ μῶδειξε τὴ μύτη του γιὰ τὴ σκορδομυτιά μου.
Μοῦσα, καὶ πῶς νὰ τόνε πῶ γιὰ νὰ βαλθῇ σὲ μέτρο ;
—Βάλε του κάλπικ' ὄνομα, καὶ πές τονε Κὺρ Πέτρο·
Στρέψε, Σὶρ Πίτερ, κατὰ 'μὲ τὸ γαληνό σου βλέμμα,
Κι' ἂν ἠμπορῇς βγάλε πνοή, ποῦ νὰ μὴν εἶναι ψέμμα.

ΕΙΣ ΠΑΙΔΑΚΙ ΝΕΟΓΕΝΝΗΤΟ

ὁποῦ ἀπέθανε ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς μάννας του.

Ἦλθε δῶ κάτου ἀφ' τσοὐραν οὐς
Νὰ δείξῃ τὸ κοσάσι
Πόσο εἶν' πιτήδειος ὁ Θεὸς
Καὶ τί μπορεῖ νὰ πλάσῃ.
Μὰ σὰ δὲν ηὗρε τὸρφανὸ
Καρδιὰ νὰ τὸ ἀγαπήσῃ,
Ἅπλωσε πάλι τὰ φτερὰ
'Σ τὰ οὐράνια νὰ γυρίσῃ.

ΑΙΝΙΓΜΑ

Τὸ Πρῶτό μου εἶν' ἀναίσθητο, τὸ Δεύτερο δὲν εἶναι·
Δίχως τὸ Πᾶν ἂν λειτουργᾷς, καλὲ παππᾶ μου, κρῖνε.

Πέτρα-χῆλι.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

A voce più ch'al ver drizzan li volti;
E così ferman loro opinione,
Prima ch'arte o ragion per lor s'ascolti
Dante Purg. C. XXVI.

ΠΟΙΗΤΗΣ - ΦΙΛΟΣ - ΣΟΦΟΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ

Φίλ. Ἔπειτα ἀπὸ τόσαις ὁμιλίαις, ἐξέχασες κυττάζοντας κατὰ τὸ Μωριά.

Ποιητ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξέχασες καὶ σύ, γιατὶ δὲ μοῦ ὡμιλοῦσες παντελῶς· εἶναι πιθανὸ νὰ ἐστοχαζόμασθε τὰ ἴδια πράγματα καὶ οἱ δύο· ἠμπορεῖ νὰ ἐπέρασαν τρεῖς ὥραις ἀφοῦ ὁ ἥλιος ἐμεσουράνησε, θέλουν ἀκόμη τέσσερες γιὰ νὰ θολώσουν τὰ νερά, καὶ ἂν θέλῃς, ἠμποροῦμε νὰ καθίσουμε εἰς τούτη τὴν πέτρα, καὶ νὰ ξαναρχινήσουμε.

Φίλ. Ἄς καθίσουμε· γλυκειὰ ἡ μυρωδία τοῦ πελάγου, γλυκὸς ὁ ἀέρας, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀσυγνέφιαστος.

Ποιητ. Τὸ πέλαγο εἶναι ὅλο στρωτό, καὶ ὁ ἀέρας λεπτότατος, καὶ ὅποιος ἤθελε νὰ κινήσῃ γιὰ τὸ Μοριά, δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ ταξίδι χωρὶς νὰ δουλέψουν ἀκατάπαυτα τὰ κουπιά.

Φίλ. Τί σοῦ ἀρέσει περσότερο ἡ ἡσυχία τῆς θάλασσας ἢ ἡ ταραχή;

Ποιητ. Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, μοῦ ἄρεσε πάντα ἡ γαλήνη, ὁποῦ ἁπλώνεται καθαρώτατη· τὴν ἐθεωροῦσα σὰν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ὁποῦ ἀπομακρένει ἀπὸ ταῖς ἀνησυχίαις τοῦ κόσμου καὶ μὲ εἰλικρίνεια φανερώνει ὅσα ἔχει μέσα του. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐπέρασαν τὰ καράβια μας γιὰ νὰ πᾶμε 'ς τὸ Μεσολόγγι, μ' ἀρέσει περσότερο ἡ ταραχή· ἐφαίνονταν δύο δύο, τρία τρία καὶ ἐξάνοιγες λευκὰ τὰ κατάρτια ἀπὸ τὰ φουσκωμένα πανιά, λευκὰ ἀπὸ τοὺς διασκορπισμένους

ἀφροὺς τὰ κύματα, τὰ ὁποῖα μὲ μία βουή, ὁποῦ λὲς καὶ ἦταν χαρὰ, ἀναγάλλιαζαν εἰς τὸ πέλαγο τοῦ Ἰονίου καὶ ἐσυντρίβονταν εἰς τὸ γιαλὸ τῆς Ζακύνθου.

Φίλ. Τὸ θυμοῦμαι καλά· καὶ τόσος ἦταν ὁ κρότος, καὶ τόση ἡ ἀνακάτωση τοῦ πελάγου, ὁποῦ σὲ ἐπαραμέρισα, γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὸ ράντισμα, ὁποῦ ἀποπάνου μας σταλοβολοῦσε ἡ θάλασσα.

Ποιητ. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ πέρα οἱ δικοί μας δὲν ἔχουν τόση δυσκολιὰ νὰ βρέχωνται μὲ τὸ αἷμά τους, ὅσην ἔχουμε ἐμεῖς νὰ νοτισθοῦμε ἀπὸ ὀλίγαις σταλαγματιαῖς θαλασσιναῖς.

Φίλ. Ἑτοιμάζεσαι πάλι νὰ ξαναχυττάξῃς κατὰ τὸ Μοριά, καὶ νὰ ξανασωπάσῃς...ἀγκαλὰ ἐγὼ ἔχω τὸν τρόπο νὰ σὲ κάμω νὰ ὁμιλῇς ὅποτε θέλω.

Ποιητ. Ἐκατάλαβα· θέλεις νὰ ὁμιλήσουμε γιὰ τὴ γλῶσσα· μήγαρις ἔχω ἄλλο 'ς τὸ νοῦ μου, πάρεξ ἐλευθερία καὶ γλῶσσα; Ἐκείνη ἄρχισε νὰ πατῇ τὰ κεφάλια τὰ τούρκικα, τούτη θέλει πατήσῃ ὀγλήγορα τὰ σοφολογιωτατίστικα, καὶ ἔπειτα ἀγκαλιασμέναις καὶ οἱ δύο θέλει προχωρήσουν εἰς τὸ δρόμο τῆς δόξας, χωρὶς ποτὲ νὰ γυρίσουν ὀπίσω, ἂν κανένας Σοφολογιώτατος κρώζῃ, ἢ κανένας Τοῦρκος βαυίζῃ γιατὶ γιὰ μὲ εἶναι ὅμοιοι καὶ οἱ δύο.

Φίλ. Βέβαια εἶναι ἐχθροί μας καὶ οἱ δύο· μὲ κάνεις νὰ θυμηθῶ τὰ λόγια τοῦ Λόκ. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἕνα μεγάλο ποτάμι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν ἀνταπόκριση τὰ ὅσα γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅποιος δὲν τὴν μεταχειρίζεται καθὼς πρέπει, κάνει ὅτι τοῦ βολέσῃ, γιὰ νὰ κόψῃ ἢ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς δρόμους, μὲ τὸ μέσον τῶν ὁποίων τρέχει ἡ πολυμάθεια. Ὅποιος κάνει λοιπὸν αὐτὸ μὲ ἀπόφαση θεληματική, πρέπει οἱ ἄλλοι νὰ τὸν στοχάζωνται ἐχθρὸν τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς πολυμάθειας.

Ποιητ. Τί λές; ὡς πέτε θὰ πηγαίνῃ ὀμπρὸς αὐτὴ ἡ ὑπόθεση; ἕνας λαὸς ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος νὰ ὁμιλῇ 'ς ἕναν τρόπο, ὀλίγοι ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ ἐλπίζουν νὰ κάμουν τὸν λαὸν νὰ ὁμιλῇ μίαν γλῶσσαν δικήν τους!

Φίλ. Γιὰ κάποιον καιρὸ ἡ ὑπόθεση θέλει ἀκολουθήσῃ· ἡ ἀλήθεια εἶναι καλὴ Θεά, ἀλλὰ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου συχνότατα τὴν νομίζουν ἐχθρήν. Κάποιοι γνωρίζουν τὴν ἀλήθεια, ἀλλ' ἐπειδὴ γράφοντας εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον τὸν σκοτεινὸν ἀπόχτησαν κάποια φήμη σοφίας, τὸν ἀκολουθοῦν, καὶ ἂς εἶναι καὶ σφαλερός.

Ποιητ. Λοιπὸν εἶναι ἀξιοπαρόμοιαστοι μὲ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι γιὰ νὰ ζήσουν πουλοῦν φαρμάκι·

Φίλ. Περιγράφει τὸ ἐργαστῆρι ἑνὸς ἀπ' αὐτοὺς ὁ Σέϊκσπηρ ἐξαίρετα, καὶ θέλω νὰ σοῦ ξαναθυμήσω τὰ λόγια του, γιατί, τῇ ἀληθείᾳ, μοῦ ξαναθυμοῦν τὸν τρόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι γραμμένα τὰ βιβλία τῶν Σοφολογιώτατων.—Ἐκρέμονταν ἀπὸ τὸ πατερὸ τοῦ φτωχότατου ἐργαστηριοῦ μία ξεροχελῶνα, ἕνας κροκόδειλος ἀχερωμένος, καὶ ἄλλα δερμάτια ἄσχημων ψαριῶν· ἦταν τριγύρου πολλὰ συρτάρια ἀδειανὰ μὲ ἐπιγραφαῖς, ἀγγειὰ ἀπὸ χοντρόπηλο πράσινο, ἦταν φούσκαις, ἦταν βρωμόχορτα παλιωμένα, κακομοιριασμένα δεμάτια βοῦρλα, παλιὰ κομμάτια ἀπὸ διαφόρων λογιῶν ἰατρικά, ἀριὰ σπαρμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, γιὰ νὰ προσκαλέσουν τὸν ἀγοραστή.

Ποιητ. Βλέπω ἀπὸ μακριὰ ἕναν Σοφολογιώτατον· ἐπιθυμῶ γιὰ τὴν ἡσυχία μου καὶ γιὰ τὴ δική σου, καὶ γιὰ τὴ δική του, νὰ μὴν ἔλθῃ κοντά μας.

Φίλ. Τὸ ἐπιθυμῶ πολύ· ἐσὺ θυμώνεις παρὰ πολύ.

Ποιητ. Θυμώνω, γιατὶ εἶμαι στενεμένος νὰ ξαναπῶ τὰ πράγματα, ὁποῦ εἶπαν τόσαις φοραῖς τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ δίχως ὠφέλεια νὰ τὰ ξαναπῶ. Οἱ Γάλλοι ἔλαβαν φιλονικία γιὰ τὴ γλῶσσα, καὶ ἐτέλειωσε εἰς τὴν ἐποχὴ τοῦ Δαλαμβέρτ· τὴν ἔλαβαν οἱ Γερμανοί, καὶ ὁ Ὄπιτς ἔδωσε τὸ παράδειγμα τῆς ἀλήθειας· τὴν ἔλαβαν οἱ Ἰταλοί, καὶ μὲ τόσο πεῖσμα, ὁποῦ μήτε τὸ παράδειγμα τοῦ Ὑψηλότατου Ποιητῆ εἶχε φθάσῃ γιὰ τότε νὰ τοὺς καταπείσῃ. Ἡσύχασαν τέλος πάντων, γράφοντας τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τους, τὰ σοφὰ ἔθνη, καὶ ἀντὶ ἐκείναις οἱ ἐλεειναῖς ἀνησυχίαις νὰ μᾶς εἶναι παράδειγμα γιὰ νὰ ταῖς ἀποφύγουμε, ἐπέσαμε εἰς χειρότερα σφάλματα. Τέλος πάντων οἱ Σοφολογιώτατοι ἐκείνων τῶν ἐθνῶν ἤθελαν νὰ γράφεται μία γλῶσσα, ὁποῦ ἦταν μία φορὰ ζωντανὴ εἰς τὰ χείλη τῶν ἀνθρώπων· κακὸ πρᾶγμα βέβαια, καὶ ἂν ἦταν ἀληθινὰ δυνατόν· γιατὶ δυσκολεύει τὴν ἐξάπλωση τῆς σοφίας· ἀλλ' οἱ δικοί μας θέλουν νὰ γράφουμε μία γλῶσσα, ἡ ὁποία μήτε ὁμιλειέται, μήτε ἄλλαις φοραῖς ὡμιλήθηκε, μήτε θέλει ποτὲ ὁμιληθῇ.

Φίλ. Ὁ Σοφολογιώτατος ἔρχεται κατὰ μᾶς.

Ποιητ. Καλῶς τὰ δέχθηκε μὲ τὴν ὑπομονή σου! ἐγὼ δὲν θέλω λόγια μ' αὐτόν. Κύττα πῶς τρέχει! Τὸ πηγοῦνί του σηκώνει τὴν ἄκρη, ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴ μύτη. Ὢ νὰ ἐγένονταν ἡ ἑνω-

ση καὶ τόσο σφιχτή, ποῦ νὰ μὴν ἠμπορῇ πλέον ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του, γιὰ νὰ φωτίσῃ τὸ γένος!

Σοφ. Ἔφαγα τὸν κόσμο, φίλτατε, γιὰ νὰ σ' εὕρω· ἔτρεχα, ὅπως εἶναι τὸ χρέος ἑνὸς καλοῦ πατριώτη, νὰ τρέχῃ, ὅταν εἶναι εἰς κίνδυνον ἡ δόξα τοῦ γένους· ἕνα βιβλίο θέλει τυπωθῇ γλήγορα γραμμένο εἰς τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας, ὁποῦ λέγει κακὸ γιὰ μᾶς τοὺς σοφούς, καὶ μοῦ κακοφαίνεται.

Φίλ. Γιατὶ σοῦ κακοφαίνεται;

Σοφ. Γιατὶ πολλὰ μυαλὰ εἶναι σωστά, καὶ πολλὰ ὄχι· καὶ ὅσα δὲν εἶναι σωστά, ἠμπορεῖ νὰ ἀπατηθοῦν. Εἶναι τόσοι χρόνοι, ὁποῦ σπουδάζω γιὰ τὸ κοινὸν ὄφελος τῆς πατρίδας μου, καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔβγουν ἄλλοι νὰ μοῦ τυφλώσουν τοὺς ἀνθρώπους. Ἦλθα 'ς ἐσέ, ὁποῦ εἶσαι σοφὸς καὶ σύ, γιὰ νὰ ἑνωθοῦμε μὲ ὅσους συλλογίζονται καλά, καὶ νὰ καταπλακώσουμεν αὐτὸν τὸν βάρβαρον συγγραφέα.

Φίλ. καὶ ποῖος εἶναι ὁ συγγραφέας;

Σοφ. Δὲν μοῦ εἶπαν τὸ ὄνομά του· μοῦ εἶπαν, πῶς εἶναι ἕνας νέος, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν κοινὴ γλῶσσα βαστάει πάντα τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι, καὶ ἀπὸ τὴ μάννητα τὴ μεγάλη, ἠμποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ἐκατάστήθηκε ἄλλος Αἴας μαστιγοφόρος.

Ποιητ. Λοιπὸν πᾶρε τὰ μέτρα σου, μὴ λάχῃ καὶ 'ς τὸν θυμό του σκοτώσῃ πρόβατα καὶ αὐτός, καὶ ἐντροπιασθῇ.

Σοφ. Ἂς ἐντροπιασθῇ· γι' αὐτὸν δὲν μὲ μέλει· γιὰ τὸ κοινὸν ὄφελος.

Ποιτ. Καὶ τί ὄφελος;

Σοφ. Ἡ γλῶσα σοῦ φαίνεται λίγη ὠφέλεια; μὲ τὴν γλῶσσα θὰ διδάξῃς τὸ κάθε πρᾶγμα· λοιπὸν πρέπει νὰ διδάξῃς πρῶτα ταῖς ὀρθαῖς λέξαις.

Ποιητ. Σοφολογιώτατε, ταῖς λέξαις ὁ συγγραφέας δὲν ταῖς διδάσκει, μάλιστα ταῖς μαθαίνει ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ στόμα· αὐτὸ τὸ ξέρουν καὶ τὰ παιδιά.

Σοφ. *(Μὲ μεγάλη φωνή)* Γνωρίζεις τὰ Ἑλληνικά, Κύριε; τὰ γνωρίζεις, τὰ ἐσπούδαξες ἀπὸ μικρός;

Ποιτ. *(Μὲ μεγαλήτερη)* Γνωρίζεις τοὺς Ἕλληνας, Κύριε; τοὺς γνωρίζεις, τοὺς ἐσπούδαξες ἀπὸ μικρός;

Φίλ. Ἀδέλφια, μὴν ἀρχινᾶτε νὰ φωνάζετε γιατὶ βρισκόμασθε

εἰς τὸ δρόμο, καὶ ἡ ἀληθινὴ σοφία λέει τὸ δίκαιόν της μὲ μεγαλοπρέπεια, καὶ χωρὶς θυμούς.

Σοφ. *(Χαμηλώνοντας τὴ φωνὴ καὶ προσπαθῶντας νὰ φανῇ μεγαλόπρεπος)* Ἀλήθεια, φίλε, ἔτσι ἔκανε καὶ ὁ Σωκράτης.

Ποιητ. Ἀπαράλλαχτα! Θυμήσου τὸ ὄνομα, γιατὶ ἠμπορεῖ νὰ χρειασθῇ. Ὡστόσο σοῦ ξαναλέγω ὅτι ὁ διδάσκαλος τῶν λέξεων εἶναι ὁ λαός.

Σοφ. Τοῦτο μοῦ φαίνεται πολὺ παράξενο· ἕνας ἀπὸ τοὺς σοφώτερους τοῦ ἔθνους μας ἔγραψε ὅτι γιὰ νὰ γράφουμε μὲ τὰ λόγια τοῦ λαοῦ, πρέπει καὶ μὲ τοὺς στοχασμοὺς τοῦ λαοῦ νὰ συλλογιζόμασθε.

Ποιητ. Αὐτὰ εἶναι τέκνα στραβόκορμα ἑνὸς πατέρα εὐμορφότατου. Ὁ Κονδιλλιὰκ εἶχε πῇ πῶς ἡ λέξη εἶναι τὸ σημεῖο τῆς ἰδέας· δὲν ἐφαντάσθηκε ὅμως ποτὲ πῶς ὅσοι ἔχουν ταῖς ἴδιαις λέξαις ἔχουν τοὺς ἴδιους στοχασμούς. Τὰ νομίσματα εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ζῇς, ἔχουν τὴν ἴδια τιμή· μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὰ χέρια μου δὲν ἀξίζουν, γιατὶ δὲν ἠξέρω νὰ τὰ ξοδιάζω, εἰς τὰ χέρια σου ἀξίζουν ὀλίγο περισσότερο, γιατὶ ἠξέρεις καὶ τὰ οἰκονομεῖς, καὶ εἰς τὰ χέρια ἑνὸς τρίτου εἰς ὀλίγον καιρὸ πληθαίνουν. Ἂν ἦταν αὐτὸ ἀληθινό, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἑνὸς τόπου ἔπρεπε νὰ ἔχουν τοὺς ἴδιους στοχασμούς· διαφέρουν ὅμως εἰς αὐτούς, ὅπως διαφέρουν εἰς ταῖς φυσιογνωμίαις· καὶ ἂν κατὰ δυστυχίαν τοῦ γένους κάνένας Σοφολογιώτατος ἐτρελλαινότουν, εἶναι πιθανὸ νὰ ἐξεθύμαινε τὴν τρέλλα του μὲ τὰ ἴδια λόγια, ὅπου ἦταν συνηθισμένος νὰ λαλῇ· καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι σωστὸ πρᾶγμα νὰ πῶ, ὅτι συλλογίζεται ὡσὰν κ' ἐσένα;

Σοφ. 'Σ τοῦτο τὸ στερνό, φρόνιμα ὡμίλησες· ταῖς λέξαις ὅμως τοῦ λαοῦ νὰ μεταχειριζόμασθε εἶναι ἄγνωστο πρᾶγμα.

Ποιητ. Τὸ ἐνάντιο εἶναι ἄγνωστο. Εἰς τί περίστασαις βρισκόμασθε, εἰς τί περίστασαις βρίσκεται ἡ γλῶσσά μας; Ἐβγῆκε ἀκόμα κάνένας μεγάλος συγγραφέας νὰ μᾶς εἶναι παράδειγμα, ὁ ὁποῖος νὰ εὐγένισε ἀληθινὰ τὰ λόγια της, ζωγραφίζοντας μὲ αὐτὰ εἰκόνες καὶ πάθη;

Σοφ.....σὰν τὸν Ὅμηρο, ὄχι βέβαια.

Ποιητ. Πολὺ ψηλὰ ἐπήδησες, φίλε. Πές μου λοιπὸν πῶς πρέπει νὰ πορευθοῦμε;

Σοφ. Πρέπει νὰ τρέξουμε εἰς ταῖς μορφαῖς τῶν ἑλληνικῶν λέξεων, καὶ νὰ πάρουμε ὅσαις ἠμποροῦμε, καὶ κάποιαις ἀπὸ ταῖς δικαῖς μας,

ὁποῦ δὲν εἶχαν οἱ Παλαιοί, νὰ ταῖς σύρουμε 'ς τὴν παλαιὰ μορφή.

Ποιητ. Γιατί;

Σοφ. Γιατὶ αὐταῖς οἱ λέξαις εἶναι εὐγενικώτεραις.

Ποιτ. Πές τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἄβλαβη ἡ συνείδησή σου, ἐνῷ μοῦ λὲς τέτοια;

Σοφ. Ἄβλαβη, μὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Ἑλικῶνος!

Ποιητ. Φριχτότατος ὅρκος! καὶ βεβαιώσου πῶς μοῦ ταράζει τὰ σωθικά. Ἐγὼ σοῦ λέγω ὡστόσο πῶς ἔχεις πλακωμένην τὴν κρίσιν ἀπὸ τὸν κόπον, ὁποῦ ἔκαμες, γιὰ νὰ ταῖς μάθῃς, καὶ ἐπειδὴ παρατηρῶ πῶς ἐσεῖς ὅλοι ἐλπίζετε νὰ φωτίστε τὸ γένος μὲ τὸ ἀλφαβητάρι 'ς τὸ χέρι, σ' ἐρωτῶ ποῖο ἀλφαβητάρι εἶναι εὐγενικώτερο· τὸ δικό μας ἢ τὸ Ἰταλικό;

Σοφ. Ὅσο γιὰ...τὰ γράμματα κάθε ἀλφαβηταριοῦ ἔχουν τὴν ἴδιαν εὐγένειαν.

Ποιητ. Ἤγουν δὲν ἔχουν καμμίαν ἀφ' ἑαυτοῦ τους. Ὅταν εἶναι σκόρπια καὶ ἀνακατωμένα, τί δηλοῦν; ἔρχεται ὁ τυπογράφος, τὰ διαλέει, τὰ βάνει εἰς τάξη, καὶ τὸ μάτι διαβάζει· *Οὐρανός, Μᾶρκος Μπότσαρης, Σοφολογιώτατος*. Εἰς τὴν πρώτη λέξη, σκύφτω τὸ κεφάλι μου, ἀναδακρύζω 'ς τὴ δεύτερη, καὶ εἰς τὴν τρίτη, γελῶ γιὰ χρόνους. Τὸ ἴδιο πὲς γιὰ ταῖς λέξαις· ἡ εὐγένειά τους κρέμεται ἀπὸ τὴν τέχνη, μὲ τὴν ὁποίαν ταῖς μεταχειρίζεσαι.

Σοφ. Ὁποιαν τέχνην καὶ ἂν μεταχειρισθῇς, οἱ λέξαις τῆς τωρινῆς Ἑλλάδας εἶναι διεφθαρμέναις....Τί μὲ κυττάζεις χωρὶς νὰ ὁμιλῇς;

Ποιητ. Κυττάζω ταῖς ἄσπραις τρίχες τῆς κεφαλῆς σου.

Σοφ. Ἀμμὴ τί ἔχουν νὰ κάμουν μὲ ταῖς λέξαις;

Ποιητ. Ἔχουν νὰ κάμουν μὲ τὸν καιρό. Ὁ καιρός, ὁποῦ ἄρχισε νὰ σοῦ κάνῃ σεβάσμια τὰ μαλλιά, διαφθείρει ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ταῖς γλώσσαις ἀκόμα, καὶ ἡσύχασε.

Σοφ. Τί εὐγένεια ἠμποροῦν νὰ ἔχουν οἱ λέξαις μας, ἂν εἶναι διεφθαρμέναις;

Ποιητ. Τὴν εὐγένειαν, ὁποῦ εἶχαν οἱ ἀγγλικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Σέϊκσπηρ, ὁποῦ εἶχαν οἱ γαλλικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Ῥασίν, ὁποῦ εἶχαν οἱ ἑλληνικαῖς, πρὶν γράψῃ ὁ Ὅμηρος, καὶ ὅλοι τους ἔγραψαν ταῖς λέξαις τοῦ καιροῦ τους. Κάθε γλῶσσα πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἔχῃ λέξαις ἀπὸ ἄλλαις γλώσσαις· καὶ ἡ εὐγένεια τῶν γλωσσῶν εἶναι ὡσὰν τὴν εὐγένεια τῶν ἀνθρώπων· εὐγενὴς ἐσύ, εὐγενὴς ὁ πατέρας σου, ὁ

πάππος σου εὐγενής, ἀλλὰ παγαίνοντας ἐμπρὸς βρίσκεις βέβαια τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ ἔπαιζε τὴ φλογέρα βόσκοντας πρόβατα.

Σοφ. Ἐγὼ δὲν λέγω νὰ γράφουμε καθαυτὸ ἑλληνικά, ἀγκαλὰ ἔπρεπε νὰ κάνουμε χίλιαις εὐχαῖς γιὰ νὰ ξαναζήσουν ἐκεῖνα τὰ λόγια.

Ποιητ. Ἐγὼ δὲν κάνω κάμμία, γιὰ νὰ μὴν χάνω καιρό· καὶ τὴ ζωὴ τοῦ Μαθουσάλα νὰ ἤμουν βέβαιος πῶς θὰ ζήσω, δὲν ἄνοιγα στόμα γιὰ τέτοιαις εὐχαῖς, οἱ ὁποίαις φέρνουν τὸ ἴδιο ὄφελος, ὁποῦ φέρνουν τὰ κλάϊματα 'ς τὰ σώματα τῶν νεκρῶν. Οἱ εὐχαῖς, ὁποῦ κάνω, εἶναι γιὰ νὰ ξαναζήσῃ ἡ σοφία, καὶ ἡ σοφία δὲν θέλει ξαναζήσῃ ποτέ, ὅσο γράφετε μὲ τὸν τρόπον τὸν ἐδικόν σας. Ἔλαβα πάντα τὴ δυστυχία νὰ στοχάζωμαι μὲ τὸν Σωκράτη ταῖς λέξαις ὡσὰν ταῖς ἀφυριαῖς· τὸ αὐτί σου πυθαγορίζει 'ς ταῖς παλαιαῖς, τὸ δικό μου καὶ τοῦ γένους 'ς ταῖς τωριναῖς.

Σοφ. Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ μοῦ ἐμποδίσῃ νὰ διορθώσω, καθὼς θέλει ὁ Κοραῆς, ταῖς λέξαις μας μὲ τὰ σχήματα τῆς παλαιᾶς ;

Ποιητ. Γιὰ ποῖο δίκαιο θέλεις νὰ κάμῃς τέτοια διόρθωση ;

Σοφ. Γιατὶ ἡ διόρθωση μιᾶς γλώσσας νέας πρέπει νὰ γίνῃ μὲ τὴν ὁδηγία τῆς μητρός της· ὅλη ἡ Ἑλλάδα λέγει *μάτι*, ἐμεῖς πρέπει νὰ διορθώσουμε, καὶ νὰ ποῦμε *ὀμμάτιον* λέγει *κρεββάτι* πρέπει νὰ ποῦμε *κρεββάτιον*.

Ποιητ. Ἡ πρόταση αὐτὴ ὁμοιάζει μὲ τὴν τρέλλα κάποιων ἀνθρώπων, ὁποῦ ἔχουν τὰ φαινόμενα τῆς φρονιμάδας.

Σοφ. Τί ἐννοεῖς νὰ πῇς.

Ποιητ. Ἐννοῶ νὰ εἰπῶ, ὅτι μ' ὅλον ποῦ ἡ πρόταση φαίνεται πῶς περιέχει κάποιο δικαίωμα, ἂν τὴν ξετάξῃς καλά, δὲν περιέχει κανένα, καὶ εἶναι ἐνάντια εἰς τὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων ἐθνῶν.

Σοφ. Τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ μοῦ τὸ ἀποδείξῃς.

Ποιητ. Μετὰ χαρᾶς· καὶ τόσο προθυμότερα σοῦ τὸ ἀποδείχνω, ὅσο συλλογίζομαι πῶς τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτο θεμέλιο, εἰς τὸ ὁποῖο ὑψώνεται τὸ μεγάλο χτίριο τῆς γλώσσας σας, ἡ ὁποία, μὲ τὸ θέλημά σου, εἶναι βαρβαρώτατη, ὅπως θέλει σοῦ τὸ ἀποδείξω εἰς τὸ ἑξῆς. Ἡ διαφθορὰ τῆς μορφῆς τῶν λέξεων, λέγει ὁ Γιβελέν, εἶναι τριῶν λογιῶν· ἢ ἀλλάχνουν τὰ φωνήεντα ἢ ἀλλάχνουν τὰ σύμφωνα ἢ ἀλλάχνουν τοποθεσία τὰ ψηφία, ὁποῦ συνθέτουν μίαν λέξη. Τοῦτο γίνεται εἰς κάθε γλῶσσα, ὁποῦ γεννειέται ἀπὸ ἄλλην. Παρατήρησε τὴ γλῶσσα τῶν Λατίνων, τὴ γλῶσσα τῶν Ἱσπανῶν, τὴ γλῶσσα τῶν

Γάλλων, τὴ γλῶσσα τῶν Ἰταλῶν. Σύγκρινέ ταις μὲ τὴ γλῶσσα ποῦ ταῖς ἐγέννησε, καὶ θέλει ἰδῇς φανερώτατην τὴν ἀλήθειαν, ὁποῦ σοῦ λέγω. Τώρα ἂς πάρουμε τὸν πρῶτο στίχο τοῦ-Δάντη, καὶ ἂς τὸν διορθώσουμε κατὰ τὸν τρόπο, ὁποῦ σεῖς ἀποφασίσετε νὰ μεταχειριθῆτε. Nel mezzo del cammin di nostra vita. Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι καθαυτὸ θυγατέρα τῆς Λατινικῆς, εἶναι ἔγγονή της· ἂς κάμουμε τὴ διόρθωση μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιδεξιότητα, μὲ τὴν ὁποία τὴν κάνετε ἐσεῖς εἰς τὴ γλῶσσά σας· Nel, εἶναι βάρβαρο, πρέπει νὰ ποῦμε in· mezzo, κεῖνα τὰ δύο zz εἶναι βάρβαρα· πρέπει νὰ ποῦμε medio-Del, τίποτες. Cammin, κάθου γύρευε πόθεν ἔρχεται! ἀλλὰ θέλει μεγαλοψυχία· ἂς τὸ λατινίσουμε· cammini.-nostra, πρέπει νὰ ποῦμε· nostrae-vifa, πρέπει νὰ ποῦμε· vitae. Νά, διορθωμένος ὁ στίχος καὶ φωτισμένο τὸ γένος! In medio cammini. nostrae vitae.

Σοφ. Τοῦτο εἶναι γελοῖον.

Ποιητ. Καὶ τὰ δικά σας τάχα ἀλλιώτικα εἶναι; Εἶναι ἀπαράλλακτα τὰ ἴδια. Καὶ τόσον ἀνόητος ἦταν ὁ Δάντης νὰ μὴν ἠξεύρῃ καὶ αὐτὸς κατ' ἀναλογία νὰ κάμῃ 'ς τὴ γλῶσσα του τέτοια διόρθωση; Οἱ στίχοι του οἱ λατινικοὶ δὲν εἶναι βέβαια εὔμορφοι, ὅμως μὲ τὸν Βιργίλιο, ὁποῦ ὅλον τὸν εἶχε 'ς τὸ νοῦ του, δὲν ἤθελε πολὺ τέτοιαις διόρθωσαις νὰ ταῖς κάμῃ. Γιατί δὲν ταῖς ἔκαμαν οἱ Γάλλοι; γιατί δὲν ταῖς ἔκαμαν οἱ Λατῖνοι; Καὶ πῶς ἠμποροῦσαν νὰ ταῖς κάμουν; Ἂς πάρουμε τὴν ὕστερη λέξη, καὶ ἂς ἰδοῦμε ἂν ἠμπορῇ ποτὲ νὰ ξεβαρβαρωθῇ. Εἴπαμε vitae, ἀντὶ γιὰ vita· ἀλλὰ ἐξεβαρβαρώθηκε εἰς τέτοιον τρόπο; Ὄχι, Σοφολογιώτατε· ἡ μορφὴ τῆς λέξης ἔπεσε ἀπὸ μίαν βαρβαρότητα εἰς ἄλλην· τὸ vitae εἶναι διεφθαρμένο καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ θαυμαστό σου τὸ *βίος*, τὸ ἑλληνικό· τὸ *βίος* λοιπὸν εἶναι ἡ πρωτότυπη μορφή, καὶ ἡ ἀληθινὰ εὐγενική; Ποῖος τὸ εἶπε; Ποῖος ξεύρει νὰ σοῦ τὸ πῇ; Τὸ *ὄφις*, τὸ ὁποῖο βέβαια τὸ στοχάζεσαι εὐγενικώτερο ἀπὸ τὸ *φίδι*, τὸ *ὄφις* λέγω, μὲ τόσαις ἄλλαις λέξαις δὲν εἶναι μήτε ἑλληνικό, γιατὶ τὸ *οφ* εἶναι ξένο, καὶ μοναχὰ ἡ κατάληξή του εἶναι ἑλληνικὴ καὶ ἔτσι καθὼς βλέπεις, Σοφολογιώτατε, ἀγάλια, ἀγάλια, ἐγὼ σὲ στενεύω νὰ ὁμιλήσῃς τοῦ Ἀδὰμ τὴ γλῶσσα, καὶ ἠμπορεῖς νὰ μοῦ ψάλῃς μὲ τὸν Δάντη· La lingua ch' ei parlo fu tutta spenta· γιατὶ ἐγὼ σοῦ ἀποκραίνομαι. Ὁμίλειε μὲ τὰ νοήματα, γιὰ νὰ μὴ βαρβαρίζῃς!

Σοφ . . . . λοιπόν;

Ποιητ. Λοιπὸν τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδας ὅλαις ταῖς λέξαις....

Σοφ. *(κοκκινίζοντας)* Πάντα τὸν λαό μοῦ βγάνεις ἔξω γιὰ δι-δάσκαλο! ποῖος τὸ εἶπε ποτέ!

Ποιητ. Πολλοὶ τὸ εἶπαν, πολλοί. Ὁ Βάκων λέγει, δὲν θυμοῦμαι εἰς τί μέρος, ὅτι εἶναι κάποιοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι στοχάζονται πῶς τὰ πράγματα εἰπώθηκαν ὅλα, καὶ ἐσὺ στοχάζεσαι πῶς δὲν εἰπώθηκε τίποτε.

Σοφ. Σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ πῇς ποῖος τὸ εἶπε.

Ποιητ. Ἄκουε, Σοφολογιώτατε, καὶ τρόμαξε· Is qui, omnium eruditorum testimonio, totiusque judicio Graeciae, cum prudentia et acumine et venustate et subtilitate, tum vero eloquentiae (ἀκούς, Σοφολογιώτατε; e l o q u e n t i a e) varietate, copia, quam se cumque in partem dedisset, omnium fuit facile princeps.

Σοφ. Ποῖος; πές μου ποῖος, νὰ ἡσυχάσουμε.

Ποιητ. Θυμήσου τὸ ὄνομα, ὁποῦ ἐμελέτησες προτήτερα, γιατὶ τώρα χρειάζεται.

Σοφ. Ποῖος; ὁ Σωκράτης;

Ποιητ. Ὁ ἴδιος· καὶ ἐπειδὴ σὲ βλέπω καὶ ἀγνίζεις εἰς τ' ὄνομά του, νὰ σὲ θερίσω καὶ μὲ τὰ λόγια του·

«Ἀλκ. Οἶμαι ἔγωγε· ἀλλὰ γοῦν πολλὰ οἷοί τ' εἰσὶν (οἱ πολλοὶ) διδάσκειν σπουδαιότερα τοῦ πεττεύειν. - Σωκ. Ποῖα ταῦτα;—Ἀλκ. Οἷον καὶ τὸ ἑλληνίζειν παρὰ τούτων ἔγωγε ἔμαθον· καὶ οὐκ ἂν ἔχοιμι ἐμαυτοῦ εἰπεῖν διδάσκαλον, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς ἀναφέρω, οὓς σὺ φῂς οὐ σπουδαίους εἶναι διδασκάλους.- Σωκ. Ἀλλ', ὦ γενναῖε, τούτου μὲν ἀγαθοὶ διδάσκαλοι οἱ πολλοί, καὶ δικαίως ἐπαινοῖντ' ἂν αὐτῶν εἰς διδασκαλίαν.- Ἀλκ. Τί δή;- Σωκ. Ὅτι ἔχουσι περὶ αὐτά, ἃ χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς διδασκάλους ἔχειν.»

Σοφ . . . . . . Μὴ λάχῃ καὶ ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο;

Ποιητ. Ἐσύ, ὁποῦ εἶσαι ἑλληνιστής, μοῦ κάνεις ἐμὲ τέτοια ἐρωτήματα; εἶναι δουλειὰ δική σου.

Σοφ. Δὲν σοῦ λέγω τὸ ἐναντίο...Εὐμορφότατα λόγια!

Ποιητ. Εὐμορφότατο νόημα! Ναί, εὐμορφότατο νόημα! Ἀμμὴ τί ἤθελες; νὰ γράφῃ ταῖς λέξαις τῆς κεφαλῆς του καθένας; μὲ ποῖο δικαίωμα; μὲ τὸ δικαίωμα ποῦ δίνει τὸ πνεῦμα καὶ ἡ μάθηση; Καλό,

λοιπόν· ἕνας, ὁποῦ ἔχει πνεῦμα καὶ μάθηση, φτειάνει μορφαῖς λέξεων καθὼς θελήσῃ, ἕνας ἄλλος κάνει τὸ ἴδιο, ἕνας τρίτος κάνει χειρότερα, καὶ εἰς ὀλίγον καιρὸ δὲν ἔχουμε παρὰ σκοτάδια πυκνότατα· Γιὰ τοῦτο ἡ φύση τῶν πραγμάτων ἠθέλησε νὰ γεννιοῦνται τὰ λόγια ἀπὸ τὸ στόμα ὄχι δύο καὶ τριῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ στόμα καὶ ἡ φιλοσοφία ἀγροίκησε αὐτὴ τὴν θέλησή της, καὶ τὴν ἐκήρυξε 'ς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅσο μὲν γι' αὐτό, ποῦ ὑποπτεύεσαι, πῶς νὰ εἶναι ἄλλο τι ἀπ' ὅ,τι σημαίνουν τὰ λόγια, γιὰ ν' ἀφήσῃς κάθε ἀμφιβολία, νὰ σοῦ πῶ πόσοι Κλασικοὶ ἐξανχεῖπαν τὸ ἴδιο πρᾶγμα.

Σοφ. Ὄχι, ὄχι, μὴ μελετήσῃς κανέναν, γιατὶ ὁ Πλάτων ἀξίζει γιὰ ὅλους τους, καὶ γιὰ ὅσους γεννηθοῦν.

Ποιητ Δίκαια κρίση· ἀλλὰ ἡ προφητεία τὴν ὑπερβαίνει.

Σοφ. Ἐγὼ πιστεύω τοῦ Πλάτωνος, περσότερο ἀπὸ ὅσα δικαιώματα ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ προβάλῃ· παρὰ νὰ ἀμφιβάλλω 'ς τὰ λόγια του κάλλιο νὰ τρελλαθῶ, καὶ ἤθελε τωόντι τρελλαθῶ, ἂν ἀμφίβαλλα. Ἀγκαλά ... τέτοιο πρᾶγμα μοῦ κάνει μεγάλην ἀγανάχτηση 'ς τὴν ψυχή μου...Εἶσαι γενναῖος;

Ποιητ. Καὶ ἂν δὲν εἶμαι,- ἀκολουθῶντας τὰ παραδείγματα τόσων ἄλλων, προσπαθῶ νὰ φαίνωμαι τέτοιος.

Σοφ. Ὦ! εἶσαι τέτοιος βέβαια, εἶσαι τέτοιος!

Ποιητ. Εὐχαριστῶ, καὶ ἂς εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποῦ μὲ βλέπεις.

Σοφ. *(ὁμιλῶντας ἀγαλινά)*. Πιστεύεις πῶς ὁ Πλάτων (Θεέ μου, συγχώρεσέ με!) ὁ Πλάτων, λέγω, ὁ ἴδιος, ὁποῦ τὸ εἶπε, πιστεύεις πῶς ἔγραφε καθὼς ὁμιλεῖ ὁ λαός;

Ποιητ. Δὲν τὸ πιστεύω· καὶ ποῖος τὸ πιστεύει;

Σοφ. Τὸ πιστεύουν ὅσοι εἶναι τῆς χυδαϊκῆς φατρίας.

Ποιητ. Στρεβλὸ πρᾶγμα.

Σοφ. Τί ἔλεγες ἕως τώρα σὺ ὁ ἴδιος;

Ποιητ Τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἐμεῖς δὲν εἴπαμεν ἀκόμη πῶς πρέπει νὰ γράφουμε τὴ γλῶσσα· ἕως τώρα εἶπα, καὶ σοῦ ἀπόδειξα, πῶς οἱ μορφαῖς τῶν λέξεων, ὅταν εἶναι κοιναῖς, δὲν εἶναι ὑποκείμεναις νὰ ἀλλάζωνται ἀπὸ κανέναν, μὲ πρόφαση διόρθωσης· καὶ τίποτε ἄλλο.

Σοφ. Καὶ τὰ λόγια τοῦ Πλάτωνος γιατί μοῦ τὰ ἀνάφερες;

Ποιητ. Γιὰ νὰ καταπεισθῇς πῶς τὴ σημασία τῶν λέξεων ὁ λαὸς τὴν διδάσκει τοῦ συγγραφέα.

Σοφ. Τὸ σύγγραμμα λοιπὸν θὰ εἶναι κάθε ἄλλο πρᾶγμα ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὴν ὁμιλία.

Ποιητ. Ὄχι κάθε ἄλλο πρᾶγμα· ἐκεῖνο, ὁποῦ λέγει ὁ Βάκων γιὰ τὴ φύση, δηλαδή, πῶς ὁ φιλόσοφος, γιὰ νὰ τὴν κυριέψῃ, πρέπει πρῶτα νὰ τῆς ὑποταχθῇ, ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πῇ γιὰ τὴ γλῶσσα· ὑποτάξου πρῶτα 'ς τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, καί, ἂν εἶσαι ἀρκετός, κυρίεψέ την.

Σοφ. Αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνω πῶς γίνεται.

Ποιητ. Νά, πῶς γίνεται. Ἀπὸ τὰ παραδείγματα, ποῦ θέλει σοῦ ἀναφέρω, θέλει φανερωθῇ πῶς ὁ συγγραφέας πότε 'ς ταῖς φράσαις του ἀκολουθάει τὸν λαό, πότε ὄχι· πῶς ἡ μορφὴ τῶν λέξεων, ὁποῦ μεταχειρίζεται ὁ λαός, δὲν ἀλλάζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα· πῶς κάθε λέξη γιὰ νὰ λάβῃ εὐγένεια, δὲν χρειάζεται ἄλλο παρὰ ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέα· ἂν παίρνω τὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς ξένους, μὴ μὲ ἐλέγχῃς· γιατὶ τὸ φταίξιμο δὲν εἶναι δικό μου· Quand' io fui desto innanzi la dimane-Pianger sentii fra 'l sonno i miei figliuoli-Ch' eran con meco, e domandar del pane. Παρατήρησε, σὲ παρακαλῶ·-τὸ θυμᾶσαι ὅλο ἐκεῖνο τὸ μεγάλο θαῦμα τῆς Τέχνης, τὸν Οὐγολῖνο· τοῦτα τὰ λόγια σοῦ ἐγγίζουν τὴν ψυχή;

Σοφ. Μάλιστα.

Ποιητ. Ἐδῶ δὲν εἶναι μεταφορὰ κάμμία, ἐδῶ δὲν εἶναι κάμμία φράση δεινή, καὶ εἰς τούτους τοὺς τρεῖς στίχους ὁ Ποιητὴς ἀκολούθησε τὸν λαό· μάλιστα εἶναι καλὸ νὰ παρατηρήσουμε πῶς ἐκεῖνο τὸ con meco, ὁποῦ οἱ Ἰταλοὶ τὸ βρίσκουν σωστότατο, δὲν ἠμπορεῖ νὰ προέρχεται παρὰ ἀπὸ τὸν κοινὸ λαό, γιατὶ ὁ συγγραφέας ἀφ' ἑαυτοῦ του δὲν τολμάει νὰ τὸ κάμῃ· καὶ ὡς πρὸς τοῦτο, θυμήσου, τὸ *δῶ* τοῦ Ὁμήρου, τὸ ca' τοῦ Δάντη, καὶ ἄλλα τέτοια πλῆθος, καὶ γιὰ νὰ πληροφορηθῇς πῶς ὁ συγγραφέας δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὁποῦ τὰ πλάττει, βάλε καὶ ἐσύ, κατὰ μίμησιν, ἀντὶ γιὰ *ψωμί*, *ψῶ*, νὰ ἰδοῦμε τί ἀπόκριση λαβαίνεις ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Σοφ. Εἰς ποίαις περίστασαις ὁ ποιητὴς δὲν ἀκολουθάει 'ς ταῖς φράσαις του τὸν λαό;

Ποιητ. Εἰς πολλαῖς· ὅμως καὶ εἰς αὐταῖς πρέπει οἱ φράσαις του νὰ ἔχουν κάποιαν ἀναλογία μὲ ταῖς ἄλλαις, ὁποῦ ὑπάρχουν· E questa e l'altre mossero a sua danza-E quasi velocissime faville.-Mi si velàr di subita distanza.-'Σ τοὺς πρώτους δύο στίχους

οἱ φράσαις τοῦ ποιητῆ εἶναι φράσαις τοῦ λαοῦ, 'ς τὸν τρίτον ὄχι, καὶ ἔχει τέχνην καλὴν ἡ μορφὴ τῶν λέξεων, μ' ὅλον τοῦτο εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια.-I' venni in loco d' ogni luce muto· αὐτὴ ἡ φράση δὲν εἶναι τοῦ λαοῦ, τὰ λόγια ὅμως τὰ καταλαβαίνει, γιατὶ εἶναι δικά του.

Σοφ. Δός μου κἀνένα παράδειγμα, γιὰ νὰ καταλάβω εἰς τί τρόπον αἱ λέξαις, ὁποῦ φαίνονται χυδαϊκαῖς, ἠμποροῦν νὰ εὐγενισθοῦν.

Ποιητ. Εὐθύς· ὄχι ποτὲ ἀλλάζοντας μορφή. Ἀλλὰ πές μου ἐσὺ πρῶτα,-sollevò, peccator, capo, pasto, forbendo, capelli, αὐτὰ τὰ λόγια σοῦ φαίνονται εὐγενικά;

Σοφ. Τὰ τρία τὰ στερνὰ μοῦ φαίνονται πολὺ χυδαῖα.

Ποιητ. La bocca sollevò dal fiero pasto-Quel peccator, forbendola a' capelli-Del capo ch' egli avea diretro quasto. Τώρα ἐκεῖνο τὸ forbendo, ἐκεῖνο τὸ pasto σοῦ φέρνουν φρίκη ἢ ὄχι;

Σοφ.—

Ποιητ. Νά, λοιπόν, ἂν ἔχῃς ψυχή, αἰσθάνεσαι πῶς ἔτσι μεταχειρισμένα τὰ λόγια δὲν εἶναι χυδαϊκά· ἂν δὲν ἔχῃς, μήτε τὰ φαντάσματα τῆς ποιήσεως βλέπεις, μήτε τὰ πάθη αἰσθάνεσαι, καὶ μὲ τὴν πρόληψη, ποῦ ἔχεις, τὰ λόγια σοῦ φαίνονται χυδαϊκά.

Σοφ. Ἡ βάση λοιπόν, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καλλωπίσουμε τὴ γλῶσσά μας, ἀντὶ νὰ εἶναι ἡ ἑλληνική, θέλεις νὰ εἶναι ἡ τωρινή;

Ποιητ. Ἐξ ἀποφάσεως.

Σοφ. Καὶ πῶς ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό; Εἶναι τόσαις διάλεκτοι 'ς τὴν Ἑλλάδα, καὶ δὲν ἀκουόμασθε ἀνάμεσό μας.

Ποιητ. Πόσαις διάλεκτοι; πόσαις; Κύττα καλά, μὴ σε ἀπατήσῃ ἡ διαφορὰ τῆς προφορᾶς, ἐνῷ κρίνεις ταῖς διαλέκτους τῆς Ἑλλάδας· δέκα λόγια, ὁποῦ ἐμεῖς ἔχουμε ἀλλιώτικα ἀπὸ κεῖνα, ὁποῦ ἔχουν εἰς τὸ Μωριά, τί πειράζουν; Ἔπειτα, ποίαις εἶναι τούταις οἱ μεγάλαις διαφοραῖς; Ἐμεῖς λέμε *πατερό*, καὶ ἀλλοῦ λένε *πάτερο*, ἐμεῖς λέμε *ματία*, καὶ ἀλλοῦ λένε *ματιά*, ἐμεῖς λέμε *ἀέρας*, καὶ ἀλλοῦ λένε *ἀγέρας*, ἐμεῖς *ἠμποροῦνε*, καὶ ἀλλοῦ λένε *ἠμποροῦν*· τί διαφοραῖς εἶναι τούταις; δὲν ἀκουόμασθε ἀνάμεσό μας; ἄφησε νὰ τὸ λέγουν οἱ Ἰταλοί, οἱ ὁποῖοι ἀληθινὰ δὲν ἀκούονται.

Ἔλαβες ξένον δοῦλον ποτέ;

Σοφ. Τοὺς δούλους μοῦ βγάνεις ἔξω;

Ποιητ. Ἀποκρίσου, γιατὶ δὲν ἠξέρεις ποῦ ἀποβλέπει ἡ ἐρώτησή μου.

Σοφ. Ἔλαβα.

Ποιητ. Ὅταν ὡμιλοῦσαν, τοὺς ἐκαταλάβαινες;

Σοφ. —

Ποιητ. Ἀποκρίνομαι ἐγώ· ἐγὼ ἔλαβα δούλους ξένους, ἕναν ἀπὸ τὴ Μάνη, καὶ τὸν ἐκαταλάβαινα ἐξαίρετα, ἕναν ἀπὸ τὸ Γαστοῦνι, ἕναν ἀπὸ τὸν Ὄλυμπο, ἕναν ἀπὸ τὴ Χιό, ἕναν ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολη, καὶ τοὺς ἐκαταλάβαινα ἐξαίρετα· ἄκουσα νὰ ὁμιλοῦν ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ τὰ λοιπά, καὶ τοὺς ἐκαταλάβαινα τόσο, ὁποῦ σχεδὸν ἔλεγα ὅπως εἶναι ἀπὸ τὸν τόπο μου.

Σοφ. Ἀμμὴ αὐτοὶ ἦσαν ἀμαθέστατοι ὅλοι.

Ποιητ. Ἦταν· καὶ ὁ Χρηστόπουλος, ὁποῦ εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἀμαθέστατος, γράφει μὲ ταῖς λέξαις αὐτῶν.

Σοφ. Καὶ αὐταῖς οἱ λέξαις. . . .

Ποιητ. Καὶ αὐταῖς οἱ λέξαις εἶναι οἱ ἴδιαις, μὲ ταῖς ὁποίαις βρίσκεις γραμμένη τὴ *Βοσκοπούλα*, ποίημα, ὁποῦ δὲν εἶναι γυναῖκα νὰ μὴ γνωρίζῃ, καὶ ἔχει 'ς τὴ ῥάχη του χρόνους διακόσιους. Εἴδαμε τὰ Κλέφτικα τυπωμένα, καὶ γνωρίζουμε καὶ ἄλλα ἀπ' αὐτά, καὶ ἐπαρατηρήσαμε πῶς δὲν ἔχουν μία λέξη, ποῦ νὰ μὴ σώζεται 'ς τὴ Ζάκυνθο.

Σοφ. Καὶ ἡ φτώχεια τῆς γλώσσας δὲν σοῦ φέρνει σύγχυση κἄμμία;

Ποιητ. Πρῶτον μέν, δὲν ἄκουσα ποτὲ πῶς ἡ φτώχεια μιᾶς γλώσσας εἶναι ἀρκετὸ δικαιολόγημα, γιὰ νὰ τὴν ἀλλάξουν οἱ σπουδαῖοι· δεύτερον δέ, ποῖος ἀποφάσισε πῶς εἶναι φτωχή;

Σοφ. Ὅλοι οἱ σοφοὶ τοῦ ἔθνους.

Ποιητ. Σοφοί; ἂς εἶναι, καὶ οἱ σοφοὶ δὲν σοῦ φαίνονται πῶς ἠμποροῦν νὰ πάρουν λᾶθος;

Σοφ. Εἶναι εὐκολώτερο νὰ λανθάνεσθε ἐσεῖς.

Ποιητ. Νὰ ἦταν ταῦτο ζήτημα σκοτεινὸ καὶ καινούριο, ἴσως· ἀλλὰ εἶναι καινούριο; εἰς τὴν ἐποχὴ τοῦ Δάντη δὲν ἐκινήθηκε κἄτι παρόμοιο; ὅλοι οἱ σοφοί, καθὼς τοὺς κράζεις ἐσύ, ἐκείνου τοῦ καιροῦ, δὲν ἐκατάτρεξαν τὸν Δάντη; δὲν τοῦ ἔλεγαν πῶς ἡ γλῶσσα εἶναι διεφθαρμένη, δυστυχισμένη, φτωχή, καὶ πῶς δὲν εἶναι ἄξια νὰ

τὴ γράφη ἄνθρωπος, ὁποῦ εἶχε σοφία; Δὲν αὐθάδιασαν νὰ φωνάξουν πῶς ἔπρεπε νὰ διπλώσουν μὲ τὰ συγγράμματά του τὸ πιπέρι; Τί λοιπὸν μοῦ φέρνεις ἔξω τοὺς σοφούς ; γιὰ νὰ μὲ τρομάξῃς; δὲν εἶχαν εἰς τοῦτο περισσότερη γνώση ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους οἱ χυδαῖοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐτραγουδοῦσαν 'ς τοὺς δρόμους τοὺς στίχους του ; Εἶναι τώρα ἕνας 'ς τὴν Ἰταλία ποῦ νὰ μὴ σπουδάζῃ, γιὰ νὰ μάθῃ τὴ γλῶσσα, τὸν Δάντη ;

(*) * * *

Σοφ. Ἐγὼ σὲ βεβαιώνω ὅτι πολεμῶ γιὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὄχι γιὰ τίποτε ἄλλο.

Ποιητ. (*Πιάνοντας φιλικὰ τὸ χέρι τοῦ Σοφ.*) Τίμια λόγια σοῦ ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ στόμα· καὶ ἐγὼ καὶ ἐσὺ πολεμοῦμε γιὰ τὴν ἀλήθεια· ἀλλὰ συλλογίσου καλά, μήπως κυνηγῶντας τὴν ἀλήθειαν εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπο, ἀπατηθῇς, σφίγγοντας εἰς τὸν κόρφο σου τὸ φάντασμά της. Ἔλα 'ς τὸ νοῦ σου, στοχάσου πόσο κακὸ κάνει ἡ γλῶσσα ποῦ γράφετε· ὡς πότε θὰ ἀκολουθοῦν νὰ μᾶς κλαίγουν οἱ ξένοι, καὶ νὰ μᾶς ξαναθυμοῦν ταῖς δόξαις τῶν παλαιῶν μας, γιὰ νὰ μᾶς αὐξήσουν τὴν ἐντροπή ; *Ἡ δάφνη κατεμαράνθη*, ἐφώναξε ὁ γενναῖος· πικρότατα καὶ ἀληθινὰ λόγια! Ναί! Ἀλλοίμονον! ἡ δάφνη κατεμαράνθη! Ἔρχεται ὁ ξένος καὶ βρίσκει ἀκόμη ζωνταναῖς πολλαῖς συνήθειαις τῆς Ἰλιάδος· ἀκόμη οἱ γυναῖκες λέγουν τὰ μοιρολόγια εἰς τὰ λείψανα, καὶ τὰ φιλοῦν· ἀκόμη ὁ γέρος 'ς τὴ δυστυχιά του, χτυπάει τὸ μέτωπό του μὲ τὰ δύο του χέρια, καὶ τὰ σηκώνει 'ς τὸν οὐρανό, σὰν νὰ ἤθελε νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, γιατί ἔπεσε τέτοια συμφορὰ 'ς τὸ κεφάλι του· ἀκόμη γυμνώνει τὸ βυζί της ἡ μάννα καὶ ξαναθυμάει τοῦ παιδιοῦ της τὸ γάλα, ποῦ τοῦ ἔδωσε· ἀκόμη ὁ δοῦλος κάνει ὅρκον εἰς τὸ ψωμί, ποῦ τὸν ἔθρεψε. Ὅμως ὁ ξένος δὲν ἔχει ἄλλα δικά μας νὰ μουρμουρίσῃ 'ς τὰ χεῖλά του παρὰ *Μῆνιν ἄειδε, Θεά*, γιατὶ ἡ δάφνη κατεμαράνθη. Καὶ τώρα, ποῦ ξαναγίνεται νίκη 'ς τὸ Μαραθῶνα, δὲν σώζεται φωνὴ ἀνθρώπου νὰ ξανακάμῃ 'ς τὴ γλῶσσά μας ὅρκον. Μὰ

(*) Ἕως ἐδῶ τελειώνουν τὸ πρῶτο, δεύτερο καὶ τρίτο τετράδιον· δὲν εὑρέθη τὸ τέταρτο, ἴσως λείπει καὶ τὸ πέμπτο· τὸ ἀκόλουθον εἶναι τὸ ὑστερινό. (Σ. Ε. Κ. 1859).

ταῖς ψυχαῖς ποῦ ἐχάθηκαν πολεμῶντας! γιατὶ ἡ δάφνη κατεμαράνθη (ὁ ποιητὴς κλαίει).

Σοφ. (γελάει) Σὲ παρακαλῶ νὰ θυμηθῇς τὰ λόγια τὰ πικρά, ποῦ μοῦ εἶπες.

Ποιητ. Συγχώρεσέ με· ἔχω εὔκολο τὸ χεῖλο καὶ δὲν ἔχω κακὴ τὴν καρδιά· συγχώρεσέ με, σοῦ λέγω.

Σοφ. Πὲς πῶς τὰ ξαστόχησα ὅλα.

Ποιητ. Ὄχι ὅλα, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, μὰ τὴ μνήμη τοῦ Μπότσαρη, μὴ τὰ ξαστοχήσῃς ὅλα! Τόσοι πατέρες ἔχουν εἰς τὴ διδασκαλία σου τὰ παιδιά τους, καὶ ἐλπίζουν νὰ τὰ κάμῃς ἀσπίδες τῆς πατρίδας, καὶ μὴν θέλῃς νὰ πάρῃς τὸ κρῖμα 'ς τὸ λαιμό σου. Δὲν εἶναι ἐντροπὴ νὰ φανερώσῃ ἄνθρωπος πῶς ἔσφαλε, μάλιστα θέλει σ' ἐπαινέσῃ κάθε γενναῖος, καὶ ἐγὼ σοῦ δίνω 'ς τὸ μέτωπο τὸ φιλὶ τῆς εἰρήνης:

Σοφ. Ἐμεῖς, ἐμεῖς, θέλει σηκώσουμε τοὺς στύλους τῆς γλώσσας· τώρα ποῦ ἡ ἐλευθερία...

Ποιητ. Δὲν ὑποφέρεσαι πλέον! Ἐσεῖς, ἐσεῖς θέλει σηκώσετε τοὺς ἴδιους στύλους, ὁποῦ ἔστησε περνῶντας ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην ὁ Σέσωστρις! Δὲν ὑποφέρεσαι πλέον! Ἐσὺ ὁμιλεῖς γιὰ ἐλευθερία; ἐσύ, ὁποῦ ἔχεις ἀλυσωμένον τὸν νοῦν σου ἀπὸ ὅσαις περισπωμέναις ἐγράφθηκαν ἀπὸ τὴν ἐφεύρεση τῆς ὀρθογραφίας ἕως τώρα, ἐσὺ ὁμιλεῖς γιὰ ἐλευθερία; Εἴδαμε τὸ ὄφελος, ὁποῦ ἐκάμετε μὲ τὰ φῶτά σας εἰς τὴν ἐπανάσταση τῆς Ἑλλάδας· ἀκούσαμε ποιητάδες ἀνόητους, ποῦ ἤθελαν νὰ ἀθανατίσουν τοὺς Ἥρωες καὶ οἱ παινεμένοι Ἥρωες δὲν ἐκαταλάβαιναν λέξη· ἀκούσαμε πεζοὺς σκοτεινόμυαλους, οἱ ὁποῖοι ἐπροσπαθοῦσαν νὰ ἀνάψουν φλόγα πολέμου εἰς τὸν λαό, καὶ ἀρχινοῦσαν μὲ τὴ λέξη Π ρ ο τ ρ ο π ή. Καὶ πῶς; ὁ λαὸς τῆς Ρώμης ἔτρεχε ν' ἀκούσῃ τὸν Κικέρωνα, γιατὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε; γιατὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε, ἐδιόρθωνε ὁ λαὸς τὸν Δημοσθένη, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε ἐπιταυτοῦ μὲ τὴ λέξη σφαλμένη; γιατὶ δὲν ἐκαταλάβαινε τίποτε ἐθαύμασε, ὅταν ἐδιάβασε τὴν ἱστορία του ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ἔκλαιγε ὡστόσο ἀκούοντάς την ὁ Θουκυδίδης, ὁποῦ ἦταν δεκατρίων χρονῶν; καὶ γιατὶ δὲν ἐκαταλάβαιναν τίποτε, ἐκφωνοῦσαν οἱ Σπαρτιάταις, τρέχοντας εἰς τὴ μάχη τὰ πολεμικὰ τραγούδια τοῦ Τυρταίου, καὶ αἰσθάνονταν τραγουδῶντας καὶ ἄλλην ψυχὴ μέσ' 's τὰ στήθια τους; Ὦ νέοι συμμαθητάδες μου, πῶς ἠμπορεῖτε νὰ λάβετε

ποτὲ ἐλπίδα νὰ τραγουδήσουν καὶ τὰ δικά σας, ἐὰν σᾶς τρυποῦν τ' αὐτιὰ οἱ διδάσκαλοί σας μὲ *βρώματα*, *μὲ θούριον*, καὶ μὲ παρόμοια; Ὦ Σοφολογιώτατοι ! αὐτὰ εἶναι τὰ μαθήματα, ὁποῦ τοὺς δίνετε, καὶ θέλετε νὰ τοὺς φωτίσετε ! τόσο κάνει νὰ τοὺς φωτίσετε καὶ μὲ μία φοῦχτα στάχτη 'ς τὰ μάτια ! Σᾶς δίνω ὅμως τὴν εἴδηση ὅτι ἐτέλειωσε τὸ βασίλειόν σας εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τῶν Τουρκῶν τὸ βασίλειο. Ἐτέλειωσε, καὶ ἴσως ἀναθεματίστε τὴν ὥρα τῆς Ἐπαναστάσεως· ὄχι, ὄχι, ἡ Εὐρώπη, ὁποῦ ἔχει προσηλωμένα εἰς ἐμᾶς τὰ μάτια της, γιὰ νὰ ἰδῇ τί κάνουμε τώρα, ὁποῦ συντρίβουμε ταῖς ἅλυσαις τῆς σκλαβιᾶς, δὲν θέλει μᾶς ἰδῇ ποτὲ νὰ ὑποταχθοῦμε εἰς τριᾶντα τυράννους ξύλινους !

Σοφ. Σώπα, γιατὶ μαζώνεται ὁ λαός.

Ποιητ. Δὲν μὲ μέλει, ἂς μαζωχθῇ· μάλιστα ἂς μαζωχθῇ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδας ὅλης, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ Σοφολογιώτατος πῶς ὁμιλεῖ· ἂς μαζωχθῇ, γιὰ νὰ τὸν φωνάξω ὅσο δύναμαι δυνατώτερα πόσο εἶναι ἀδικημένος εἰς τὸ σκῆπτρο τῆς γλώσσας, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκε ἡ φύση. Ἐγνώρισε τὴ δύναμη αὐτοῦ τοῦ σκήπτρου ὁ Σωκράτης, τὴν ἐγνώρισε ὁ Κικέρων, τὴν ἐγνώρισε ὁ Σπερόνης, τὴν ἐγνώρισαν ὅλοι οἱ σοφοὶ κάθε ἔθνους, καὶ κάθε καιροῦ, καὶ τοῦτος θέλει νὰ τὸ ἀδράξῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, νὰ τὸ τσακίσῃ, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ἄλλο βρυκολακίστικο !

Σοφ. Ἀλλά, Κύριε. . . .

Ποιητ. Ἀλλά, Κύριε, δὲν θέλει τὸ τσακίστε ποτέ· οἱ ἀνδρεῖοι θέλει τὸ μεταχειρισθοῦν εἰς τὴν πλάτη σας, καθὼς ὁ Ὀδυσσέας ἐμεταχειρίσθηκε τὸ δικό του εἰς τὴν πλάτη τοῦ Θερσίτη.

Σοφ. Ἀλλά, Κύριε. . . .

Ποιητ. Ἀλλά, Κύριε, δὲν ἠξέρεις τί συλλογίζεσαι. Νὰ ἀλλάξῃς τὴ γλῶσσα ἑνὸς λαοῦ ! Σῦρε, λοιπόν, τριγύρισε τὴν Ἑλλάδα, σῦρε νὰ βρῃς τὴν κόρη, καὶ πές της μὲ τί λόγια πρέπει νὰ λέγῃ ὅτι ἡ εὐμορφότερη εὐμορφιὰ τοῦ κορμιοῦ της εἶναι ἡ τιμή· ἄμε νὰ βρῃς τοὺς πολεμάρχους, ψηλάφησέ τους ταῖς λαβωματιαῖς, καὶ πές τους ὅτι πρέπει νὰ ταῖς λὲν *τραύματα*· ἄμε νὰ βρῃς τὸν ἀσπρομάλλη, ὁ ὁποῖος θυμᾶται πόσον αἷμα μᾶς ἐρρούφηξεν ὁ Ἀλῆς, καὶ πές του μὲ τί λόγια πρέπει νὰ παρασταίνῃ βρέφη, παρθέναις, γέροντες ἀδικοσκοτωμένους ἑξῆντα χιλιάδες· ἄμε νὰ βρῃς τοὺς δυστυχέστατους Χιώταις, οἱ ὁποῖοι παραδέρνουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, καὶ ὅταν κουρασθοῦν κάθονται,

ἴσως, εἰς κανένα ἔρημο ἀκρογιάλι, καὶ ψάλλουν μὲ λόγια δικά τους, *ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν*.

Σοφ. Ἀλλά, Κύριε....

Ποιητ. Ἀλλά, Κύριε, δὲν σ' ἀφίνω νὰ ὁμιλῇς πλέον. Ἄλλην ἔγνοια δὲν ἔχετε παρὰ νὰ διακονεύετε λέξαις μὲ τὰ κεφάλια σας· καὶ τὰ κεφάλια σας εἶναι ἄλαλα καὶ ξερά, ὡσὰν τὰ κρανία, ποῦ κοιμοῦνται 'ς τὰ χώματα. Θέλει ἄλλο παρὰ λέξαις διακονεμέναις γιὰ νὰ ὠφελήσῃς ἕναν λαό, ὁ ὁποῖος πολεμάει γιὰ τὴν ἐλευθερία, ὁποῦ ἔχασε ἀπὸ αἰῶνες, καὶ κάνει τέρατα! Εἶναι δύο φλόγες, διδάσκαλε, μία 'ς τὸ νοῦ, ἄλλη 'ς τὴν καρδιά, ἀναμμέναις ἀπὸ τὴ φύση εἰς κάποιους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἰς διάφοραις ἐποχαῖς διαφορετικὰ μέσα μεταχειρίζονται γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα· καὶ ἀπὸ τὴ γῆ πετειοῦνται 'ς τὸν οὐρανό, καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πετειοῦνται 'ς τὸν Ἅδη, καὶ ζωγραφίζουν εἰκόνες καὶ πάθη, παρόμοια μ' ἐκεῖνα ὁποῦ εἶναι σπαρμένα ἀπὸ τὴ φύση 'ς τὸν κόσμο καὶ ἀγαποῦν καὶ σέβονται, καὶ λατρεύουν τὴν τέχνη τους, ὡσὰν τὸ πλέον ἀκριβὸ πρᾶγμα τῆς ζωῆς, καὶ ὁμοιώνονται μὲ τὰ συμβεβηκότα, ποῦ περιγράφουν, καὶ κάνουν τοὺς ἄλλους καὶ γελοῦν, καὶ κλαίουν, καὶ ἐλπίζουν, καὶ φοβοῦνται, καὶ δειλιάζουν, καὶ ἀνατριχιάζουν, καὶ δὲν ἀφίνουν ἀναίσθηταις παρὰ ταῖς πέτραις καὶ σέ.

Σοφ. (*Ὁμιλῶντας γλήγορα*). Καλά, καλά, ἀλλὰ λίγοι γνωρίζουν τὴν παλαιὰ ὀρθογραφία.

Ποιητ. Χαίρετε, λοιπόν, θεῖοι τόνοι, ὀξείαις, βαρείαις, περισπωμέναις! χαίρετε, ψιλαῖς, δασείαις, στιγμαῖς. μέσοστιγμαῖς, ἐρωτηματικαῖς, χαίρετε! Ὁ κόσμος τρέμει τὴ δύναμή σας, καὶ οὐδὲ ποιητής, οὐδὲ λογογράφος ἠμπορεῖ νὰ γράψῃ λέξη, χωρὶς πρῶτα νὰ σᾶς ὑποταχθῇ. Ἐσεῖς ἐμπνεύσετε, πρὶν γεννηθῆτε, τὸν Ὅμηρο, ὅταν ἠτραγουδοῦσε τὴν Ἰλιάδα, τὴν Ὀδύσσεια, τοὺς Ὕμνους, καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδας τὸν ἐπερικύκλωνε καὶ τὸν ἐκαταλάβαινε· ἐσεῖς τὸν ἐμπνεύσετε, ὅταν περιγράφῃ τὸν ἀποχαιρετισμὸ τοῦ Ἕκτορος εἰς τὴν Ἀνδρομάχη, καὶ τὸ τέκνο του τὸν φοβᾶται καὶ κρύβεται· ἐσεῖς τὸν ἐμπνεύσετε, ὅταν περιγράφῃ τὸν δυστυχισμένον βασιλέα τῆς Τρωάδας, ποῦ παγαίνει 'ς τὸν Ἀχιλλέα, καὶ πέφτει 'ς τὰ πόδια του, καὶ τοῦ φιλεῖ τὰ χέρια, ὁποῦ τοῦ εἶχαν ὀλίγο προτήτερα σκοτώσῃ τὸ ἀκριβώτερό του παιδί· ἐσεῖς ἐμπνεύσετε τὸν Δάντη, ὅταν ἐτραγουδοῦσε τὸν Οὐγολῖνο μὲ μίαν δύναμη, ποῦ δὲν βρίσκω παρόμοιαν εἰς

ὅλη τὴν ποίηση τῶν παλαιῶν· ἐσεῖς τὸν Σέϊκσπηρ, ὅταν ἐπαράσταινε τὸν Λέαρ, τὸν Ἄμλετ, τὸν Ὀτέλλο, τὸν Μάκβεθ, καὶ ἀνατρίχιαζεν ὅλος ὁ κόσμος τῆς Ἀγγλίας· ἐσεῖς τὸν Γόεθ, ἐσεῖς τὸν Πίνδαρο, ὁποῦ ἦταν στενοχωρεμένος ἀπὸ τοὺς σοφολογιώτατους τοῦ καιροῦ του νὰ τοὺς κράζῃ κοράκους. Κοράκοι, ὅλοι κοράκοι ἀληθινοί, καὶ χειρότεροι ἀπὸ τὸν κόρακα, ὁποῦ ἐβγῆκε ἀπὸ τὴν Κιβωτό, καὶ ἐθρεφότουν ἀπὸ τὰ λείψανα, ὁποῦ εἶχε ἀφήσῃ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Κόσμου.

Σοφ. *(Κυττάζει 'ς τὰ μάτια τὸν ποιητὴ καὶ φεύγει.)*

Φίλ. Εἶμαι βέβαιος ὅτι τοῦ φαίνεται πῶς σ' ἐχαιρέτησε, τόσο εἶναι καταζαλισμένος! Δὲν ἠξέρει τί ν'ἀποκριθῇ, ὅμως δὲν τὸν ἐκατάπεισες. Τρέχει νὰ ξαναπῇ ἀλλοῦ ὅτι εἶναι γλῶσσα διεφθαρμένη.

Ποιητ. *(Κυττάζοντας κατὰ τὸ Μωριὰ)* Ὁ ἥλιος ἔχει συναγμέναις ταῖς ὑστεριναῖς του ἀκτῖνες ἐκεῖ.

Φίλ. Θυμήσου τὰ λόγια τῆς Θείας Γραφῆς· νὰ μὴ σ' εὕρῃ θυμωμένον ὁ ἥλιος, ὁποῦ πέφτει.

Ποιητ. Ἁγιώτατα λόγια! καὶ προσπαθῶ 'ς τὴ ζωή μου, νὰ τὰ θυμοῦμαι, ὅσον δυνατὸν περισσότερο· ἀλλὰ κάθε φορά, ποῦ φιλονικήσω μὲ τοὺς Σοφολογιώτατους, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νὰ τυφλώσουν τὸ γένος, τέτοια λόγια μοῦ βγαίνουν ὁλότελα ἀπὸ τὸ νοῦ.

Φίλ. Ἔχεις προσηλωμένα τὰ μάτια σου ἐκεῖ, καὶ τόσο ἀναμμένος εἶσαι 'ς τὸ πρόσωπο, καὶ τόσο σοῦ τρέμουν τὰ μέλη, ὁποῦ φαίνεται πῶς ἑτοιμάζεσαι νὰ πᾷς ἐκεῖ πέρα νὰ πολεμήσῃς.

Ποιητ. Μοῦ πονεῖ ἡ ψυχή μου· οἱ δικοί μας χύνουν τὸ αἷμά τους ἀποκάτου ἀπὸ τὸ Σταυρό, γιὰ νὰ μᾶς κάνουν ἐλεύθερους, καὶ τοῦτος, καὶ ὅσοι τοῦ ὁμοιάζουν, πολεμοῦν, γι' ἀνταμοιβή, νὰ τοὺς σηκώσουν τὴ γλῶσσα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΟΙΗΣΕΙΣ

ὑπὸ τοῦ ΣΟΛΩΜΟΥ, ΠΟΛΥΛΑ, ΔΕ-ΒΙΑΖΗ καὶ ΖΩΗ

---

(1) Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων.

Σολωμός

(2) Ἡ Ἑπτάνησος ὑπὲρ τῶν δούλων ἀδελφῶν ἔχυσε τὸ αἷμά της, χρήματα πολλὰ ἐδαπάνησε, πλείστας ὅσας ἠδύνατο θυσίας ἔπραξε. Διὸ ὁ Φιλήμων (Τομ. 3, σελ. 309) λέγει· «Οὕτως οἱ »Ἰόνιοι θαυμασταὶ πάντοτε ἐπὶ μεγαλοφυΐᾳ, κατέστησαν ἤδη θαυ»μαστότεροι διὰ τὸ ἐξαίρετον αἴσθημα ἐπὶ ἀποφασιστικὸν χαρα»κτῆρα, τὸν ὁποῖον ἔδειξαν. Μολονότι δὲν ἦσαν ὑπὸ Τουρκοκρατίαν, »αὐτοὶ συνεμερίσθησαν καὶ ἤδη, ὡς καὶ κατὰ τὸ 1796, τοῦ πνεύ»ματος τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς ἄλλοι τουρκοκρατούμενοι. Ἂν καὶ »ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς ἡ Ἀγγλικὴ Προστασία τὴν οὐδετερότητα, »καὶ ταύτην δι' ὅλων τῶν βιαίων μέτρων, αὐτοὶ ὑπερβαίνοντες πᾶν »πρόσκομμα καὶ πάντα φραγμόν, τὰ πάντα δὲ ἀπαρνούμενοι ἐνώπιον »τοῦ Ἑλληνικοῦ καθήκοντος ἐδραπέτευσαν εἰς τὸν ἀγῶνα· διότι »ἐθεώρουν αὐτόν, ὡς καὶ ἦτο, ὄχι μερικὴν τῆς Πελοποννήσου ἀλλὰ »ὅλης τῆς Ἑλλάδος ὑπόθεσιν. Ἐδραπέτευσαν ἀληθῶς καὶ πλῆθος »πολὺ τῶν Ἑλλήνων, ἐκ τῶν ὑποκειμένων εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπαρ»χιῶν· ἀλλὰ μὲ τὸ αἴσθημα τούτων ἐνώνετο καὶ ἡ ἀνάγκη. τοὺς »δὲ Ἰονίους ἐκινοῦσε μόνον τὸ καθαρὸν αἴσθημα. Πρὸς ἀπόδειξιν »ὅσων λέγομεν ἀρκεῖ παρὰ πᾶν ἄλλο, ἂν παρατηρήσωμεν, ὅτι κα»θὼς εἰς τὰς Ἡγεμονείας μὲ τὸν Ὑψηλάντην, οὕτω καὶ εἰς τὴν »μεσημβρινὴν Ἑλλάδα. λογίζονται αὐτοὶ (οἱ Ἰόνιοι) ἐν πρώτοις, ὀλί»γοι μὲν τὸν ἀριθμόν, ἀλλ' ἐκλεκτοὶ πρὸς τὸν πόλεμον........»

Δε-Βιάζης

(3) Ἡ στροφὴ λείπει εἰς τὴν ἔκδοση τοῦ Μεσολογγίου, τὴν ἔλαβα ἀπὸ τὴ δεύτερη (ἐν Παρισίοις 1824).

Πολυλᾶς

(4) Ἀντὶ ταύτης τῆς στροφῆς ὁ ποιητὴς εἶχε γράψει:

Καὶ 'ς τὸ πέλαο μία ματία
Ῥίχνει ποῦ σπιθοβολᾷ,
Καὶ τὰ νύχια τὰ μακρύα
Σφίγγει, ἁπλώνει ἁρπαχτικά.

Ὅμως τὴν ἄλλαξε, ὡς ἐπεθύμησε ὁ φίλος του καὶ ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους εὐεργέτης, ὁ ἀείμνηστος Λόρδ Γυΐλφορδ. Τοῦτο μοῦ ἔλεγε, εἰς ταῖς ὑστεριναὶς ἡμέραις τῆς ζωῆς του, ὁ ποιητὴς καὶ ἀπὸ τὰ χείλη αὐτοῦ εὐτύχησα νὰ θησχυρίσω εἰς τὴ μνήμη μου καὶ τὸ πολύτιμο τοῦτο τετράστιχο ὡς ἐπρωτοπλάσθη.

Ὡς πρὸς τὴν ἔννοια τῶν στροφ. 24 καὶ 25 ἰδοὺ μία αὐτόγραφη σημείωση τοῦ ποιητῆ:

«Γιὰ νὰ μὴ μὲ ξανασκοτίσουν οἱ φλύαροι, οἱ ὁποῖοι μὴ γνωρί-
»ζοντας τὴ φύση τῆς τέχνης δὲν ἠμποροῦν νὰ κρίνουν σωστὰ τὰ μέσα
»ὁποῦ μεταχειρίζεται, φανερώνω, ὅτι ὄχι μόνον ἡ Μεγάλη Βρεταν-
»νία δὲν εἶναι χτυπημένη ἀπὸ τούτη τὴ στροφή, ἀλλὰ παρασταί-
»νεται δυνατὴ καὶ ἄγρυπνη εἰς τὰ μεγάλα συμβεβηκὰ τοῦ κόσμου.
»Νά, γυμνὸς ὁ στοχασμός, ὁποῦ ἐπαράστησα μὲ μία εἰκόνα. Ἡ
»Μεγάλη Βρεταννία ἀλαφιάζεται ἐκείνη τὴ στιγμὴ μήπως τὰ κινή-
»ματά μας ἐπροέρχονταν ἀπὸ τὴ Ρωσσία, καὶ τῆς λέει—θέλεις νὰ
»πάρῃς ἐσὺ 'ς τὴ στερεά, δύνουμαι νὰ πάρω κ' ἐγὼ 'ς τὸ πέλαο, κ'
»ἑτοιμάζομαι.—Ἡ ἀλήθεια εἶναι ποῦ ἐπῆρε λᾶθος καὶ χαίρομαι!

» Πολυλᾶς

(5) Ἀρματώθηκαν τότε ὅλοι ἀπὸ δεκατέσσερους χρόνους καὶ ἀπάνου.

Σολωμός

(6) Ἡ περιστοιχισμένη Τριπολιτσὰ δὲν ἔχει κάστρον, καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ κάστρου ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς τὴν μεγάλην *Τάπιαν* τῆς πόλεως.

Σολωμός

(7) Ἀγκαλὰ καὶ ἦτον ἡμέρα, ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Τριπολιτσά, ὁ ποιητὴς ἀκολούθησε τὴν κοινὴν φήμην, ὁποῦ τότε ἐσκορπίστηκεν, ὅτι τὸ πάρσιμό της ἐσυνέβηκε τρεῖς ὥραις ἔπειτα ἀπὸ τὰ μεσάνυκτα.

Σολωμός

(8) Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ φεγγάρι εὑρίσκεται τυπωμένον εἰς ταῖς τούρκικαις σημαίαις.

Σολωμός

(9) Ὁ Λόρδ Μπάϊρον, εἰς τὴν τρίτην ᾠδὴν τοῦ Don Juan, παρασταίνει ἕνα ποιητὴν Ἕλληνα, ὁποῦ ἀπελπισμένος καὶ παραπονεμένος διὰ τὴν σκλαβιὰν τῆς πατρίδας του, ἔχει ἐμπρός του ἕνα κρασοπότηρο, καὶ κοντὰ εἰς ἄλλα λέγει καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια: « . . . ἡ »γναῖκες μας χορεύουν ἀποκάτου ἀπὸ τὸν ἥσκιον· βλέπω τὰ θέλγη»τρα τῶν ματιῶν τους, ἀλλὰ ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι θὰ γεννήσουν »σκλάβους, γεμίζουν τὰ μάτια μου δάκρυα»· ἐπέρασε ἕνας χρόνος ἀφοῦ ἐγράφθηκε τοῦτος ὁ ὕμνος· ὁλοένα ὁ ποιητὴς ἑτοιμάζει ἕνα ποίημα γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπάϊρον.

Σολωμός

(10) Ἀγαλλιάσθω ἔρημος καὶ ἀνθείτω εἰς κρίνον. Ἡσαΐας, κεφ. λέ.

Σολωμός

(11) Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγιοῦ τὰ ξημερώματα αὐτῆς τῆς ἁγίας ἡμέρας, δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινόν, καθὼς τότε ἐκοινολογήθηκεν, ὅτι ἦταν ἀνοικταὶ καὶ ἡ ἐκκλησίαις· μάλιστα ἐκλείστησαν ἐπιταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες ὅλην τὴν προσοχήν τους εἰς τὸν πόλεμον.

Σολωμός

(12) Καὶ εἶπέ μοι, Γέγονε· ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. (Ἀποκαλ. Ἰωαν. κεφ. κα΄.)

Σολωμός

(13) Τὰ περιστατικὰ τοῦ περάσματος τοῦ ποταμοῦ, τῆς μάχης τῶν Χριστουγεννῶν καὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου εὑρίσκονται καταστρωμένα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, ἐγκαρδίου φίλου τοῦ ποιητοῦ. Αὐτὴ ἡ ἱστορία γλήγορα θέλει πλουτίσῃ καὶ τὴν γλῶσσάν μας καὶ τὴν φιλολογίαν μας.

Σολωμός

(14) Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ Σουλτάνου.

Σολωμός

(15) Ἔξοδος, Κεφ. ΙΕ΄.

Σολωμός

(16) Τὸ κάυσιμο τῆς καραβέλλας τοῦ Καπετὰν Πασᾶ καὶ ἑνὸς ἄλλου καραβίου κοντὰ εἰς τὴν Τένεδον, ταῖς 29 Ὀκτωβρίου.

(17) Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας συνηθίζουν νὰ σπείρουν δάφναις εἰς ταῖς Ἐκκλησίαις τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

(18) Ὅταν ἐπρωτοδιαβάσθηκε τὸ ποίημα, κάποιοι εἶπαν· Κρῖμα! ὑψηλὰ νοήματα καὶ στίχοι σφαλμένοι! Γιὰ νὰ δεχθῶ τὴν πρώτη, ἀκαρτερῶ νὰ δικαιολογήσουν τὴν δεύτερη παρατήρηση. Μὰ τὸν Δία ποῦ ἐσάστισα! Αὔριο θέλει ἔρθῃ καὶ κἀνένας νὰ μοῦ δείξῃ τ' ἀλφαβητάρι μὲ τὸ κονδύλι 'ς τὸ χέρι· ἀλλὰ ἐγὼ τοῦ τὸ παίρνω, καὶ ἀπιθώνω τὴν ἄκρη του εἰς τὰ μεγάλα ὀνόματα τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Πετράρχη, τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Τάσσου, καὶ εἰς τὰ ὀνόματα ὅσων στιχουργῶντας τοὺς ἀκολούθησαν, καὶ τοῦ λέγω· Λάβε τὴν καλωσύνη, Διδάσκαλε, νὰ γύρῃς τ' αὐτιά σου ἐδῶ πάνου, καὶ μέτρα. Κάθε συλλαβὴ εἶναι ἕνα πόδι, καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ αὐτούς, ὅποιος καὶ ἂν εἶναι ὁ στίχος· ὅμως ἐσὺ δὲν ἠξεύρεις νὰ τὰ μετρᾷς. Τὸ φωνῆεν, μὲ τὸ ὁποῖον τελειώνει ἡ λέξη, χάνεται εἰς τὸ φωνῆεν μὲ τὸ ὁποῖον ἡ ἀκόλουθη ἀρχινᾷ· ὅμως τὸ προφέρω, ἐπειδὴ ἔτσι μὲ συμβουλεύει ἡ τέχνη τῆς ἀληθινῆς ἁρμονίας. Τὸ τὸ *ια* (βία) τὸ *εει* (ρέει) τὸ *αϊ* (Μάη) καὶ τὰ ἑξῆς, ὅταν δὲν εἶναι εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου, δὲν κάνουν παρὰ μία συλλαβή. Τὸ *τιμὴ* εἶναι ὁμοιοτέλευτο μὲ τὸ *πολλοί*, τὸ *κακὸς* μὲ τὸ *τυφλός*, τὸ *ἐχθὲς* μὲ τὸ *πολλαῖς*. Τοῦτοι οἱ κανόνες ἔχουν κάποιαις ἐξαίρεσαις, ταῖς ὁποίαις ὅποιος ἔχει καλὰ θρεμμένη μὲ τοὺς κλασικοὺς τὴν ψυχή του βάνει εἰς ἔργον, χωρὶς τόσο νὰ συλλογίζεται, εἰς τὴν ἴδια στιγμὴ εἰς τὴν ὁποίαν μορφώνει τὴν ὕλη. Πίστευσέ μου, Διδάσκαλε, ἡ ἁρμονία τοῦ στίχου δὲν εἶναι πρᾶγμα ὅλο μηχανικό, ἀλλὰ εἶναι ξεχείλισμα τῆς ψυχῆς· μ' ὅλον τοῦτο ἂν φθάσῃς νὰ μοῦ ἀποδείξῃς ὅτι σφάλλω τοὺς στίχους, θέλει γράψω τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἱσπανῶν, νὰ τοὺς δώσω τὴν εἴδησιν, ὅτι τοὺς ἔσφαλαν ἕως τώρα καὶ αὐτοί, καὶ μὴ φοβᾶσαι νὰ σοῦ πάρω γιὰ τὴν ἐφεύρεσιν τὸ βραβεῖον γιατὶ θέλει σὲ μελετήσω. Ἀλλὰ ποῖος σοῦ εἶπε νὰ τσακίσῃς τὴν λέξη *θερι-σμένα*; (στρ. 51) — Ποῖος μοῦ τό πε; τὸ ἀπόκρυφο τῆς τέχνης μου, καὶ τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων. Ἄμετρα εἶναι τὰ παραδείγματα τέτοιας λογῆς, καὶ θέλει σοῦ τὰ ἀναφέρω ὅλα ἕνα ἕνα, ὅταν ἀνανοηθῶ πῶς ἔχω καιρὸ νὰ χάσω. Ὁ Πίνδαρος ἔχει τσακισμέναις κἀμμία χιλιάδα λέξαις· οἱ τραγικοὶ 'ς τοὺς χοροὺς ἐτσάκισαν ἀρκεταῖς καὶ αὐτοί, καὶ ὁ Ὀράτσιος τοὺς ἐμιμήθηκε. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριόστου

Ne men ti raccomando la mia Fiordi ...
Ma dir non potê ligi; e qui finio [Canto XLII, 14]

ἀναλεῖ τὴν εἰκόνα, καὶ περιέχει πάθος λύπης. Τὸ παράδειγμα τοῦ Πινδάρου,

Ἰδοῖσα δ' ὀξεῖ' Ἐρυνὺς
πέφνεν ἑοῖ σὺν ἀλλαλο-
φονίᾳ γένος ἀρήϊον (Ὀλύμπ. Εἶδ. β', στίχος 73)

ἀναλεῖ τὴν εἰκόνα καὶ περιέχει πάθος τρομάρας. Τὸ παράδειγμα τοῦ Δάντη

Cosi quelle corole differente-
mente danzando, della sua ricchezza
Mi si faccan stimar veloci e lente
[Parad. Canto 24]

εἶναι τέτοιο, ὁποῦ ἂν τὸ διαβάσῃς μὲ ἐκείναις ταῖς ἄλλαις θείαις ζωγραφίαις, καὶ καταλάβῃς ὅτι τέτοιαις δὲν ταῖς κάνει κἀνένας, ἴσως ἠμπορεῖ, Διδάσκαλε, νὰ φιλιωθοῦμε· καὶ ἡ φιλία θέλει βαστάξῃ, ὅσο νὰ σοῦ κάμω μία παρατήρηση εἰς τὸν Πίνδαρο. Ἡ λέξη *ὅλον* (Ὀλύμπ. Εἶδ. β' στίχ. 55) βρίσκεται τσακισμένη· γιὰ ὅποιο δίκαιο, ἢ μουσικῆς, ἢ ἄλλο, ἐπαρακινήθηκεν ὁ Πίνδαρος νὰ τὴν τσακίσῃ, τὸ πρῶτο δίκαιο τὸ εἶχε ἡ φύση τῆς λέξης, ἡ ὁποία, ἂν τσακισθῇ, ἐναντιώνεται μὲ τὴν ἰδέαν, ποῦ παρασταίνει. Σὲ βλέπω καὶ φρίττεις, καὶ ἑτοιμάζεσαι νὰ μαδήσῃς τὰ μαλλιά σου ὡσὰν τοῦ Θ. τοῦ Λουκιανοῦ (Δίκη φωνηέντων)· ἀλλὰ ἡσύχασε γιατὶ ὁ Πίνδαρος μ' ὅλον τοῦτο μένει πάντα ὁ ἴδιος γιὰ σέ, ὁποῦ ξανοίγεις ταῖς ὀξείαις ὅπου δὲν λείπουν...βλέπω ἕνα χαμόγελο εἰς τὰ χεῖλα τῶν ξένων· ἀλλὰ δὲν τὸ κάνουν τόσο πικρό, γιατὶ βέβαια θυμοῦνται καὶ τὰ δικά τους.

Ὡς πρὸς τὴν ἔννοια τῶν στροφῶν 24 καὶ 25 (τοῦ Ὕμνου), μέσα 'ς τὴν Κερκυραϊκὴν ἔκδοση (Σ Ε Κ. 1859) βρίσκεται καὶ ἡ ἑξῆς αὐτόγραφη σημείωση τοῦ ποιητῆ :

«Γιὰ νὰ μὴ ξανασκοτίσουν οἱ φλύαροι, οἱ ὁποῖοι μὴ γνωρίζοντας τὴ φύση τῆς Τέχνης δὲν ἠμποροῦν νὰ κρίνουν σωστὰ τὰ μέσα ὁποῦ μεταχειρίζεται, φανερώνω, ὅτι ὄχι μόνον ἡ Μεγάλη Βρεταννία δὲν εἶναι χτυπημένη ἀπὸ τούτη τὴ στροφή, ἀλλὰ παρασταίνεται δυνατή, καὶ ἄγρυπνη εἰς τὰ μεγάλα συμβεβηκὰ τοῦ κόσμου. Νά, γυμνὸς ὁ στοχασμός, ὁποῦ ἐπαράστησα μὲ μίαν εἰκόνα. Ἡ Μεγάλη Βρεταννία ἀλαφιάζεται ἐκείνη τὴ στιγμὴ μήπως τὰ κινήματά μας ἐπροέρχονταν (!) ἀπὸ τὴ Ῥωσσία, καὶ τῆς λέει· θέλεις νὰ πάρῃς ἐσὺ 'ς

τὴ στεριά, δύνουμε νὰ πάρω κ' ἐγὼ 'ς τὸ πέλαγο, κ' ἑτοιμάζομαι.— Ἡ ἀλήθεια εἶναι ποῦ ἐπῆρε λᾶθος καὶ χαίρομαι.»

(19) Λέγουν πῶς εὕρηκαν δυσκολίαν νὰ ἐβγάλουν τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὸ χέρι, τόσο ἦταν πρησμένο ἀπὸ τὴ σφαγὴ ἐκείνων τοὺς ὁποίους Cè héros a forcès d'accompagner son ombre. (Racine Bajazet, ac. V. sc. XI).

Σολωμός

(20) Εἰς ἄλλο ἀρχαιότερο χειρόγραφο εὑρίσκονται ἡ ἑξῆς δύο στροφαίς, ἡ πρώτη μόνον σχεδιασμένη· «φανερώνονται εἰς τὴν φύση κάποια ὑψηλὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα ὁ Ἄπλαστος ἠθέλησε νὰ ἐντύση μὲ θαυμάσιο φῶς».

Καὶ τόσο ἔνδοξο κινοῦνε
Εἰς τὰ χτίσματα τῆς γῆς,
Ποῦ τὸ θαῦμα μαρτυροῦνε
Τῆς ἀγνώριστης Ἀρχῆς.

Πολυλᾶς

(21) Ὁ Μπάϊρον ἐπαρόμοιαζε εἰς διάφορα πράγματα τὸν Μίλτωνα—εἰς τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὴν προθυμία του νὰ γυμνάζεται εἰς τἄρματα, εἰς ταῖς διχόνοιαις του μὲ τὴ γυναῖκά του, εἰς τὸ νὰ εἶναι δυστυχισμένος (ὅταν κάνεὶς στοχαστῇ ὅτι εὑρίσκονται καὶ ἄλλαις δυστυχίαις ἔξω ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος φτωχὸς καὶ τυφλὸς) καὶ τέλος πάντων εἰς τὸν τρόπον ὁποῦ ἐσχημάτισε τὰ καλήτερα του ποιήματα. Εἰς τὸ Paradise Lost, ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα εἰς ταῖς πρωτόπλασταις εὐμορφιαῖς τῆς Κτίσης καὶ τοὺς τρόπους τῆς Κόλασης θέλει βέβαια ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν νοῦ τοῦ Μπάϊρον Ἡ μελαγχολική του φύση ἀγριεμένη ἀπὸ δυσαρέσκειαις ἐσύντρεξε εἰς τὸ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ξετυλίσῃ εἰς τὰ Ποιήματά του αὐτὰ τὴν ἀντίθεση εἰς ἄλλον τρόπο. Ἀλλὰ ἐτοῦτο τὸ μοιάσιμο δὲν τὸ εὑρίσκεις παρὰ ὅπου ὁ Μπάϊρον τὸ ἠθέλησε, γιατὶ ὁ Μίλτων ἐμελετοῦσε πολὺ τοὺς στίχους του. Ἡ δυσκολιά, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ συγγραφέας (ὁμιλῶ γιὰ τὸν μεγάλον συγγραφέα) δὲν στέκει εἰς τὸ νὰ δείξῃ φαντασία καὶ πάθος, ἀλλὰ εἰς τὸ ὑποτάξῃ αὐτὰ τὰ δύο πράγματα μὲ καιρὸ καὶ μὲ κόπο, εἰς τὸ νόημα τῆς τέχνης.

Σολωμός

(22) Ἴδε ταὶς ᾠδαίς του ταῖς λυρικαίς.

Σολωμός

(23) Ὁ Λὸρδ Μπάϊρον εἶχε γνώμη νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Σολωμός

(24) Στρ. 23 :

Ποῦ εἶν' σημεῖο τῆς κεφαλῆς του,
Σημεῖον Ἴλεου, Σωτηριᾶς,
Ποῦ δὲν τὄχανε οἱ γονεῖς του
Καὶ τὰ λάβανε ἀπὸ μᾶς.
Εἰς ταὶς ἔρμαις τους ἀγκάλαις
Ποῦ ἐλατρεύαν γιὰ θεοὺς
Ἀστραπαίς, ἀνεμοζάλαις
Καὶ βρονταίς, καὶ ποταμούς.

Πολυλᾶς

(25) Στρ. 24 :

Ὅτι ἐπρόλαβες τὴν ὄψη,
Πίσω σου ἦρθαν στριμωχτὰ
Ὅσα τέκνα σου εἶχαν κόψει,
Ὅταν ἦσουν 'ς τὴν ἐρμιὰ
(Ἀθῷα τέκνα ἀραχνιασμένα
Ποῦ ἄνθρωπος δὲν τὰ μετρᾷ),
Καὶ χέρια τσακισμένα
Σὲ ἐσπρώξανε ὀμπροστά.

Πολυλᾶς

(26) Στρ. 26 :

Κ' ἡ ρομφαία σου πυρωμένη
Ἀπ' τὴν Ἄπλαστη φωνὴ
Εἰς τὰ ἐμπόδια ξεθυμαίνει
Τὸ θυμὸ τόσο βαρύ,
Καὶ ἀχαλίνωτη πηγαίνει
Πρὸς τὰ ἐμπόδια καὶ βαρεῖ
Ἡ ρομφαία σου πυρωμένη
Ὄχ τὴν Ἄπλαστη φωνὴ
Καὶ χουμάει κι' ὀμπρὸς πηγαίνει
Μέσ' 'ς τὰ ἐμπόδια, καὶ βαρεῖ
Ἡ ρομφαία σου κλ.

Πολυλᾶς

(27) Μεταξὺ εἰς τ' ἄλλα ἐδιαβάσθηκαν εἰς μία ἀπὸ ταῖς ἐφημερίδες ταὶς Αὐστριακαὶς καὶ τὰ ἀκόλουθα λόγια : Ἐλπίζομεν πῶς

τὰ πολιτικὰ κατορθώματα τοῦ Λόρδ Μπάϊρον θὲ νὰ ἔχουν τὴν ἴδια τύχη τῶν ποιητικῶν· καὶ τοῦτα τάχατε ἦσαν εἰρωνεία! Ἂν δὲν ἤθελε διαβασθῇ εἰς Αὐστριακὴν ἐφημερίδα, κανένας βέβαια δὲν ἤθελε τὴν καταλάβη.

Σολωμός

(28) Ἰδὲ τὴν δεκάτην ᾠδὴ τοῦ Paradise Lost.

Σολωμός

(29) Οἱ δικοί μας ἔλαβαν εἴδησι πῶς οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἀπόφαση νὰ τοὺς πλακώσουν ξάφνου τὸ ξημέρωμα τοῦ Χριστοῦ, νομίζοντες νὰ τοὺς εὕρουν μαζωμένους εἰς ταῖς Ἐκκλησίαις. Ἀλλὰ οἱ δικοί μας τοὺς ἐσφάλισαν, ἑτοιμάσθησαν καὶ ἔκαμαν θρῆνο εἰς τὸν ἐχθρό.

Σολωμός

(30) Στρ. 55: Κ' ἐκεῖ ἀπάνου ἔλαβαν πλήθια
Ἀγκαλιάσματα, φιλιά,
Ὅσα κλ.

Πολυλᾶς

(31) Τὸ φούσκωμα τοῦ Ἀχελώου—ἡ βόμβα ὁποῦ ἄνοιξε νερὸ εἰς τοὺς διψασμένους διαυθεντευτὰς τοῦ Ἀνατολικοῦ—τὸ ἀστροπελέκι ὁποῦ εἰς μίαν ἀπὸ ταῖς καθαρώτεραις νυκτιαῖς τοῦ Ἰουνίου ἔκαψε τὰ πολεμοφόδια τοῦ στρατεύματος τοῦ Δερβὶς Πασᾶ εἰς Λιανοκλάδι· ἦταν τριακόσιαις κάσαις φουσέκια καὶ ἑκατὸν ὀγδοῆντα Τοῦρκοι ποῦ ἐφύλαγαν.

Σολωμός

(32) Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν δώση τὸ λόγο τους, ἂν οἱ Χιώταις ἔδιναν τ' ἅρματα νὰ μὴν τοὺς πειράξουν. Ἔγιναν ἐγγυηταὶ ὅλοι οἱ Πρόξενοι οἱ Εὐρωπαῖοι ὁποῦ ἦταν ἐκεῖ. Ἀφοῦ οἱ Χιώταις ἔδωσαν τ' ἅρματα, οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ τοὺς κόφτουν, καὶ τότες, τῇ ἀληθείᾳ, πολλοὶ ἔλεγαν τὰ λόγια ὁποῦ βάνω εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν ἀκόλουθη στροφή.

Σολωμός

(33) Ὅταν ἐπρωτοκατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λόρδ Μπάϊρον ἔγραφε τὰ ἀκόλουθα:

La Grecia ora è posta fra questi tre partiti, o riconquistare la libertà, o divenire una dipendenza dei Sovrani Europei, o tornare una Provincia Turca. Non le rimane che

una scetta fra queste tre. Mala guerra civile non mi sembra che una strada agli uttimi due.

Σολωμός

(34) Σιμὰ εἰς αὐτὴ τὴ στροφὴ εὑρίσκονται οἱ δυὸ τοῦτοι στίχοι:

'Εβασίλευεν ἡ βία
'Η ἁρπαγὴ καὶ ὁ σκοτωμός.

Καὶ εἰς τοῦτο τὸ μέρος τοῦ ποιήματος ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς σχεδίασμα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἴδιο χειρόγραφο:

«Καὶ ἡ τούρκικη τυραννία ἔφθασε εἰς τὸ ἄκρο· τότε ἡ ἐρμιαὶς καὶ τὰ βουνὰ ἔγειναν προσκυνητάρια 'Ελευθερίας, ἐγιόμισαν θεούς, καὶ οἱ ἀντίλαλοι ἠχολόγησαν ἀπὸ ἅρματα καὶ ὑψηλὰ τραγούδια.

Βουνά, λόγγοι καὶ γκρεμοὶ
Λευθεριᾶς προσκυνητόρια
Καὶ τὰ πάτησαν θεοί.

Πολυλᾶς

(35) Ἦλθε ὁ Μπάϊρον τὴν πρώτη φορὰ εἰς τὴν 'Ελλάδα τοὺς 1809.

Σολωμός

(36) Εἶναι γνωστὸ ὅτι κάποιοι ἐκατηγόρησαν τὸν Λὸρδ Μπάϊρον πῶς μᾶς εἶπε σκλάβους.

Σολωμός

(37) Ἰδὲ τὴν ἱστορία τοῦ Περραιβοῦ καὶ τὰ πρόλεγόμενα τοῦ ἀξιωτάτου Κυρίου Φωριὲλ Chansons populaires.

Σολωμός

(38) Ἰδὲ τὴν ἱστορία τοῦ Ὑοὺμ καὶ τὴν περίφημη ᾠδὴ τοῦ Γράϋ. The Bard.

Σολωμός

(39) 'Ανάμεσα εἰς ὅσα ἐγράφθηκαν θεώρησε κατ' ἐξοχὴν τὴν περιγραφὴ τοῦ Κυρίου Φωριὲλ Chansons populaires.

Σολωμός

(40) Ρεβολῶντας 'ς τὰ γκρεμά.

Πολυλᾶς

(41) 'Ο Μᾶρκος ὁ Μπότσαρης εἶχε ἀποθάνῃ ὀλίγον καιρὸ πρὶν ἔλθῃ ὁ Μπάϊρον.

Σολωμός

(42) Ὁ Ἀνδρεῖος Κυριακούλης ὁποῦ ἐσκοτώθηκε εἰς τὸ Φανάρι. Κείτονται ὁ Μᾶρκος καὶ αὐτὸς ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα τοῦ ναοῦ τῆς Παναγιᾶς, ἀπ' ἔξω.

Σολωμός

(43) Ἴδε τὴν σημείωσιν 29.

Σολωμός

(44) Εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ Μπάϊρον ἦταν συγχισμένος μὲ τὴ γυναῖκά του.

Σολωμός

(45) Στρ. 139, 140.

Ἀρχινᾷ καὶ ξεσκεπάζεται
Ὁ ἄλλος κόσμος φανερὸς
Καὶ κάθε ἄλλο σκοταδιάζεται
Καὶ τοῦ κρύβεται ἀπ' ἐμπρός.
Ὅμως μέσ' 'ς τὰ σκοταδιάσματα
Τοῦ θανάτου τὰ στερνὰ
Τοῦ ἀπομεῖναν δύο φαντάσματα
Ὁλοζώντανα καὶ ὀρθά.

Κι' εἰς ἄλλο ἀρχαιότερον χειρόγραφο εὑρίσκεται σβημμένη ἡ ἑξῆς στροφὴ (ἴσως κατόπι τῆς στροφῆς 139).

Ὅθε τῆς αἰωνιότης
Τοῦ ἠχολόγησε ἡ φωνὴ
Μὲ ἠχολόγισμα δικό της·
Τέτοιο τέλος εἶναι ἀρχή.

Πολυλᾶς

(46) Τὰ ὕστερνὰ λόγια τοῦ Λὸρδ Μπάϊρον ἐστάθηκαν τοῦτα: ὢ θυγατέρα μου! ὢ μαύρη Ἑλλάδα!

Σολωμός

(47) Μὲ τὴν τρέμουσα ἀγκαλιά.

Πολυλᾶς

(48) Les personnes mêmes qui détes torrent ce grand homme ont reconnu, que depuis dix siècles il n'avait point paru sur la terre un caractère plus extraordinaire. L'Europe entiere a porté le deuil du Héros, et ceux qui ont con

tribué à ce grand forfait sont voués au mépris des générations présentes aussi bien qu'à ceux de la prosterité.

(Discours de Lord Holland au Parlement.
Pilote du 3 Août 1822).

Σολωμός

(49) Τὰ ὑστερνὰ λόγια τοῦ Ναπολέοντος ἐστάθηκαν τοῦτα· ὦ Γαλλία! ὦ παιδί μου!

Σολωμός

(50) Ἡ μεγαλήτεραις νίκαις τοῦ Ναπολέοντος λογαριάζονται σαρᾶντα ἕως πενῆντα. Ὁ ἀριθμός τους, ἔλεγεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, κρέμεται ἀπὸ τὸν τρόπον ὁποῦ θέλει τινὰς νὰ ταὶς θεωρήσῃ.

Σολωμός

(51) Στρ. 149 : Ὁ τὴν ταφή του χύνει ἡ ἔρμη
Βρυσομάννα τὸ νερό,
Ποῦ τοῦ δρόσισε τὴ θέρμη
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.
Εἰς τὴν πέτρα σου τρεχάτο
Καὶ καθάριο τὸ νερό,
Ποῦ τὸ αἰσθάνθηκε δροσᾶτο
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.
Χύν' ἡ βρύση τὰ νερά της
Εἰς τὴν πλάκα, ποῦ κρατεῖ,
Κ' εἶχε στείλῃ τὴ δροσιά της,
Εἰς τὴν ὕστερη στιγμή.
Χύν' ἡ βρύση μὲ τὴν πάχνη
Τὸ καθάριο της νερό,
Ποῦ τοῦ δρόσισε τὰ σπλάχνα,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.
Ὁ τὴν ταφή του δροσισμένο
Μουρμουρίζει τὸ νερὸ
Μέσ' 'ς τὸ στῆθος τὸ καϋμένο
Ὀχ τὸ ψυχομαχητό.

Ἀντὶ αὐτῆς τῆς στροφῆς εἶχε πρῶτα:

Γέρνει ἐτῃὰ μοιρολογίστρα
Εἰς τὴν πλάκα ποῦ τὸν κλεῖ,
Οὔτε σάλπιγγες καὶ σεῖστρα
Ἂν λαλήσουνε ἀγροικεῖ.

Τούτη ἡ βρύση—λέγει ὁ ποιητής—εὑρίσκεται εἰς μία μικρὴ κοιλάδα κοντὰ εἰς μία βρύση, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ναπολέων ἐπήγαινε νὰ ξεδιψάζεται.

Πολυλᾶς

(52) Et après s'être arrêté sur ce pays (la Grèce) il (Napoleon) a repris.

«La Grèce attend un liberateur! . . . Ce serait une belle couronne de gloire ! . . . Il inscrirait son nom a jamais avec ceux d'Homère, Platon, Epaminondas !. . . Je n'en ai peut-être pas été loin ! . . .»

(Mémorial de Ste Hélène par Las-Cares Journal du 10 au 12 Mars 1816. Tom. II, p. 366).

Σολωμός

(53) Παράρτημα τοῦ ἀριθμοῦ 34 τοῦ *Φίλου τοῦ Νόμου.*

Σμύρνη 2 Ἰουλίου

Ὁ ἐνταῦθα Κύριος Ἀρνὼδ (Arnaud), Γάλλος, εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν εὐθύμησε μὲ μεγάλην φαιδρότητα καὶ συγκαλέσας εἰς λαμπρὸν συμπόσιον ὅλους τοὺς φίλους του, συνεκρότησε χορὸν καὶ μουσικήν, καὶ ἔδειξε τὴν εὐφροσύνην τῆς ψυχῆς του μὲ τὰ πλέον ζωηρὰ αἰσθήματα. Ὁ ἀξιέπαινος καὶ λαμπρὸς πρόξενος τῆς Γαλλίας κύριος Π. Δαβίδ, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὴν πατρίδα μας φιλοτιμία γνωρίζεται καὶ κηρύττεται ἀπὸ ὅλους, ἐμέμφθη κατὰ πολλὰ καὶ ἤλεγξε τὸ χαιρέκακον τοῦτο κίνημα. Ὅλοι οἱ εἰς ταύτην τὴν πόλιν εὑρεθέντες Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ καὶ πολλοὶ τῶν Εὐρωπαίων ἐλυπήθησαν διὰ τῶν Ψαρῶν τὸ δυστύχημα καὶ ἔδειξαν μεγάλην κατήφειαν.

Σολωμός

(54) Στοχάζομαι ὅτι κανεὶς δὲν θέλει ἀμφιβάλῃ πῶς τοῦτο ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους μόνον, ὁποῦ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔκαμαν χορὸ καὶ δεῖπνο καὶ ὄχι εἰς ὅσους ἐγεννήθηκαν εἰς τὴ γῆ τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐγενείας.

Σολωμός

(55) Γιατὶ ξάφνου σὲ λιγάκι
Τὸ φαγὶ καὶ τὸ πιοτὶ
Δὲν τοὺς ἔγεινε φαρμάκι
Νὰ τοὺς φάῃ τὸ σωθικό;

Πολυλᾶς

(56) Μεταξὺ τῆς στροφῆς 162 καὶ 163 εὑρίσκονται σβημμέναις ἡ ἑξῆς τέσσαρες στροφαὶς

Κάθε ἀδέξιο παλληκάρι
Ποῦ εἰς τῆς μάχης τὴ σφαγὴ
Εἶχε πέσῃ ὡσὰν λειοντάρι
Ποῦ ἀποθνήσκοντας ξεσκλεῖ
Κάθε γέρος, κάθε κόρη,
Κάθε ἀνήλικο παιδὶ
Ὁποῦ τύραννοι αἱμοβόροι
Εἶχαν διώξῃ ἀπὸ τὴ γῆ,
Ἐνῷ ἐφταίγανε ὅσο φταίγουν
Τετραήμερα τ' ἀρνιά,
Ὁποῦ ὠρφάνεψαν καὶ κλαίγουν
Μὲ βελάσματα συχνά·
Κατὰ δαύτονε κινιοῦνται
Μὲ μεγάλη ἐπιθυμιὰ
Καὶ θωρῶντάς τον βαστιοῦνται
Σαστισμένοι ἀπὸ μακρυά.

Πολυλᾶς

(57) Καὶ μὲ πρόθυμαις ματιαίς.

Πολυλᾶς

(58) Ὡς εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τούτου τοῦ Ἀποσπάσματος, αὐτὸ ἦταν συνέχεια Ποιήματος, τοῦ ὁποίου ὁ μακαρίτης εἶχε συνθέσῃ, ἢ τοὐλάχιστον σχεδιάσῃ, τὰ δεκαφτὰ πρῶτα κεφάλαια. Ἀπὸ αὐτὰ δὲν εὑρίσκεται ἴχνος εἰς τὰ σωζόμενα χειρόγραφα.

Τὰ πεζὰ ὅσα ἀπαντῶνται εἰς ταῖς Παραλλαγαὶς τὰ ἐμετάφρασα ἀπὸ τὴν ἰταλική.

Ἀπόσπ. 18 Στίχ. 7.

Μὲ σκούξιμο πολὺ μακρυὰ πολὺν καιρὸν ἀντῆχαν

'Απόσπ. 19. Στίχ. 2, 3.

Μὰ τὰ μυστήρια τ' ἄχραντα, ὁποῦ τὰ μνέω καὶ τρέμω,
Μὰ τὴν ἡμέρα, τὴ στερνή . . . .

"Οταν θ' ἀντιβοήσουν οἱ νέοι ἀντίλαλοι, ὄχι πλέον οἱ παλαιοὶ
Ποῦ ἐμάθαν τὴ βλαστήμια καὶ τὴ ψευτιά . . . .
'Απὸ τοῦ ἀνθρώπου τὴ μιλιά, ποῦνε πνοὴ τοῦ Πλάστη,

Στίχ. 5, 6

Βάρει, καλή μου Σάλπιγγα, καὶ τὰ σεμνά της κάλλη,
Τὰ δροσερά, τὰ εὐωδικά, νὰ ξανανθίσουν πάλι,
Κ' ἐγὼ ξυπνῶ καὶ γλήγορα τὸ σάβανο τινάζω,

Στίχ. 11

Τρέμουν οἱ ἀνθοὶ 'ς τὸ πρόσωπο ποῦναι σὰν ἄστρο νέο.

Στίχ. 13

"Εψαλλε τὴν 'Ανάστασιν ὁ ὡραῖος ἀποσπερίτης,

Στίχ. 16

Καὶ ὁ κόσμος, ὁποῦ ἐτίμησε λίγο καιρὸ πατῶντας,
Τὸ κάψιμό του ἀργοπορᾷ μακρυσσπιθοβολῶντας.

'Απόσπ. 20 Στίχ. 4

Σὰν περιβόλι εὐώδησε καὶ τ' ἄνθη του ἦταν τ' ἄστρα
Σὰν περιβόλι εὐώδησε καὶ λουλουδιάζει ἀπ' ἄστρα.

Στίχ. 5, 6

Λὲς καὶ ἐσυνέβηκε μυστήριο εἰς τὴ φύση,
Ποῦ τὴν ἐστένεψε γλυκὰ τέτοια μορφὴ νὰ ντύσῃ.
Κἄτι κρυφὸ μυστήριο ἐστένεψε τὴ φύση
Τὴν ἀγριάδα νὰ γδυθῇ κι' ὅλο ὀμμορφιαὶς νὰ χύσῃ.
"Ολ' ὀμμορφιαὶς νὰ στολιστῇ καὶ τὸ θυμὸ ν' ἀφήσῃ.

Στίχ. 7, 8

Φυσηματιὰ παραπικρὴ τὸ πέλαο δὲ βγάνει,
Σὲ περιβόλι νὰ σειστῇ ἢ ρόδο ἢ τουλουπάνι,

Στίχ. 9, 10

'Αλλὰ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, σὰν νάρυσοῦσε ἀνέμι,
Στρογγυλό, μέγα λαγαρό, κοντὰ 'ς τὴν κόρη τρέμει.

Σὰν νἄθελε νὰ φιληθῇ τὸ ἀθάνατο ποδάρι,
Ἔτρεμε, δίχως νὰ φυσᾷ, κοντά της τὸ φεγγάρι.
Κ' ἐκεῖνο, πῶμεινε, ἀπ' αὐτὴ βλέπω καὶ ξεκολλιέται,
Καὶ ἡσυχάζει ἀκίνητο ἀφοῦ πολλὴ ὥρα σειέται.

Στίχ. 10

Ἁπλώθη, ἀνακατώθηκε, τὸ λαγαρὸ φεγγάρι.
Ἀνακατώθηκε πολὺ τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι.
Ἔτρεμε τ' ὁλοστρόγγυλο καὶ λαγαρὸ φεγγάρι.

Ἀπόσπ. 21 Στίχ. 3, 4

Κρίνος τ' ἀνάστημα ψηλό, ποῦ ὁ ἥλιος τὸ φωτίζει,
Στέκει 'ς τὸ πέλαο σὰν ἀφρὸς χωρὶς νὰ τὸ συγχίζῃ.

Στίχ. 4

Κυπαρισσένιο καὶ χυτὸ τ' ἀνάστημα σηκώνει.
Κυπαρισσένιο ἀνάστημα μὲ χάρι ἀντισηκόνει.

Στίχ 5

Κ' εἶχε τ'ς ἀγκάλαις ἀνοιχταὶς π' ἀστράφτανε σὰν κρίνοι.

Στίχ. 5, 6

Εἰς τὴν ἀγάπη τ' Οὐρανοῦ, ποῦ τόση δόξα ἐντύθη,
Μ' ἀγάπη ἀνταποκρίνεται, ποῦ τ'ς ἔτρεμαν τὰ στήθη,

Στίχ. 6

Κι' ἀνάβρυσε κάθε ὀμμορφιὰ καὶ κάθε καλωσύνη.

Στίχ. 9, 10

Τέλος 'ς ἐμὲ ποῦ βρίσκομουν ὀμπρός της μέσ' 'ς τὰ ρεῖθρα,
Ἐγὼ τὸ σίδερο κ' αὐτὴ ἡ πετροκαλαμίθρα,
Στὴ μυστικὴ γαλήνη ἐγὼ στημένος μέσ' 'ς τὰ ρεῖθρα
Μνέσκω σὰν κάτα τὸν βορηᾶ ἡ πετροκαλαμίθρα,
Σὰν βορηᾶς αὐτὴ καὶ ἐγὼ σὰν πετροκαλαμίθρα.

Στίχ. 14-16

Κἂν 'ς Ἐκκλησιὰ ζωγραφιστή, κἂν εἰς τὴν φαντασιά μου,
Κἂν ὅταν ἤμουνα μικρὸς 'ς τ' ἄδεια τὰ ὀνείρατά μου.

Στίχ. 17

Ἤτανε γνώρα παλαιὴ κτλ.

Στίχ 19, 20

Ὡσὰν τὸ ρεῦμα τὸ γλυκὸ ὁπ' ἔξαφν' ἀναβρύζει
Ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ βουνοῦ, κι' ὁ ἥλιος τὸ στολίζει.
Σὰν ἀπὸ βράχο σκοτεινὸ βρύσ' ἡλιοστολισμένη.
Σκοτεινοῦ βράχου καὶ βαθυοῦ βρύσ' ἡλιοστολισμένη.

Στίχ. 26

Γνωρίζετε τὴν ἄβυσσο κτλ.

Στίχ. 29

Τούτ' ἡ ψυχὴ εἶναι βαθειά, κ' ἐγιόμισ' ἀπὸ πόνο

Στίχ.

Μία φοῦχτα ἀπὸ τὸ χῶμά της ἐγιόμισα κ' ἐβγῆκα.

Ἐγιόμισα ὄχ τὸ χῶμά της ταὶς φούχταις μου κ' ἐβγῆκα.

Στίχ. 40

Κρεμιοῦμαι ἀπὸ τὴν ἄβυσσο κι' αὐτὸ βαστῶ μονάχο.

Ἀπόσπ. 22 Στίχ. 1-4

Χαμογελᾷ κ' ἐδάκρυσε 'ς τὸν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
Καὶ εἰς τέτοιο σχῆμα ἐφάνηκε πῶς μοιάζει τῆς καλῆς μου.
Ὅμως ἐγίνηκ' ἄφαντη ὄχ τοῦ πελάου τὴν ἄκρη,
Κι' ἀγροίκησα 'ς τὸ χέρι μου ποῦ μοῦ ἔσταξ' ἕνα δάκρυ.

Στίχ. 9-12

Ὁπότε νύχτα ἀργὰ πολύ . . . .
Κ'ὕπνος σκληρὸς πλειὰ ζωντανὰ τὰ ξαναφέρνει ὀμπρός μου.
Κ' ἡ θάλασσα, ποῦ μέσα της τ' ἀστροπελέκι σκάει,
Μὲ τὴ φωνὴ τοῦ λειονταριοῦ τὴν κόρη μοῦ ξυπνάει.

Στίχ. 15

Καὶ τὰ νερὰ 'σχιζα μ' αὐτὸ τὰ μυριομυρωδάτα

Στίχ. 22

Καὶ 'ς τὸ κεφάλι τὸ χρυσὸ βαρεῖ τὸ καρδιοχτύπι.

Στίχ. 25

Ἀλλὰ τὸ δεινὸ πλέξιμο γλυκὰ μ' ἀργοποροῦσε.

Στίχ. 22-25

Ἐδῶ ἤθελε νὰ θέσῃ ὁ ποιητὴς μίαν παρομοίωσι, τῆς ὁποίας ἔχο-

μεν τοὺς ἑξῆς στίχους· αὐτοὶ ὅμως δὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ ὕστερο σχεδίασμα·

Πάει σὰν ἀλάφι, πῶφυγε τοῦ κυνηγοῦ τὰ βέλη.
Καὶ φεύγει, κι' ἀπὸ τὰ ἀνθηρὰ κρεμάμενα κλωνάρια.
Κι' ἀπὸ τὸν μαῦρον ἥσκιο του 'σὲ ρεύματα καθάρια.

Στίχ. 36

Κι' ἀκούει κι' αὐτὴ καὶ πέφτουν της οἱ κρίνοι ἀπο τὰ χέρια.

Κατόπι τούτου τοῦ στίχου εὑρίσκοντα. σβημμένοι οἱ ἑξῆς·

Καὶ τότε ἁπλώνει, φεύγοντας, τὰ πράσινα φτερά του,
Καὶ χάνεται ὅπως χάνονται ὅλα τὰ πάντα κάτου.

Στίχ. 39-40

Κι' ὁ ἥλιος μεσουρανῆς ἀνάβρυζε λαμπράδες,
Καὶ τοῦ γελοῦσαν τὰ βουνά, τὰ πέλαγα, ἡ πεδιάδες.

Στίχ. 43

Κ' ἐκύτταα, κ' ἔκλαια, κι' ἅπλωνα τὰ χέρια μὲ καμάρι.

Κι' ἁπλώνω κλειῶντας θλιβερὰ τὰ χέρια μὲ καμάρι.

Στίχ. 46

'Εδῶ ἤθελε κατ' ἀρχὰς ὁ ποιητὴς νὰ προσθέσῃ·

—Ἦταν ἐντύπωση ἀνεκδιήγητη, ὁποίαν κἀνεὶς ἴσως δὲν ἐδοκίμασε, εἰμὴ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅταν ἐπρωτοανάπνευσε, καὶ ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, καὶ ἡ θάλασσα πλασμένα γι' αὐτόν, ἀκόμη εἰς ὅλη τους τὴν τελειότητα, ἀναγαλλιάζανε μέσα εἰς τὴν ψυχή του,—

Γλυκειὰ ζωή, ποῦ τὸ πουλὶ μισοπλασμένο ἀκόμα
Εἶχε προτήτερα αἰσθανθῇ μὲ τὸν κηλαϊδισμό του,
Καὶ τὸν ἀέρα ἐχτύπουνε μὲ τὸ ζεστὸ φτερό του·
Κι' ὁ ἀέρας ὁ ἀμόλυντος, τὸ δένδρο ποῦ 'χε ἀνθίσει,
Τὸ 'καρτεροῦσαν ν' ἀνεβῇ νὰ πρωτοκηλαϊδήσῃ,—

Ἕως ὁποῦ εἰς τὴ μέθη τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδιᾶς του, τὸν ἔπιασε, σύμβολο τοῦ θανάτου, ὁ ὕπνος, ὅθεν αὐτὸς ἔμελλ' ἔπειτα νὰ ξυπνήσῃ καὶ νὰ εὑρεθῇ σιμά του.

Τῆς ὀμμορφιᾶς βασίλισσα καὶ νὰ γενῇ δική του.

Στίχ. 59, 60

Ἔφθασα τέλος 'ς τὸ γυαλὸ τὴν ἀῤῥαβωνιασμένη,
Σφίγγω την μέσ' 'ς τὴν ἀγκαλιά, κ' ἤτανε πεθαμένη;

Πολυλᾶς

(59) Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματος τὸ *Μεσολόγγι* ἤτοι *οἱ Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι* ἀνήκουν εἰς τρία διαφορετικὰ Σχεδιάσματα. Τὸ ἀρχαιότερο, ἦταν, ὡς φαίνεται, συνθεμένο εἰς εἶδος προφητικοῦ θρήνου εἰς ποίημα τοῦ Μεσολογγιοῦ καὶ λυρικὸ εἰς τὸ σχῆμα τὸ δεύτερο, περιεκτικώτερο σύνθεμα καὶ ἐπικό, εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζοντο τὰ παθήματα τῶν γενναίων ἀγωνιστάδων εἰς ταὶς ὑστερναὶς ἡμέραις τῆς πολιορκίας ἕως ποῦ ἔκαμαν τὸ φιουροῦσι, τὸ τρίτο ξανάπλασμα τοῦ δευτέρου καὶ εἰς τὸ μέτρο καὶ εἰς τὴ μορφή. Εἰς τὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν ἔδωσα εἰς τὰ ἀποσπάσματα τοῦ κάθε Σχεδιάσματος, ἀκολούθησα τὴν ἱστορικὴ συνέχεια, ὁποῦ αὐτὴ εἶναι φανερή. Διάφοραις μελέταις εἰς τὸ ποίημα περιέχουν τὰ χειρόγραφα, τοὺς στοχασμοὺς τούτους, εἰς τὴν ἰταλικὴ γλῶσσα γραμμένους, ἀναγκάσθηκα νὰ μεταφράσω καὶ νὰ τοὺς προτάξω, ὡς εἰσαγωγή, εἰς τὰ τρία Σχεδιάσματα, διὰ λόγους, πρῶτον, ὅτι τὰ νοήματα καθ' ἑαυτὰ εἶναι ἀξιόλογα· δεύτερον, ὅτι αὐτὰ εἶναι ὡσὰν ψυχὴ ἑνὸς πλάσματος, τοῦ ὁποίου δὲν σώζονται εἰμὴ κάποια μέλη ἀτελειοποίητα.

Εἶναι ὁμοίως μεταφρασμένη ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ὅσα ἄλλα πεζὰ ἀπαντῶνται εἰς τὰ Σχεδιάσματα Β' καὶ Γ'.

Πολυλᾶς

(60) Ἄλλη ἐπιγραφὴ τὴν ὁποίαν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ βάλῃ εἰς τὸ ποιημα.

Πολυλᾶς

(61) Ἁρπάζεται ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸ πνεῦμα μέσα εἰς τὸ πολιορκούμενο Μεσολόγγι.

Πολυλᾶς

(62) Δηλαδή, τὸ Μεσολόγγι—Τὰ λόγια, ὁποῦ συμπληρώνουν τὴν ἔννοια τῶν στίχων, τὰ ἔχω ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ.

Πολυλᾶς

(63) Ἀπὸ τὰ ἰδιόγραφα δὲν εἶναι φανερά, τοῦτο τὸ κομμάτι καὶ τὰ ἑξῆς τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὸ ᾆσμα τῆς γυναικός· ἀλλὰ

μοῦ φαίνεται, ὅτι τὸ 4 ἀπόσω, εἰς τὰ ὁποῖο προεικονίζεται τὸ ποίημα τοῦ Μεσολογγιοῦ ἁρμόζει εἰς τὴ θεόπνευτη ψάλτρα.

Πολυλᾶς

(64) Διὰ νὰ ἐννοήσῃς τούτη τὴ στροφή, ἰδ. τοῦ Β′ Σχεδιάσματος τὸ 3 ἀπόσπασμα.

Πολυλᾶς

ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΟΣ

Ἀπόσπ. 1

Στίχ. 3 Βαστῶντας τὴ λύρα
» 3, 4 Καὶ μῶκρουζ' ἡ λύρα
Ἡ δίκαιη 'ς τὸν ὦμο·

Ἀπόσπ. 2

Στίχ. 2 Σουλιώτης καὶ κλαίει·

Ἀπόσπ. 3

Στίχ. 1—4. Χαμένη γροικᾶνε
'Σ τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα
Μιὰν ἄλλη, σὰν νᾆναι
Τ' ἀντίλαλου πέρα.
Στίχ. 1, 2 Σκληρὰ περιπαίζει
'Σ τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀέρα
Στίχ. 3. 4 Ἡ ἀπάνθρωπη μοιάζει
Τ' ἀντίλαλου πέρα.

ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΟΣ

Ἀπόσπ. 1

Στίχ. 2 Ἐκάθισε, ἐκηλάϊδισε γλυκόφωνο πουλάκι,
Ἡ μαύρη μάννα τὸ φθονεῖ πῶς ηὗρ' ἕνα σπειράκι.

Ἦρθε, ἐκηλάϊδισε γλυκὰ πουλὶ 'ποῦ ταξειδεύει,
Ηὗρε σπειρὶ κ' ἐπῆρέ το, κ' ἡ μάννα τὸ ζηλεύει.

«Μόνε ξανοίγω καὶ φθονῶ πουλὶ 'ς τὸ πέταμά του,
Καὶ 'ς τὸ σπειράκι 'πῶβρηκε, καὶ 'ς τὴ γλυκειὰ χαρά του.»

—

«Πολὺν καιρὸ τὸ βάσταξα μέσ' 's τὴν ἔρμη ἀγκάλη,
«Κ' ἐφθένεσα μικρὸ πουλί, ποὖβρε σπειρὶ κ' ἐλάλει.
Στίχ. 5. 6. Καὶ τὸ τουφέκι τὸ πιστὸ σηκώνει μ' ἀργὸ χέρι·
«Ἔρμο! σὺ μῶγεινες βαρύ· ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ ξέρει.»

—

» 5. «Ἑρμιᾶς σπαθὶ καὶ σκοτεινιᾶς, σὰν τί ἔχω 'ς τὸ χέρι;»

Εἰς ἀρχαιότερο χειρόγραφο, κατόπι τοῦ 6 στίχου ἀκολουθοῦν οἱ ἑξῆς·

Σάλπιγγα, ἰδού, χωρὶς πνοὴ αὐτοὺς τοὺς ἤσκιους κράζει·(α)
Κινοῦντ' ἀνάκατα κι' ἀκοῦν μιὰν ἄλλη ποῦ τῆς μοιάζει.
Γέλιο σφοδρὸ τὸ τούρκικο στράτευμα συνεπαίρνει,
Κ' ἡ ἀναγελάστρα σάλπιγγα τρόμου λαλιὰ ξεσέρνει.

Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ στίχοι δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ ἀρχικὸ σχέδιο τοῦ 3 Ἀποσπ. δὲν τοὺς ἔθεσα εἰς τὸ κείμενο.

Ἀπόσπ. 2.

Στίχ. 6-9. Καὶ μέσ' 's τῆς λίμνης τὰ νερά, μὲ πόθο καὶ μ' ἀσποῦδα,
Ἔπαιξε μὲ τὸν ἤσκιο της βωδάτη πεταλοῦδα,
Ὁποῦ ἐξενύχτησε ὄμμορφα μέσα 's τὸν ἄγριο κρίνο·
Καὶ τὸ σκουλῆκι βρίσκεται 's ὥρα γλυκειὰ καὶ κεῖνο.
» 7, 8. Ἐκεῖ 'χε μὲ τὸν ἤσκιο της ἡ λεφτερίδα . .
Ὅλ' ἀγριόκρινου βωδιαίς, ὅπ' εἶχε ξενυχτήσει,
» 10. Ὄνειρο μὲ τὰ μάγια του, παντοῦ ὀμμορφιὰ καὶ χάρη,
12. Σὲ χίλιες βρύσες χύνεται, σὲ χίλιαις γλώσσαις κραίνει·

(α). Ἄλλως. Χαμένη σάλπιγγα, τί θὲς κι' αὐτοὺς τοὺς ἤσκιους κράζεις;
Καὶ σὺ τί θὲς ἀντίπερα, ποῦ σὰν ἠχὼ τῆς μοιάζεις;
Σώπαινε, σάλπιγγα ὀκνηρή, π' αὐτοὺς τοὺς ἤσκιους κράζεις
Καὶ σύ, σκληρή, π' ἀντίπερα ὡσὰν ἠχὼ τῆς μοιάζεις.

—

Ἀνακατώνονται, κινοῦν, ἀργοί, συλλογισμένοι
Ποῦ σάλπιγγα τοὺς ἔκραξε λεπτή, μικρή, χαμένη.
Καὶ γροικοῦν πέρ' ἀντίπερα μίαν ἄλλη, ποῦ τῆς μοιάζει.

Μὲ χίλιαις βρύσες χύνεται, μὲ χίλια μάγια δένει.

Κι' ὅμοια 'ς τ' ἀνθρώπου τὴν ψυχὴ ἡ φύση κατεβαίνει.

Ἡ φύσις
Πηγάζει ἀπὸ πολλαὶς πηγαὶς μὲ ὅλα της τὰ μάγια.

Ἀπόσπ. 3.

Σήκω, καλή μου σάλπιγγα! καὶ βρόντα χέρι χέρι·
Ἐδῶνε κόραις ἄβγαλταις, κι' ἄπραγοι νέοι καὶ γέροι.»
Χαμένη, ἀλλοίμονον! κι' ὀκνὴ τὴ σάλπιγγα γροικάει.
Ἀλλὰ πῶς φθάνει ἀντίπερα καὶ τὴν ἠχὼ ξυπνάει;
Γέλιο 'ς τὸ σκόρπιο στράτευμα τ' ἐχθροῦ γεννοβολιέται,
Κ' ἡ ἀναγελάστρα σάλπιγγα μεσουρανῆς πετιέται·
Κ' ἐλεύθερη, χαρούμενη, γύρου βαρεῖ, καὶ πέρα
Ἠχοποντεῖ 'ς τὸν ἄπειρο καὶ καθαρὸν ἀέρα·
Καὶ τέλος πάντων μακρυνὴ σέρνει λαλιά, σὰν ἄστρο,
Μίσους λαλιά, τρόμου λαλιά, ρητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

Ἄλλως.

Στίχ. 1, 2. «Σάλπιγγα, βάρει γλήγορα . . . .
Τὰ μάγια κόψ' τοῦ τραγουδιοῦ, μὴ κόψουν τὴν ἀντρεία.»
» 5. Γέλιο 'ς τ' ἐχθροῦ τὸ στράτευμα σφοδρὸ γεννοβολιέται.

Ἄσβεστο γέλιο ς' τὸ πλατὺ στρατόπεδο γροικιέται,
Στ. 7, 8. Καὶ βαρεῖ γύρου ἐλεύθερα τὸν καθαρὸν ἀέρα,
Μ' ἠχοὺς πολλούς, πολλῶ 'λογιῶ', κι' ὥρα πολλὴ καὶ πέρα.

» 7, 8. Κ' ἐλεύθερη, καὶ πρόσχαρη, γύρου βαρεῖ, καὶ πέρα
Τρεμάμενε κόσμος ἠχοὶ τὸν ξάστερον ἀέρα.

» 8. Πλημμύρα ἠχοὶ τρικύμισαν τὸν ξάστερον ἀέρα.
Λογιῶν ἠχοὶ πλημμύρισαν τὸν ξάστερον ἀέρα.

Κόσμος ἠχοὶ 'ς τὸν καθαρό, 'ς τὸν ἄπειρον ἀέρα.
» 9. Τέλος βαρεῖ τρόμου λαλιὰ καὶ χύνεται, σὰν ἄστρο,

Κ' ἔξαφνα τέλος μακρυνὴ λαλιά, σύρε, σὰν ἄστρο,

Τοῦ μάκρου τέλος ἡ σκληρὴ σέρνει λαλιά, σὰν τ' ἄστρο,

Τρόμου ψηλὴ χύνει λαλιά, καὶ βγάν' ἠχοὺς πολληώρα.
Στ. 9,10. Χύνει κλαγγὴ χαρούμενη μακρυὰ παντοῦ, σὰν ἄστρο,
Τέλος βαρεῖ τρέμου λαλιὰ ρητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

» 10. Κ' ἠχοβολάει βροντέφωνα κατὰ τὸ μαῦρο κάστρο.

Κ' ἠχολογάει βροντόφωνα κατὰ τὸ μαῦρο κάστρο.
Ἴδ. ταὶς παραλλαγαὶς τοῦ Ι. Ἀποσπ.

Ἀπόσπ. 5.

» 2. Πολλὰ μερόνυχτ' ἔσκιρταν τὰ πέλαγα κ' οἱ βράχοι.
3. Ἀπὸ τὸ βγάλσιμο τοῦ ἡλιοῦ 'ς τὰ κύματα ἀναμμένα.
Στ. 5. Καὶ τὰ νησάκια ὁλόγυρα παρακαλοῦν καὶ τρέμουν.
» 5,8. «Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, σπαθὶ Τουρκιᾶς μολύβι,
Πέλαγο μέγα βράζ' ὁ ἐχθρὸς πρὸς τὸ φτωχὸ καλύβι».
Ἀπάνου ς' τὸ κατάστρωμα οἱ καλοὶ ναύταις λένε,
Καὶ τὰ νησάκια ὁλόγυρα παρακαλοῦν, καὶ κλαῖνε.
» 7,8. Τουρκιὰ μὲ δύναμι Ἀραπιά, μὲ νοῦ Ἰταλοὶ καὶ Γάλλοι,
Σ' ἔζωσ' ὁ ἐχθρός, σὰ πέλαγο μὲ δίχως ἀκρογιάλι.

Τουρκαραπιὰ μὲ δύναμι κτλ.

Ἄλογ' Ἀράπη Γάλλου νοῦς Τούρκου ὁδηγᾷ μολύβι.

Ἀπόσπασ. 6.

» 5. Φωνὴ π'α Ὁ δρέμος σου ἔμμορφος καὶ λούλουδα σπαρμένος.

Περβόλι ὁ δρόμος ποῦ πατεῖς, κι' ὁ ἥλιος μαγεμένος.

Ὁ δρόμος μοσχοβολητός, κι' ὁ ἥλιος μαγεμένος·
» 6. Στέκει 'ς τὸ χῶμα ποῦ πατεῖς, ὁ ἥλιος λατρεμένος·
» 8. Ἄκου! στερηαίς, νησιὰ τῆς γῆς, ἠχοῦν μὲ τ' ὄνομά σου.

» 10. Ἡ ἀγκάλη μ' ἐλαχτάριζε κτλ.
» 14. Τῆς δόξας ὄνειρο χρυσό, τί θές με καὶ σὺ τώρα:
» 22. Σὲ πολλοὺς λύκους μὲ πολὺ μῖσος, θρεφή, καὶ λύσσα

Παιγνίδι τό, ποῦ στάθη με, τεράστιο τό, ποῦ μένει.
Οἱ ἐχθροὶ χορτάτοι κι' ἄξιοι, πολλοὶ καὶ θυμωμένοι.

'Απόσπασ. 7.

Στ. 1,2. Κρυφὴ χαρὰ σὲ πλάκωσε, μοῦ λέει τὸ πρόσωπό σου,
Γιὰ νὰ τὴ ξεμυστηρευθῇς 'ς τὸν ἀδελφοποιτό σου,
» 1,2. Βίγλα, ποῦ ἀπόψε ἐβίγλιζες. . . . .
Κάτσε, καὶ τ' ἀδελφοποιτοῦ γλυκὰ ξεμυστηρέψου.
» 1. Βίγλα, γιὰ πὲς τί ἐστάθηκε ἀπόψε παλληκάρι.
» 2. Γιὰ κάθισ', ἀδελφοποιτέ, καὶ ξεμυστήρεψέ μου.
» 13. 'Εσπούδαξα 'ς τὴ γνώμη του 'ς τὴν ὑπνοφαντασιά τους.
» » Τὸ ποὖχε ὁ νοῦς τους τὸ σκοπὸ 'ς τὴν ὑπνοφαντασιά τους.
» 17. Νὰ τὄχω γκόλφι καὶ σταυρὸ καὶ μέσα 'ς τὸ μνημοῦρι.
Γιὰ δὲν ἐμίλησε ποτὲ τοῦ τάφου ἡ πέτρα. .

'Απόσπ. 8

» 7. Μάννα τρανὴ παλληκαριῶν, καὶ κάμε τη δική σου.

'Απόσπ. 9

» 18. Κ' ὑψώναν 'ς τὸ χαμόγελο τὴν ὄψη τὴ φθαρμένη.

'Απόσπ. 16

Ἄχ! γιατὶ μοὖρθ' ὁ νειὸς μπροστὰ μὲ τὴ θεϊκιὰ θωριά του,
Κ' ἔπαιξε μὲ τὸ φῶς τοὐήλιοῦ, κι' αὐτὸς μὲ τὰ μαλλιά του!

'Απόσπ. 22

» 1. Χάσμα σεισμοῦ ποῦ βγάγν' ἀνθοὺς, καὶ τρέμουν 'ς τὸν ἀέρα.

'Απόσπ. 23

Στ. 1. 'Εχρυφανάβρυζε βαθυὰ κ' ἐγιόμιζε τὴ Χτίση.

Τρίσβαθο ἐκρυφανάβρυζε κ' ἐπότιζε τὴ Χτίση.

Κρυφαναβρύζει τρίσβαθο καὶ πλημμυρίζ' ἡ Χτίση

Κρυφαναβρυζει τρίσβαθο κ' ἐχόρταινε τὴ Χτίση.

'Απόσπ. 24

Τοῦτοι οἱ δύο στίχοι ἀνήκουν εἰς τοῦτο τὸ ποίημα καθὼς τοὺς ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή· ὁ δεύτερος εὑρίσκεται εἰς τὸ 'Αποσπ. *Ὁ Κρητικὸς* 20, Στ. 50. Ὁ πρῶτος δὲν σῴζεται εἰς τὰ χειρόγραφα.

'Απόσπ. 30

Τοῦ πόνου ἐστρέψαν ἡ πηγαὶς ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια,
Καὶ μέσα πάλι ἐγύρισε ψυχὴ καὶ καλοκάρδια,

'Απόσπ. 37

'Απὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ.

'Οποῦ 'ν' ἐρμιά, καὶ σκοτεινιά, καὶ κατοικιὰ τοῦ Χάρου·

'Απόσπ. 38

Εἰς τὰ χειρόγραφα·

Κ' ἐδέχθη κόκκαλο πολὺ κτλ.

'Επροτίμησα τὴ γραφὴ τοῦ κειμένου, τὴν ὁποίαν ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή.

ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΟΣ

'Απόσπ. 1

Στίχ. 3. Λογισμὲς κ' ἔργο κ' ὄνειρο, κτλ·

ἔχει τὸ μόνο χειρόγραφο, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται τούτου τοῦ ἀποσπάσματος. 'Επροτίμησα νὰ θέσω εἰς τὸ κείμενο τὸ στίχο ὡς τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ γραφὴ μοῦ φαίνεται σαφέστερη.

'Απόσπ. 1

Στίχ. 6. Τὸ πέλαο ξάφνου μακρυὰ μογκοβολᾷ καὶ σειέται.
» 7. Ἄχ! τ' ἄλογο τῆς 'Αραπιᾶς καλὰ χαλινωμένο,
Καὶ μὲ τοῦ Τούρκου τ' ἄρματα νοῦς 'Ιταλοῦ καὶ Γάλλου·
» 9. Σὲ λίγο μένουν ἄφραχτα τὰ λίγα στήθια πῶχει.
» 10. 'Ακοίμητή 'σαι ποῦ ποτέ, βροτή, δὲν ἡσυχάζεις;
» 13. Καὶ δέχεται μὲ λιβανιαίς κτλ.
» 15,16. Τὸ μῖσος ὅμως ἔβγαλε τὴν ἔχθρα τῆς ψυχῆς του·
«Ψαροῦ, τὸ δίχτυ, π' ἄφησες, νὰ πᾶς ἀλλοῦ νὰ ρίξῃς.»

Κι' ὁ φθόνος εἶδε, κι' ἔρριξε τῆς ἀδικιᾶς τὸ μῖσος.
«Καλά 'καμες, περήφανη, 'ς ἐσὲ νὰ στέρξ' ὁ κόσμος·
Νὰ ἰδῇ τὸ δίχτυ, π' ἄφησες, πῶς πᾶς ἀλλοῦ νὰ ρίξῃς.»

Κ' ὁ φθόνος ἐσαΐττεψε τὴν ἀδικιὰ τοῦ μίσους·
«Δίχτυ, ψαροῦ περήφανη, νὰ πᾶς ἀλλοῦ νὰ ρίξῃς.»

'Απόσπ. 2 δίς

Στίχ. 4, 5. Ἡ γραφὴ τοῦ κειμένου εἶναι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ· εἰς τὰ χειρόγραφα.

Ψαρᾶς μακρυά,'π' ἀπίθωσε 'ς τ' ἀγκίστρι τὴ ζωή του,
Τ' ἀστόχησε τρισεύγενα, κ' ἐφώναξε σκωμένος·

'Απόσπ. 3 – 4

. . . . τὰ παλληκάρια
'Σ τὸν ἥσκιο τῆς ἀπείραχτης καὶ . . . σημαίας.
Καὶ μ' ὅλα τ' ἄρματα βροντοῦν τυφλὰ τοῦ κόπου χάμου(α)
Κ' εὐφραίνονται τὰ μάτια τους, κ' εὐτύχησαν κυττῶντας

Ταὶς κερασιαὶς νὰ τραγουδοῦν, καὶ τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν.

'Απόσπ. 4.

Στίχ. 3. 'Αλλ' ἥλιος μέγας κι' ἄσβεστος, αἰθέρας κοσμοφόρος
'Αλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀμέτρητος αἰθέρας κτλ.
'Αλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀκλόνιστος κτλ.
'Αλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀτάραχος κτλ.

Στοίχ. 6, 7. Ποῦ μουρμουρίζει, καὶ μιλεῖ, καὶ τὸ σταυρὸ τεντώνει
'Σ τὸν ὄμμορφο κι' ἀτάραχον ἐλευθεριᾶς ἀέρα.

7. 'Σ ταὶς ὄμμορφαις, κ' ἐλεύθεραις, κ' εὐτυχισμέναις αὔραις.
8. Κι' ὁ Οὐρανὸς τὴ βλέπουνε, κ' ἡ γῆ τὴ χαιρετοῦσε.
» 9, 10 . . . ἀνθρώπινη μιλιά, καὶ σὲ στεφάνι πλέκει
Τὰ πλούσια καὶ τρισεύγενα τοῦ πόθου λουλουδάκια.
. . . . . ἡ πρόθυμη γλυκειὰ φωνὴ σὲ κράζει,
Σκορπῶντας τὰ τρισεύγενα τ'ς ἀγάπης λουλουδάκια.

'Απόσπ. 5.

» 11. 'Ανίκητή σαι κι' ὄμμορφη καὶ σεβαστή, κι' ἁγία.

Στίχ. 3-5. Τοὺς ἔδωσα εἰς τὸ κείμενον καθὼς τοὺς ἄκουσα συχνὰ ἀπὸ τὸν ποιητή. Εἰς τὰ χειρόγραφα εὑρίσκονται μόνον οἱ ἑξῆς·

(α) Ἄλλως. Καὶ χάμου μ' ὅλα τ' ἄρματα βροντοῦν τυφλὰ τοῦ κόπου.

Γέρνεις,παιδάκι, 'ς τὴ μπασιά, καὶ στέρνεις τὰ φωνή σου·
Γροικῶ σε, γλάρε, ποῦ ξερνᾷς φλούντσια στρειδιοῦ 'ς τὸ βράχο·
Δουλειά χεις, γδυμνοσάλιγκα, καὶ βλέπω τοὺς ἀφρούς σου·

Ξερνῶντας τὰ φλουντσόστρειδα, γλάρε, βαρεῖς τὸ βράχο.

Γλάρε, στρειδόφλουντσα ξερνᾷς, πολὺν ἀφρό, σαλίγκι.

Στίχ. 4. Ὁ στίχος δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴ σειρά, ὅμως ἀλλοῦ καὶ εἰς ἄλλη μορφή.

Κατακαμπῆς ὁ κυνηγὸς λαγῷδε νὰ καπνίζῃ
Μακρυὰ λαγῷδε ὁ κυνηγὸς κατακαμπῆς ν'ἀχνίζῃ.

Στίχ. 6-9. Τώρα μὲ τὴν πανάγρια θωριὰ ταπεινωμένη
Κυττᾷ καὶ σφίγγει τὸ σπαθὶ 'ς τὸ λαβωμένο στῆθος,
Ποῦ μέσ' ἀγροίκα τὴν ψυχὴ μεγάλη καὶ τὴ θλῖψι.

Καὶ τώρα
Πάλε βαρῶντας μὲ τὸ νοῦ κατὰ τὸ φῶς, καὶ πάλε
Κυττῶντας, καὶ τ' ἀράθυμο πάτημ' ἀργοπορῶντας,
Καταπλακώνει τὸ σπαθὶ 'ς τὸ λαβωμένο στῆθος,
Π' ἀγροίκα μέσα τὴν καρδιὰ μεγάλη καὶ τὴ θλῖψι.

» 7,8. Κατὰ τὸ κάστρο τὸ μικρό, καὶ μὲ τὰ δυό του χέρια
Σφίγγει σφιχτὰ τὴ σπάθη του κτλ.

Ἀπόσπ. 6

Στίχ. 1-4. Ἔτσι τοὺς ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή· τὰ χειρόγραφα ἔχουν·

Ὁ Ἔρωτας ἐχόρεψε μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,
Κ' ἡ φύσις ὅλη βρίσκεται μέσ' 'ς τὴ γλυκειά της ὥρα.
Εἰς τ' οὐρανοῦ τὴν πλατωσιά, καὶ 'ς τὰ κρυφὰ τοῦ βάτου.
Ἀνάκουστοι κηλαϊδισμοὶ καὶ λιποθυμισμένοι.

Στίχ. 3-4 Ἐς τοῦ ροδισμένου...μέσ' 'ς τὸν πυκνὸ κρυψιῶνα
Ἀνάκουστοι κηλαϊδισμοὶ καὶ λιγοθυμισμένοι.
Καὶ φέρνουν οἱ ἀέριδες, χορτάτοι νερατζάνθη,
Ἀνάκουστους κηλαϊδισμοὺς καὶ λιποθυμισμένους.

Σὲ γῆ, σὲ κῦμα, σὲ γιαλό,
Μὲ ρόδο, μὲ γιοφύλλι,
(Πόδι, Κύρ' Ἔρωτα, χρυσό)
Τώρα ποῦ ἔστησε χορὸ
Μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη,
'Σ τὴ φράχτη μέσ' 'ς τὴ φουντωτή,
Χαριτωμένη τώρα,
Ὁποῦ δροσιαῖς καὶ μόσχους κλεῖ,
Κ' ἡ φύσις ηὖρε τὴν καλὴ
Καὶ τὴ γλυκειά της ὥρα.
Δροσιαῖς καὶ μόσχους κλεῖ κι' αὐτὸς
Ὁ βάτος φουντωμένος,
Καὶ μέσ' ἀκούστηκε γλυκὸς
Ἀνάκουστος κηλαϊδισμός,
Καὶ λιποθυμισμένος.

Στίχ. 5-9. Ἐνῷ 'ξουθ' ὡραιότατα νερὰ χαριτωμένα
Πέφτουνε μέσ' 'ς τὴν ἄβυσσο . . . .
Καὶ χαίρονται τὸ μόσχο της καὶ δίνουν τὴ δροσιά τους.
Μὄλα τὰ πλουσιοπάροχα καλὰ τῆς νερομάννας·
Καὶ τὰ νερὰ σπουδάζουνε καὶ κάνουν σὰν ἀηδόνια·

Στίχ. 7. Καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο της γιὰ τὴ δροσιὰ π' ἀφίνουν.

Εἰς χωριστὸ χειρόγραφο εὑρίσκονται οἱ ἑξῆς δύο στίχοι·

»11-14 Ἀλλὰ 'ς τῆς λίμνης το νερὸ π' ἀσάλευτό ναι κι' ἄσπρο,
Ἀσάλευτ' ὅπου κι' ἂν ἰδῇς, καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
Μὲ μικρὸν ἥσκιον ἔπαιξε χρυσῆ πεταλουδοῦλα,
Ποῦ βώδισε τὸν ὕπνο της μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο.

» 14. Ποῦ πέρασεν εὐωδικιὰ νύχτα 'ς τον ἄγριο κρίνο.
Ὁποὖχε 'ς τ' ἀγριόκρινου τοὺς μόσχους 'ξενυχτήσει.

Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ποιητῆ·

Ποῦ μέσα 'ς τὸν ἀγριόκρινο γλυκά 'χε ξενυχτήσει.

Ἡ ἀρχαιότερη μορφὴ τῶν στίχ. 11-14, εἰς τοῦτο τὸ Γ' Σχεδίασμα, ἦταν·

Λευκὸ βουνάκι πρόβατα, ποῦ σειέται καὶ βελάζει,
Καὶ μέσ' 'ς τῆς λίμνης τὰ νερὰ στρωτά, γλυκά, καθάρια(α)
Ἔπαιξε μὲ τὸν ὕπνο της μέσα 'ς τὸν ἄγριο κρίνο.

Στίχ. 15. Γιὰ πές, ἀλαφροΐσκιωτε, 'ς τὴ λίμνη ἀπόψε τί δες.

Ἐσύ 'σκιον ἔχεις ἀλαφρό, καὶ πὲς ἀπόψε τί δες.

19. 'Σ τὴ λίμνη κλεῖ κἄτι λευκὸ διπλῶντας τὸ φεγγάρι.

Κἄτι λευκὸ κι' ἀτάραχο τυλίζει τὸ φεγγάρι.

19-21. 'Εκεῖ ποῦ ἡ λίμνη φούσκωσε 'ς τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
Συχνὰ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ κἄτι λευκὸ τυλίζει,
Κ' ἐβγῆκε κόρη θεϊκιὰ καὶ φεγγαροντυμένη.

Σὲ κἄτι ἀπάνου ἀτάραχο, π' ἀσπρίζει μέσ' 'ς τὴ λίμνη,
'Εσυχνανακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι,
Κ' ὄμμορφη βγαίνει κορασιὰ ὁλόλαμπρη 'ς τὸ φῶς του.

Κ' ὄμμορφη βγαίνει κορασιὰ στημένη μέσ' 'ς τὸ φῶς του.

'Απόσπ. 7

'Αγαπημένα σὲ καλεῖ, δροσάτα σὲ χαϊδεύει,
Γλυκὸς ἀέρας καθαρός, μοσχοβολιαὶς χορτάτος,
Κι' ἀνάκουστους κηλαϊδισμούς, καὶ λιποθυμισμένους.

Γλυκὰ χαϊδεύει δροσερὸς τῆς εὐωδιᾶς ἀέρας
Μ' ἀνάκουστους κηλαϊδισμοὺς καὶ λιποθυμισμένους.

Καλεῖς, χρυσὲ τῆς εὐωδιᾶς, τῆς ὀμμορφιᾶς, ἀέρα.

Μὴ μὲ χαϊδεύῃς, δροσερὲ τῆς ὀμμορφιᾶς ἀέρα.

'Απόσπ. 8

Στίχ. 1 Φτερά' χετε, π' ἀνέγγιαγα παντοῦ πετοῦν 'Αγγέλοι.
» 1-6. Παντοῦ πετοῦν κ' εἶν' ἄφθαρτα, 'Αγγέλοι, τὰ φτερά σας·
'Σ τ' ὄνομ' Αὐτοῦ, ποῦ τἄπλασε, τ' ἀγγειὸ τ' 'ς ἐρμιᾶς τὰ θέλει.
'Ιδού, μ' ἀσποῦδα τὰ φορῶ, μ' ἀλαφάρια τὰ σφίγγω,

(α) Ἄλλως. 'Σ τῆς ἔρμης λίμνης τὰ νερὰ ὁλόστρωτα καθάρια

Νὰ τἄχω δῶ, καὶ νὰ τὰ κλειῶ, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα,
Ἐδῶ ποῦ τρέχουνε γιὰ μὲ γλυκειᾶς ἀγάπης βρύσες.
Στ. 3, 4. Καὶ ἀμέσως τὰ σφυροκοπῶ 'ς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα,
Χωρὶς φιλί, χαιρετισμό, χωρὶς ματιὰ νὰ δώσω.

Ὄχι φιλί, χαιρετισμό, μήτε ματιὰ νὰ δώσω.
» 9. Παρηγοριὰ καλαὶς πνοαίς, ψυχὴ τῆς ἔρμης νύχτας.

Γλυκαῖς πνοαὶς πορηγοριὰ κτλ.
Ἔσπρωξ· ἀπέψε κατὰ σᾶς τὰ χέρια ποῦ χαν θέρμη·
Παρηγοριὰ καλαὶς πνοαὶς 'ς τὴ μαύρη νύχτα κ' ἔρμη.
Στίχ. 11-13. Τὸ στραβὸ φεσι 'ς τὸ χορὸ τ' ἄνθια 'ς τ' αὐτὶ στολίζει,
Στοχαστικὰ τὰ μάτια του τριγύρου δὲν κυττάζουν,
Καὶ δείχνουν τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὸν ἀπάνου κόσμο.
Ἄχ! 'ς τὴ θωριά του 'ν' ὄμμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο.
Στίχ. 12, 13. Βάνουν ἀγάπη 'ς τὰ ψηλὰ τὰ μάτια κ' ἡ θωριά του,
Κ' ἀπάνου της εἶν' ὄμμορφο τὸ φῶς καὶ μαγεμένο.

Τὰ μάτια χύνουν ἔρωτα κατὰ τὸν ἄνου κόσμο,
Ὁποῦ τὸν ἀλαφρόδενε 'ς τὴ γῆ μὲ τὸ χορό του,
Καὶ 'ς τὴ θωριά του κτλ.

Δέν' ἐλαφρὰ τὸν οὐρανὸ 'ς τὴ γῆ μὲ τὸ χορό του.

'Απόσπ. 10

Στίχ. 4. Ποῦπε μὲ θεῖο χαμόγελο ὅπ' ἔσταξε ἕνα δάκρυ·
» 9. 'Σ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχαναστημένο.
'Σ τὸ περιβόλι τῆς ψυχῆς τὸ μοσχοβολισμένο.

'Απόσπ. 11

Τοῦτο τὸ ἀπόσπ. τὸ ἔχω ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ.

'Απόσπ. 12

Στίχ. 2, 4. Τοῦ κειμένου ἡ γραφὴ εἶναι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ. Τὰ χειρόγραφα ἔχουν·

Γύρου 'ς τὴ φλέγα, π' ἄναψαν καὶ τὴν ἐτριγυρίσαν,
Κυττάζουν δίχως κίνημα, κυττάζουν δίχως δάκρυ,
Τ' ἀγαπημένα πράμματα καὶ τὰ σεμνὰ κρεββάτια.

Στίχ. 2,3. Καὶ μέσ 'ς τὴ φλέγα π' ἄναψαν μὲ τὰ δικά τους χέρια,
Κυττάζαν δίχως κίνημα, κυττάζαν δίχως δάκρυ,
Στίχ. 4 'Ακίνηταις, ἀδάκρυταις, κυττῶντας, μελετῶντας.
Κυττῶντας μέσ' ἀκίνηταις, ἀδάκρυταις κυττῶντας.

'Αποσπ. 13-14

Τοῦτα τὰ δύο 'Αποσπ. τἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή. Εἰς τὰ χειρόγραφα δὲν εὑρίσκεται εἰμὴ ὁ γ' στίχ. τοῦ 13 'Αποσπ.—Ἴδ. καὶ τοῦ 2 'Αποσπ. στίχ. δ'.

'Αποσπ. 15

Τ' ὄρος βαρεῖ κατάρραχα σκιῶν τὰ νέφη ὁ ἥλιος
Κ' φανερὰ δὲν γίνονται τὰ σπίτια μέσ 'ς τὴ χλόη.

Πολυλᾶς

(66) Καὶ 'ς τὸ χέρι στεφάνι κρατεῖ

Παλαμᾶς

(67) Ὁ ποιητὴς εἶχε σχεδιάσει ἕνα ποίημα, ὅπου ἔμπαινε ὁ ἀνατολικὸς πόλεμος καὶ ἡ ἐπανάσταση τῆς Ἠπείρου. 'Απὸ αὐτὸ μένουν οἱ δύο στίχοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ ἐπίγραμμα καὶ ὁ ἑξῆς:

Ἄχ! ποῦ 'ν' ὁ ὕπνος ὁ γλυκὸς καὶ τ' ὄμμορφ' ὄνειρό του.

'Εφαίνετο εἰς τὰ δάση τῆς Θεσσαλίας ἡ Σκιὰ τοῦ Ἀχιλλέα, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴ ἔλεγε:

Ἡ πρώτη ποῦ σ' ἀγάπησε τοῦ κόσμου φαντασία.

Κ' ἔκοβε κλαδὶ δάφνης· κ' ἐστεφάνουνε τὸν πολεμιστὴ Χατσὴ Πέτρο.

Πολυλᾶς

(68) 'Απὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ:

Ἐγὼ 'μαι πέτρα τοῦ γιαλοῦ, μαύρ' εἶμαι πέτρα κ' ἔρμη.

Εἰς τὸ χειρόγραφο:

Κι' ἂν γέλη ὥρα μοναχά, πλοῦτον δικό σου δίνω.

'Επροτίμησα νὰ θέσω εἰς τὸ κείμενο τὸ στίχο ὅπως τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸν ποιητή. Εἰς τὸ χειρόγραφο εὑρίσκονται καὶ τοῦτοι οἱ δύο στίχοι:

. . . . .δίνει σταυρὸ 'ς τὸ στῆθος
Ποῦ γροικᾷ μέσα τὴ χαρὰ καὶ τὸ φιλὶ τοῦ Πάσχα.

Πολυλᾶς

(69) Εἰς χειρόγραφον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ποιητῆ εἴδομεν οὕτως·

Ἄκου ἕν' ὄνειρο, κυρά μου,
Καὶ τῆς ὀμμορφιᾶς θεά·
Μοῦ ἐφαινότουνε μὲ σένα
ὅπως ἤμουν μιὰ νυχτιά·
Μέσα 'ς ἕνα περιβόλι.

Δε-Βιάζης

(70) Ποῦ νὰ λάμπῃ ἀπό-φτου πάνου
Σὰν τὰ μάτια τῆς θεᾶς.

Δε-Βιάζης

(71) Καὶ σοῦ ἔπεφτα ἀγάλι ἀγάλι

Δε-Βιάζης

(72) Μὲ τὴν ὄψη σου ἀχνὴ

Δε-Βιάζης

(73) Τινὲς προσθέτουν καὶ τὰ ἑξῆς τετράστιχα·

Δὲν κλαίγω τὴ βαρκοῦλα,
Δὲν κλαίγω τὰ πανιά,
Μὸν κλαίγω τὴν Ξανθοῦλα
Ποῦ πάει 'ς τὴν ξενιτειά.
Δὲν κλαίγω τὴ βαρκοῦλα
Μὲ τὰ λευκὰ πανιά,
Μὸν κλαίγω τὴν Ξανθοῦλα
Μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά.

Παραλλαγὴ στ. 2—3 πρώτης στροφῆς.

Τῆς εἶδα ὅταν ἀργὰ
Ἐκίνησε ἡ βαρκοῦλα

Δε-Βιάζης

(74) Παραλλαγαί·

Πές μου, θυμᾶσαι, ἀγάπη μου, τὴν ὄμμορφη παιδοῦλα

. . . .

Καὶ μὲ κορδέλλαις κόκκιναις δεμένα εἶχε τὰ χέρια·
Λουλούδια ἄσπρα, κίτρινα τσῆ βάνανε στολίδια,
Ἄσπρα λουλούδια, κίτρινα ποῦ τἄχε βάλῃ ἡ ἴδια.

. . . .

Μὲ τόση λύπη, ποῦ ἔλεγες τὸ πῶς ἐκεῖ ἔχει μνῆμα

Τὴ μαύρη τὴν ἀπάντησα τὸ χάραμα 'ς τὸ δρόμο,
'Αλλὰ τὴν κόρη τέσσερςι τὴν εἴχανε 'ς τὸν ὦμο.
Σβημμένα ἦσαν τὰ μάτια της, ποῦ φέγγαν σὰν ἀστέρια
Καὶ μὲ κορδέλλαις κόκκιναις δεμένα εἶχε τὰ χέρια
Χυμένα ἦταν 'ς ὅλο της τὸ λείψανο, ποῦ εὐώδα,
Μοσχούλαις, γιούλια καὶ γατσιαίς, τραντάφυλλα καὶ ρόδα.
Ἄ! κατεβάζοντάς τηνε οἱ τέσσεροι ἀπ' τὸ βράχο,
Κανεὶς δὲν τὴν ἀκλούθουνε, παρὰ τἀρνί μονάχο
Μὲ τὸ κουδοῦνι 'ς τὸ λαιμό, τὰ γρέμπαινα ἐπερπάτει
Ν τ ὶ ν ν τ ί ν, ν τ ὶ ν ν τ ὶ ν κουδούνιζε 'ς τὸ νεκρικὸ κρεββάτι.
Ἔσκουζε καὶ ἔκραζε σφικτά, μ π ὲ μ π έ, μ π ὲ μ π ὲ φωνάζει
Πάντα μ π ὲ μ π έ, πάντα μ π ὲ μ π ὲ, καὶ τὴν παιδοῦλα κράζει.
'Ετούτη εἶναι, κόρη μου, ἡ ἔμμορφη παιδοῦλα.
'Οποῦχε 'ς τὰ ξανθὰ μαλλιὰ νεοθέριστη μερτοῦλα.

. . . .

Δε-Βιάζης

(75) Παραλλαγαί·

. . . .

Καὶ τὰ παράπονα ἡ σπηλιὰ συχνὰ τὰ ματαλέει.

. . . .

Φθὺς κατ' ἐμᾶς ἐβούϊζε φρικτὰ τὸ κυπαρίσσι

. . . .

Τῆς νειότης μας τῆς τρυφερᾶς ἔπεσε καὶ ἐμαράνθη.

. . . .

Κεῖνοι ποῦ θὰ μὲ θάψουνε, ἂς βάλλουν, ἂν μ' ἀγαποῦνε,
τὰ σταυρωτὰ χεράκια μας μαζὶ ν' ἀγκαλιασθοῦνε.
Καὶ νἄρχεται κάθε αὐγὴ ἡ τρυφερὴ βοσκοῦλα
Νὰ παίρνῃ τὰ τραντάφυλλα βρεμμένα ἀπ' τὴ δροσοῦλα
Κι' ν' ἔρχεται ὁ ἥσκιος μας τὴ νύχτα νὰ τὰ παίρνῃ
Κι' νὰ τὰ φέρνῃ εἰς τὸ βουνὸ τὴ νύχτα νὰ τὰ σπέρνῃ.

. . . .

'Αλλοίμονο! πόσαις φοραῖς ἐκάτσαμε 'ς τὴ βρύση
Λέγοντας ποῖος ἀπὸ τ' ἐμᾶς περσότερο θὰ ζήσῃ

βουίζ' ἐδῶθ' ἡ καλαμιά, κεῖθε τὸ κυπαρίσσι.

. . . .

Αὐτοὶ ποῦ θὰ μὲ θάψουνε κι' αὐτοὶ ποῦ μ' ἀγαποῦνε.

Δε-Βιάζης

(76) Μὴ φοβηθῇς νάσ' ἔρημη
'Σ τοῦ πόνου τὸ κρεββάτι·
Γιατὶ σ' ἐσένα γέρνοντας
Ρίχνει ὁ Χριστος τὸ μάτι
Σοῦ σιάζει τὸ προσκέφαλο
Καὶ σὲ παρηγορᾷ.

Πολυλᾶς

(77) Γλυκὰ κοιμήσου, λείψανο,
Καὶ θέλει λάβῃς πάλι
τὸν ἀρραβῶνα, ποῦ ὁ Χριστὸς
Σοῦ πῆρε ἀγάλι ἀγάλι,
Τὴν ὥρα ὁποῦ τὸ δάχτυλο
'Απόμεινε νεκρό.

Πολυλᾶς

(78) Καὶ τρίζουνε, τῆς Κρίσεως
Τὴν ὥρα ἀναζητῶντας.

Πολυλᾶς

(79) Πηδάει, κινάει χαρούμενη.

Πολυλᾶς

(80) Χειρόγραφο ὅπου περιέχονται, ἐκτὸς τῶν στίχων, διάφορα σχεδιάσματα, καὶ στοχασμοί, εἰς ἰταλικὴ γλῶσσα γραμμένοι, περὶ τοῦ ποιήματος· ἀπὸ αὐτὰ ἐμόρφωσα τὴν 'Υπόθεση καὶ ἐδιάταξα τ' ἀποσπάσματα. 'Απὸ τὰ ἰταλικὰ ἐμετάφρασα τὰ ὅσα ἐχρησίμευαν νὰ συμπληρώσουν τοὺς στίχους.—Τοῦ 25 'Αποσπ. τὸ ὁποῖον ὁ Ποιητὴς εἶχε δημοσιεύσῃ, δὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ χειρόγραφο εἰμὴ ὀλίγοι ἀτελειοποίητοι στίχοι.

(81) Τὸ ὄνειρο, τὸ ὁποῖο ἡ Μαρία διηγεῖται τοῦ Λάμπρου, προεικόνιζε, ὡς μᾶς διδάσκει μία σημείωση τοῦ Ποιητῆ, τὴν καταστροφὴ τοῦ ποιήματος· ἔμελλεν αὐτὴ καὶ ἡ θυγατέρα της νὰ τελειώσουν καταποντισμέναις.

82 ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ

'Απόσπ. 9

Στρ. 2 στίχ, 7,8
Κ' ἔπειτ' ἀπ' τὰ κρυφὰ λόγια, ποῦ κάμνουν,
Παίρνουν κουπὶ τσακισμένο καὶ λάμνουν.
» 3 » 2. Νάσου καὶ ἡ κορασιὰ καὶ μὲ σιμώνει·
» » » 5-8. Κ' ἐνῷ φουσκώνει αἰσθάνομαι τὴ βρῶμα
Τοῦ λιβανιοῦ, ποῦ τὴν καρδιὰ πλακώνει,
Καὶ τὸ χέρι, ποῦ τρέμει ὡσὰν καλάμι,
Μοῦ δείχνετ τὸ σταυρὸ 'ς τὴν ἀπαλάμη.

'Απόσπ. 18

Στροφ. 33-35. 'Σ τοῦ αἰθέρος τὴν ἔρημη γαλάζιαν ἀγκάλη
Τὴ λάμψη τοῦ Ἕσπερου θωρῶ νὰ προβάλη,
Καὶ βγαίνει ἡ δροσόβολη πνοὴ τοῦ βραδυοῦ,

Κ' ἐκεῖ μέσ' 'ς τὸ δύστυχο τ'ς Αὐγούλας κρεββάτι
Τὰ λούλουδα ἐσκόρπουνε φυσῶντας δροσάτη,
Τὴν κόμη ἀνακάτωνε· τ'ς Αὐγῆς καὶ τ' 'Ανθοῦ.

'Απόσπ. 19

Στρ. 5 στίχ. 5,6 Κ' ἔμεινε ἡ μάννα τους
'Σ τὴ συφορά.
» 6 » 6 'Ελεεινὰ

Στρ. 7 Κατόπι αὐτῆς τῆς στροφῆς εὑρίσκεται σβημμένη ἡ ἑξῆς·

Σιωπὴ τὰ σήμαντρα
'Οποῦ τὰ κλάψαν,
Σιωπὴ τὰ σύνεργα
'Οποῦ τὰ θάψαν,
Σιωπὴ τὰ ψάλματα
Τὰ λυπηρά.
» 14 Νάμπη, ἀλλὰ μάταια,—
Πισθοδρομίζει,
Καὶ παίρνει ἀπ' ἔξωθε,

Καὶ τριγυρίζει
Τὸ περιτείχισμα
Πασπα-ευτά.

Στρ. 17. στίχ. 1,2 Καὶ αὐτὴ ἀπὸ λύπηση
·Τετυφλωμένη
» . 24 Βραχνὸ τὸ ψάλσιμο
Τοῦ καλογήρου,
'Αχνὰ τὰ ἐντάφια
Κεριὰ τριγύρου·
'Αργὰ τὰ σήμαντρα.
Καὶ τρεμερά.

'Απόσπ. 20

Στίχ. 1, 2. Θαμπογυρίζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὸ βλέμμα
Καὶ τὴν ὄψη θωρῶ σὰν δίχως αἷμα.
Στίχ. 3. Μίλειε, Λόμπρε, καὶ πές μου ὅ,τι κι' ἂν εἶναι.
» 6, Ἄ ! τοῦ Θεοῦ μ' ἐπλάκωσε ἡ κατάρα

'Απόσπ. 25

Στρ. 6 Θέτω ἐδῶ, ὄχι ὡς ἄλλη γραφή, ἀλλὰ δυσκολευόμενος ποῦ ἀλλοῦ νὰ ταὶς θέσω ἁρμοδιώτερα, ταὶς ἑξῆς στροφαίς, ἡ ὁποίαις ἴσως δὲν ἐγράφθηκαν εἰμὴ ὡς δοκίμιον μέτρου.

Φωνοῦλα μὲ πίκρα μὲ κράζει·
Ἐκύτταξα ἀπάνου καὶ κάτου·
Πετιέται κρεββάτι θανάτου,
Κλειοῦν θύραις, ἀνοίγουν, χωρὶς
Ν' ἀνοίξῃ νὰ κλείσῃ κανείς . . .
'Ανοίγοντας, κλειῶντας, ἡ θύραις
Κάμμιὰ δὲν ἐκάναν ἀντάρα·
Μὲ πιάνει μεγάλη τρομάρα·
«Ἄχ !» κάνει τὸ στόμα νὰ πῇ,
Καὶ βγαίνει χαμένη φωνή.
Παγαίνει τὸ πόδι 'ς τὴ θύρα,
Ποῦ κλειέται καὶ πλειὰ δὲν ἀνοίγει·
Ξετρέχει 'ς τὴν ἄλλη νὰ φύγῃ,

Καὶ κλειέται, καὶ φθάνει μ' ὁρμὴ
Σ τὴν τρίτα, καὶ κλειέται κι' αὐτή.

Στρ. 9 Εἰς τὸ χειρόγραφο τοῦ Λάμπρου εὑρίσκεται ἡ ἑξῆς στροφή·

Κ' ἐνῷ τὸ στόμα ἀνοιγοκλεῖ,
Ποῦ μοῦ ἔσταξε φαρμάκι,
'Σ τὰ χείλη του ἀναδεύστουν
Τὸ νεκρικὸ βαμπάκι.

Στρ. 15 Τούτης τῆς τροφῆς ἡ εἰκόνα εὑρίσκεται διαφορετικὰ παραστημένη εἰς τοὺς ἑξῆς στίχους·

Γιατὶ ἐνῷ περπατεῖ καὶ παραδέρνει
Ὁποῦ δὲν εἶν' παρὰ νερά, κλωνάρια,
Ὁ παραλογισμός του ὀμπρὸς τοῦ φέρνει
Τ' ἄθλια τοῦ κρίματός του ἀπομεινάρια.

83. Ἔβαλα τούτη τὴ στροφὴ μὲ τὰ Ἀποσπάσματα τοῦ Λάμπρου, διότι ἐξάγω ἀπὸ μία σημείωση τοῦ ποιητῆ ὅτι εἰς τὸ σχέδιο ἔμπαινε ἡ «Ἀναδυομένη Ἀφροδίτη».—Ἡ στροφὴ δὲν εὑρέθηκε εἰς τὰ χειρόγραφα· ἔγεινε ὅμως γνωστὴ πρὸ πολλοῦ, ἀφοῦ τὴν ἐμελοθέτησε ἀξιόλογα ὁ ὀνομαστὸς Μουσικοδιδάσκαλος, ὁ ἱππότης Νικόλαος Μάντζαρος.

Πολυλᾶς

(84) Σκοπὸς τοῦ ποιήματος ἦταν νὰ παραστήσῃ τὴ σκιὰ τοῦ Ὁμήρου, ὁποῦ ἐπρόσταζε τὸν ποιητὴ νὰ γράφῃ δημοτικὴ γλῶσσα.

Πολυλᾶς

(85) Τὸ χειρόγραφον ἔχει στροφὴ 2 στίχ. 34.

Ἐκινοῦσε τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
Τ' ἀρηὰ τὰ μαλλιά του ὅλ' ἀσπρισμένα.

Ἐπροτίμησα τὴν ἄλλη γραφή, τὴν ὁποίαν ἐφύλαξε εἰς τὴ μνήμη του ἕνας φίλος τοῦ ποιητῆ.

Πολυλᾶς

(86) Ἐδῶ ἴσως εἶναι κατάλληλος τόπος νὰ βαλθῇ τὸ ἀκόλουθο κομματάκι, ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ ποιητῆ·

Κάθε ρεῖθρο ἐρωτεμένο,
κάθε αὖρα καθαρή,

Κάθε δέντρο ἐμψυχημένο
Μὲ τὸ φλίφλισμα ὁμιλεῖ.
Κι' ὅπου πλέον μοναχιασμένοι
Εἶναι οἱ βράχοι σιγαλοί,
Μ ῆ ν ι ν ἄ ε ι δ ε θὲ ν' ἀκούσῃς
Νὰ σοῦ ψάλλῃ μία φωνή,
Καὶ σὺ ἀκόλουθα τὸ στίχο,
. . . . γιὰ νὰ ἰδῇς
Ἂν γνωρίζῃ τὴ φωνή σου
Ὁ τυφλὸς ὁ ποιητής.

Παλαμᾶς

(87) Ὁ ποιητής μοῦ ἔλεγεν ὅτι εἰς ἐτούτη τὴ στροφὴ αὐτὸς δὲν ἔκαμε ἄλλο εἰμὴ νὰ παραστήσῃ ὅ,τι πραγματικῶς ἐσυνέβηκε· ἐπῆρε αὐτολεξεὶ καὶ τὰ λόγια τῆς μάννας.

Βγάλ' το, μάτια μου, κλπ.

Πολυλᾶς

(88) Τὸ νέο χῶμα ἀραχνιασμένο
Πέφτω χάμου καὶ φιλῶ.
Ἔρμα σπίτια τοῦ θανάτου
Πόσο ἐγὼ σᾶς ἀγαπῶ.

Ἄλλως.

μὲ τὰ ἀραχνιασμένο στόμα
Τὰ νέα χώματα φιλῶ,
Ἔρμα σπίτια τῶν νεκρῶνε
Πόσο ἐγὼ σᾶς ἀγαπῶ.

Ἄλλως.

Τέλος βρίσκομαι 'ς τὸν Ἅδη
Καὶ τὰ σπίτια του πατῶ.
Χρυσᾶ σπίτια, χαιρετῶ σας
Καὶ τὴ σκόνη σας φιλῶ.

Ἄλλως.

Χρυσᾶ σπίτια, χαιρετῶ σας!
Ξάφνου κ' ἐλαφρὰ πατῶ σας,
Καρδιακὰ σᾶς χαιρετῶ!

"Αλλως.

Πέφτω μὲ τὸ στόμα κάτου,
Χρυσᾶ σπίτια τοῦ θανάτου,
Καὶ τὸ χῶμά σας φιλῶ.

Πολυλᾶς

(89) Τόρα ἐπλάκωσε ἡ χρυσῆ μου,
Νᾶναι πάντα ἐδῶ μ' ἐμέ.
Ἐδῶ κάτω πλάσμα τέτοιο
Δὲν ἐφάνηκε ποτέ.
"Αλλως. Ἐδῶ κάτω ἀχνάρι τέτοιο
Δὲν ἐστήθηκε ποτέ.

Πολυλᾶς

(90) "Αδεια κ' ἄλαλη καὶ μαύρη.

Πολυλᾶς

(91) "Ολοι οἱ ἦσκιοι ἀκοῦν κυττῶντας
Τ' ἀχνὸ μέτωπο τῆς νειᾶς,
Ὁποῦ ἐτρέμαν τὰ λουλούδια
Τὰ λευκὰ τῆς παρθενιᾶς
"Αλλως. "Ητανε προσηλωμένοι
εἰς τὸ μέτωπο τῆς νειᾶς.

Πολυλᾶς

(92) Ξάφνου ὁ "Αδης μουρμουρίζει,
Ξάφνου ἐστάθηκε ἡ φωνὴ
Τῆς παρθένας ὁποῦ πέφτει
'Σ τὴν ἀγκάλη τοῦ ἐραστῆ.
"Αλλως. Τὄμμορφο κοράσι πέφτει
'Σ τὴν ἀγκάλη τοῦ ἐραστῆ

Εἰς τὰ ἀρχαιότερα σχεδιάσματα·

Σὰν τ' αὐλάκι 'ς τὴν πεδιάδα
Τὴν ἀνθούσιμη κυλᾶ
Λίγη παίρνοντας ροσχάδα
Πολλὴ ἀφίνοντας ροσχάδα
Καὶ τὸ πᾶν κατασωπαίνει
. . . .

Οὐδὲ φύλλο, οὐδὲ ζωΰφι
Οὐδὲ ρεῦμα, οὐδὲ πνοή

. . . .

Ἄλλως. Καὶ χωρὶς νὰ ξέρω πῶς
Γιὰ τὸ θάνατο μιλοῦσε,
Πῶς θὲ νἄτανε γλυκός.
Ἄλλως. Μακρὺς καιρὸς μὲ βάλλει
Ἐς ἀλλονοῦ τὴν ἀγκαλιά.

Πολυλᾶς

(93) Ἡ νέα πλάση ἐρωτεύεται
Ἐς τὰ δυνατὰ τραγούδια,
Ἐς τὸ μέτωπο σοῦ τρέμουνε
Τὰ ἐμπάρθενα λουλούδια.
Ἄλλως. Τρέμουν τὰ θεῖα 'ς τὸ μέτωπο
Τῆς παρθενιᾶς τὰ λουλούδια.

Πολυλᾶς

(94) Ἄς γένῃ αἷμα τὸ κρασὶ 'ς τὸ νυφικὸ ποτῆρι.

Πολυλᾶς

(95) Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ. Εἰς τὸ χειρόγραφο:
Εὐγενικὸ τῆς θάλασσας νέο πνεῦμα παινεμένο.

Πολυλᾶς

(96) Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ. Εἰς τὸ χειρόγραφο:

Ἐς τὸν καθρέφτη, π' ἀμέσως ἐδέχτη
Τὴ λαμπρὴ τῆς παρθένας εἰκόνα.

Ἡ νέα ἀπέθανε αἰφνιδίως εἰς τὴ στιγμὴν ὁποῦ ἑτοιμάζετο διὰ νὰ στεφανωθῇ.

Πολυλᾶς

(97) Ἀπέθανεν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου, τῇ 21 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1850. Ἀπέθανε μετὰ ὀκταήμερον πολυώδυνον ἀσθένειαν. Ἦτο εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν καὶ θυγάτηρ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δημητρίου. Ὁ μνηστήρ της ἦτο ὁ Δ. Μιχαλίτσης. Ἐκηδεύθη πολυτελῶς παρακολουθήσαντος καὶ τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς νήσου Χίλλ. Ἡ ἀδελφή της Ἄννα ἐγένετο σύζυγος τοῦ Νικολάου Λούντζη. Ἄλλα τέκνα ὁ Δημήτριος Σολωμὸς δὲν εἶχε, ὥστε ὁ Δημήτριος Σολωμὸς

ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῆς οἰκογενείας Σολωμοῦ. Ὁ κ. Δημήτριος Μινῶτος, ἀνὴρ εὐπαίδευτος, μᾶς ἐπιβεβαίωσεν ὅτι εἶχεν ἰδεῖ ἐν χειρογράφῳ ὅλο τὸ ποίημα τοῦτο, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐνθυμεῖται αὐτὸ ἐκ μνήμης.

Δε-Βιάζης

(98) Δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ χειρόγραφα εἰμὴ ὁ στίχος α΄

Ἀπόσπ. 3.

Ὅπ' ἄνθιζεν ὁ τρίτος σου θεοτικὸς Ἀπρίλης.
Σκύφτω 'ς τὴν πλάκα κλπ.
Παρθέν', ἀπὸ τὸ γόνα μου κ' ἀπὸ τὸ φίλημά μου.

Πολυλᾶς

(99) ἀκίνητα τὰ κάτασπρα ποδάρια 'ς τὴ δροσοῦλα.

Πολυλᾶς

(100) Τὸ δέντρο σπρώχνει ἀνάερα πολλαὶς κλαδιὰ χιλιάδες
Κι' ἐδῶ, πουλί, νὰ μὴ ζητᾷς, νὰ μὴ γυρεύῃς χλόη,
Φύλλα πολλὰ 'ς κάθε κλαδί, καὶ 'ς κάθε φύλλο πνεῦμα.
Κ' ἠχολογοῦσε κ' ἄστραφτε τὸ μέγα δέντρο κ' εἶχε·
Ὅλους τῆς τέχνης τοὺς ἠχοὺς καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ φῶτα
Σαστίζ' ἡ γῆ κ' ἡ θάλασσα καὶ ὁ οὐρανὸς τὸ θαῦμα.

Πολυλᾶς

(101) Διὰ τοὺς 24 τούτους πρώτους στίχους τῶν ἀποσπασμάτων ὁ Πολυλᾶς λέγει· Ὁ ποιητὴς ἔγραψεν ἕνα ποίημα, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦταν νὰ ζωγραφίσῃ τὴν τωρινὴ κατάσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, καὶ τὸ μέλλον του. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ Carmen Seculare, ὡς τὸ ὠνόμαζε, μοῦ ἐξεφώνησε μέρος τοῦ τρίτου ἀποσπάσματος.

Πολυλᾶς

(102) Σελ. 147 Νέος Ἄγγλος στρατιώτης ἐκατασπαράχτηκε ἀπὸ ἕναν πόρφυρα (α) ἐνῷ ἐκολυμποῦσε μέσα εἰς τὸν λιμένα τῆς Κέρκυρας, καὶ τὴν ἀκόλουθην ἡμέρα τὰ κύματα ἔβγαλαν εἰς τὸ ἀκρογιάλι τοῦ Κάστου ἕνα ἀπομεινάρι ἀπὸ τὸ σῶμα. Τὸ πραγματικὸ αὐτὸ συμβεβηκὸς εἶναι ἡ ὑπόθεση τούτου τοῦ ποιήματος, τοῦ ὁποίου δὲν σώζε-

(α) Ἔτσι ὀνομάζεται εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ θαλασσινὸ τέρας, τὸ λεγόμενο, καὶ σμπρίλιος, σκυλλόψαρο, καὶ μὲ τὸ ἀρχαῖο τὸ ὄνομα σωζόμενον ἀκόμη καρχαριᾶς. Τὸ γαλλιστὶ requin.

ται είμὴ εἰς ἕνα χειρόγραφο τὸ πρῶτο ἄμορφο σχεδίασμα· εἰς αὐτὸ εὑρίσκονται τὰ Ἀποσπ. 1 καὶ 3, οἱ στίχοι 1 6, 12-16 τοῦ 7 Ἀποσπ. Τὸ 5. Ἀπόσπ. εὑρίσκεται εἰς ἄλλο χειρόγραφο, καὶ εἶναι ἡ μόνη τελειοποιημένη σειρά.—Τὰ Ἀποσπ. 2, 4, καὶ 7, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς ἄλλα χειρόγραφα, ἀνακατωμένα μὲ διαφορετικὴν ὕλη, στοχάζομαι ὅτι ἀνήκουν εἰς τοῦτο τὸ ποίημα.

Τὸ Ἀποσπ. 3—5. εἶναι εἰς τὸ στόμα τοῦ κολυμπιστῆ, εἰς τὴ στιγμὴ ὁποῦ λατρεύει ταὶς ὀμμορφιαὶς τῆς φύσης, ὀλίγο πρὶν ἀπαντήσῃ τὸ τέρας τοῦ πελάγου.

ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ

Ἀπόσπ. 1

Στίχ. 1. Τῆς Κόλασης ἡ δύναμαις σοῦ ἐστάθηκαν τριγύρου,
Ἄλλαις κρυφαίς, πολὺ κρυφαίς, κι' ἄλλαις ξεντροπιασμέναις,

Ἀπόσπ. 2

Βγαίνει τὸ ρόδο θαυμαστό, πρώτη χαρὰ τοῦ ἥλιου,
Ἀλλ' ὅμως δεύτερη, Καλέ, ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου !

Ἀπόσπ. 3

«Καὶ χίλι' ἀστέρια 'ς τὰ λουτρὸ μ' ἐμὲ νὰ κολυμποῦνε !»
«Χίλι' ἄστρα 'ς τὸ λουτρὸ μ' ἐμέ, κ' ἐγώ, κ' ἐγὼ μ' ἐκεῖνα !»

Ἀπόσπ 4

Κι' ἀνάμεσα 'ς τῆς θάλασσας καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ κάλλη,
Ποῦναι. . . . .'ς τὸ φῶς δεμένα 'ς τὴν ἀγάπη,
Εἶσαι καὶ σύ, κατσάβραχο, σὰν νύφη στολισμένο.

'Σ τ' ἄνθη γελᾷς κ' εἶσ' ὄμμορφο, χάσμα τοῦ βράχου μαῦρο.

Ἀπόσπ. 5

Στίχ. 1,2. Κι' ἄφησες τ' ὄμμορφο κλαδὶ γιὰ τοῦ γιαλοῦ τὴν πέτρα,
Κι' ἀσάλευτα 'σαι κατὰ δῶ, πουλάκι, γυρισμένο·
Πές μου μὴ δὲν εἶναι τῆς γῆς τὰ μάγια τῆς φωνῆς σου ;

Στίχ. 6. Τοῦ κειμένου ἡ γραφὴ εἶναι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ εἰς τὰ χειρόγραφα·

Τ' ἀστρὶ 'ς τὰ κάλλη του καλοῦν καὶ πρέπει νὰ προβάλῃ.

Καὶ πρέπει νἄβγῃ πάρωρα τ' ἀστρὶ 'ς τὴν ὀμμορφιά του.

Κι' ἂ δὲν εἶν' ὥρα γιὰ τ' ἀστρί, θὲ νὰ συρθῇ καὶ νἄβγῃ.
Στίχ. 10 12. Δὲν τὄλπιζα νἆν' ἡ ζωὴ μέγα καλὸ καὶ πρῶτο !
'Αλλ' ἄχ ! ἀλλ' ἄχ ! νἀμπόρουνα σὰν ἀστραπὴ νὰ τρέξω !
Βγαλμέν' ἀστρὶ νὰ μὴν εἶναι, καὶ νἆμαι γυρισμένος,
Μὲ τῆς μητρός μου φίλημα, μὲ φοῦχτα γῆ, τῆς γῆς μου.

'Απόσπ. 7

Στίχ. 1. Τοῦ κειμένου ἡ γραφὴ εἶναι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ. Εἰς τὸ χειρόγραφο :

Κ' ἡ φύσις ὅλη τοῦ γελᾷ καὶ γένεται δική του.
Στίχ. 23. 'Ελπίδα, τὸν ἀγκάλιασες καὶ τοῦ κρυφομιλοῦσες,
Καὶ τοῦ σφιχτόδεσες τὸ νοῦ μ' ὅλα τὰ μάγια πὤχεις.
Νειὸς κόσμος δόξας καὶ χαρᾶς ἀνθίζει 'ς τὴν ψυχή του.
Στίχ 5. 'Αλλ' ἀπαντοῦν τὰ μάτια του τρανὸ θεριὸ πελάγου.

Στίχ. 7-11. 'Απὸ τὸ στόμα τοῦ ποιητῆ· τὸ τέλος τοῦ 8 στίχου μοῦ ἔφυγε ἀπὸ τὴ μνήμη. Εἰς τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται μόνον ὁ 7 στίχος, ἔτσι·

'Αλλ' ὅπως ἔσχισ' εὔκολα βαθυὰ νερὰ κ' ἐβγῆκε.
Στίχ. 16. Τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ καὶ τὴν ὁρμὴ τῆς μάχης.

'Απόσπ. 8

'Η μεγαλόψυχη πνοὴ εὐτύχησε πρὶν πάψῃ·
Ἄστραψε φῶς, κ' ἐγνώρισε γοργὰ τὸν ἑαυτό του·
Πρὶν πάψ' ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ χαροκοπιέται.

Πολυλᾶς

(103) 'Ο Διονύσιος Ροΐδης, τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς σατυρίζει εἰς τὴν *Πρωτοχρονιὰ* καὶ εἰς τὸ *'Ιατροσυμβούλιον*, ἦτο Ζακύνθιος. Παιδευθεὶς ὁ Ροΐδης τὰ ἐγκύκλια ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι μετέβη εἰς Πατάβιον πρὸς τελειοποίησιν, ἔνθα ἐμαθήτευσε καὶ παρὰ τῷ Cesarotti

καὶ ἐγένετο διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Ἐπανακάμψας εἰς τὴν γενέτειραν πατρίδα μετήρχετο τὸν ἰατρόν, ἅμα δ' ἐκαλλιέργει τὰς Μούσας. Ὁμολογουμένως ἦτο ὁ Ροΐδης κάτοχος πολλῶν φιλολογικῶν γνώσεων καὶ ἐπιστημονικῶν. Ἦτο ὅμως ἰδιόρρυθμος καὶ πολὺ ἐλαφρός. Περὶ ἑαυτοῦ εἶχε μεγάλην ἰδέαν, ἤθελε νὰ ἐπιβληθῇ, ὅταν ἠδύνατο. Ἡμέραν τινὰ κατέκρινε τοὺς στίχους τοῦ κόμητος Δημητρίου Κομούτου, ὅστις πρὸς ἐκδίκησιν ἤρξατο διαδίδων πολλὰ κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς ἰατροῦ. Ἡ συκοφαντία ὡς διαδιδομένη ὑπὸ κόμητος ἔχοντος ἰσχὺν ἐπιστεύετο. Ὁ ἰατρός. διέδιδον, εἶναι κάκιστος ἰατρός, εἶναι ἀνήθικος, εἶναι ἀνίκανος. Ὁ ἀτυχὴς ἰατρὸς ἤρξατο, χάριν τῆς ἀσκεψίας του, νὰ πωλῇ τὰ κτήματά του, ὅπως ἀγοράσῃ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον καὶ τέλος ἀπεφάσισε νὰ μετέρχηται τὸν διδάσκαλον.

«Ὁ Σολωμός, λέγει ὁ Πολυλᾶς, ἅμα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ζάκυν»θον καὶ ἐπρωτογνώρισε τὸν Ροΐδην, ἐκατάλαβεν ὅτι ἦτο ἕνα ἄτομο »μοναδικὸ εἰς τὸ εἶδός του, καὶ ὅτι ἕως τότε τοῦ εἶχε λείψῃ μόνον »ἡ ἀφορμὴ νὰ φανερώσῃ ὅλα τὰ ἀξιογέλαστα ἰδιώματά του. Ὁ »Σολωμὸς ἄρχισε νὰ τοῦ δείχνεται ἄκρος θαυμαστής του καὶ νὰ τοῦ »ἀνάβῃ τὴ δοξομανία του μὲ τοὺς πλέον κολακευτικοὺς τρόπους· μ' »ὅλον ὅτι δὲν ἠμποροῦσε, οὔτε τὸν ἔμελε, νὰ βαστάξῃ τὰ γέλια, »ὅταν ὁ Ροΐδης τοῦ ἐδιάβαζε τὰ συγγράμματά του· ἀλλὰ τοῦτος τυ»φλωμένος ἀπὸ τὴ φιλαυτία ἐλογάριαζε μοναχὰ τὰ παινέσματα. »Αὐτὰ καὶ ἡ γενναιότης τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐβοηθοῦσε ἀδιά»κοπα εἰς ταῖς χρήσεις του, ἔκαμαν ὥστε ὁ Ροΐδης ἐμακάριζε τὸν »ἑαυτό του ὅτι εὕρηκε τέλος τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ ἐνόησε τὸ πνεῦμα »του καὶ τὴν προκοπή του· τὸν ἔλεγε il mio Numi (ὁ Θεός μου).

»Ὁ Σολωμὸς εἶχε τὰ χρήματά του εἰς ἕνα συρτάρι ἀκλείδωτα· »ὅταν ὁ Ροΐδης εἶχε χρεία, ἐπήγαινε νὰ τὸν εὕρῃ τὸ πρωί, ἐνῷ »ἦταν ἀκόμα εἰς τὸ κρεββάτι κ' ὀμπροστά του ἄνοιγε τὸ συρτάρι κ' »ἔπαιρνε χρήματα. Ὁ Σολωμὸς τοῦ ἔλεγε· Ἀγαπητὲ δοτόρο, μὴ τὰ »πάρῃς ὅλα, τὶ δὲν κρατῶ ἄλλα γιὰ τούταις ταῖς ἡμέραις — Μὴ φο»βᾶσαι, τοῦ ἀπαντοῦσε ὁ Ροΐδης, θέλει πάρω ἕνα μέρος — Κ' ἔτσι »ἔκανε, ἐπειδὴ ἦτανε μέτριος.

»Σιμὰ εἰς τὴν ἀναποδιὰ τοῦ λογικοῦ ὁ Ροΐδης εἶχε μίαν ἄκραν »ἠθικὴν ἀναισθησία· δὲν ἦτο ὅμως ὅλως διόλου γυμνὸς ἀπὸ κάθε χά»ρισμα· ἦταν καρδιογνώστης καὶ εἶχε ζωντανή, ἂν καὶ παράξενη, »φαντασία — Ἡ φιλία καὶ ἡ κολακείαις τοῦ Σολωμοῦ τὸν ἔκαμαν νὰ

»ξεσκεπάση τολμηρὰ ὅλη τὴ φιλαυτία του καὶ τὴν καταφρόνεσι, τὴν »ὁποίαν αἰσθάνετο κατάκαρδα γιὰ τοὺς πλέον πνευματώδεις καὶ προ- »κομμένους συμπολίτας του καὶ νὰ πεθάνη μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι »ἦτο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς».

Ἡμέραν τινὰ ὁ Σολωμὸς εἶπε τῷ Ροΐδη· Ἔλαβα ἀπὸ τὴν Ρώμην διὰ σὲ δίπλωμα, διὰ τοῦ ὁποίου προσαγορεύεσαι *ποιητὴς Ἀρκάς*.

Τὸ δίπλωμα ἦτο ὅμως ψευδές, ἀνῆκόν ποτε εἰς ἀποθανόντα Ἀρκάδα Ἰταλόν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶχον ξύσει ὅπως ἐπιγράψωσι τὸ τοῦ δυστυχοῦς Ροΐδου.

Ὁ Σολωμός, καλέσας, ἑσπέραν τινὰ τὸν Ροΐδην καὶ τοὺς φίλους του εἰς τὴν οἰκίαν του, πομπωδῶς ἀνέγνωσε τὸ δίπλωμα καὶ ἐξετέλεσε τὴν στέψιν τοῦ Ροΐδου, ἐκ μέρους δῆθεν τῶν Ἀρκάδων.

Ἐνῷ ἐπὶ τῶν ὤμων των, τινὲς τῶν παρευρισκομένων, περιέφερον τὸν Ροΐδην δαφνοστεφῆ γύρῳ τῆς αἰθούσης, οἱ λοιποὶ ἐχειροκρότουν αὐτὸν κ' ἠνθοβόλουν. Ὁ Ροΐδης ἐδέχετο ἀσμένως τοὺς ἀσπασμοὺς καὶ ἔλεγε—Σώνουν τιμαίς, basta, non voglio più onori, basta, basta, vi prego. Τέλος ὁ Ροΐδης ἔμαθεν ὅτι ὁ φίλος Σολωμὸς ἔπραξε πάντα ταῦτα, ὅπως τὸν παριπαίξῃ.

Ναὶ μὲν ἐλυπήθη, ἀλλὰ ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ ἦτο φίλος τοῦ Σολωμοῦ, διότι τὸν συνέδραμε, καθημερινῶς σχεδόν, εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας. Ὁ Ροΐδης εἶχε καὶ ἕτερον ἀδελφὸν ὀνομαζόμενον Ἀντώνιον, ὅστις εἶχε τὴν μανίαν ὅτι ἦτο *παλληκάρι*, διὸ τὴν ἑσπέραν ἐφόρει *φέσι* καὶ ἐκράτει χονδρὴν καὶ μακρυὰν *τσιμπουκόβεργα* ὅπως κτυπήσῃ τούς τε ἀντιπάλους καὶ ἐχθρούς του. Ἅμα δ' οὗτος ἔμαθε τὸν περιπαιγμὸν τοῦ ἀδελφοῦ του γενόμενον ἐκ μέρους τοῦ Σολωμοῦ, ἑσπέραν τινὰ εἰσελθὼν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐν ᾗ κατὰ τὸ σύνηθες πάντοτε συνηθροίζοντο, εἶπεν :

«Καλησπέρα σας, ἀφεντάδες. Ἐδῶ εἶσαι ἀκόμη, ἀδελφέ ! δὲν »σοῦ φθάνουν οἱ περιπαιγμοὶ ποῦ σοῦ κάμανε . . . Σὺ εἶσαι προ- »κομμένος, φθάνει σου ποὺ ἔχεις κασέλλαις γιομάταις χαρτιά, ἐδῶ »ἐτοῦτοι οἱ φίλοι σου δὲν εἶναι φίλοι σου, σὲ περιπαίζουν, γιατί σὲ »φθονοῦνε . . . τὰ ψοφίμια . . .»

Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, πλήρης ὀργῆς καὶ ὑπερηφανείας ὕψωσε τὴν χονδρὴν καπνοσύριγγά του διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς παρευρισκομένους, οἵτινες, ἰδόντες τοῦτο, γελῶντες διεσκορπίσθησαν τῇδε κἀκεῖσε καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐγένοντο ἄφαντοι. Εἰς τὰς σατύρας ὁ Σολωμὸς

θαυμασίως μιμεῖται τὸν Ροΐδην. Ὅμως, ἂν θέλωμεν νὰ ὁμιλήσωμεν σαφέστερα, δὲν εἶναι τὰ κατὰ τοῦ Ροΐδη *σάτυραι*, ἀλλὰ *γελοιογραφίαι*.

Καὶ ὁ Ἀντώνιος Μάτεσις, φίλος τοῦ Σολωμοῦ, ἐγελοιοποίησε τὸν Ροΐδην διὰ τοῦ ποιήματός του: *Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ* Passio ἦτο ἐκτενὲς τοῦ Ροΐδου πόνημα. Ὁ Ροΐδης ἔγραφε πεζά τινα καὶ πολλὰ ἔμμετρα ἰταλιστὶ καὶ ἑλληνιστί. Νομίζομεν ὅτι ὁ Σολωμὸς δὲν ἔπρεπε νὰ γελοιοποιήσῃ δυστυχοῦντα, τὸν ὁποῖον συνέδραμε διὰ νὰ ζήσῃ. Πόσοι πλούσιοι εἶναι ὅμοιοι πρὸς τὸν Ροΐδην, καὶ χειρότεροι ἀκόμη, χάριν δὲ τοῦ πλούτου ἐπαινοῦνται. Τοιοῦτος δυστυχῶς ὁ κόσμος! Ὁ Ροΐδης ἀπέθανεν ἐν Ζακύνθῳ τῇ 30 Ἰουλίου 1835 ἐτῶν 72.

Δε-Βιάζης

(104). Ὁ Ροΐδης πηγαίνει νὰ εὕρῃ τὸν ποιητὴν πρώτην τοῦ χρόνου **1824**· τὸν βλέπει ὁποῦ γράφει καὶ ἀπ' αὐτὸ παίρνει ἀφορμὴ νὰ μιλήσῃ, καθὼς ἔκανε πάντα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Φαίνεται ὅτι ἐκείνη τὴν ἡμέραν ὁ Ροΐδης εἰς τὴν ὁμιλία του ἐσυγκεφαλαίωσε ὅλα του τὰ παράξενα ἰδιώματα· ὅθεν ἡ φαντασία τοῦ Σολωμοῦ ἔλαβε ζωντανὴν ἐντύπωσιν καὶ ἐμόρφωσε τούτη τὰ σάτυρα, ἡ ὁποία εἶναι μία συνοπτικὴ εἰκόνα τοῦ Ροΐδη.

Πολυλᾶς

(105). Ὁ Παναγιώτης Ταβουλάρης Ζακύνθιος, ὑποδικηγόρος. Ἦτο ἰδιότροπος καὶ στιχοκλόπος. Ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο παλληκαρᾶς, καί, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀνδραγαθήμασι, διηγεῖτο ὅτι, κατά τινα συμπλοκὴν μεταξὺ Ἰταλῶν καὶ Ἑλλήνων φοιτητῶν γενομένην εἰς τὴν Ἰταλίαν—ἔν τινι καφενείῳ τῆς Σιέννης—ἵνα ὑπερασπίσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐνεδύθη τὴν *φουστανέλλαν* καὶ τὸ *φέσι*. Ὅτε δὲ οὕτως ἔφθασεν ἐνδεδυμένος ἐνώπιον τῶν διαμαχούντων, ἀνύψωσε τὴν σπάθην καὶ μόλις ἐκραύγασεν: Eccomi!;..πάντες οἱ Ἰταλοὶ ἐκ φόβου διεσκορπίσθησαν. Εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Καλλέργη καὶ τοῦ ἁρμοστοῦ Νούγεντ ἔκαμε στίχους. Ἐκείνους πρὸς τὸν Νούγεντ ἐτοιχοκόλλησε καὶ διένειμεν ὁ ἴδιος, λέγων πάντοτε ὅτι εἶναι τὸ τελευταῖον, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε μείνῃ εἰς τὸ φυλάκιόν του.

Ὁ ἀντίζηλός του στιχουργὸς Δ. Γρυπάρης σατυρίζων αὐτὸν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔλεγε:

Μωρὲ γειά σου, Ταβουλάρη
ὁποῦ ἔχεις τέτοια χάρη

Νὰ συνθέτῃς τέτοιους στίχους;
καὶ νὰ τοὺς κολλᾷς 'ς τοὺς τοίχους. κτλ.

Οἱ δὲ συνδρομηταὶ τῆς τότε λέσχης ὁ *Φώσκολος*, δαφνοστεφῆ περιέφερον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς λέσχης ἐπ' ὤμων τὸν Ταβουλάρην ρίπτοντες ἄνθη καὶ φωνάζοντες· *Ζήτω ὁ ποιητὴς Ταβουλάρης, κάτω ὁ Γρυπάρης*. Ἐκαυχᾶτο ὁ Ταβουλάρης ὅτι ἦτο καὶ τεχνοκρίτης.

Δε-Βιάζης

(106) Ὁ Μεσσαλᾶς οὗτος ἐκαλεῖτο Καῖσαρ. Εἶχε δὲ λάβει τὸν Ροΐδην εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τὸν ἐβοήθει εἰς τὰς οἰκονομικάς του ἀνάγκας. Ἐγέλα δὲ ὑπερμέτρως ὅτε ἤκουε τὸν Ροΐδην ἀπαγγέλλοντα τὰ ποιήματά του.

Δε-Βιάζης

(107) Ὁ Τερτσέτης εἶναι ὁ γνωστὸς ποιητὴς τῶν *Γάμων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῆς Κορίννης καὶ Πινδάρου* καὶ ἄλλων ποιήσεων.—Ὁ Γρασέτης ὠνομάζετο Γαετᾶνος. Ὁ Ἰταλὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα στενῶς συνεδέθη μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐγεννήθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1798, ἐσπούδασεν ἐν Βονωνίᾳ φιλολογίαν καὶ ἰατρικήν. Συνώδευσε τῇ 12 Σεπτεμβρίου τοῦ 1812 τὸν ἀτυχῆ Zambeccari εἰς τὴν ἀεροναυτικὴν αὐτοῦ πορείαν. Ἔλαβε τὴν ἕδραν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἰς Ραβένναν, ἔνθα μετήρχετο καὶ τὸν ἰατρόν. Ἕνεκα τῶν θορύβων τῆς πτώσεως τῆς Ναπολεοντείου δυναστείας, ἠναγκάσθη τῷ 1815 νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς συζύγου του, ἥτις ἦτο μαῖα. Ἐγκατασταθεὶς δ' ἐν Πάτραις μετήρχετο τὸν ἰατρὸν καὶ ἔμαθε ἄριστα τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν. Ἀποθανούσης τῆς συζύγου του, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ μετέβη εἰς Ρώμην, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπανακάμψας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ παράκλησιν τῶν Ζακυνθίων ἦλθεν εἰς Ζάκυνθον ὅπως παραδώσῃ φιλολογίαν. Ὁ Γρασέτης ἐν Ζακύνθῳ τὸ δεύτερον ἐνυμφεύθη λαβὼν σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἰατροῦ τοῦ Καποδιστρίου Ἀδελαΐδα Καρβελλᾶ, τὴν ὁποίαν ἐμμανῶς ἠγάπα ὁ Σολωμός. Κατὰ παράκλησιν τοῦ Γυΐλφορδ μετέβη εἰς Κέρκυραν καὶ ἔλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἰταλικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ. Ἀπέθανε τῷ 1836. Μεταξὺ τῶν ἀξιολόγων ἔργων του συγκαταλέγεται καὶ ἡ εἰς τὴν ἰταλικὴν καλὴ μετάφρασις τοῦ *Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*.

Δε-Βιάζης

(108) Ὁ Γρασέτης δὲν ἐγελοῦσε εὔκολα· κάπου κάπου ὅμως ἐνῷ ὁ Ροΐδης ἐδιάβαζε τὰ συνθέματά του, ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σοβαρό του ἦθος μὲ ἕνα μισόγελο, ὅπου ἐπείσμωνε πολὺ τὸν Ροΐδην.

Πολυλᾶς

(109) Ἦτον ἡ ἀλήθεια· ἡ διατριβαὶς τοῦ Ροΐδη ἦταν ἀπέρανταις καὶ ταῖς ἐρετσιτάριζε μεγαλοφώνως. Εἰς τοῦτο ἦτο ἀκούραστος, καθὼς δὲν ἐβαρυότουν ποτὲ νὰ ἀντιγράφῃ καὶ νὰ ξαναντιγράφῃ τὰ συγγράμματά του. Ὁ Ῥοΐδης ἐξερόβηχε συχνά, ἀλλὰ ταὶς περισσότεραις φοραὶς δίχως κάμμίαν ἀνάγκη, εἰμὴ γιὰ νὰ σύρῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων εἰς τὸν ἑαυτόν του.

Πολυλᾶς

(110) Ἕνας Ἰταλὸς ἱερέας, ὅπου εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὁ Σολωμὸς ἔκανε ἐναντίον τοῦ Ροΐδη σάτυραις ἰταλικαὶς καὶ ταὶς ἔδιδε τοῦ Μαρώνη γιὰ νὰ ταὶς περνάῃ γιὰ δικαίς του. Ὁ Ροΐδης ἀπαντοῦσε μὲ ἄλλαις σάτυραις. Τότε ὁ Σολωμὸς ὑπερπαινοῦσε τοὺς στίχοὺς τοῦ Ροΐδη καὶ ἔψεγε τὴν αὐθάδεια τοῦ Μαρώνη.

Πολυλᾶς

Ἀναχωρήσαντος τοῦ Μαρώνη ἐξηκολούθει ὁ Σολωμὸς νὰ γράφῃ σατύρας καὶ ἐπιστολάς, ἃς ἔδιδε τῷ Ροΐδῃ, ὅστις ἀγανακτῶν ἀντεσατύριζε τὸν Μαρώνην καὶ ἔδιδεν ἐπίσης τὰς ἐπιστολὰς καὶ σατύρας ταύτας τῷ Σολωμῷ ὅπως τὰς πέμψῃ τῷ Μαρώνῃ. Ἡ πλαστὴ αὕτη ἀλληλογραφία διετηρήθη ὑπὲρ τὰ δύο ἔτη.

Δε-Βιάζης

(111) Ὁ *Ἀντώνης* ἦτο ὁ ἀδελφὸς του ὁ παλληκαριζόμενος. Ἔλεγε τὸ βράδυ· Πάω νὰ *ρεμετσάρω* καὶ νὰ *τρασφορμαρισθῶ*. καὶ ἐφόρει *φέσι* καὶ παλαιὰ φορέματα.

Δε-Βιάζης.

(112) Ἔδειχνε ὁ Ροΐδης καὶ τὴ λατινικὴ γλῶσσα· ἀλλὰ εἶχε καὶ εἰς αὐτὸ μέθοδο τόσον ἀλλόκοτη, ὥστε κανένας δὲν ἐμάθαινε τίποτε ἀπὸ αὐτόν. Ἰδοὺ ὁ ὁρισμὸς τῆς Γραμματικῆς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπροοίμιαζε τὸ μαθητή του:—Παιδί μου, ἡ Γραμματικὴ εἶναι ὡσὰν ἕνα ἀρμάρι μὲ πολλὰ παρακάσελα· σήμερα τραβοῦμε τὸ παρακάσελο ὅπου εὑρίσκεται τὸ ῥῆμα.

Πολυλᾶς

(113) Τὸ *βζὶτ* δηλαδὴ μία ὡσὰν σφουριξιά, τὴν ὁποίαν ἄκουε, καθὼς ἔλεγε ὁ ἴδιος, μέσ' 'ς τὰ μυαλά του, ἦταν ἡ Μοῦσα τοῦ Ροΐδη.

Πολυλᾶς.

(114) Ὁ Ροΐδης συνήθιζε νὰ καθωραΐζῃ τοὺς στίχους διὰ ἀκαταλλήλων, ἀναρμόστων καὶ γελοίων ἐπιθέτων.

Δ-εΒιάζης

(115) Ὁ *Νιόνιος* ἦτο ὁ Σολωμός.

Δε-Βιάζης

(116) Passio ἔργον τοῦ Ροΐδη, ὡς τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ. Τὸ κυριώτερον τῶν πεζῶν ἔργων τοῦ Ροΐδη, ὡς λέγεται, διότι τὸ χειρόγραφον οὐδέποτε ἔτυχε νὰ ἴδωμεν. Ἡμέραν τινὰ ὁ Ροΐδης, τῇ παρακλήσει τῶν φίλων του, ἐπῆγεν εἰς τὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐκκλησίαν τῶν δυτικῶν καὶ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν ἐνδυθεὶς τὰ ἱερὰ ἀνέβη ἐπί τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐξεφώνησε τὸν λόγον τοῦτον. Οἱ δὲ παρευρισκόμενοι φίλοι του, ὅπως τὸν περιπαίξωσιν, ὑπεκρίνοντο ὅτι τόσον συνεκινήθησαν ὥστε ἀνελύοντο εἰς δάκρυα. Φαίνεται ὅτι ὁ τότε προϊστάμενος τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας δὲν θὰ ἦτο σοβαρὸς ἄνθρωπος.

Δε-Βιάζης

(117) Mottoneidi ἐθνικὸν ποίημα τοῦ Ροΐδη, ἐξυμνοῦν τὰ ἄθλα Ζακυνθίου διακριθέντος εἰς πόλεμον.

Δε-Βιάζης

(118) Ὅλο τὸ ἐναντίο· μάλιστα ἐδυσκολεύετο πολὺ εἰς τὴ στιχουργία, μ' ὅλον ὅτι εἶχε κάμῃ χιλιάδες κακοὺς στίχους. Κάποτε ὅμως τοῦ ἐτύχαινε νὰ κάμῃ δύο τρεῖς καλούς. Αὐτοὶ δὲν ἐξέφευγαν τοῦ Σολωμοῦ· καὶ μόλις τοὺς ἄκουε, ἔπαυε τὰ γέλια καὶ τὸν ἐφίλιε.

Πολυλᾶς

(119) Εἶναι ἡ κηδεία τοῦ Ἀντωνίου Μαρτινέγκου. Ἦσαν τρεῖς νόθοι ἀδελφοί, Ἀντώνιος, Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας, καὶ οἱ τρεῖς ἑνὸς χαρακτῆρος καὶ μιᾶς καρδίας.

Ὁ Χιώτης περὶ τοῦ Μαρτινέγκου τούτου ἐν τῇ ἱστορίᾳ του γράφει· «Ὁ εὐγενὴς οὗτος ἄρχων πολλὰ εἶχε ἀποθησαυρίσῃ, ἐν τῇ »οἰκίᾳ. Ἐπὶ χρόνους πολλοὺς διαχειριζόμενος τὴν μεγάλην περιου»σίαν τῶν ἀδελφῶν Καπνίση, οἵτινες κατὰ τὰ ἔσχατα τῆς Βενετικῆς »Πολιτείας ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Βενετίας, καὶ δανείζων »χρήματα εἰς τοὺς ἐμπόρους, κτηματίας καὶ ἄλλους, ἀπέκτησεν ἄπει»ρα πλούτη· ἦτο τὸ κοινὸν δανειστήριον Ζακύνθου καὶ εἶχε διὰ τοῦτο »τὴν ὑπεροχὴν καὶ δύναμιν ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Περικυκλούμενος ἀεὶ ὑπὸ »κολάκων καὶ μισθοφόρων, τῶν μὲν ἐγκωμιαζόντων τὴν φιλοπλουσίαν »του, τῶν δὲ προθύμως ἐκτελούντων τὰς ἐπιθυμίας τῆς φιλοδοξίας

»του, ἐδέσποζε τῶν ἐνδεῶν, περιεφρόνει τοὺς ὁμοτίμους εὐγενεῖς, »κατέστρεφε τοὺς ἀποτολμῶντας νὰ ἀντιταχθῶσιν εἰς τὰς αἰτήσεις »του. Οἱ ἀδελφοί του Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας, ὁ μὲν διὰ τὴν διαρπα- »γὴν τῆς Τζαφαδρίας ἐπονομασθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, ὡς »βίαιος καὶ πλεονέκτης, ἤθελον νὰ σωρεύσωσι θησαυροὺς ἀδιακόπως »διαρπάζοντες ἐπὶ ποταπῇ τιμῇ πλουσίας ἰδιοκτησίας, τοκογλυφοῦν- »τες καὶ δυναστεύοντες τοὺς ἀπόρους. Πολλάκις ὁ ὀφειλέτης ἐπλή- »ρωνε τὸν τόκον τοῦ δανείου, καὶ ὁ τόκος δὲν ἐγράφετο ἐν τῷ ὁμο- »λόγῳ, ἄλλοτε ἐξώφλει ὅλον τὸ δάνειον καὶ τὸ ὁμόλογον δὲν ἐσχί- »ζετο οὔτε ἐπεστρέφετο. Διὸ καὶ αὖθις προσεκαλεῖτο νὰ ἀποτίσῃ τό- »κους καὶ δάνεια, ἃ πρὸ χρόνων ἐξώφλησεν. Ἀπειλὰς δὲ φόνου καὶ »κακοποιήσεως ἤκουεν ὁ δυστυχὴς παρὰ τῶν περιστοιχούντων τὸν »αὐθέντην μαχαιράδων καὶ κολάκων, ἐὰν ἀπετόλμα νὰ φωνάξῃ κατὰ »τοῦ ἀδικήματος καὶ νὰ ἀποδείξῃ ψεύστην τὸν αὐθέντην αἰτήσαντα »τὸ ὀφειλόμενον ποσόν του. Δὶς καὶ τρὶς ἐπληρώθησαν ὁμόλογα, ὡς »οἱ σύγχρονοι μαρτυροῦσι. Ναὶ μὲν ἐδεικνύετο εὐεργετικὸς πρὸς τοὺς »πλησιάζοντας αὐτόν, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἦτο ἰδιοτροπία μᾶλλον ἢ »προδιάθεσις φιλαγάθου καρδίας. Εἰς τὴν περιφρόνησιν καὶ χλεύην »τῆς ἀλαζονείας του ὑπέκειντο ἅπαντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι, εὐγε- »νεῖς καὶ δυσγενεῖς, εὔποροι καὶ ἄποροι. Τριῶν εἰδῶν κέρατα εἶχεν »ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς ἀκαθάρτου καὶ κονιορτώδους αἰθούσης τῆς »ὑποδοχῆς, χρυσοῦν, ἀργυροῦν καὶ σιδηροῦν. Εἰς τὸν εἰσερχόμενον »πρὸς χαιρετισμὸν ἢ ἄλλην συνάντησιν εὐγενῆ, ὁ Μαρτινέγκος ἐπὶ »παλαιοῦ θρονίου καθήμενος, τοὺς πόδας δὲ ἐξηπλωμένους ἔχων ἐπὶ »τῆς τραπέζης ἐκείνης, ὑπεδέχετο αὐτὸν σείων τὴν χεῖρα μὲ τὸ μει- »δίαμα χλεύης καὶ περιφρονήσεως. Κ' ἂν μὲν ὁ προσερχόμενος ἀνῆ- »κεν εἰς τὴν ἀρχοντολογικὴν τάξιν, μειδιῶν ἔλεγε: *Ἰδού, μωρέ, τὸ »κέρατό σου*, δεικνύων τὸ χρυσοῦν· ἐὰν δὲ εἰς τὴν τῶν ἀστῶν, ἐδεί- »κνυε τὸ ἀργυροῦν καὶ ἐὰν εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑποδεῶν, τὸ σιδηροῦν. »Ἅπαντες δὲ ἔκλινον ἀποκαλυπτόμενοι τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτὸν »ἐξερχόμενον. Ἐζήτουν τὴν εὔνοιαν, ἤθελον τὴν προστασίαν του, »ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ πρὸ χρόνων ἐγκατασταθέντες Πελοποννήσιοι καὶ »Ζακυνθιομωραῗται.

»Οὐαὶ εἰς τὸν ἐρχόμενον ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ μὴ ἐρχόμενον εἰς τὴν »οἰκίαν του νὰ τὸν προσκυνήσῃ ἢ εἰς τὸν θελήσαντα νὰ κερδοσκοπήσῃ »ἄνευ τῆς προστασίας του. Εἰς τὸ νεῦμά του ἐκινεῖτο ἅπας ὁ λαὸς

»τῆς Ζακύνθου καὶ διεμνημονεύσαμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡμῶν ὅτι ἵνα »καταβάλῃ τὸ ἀντιπαλαῖον τὴν φιλοδοξίαν του ἀρχοντολόγιον ἐπὶ »τῆς Ἑπτανησίου πολιτείας, ἐμίσθωσε πληθύν, κατέστρεψε τὴν »ἐγχώριον κυβέρνησιν Ζακύνθου, ἀπέσπασε τὴν νῆσον ἐκ τῆς συνα- »φείας της μετὰ τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἄλλων καὶ ἐγένετο ἐξουσια- »στὴς αὐτός. Ἐπὶ ἐννέα μῆνας ἐδέσποσε αὐτῆς καὶ πολὺ αἷμα τῶν »συμπολιτῶν Ζακυνθίων ἤθελε ρεύσει ἐπὶ τῆς ἀναρχίας ἐκείνης, ἐὰν »ὁ Ἄγγλος Κάλενδερ μὴ ἤθελεν ἐμφανισθῇ ἐν τῷ μέσῳ καὶ κατα- »κρατήσῃ τὸν κίνδυνον. Τοιούτου ἤθους καὶ δυνάμεως ὁ ἀνήρ, ὅστις »ἠθέλησε ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὸν Μαίτλανδ καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ »ἐξαιρετικοῦ δικαστηρίου ὡς συνωμότης καὶ στασιαστής».

Ἡ περιγραφὴ αὐτὴ τοῦ ἱστοριογράφου Χιώτη εἶναι ἀμυδρὰ εἰκὼν τῶν ἀπαισίων αἰσθημάτων τοῦ Μαρτινέγκου. Ἂν εἶχέ τινα ἐλάχιστα καλά, τοῦτο εἶναι φυσικόν, διότι καὶ εἰς τοὺς πλέον κακούργους εὑρίσκομέν τι καλόν, χάριν δημοκοπίας.

Τόσα χρήματα εἶχεν, ὥστε, διηγοῦνται ὅτι ἤθελέ ποτε νὰ φέρῃ αὐτὰ πρὸς φύλαξιν εἰς τὸ ἐνεχυροδανειστήριον καὶ τὰ ἐφόρτωσεν ἐπὶ ζώων. Οἱ ὑπηρέται του δὲν ἐλάμβανον μισθόν. Μόνον κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἔθετον δίσκον καὶ οἱ μεταβαίνοντες πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ δεσπότου ἔδιδον τὸν *μποναμᾶν* τῶν ὑπηρετῶν. Ἐμάζευον δὲ πολλὰ ποσά, διότι μετέβαινε πρὸς ἐπίσκεψιν σχεδὸν ὅλη ἡ κοινωνία. Ὁ Γ. Κωβετὸς γνωρίζων τὴν κενοδοξίαν τοῦ δεσπότου τούτου, τὸν ἔπεισε νὰ στείλῃ χρήματα διὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ὁ Κωβετὸς οὗτος ἦτο ἀνὴρ χρηστὸς καὶ εἰς ἄκρον φιλόπατρις. Ἅμα ἦλθεν εἰς Ζάκυνθον ὁ Ὄθων, μετέβη πρὸ αὐτοῦ καὶ γονυπετήσας εἶπε δακρύων: *Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα κλπ.*

Ἐπιστρέψας ἀπὸ τὰς φυλακὰς ὁ Μαρτινέγκος καὶ χάσας τὴν ἐπιρροήν του ἐγένετο μανιώδης ὁσάκις ἤκουε τὸ ὄνομα τῶν χωροφυλάκων.

Συνελήφθη δὲ τῇ 29 Ἰουλίου 1820.

Ἀπέθανε τῇ 15 Νοεμβρίου 1836.

Ἡ εἰκών του σώζεται εἰς τὴν Δημαρχίαν.

Δε-Βιάζης

(120) Ὁ παππᾶς Τσετσὲ ὠνομάζετο Γεώργιος Ρωμανός, Ζακύνθιος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γαρζώνη ἐγένετο τοποτηρητής. Εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀπέθανε τυφλὸς τῷ 1831 ἐτῶν 80.

Ἦτο μουσικὸς καὶ φιλόμουσος. Ἠγάπα τὰ *τραγούδια*. Νύκτα τινά, καθ' ἣν ὁ τραγουδιστὴς Κουρούμαλλος ἐτραγούδαε λαμπρὰν *σερενάδα*, ὁ Ρωμανὸς ἐπιθυμῶν νὰ προβάλῃ ὅπως ἀκούσῃ καλλίτερα, ἔπεσε καὶ τοῦτο ἦτο τὸ αἴτιον τοῦ θανάτου. Ἕνεκα τῆς περιέργου φωνῆς του ὁ ποιητὴς τὸν σατυρίζει.

Δε-Βιάζης

(121) Εἶναι συνήθεια εἰς τὴν Ζάκυνθον, κηδείας γινομένης ἐπισήμου ἢ καλοῦ πολίτου, νὰ κλείωνται τὰ παράθυρα, ἐνῷ ἡ κηδεία διέρχεται, εἰς ἔνδειξιν πένθους. Πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ πόλις δὲν ἔδειξε πένθος, δηλαδή, λύπην, ἦσαν ἀνοικτὰ τὰ παράθυρα, ἄρα ἔμπαινεν ὁ καπνὸς τοῦ μοσχολιβάνου.

Δε-Βιάζης

(122) Ὁ γνωστὸς ζωγράφος, ὅστις ἦτο καὶ δηκτικὸς καὶ ἄσεμνος σατυρικός.

Δε-Βιάζης

(133) Ὁ Σκλίβας, πλούσιος ἔμπορος, ἦταν στενὸς συγγενὴς τοῦ σατυριζομένου. Λέγεται ὅτι τοῦτος τὸν ἐγύμνωσε, ὥστε ὁ Σκλίβας ἀπὸ τὴν ἀπελπισία ἔχασε τὸ λογικό....Ἐννοεῖ ὁ ποιητής, ὅτι ἡ θεία Δίκη ἐφύλαε εἰς τὸν ἀπάνθρωπον ἅρπαγα κάτι χειρότερο παρὰ τὴν φτώχεψη· νὰ πεθάνῃ δηλαδὴ τρελλὸς εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἀδίκησε.

Πολυλᾶς

Ἡ κληρονόμος κόρη Καπνίση ἔλαβε διὰ σύζυγον τὸν Γεώργιον Κανδιᾶνον Ρώμαν πατέρα τοῦ γνωστοῦ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ Διονυσίου Ρώμα. Μετὰ τῆς κληρονομίας ἔλαβε καὶ τὸ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Λουκᾶ—νῦν Ρώμα—οἰκίαν. Εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην κατῴκει ὁ Μαρτινέγκος καὶ κατῴκει εἰς τὴν ἄνω ὀροφήν. Λέγεται ὅτι ἐν τῇ ἀκμῇ του ὁ Μαρτινέγκος διέταττε καὶ ἐφονεύοντο πρόσωπά τινα καὶ ἐθάπτοντο εἰς τὴν οἰκίαν του. Μεταξὺ δὲ τούτων καὶ πλούσιοι ξένοι, ὅ,τι ἐννοεῖ ὁ ποιητής.

Δε-Βιάζης

(124) Ὁ σατυριζόμενος, πρὶν κληρονομήσῃ τὸν Σκλίβαν, ἐκατοικοῦσε εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Καπνίση· αὐτοῦ, λέγεται, ἐδέχτηκε ἕνα πλούσιον ξένον, τὸν ἔκλεψε, τὸν ἐφόνευσε καὶ τὸν ἔθαψε εἰς τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ σπίτι αὐτὸ τοῦ Καπνίση τὸ ἐκληρονόμησεν ὁ κόμης Ρώμας.

Πολυλᾶς

Ἡ οἰκία αὕτη κεῖται εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ ἁγίου Λουκᾶ τὴν φέρουσαν τώρα τὸ ὄνομα Πλατεῖαν Ρώμα.

Ἡ κληρονόμος κόρη Καπνίση ἔλαβε διὰ σύζυγον τὸν Γεώργιον Κανδιάνον Ρώμαν πατέρα τοῦ ἀειμνήστου Διονυσίου τοῦ γνωστοῦ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ. Οἱ Καπνίση εἶπον εἰς τὸν Ρώμαν νὰ κατοικήσῃ ὁ Ἀν. Μαρτινέγκος εἰς τὴν ἐν τῇ πλατείᾳ ἁγίου Λουκᾶ οἰκίαν, ὅπερ ἐγένετο καὶ κατῴκει εἰς τὴν ἄνω ὀροφήν.

Δε-Βιάζης

(125) Τὸ ἰατροσυμβούλιον γίνεται διὰ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ροΐδου Διονύσιον Κανάλεν, πατέρα τοῦ πρό τινος ἀποθανόντος Εὐσταθίου. Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ροΐδη Διονύσιος ὢν δωδεκαετὴς ἔφαγε πολὺ *μπομπότα* μὲ σταφίδα καὶ μέλι. Ἡ πολυφαγία ὑπῆρξεν αἴτιον τῆς νομιζομένης ἀσθενείας, περὶ ἧς ὁ θεῖος ἔκαμνε θόρυβον.

Δε-Βιάζης

(126) Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Ῥοΐδη ἦτο ὁ Διονύσιος Κανάλες πατὴρ τοῦ πρό τινος ἀποθανόντος Εὐσταθίου τῆς Ἀγγλίας προξένου. Ὁ ἀνεψιὸς οὗτος, μικρὸς ὤν, ἔφαγε πολὺ *μπομπότα* μὲ σταφίδα πολὺ καὶ μέλι. Τοῦτο ἦτο τὸ αἴτιον τῆς ἀδιαθεσίας καὶ ὁ Ῥοΐδης ἔκαμε συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ὁ Σολωμὸς σατυρίζει.

Δε-Βιάζης

(127) Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ροΐδη καὶ μήτηρ τοῦ ἀσθενοῦς Διονυσίου Κανάλε.

Δε-Βιάζης

(128) Ὁ Ταγιαπιέρρας, ὁ Μαυριανός, ὁ Ζαυλάνης, ὁ Καρβελλᾶς, ὁ Πανταζῆς, ὁ Βούτας, ὁ Zorgetto Νησιώτης λεγόμενος, ὁ Βερέτας, ὁ Δικόπουλος ἦσαν ἰατροὶ λαβόντες μέρος εἰς τὸ συμβούλιον.

Δε-Βιάζης

(129) Ὁ Κανδιώτης ἐπίσης ἰατρὸς λέγων πάντοτε: va benissimo.

Δε-Βιάζης

(130) Αἱ συνταγαὶ αὗται δὲν εἶναι τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἐγράφησαν παρὰ τοῦ ἰατροῦ Κωνσταντίνου Πλανιτέρου.

Δε-Βιάζης

(131) Ὁ Ρήγας μετήρχετο τὸν ἰατρὸν τῶν τότε λεγομένων Toleranti. Εἶχε δὲ Φαρμακεῖον εἰς τὴν ὁδὸν Κουτούζη. Ἅμα ἦλθον εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ φαρμακεῖον τοῦτο ἦτο ἐν τῇ παρακμῇ.

Εἶχε δὲ καναπέδες, πολτρόνας. Ἐφαίνετο ὅτι ἐν τῇ ἀκμῇ του θὰ ἦτο κομψότατον φαρμακεῖον.

Δε-Βιάζης

(132) Σατυρίζεται Ζακύνθιος γερουσιαστὴς λίαν ὑπερήφανος· ἐτυπώθη ἐν τῷ Κερκυραϊκῷ περιοδικῷ *Ἑωσφόρῳ*.

Δε-Βιάζης

(α) Ie le voyais semblable à un rocher, qui, sur le sommet d' une montagne, se joue de la fureur des vents et laisse épuiser leur rage, pendant qu' il demeure immobile. Παραπλησία τις ὁμοιότης ἡ ἀνωτέρω παρὰ τῷ Telemaque. XII.

Α. Χ. Ζώης

(β) Ὁμοιότης τις τῆς στροφῆς ταύτης ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ ἑξῆς :

Odi frattanto risonar le rive
non di giocondi pastorali accenti,
non d' avene, di zuffati, e di pive.

(Monti in morte di Ugo Bassville. I.) Α. Χ. Ζώης.

(γ) Ὁ Βύρων ἐν τῷ Don Juan (ᾆσμα Γ'.) τίθησι σὺν ἄλλοις εἰς τὸ στόμα τοῦ δούλου Ἕλληνος καὶ τοὺς ἑξῆς στίχους :

Must we but blust ? Our fathers bled.
Earth ! render bach from out thy breast
A remmant of aur Spartan dead !
Of the three hundred grant but three,
To make a new Thermopylae !

τουτέστιν : Ὁ ὑπὸ δουλείαν Ἕλλην τὸν ἡρωισμὸν τῶν προγόνων του ἀναπολῶν ἐπιθυμεῖ τρεῖς μόνον ἐκ τῶν τριακοσίων ὅπως ἐπιδείξῃ νεωτέρας Θερμοπύλας.

Ὁ Παρίνης ἐν τῷ Mattino, ᾄδει πρὸ τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν του :

E voi dell' altro secolo feroci
Ed ispid' avi i vostri almi nipoli
Venite oggi a mirar.

Ἐκ τῶν λέξεων τοῦ Σολωμοῦ φανερὰ προκύπτει ἡ μίμησις, ἀλλ' ὁποία ἡ διαφορά! Ὁ Ἰταλὸς εἰρωνεύεται, ἐνῷ ὁ Ἕλλην ὁμιλεῖ καθαρὰ τὴν ἀλήθειαν.

Α. Χ. Ζώης

(δ) Βλέπε καὶ .... quel Dio che sente il muto
gemer del verme che calcato spira

καὶ .... infin che del gran die
L' orrido squillo a risvegliar li vieni.

(Monti in morte di Ugo Basseville) — Α. Χ. Ζώης

(ε) Muove crudele e spaventoso assalto
Da tutti i lati il tempestoso 'verno.
Ueggon talvolta il mar venir tant' alto,
Che par che arrivi insino al ciel superno,
Talor fan sopra l' onde in su tal salto
Ch' a mirar giù par lo veder lo 'nferno

(Ariosto. Orlando furioso XLI) — Α. Χ. Ζώης

(ζ) Εἰς σατυρισμὸν τοῦ Ταβουλάρη ἐγράφη καὶ ἐλέγετο τότε τὸ κατωτέρω ποιημάτιον.

Μωρέ, 'γειά σου, Ταβουλάρη!
Καὶ ποῖος ἔχει τέτοια χάρη
νὰ συνθέτῃ τέτοιους στίχους
καὶ νὰ τσὴ κολλάῃ τσὴ τοίχους.

Ὅλοι σου οἱ συμπατριῶται
θὰ ἔρθουν νὰ σ' εὐχαριστήσουν
μὲ ταψία, φελλιὰ (*) μπομπόταις
θὲ νὰ σὲ συναπαντήσουν.

Καὶ χτυπῶντας τὸ τηγάνι,
μὲ σφουριγματίαις καὶ κιάσα
θὰ σοῦ πλέξουνε στεφάνι
ἀπὸ σκόρδα κι' ἀπὸ πράσα.

Α. Χ. Ζώης.

(η) Ὁ Σκλήβας οὗτος περιεφέρετο ρακένδυτος φέρων κατάτρητον ἐπανωφόριον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐκρεμᾶτο σάκκος πλήρης χαρτίων, ἔλεγε δὲ ὅτι ταῦτα ἦσαν δικόγραφα διὰ τὴν δίκην Μαρτινέγκου, ἐντεῦθεν ἐπεκράτησε νὰ ἀποκαλοῦν *Σκληβάκια* ἢ *Σκληβάκη* πάντα περιφερόμενον μὲ χαρτία ἢ ἔχοντα τὰ θυλάκια πλήρη τοιούτων.

Α. Χ. Ζώης.

(*) Τεμάχια.

(θ) Ἐπὶ τῇ εἰδήσει τοῦ φόνου τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου, σταλείσῃ ἐκ Πύργου εἰς Ζάκυνθον πρὸς ἐξέχον πρόσωπον, μέγα ἐδόθη δεῖπνον τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἔν τινι ἀρχοντικῇ οἰκίᾳ· ἐπειδὴ δὲ οἱ παρακαθίσαντες ἠριθμοῦντο εἰς 13, ἐδέησεν εἷς ἐξ αὐτῶν νὰ καθίσῃ ἐν ἰδιαιτέρᾳ τραπέζῃ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης διὰ τὸν ἀριθμὸν 13 προλήψεως. *Λ. Χ. Ζώης.*

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ

ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ (1)

Ἡ Τουρκία, ἕνεκα τῶν πονηρῶν χρόνων καὶ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς θαλασσοκρατείρας Βενετίας, ἠθέλησε ν' ἀφαρπάξῃ τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἠδύναντο ἆρά γε οἱ Ἕλληνες νὰ μὴ εἶναι φιλείρηνοι; Οὐχί. Περιέμενον κατάλληλον περίστασιν, ὅπως λάβωσι τὰ ὅπλα. Ἄλλως τε οἱ Ἕλληνες ἀπὸ αἰώνων προσεπάθουν νὰ λάβωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἑπτὰ μεγάλας ἐπαναστάσεις ἀριθμεῖ ὁ Ἑλληνισμός, κατὰ τὸ μεσολαβοῦν, ἀπὸ τῆς Ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821. Τούτων ἐπισημότεραι ἦσαν δύο, ἡ περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ὑποκινηθεῖσα, ἀλλ' ἥτις δὲν ἐπέφερεν ὅ,τι ἡ ἑλληνικὴ καρδία ἐπεθύμει, καὶ ἡ τοῦ 1821 ἡ στεφθεῖσα διὰ ἐνδόξου ἐπιτυχίας.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, λέγει ὁ Λαμαρτῖνος, δὲν ἀφῆκεν εὐφημίαν, ἕνεκα τοῦ ἀθῴου αἵματος, ὅπερ ἐχύθη. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ αἵματος τούτου ἐξηραίνοντο καὶ ἐξηφανίζοντο αἱ δηλητηριώδεις ἄκανθαι τῆς δουλείας καὶ ἐξεφύοντο τὰ εὐώδη τῆς Ἐλευθερίας ἄνθη. Καὶ ἐν τῷ αἵματι τούτῳ ἐπνίγοντο οἱ πολυπληθεῖς τύραννοι καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἠλευθεροῦτο. Καὶ τὸ αἷμα τοῦτο τοῖς φιλελευθέροις ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἔδωκεν ἵνα διακηρύξωσι, γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, τὴν Ἐλευθερίαν.

Τὸ διαπρύσιον κήρυγμα τῆς Ἐλευθερίας, ὅπερ τὰ πνεύματα

(1) Ἐκ παραδρομῆς τὸ Κεφάλαιον αὐτὸ δὲν ἐτέθη εἰς τὴν θέσιν του.

πάντων ἐξῆπτε, καὶ τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ μακροχρονίου ληθάργου ἐξήγειρεν ἐκ νέου. Ἤρξατο αὖθις ἡ Ἑλλὰς ἐν χρυσοῖς ὀνείροις βλέπουσα τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἀποκατάστασιν, τὴν γενναίαν ἐξέγερσιν, *τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἔθνους*. Ἔκτοτε εἰς τὰ στόματα τοῦ Ἕλληνος ἠκούετο μόνον καὶ μόνον :

Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
Παρὰ σαρᾶντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.

Ὡραῖον δίστιχον τοῦ Ῥήγα, ὁμοιάζον, πρὸς τὸ ἐπίσης ὡραῖον τοῦ Addisson :

A day, an hour, of virtuous liberty
Is worth a whole eternity in bondage.

*
* *

Ἡ φωνὴ τοῦ Montesquieu, τοῦ Voltaire, τοῦ Rousseau καὶ τῶν συναδέλφων αὐτῶν ἡτοίμαζον τὸν δρόμον τῆς Ἐλευθερίας. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες ἐξύπνιζον τὴν Ἐλευθερίαν, ἀλλ' αὕτη δὲν θὰ ἔφερε τὸ βασίλειόν της ἄνευ τῆς τόλμης.—*Τόλμα*, ἀναβοᾷ ὁ Hugo, *καὶ οὕτω θὰ προοδεύῃς*. Ἄνευ τῆς τόλμης δὲν γίνεται πρόοδος. Ἅπαντα τὰ μεγάλα κατορθώματα εἶνε, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τὸ γέρας τῆς τόλμης. Ὅπως πραγματοποιηθῇ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, δὲν ἤρκει νὰ τὴν προαισθανθῇ ὁ Montesquieu, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν κηρύξῃ ὁ Diderot, νὰ τὴν ὑπολογίσῃ ὁ Condorcet, νὰ τὴν προμελετήσῃ ὁ Rousseau, δὲν ἔπρεπε ἢ νὰ τολμήσῃ τοῦ ὄχλου ὁ Mirabeau Danton. Βεβαίως δὲν θὰ ἦτο λαμπρότερος ὁ δάφνειος στέφανος, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν Γάλλων ἐτίθετο ὑπὸ τῆς Κλειοῦς, ἄν τινες δὲν ἐξετρέποντο τῆς ὁδοῦ τοῦ δικαίου. Τούτου ἕνεκα δικαίως ἐξεφώνησεν ἡ κυρία Rollan :

Ἐλευθερία, Ἐλευθερία, πόσα ἐν ὀνόματί σου διαπράττονται κακουργήματα !

Ἐν τούτοις, ὁ ἄνθρωπος ἐλευθέρως διαχέει τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ἐλευθέρως κηρύττει τὸ ἀληθές, μὴ φοβούμενος μαρτύρια. Ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι ἤρξαντο ἀφυπνίζοντες τὰ ἔθνη ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ληθάργου, ὅπως ἐξαναγκάσωσιν αὐτὰ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. Ἀληθῶς μὲν ὅτι τολμηροτέρα καὶ καθολικωτέρα ἡ ἐπανάστασις διατρανοῦται ἐν τῇ *φιλοσοφίᾳ*, ἀλλὰ καὶ *οἱ ποιηταί*,

οἱ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας ἄρχοντες, ἐγκαταλιπόντες ἔκτοτε τὴν γῆν, ἐξέλεξαν ἐκ νέου τὸν *οὐρανόν*. Ἵπταντο. Δὲν τοὺς ἔκοπτεν ἡ δουλεία ἢ τὰς πτέρυγας. Ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ πολὺς Littré, ὅτι ὕψος λυρικὸν κατὰ τὸν ὀκτωκαιδέκατον αἰῶνα δὲν ὑπῆρξε· καὶ εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν Pope δὲν ἀπαντᾶται πινδαρικὸν ὕψος. Ἔκτοτε ἤκμασαν μεγάλοι ποιηταὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη. Καὶ ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας τῆς Ἐλευθερίας, ἀπεδείχθη ὅτι ἐσβεσμένη δὲν ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ φωτία, ἀλλ' ὑπὸ αἰθάλης κεκαλυμμένη καὶ μόνον φύσημα μικρὸν περιέμενεν, ὅπως ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐκ νέου ἀνάψῃ καὶ προξενήσῃ πυρκαϊάν. Τότε φαίνονται νέοι Θεμιστοκλεῖς, Λεωνίδαι, Μιλτιάδαι καὶ Ἐπαμεινῶνδαι· τότε νέοι Πινδάροι.

Ἐν Ἑλλάδι μετὰ τῆς Ἐλευθερίας ἐπανέκαμψε καὶ ἡ *ποίησις*. Μετὰ τοῦ Hugo δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ εἴπωμεν :

La jeune poesie,
Chantait la jeune liberté.

Ὁ Σολωμὸς εἶνε ὁ *νέος Πίνδαρος*. Ὁ Δε-Γουβερνάτης ὀρθῶς λέγει, ὅτι ἀπὸ τοῦ Πινδάρου ὁ *Σολωμὸς εἶνε ὁ μόνος*, *ὅστις δύναται νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτόν*. «...Solomos, il solo poeta Greco, che possa essergli (τῷ Πινδάρῳ) avvicinato....»

*
* *

Ὁ Σολωμὸς ἔζη διὰ τὴν Ἑλλάδα. Μόνον καὶ μόνον εἶχε τὸ ἰδεῶδες τῆς Ἐλευθερίας. *Γίνεται φιλικός*. Ἔχων προσηλωμένον τὸν νοῦν εἰς τὰ μεγάλα τῆς πατρίδος συμβεβηκότα συνεμερίζετο τὴν καταστροφὴν ἢ τὸν θρίαμβον τῶν ἀγωνιζομένων. Εἰς ἀληθῆ ποιητὴν εἶνέ τι *θεῖον* ἡ πατρίς, ἥτις, ἀνεγειρομένη ἀπὸ μακρᾶς δουλείας, ζητεῖ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἕδραν μεταξὺ τῶν ἐξημυγενισμένων κρατῶν. Ὁ Σολωμὸς ἐγεννήθη ποιητὴς ἐν καταλληλοτάτῃ ὥρᾳ, καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην μιᾶς μεγαλοφυΐας.

Ὁ Σολωμὸς συγχρόνως μὲ τὰ πολεμικὰ συμβάντα, ἔγραφε τὰς γραμμὰς ταύτας :

«1 Καὶ ἐσυνέβαινε αὐταῖς ταῖς ἡμέραις, ὁποῦ οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμησαν τὸ Μεσολόγγι καὶ συχνὰ ὀλημερνῆς, ὡς κάποτε ὀλονυκτῆς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολύ.

2 Καὶ κἄποιαις γυναῖκες Μεσολογγίτισσαις ἐπερπατοῦσαν τριγύρου, γυρεύοντας γιὰ τοὺς ἄνδρας τους, γιὰ τὰ παιδιά τους καὶ γιὰ τἀδέλφια τους, 'ποῦ ἐπολεμοῦσαν.

3 Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴ ἐντρεπότανε νἄβγουνε καὶ ἐπροσμένανε τὸ σκοτάδι γιὰ νἀπλώσουν τὸ χέρι, ἐπειδὴ δὲν ἦταν μαθημέναις.

4 Καὶ εἴχανε δούλους καὶ εἴχανε σὲ πολλαὶς πεδιάδες, γίδια, βώϊδα καὶ πρόβατα πολλά.

5 Καὶ ἀκολούθως ἐβιαζόντανε καὶ ἐσυχνοτηράζανε ἀπὸ τὸ παρεθύρι τὸν ἥλιο, πότε θὰ βασιλέψῃ, γιὰ νἄβγουνε.

6 'Αλλ' ὅταν ἐπερισσέψανε ἡ χρείαις, ἐχάσανε τὴν ἐντροπήν. ἐτρέχανε ὁλημερνῆς, ὁλονυχτῆς.

7 Κ' ὅταν ἐκουραζόντανε, ἐκαθόντανε 'ς τὸ ἀκρογιάλι, καὶ συχνὰ ἀσηκώνανε τὸ κεφάλι κι' ἀκούανε, γιατὶ ἐφοβόντανε μὴ πέσῃ τὸ Μεσολόγγι.

8 Καὶ ταὶς ἔβλεπε ὁ κόσμος νὰ τρέχουνε τὰ τρίστρατα, τὰ σταυροδρόμια, τὰ σπίτια, τὰ ἀνώγεια καὶ τὰ χαμώγεια, ταὶς ἐκκλησίαις, τὰ 'ξωκκλήσια, γυρεύοντας.

9 Κ' ἐλαβαίνανε χρήματα, πανιὰ γιὰ τοὺς λαβωμένους.

10 Καὶ δὲν τοὺς ἔλεγε κἀνένας τὸ ὄχι, γιατὶ ἡ ρώτησες τῶν γυναικῶν ἦταν, ταὶς περισσότεραις φοραίς, συντροφευμέναις ἀπὸ ταὶς κανονιαὶς τοῦ Μεσολογγιοῦ. καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀποκάτου ἀπὸ τὰ πόδια μας.

11 Καὶ οἱ πλέον σύμπτωχοι ἐβγάνανε τὀβολάκι τους καὶ τὤδίνανε καὶ ἐκάνανε τὸ σταυρό τους, κυττάζοντας κατὰ τὸ Μεσολόγγι, κλαίοντας».

* * *

Διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος ὁ ποιητὴς ἐκάθητο μετὰ τοῦ πιστοῦ ὑπηρέτου του Λάμπρου Μιχαλοπούλου ἐκ Σπάρτης εἰς τὴν ἐξοχήν. Ὁ ὑπηρέτης οὗτος διηγεῖτο συχνὰ τὰ ἑξῆς ἀξιόλογα :

«Ἕνα μεσημέρι ἀκούαμε κανονιαὶς καὶ τὸ ἀφεντικὸ ἐβγῆκε ἔξω ἀπὸ τὴν κάμαρά του καὶ ἐστάθηκε εἰς τὸ λόφο. Ἔπειτα ἀνασηκώνοντας τὰ χέρια εἰς τὸν οὐρανὸν ἐφώναζε δυνατά, μὰ πολὺ δυνατά: *Βάστα, καϋμένο Μεσολόγγι, βάστα !* Καὶ ἔκλαιγε 'σὰν τὸ παιδί. Ἄλλο ἕνα βράδυ, ὁποῦ ἦταν ἀστροφεγγιά, ἤτουνε καθισμένος εἰς τὴν ρίζα μιᾶς ἐληᾶς καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ μοῦ λέει :—*Λάμπρο, τί νὰ*

γίνωνται ἐκεῖ κάτω τώρα τἀδέλφια μας!—καὶ τὸν εἶδα νὰ χύνῃ δάκρυα καὶ τότες. Ἄλλη φορὰ μοῦ εἶπε νὰ δώσω τὸ φαγητόν του εἰς τοὺς χωρικοὺς λέγοντάς μου·—*Ἐτούτην τὴν ὥρα, Λάμπρο, πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας εἰς τὸ Μεσολόγγι πεινᾶνε, δὲν θέλω περισσότερο*—καὶ μὰ τὸν κόσμο, ποῦ τὸν ἦχε, τὸ ἀφεντικὸ ἔφαγε ψωμὶ καὶ ἐληαὶς μονάχα.»

Ὁ Σολωμός, εἰς τὴν πραγματικὴν καὶ αὐστηρὰν σημασίαν τῆς λέξεως εἶνε *ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικός μας ποιητής*. Εἶνε δὲ καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ ἄριστος ὁδηγός.

Σπυρ. Δε-Βιάζης.

Η ΦΑΡΜΑΚΩΜΕΝΗ ΤΟΥ

Ὅταν εἷς ποιητὴς ἀνακηρύσσηται Ἐθνικὸς καὶ ὅταν λαὸς ὁλόκληρος ἐγκαρδιώνηται τὴν ποίησίν του καὶ τὴν αἰσθάνηται, ἡ πάροδος δὲ τοῦ χρόνου ἀντὶ νὰ ῥίπτῃ εἰς λήθην ταύτην ἐξεναντίας τὴν παρουσιάζει ὡς νέαν πάλιν καὶ τῆς ἀφίνει ἐλεύθερον τὸν δρόμον διὰ νὰ βαδίσῃ καὶ κατακτήσῃ, διὰ νὰ φανῇ καὶ ἐξεταζομένη αὐστηρῶς κηρυχθῇ μεγάλη, τότε ἡ δύναμίς του φωνάζει ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃ τις θὰ εἶνε ἀτελὲς συμπλήρωμα τῆς κριτικῆς τοῦ μεγάλου φιλοσόφου, τοῦ λαοῦ. Ἡ πάροδος λοιπὸν τοῦ χρόνου ἀποκαλύπτει τὸν ποιητήν, διότι εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ σύγχρονοι δὲν δύνανται νὰ κατανοήσωσι τοὺς μεγάλους αὐτῶν ποιητὰς ὅσον οἱ μεταγενέστεροι, οἱ δὲ σύγχρονοι αὐτῶν μιμηταὶ δὲν δύνανται νὰ μιμηθῶσιν εἰ μὴ μόνον τὴν μορφήν, τὸ ἔνδυμα οὕτως εἰπεῖν καὶ οὐχὶ νὰ κατανοήσωσι τὴν οὐσίαν εἰσδύοντες εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ὁ παρερχόμενος χρόνος νομίζει τις ὅτι ἀπομακρύνει ἡμᾶς ἀπὸ μίαν μεγάλην ἐργασίαν, τοῦτο ὅμως δὲν εἶνε ἀληθές, καθότι, ἂν φαίνηται ὅτι ἀπομακρυνόμεθα τούτου, ὁμοιάζομεν πρὸς κύκλον, ὁ ὁποῖος, ἐὰν χωρίζηται ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, ἔρχεται καὶ ἑνοῦται ἀπὸ τὸ ἄλλο. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ δυνάμενοι νὰ κατανοήσωσιν ὅλον τὸ ἔργον ἑνὸς μεγάλου ποιητοῦ εἶνε οἱ πλέον ἀπομεμακρυσμένοι αὐτοῦ, ὅπως τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Θείαν Κωμῳδίαν ἐνόησαν περισσότερον οἱ σήμερον ζῶντες ἢ οἱ χρονικῶς ἐγγύτερον πρὸς αὐτοὺς ζήσαντες, ὡς πάλιν πολὺ περισσότερον

θὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὰ ἀριστουργήματα αὐτὰ κατανοοῦντες ταῦτα πληρέστερον ἡμῶν ἐκεῖνοι οἵτινες θὰ εἶνε οἱ τελευταῖοι κάτοικοι τοῦ πλανήτου τούτου.

Τοῦ μεγάλου Σολωμοῦ λοιπὸν τὸ ἔργον σήμερον ἐξεταζόμενον παρουσιάζεται ὑπὸ πολλὰς μορφάς, διότι ὁ πράγματι ποιητὴς δὲν δεσμεύεται εἰς ἕνα σκοπὸν ἀλλὰ παθαινόμενος διὰ τὴν ἁρμονίαν τοῦ σύμπαντος γίνεται πρόδρομος μεγάλων ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι ἀργότερον κατανοοῦνται, καὶ διανοίγει νέους ὁρίζοντας, τοὺς ὁποίους αὐτὸς πρῶτος διαβλέπων δεικνύει εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην ἀκόμη. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἔχει καὶ ἄλλην ἀποστολήν. Διότι δὲν ὀφείλει νὰ ψάλλῃ μόνον ἔρωτας, πάθη, συμβεβηκότα ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπόστολος τῆς ἠθικῆς πρέπει διὰ τῶν στίχων του νὰ ἐνσταλάζῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀτόμων τῆς κοινωνίας ἐν ᾗ ζῇ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἠθικήν, τοὺς νόμους τῆς θρησκείας, πᾶν ὅ,τι τέλος καλὸν καὶ ὑψηλόν. Καὶ εἰς τοῦτο βλέπομεν τὸν Σολωμὸν πρωτοστατοῦντα, ἐὰν ἐξετάσωμεν ἓν ποίημά του μόνον, τὴν «Φαρμακωμένην».

Διὰ τὸ ποίημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ ποιητὴς κατὰ τὸ ἔτος 1826 καὶ διὰ τὸ ὁποῖον τόσος θόρυβος ἔγεινε, κρίνομεν καλόν,—ἕνεκα μερικῶν ἐπικρατουσῶν ἀκόμη ἀμφιβολιῶν,—κάμνοντες μικρὰν παρέκβασιν, νὰ παραθέσωμεν ἐν ὀλιγίστοις τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν του ὡς ταύτην ἠρύσθημεν ἐξ ἀληθῶν πηγῶν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετέβη εἰς τὴν Ζάκυνθον ὡραιότατος Ἰταλὸς νέος διακεκριμένος κλειδοκυμβαλιστής, ὅστις κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν του ἰδὼν τὴν νέαν Μαρίαν Παππαγεωργοπούλου καὶ θελχθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγγελικῆς μορφῆς της ἠράσθη ταύτης καὶ ἤρχισε νὰ προσπαθῇ ὅπως ἑπισύρῃ τὴν προσοχήν της. Ἐν τῇ μυροέσσῃ νήσῳ ὅπου ἡ φύσις πάντοτε ἁπλοῦται ἀνοικτὴ καὶ ἁγνή, δὲν ἠδύναντο—καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν μάλιστα ἐκείνην—ἢ καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ζῶσαι νεάνιδες νὰ ἔχωσιν ὅλην τὴν ἁγνότητα καὶ ἀφέλειαν τοῦ γελῶντος οὐρανοῦ τῆς πατρίδος των, τὰς ὁποίας ἄλλως τε ἀναγκαστικῶς ἐπέβαλε καὶ ἡ αὐστηρότης τῶν ἠθῶν ὑφ' ὧν περιωρίζοντο. Ἤρχεσαν λοιπὸν τοῦ Ἰταλοῦ τὰ σαγηνευτικὰ βλέμματα ἵνα κάμωσι τὴν καρδίαν της νὰ σκιρτήσῃ εἰς ἔρωτα καὶ νὰ δοθῇ πλήρης εἰς αὐτόν. Πάντοτε αὐτὸν ὠνειρεύετο καὶ ὁ ἔρως της ἀκράτητος, ἁγνὸς ἔρως, περιεκλείετο εἰς τὰ στήθη της μὴ τολμώσης νὰ τὸν ἐκδηλώσῃ Ἡ μικρὰ κοινωνία τῆς Ζακύνθου δὲν ἤργησε νὰ ἐννοήσῃ τὸν ἔρωτα τοῦ

Ἰταλοῦ μετὰ τῆς νέας καί, ὅπως συμβαίνει πάντοτε εἰς τὰς περιωρισμένας κοινωνίας, εὑρέθησαν καὶ στόματα κακὰ καὶ ἤρχισαν οἱ ψιθυρισμοὶ καὶ αἱ ἐκδόσεις τοῦ ἔρωτος τούτου ἐπηυξημέναι καὶ βελτιωμέναι. Ἡ νέα ὅμως ἔμενε πιστὴ εἰς τὴν ἀγάπην της, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὡς κεραυνὸν ἐδέχθη θετικὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ λατρευτός τις Ἰταλὸς ἦτο νυμφευμένος, ὅπερ εἶχε φροντίσει ν' ἀποκρύψῃ ἐπιμελῶς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης. Ἡ συμφορὰ εἰς τὴν κόρην ἐπῆλθε, κατενόησεν ὅτι ἔφθασεν εἰς σημεῖον μὴ ἐπιδεχόμενον διόρθωσιν καὶ ἀπελπισθεῖσα ἐκ τῆς κοινωνίας ἀφ' ἑνὸς εἰς ἣν ἦτο πλέον ἐκτεθειμένη καὶ τῆς καρδίας της ἀφ' ἑτέρου ἡ ὁποία μίαν ἀγάπην ᾐσθάνθη καὶ ἣν ἔβλεπε ἤδη σβυνομένην, ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της εἶδε τὸν κόσμον σκοτεινὸν εἰς ὃν οὐδεμίαν εἶχε πλέον θέσιν καὶ «μὲ σκληρότατο χέρι» ἔλαβε τὸ δηλητήριον. Ἡ κοινωνία τότε ἔτι μᾶλλον παρεξηγοῦσα τὴν δηλητηρίασιν περισσότερον τώρα κατελάλησεν αὐτῆς καὶ τὰ στόματα ἐβεβήλωνον τὴν μνήμην τῆς δηλητηριασθείσης παρθένου. Καὶ τότε ὁ ποιητής, ὅστις καὶ ἐγνώριζε τὴν οἰκογένειαν τῆς νέας ἔχων καὶ μετ' αὐτῆς στενὴν ἁγνοτάτην φιλίαν ἠγανάκτησεν, ἡ μεγάλη του ψυχὴ ᾐσθάνθη μέγαν κλονισμὸν κατὰ τῆς ἀδικίας ταύτης, τὸ ἔνστικτον τῆς ἀποστολῆς του ἐξηγέρθη καὶ ἐξῆλθεν ὑπερασπιστὴς τῆς συκοφαντουμένης τιμῆς. Καὶ γράφει τὸ πάλλευκον ἐκεῖνο ποίημα μὲ τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸν πρῶτον στίχον ὁ ποιητὴς ἐξαγνίζει τὴν νεκράν. Ὁ Σολωμὸς ὁ ὁποῖος ἔχυσεν ὅλην τῆς ψυχῆς του τὴν αἴσθησιν, ἀναβιβάσας εἰς τὸν θρόνον τῆς θρησκείας τὴν πατρίδα καὶ τὴν τιμήν, ὁ Σολωμὸς ὅστις εἰς κάθε του ποίημα φαίνεται ὁ ἁγνὸς ποιητής, ὁ Σολωμὸς ὅστις ἐθεώρει τὴν καλλιτέραν ἀπόλαυσιν νὰ θαυμάζῃ τὴν ὡραίαν φύσιν εἰς τὴν ἁγνείαν τῆς ὁποίας εὕρισκε τὰ ἰδανικά του δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀρέσκηται ν' ἀκούῃ τὰ τραγούδια του τὰ ὁποῖα ἐθεώρει ἱερά, ὡς πράγματι ἦσαν, ἀπὸ τὸ στόμα μιᾶς μὴ ἐντίμου γυναικὸς ψαλλόμενα, καθὼς αὐτὸς ὁ στίχος μᾶς δεικνύει :

«Τὰ τραγούδια μου τά 'λεγες ὅλα.»

Τραγούδια ἠθικά, τὰ ὁποῖα μόνον ψυχὴ καὶ καρδία εὐγενὴς καὶ ἀθῴα δύναται νὰ ἐννοήσῃ καὶ αἰσθανθῇ, μία φαῦλος γυνὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ψάλλῃ. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἀφοῦ τὴν ἐγνώριζεν ὁ ποιητὴς καὶ ἐκ τοῦ πλησίον πολὺ καλῶς, ὡς ἀνωτέρω λέγομεν, ὁ κῆρυξ τῆς ἀληθείας δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ποτε νὰ ἐπιτιμήσῃ μίαν κοινωνίαν

θέλων νὰ καλύψῃ πραγματικὸν αἶσχος, διότι ἡ ἧττά του θὰ ἐπήρχετο βεβαία καὶ ἡ κατάπτωσίς του εἰς τὴν συνείδησιν τῶν συμπολιτῶν του θὰ ἦτο ἀσφαλής. Κλαίων ὡς ἄνθρωπος ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ κλαύσῃ καὶ ὡς ποιητής. Καὶ ἔκλαυσεν ὄχι μόνον λυρικῶς τὴν Παρθένον τὴν ποτισθεῖσαν τὸ δηλητήριον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἱερεὺς τῆς Ἠθικῆς, ἡ φωνὴ τῆς ὁποίας ἐντός του τὸν προέτρεπεν εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ μεγίστου τούτου τῶν κοινωνιῶν νόμου. Καὶ ἐν ἡλικίᾳ 28 ἐτῶν ὅτε ἡ καρδία του καθαρὰ καὶ διαυγὴς ἐφωτίζετο μόνον ἀπὸ οὐρανίας φωταυγείας καὶ ἀντανέκλα τὰ χρώματα τῆς ὡραίας φύσεως, τὰ ὁποῖα, συχνὰ ἔψαλλε, πεπληρωμένη ἐρωτικῶν χυμῶν πατεῖ ἐπάνω εἰς τὸ μνῆμά της ὡσεὶ αἰσθανόμενος τὴν φωνὴν τῆς τιμῆς κράζουσαν «Εἶμαι δύναμις τοῦ Θεοῦ, οὐδεὶς ἂς μ' ἐγγίσῃ» καὶ ἀγερώχως ἐκτυλίσσει τὴν σημαίαν της τὴν ἄσπιλον καὶ ῥίπτει ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἁρμονικωτάτους στίχους, οἵτινες μέχρις οὐρανοῦ ἀκούονται, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν κόσμον:

«Σώπα, σώπα, θυμήσου. πῶς ἔχεις
θυγατέρα, γυναῖκα, ἀδελφή».

Οἱ στίχοι οὗτοι ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλείτερον δίδαγμα εἰς τὸν κόσμον, ὁλόκληρα κεφάλαια ἠθικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ νόμου περικλείοντες ἐν ἑαυτοῖς. Ἄλλος ποιητὴς θὰ ἐξεσφεδόνιζεν ἀρὰς κατὰ τῆς κοινωνίας καὶ κεραυνούς, ἐνῷ οὗτος δίδει τὸ μεγαλείτερον ἀνάθεμα εἰς τὴν συκοφαντοῦσαν κοινωνίαν διὰ τῶν ἀμιμήτου γλυκύτητος ἀνωτέρω στίχων του.

Δεικνύει διὰ τούτων ὁ ποιητὴς τὸ κοινὸν τῆς τύχης καὶ φωνάζει εἰς τὸν κόσμον νὰ σιωπήσῃ παύων τὴν καταδρομήν του πλέον πρὸς τὴν κόρην 'ποῦ *κοιμᾶται παρθένα σεμνή*. Δὲν εἶνε ὁ οἶκτος πρὸς τὴν νεκρὰν νέαν ὅστις τὸν κινεῖ εἰς τοῦτο, εἶνε διότι θέλει ν' ἀποταθῇ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ καυτηριάσῃ, ὡς ἠθικὸς διδάσκαλος, τὸ ἐγκληματικὸν ἐλάττωμα τῆς συκοφαντίας τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἄρνησιν τῆς ἠθικῆς. Καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει τόσον ὡραῖα! Ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου αἴρεται εἰς ὕψος μέγα, παρουσιαζόμενος ὡς χριστιανὸς ποιητής, εἷς τῶν μεγάλων καὶ αὐτὸς λειτουργῶν τῆς χριστιανικῆς σχολῆς τῶν ῥομαντικῶν εἶνε εἰς τοὺς δύο στίχους δι' ὧν δικαιολογεῖ πρὸς τὸν Πλάστην τὴν αὐτοκτονίαν:

«Καὶ μοῦ βγῆκε ὀχ τὸ νοῦ μου, Πατέρα,
'ποῦ πλασμένα μοῦ τάχες 'Εσύ».

Ἐνώπιον τοῦ Πλάστου δικαιολογεῖ τὴν νεκράν, ἵνα ἐνώπιον τῆς κοινωνίας τὴν ἐξαγνίσῃ καὶ συγχρόνως παράσχῃ μεγαλείτερον δίδαγμα κατακρίνων τὴν αὐτοκτονίαν, καὶ διὰ τῆς δικαιολογήσεως ἣν κάμνει μὲ τοὺς δύο στίχους του δεικνύει τὸ ἀντιθρησκευτικὸν τοῦ ἀπαισίου κινήματος εἰς ὃ προβαίνουσι μικρόνοι καὶ μικρόψυχοι ἄνθρωποι. Εἶνε λοιπὸν ἐδῶ ὁ ποιητὴς ὁ μέγας, ὁ ἠθικοποιός, ὁ ἱεροκῆρυξ. Δὲν εἶνε ἐρωτικὸς ποιητὴς ὅστις ἔρχεται μὲ ἐρωτικοὺς στίχους νὰ θρηνήσῃ, εἶνε ὁ ἀπόστολος τῆς ἐξευγενίσεως τῶν αἰσθημάτων, τῆς διαπλάσεως τῶν ψυχῶν, τῆς διαμορφώσεως τῆς κοινωνίας. Ὁ σκοπός του αὐτὸς ἦτο, ἡ διδασκαλία· διότι ἐκ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς μεγάλης ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, ἥτις εἰς ὅλα τὰ ποιήματά του κατοπτρίζεται, καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ποιήματος τῆς «Φαρμακωμένης» κρίνοντες βλέπομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπηγόρευσε, ὁ δὲ ποιητὴς ἔγραψε. Καὶ πόσον λευκὸν εἶνε τὸ ποίημα καὶ τί μεγάλη ἡ διδασκαλία τοῦ ποιητοῦ! Ὁ ποιητὴς προστατεύων, ἡ ποίησις ὑπέρμαχος τῆς παρθενίας.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ποιήματος τούτου ὑπῆρξε τοιαύτη οἵαν τὴν ἠθέλησεν ὁ ποιητής. Ἡ διδασκαλία του μετὰ τόσης ἐπιβλητικότητος ἐνσπαρεῖσα εἰς τὰς καρδίας τοῦ λαοῦ ἀπέδοσε τοὺς καρποὺς της καὶ ἔφερε τὸ ἀποτέλεσμα. Τὸ ποίημα τοῦτο τὸ τόσην ἀγανάκτησιν ἐγκλεῖον, ἡ τασοῦτον δριμεῖα πρὸς τὴν ἀσεβοῦσαν κοινωνίαν ἐπιτίμησις ἐξεφράζετο τόσον ἁρμονικῶς, τὸ πάθος του τὸ μέγα ἦτο τόσον ἁπαλόν, ἡ ἔξαρσίς του τόσον ἥσυχος, ὥστε περιβεβλημένον καὶ τὴν ῥέουσαν ἁρμονίαν τοῦ στίχου ἐμάλαξε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. ἐνέπνευσε δὲ εἰς αὐτοὺς τὴν μεταμέλειαν, κατιδόντας τὸ ἄδικον, ὁ τάφος τῆς νέας κατέστη γενικὸν προσκύνημα, ὅπου πάντες ἔτρεχον κοσμοῦντες τοῦτον μὲ ἄνθη καὶ (ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Πολυλᾶς) ἀντὶ τῶν προηγουμένων κατὰ τῆς φαρμακωμένης δυσφημιῶν, ἐφέρετο ἀνὰ ὅλα τὰ στόματα τὸ τραγοῦδι τὸ ἐξαγνίζον τὴν κόρην καὶ τὸ διδάσκον τὴν κοινωνίαν, κατασυγκεκινημένος δὲ ὁ ποιητὴς ἐδέχετο μικροὺς καὶ μεγάλους οἵτινες προσήρχοντο ἐκφράζοντες τὸν ἐνθουσιασμόν των.

Καὶ ἐν ὀλίγαις λέξεσιν, ἐν ἀτελεῖ ἐξετάσει, ἁπλῶς ὅ,τι ᾐσθάνθημεν—ἀναγνώσαντες τὴν «Φαρμακωμένην» του—γράψαντες περὶ αὐτοῦ ἐνταῦθα, βλέπομεν τῆς ἐλευθερίας τὸν βάρδον νὰ ἐμφανίζηται πάντοτε μέγας καὶ μαζὶ μὲ τὸ στεφάνι, μὲ τὸ ὁποῖον εὐγνωμόνως ἀνταποδίδουσα τὰ ἴσα τὸν στέφει ἡ Δόξα, διακρίνομεν τὴν 'Αρετὴν συλλέγουσαν τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ἄνθη ἀπὸ τοῦ μνήματος τῆς φαρμακωμένης νὰ τοῦ περιβάλλῃ μὲ ἄλλο στεφάνι τὸ φωτεινὸν μέτωπόν του.

Δημ. Κ. Μάργαρης.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α'. ΜΕΡΟΥΣ

ΜΕΡΟΣ Β'

Η ΖΑΚΥΝΘΟΣ

ΠΕΤΡΩι Κ. ΡΩΜΑι

ΜΕΓΑΤΙΜΩι ΠΑΤΡΙΩΤΗι, ΜΕΓΑΤΙΜΩι ΖΑΚΥΝΘΙΩι

Η

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΥ ΤΟΥΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ

ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ ΔΕΙΓΜΑ ΥΠΕΡΤΑΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΣΜΟΥ ΑΝΥΠΟΛΟΓΙΣΤΟΥ

ΤΟ

ΠΕΡΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ, ΗΝ ΤΟΣΟΝ ΕΚΕΙΝΟΣ ΗΓΑΠΗΣΕ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΥΟΜΕΝΟΝ
ΤΟΥΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΣΕΝ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΥΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

«Χαῖρε, Ζάκυνθος, *Fior di Levante,* ὡς σὲ ὠνόμασαν οἱ Ἐνετοί, *Ὑλήεσσα Ζάκυνθος*, ὡς σὲ ἐκάλεσεν ὁ Ὅμηρος. Ἐν Ζακύνθῳ καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς δημοσίαις πλατείαις, ὁ λαὸς ᾄδει, συνοδεύων τὸ ᾆσμά του διὰ κιθάρας ἢ μανδολίνου· τοῦτο μοὶ ὑπέμνησε τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Ῥωσσίας. Καὶ ὁποία φωνή, δροσερὰ καὶ διαυγής, ὁποῖαι μελῳδίαι ὡραῖαι !

Ἄποψις τῆς πόλεως Ζακύνθου ἀπὸ τοῦ Φρουρίου

Αἰσθάνεταί τις ἐν αὐταῖς τὴν ἠχὼ μυστηριώδους μορμυρισμοῦ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης, βλέπει τις ἐν αὐταῖς τὴν ἀνταύγειαν τοῦ ἀκτινοβόλου ἐκείνου οὐρανοῦ ! Ἔπειτα οἱ Ζακύνθιοι ἔχουσι θαυμασίους ὀφθαλμούς. Πῶς νὰ περιγράψω τὸ παράδοξον ἐκεῖνο θέλγητρον τοῦ βλέμματος, οἱονεὶ κεκαλυμμένου ὑπὸ μεταξώδους καὶ λαμπροῦ

κρωσσοῦ μακρῶν βλεφάρων, ὑφ' ἃ λάμπουσιν ἀμυγδαλωτοὶ ὀφθαλμοί, μέλανες ὀφθαλμοὶ ὡς Γαλάται, βαθεῖς ὡς ἡ θάλασσα, σπινθηροβόλοι ὡς τὰ ἄστρα! ἐν τῷ βλέμματι εὗραν, ἀγνοῶ, τὶ μυστηριῶδες, γλυκύ, θωπευτικόν, ῥεμβαστικόν, φωτοβόλον, εὗρον ποίημα ὁλόκληρον ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν Ἰονίων.

Ἡ ἐν αὐτῇ διαμονή μου παρῆλθεν ὡς μαγευτικὸν ὄνειρον, ὅπερ διῆλθε τάχιστα.

Ἄσματα, κύματα, ἀκτῖνες, ἄνθη πανταχοῦ ἄνθη. Ἰδοὺ εἰς τέσσαρας λέξεις ἡ Ζάκυνθος. Ἰδοὺ αἱ περὶ αὐτῆς ἀναμνήσεις μου, ἀνεξίτηλοι, γλυκύταται, ποιητικώταται! Σὲ χαιρετίζω, *ὤμορφη Ζακυνθοῦλα,* ὡς σὲ ὠνόμασεν ὁ Οὖγος Φώσκολος. Οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὴν ἐγκαρδιότητα, τὴν προσήνειαν τῶν Ζακυνθίων! Ἐγενόμην ὑπ' αὐτῶν δεκτὴ ἀνοικταῖς ἀγκάλαις, ἐνεθυμήθην τὴν Μόσχαν καὶ συνεκινήθην».

Σοφία Δε-Βαχουρίνη

«Ἡ Ζάκυνθος εἶνε ἀξία τῆς ὁμοθύμου βοηθείας τῶν ἁπανταχοῦ ὁμογενῶν, διότι κέκτηται πλείστους τίτλους δικαιολογοῦντας τὴν γενικὴν συμπάθειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶνε ἡ ὡραιοτέρα ἑλληνικὴ νῆσος, ἀληθῶς μυροβόλος καὶ ἀνθοστεφής. Κατοικεῖται ὑπὸ λαοῦ εὐφαντάστου καὶ εὐγενεστάτου, πλήρους πνεύματος καὶ ποιήσεως. Εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου. Εἶνε ἡ πόλις, ἐξ ἧς ἀντήχησε τὸ πρῶτον ὁ ἐθνικὸς ὑπὲρ Ἐλευθερίας Ὕμνος. Τὰ τέκνα τῆς Ζακύνθου ἠγωνίσθησαν γενναιότατα κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα καὶ ἐπότισαν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ διὰ τοῦ αἵματός των τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ἡ Ζάκυνθος ἐπρωταγωνίστησε καὶ κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἑνώσεως πρὸς τοὺς Ἄγγλους ἐπίσης δεινοὺς καὶ εὐγενεῖς ἀγῶνας. Εἶνε ἐν γένει ἓν τῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πολυτιμοτέρων τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Α. Διομήδης Κυριακός

«Τῆς Ζακύνθου τὰ δάση—καὶ τὰ σκιώδη βουνὰ—ἤκουον ποτὲ σημαίνοντα—τὰ θεῖα τῆς Ἀρτέμιδος—ἀργυρᾶ τόξα.

»Καὶ σήμερον τὰ δένδρα—καὶ τὰς πηγὰς σεβάζονται—δροσερὰς οἱ ποιμένες—αὐτοῦ, πλανῶνται ἀκόμη—αἱ Νηρηΐδες.

»Τὸ κῦμα Ἰόνιον πρῶτον—ἐφίλησε τὸ σῶμα·—πρῶτοι οἱ Ἰόνιοι ζέφυροι—ἐχάϊδευσαν τὸ στῆθος—τῆς Κυθερείας.

»Καὶ ὅταν τὸ ἑσπέριον ἄστρον—ὁ οὐρανὸς ἀνάπτῃ,—καὶ πλέωσι, γέμοντα ἔρωτος—καὶ φωνῶν μουσικῶν, θαλάσσια ξύλα,

»Φιλεῖ τὸ ἴδιον κῦμα,—οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν ζέφυροι,—τὸ σῶμα καὶ τὸ στῆθος—τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων—ἄνθος παρθένων !

»Μοσχοβολάει τὸ κλῖμά σου,—ὦ φιλτάτη πατρίς μου,—καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος—ἀπὸ τὴν μυρωδίαν—τῶν χρυσῶν κίτρων.

»Σταφυλοφόρους ῥίζας,—ἐλαφρά, καθαρά, διαφανῆ τὰ σύννεφα—ὁ Βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε—τῶν Ἀθανάτων.

»Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος—σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν τοὺς καρπούς· καὶ τὰ δάκρυα—τῆς νυκτὸς γίνονται εἰς ἐσὲ κρίνα.

»Δὲν ἔμεινεν, ἐὰν ἔπεσε—ποτέ, εἰς τὸ πρόσωπόν σου—ἡ χιών· δὲν ἐμάρανε—ποτὲ ὁ θερμὸς Κύων—τὰ σμάραγδά σου.

»Εἶσαι εὐτυχής· καὶ πλέον·—σὲ λέγω εὐτυχεστέραν,—ὅτι σὺ δὲν ἐγνώρισες—ποτὲ τὴν σκληρὰν μάστιγα—ἐχθρῶν, τυράννων !»

. . . .

Κάλβος

Μερικὴ ἄποψις τῆς ὁδοῦ Φιλικῶν.

Ὦ φιλτάτη πατρίς,
ὢ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα.

Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα,
ποτέ. Καὶ ἡ τύχη μ' ἔρριψε
μακρὰν ἀπὸ σέ· μὲ εἶδε
τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
εἰς ξένα ἔθνη.

Ἀλλ' εὐτυχὴς ἢ δύστηνος,
ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
σ' ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
πάντοτε εἶχον.

Σὺ ὅταν τὰ οὐράνια
ρόδα μὲ τὸ ἀμαυρότατον
πλέον σκεπάζῃ ἡ νύκτα,
σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
ἡ χαρὰ μόνη.

Τὸ κῦμα Ἰόνιον πρῶτον
ἐφίλησε τὸ σῶμα·
πρῶτοι οἱ Ἰόνιοι ζέφυροι
ἐχάϊδευσαν τὸ στῆθος
τῆς Κυθερείας.

Καὶ ὅταν τὸ ἑσπέριον ἄστρον
ὁ οὐρανὸς ἀνάπτῃ,
καὶ πλέωσι, γέμοντα ἔρωτος
καὶ φωνῶν μουσικῶν,
θαλάσσια ξύλα

Φιλεῖ τὸ ἴδιον κῦμα,
οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν ζέφυροι,
τὸ σῶμα καὶ τὸ στῆθος
τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων
ἄνθος παρθένων.

Μοσχοβολάει τὸ κλῖμά σου,
ὦ φιλτάτη πατρίς μου,
καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
ἀπὸ τὴν μυρωδίαν
τῶν χρυσῶν κίτρων.

Σταφυλοφόρους ῥίζας,
ἐλαφρά, καθαρά,
διαφανῆ τὰ σύννεφα
ὁ Βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε
τῶν Ἀθανάτων.

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἐσὲ κρίνος.

Ἂς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶνε γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

Κάλβος

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Ἀπὸ τὰ τόσα σου νησιά, πατρίδα ἀγαπημένη,
Ἕνα παντοῦ καὶ πάντοτε μέσ' 'ς τὴν καρδιά μου μένει.
Τὴν ὥρα 'ποῦ τὸ 'γέννησεν ἡ γαλανὴ μητέρα
Τοὔδωσε πρῶτο δῶρό της τὸν ἁρμυρὸν ἀγέρα
Τὸ Μπάτη, μέσ' 'ς τὴ χειμωνιὰ τὴ ζέστη νὰ τοῦ φέρῃ,
Καὶ τὴ δροσοῦλα τὴν καλὴ 'σὰν ἔρθῃ καλοκαίρι.
Καὶ πότε μὲ τὸ χτύπο της γλυκὰ τὸ νανουρίζει
Κι' ὄνειρα χίλια ἀμίλητα 'ς τὸν ὕπνο του χαρίζει,
Καὶ πέρα τὴν ἀκρογιαλιὰ μὲ τὸν ἀφρὸ σκεπάζει.
Πότε 'ς τοὺς βράχους ἄγρια τὸ κῦμά της ξεσπάζει
Ἐκεῖ πυκνὰ καὶ σκοτεινὰ τὰ δάση πρασινίζουν,
Κι' ἀπὸ τὸ βάρος τὸ πολὺ 'ς τὸ χῶμα γονατίζουν
Τὰ φορτωμένα κλήματα 'στὰ πλουτοφόρα ἀμπέλια.
Ἐκεῖ παρθένες ντροπαλὲς μὲ τ' ἄδολά τους γέλια
Κάτω ἀπὸ τὶς πορτοκαλλιὲς τὶς ὧρές τους περνοῦνε,
Τὴν ὥρα περιμένοντας μ' ἄνθη νὰ στολιστοῦνε.
Ἐκεῖ 'ς τοὺς κάμπους τοὺς χλωροὺς τὰ ποταμάκια τρέχουν
Καὶ κρουσταλλένια, δροσερά, τὶς ροδοδάφνες βρέχουν
Ποῦνε μέσ' 'ς τὸν καθρέφτη τους παντοτινὰ σκυμμένες.
Ἐκεῖ φυτρώνουν οἱ μυρτιὲς πρασινοφουντωμένες.
Ἐκεῖναι πάντοτε ἄνοιξη, καὶ πάντοτε λουλούδια,
Καὶ τῶν πουλιῶν χαρούμενα, γλυκόλαλα τραγούδια.

Καὶ ποιό νε τὸ καλὸ νησὶ ὁπὤχει τέτοια χάρη;

Ὦ Ζάκυνθο πεντάμορφη κ' ἰονικὸ καμάρι,
Οἱ Χάρες μὲ τὸν Ἔρωτα σὲ χρόνια περασμένα
Γιὰ τοὺς χοροὺς τοὺς θεϊκοὺς ἐδιάλεγαν ἐσένα.
'Σ τὴν ἄσπρη σου τὴν ἀμμουδιὰν ἀφροντυμένες εἶδες
Νὰ παίζουν μὲ τὰ κύματα ξανθὲς Ὠκεανίδες.
Μέσα 'ς τὸν ἥσκιο τῶν πηγῶν Νυφοῦλες μαυρομμάτες
Ἐκρύβουνταν, καὶ 'πείραζαν μὲ γέλια τοὺς διαβάτες.
Καὶ τώρα ἀκόμη ὁ Ἔρωτας κ' οἱ Χάρες σ' ἀγαποῦνε,

Καὶ τῶρα ἀκόμη 'ς τὶς πηγὲς Νεράϊδες ἀγρυπνοῦνε,
Καὶ τῶρα τ' ἀκουσμένα σου, τ' ἀλόγιστα παιδιά,
Τραγούδια ἔχουν 'ς τὰ χείλια τους κι' ἀγάπη 'ς τὴν καρδιά!

Κι' ἂν κάπου κάπου ὁ γίγαντας 'ποῦ κοίτεται 'ς τὸ χῶμα
Ζηλεύῃ τόσην ὀμορφιὰ 'ποῦ διαλαλεῖ τὸ στόμα,
Καὶ δέρνεται, λυσσομανᾷ καὶ χαλασμὸ γυρεύῃ,
Μὰ ἡ 'Ομορφιὰ παντοτινὰ 'ς τὸν κόσμο βασιλεύει,
Καὶ κεῖ 'ποῦ ἐκεῖνος ἔφερε τὸν τρόμο καὶ τὴ φρίκη,
Αὐτὴ χαρίζει τὴ ζωή, τὴ γαληνιά, τὴ νίκη!

Κωνσταντῖνος Μάνος.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

«Διατηρῶ ζωηρὰν τὴν ἐκτάκτως περικαλλῆ εἰκόνα τῆς Ζακύνθου, ὡς ἐπαρουσιάσθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου τὴν τελευταίαν φοράν, καθ' ἣν ἀνεχώρουν ἐκεῖθεν. Ἦτο πρωΐα Νοεμβρίου, μία τῶν θαυμασίων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀμφιβάλλεις ἂν προσημαίνουν ἡμέραν φθινοπώρου ἢ ἀνοίξεως. Ὁ ἥλιος, δίσκος λαμπρὸς ἄνευ ἀκτίνων ἔτι, μόλις εἶχεν ὑψωθῆ ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, χρυσοειδὴς καὶ ἐλαφρῶς ῥοδινὸν ὑπεράνω τῆς σειρᾶς τῶν πελοποννησιακῶν ὀρέων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τῆς Ζακύνθου ἡ φωτεινὴ ὡραιότης ἐπιρρίπτει αἴγλην ἐξιδανικεύουσαν. Οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ῥιπὴ ἐφέρετο ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ὕδωρ ἠρεμοῦν εἶχε σχηματίσει ἀπέραντον κάτοπτρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀντανεκλᾶτο ὁ κυαναυγὴς οὐρανὸς μὲ τὰ λευκά του νεφύδρια καὶ δάσος ὁλόκληρον ἱστῶν. Ἡ λέμβος μας ἐφέρετο ταχεῖα πρὸς τὸ ἠγκυροβολημένον ἀτμόπλοιον, ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν ῥυθμικῶς ἀνυψουμένων κωπῶν της ἔσταζον εἰς τὴν θάλασσαν πληθὺς σαπφείρων καὶ ἀδαμάντων. Καὶ ἐφ' ὅσον ἀπεμακρυνόμεθα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεκαλύπτετο πρὸ ἡμῶν εὐρύτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τὸ διπλοῦν πανόραμα τῆς πόλεως, ἓν ἀληθὲς καὶ πραγματικόν, ὑπεράνω, καὶ ἓν ὀνειρῶδες, ἀντίπουν, ἐντὸς τοῦ κατόπτρου τῆς θαλάσσης. Ἡ μακρὰ καὶ λευκὴ γραμμὴ τῆς παραλίας, μὲ τὰς ἀποβάθρας της, μὲ τὰς ἐξέδρας της καὶ μὲ τὰς ὡραίας

της οἰκίας, διαφαινομένας μεταξὺ τῶν ἱστῶν τῶν κατὰ μῆκος τῆς προκυμαίας προσδεδεμένων πλοίων· ἡ καμπύλη τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου, ἡ ὑπερκειμένη τοῦ μικροῦ ἀμφιθεάτρου τῶν οἰκοδομῶν· ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν οἰκιῶν τοῦ *Ἄμμου* μὲ τὰς στοάς, ἀφ' ἧς ὑψοῦται παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Ἁγίου ὑψηλόν, εὔγραμμον, κρύπτον ἐν ἐλαφρᾷ τινι ὁμίχλῃ τὴν πυραμοειδῆ αὐτοῦ κορυφήν· ἐκεῖθεν ὁ βαρὺς ὠχροκίτρινος ὄγκος τοῦ Θεάτρου, ἐσφηνωμένος μεταξὺ δύο κωδωνοστασίων, τῆς χαμηλῆς σκιερᾶς πυραμίδος τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ ἐλαφροῦ, καὶ χαρίεντος πύργου τῶν Ἁγίων Πάντων· οἱ σιδηροῖ σταυροί, οἱ ἐπὶ τῶν ἄλλων χαμηλοτέρων καὶ ἀφανεστέρων κωδωνοστασίων, οἱ χαρίζοντες τῇδε κἀκεῖσε τὸ σύμπλεγμα τῶν οἰκοδομῶν· οἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν κλείοντες τὸ θέαμα καταπράσινοι λόφοι, οἱ βυθιζόμενοι ἠρέμα εἰς τὴν θάλασσαν, μὲ τοὺς λευκοὺς μεμονωμένους των οἰκίσκους ἢ τοὺς ναούς, τοὺς στίζοντας ζωηρῶς τὴν πρασιάν· ὁ ὑψηλὸς ἰοβαφὴς *Σκοτὸς* μὲ τὰς ποικίλας του φωτοσκιάσεις καὶ μὲ τὸν χαρακτηριστικόν του τροῦλλον· μία ὑψηλὴ καπνοδόχος ἀτμομηχανῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, ἑλκύουσα τὸ βλέμμα περισσότερον ὅλων διὰ τοῦ ἐρυθροῦ αὐτῆς χρώματος καὶ ζωηρότατα ἀνταναχλωμένη ἐν τῇ θαλάσσῃ,—τοιαῦται ἦσαν αἱ κύριαι λεπτομέρειαι, καὶ ἄλλαι ἄπειροι μικραὶ καὶ φευγαλέαι, αἱ συνιστῶσαι τὸ πανόραμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτρύφων οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἀλλὰ τίς λόγος, ὅσον λεπτομερὴς καὶ ἂν γίνῃ, θὰ δυνηθῇ νὰ χρωματίσῃ καὶ νὰ ἐμψυχώσῃ τὰς λεπτομερείας, ὥστε νἀναπαραστήσῃ πρὸ τοῦ ἀναγνώστου ὁμοίως ἐκφραστικόν, ἔμψυχον, ζωηρὸν τὸ σύνολον, ὡς ἑλκύει τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν διὰ τῶν γραμμῶν του, διὰ τῶν χρωμάτων του, διὰ τῆς αἴγλης του, εἰς πᾶσαν ὥραν καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχήν; Καὶ πῶς νὰ τὸ περιγράψω ἐπὶ πλέον τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ἀνατολῆς, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ἀνταναχλῶν τὸ ἀσθενές του κιτρινωπὸν φῶς ἐπὶ τῶν ὑαλωμάτων τῆς πόλεως, ἀνῆπτεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπὶ τῶν συμπλεγμάτων τῶν οἰκιῶν ὡσεὶ λαμπτῆρας ἠλεκτρικούς, ἀρρήτου καλλονῆς, παρέχοντάς μοι τὴν ἰδέαν φαιδροῦ τινος μειδιάματος, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐμειδία οἱονεὶ τὸ τοπίον τῆς ὡραίας πατρίδος, τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειπον τὴν πρωίαν ἐκείνην, διὰ νὰ ἐπανίδω τίς οἶδε πότε καὶ πῶς;...»

Γρ. Ξενόπουλος

ZANTE FIOR DI LEVANTE

Quand le vaisseau bercé par la mer caressante
S' arrête aux bords heureux de la terre de Zante,
Que les Haliens nomment «fleur du Levant»,
Le voyageur vers lui voit voler cent nacelles,
Toutes pleines de fleurs humides et nouvelles
Dont l' âme errante flotte et parfume le vent.

On dirait des jardins balancés sur les lames,
Et ce sont des œillets plus rouges que des flammes,
D' autres blancs, delicats comme un beau teint d' enfant.
Et des roses de pourpre et des roses pâlies,
Et de grands lis royaux dont les mélancolies
Gardent je ne sais quoi d' âpre et de triomphant.

Et lorsque le vaisseau, parti pour d' autres mondes,
Escalade les plis demesurés des ondes
Qui l' emportent au ciel brumeux de l' occident
Longtemps encor, parmi la vapeur, les cordages,
Et les grupes brouzés des matelots sauvages,
Les fleurs de Zante en font un oasis flottant.

Moi-même. aux jours obscurs où de douces pensées
M' évoquent la beauté des heures éclipsées,
Que j'ai revu des fois,—souvenir décevant,—
Ton ciel clair, tes flots bleus roulant des pierreries,
Et les riches bouquets de tes barques fleuries,
O Zante, fleur lointaine et douce du Levant !

PAUL. BOYRGET.

Ἄποψις τῆς νήσου Ζακύνθου ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου

«Λευκή, μακροτάτη ταινία οἰκιῶν, διακοπτομένη ὑφ' ἑνὸς χαριεστάτου ἀκρωτηρίου καὶ πάλιν ἀκολουθοῦσα ὄπισθεν αὐτοῦ, μέχρις οὗ χάνεται ἐν μέσῳ βαθυσκίων κήπων, πολύγωνοι ἰταλικοὶ πύργοι κωδωνοστασίων, παλαιαὶ ἐκκλησίαι, στεναὶ ὁδοί, ἐνετικὰ μέγαρα φέροντα εἰς τὴν ῥάχιν των αἰῶνας ὁλοκλήρους, θάλασσα θωπεύουσα ἠρέμα μαγευτικὰς ἀκτάς, βουνὰ πράσινα καὶ ὄρη γλαυκά, ἴα καὶ ῥόδα, ἄνθρωποι αἰωνίως μειδιῶντες καὶ πάντοτε ψάλλοντες ᾄσματα ἔρωτος, στίχοι τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Φωσκόλου, στροφαὶ τοῦ Κάλβου, ὅλα ταῦτα εἶχον πλάσει εἰς τὴν διάνοιάν μου, μίαν γλυκεῖαν, μίαν δροσερὰν ἀνάμνησιν τῆς Ζακύνθου. Καὶ ἡ ἀνάμνησις ἐκείνη ἔμεινε ζωντανὴ ἐν ἐμοὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπάτησα τὴν ἀνθόσπαρτον γῆν της, καὶ περιῆλθον τὴν πλατεῖαν Ῥούγαν, τοὺς στενούς της δρομίσκους, ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τῶν ὁποίων ἔβλεπον γλαυκὰ ὄμματα καὶ κόμας μεταξίνους, καὶ ἀπὸ ἑκάστην γωνίαν καὶ ἀπὸ κάθε παράθυρον ἐζήτουν νὰ μαντεύσω τὸν χαρακτῆρα τῆς κοινωνίας ἐκείνης, τῆς ἰδιορρύθμου, τῆς καλλιτεχνικῶς μορφωμένης, τῆς ζώσης μὲ τὰ ᾄσματα, τῆς τρελλαινομένης διὰ τὴν *Τραβιάταν*, τῆς μεθυσκομέ-

νης ἀπὸ τοὺς ἤχους τῆς κιθάρας, τῆς γεννησάσης τὸν Σολωμόν, καὶ τὸν Φώσκολον, καὶ τὸν Κάλβον.

Εἰς τὰ βάθη τῶν ἀναμνήσεών μου τούτων χίλιαι ἄλλαι εἰκόνες συνεχέοντο, λειμῶνες πράσινοι, ἀμπελῶνες ἀτελεύτητοι, ἀνθῶνες μεθυστικοί, λόφοι ἐλαιοστεφεῖς, νησίδια σμαράγδινα, χωρικῶν μορφαὶ ἡλιοκαεῖς, εὐσταλεῖς παρθένοι τῶν ἀγρῶν, λευκάζοντα χωρία, εἰκόνες εἰδυλλιακαὶ πλήρεις χαρμονῆς καὶ μαγείας ἀπετέλουν τὴν Ζάκυνθον, ὡς τὴν εἶδον, ὡς τὴν ἀπήλαυσα, ὡς τὴν ἐθαύμασα ἄλλοτε».

Θεόδωρος Βελιαρίτης.

«Ζάκυνθος. Ἡ ὡραιοτάτη τῶν νήσων μας, ἡ Ἑλληνικὴ τροφὸς τῆς μανωλίας, τῆς μπεγκονίας, τῆς μπουγαρινιᾶς, ἡ μυροβόλος μὲ τὰ δάση τῶν βανανεῶν, τῶν ποικιλωτάτων ἑσπεριδοειδῶν της, ἡ ἀναμιμνήσκουσα μὲ τὴν πλουσίαν καὶ ὀργῶσαν φύσιν της τὰς χώρας τῶν τροπικῶν, καὶ μὲ τὸ ᾆσμά της τὴν Ἰταλίαν, ἡ Ζάκυνθος ἡ τόσον δικαίως ἐπικληθεῖσα τὸ Ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς......................»

Ν. Σπανδωνῆς.

«Ὑλήεσσα Ζάκυνθος» — *Ὅμηρος*

«Ὑλώδης καὶ εὔκαρπος Ζάκυνθος» — *Στράβων*

«Χρυσῆ νῆσος» — *Βολταῖρος*

«Ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» — *Ἑνετοὶ ποιηταί*

«Ἀληθὴς χρυσῆ νῆσος, Ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» — Grossi

«Πλωτὸς κῆπος» — *Βασίλισσα Ἀμαλία*

«Μαργαρίτης τῆς Μεσογείου» — *Ἀνταποκριτὴς «Χρόνου» Λονδίνου.*

«Γήινος Παράδεισος» — Tarrieu

«Ὡραία Ζάκυνθος» — *Σπυρίδων Τρικούπης*

«Ἐρωμένη τοῦ κόσμου» — *Ἄγγελος Μωρεττης*

Τηλεγραφῶν ἀνταπόκρισιν εἰς «Ἀκρόπολιν»

Ἡ Πλατεῖα Λιμενοβραχίονος καὶ ἡ θαλαμηγὸς τῆς Α. Α. Υ. τοῦ Ἀρχιδουκὸς Λουδοβίκου Σαλβατώρ.

ΖΑΚΥΝΘΙΟΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

Ἀπὸ	τῆς ἀποικίσεως τοῦ Ζακύνθου υἱοῦ τοῦ Δαρδάνου μετ' Ἀρκάδων π.Χ.	1537	3439
»	τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.	150	2052
»	τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ μ.Χ..	34	1868
»	τῆς ὑπὸ τὴν Βυζαντιακὴν Αὐτοκρατορίαν ἐξουσίας	395	1507
»	τῆς καταλύσεως τοῦ Ὀρθοδόξου ἐπισκόπου καὶ κυριαρχίας τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ κόμητος Παλατίνου Ματθαίου Οὐρσίνου	1207	695
»	τῆς κυριαρχίας τοῦ κόμητος Ῥιχάρδου	1264	638
»	τῆς ἀποικίσεως τῶν Ζακυνθίων ἐν Ἱσπανίᾳ	1295	607
»	τῆς ὁριστικῆς κατοχῆς τῆς νήσου ὑπὸ τῆς Ἑνετίας διδούσης τοῖς Τούρκοις 500 χρυσᾶ δουκάτα	1484	418

Ἀπὸ	τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Συμβουλίου τῶν Εὐγενῶν.	1485	417
»	τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Ζακύνθῳ πολλῶν κατοίκων διαφόρων μερῶν, κατόπιν προσκλήσεως τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως	1492	410
»	τῆς ἱδρύσεως τοῦ Λοιμοκαθαρτηρίου	1510	392
»	τοῦ καταστρεπτικοῦ σεισμοῦ, ὅτε κατεκρημνίσθη τὸ Ν. μέρος τοῦ φρουρίου	1514	388
»	τῆς ἀποβάσεως ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων	1537	365
»	τῆς πυρπολήσεως προαστείων καὶ χωρίων ὑπὸ τῶν Τούρκων	1554	348
»	τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου	1561	341
»	τῆς πολιορκίας τῶν Τούρκων	1571	331
»	τῆς κατασκευῆς τῶν δημοσ. σιταποθηκῶν	1576	326
»	τῆς Α΄ πανώλους, καθ' ἣν ἐκτίσθη ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Πάντων	1617	285
»	τῆς κοιμήσεως τοῦ ἁγ. Διονυσίου (γενν. τῷ 1546) καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ σεισμοῦ, ὅτε ἐβυθίσθη τὸ ἀκρωτήριον ἅγιος Σώστης	1622	280
»	τῆς συστάσεως ά δημοσίας Σχολῆς	1623	279
»	τοῦ Ῥεμπελιοῦ τῶν Ποπολάρων	1628	274
»	τῶν καταστρεπτικῶν σεισμῶν (30 Σεπτεμβρίου καὶ 1 Ὀκτωβρίου) ὅτε ἀνεφλέχθη καὶ ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ πυριτιδαποθήκη	1636	266
»	τῆς Β΄ πανώλους, καθ' ἣν ἐκτίσθη ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα	1646	256
»	τῆς μετακομιδῆς ἐκ Κρήτης τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Ἰωσὴφ	1669	233
»	τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ἐνεχυροδανειστηρίου	1670	232
»	τῆς ἱδρύσεως τοῦ Πτωχοκομείου	1677	225
»	τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ὀρφανοτροφείου	1678	224
»	τοῦ δικαιώματος τῆς ἐγγραφῆς νέων οἰκογενειῶν εἰς τὴν Χρυσῆν βίβλον	1683	219
»	τῆς οἰκοδομήσεως τῆς Μονῆς τῆς Μητροπόλ.	1688	214
»	τῆς Γ΄ πανώλους, καθ' ἣν ἐκτίσθη ὁ ναὸς τοῦ		

	ἁγ. Γεωργίου τοῦ Κουμούτου	1689	213
Ἀπὸ	τοῦ περιορισμοῦ τῶν Ἑβραίων εἰς Γέτο	1712	190
»	τῆς μετακομιδῆς ἐκ Στροφάδων τοῦ λειψάνου τοῦ ἁγίου Διονυσίου	1717	185
»	τῆς Δ΄ πανώλους, καθ' ἣν ἐκτίσθη ὁ ναὸς τοῦ ἁγ. Χαραλάμπους καὶ τοῦ θανάτου Ἱερων. Πλακωτοῦ (γεν. τῷ 1680)	1728	174
»	τῆς πείνης καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ζωγράφου Παναγ. Δοξαρᾶ ἐν Κερκύρᾳ	1729	173
»	τοῦ σεισμοῦ τοῦ «Ἀσώτου»	1742	160
»	τῆς νόσου εὐφλογίας	1748	154
»	τοῦ θανάτου τοῦ Ἀντωνίου Κατηφόρου (γενν. τῷ 1685)	1763	139
»	τοῦ καταστρεπτικοῦ σεισμοῦ ἐν Ζακύνθῳ καὶ Κεφαλληνίᾳ (11 Ἰουλίου)	1767	135
»	τῆς ἐνάρξεως τῆς κατασκευῆς τοῦ λιμένος	1782	120
»	τοῦ σεισμοῦ τοῦ «ἁγίου Ἰακώβου»	1796	106
»	τῆς ἀφίξεως τῶν Γάλλων Δημοκρατῶν (4 Ἰουνίου) καὶ τῆς καύσεως τῆς Χρυσῆς Βίβλου ἐν τῇ πλατείᾳ ἁγ. Μάρκου	1797	105
»	τῆς ἀφίξεως τῶν Ῥωσσο-Τούρκων (Ἰουνίου 10)	1799	103
»	τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς Ἑπτανησιακῆς πολιτείας καὶ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς Χρυσῆς Βίβλου	1800	102
»	τῆς ἱδρύσεως τῆς δημοσίας Βιβλιοθήκης	1803	99
»	τοῦ θανάτου Εὐγενίου τοῦ Βουγάρεως (γενν. κατὰ τὸ 1716)	1806	96
»	τῆς ἀφίξεως τῶν Αὐτοκρατορικῶν Γάλλων (κατ' Αὔγουστον)	1807	95
»	τῆς ἀφίξεως τῶν Ἄγγλων καὶ συστάσεως τοῦ πρώτου τυπογραφείου τῆς Κυβερνήσεως (20 Σεπτεμβρίου)	1809	93
»	τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων τοῦ δημοσίου σχολείου ἐν τῇ οἰκίᾳ Μινώτου	1814	88
»	τῆς συστάσεως τοῦ ἡνωμένου Κράτους τῶν Ἰονίων νήσων	1815	87
»	τοῦ θανάτου Ἀντ. Μαρτελάου (γεν. 1754)	1818	84

Ἀπὸ	τοῦ θανάτου τοῦ ζωγράφου Νικολάου Κουτούζη (γεν. τῷ 1746)	1819	83
»	τῶν ἐν Γυψολίθῳ συμβάντων	1821	81
»	τοῦ πρώτου, μετὰ τοὺς Πρωτοπαππάδες, Μητροπολίτου Γαβριὴλ Γαρζώνη	1824	78
»	τῆς ἀφίξεως ἐξ Ἀγγλίας τοῦ πρώτου ἰονικοῦ ἀτμοπλοίου (Sir Frederick Adam) (Ἰανουαρίου 2|14)	1826	76
»	τοῦ θανάτου τοῦ Οὔγου Φωσκόλου ἐν Ἀγγλίᾳ (γεν. τῷ 1778)	1827	75
»	τῆς κατασκευῆς τοῦ Σωφρονιστηρίου	1829	73
»	τοῦ θανάτου τοῦ Νικολάου Δοξαρᾶ	1831	71
»	τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὄθωνος (29 Σεπτεμβρίου)	1833	69
»	τῆς ἐνσκήψεως τῆς ἀκρίδος	1838	64
»	τῆς καθιδρύσεως τῆς Λέσχης « Ζάκυνθος »	1839	63
»	τοῦ σεισμοῦ τοῦ «ἁγίου Λουκᾶ»	1840	62
»	τοῦ θανάτου τοῦ Δημ. Γουζέλη (γεν. τῷ 1774)	1843	59
»	τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου φύλλου τοῦ περιοδικοῦ «Σπινθήρ»	1847	55
»	τῆς ἐλευθεροτυπίας	1848	54
»	τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Ι. Βλάχου Θοδώση (Σεπτεμβρίου 6) καὶ		
»	τῆς πρώτης συνεδριάσεως τοῦ ὁρκοδικείου διὰ τοπικὰ ἀδικήματα	1851	51
»	τῆς ὀχλαγωγίας τῶν χωρικῶν	1852	50
»	τῆς πείνης	1854	48
»	τῆς χολέρας	1855	47
»	τοῦ θανάτου τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ (γεννηθέντος τῷ 1798)	1857	45
»	τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως ἡμῶν Γεωργίου καὶ τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου	1864	38
»	τῆς μετακομιδῆς τῶν ὀστῶν τοῦ Διον. Σολωμοῦ (Ἰούλιος)	1865	37
»	τοῦ θανάτου τοῦ ἰατροφιλοσόφου Δημ. Πελεκάση (γενν. τῷ 1790)	1867	35

Από τοῦ θανάτου τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου (γενν. τῷ 1792) καὶ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλ.Τηλεγρ. 1869 33

» τῆς συστάσεως τοῦ Κοιμητηρίου καὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Βορείου σέλαος............... 1871 31

» τῆς ἱδρύσεως τοῦ Δημοτ. θεάτρου καὶ τῆς κατασκευῆς τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ........... 1872 30

» τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Γεφυρίου (1 Σεπτεμβρίου)... 1878 24

» τοῦ θανάτου τοῦ Σπυρ. Κ. Ῥώμα (29 Ἰουνίου). 1881 21

» τῆς ἀνασυστάσεως τῆς Δημοτ. Βιβλιοθήκης... 1883 19

» τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τοῦ Δήμου Ζακυνθίων τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ κατῴκησεν ὁ Φώσκολος........ 1886 16

» τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρχιεπ. Ν. Κατραμῆ..... 1886 16

» τῆς συστάσεως τῆς Φωσκολιανῆς βιβλιοθήκης.. 1887 15

» τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου Λομβάρδου (25 Αὐγούστου)......................... 1888 14

» τοῦ θανάτου του καθηγητοῦ Ι.Λ.Μαρτζώκη(γεν. τῷ 1804)........................... 1890 12

» τῆς ἀναφλέξεως τῶν πυροτεχνημάτων εἰς θέσιν Ἐσταυρωμένον, ἔνθα ἐκάησαν ζῶντες ἐννέα ἄνθρωποι (9 Αὐγούστου)................ 1890 12

» τῆς στάσεως τοῦ ὄχλου κατὰ τῶν Ἑβραίων τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ (19 Ἀπριλίου). 1891 11

» τοῦ θανάτου τοῦ Καίσαρος Κ. Ῥώμα........ 1892 10

» τῶν δύο καταστρεπτικῶν σεισμῶν (19 Ἰανουαρίου καὶ 5 Ἀπριλίου)............... 1893 9

» τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δ. Λάτα (γεν. 1836)............................ 1894 8

» τοῦ θανάτου τοῦ ἱστοριογράφου Π. Χιώτου... 1896 6

» τῆς ἐν Ζακύνθῳ τελευταίας ἐπισκέψεως τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας................. 1893 9

» τῆς μεγάλης ἐπιδημίας Εὐφλογίας........... 1896 6

» τοῦ Ἑλληνο-τουρκικοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐνδόξου πτώσεως τῶν 5 Ζακυνθίων ἀξιωματικῶν εἰς πέντε Πηγάδια........................... 1897 5

» τῆς τοποθετήσεως πλακὸς ἐπὶ τοῦ μνημείου τοῦ Ῥώσσου Πλοιάρχου Βασίλοβιτς, δαπάναις τῆς

Α.Μ. τῆς Σεπτῆς Βασιλίσσης ἡμῶν.......	1898	4
Ἀπὸ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Θεάτρου καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός.........	1901	1

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Ἡ Νῆσος Ζάκυνθος κεῖται ἀπέναντι τοῦ δυτικωτάτου ἀκρωτηρίου τῆς Πελοποννήσου *Χελωνάτα* (κ. Γλαρέντζα, Κυλλήνη), ἐξ οὗ ἀπέχει 9 χιλιόμετρα, τελευτᾷ δὲ πρὸς Β. μὲν εἰς ἓν ἀκρωτήριον, τὴν *Ἀπολυταρέαν* (κ. Σχοινάρι ὑπὸ τῶν ναυτικῶν), πρὸς Μ. δὲ εἰς δύο, τὸν *Μαραθιᾶ* καὶ τὸν *Γέρακα,* ἀνάμεσα τῶν ὁποίων περικλείεται μέγας κόλπος ὁ λεγόμενος τοῦ *Λαγανᾶ*. Ἔχει ὁλόκληρος ἡ νῆσος γῦρον παραλίων 58 μιλίων καὶ ἐμβαδὸν *434* τετρ. χιλιομέτρων. Μῆκος δὲ ἀπὸ τοῦ βορείου αὐτῆς ἄκρου τῆς Ἀπολυταρέας, μέχρι τοῦ μεσημβρινοῦ Μαραθιᾶ 34 χιλιομέτρων, μέχρι δὲ τοῦ Γέρακα 37. Πλάτος δὲ μέγιστον 17 περίπου χιλιομέτρων καὶ ἐλάχιστον κατὰ τὸ βόρειον τμῆμα, 9 $^1/_2$ χιλιομ.

Ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν ἡ Ζάκυνθος μετέχει μᾶλλον ὀρεινῆς ἢ πεδινῆς χώρας, διότι τὰ $^2/_3$ αὐτῆς εἶνε ὀρεινά, τὸ δὲ $^1/_3$ μόνον πεδινόν. Καὶ τὸ μὲν πεδινὸν τμῆμα κεῖται κατὰ τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς νήσου, τὸ δὲ ὀρεινὸν περιλαμβάνει ὁλόκληρα τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ αὐτῆς. Κατὰ ταῦτα φυσικῶς οἱ κάτοικοι χωρίζουσι τὴν νῆσον εἰς τρία κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων τμήματα. 1) *Μικρὰ μερία* (τὰ βόρεια τῆς νήσου). 2) *Μεγάλα μερία* (τὰ νότια) καὶ 3) *βουνά*. Καὶ τὰ μὲν χωρία τὰ κείμενα ἐπὶ τῶν ὀρέων καλοῦσι *βουνοχώρια,* τὰ δὲ κείμενα παρὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων καλοῦσι *ριζοχώρια,* τὰ δὲ ἐπὶ τῆς πεδιάδος καλοῦσι *καμποχώρια*.

Καίτοι ἡ Ζάκυνθος φαίνεται οἱονεὶ ὡς συνέχεια τῆς *Κεφαλληνίας* καὶ εἶνε, κατὰ τὸ πλεῖστον, βουνώδης, οὐχ ἧττον δὲν ἔχει ὄρη ὑψηλά, ὡς ἐκείνη. Τὸ ὑψηλότερον αὐτῆς εἶνε ὁ *Βραχιώνας,* ἔχων ὕψος μέγιστον, κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ *Ἰωάννου Πάρτς,* 758 μέτρων.

Ἐνταῦθα παραθέτομεν πίνακα ἀκριβῆ ἐμφαίνοντα τὰ ὕψη τῶν ὀρέων, βουνῶν, λόφων καὶ κοιλάδων τῆς Ζακύνθου.

Ὄρη	*Μέτρα*	*Ὄρη*	*Μέτρα*
) Βουνὶ	758	Κέντρος (Σπηλαιωτ.)	480
Βραχιώνας) Λίβας	740	Παληόκαστρον (Λαγοπ.)	402
Κακὴ ῥάχη	680	Κακαβούλι	340
Μακρύα ῥάχη	613	Κακαβάκι	260
Μεγάλο βουνὸ (Λιθακ.)	604		
Γαητανᾶς	581	*Λόφοι*	
Βολιοὺς	555		
Ἀθέρας	548	Καβελάρης	203
Ἀστέρι	547	Φρούριον	202
Στρογγυλὴ κορυφὴ	538	Ἅγ. Νικόλαος Γερακαρίων	186
Ἡμεροβίγγλι (Βολίμ.)	535		
Πύργος »	510	*Κοιλάδες*	
Παληόκαστρον (Ὀρθον.)	504		
		Λουχινᾶς καὶ ἅγιοι Θεόδωροι	
Βουνά		ἐπὶ τοῦ Βραχιώνα	676
		Ἡ τοῦ Γύρη	550
Μαντραούρι	490	Ἡ τοῦ Πετρίτη (Λούχας)	500
Χαλίστρα	490	Ἡ τοῦ Μαλαθροῦ	527
Μέγα βουνὸ (Σπηλαιωτ.)	484	Ἡ τῆς Θ. Ὑπεραγάθου	494
Σκοπὸς (Τούρλα)	483	Ἡ Στρατιὰ	463

Τὸ Ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου ἀποτελεῖται τὸ πλεῖστον ἐκ πεδιάδος μεγίστης καὶ συνεχοῦς, ἐχούσης σχῆμα τριγωνικόν, τοῦ ὁποίου τριγώνου ἡ μὲν κορυφὴ κεῖται πρὸς Β. εἰς τὸν κόλπον τῶν Ἁλυκῶν, ἡ δὲ βάσις εἰς τὸν κόλπον τοῦ Λαγανᾶ, ἔνθα καὶ ἀναπτύσσεται εἰς παραλίαν 5 μιλίων.

Ἡ πεδιὰς αὕτη μῆκος μὲν ἔχει ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 17,500 μέτρων καὶ πλάτος μέγιστον 7,500. Λοφίσκοι τινές, περὶ τὸ μέσον ὑψούμενοι, διαιροῦσι τὴν ὅλην πεδιάδα εἰς τρεῖς ὑδρογραφικὰς λεκάνας, οὕτως ὥστε τὰ ὕδατα αὐτῆς ἐκρέουσι, μέρος μὲν πρὸς Β. μέρος πρὸς Μ. καὶ μέρος πρὸς Α., εἰς τὰς τρεῖς δηλαδὴ παραλίας, κατὰ τὰς ὁποίας πρὸς τὴν θάλασσαν περατοῦται ἡ πεδιάς.

Τὸ μεῖζον μέρος τῶν ὑδάτων ἐκρέει πρὸς ἀνατολάς, σχηματίζον τὸν μείζονα τῶν χειμάρρων, ὁ ὁποῖος καὶ ποτάμιον τοῦ *Ἁγίου Χα-*

ραλάμπους καλεῖται, ὡς ἐκ τοῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος κεῖται πρὸς νότον τῆς ἐκβολῆς του. Ἡ πεδιὰς αὕτη, κατάφυτος καὶ σύνδενδρος, εἶνε ὑπὸ ἔποψιν μὲν θέας ἀληθῶς μαγευτική, πυκνότατα κατῳκημένη, ὥστε τὰ ἀνὰ ταύτην ἐγκατεσπαρμένα κατὰ τὰς νύκτας φῶτα νὰ δίδωσιν εἰς τὴν ὅλην πεδιάδα ὄψιν μᾶλλον πόλεως μεμακρυσμένης, ἀποτελεῖ δὲ τὸ εὐφορώτερον καὶ τὸ γονιμώτερον τμῆμα τῆς νήσου, περιλαμβάνουσα 8 ἐκ τῶν 10 δήμων, καὶ τὰ ὀκτὼ ἔνατα τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ. Διατέμνεται δὲ ἡ ὅλη πεδιὰς ὑπὸ λαμπρῶν, ἄριστα διατηρουμένων καὶ πλατυτάτων ἁμαξιτῶν ὁδῶν, προχωρουσῶν ἐν πολλοῖς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὄρη, εἰς ὕψος μέχρι καὶ 500 μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης· ὑπὸ ὑδρογραφικὴν ἔποψιν, τὸ δυτικὸν τῆς νήσου τμῆμα εἶνε ξηρὸν καὶ ἄνυδρον, οἱ δὲ κάτοικοι ἀναγκάζονται νὰ μεταχειρίζωνται παντοῦ δεξαμενὰς πρὸς συλλογὴν τοῦ ὀμβρίου ὕδατος, ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν χωρίων, ἐπὶ δὲ τῆς πεδιάδος ἔχουσιν ἀνορυχθῆ χιλιάδες ὅλαι φρεάτων.

Ἀπεναντίας εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὑπάρχει ἀφθονία ὑδάτων καὶ πηγαὶ ῥέουσαι. Εἰς τὸ μεσημβρινὸν δὲ ἄκρον παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ ὅρμου *Κερίου* ὑπάρχει φυσικὴ λεκάνη ὕδατος, τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι καλοῦσιν *Ἄβυσσον* καὶ εἰς τὴν ὁποίαν πᾶν τὸ ἐμπῖπτον ἐξαφανίζεται καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μέγιστα τῶν ἀντικειμένων.

Ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου στερεῖται λιμένος φυσικοῦ, ὁ δὲ νῦν ὑπάρχων εἶνε τεχνητός, οὐχ ἧττον ἀσφαλής.

Διοικητικῶς ἡ Ζάκυνθος ἀποτελεῖ ἴδιον νομόν, ὁμώνυμον, ὑποδιαιρούμενον εἰς δέκα Δήμους, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ὀρεινοί, οἱ *Ναφθίων* καὶ *Ἐλατίων*, καὶ 8 πεδινοί, οἱ *Ἀρκαδίων, Ψωφίδος* καὶ *Ζακυνθίων* πρὸς Α. καὶ *Ὑριαίων, Μεσογαίων, Ἀρτεμισίων, Ὀπιταϊδῶν καὶ Λιθακιωτῶν* πρὸς Δ.

Κατοίκους ἔχει 44.536, ἐξ ὧν 24.331 ἄνδρες, καὶ 20.201 γυναῖκες.

Ἀρχαὶ εἶνε αἱ ἑξῆς :

Ἀρχιεπίσκοπος : Ἡ Α. Π. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Διονύσιος Πλέσσας.

Ἀξιωματικοὶ ἱερεῖς — σακελλίων Διονύσιος Στρούζας, ῥεφενδάριος Γεώργιος Γιακουμέλος, ὑπομνηματογράφος Ἀλ. Κοκκίνης καὶ ἱερομνήμων Ι. Λεονταρίτης. Αἱ θέσεις τοῦ Μ. οἰκονόμου, σακελλαρίου, σκευοφύλακος, χαρτοφύλακος, καὶ λογοθέτου χηρεύουσιν ἀπο-

θανόντων τῶν ἱερέων Διον. Ἱερ. Βυθούλκα (23 Ἰουνίου 1900), Πολ. Γιατρᾶ (31 Ἰουλίου 1901), Διον. Φουρνιώτου (22 Φεβρουαρ. 1895), Ἀντ. Πυλαρινοῦ (22 Νοεμβρίου 1897) καὶ Στ. Μαντινειοῦ(15 Ἀπριλίου 1902), οἵτινες ταύτας κατεῖχον.

Νομάρχης Ἀχιλλεὺς Διογενείδης, Γραμματεὺς Νομαρχίας α' τάξεως Θ. Παππακωνσταντίνου, β' Νικόλαος Μινῶτος, πρωτοκολλητὴς Ἰωάννης Κανταχίτης, Δημολογιστὴς Σπυρίδων Δραγώνας.

Μοίραρχος Γρ. Βόρσας, διαχειριστὴς Δ. Φίλιππος ἀνθυπολοχαγὸς οἰκονομίας.

Φρούραρχος Κωνστ. Τζάκας ταγματάρχης πεζικοῦ, Γεωρ. Φραγκούλης λοχαγὸς (ἀπεστρατεύθη), Ἀγγ. Γκιώνης ὑπολοχαγός.

Ἀξιωματικοὶ ἐν Ζακύνθῳ φρουρᾶς· Ν. Παλαιολόγος λοχαγός, Δημ. Τριανταφυλλίδης ἀνθυπολοχαγός, Γκίλιος Γερ. ἀνθυπολοχαγός.

Ἀστυνόμος πόλεως Α. Δαλιάνης λοχαγὸς πεζικοῦ, ὑπαστυνόμος Γ. Βασιλόπουλος ἀνθυπίλαρχος. Ἀστυνόμος Βουνῶν Δημ. Κεχαγιᾶς ἀνθυπολοχαγός. Ἀστυνόμος Πεδιάδος Γ. Καλλίνικος.

Δύναμις ἐν Ζακύνθῳ φρουρᾶς. Στρατιῶται μετὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν 86, χωροφύλακες μετὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν 51, ἀστυφύλακες μετὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν 35 καὶ 6 εὔζωνοι ὑπὸ ἕνα ὑπαξιωματικόν. Ἦτοι σύνολον φρουρᾶς Ζακύνθου, στρατιῶται, χωροφύλακες, ἀστυφύλακες καὶ εὔζωνοι 185.

Κληρωτοὶ ἐνεστώσης ἀπογραφῆς ἐν συνόλῳ 533. Ἐκ τούτων 336 ἐκρίθησαν ἱκανοί, 15 ἐξῃρέθησαν διὰ σωματικὰς βλάβας καὶ 155 ἀπηλλάγησαν διὰ διαφόρους λόγους ἀπαλλαγῆς οἰκογενειακούς, 1 μὴ ἔχων τὸ κεκανονισμένον ἀνάστημα, 1 τυχὼν ἀναβολῆς κατατάξεως καὶ 5, ὧν διωρθώθη ἡ ἡλικία.

Ἐργάται τῆς θαλάσσης τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1902 ἀνέρχονται ἐν ὅλῳ εἰς 11, ἐξ ὧν 8 ἐκ τοῦ Δήμου Ζακυνθίων, 2 ἐκ τοῦ Δήμου Ἐλατίων καὶ εἷς ἐκ τοῦ Δήμου Ἀρκαδίων.

Πρόεδρος τῶν ἐν Ζακύνθῳ Πρωτοδικῶν Κωνσταντῖνος Λαρδούγιας, ἀνακριτὴς Γ. Βερροιόπουλος, Πρωτοδίκαι Θεόδωρος Νικολόπουλος καὶ Κ. Δεσποτόπουλος, Γραμματεὺς Ν. Σπινέλης, Εἰσαγγελεὺς Ἡρ. Ῥαζῆς, γραμματεὺς Εἰσαγγελίας Ἐ. Πετρόπουλος, Εἰρηνοδίκης Γ. Δαλέζιος, γραμματεὺς Εἰρηνοδικείου Κ. Δημητρόπου-

λος, Πταισματοδίκης Ε. Σταθακόπουλος, γραμματεὺς Θεμ. Ἀθανασιάδης.

Ταμίας Π. Πουλᾶκος, γραμματεὺς ά. τάξεως Σπ. Παππαδάτος, β' τάξεως Γ. Τσιλιάνης.

Νομομηχανικὸς Γερ. Μεταξᾶς.

Λιμενάρχης Δ. Μιαούλης, ὑπολογιστὴς Στυλ. Λιβαδᾶς, ὑγειονομικὸς ἰατρὸς Ἄγγ. Μωρέττης.

Κίνησις λιμένος κατὰ τὸ 1901. Ἀπέπλευσαν ἱστιοφόρα 1017 καὶ ἀτμόπλοια 110 τόννων ἐν ὅλῳ 154,595 καὶ μὲ πλήρωμα 6,514 ἀνδρῶν.

Παρεκτὸς τούτων ἀπέπλευσαν 241 ἀτμόπλοια τῆς γραμμῆς ὑπὸ σημαίαν Ἑλληνικὴν τόννων 157,856 καὶ μὲ πλήρωμα ἐν συνόλῳ 3, 985 ἀνδρῶν, ἐκτὸς τῶν ἐπιβατῶν, καὶ 21 βασιλικὰ μὲ πλήρωμα ἐν συνόλῳ 18,650 ἀνδρῶν.

Κατέπλευσαν δὲ ἀτμόπλοια 112 καὶ ἱστιοφόρα 908, τόννων ἐν συνόλῳ 152,960 καὶ μὲ πλήρωμα ἐν συνόλῳ 6,351, ταχυδρομικὰ δὲ καὶ βασιλικὰ ὅσα καὶ ἀπέπλευσαν. Διῆλθον δὲ 1 ἀτμόπλοιον τόννων 470 καὶ μὲ πλήρωμα 400 ἀνδρῶν ὑπὸ σημαίαν Ἰταλικὴν καὶ 70 ἱστιοφόρα τόννων 6,996 καὶ μὲ πλήρωμα ἀνδρῶν 437.

Διευθυντὴς ταχυδρομείου καὶ τηλεγραφείου Ζακύνθου Δημ. Βρυζάκης, προϊστάμενος ταχυδρομείου Π. Μαρῖνος, Προσωπικὸν τηλεγραφείου ὁ Διευθυντής, 5 βοηθοὶ καὶ 2 διανομεῖς.

Προσωπικὸν ταχυδρομείου. Ὁ προϊστάμενος, 1 βοηθὸς καὶ 3 διανομεῖς.

Μέση κίνησις ταχυδρομικῶν Ἐπιταγῶν κατὰ μῆνα 40 – 50 χιλιάδων δραχμῶν. Ἀποστολὴ ἐσωτερικῶν ταχυδρομικῶν δεμάτων κατὰ μῆνα 200—250 καὶ ἄφιξις 600—1000. Συστημένα ἀντικείμενα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά, ἀποστολὴ 1600—1800 κατὰ μῆνα καὶ ἄφιξις 800—1000. Κίνησις ἀφικνουμένων καὶ ἀποστελλομένων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἁπλῶν ἀντικειμένων κατὰ μῆνα 12—15 χιλιάδες. Κίνησις ἐπισήμου ἁπλῆς καὶ ἐπὶ ἀποδείξει ἀλληλογραφίας 4—5 χιλιάδες κατὰ μῆνα. Ἀφικνούμενα ταχυδρομικὰ ἐξωτερικὰ δέματα κατὰ μῆνα 50—100 καὶ ἀποστελλόμενα τοιαῦτα 25—50. Διευθυντὴς καπνοκοπτηρίου Γ. Ζάρκος. Ἐκόπησαν κατὰ τὸ 1901 ὀκάδες καπνοῦ ἐν συνόλῳ 22,771 καὶ εἰσήχθη κεκομμένος ἐν δοχείοις διὰ τοῦ τελωνείου καὶ ταχυδρομείου ὀκάδες 3,391, ἤτοι ἐν

συνόλῳ κατηναλώθησαν ἐν Ζακύνθῳ, κατὰ τὸ 1901, 26,162 ὀκάδες, ἤτοι 10,864 κυτία τῶν 100 δραμίων, 635,602 κυτία τῶν 10 δραμίων, 84,504 κυτία τῶν 5 δραμίων, καὶ 297,352 τῶν 2 $^1/_2$ δραμίων.

Ἐπλήρωσε δὲ ἡ Ζάκυνθος δικαιώματα κοπῆς, συσκευῆς καὶ φόρου τοῦ δημοσίου ἐπὶ τοῦ καπνοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1901 τὸ σεβαστὸν ποσὸν τῶν δραχμῶν 236,819. Κατὰ τὴν α'. τριμηνίαν τοῦ 1902 ἐκόπησαν ἐν τῷ Καπνοκοπτηρίῳ Ζακύνθου ὀκάδες 5,375 καὶ εἰσήχθησαν κεκομμέναι ἕτεραι ὀκάδες 1,119.

Διευθυντὴς Σωφρονιστηρίου Γ. Νέγκας ἰατρός, ἐπιστάτης τῶν ὑποδίκων Κ. Καλοδούκας, τῶν διὰ χρέη κρατουμένων Ν. Μερκάτης.

Κρατούμενοι ἐν συνόλῳ 280, ἐξ ὧν 160 Ζακύνθιοι καὶ 120 ξένοι. Ἐκ τούτων 5 εἶνε γυναῖκες καὶ 275 ἄνδρες.

Ἐκ τῶν 275 ὑπόδικοι εἶνε 36, 16 κρατοῦνται διὰ χρέη τοῦ δημοσίου καὶ 12 διὰ πολιτικὰ χρέη.

Τελώνης Εὐστ. Μελᾶς, ἐλεγκτὴς τελωνείου Π. Τσίμας, ταμίας τελωνείου Παν. Λύγκης.

Εἰσαγωγικὰ τέλη κατὰ μὲν τὸ 1900 δραχμαὶ 281,833,10/$_{00}$, κατὰ δὲ τὸ 1901 δραχ. 282,586,40/$_{00}$. Ἐξαγωγικὰ δὲ κατὰ τὸ 1900 δραχ. 440,113,05/$_{00}$, κατὰ δὲ τὸ 1901 δρ. 583,807,80/$_{00}$.

Σύλλογος Γυμνασίου.

Ὀθ. Ῥέντζος Γυμνασιάρχης, Σπ. Γιαννόπουλος, Σ. Λούγαρης, Α. Μαρόπουλος, Δ. Γιαννοῦτσος καὶ Ζαφ. Γαβαλᾶς. Μαθηταὶ Γυμνασίου ἐν συνόλῳ 65, κατὰ τάξεις δὲ ἀνήκουσιν 23 εἰς τὴν Α', 10 εἰς τὴν Β', 16 εἰς τὴν Γ'. καὶ 16 εἰς τὴν Δ'.

Α'. Ἑλληνικοῦ Σχολείου Σχολάρχης Α. Γκοῦσκος, διδάσκαλοι Γ. Μάνεσης, Κ. Βεντουρῆς, Σ. Λογοθέτης. Μαθηταὶ δὲ ἐν συνόλῳ 109, ἀνήκοντες 46 εἰς τὴν Α', 29 εἰς τὴν Β', 35 εἰς τὴν Γ'.

Β' Ἑλληνικοῦ Σχολείου Σχολάρχης Γ. Ῥουσελάτος, διδάσκαλοι Δ. Βυθούλκας καὶ Δ. Ἀκριβόπουλος. Μαθηταὶ ἐν ὅλῳ 108, ἐξ ὧν 44 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Α', 28 εἰς τὴν Β', καὶ 36 εἰς τὴν Γ'.

Ἰδιοσυντήρητον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον Κ. Γεωργακοπούλου (ἀριθμὸς ἀδείας πλήρους Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ Γυμνασίου 16,418 καὶ ἀπὸ 23 Ἰανουαρίου 1889) Διδάσκοντες Σ. Γιαννόπουλος, Α. Γκοῦ-

σκος, Δ. Βυθούλκας, Χρ. Ἀντωνέλος καὶ Α. Μαρτζώκης. Μαθηταὶ ἐν ὅλῳ 24, ἀνήκοντες 6 εἰς τὴν Γ', 12 εἰς τὴν Β'. καὶ 6 εἰς τὴν Α'.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΔΗΜΟΤ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Μάρτιος 1902.

Δῆμος	Χωρία ἐν οἷς τὰ σχολεῖα	Σχολεῖα	ἀριθ. μαθητῶν	Ὀνόματα διδασκάλων
Ζακυνθίων	Ζάκυνθος (πόλις)	Α' ἀρρένων	178	Δημ. Κολοκοτσᾶς, Παναγ. Διονυσιάδης, Ἰωάν. Θεοδόσης.
	»	Β' ἀρρένων	122	Ἀνδρέας Καλογερόπουλος, Παναγ. Σχούρτας.
	»	Γ' ἀρρένων	176	Σπυρ. Προβῆς, Διον. Κυπριώτης, Διον. Μπονίκας.
	»	Α' θηλέων	217	Ἑλένη Κολοκοτσᾶ, Μαρ. Μαλλιᾶ, Ἀναστ. Μαλλιᾶ, Ἑλένη Μπαλάσκα.
	»	Β' θηλέων	110	Ἀγαθον. Ξένου, Ἀμαλία Πατέλη.
	Πόχαλης	γραμματοδιδασκαλεῖον	53	Παναγ. Πλαίσας.
	Βασιλικόν	»	26	Ἀντών. Ἀγγελικόπουλος.
Ψωφίδος	Βανᾶτον	ἀρρένων	63	Ἀλέξ. Ψύλλας.
	»	θηλέων	60	Ἑλένη Μανιατοπούλου.
	Γαητάνιον	ἀρρένων	91	Ἰωάν. Μαρῖνος, Διον. Θεοδόσης.
	Ἅγιος Κήρυκας	ἀρρένων	79	Σπυρ. Κατσίμης.
	Καλλιπάδας	»	49	Σπυρ. Ἀρβανιτάκης.
Ἀρκαδίων	Γερακαρία	ἀρρένων	118	Ἀντ. Μπισκίνης, Παναγ. Δημαλίκας.
	»	θηλέων	58	Ἑλένη Πικραμμένου.
	Μπελοῦσι	ἀρρένων	49	Γεώργ. Μεντένης.
	Τραγάκι	γραμματοδιδασκαλεῖον	38	Γεώργ. Καπνίσης.
	Ἁλικανᾶς	»	27	Στ. Παππαγεωργόπουλος
Τριαίων	Κατωστάρια	ἀρρένων	127	Ἰωάν. Λεστάκης, Νικολ. Γιαννακόπουλος
	»	θηλέων	79	Ῥουμπίνα Παππαδάτου
	Πηγαδάκια	ἀρρένων	48	Κων. Μαυρωνᾶς.

Δῆμος	Χωρία ἐν οἷς τὰ σχολεῖα	Σχολεῖα	ἀριθ. μαθητῶν	Ὀνόματα διδασκάλων
Μεσογαίων	Σχουλικάδων	ἀρρένων	81	Λεωνίδας Ῥίζος.
	Φαγιὰ	ἀρρένων	47	Δημ. Κούφαλις.
	Ἅγ. Δημήτριος	»	59	Ἰωσὴφ Μύαρις.
	Κούκεσι	γραμματοδιδασκαλεῖον	25	Σπυρ. Μπράτης.
Ἀρτεμισίων	Γαλάρον	ἀρρένων	62	Ἰωάνν. Λάσκαρις.
	»	θηλέων	57	Ἀναστ. Ζήση.
	Βουγιάτον	ἀρρένων	50	Νικόλ. Πυριόχος.
	Φιολίτη	γραμματεῖον	28	Παν. Βῶσσος.
	Λαγκαδάκια	»	39	Διον. Κλαυδιανός.
Ὀπιταΐδων	Μαχαιράδον	ἀρρένων	117	Ι. Αὐγουστῖνος, Ι. Δαφνῆς
	»	θηλέων	42	Ἀνδριανὴ Σπάθη
	Ῥωμῦρι	γραμματεῖον	45	Διον. Κουτουλογένης
Λιθαχιωτῶν	Πεισινόντας	ἀρρένων	82	Παν. Καμπίτσης
	»	θηλέων	61	Βασιλ. Μαυρογιάννη
	Μουζάκι	ἀρρένων	65	Ι. Κούτσης
	Λιθακιὰ	»	70	Ι. Σούλης
	Ῥωΐδον	γραμματοδιδασκαλεῖον	66	Διον. Ῥουχίτσας
	Καλαμάκι	»	—	Δὲν ἤρξατο νὰ λειτουργῇ
Ναφθίων	Κοιλιωμένος	ἀρρένων	50	Γεώργ. Παντῆς
	Κερὶ	»	46	Σπ. Καλούδης
	Ἀγαλᾶς	γραμματοδιδασκαλεῖον	36	Γεώργ. Σπῖνος
	Ἅγ. Λέων	»	58	Σπυρ. Πλατυμέσης
	Λούχα	γραμματεῖον	41	Παν. Ξένος
Ἐλατίων	Μέσαι Βολίμαι	δημ. ἀρρένων	62	Δημ. Παππαδόπουλος
	Ἄνω Βολίμαι	»	48	Παναγ. Σπῖνος
	Μαριαὶ	»	κενὸν	
	Ἐξωχώρα	γραμματεῖον	30	Ἰω. Γιατρᾶς
	Πλεμονάριον	γραμματοσχολεῖον	31	Διον. Ἀνδρεόλας
	Ὀρθονιαὶ	»	19	Ἀνδρ. Ῥήγας

Ἰδιωτικὰ Ἐκπαιδευτήρια (μόνον ἐν τῇ πόλει).

Δημοτικὰ Σχολεῖα Ἀρρένων.

Δημ. Μωρέττη· (ἀριθ. ἀδείας δημοτικοῦ Σχολ. ὑπ' ἀριθ. 412 ἀπὸ 2 Φεβρουαρίου 1877· ἔχει καὶ ἄδειαν συστάσεως ἑλληνικοῦ Σχολείου ὑπ' ἀριθ. 1463 καὶ ἀπὸ 26 Μαρτίου 1880, καθὼς ἐπίσης καὶ Γυμνασίου ὑπ' ἀριθ. 186 ἀπὸ 19 Ἰανουαρίου 1889, ἅπερ ἀργοῦσιν).

Μαθηταὶ 56· διδάσκοντες Σπυρ. Προβῆς καὶ Δ. Γουλίαρης.

Κλ. Γεωργακοπούλου (ἀριθ. ἀδείας 1557 ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1888)· μαθηταὶ 63· διδάσκων Κ. Γεωργακόπουλος.

Γεωρ. Σφήκα· μαθηταὶ 18· διδάσκων Δ. Κυπριώτης.

Θεμιστοκλέους Ταβουλάρη· μαθηταὶ 48· (ἔχει ἄδειαν συστάσεως δημοτικοῦ Σχολείου ἀρρένων καὶ θηλέων ὑπ' ἀριθ. 2482, πλήρους δημοτικοῦ Σχολείου ἀρρένων ὑπ' ἀριθ. 4112 ἀπὸ 4 Νοεμβρίου 1897 καὶ πλήρους δημοτικοῦ Σχολείου θηλέων μετὰ 2 τάξεων Ἀρσακείου ὑπ' ἀριθ. 3753 ἀπὸ 5 Αὐγούστου 1901.

Δημοτικὰ Σχολεῖα Θηλέων.

Ἐλευθερίας Τζηρᾶ· μαθήτριαι 49· διδάσκων Ι. Θοδώσης.

Ῥεγκίνης Δακοροῦ (ἥτις ἀπεβίωσε)· μαθήτριαι 42· διδάσκαλοι, Σπ. Προβῆς, Ἀγαθονίκη Ξένου.

Γ. Σφήκα· μαθήτριαι 32· διδάσκων Διον. Κυπριώτης.

Πρὸς τούτοις λειτουργοῦσι καὶ τὰ ἑξῆς νηπιαγωγεῖα·

1) Νικολέττας Κλάδη,

2) Αἰκατερίνης Πήλικα,

3) Νικολέττας Βαρυπάτη.

Σύνολον μαθητιώσης ἐν Ζακύνθῳ νεολαίας 3,889, ἤτοι 8 καὶ $^3/_4$ $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ.

Ἰονικὴ Τράπεζα Limited. Διευθυντὴς Δ. Μερκάτης, λογιστὴς Γ. Λυμπεράλης, ταμίας Γ. Μάργαρης.

Ἀγγλικὴ Ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τῷ 1839 ἐν Λονδίνῳ (44 Palmerton Buildiugs) μὲ κεφάλαιον λιρῶν στερλινῶν 315,500 διὰ τὰς ἐν τοῖς Ἰονίοις Νήσοις συναλλαγὰς τῆς ἀγγλικῆς ἀγορᾶς, ὅτε αἱ Νῆσοι αὗται εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Προστασίαν.

Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνητις τῇ ἔδωκε τὸ προνόμιον ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων, διὰ νόμου δὲ τῷ 1860 τῇ ἐχορηγήθη ἀποκλειστι-

κὸν δικαίωμα ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων ἐν ταῖς Ἰονίοις Νήσοις διὰ μίαν εἰκοσαετίαν. Τὸ δικαίωμα τοῦτο διετηρήθη ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Λονδίνου τοῦ ἔτους 1864, δι' ἧς αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ἡνώθησαν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἡ προθεσμία τοῦ προνομίου τούτου ἔληξε τῷ 1880, ὡς εἰκός, τότε δὲ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ νέου Νόμου τῆς 21 Ἀπριλίου 1880 ἐκανόνισε τὸ ζήτημα τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων τῆς Ἰονικῆς καὶ ἐπεκύρωσε τὴν μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Τραπέζης σύμβασιν ἐπὶ ἀνανεώσει τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκδόσεως διὰ μίαν εἰκοσιπενταετίαν. Συνεπῶς ἡ σύμβασις λήγει τῇ 29 Ἀπριλίου 1905.

Τὸ ποσὸν τῆς ἐκδόσεως τραπεζογραμματίων τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης ὡρίσθη εἰς 14 ἑκατομμύρια δραχ., ὧν 9,000,000 διὰ λογαριασμὸν τῆς ἰδίας Τραπέζης καὶ 5 ἑκατομμύρια διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀργότερον ἡ Ἰονικὴ Τράπεζα ἐδάνεισε πρὸς τὴν Κυβέρνησιν 2,000,000 δρ., ὥστε τὸ διὰ λογαριασμὸν αὐτῆς κυκλοφοροῦν ποσὸν τραπεζογραμματίων περιωρίσθη εἰς 7 ἑκατομμύρια μόνον.

Ἀργότερον τῇ 31 Δεκεμβρίου 1900 ἐγένετο ἀπόδοσις δρ. 500 χιλιάδων δυνάμει τοῦ νόμου τοῦ Ἐλέγχου, καὶ συνεπῶς τὸ μὲν ποσὸν τῆς κυκλοφορίας περιωρίσθη εἰς 13,500,000, ὧν αἱ 500,000 μονόδραχμα καὶ δίδραχμα, τὸ δὲ χρέος τῆς Κυβερνήσεως πρὸς αὐτὴν εἰς 6,374,905 καὶ συνεπῶς δι' ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας κυκλοφοροῦσι χαρτονομίσματα ἴσης ἀξίας, κυκλοφοροῦντα συγχρόνως ἕτερα 8,528,936 δραχ. εἰς βάρος τῆς Τραπέζης.

Ἔχει διαθέσει ἐν Ἑπτανήσῳ εἰς δάνεια ἐνυπόθηκα δραχμὰς 2,953,883,77/00, ἀπέναντι 3,155,075, ἃς ὑπεχρεοῦτο νὰ διαθέσῃ κατὰ τὴν σύμβασίν της, ἤτοι τὰ 40 % ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ Κεφαλαίου δρ. 7,887,687,50/00. Εἰς Γεωργοκτηματικὰ δὲ δάνεια ἔχει διαθέσει δρ. 2,621,625,98/00 ἀπέναντι δρ. 1,971,992, ἤτοι τῶν 25/00 εἰς ἃ ὑποχρεοῦται ὑπὸ τῆς συμβάσεως. Ἤτοι ἔχει διαθέσει δραχμὰς 448,442,75/00 πλέον τῆς ὑποχρεώσεώς της.

Σταφιδικὴ Τράπεζα. Διευθυντὴς Γ. Λάσκαρις, Λογιστὴς Διον. Στραβοπόδης. Κατὰ τὸ σταφιδικὸν ἔτος 1900 — 1901 διέθεσεν ἐν Ζακύνθῳ εἰς δάνεια τὸ ποσὸν δρ. 280,000.

Ἐκ τούτων εἰσεπράχθησαν κατὰ τὸ 1901—1902 δρ. 187.000 περίπου.

Ἀθηναϊκὴ Τράπεζα. (Πρακτορεῖον) Πράκτωρ Ἰωάν. Δαμίρης Τραπεζίτης.

Ἀρχειοφυλακεῖον. Ἀρχειοφύλαξ Στασινὸς Κακολύρης, Λεων. Ζένης Ἐπιμελητής.

Ἐνεχυροδανειστήριον. Σκευοφύλαξ Γ. Κοντονῆς, Λογιστὴς Π. Καρβελλᾶς, Συντηρητὴς Ταμίας Δ. Γιαννακός, Ὑπολογιστὴς Πετρ. Νέγρης, Κλητὴρ Ι. Κασιμάτης.

Κατὰ τὸ 1901 εἰσεπράχθησαν δρ. 108.429.49/οο καὶ διετέθησαν εἰς δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ δρ. 120.486.88/οο. Ἡ μερὶς Κέρδη καὶ Ζημίαι ἀπέφερε δρ. 7.424.20 /οο ἀπέναντι δρ.7.320 δι' ἔξοδα συντηρήσεως καὶ μισθοδοσίας προσωπικοῦ διατεθέντων.

Θ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
Βασιλικὸς Ἐπίτροπος παρὰ τῇ Σταφ. Τραπέζῃ.

Δημοσία Βιβλιοθήκη Ζακύνθου. Ἡ πρώτη βιβλιοθήκη Ζακύνθου ἱδρύθη ἐπὶ Ἑνετοκρατίας.

Τότε ὁ εὐεργέτης τοῦ Ἔθνους, ὁ Κερκυραῖος Θωμᾶς Φραγκλῖνος, ἐδωρήσατο τῷ 1628 τῇ Κοινότητι Ζακύνθου τοὺς δοκιμωτέρους Ἕλληνας Λατίνους καὶ Ἰταλοὺς συγγραφεῖς καὶ λεξικά· τὸ ὅλον 200 τόμους, ὅπως χρησιμεύσωσι διὰ βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς τῆς Ζακυνθίας κοινότητος. Ἡ μικρὰ αὕτη βιβλιοθήκη ἐπλουτίζετο παρὰ τῶν εὐγενῶν δι' ἑκάστοτε δωρεῶν, ἀλλ' ἡ τύχη της μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν Γάλλων παραμένει ἄγνωστος. Πιθανὸν ἀπὸ ταύτης νὰ προήρχοντο μέρος τῶν βιβλίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Λυκείου καὶ Γυμνασίου καὶ τὰ ὁποῖα διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος τῷ 1882 ἐχρησίμευσαν ὡς πυρὴν τῆς ἱδρυομένης δημοσίας βιβλιοθήκης Ζακύνθου, διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ὁποίας ὁ ἀείμνηστος Λομβάρδος τόσον εἰργάσθη. Τῆς βιβλιοθήκης ταύτης πρῶτος ἔφορος ὑπῆρξεν

ὁ ἱστοριογράφος Χιώτης, ὅστις συνέταξε καὶ τὸν κανονισμόν. Ὁ Π. Χιώτης τῇ συνεργασίᾳ τοῦ ποιητοῦ Ἠλιακοπούλου ἐνήργησε καὶ εἰργάσθη ὑπερανθρώπως ὅπως πλουτισθῇ ἡ βιβλιοθήκη αὕτη, ἥτις

Οἰκία ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Οὖγος Φώσκολος καὶ ὅπου ἡ Φωσκολιανὴ Βιβλιοθήκη.

κατέχει σήμερον ὑπὲρ τὰς 22,000 βιβλίων, ὧν πολλὰ μεγάλης ἀξίας καὶ χειρόγραφα, ἐνῷ συγχρόνως εἶνε καὶ τὸ Μουσεῖον τῆς πόλεως· Ἔφορος Δημ. Γιγάντες, Βιβλιοφύλαξ Δ. Λιβέρης.

Φωσκολιανὴ Βιβλιοθήκη

Τῷ 1886 ἡ οἰκία, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ ἕτερος τῶν ἐνδόξων Ζακυνθίων ποιητῶν, ὁ μέγας Φώσκολος, ἐγένετο κτῆμα τοῦ δήμου. Ὁ τότε δήμαρχος κ. Καρρὲρ ἐσκέφθη νὰ γίνῃ δημοτικὴ βιβλιοθήκη ἡ οἰκία αὕτη εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ καὶ νὰ ὀνομασθῇ *Δημοτικὴ Φωσκολιανὴ Βιβλιοθήκη*. Ἀνέθηκε δὲ τὴν ἵδρυσιν ταύτης καὶ καθ' ὅλου ἐφορίαν εἰς τὸν κ. Σπ. Δε-Βιάζην. Οὗτος ἀμέσως προσέφερεν ὡς ἀπαρχὴν διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς βιβλιοθήκης ταύτης 400 περίπου τόμους ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς αὐτοῦ βιβλιοθήκης. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ζακύνθιοι καὶ ξένοι πάνυ προθύμως προσέφεραν τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαστος βιβλία πρὸς πλουτισμὸν αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν δωρητῶν τῆς βιβλιοθήκης ταύτης συγκαταλέγεται καὶ ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις, ἥτις ἀπέστειλε καὶ καλλιτεχνικωτάτην εἰκόνα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ.

Κατὰ τὸ 1890 ὁ κ. Δε-Βιάζης συνέταξε τὸν κανονισμόν, ὅστις διέπει τὴν βιβλιοθήκην ταύτην καθόλου, ἐξακολουθεῖ δὲ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της νὰ εἶνε εἰσέτι ὁ ἄμισθος ἔφορος αὐτῆς.

Βιβλιοφύλαξ Σπ. Ἠλιακόπουλος.

Σήμερον ἡ βιβλιοθήκη περιέχει 6,000 τόμους. Ἐνταῦθα ἐλειτούργει καὶ ἡ Σχολὴ τῶν ἀπόρων παίδων, ἡ ἱδρυθεῖσα παρὰ τῶν γνωστῶν λογίων Λεωνίδα Ζώη καὶ Γ. Μάνεση καὶ ἥτις δυστυχῶς ἀργότερον παρ' ὅλον τὸν ζῆλον τῶν ἀναλαβόντων τὴν πρωτοβουλίαν ἐναυάγησε δι' ἔλλειψιν χρημάτων.

Ἐνταῦθα λόγου γινομένου περὶ βιβλιοθηκῶν ὀφείλομεν νὰ πιστοποιήσωμεν, ὅτι οἱ Ζακύνθιοι οἱ ἐγγράμματοι νομίζουσι καθῆκόν των νὰ διατηρῶσιν ἰδιοκτήτους ἐν ταῖς οἰκίαις των βιβλιοθήκας, οὐχὶ δὲ ὀλίγαι εἶνε αἱ οἰκίαι ἐκεῖναι, αἵτινες κέκτηνται βιβλιοθήκας ἀριθμούσας 2 καὶ πολλάκις 3,000 τόμους.

Πρόξενοι ἐν Ζακύνθῳ εἶνε οἱ ἑξῆς :

Λουδοβῖκος Μπρίττης γενικὸς Πρόξενος τῆς Πορτογαλίας ἐν Ἑπτανήσῳ.

Ῥοδόλφος Μπρίττης τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, Α. Κρὼβ τῆς Ἀγγλίας, Λ. Κουτσούβαλης τῆς Ῥωσσίας καὶ Μέκερντιτς τῆς Τουρκίας, ἅπαντες μισθοδοτούμενοι.

Ὑποπρόξενοι τιμητικῷ τίτλῳ καὶ μὲ τὰς νομίμους ἀπολαβὰς Π.

Μεσσαλᾶς Ἰταλίας, Π. Μερκάτης Γαλλίας, Σ. Παναγιωτόπουλος Ἱσπανίας, Ὄθων Καροῦσος Γερμανίας, Γ. Καμβανέλης Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, Α. Μπάφας Βελγίου, Λ. Κοριανίτης Δανίας καὶ Γ. Τζαβαλᾶς Σερβίας.

Δημοτικαὶ Ἀρχαὶ τῆς νήσου.

Δήμαρχος Ζακυνθίων Ἀντώνιος Μακρῆς. Δημαρχικοὶ Πάρεδροι: Σ. Καραμαλίκης, Ἄγγελος Μωρέττης, Ἀνδρ. Μπαμπάκος, Παναγιώτης Τσιλιμίγκρας, Χαραλ. Δημητρόπουλος καὶ Δ. Κεφαλληνός.

Σύμβουλοι. Μερκάτης Κούρτσουλας Ἀλ., Τυρογαλᾶς Ἄγγ., Γρυπάρης Ν., Παππαδάτος Ἰω., Πλέσσας Εὐστ., Ἀργασάρης Λομβάρδος Κ., Κανταχίτης Σπ., Μπαμπάσης Ἰ., Κλάδης Ἀνδρ., Γιαννακὸς Δ., Τσακασιάνος Σπ., Βορρὲς Ἀνδρ., Ξένος Κοκολέτσης Γεωρ., Δακουρὸς Τόφαλος Κ., Βάλβης Μενεγῆς Δ., Σαμιώτης Ἰ., Πολίτης Δ.

Ἀναπληρωματικοὶ Στάβερης Πολυκαλᾶς Διον., Μπονσινιὸρ Δημ., Σεμιτέκολος Σπυρ., Θερειανὸς Μαντζούνης Δ., Ῥαφτόπουλος Κ., Σιγοῦρος Σ, Βερύκιος Κ, καὶ Παρασχῆς Π.

Δῆμος Ψωφίδος.

Δήμαρχος : Ἰωάννης Τετράδης.

Πάρεδροι : Γαζομανίκης Β., Αὐγουστῖνος Δημ. Χαρ.

Σύμβουλοι Μούσουρας Ἰ, Αὐγουστῖνος Π., Φαράος Δ., Αὐγουστῖνος Α., Ἀβούρης Γ., Δραγώνας Π., Ζήβας Φ., Θεοδωρίτης Γ., Κάρδαρης Αθ., Κοντονῆς Γερ., Τετράδης Δ., Ἀβούρης Πετρ.

Δῆμος Ἀρκαδίων.

Γουσέτης Κλιριμπᾶς Ἀθ. δήμαρχος.

Πάρεδροι: Μουζάκης Διον., Μουζάκης Ἀναστ., Κρεζίας Δ.

Σύμβουλοι: Βορρίσης Ι., Φλάμπουρας Σπ., Βορρίσης Ἀναστ., Μουζάκης Δ., Μουζάκης Ι., Μουζάκης Α., Κολέβρης Χ., Παράσχης Ο., Φλάμπουρας Κ., Μαυρομμάτης Δ., Παράσχης Α., Λάτας Δ.

Δῆμος Ἀρτεμισίων.

Δήμαρχος Κλαυδιανὸς Χαραλ.

Πάρεδροι Ἀρβανιτάκης Ν., Χαϊκάλης Μ.

Σύμβουλοι Κλαυδιανὸς Γ., Καπνίσης Ἰ., Ἀρβανιτάκης Μ., Παπ-

παδάτος Σ., Μυλωνᾶς Δ., Τριβιζᾶς Α., Κλαυδιανὸς Ν., Ῥαφτόπουλος Δ., Ῥαζῆς Γ., Βόσος Σ., Παππαδάτος Σ., Κωστῆς Ν.

Δῆμος Ὀπιταϊδῶν.

Δήμαρχος Νικόλαος Κουρούμαλος.

Πάρεδροι Σούλης Βάρκας, Σκλήβας Μ., Χαϊκάλης Π., Κακολύρης Μ.

Ὁ ἐν Μαχαιράδῳ Ναὸς τῆς Ἁγίας Λαύρας.

Σύμβουλοι, Νέγκας Δ, Φεραδοῦρος Ταμβακέρης Α, Παππαδάτος Παστὸς Ι., Ἀντίοχος Χ., Κακολύρης Μανουρᾶς Α., Βισβάρδης Α., Κυβιτὸς Μπράτης Ε., Παππαδάτος Κανδιάνος Σ, Ἀντίοχος Πλεξιδᾶς Α., Λιβέρης Ι., Παππαδάτος Μπουράνης Ν., Ἀντίοχος Α.

Δῆμος Μεσογαίων.

Δήμαρχος Ζήβας Πλακᾶς Ἰωάννης.

Πάρεδροι, Κ. Βλασόπουλος, Κεφαλληνὸς Ι., Βλασόπουλος Ι., Εὐαγγελιστὴς Λούτας Σ., Σταμίρης Σ., Πλέσσας Δ., Πλέσσας Π., Κε-

φαλληνὸς Ν., Γιακουμέλος Δ., Μάνεσης Δ.,Χέλμης Ν.,Πλέσσας Δ., Βλασόπουλος Δ., Ζήβας Π.

Δῆμος Λιθακιωτῶν.

Δήμαρχος Τσουράκης Διονύσιος.

Πάρεδροι, Ῥάπτης Δ.,Βισβάρδης Δ.,Κούτσης Μ.,Ἀνδρεώλας Π.

Σύμβουλοι, Λούντζης Δ., Τσαγκαρόπουλος Σ., Ῥαζῆς Χ.,Λούγαρης Κ., Παππαδάτος Ν.,Βισβάρδης Δ.,Καλόφωνος Σ.,Βισβάρδης Π., Μαλοῦχος Ἰ., Κοριανίτης Δ., Καψάσκης Ζ., Καψάσκης Δ.

Δῆμος Ὑριαίων.

Δήμαρχος Βισβάρδης Διονύσιος.

Πάρεδρος Πυριόχος Δ.

Σύμβουλοι, Πατρίκιος Γ., Σπαθῆς Ζ.,Πυριόχος Σ.,Γκοῦσκος Δ., Λεστάκης Ε., Πατρινὸς Ἰ., Πυριόχος Ζ., Μαυράγγελος Δ.,Πατρινὸς Α., Λόξας Ζ.

Δῆμος Ἐλατίων.

Δήμαρχος Φραγκογιάννης Ἀνδρέας.

Πάρεδροι Θεοδόσης Π., Γκοῦσκος Ι.

Σύμβουλοι, Ταβουλάρης Δ.,Κώμης Δ.,Καμπιώτης Α.,Τσουκαλᾶς Θ., Μαρῖνος Θ., Λάππος Ι., Μαρῖνος Π., Πυλαρινὸς Δ., Σπῖνος Β., Ξένος Α., Τσουκαλᾶς Σ.

Δῆμος Ναφθίων.

Δήμαρχος, Μαρούδας Στ.

Πάρεδροι, Μαρούδας Π., Παράσχης Α., Ξένος Ε., Μαρούδας Λ.

Σύμβουλοι, Καλαμβρέζης Ι., Βυθούλκας Π., Γιατρᾶς Α., Κιούρκας Γ., Βυθούλκας Ν., Γιακουμέλος Π., Κουλούμβαρδος Α., Κλάδης Π., Σούλης Δ., Κλάδης Α., Ξένος Ν., Κορφιάτης Θ.

Σύνολον ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῶν 10 δήμων κατὰ τὸ 1902.

		Ἔσοδα	Ἔξοδα
1)	Δῆμος Ζακυνθίων	165,823.—	177,488.96⁰/₀
2)	» Λιθακιωτῶν	13,442.80	18,636.79
3)	» Ναφθίων	11,490.—	12,269.—
4)	» Ἐλατίων	11,230.—	17,214.08
5)	» Ὀπιταϊδῶν	11,684.27	11,096.33
6)	» Ἀρκαδίων	12,381.50	19,117.59
7)	» Ὑριαίων	10,555.—	12,462.30
8)	» Μεσογαίων	10,916.52	12,507.66
9)	» Ψωφίδος	13,360.80	20,359.40
10)	» Ἀρτεμισίων	10,735.—	14,135.87
	Σύνολον ἐσόδων καὶ ἐξόδων δήμων....	271,618.39	315,287.98

Ἤτοι ὁλικὸν ἔλλειμμα δραχμαὶ 43,669.59 ⁰/₀, παρουσιαζόντων ἔλλειμμα ἁπάντων τῶν Δήμων, πλὴν τοῦ δήμου Ὀπιταϊδῶν παρουσιάζοντος περίσσευμα ἐκ δραχμῶν 587,94 ⁰/₀.

Δικηγόροι ἐν Ζακύνθῳ εἶνε οἱ ἑξῆς :

Ἀμπελορράβδης Δ., Ἀρβανιτάκης Κόκιαρης Ν., Γαήτας Α., Γρυπάρης Ι., Δραγώνας Σ., Δάσης Δ., Δομενεγίνης Ν., Θεοδωρακόπουλος Ι., Θεοδωρακόπουλος Δ., Καλοδούκας Δ., Καψοκέφαλος Ν., Μενῶτος Ν., Μελισσηνὸς. Γ., Μπαμπάκος Α., Μουζάκης Π., Μερκάτης Γ., Παππαδάτος Ι., Ῥώσσης Δ., Δεσύλλας Α., Σεκαδόπουλος Δ., Στρούζας Ι., Τερτσέτης Δ., Τρίκαρδος Ι.

Ὑποδικηγόροι, Καλοδούκας Δ., Καβουρόπουλος Α., Λογοθέτης Π., Λογοθέτης Ο.

Ἰατροί. Ἀκτύπης Ι., Βαρβιάννης Ι., Γαήτας Α., Δάφνος Θ., Ζέζας Κ., Καραμαλίκης Σ., Κούμανης Δ., Κούμανης Φ., Κοκκίνης Π., Κοκκίνης Δ., Κακολύρης Σ., Καρρὲρ Γ., Κάνδηλας Π., Κονίδης Α., Κανταμπελίσσης Α., Λαγάτορας Σ., Μάργαρης Ι., Μαρκεσίνης Α., Μουζάκης Ν., Μελήτας Σ., Μαρούδας Στ., Μυλωνᾶς Δ., Μερκάτης Ι., Μωρέττης Α.,Μελισσηνὸς Μ.,Μπονσινιὸρ Δ., Μαροῦδος Σ., Νέγκας Γ., Νταγιάντος Διον., Νέγρης Α., Πλατυμέσης Λ., Παππαδάτος Σ., Σιγοῦρος Δ., Σιγοῦρος Ῥ., Στουπάθης Δ., Στρούζας Ἀντ., Τσελιμίγκρας Ι.

Καθηγηταὶ ξένων γλωσσῶν. Δε-Βιάζης Σ., Γιγάντες Δ., Μαρτζώκης Α., Σφήκας Γ.

Ἰδιωτικὰ Ἐκπαιδευτήρια, ἐν οἷς καὶ διδασκαλία ξένων γλωσσῶν,

ἀρρένων : Γεωργακόπουλος Κ., Μωρέττης Δ., Σφήκας Γ. Ταβουλάρης Θ.

Θηλέων : Σφήκας Γ., Λακουρῶ Π., Τζιρᾶ Ε., Κασσάνου Α.

Ἀρχιτέκτονες : Κοκκίνης Α., Λεονταρίτης Α., Νέγκας Ι., Στρούζας Δ., Οἰκονόμου Α., Πατέλλης Δ.

Δημαρχιτέκτων α΄. Τριχᾶς Ι., β΄. Σεμιτέκολος Σ.

Ἁγιογράφοι : Καψοκέφαλος Γ., Πλέσσας Π., Πελεκάσης Σ.

Ζωγράφοι: Λάτσης Α., Πελεκάσης Σ., Παππαγιαννόπουλος Ν., Δικόπουλος Ι.

Μουσικοδιδάσκαλοι : Καραμαλίκης Στέφ.

Φωτογράφοι : Διον. Λοΐζος φωτογράφος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, Ἐρασιτέχνης φωτογράφος Γεώργιος Μαρτινέγκος, πολύτιμος συνεργάτης τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους.

Συμβολαιογράφοι : Γιγάντες Ν., Μπονσινιὸρ Ν., Στρούζας Α., Σουμάκης Σ. καὶ ἕτεροι 5 ἐν τῇ ἐξοχῇ.

Φαρμακεῖα : Βαρβιάνης Α., Γιαννακὸς Δ., Ἰθακήσιος Δ., Κούμανης Α., Κοντονῆς Ι., Λιβέρης Κ., Μακρῆς Π., Μάργαρης Δ., Πελεκάσης Π., Ῥοῦσος Ι. καὶ ἕτερα 10 ἐν τῇ ἐξοχῇ.

Φαρμακεμπορεῖον, Μακρῆς Ι.

Ἐφημερίδες. «Φωνὴ τοῦ Λαοῦ» ἐκδιδομένη ὑπὸ Ἀγγέλου Μωρέττη, «Θάρρος» ὑπὸ Λ. Θεοδωρακοπούλου, «Ἐλπὶς» ὑπὸ Λεονταράκη Ι., «Τόπος» ὑπὸ Ι. Μάνεση, «Ἐθνοσυνέλευσις» ὑπὸ Ν. Νταβία, «Βῆμα» ὑπὸ Α. Ἀβούρη.

Περιοδικά. Τὸ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐπὶ δωδεκαετίαν ὁλόκληρον ἐκδιδόμενον ὑπὸ Λεωνίδα Χ. Ζώη καὶ ὀνομαζόμενον «αἱ Μοῦσαι».

Ναοὶ τῆς πόλεως Ζακύνθου. 1) Θεοτόκου Κρυονεριτίσσης, 2) Ἐσταυρωμένου, 3) Ἁγίας Τριάδος, 4) Ἅγιος Σπυρίδων, 5) Ἅγιος Ἰγνάτιος, 6) Ἁγία Αἰκατερίνη, 7) Ἅγιος Νικόλαος, 8) Ἅγιος Σπυρίδων, 9) Ἅγιος Δημήτριος, 10) Ζωοδόχος Πηγή, 11) Εὐαγγελίστρια, 12) Ἁγία Παρασκευή, 13) Κυρία τῶν Ἀγγέλων, 14) Μητρόπολις, 15) Ἅγιοι Πάντες, 16) Παντοκράτωρ, 17) Ἅγιος Νικόλαος Μώλου, 18) Ἅγιος Γεώργιος Κομούτου, 19) Ἅγιος Νικόλαος τῶν Γερόντων, 20) Παναγία Βαλσάμου, 21) Ἁγ. Ἀπόστολοι, 22) Ἁγία Ἄννα, 23) Θεοτόκος Πικριδιώτισσα, 24) Ἅγιος Δημήτριος, 25) Παναγία Τσουρούφλη, 26) Εὐαγγελίστρια, 27) Ἀκάθιστος, 28)

Ἅγιος Σπυρίδων, 29) Ἅγιος Ἀναστάσιος, 30) Ἅγιος Παντελεήμων, 31) Ἅγιος Ἰωάννης, 32) Ἅγιος Πέτρος, 33) Ἁγία Μαρίνα, 34)

Τὸ κωδωνοστάσιον τῶν Ἁγίων Πάντων ὡς εἶχε πρὸ τῶν σεισμῶν

Ἅγιος Ἠλίας, 35) Ἅγιος Ἀντώνιος, 36) Ἅγιος Στέφανος, 37) Ὁδηγήτρια, 38) Ἀνάληψις, 39) Ἅγιος Ἐλευθέριος, 40) Ἅγιοι Τεσσαράκοντα, 41) Ἅγιος Παῦλος, 42) Ἅγιος Λουκᾶς, 43) Ἅγιος Ἰωάννης

τῶν Λογοθετῶν, 44) Ὑπαπαντή, 45) Φανερωμένη, 46) Ἅγιος Διονύσιος, 47) Ἅγιος Γεράσιμος, 48) Ἅγιος Ἀθανάσιος, 49) Ἁγία Βαρβάρα, 50) Νικόλαος τῶν Κρεοπωλῶν, 51) Ἐπισκοπιανή, 52) Ἅγιος Χαραλάμπης, 53) Ἅγιος Ἀνδρέας, 54) Ἁγία Αἰκατερίνη, 55) Ἁγία Πελαγία, 56) Ἅγιος Σπυρίδων εἰς θέσιν Σγοῦρνες, 57) Ἅγιος Εὐστάθιος, 58) Θεοτόκος τῶν Βλαχερνῶν, 59) Παναγία ἡ Σκοπιώτισσα, 60) Ἅγιος Γεώργιος, 61) Ἅγιος Βασίλειος Κάτω, 62) Ἅγιος Βασίλειος Ἄνω, 63) Ἅγιος Λάζαρος. 64) Ἁγία Τριὰς καὶ 65) Ἅγιος Θεόφιλος εἰς τὸ Νεκροταφεῖον καὶ περὶ τοὺς 20 ἄλλους μικρότεροι Ναοὶ ἐγκατεσπαρμένοι εἰς τὰ διάφορα προάστεια τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα παραθέτομεν τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ 1902.

		Ἔσοδα	Ἔξοδα
Ναὸς Θ. Φανερωμένης	δρ.	3,304.94	3,304.94
» Ἁγ. Τριάδος καὶ Ἁγ. Παρασκευῆς	»	2,225.—	2,225.—
» Ἁγ. Χαραλάμπους καὶ Ἁγ. Γεωργίου εἰς Καλαμάκιον	»	1,146.80	1,146.80
» Ἁγ. Παρασκευῆς	»	321.05	321.05
» Εὐαγγελιστρίας	»	1,452.40	1,452.40
» Παναγίας Πικρίδη	»	2,460.—	2,460.—
» Ἐπισκοπιανῆς	»	1,532.—	1,532.—
» Ἐκκλησίας Ποχάλεως	»	1,208.—	1,208.—
» Ἁγ. Λαζάρου κτλ.	»	1,110.—	1,110.—
» Ἁγ. Λουκᾶ καὶ Ἁγ. Κωνσταντίνου	»	1,315.48	1,315.48
» Βλαχέρνας	»	1,195.—	1,195.—
» Παντοκράτορος	»	500.—	500.—
» Ἁγ. Τεσσαράκοντα	»	2,703.15	2,703.15

Ναοὶ τῶν Δυτικῶν 1) Ἅγιος Μᾶρκος (καθεδρικός), 2) Ἅγιος Σωτὴρ εἰς Νεκροταφεῖον, 3) ἡ Ὑπεραγία τῶν Χαρίτων καὶ 4) Ἅγιος Ἀντώνιος. Ἀμφοτέρους τοὺς τελευταίους τούτους οἱ σεισμοὶ τοῦ 1893 μετέβαλον εἰς ἐρείπια.

Ἀσφάλειαι καὶ Πρακτορεῖα αὐτῶν.

«Esperance» Παρισίων Πράκτωρ Ἄγγελος Μωρέττης, «Ἄνω Ῥῆνος» Πράκτωρ Ἄγγελος Μωρέττης, «Μαγχάιμ» Πράκτωρ Σπυρ. Παναγιωτόπουλος, «Ἐθνικὴ καὶ Βικτωρία Βερολίνου»

Πράκτωρ Ι. Λεονταράκης, «Ἀδριατική Τεργέστης» καὶ «Ἰταλία» Γενούης Πράκτωρ Δ. Μπάφας, «Γενικαὶ Ἀσφάλειαι Τεργέστης» Παῦλος Καρβελᾶς.

Τὸ κωδωνοστάσιν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου

Πρακτορεῖα Ἀτμοπλοϊκῶν Ἑταιρειῶν.

«Δαμασκηνή» Πράκτορες Ἀδελφοὶ Φιλιώτηρ, «Πύλαρος» Πρά-

κτωρ Χαρ. Δημητρόπουλος, «Πανελλήνιος» Ι. Δ. Λεονταράκης, «Νέας Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοΐας» Πράκτωρ Δ. Κουτούβαλης, «Μὰκ-Δούαλ καὶ Βάρβουρ» Πράκτωρ Δ. Μπάφας, «Γουδῆ» Πράκτωρ Σπ. Παναγιωτόπουλος, «Ἀστραπὴ» Πράκτωρ Α. Σκούρτας, «Λόϋδ» Πράκτωρ Α. Κρῶββ. Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ διάφορα Πρακτορεῖα Ἀτμοπλοϊκῶν Ἑταιρειῶν, ὧν τὰ Ἀτμόπλοια προσεγγίζουσιν ἐνταῦθα πρὸς παραλαβὴν τῆς σταφίδος τοῦ ἐλαίου καὶ τῶν ἄλλων τοῦ τόπου προϊόντων.

Ἀνθρακαποθήκη πρὸς ἀνθρακισμὸν τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα προσορμίζονται ἐν Ζακύνθῳ Δ. Ι. Κολαΐτης.

Ὑπάρχουσι προσέτι ἐν Ζακύνθῳ 14 Ἀρτοπωλεῖα, 4 μόνιμα Ἀνθοπωλεῖα, ἀναρίθμητα δὲ φορητὰ τοιαῦτα. 1 Βιβλιοδετεῖον, 5 Δερματέμποροι, 1 Δημόσιος κῆρυξ, 20 Ἔμποροι εἰσαγωγῆς σιτηρῶν, ἀποικιακῶν καὶ ἐξαγωγῆς θείου, σταφίδος καὶ ἐλαίου, 3 Πιλοπωλεῖα, 14 Ἐμπορικὰ καταστήματα ψιλικῶν, 4 καταστήματα ἑτοίμων ἐνδυμάτων, 4 Ἐμπορορράπται, 22 Ῥάπται φορεμάτων ἀνδρικῶν, 4 Ἐμπορομεσῖται, 24 Ἐμποροϋπάλληλοι, 10 Καταστήματα ἀποικιακῶν, 5 Ἀλευρέμποροι, 2 Ζυθοπωλεῖα, 6 Ζῳέμποροι, 2 θαλαμοστόλοι, 6 Κοσμηματοπωλεῖα καὶ χρυσοχοεῖα, 3 Ὡρολογοποιεῖα καὶ Ὡρολογοπωλεῖα, 24 Ὑφασματοπωλεῖα, 6 ἐξαγωγῆς ἐγχωρίων ὑφασμάτων, 7 Ξυλοπωλεῖα, 16 Καπνοπωλεῖα, 14 Καφενεῖα, 5 Ζαχαροπλαστεῖα, 18 Κουρεῖα, 1 Μυροπωλεῖον, 14 μικρὰ καὶ μεγάλα ξενοδοχεῖα, 2 Ὀρειχαλκεῖα, 18 Ὀπωροπωλεῖα. 16 μεγάλα Παντοπωλεῖα καὶ 56 μικρότερα, 7 Πιλοπωλεῖα γυναικεῖα καὶ 2 ἀνδρικά, 7 Πνευματοπωλεῖα, 11 Σιτοπωλεῖα, 11 Σταφιδαποθῆκαι, 14 Σιδηρουργεῖα, 3 Τυπογραφεῖα, 8 Ταριχοποιεῖα καὶ Ταριχοπωλεῖα, 28 Ὑποδηματοποιεῖα, ὧν ἀρκετὰ ἄριστα, 4 Χρωματοπωλεῖα, 3 Καθρεπτοποιοί, 3 Χρυσοστιλβωταί, 2 Τραπεζῖται, 2 Βιβλιοχαρτοπωλεῖα, 2 Ποτοποιεῖα, 2 ἀτμοκίνητα Βαφεῖα, 10 Δικαστικοὶ κλητῆρες, 3 Πυροτεχνηματοποιοί. 36 Ἅμαξαι καὶ 18 ἰδιωτικὰ ἁμάξια, 134 Οἰνοπωλεῖα, 8 Καταστήματα ῥαφῆς γυναικείων φορεμάτων καὶ ἐκτὸς τούτων 107 Ῥάπτριαι ἐργαζόμεναι δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ κατ' οἶκον, 3 ἁμαξοποιεῖα, 4 ἐργοστάσια μαντολάτου, 2 ἐργοστάσια τσιτσεμπίρων, 2 ἀργυραμοιβεῖα, 4 Γυψοποιεῖα, 2 Ἀγοραί, 2 Ἰχθυοπωλεῖα, 4 Ὁπλοπωλεῖα, 5 Ὁπλοποιεῖα, 12 Ἀλευροπωλεῖα, 3 Καρροποιεῖα, 3 Παλαιοπωλεῖα, Ἀγγειοπλαστεῖα 2, Ἀτμόμυλοι 2, Βυτοποιεῖα 3, Ἐπι-

πλοποιεῖα 6, Κηροπλαστεῖα 2, κεραμοποιεῖα καὶ πλινθοποιεῖα 6, Μακαρονοποιεῖον 1, Μανδολατοποιεῖα 4, Μηχανουργεῖον 1, Οἰνοπνευματοποιεῖα 6, Ἐλαιοπυρηνελαιοποιεῖα 3, Πουδροποιεῖα 5, Σαπωνοποιεῖα 16, Σταφιδοκιβωτοποιεῖα 4, Ὑφαντουργεῖα Γαρουφαλιᾶς Στράνη (ὑφάσματα μεταξωτὰ καὶ βαμβακερά. Βραβεῖον ἐκθέσεως Βιέννης 1873 καὶ Ὀλυμπίων.)

Ὁ ναὸς τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων

Ἐξαγωγεῖς οἴνου: Μπαρότζης Τζανετίνης Ἀντώνιος (βραβ. ἐκθέσεως Βιέννης καὶ Ὀλυμπίων), Μακρῆς Κωνσταντῖνος (οἶνοι παλαιοί), Μαυροπόδης Ἀντώνιος (διευθυντὴς Ἐθνικοῦ Ξενοδοχείου, μέλανες καὶ λευκοί, βραβ. Ἐκθέσεως Παρισίων 1889 καὶ Ὀλυμπίων), Κανδιάνος Ἀναστ. Θεοδόσης, Μαρινάκης Κωνσταντῖνος, Κοριανίτης Λέων, (οἰνοποιεῖα διάφορα βραβεῖα εἰς διαφόρους ἐκθέσεις.

Ἀπολυμαντικὸς κλίβανος εἷς κομισθεὶς ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ τοῦ φαρμακοποιοῦ κ. Ἰθακησίου. Δύο Στοαὶ τεχνονικαί, εἷς πολιτικὸς Σύλλογος, μία λέσχη Κεντρική, δύο ἕτεραι ἰδιωτικαί. Ἔχει προσέτι ἡ Ζάκυνθος 2 Γηροκομεῖα, μίαν φιλελεήμονα Ἑταιρείαν, 1 εὐπρεπὲς καταφύγιον, 1 Ὀρφανοτροφεῖον, 1 Νοσοκομεῖον Δημοτικόν, 1 Χειρουργικὸν παράρτημα, 1 Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον, 8 Μονάς, 1 Ἐνεχυροδανειστήριον, 1 Ἀρχειοφυλακεῖον, 1 Θέατρον, 1 Λαϊκὴν Σχολήν, 2 Βιβλιοθήκας, 4 Συντεχνίας, 4 Σωματεῖα ἐν ἐνεργείᾳ. μίαν Φιλαρμονικήν, 2 Σωφρονιστικαὶ φυλακαί.

Καθ' ἅπασαν τὴν Ζάκυνθον ὑπάρχουσιν 6 ὑδρόμυλοι, 28 ἀνεμόμυλοι καὶ 106 ἀλογόμυλοι, 295 ἐργαλειοὶ ἐν ἐνεργείᾳ, 4 Βυρσοδεψεῖα, 4 ναυπηγοί, κατασκευάζοντες πάσης φύσεως ἱστιοφόρα, λέμβους, φορτηγίδας κλ., 144 ξυλουργοί, 245 κτίσται, 183 Ἐλαιοτριβεῖα ὧν 8 εἰς τὴν πόλιν.

Ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου ἔχει 4146 οἰκίας εἰς τὴν πόλιν καὶ 5443 εἰς τὴν ἐξοχήν, ἤτοι 9589 ἐν ὅλῳ. Συνεπῶς οἱ κάτοικοι ἀναλογοῦσιν 4,5 εἰς ἑκάστην οἰκίαν.

Πρόοδος τῶν κατοίκων

Ἡ ἀναλογία τῶν ἐγγραμμάτων πρὸς τοὺς ἀγραμμάτους εἶνε ἐν Ζακύνθῳ ὡς 36:64.—Ὑπὸ ἔποψιν πληθυσμοῦ ἡ Ζάκυνθος παρουσιάζει τὰς ἑξῆς αὐξομειώσεις.

Κατὰ τὸ 1515 κατῳκεῖτο ὑπὸ 20,000 κατ. Κατὰ τὸ 1527 γενομένης ἀπογραφῆς εὑρέθησαν 3,374 οἰκίαι καὶ 15,151 κάτοικοι. Κατὰ τὸ 1532 καὶ 1557 παρουσιάζει κατ. 30,000. Κατὰ τὸ 1582 παρουσιάζει ἐπαισθητοτάτην ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ μόλις ἀνελθόντος εἰς 15,359 κατ. Κατὰ δὲ τὸ 1590 ὁ πληθυσμὸς φαίνεται ἔτι μᾶλλον ἠλαττωμένος, ἀφοῦ ἡ πόλις ἠρίθμει μόνον 4,000 κατοίκους.

Κατὰ τὸ 1647 23,460 κατ. Κατὰ τὸ 1670 28,492 κατ. Κατὰ δὲ τὸ 1676 ἡ πόλις μόνη ἠρίθμει 25,000 περίπου κατ. Τῷ 1760 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ζακύνθου ὁλόκληρος ἀνήρχετο εἰς 30,000 κατ. Τῷ δὲ 1787 εἰς 50,000 περίπου. Κατὰ τὸ 1811 οἱ κάτοικοι τῆς μὲν πόλεως ἀνήρχοντο εἰς 14,124 τῆς δὲ ἐξοχῆς εἰς 19,239, ἤτοι ἐν συνόλῳ ἠρίθμει κατ. 33,353. Κατὰ τὸ 1823 οἱ κάτοικοι ἀνήρχοντο εἰς 36,629 ἐκ τῶν ὁποίων 16,424 ἐν τῇ πόλει καὶ 20,101

ἐν τῇ ἐξοχῇ. Κατὰ δὲ τὸ 1827 ὁ πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς 42,506.

Ἐνταῦθα παραθέτομεν πίνακα στατιστικὸν τῆς κινήσεως καὶ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζακύνθου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1827 μέχρι τοῦ ἔτους 1896.

Ἔτος	Σύνολον κατοίκων	Ἄρρενες	Θήλεις	Ἐξοχῆς	Πόλεως	Γάμοι	Γεννήσεις	Θάνατοι
1827	42.506			22.173	20.333	275	1475	1254
1828	39.234	21.498	17.736			332	1138	1056
1829	37.291			16.584	19.383	280	1396	1452
1830	34.982	18.706	14.961	18.573	15.194	307	1070	1594
1831	36.925	19.467	16.536	20.454	15.409	251	943	1267
1832	36.773	19.031	16.389	20.036	15.384	264	854	1204
1833	36.043	18.662	16.255	16.177	18.740	297	1397	1397
1834	36.840	18 991	16.632	20.402	15.221	284	974	1181
1835	35.490	18.091	16.600			295	1336	1037
1836	35.550	19.267	15.154	20.264	14.157			
1837	36.345	19.778	16.567	21 045	15.300	359	1441	1376
1838	37.842	19.932	17.750			241	1375	973
1839	41.502	21.872	18.067			256	1488	1206
1840	40.102	21.773	18.180	22.772	17.181	219	1289	1286
1841	40.597	21.637	17.205	21.709	17.133	258	1186	1406
1842	39.244	21.004	18.220	22.781	16.443	210	1102	1284
1843	39.859	20.775	18.324	23.005	16.054	283	1468	1044
1844	39.396	20.933	17.996	23.606	15.223	251	1291	1271
1845	38.026	20.434	17.592	23.429	15.597	248	1188	1023
1846	36.421	18.278	17.598	20.976	14.900	273	1309	1229
1847	39.429	20.882	18.547	23.836	15.212	293	1310	1046
1848	39.068	20.501	18.587	23.495	15.212	287	1255	1240
1849	39.848	20.966	18.778	23.596	15.642	320	1288	1141
1850	39.134	20.849	18.283	24.113	15 021	255	1155	1031
1851	39.093	20.810	18.283	23.629	15.464	300	1566	1051
1852	41.992	22.222	19.812			250	1632	1141
1853	41.300	22.449	18.105	24.217	16.337	221	1308	1154
1854	39.073	20.757	17.870	24.516	13.111	173	805	1511
1855	37.334	19.759	17.089	23.911	12.997	193	994	1967
1856	37 501	19.142	18.017	23.127	14.026	118	402	451
1857	37.365	19.747	17 298	23.236	13.739	300	1052	1024
1858	37.257	19.649	17.308	23.112	13.847	531	4287	850
1859	38.490	20.398	17.785	23.907	14.276	313	1206	716
1860	38.438	20.337	17.846	23.118	15.065	250	1101	700
1864	44.158			23 838	20.316			
1869	44.640			24 322	20.318			
1879	46.870			26.465	20.405			
1888	44.067	24.027	20.040	25.161	18.906			
1896	44.856			27.638	17.218			

Ἐκ τῆς κινήσεως ταύτης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζακύνθου δὲν δυ-

νάμεθα ἀληθῶς νὰ ἐξαγάγωμεν ὡρισμένα καὶ σαφῆ συμπεράσματα. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς αὐξομειώσεις τοῦ πληθυσμοῦ συνεπήγετο ἐν τῷ παρελθόντι ἡ ἐπάνοδος τῶν ἐκτὸς τῆς Ζακύνθου μεταβάντων πρὸς εὕρεσιν τύχης καὶ ἀτυχησάντων συμπολιτῶν μας, ἢ τοὐναντίον ἡ ἀθρόα μετανάστευσις αὐτῶν, συνεπείᾳ ἐπικρατουσῶν ἐνταῦθα οἰκονομικῶν στενοχωριῶν. Οὕτω μόνον δικαιολογοῦνται τὸ ὅτι ἐπὶ παραδείγματι ἐνῷ κατὰ τὸ ἔτος 1838 ἔχομεν 37,482 κατ., ἡ δὲ διαφορὰ τῶν θανόντων μόλις ὑπερβαίνει κατὰ 400 περίπου τοὺς γεννηθέντας, ἔχομεν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1839 αὔξησιν 4180 ψυχῶν! Τὸ αὐτὸ φυσικὰ συμβαίνει κατὰ τὰ ἔτη 1829 πρὸς 1830, 1830 πρὸς 1831, 1845 πρὸς 1846, 1846 πρὸς 1847, 1851 πρὸς 1853, 1853 πρὸς 1854, καὶ λοιπά. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔτος 1855 παρουσιάζονται δύο τινὰ τὰ ἔκτακτα. Παρατηρεῖται ἀπότομος ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ 2000 περίπου κατοίκων, ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγούμενον, κατὰ 4000 δέ, ἀναφορικῶς πρὸς τὸ 1853. Παρατηρεῖται δ' ἐπίσης αὔξησις θανάτων εἰς τὸ διπλάσιον περίπου, ἀνελθούσης τῆς θνησιμότητος εἰς 2,5 %!! Ἀμφότερα ταῦτα ὀφείλονται εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐπιδημίαν τῆς *χολέρας*, τὴν συναφῆ μὲ ταύτην σχεδὸν πεῖναν, αἵτινες ἀποτρόπαιοι ἀμφότεραι πολλοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἐκπατρισθῶσι ζητοῦντες μακρὰν τοῦ πατρίου ἐδάφους τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τῆς φοβερᾶς ἀσθενείας καὶ ὀλίγον ἄρτον πρὸς συντήρησιν τῆς ἀθλίας ζωῆς των.

Ἐνταῦθα προκειμένου λόγου περὶ ἐκπατρισμοῦ τῶν Ζακυνθίων σημειοῦμεν ἁπλῶς ὅτι κατὰ τὴν γενομένην ἀπογραφὴν τῆς 15—16 Ἀπριλίου 1889 οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Ζακύνθιοι ἀνήρχοντο εἰς 2149, ἤτοι 1886 ἐκ τοῦ δήμου Ζακυνθίων, 128 ἐκ τοῦ δήμου Ψωφίδος, 13 ἐκ τοῦ Ὀπιταϊδῶν, 56 ἐκ τοῦ Ναφθίων, 10 ἐκ τοῦ Ἐλατίων, 7 ἐκ τοῦ Ἀρκαδίων, 23 ἐκ τοῦ Ὑριαίων καὶ 26 ἐκ τοῦ Μεσογαίων. Ἐκ τούτων 38 ἦσαν εἰς τὴν Αὐστρίαν, 1 εἰς τὸ Βέλγιον, 3 εἰς τὴν Γαλλίαν, 4 εἰς τὴν Ἑλβετίαν, 90 εἰς τὴν Ἰταλίαν, 46 εἰς τὴν Ἀγγλίαν, 144 εἰς τὴν Ῥουμανίαν, 54 εἰς τὴν Ῥωσσίαν, 404 εἰς τὴν Θράκην, 173 εἰς τὴν Μακεδονίαν, 35 εἰς τὴν Ἤπειρον, 29 εἰς τὰς Νήσους, 25 εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ῥωμυλίαν, 22 εἰς τὴν Βουλγαρίαν, 682 εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν, 382 εἰς τὴν Αἴγυπτον, 15 εἰς τὴν Τύνιδα καὶ 1 εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα εἶχον διασπαρῆ 11,545 ἐν συνόλῳ Ζακύνθιοι.

Ἐννοεῖται ὅτι ἔκτοτε καὶ ἐντεῦθεν ὁ ἀριθμὸς οὗτος πολὺ ηὐξήθη, ἰδίως μετὰ τοὺς σεισμούς.

Τὰς ἐλαττώσεις ταύτας τῶν κατοίκων ὑπέστη κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν μόνη ἡ πόλις, ἐνῷ ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐξοχῆς παραμένει ἀμετάβλητος, ἀκολουθῶν τὸν φυσικόν του δρόμον. Τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι καὶ οἱ χωρικοὶ τῆς Ζακύνθου φύσει ὀλιγαρκέστατοι, ᾐσθάνοντο ἴσως ὀλιγώτερον σκληρὰς τὰς συνεπείας τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, καὶ διότι ἡ πανώλης ἐλάχιστα μετεδόθη καὶ εἰς τὴν ἐξοχήν, ὡς ἐκ τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὑγιεινοῦ κλίματος καὶ τῶν ζηλευτῶν ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐν τῇ ἐξοχῇ ἐπικρατοῦσιν.

Συμπεράσματα θὰ ἠδύνατό τις ἴσως νὰ ἐξαγάγῃ περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς τάσεως αὐτοῦ πρὸς αὔξησιν ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀποβιώσεων πρὸς τὰς γεννήσεις. Ἀτυχῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου μᾶς ἐλλείπουσι πλήρεις στατιστικαὶ τῆς τελευταίας τριακονταετίας.

Οὐχ ἧττον θὰ λάβωμεν τὰς γεννήσεις καὶ τοὺς θανάτους τῶν ἐτῶν 1840 - 1850, 1850—60, καὶ τῶν ἐτῶν 1890—1900.

Καὶ ἡ μὲν δεκαετία ἀπὸ τοῦ 1850—1860 παρουσιάζει ἐπὶ μέσου πληθυσμοῦ 38,823 ψυχῶν μέσον ἀριθμὸν γεννήσεων 1080 κατ' ἔτος καὶ θανάτων 1089.

Ἡ δὲ δεκαετία ἀπὸ τοῦ 1840—1850 παρουσιάζει ἐπὶ μέσου πληθυσμοῦ 39,201 ψυχῶν μέσον ἀριθμὸν γεννήσεων 1258 καὶ μέσον ἀριθμὸν θανάτων 2197.

Ἡ δὲ τελευταία δεκαετία (1860—1900) παρουσιάζει ἐπὶ πληθυσμοῦ μέσου 44,456 κατοίκων μέσον ἀριθμὸν θανάτων ἐτησίως 906 καὶ μέσον ἀριθμὸν γεννήσεων 1187.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν

1840—1850	θάνατοι	3.61 %	γεννήσεις	3.29 %
1850—1860	»	2.96 %	»	2.94 %
1890—1900	»	2.39 %	»	2.65 %

Ἤτοι μέσος ὅρος κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζακύνθου ληφθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει τριῶν δεκαετηρίδων συνήθους κινήσεως εἶνε θάνατοι 2.98 %, γεννήσεις δὲ 2.96 %. Παρατηρεῖται ἐπίσης ὅτι ἡ θνησιμότης βαίνει ἐπαισθητῶς ἐλαττουμένη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, χάρις κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς μεγάλας προόδους τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, τὰς

ὁποίας οὔτε κἂν ὠνειρεύθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ σοφώτεροι Ἰατροὶ τῆς παρελθούσης γενεᾶς.

Μία καὶ μόνη διάλεκτος ὁμιλεῖται ἐν Ζακύνθῳ ἰδιόρρυθμος καὶ μελῳδικὴ τὴν προφοράν, ἀφομοιωθεῖσα δ' ἤδη γενικῶς καὶ ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς τὴν καθαρεύουσαν Ἑλληνικήν.

Χάρις εἰς τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς, τὸ φίλεργον καὶ φιλόπονον τῶν κατοίκων καὶ τὴν διακεκριμένην εὐσέβειαν τῶν Ζακυνθίων, ἡ Ζάκυνθος ἐπετέλεσε μεγίστας προόδους ἀπὸ τῆς ἑνώσεως καὶ ἐντεῦθεν, καὶ ὑπὸ πνευματικὴν καὶ ὑπὸ γεωργικὴν ἔποψιν. Πανταχοῦ τῆς νήσου, καὶ εἰς τὰ μικρὰ ἔτι τὰ μόλις 500 ψυχὰς ἀριθμοῦντα χωρία, λειτουργοῦσι σχολεῖα καὶ Ναοὶ ἁμιλλώμενοι πρὸς πολλοὺς τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ὑστέρησαν δυστυχῶς κατὰ πολύ. Ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της ἡ Ζάκυνθος πρὸ τῆς ἑνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν ἕνωσιν ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς δυτικῆς Στερεᾶς. Ἐμπορικοὶ οἶκοι μεγάλοι διεξῆγον ἐνταῦθα σοβαρὸν ἐμπόριον, τραπεζιτικὰ γραφεῖα ἐλειτούργουν, ἀργυραμοιβεῖα εἶχον τὰς θύρας των ἀνοικτάς, ἡ λέσχη «Ζάκυνθος» ἀξιοπρεπὲς ὅσον καὶ σοβαρόν, σοβαρὸν ὅσον καὶ ἐπιβλητικὸν ἵδρυμα, διὸ καὶ τὸ χρῆμα ἐκυκλοφόρει ἄφθονον μὲ τὸν μεταλλικὸν ἦχόν του καὶ ἡ κίνησις τοῦ λιμένος καθόλου ἦτο ζωηρά, οἱ δὲ ἐργάται Ζακύνθιοι δὲν παρήρχετο ἡμέρα χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἐργασίαν, ἥτις τοῖς προσεπόριζεν ἀρκετὰ καὶ πρὸς διατροφήν των καὶ πρὸς εὐπρεπῆ οἰκογενειακὸν βίον καὶ πρὸς διασκεδάσεις. Διότι καὶ τοῦτο πρέπει νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου ἦτο, εἶνε καὶ θὰ εἶνε φύσει ἐπιρρεπὴς εἰς διασκεδάσεις, χάρισμα, τὸ ὁποῖον τὸ ὀφείλει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ὡραῖον ὅσον καὶ πλούσιον καὶ εἰς τὸν πάντοτε γελῶντα ὁρίζοντα, ὅστις περιβάλλει τὴν *χρυσῆν νῆσον*. Καὶ ἡ βιομηχανία δέ, ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἐγχωρίων ὑφασμάτων, ἦτο εἰς ἄκρον ἀνεπτυγμένη, δισχίλιαι δὲ παρθένοι εὐμελεῖς καὶ καλλιπάρειοι, ὅσον σεμναὶ καὶ ἐργατικαί, εἰργάζοντο ἀπὸ βαθέος ὄρθρου μέχρι νυκτὸς ἐπίσης βαθείας, παράγουσαι τὰ τόσον περιζήτητα ὅσον καὶ στερεὰ καὶ ὡραῖα ἐγχώρια τῆς Ζακύνθου ὑφάσματα, ὧν τόση κατάχρησις ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐγγὺς Ἑλληνικὰς χώρας. Τὸ πλέγμα ὅμως τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, διὰ τῶν ὁποίων συνεδέθη ἡ γειτονικὴ Πελοπόννησος, ἀνέπτυξαν τὴν

διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἔκαμεν ὥστε νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ μέσον Ζακύνθου διὰ θαλάσσης συγκοινωνια, καὶ ἐμάρανε τὸ ἐμπόριον τῆς Ζακύνθου λεληθότως καὶ ἐξ ὁλοκλήρου σχεδόν· ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὰ τῆς Μασσαλίας, τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Φαλήρου ἀτμοκίνητα ὑφαντουργεῖα κατέκλυσαν δι' ὑφασμάτων τὰς ἀγορὰς ἐκείνας, παρὰ ταῖς ὁποίαις τὰ ὑφάσματα τῆς Ζακύνθου εἶχον τὸ ἀποκλειστικὸν μονοπώλιον. Μοὶ ἀνέφερε μάλιστα ὁ σεβαστός μοι φίλος καὶ συνάδελφος κ. Γαήτας ὅτι καὶ βελούδου καὶ ῥάζου ἐν Ζακύνθῳ κατεσκευάζοντό ποτε ἐκλεκτὰ καὶ περιζήτητα εἴδη, διὰ δὲ τὰ τότε ἐν χρήσει κορδόνια ἠσχολοῦντο κατ' ἐλάχιστον ὅρον 200—250 νεάνιδες.

Ἤδη ἡ βιομηχανία περιορίζεται μόνον εἰς 2 Ἐργοστάσια οἰνοπνευματοποιίας, 3 μικρότερα οἰνοπνευματοποιίας καὶ ποτοποιίας, 2 Ἀτμομύλους, 3 Ἐργοστάσια πρὸς παραγωγὴν ἐλαίου, 3 Βυρσοδεψεῖα, 6 κεραμιδοποιεῖα, 2 Ἀγγειοπλαστεῖα, 10 Πουδροποιεῖα, 1 Μεταξουργεῖον, 2 Ἀτμοκίνητα βαφεῖα, 3 Κατοπτροποιεῖα, 3 Κορνιζοποιεῖα, 1 Σφραγιδοποιεῖον καὶ 10 Σαπωνοποιεῖα.

Ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον ἔχει ἀρκετὰ καλόν, αὐτὸ δὲ κυρίως καὶ τὴν συντηρεῖ. Συνίσταται δὲ τοῦτο ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς σταφιδόκαρπον, (μέσος ὅρος παραγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς 21,000,000 λιτρῶν περίπου). Κατὰ τὸ ἔτος 1900 ἐξήχθησαν 6,140,871 λίτραι (ἔτος περονοσπόρου)· κατὰ δὲ τὸ 1901 18,979,767 λίτραι. Ἔλαιον (μέσον ποσὸν παραγωγῆς 50—60 χιλ. βαρέλαι, μέσον δὲ ποσὸν ἐξαγωγῆς 20—30 χιλ. βαρέλ.). Ἐξήχθησαν τῷ 1900 βαρέλαι 8,129, τῷ δὲ 1901 7,360 βαρέλαι οἴνων. οἵτινες ἀληθῶς εἶνε ἐξαίρετοι καὶ διὰ τὸ ἄρωμα καὶ διὰ τὴν γεῦσιν καὶ διότι εἶνε πλούσιοι εἰς οἰνόπνευμα (12°—17°), γλυκόρριζα 500,000 ὀκάδες περίπου, δαφνόφυλλα 30—50 χιλιάδες ὀκάδες, σάπωνος 4—6 χιλιάδες κιβώτια, ὑφάσματα ἐντόπια, δερμάτων ἀμνῶν καὶ προβάτων 50—100 χιλιάδες κατ' ἔτος, πούδρας 500,000—1,000,000 κυτία, ὄξος. μετάξης 10—20 χιλιάδες ὀκάδες ἐκ τῆς ἐγχωρίου καὶ δυστυχῶς μὴ ἐνθαρρυνομένης οὐδαμόθεν σηροτροφίας, καρποί, σῦκα χλωρά, ἀνθοδέσμαι αἱ τοσοῦτον πεφημισμέναι τῆς Ζακύνθου, ὠά, 3—4,000,000, ὄρνιθες 50—70,000, λάχανα καὶ ἐργαλεῖα γεωργίας, ὧν πλανόδιοι σιδηρουργοὶ ἀγοράζοντες ἐντεῦθεν ποσότητας μεταφέρουσι καὶ πωλοῦσιν εἰς τὴν γειτονικὴν Στερεὰν καὶ Πελοπόννησον καὶ ἅπερ προτιμῶνται διὰ λόγους γνωστοὺς εἰς τοὺς ταῦτα χειριζομένους.

Καὶ ἡ μὲν σταφὶς καὶ τὸ ἔλαιον προορίζονται διὰ τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς, εἰς ἃς καὶ μεταφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατ' εὐθεῖαν διὰ φορτηγῶν ἀτμοπλοίων, τὰ δὲ λοιπὰ προορίζονται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τὰς ἀγορὰς καὶ ἰδίως τὰς τῶν 'Αθηνῶν.

'Αλλὰ καὶ ἡ κτηνοτροφία ἐν Ζακύνθῳ εἶνε ἀναλόγως μὲ τὰς πρὸς νομὴν εὑρισκομένας ἐν αὐτῇ γαίας λίαν ἀνεπτυγμένη, κατ' ἀκριβεῖς δὲ καὶ θετικὰς στατιστικὰς ἡμῶν προκυψάσας μετ' ἀκριβῆ ἀναλογίαν καὶ ἐπισταμένας συγκρίσεις ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς νήσου ζῴων ἀνήρχετο κατὰ τὸ 1900 εἰς 128,000 περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων αἶγες 75,000, πρόβατα δὲ 53,000. Κατὰ δὲ τὸ 1901 εἰς 131,000 περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων αἶγες μὲν περὶ τὰς 80,000 περίπου, πρόβατα δὲ περὶ τὰς 50,000.

Γαίας ἀκαλλιεργήτους οὐδαμοῦ σχεδὸν εὑρίσκει τις, οἱ δὲ φιλόπονοι γεωργοὶ καὶ κτηματίαι τῆς Ζακύνθου ἔχουσι γνωρίσει μὲ τὴν ἀξίνην καὶ αὐτὰ τὰ μᾶλλον ἄγρια τῆς γῆς μέρη, οὐχὶ δὲ σπανίως ὁ περιερχόμενος τὰς ἐξοχὰς τῆς Ζακύνθου θὰ ἴδῃ σταφιδαμπελοφυτευμένας ἐκτάσεις, ὧν τὸ ἔδαφος ἀποτελοῦσι κατὰ τὰ 7)10 λίθοι διαφόρου ἄλλοτε μεγέθους.

Ἡ συγκοινωνία τῆς Ζακύνθου μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Εὐρώπης, γίνεται δι' ἀτμοπλοίων Ἑλληνικῶν, εἴτε μέσον Πατρῶν εἴτε μέσον Πύργου εἴτε μέσον Κερκύρας εἴτε καὶ ἀπ' εὐθείας.

Περιλαμβάνεται δὲ εἰς τοὺς τακτικοὺς πλοῦς τῆς γραμμῆς τῶν ἑταιρειῶν Νέας, Τζών, Γουδῆ, Μανιανῆ, Ἁγίου 'Ιωάννου, Βορτόλου καὶ Κομνηνοῦ, αἵτινες ἔχουσιν ἅπασαι ἐνταῦθα πρακτορεῖα πρὸς ἔκδοσιν εἰσιτηρίων καὶ φορτωτικῶν πρὸς μεταφορὰν ἐμπορευμάτων, πλὴν τῆς τελευταίας, ἥτις τὸ ἀτμόπλοιόν της *'Αστραπή*, κομψόν, καθαρὸν ὅσον καὶ μικρόν, ἔχει προορίσει μόνον δι' ἐπιβάτας.

Περιλαμβάνεται ἐπίσης ἡ Ζάκυνθος καὶ εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Αὐστροουγγρικοῦ Loyd, ὅπερ ἔρχεται κατὰ δεκαπενθημερίαν καὶ ἐκ Κρήτης καὶ ἐκ Τεργέστης μέσον Κερκύρας καὶ Λευκάδος.

Εἶνε δὲ ὁ λιμὴν τῆς Ζακύνθου, ἰδίως ἀπὸ τῆς προεκτάσεως τοῦ Λιμενοβραχίονος, ἀσφαλής, καίτοι ἀσφαλέστερος εἶνε ὁ φυσικὸς λιμὴν Κερίου, κείμενος ἐν τῷ βάθει τοῦ κόλπου, καὶ ὅστις ἔχει τεθῆ εἰς ἀχρηστίαν, μὴ κτισθείσης τῆς πόλεως εἰς τὸ λεκανοπέδιον Κερίου διὰ καθαρῶς ὑγιεινοὺς λόγους.

Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως εἶνε αἱ πλεῖσται διώροφοι, περίπου αἱ ἡμί-

σειαι, αἱ δὲ ἕτεραι ἡμίσειαι εἶνε μονώροφοι ἢ ἰσόγειοι. Καθὼς ἐπίσης ἰσόγειοι εἶνε ἐν τῇ ἐξοχῇ τὰ $^{90}/_{100}$, μόλις δὲ τὰ $^{10}/_{100}$ εἶνε μονώροφοι, 5 δὲ ἢ 6 διώροφοι.

Εἶνε δὲ αἱ περισσότεραι πλὴν τῶν νεωστὶ οἰκοδομηθεισῶν ἢ καὶ ὁλονὲν οἰκοδομουμένων παλαιοῦ συστήματος, μὲ χαμηλὰ τὰ ταβάνια καὶ μὲ κακῶς διατεθειμένα διαχωρίσματα ἐκ πλαστοτοίχων.

Ὅπως δήποτε ὅμως παρὰ ταῖς νῦν οἰκοδομουμέναις παρατηρεῖται τάσις μεγίστη πρὸς βελτίωσιν καὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χωρισμοῦ καὶ τοῦ ὕψους τῶν οἰκιῶν, συμφώνως μὲ τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ εὐμαρείας.

Αἱ περισσότεραι οὐχ ἧττον τῶν παλαιῶν οἰκιῶν ἔχουσι καλῶς διατηρούμενα περιβόλια καὶ ἰδίως ἅπασαι αἱ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ἁγίου Λαζάρου, Ὑπαπαντῆς, Φιλικῶν, Ἁγίας Τριάδος καὶ πλεῖσται τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας. Καθόλου εἰπεῖν τὰ $^{7}/_{10}$ τῶν ἐν τῇ πόλει οἰκιῶν, ἅπασαι δὲ αἱ ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐξοχαῖς, ἔχουσι περιβόλια ἄλλοτε ἄλλα τὴν ἔκτασιν.

Εἰς τὴν δενδροφύτευσιν τῆς πόλεως συντείνει τὰ μέγιστα καὶ τὸ ἀβαθὲς τῆς πόλεως, ἀπὸ Α. πρὸς Δ, οὕτως ὥστε μετὰ 3 ἢ 4 παραλλήλους ὁδοὺς τερματίζεται ἡ πόλις καὶ ἄρχεται ἡ ἐξοχή.

Ἰδοὺ διατί ἡ πόλις ἔχει καθόλου ἄνωθεν ὁρωμένη ἄποψιν χλοερᾶς καὶ πρασινιζούσης πεδιάδος. Τὰ σχέδια τῶν ὁδῶν δυστυχῶς δὲν εἶνε οὔτε εὐθύγραμμα οὔτε κεκανονισμένα, διότι ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν μὴ ὑπάρχοντος κεκανονισμένου σχεδίου πόλεως ἕκαστος ἔκτιζεν οἰκίας ὅπου καὶ ὅπως ἤθελεν, ἀποβλέπων μόνον εἰς τὰς ἀνάγκας του καὶ τὰ συμφέροντά του καὶ ἀδιαφορῶν περὶ καλαισθησίας καὶ εὐθειῶν γραμμῶν.

Ἀντὶ δὲ πλατειῶν ὁδῶν συναντᾷ τις στενωποὺς ἀκανονίστους συνδεούσας τὰς κεντρικὰς ὁδούς, καὶ εἰς μικρὰ ἀπ' ἀλλήλων διαστήματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὐκολύνει ἴσως τὴν συγκοινωνίαν καὶ ἁπλοποιεῖ ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁποῖον φρικωδῶς ἀσχημίζει τὴν πόλιν. Παρ' ὅλην οὐχ ἧττον τὴν ἀσχημίαν αὐτὴν ἡ Ζάκυνθος παρουσιάζει μὲ τὰ καντούνια της καὶ τὸ δυσανάλογον πρὸς τὸ πλάτος τῶν ὁδῶν ὕψος τῶν οἰκιῶν της ὄψιν πόλεως ἰδιορρύθμου καὶ μοναδικῆς, καὶ ἂν τὸ πρωτοφανὲς ἰδιόρρυθμον καὶ σπανίζον, καὶ ἐπιθυμητὸν εἶνε καὶ ὡραῖον φαίνεται, δὲν δύναται καὶ ἡ Ζάκυνθος παρὰ νὰ φαίνηται ὡραία καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ὁδῶν αὐτῆς καὶ νὰ ἀρέσκῃ εἰς ὅλους

ἐκείνους τοὺς ἐπισκέπτας, τῶν ὁποίων τὰ μάτια χορτασμένα ἀπὸ πλατείας ὁδοὺς καὶ εὐθείας γραμμάς, ζητοῦσι φυσικὰ τὸ ἀκανόνιστον καὶ τὴν ποικιλίαν ὥς τι νέον καὶ παράξενον.

Ναοὺς ἔχει ἡ πόλις πλείστους, ὡς βλέπει τις ἀλλαχοῦ, ἐν τῷ περὶ στατιστικῆς ἡμῶν συναφεῖ τούτῳ κεφαλαίῳ, ὧν ἐπισημότεροι ὁ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, ὅπου ἡ *Μητρόπολις*, ὁ τῆς ***Θεοτόκου Φανερωμένης***, καλλιτεχνικὸν ἀριστούργημα, καὶ ὁ τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου*, ὅπου τὸ λείψανον τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου προστάτου τῆς Νήσου*.

Εὐθὺς μετὰ τὰς τελευταίας οἰκίας πρὸς μεσημβρίαν τῆς πόλεως

Ποδηλατισταὶ Ζακύνθου ἐν ὥρᾳ περιπάτου.

κεῖνται οἱ *Κῆποι*, προάστειον, ἀφ' οὗ προμηθεύονται οἱ κάτοικοι τῆς νήσου τὰ τόσον ἀγαπητά, εὔγευστα, νόστιμα καὶ ἀπαραίτητα εἰς τὸ κλῖμα τῆς Ζακύνθου χόρτα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ ἀρωματικώτατα καὶ γλυκύτατα σῦκα, τὰ ὁποῖα, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ περὶ *πανηγύρεων, ἑορτῶν, ἠθῶν καὶ ἐθίμων* κεφαλαίῳ ἡμῶν, περὶ πολλοῦ ποιοῦνται οἱ Ζακύνθιοι.

Πλατείας ἡ πόλις ἔχει τὴν τοῦ *Βασιλέως Γεωργίου*, μεγίστην καὶ οἱονεὶ ἐπιπλέουσαν τῆς θαλάσσης, τὴν τοῦ *Λιμενοβραχίονος*,

τὴν *Λεωφόρον τῆς Βασιλίσσης Ὄλγας*, τὴν πλατεῖαν *Σολωμοῦ*, τὴν τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, τὴν τῆς *Κρυονεριτίσσης*, τὴν τῆς *Ἀναλήψεως*, τὴν τῶν *Ἁγίων Τεσσαράκοντα*, τὴν τοῦ *Καρδιάνου Ρώμα*, τὴν μικρὰν πλατεῖαν *Ἁγίου Παύλου*, τὴν πλατεῖαν *Λομβάρδου*, τὴν πλατεῖαν *Δοξαρᾶ* καὶ τὴν πλατεῖαν *Ἁγίου Ἀνδρέου*.

Οἰκία οἰκογενείας Ρώμα ἐπὶ τῆς Πλατείας Κ. Ρώμα.

Ἐκ τούτων δενδροφυτευμέναι εἶνε ἡ πλατεῖα *Λομβάρδου* (250 δένδρα ἔχουσα), ἡ πλατεῖα *Γεωργίου Α'*, ἡ πλατεῖα *Καρδιάνου Ρώμα* καὶ ἡ *Λεωφόρος Ὄλγας*.

Ὡς μέρη συγκεντρώσεως καὶ περιπάτου τακτικοῦ χρησιμεύουσιν

ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ *Πλατεῖα Σολωμοῦ*, ἡ *Λεωφόρος Ὄλγας*, τὸ δὲ θέρος μόνον, καὶ ἡ *Πλατεῖα Γεωργίου*, διὰ τὸ πολὺ ἀναπεπταμμένον καὶ ἐκτεθειμένον αὐτῆς.

Ὁ φωτισμὸς τῆς πόλεως τελεῖται δι' ἠλεκτρικοῦ φωτὸς ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1901, ἱδρυθέντος ἠλεκτρικοῦ σταθμοῦ παρὰ τὸ Δημόσιον Γυμναστήριον καὶ ὄπισθεν τοῦ Εἰσαγγελικοῦ καταστήματος. Φωτίζεται δὲ ἡ πόλις διὰ 75 λαμπτήρων ἐντάσεως ἕκαστος 10 κηρίων καὶ διὰ 6 ἡλίων ἐντάσεως ἐν ὅλῳ κηρίων 3000, ἤτοι σύνολον ἐντάσεως φωτισμοῦ πόλεως κηρία 6650.

Ὁ φωτισμὸς τῶν οἰκιῶν, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἐν μὲν τῇ πόλει τελεῖται διὰ πετρελαίου, ἐλαχίστων εἰσαγαγόντων μέχρι τοῦδε, ὡς ἐκ τοῦ βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, ὅπερ παρῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του, τὸ ἠλεκτρικόν, ἐν δὲ τῇ ἐξοχῇ τελεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον δι' ἐλαίου, ὄντων ἐν χρήσει ἐν πολλοῖς εἰσέτι τῶν πολυφώτων (τετράφωτων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ) ἐκ χαλκοῦ καντιλιερίων (λυχνίαι ἔχουσαι πολλὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἑπταφώτους ἑβραϊκὰς λυχνίας.

Ὁ τῶν καταστημάτων φωτισμὸς ὁλοὲν γίνεται δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός, οὕτως ὥστε, πολὺς δὲν θὰ παρέλθῃ χρόνος καὶ τὸ σύνολον τῶν καταστημάτων πάσης φύσεως, θὰ ἠλεκτροφωτίζηται.

Φυλακαὶ ἐν Ζακύνθῳ εἶνε δύο. Αἱ μὲν ἐν τῇ πόλει ἐν λειτουργίᾳ, αἱ δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ ἀξιόλογοι, διότι εἶνε κατασκευῆς ἑνετικῆς, ἐν ἀργίᾳ.

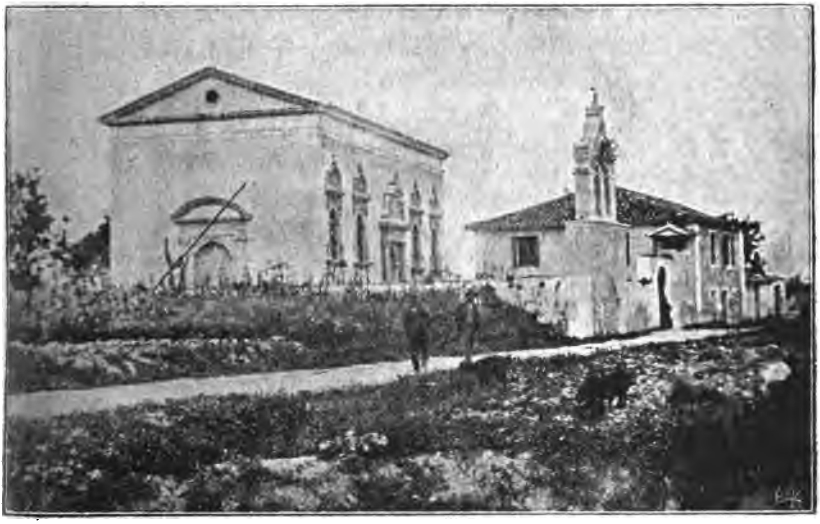
Τελευταίως οὐχ ἧττον διὰ Β. Διατάγματος, ἐτέθησαν πάλιν ἐν χρήσει, ἐπιδιορθωθεῖσαι ἤδη, προσεχῶς δὲ γενήσεται ἡ ἐν αὐταῖς ἐγκατάστασις. Διωρίσθη μάλιστα ἐπιστάτης αὐτῶν ὁ κ. Π. Νέγρης.

Ὑπάρχει παρεκτὸς τούτων, ἀντικρὺ τοῦ ἐν τῇ πόλει Σωφρονιστηρίου οἰκία τις, μεταβεβλημένη εἰς γυναικείας φυλακάς.

Ἡ ἐν ταῖς φυλακαῖς ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία τελεῖται ἐλλιπέστατα. Ὡς Νοσοκομεῖον χρησιμεύει θάλαμος βρωμερός, διὰ τῶν σεσαθρωμένων σανίδων τοῦ δαπέδου του, χρησιμεύων ὡς ἑστία πάσης φύσεως μιάσματος, ἀναμὶξ δ' ἐνδιαιτῶνται ἐν τῷ Νοσοκομείῳ τῶν φυλακῶν, φυματιῶντες καὶ ἄλλοι ἐλαφρῶς ἀσθενεῖς, οὕτως ὥστε ἡ φθίσις δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι καὶ εἰς τὰς ἐν Ζακύνθῳ φυλακὰς ἔστησε τὴν ἕδραν της, παρ' ὅλην τὴν ἀγαθὴν θέλησιν καὶ διάθεσιν τοῦ λαμπροῦ ἀνθυπιάτρου κ. Τσάλλα.

Ἡ πόλις κέκτηται δύο ἀγοράς, τὴν μίαν ἐγγὺς καὶ νοτιοδυτικώτερον τοῦ Δημαρχείου, τὴν δὲ ἑτέραν ἐπὶ τῆς πλατείας Λομβάρδου, εἰς ταύτας δὲ πωλοῦνται κρέατα καὶ ἰχθῦς μόνον.

Ἡ πόλις κέκτηται φιλαρμονικὴν ἄριστα κατηρτισμένην, ἔχουσαν ἴδιον κατάστημα, ἰδίαν στολὴν καὶ ἰδίαν σημαίαν, μετὰ μαθητῶν 42, συντηρουμένων διὰ μηνιαίων καταθέσεων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ ἐτησίων βοηθημάτων Κυβερνητικῶν καὶ Δημοτικῶν, μὲ ἐφορευτικὴν Ἐπιτροπὴν ἀξίαν παντὸς ἐπαίνου ἀληθῶς, διὰ τὸν ζῆλον μεθ' οὗ διοικεῖ τὰ τῆς φιλαρμονικῆς καὶ ἐπιμελεῖται τούτων, καὶ διδάσκα-

Ὁ ἐν Κήποις Ναὸς τῆς Ἁγίας Βαρβάρας

λον τὸν κ. Νικολίνην ἐξ Ἰταλίας καταγόμενον καὶ πρὸ δεκαπενταετίας ἐγκατεστημένον ἐν Ζακύνθῳ.

Θέατρον ἔχει ἡ Ζάκυνθος ἓν παμμέγιστον καὶ βαρὺ κτίριον, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Δημάρχου Φρ. Τζουλάτη, καταρρεῦσαν κατὰ τοὺς σεισμοὺς καὶ ἤδη ἀνοικοδομηθὲν τῇ δραστηρίᾳ ἐνεργείᾳ τοῦ Δημάρχου κ. Ἀντωνίου Μακρῆ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μὲν σχεδίου, ἀλλ' ἐπὶ βάσεων πολὺ στερεωτέρων. Ὀνομάζεται *Φώσκολος*, πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου τῆς Ζακύνθου τέκνου, ἡ δὲ προτομὴ τοῦ Φωσκόλου

εἶνε λελαξευμένη ἐπὶ πλακὸς στρογγύλης τεθειμένης ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τῆς κεντρικῆς αὐτοῦ εἰσόδου.

Ἔχει 19 θεωρεῖα Aης σειρᾶς, ἰσάριθμα Β′, 12 ἰσόγεα, 105 καθίσματα Α′ σειρᾶς, 150 περίπου πλατείας, καὶ δύναται νὰ περιλάβῃ ἐν συρροῇ, ἀνέτως πως, μετὰ τοῦ ὑπερώου, ἄτομα ἐν ὅλῳ 700—800.

Ὕστερον ἀπὸ δέκα ἐτῶν σιωπήν, ἐφέτος ἤνοιξε τὰς πύλας του, δοθείσης ἐν αὐτῷ σειρᾶς 30 παραστάσεων ὑπὸ τοῦ θιάσου Massini ἀπαρτιζομένου ὑπὸ προσώπων ἐν ὅλῳ 40.

Τὸ Νεκροταφεῖον κεῖται πρὸς Νότον τῆς πόλεως, εὐθὺς ἐκεῖθεν τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Λαζάρου. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν Ναὸς τῶν Ὀρθοδόξων ἐπ' ὀνόματι Ἁγίου Θεοφίλου καὶ ναὸς τῶν Καθολικῶν τοῦ *Σωτῆρος*.

Ὁ περίβολος καθόλου τοῦ Νεκροταφείου εἶνε εὐρὺς καὶ σχετ[ικῶς] περιποιημένος. Δεῖται οὐχ ἧττον σκιρροστρώσεως τῶν στρατονίων [καὶ] μείζονος ἐπιμελείας ἀποφασίζοντος τοῦ Δήμου νὰ αὐξήσῃ τὸ κε[φά]λιον τῆς διὰ τὸ Νεκροταφεῖον δαπάνης.

Πρὸ τοῦ 1870 τοὺς νεκροὺς ἔθαπτον εἰς τοὺς διαφόρους ἀνὰ [τὴν] πόλιν Ναούς, καὶ ἰδίως εἰς τὸν τῆς Ἀναλήψεως, εἰς τοῦ ὁποίου, [τὴν] πρὸ αὐτοῦ ὁμώνυμον πλατεῖαν, ἔχουν ταφῆ ὑπὲρ τὰς 50000.

Ἐνθυμούμεθα πρὸ εἰκοσαετίας, ὅτε διωρθοῦτο ἡ πλατεῖα τῆς [Ἀ]ναλήψεως καὶ οἱ περὶ αὐτὴν δρόμοι, οἱ ἐργάται ἐξῆγον ἀνὰ [πᾶν] κτύπημα ἀξίνης, σωρὸν ἀνθρωπίνων ὀστῶν, ἅπερ τότε ἐτέθησαν [εἰς] κοινὸν κενοτάφιον.

Ἐντὸς τοῦ Νεκροταφείου, ὅπερ εἶνε κατάφυτον ὑπὸ ἀνθέων, δέν-δρων καὶ κυπαρίσσων, ὑπάρχουν τάφοι ἀξιόλογοι λόγῳ τέχνης, πολυτελείας καὶ πλούσιοι εἰς μαρμαρίνους προτομὰς καὶ ἀλληγορικὰς παραστάσεις ἐξόχου τέχνης, τῶν ἐν Ἀθήναις μαρμαρογλυπτῶν.

Ὑπάρχει καὶ ἕτερον μικρότερον Νεκροταφεῖον κατὰ τὴν ὁδὸν Κρυονερίου, ἀπεριποίητον δυστυχῶς, καὶ χρησιμεῦον διὰ τοὺς στρατιώτας, χωροφύλακας, καταδίκους, τοὺς ἐν τοῖς Νοσοκομείοις ἀποβιοῦντας, τὰ ὀρφανὰ τοῦ Ὀρφανοτροφείου καὶ διὰ τοὺς περιοίκους.

Εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ τὰ προάστεια τῆς πόλεως ὡς Νεκροταφεῖα χρησιμεύουσιν αἱ πρὸ τῶν Ναῶν πλατεῖαι, τῶν ἑκάστοτε ἀποβιούντων θαπτομένων εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς αὐτῶν Ναούς.

Τὴν εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς Ναοὺς ταφὴν οἱ χωρικοὶ τῆς Ζακύνθου,

τὰ πατροπαράδοτα χριστιανικὰ ἤθη ἀκολουθοῦντες, θεωροῦσιν ἱεράν, οὕτως, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν τῇ πόλει ἀποβιώσαντες μεταφέρονται πρὸς ταφὴν εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς Ναοὺς τῶν χωρίων των.

Τὸ Ἑβραϊκὸν Νεκροταφεῖον κεῖται εἰς τὴν ὁδὸν Φιλικῶν, εἰς γήλοφόν τινα.

* * *

Ἡ μετὰ τῶν χωρίων συγκοινωνία γίνεται δι' ἵππων, ἡμιόνων (ὀρεινοὶ δῆμοι) ἁμαξίων καὶ ἁμαξῶν, διότι καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ση-

Ἡ φιλαρμονικὴ Μουσικὴ Ζακύνθου ἐν ἐξοχικῷ συμποσίῳ.

μειωθῇ καλῶς, ὅτι οἱ ἐξοχικοὶ καὶ οἱ τῆς πόλεως δρόμοι τῆς Ζακύνθου, διατελοῦσιν ἐν ἀρίστῃ καταστάσει, εἶνε δὲ ὅλοι σχεδὸν ἁμαξιτοί, τῶν ἁμαξῶν προχωρουσῶν ἀκόμη πολλαχοῦ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀρέων διὰ ὁδῶν ἑλικοειδῶν ἐπιτρεπουσῶν τὴν ἀνάβασιν (Κοιλιομένος ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὕψος μετρ. 500).

Ποταμοὺς δὲν ἔχει ἡ Ζάκυνθος. Ἕνα μόνον ποταμίσκον, οἱονεὶ

χείμαρρον, ἐκβάλλοντα παρὰ τὸν Ναὸν ἁγίου Χαραλάμπους, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθη *ποτάμιον τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους*.

Δυστυχῶς ὁ ποταμὸς οὗτος διατελεῖ ἐν χειρίστῃ καταστάσει, ἔχει δὲ ἐπιχωματωθῆ ὁ πυθμὴν αὐτοῦ εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον, ἐνῷ παρὰ πολλῶν, καὶ δεῖ ἀρχαιοτέρων ἀνομολογεῖται ὅτι εἶνε πλακόστρωτος.

Λίμνη, κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, δὲν ὑπάρχει ἐν Ζακύνθῳ. Ἀπέραντοι μόνον ἐκτάσεις γῆς ἀκαλλιεργήτου, εἰς τὴν εὐγενῆ οἰκογένειαν Μακρῆ ἀνήκουσαι, κείμεναι ἐπὶ ἐδάφους, ἀποκλίνοντος γύρωθεν πρὸς ἓν ὡρισμένον σημεῖον, ἐν εἴδει πινακίου, σχηματίζονται κατὰ τοὺς βροχεροὺς τοῦ χειμῶνος μῆνας εἰς λίμνην, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ κυνηγοὶ τῆς Ζακύνθου εὑρίσκουσιν εὔγεστον καὶ παχύτατον κυνήγιον καὶ ἐπιμόνους ῥευματισμούς.

Κλῖμα, θερμοκρασία, ψῦχος, θερμότης, βαρομετρικὴ πίεσις, ὑγρασία καὶ βροχὴ

Τὸ κλῖμα τῆς Ζακύνθου εἶνε λεπτόν, γλυκύ, εὐκραές, ἤπιον, μὲ παραλλαγὰς τῆς θερμοκρασίας σπανιώτατα ἀποτόμους. Χιὼν σπανιώτατα πίπτει, ταχύτατα διαλυομένη, οὕτως ὥστε ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων ἀπαντᾷ ποτὲ χιὼν ἄτηκτος.

Θερμοκρασία. Ἡ μέση θερμοκρασία ἐν Ζακύνθῳ εἶνε 19, 34°. Ταύτην ἐξήγαγον, ἐκ τῶν θερμοκρασιῶν τῆς τελευταίας δεκαετίας ἃς ἔχω εἰς χεῖρας μου. Κατὰ τὸν ἐμὸν πίνακα, ὃν ἔχω λόγους νὰ θεωρῶ ἀκριβῆ, μέση θερμοκρασία κατὰ τὸ 1892 ἦτο 18,48°, τὸ 1893, 18,97°, τὸ 1894, 18,47°, τὸ 1895, 16,85°, τὸ 1896 23,35°, τὸ 1897, 19,95°, τὸ 1898, 20,05°. τὸ 1899, 18.79°, τὸ 1900, 18,30°, τὸ 1901, 19,30, τὸ δὲ 1902, μέχρι σήμερον (παρῆλθεν ἡ χειμερινὴ ἐποχὴ) 17,25°.

Ψῦχος, θερμότης. Μόνον ὁσάκις πνέει ἄνεμος βόρειος τὸν χειμῶνα, γίνεται αἰσθητὸν τὸ ψῦχος ἐν Ζακύνθῳ, ἡ δὲ χρῆσις ἐπανωφορίων γίνεται αἰσθητῶς ἀναγκαία.

Συνήθως κατὰ τὸν χειμῶνα, μόλις σπανίως ποτὲ τὸ θερμότερον κατέρχεται εἰς τοὺς 5°, σπανιώταται δὲ περιπτώσεις καὶ μὴ ἀσφαλῶς ἀποδεικνυόμεναι ἐν τῷ παρελθόντι, κατεβίβασαν ταύτην εἰς τὸ 1° ἢ καὶ εἰς τὸ 0°. Συνήθης θερμοκρασία τοῦ χειμῶνος εἶνε 8°—10° —12 —15° βαθμῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ θέρος σπανιώτατα ἡ ἀτμόσφαιρα εἶνε πνιγηρῶς θερμή, ἀνερχομένη εἰς τοὺς 35⁰—36⁰—38⁰ βαθμούς, ἰδίως κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡμέρας τινὰς τοῦ τελευταίου δεκαημέρου τοῦ πρώτου, καὶ τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ δευτέρου. Συνήθης θερμοκρασία τοῦ θέρους εἶνε 26⁰—30⁰— βαθμῶν.

Βαρομετρικὴ πίεσις. Ἀτυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ διαλάβωμεν περὶ ταύτης ἐνταῦθα, διότι μολονότι ἐπανειλημμένως παρεκαλέσαμεν τὸν

Ἡ Πλατεῖα Γεωργίου, τὸ Θέατρον, ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου

διευθυντὴν τοῦ ἐνταῦθα Μετεωρολογικοῦ σταθμοῦ, ἀτυχῶς, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν δὲν κατώρθωσε νὰ ὑποκλέψῃ μίαν τῶν πολυτίμων αὐτοῦ ἀληθῶς ὡρῶν, ὅπως δώσῃ ἡμῖν ἔστω καὶ ἓν σημείωμα, ἂν ὄχι ἄρθρον εἰδικόν.

Ὑγρασία. Ἡ ὑγρασία ἐν Ζακύνθῳ εἶνε μετρία μὲν τὸν χειμῶνα, τελείως δ' ἐλλείπει τὸ θέρος. Ἀτυχῶς δι' ἔλλειψιν εἰδικῶν μηχανημάτων, δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ δώσωμεν βαθμολογίαν αὐτῆς ἀκριβῆ. Πάντως δ' ὅμως εἶνε σχετικῶς ἐλαχίστη, πολλάκις δὲ μετὰ παρατεταμένην ἀδιάκοπον βροχήν, βλέπει τις τοὺς δρόμους ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀποξηραινομένους.

Βροχή. Κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς μῆνας Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον, βρέχει ἐν Ζακύνθῳ ἀφθόνως, πνεόντων ἀνέμων ΝΔ καὶ Δ, αἱ δὲ βροχαὶ αὗται διαρκοῦσιν ἐνίοτε ἡμερονύκτια ἀρκετά, 15—20—30 πολλάκις.

Σπανίως ποτὲ βρέχει ραγδαίως. Συνήθως βρέχει ἠρέμα, ἀδιακόπως, *σουρωτά*, ὡς θὰ ἔλεγέ τις.

Κεραυνοὶ πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον, σπανίως δὲ ποτὲ, κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἐφέτος ἅπαξ μόνον, τὴν ἐπιοῦσαν τῶν ὁποίων εἴχομεν καὶ πτῶσιν ἀρκετῆς χιόνος, τακείσης ὡς τάχιστα.

Ὁ μέσος ἀριθμὸς ἡμερῶν βροχῆς, κατὰ τὰς ἐμὰς ἀκριβεῖς σημειώσεις εἶνε ἡμέραι 91 (ποικίλουσαι ἀπὸ 76—127) ὡς ἕπεται:

1890	ἡμέραι	βροχῆς	61
1891	»	»	72
1892	»	»	100
1893	»	»	105
1894	»	»	96
1895	»	»	101
1896	»	»	72
1897	»	»	81
1898	»	»	101
1899	»	»	156
1900	»	»	121

Ἄνεμοι ἐν Ζακύνθῳ: Οἱ ἐπικρατέστεροι ἐν Ζακύνθῳ ἄνεμοι, εἰσὶν οἱ Β, ΒΔ, Α, καὶ Ν, ΝΔ καὶ Δ, σπανιώτατα δὲ οἱ ΒΑ καὶ ΝΑ.

Ὁ ΒΔ εἶνε ὁ ἀγαπητότερος πνέων ἄνεμος, καὶ ὁ ἀγαπητὸς τοῖς Ζακυνθίοις, καθιστῶν αὐτοὺς ὑπὲρ παράποτε εὐθύμους, γελαστούς, ἐργατικοὺς καὶ ὑγιεστέρους. (Μαΐστρος).

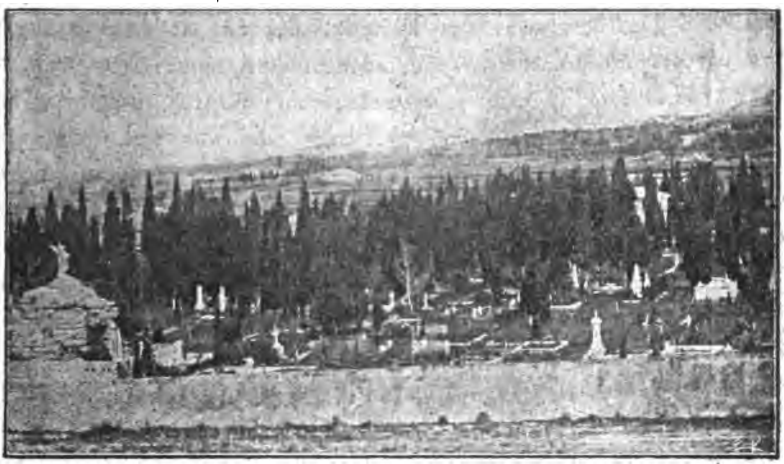
Ὁ Β. εἶνε ὁ ὑγιέστατος πνέων ἄνεμος, δροσερώτατος, παρεκτὸς δὲ ἐλαχίστων κρυολογημάτων, ἡ ὑγεία καθόλου τῆς πόλεως καὶ τῆς νήσου, πνέοντος τοῦ ἀνέμου τούτου εἶνε ἀρίστη. (Τραμουντάνα). Ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶνε κεκαλυμμένος ὑπὸ νεφῶν πνέοντος τοῦ ἀνέμου τούτου τότε λέγεται *τραμουντάνα σκούρα*.

Ὁ ΝΑ (Ὄστρια) ἐνίοτε εἶνε βιαιότατος, γενόμενος οὐχὶ σπανίως πρόξενος ἐλαχίστων ζημιῶν εἰς τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοιάρια, εἶνε δὲ τὸ μὲν θέρος θερμὸς ὀχληρῶς, τὸν δὲ χειμῶνα ἐνοχλητικῶς θερμός.

Ὁ Α εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προάγγελος ΝΑ ἀνέμου, χρυώδης καὶ ἐν τῷ λιμένι ἐπικρατεῖ τρικυμία, ἡ δὲ θάλασσα ἀναδευομένη θολοῦται.

Ν εἶνε καιρὸς ἄριστος, συνήθως τὸν χειμῶνα πνέων, βρέχει δὲ ἀδιακόπως ἐν ὅσῳ φυσᾷ ὁ ἄνεμος οὗτος (γαρμπίς).

ΝΔ (όστιογάρμπι) ἀθλιέστατος, μεγαγχολικὸς καὶ βροχερὸς καιρός, τὸν χειμῶνα συνήθως πνέων, εἶνε τραχύς, βρέχει δὲ ἀστράπτει καὶ βροντᾷ, ἐνῷ συγχρόνως ὁ ἀὴρ βοΐζων τὰ πάντα προσβάλλει καὶ τοὺς πάντας ἀποκλείει εἰς τὸ σπίτι.

Τὸ Νεκροταφεῖον Ζακύνθου

Δ (πουνέντε:) χρυώδης τὸν χειμῶνα, δροσερὸς εὐχαρίστως τὸ θέρος.

Ν (γαρμπίς) ὀχληρός. Βρέχει καὶ παύει ἐναλλὰξ τὴν βροχήν. Περὶ τοῦ καιροῦ τούτου ὑπάρχει ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἓν λαϊκὸν δίστιχον :

Ἥλιος, ἥλιος καὶ βροχὴ
Κάποια γρηὰ θὰ 'παντρευθῇ.

Ὀνομάζεται συνήθως καὶ τριγωνόκαιρος ἢ κυνηγόκαιρος, ὡς ἐκ τοῦ κυνηγίου, ὅπερ διαρκοῦντος τοῦ καιροῦ τούτου πίπτει.

ΒΛ (γρεγολεβάντες) χρυώδης. Βρέχει διαρκῶς. Καιρὸς ἀκατάστατος.

Θύελλαι, λαίλαπες. Σπανιώτατα ἐν Ζακύνθῳ καὶ τοῖς πέριξ, ἐνσκήπτουσιν αὗται, ὁσάκις δ' ἐνσκήψωσιν ἐπιφέρουσι σπουδαίας καταστροφάς.

Ἀτυχῶς οὐδαμοῦ κατωρθώσαμεν νὰ εὕρωμεν κατάλογον τῶν ἐνσκηψασῶν θυελλῶν ἐν Ζακύνθῳ, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν.

Ἐφέτος ἔλαβε χώραν θύελλα, ἧς τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν φοβερά, συντρίψασα ἱστιοφόρα ἐν τῷ λιμένι, ἐκριζώσασα πελώρια ἐλαιόδενδρα, καὶ μακρόθεν ἐκσφενδονήσασα ταῦτα, ἁρπάσασα στέγας καὶ ἄλλα πολλά.

Σεισμοί. Περὶ σεισμῶν πραγματεύεται ὁ πολύτιμος συνεργάτης ἡμῶν, ὁ ἀληθῶς τιμῶν τὴν Ἑλλάδα, διὰ τῆς εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἱστοριογραφικὰ καὶ φιλολογικὰ περιοδικά, ἡμερολόγια κτλ. καὶ ἐν τῇ ὑποδούλῳ Ἑλλάδι συνεργασίας του, διακεκριμένος παρ' ἡμῖν ἀρχαιοδίφης κ. Σώης, ἐν τῷ περὶ τῆς *Ζακύνθου* ὑπὸ γεωλογικὴν ἔποψιν ἄρθρῳ αὐτοῦ. Συναφῶς μὲ τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς πλήρη κατάλογον τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἐν Ζακύνθῳ συμβάντων σεισμῶν.

Ὕδωρ. Πρὸς ὕδρευσιν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, διοχετεύεται διὰ σιδηρῶν σωλήνων τὸ ὕδωρ ἐκ πηγῆς κειμένης 7,250 μέτρα περίπου μακρὰν τῆς πόλεως, εἰς τὸ ὑδραγωγεῖον κείμενον κατὰ τὴν ὁδὸν Ἁγίου Λαζάρου, ἐκεῖθεν δὲ διὰ μολυβδίνων σωλήνων, μικροτέρας διαμέτρου εἰς τὴν πόλιν, ὕδωρ ἀρκετόν, μετρίως θερμόν, ἅτε τῶν σωλήνων διερχομένων εὐθὺς κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ συνεπῶς ἐκτεθειμένων εἰς τὰς ἐπηρείας τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ ἡλίου.

Ἡ ἐκπομπὴ τοῦ ὕδατος ἀνέρχεται εἰς 22 χιλιόγραμμα κατὰ πᾶν δεύτερον τῆς ὥρας λεπτόν, ἐλάχιστος ὅρος ἐν χρόνῳ ἀνομβρίας, διὰ δὲ τὰς 24 ὥρας 1,910,600 χιλιόγραμμα, ἢ λίτρας γαλλικάς.

Κατὰ τὰς γενομένας ἀναλύσεις τὸ ὕδωρ τῆς Ζακύνθου εὑρέθη ὅτι εἶνε ἄριστον πρὸς πόσιν καὶ ὑγιεινότατον, κατέχον τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ὑδάτων τῆς Εὐρώπης, ἐλαφρότατον δὲ καὶ εὐστόμαχον, ἅτε περιέχον 146 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου στερεοῦ ὑπολείμματος, (ὕδωρ Πατρῶν 216, Δεκελείας 337, Καισαριανῆς 422, δεξαμενῆς Ἀθηνῶν 386) ἐλαχίστην ἀνθρακικὴν ἄσβεστον (88 χιλιοστὰ τοῦ γραμμ. — Πατρῶν *155*, Δεκελείας *177,70*, Καισαριανῆς *160.20*, δεξαμενῆς Ἀθηνῶν 72.42). θειϊκοῦ ὀξέος ἴχνη μόνον (Πατρῶν *7.3*, χιλιοστὰ γραμμαρίου, Δεκελείας *4.75*, Καισαριανῆς *11.20*, δεξα-

μενῆς Ἀθηνῶν 16.70), ὀργανικὰς οὐσίας ἐλαχίστας (3.5 χιλ. γραμμ. Πατρῶν 3.5 — Δεκελείας 9.21 — Καισαριανῆς 3,85, δεξαμενῆς Ἀθηνῶν 24.30). νιτρικὸν ὀξὺ καθόλου (Πατρῶν ἴχνη, Δεκελείας 7.20 — Καισαριανῆς 26.00 — δεξαμενῆς Ἀθηνῶν 2.80)· μαγνησίαν δ' ἐλαχίστην (2 χ. τοῦ γραμμ., Πατρῶν 6, Δεκελείας 7.20 — Καισαριανῆς 26.00, δεξαμενῆς Ἀθηνῶν 24.30).

Καὶ ἡ μὲν ἔλλειψις τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ὑφίσταται προγενεστέρα μόλυνσις τοῦ ὕδατος, δι' ἀζωτούχων ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἡ δὲ ἔλλειψις *ἀζωτούχων ὀργανικῶν οὐσιῶν, νιτρώδους*

Ὁ ποταμὸς Ἁγίου Χαλαλάμπους

ὀξέος καὶ ἀμμωνίας μαρτυρεῖ προσέτι, τὴν παντελῆ ἔλλειψιν προσφάτου μιάνσεως τοῦ ὕδατος. Ὥστε εἶνε ἀπηλλαγμένον τὸ ὕδωρ τῆς Ζακύνθου, καὶ *προσφάτου καὶ προγενεστέρας μολύνσεως*.

Ἡ θερμοκρασία του εἶνε 18^{C}9′ (Πατρῶν 16^{0}.2 Κ). Δεκελείας 19^{0},5 Καισαριανῆς 16^{0},5, δεξαμενῆς Ἀθηνῶν 18^{0}8) ἐλαφρότατον (σκληρότης 12^{0} μόλις Γερμανικῶν βαθμῶν (Πατρῶν 14^{0} Δεκελείας 18^{0}, 43, Καισαριανῆς 19^{0},50, δεξαμενῆς Ἀθηνῶν 15,^{0}32) εὐάρεστον τὴν γεῦσιν, διαυγέστατον, ἄοσμον, ἔμπλεων δὲ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Κατηγόρησαν τὸ ὕδωρ τῆς Ζακύνθου ὡς ἀφορμὴν τῆς ἐπιπολαζούσης ψαμμιάσεως. Ἀλλὰ ἐκ τοῦ ἄνωθι ἀναλυτικοῦ καὶ συγκριτικοῦ πίνακος, προκύπτει ἐναργῶς ὅτι ὕδωρ πτωχὸν ὀξέων, δὲν εἶνε ποσῶς ἐπιτήδειον εἰς τὸ νὰ προξενήσῃ ἀσθένειαν τοιαύτην οἵα ἡ *ψαμμίασις*,

Ἀποδοτέα *μᾶλλον ἡ ψαμμίασις* εἰς λόγους καθαρῶς διαιτητικούς, εἰς τὸ καθιστικὸν τῆς ζωῆς, εἰς τὴν χρῆσιν ποτῶν καὶ λιπαρῶν κρεάτων, καὶ ἰδίως εἰς τὴν κατάχρησιν τοῦ ἐλαίου καὶ τέλος εἰς τὴν κληρονομικότητα, ἥτις εἶνε καὶ ἡ κυριωτέρα ἀφορμή, καθ' ἡμᾶς, τῆς ἐπιπολαζούσης ἐν Ζακύνθῳ ψαμμιάσεως.

Πλὴν τοῦ ὕδατος τοῦ ὑδραγωγείου, ἡ Ζάκυνθος ἔχει καὶ τὰ ὕδατα τοῦ Βροντονέρου, ὅπερ ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν ὁ κ. Λ. Καῤῥέρ, δήμαρχος τότε Ζακυνθίων, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπεῤῥίφθησαν ἀργότερον ἀναδειχθέντα βλαβερά, εἴτε ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ποσότητος ἀσβέστου ἐν αὐτοῖς, εἴτε ὡς ἐκ τῆς ὑπόπτου προελεύσεώς των. Μένουσιν ἤδη ἀμεταχείριστα, μολονότι ἐφέρθησαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ συνεπῶς ἦτο πολὺ εὔκολος ἡ μεταφορά των εἰς τὰς ὑπονόμους τῆς πόλεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μεγάλως θὰ εὐηργέτει, *τὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ὑγιεινὴν πόλιν*.

Παρεκτὸς τούτων ὑπάρχουσιν ἐν Ζακύνθῳ ἔν τε τῇ πόλει καὶ ταῖς ἐξοχαῖς ἀφθονώτατα ὑποῤῥέοντα ὕδατα, οὕτως ὥστε, ἅπαντες μὲν οἱ κάτοικοι τῆς ἐξοχῆς, τὸ 1)3 δὲ τῆς πόλεως, κάμνουσιν ἀποκλειστικῶς χρῆσιν τῶν τοιούτων ὑποῤῥεόντων ὑδάτων, ἀντλοῦντες ταῦτα ἀπὸ φρεάτων, ἅπερ ἔχουσιν ἄλλο ἄλλοτε βάθος.

Καὶ ἀληθῶς εἰς μέρη μέν τινα, τὰ ὑποῤῥέοντα ὕδατα εὕρηνται 1—1 1)2—2 μέτρα τὸ πολύ, κάτωθεν τοῦ ἐδάφους, ἀλλαχοῦ δὲ βαθύτερον μέχρι 10—15 μέτρων, εἰς τὸ φρούριον δὲ ὑπάρχουσιν τοιαῦτα μέχρι 80 μέτρων, ἐν ἀχρηστίᾳ ἤδη.

Καὶ τὰ ὕδατα ταῦτα ἐπίσης εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καλά, μολονότι παραλλάσσουν σπουδαίως κατὰ τὴν γεῦσιν καὶ τὰ συστατικὰ τῶν ὑδάτων τοῦ ὑδραγωγείου.

Ἄγγελος Μωρέττης

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Ἡ νῆσος Ζάκυνθος μία τῶν 7 Ἰονίων νήσων, κεῖται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, δυτικῶς τῆς Πελοποννήσου. Ἀποτελεῖ ἕνα νομὸν διῃρημένον εἰς δέκα δήμους τοὺς ἑξῆς :

Ἡ ἀνατολικὴ γέφυρα τοῦ ποταμοῦ ἁγίου Χαραλάμπους

Δῆμος Ζακυνθίων, Ψωφίδος, Ἀρκαδίων, Λιθακιωτῶν, Ὀπιταϊδῶν, Ἀρτεμισίων, Μεσογαίων, Ὑριαίων, Ναφθίων καὶ Ἐλατίων.

1) Δῆμος Ζακυνθίων

Ὁ Δῆμος Ζακυνθίων κατέχει τὰ Νοτιοανατολικὰ μέρη τῆς νήσου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ τε Νομοῦ καὶ τοῦ Δήμου Ζάκυνθον καὶ ἀπὸ 9 Προάστεια.

Ζάκυνθος. Ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, εἰς τὸν μυχὸν ὅρμου καὶ διαιρεῖται εἰς 14 συνοικίας, φερούσης ἑκάστης τούτων τὸ ὄνομα τοῦ ὀνομαστοτέρου ἐν τῇ συνοικίᾳ Ναοῦ.

Ὁ λιμὴν αὐτῆς προστατεύεται διὰ τεχνητῆς προκυμαίας ΒΑ ἢ λιμενοβραχίονος 700 μέτρων περίπου, εἰς τὴν ἀκροτάτην δ᾽ αὐτοῦ

ἄκραν ἔχει τεθῇ φανὸς πρὸς ὁδηγίαν τῶν ναυτιλλομένων. Ἐκεῖ που, ὑπάρχει καὶ μικρὰ τετράγωνος πλατεῖα περιρρεομένη γύρωθεν ὑπὸ ὑδάτων, προσφιλὴς τοῖς Ζακυνθίοις καὶ ὑγιεινότατος περίπατος ἐν ὥρᾳ θέρους.

Πρὸς Δ τῆς προκυμαίας συνέχεται ἡ μεγάλη πλατεῖα Γεωργίου τοῦ Α΄ δενδρόφυτος ἐν μέρει. Ἐπ' αὐτῆς εἶνε τὸ θέατρον, τὸ Δημαρχεῖον, ὁ Πολιτικὸς Σύλλογος *Λομβάρδος*, τὸ Λιμεναρχεῖον, ἡ Κεντρικὴ ἀποβάθρα, καὶ ἤδη ἐστήθη καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς αὐτῆς.

Ἐπίσης ὑπάρχει ἐν τῇ πλατείᾳ ταύτῃ καὶ ὁ κατὰ τὸ 1561 κτισθεὶς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου, κείμενος τότε ἐπὶ κεχωρισμένης νησῖδος, ἥτις ἀργότερον ἡνώθη φαίνεται μετὰ τῆς πλατείας.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἐχρημάτισεν ἐφημέριος ἀπὸ τοῦ 1582 — 1586 ὁ Προστάτης τῆς νήσου Ἅγιος Διονύσιος. Πρὸ τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχε φανὸς πρὸς ὁδηγίαν τῶν ναυτιλλομένων καὶ μικρὸν ὀχύρωμα. Πρὸς τὴν Πλατεῖαν Γεωργίου συνέχεται ἡ λεωφόρος Ὄλγας κειμένη εἰς τὸ ΒΔ αὐτῆς. Ἐπ' αὐτῆς κεῖται ὁ Ναὸς τῶν Ἁγίων Πάντων κτισθεὶς τῷ 1617 μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου ἐκ τῆς πρώτης πανώλους καὶ ὅστις εἶχε μέχρι τῶν σεισμῶν τοῦ 1893 τὸ ὑψηλότερον κωδωνοστάσιον τῆς νήσου, ὅπερ καταστὰν ἑτοιμόρροπον ἐκρημνίσθη ἀνεγερθέντος εἰς τὴν θέσιν τοῦ νέου κατὰ πολὺ χαμηλοτέρου. Ἔμπροσθεν τοῦ Ναοῦ τούτου εἶνε ἱδρυμένη ἐπὶ μαρμαρίνου βάθρου ὀρειχάλκινος προτομὴ τοῦ πρώτου ἁρμοστοῦ τῶν Ἰονίων νήσων Μαίτλανδ, στηθεῖσα τὸ 1821 διὰ συνεισφορᾶς τῶν Ἀγγλοφρόνων. Ἀντικρὺ δὲ κεῖται τὸ Ἐνεχυροδανειστήριον καὶ τὸ Ἀρχειοφυλακεῖον.

Βορείως τοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Πάντων ὑπάρχει μικρὰ παραλία, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας κεῖται τὸ κατάστημα τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης ἔχων μικρὸν παράλιον προαύλιον. Εἰς τὸ προαύλιον τοῦτο τῷ 1828 ἀπεβιβάσθη ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας μετὰ τῶν ναυάρχων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας, τῶν πυρπολησάντων ἐν Ναυαρίνῳ τὸν Τουρκικὸν στόλον καὶ συνεσκέφθησαν περὶ τῆς ἐκδιώξεως τοῦ Ἰβραὴμ ἐκ Πελοποννήσου.

Πρὸς δυσμὰς τῶν Ἁγίων Πάντων ἄρχεται ὁδὸς διευθυνομένη πρὸς Β καὶ διασχίζουσα τὴν πόλιν μέχρι τῆς τελευταίας ἄκρας αὐτῆς

καὶ ὀνομαζομένη ὁδὸς Γλάδστωνος μήκους 1 χιλιομέτρου· εἰς ταύτην εὑρίσκονται τὰ Προξενεῖα τῆς Αὐστροουγγαρίας, Πορτογαλλίας, Γαλλίας, ὁ καλλιτεχνικὸς Ναὸς τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, τὸ Φρουραρχεῖον, τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον, τὸ Ὀρφανοτροφεῖον, τὸ Χειρουργικὸν Νοσοκομεῖον καὶ τὸ Σωφρονιστήριον. Ἀπὸ τοῦ Σωφρονιστηρίου καὶ ἐκεῖθεν μεταβάλλει ὄνομα ὀνομαζομένη ὁδὸς Κρυονερίου. Ἐπ' αὐτῆς εὑρίσκονται τὸ Στρατιωτικὸν Θεραπευτήριον, τὸ Β. Νε-

Κεντρικὴ ὁδὸς μεταξὺ 2 Πλατειῶν

κροταφεῖον τῆς πόλεως, αἱ ἀτμομηχαναὶ Μερκάτη καὶ Γιούρου καὶ εἰς τὸ ἄκρον ὁ Ναὸς τῆς Θεοτόκου Κρυονεριτίσσης, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου ἐπὶ βράχου ἀπορρῶγος ὑπέρκειται ὁ φάρος Κρυονερίου. Μετὰ τῆς Λεωφόρου Ὄλγας συνέχεται ἡ Πλατεῖα Σολωμοῦ κατὰ τὸ Δ. μέρος αὐτῆς, (πρώην πλατεῖα Ἁγίου Μάρκου). Ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἡ Λέσχη «Ζάκυνθος», ὁ Μητροπολιτικὸς Ναὸς τῶν Κα-

θολικῶν, ὁ Ναὸς τοῦ Παντοκράτορος, ἡ οἰκία ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Σολωμός, τὸ κεντρικὸν ὡρολόγιον τῆς πόλεως καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἐστημένη προτομὴ τοῦ Ποιητοῦ Σολωμοῦ ἐκ μαρμάρου.

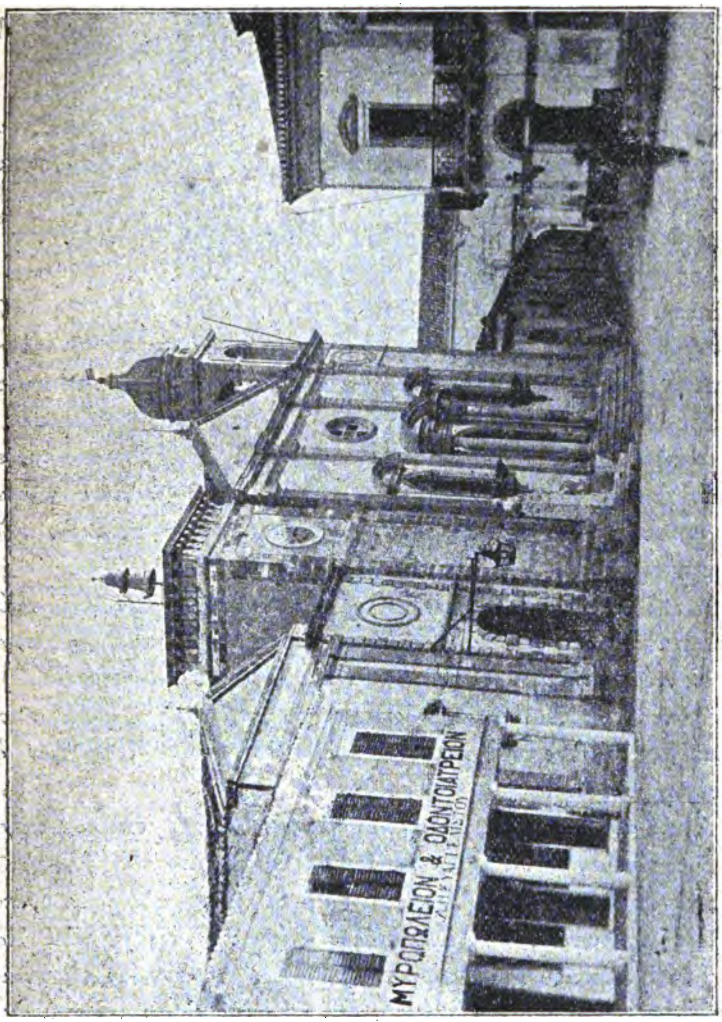
Ἀπὸ τῆς Λέσχης «Ζάκυνθος» ἄρχεται ὁδὸς διευθυνομένη πρὸς Βορρᾶν, ἡ ὁδὸς Μητροπόλεως. Εἰς τὸ τέλος αὐτῆς κεῖται ὁ Μητροπολιτικὸς Ναὸς τῆς νήσου, ὅπου ὑπάρχει καλλιτεχνικώτατα ἐπεξειργασμένος καὶ λελαξευμένος ἀρχιερατικὸς θρόνος.

Πρὸς δυσμὰς τούτου ἄρχεται ἡ ὁδὸς Ἁγίας Τριάδος, ἥτις διευθυνομένη πρὸς Β παραλλήλως τῆς ὁδοῦ Γλάδστωνος, φθάνει μέχρι τοῦ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου, ὅπου συναντᾷ τὴν ὁδὸν Κρυονερίου. Ἐπὶ ταύτης κεῖται ἡ γυναικεία Μονὴ τῆς Μητροπόλεως καὶ τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ὁ Στρατὼν τῆς φρουρᾶς Ζακύνθου, ὁ Φιλαρμονικὸς Σύλλογος Ζακύνθου, τὰ ἐρείπια τοῦ δυτικοῦ Ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας τῶν Χαρίτων, κρημνισθέντος τῷ 1893 ὑπὸ τῶν σεισμῶν καὶ ὅπου εὑρέθη ὁ τάφος τοῦ Κικέρωνος καὶ τῆς συζύγου Τερτίας μετὰ δακρυχόου ἀγγείου περιέχοντος τὴν σποδὸν τοῦ μεγάλου ῥήτορος καὶ ὅπου ὑπῆρχε Μονὴ Φραγκισκανῶν, ἡ Χωροφυλακή, ὁ δίπτερος Ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Ναὸς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ τὸ νεκροταφεῖον τῶν εὐγενῶν καὶ ἀξιωματικῶν Ἄγγλων.

Ἐκ τοῦ Ναοῦ τῆς Μητροπόλεως ἄρχεται ὁδὸς διευθυνομένη πρὸς δυσμάς, ἡ ὁδὸς Φιλικῶν. Ἐπ' αὐτῆς, ἀνωφεροῦς καὶ μαγευτικὴν τὴν ἔποψιν παρουσιαζούσης, ὑπάρχουσιν δύο μικρὰ νεκροταφεῖα τῶν Ἄγγλων στρατιωτῶν, τὸ μὲν τῶν δυτικῶν ἐξ αὐτῶν, τὸ δὲ τῶν διαμαρτυρομένων.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης κατὰ τοὺς σεισμοὺς ἀνεγέρθησαν ἀντισεισμικαὶ οἰκίαι ὄχι ὀλίγαι καὶ παραπήγματα ὧν τὰ πλεῖστα σώζονται ἔτι καὶ νῦν. Ὑπάρχει ἐπίσης ἐπὶ ταύτης καὶ τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου κεῖνται δύο ναοὶ ὀλίγον ἀφεστῶτες ἀλλήλων ὁ τοῦ ἁγίου Στυλιανοῦ καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Εἰς τὸν τελευταῖον ναὸν τοῦτον κρημνισθέντα τῷ 1893 ὑπὸ τῶν σεισμῶν, πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, κατηχηθέντες ὑπὸ τοῦ Παγκάλου ὡρκίσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου Ἀνθίμου Ἀργυροπούλου, δόντες τὸν ὅρκον τῶν Φιλικῶν, οἱ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Βασιλ. καὶ Κ. Πετμεζᾶς, Νικήτας Σταματελόπουλος, Διον. Ρώμας καὶ ἄλλοι. Εἰς τὸ Νότιον τῆς ὁδοῦ Φιλικῶν ἄρχεται ὁδὸς ἠρέμα ἀνωφερής,

ἥτις ἄγει εἰς τὴν κωμόπολιν Πόχαλις, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ὑπέρκειται τὸ Ἑνετικῆς κατασκευῆς φρούριον τῆς Ζακύνθου, θαυμαστὸν διὰ τὴν στερεότητα καὶ τὴν ἐργασίαν του. Ἐντὸς αὐτοῦ κεῖνται αἱ ἄρτι ἀνασυσταθεῖσαι φυλακαὶ φρουρίου.

Ἡ πλατεῖα Σολωμοῦ

Πρὸς Δ. τῆς Πλατείας Ποιητοῦ εἶνε ὁδός, ἐν ᾗ τὰ ἐρείπια τοῦ Ναοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Κουμούτων, κτισθεὶς τῷ 1688, μετὰ τὴν

ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου ἀπὸ τῆς τρίτης πανώλους καὶ ἐπὶ τῆς διασταυρούσης ταύτην ὁδοῦ....... ἡ δημοσία Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Γηροκομεῖον Κουμούτου. Δυτικῶς τοῦ Γηροκομείου εἶνε ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Γερόντων, ἐκεῖ δέ που ἦτο ἀρχαιότατα ὁ λιμὴν τῆς νήσου.

Νοτίως τῆς Πλατείας Σολωμοῦ ἄρχεται ἡ ὁδὸς Κάλβου,ἥτις ἑνώνει τὴν Πλατεῖαν Σολωμοῦ μετὰ τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας.

Εἰς τὴν ὁδὸν Κάλβου τῷ 1878 συνέβη μεγάλη πυρκαϊά. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κάλβου καὶ τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας ὑπάρχουσι τὰ διάφορα ἐμπορικὰ καταστήματα, φαρμακεῖα, ἀνθοπωλεῖα, μαντολατοποιεῖα κτλ.

Τῆς ὁδοῦ Κάλβου πρὸς Ἀνατολὰς συνέχεται ἡ ὁδὸς .... τὸ ἄλλοτε γεφύρι καὶ πρὸς Δυσμὰς ἡ ὁδὸς ...... ἄγουσα εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ ἀείμνηστος Λομβάρδος. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἄγει δι' ὁδοῦ ἀνωφεροῦς καὶ κοπιώδους εἰς τὸ φρούριον. Καθ' ὁδὸν ἀνερχόμενοι εἰς τὸ φρούριον συναντῶμεν τὸν Ναὸν τῆς Θεοτόκου τοῦ Πικρίδη, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀρχαία ἄχρηστος δεξαμενή, ἐν τῷ προαυλίῳ δ' αὐτοῦ εἶνε μονόλιθος ἀρχαία μαρμαρίνη στήλη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτίθετο φανὸς ἐπὶ Ἑνετῶν, πρὸς ὁδηγίαν τῶν πλοίων, τῆς παραλίας οὔσης ἐκεῖ πλησίον. Ἐνταυθα ὑπῆρχε παλαιὸς εἰδωλολατρικὸς ναὸς τοῦ Βάκχου.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας ὑπάρχει τὸ Πτωχοκομεῖον Μαρτινέγκου, ὁ Ναὸς τῆς Ἀναλήψεως, ἀρχαιότατος, μετὰ μικρᾶς πλατείας καὶ περαιτέρω οἰκία ἀρχαία διώροφος μετ' ἐξώστου.

Τὸ δάπεδον δὲ τοῦ ἐξώστου ὑποβαστάζεται ὑπὸ τριῶν παλαιοτάτων λιθίνων ἀγαλμάτων, παριστώντων τὸν Λὼτ ἐν μέσῳ τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ.

Ἡ οἰκία αὕτη ἔχουσα καὶ ἄλλας γλυφὰς λιθίνας ἐπὶ τῆς προσόψεως ἐχρησίμευεν ἐπὶ Ἑνετῶν ὡς ἱεροσπουδαστήριον τῶν Ἰησουϊτῶν.

Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας δι' ἀνωφεροῦς δρόμου, πρὸς δυσμὰς εὑρισκομένου, καὶ ἑλικοειδοῦς ἀνέρχεταί τις εἰς τὸν Ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ Ἀνδρίτση, ἀνωτέρω τοῦ ὁποίου εὕρηται ἕτερος Ναὸς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ἐπὶ λόφου τινός, ἐπὶ τῆς κοροφῆς τοῦ ὁποίου ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐκρέμασεν ἐπὶ ὑψηλῶν στηλῶν, ἐντὸς σιδηρῶν κλωβῶν, τὰ σώματα κακούργων ἀφοῦ πρότερον ἀπηγχονίσθησαν οὗτοι.

Ἀπὸ τῆς πλατείας Γεωργίου Α′ ἄρχεται ἡ παραλιακὴ λεωφόρος Λομβάρδου (πρώην *Στράτα Μαρίνα*), ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶνε ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Διονυσίου προστάτου τῆς νήσου, ἐν ᾧ εἶνε ἐναποτεθειμένον τὸ ἱερὸν Αὐτοῦ λείψανον.

Ὁ Ναὸς οὗτος καὶ τὸ ἐγγὺς αὐτοῦ ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1893 μετεβλήθησαν εἰς σωρὸν ἐρειπίων, ἀνηγέρθη δὲ ἀργότερον προσωρινῶς ἀντισεισμικὸς Ναός, πρόκειται δὲ ἤδη νὰ ἀνεγερθῇ παμμέγιστος καὶ περικαλλὴς Ναὸς τῇ συνδρομῇ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, ἐκπονηθέντος τοῦ σχεδίου ὑπὸ τοῦ δημαρχιτέκτονος κ. Τριχᾶ. Ἐγγὺς τῷ Ναῷ κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης κεῖται τὸ Δημόσιον Γυμναστήριον καὶ ἡ ὀπισθία πλευρὰ τῆς Ἀγορᾶς ἄμμου ἐχούσης τὴν πρόσοψιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἁγίου Διονυσίου. Ἡ ἀγορὰ αὕτη ἀνῳκοδομήθη πρὸ ἔτους περίπου, διότι εἶχε καταστῇ ἑτοιμόρροπος.

Δυσμόθεν τοῦ Ἐνεχυροδανειστηρίου, ἄρχεται ἡ ὁδὸς Ψημάρη, συναντῶσα ὀλίγον περαιτέρω τὴν ὁδὸν Φωσκόλου, μεθ' ἧς καὶ συνέχεται λήγουσα εἰς τὴν Πλατεῖαν Κανδιάνου Ρώμα. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶνε διάφορα ξενοδοχεῖα, ἡ οἰκία ἔνθα ἐγεννήθη ὁ ἅγιος Διονύσιος, ἐκείνη ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Οὔγος Φώσκολος καὶ ὅπου ὑπάρχει καὶ ἡ φερώνυμος αὐτῷ βιβλιοθήκη, καὶ τὸ ὡρολόγιον τοῦ ἁγίου Ἐλευθερίου ἐστημένον ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ Ναοῦ τούτου. Ἔτι περαιτέρω εἶνε αἱ δύο ἀτμομηχαναὶ ἀλεύρων, τὸ Νομαρχεῖον, ὁ σταθμὸς τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός, εἴς τινα διαγώνιον στενωπόν, συνεχόμενος μετὰ τῆς Εἰσαγγελίας, ἡ Νομαρχία, καὶ ἐπὶ τῆς πλατείας Κανδιάνου Ρώμα τὸ μέγαρον τῆς οἰκογενείας Ρώμα καὶ ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Λουκᾶ. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης εὑρίσκονται προσέτι καὶ διάφορα ἐργοστάσια σαπωνοποιΐας. Ἡ Πλατεῖα Ρώμα ἑνώνει τὰς ὁδοὺς Φωσκόλου καὶ ἁγίου Διονυσίου.

Κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας καὶ πρὸς τὸ Δυτικὸν παράλληλον αὐτῆς εἶνε ἡ ὁδὸς Ἐλισαβετίου Μαρτινέγκου, ἔνθα ἔχει ἐγκατασταθῆ ἡ Ἑβραϊκὴ παροικία τῆς Ζακύνθου ἀποτελουμένη ὑπὸ ἀνθρώπων ἐργατῶν, πτωχῶν καὶ φιλησύχων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

Ἡ ὁδὸς Ἀνεξαρτησίας εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς διχοτομεῖται εἰς δύο δρόμους, ὧν ὁ μὲν πρὸς Δ. ὀνομάζεται ὁδὸς ἁγίου Λαζάρου, ὁ δὲ πρὸς Α. ὁδὸς Ὑπαπαντῆς. Καταλήγουσι δὲ οἱ δύο δρόμοι περαιτέρω εἰς ἐπιμήκη ὁδὸν εἰς τρία διῃρημένην τμήματα, τὴν ὁδὸν Ὑφαντουργείων, εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς οἰκίας τῆς ὁποίας αἱ νέαι ἐργάζονται εἰς τοὺς ἐργαλειοὺς ὑφαίνουσαι ἐντόπια ὑφάσματα.

Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἁγίου Λαζάρου κεῖνται οἱ ναοὶ ἅγιος Βασίλειος κάτω καὶ ἅγιος Βασίλειος ἄνω καὶ ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Λαζάρου, ἀντικρὺ τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς πόλεως. Εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ὑπάρχουσιν ἐπίσης καὶ τὰ πλεῖστα τῶν σιδηρουργείων καὶ χαλκοχυτηρίων. Πρὸς Α. τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κεῖνται τὰ ἐργοστάσια πλινθοποιΐας καὶ κεραμοποιΐας καθὼς καὶ ἀγγειοπλαστικῆς τὰ κοινῶς λεγόμενα *χαμίνια*.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ὁδοῦ Ἁγίου Λαζάρου ὑπάρχει γέφυρα μεγάλη καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερὰ φέροντος ἐκεῖθεν δρόμου κεῖται τὸ Μεσημβρινὸν Νεκροταφεῖον τῆς πόλεως συστηθὲν τῷ 1871, καὶ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ὁποίου δαπανῶνται ἐτησίως δρ. 2000 ἀπέναντι δρ. 1500 εἰσπραττομένων. Εἰς τὸ μέσον τοῦ νεκροταφείου εἶνε ναὸς τοῦ

Ἁγίου Θεοφίλου μάρτυρος Ζακυνθίου, μαρτυρήσαντος ἐν Χίῳ τῷ 1635 ἐν ἡλικίᾳ 18 ἐτῶν, ὄπισθεν δὲ τούτου Ναὸς τῶν Δυτικῶν τοῦ Σωτῆρος πρὸ δεκαετίας ἀνεγερθείς. Ἡ δὲ ὁδὸς Ὑπαπαντῆς κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς σχίζεται εἰς δύο ὁδούς, ὧν ἡ μὲν μία φέρει εἰς τοὺς δήμους Λιθακιωτῶν καὶ Ναφθίων, ἡ δὲ ἑτέρα εἰς τοὺς Κήπους καὶ τὰ λοιπὰ προάστεια τῆς πόλεως.

Κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς καὶ ἀνατολικῶς τέμνεται ὑπὸ τῆς ὁδοῦ Δοξαρᾶ συνεχομένης κατωτέρω μετὰ τῆς ὁμωνύμου Πλατείας καὶ

Μέρος τῆς ὁδοῦ Φιλικῶν· καὶ τὸ Νεκροταφεῖον τῶν Ἄγγλων

ἀποληγούσης διὰ δύο δρομίσκων εἰς τὴν παραλιακὴν ὁδὸν Ἁγίου Διονυσίου, ὅπου καὶ ἡ Πλατεῖα Λομβάρδου, δενδρόφυτος.

Ἐπὶ τῆς Πλατείας Δοξαρᾶ ὑπάρχει ὁ Ναὸς τῆς Θεοτόκου Φανερωμένης, περικαλλέστατος ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικοῦ διακόσμου καὶ ἔσω καὶ ἔξω, συνεχόμενος μετὰ ὑψηλοῦ κωδωνοστασίου. Ἐπὶ τῆς Πλατείας Δοξαρᾶ τῷ 1628 ἤρχισεν ἔνοπλος στάσις τῶν πολιτῶν κατὰ τοῦ προβλεπτοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων, ἥτις ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν πόλιν.

Διὰ τῆς ὁδοῦ Ὑφαντουργείων πρὸς Ν. φερόμεθα εἰς τὴν ὁδὸν ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Γουζέλη, ὅπου ἡ συνοικία Νεοχωρίου ἢ Βεναρδακέϊκα. Ἡ συνοικία αὕτη ἐσχηματίσθη τῷ 1669 ὑπὸ Κρητῶν

προσφυγόντων ἐνταῦθα κατὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐνταῦθα ὑπάρχει μικρὰ βιομηχανία κατασκευῆς σπάγων καὶ σχοινίων.

Προάστεια τῆς πόλεως Ζακύνθου εἶνε τὸ Ἀκρωτήριον (κάτοικοι 500) ἀρχόμενον ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς Δ. διακλαδώσεως τῆς ὁδοῦ Φιλικῶν τῆς Α. φερούσης εἰς τὸ ἕτερον προάστειον τῆς Ποχάλεως (κάτοικοι 500) ὡς εἴπομεν. Εἰς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ Φιλικῶν, ἔνθα ἀποσχίζεται αὕτη εἰς τὰς ὁδοὺς Ἀκρωτηρίου καὶ Ποχάλεως εἶνε ναὸς τῶν Δυτικῶν τοῦ ἁγίου Ἡλιοῦ μετὰ περιβολίου. Ἐντὸς τοῦ περιβολίου τούτου εὑρέθη τῷ 1727 ὁ τάφος Θεοδώρου τοῦ ἀθέου Κυρρηναίου φιλοσόφου μαθητοῦ τοῦ Κράτητος ἀκμάσαντος τὸν 4 π. Χ. αἰῶνα.

Εἰς τὸ Ἀκρωτήριον ὑπάρχει ἡ οἰκία Στράνη, ὅπου ὁ Σολωμὸς ἔγραψε τὸν Ὕμνον καὶ ὁ Ναὸς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν διάφορα ἀρχαῖα ἀγγεῖα, τάφοι, κοσμήματα κτλ.

Εἰς τὴν Πόχαλιν δὲ εἶνε ὁ *Ἀρίγκος,* τοποθεσία ὅπου ἰσχυρίζονται πολλοὶ ἱστοριογράφοι ὅτι ὑπῆρχε τὸ στάδιον τῶν ἀρχαίων Ζακυνθίων, ἔνθα ἐγίνοντο ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τοῦ Αἰνείου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε Ναὸς καθὼς ὑπῆρχε καὶ Ναὸς τῆς Ἀφροδίτης.

Εἰς τὴν Πόχαλιν κατασκευάζονται αἱ ὡραῖαι τῆς Ζακύνθου ἀνθοδέσμαι καὶ μικρά τις βιομηχανία καλάθων. Ἄνωθεν τῆς Ποχάλεως πρὸς Ν εἶνε τὸ φρούριον, κείμενον ἐπὶ γηλόφου ὕψους 202 μέτρων καὶ ὁμαλὴν ἔχοντος κορυφὴν πλαγίαν δέ πως. Ἔχει σχῆμα τριγωνικὸν καὶ ἔκτασιν 563 στρεμμάτων. Ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐκεῖ ἡ πόλις καὶ διάφοροι ναοί, ἀλλὰ τῷ 1846 διὰ διαταγῆς τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἐκενώθη καὶ προωρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς φρούριον καταργηθέντων καὶ τῶν ναῶν, ὧν μόνον ἐρείπια σώζονται νῦν.

Εἰς τὴν ΒΑ γωνίαν τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου ὑπάρχει οἰκίσκος μετὰ σηματογράφου, ἐφ' οὗ σημειοῦνται τὰ ἐρχόμενα ἢ διερχόμενα πλοῖα 2—3 ὥρας πρὶν γίνωσιν ὁρατὰ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ φρουρίου τούτου ἔχουσι λάβει χώραν αἱματηρόταται μάχαι κατὰ τῶν ἑκάστοτε πολιορκησάντων αὐτὰ ἐπιδρομέων Σπαρτιατῶν, Ἀθηναίων, Ρωμαίων, βαρβάρων καὶ Τούρκων.

Ἕτερα προάστεια τῆς πόλεως εἶνε τὰ πρὸς τὸ ΝΑ αὐτῆς κείμενα ἑξῆς 7 :

1) Κῆποι (κατ. 680), ὅπου ὑπάρχει τὸ ἐργοστάσιον οἰνοπνευματοποιΐας Λ. Κοριανίτη καὶ ἡ μικρὰ Μονὴ τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης ἀνήκουσα εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ὄρους Σινᾶ. 2) Ἀργάσιον (κατ: 200). 3) Ξηροκάστελον (κατ. 170), ὅπου πλησίον εἶνε μαγευτικὸν δάσος ὁ κοινὸς λεγόμενος *Λόγγος τοῦ Ἁγίου*. 4) Βασιλικόν (κατ. 260). 5) Νεραντζοῦλαι (κατ. 180), ὅθεν ὑδρεύεται ἡ πόλις. 6) Καλλιτέρας (κατ. 250), ὅπου τὸ μετόχιον τῆς Μονῆς ἁγίου Διονυσίου καὶ 7) Βλόντος (κατ. 80) ὅθεν τὸ μέρος Κάναλος, ὅπου ῥέουσιν ἄφθονα ὕδατα. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν παρεδρείων τούτων σχεδὸν εὕρηται τὸ ὄρος

Ἡ ὀπισθία πλευρὰ τοῦ φρουρίου ὁρωμένη ἀπὸ τοῦ ἐν Λεκανοπεδίῳ κτήματος τῆς οἰκογενείας Ρώμα

Σκοπὸς κωνοειδὲς καὶ μεμονωμένον, ὕψους 483 μέτρων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπάρχει ἀπόκρημνος καὶ πετρώδης λοφίσκος 30 μέτρων καλούμενος *Τοῦρλα*. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς ταύτης τὸ παριστάμενον θέαμα εἶνε μεθυστικῶς μοναδικόν. Εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Σκοποῦ εὕρηνται ὀρυκτά τινα οἷον : γαιάνθρακες, τιτανόπετρα, γῦψος λευκὸς καὶ μέλας, μαρμαρώδεις πέτραι, ἀλάβαστρον, θεῖον καί τινα ἄλλα.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο τὸ ἐπίσημον καὶ ἱερὸν τῆς Ζακύνθου βουνὸν ἀφιερωμένον τῇ θεᾷ Ἀρτέμιδι, περιέχον ναοὺς καὶ ἄλση αὐτῆς. Ἤδη εἶνε ἐγκατεσπαρμένοι ἐπ' αὐτοῦ ἀρκετοὶ ναοὶ χριστιανικοί, ὧν ὑπερέχει ὁ τῆς Θεοτόκου Σκοπεπτίσσης κάτωθεν τῆς Τούρλας ἀκριβῶς εὑρισκόμενος, μὲ τὴν ὁμώνυμον ἐν ἀχρηστίᾳ Μονήν, εἰς ὕψος 453 μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Κάτωθεν τῆς Μονῆς εἰς τὰ δυτικὰ πλάγια τοῦ Σκοποῦ εἶνε ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἐνταῦθα εὑρέθησαν μωσαϊκὴ λιθοστρωσία, κίονες, μέγα ὑπόγειον κτλ.

Εἰς τὰς Ν. ἀκτὰς τοῦ Σκοποῦ ὑπάρχει ὁ κόλπος τοῦ Λαγανᾶ, εἰς ἀπόστασιν δ' ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, νησὶς ὀνόματι Πελοῦζον, ἐφ' ἧς ναὸς τῆς Θεοτόκου. Ἡ νησὶς αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν Κουμούτου.

2) **Δῆμος Ψωφίδος** κατ. 4300. Πρωτεύουσα Βανάτον

Κάτωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ *Φιλικῶν*, ἐκτείνεται πεδιὰς σταφιδαμπελοφυτευμένη καλουμένη Βαρές. Ἐκεῖθεν ἄρχεται ὁ Δῆμος οὗτος.

Συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸν δῆμον τοῦτον καὶ αἱ περιοχαὶ Βαρές, Τσιλιβῆ, Πλάνον καὶ Ἀβριακὸν ἀραιῶς κατῳκημέναι ἅπασαι καὶ ἔχουσαι ἐν συνόλῳ κατοίκους 230.

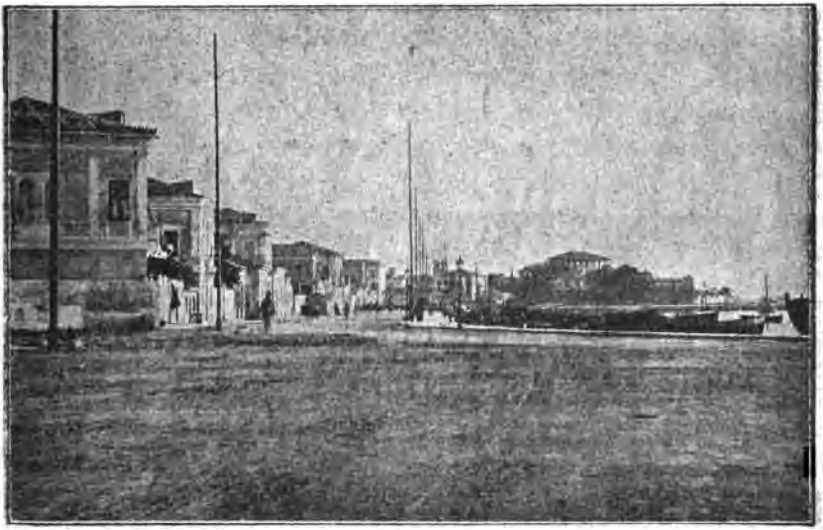
Χωρία τοῦ δήμου εἶνε 1) *Γακτάνιον* κατ. 960. Πρὸ τοῦ Γακτανίου, παρὰ τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τοῦ φρουρίου εἶνε ἡ θέσις *Προβατᾶ* ὅπου εὑρέθησαν κίονες καὶ λίθοι ἀρχιτεκτονικοὶ λελαξευμένοι ἀρχαίου ναοῦ.

Τὸ χωρίον τοῦτο οὐχὶ ἅπαξ ἔχει καταστραφῆ ὑπὸ σεισμῶν. Κατὰ τοὺς σεισμοὺς δὲ τοῦ 1893 τελείως κατεστράφη. Πρὸς Δ. τοῦ Γακτανίου ἐκτείνονται χωράφια. Τὰ χωράφια ταῦτα καλοῦνται *κάμπος τοῦ Γακτανίου*. Εἰς τὸν κάμπον αὐτὸν ἐστρατοπέδευσαν οἱ Τοῦρκοι τῷ 1571 κατὰ τὴν στενὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου ὑπ' αὐτῶν. 2) *Βανάτον* κ. 820 πρωτεύουσα τοῦ δήμου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. 3) *Σαρακινάδον* κ. 550. 4) *Κουκουναρία* κ. 90. 5) *Χουρχουλίδη* κ. 160. 6) *Καλλιπάδος* κ. 590. 7) *Ἅγιος Κῆρυξ* κ. 880. Ὑπάρχει γραμματοδιδασκαλεῖον καὶ μικρὸς ναΐσκος τοῦ ἁγίου Κήρυκος, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ χωρίον τὸ ὄνομα.

3) **Δῆμος Ἀρκαδίων** κατ. 3580. Πρωτεύουσα Γερακαρίον.

Χωρία τοῦ δήμου εἶνε 1) *Τραγάκιον* κατ. 500. Πρὸς Β. τοῦ χω-

ρίου, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ὑπάρχει Μονὴ τῆς *Θεοτόκου τοῦ Δερματᾶ* διαλελυμένη καὶ ἀνήκουσα νῦν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ζακύνθου. 2) *Βελοῦσι* κ. 800. Ὀλίγον κατωτέρω τοῦ Βελουσίου ὑπάρχει τόπος, ἔνθα ἀναβρύουσιν ὕδατα ἄφθονα, ὀνομαζόμενος *Κεφαλόβρυσος*. Ὀλίγον δὲ τούτου κατωτέρω εἶνε κῆποι, διάφορα κηπεύ-

Ἡ ὁδὸς Λομβάρδου (πρώην Στράτα Μαρίνα)

σιμα παράγοντες, κρόμμυα, κουκία, ἀγγινάρες κτλ. ἐκλεκτά, ἀρδευόμενα διὰ τῶν ὑδάτων τοῦ Κεφαλοβρύσου.

Ἡ περιοχὴ αὕτη ὀνομάζεται περιοχὴ *ἁγίου Κωνσταντίνου*, ὡς ἐκ τοῦ ἐκεῖ ὁμωνύμου ἰδιοκτήτου ναοῦ τῆς οἰκογενείας Βούλτσου. Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ τρεῖς ὑδρόμυλοι διὰ τῶν ἰδίων ὑδάτων ἐργαζόμενοι, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν Βούλτσου ἀνήκοντες.

Τὰ χωρία Γερακαρία κεῖνται ἐπὶ τῶν κορυφῶν λόφων, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὁποίων εἶνε αἱ περιοχαὶ *Κλεῖσμα, ὕψος Μιγδάλη ἢ Βρωμονέρι καὶ ἁγία Μαρίνα*. Καὶ εἰς μὲν τὸ Βρωμονέρι ὑπάρχει λατομεῖον γυψίνων πλακῶν καὶ ὀλίγον ἐκεῖθεν τοῦ λατομείου, πηγὴ θειούχου ὕδατος καλουμένη *Βρωμονέρι*, εἰς δὲ τὴν θέσιν Μιγδάλη ὑπῆρχεν ἀρχαιοτάτη συνοικία. Ἐνταῦθα ἀνευρέθησαν θεμέλια κτιρίου, θρύμματα ἀρχαίων κεραμίων, πίθοι, τάφοι κτλ.

Ἐγγὺς τοῦ Μιγδάλη, συνέχεται ἡ περιοχὴ *Ἁγίας Μαρίνης*,

ἔνθα ὑπάρχει ἐξωκκλήσιον τῆς μάρτυρος ταύτης. Κάτωθεν δὲ τοῦ ναοῦ τούτου καὶ πλησίον πηγῆς τῷ 1892 ἀνευρέθησαν ἐντὸς ἀρχαίου κεχωσμένου φρέατος, διάφορα τεμάχια μαρμάρων ἀρχαίων ἀγαλμάτων καὶ κιονόκρανα, φέροντα ἐπιγραφάς, εὑρισκόμενα τανῦν εἰς τὴν Δημοσίαν Βιβλιοθήκην Ζακύνθου. 3) *Γερακαριον Κάτω* κατ. 400. Ἀπὸ τούτου θεᾶται ἅπασα ἡ πεδιάς. 4) *Γερακαριον Μέσον* κατ. 650· ἔχει ὁρίζοντα ὑψηλόν, ὑγιεινότατον ἀέρα, ἐξόχως ὡραῖα πηγαῖα καὶ φρεάτια ὕδατα (ὧν μάλιστα ἓν τὸ τοῦ Κατσαροῦ εὐστόμαχον τὰ μάλα, ὥστε νὰ εἶνε εὐπρόσδεκτον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς), δημοτικὸν σχολεῖον, μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς *Ἁγίας Τριάδος* καὶ ἕτερον μικρότερον τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, εἰς ὡραίας θέσεις ἀμφοτέρους ἀνεγερθέντας. Ἐντὸς τοῦ χωρίου εἰς μέρος κεντρικὸν ὑπάρχει Πλατεῖα ὀνόματι *Μεσοχῶρι*, ὅπου μέχρι πρὸ πεντηκονταετίας ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἱππικοὶ ἀγῶνες. Ἐκ παραδόσεως γνωρίζομεν ὅτι ἐκεῖ ἔνθα εἶνε νῦν ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, ὑπῆρχεν ἄλλοτε ναὸς τοῦ *Ἀπόλλωνος* καὶ ὅτι ἐτελοῦντο ἀγῶνες πρὸς τιμήν του. Πρὸς Β. τοῦ Γερακαρίου Μέσου, ἐντὸς κοιλάδος εἶνε αἱ περιοχαὶ *Παπούλα*, *Κεφαλοβρύσου* καὶ *Ψαροῦ*. Ἐντὸς τῆς τελευταίας ὑπάρχει ναὸς τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*, ὅπου ὑπῆρχεν ἄλλοτε μοναστήριον, καταστραφὲν τῷ 1686 ὑπὸ τῶν πειρατῶν φονευσάντων τὸν ἱερέα καὶ αἰχμαλωτισάντων τρεῖς λαϊκούς. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου σώζεται ἔκτοτε μεγάλη εἰκὼν φέρουσα διαφόρους ἐγκοπὰς διὰ γιαταγανίου κατενεχθείσας εἴς τε τὸ πρόσωπον καὶ τὸ στῆθος. 5) *Γεραχάριον Ἄνω*, κατ. 1100. Πρωτεύουσα τοῦ δήμου ἔχουσα καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κεῖται ἐπὶ κωνοειδοῦς λόφου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου κεῖται ναὸς τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, δωρηθεὶς τῇ κοινότητι παρὰ τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως τῷ 1630. Ἀπὸ τοῦ ναοῦ τούτου τὸ θέαμα εἶνε ἀληθῶς μοναδικὸν φύσεως πανόραμα.

Πρὸς Β. τοῦ χωρίου κεῖνται ἐγκατεσπαρμέναι αἱ βρύσαι, *Κάτω Βρύσι*, *Περιβολάρι*, *ἡ κοιλὰς Βάρκα*, *ὁ λόφος Παλκοχῶρι*, *Καστέλλια* καὶ ἡ τοποθεσία *Τεταρτία*. Εἰς Τεταρτίαν ἐγγὺς τῆς ὁδοῦ ὑπάρχει πηγὴ θειούχου ὕδατος καλουμένη Βρωμονέρι, ἢ νερὰ τοῦ Καρρέρ. Εἰς ταῦτα κατὰ τὸ θέρος κάμνουσι λουτρὰ οἱ ρευματιῶντες κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν μετὰ πολλῆς ὠφελείας. 6) *Ἀλικανᾶ* κ. 130. Συνοικία μᾶλλον ἢ χωρίον.

4) Δῆμος Λιθακιωτῶν κ. 4210 πρωτ. Πεισινῶντας.

Χωρία τοῦ δήμου εἶνε 1) *Καλαμάκι* καὶ *Λοῦρος* κ. 230. Εἰς τὸ παράλιον τοῦ Καλαμακίου ὑπάρχει λοφίσκος συγκείμενος ἐκ γύψου καλούμενος ὑψόλιθος. Ἐνταῦθα τῷ 1821 ἐγένετο στάσις τῶν χωρικῶν κατὰ τῆς Ἀγγλικῆς φρουρᾶς, φρουρούσης τουρκικὸν πολεμικὸν πλοῖον ναυαγῆσαν εἰς τὴν παραλίαν ταύτην. Συνεπείᾳ τῆς πράξεως ταύτης ὀφειλομένης οὐχὶ εἰς ληστρικοὺς σκοπούς, ἀλλὰ εἰς τὸ κατὰ τῶν Τούρκων μῖσος τῶν ἐνθουσιωδῶν πατριωτῶν Ζακυνθίων, λυπηρὰ πράγματα ἔλαβον χώραν ἀφοπλισθέντων τῶν κατοίκων, φυλακισθέντων πολλῶν, καὶ καταδικασθέντων ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου εἰς θάνατον καὶ ἀπαγχονισθέντων ἀρκετῶν.

Τὸ Ἀκρωτήριον

Ἐγγὺς ἐκεῖ κεῖται ἡ λίμνη *Μακρῆ* ἔχουσα περιφέρειαν 15000 στρεμμάτων καὶ ἀνήκουσα φεουδαϊκῷ δικαιώματι εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀδελφῶν Μακρῆ.

2) *Ρόϊδον-Παληοκάντουνον* κ. 800. Διὰ νὰ μεταβῇ τις εἰς Παληοκάντουνον, ἀνάγκη νὰ διέλθῃ διὰ τῆς ὁδοῦ Ρωμηρίου ἀρχομένης δυτικῶς τοῦ Νεκροταφείου, εὐθὺς ἔξω τῆς πόλεως. Προτοῦ φθάσει εἰς Παληοκάντουνον διέρχεται διὰ τῆς περιοχῆς Λυκούδη, ὅπου τὸ νεκροταφεῖον τῆς οἰκογενείας Ρώμα. Πρὸς Β. τῆς περιοχῆς Λυκουδίου

εἶνε ἡ περιοχὴ ἁγίου Ἰωάννου. Εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς εἶνε ναὸς τοῦ *ἁγίου Ἰωάννου τῶν Μαρτυρέων*, ἐνῷ εἶνε κατατεθειμένον τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ ὁσίου *Ἰωσὴφ Σουμάκη*, ἐκ τοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης. Τὸ ἱερὸν λείψανον μετεκομίσθη εἰς Ζάκυνθον τῷ 1669 ὅτε ὑποδουλωθείσης τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετὰ εἰκοσιπενταετῆ πόλεμον, πολλοὶ Κρῆτες κατέφυγον εἰς Ζάκυνθον, ἀποφεύγοντες τὸν βαρυστένακτον ζυγὸν καὶ τὰς ἀτιμώσεις τῶν Τούρκων. 3) *Λιθακιᾶ* κ. 900. Ἔχει δημοτικὸν Σχολεῖον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν πολλάκις οἱ πειραταὶ προσέβαλον τὸ χωρίον τοῦτο, ἅτε ἐγγὺς τῇ θαλάσσῃ καὶ μακρὰν ἀμέσου ἀντιλήψεως τῶν διοικούντων τὴν νῆσον, κατὰ δὲ τῷ 1658 ἠχμαλώτισαν 103 ἄνδρας καὶ γυναικόπαιδα ἀναμίξ.

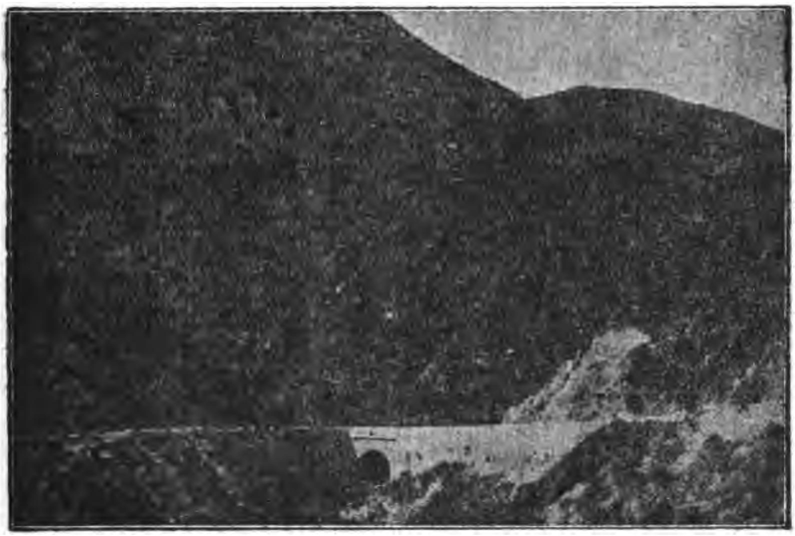
Νοτίως τῆς Λιθακιᾶς ἡ ὁδὸς ἄγει εἰς *Λαγγαδίαν*, εἰς τὴν κοίτην τῆς ὁποίας ὑπάρχει χάσμα γῆς μέγα καὶ βαθύ, ἐν εἴδει πλατέος φρέατος. Ἐξ αὐτοῦ πηγάζει διαυγὲς καὶ ὡραῖον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον μὲ φορὰν πλαγίως πρὸς τὰ ἄνω ρέει διαρκῶς ἐντὸς τῆς Λαγγαδίας. Τὸ βάθος τοῦ χάσματος τούτου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ, ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου σχηματισμοῦ του, πᾶν δ' ὅ,τι πέσῃ ἐντὸς ἐξαφανίζεται, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθη Ἄβυσσος.

Πρὸς Ν. τῆς Λιθακιᾶς κεῖται ὁ μεγαλείτερος κόλπος τῆς νήσου, *Λαγανᾶς* ὀνομαζόμενος, εἰς ὃν χύνεται χείμαρρος ὀνόματι *Λαγανᾶς* ἐπίσης. Νοτίως τῶν ἐκβολῶν τοῦ χειμάρρου τούτου, εἶνε μικρὸν ἀκρωτήριον καλούμενον *ἅγιος Σώστης* καὶ ἀντικρὺ αὐτοῦ σκόπελος τὸ ἴδιον φέρων ὄνομα. Αὐτόθι ἐξορύσσονται πωρώδεις καὶ μαρμαρώδεις λίθοι χρήσιμοι δι' οἰκοδομάς. Μέχρι τοῦ 1632 ὁ σκόπελος οὗτος συνείχετο μετὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἀποτελῶν οὕτως τὴν ἄκραν ἐκείνου, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἐπισυμβάντος τὸ ἔτος ἐκεῖνο μεγάλου σεισμοῦ ἐσχίσθη καὶ ἀπεχωρίσθη. Νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἀκρωτηρίου ἅγιος Σώστης ἐκβάλλει ἕτερος χείμαρρος καλούμενος *Ἀρκαδιανός*, περαιτέρω τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν τάφοι, πλὰξ φέρουσα ἐπιγραφάς, κοσμήματα ἀρχαῖα κτλ.

Εἰς τὸν κόλπον Λαγανᾶ καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 χμ. πρὸς Α ὑπάρχει τὸ νησίδιον *Μαραθωνῆσι* εἰς τὴν οἰκογένειαν Μακρῆ ἀνῆκον καὶ ἐφ' οὗ ὑπάρχει Μονὴ τῆς Θεοτόκου διαλελυμένη. Ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν νησῖδα ταύτην πειραταὶ τῷ 1686 ἠχμαλώτισαν 4 καλογήρους καί τινας λαϊκούς.

4) *Πεισινῶντας* κατ. 1100. Πρωτεύουσα τοῦ δήμου, ἔχει δημο-

τικὸν Σχολεῖον. 5) *Μουζάκι* κατ. 1180. Ὅτε κατὰ τὰ ἐν Ὑψολίθῳ συμβάντα, ἤτοι τὴν στάσιν τῶν Ζακυνθίων κατὰ τῆς ἀγγλικῆς φρουρᾶς τῆς φρουρούσης τὸ ἐξωκεῖλαν τουρκικὸν πλοῖον, ἐκηρύχθη ὁ Στρατιωτικὸς Νόμος καὶ ὁ ἀφοπλισμὸς τῶν κατοίκων, οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μουζάκι ἀντέταξαν ἐσχάτην βίαν, τότε δὲ μόνον ὑπέκυψαν καὶ παρέδωκαν τὰ ὅπλα, ὅτε ἤρχισεν ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς βομβαρδίζων τὸ χωρίον. Ἐκεῖ πλησίον εἶνε ἡ θέσις *Παληόχωρα* ὅπου ὑπῆρχε πάλαι συνοικία, τῆς ὁποίας εὑρέθησαν διάφορα λείψανα

Ὁ λόγκος τοῦ ἁγίου Διονυσίου (δάσος ἀπέχον μόλις 40 λεπτὰ ἀπὸ τῆς πόλεως)

καὶ τάφοι. Πιστεύουσι πολλοὶ ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαιοτέρα πόλις τῆς Ζακύνθου. Ὑπάρχει ἐπίσης ναὸς τοῦ *Ἁγίου Πέτρου* καὶ φρέαρ μεταλλικοῦ ὕδατος, ἔχοντος τὴν ὀσμὴν καὶ τὴν γεῦσιν πισσούχου ὕδατος, ἰδίως γινομένης αἰσθητῆς τῆς ὀσμῆς ὅταν πνέωσιν ἄνεμοι νότιοι. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα φαίνεται ὅτι μέχρις ἐδῶ ἀφικνεῖται τὸ ὑπόγειον κοίλωμα ὅπου τὸ πετρέλαιον καὶ ἡ ἄσφαλτος. Πάντως ὅμως θὰ συγκοινωνῇ μετὰ τῶν φρεάτων νάφθης.

5) **Δῆμος Ὀπιταΐδων** κατ. 2600. Πρωτεύουσα Μαχαιράδον. Χωρία τοῦ δήμου εἶνε 1) *Ρωμύριον* κ. 600. Ἔχει γραμματοδιδα-

σκαλεῖον. Ἐγγὺς αὐτοῦ πρὸς Α. εἶνε πηγὴ θειούχου ὕδατος καλουμένη Βρωμονέρι. 2) *Λαγοπόδον* κ. 600. Ὑπεράνω αὐτοῦ ὑπάρχει βουνὸν προεξέχον κατά τι τῆς ὀροσειρᾶς. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίου ὀχυρώματος. Εὑρέθησαν ἐνταῦθα καὶ τάφοι ἀρχαῖοι. 3) *Μαχαιράδο* κ. 1500· πρωτεύουσα τοῦ Δήμου καὶ ἡ μεγαλειτέρα κώμη τῆς νήσου. Ἔχει 2 δημ. σχολεῖα ἀρρένων καὶ ἓν θηλέων καὶ περικαλλῆ ναὸν τῆς *ἁγίας Μαύρας*, ὅστις εἶνε ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων τῆς Ἑλλαδος, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον τῇ πρωτοβουλίᾳ ἡμῶν, δαπάναις τῆς Α. Μ. τῆς φιλοθρήσκου καὶ Σεπτῆς Βασιλίσσης ἡμῶν Ὄλγας, ἐγένοντο κατὰ τὸ 1896 ἔργα ἄξια πολλοῦ λόγου ἤτοι ἡ καλλιτεχνικωτάτη ἐπιχρύσωσις τῆς ὁλαργύρου εἰκόνος ἐχούσης μέγεθος ὁλικὸν μετὰ τῶν πέριξ ἐξ ἀργύρου σφυρηλάτου ἀναπαριστωμένων θαυμάτων ὕψος μὲν 1.75 πλάτος δὲ 89 μ. Ἔκτοτε οἱ Ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ φιλοτιμηθέντες ἐκ τῆς γενναίας ἀληθῶς προσφορᾶς τῆς Α. Μ., συνεπλήρωσαν τὸν ὅλον διάκοσμον τοῦ ναοῦ ἀνταξίως μὲ τὴν μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα δι' εἰδικῶν τεχνιτῶν οὓς ἐξ Ἀθηνῶν ἔφερον πολλὰς χιλιάδας δραχμῶν δαπανήσαντες. 4) *Μελινάδον* κ. 100. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ναὸς τοῦ *ἁγίου Δημητρίου* εἰς ὃν εὑρίσκονται τέσσαρες στῆλαι μαρμάριναι καὶ λίθος τετράγωνος μαρμάρινος ἐπίσης καὶ ἐνεπίγραφος. Καὶ αἱ μὲν στῆλαι αὗται στηρίζουσιν ἤδη τὴν στέγην τοῦ νάρθηκος, ὁ δὲ λίθος εἶνε τεθειμένος ὡς κίων τῆς Ἱερᾶς Τραπέζης.

Ταῦτα εἶνε λείψανα ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ τῆς *Ὀπιταΐδος Ἀρτέμιδος*, ὑπάρξαντος κατὰ τὰ μέρη ταῦτα. Ἡ ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτω : «Ἀρχικλῆς Ἀριστομένεος καὶ Ἀλκιδάμα Ἀρχικλέος Κληνίππαν τὰν αὐτῶν θυγατέρα θεοκολήσασαν Ἀρτέμιδι Ὀπιταΐδι».

6) **Δῆμος Ἀρτεμισίων** κατ. 2300. Πρωτεύουσα Φιολῆτι. Χωρία ἔχει ὁ δῆμος οὗτος 1) Βουγιάτον κατ. 530. Ἐνταῦθα ὑπάρχει παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ, ἀρχαῖος ναὸς *Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*, οὗτος εἶχε κτισθῇ ἐν ἀρχῇ δίπτερος, ἡ δὲ μία αὐτοῦ πτέρυξ ἀπετέλει κεχωρισμένον Ναὸν τῆς *Ἁγίας Παρασκευῆς*. Κατεστράφη ὅμως ὑπὸ τῶν πειρατῶν, καὶ ἐπιδιωρθώθη ἀργότερον κρημνησθεισῶν καὶ ἀφαιρεθεισῶν τῶν ἑκατέρωθεν πτερύγων, σὺν αὐταῖς δὲ ἀφαιρεθέντος καὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Φαίνεται ὅτι τὸ πάλαι ἐνταῦθα ὑπῆρχε Ναὸς εἰδωλολατρικὸς τῆς Ὀπιταΐδος Ἀρ-

τέμιδος μετατραπεὶς ἀργότερον εἰς χριστιανικόν. Τοῦτο τουλάχιστον μαρτυροῦσι δύο μαρμάριναι στῆλαι τεθειμέναι ἔμπροσθεν τοῦ εἰκονοστασίου πρὸς τὰ ἄκρα καὶ χρησιμεύουσαι ὡς κηροπήγια, καὶ ἕτεραι δύο παρόμοιαι τεθειμέναι ἑκατέρωθεν τῆς ἐσωτερικῆς θύρας τοῦ γυναικωνίτου, καθὼς ἐπίσης καὶ θραύσματα πλακῶν ἀρχαίων ἐστρωμμένα εἰς τὸ ἔδαφος μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μία πλὰξ ἐνεπίγραφος

Ὁ ναὸς ἁγίου Χαραλάμπους καὶ οἱ κῆποι

χριστιανικῆς ἐποχῆς, μαρτυροῦσα τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ εἰρημένου Ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ἑτέρα πλὰξ ἥτις ὑπῆρχεν ἐπίσης ἀρχαία, φέρουσα τὴν λέξιν *Κριτόλαος* ἀφηρέθη ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Ἁρμοστοῦ Νοῦγεντ. 2) *Λαγκαδάκια* κ. 600. 3.*Φιολῆτι* κ. 310 πρωτεύουσα τοῦ δήμου. Ἔχει δημοτικὸν Σχολεῖον. Ἄνωθεν τοῦ Φιολῆτι πρὸς Ν. μέρος τι καλεῖται *Ἱερουσαλήμ*. Ἐνταῦθα τῷ 1821 ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀπαγχονίσασα τρεῖς ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὡς λαβόντων μέρος εἰς τὴν ἐν Ὑψολίθῳ στάσιν, ἐκρέμασεν αὐτοὺς εἰς στήλους, ἐντὸς σιδηρῶν κλωβῶν, ἀφοῦ πρῶτον ἐπίσσωσε τὰ σώματά των. 4) *Γαλάρον μέγα* κ. 360. 5. *Γαλάρον μικρὸν* κ. 500. Τὰ δύο ταῦτα χωρία κεῖνται ἐγγύτατα ἀλλήλων οἱονεὶ συνεχόμενα καὶ ἀποτελοῦντα ἓν μόνον χωρίον. Ἔχουσιν ἓν δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ ἓν θηλέων, κεῖνται δὲ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους

Ἀθέρα. Ἐκεῖ που ὑπάρχει μικρὰ μονὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ἀνήκουσα εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ ὀνομαζομένη τῆς Θεοτόκου Ὑπεραγάθου.

7) **Δῆμος Μεσογαίων** κ. 2,500. Πρωτεύουσα Σχουλικάδον. Χωρία ἔχει 1) *Φαγιὰ* κ. 420. Ἔχει δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ περικαλλέστατον ναὸν τῆς μεγαλομάρτυρος ἁγίας Μαρίνης. Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ τούτου στηρίζεται ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ 4 μονολίθων κιόνων, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ὕψος μέτρων 4.70 καὶ περίμετρον 1.82. Ἔχει δὲ ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον. 2) *Δράκα* κ. 200. 3) *Ἅγιος Δημήτριος* κ. 640, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, καὶ μικρὰν βιομηχανίαν κεράμων, τούβλων καὶ πυρίτιδος.

Πρὸς Β τοῦ χωρίου εἰς θέσιν καλουμένην *Ὕψους* ὑπάρχει ἐντὸς ἀμπελῶνος μεταξὺ δύο παρακειμένων λοφίσκων, λάκκος ἐκ τοῦ ὁποίου πηγάζει θειοῦχον ὕδωρ γαλακτῶδες τὸ χρῶμα, δυσώδη δὲ ἔχον ὀσμήν, δι' ὃ καλεῖται Βρωμονέρι. Καὶ εἰς τοῦτο μεταβαίνουσιν οἱ ρευματιῶντες καὶ κάμνουσι λουτρὰ κατὰ τὸ θέρος. 4) *Σχουλικάδον* κ. 900 πρωτεύουσα τοῦ δήμου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ναὸν τῆς Θεοτόκου μετὰ ὑψηλοῦ κωδωνοστασίου. Πρὸς Β. τοῦ Σχουλικάδου ἐκτείνεται κοιλὰς εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς ὁποίας ὑπάρχει ναὸς τοῦ *ἁγίου Νικολάου τοῦ Μεγαλομμάτη,* τοῦ ὁποίου ἡ εἰκὼν εἶνε ἐζωγραφισμένη ἐπὶ λιθίνης πλακὸς ἐρριζωμένης ἐν τῇ γῇ, καὶ εἰς τὸν βόρειον τοῖχον τοῦ ναοῦ, πλαγίως τοῦ εἰκονοστασίου. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μετηλλάχθη τῆς εἰκόνος ταύτης τὸ πρόσωπον καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑπὸ εἰδικοῦ καλλιτέχνου, διότι εἶχε ἐκ τοῦ χρόνου καταστραφῆ ἡ ἀρχαία ζωγραφία.

Πρὸς Β. τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ Βολιμῶν, ὑπάρχει ἑτέρα πηγὴ θειούχου ὕδατος, ὁμοίας φύσεως μὲ τὸ τῆς ἄνω, *Βρωμονέρι* καὶ αὕτη καλουμένη. Προχωροῦσα περαιτέρω ἡ ὁδὸς φέρει εἰς τὴν περιοχὴν *Μαυρογιαννιᾶ,* ὅπου ὑπῆρχεν ἄλλοτε χωρίον καὶ ὅπου εὑρέθησαν κιονόκρανα, τάφοι, πλὰξ ἐνεπίγραφος κτλ.

8) **Δῆμος Ὑριαίων** κατ. 2260. Πρωτεύουσα Καταστάρια. Χωρία τοῦ δήμου εἶνε 1) *Πηγαδάκια* κατ. 640. Ὑπάρχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου καὶ κάτωθεν τῆς Ἱερᾶς Τραπέζης ὑπάρχει μικρὸν φρέαρ θειούχου ὕδατος καὶ εἰς τὰ προαύλια ἕτερον ὅμοιον. Τὸ ὕδωρ, τὸ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ φρέατος, μεταχειρίζονται οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ ὡς ἰα-

τικὸν εἰς διαφόρους ἀσθενείας. 2) *Κατασβάρια* κ. 1320 πρωτεύουσα τοῦ δήμου. Ἔχει 2 δημοτικὰ σχολεῖα, ἓν ἀρρένων καὶ ἓν θηλέων, διάφορα παντοπωλεῖα, καὶ μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων. 3) *Χαρτάτα* κ. 300. Ἐγγὺς ἐκεῖ εἶνε ἐξωκλήσιον τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου* τοῦ *Ἀρεοπαγίτου* ὅπερ ἔχει κτίση ὁ *Ἅγιος Διονύσιος*, ὅταν ἦτο ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου Ἀναφωνητρίας. Ἀνατολικῶς τοῦ ναοῦ τούτου εἶναι αἱ Ἁλυκαὶ Ζακύνθου ἐγγὺς τῆς παραλίας τοῦ κόλπου Ἁλυκῶν. Ἔχουσιν ἔκτασιν 300 στρεμμάτων. Ὑπάρχουν 624 δεξαμεναὶ ὧν αἱ 416 πληροῦνται θαλασσίου ὕδατος

Ἡ ὁδὸς Φιλικῶν

ὅπως λάβῃ τὴν πρώτην ἐξάτμισιν, αἱ δὲ λοιπαὶ 208 παράγουσι τὸ ἅλας. Αἱ τελευταῖαι αὗται καλοῦνται καὶ κυρίως ἁλυκαί. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἅλατος ποικίλει ἀπὸ1,000,000 μέχρι 1,5000,00 ὀκάδων. Ἡ ἐργασία τῆς παραγωγῆς τοῦ ἅλατος ἄρχεται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Μαΐου μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου. Ἄνωθεν τῶν Χαρτάτων ὑψοῦται τὸ βουνὸν Μέλισσα, εἰς τὰς βορείους κλιτύας τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Αὕτη ἔχει περίβολον σχήματος ὀρθογωνίου τετραγώνου. Εἰς τούτου τὴν Α. καὶ Β. πλευρὰν κεῖνται τὰ κελλία τῶν Μοναχῶν, εἰς τὴν Ν. ὁ ξενὼν καὶ εἰς τὴν Δ. περιβόλιον. Ἐν

τῷ μέσῳ δ' ὑπάρχει ὁ ναός. Κατὰ τὸ μέσον τῆς Α. πλευρᾶς εἶνε ἡ εἴσοδος καὶ ἄνωθεν αὐτῆς μικρὸν κωδωνοστάσιον.

Πρὸς Β. δὲ ὑψοῦται πύργος. Οὗτος ἐπὶ Ἑνετῶν ἐχρησίμευε πρὸς φρούρησιν τῆς Μονῆς ἐκ τῶν *πειρατῶν*.

9) **Δῆμος Ναφθίων** κ. 2900. Πρωτεύουσα Κοιλιωμένος.

Ἀπὸ τὴν Ἄβυσσον Λιθακιᾶς ἡ ὁδὸς Κερίου κατερχομένη ἠρέμα φέρει εἰς τὸ ἁλίπεδον Πίσσης ὅπερ καλεῖται ἡ *Λίμνη Κερίου* καὶ ἔχει ἔκτασιν 2,000 στρεμμάτων, περικυκλούμενον γύρωθεν ἀπὸ ὀροσειρὰς καὶ λοφοσειρὰς καὶ μόνον πρὸς τὸ ΝΑ. μέρος ἀπολῆγον εἰς ἀμμώδη αἰγιαλὸν περιρρεόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ λιμένος Κερίου. Τὸ ἁλίπεδον τοῦτο εἶνε ἐν μέρει σταφιδαμπελοφυτευμένον, 900 δὲ στρέμματα μόνον αὐτοῦ εἶνε ἀνεπίδεκτα καλλιεργείας, βαλτώδη, πλήρη ἀσφαλτωδῶν ἑλῶν καὶ πηγῶν, ἐξ ἑνὸς δὲ λάκκου πηγάζει ὕδωρ διαυγὲς μετὰ πίσσης καὶ ἐπιπλέοντος πετρελαίου, ἐξόχως ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἐκ στηθικῶν κατάρρων πάσχοντας καὶ ἠπίως καθαρτικόν. Ἂν τις θέσῃ πῦρ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐν τῷ λάκκῳ ὑγροῦ, ἔνθα ὑπάρχει περίσσεια πισσασφάλτου καὶ πετρελαίου, ἀνάπτει εὐθὺς αὕτη καὶ καίεται μετὰ ἀπαισίου βρώμου.

Πληττόμενον ἐνταῦθα τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ποδὸς τρέμει εἰς ἀπόστασιν ἀρκετῶν μέτρων. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐντεῦθεν ἐξήγετο ἀρκετὴ πίσσα ἀποτελοῦσα σπουδαῖον ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς νήσου. Ἀτυχῶς ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους ἐγκατελείφθη τὸ ἐμπόριον τοῦτο.

Τὰς πηγὰς ταύτας ἐπεσκέφθη καὶ ὁ μέγας ἱστορικὸς Ἡρόδοτος κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε'. αἰῶνος καὶ ἔγραψε περὶ αὐτῶν.

Ἐκμετάλλευσις τοῦ πετρελαίου εἰσέτι ἀτυχῶς δὲν ἐγένετο. Ἐσχάτως μόνον φαίνεται ὅτι τὸ ἔλαβεν ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν ἡ Κυβέρνησις, συνδικᾶτον δὲ προσεφέρθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς δὲ Βουλῆς ἐξαρτᾶται νὰ ψηφισθῇ τὸ ὑποβληθὲν νομοσχέδιον, ὅπως ἀρχίσωσιν εὐθὺς κατόπιν αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνορύξεως τοῦ πετρελαίου, λυθῇ δὲ κατὰ μέγα μέρος καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν τὸ οἰκογομικὸν ζήτημα τῆς Ζακύνθου.

Χωρία τοῦ δήμου εἶνε 1) *Κερὶ* κ. 560, εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ ὁποίου γίνεται μεγάλη θήρα τρυγόνων συλλαμβανομένων καὶ ζωντανῶν διὰ βροχίων. 2) *Ἀγαλᾶς* κ. 500. Ἔχει γραμματοδιδασκαλεῖον. Εἰς ΝΑ αὐτοῦ ὑπάρχει στήλη ἐκτισμένη μετὰ εἰκόνος τοῦ ἁγίου

Χαραλάμπους εἰς ἀνάμνησιν θαύματος τινός τοῦ ἱερομάρτυρος τούτου. 3) *Κοιλιωμένος* κ. 700 πρωτεύουσα τοῦ δήμου. Ἔχει δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου μὲ ὑψηλὸν καὶ ὡραῖον κωδωνοστάσιον. 4) *Ἅγιος Λέων* κ. 580. Ἔχει γραμματοδιδασκαλεῖον. *Λούχα* κ. 200 καὶ γραμματοδιδασκαλεῖον. 6) *Καμπί* κ. 130. *Γῦρι* κ. 230. Ἀνατολικῶς τούτου εἶνε τὸ ὄρος *Καμιλαύκα*, εἰς τὸ μέσον τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ ὁποίου ὑπάρχει σπήλαιον βαθύτατον, καὶ σκοτεινὸν καλούμενον *Χαζιώτης*, ἔχον βάθος 80 μέτρων. Εἰς τὴν ὀροφὴν καὶ τὰ πλάγια αὐτοῦ ἀπολιθούμενον τὸ σταλακτικὸν ὕδωρ σχηματίζει σταλακτίτας ποικίλους.

Πρὸς Β. τοῦ ὄρους Καμιλαύκα εἶνε τὸ ὄρος *Παληόμυλος*, ὑπερ-

Ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπιανῆς καὶ ἡ γέφυρα τοῦ ἁγ. Χαραλάμπους

κείμενον τοῦ χωρίου Κούκεσι. Εἰς τὰ πρὸς Β. πλάγια τῆς ἀκρωρείας τοῦ ὄρους τούτου καὶ ἄνωθεν τῆς λαγγάδος ὑπάρχει μέγα σπήλαιον καλούμενον *Μεγάλη Σπηλιά* ἔχον ἐμβαδὸν ὁριζόντιον σχεδὸν καὶ ἔκτασιν 300 μέτρων τετραγωνικῶν, ὕψος δὲ 8—10 μέτρων.

10) **Δῆμος Ἐλατίων** κ. 2700. Πρωτεύουσα Βολῖμαι. Χωρία τοῦ δήμου εἶνε 1) *Ἐξωχώρα* κ. 250. *Μαριαὶ* κ. 350· ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ναὸν δίπτερον τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας. 3) *Ὀρθωνιαὶ* κ. 270· ὀλίγον ἄνωθεν αὐτῶν κεῖται ἐπὶ ἰσοπέδου ἐδάφους ἡ Μονὴ τῆς *Θεοτόκου Σπηλαιωτίσσης*, ἔχουσα 15 μοναχούς. Πλησίον

τῆς Μονῆς ὑψοῦται τὸ *Μέγα βουνὸ* (μ. 484) καὶ δυτικῶς ἕτερον ὁ *Κέντρος* (μ. 480).

Εἰς τοὺς πρόποδας ταύτου πλησίον σχεδὸν τῆς κοίτης τῆς λαγγαδίας, ὑπάρχει σπήλαιον ἐγκαταλελειμμένον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν ἐπὶ 40 ἔτη ὡς ναὸς τῆς Θεοτόκου. Ἐνταῦθα ἱδρύθη τὸ πρῶτον ἡ Μονὴ τοῦ 1564, διὸ καὶ καλεῖται *παληὸ Μοναστῆρι*. 4) *Πλεμοναρίο* κ. 280. Πρὸς Δ. τοῦ Πλεμοναρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου κεῖται ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου Ἀναφωνητρίας διαλελυμένη. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περιβόλου εἶνε ὁ Ναὸς τῆς Θεοτόκου δίπτερος καὶ ἕτερος μικρὸς τῆς *Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας*. Εἰς ἀπόστασις ἡμισείας ὥρας ΒΑ. τοῦ Πλεμοναρίου κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν. Ἐγγὺς ταύτης κεῖται ὡραῖον ἐκ πεύκων καὶ παχύδενδρον δάσος. Ἐν αὐτῇ ἐνδιαιτῶνται 15 μοναχοί. 5) *Βολῖμαι* (*Κάτω* κ. 250. *Μέσον* κ. 700. *Ἄνω* κ. 600) κατ. 1550. Εἰς τὸ Μέσον ὑπάρχει σχολεῖον. Κεῖνται εἰς θέσιν ἐξόχως πλουσίαν τὴν θέαν μὲ ὁρίζοντα ἐλεύθερον καὶ ἀέρα ὑγιεινότατον. Εἰς αὐτὰ ὑπάρχουσι πολλὰ παντοπωλεῖα σιδηρουργεῖα καὶ 7 ἀνεμόμυλοι. Πρὸς δυσμὰς τῶν Βολιμῶν περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν πλησίον τῶν ἀκτῶν κεῖται ἡ μικρὰ Μονὴ τοῦ *Ἁγίου Ἀνδρέου* τῶν Κρημνῶν. Κάτωθεν τῆς Μονῆς κεῖνται ἐγγὺς τῶν κρημνωδῶν ἀκτῶν δύο σκόπελοι καλούμενοι *Διάποροι*, ἐγγὺς τῶν ὁποίων ἐκβάλλει ἡ Λαγγαδία τοῦ Σέλινα, καὶ ὀλίγον βορειότερον ὁ πρόβολος τοῦ Καφήρου. Εἰς τὰ τρία ταῦτα παράλια μέρη τῷ 1571 μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς μεγάλης πολιορκίας τοῦ φρουρίου, τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ πολλῶν χωρίων ὑπὸ τοῦ Τούρκου Ἀλουλαζῆ, μοῖρα τοῦ στόλου του προσορμίσασα, ἀπεβίβασε πολλοὺς Τούρκους οἵτινες ἐπροξένησαν πολλὰς λεηλασίας καὶ καταστροφὰς εἰς Βολίμας καὶ ἄλλα χωρία μέχρι Καλλιπάδου. Οἱ ἐπιδρομεῖς οὗτοι ἐκδιωχθέντες κακὴν κακῶς ὑπὸ τῶν Ζακυνθίων, ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰ πλοῖά των ἐγκαταλιπόντες ἀγκύρας λέμβους καὶ ἄλλα εἴδη.

Σχοινάρια.

Σχοινάρια καλεῖται μία μεγάλη περιοχὴ ἀπὸ τὸ βουνὸν *Σταυρὸς* μέχρι τοῦ Ἀκρωτηρίου Σχοιναρίου κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ σταφιδαμπέλους.

Ἐκεῖ που, παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης καὶ ἐγγὺς τοῦ Κολο-

σύρτη, ἐκρέουσιν ἄφθονα θειοῦχα ὕδατα καὶ περαιτέρω πλησίον μικροῦ ἀκρωτηρίου καλουμένου *Διάφι*, ἐκρέουσιν ἐντὸς ἐπιθαλασσίου σπηλαίου ἀφθονώτερα τοιαῦτα. Τὰ ὕδατα ταῦτα εἶνε λίαν ψυχρά, γα-

Ἡ εἰκὼν τῆς μεγαλομάρτυρος ἁγίας Μαύρας, ἀργυροχρυσωθεῖσα δαπάναις τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης

λακτώδη μᾶλλον τὸ χρῶμα, ὑφάλμυρα τὴν γεῦσιν καὶ βαρείας ἀπὸ θείου ὀσμῆς. Ὀλίγον περαιτέρω ἐκτείνεται τὸ ἀκρωτήριον Σχοινάριον ἀποτελοῦν τὸ βορειότερον τῆς νήσου μέρος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πλησίον τῆς ἀκτῆς ὑπάρχει μέγας περιστροφικὸς φάρος κάμνων 100 στροφὰς εἰς ἕκαστον λεπτὸν τῆς ὥρας.

Δυσμόθεν τοῦ φάρου ὑπάρχει φρέαρ φυσικὸν *Χάος* καλούμενον, ὅπερ ἔχει μέγα στόμιον ἱκανοῦ πλάτους καὶ βάθος 42 μέτρων, γέμει δὲ μέχρι 21 μέτρων θαλασσίου ὕδατος συγκοινωνοῦντος μετὰ τῆς θαλάσσης.

ΣΤΡΟΦΑΔΕΣ ΝΗΣΟΙ

Πρὸς Ν. τῆς Ζακύνθου καὶ εἰς ἀπόστασιν 22 μιλίων ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κερίου καὶ 40 μιλίων ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Ζακύνθου κεῖνται δύο μικραὶ νῆσοι, καλούμεναι Στροφάδες, ὑπαγόμεναι εἰς τὸν Νομὸν Ζακύνθου. Ἐκ τούτων ἡ μὲν ἔχει ὁλικὴν περιφέρειαν 6 μιλίων, ἡ δὲ τριῶν, εἶνε δὲ χαμηλόταται ἐν εἴδει σκοπέλων καὶ μόνον πλησιέστατα γίνονται ὁραταί, ἐξ οὗ καὶ λίαν ἐπικίνδυνοι τοῖς ναυτιλλομένοις.

Ἐπὶ τῆς μεγαλειτέρας τούτων καὶ πρὸς Α. 50 βήματα μακρὰν τῆς παραλίας κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ Σωτῆρος, ἥτις καλεῖται καὶ τῆς Θεοτόκου παντοχαρᾶς, οἰκοδομηθεῖσα ἢ ἀνακαινισθεῖσα κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα. Ὡς κτίτορες φέρονται οἱ Θεόδωρος Λάσκαρης καὶ ἡ σύζυγός του Εἰρήνη. Κατὰ δὲ τὸ 1440 εὑρισκομένη ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει ἀνεκαινίσθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος *Ἰασίου τοῦ Παλαιολόγου* ἀδελφοῦ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου· τῇ δὲ 27 Ἰουλίου 1537 τουρκικὸς στόλος προσωρμισθεὶς κατέστρεψεν αὐτὴν καθὼς καὶ κατὰ τὸ 1717.

Σχηματίζει τὸ Μοναστήριον ἐντελῆ τετράγωνον πύργον 60 ποδῶν ὕψους καὶ 80 πλάτους. Διαιρεῖται εἰς 4 δώματα, ὧν τὸ δεύτερον καὶ τρίτον κατέχοντα τὸ μέσον περιλαμβάνουσι τὴν ἐκκλησίαν καί τινα κελλία. Τὰ λοιπὰ διατίθενται ὡς καταλύματα τῶν καλογήρων, ἐκτὸς μέρους τινὸς χρησιμεύοντος ὡς σιταποθήκης. Τὸ οἰκοδόμημα δὲ ἀπολήγει εἰς ὡραίαν στέγην, ἐφ' ἧς κεῖται κανονοστοιχία ἐκ 4 κανονίων μικρῶν ἐπ' ἀμύνῃ. Τὸ ἐπίστεγον χρησιμεύει ἵνα λικνίζωσι τὸν σῖτον. Ἔμπροσθεν τοῦ Πύργου ὑπάρχει μονόστεγον οἰκοδόμημα 250 ποδῶν μήκους, ἔχον ἐξ ἑνὸς μὲν τοὺς ξενῶνας καὶ ἐξ ἄλλου τὴν τραπεζαρίαν καὶ ἄλλας αἰθούσας κοινωνίας. Ἀπαρτίζεται δὲ ἐκ μιᾶς μόνης πτέρυγος καὶ συνέχεται ἔξωθεν μεθ' ἑνὸς περιβόλου ἰσοϋψοῦς περιεκυκλοῦντος τὸ μοναστήριον.

Τὸ μεταξὺ δὲ τοῦ περιβόλου καὶ τοῦ πυργοειδοῦς οἰκοδομήματος ὑπολογίζεται ὡς ἔγγιστα 30 ποδῶν. Ἡ ἐκ διπλοῦ σφυρηλάτου διπτέρου θύρα, κεῖται ὑψηλὰ τοῦ οἰκήματος καὶ εἰσάγεται διὰ κρεμαστῆς γεφύρας καὶ ἐπὶ τοῦ ἀμέσως εὑρισκομένου προστῴου ἵσταται ὁ θυρωρός. Ἐκ τοῦ προστῴου δὲ ἀμέσως διαβαίνει τις ἑτέραν θύραν σιδηρᾶν καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς τὸν ναὸν καὶ τὰ συνεχῆ κελλία.

Ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Διονυσίου.

Ἡ νησὶς αὐτη καλλιεργουμένη παράγει 200 κοιλὰ περίπου σίτου, πορτοκάλια, λεμόνια κτλ. ἡ δὲ μετὰ τῆς Ζακύνθου συγκοινωνία γίνεται δι' ἱστιοφόρων. Ὑπάρχει καὶ ἐκεῖ φάρος Α΄. τάξεως περιστροφικός.

ΠΙΝΑΞ

ἐμφαίνων εἰς πόσα μέτρα ὕψους κεῖται ἕκαστον χωρίον ἐκ τῶν κειμένων ἀνωτέρω τῶν 100 μέτρων ἐκ τῆς θαλάσσης

ὄνομα χωρίου	μετρ.	ὄνομα χωρίου	μετρ.
Γύρη	550	Γαλάρα	145
Λούχα	500	Κούκεση	145
Κοιλιωμένος	500	Βελούση	125
Βολίμαι Ἄνω	475	Δράκα	120
Βολίμαι Μέσον	424	Μουζάκη	120
Βολίμαι Κάτω	405	Λαγοπόδον	120
Ὀρθονιαὶ	435	Λιθακιὰ	110
Μαριαὶ	400	Πισινόντας	110
Ἅγιος Λέων	390	Κατωστάρια	90
Πλεμοναρίον	345		
Ἐξωχώρα	330	**Μοναὶ**	
Ἀγαλᾶς	290		
Κερὶ	170	Σκοπιωτίσσης	483
Γερακαρίον Ἄνω	184	Σπηλαιωτίσσης	370
Γερακαρίον Κάτω	120	Ἁγ. Γεωργίου τῶν Κρημνῶν	332
Φαγιὰ	180	Ἁγ. Ἀνδρέου	302
Λαγγαδάκια	175	Ἀναφωνητρίας	300
Τραγάκιον	145	Προδρόμου	156

ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

I

ΜΥΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Ὀνομασία καὶ καταγωγὴ Ζακυνθίων.—Τρωϊκὰ Αἰνείας.—Ἀποικίαι καὶ τύχη Ζακάνθης.

Ζάκυνθος, κατὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις, ἐκλήθη ἡ ἑλληνικὴ τοῦ Ἰονίου νῆσος ἐκ τοῦ Ζακύνθου,[1] υἱοῦ τοῦ Δαρδάνου, βασιλέως τῆς Τροίας, ἀφικομένου μετὰ πλοίων καὶ ἀνδρῶν εἰς τὴν νῆσον ἐκ Ψωφίδος τῆς Ἀρκαδίας. Πρότερον ὅμως, κατὰ Πλίνιον,[2] ἡ νῆσος ἐκαλεῖτο *Ὑρία* ἐκ τοῦ ἐν Κυλλήνῃ γεννηθέντος ἥρωος Ὑριέως, οὗ οἱ συμπολῖται Ἀρκάδες, δωριεῖς τὴν φυλήν, πρῶτοι ᾤκησαν τὴν νῆσον. Ὁ Θουκυδίδης[3] θεωρεῖ τοὺς Ζακυνθίους ἀποίκους τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀχαιῶν.

Ἀφικόμενος ὁ Ζάκυνθος ἐν τῇ νήσῳ,[4] περὶ τὸ 1500 π.Χ. ἔκτισε πόλιν, ἣν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκάλεσε Ζάκυνθον, ὠχύρωσε δὲ καὶ ἀκρόπολιν, ἣν πρὸς κολακείαν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν ὠνόμασε Ψωφίδα. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν οἱ γράψαντες, ὅτι ἡ Ζάκυνθος ἐκαλεῖτο καὶ δι' ἄλλων ὀνομάτων (Δουλίχιον, Κασσιώπη, Ἱερουσαλὴμ κλπ).[5] ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα εἶνε μυθεύματα ἢ ὑποθέσεις εἰς οὐδὲν λογικὸν συμπέρασμα καταλήγουσαι.

---

[1] Δ. Ἁλικαρν. Ρωμ. Ἀρχαιολ. Α. Γ. καὶ Παυσαν. Η'. κδ'.

[2] Plinius IV. c. 12.

[3] Θουκ. Βιβλ. 2. § 66.

[4]. Patavio Raion Tom. III καὶ R. Rochet 2. 1. 256 καὶ Sedillot manuel de Chronol. p. 27.

[5] Μελετ. Γεωγρ. Τομ. 2. Porcacchi Isole ecc. Chateaubriand itineraire.—Woord-sworth's, Grece ecc. κλπ.

Ἡ νῆσος, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ζακύνθου κατοχὴν αὐτῆς, εἴτε κατὰ διαδοχήν, ὡς σύνηθες ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῶν Τρωικῶν, εἴτε κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὀδυσσέως, ὃν, ὑπὸ τὸ ὄνομα Κεφαλλῆνες ἠκολούθησαν οἱ νησιῶται, Κεφαλλῆνες, Ἰθακήσιοι, Ζακύνθιοι, Ἀκαρνᾶνες, Λευκάδιοι, μετὰ δώδεκα πλοίων εἰς τὴν κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατείαν,[1] ὅπου, κατὰ τὸν ἀθάνατον ραψῳδόν, πολλὴν ἐπεδείξαντο ἀγωνιζόμενοι ἀνδρείαν οἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα ἐκεῖνον ἄνδρες. Ἡ καταστροφὴ ὅμως τούτων καὶ τῶν πλοίων ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ φόνος τῶν μνηστήρων, ἐξ ὧν εἴκοσιν ἐκ Ζακύνθου, ἐξηρέθησαν τοὺς εἰς τὴν πρώτην ἐπιχείρησιν τῆς ἑλληνικῆς συμμαχίας καὶ ὁλομελείας οὐκ ὀλίγον συντελέσαντας, οἵτινες καὶ ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως, ὅτ' ἐκλεχθείς, κατὰ Πλούταρχον,[2] διαιτητὴς ὁ Νεοπτόλεμος συνεβίβασε τὰ διεστῶτα μέρη ὑπὸ ὅρον, ἵνα ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς καταλίπῃ τὴν Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον καὶ Ἰθάκην, καθὸ φονεύς, οἱ δὲ τῶν μνηστήρων συγγενεῖς πέμπωσιν ἐτησίως τῷ οἴκῳ τοῦ Ὀδυσσέως διάφορα δῶρα.

Ἀποσπασθεῖσα ἡ Ζάκυνθος τοῦ βασιλείου τοῦ Ὀδυσσέως ἔπαυσε πλέον κυβερνωμένη δεσποτικῶς, ἱδρύθη δ' ἐν αὐτῇ δημοκρατία· ἐντεῦθεν τὰ γεγονότα καὶ αἱ κατόπιν ἐπιχειρήσεις τοῖς Ζακυνθίοις μόνον ἀνήκουσι.

Κατὰ τὰς αὐτὰς μυθικὰς παραδόσεις, διερχόμενος ὁ Αἰνείας, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, ἐκ Ζακύνθου ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον, ἔνθα πολλῶν ἔτυχε δεξιώσεων καὶ τιμῶν διὰ τὴν πρὸς τὸν πρῶτον οἰκήτορα Ζάκυνθον συγγένειαν αὐτοῦ. Ἔκτισε δὲ καὶ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἀγῶνες καθιερώθησαν ἐτησίως πρὸς τιμὴν αὐτῆς ἐν τῷ τόπῳ τῷ ἐξ αὐτοῦ κληθέντι *Στάδιον τοῦ Αἰνείου*, τελούμενοι μέχρι τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων.[3]

Πολυανθρωπία τῆς νήσου, ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων μέσων καὶ πνεῦμα ἴσως ἐπιχειρηματικὸν ἠνάγκασαν τοὺς Ζακυνθίους νὰ διαβῶσιν εἰς Ἱσπανίαν καὶ θεμελιώσωσι πόλιν, ἣν ὠνόμασαν Ζάκανθαν[4] καὶ ἐκ

---

[1] Ὁμήρ. ΙΛ. Β'. 631.

[2] Πλουτ. Ζητήμ. Ἑλλ. XIV.

[3] Διον. Ἁλικ.

[4] Πολυβ. Δ.—Στ. Βυζ. Ζάκανθα. Sil. Italicus 1,290.—Κοραῆς σ. 250.—Στραβ. Δ'. 245 καὶ Γ'.

παραφθορᾶς βραδύτερον *Σαγοῦντον*. Τολμηρὸν νὰ παραδεχθῇ τις, ὅτι δύο αἰῶνας πρὸ τῶν Τρωϊκῶν μετέβησαν οἱ Ζακύνθιοι εἰς Σαγοῦντον,[1] ἀλλ' εἴτε τότε, εἴτε καὶ μεταγενεστέρως,[2] τὸ Σαγοῦντον ἀπῳκίσθη ὑπὸ Ζακυνθίων, ἡ δόξα τούτου διττῶς αὐτοῖς ἀνήκει καὶ ὡς θεμελιωταῖς αὐτοῦ, διαδοῦσι ἅμα τὸ ἑλληνοπελασγικὸν στοιχεῖον εἰς τὰ πέριξ βάρβαρα ἔθνη, καὶ ὡς ἡρωικῶς ἀγωνισαμένοις κατὰ τοῦ Αννίβα ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἡ ἀποικία αὕτη τῶν Ζακυνθίων ἀνεδείχθη μία τῶν ἀκμαιοτέρων ἐν Ἰβηρίᾳ ἑλλ. πόλεων, πολιτευομένη δημοκρατικῶς. Ἐκ τοῦ Σαγούντου νέαι βραδύτερον στέλλονται ἀποικίαι ἐκεῖθεν τῶν Πυρηναίων καὶ πόλεις θεμελιοῦνται.[3]

(Ποιοῦντες ἐνταῦθα μικρὰν ἱστορικὴν ἀναδρομήν, σταματῶμεν ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, καθ' οὓς φοβούμενοι οἱ Σαγούντιοι τὰς κατακτήσεις καὶ τὰ δεινὰ τοῦ Ἀσδρούβα ἐν Ἰβηρίᾳ, ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς Ρώμην ἐπικαλούμενοι προστασίαν, οἱ δὲ Ρωμαῖοι διὰ πρέσβεων πρὸς τοὺς Καρχηδονίους ὥρισαν τὰ ὅρια τῆς ἐπικρατείας τῶν Καρχηδονίων καὶ οὕτως ἡ Ζάκανθα ἀνεγνωρίσθη αὐτόνομος.[4] Ἀλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἀσδρούβαν Ἀννίβας ἐλεηλάτησε τὴν χώραν τῆς Ζακάνθης, ἐπολιόρκησε δι' 150 χιλ. στρατοῦ τὴν πόλιν, ἔστησε περὶ τὰ τείχη τὰς μηχανὰς καὶ πολλὰς ἐπεχείρησεν ἐφόδους, ἐν μιᾷ τῶν ὁποίων ἐπληγώθη τὸν μηρὸν θελήσας ν' ἀναβῇ τὰ τείχη. Οἱ Καρχηδόνιοι δι' ὑπονόμου εἰσβαλόντες εἰς τὴν πόλιν εὗρον αὐτὴν κενὴν ἀνδρῶν, ἀποσυρθέντων εἰς τὸ κέντρον, ἀλλὰ προχωρήσαντες προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ζακανθίων. Ἡ μάχη ἐγένετο φονικωτάτη, ἀλλ' ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς καὶ ἀδυνάτου θεωρηθείσης τῆς δι' ἐφόδου ἁλώσεως, ἀπεσύρθησαν οἱ ἐφορμοῦντες. Μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν, ὁ Ἀννίβας ἐσκέφθη νὰ νικήσῃ αὐτοὺς διὰ τῆς πείνης, καὶ ὅτε οὐδὲν πλέον ὑπελείπετο νὰ φάγωσιν οἱ Ζακάνθιοι, ὁρμήσαντες ἐν καιρῷ νυκτὸς ξιφήρεις ἐφονεύθησαν πάντες. Ἡ πόλις καταστραφεῖσα ἐγένετο ἀποικία τῶν Καρχηδονίων, βραδύτερον ὅμως ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ κράτος τῶν Ρωμαίων.[5])

---

[1] R. Roch καὶ Bocchus.
[2] R. Rouch καὶ Scandella.
[3] Sil Ital. I. 669.
[4] Πολύβ. Γ'. ΙΘ'.
[5] S Italicus.—Πολύβ.—T. Livius.—Ἀππιανὸς καὶ Διόδ. Σικελιώτης.

Ἀλλὰ καὶ ὅτε οἱ Ἡρακλεῖδαι ἐκδιωχθέντες ἐπέστρεψαν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Ἴωνας, μερὶς τῶν συμμάχων αὐτῶν Ἀχαιῶν μετηνάστευσεν εἰς Ζάκυνθον, αὐξηθέντος δ' ἐντεῦθεν τοῦ

Ἡ δυτικὴ γέφυρα τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους ἐν ὥρᾳ πλημμύρας (Εἰς τὸ βάθος ὁρῶνται αἱ κυπάρισσοι τοῦ Νεκροταφείου).

πληθυσμοῦ τῆς νήσου, πέμπεται νέα ἀποικία εἰς Κρήτην, ἥτις καὶ κτίζει τὴν πόλιν τῶν Κυδωνιῶν [1] καὶ ἑτέρα εἰς Πάρον κατὰ τὴν δοξασίαν τινῶν. [2]

II

ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Ἀρχαία πόλις. — Λιμήν. — Ἀκρόπολις. — Στάδιον. — Ἀρχαῖα μνημεῖα. — Νομίσματα. — Ἔμβλημα τῆς νήσου

Ἡ ἀρχαία τῆς Ζακύνθου πόλις μετὰ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ λιμένος αὐτῆς περιελάμβανε καθ' ὅλου τὸ οροπέδιον τοῦ πρὸς Α. τῆς νήσου λόφου, οὗ κάτωθι ἔκειτο ὁ ὅρμος, ὃν λιμένα τῆς νήσου

---

[1] Ἡρόδ. Γ'. 59.

[2] Στ. Βυζάντιος.

μνημονεύει ὁ Σκύλαξ. Τοῦτο ἄνευ δισταγμοῦ δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ, ὑπ' ὄψιν λαμβάνων ἔνθεν μὲν τὰ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων μνημονευόμενα, ἔνθεν δὲ τὰ διάφορα περὶ τὸν λόφον τοῦ φρουρίου καὶ ἐπ' αὐτοῦ εὑρεθέντα ἀρχαῖα λείψανα. Ἡ δὲ Ἀκρόπολις (Ψωφὶς) κατεῖχε τὸ ὑψηλότερον ἄκρον τοῦ φρουρίου, πρὸς Ν. ταύτης δὲ τὰ πελασγικὰ [1] τείχη κατέπεσον ὑπὸ τοῦ ἐν ἔτει 1469 σεισμοῦ Καὶ παραδέχονται μέν τινες, ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ἔκειτο ὅπου ἡ νῦν τοποθεσία Παληόκαστρο, μεταξὺ τῶν χωρίων Ρωμήρι καὶ Μαχαιράδων, καὶ ὅπου ἐρείπια μεσαιωνικοῦ πύργου, ἡ δὲ πόλις ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Παληοχώρᾳ, ὀλίγον ἀπεχούσῃ τοῦ Παληοκάστρου, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν γραφομένων τοῦ Θουκυδίδου, ὅτι αἱ πόλεις ᾠκοδομοῦντο μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἡ γνώμη τούτων, τοὐλάχιστον μέχρι τοῦδε, ἐλέγχεται σφαλερά.

Διάφοροι συγγραφεῖς ἐπαινοῦσι τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου διὰ τῶν ἐπιθέτων *καλή*,[2] *ἀξιόλογος*,[3] Magnifico[4] (μεγαλοπρεπής), περιγραφὴν δὲ ταύτης λαμπρὰν παρέχει ὁ Ἡλιόδωρος[5].

Τὸ δὲ ἀρχαῖον στάδιον ἔκειτο ἐπὶ τοῦ Δ. μέρους τοῦ λόφου Πόχαλη, ὅπου ἡ νῦν θέσις Ἀρῖγκο καὶ ὅπου ὁ μὲν Αἰνείας ὡς ἀνωτέρω, ἐτέλεσεν ἀγῶνας, ὁ δὲ Δίων ὁ Συρακούσιος πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Συρακούσας παρέθηκε τοῖς ὑπ' αὐτὸν μισθοφόροις δεῖπνον καὶ θυσίαν ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ ἐν τῷ ἐκεῖ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος[6].

Ὀλίγιστα δυστυχῶς σώζονται ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου, ὡς ἐκ τῆς καταστροφῆς τούτων, ἔνθεν μὲν ὑπὸ τῶν ἐπιδραμουσῶν βαρβάρων φυλῶν, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τῶν φυσικῶν τοῦ ἐδάφους μεταβολῶν. Ἐκ τῶν περισωθέντων μέχρι σήμερον, μνείαν ποιούμεθα τῶν κατωτέρω:

α') Μολυβδίνων τινων χόνδρων, ἀνακαλυφθέντων εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ φρουρίου, ἐφ' ὧν ἡ λέξις *Ἀσκληπιοδώρου* καὶ ἐφ' ἑνὸς τούτων ἡ ΙΜΗΥΟ. β'.) Συμπλέγματος παριστῶντος τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Ἄρ-

---

1. Χρον. Φραντζῆ Δ. κγ'.
2. Θεόκριτος.
3. Στράβων·
4. Plinius.
5. Μ. Κρούσιος περὶ Ἡλιοδ.
6. Πλουτ. Δίων κβ'.

τεμιν καὶ τὴν Ἀφροδίτην, γ΄.) ὀκτὼ στηλῶν δωρικοῦ ρυθμοῦ ἐν ὑπογείῳ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τοῦ Πικρίδη, ὧν μία σώζεται ἔτι ἔξωθι τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, δ΄.) ἑτέρων τριῶν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Κόλα, ὧν μία χρησιμεύει ἔτι ὡς παραστὰς τῆς νοτίου θύρας τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, ε΄.) διαφόρων τάφων, περικλειόντων δακρυδόχα ἀγγεῖα, λύχνους κλπ. ἀνακαλυφθέντων δὲ ἐν τῇ ἐπαύλει Β. Μινώτου καὶ ἄλλων ἀρχαιοτήτων ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Προβατᾶ καὶ ἀλλαχόσε, στ΄.) λίθου, χρησιμεύοντος ὡς ἁγία τράπεζα τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Μελινάδων ναοῦ τοῦ ἁγ. Δημητρίου καὶ φέροντος ἐπιγραφήν : *Ἀρχικλῆς Ἀριστομένεος καὶ Ἀλκι/δάμα Ἀρχικλέος Κληνίππαν τὰν αὐ/τῶν θυγατέρα θεοκολήσασαν Ἀρτέμιτι/Ὀπιταΐδι*, ζ΄,) πλακὸς ἐπὶ τῆς θύρας τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἐλάτου ἢ Σκοποῦ μονῆς τῆς Θεοτόκου, ἐφ' ἧς ἐπιγέγραπται βυζαντινοῖς γράμμασιν : *ὁ φθόνος αὐτὸς ἑαυτὸν ἑοῖς βελέεσι δαμάζει*, καὶ κάτωθι δυσανάγνωστοι λέξεις (ἐν τῇ ἀνωτέρω Μονῇ ἐσώζοντο καὶ διάφορα βυζαντινὰ κειμήλια) η΄.) κίονος ἐν τῇ θέσει Ἀρῖγκο μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς : *Εὔπορε χαῖρε* καὶ ἑτέρας ἐπιγραφῆς φερούσης τὰ γράμματα *ΗΝΑ*, θ΄.) λίθου ἀνορυχθέντος ἐν τῇ κώμῃ Βουγιάτου, ἐφ' οὗ ἡ λέξις *ΚΡΙΤΟΛΑΟΣ* καὶ ἑτέρου, ἐφ' οὗ τὰ γράμματα *ΝΑΞ*, ι΄.) μωσαϊκοῦ ἀνακαλυφθέντος παρὰ τῷ ναῷ τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἐλάτου ναοῦ τοῦ ἁγ. Νικολάου τοῦ Μεγαλομμάτη, ια΄.) νεκρικῆς ἐπιγραφῆς φερούσης τὰς λέξεις : *Κέστις Ἰουφῖνος χᾶρε*, ἀνακαλυφθείσης τῆς πλακὸς αὐτῆς ἐν τῇ ἄνω θέσει Ἀρῖγκο, ιβ΄.) λίθου ἐνεπιγράφου ἀνακαλυφθέντος ἐν Ὀλυμπίᾳ τῆς Ἠλείας, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκεται : *Ἡ πόλις Ζακυν/θ/ίων Φιλόξενον Ἀπολλοφάνους Ζακύνθιον νικήσαντα Ὀλυμπίᾳ παῖδας πάλην Διὶ Ὀλυμπίῳ*, ιγ΄.) λίθου ἐνεπιγράφου, ἀνακαλυφθέντος τῷ 1851 περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ φέροντος : *Ζακυνθίων ὁ δῆμος ὁ ἐν τῷ Νήλλῳ*, ιδ΄) διαφόρων ἐνεπιγράφων πλακῶν τῆς συλλογῆς Ρώμα, ιε΄.) πλακὸς μετ' ἐπιγραφῆς, ἀνακαλυφθείσης τῷ 1544 ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτ. τῶν Χαρίτων, (Santa Marie delle Grazie) καὶ καλυπτούσης τάφον περιέχοντα δύο ἀγγεῖα καὶ θεωρούμενον τοῦ Κικέρωνος ἐκ τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς : *M. TYLLI CICERO H. AVE ET TV TERTIA ΑΝΤΩΝΙΑ*. καὶ τέλος διαφόρων ἄλλων ἀρχαιοτήτων καὶ νομισμάτων[1]. Ἐκ τῶν διαφόρων νομισμάτων ἐλήφθη καὶ τὸ ἔμβλημα τῆς

---

[1]. Χιώτου τόμ. Α΄ καὶ Β΄.—Ot Riemann. Recherches ecc. Zante.

Ζακύνθου, φέρον τὸν Ἀπόλλωνα γυμνὸν καθήμενον ἐπὶ βράχου καὶ λύραν κρατοῦντα.

Τὰ νομίσματα τῆς νήσου φέρουσιν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τρίποδα Δελφικὸν καὶ ἐκ τοῦ ἄλλου κεφαλὴν Ἀπόλλωνος, θεοῦ κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ζακυνθίων τιμωμένου. Ἔν τινι νομίσματι (394-357 π. χ.) ὁ τρίπους φαίνεται ἐν μέσῳ στεφάνου ἐκ δάφνης. Μόνον ἐπὶ Ρωμαίων φέρουσιν ἐπὶ τοῦ ἔμπροσθεν μέρους τὴν κεφαλὴν τοῦ κρατοῦντος αὐτοκράτορος. Τὸ ἔμβλημα τῆς νήσου φέρουσιν αἱ σφραγῖδες τοῦ δήμου Ζακυνθίων, τῆς δημοτ. βιβλιοθήκης καὶ μὲ μικρὰν διαφορὰν τῆς Φιλαρμονικῆς.

ΙΙΙ

ΜΗΔΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Δημάρατος. — Δρᾶσις Ζακυνθίων εἰς τὰ Περσικά. — Ἡγησίστρατος.—Τολμίδης.

Ἤδη ὁ Δαρεῖος μένεα πνέων κατὰ τῶν Ἀθηναίων πυρπολησάντων τὰς Σάρδεις ἑτοιμάζει κατ' αὐτῶν ἐκστρατείαν. Τοῦτον μεγάλως ἐρεθίζει ὁ πρὸς αὐτὸν καταφυγὼν Δημάρατος, βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων, ὅστις παραιτησάμενος τὴν ἀρχὴν κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καταδιωκόμενος. Τούτους δὲ ζητοῦντας νὰ συλλάβωσιν αὐτὸν οἱ Ζακύνθιοι ἐξεδίωξαν διὰ τῶν ὅπλων καὶ μετ' αὐτῶν ἐμπλέκονται εἰς ἐχθροπραξίας. [1]

Ἄγνωστοι παραμένουσιν οἱ λόγοι, ὧν ἕνεκα οἱ Ζακύνθιοι, συμμετασχόντες μέχρι τότε τῶν γενικῶν κινδύνων, ἔμειναν ἀμέτοχοι τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου ἐπιχειρήματος. Ἀλλ' ἂν καὶ δὲν συμμετέσχον τῶν Περσικῶν, οὐδόλως ἐν τούτοις ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν ἐστιγματίσθησαν, ὡς ἄλλοι Ἕλληνες συνεννοούμενοι μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, φέροντες ὅπλα κατὰ τῆς πατρίδος, ἢ ἔνοπλοι περιμένοντες, ἵνα, μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης, συνταχθῶσι τῷ ἐπικρατεστέρῳ. Τῶν βαρβάρων ὅμως αἰσχρῶς καταντκηθέντων καὶ φευγόντων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ζακύνθιοι ἑνωθέντες μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων κατεδίωκον τοὺς Πέρσας φεύγοντας εἰς τὴν Ἀσίαν. [2]

---

[1]. Ἡρόδ. στ.' 70.
[2]. Πλούτ. Κίμων 13.

Ἀξία μνείας ἐνταῦθα καὶ ἡ πρᾶξις τῶν Ζακυνθίων παραδόντων τοῖς Λακεδαιμονίοις τὸν χωλὸν προδότην Ἡγησίστρατον καταφυγόντα εἰς τὴν νῆσον αὐτῶν καὶ πολλὰ τὰ κακὰ ἐργασάμενον κατὰ τῶν συμπολιτῶν του.[1]

Τῆς συμμαχίας δὲ τῶν Ζακυνθίων καὶ Λακεδαιμονίων ἐστέρησεν ὁ τῶν Ἀθηναίων ναύαρχος Τολμίδης, ὅστις καταστρέψας τὴν Λακεδαιμονίων χώραν, ὅπως στερήσῃ αὐτοὺς τῶν μέσων τῆς ἀμύνης, ἔπλευσεν εἰς Ζάκυνθον ἀναγκάσας τοὺς Ζακυνθίους νὰ παραιτηθῶσι τῆς συμμαχίας τῶν Λακεδαιμονίων καὶ προσκολληθῶσι τοῖς Ἀθηναίοις [2] (455 π. Χ.)

IV

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Βοήθεια Ζακυνθίων τοῖς Κερκυραίοις.—Συμμαχία μετὰ Ἀθηναίων.—Ὀλιγαρχία ἐν Ζακύνθῳ.— Μισθοφορίαι.—Δίων.

Ἡ ὁσημέραι ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηνῶν ἐν δυνάμει καὶ πλούτῳ καὶ ὁ ἐκ τούτου φόβος τῶν Πελοποννησίων ἐγένετο ἡ κυρίως αἰτία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἡ δὲ περὶ τῆς Ἐπιδάμνου ἔρις μεταξὺ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων, πρὸς οὓς συνετάχθησαν ἔνθεν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐκεῖθεν δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι προὐκάλεσε τὴν γενίκευσιν τοῦ πολέμου. Εἰς τὴν ἔριδα ταύτην ἐμπλέκεται καὶ ἡ Ζάκυνθος, κηρυχθεῖσα ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων καὶ πέμψασα χιλίους ὁπλίτας, τοποθετηθέντας εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Κερκύρας Λευκίμνην. Ναυμαχίας δὲ γενομένης (434 π. Χ.) νικῶσι κατὰ κράτος οἱ Κερκυραῖοι καὶ οἱ Ζακύνθιοι μετ' αὐτῶν πολεμήσαντες, προσκτῶσι κλέος πολεμικὸν καὶ προτιμῶνται βραδύτερον, ὡς μισθοφόροι[3].

Ἡ νησιωτικὴ θέσις τῆς Ζακύνθου, κειμένης ἔναντι τῆς Πελοποννήσου ὑποβλέπεται ὑπό τε τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων. Οἱ Ζακύνθιοι ὅμως, καίπερ αὐτόνομοι τὸ πολίτευμα, ἠναγκασμένοι νὰ συνταχθῶσι τούτοις ἢ ἐκείνοις, προτιμῶσι τοὺς ἐπικρατεστέρους Ἀθηναίους, παρακολουθοῦσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐμφυλίους ἐκείνους πολέμους,

1. Ἡρόδ. Θ'. 37.
2. Διόδ. Σικελ. ΙΑ' 24.
3 Θουκ. Α'.47.55.

ἑνοῦσι τὰ ἴδια πλοῖα πρὸς τὰ τῶν συμμάχων καὶ παρέχουσι τοὺς ὅρμους αὐτῶν ἀνοικτοὺς εἰς τοὺς στόλους τῶν Ἀθηναίων[1]. Πλὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπωφελῆ θεωροῦντες εἰς τὰ συμφέροντα αὐτῶν τὴν νῆσον, ἐπιπλέουσι κατ' αὐτῆς δι' ἑκατὸν πλοίων, ὑπὸ ναύαρχον τὸν Κνῆμον, ὧν ἐπιβαίνουσι χίλιοι ὁπλῖται, ἀποβιβάζονται εἰς αὐτὴν καὶ μετὰ μάχην κρατερὰν ἀναγκάζονται νὰ ἀναχωρήσωσιν αἰσχρῶς, καίτοι εἶχον παραδώσει εἰς τὰς φλόγας τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου[2]. Βραδύτερον οἱ Ἀθηναῖοι θέλοντες νὰ κακοποιήσωσι τοὺς Λευκαδίους, συμμάχους τῶν Λακεδαιμονίων, ἔπεμψαν ἐναντίον αὐτῶν τὸν στρατηγὸν Δημοσθένην μετὰ τριάκοντα πλοίων, οὗτος δὲ παραλαβὼν τοὺς ὁπλοφόρους Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας καὶ δέκα πέντε πλοῖα τῶν Κερκυραίων ἐστράτευσε κατὰ τῆς Λευκάδος. Πεισθεὶς ὅμως ὁ Δημοσθένης ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων ἵνα προσβάλῃ τοὺς Αἰτωλούς, ἡττήθη ὑπ' αὐτῶν, οἱ δὲ Ζακύνθιοι μετὰ τῶν συμμάχων ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν[3].

Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Σικελίας, οἵ τε Ζακύνθιοι καὶ Κεφαλλῆνες ἀκολουθοῦσι τὰ πλοῖα αὐτῶν καὶ συγκαταστρέφονται μετ' ἐκείνων[4]. Τῶν Ἀθηναίων δὲ μετὰ τὴν σειρὰν τόσων ἀτυχημάτων, συνθήκας πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίων ποιησαμένων, καὶ οἱ Ζακύνθιοι ὑπετάχθησαν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Λακεδαιμονίων, κατήργησαν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐδέχθησαν τὸ ὀλιγαρχικόν, διορισθέντων δέκα ἀρχόντων ἐκ τῶν οἰκείων τοῦ Λυσάνδρου[5].

Οὗτοι ὅμως καταχρώμενοι τῆς ἐξουσίας αὐτῶν κατέθλιβον τοὺς Ζακυνθίους, οἵτινες καὶ ἐπαναστατήσαντες ἐκδιώκουσιν αὐτοὺς καὶ ἀνακτῶσι τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν[6]. Ἀλλ' οἱ ἐκδιωχθέντες καταφυγόντες πρὸς τὸν περιπλέοντα τὴν Πελοπόννησον ναύαρχον τῶν Ἀθηναίων Τιμόθεον πείθουσιν αὐτὸν καὶ ἀποβιβάζει εἰς ὀχυρὰν τῆς νήσου

[1] Θουκ. Β. 9. Δ. 8.
[2] Θουκ. Β. 66.
[3] Θουκ. Γ. 94—99 καὶ Διόδ. ΙΒ'. 69.
[4] Θουκ. Ζ. 57.
[5] Πλούτ. Λυσ. 13.
[6] Ξενοφ. Β. δ. 43.

θέσιν, Ἀρκαδίαν ὀνόματι,[1] ἐκεῖθεν δὲ βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου ἐκακοποίουν τοὺς ἐν τῇ πόλει[2].

Ἕνεκα τῆς διαγωγῆς τοῦ Τιμοθέου, οἱ ἐν Ζακύνθῳ δημοκρατικοὶ ἔπεμψαν πρέσβεις πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ζητοῦντες τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως κατὰ τὰς συνθήκας, ἀλλὰ τῶν Ἀθηναίων κωφευσάντων εἰς τὰς φιλικὰς τῶν Λακεδαιμονίων παραστάσεις νέαι ἠγέρθησαν ἐχθροπραξίαι μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων. τούτων μὲν πεμψάντων εἰς τὴν νῆσον τὸν Ἀριστοκράτην πρὸς βοήθειαν τῶν δημοκρατικῶν, ἐκείνων δὲ τὸν στρατηγὸν Κτησικλέα πρὸς βοήθειαν τῶν φυγάδων ὀλιγαρχικῶν. Βραδύτερον ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὁ ναύαρχος Ἰφικράτης μετὰ ἰσχυροῦ ναυτικοῦ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν καὶ ἐπανέφερε τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα.

Συνομολογηθείσης κατόπιν συνθήκης (371 π. Χ.) μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων καὶ ὡς βάσεως τῆς εἰρήνης τεθείσης τῆς αὐτονομίας τῶν πόλεων, ἡ Ζάκυνθος ἐπανέκτησε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα διατηρήσασα τοῦτο μέχρι Φιλίππου τῷ 217 π. Χ.

Ἀλλὰ καὶ ὡς μισθοφόροι κατεγράφοντο οἱ Ζακύνθιοι εἰς διαφόρους πολέμους· οὐδόλως δ' ἀπίθανον νὰ παρευρίσκοντο τοιοῦτοι καὶ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου, πολεμοῦντος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀρταξέρξην, ἀφοῦ, κατὰ Διόδωρον[3], μνημονεύεται ὁ ἐκ Ζακύνθου Φαλῖνος μεγάλης ἀπολαύων ὑπολήψεως παρὰ τῷ Τισσαφέρνει.

Οὐχὶ δὲ μικρὰν βοήθειαν παρέχουσιν οἱ Ζακύνθιοι πρὸς τὸν φιλάγαθον Συρακούσιον Δίωνα, ὅστις θελήσας νὰ καταργήσῃ τὴν τυραννίαν τοῦ Διονυσίου διώκεται καὶ φυγὰς ἔρχεται εἰς Ζάκυνθον συνέλκων διὰ τῆς φιλελευθερίας του πάντας τοὺς μισοῦντας τὸν τύραννον. Οἱ Ζακύνθιοι προσφέρουσιν αὐτῷ πᾶσαν περιποίησιν καὶ συνθύσαντες ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ οἰωνοσκοπήσαντες μετ' αὐτοῦ συνεκπλέουσιν εἰς Συρακούσας[4] καὶ καθελόντες τὸν τύραννον ἀνασυνιστῶσι τὴν δημοκρατίαν. Ἀλλ' εἴθε τότε νὰ μὴ ἠπατῶντο ὑπὸ τοῦ

---

[1] Ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη περὶ τῆς θέσεως Ἀρκαδίας εἶνε, ὅτι αὕτη ἔκειτο πλησίον τῆς πόλεως κατὰ τὸν Σκοπόν, καί τοι ἁπλοϊκός τις δημοδιδάσκαλος ἐγνωμάτευσεν, ὅτι ἔκειτο ὄχι μακρὰν τοῦ χωρίου τοῦ Γερακαρίου.

[2] Διόδ. Σικ. ΙΕ 45.

[3] Διοδ. ΙΔ. 25.

[4] Πλουτ. κϐ'.

αἰσχροκερδοῦς Ἀθηναίου Καλίππου τινὲς τῶν Ζακυνθίων καὶ νὰ μὴ ἔβαπτον εἰς τὸ αἷμα τοῦ φιλελευθέρου Δίωνος τὰ ξίφη των[1].

V.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (338 π. χ.)

Ἅλωσις Ζακύνθου ὑπὸ Φιλίππου. — Λευῖνος. —Ἀμύνανδρος. — Ἱεροκλῆς Ἀκραγαντῖνος. —Πώλησις τῆς νήσου τοῖς Ἀχαιοῖς.

Ἡ Μακεδονία καταστᾶσα ἐπὶ Ἀλεξάνδρου ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος πολιτεία δὲν ἐξηκολούθησε τοιαύτη καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, μεγάλως ἐξασθενισάντων τὴν Μακεδονικὴν μοναρχίαν, ἐμπλεξάντων δὲ καὶ τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας. Ὅτε δὲ αἱ πόλεις τῶν Ἀχαιῶν καὶ Αἰτωλῶν ἠναντιώθησαν εἰς τὰς μακεδονικὰς αὐθαιρεσίας, διότι οἱ μακεδόνες εἶχον θέσει φρουροὺς εἰς τὰς αὐτονόμους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, τότε καὶ ἡ Ζάκυνθος συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῶν Αἰτωλῶν πρὸς ἀντίδρασιν τοῦ Μακεδονικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀντιπαραταχθεῖσα κατὰ τοῦ Φιλίππου ἐπὶ τέλους ἐκυριεύθη ἀπολέσασα τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς[2]. Βραδύτερον πολέμου γενομένου μεταξὺ Φιλίππου καὶ Ρωμαίων, ἡ Ζάκυνθος μετὰ φονικὴν πάλην ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Λευΐνου, ναυάρχου τῶν Ρωμαίων[3], ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ Φίλιππος ἀνέκτησεν αὐτήν, κατόπιν δὲ συμφωνίας, παραχωρεῖται ἡ νῆσος Ἀμινάνδρῳ, τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀθαμανῶν, ὅστις παραδίδει αὐτὴν τῷ φίλῳ αὐτοῦ Φιλίππῳ τῷ Μεγαλοπολίτῃ ἀλλὰ μετακαλεσάμενος τοῦτον διορίζει διάδοχον αὐτοῦ ἐν τῇ νήσῳ Ἱεροκλῆν τὸν Ἀκραγαντῖνον, ὅστις μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις ἧτταν τοῦ Ἀμινάνδρου, ὅπως μὴ παραδώσῃ τὴν νῆσον τῷ Φιλίππῳ ἐπώλησεν αὐτὴν τοῖς Ἀχαιοῖς[4], οἵτινες ἔθεσαν φρουρὰν καὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς Ζακυνθίους νὰ ἔχωσι μετ' αὐτῶν ἕνα κοινὸν φίλον καὶ ἐχθρὸν καὶ νὰ παρακολουθοῦν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον.

---

[1] Διόδ. Σικ. ις' 31.—Πλούτ. ἀνωτ.
[2] Πολύβ. Ε. ρα-ρβ.
[3] T. Livius III L. VI.
[4] T. Livius αὐτόθι.

VI.

ΡΩΜΑΙΟΙ

Ζάκυνθος ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας.—Ἐπιδρομαὶ βαρβάρων. — Γιζερῖχος.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐκδιώξαντες τὸν Φίλιππον καὶ νικήσαντες τὸν Ἀντίοχον κατέρχονται κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐντεῦθεν καὶ ἡ Ζάκυνθος ἐπανέρχεται εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν. Τοῦ Φλαμινίου δὲ

Ἡ ὁδὸς ἁγίου Διονυσίου καὶ ἡ Πλατεῖα Λομβάρδου.

κηρύξαντος ἐν Ἰσθμίοις ψευδελευθερίαν καὶ ἀποσυρθέντος τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ζάκυνθος ἐπαναστήσασα ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῶν Αἰτωλῶν ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας αὐτῆς. Οἱ Ρωμαῖοι στέλλουσι τὸν Λευΐνον μετὰ πεντήκοντα τριήρεων, ὅστις καὶ πολεμήσας τοὺς ἀποστάτας κατακαίει τὴν χώραν[1], ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξανίσταται ἡ νῆσος, ὅτε ἐξορ-

[1] T. Livius d. IV καὶ VI.

μήσας κατ' αὐτῆς ὁ Φούλβιος μετὰ αἱμητηρὰν μάχην ὑποδουλοῖ καὶ πάλιν αὐτήν, (150 π. Χ.)[1] καὶ ὑποχρεοῖ νὰ δέχηται τοὺς ρωμαίους ἀνθυπάτους[2].

Τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ἔσχε καὶ ἡ Ζάκυνθος· ἐὰν δὲ τὴν νῆσον ταύτην ἐπισκέπτωνται ἐπιφανεῖς τῆς Ῥώμης λόγιοι, λόγῳ τῶν φυσικῶν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς φαινομένων καὶ κολακεύῃ αὕτη διὰ στεφάνων καὶ μεταλλίων τοὺς αὐτοκράτορας, χαρίζοντας αὐτῇ προνόμια καὶ ψευδῆ αὐτονομίαν, ἀπογυμνοῦται ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν φιλαργύρων ἀνθυπάτων καὶ στενάζει, ἕνεκα τῆς ἀργυρολογίας αὐτῶν. Ἐπὶ ὀκτακόσια περίπου ἔτη τὸ ὄνομα τῆς Ζακύνθου ἐν ὀλίγαις μόνον ἀπαντᾷ γραμμαῖς. Ἡ κοσμοκράτειρα Ῥώμη κατασπαράσσεται ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ὁ Μιθριδάτης τὴν ἐξόντωσιν ἐκ τῆς Ἀσίας τῶν Ρωμαίων ἐπιδιώκων πέμπει τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Ἀρχέλαον εἰς Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡττηθεὶς οὗτος ὑπὸ τοῦ Σύλλα ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ καταδιωκόμενος ἐπιβαίνει πλοίων καὶ καταφανίζει τὰ δυτικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς νήσους, ἀποβιβασθεὶς δὲ εἰς Ζάκυνθον πολιορκεῖ αὐτήν, ἀλλ' ἀπέρχεται ἄπρακτος, ἀναγκασθεὶς ὑπό τε τῶν Ρωμαίων καὶ νησιωτῶν (87 π.Χ.). Βραδύτερον ὅμως πειραταὶ ὑπ' αὐτοῦ προστατευόμενοι ἐξορμοῦσιν ἀνὰ τὴν Μεσόγειον καὶ λεηλατοῦσι τὰς πόλεις, ἡ δὲ Ζάκυνθος, ἐν τῇ ὁδῷ αὐτῶν κειμένη, γίνεται λεία τῶν φιλαρπάγων αὐτῶν ὀρέξεων, ἄχρις οὗ ὁ Πομπήϊος διασκορπίζει αὐτούς. Τοῦ Πομπηΐου ὅμως ἡττηθέντος ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, κατὰ τὰς ἐμφυλίους τῆς Ρώμης στάσεις, ἡ Ζάκυνθος, μετὰ πολλὰς περιπετείας περιέρχεται εἰς τὴν μερίδα τοῦ Ἀντωνίου (36 π. Χ.). ἀλλὰ καὶ τούτου ἡττηθέντος ἐν Ἀκτίῳ ἡ νῆσος περιῆλθεν εἰς τὸν Ὀκτάβιον.

Γενομένης κοτόπιν τῆς διανομῆς, μεταξὺ τοῦ Ὀκταβίου Αὐγούστου καὶ τῆς Γερουσίας, τῶν Ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, ἡ Ζάκυνθος ἔτυχεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ρωμαϊκῇ ἐπαρχίᾳ, τῇ τῆς Ἀχαΐας, περιλαμβανούσῃ τὴν Ἤπειρον, Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους, πλὴν τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ πάλιν νέας διαμονῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἡ Ζάκυνθος συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν ἑβδομήκοντα ἐννέα πόλεων, τῆς ὑπ' ἀνθυπάτου κυβερνωμένης Ἀχαΐας, ὅτε καὶ ἄρχεται ἡ ἀκμὴ

[1] Florus de bello Hetolico II.

[2] Παρ. Heren Manuel.

τῶν πόλεων τούτων. Καὶ ἡ Ζάκυνθος ἐλευθέρα πλέον καὶ ὑπὸ τὴν εὔνοιαν τῶν αὐτοκρατόρων ἔχει ἰδίαν βουλὴν καὶ ἴδιον δῆμον, διευθυνομένη κατ' ἐγχωρίους νόμους καὶ φρουρουμένη ὑπὸ Ρωμαίων· διὸ καὶ οἱ Ζακύνθιοι διὰ νομισμάτων καὶ ἐκτύπων εἰκόνων ἐξεδήλουν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας τὴν εὔνοιαν αὐτῶν.

Τοιαύτη τῆς νήσου διοίκησις διήρκεσε μέχρις Ἡλιογαβάλου (229 μ. χ.), ἔκτοτε δὲ σκότος ἐπικρατεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς, ἕνεκα τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἐκλύσεως καὶ διαφθορᾶς ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ἐξ ἧς καταστάσεως αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων, λεηλατούντων καὶ αἰχμαλωτιζόντων τοὺς κατοίκους, καταθλίβουσι τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας.

Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου νέα διοργάνωσις γίνεται τῶν ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, διαιρεθείσης τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, εἰς μίαν τῶν ὁποίων, τὴν τῆς Ἰλλυρίας, ἐτέθη καὶ ἡ Ἀχαΐα, ἐν ᾗ καὶ ἡ Ζάκυνθος, διευθυνομένη ὑπὸ ἀνθυπάτου καὶ ὑπαγομένη τῇ διοικήσει Μακεδονίας, ὅτε καὶ ἡ Ζάκυνθος παύει πλέον οὖσα πόλις ἐλευθέρα.

Ἀποθανόντος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, διάφορα βάρβαρα φῦλα, Οὖνοι, Βάνδαλοι, Γότθοι, Ἄβαρες, ἐπέδραμον κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ Δ'. μέχρι τοῦ Η'. μ. Χ. αἰῶνος, ἅπασαι δὲ αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἰλλυρίας, ἐν αἷς καὶ ἡ Ζάκυνθος, ὑπέστησαν τὰς θηριωδίας τῶν ἀγρίων τούτων ὀρδῶν. Τὴν μεγίστην ὅμως τῶν καταστροφῶν ὑφίσταται ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Βανδάλων Γιζερίχου, ὅστις διελθὼν ἐκ Ζακύνθου καὶ καταστρέψας αὐτὴν ἠνδραπόδισε πεντακοσίους, οὓς διαπλέων τὸ Ἀδριατικὸν κρεουργεῖ καὶ τὰ μέλη αὐτῶν ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν[1]. Ἀλλ' οἱ Ζακύνθιοι μένεα πνέοντες ἑνοῦνται μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας Βελισαρίου καὶ καταδιώξαντες τοὺς βαρβάρους, ἀποδίδουσιν αὐτοῖς ὅσα κατ' αὐτῶν εἰργάσαντο[2].

[1] Gibbon. 108.
[2] Προκ. Α. κϐ'.

VII

ΒΥΖΑΝΤΙΝΙΣΜΟΣ

Ζάκυνθος ἐν τῷ Θέματι τῆς Λογγοβαρδίας. — Σταυροφόροι.

Ἤδη τὸ δυτικὸν μέρος τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας κατεκτήθη ὑπὸ τῶν βαρβάρων, οἵτινες βαθμηδὸν ἐκχριστιανιζόμενοι μαλάσσονται τὴν καρδίαν, πνεῦμα δὲ φιλόκαινον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης διαπνέει, ἐνῷ ἀνάξιοι τοῦ Κωνσταντίνου διάδοχοι παραμελήσαντες τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἀνατολικοῦ τῆς αὐτοκρατορίας μέρους ἐγκαταλείπουσι τὰς χώρας εἰς τοὺς ἀγρίους Σαρακηνοὺς ἀθεμιτουργοῦντας εἰς τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ ἢ εἰς τοὺς σταυροφόρους τῆς Εὐρώπης.

Διαιρεθείσης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς Θέματα ἡ Ζάκυνθος μετὰ τῆς Κεφαλληνίας ἐπὶ Ἡρακλείου ἢ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐτέθη ἐν τῷ ΙΑ'. θέματι τῆς Λογγοβαρδίας, διοικουμένῳ ὑπὸ στρατηγοῦ ἔχοντος ἀπόλυτον ἐξουσίαν καὶ ἐξαρτωμένου ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ αὗται εἰς βαρείας φορολογίας ὑπέβαλον τοὺς Ζακυνθίους, μέχρις οὗ τὸ θέμα Λογγοβαρδίας κλονισθὲν ὑπὸ ἐπιδρομῆς βαρβάρων ἀποστατεῖ, ἀλλὰ συγχωρεῖται, βραδύτερον δὲ Λέων ὁ Φιλόσοφος (887 μ. Χ.) ἀπέσπασε τὴν Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν ἐκ τοῦ Λογγοβαρδικοῦ θέματος καὶ κατέστησε Ζ'. θέμα τῆς αὐτοκρατορίας, οὗ πρωτεύουσα ὡρίσθη ἡ Κεφαλληνία.

Ἤδη οἱ Σταυροφόροι ἀνάπλεοι θρησκευτικοῦ ζήλου ὑπὸ τῶν προτροπῶν Πέτρου τοῦ Ἐριμίτου καὶ τοῦ Ἁγίου Βενάρδου ἐξέρχονται κατὰ τῶν ἀπίστων, ἡ δὲ Ζάκυνθος συνεναῖ τοὺς ὁπλοφόρους αὐτῆς μετ' ἐκείνων εἰς τὰ πεδία τῆς Συρίας. Πλὴν οἱ Σταυροφόροι διασκορπισθέντες ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καταχτῶσι τὰς χώρας αὐτῆς. Ὁ Βοημοῦνδος, υἱὸς τοῦ Γουϊσκάρδου, ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Ἰονίων νήσων λεηλατεῖ αὐτάς, μετὰ τοῦτον δὲ Ρογῆρος ὁ Α'. βασιλεὺς τῆς Σικελίας κυριεύει (1147) τὴν Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ συμμαχήσας μετὰ τῶν Ἑνετῶν ἀνακτᾷ τὰς νήσους. Βραδύτερον αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου περιῆλθον εἰς τὴν δεσποτείαν τοῦ ναυάρχου τοῦ Σικελικοῦ στόλου Μεγαρείτου, ὅστις τραπεὶς τὸν πειρατικὸν βίον, καὶ τυφλωθεὶς ἐτελεύτησεν ἐν ταῖς εἱρκταῖς τοῦ Ἐρρίκου ΣΤ' τῷ 1165.

VIII·

ΠΑΛΑΤΙΝΟΙ ΚΟΜΗΤΕΣ

Μάϊος Ὀρσίνης, Κόμης Παλατινὸς Ζακύνθου — Κεφαλληνίας.

Λεηλατηθείσης τῷ 1204 τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ διαμοιρασθέντος τοῦ κράτους, ἡ Ζάκυνθος μετὰ τῶν λοιπῶν Ἰονίων νήσων περιῆλθε προσωρινῶς εἰς τὴν μερίδα τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες τὴν Κέρκυραν μόνον κατέλαβον, ἐλλείψει ναυτικῶν καὶ πεζικῶν δυνάμεων, ἐνῷ ἡ Ζάκυνθος καὶ ἡ Κεφαλληνία καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι γίνονται λεία τῶν τυχοδιωκτῶν τῆς δύσεως, ὧν εἷς Μάϊος ὁ Ὀρσίνης, ἔγγονος ἐκ θυγατρὸς τοῦ Μεγαρείτου, λαβὼν ὡς τιμάριον τὴν Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον (1206) καὶ τὸν τίτλον Παλατινὸς ὑποβάλλει μετά τινα χρόνον τὸ κράτος του ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου Γ′, τῇ προτροπῇ τοῦ ὁποίου καταργοῦνται αἱ ὀρθόδοξοι τῶν ἄνω νήσων Ἐπισκοπαὶ (1207-1212) καὶ πληροῦνται διὰ Λατίνων Ἐπισκόπων [1]. Τὸν πειρατὴν Μάϊον διαδέχεται ἀνώνυμός τις, καὶ τοῦτον Ριχάρδος τις, γάλλος τὸ γένος, ἀποθανὼν τῷ 1316. Διάδοχος αὐτοῦ ἐγένετο Ἰωάννης ὁ Α′ καταλαβὼν τὴν Ζάκυνθον τῷ 1303 καὶ λαβὼν σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Νικηφόρου τοῦ Κομνηνοῦ Μαρίαν. Τούτου ὁ πρωτότοκος υἱὸς Νικόλαος λαβὼν τὴν δυναστείαν καὶ φονεύσας τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ Ἰωάννου τοῦ Β′ (1323) κατασχόντος τὴν δυναστείαν καὶ νυμφευθέντος Ἄνναν τὴν θυγατέρα Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου. Τούτου δηλητηριασθέντος ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἄννης (1335), αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος ἔμειναν παρημελημέναι καὶ ἀκυβέρνητοι, κατέσχε δὲ αὐτὰς ὁ κόμης τῆς Γραυΐνης Ἰωάννης, υἱὸς τοῦ Καρόλου τοῦ Β′ βασιλέως τῆς Σικελίας [1]. Τὸν κόμητα Ἰωάννην διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κάρολος καὶ τούτου ἀποκεφαλισθέντος, ἡ Κομητεία τῶν νήσων περιῆλθεν εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ροβέρτον, πρίγκηπα τῆς Ἀχαΐας, οὗτος δὲ,

---

[1] Ἑλληνομνήμων φύλ. 6. — Villani Libr. IX.

τῇ συνεργίᾳ τῶν ἀδελφῶν Τόκκων, ἐνεργεῖ καὶ παραχωρεῖται ἡ Κομητεία (1353-1355) Λεονάρδῳ τῷ Α' υἱῷ τοῦ ἐκ Βενεβέντου Γουλιέλμου Τόκκου καὶ Μαργαρίτας, θυγατρὸς Ἰωάννου τοῦ Α'[1].

IX

ΔΕ-ΤΟΚΚΟΙ

Λεονάρδος Α'.—Κάρολος Α'.—Λεονάρδος Β'.—Κάρολος Β'.—Λεονάρδος Γ'.

Ἀπὸ τοῦ Λεονάρδου Α'. τιτλοφορουμένου «Κόμητος Παλατίνου Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Λευκάδος» ἄρχεται ἡ εἰς τὰς νήσους κυριαρχία τῶν Δέ-Τόκκων. Οὗτος πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς δεσποτείας αὐτοῦ δίδωσιν ὅρκον ὑποταγῆς τῷ Λαυρεντίῳ Κέλσῳ Δουκὶ τῶν Ἑνετῶν καὶ δέχεται εἰς τὰς νήσους στρατιώτας παρ' αὐτοῦ. Τὸν Λεονάρδον Α'. ἀποθανόντα (1381) διεδέχθη ὁ υἱὸς Κάρολος ὁ Α' (1381—1429) καὶ τοῦτον ἀποθανόντα ἄτεκνον (μόνον πέντε νόθους υἱοὺς ἀποκτήσαντα) διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Λεονάρδος ὁ Β'. ὁ λαβὼν εἰς κληροδότημα τὴν Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον. Μετὰ τὸν θάνατον Λεονάρδου τοῦ Β'. διαφοραὶ ἀνεφύησαν μεταξὺ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Καρόλου Β'. καὶ τῶν νόθων υἱῶν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, οἵτινες καὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Τούρκων, ἀποστειλάντων τὸν Σινάνην Πασσᾶν, ὅστις κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα τῇ 9 Ὀκτωβρίου, 1430 ἐξαναγκάσας τὸν Κάρολον Β'. νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς νήσους.

Τῷ 1449 ἡγεμὼν Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Λευκάδος κλπ. ἐγένετο ὁ τοῦ Καρόλου Β'. υἱὸς Λεονάρδος Γ'. ὅστις ἀπολέσας τὴν Στερεὰν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν περιωρίσθη εἰς τὰς νήσους καὶ δὴ τὴν Ζάκυνθον, ἥτις ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑποδουλοῦται ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου[2]. Φόρου δὲ ὑποτελὴς τῷ Σουλτάνῳ γενόμενος ὁ Λεονάρδος Γ'. καὶ ἀρνηθεὶς τὰς συνθήκας ἐγκαταλείπει ἐκ φόβου τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀναχωρεῖ νύκτωρ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδον, παρ' ᾧ καὶ ἀπέθανε τῷ 1499.

---

[1] Lunzi della Condiz. ecc. p. 122. Remondini. — Χιώτης Τόμ. Β' — Χόπφ. - Ἑλληνομνήμων—Κατραμῆς Ν.

[2] Γ Φραντζῆ Χρονικὸν Bonnae Lib. 1.

Καταπλεύσας ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος ἐκυρίευσε τὴν Ζάκυνθον, τὴν καταστροφὴν τῆς ὁποίας ἀνεχαίτησε παρεμβὰς ὁ ἐνετὸς στόλαρχος, Λορεδάνος, πολλοὶ δὲ Ζακύνθιοι φεύγουσιν ἐκ φόβου εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῇ προστασίᾳ τοῦ ἐνετοῦ Βρουαλίου, ἄχρις οὗ διὰ συνθήκης μεταξὺ Ἐνετῶν καὶ Τούρκων παραχωρεῖται ἡ νῆσος τοῖς Ἐνετοῖς τῇ 22 Ἀπριλίου 1484 ὑπὸ πληρωμὴν φόρου 1500 ὑπερπύρων [1].

X.

ΕΝΕΤΟΙ

Διοίκησις.—Διαίρεσις τῶν πολιτῶν εἰς τρεῖς τάξεις.— Πολιτική, κοινωνική καὶ θρησκευτικὴ κατάστασις. — Χρυσόβιβλος.—Ἐπιδρομαὶ Τούρκων.—Ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα.—Πτῶσις τῆς Ἐνετίας.

Παραλαβόντες οἱ Ἐνετοὶ ἐκ τῶν Τούρκων τὴν Ζάκυνθον ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει καὶ σχεδὸν ἔρημον ἀνδρῶν προεκήρυξαν (1485 καὶ 1492) εἰς διάφορα τῶν ἐνετοκρατουμένων χωρῶν μέρη, ἵνα οἱ βουλόμενοι μετοικήσωσιν εἰς Ζάκυνθον καὶ λάβωσιν οἰκόπεδα καὶ γαίας πρὸς καλλιέργειαν, πολλῶν δὲ μετοικησάντων, ἡ νῆσος τῷ 1515 ἠρίθμει 20 χιλ. κατοίκων [2], ἡ ἐξοχὴ ἤρχισε νὰ καλλιεργῆται, τὰ προϊόντα βαθμηδὸν νὰ πολλαπλασιάζωνται καὶ τὸ μικρὸν ἐμπόριόν της νὰ εὐδοκιμῇ.

Παρὰ τὰς προσπαθείας τῆς Ἐνετίας πρὸς εὐημερίαν τῆς νήσου δὲν ἠδυνήθη ἐν τούτοις ν' ἀποφύγῃ τὴν διαίρεσιν τοῦ λαοῦ εἰς τρεῖς τάξεις, τὴν τῶν εὐγενῶν, τῶν ἀστῶν καὶ τοῦ ὄχλου, ἀφοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ τοιαῦτα προνόμια ἦσαν ἐρριζωμένα μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ γενικὴ διοίκησις τῆς νήσου ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Προβλεπτοῦ (Provveditore), εὐγενοῦς Ἐνετοῦ ἀνὰ διετίαν ἀντικαθισταμένου καὶ ἔχοντος καθήκοντα οὐ μόνον διοικητικά, ἀλλὰ

---

[1] Stivieri N. St. di Uenezia.

[2] Λ. Ζώη. «Στατιστικὴ Ζακύνθου» 1896 ἐν Ζακύνθῳ.

καὶ δικαστικὰ καὶ στρατιωτικά. Ἡ δὲ ἐγχώριος διοίκησις ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ Συμβουλίου τῶν εὐγενῶν, οἵτινες ἐγγεγραμμένοι ἐν τῇ Χρυσοβίλῳ (Libro d'oro) ἀπετέλουν τὴν Κοινότητα τῆς νήσου.

Τὸ Συμβούλιον τοῦτο ἐξ 150 μελῶν ἀποτελούμενον ἐξέλεγε τὰς ἄλλας τῆς νήσου Ἀρχάς, αἵτινες ἦσαν: οἱ Σύνδικοι, τρεῖς τὸν ἀριθμόν, οἱ Κήνσορες, τέσσαρες, οἱ Ἀντιρρητικοὶ δύο, οἱ Πρωτοδῖκαι, ὁ Ἀρχειοφύλαξ, οἱ Σιτοφύλακες δύο, οἱ Γραφεῖς αὐτῶν, ὁ Ταχυδρόμος, οἱ ἐπὶ τῶν Τροφίμων, ὁ Διδάσκαλος, οἱ τοῦ Ἐνεχυροδανειστηρίου, οἱ Ὑγειονόμοι τρεῖς, οἱ ὁδοστάται, ὁ Πρέσβυς, οἱ Εἰρηνοδίκαι, ὁ Ταμίας ἐπὶ ἀπελευθερώσει αἰχμαλώτων, οἱ τοῦ Νοσοκομείου, ὁ Στρατοπεδάρχης, οἱ Ἐξετασταί, οἱ Ἀγορανόμοι, ὁ Πρωτοπαπᾶς κλπ. Δικαστικῶς δὲ διείποντο, συμφώνως πρὸς τὸν Ποινικὸν Κώδηκα (Statuto), ἐν ᾧ περιείχοντο καὶ οἱ δικονομικοὶ Νόμοι, ἀπὸ τοῦ 1386 μέχρι τοῦ 1841, ἤτοι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Ἰονίου Κώδηκος. Ἐκπαιδευτικῶς δέ, ἐξεπαιδεύοντο μὲν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Κοινότητος, ἔνθα ἱερεῖς πληρωνόμενοι ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐδίδασκον τὰ τέκνα τῶν πτωχῶν ἡ δὲ ἰταλικὴ ἀπέβη λαλουμένη παρά τε τοῖς εὐπατρίδαις καὶ τοῖς ἀστοῖς[1], οἱ δυνάμενοι ὅμως μετέβαινον εἰς Εὐρώπην, ἔνθα τελείαν ἐλάμβανον τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν μόρφωσιν. Τὸ συμφέρον τῆς Πολιτείας κρίνουσα ἡ Ἐνετία ἀνώτερον τοῦ θρησκευτικοῦ συμφέροντος δὲν κατέφυγεν εἰς τὴν παραβίασιν τῶν πεποιθήσεων καὶ εἰς διώξεις θρησκευτικάς, οὐδ' ἐπέτρεψε τῇ παπωσύνῃ νὰ ἐξασκήσῃ πίεσιν ἐπὶ τῆς ὀρθοδοξίας[2], τοὐναντίον ὑπεστήριξεν ἐνίοτε τοὺς ὀρθοδόξους ἀπέναντι τῶν Λατίνων, διατάξαντος μάλιστα τοῦ Πάπα, τῇ παρεμβάσει τῆς Ἐνετίας, ἵνα οἱ Ἰόνιοι λατῖνοι τηρῶσι τὸ Ἰουλιανὸν ἀντὶ τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου.

Τὸ πολίτευμα τῶν Ἐνετῶν ἐν Ζακύνθῳ ἀπετέλει, ὡς ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐνετοκρατουμέναις χώραις, ὀλιγαρχίαν ἀριστοκρατικήν. Ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εὐγενῶν καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς εἰσαγωγῆς νέων τοιούτων ἐκ τῶν ἄλλων τάξεων ἐγένοντο αἰτία στάσεως

---

[1] Λ. Ζώη, «Λεξικὸν Ζακύνθου». σ-γ'.

[2] Ι. Α. Ρωμανοῦ. «Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι» καὶ Α. Μ. Ἱδρωμένου «Συν. Ἱστ. τῆς Κερκύρας».

μεταξὺ εὐγενῶν καὶ λαοῦ τῷ 1628, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ρεμπελιὸ τῶν Ποπολάρων*, ἥτις ἐπὶ πενταετίαν διαρκέσασα ταραχὰς καὶ ἀναστάτωσιν προὐκάλεσεν ἐν τῇ νήσῳ. Ἡ ἕνωσις πάντων ὅσοι ἐξήσκουν ἰδίαν τέχνην ἀπετέλει τὴν Συντεχνίαν (Σκόλα) τῆς αὐτῆς τέχνης[1].

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πολλὰ τὰ κακὰ διεπράχθησαν ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ἔν τε τῇ Ζακύνθῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς Ἑνετοκρατουμέναις χώραις, ἀλλὰ τὰ κακὰ ἐκεῖνα ἦσαν κακὰ τῆς ἐποχῆς, καὶ ἄλλων συγχρόνων πολιτειῶν. Γειτνιάζουσα ἡ Ζάκυνθος καὶ αἱ λοιπαὶ Ἰόνιοι νῆσοι εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν προσφέρει καταφύγιον εἰς πάντα Ἕλληνα φεύγοντα τὴν τυραννίαν τῶν Ὀθωμανῶν καὶ εὑρίσκοντα προστασίαν ὑπὸ τὰς πτέρυγας τοῦ ἰσχυροῦ τῆς Ἑνετίας λέοντος. Ἐπὶ Ἑνετοκρατίας θεμελιοῦνται νέαι πόλεις, κτίζονται φρούρια, ἐγείρονται ναοὶ καὶ μοναστήρια, ἱδρύονται δημόσια καταστήματα, Πτωχοκομεῖα, Νοσοκομεῖα, Ἐκθετοτροφεῖα, Ἐνεχυροδανειστήρια, Σιτοβολῶνες, Ταμεῖα, Ἀρχειοφυλακεῖα, Λιμοκαθαρτήρια, ἔργα πάντα ταῦτα μέχρι σήμερον τὰ πλεῖστα λειτουργοῦντα καὶ κινοῦντα τὸν θαυμασμόν. Ἕλληνες ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου λαμβάνουσιν ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ ἰδιοκτησίας, προνόμια, ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας αὐτῶν, ἐκλέγουσι τοὺς ἰδίους ἄρχοντας, στέλλουσι πρέσβεις, οἱ δὲ διακρινόμενοι ἐν πολέμοις, ἢ εὐδοκιμοῦντες εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν νόμων καὶ τὴν διοίκησιν εὐρὺ πρὸς αὐτῶν ἔχουσι στάδιον.

Φρονοῦμεν ὅτι ὁ μεμφόμενος τῆς Ἑνετίας, πρὶν ἢ σταθμίσῃ τὰς ἐποχάς, ἐρευνήσῃ τὰ ἔγγραφα, συγκρίνῃ τὴν τότε πρὸς τὴν νῦν ἐποχήν, ἀβασανίστως δὲ παρακολουθῶν παλαιὰς δοξασίας ἀδικεῖ τὸ κράτος ἐκεῖνο, τὸ χρησιμεῦσαν ὡς φραγμὸς κατὰ τοῦ τουρκικοῦ χειμάρρου, τοῦ ἀπειλήσαντος τὴν ὅλην Εὐρώπην, καὶ μετὰ δουλείαν τόσων αἰώνων στερηθὲν ἐν τέλει τόσων χωρῶν ἑλληνικῶν καὶ ὀρθοδόξων ὅσῳ τὰ ὀρθοδοξότερα τοῦ Πανελληνίου μέρη.

Καὶ ὄντως πολλὰς λεηλασίας καὶ δῃώσεις ὑπέστη ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ Τούρκων καὶ πειρατῶν, ὧν ὀνομαστότεραι ἡ τῶν ἐτῶν 1537, 1554 καὶ 1571. Κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν νῆσον 10 χιλιάδες ὀθωμανοὶ ὑπὸ τὸν Οὐλουζαλῆν-πασσᾶν πολλὰς

[1] Λ. Ζώη. «Αἱ ἐν Ζακ. Συντεχνίαι. Ἐν Ζακ. 1896.

θηριωδίας διέπραξαν; ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀποκρουσθέντες ἀπέπλευσαν αἰσχρῶς[1]. Δὶς οἱ Ζακύνθιοι ἀποδιώξαντες τοὺς Τούρκους διὰ τῆς ἐνετικῆς βοηθείας ἐπὶ τῶν προβλεπτῶν Λορεδάνου καὶ Κονταρίνου συνεκστρατεύουσι τοῖς ἐνετοῖς συνεισφέροντες πλοῖα καὶ στρατιώτας. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Κορώνης καὶ ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Ναυπάκτου Ζακύνθιοι μετὰ καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἀριστεύουσι. Ζακύνθιοι ἐπίσης ἀκολουθοῦσι τοὺς Ἐνετοὺς εἰς διαφόρους πολέμους, καὶ δὴ ἐν Λευκάδι, Δορκέλῳ, Βρέντα καὶ Ναυπλίῳ. Παραλείπονται αἱ μεγάλαι συνεισφοραὶ εἰς τοὺς ὑπὲρ Κρήτης, Κύπρου καὶ ἄλλων μερῶν πολέμους τῆς Ἐνετίας καὶ αἱ πολιτικαὶ ἐκδουλεύσεις τῶν Ζακυνθίων.

Ἀλλ' ἐσήμανε καὶ τῆς Ἐνετίας τὸ τέλος. Ὁ Ναπολέων ὀνειρεύεται τὴν κυριαρχίαν τῆς Εὐρώπης. Νικήσας τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ σταματήσας πρὸ τῆς Ἐνετίας ἐπιβάλλει αὐτῇ τὴν κατάργησιν τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς. Τούτου καὶ ἐν ταῖς νήσοις γνωστοῦ γενομένου, αἱ ἐνετικαὶ Ἀρχαὶ ἤρχισαν παρενοχλούμεναι, περιφρονούμενα τὰ οἰκόσημα τῆς εὐγενείας καὶ ἱδρυόμεναι λέσχαι ἐν αἷς διεδίδοντο αἱ νέαι ἰδέαι τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας καὶ ὑποσχέσεις ἐδίδοντο ὅτι θ' ἀνατείλωσιν ἡμέραι χαρᾶς καὶ εὐδαιμονίας, ἐὰν οἱ νησιῶται ἀπηρνοῦντο τὸ πολίτευμα τοῦ Ἁγ. Μάρκου καὶ ἐδέχοντο τὴν γαλλικὴν δημοκρατίαν. Ὅταν δὲ ἔν τινι λέσχῃ τῆς Ζακύνθου, οἱ ἐν αὐτῇ πάσης τάξεως πολῖται, πατριῶται καλούμενοι, ἠρώτησαν τί ἐσήμαινον ἰσότης καὶ ἀδελφότης, ὁ Γάλλος πρόξενος Γουὴς ἐξήγησεν ὅτι ἔπρεπεν οἱ ἄρχοντες νὰ καταθέσωσι τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ νὰ διανείμωσι ταύτας μετὰ τῶν πτωχῶν. Τοιαῦται δὲ ἰδέαι εὐκόλως ἐγκληματίζονται παρὰ τῷ λαῷ ἐνῷ τὸ μὲν Ἀρχοντολόγιον περιεφρόνει ταύτας, αἱ δὲ ἐνετικαὶ Ἀρχαὶ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν προτρεπόμενοι προσεπάθουν παντὶ σθένει νὰ παρεμποδίζωσι τὰς εἰς τὰς λέσχας ἐκείνας συνεδριάσεις. Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ὑψώσας τὴν σημαίαν τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας δεινῶς ὑβρίζεται ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν εὐγενῶν, κατηγορεῖ δὲ τὰς ἐνετικὰς ἀρχὰς ζητῶν ἱκανοποίησιν. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ τότε Προβλεπτὴς Ζακύνθου ν' ἀποδείξῃ ψευδῆ τὴν κατηγορίαν, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ διαφύγῃ σατανικὸν σχέδιον τοῦ αὐτοῦ προξένου. Τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1796 πυρπολεῖται τὸ γαλλικὸν προξενεῖον

[1] Κατραμῆς «Φιλολ. Ἀναλ. 51.

ὑπ' αὐτοῦ τοῦ προξένου, ὅστις καὶ κατηγορεῖ τὰς ἐνετικὰς 'Αρχάς, καίτοι δὲ οὐδὲν τὸ ἐνοχοποιητικὸν ἐκ τῶν ἀνακρίσεων προέκυψεν, ἐν τούτοις χολωθεὶς ὁ Ναπολέων ὡρκίσθη ἐκδίκησιν. Κυριεύσας δὲ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἐνετικοῦ κράτους καὶ ποθῶν τὴν προσάρτησιν τῶν Ἰονίων νήσων ἔπεμψεν εἰς Κέρκυραν τὸν στρατηγὸν Γεντίλην, ὅστις καὶ ἐκυρίευσε τὴν Κέρκυραν.

XI

ΓΑΛΛΟΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΙ

Κατοχὴ τῆς νήσου.— Γουής. — Καρμανιόλοι. — Δένδρον τῆς ἐλευθερίας. — Διαίρεσις καὶ διοικητικὴ διοργάνωσις.

Δυνάμει τῆς ἀπὸ 17 'Οκτωβρίου 1797 ἐν Καμποφορμίῳ συνθήκης, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι παρεδίδοντο ὁριστικῶς τῇ Γαλλικῇ δημοκρατίᾳ. Ἐν μέσῳ τῆς χαρᾶς καὶ τῶν ζητωκραυγῶν τοῦ ζακυνθίου πλήθους ἀπε-

Μέρος τοῦ φρουρίου καὶ τῆς Ποχάλεως.

ἐβιβάσθησαν οἱ Γάλλοι ἐν Ζακύνθῳ τῇ 4 Ἰουλίου 1797, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τελευταῖος Προβλεπτὴς Ζακύνθου Βραγαδῖνος προεκήρυττεν ὅτι ἡ Γαλλία παρέλαβε τὰς νήσους ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς.

Πάραυτα προσωρινὸς διοικητὴς τῆς νήσου ἐγένετο ὁ πρόξενος Γουής, ὑψώθη ἐπὶ τοῦ φρουρίου ἡ γαλλική, ἀντὶ τῆς ἐνετικῆς σημαίας, ὁ δὲ λαὸς ἔκδοτος εἰς ἐνθουσιασμὸν ἐπὶ προσκτηθείσῃ ἰσότητι καὶ ἐλευθερίᾳ ἔψαλλε παιᾶνας καὶ ἀντήλλασσεν ἀδελφικὸν ἀσπασμόν. Οἱ δημοκρατικοί, κοινῶς Καρμανιόλοι, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀρχόντων, τοῦ δὲ Δημαρχείου ψηφίσαντος τὴν κατάργησιν τῶν τίτλων, προνομίων καὶ οἰκοσήμων τοῦ ἀρχοντολογίου, συνεκεντρώθησαν ἐν τῇ πλατείᾳ ἁγίου Μάρκου πᾶσαι τῆς πόλεως αἱ Ἀρχαὶ καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ὑψώθη τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας καὶ μετὰ ἁγιασμὸν ὑπὸ τοῦ Πρωτοπαππᾶ τελεσθέντα ἔκαυσαν τὴν Χρυσόβιβλον καὶ πάντα τὰ ἐμβλήματα τοῦ ἀρχοντολογίου μετὰ τῆς ἐνετικῆς σημαίας, εἶτα ἐχόρευσαν περὶ τὸ δένδρον τὸν Μασσαλιωτικὸν χορὸν καὶ κατέληξαν μετὰ τριήμερον πανήγυριν εἰς κοινὰς ἑστιάσεις καὶ λόγους πατριωτικούς. Ἐπὶ Γάλλων αἱ νῆσοι διῃρέθησαν εἰς τρεῖς νομούς, ἑκάστου δὲ νομοῦ ἡ ἐξοχὴ διῃρέθη εἰς δήμους ὑπὸ δημάρχων διοικουμένων, ἐφηρμόσθη τὸ γαλλικὸν πολίτευμα, νέα συνεστήθη δικαστικὴ διοργάνωσις, ἐβελτιώθησαν οἱ διάφοροι κλάδοι τῆς ὑπηρεσίας καὶ δὴ ὁ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, συσταθέντων σχολείων, βιβλιοθήκης, τυπογραφίας, θρησκεία δὲ καὶ γλῶσσα ἀνέλαβον τὴν θέσιν αὐτῶν, ἐνῷ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἕλληνος ἀνέκτησαν τὸν ὀφειλόμενον σεβασμόν[1].

XII

ΡΩΣΣΟ-ΤΟΥΡΚΟΙ

Κατοχὴ τῶν Ρωσσο-Τούρκων.—Οὐσσακώφ.-Κατὴρ-Βέης.

Συναφθείσης κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1798 συμμαχίας μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας, εἰς ἣν προσεχώρησε καὶ ἡ Ἀγγλία, ἐκηρύχθη ὑπ' αὐτῶν ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Γαλλίας, στόλος δὲ ρωσσο-τουρκικὸς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ρώσσου Οὐσσακὼφ καὶ τοῦ Τούρκου

[1] Χιώτου τόμ. Γ'.

Κατὴρ-Βέη ἐνεργούντων *ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τῶν ἀθέων Γάλλων*, κομιζόντων τὴν, διαταγὴ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄. ἐγκύκλιον καὶ ὑποσχομένων τοῖς Ἑπτανησίοις κυβέρνησιν ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον, ἀνεστάτωσε τὰς νήσους, κυριεύσας τὰ Κύθηρα. Τῇ 3 Ὀκτωβρίου 1798 ἐμφανισθεὶς ὁ στόλος εἰς τὴν Ζάκυνθον κατέλαβε τὴν νῆσον. Στάσις ἐγένετο ἐν Ζακύνθῳ, χωρικοὶ δὲ ὥρμησαν πρὸς κακοποίησιν τῶν φιλογάλλων δημοκρατῶν. Ὁ Οὐσσακὼφ ἀποβιβάσας ρωσσικὰ στρατεύματα προσεκάλει τὴν εἰς τὸ φρούριον ἀποσυρθεῖσαν γαλλικὴν φρουράν, ἥτις καὶ παρεδόθη, κατόπιν συνθήκης, ὑψωθείσης ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς τε ρωσσικῆς καὶ τουρκικῆς σημαίας, ἐνῷ ὁ ὄχλος, ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατῶν ἐρεθιζόμενος, ἐξύβριζε καὶ ἐχλεύαζε τοὺς φιλοδημοκρατικούς.

Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ ἡ συνεχομένη αὐτῷ Μονὴ Στροφάδων καὶ Ἁγίου Διονυσίου.

Πεσούσης καὶ τῆς Κερκύρας, ὁ Οὐσσακὼφ ἐπεκύρου ὅλα τὰ προνόμια τοῦ ἀρχοντολογίου ἐνισχύων τὸ ἀριστοκρατικὸν φρόνημα. Ἡ κοινότης Ζακύνθου ἐψήφισεν ἵνα ἀποσταλῇ εὐχαριστήριος ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Μ. Βρεττανίας Γεώργιον Γ΄. διὰ τὴν προστα-

σίαν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς νήσου καὶ προσφερθῇ ὡς δῶρον εἰς τὸν ναύαρχον Νέλσωνα ξίφος καὶ ράβδος [1].

Ἀποκατασταθέντων τῶν πραγμάτων, ἐδημοσιεύθη τῇ 24 Ἀπριλίου 1799 ἐγκύκλιος πρὸς ὅλας τὰς νήσους περὶ ἐγκαταστάσεως αὐτονόμου ἑπτανησίου πολιτείας, συνελθόντες δὲ εἰς Κέρκυραν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων ἐσχημάτισαν τῇ 24 Μαΐου 1799 προσωρινὴν Γερουσίαν, ἧς πρόεδρος ὡρίσθη ὁ Ἄγγελος Ὅριος, ἐξελέγη δὲ καὶ πρεσβεία ὅπως διαπραγματευθῇ περὶ τῶν συμφερόντων τῆς πολιτεείας παρὰ ταῖς αὐλαῖς Πετρουπόλεως καὶ Κων)πόλεως. Αὕτη μεταβᾶσα εἰς Κων)πολιν παρέδωκε τῷ Σουλτάνῳ ἔγγραφον, δι' οὗ ἐζήτει ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ Ἰόνιος πολιτεία ὡς πολιτεία ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος, προστατευομένη παρὰ πασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων.

XIII

ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Συνθήκη 21 Μαρτίου 1800.—Σύνταγμα τοῦ 1800.—Πραξικόπημα Μαρτινέγκου.—Σύνταγμα τοῦ 1803 καὶ 1806.—Ἀντώνιος Κομοῦτος Πρίγκηψ τῆς Ἑπτανήσου.

Μετὰ πολυχρονίους συζητήσεις, προτάσεις καὶ ἀντιρρήσεις τῶν δύο αὐλῶν συνωμολογήθη καὶ ὑπεγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 21 Μαρτίου 1800 μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας ἡ περὶ τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑπτανήσου συνθήκη, καθ' ἣν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ἀπετέλεσαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολιτείαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας, ἐγγυωμένου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας περὶ τοῦ ὁλοσχεροῦς τῆς πολιτείας καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ συντάγματος αὐτῆς ἐπὶ ὀλιγαρχικῶν βάσεων στηριζομένου καὶ ἐπαναφέροντος τὰ προνόμια τοῦ ἀρχοντολογίου. Κατ' αὐτὸ ἡ γερουσία ἀπετέλει τὴν γενικὴν τῆς Ἑπτανήσου κυβέρνησιν. Ὁ πρόεδρος τῆς Γερουσίας ἐκαλεῖτο

---

[1] «Πανελλ. Λεύκωμα». Ἀθηνῶν 1901 «Ὁ Νέλσων καὶ ἡ Ζάκυνθος» ὑπὸ Λ. Ζώη.

ἄρχων [1]. Τὸ σύνταγμα ἐκ 212 ἄρθρων συγκείμενον ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῶν δύο αὐτοκρατόρων κατεβιβάσθησαν αἱ ρωσσο-τουρκικαὶ σημαῖαι καὶ ὑψώθη ἡ Ἑπτανήσιος διατηρήσασα τὸν πτερωτὸν λέοντα τῆς Ἑνετίας, τὸ δὲ νέον κράτος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Εὐρ. Δυνάμεων.

Τὸ νέον σύνταγμα τοῦ 1800 δὲν ἐπέφερε καὶ τὴν ποθουμένην τάξιν καὶ ἀσφάλειαν. Ἡ ὑποτέλεια τῆς πολιτείας εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ προὐκάλεσαν ἔριδας, φόνους, στάσεις ἐν ταῖς νήσοις. Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Ἀντ. Μαρτινέγκος τεθεὶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς νήσου, τῇ εὐνοίᾳ τοῦ Τισιγχάουζε ἀφικομένου εἰς Ζάκυνθον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἀφήρεσε τὴν ἀρχὴν παρὰ τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ διεχειρίζετο τὰ τῆς νήσου, ἣν ἐκήρυξεν ἀσύνδετον ἀπὸ τῆς λοιπῆς ὁμοσπονδίας τῶν νήσων. Ἐνῷ δὲ τὰ πράγματα ἠπείλουν ἐμφύλιον ἐν τῇ νήσῳ πόλεμον, ὁ Μαρτινέγκος ἀνεπέτασεν ἐν ἀλαλαγμῷ ἐπὶ τοῦ φρουρίου τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν, ἀφικόμενος δὲ ὁ παρὰ τῆς Ἑπτανησίου γερουσίας ἀπεσταλμένος μετὰ δυνάμεως ὅπως ματαιώσῃ τὰ σχέδια τοῦ Μαρτινέγκου Νικ. Γραδ. Δε-Σύλλας ἠπόρει περὶ τοῦ πρακτέου. Καὶ εἰς μὲν τὴν δύναμιν τὴν ὑπὸ τῆς Γερουσίας σταλεῖσαν δὲν ἐπέτρεψεν ὁ Μαρτινέγκος ν' ἀποβιβασθῇ, ὁ δὲ λαὸς ἠπείλει θάνατον εἰς τὸν ἀπεσταλμένον Δε-Σύλλαν, ἀλλ' ἐσώθη ἀνατεθείσης τῆς ἀρχηγίας τῆς νήσου εἰς τὸν ἄγγλον Κάλλενδερ καὶ καθυποβληθείσης τῆς Ζακύνθου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας (24 Φεβρ. 1801). Ἀναφορὰ ἐστάλη πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας ὅπως ἐπισήμως ἀναγνωρισθῇ ἡ νῆσος ἀνήκουσα τῇ Βρεττανίᾳ. Τὸ πραξικόπημα τοῦτο δὲν ἐπέτυχε· διότι στόλος τουρκικὸς συνοδευόμενος ὑπὸ ἑνὸς ἀγγλικοῦ πλοίου προσωρμίσθη εἰς Ζάκυνθον, ἀπόσπασμα δὲ ἄγγλων στρατιωτῶν ἀποβιβασθὲν μετέβη εἰς τὸ φρούριον τῇ 12 Σ)βρίου 1801 κατεβίβασεν ἐν πλήρει τιμῇ τὴν βρεττανικὴν σημαίαν καὶ ἀνεβίβασε τὴν τῆς Ἑπτανήσου· ἐνῷ ἡ Γερουσία ἔδωκεν ἀμνηστείαν τοῖς ἐπὶ μεταπολιτεύσει ἐνοχοποιουμένοις.

Αἱ ταραχαὶ ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν ἐν ταῖς νήσοις πρὸς καθησύχασιν δὲ αὐτῶν καὶ διοργάνωσιν τῶν νήσων ἐστάλη μετὰ ρωσσικοῦ στρατοῦ ὡς πληρεξούσιος ὁ Γ. Μοτσενῖγος τῇ 20 Αὐγούστου 1802. Οὗτος συνέστησεν ἐν ἑκάστῃ νήσῳ προσωρινὴν Διοίκησιν

[1] «Le trecostituz.» Corfu 1849. N. B. Μάνεση.

(Reggenza) ἐξ ἑνὸς διοικητοῦ καὶ δύο βοηθῶν. Συνεκάλεσε δὲ καὶ συντακτικὴν συνέλευσιν ἐκ 40 μελῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεχθεῖσαν, ἥτις συνέταξε τὸ νέον σύνταγμα τῆς πολιτείας ἐκ 212 ἄρθρων, ὅπερ καὶ ἐγένετο δεκτὸν τῇ 6 Δεκεμβρίου 1803. Ἀποθανόντος κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας τοῦ Πρίγκηπος Σπυρ. Θεοτόκη, τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἐξελέξατο νέον τοιοῦτον τὸν Ἀντώνιον Κομοῦτον.

Δύο ἔτη παρῆλθον μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ νέου συντάγματος καὶ τὰ πράγματα ἔβαινον καλῶς, ἕως οὗ νομοθετικὴ συνέλευσις, τῇ παρανόμῳ ἐπεμβάσει τῆς Γερουσίας ἐψήφισε νέον σύνταγμα εὐνοϊκὸν πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα (1806).

XIV

ΓΑΛΛΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΙ

Συνθήκη ἐν Τιλσὶτ τοῦ 1807.—Κατάληψις Ζακύνθου.—Βερθιέ.—Δονζελώ.

Ὁ πόλεμος τῶν συμμάχων δυνάμεων Ρωσσίας, Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας κατὰ τῆς Γαλλίας διεξαχθεὶς κατέληξεν εἰς τὴν συνθήκην ἐν Τιλσὶτ τῇ $^{26}/_{8}$ Ἰουλίου 1807. Δυνάμει τῆς συνθήκης ταύτης αἱ Ἰόνιοι νῆσοι παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀφικόμενος εἰς Κέρκυραν ὁ στρατηγὸς Βερθιέ, γενικὸς διοικητὴς τῶν Ἰονίων νήσων ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διορισθείς, κατέλυσε τὸ σύνταγμα τοῦ 1803 διετήρησε τὴν γερουσίαν, πρόεδρον δὲ αὐτῆς ἐξελέξατο τὸν Ἐμμ. Θεοτόκην, οὕτω δὲ ἡ Ἑπτανήσιος δημοκρατία ἀνεγνωρίζετο μία τῶν τῆς Γαλλικῆς αὐτοκρατορίας ἐπαρχιῶν. Τῇ 14 Σ)βρίου 1807 κατέλαβον οἱ Γάλλοι τὴν Ζάκυνθον, καθ' ἣν περίπου ἐποχὴν ἀντικαθίστατο ὁ Βερθιὲ διὰ τοῦ Δονζελώ, ὅστις καὶ ἐπανέφερε τὴν ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ διασαλευθεῖσαν τάξιν καὶ τὴν τήρησιν τῶν νόμων.

XV.

ΑΓΓΛΟΙ

Κατοχὴ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῆς Ζακύνθου—Συνθήκη ἐν Παρισίοις 1815.— Ἰόνιον Κράτος.— Μαίτλανδ.— Σύνταγμα τοῦ 1817.— Διοίκησις τῶν νήσων ἐπὶ Ἀγγλικῆς Προστασίας.—Μεταρρυθμίσεις.—Κήρυγμα ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως. —Ἕνωσις.

Κορυφωθεισῶν τῶν ἐμφυλίων διενέξεων, παράπονα ἤρχισαν ἐγειρόμενα ἐναντίον τῶν Γάλλων τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον, τῆς Ἀγγλίας συμμαχούσης μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων κατὰ τῆς Γαλλίας, πλοῖα ἀγγλικὰ περιπλέοντα τὸ Ἰόνιον ἐτήρουν ἀποκλεισμὸν τῶν νήσων, μεγάλως βλάψαντα τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπενεγκόντα τὴν πενίαν. Ἐντεῦθεν τάσις τις πρὸς ἕνωσιν μετ' ἄλλης Δυνάμεως ἤρχισεν ἀναφαινομένη, πρὸς τὴν Ἀγγλίαν δ' ἐστράφη τὸ πνεῦμα τῶν Ἰονίων, καὶ δὴ τῶν εὐγενῶν Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας, οἵτινες, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Σπυρίδωνος Φορέστου, ἐπιτετραμένου ἄλλοτε τῆς Ἀγγλίας παρὰ τῇ Ἑπτανησίῳ πολιτείᾳ, συνέταξαν ἀναφορὰν πρὸς τὸν στόλαρχον τῶν ἐν Μεσογείῳ βρεττανικῶν δυνάμεων πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς Ἑπτανήσου ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ζυγοῦ. Τῇ 19 Σ)βρίου 1809 τρία ἀγγλικὰ πλοῖα κατέπλευσαν εἰς Ζάκυνθον μετὰ τριῶν χιλ. στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ὄσβαλ, ὅστις καὶ κατέλαβε τὴν νῆσον μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς. Ὁ Ὄσβαλ σεβασθεὶς τὰ καθεστῶτα οὐδεμίαν ἐπέφερε διοικητικὴν ἢ δικαστικὴν μεταβολήν, ὕψωσε δὲ καὶ τὴν σημαίαν τῆς Ἑπτανησίου πολιτείας ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ κατέστησε τὴν Ζάκυνθον γενικὸν στρατηγεῖον καὶ ναυαρχεῖον. Βραδύτερον διέταξε καὶ συνέστη βουλευτήριον ἐξ εὐγενῶν ἐκδίδον νόμους καὶ κανονισμοὺς ἐγχωρίους[1].

Τὸν στρατηγὸν Ὄσβαλ ἀναχωρήσαντα εἰς Σικελίαν διεδέχθη ὁ

[1] Χιώτης σελ. 906.

στρατηγὸς Ἔρις πολλὰ τὰ καλὰ ἐργασάμενος ἐν Ἑπτανήσῳ. Τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ στρατηγὸς Κάμπελ, δικάζων πολιτικὰς καὶ ποινικὰς ὑποθέσεις ἀνεξελέγκτως, ἀναδειχθεὶς κατὰ τὸν Φώσκολον, ἀνὴρ εὐγενοῦς ψυχῆς καὶ καλῶν διαθέσεων.

Εἰσελάσαντες οἱ σύμμαχοι εἰς Παρισίους καὶ κηρύξαντες ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὸν Βοναπάρτην ἐπηνώρθωσαν τὴν βουρβωνικὴν δυναστείαν. Τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτούσης, μετὰ τὴν νίκην τοῦ Βατερλώ, τὴν κατοχὴν τῶν Ἰονίων νήσων, πᾶσα ἄλλη Δύναμις ἀπεσύρετο, διὸ καὶ διὰ τῆς ἀπὸ 11)23 Ἀπριλίου 1814 συνθήκης αἱ Ἰόνιοι νῆσοι

Ἡ ὁδὸς Ἀνεξαρτησίας καὶ ἡ λιτανεία τοῦ Ἐσταυρωμένου.

παρεδίδοντο τῇ Μ. Βρεττανίᾳ.

Τέλος μετὰ πολλὰς συζητήσεις κατὰ τὸ ἐν Βιέννῃ πρῶτον συνέδριον, καθ' ὃ ἡ Ἀγγλία προέτεινεν, ὅπως αἱ Ἰόνιοι νῆσοι τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Αὐστρίας (4 Ἰουνίου 1815) καὶ εἰς ὃ ἀντέτεινεν ἡ Ῥωσσία, καὶ εἶτα ἐν Παρισίοις ὑπεγράφη τῇ 24)5 Ν)βρίου 1815 ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας, Ῥωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας συνθήκη.

δι' ἧς ἡ Ἑπτάνησος μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων, τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ 1800, ἀπετέλεσε τὸ αὐτόνομον κράτος τῶν Ἡνωμένων Ἰονίων Νήσων ὑπὸ τὴν ἄμεσον τῆς Ἀγγλίας προστασίαν.

Τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἡνωμένα Κράτη τῶν Ἰονίων Νήσων*» ἀνεξάρτητον κράτος ἔμελλε, τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Ἀγγλίας, νὰ κανονίσῃ

Βουλευταὶ Ζακύνθου ψηφίσαντες τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου.
1) Λομβάρδος Κων. 2) Καραμαλίκης Νικ. 3) Συγοῦρος Ἀνδρ. 4) Μόζερος Ἰωάνν. 5) Κοκκίνης Ἀνδρ 6) Κουερίνος Φραγκ. 7) Τερτσέτης Ἀνδρ· 8) Μεταξᾶς Διον. 9) Μιχαλίτσας Δ. 10) Πλαίσης Ἀνδρέας.

τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως. Ὑπόχρεως δ' οὖσα ἡ προστάτις Δύναμις, ἵνα ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ Κράτους, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἴδιον ἀντιπρόσωπον τὸν Λόρδον Μέγαν Ἁρμοστήν, νὰ κατέχῃ στρατιωτικῶς τὰς νήσους, ἀνεγνωρίσθη δέ καὶ ἡ σημαία τῆς πολιτείας.

Μετ' ὀλίγον ἀφίκετο εἰς Κέρκυραν ὁ Σὶρ Θωμᾶς Μαίτλανδ, ἐπιτετραμένος τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὅπως κανονίσῃ τὰ πρὸς συγκρότησιν τῆς συνελεύσεως. Δύο φυλλάδια ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ἰταλικῇ συνταχθέντα φέροντα δῆθεν τόπον ἐκδόσεως τοὺς Παρισίους ἐξετυπώ-

θησαν ἐν Κερκύρᾳ, ὧν τὸ μὲν ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ μόνη τοῖς Ἰονίοις συμφέρουσα προστασία ἦτο ἡ τῆς Ἀγγλίας, τὸ δὲ παρίστη τοὺς Ἰονίους ἀνικάνους πρὸς αὐτοδιοίκησιν. Ἡ Γερουσία θορυβηθεῖσα διεβίβασε ταῦτα τῷ Μαίτλανδ, ὅστις καὶ κατεδίκαζε τὸ περιεχόμενον, προσποιούμενος ὅτι οὐδόλως εἶχε γνῶσιν τούτων, ἀπεφάσισε δὲ νὰ περιέλθῃ τὰς νήσους, ἀφήνων πρόεδρον τῆς Γερουσίας τὸν βαρῶνον Ε. Θεοτόκην. Ἀφικόμενος ὁ Μαίτλανδ ἐν Ζακύνθῳ μάτην ἐπειράθη νὰ προσελκύσῃ τὸν Μαρτινέγκον, μόνον ἀντιτάξαντα ὑπερήφανον χαρακτῆρα ἀπέναντι τοῦ Ἁρμοστοῦ, ἔπαυσε δὲ τῆς ὁποίας εἶχον θέσεως τοὺς γερουσιαστὰς Στεφανίτσην, Μεταξᾶν, Ρώμαν, Φλαμπουριάρην καὶ τὸν γραμματέα Κατσαΐτην, ἅτε ἀπευθύναντας αὐτῷ ἔγγραφον, δι' οὗ ὑπεστήριζον, ὅτι τοῦ συντάγματος τοῦ 1803 οὐδέποτε καταργηθέντος, ἡ δυνάμει αὐτοῦ ἐκλεχθεῖσα Γερουσία ἦτο ἡ κατὰ τὸ 1815 νόμιμος τοῦ τόπου κυβέρνησις. Οὕτω ἀπαλλαγεὶς ὁ Μαίτλανδ τῶν Γερουσιαστῶν ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως λάβῃ ὁδηγίας πρὸς σύνταξιν τοῦ ὁριστικοῦ πολιτεύματος, ἐπιστρέψας δὲ μετὰ τετράμηνον ἀπουσίαν προέβη εἰς ἐκλογὰς πληρεξουσίων, ὧν τὸ ἐξαγόμενον ἦτο ψευδές. Τέλος τὸ νέον σύνταγμα παμψηφεὶ ἐγένετο δεκτόν, τῇ δὲ 29 Δ)βρίου 1817 πανηγυρικὴ ἐγένετο ἡ δημοσίευσις αὐτοῦ.

Ὁ χάρτης τοῦ 1817 περιελάμβανεν 245 ἄρθρα, δι' ὧν ἕδρα τῆς γενικῆς συνελεύσεως ὡρίζετο ἡ Κέρκυρα, ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἡ ὀρθόδοξος καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ κυβέρνησις τῶν ἡνωμένων Κρατῶν συνεκροτεῖτο ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Δικαστικῆς ἐξουσίας. Ἡ Γερουσία διῃρεῖτο εἰς τρία τμήματα. Ἡ Βουλὴ συνέκειτο ἐκ 40 μελῶν. Κατὰ τὸ Δ'. κεφάλαιον τοῦ χάρτου περὶ τοπικῶν κυβερνήσεων, ὁ ἔπαρχος (Reggente) ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ἕνα γραμματέα, ἕνα εἰσαγγελέα, ἕνα ἀρχειοφύλακα καὶ ἕνα ταμίαν ἐκηρύσσετο ἀρχηγὸς τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως διαχειριζόμενος τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ νήσῳ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Γερουσίας, παρ' ἧς διωρίζετο τῇ ἐγκρίσει τοῦ Ἁρμοστοῦ. Ἐν ἑκάστῃ νήσῳ ἐγκαθιδρύετο Ἐπαρχιακὸν συμβούλιον ἐκ πέντε συγκείμενον μελῶν, ὑπὸ τοῦ Ἐπάρχου διοριζομένων, ὧν τὸ μὲν ἐπέβλεπε τὰ τῆς γεωργίας, δημοσίου παιδείας καὶ ἐγχωρίου βιομηχανίας, τὸ δὲ τὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας, τὸ γ'. τὰ τῆς ἀγορᾶς, τὸ δ'. τὰ τῆς πολιτικῆς ἀστυνομίας καὶ τὸ ε'. τὰ τῆς θρησκείας. Ἄνωθεν τῆς τοπικῆς κυβερ-

νήσεως ὑπῆρχεν ὁ Τοποτηρητὴς (Residente) ἄγγλος ἢ ἰόνιος, διοριζόμενος ἢ παυόμενος ὑπὸ τοῦ Ἁρμοστοῦ. Οἱ δικασταὶ διωρίζοντο ὑπὸ τῆς Γερουσίας, τὸ δὲ Ἀνώτατον Συμβούλιον ἦτο καὶ ἀκυρωτικὸν δικαστήριον καὶ Ἐφετεῖον, συγκροτούμενον ὑπὸ ἓξ μελῶν, ὁ δὲ Ἁρμοστὴς ἦτο καὶ ὁ ἀνώτατος δικαστὴς τοῦ Κράτους.

Ὑπὸ τοιοῦτον σύνταγμα διῳκήθησαν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ὑπὸ τὴν

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα κάθοδόν του.

Προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Καὶ ἐκυβέρνησε μὲν κατ' ἀρχὰς ἡ Ἀγγλία μᾶλλον στρατιωτικῶς καὶ διῆλθεν ἡ Ζάκυνθος ἡμέρας τρόμου ἐπὶ ἁρμοστοῦ Ἄδαμ διὰ τὰ ἐν Γυψολίθῳ συμβάντα, ἀλλὰ μετὰ 33 ἐτῶν

κατάθλιψιν τοῦ Μαιτλανδείου συντάγματος ἐδόθησαν τῷ 1848 αἱ μεταρρυθμίσεις, δι' ὧν ἐπετράπη ἡ ἐλευθεροτυπία, ἡ δὲ ἐκλογὴ τῶν βουλευτικῶν ἀρχῶν ἀφέθη εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ μυστικὴν ψῆφον τῶν ἐκλογέων, ὅπερ δικαίωμα ἀπήλαυον οὐχὶ πλέον οἱ κτηματίαι μόνον, ἀλλὰ πάντες οἱ κάτοικοι ἀδιακρίτως. Διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων ἀνεπτερώθη τὸ ἐθνικὸν φρόνημα[1]. Τὸ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς λοιπῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ῥιζοσπαστικὸν κήρυγμα κατίσχυσε πάσης ἄλλης ἰδέας, ἡ δὲ ἐθνικὴ ἰδέα ὑπὸ τῶν ῥιζοσπαστῶν τῆς Κεφαλληνίας ἀνακηρυχθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν Ζακυνθίων ὑποστηριχθεῖσα ἐπέφερε, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἄλλων νήσων τὸν θρίαμβον, ὅστις ἦτο ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἡ ἀνύψωσις ἐπὶ τῶν φρουρίων τῆς ἑλληνικῆς σημαίας τῇ 21 Μαΐου 1864.

Λεωνίδας Χ. Ζώης.

Δημοσιεύομεν ἐνταῦθα καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ψήφισμα τῆς Βουλῆς τῆς Ἑπτανήσου.

ΨΗΦΙΣΜΑ

Ἡ Βουλὴ τῆς Ἑπτανήσου

Ἐκλεχθεῖσα συνεπείᾳ προσκλήσεως τῆς Προστάτιδος Δυνάμεως, καὶ συνελθοῦσα ὅπως ὁριστικῶς ἀποφανθῇ περὶ τῆς Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἰονίου Λαοῦ· πιστῶς δὲ ἐκδηλοῦσα τὸν διάπυρον πόθον καὶ τὴν ἀνέκαθεν σταθερὰν αὐτοῦ θέλησιν, καὶ συμφώνως πρὸς τὰς προηγηθείσας εὐχὰς καὶ διακηρύξεις τῶν ἐλευθέρων Ἰονίων Βουλῶν

Ψηφίζει

Αἱ Νῆσοι Κέρκυρα, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος, Λευκάς, Ἰθάκη, Κύθηρα, Παξοί, καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν, ἑνοῦνται μετὰ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἐς ἀεὶ ἀποτελῶσιν ἀναπόσπαστον αὐτοῦ μέρος ἐν μιᾷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Πολιτείᾳ, ὑπὸ τὸ Συνταγματικὸν Σκῆ-

---

[1] Α. Μ. Ἰδρωμένου «Συνοπτ. Ιστ. τῆς Κερκύρας». Κέρκυρα 1895.

πτρον τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α'. καὶ τῶν διαδόχων αὐτου.

Ἐγένετο ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ

Τῇ 23 Σεπτεμβρίου τοῦ Σωτηρίου ἔτους 1863.

1) Στέφανος Παδοβὰς πρόεδρος
2) Δ. Μηλιαρέσης ἀντιπρόεδρος
3) Σπυρίδων Βούλγαρης Ὀκλέρ.
4) Σπυρίδων Βέγια Βούλγαρης
5) Διομήδης Δελβινιώτης
6) Θεόδωρος Κόμης Τριβέλης
7) Σταμάτιος Λάσκαρης
8) Κωνσταντῖνος Τόμπρος
8) Γεράσιμος Α. Λιβαδὰς
10) Νικόλαος Ἰγγλέσης
11) Ἰωάν. Τυπάλδος Δοτοράτος
12) Ἰωάννης Σ. Ἄννινος
13) Ἀντώνιος Βριώνης
14) Σπ. Ἄννινος Καβαλιεράτος
15) Ἀνδρέας Λ. Σιγοῦρος
16) Κωνσταντῖνος Λομβάρδος
17) Ἀνδρέας Ι. Κοκκίνης
18) Ἰωάν. Μόζερας Καλλιανέσης
19) Ἀνδρέας Πλαίσας
20) Δημήτριος Μιχαλίτσης
21) Ἀνδρέας Τερτσέτης
22) Φραγκῖσκος Κουερίνος
23) Διον. Μεταξᾶς Σαντορίνης
24) Ἰωάννης Μαρίνος
25) Γεράσιμος Σέρβος
26) Ἀριστοτέλης Βαλαορίτης
27) Μάρκος Καλκάνης
28) Εὐστάθιος Φίλιππας
29) Μάρκος Παΐζης
30) Γ. Παναγιωτόπουλος Ἀρώνης
31) Γεώργιος Μόρμωρης
32) Ἰωάννης Βελιανήτης
33) Δημήτριος Μακρῆς
34) Νικόλ. Λούζης Γραμματεὺς
35) Νικόλαος Καραμαλίκης
36) Σωκράτης Κουρῆς
37) Βαπτιστὴς Σάββα Ἄννινος

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ

Οὕτω σὺν Θεῷ ἡ Ἑπτάνησος κατώρθωσε διὰ τῆς ἐπιμονῆς της, καὶ τῆς ὑπομονῆς της, νὰ τύχῃ τοῦ διακαεστέρου τῶν πόθων ἁπάντων

Ἡ Α. Μεγαλειότης ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Αος

αὐτῆς τῶν κατοίκων, καὶ *νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς μητρὸς* ***Ἑλλάδος***, ἀποτελέσασα ἔκτοτε ἀναπόσπαστον ὅσον καὶ αἰώνιον μέρος τοῦ βα-

σιλείου αὐτῆς, εἰσακουσθέντων τῶν εὐγενῶν πόθων τοῦ λαοῦ αὐτῆς, καὶ διδομένη οὕτως εἰπεῖν ὡς δωρεά, πρὸς τὸν νέον τῆς Ἑλλάδος Βασιλέα, *Ὅστις τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Στέμματος τῆς Ἑλλάδος ἐξήρτησε κατ' ἐξοχὴν καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἑπτανή-*

Ἡ Α. Μεγαλειότης ἡ Βασίλισσα Ὄλγα

σου καὶ τῆς ἑνώσεως αὐτῆς, δοθέντος οὕτω διὰ τῆς ρήτρας ταύτης τοῦ νέου Βασιλέως εὐσχήμου τρόπου ὑποχωρήσεως εἰς τὴν κραταιὰν καὶ εὐγενῆ προστάτιδα. Οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι τῆς παρελθούσης γενεᾶς,

οἱ γίγαντες τὴν καρδίαν καὶ τὰ φρονήματα, οἱ ἀπτόητοι πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ἰσχυροτέρου των, ὅσον καὶ ἀκλόνητοι εἰς τὰς πεποιθήσεις των, οἱ γίγαντες τῶν πατέρων μας πατέρες, καὶ οἱ γίγαντες πατέρες μας, εἶδον ἐπὶ τέλους στεφόμενον ὑπὸ ἐπιτυχίας τὸ γλυκύτερον, τὸ ἱερώτερον, τὸ ἁγιώτερον ὄνειρόν των.

Ἡ σημαία ἡ Ἑλληνική, ἡ σημαία ἡ κυανόλευκος ἀνεπετάσθη ἀπὸ τοῦ σηματογράφου τοῦ φρουρίου, ὅπου ἡγουμένου τοῦ ἀειμνή-

Ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος

στου *Λισγαρᾶ* καὶ ἀκολουθοῦντος πλήθους λαοῦ, ὁ *ἐπιζῶν Διον.* **Ζωσιμᾶς** *μεῖραξ* ἔτι ἐνδεδυμένος ἀπαστράπτουσαν φουστανέλαν, ἀνεπέτασε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ σηματογράφου τοῦ Φρουρίου, τοῦ ὁποίου αἱ κλεῖδες παρεδόθησαν εἰς τὸν *Λισγαρᾶν*, ἐνῷ συγχρόνως ὁ ἀείμνηστος *πατριώτης καὶ μέγας τῆς Ζακύνθου πολίτης*, *Λομ-*

βάρδος ἐκράτει τὸν λαὸν εἰς τὰ ἔξωθι τῆς γεφύρας *Ἁγίου Λαζάρου* ἐλαιοστάσια, οἱονεὶ ἐστρατοπεδευμένον, παρεμποδίζων οὕτω πᾶσαν δυσάρεστον συνέπειαν ἧς ἠδύνατο νὰ γίνῃ πρόξενος *ὁ ἀκράτητος τῶν ἀπελευθερωθέντων Ζακυνθίων ἐνθουσιασμός*. Ὀλίγας ὥρας ἀργότερον ὁ *Λομβάρδος* ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς *Λέσχης «Ζάκυνθος»* ἠγό-

Ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ἡ Πριγκήπισσα Σοφία

ρευε τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας, συνίστα ἡσυχίαν, καὶ δηλῶν ὅτι εἶχε πρόθεσιν νὰ ἐξακολουθήσῃ πολιτευόμενος, ὡρκίζετο ἐπὶ τῆς σημαίας *τὴν ὁποίαν ἐκράτει, ὅτι θὰ ὑπηρετήσῃ ταύτην καὶ ὅτι δὲν θὰ τὸν ἠμπορέσουν τρούπια δραχμὴ καὶ σκουριασμένη δεκάρα»*. Γονυπετὴς ὁ λαὸς ἠκροάσθη τὰ λεχθέντα, ἀκολούθως δὲ μετέβη σύσσωμος εἰς τὸν Ναὸν τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου*, ὅπου ἀνοιχθείσης τῆς θείας λάρνακος, ἐψάλη δέησις, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας διαδήλωσις πανζακύνθιος καὶ παμμεγίστη διέσχισεν ἅπασαν τὴν πόλιν ραινομένη

δι' ἀνθέων καὶ ζαχαρωτῶν καὶ δεχομένη *τὰ πεταχτὰ φιλιὰ* τοῦ μεθύσαντος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν ἐπίσης ὡραίου φύλου.

*
* *

Ὁ νέος Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος *Γεώργιος ὁ Α'*. ἐπάτει ὀλίγον ἀργότερον μὲ τοὺς σεπτοὺς πόδας Του, τὸ ἔδαφος τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς λοιπῆς Ἑπτανήσου, γνωριζόμενος μὲ τοὺς νέους ὑπηκόους *Του* καὶ λάτρας *Του*, *Αὐτὸς* ὁ νέος τῆς Ἑλλάδος Βασιλεύς.

Ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ἡ Πριγκήπισσα Μαρία, Μεγάλη Δούκισσα Μιχαήλοβιτς

(Ἡ Α. Μ. ὁ Σεπτὸς καὶ Λατρευτὸς ὑμῶν Βασιλεὺς εἶνε ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ τοῦ Θ'. γεννηθεὶς τῇ 12η Δεκεμβρίου 1845. Τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1867 ἐνυμφεύθη τὴν Α. Μ. τὴν Λατρευτήν, φιλόθρησκον καὶ Σεπτὴν Βασίλισσάν μας Ὄλγαν, γεννηθεῖσαν τὰς 22 Αὐγούστου 1851 καὶ ἄγουσαν τότε ἡλικίαν 16 μόλις ἐτῶν. Τέκνα ἐκ τοῦ γάμου Των ἀπέκτησαν:

1ον Τὴν Α. Β. Υ. τὸν διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντῖνον, γεννηθέντα τῇ 21 Ἰουλίου 1868, νυμφευθέντα δὲ τὴν Α. Α. Υ. τὴν Πριγκήπισσαν Σοφίαν (15 Ὀκτωβρίου 1889) ἐξ ἧς ἔσχε τέκνα τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον (7 Ἰουλίου 1890) Ἀλέξανδρον (20 Ἰουλίου 1893) Ἑλένην (20 Ἀπριλίου 1896) καὶ Παῦλον (1901).

2ον Τὴν Α. Β. Υ. τὸν Πρίγκηπα Γεώργιον γεννηθέντα τῇ 12ῃ Ἰουνίου 1869, νῦν Ὕπατον Ἁρμοστὴν Κρήτης, ἀπὸ τοῦ 1898.

Ἡ Α. Ὑψηλότης ὁ Μέγας Δοὺξ τῆς Ρωσσίας
Γεώργιος Μιχαήλοβιτς

3ον Τὴν Α. Β. Υ. Τὴν Πριγκήπισσαν Ἀλεξάνδραν, τὴν ἀείμνηστον καὶ ἰσάγγελον πρώτην Ἑλληνίδα Βασιλόπαιδα, γεννηθεῖσαν τῇ 18ῃ Αὐγούστου 1871, συζευχθεῖσαν τῇ 4ῃ Ἰουνίου 1889 τὸν Μέγα Δοῦκα Παῦλον τῆς Ρωσσίας καὶ ἀποβιώσασαν τῇ 12ῃ Σεπτεμβρίου 1891.

4ον Τὴν Α. Β. Υ. τὸν Πρίγκηπα Νικόλαον (γεννηθέντα τῇ 9ῃ Ἰανουαρίου 1872).

5ον Τὴν Α. Β. Υ. τὴν Πριγκήπισσαν Μαρίαν γεννηθεῖσαν τῇ 20ῃ Φεβρουαρίου 1876 καὶ συζευχθεῖσαν τὸν Μέγα Δοῦκα Γεώργιον τῆς Ρωσσίας τῇ 30 Ἀπριλίου 1900.

Ἡ Α. Β. Υ. ὁ Πρίγκηψ Γεώργιος
Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης

6ον Τὴν Α. Β. Υ. τὸν Πρίγκηπα Ἀνδρέαν γεννηθέντα τῇ 20ῃ Ἰανουαρίου 1882 καὶ

7ον Τὴν Α. Β. Υ. τὸν Πρίγκηπα Χριστόφορον, γεννηθέντα τῇ 29ῃ Ἰουλίου 1888.

***

*Μέριμνα ἐνδελεχής, ἐργασία ἀκαταπόνητος, ἀγάπη πρὸς τὸν Λαὸν Αὐτοῦ ἐξαιρετική, γνῶσις τῶν πάντων **βαθεῖα καὶ θέλησις***

ἀρκοῦσα, ἰδοὺ ἐκεῖνα τὰ βασιλικὰ ἀληθῶς προτερήματα, ἅπερ διέκριναν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν βασιλείαν τοῦ Σεπτοῦ ἡμῶν Ἄνακτος.

Αὐτὸς διευθύνων τὴν ἐξωτερικὴν τῆς Ἑλλάδος πολιτικὴν (τῆς ὁποίας αἱ μικραὶ δυνάμεις δὲν θὰ τῇ ἐπέτρεπον ἴσως ἄνευ Αὐτοῦ νὰ

Ἡ Α. Β. Υ. ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος

ἔχῃ τοιαύτην) κατώρθωσε διὰ τῶν ἐνεργειῶν Του καὶ τῆς ἐπιβολῆς Του καὶ τῶν συμπαθειῶν τῶν ὁποίων ἀπολαύει παρὰ ταῖς Αὐλαῖς τῆς Εὐρώπης, νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος ἀναιμάκτως, καὶ νὰ διατηρῆται ἐν τῷ Αἵμῳ σχεδὸν τὸ Status quo, ἐφ' ὅσον ἀπὸ μιᾶς τοιαύτης μεταβολῆς, δὲν ἐλπίζει σοβαρὸν καὶ ἐπαρκὲς κέρδος ἡ Ἑλλάς. Κατώρθωσε νὰ κατέχῃ ἡ Ἑλλὰς μὲ ὅλα τὰ λάθη καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς παρούσης γενεᾶς ἀξιόζηλον θέσιν μεταξὺ τῶν δευτερευόντων τῆς Εὐρώπης Κρατῶν, νὰ συμπαθῶσι

δὲ πρὸς αὐτήν, ἢ τοὐλάχιστον νὰ μὴ τὴν ἐχθρεύωνται πᾶσαι σχεδὸν αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις.

Τελευταῖον δὲ *καὶ ἡ αὐτονομία τῆς ἀδελφῆς Κρήτης, ἡ ὁποία δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ εἶνε τὸ πρῶτον πρὸς τὴν Ἕνωσιν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος βῆμα, ἦτο κατόρθωμα ἀποκλειστικὸν τῶν*

Ἡ Α. Β. Υ. ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας

ἐνεργειῶν τῆς Α. Μ. καὶ τῆς ἐπιβολῆς Του, ἐξησφαλισμένον καὶ ἄνευ τοῦ ἀπαισίου πολέμου εἰς τὸν ὁποῖον ἐξώθησαν τὴν Ἑλλάδα χαμερπεῖς δημαγωγοί, κατορθώσαντες νὰ γαλβανίσουν τὸ φιλοπόλεμον καὶ κατ' ἐξοχὴν φιλόπατρι πνεῦμα τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅστις μεθύσας ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν συμπαρέσυρεν, ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν, εἰς τὸ ἀκατάσχετον καὶ ὁρμητικὸν ρεῦμά του καὶ τῆς Κυβερνήσεως

τὴν σύνεσιν καὶ ἐπιβολήν, καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας τὸν ἄδολον καὶ ἀκραιφνῆ πατριωτισμόν.

Κατηγορήθη τότε ἡ Κυβέρνησεις, ὅτι κακῶς ἐδέχθη τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον δὲν ἤθελε, ἐξωθήσασα διὰ τῆς στάσεώς της, τὰ πράγματα μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ γίνῃ ἀναπόφευκτος ὁ πόλεμος, καὶ νὰ τῇ κηρυχθῇ ὑπὸ τῆς γειτονικῆς ἐπικρατείας.

Ἡμεῖς τοὐναντίον ἔχομεν ἀλλοίαν ἰδέαν·

Φρονοῦμεν ὅτι, ὡς εἶχον τὰ πνεύματα τότε τοῦ λαοῦ τῆς Πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, *ἔργον ὑψίστης συνέσεως ἔπραξαν καὶ Βασιλεὺς καὶ Κυβέρνησις, πολιτευθέντες ὡς ἐπολιτεύθησαν. Διότι ἂν μὴ ὁ πόλεμος ἐκηρύσσετο, ἂν μὴ ὁ πόλεμος ἐλάμβανε χώραν, δὲν θὰ ἐθρηνοῦμεν βεβαίως τὰς συνεπείας ἀτυχοῦς κατ' ἐχθροῦ πολέμου, ἀλλὰ θὰ ὠδυρόμεθα διὰ τὰ ἀποτελέσματα ἐμφυλίου τοιούτου καὶ αἱματηρᾶς ἐπαναστάσεως.*

Καὶ ἴσως ὑπὸ ἔποψιν καθαρῶς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας νὰ ἦτο προτιμότερον τὸ δεύτερον, ἀλλὰ θὰ ἦτο συγχρόνως καὶ ὁ τάφος τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ μέλλοντός της, διότι θὰ ἐπείθοντο οἱ ἰσχυροί, οἱ διευθύνοντες τὰς τύχας τῶν μικρῶν καὶ ἀσθενῶν κρατῶν, ὅτι *λαὸς ἐπαναστατῶν ἄνευ ἀποχρώντως δεδικαιολογημένης ἀφορμῆς*, δὲν εἶνε ἄξιος κρείσσονος τύχης.

Ἂς εὐχηθῶμεν μόνον ὅτι τὸ πάθημα τοῦ παρελθόντος θὰ μᾶς γίνῃ μάθημα καὶ ὅτι θὰ φροντίσωμεν νὰ γίνωμεν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἄξιοι κρείττονος τύχης καὶ ὅτι τέλος *Βασιλεὺς καὶ λαὸς* πολὺ ταχέως θὰ ἀποδείξωμεν εἰς τὸν ἔξω κόσμον ὅτι ὁ Στρατὸς τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἄξιος πολὺ κρείσσονος καὶ ἐξ ὁλοκλήρου διαφόρου τύχης, ἐκείνης ἥτις ἔλαβεν εἰς τὰ ὅπλα του κατὰ τὸν ἀπαίσιον τοῦ 1897 πόλεμον.

Ἄγγελος Μωρέττης

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

I. Ζάκυνθος ἡ Νῆσος.

Ἡ Ζάκυνθος, νῆσος ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἰονίου, μεταξὺ Κεφαλληνίας καὶ Στροφάδων καὶ πρὸς Δυσμὰς τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἤλιδος κειμένη, ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ Ζακύνθου, υἱοῦ τοῦ Δαρδάνου.

Ὁ Ζάκυνθος, ἐκ Ψωφίδος τῆς Ἀρκαδίας ἕλκων τὴν καταγωγήν, συνῴκισε τὴν νῆσον, καὶ ἔκτισεν ἐπ' αὐτῆς ὁμώνυμον πόλιν, ἧς τὴν Ἀκρόπολιν ὠνόμασεν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος Ψωφίδα.

Ἡ Ζάκυνθος, μετὰ μακρὸν ἐλεύθερον πολιτικὸν ἐθνικὸν βίον περιῆλθε τῷ 191 π. Χ. εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων.

Μετενεχθείσης μετὰ ταῦτα τῆς Ρωμαϊκῆς πρωτευούσης ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐκ τῆς Ρώμης εἰς τὸ Βυζάντιον, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, καὶ σχηματισθείσης ὕστερον τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπετέλεσαν μέρος ταύτης καὶ αἱ Νῆσοι τοῦ Ἰονίου, καὶ ὑπέστησαν κατ' ἀκολουθίαν καὶ αὗται τὰς κατὰ τοῦ μεγάλου ἐκείνου, ἀχανοῦς, καὶ ἰσχυροῦ Κράτους πολυπληθεῖς καὶ πολυποικίλους ἐπιδρομάς, ἃς βαρβαρικαὶ φυλαὶ ἐκ τῆς Δύσεως κατὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐπεχείρησαν, μέχρις οὗ περιῆλθον ἅπασαι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλασσοκρατείρας Ἑνετίας τῷ 1204.

Ἡ Ζάκυνθος, καταληφθεῖσα εἶτα ἀλληλοδιαδόχως καὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ρώσσων, ἐτέθη ἐπὶ τέλους μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτῆς ἀδελφῶν Ἰονίων Νήσων διὰ τῆς ἀπὸ 5ης Νοεμβρίου 1815 ἐν Παρισίοις συνθήκης ὑπὸ τὴν Προστασίαν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

Τῇ δὲ 21η Μαΐου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1864 ἡνώθη ὡς καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ Ἰονίου Κράτους Νῆσοι μετὰ τῆς μητρὸς *ΕΛΛΑΔΟΣ*.

Ἡ Ζάκυνθος σήμερον, ἥτις ἕνεκα τῶν φυσικῶν αὐτῆς καλλονῶν ἐκλήθη ὑπὸ μὲν τοῦ Ὁμήρου «ὑλήεις» καὶ «ὑλήεσσα» (Ὀδυσ. Α. 246. καὶ Ι. 24), ὑπὸ δὲ τῶν Βάρδων τῆς Ἰταλίας «Fior di Levante», ἀποτελοῦσα ἕνα Νομὸν καὶ μίαν μόνην Ἐπαρχίαν, καὶ διαιρουμένη εἰς δέκα Δήμους, ἀριθμεῖ περὶ τὰς 45 χιλιάδας κατοίκων, Ὀρθοδόξων ἁπάντων, πλὴν ὀλίγων τοῦ Δυτικοῦ Δόγματος Οἰκογενειῶν, καί τινων Ἰουδαίων, καὶ κέκτηται ἐκ παλαιτάτων χρόνων Ὀρθόδοξον Ἀρχιεπισκοπικὴν Ἕδραν.

Ἡ Ζάκυνθος τέλος περικλείει σήμερον ἐν τοῖς μητρικοῖς αὐτῆς κόλποις ἀπὸ τῆς 24ης Αὐγούστου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1717 ὡς πολύτιμον θησαύρισμα, ὡς οὐράνιον καὶ ἀειλαμπῆ τῶν Χριστιανικῶν ἀρετῶν πυρσόν, τὸ πάνσεπτον, ἄφθαρτον, εὐῶδες, καὶ θαυματόβρυτον Λείψανον τοῦ Πατρός, Προστάτου, καὶ Πολιούχου ἡμῶν *ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ*.

Ἐπειδὴ ὁ πρώην περικαλλὴς τοῦ Πολιούχου Ἱερὸς Ναός, καταπεσών, ὡς πασίγνωστον, ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ 1893 ἐπισυμβάντων ἐν Ζακύνθῳ φοβερῶν καὶ καταστρεπτικῶν σεισμῶν, ἀνηγέρθη προσωρινῶς ἐκ σανίδων, πρόκειται νῦν, ἵνα δι' ἑκουσίων τῶν ἁπανταχοῦ εὐσεβῶν Χριστιανῶν συνεισφορῶν ἀνοικοδομηθῇ ἀντ' αὐτοῦ ἕτερος νέος εἰς μέγεθος καὶ κάλλος ἀσυγκρίτως τοῦ πρώτου ὑπέρτερος, λαμπρότερος, καὶ μεγαλοπρεπέστερος.

II. Ἐκχριστιάνισις τῆς Ζακύνθου.

Ὡς ἡ Κέρκυρα τῷ Ἰάσωνι καὶ Σωσιπάτρῳ, καὶ ἡ Λευκὰς τῇ Ροδίωνι καὶ Σωπίωνι, οὕτω καὶ ἡ *Κρῆτις τοῦ Σολωμοῦ καὶ Φωσκόλου*, ἡ Πατρὶς *τοῦ Εὐγενίου*, ἡ Νῆσος τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου καὶ Θεοφίλου*, ἡ ἀνθοβριθὴς καὶ μυροβόλος Ζάκυνθος κατ' ἀρχαίαν πάντη παράδοσιν ἀνάγει τὴν εἰς αὐτὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀποδίδωσι μετὰ λόγου τῇ Ἁγίᾳ Μυροφόρῳ καὶ Ἰσαποστόλῳ *Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ*.

Ἐν τῷ ὀρεινῷ τῆς Ζακύνθου Δήμῳ Ἐλατίων ὑπάρχει κώμη, ὀνομαζομένη ἐκ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς «*Μαριαί*», καὶ ἔχουσα ὁμώνυμον ἀρχαϊκὸν Ναὸν τῆς Ἰσαποστόλου.

Ἡ *ὀρεινὴ* αὕτη τῆς Ζακύνθου κώμη «*Μαριαί*» ἐξεχριστιανίσθη πρώτη. Καὶ ἐκ ταύτης ὡς φωτο-

βόλου λυχνίας μετελαμπαδεύθη τὸ οὐράνιον τοῦ Εὐαγγελίου φῶς καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον.

III. Ἐκκλησιαστικὴ τῆς Ζακύνθου Διοίκησις

Ὥσπερ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Κερκύρας καὶ Λευκάδος ὑπήγοντο κατὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Διοίκησιν ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην τῆς ἐν Ἠπείρῳ Νικοπόλεως, οὕτω καὶ οἱ τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας ὑπὸ τὸν Κορίνθου.

Ἡ *Ζάκυνθος ἀπὸ τοῦ* Δ'. αἰῶνος ἀπετέλει μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ Ἰονίου Νήσων τμῆμα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ Διοικήσεως, ἧς προΐστατο καὶ προεξῆρχεν ὁ Θεσσαλονίκης.

Ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ Η'. αἰῶνος (732) ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ὑπήχθησαν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ τέλος ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1866 περιῆλθεν ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου εἰς τὴν πνευματικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Διοίκησιν καὶ προστασίαν τῆς Αὐτοκεφάλου Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

IV. Ἐπίσκοποι Ζακύνθου.

Ὁ Ἐπισκοπικὸς τῆς Ζακύνθου Θρόνος, πρὶν ἢ καταργηθῇ ὑπὸ τοῦ Κόμητος αὐτῆς καὶ τῆς Κεφαλληνίας *Ματὸυ Ὀρσίνου* τῷ 1207 ἐπὶ *Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ'*, ἔσχε πολλοὺς Ἱεράρχας.

Ἐκ πάντων ὅμως τούτων, ἔφθασαν εἰς γνῶσιν ἡμῶν διὰ τῆς Ἱστορίας μόνον οἱ ἑξῆς ἓξ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν καὶ τάξιν.

Πρῶτος ὁ Λέων, ὁ παρουσιάσας ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συγκροτηθείσῃ τῷ 787 Ζ'. Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, καὶ ὑπογράψας τὰ πρακτικὰ αὐτῆς, ὡς τοῦτο ἀριδήλως καταφαίνεται ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Πανιδεσιμωτάτου καὶ Ἱερολογιωτάτου Τοποτηρητοῦ Φιλαδελφείας, Σπυρίδωνος Μήλια, ἐκδοθείσης Συλλογῆς τῶν Ἁγίων Τοπικῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐν Ἑνετίᾳ 1761 Τομ. Β'. σελ. 872.

Δεύτερος ὁ Θεόφιλος, ὁ ἀκμάσας περὶ τὸ 865, καὶ κοσμήσας τὸν τῆς Ζακύνθου Ἀρχιερατικὸν θρόνον ἐπὶ τῆς πρώτης τοῦ Ἱεροῦ Φωτίου Πατριαρχίας.

Τρίτος ὁ Νικηφόρος, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου προχειρισθείς, καὶ παρευρεθεὶς ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοῦ μεγάλου Φωτίου συγκροτηθείσῃ Συνόδῳ τῷ 869.

Τέταρτος ὁ Γεώργιος, ὁ τῷ 886 διαδεξάμενος τὸν ὑπὸ τοῦ Φωτίου καθαιρεθέντα Νικηφόρον.

Πέμπτος ὁ ἐν τῇ ἀπὸ 18ης Σεπτεμβρίου 1207 ἐπιστολῇ Ἰννοκεντίου τοῦ Γ'. *ἀνωνύμως* μνημονευόμενος Ἐπίσκοπος Ζακύνθου.

Καὶ Ἕκτος ὁ πρὸ τῆς ΙΔ'. ἑκατονταετηρίδος ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Montfaucon Ὀρθόδοξος Ἐπίσκοπος Ζακύνθου *Νικόλαος*.

V. Κατάργησις τῶν ὀρθοδόξων Ἐπισκοπῶν Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας ἀπὸ τοῦ 1207—1450.

Ἀπὸ τοῦ 1207 ἀντικατεστάθησαν οἱ Ὀρθόδοξοι Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας Ἐπίσκοποι διὰ Λατίνων, ἤτοι δι' Ἐπισκόπων τοῦ Δυτικοῦ Δόγματος.

Πλήν, ὡς ἐν Ἀθήναις καὶ Κεφαλληνίᾳ, ἐπετρέπετο παρὰ τῷ ὑπάρχοντι Λατίνῳ καὶ Ὀρθόδοξος Ἐπίσκοπος χάριν τῶν Ὀρθοδόξων, οὕτω λίαν πιθανὸν νὰ ἐπετράπη μετὰ τὴν Ὀρσίνειον κατάργησιν καὶ ἐν Ζακύνθῳ Ὀρθόδοξος τοιοῦτος, οἷος ὁ προμνημονευθεὶς Νικόλαος.

VI. Ἐπίσκοποι μετὰ τὴν ἐπὶ Λεονάρδου Δὲ Τόκκου Ἐκκλησιαστικὴν ἕνωσιν Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας.

Μετὰ τὴν ἕνωσιν ταύτην, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1450—1817 ἀνέβησαν τὸν Ἀρχιερατικὸν θρόνον εἴκοσι καὶ πέντε, ἐξ ὧν πέντε Ζακύνθιοι.

Πρῶτος Παχώμιος ὁ Μακρῆς 1550.

Δεύτερος Παχώμιος ὁ Δοξαρᾶς, κληθεὶς πρὸς διάκρισιν *Παρθένιος*, τῷ 1622.

Τρίτος Τιμόθεος ὁ Σοπραμάσαρος 1646.

Τέταρτος Σάββας ὁ Ρουμαντζᾶς, κληθεὶς Σωφρόνιος, τῷ 1727.

Καὶ πέμπτος Σωφρόνιος ὁ Κουτούβαλης 1759.

Καὶ εἴκοσι Κεφαλλῆνες.

Α'.) Γεράσιμος ὁ Λοβέρδος. Β'.) Δαμιανὸς ὁ Λικιαρδόπουλος. Γ'. Λεόντιος ὁ Λικιαρδόπουλος. Δ'.) Νικηφόρος ὁ Λοβέρδος. Ε'.) Ἀθανάσιος ὁ Λοβέρδος. ΣΤ'.) Φιλόθεος ὁ Λοβέρδος 1567. Ζ'.) Νεόφυτος ὁ Κολοκυθᾶς 1581. Η'.) Νικόδημος ὁ Μεταξᾶς 1591. Θ'. Ἄνθιμος ὁ Ἀντίπας 1601. Ι'.) Παχώμιος ὁ Ἀναλυτὴς 1610. ΙΑ'. Νικόδημος ὁ Μεταξᾶς 1628. ΙΒ'.) Μακάριος ὁ Πανᾶς 1652. ΙΓ'.) Ἱερεμίας ὁ Πριστιᾶνος 1662. ΙΔ'.) Παΐσιος ὁ Χοιδᾶς 1667. ΙΕ'.) Τιμόθεος ὁ Τυπάλδος 1684. ΙΣΤ'.) Ἀγάπιος ὁ Λοβέρδος 1718. ΙΖ'.) Σεραφὶμ ὁ Ἄννινος 1732. ΙΗ'.) Ἀβράμιος ὁ Μελισσινὸς 1745. ΙΘ'.) Γεράσιμος ὁ Κλαδᾶς 1782. Καὶ Κ'.) Ἰωαννίκιος ὁ Ἄννινος 1783.

Δ. Χαριάτης
Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Ζακύνθιος

VII. Χωρεπίσκοποι καὶ Πρωθιερεῖς Ζακύνθου.

Τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας οὕτω Ἐκκλησιαστικῶς ἑνωθείσης καὶ ὑπὸ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιμαινομένης Ὀρθοδόξου Ἐπισκόπου, ὡς τὰ πολλὰ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἑδρεύοντος, ἡ τῆς Ζακύνθου Ἐκκλησία ἐκυβερνᾶτο καὶ διῳκεῖτο κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ χωρεπισκόπων. ἐν οἷς *Διονύσιος ὁ Συγοῦρος* «*Ὁ* νῦν *ΠΟΛΙΟΥΧΟΣ* ἡμῶν *ΑΓΙΟΣ*,, 1586, καὶ *Λαυρέντιος ὁ Πέργαμος* 1617, καὶ εἶτα ὑπὸ Πρωθιερέων ἢ Ἀρχιπρεσβυτέρων, ἀνὰ πενταετίαν ἐκλεγομένων, ὧν ἐχρημάτισαν ἀπὸ τοῦ 1605—1824 τεσσαράκοντα καὶ εἷς.

VIII. Μητροπολῖται Ζακύνθου ἀπὸ τοῦ 1824—1864.

Παγιωθείσης τῆς Ἀγγλικῆς ἐπὶ τῆς Ἑπτανήσου Προστασίας ἐξελέγησαν καὶ ἐχειροτονήθησαν Ζακύνθου Μητροπολῖται οἱ ἑξῆς τρεῖς, ἅπαντες Ζακύνθιοι.

Πρῶτος ὁ τέως Ζακύνθου ἐπὶ δεκαετίαν Πρωθιερεὺς *Γεώργιος ὁ Γαρζώνης*, ὅστις, χειροτονηθεὶς Ἀρχιερεὺς καὶ Μητροπολίτης Ζακύνθου τῇ 23ῃ Μαρτίου 1824, ἡμέρᾳ Σαββάτω, ἐν τῷ ἐν τῇ Πόλει ταύτῃ Θείῳ Ναῷ τῆς Παναγίας καὶ Ὁμοουσίου Τριάδος ὑπὸ τριῶν Ἀρχιερέων, τοῦ Ρωγῶν καὶ Μητροπολίτου Κερκύρας Μακαρίου, τοῦ πρώην Παραμυθίας καὶ Ἐπισκόπου Παξῶν Χρυσάνθου, καὶ τοῦ πρώην Δελβίνου Παρθενίου καὶ μετονομασθεὶς Γαβριὴλ μετέστη πρὸς Κύριον τῇ 28ῃ Ἰουνίου 1827.

Δεύτερος ὁ πρώην Ἐδέσσης Διονύσιὸς ὁ Δὲ Λάζαρης, ὅστις, ἐκλεγεὶς Μητροπολίτης Ζακύνθου διὰ ψήφων 112 κατὰ 52 τῇ 7)19 Σεπτεμβρίου 1833, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 24 Ἰουνίου 1838.

Καὶ τρίτος Νικόλαος ὁ Κοκκίνης, ὅστις χειροτονηθεὶς Ἀρχιερεὺς καὶ Μητροπολίτης Ζακύνθου τῇ 29ῃ Ἰουλίου 1838 ἐν τῷ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ προρρηθέντι Θείῳ Ναῷ τῆς Παναγίας καὶ Ὁμοουσίου Τριάδος ὑπὸ τριῶν ὡσαύτως Ἀρχιερέων, τοῦ Μητροπολίτου Κεφαλληνίας Παρθενίου, τοῦ Μητροπολίτου Λευκάδος Εὐγενίου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἰθάκης Παϊσίου, ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ τῇ 14ῃ Νοεμβρίου 1867, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρχείῳ τῆς Μητροπόλεως καὶ Ἀρχιεπισκοπῆς Ζακύνθου ἀποκειμένων ὁμωνύμων Κωδίκων.

IX. Ἀρχιεπίσκοποι Ζακύνθου ἀπὸ τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος μέχρι σήμερον, ἤτοι ἀπὸ τῆς 21ης Μαΐου 1864—1902.

Μετὰ τὴν πολιτικὴν (τῇ μὲν 21ῃ Μαΐου 1864 καὶ ὥρᾳ ὡσεὶ 6ῃ π. μ. ηὐλογήθη ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ζακύνθου Νικολάου Κοκκίνη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ἡμῶν Ναῷ καὶ ἀνεπετάσθη ὑπερήφανος περὶ τὴν 9ην π. μ. ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ψωφίδος ὑπὸ τοῦ Βρεταννοῦ Φρουράρχου, κα-

ταβιβάσαντος πρῶτον τὴν Ἀγγλικήν, ἡ *ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΣ ΚΥΑΝΟΛΕΥΚΟΣ*· τῇ δὲ 19ῃ Ἰουνίου ἰδίου ἔτους ἐδέξατο ἡ *Α. Μ. Ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν Γεώργιος ὁ Α΄.*, ἀποβιβαζόμενος ἐπισήμως καὶ πανηγυρικῶς εἰς Ζάκυνθον, ἐπὶ τῆς Βασιλικῆς ἀποβάθρας τῆς προκυμαίας παρὰ τοῦ Ἐπάρχου *Σ. Καρβελλᾶ* τὰς κλεῖς τῆς πόλεως), καὶ Ἐκκλησιαστικὴν (τῇ 7ῃ Ἰουλίου 1866) Ἕνωσιν, ἐξελέγησαν καὶ ἐχειροτονήθησαν ἐν Ἀθήναις Ἀρχιεπίσκοποι Ζακύνθου οἱ ἑξῆς τρεῖς, ἅπαντες ὡσαύτως Ζακύνθιοι.

Νικόλαος ὁ Κοκκίνης
Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου

Πρῶτος Νικόλαος ὁ Κατραμῆς, ὅστις, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1820, καὶ χρηματίσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη προϊστάμενος τῆς ἐν Νεαπόλει Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος, ἐχειροτονήθη τῇ 9ῃ Μαΐου 1868 ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ὑπὸ τριῶν Ἀρχιερέων, τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ Προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Θεοφίλου, τοῦ Ἰθάκης Γαβριήλ, καὶ τοῦ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Δοσιθέου. Πλήν, ἕνεκα χρονίας καὶ ἀνιάτου νόσου ἀνίκανος πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ ἐκπλήρωσιν τῶν Ἀρχιερατικῶν αὐτοῦ καθηκόντων καταστάς, ἐπαύθη τῷ 1884, καὶ ἀντικατεστάθη τῇ 18ῃ Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἐκοιμήθη δὲ ἐν Κυρίῳ τῇ 9ῃ Δεκεμβρίου 1886.

Δεύτερος Διονύσιος ὁ Λάτας, ὅστις, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1836, καὶ διατελέσας ἐπὶ εἴκοσι καὶ δύο ἔτη Ἱεροκήρυξ, ἐχειροτονήθη ἐπὶ Μητροπολίτου Προκοπίου ἐν τῷ θείῳ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῇ 18ῃ Μαρτίου 1884, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὑπὸ τριῶν Ἀρχιερέων, τοῦ Μητροπολίτου Λαρίσης Νεοφύτου, τοῦ Μητροπολίτου Σταγῶν Μελετίου, καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Δοσιθέου. Ἀντικαταστήσας δὲ τὸν ἐπὶ ἀσθενείᾳ παυθέντα Νικόλαον, μετήλλαξε τὸν βίον τῇ 13ῃ Αὐγούστου 1894.

Καὶ τρίτος ὁ τέως Ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Λονδίνῳ Ὀρθοδόξου τῶν Ἑλλήνων Κοινότητος *Διονύσιος Α. Πλαίσας*, ὅστις, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τῇ 14ῃ Σεπτεμβρίου 1852, ἐχειροτονήθη ἐν τῷ Ἀθήνησι Καθεδρικῷ ἡμῶν Ναῷ τῇ 20ῇ Νοεμβρίου 1894, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὑφ' ἁπάντων τῶν τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Συνόδου Μελῶν, ἤτοι ὑπὸ πέντε Ἀρχιερέων, τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ Προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Γερμανοῦ, τοῦ Μεσσηνίας Παναρέτου, τοῦ Ὕδρας καὶ Σπετσῶν Ἀρσενίου, τοῦ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας Νεοφύτου, καὶ τοῦ Νάξου Γρηγορίου.

X. Ἐνορίαι. Θεῖοι Ναοί. Κλῆρος Ζακύνθου.

Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ζακύνθου ἔχει ἑκατὸν σχεδὸν Ἐνορίας, τριακοσίους περίπου Ἐνοριακούς, Δημοτικούς, Συναδελφικοὺς καὶ Ἰδιοκτήτους Ναούς, ὀγδοήκοντα ὀκτὼ Πρεσβυτέρους, καὶ τρεῖς Διακόνους, ὧν εἷς Ἀρχιδιάκονος.

Νικόλαος Κατραμῆς
Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου

XI. Μοναί.

Ἐν Ζακύνθῳ ὑφίστανται λειτουργοῦσαι πέντε Μοναί, ὧν τέσσαρες ἀνδρῷαι 1) ἡ τῶν Στροφάδων καὶ Ἁγίου Διονυσίου ἐν τῷ Δήμῳ Ζακυνθίων, 2) ἡ τῆς Σπηλαιωτίσσης ἐν τῷ Δήμῳ Ἐλατίων 3) ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ αὐτῷ Δήμῳ, 4) ἡ τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐν τῷ Δήμῳ Ὑριαίων, καὶ μία γυναικεία, ὡς 5), ἡ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Ξένων καὶ τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐν τῷ προρρηθέντι Δήμῳ Ζακυνθίων.

XII. Μοναχοὶ καὶ Μοναχαί.

Αἱ πέντε τῆς Ζακύνθου ὑφιστάμεναι εὐαγεῖς Μοναὶ ἀριθμοῦσι δέκα τέσσαρας Ἱερομονάχους, ἕνα

Ἱεροδιάκονον, τεσσαράκοντα περίπου Μοναχούς, καὶ τέσσαρας Μοναχάς.

Τοιαύτη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ τῆς Ζακύνθου Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὴν εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἄχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Τὴν βραχεῖαν καὶ ὀλιγόστιχον ταύτην συντάττοντες Ἱστορικὴν περὶ τῆς Τοπικῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας διατριβήν, εἴχομεν ἐν ὄψει τὰς ἑξῆς πρὸς ταῖς ἄλλαις ἱστορικὰς πηγάς: — «Δ. Κυριακοῦ Ἐκκλ. Ἱστορ. 1898». «Κατραμῆ Φιλολογ. Ἀνάλεκτ. Ζακύνθου 1880». «Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστ. τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους 1885». «Λούντζη περὶ Ἑπτανήσου ἐπὶ Βενετῶν 1856». «Π. Χιώτου Ἀπομνημονεύματα καὶ Ἱστορ. τῆς Ἑπτανήσου καὶ τοῦ Ἰονίου Κράτους 1849—1887» «Μαυρογιάννη Ἱστορ. τῶν Ἰονίων Νήσων 1889». «Α. Μπισκίνη Γεωγραφία Ζακύνθου 1897». «Λ. Χ. Ζώη αἱ ἐν Ζακύνθῳ Μοναὶ 1900». «Στεφάνου Γιαννοπούλου Συλλογὴ Ἐγκυκλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 1901». Καὶ «Τῆς Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως καὶ Ἀρχιεπισκοπῆς Ζακύνθου Ἱεροὶ Κώδικες ἀπὸ 23ης Μαρτίου 1824 ἄχρι σήμερον».

Διονύσιος ὁ Λάτας
Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου

Συναισθανόμενοι δὲ ἐν τέλει ἔνθεν μὲν τὸ δυσχερὲς τοῦ διαπραγματευθέντος θέματος ἐν τοσούτῳ στενοῖς χρόνου καὶ χώρου ὁρίοις, ἔνθεν δὲ τὰς ἐλλείψεις τῆς ἡμετέρας διατριβῆς, ἐπιλέγομεν μετὰ τοῦ Ξενοφῶντος :—«Χαλεπὸν οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν· χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι

ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν». (Ξενοφ. Ἀπομν. 2.8.5).

Ἔγραφον ἐν Ζακύνθῳ, μηνὶ Μαΐῳ 1902.

† Ὁ *Ζακύνθου* **Διονύσιος**.

Ο ΑΓΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ[1]

Προστάτης Ζακύνθου

Τὴν 2 Ἰουνίου 1539 ὁ εὐγενὴς *Νούκιος Σηγοῦρος* ἐνυμφεύθη τὴν *Παυλῖναν Βάλβη* ἐξ ἧς ἔτεκε δύο υἱοὺς τὸν *Κωνσταντῖνον* καὶ τὸν *Διονύσιον* καὶ μίαν θυγατέρα τὴν *Σηγούραν*. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐδολοφονήθη, ἡ δὲ Σηγούρα ἕνεκεν τῆς ἐν ἔτει 1617 ἐν τῇ πόλει Ζακύνθου ἐνσκηψάσης πανώλους ἀπεσύρθη εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀναφωνητρίας.

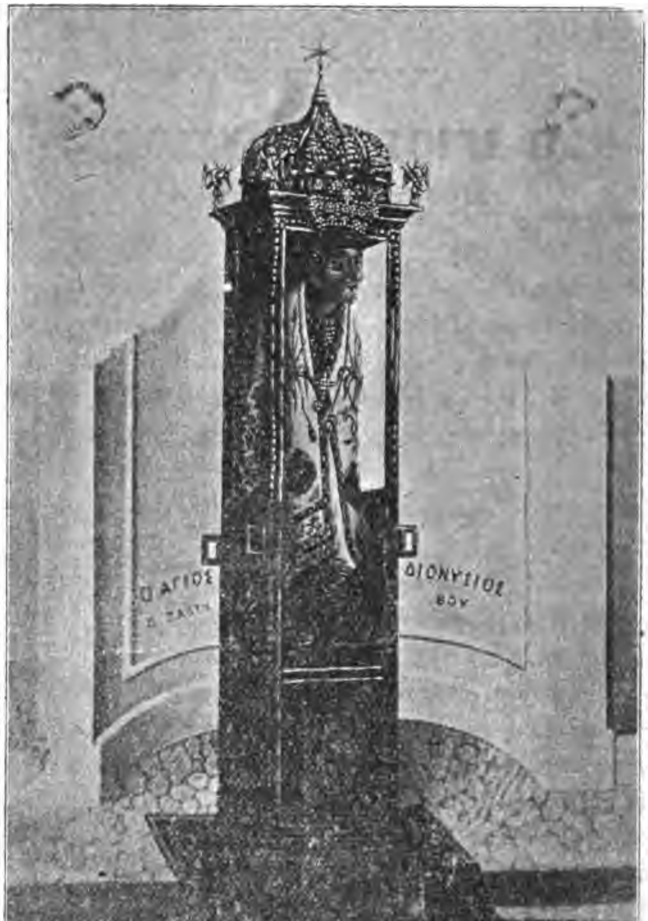
Ὁ δευτερότοκος *Διονύσιος εἶνε ὁ θαυμαστὸς καὶ προστάτης τῆς Νήσου Ἅγιος*.

Παιδιόθεν *ὁ Διονύσιος* ἐπεδείξατο ἔνθερμον ζῆλον καὶ μεγίστην πρὸς τὴν εὐσέβειαν κλίσιν· διὸ οὔτε τοῦ γένους ἡ ἔπαρσις, οὔτε τοῦ πλούτου ὁ ὄγκος, οὔτε τῆς νεότητος αἱ ἡδοναὶ καὶ ἀπολαύσεις ἴσχυσαν, ἵνα ἐμποδίσωσιν αὐτὸν νὰ τραπῇ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἄγουσαν. Καὶ ὄντως φθὰς εἰς ἡλικίαν αὐτεξούσιον ὑποτάσσει τὰ πάντα εἰς τοῦ λογικοῦ τὸ μέγα κριτήριον προκρίνας τοῦ ψεύδους τὴν ἀλήθειαν, τῶν ματαίων τὰ αἰώνια ἀγαθά, ἀποπτύσας δὲ τὰ ἀσταθῆ καὶ φροῦδα ἀφῆκε τοῖς ματαίοις τὸ χαίρειν, κατὰ τὸν μέγαν συνιεράρχην αὐτοῦ *Βασίλειον*, ἐναγκαλισθεὶς τὰ βέβαια καὶ τὰ μόνιμα.

Εἰσέρχεται εἰς τοῦ κόσμου τὸ στάδιον παλαιστὴς γενναῖος καὶ ἀνεπίστροφος, κατακόπτει τῆς ἐπάρσεως τὰς ὀφρῦς, κλείει τὰ ὄμματα εἰς τὰς περικυκλούσας αὐτὸν φαντασίας, παύει τῆς φθαρτῆς σαρκὸς τὰς ἀγρίας ὁρμὰς καὶ ἐπαναστάσεις διὰ τῆς νηστείας, προσευχῆς, χαμαικοιτίας, καὶ ἄλλων ταλαιπωριῶν καὶ περιφρονῶν τὸν

[1] Ἴδε Λεων. Ζώη.—Ὁ Ἅγιος Διονύσιος—ἐξ οὗ καὶ ἡ παροῦσα ἐπιτομὴ ἠρανίσθη.

πλοῦτον παρίσταται εἰς τοῦ κόσμου τὰ ὄμματα ἐνδεδυμένος ἀντὶ τῶν λαμπρῶν τοῦ γένους αὐτοῦ ἀμφιέσεων, τὰ πτωχὰ ἐκεῖνα καὶ τρίχινα τοῦ μοναχοῦ ἐνδύματα, διατρίβων ὡς ἐρημοπολίτης ἐν τῇ

Τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου

ἡσυχίᾳ καὶ τῇ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν, δεικνύων διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων, νηστεύων ὡς ἄσαρκος, ἐγκρατευόμενος ὡς ἀπαθὴς καὶ ζῶν μᾶλλον διὰ τῆς ἀδαπανήτου τραπέζης τῆς διαρκοῦς προσευχῆς ἢ δι' ὑλικῆς τροφῆς· διότι ἅπαντα τὸν νοῦν αὐτοῦ ἀφιέρωσε τελείως εἰς νοερὰς δοξολογίας, ἀκαταπαύστους ὕμνους τῷ

Θεῷ καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἱερῶν βιβλίων, ἐκεῖθεν δὲ ποτιζόμενος νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐφαίνετο δένδρον πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων τοῦ πνεύματος, κατὰ τὸν Θεῖον Δαϋὶδ, βλαστάνον οὐχὶ καρποὺς κενοδοξίας, φυσιώσεως καὶ ἀνθρωπαρεσκείας, ἀλλὰ καρποὺς οὐρανίους δοξάζων νοερῶς *τὸν πρῶτον Νοῦν*, ἀΰλως *τὸν Ἄϋλον*, ἀσωμάτως ὁ Ἰσάγγελος *Διονύσιος τὸν Ἀσώματον*.

Ἐνδυθεὶς ὁ Ἱεράρχης τὸ μοναχικὸν σχῆμα, καὶ μετονομασθεὶς *Δανιήλ*, ἔλαβε παρὰ τῆς Κοινότητος Ζακύνθου, τέσσαρας ἡμέρας κατόπιν, ἤτοι τῇ 19 Νοεμβρίου 1568 τὴν ὀρεινὴν μονὴν τῆς *Θεοτόκου Ἀναφωνητρίας*, κτητορικῷ δικαιώματι, τῆς παραχωρήσεως ταύτης ἐπικυρωθείσης ὑπὸ τῆς Γερουσίας τῇ 27 Αὐγούστου 1569.

Εἰς Ἡγούμενον ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ τότε Ἐπισκόπου Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου.

Ποθήσας ὁ Ἱεράρχης ἡμῶν νὰ μεταβῇ ἀργότερον εἰς *Ἱερουσαλὴμ καὶ* ἐπισκεφθῇ τοὺς ἁγίους ἐκείνους τόπους, ἔνθα ἐπάτησαν *οἱ πανάχραντοι τοῦ Χριστοῦ πόδες*, ἀνεχώρησεν ἐκ Ζακύνθου, παραπλέων δὲ τὰς Κυκλάδας πρὸς εὕρεσιν πλοίου διὰ Παλαιστίνην, ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης *Νικάνωρ*, ἐκτιμήσας δεόντως τὴν παρουσίαν, ταπεινοφροσύνην, εὐγένειαν τῶν τρόπων, καὶ τὴν σπανίαν τῶν θείων γραφῶν γνῶσιν, τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου*, οὗ ἡ φήμη εἶχε προτρέξῃ ἤδη, ἐπέτυχε διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ εἰσηγήσεων, ἵνα χειροτονήσῃ τὸν Ἱεράρχην, *Ἀρχιεπίσκοπον Αἰγίνης*, ἐπιδοκιμάσαντος ἀσμένως τοῦτο καὶ τοῦ *Πατριάρχου Κων)πόλεως*, μετονομάσας αὐτὸν *Διονύσιον*.

Ἀναλαβὼν τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Αἰγίνης, γενικὸν ἐπίτροπον τῆς Μονῆς Ἀναφωνητρίας ἧς ἐτύγχανεν ἡγούμενος κατέστησε διὰ συμβολαιογραφικῆς πράξεως τὸν μοναχὸν *Φιλόθεον Τρομπέταν*.

Ἐν Αἰγίνῃ ὁ Ἱεράρχης *Διονύσιος* πλεῖστα ὅσα παρέσχε δείγματα τῆς ἁγίας αὐτοῦ ψυχῆς, γενόμενος Προμηθεὺς τῶν ὀρφανῶν, τῶν χηρῶν ἀντιλήπτωρ, τῶν πενήτων κυβερνήτης, τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας στύλος, τὸν λόγον τῆς ἀληθείας τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελιστοῦ ὀρθοτομῶν, ἀκριβῶς διαφυλάττων τοὺς Ἀποστολικούς, Συνοδικοὺς καὶ Πατερικοὺς νόμους, κανόνας καὶ ἱερὰς παραδόσεις ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους. Ἀργότερον ὅμως παρῃτήθη τοῦ θρόνου, πρὸς μεγίστην θλῖψιν τοῦ ποιμνίου του καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ζάκυνθον ἣν μεγίστη

χαρὰ ἐπλήρωσεν ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ τόσον λατρευομένου καὶ σεβαστοῦ Ἱεράρχου.

Ἀργότερον ὁ Ἱεράρχης *Διονύσιος* ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ εὐαγῆ Μονὴν τῆς Ἀναφωνητρίας, μακρὰν τῆς τύρβης τοῦ κόσμου, ἀφοσιωθεὶς ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ, ὄντως ἄγγελος σαρκοφόρος, κατὰ τὸν βιογράφον Αὐτοῦ *Γ. Σύπανδρον* καὶ ἄνθρωπος ἀγγελόφρων κατ' ἀλήθειαν γνωριζόμενος. Ἡ πρᾳότης αὐτοῦ, ἡ εὐσπλαγχνία, τὸ φιλόξενον, αἱ ἐλεημοσύναι, τὸ φιλάνθρωπον καὶ συμπαθὲς εἶνε τὰ μόνα ἔξοχα καὶ ἀπαστράπτοντα γνωρίσματα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης Αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν διανοητικῆς μορφώσεως ἐξεταζόμενος ὁ Ἱεράρχης *Διονύσιος*, ἦτο ἐγκρατὴς οὐ μόνον τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ Ἰταλολατινικῆς ἀλλὰ καὶ μύστης τῶν θεολογικῶν γνώσεων καὶ Ἱερῶν κανόνων.

Ἀφοῦ καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ὁ Ἱεράρχης Διονύσιος ὑπῆρξεν εὐσεβής, φιλάνθρωπος, ἀμνησίκακος, ἀληθὴς χριστιανός, ἄξιος τοῦ ἀκτινωτοῦ στεφάνου, δι' οὗ περιέβαλε τὴν ἁγίαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἡ τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία καὶ κατὰ Θεὸν βιώσας καὶ καταβληθεὶς ὑπὸ ποικίλων βαρειῶν ἀσθενειῶν ἃς συνεπάγεται τὸ γῆρας, πλὴν μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ στιγμῆς ἀκμαίας διατηρήσας τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον τῇ *17 Δεκεμβρίου 1622* ἐν ἡλικίᾳ ἑβδομήκοντα καὶ πέντε περίπου ἐτῶν, ζητήσας ὡς ἐπιθανάτιον πόθον νὰ ταφῇ εἰς *Στροφάδας*.

Τὸ ἱερὸν τοῦ ἱεράρχου *Διονυσίου* σκῆνος πράγματι μετακομισθὲν ἐτάφη εἰς τὸν ἐν Στροφᾶσι ναΐσκον τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, ἀνακομιδῆς δὲ γενομένης βραδύτερον καὶ εὑρεθὲν ἀκέραιον πλῆρες θείας χάριτος καὶ εὐωδίας κατετέθη ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ τῆς *θείας Μεταμορφώσεως*.

Τῇ *20 Μαρτίου 1703* συνῆλθον οἱ μοναχοὶ καὶ διὰ κοινοῦ ἐράνου ἔστειλαν κατάλληλα πρόσωπα εἰς Κωνσταντινούπολιν φέροντα μακρὰν ἀναφορὰν τῆς Κοινότητος Ζακύνθου, μέσον τῆς ἐκκλησίας ἐν ᾗ ἐξετίθεντο τὰ τοῦ ὑψηλοῦ βίου καὶ τῶν ἐνθέων πράξεων τοῦ Ἱεράρχου. Ὁ δὲ Πατριάρχης *Γαβριήλ*, ἐκανόνισεν αὐτὸν ὡς ἅγιον, ὀνομάσας *ὅσιον καὶ θεοφόρον πατέρα ἡμῶν καὶ ἱεράρχην Διονύσιον τὸν θαυματουργόν*.

Ἐγκριθείσης συνοδικῶς τῆς ἁγιότητος τοῦ ἱεράρχου ἐλήφθη ἀμέ-

τως πᾶσα φροντὶς πρὸς ἵδρυσιν ἐν Ζακύνθῳ ναοῦ τιμωμένου ἐπ' ὀνόματί του.

Κατεδαφισθείσης δὲ τῆς οἰκίας *Εὐσταθίου Χρυσοβέργη*, ἱδρύθη ὁ Ναὸς τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου* τὸν Μάϊον 1708, ἀνασκευασθεὶς ἀργότερον *τὸν Μάρτιον 1764*, καὶ διατηρηθεὶς μέχρι τοῦ 1893 ὅτε ὑπὸ τῶν σεισμῶν καταστραφεὶς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ νῦν ἀντισεισμικοῦ.

Ἐν ἔτει 1716, γενομένου τοῦ ἐνετοτουρκικοῦ πολέμου Τοῦρκοι στρατιῶται ἀποβιβασθέντες εἰς Στροφάδας ἠχμαλώτησαν 22 μοναχοὺς καὶ ἀφέντες ἄθικτον τὸ ἱερὸν λείψανον, διήρπασαν τὰ πολύτιμα εἴδη τῆς Μονῆς, ἅπερ ὁμοῦ εἶχον κρύψει οἱ μοναχοὶ ἐντὸς σπηλαίου. Δυστυχῶς ὅμως χριστιανοὶ συνοδεύοντες τοὺς Τούρκους ἔκοψαν τὰς δύο χεῖρας τοῦ Ἁγίου, χάριν εὐλαβείας καὶ οὕτως εὑρίσκονται παρεκτὸς τῆς μιᾶς χειρὸς ἥτις σώζεται ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, μέρη τῆς ἑτέρας χειρὸς ἐν Κεφαλληνίᾳ, Στροφάσι καὶ ἐν Πύργῳ.

Μόλις οἱ Τοῦρκοι ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν μετὰ τῶν 22 αἰχμαλώτων καλογήρων οἱ κρυβέντες καὶ ὑπολειφθέντες ἐν ταῖς Στροφάσιν, ἐφανερώθησαν καὶ διὰ νευμάτων μυρίων κατώρθωσαν νὰ πλησιάσῃ ἐνετικὴ κορβέτα, ἥτις διήρχετο διὰ τῶν Στροφάδων, καὶ ἧς ὁ πλοίαρχος πλησιάσας παρέλαβεν ἀσμένως καὶ τὸ ἱερὸν λείψανον καὶ τοὺς ὑπολειφθέντας καλογήρους οὓς μετέφερεν εἰς Ζάκυνθον, *24 Αὐγούστου 1706*. Δι' ἐπισήμου δὲ καὶ κατανυκτικωτάτης λιτανείας ἅπασαι αἱ ἀρχαί, ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου μετέφερον τὸ ἅγιον λείψανον καὶ κατέθηκαν αὐτὸ τὸ πρῶτον ὡς λέγεται εἰς τὸν ἐν Καλλιτέρῳ ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀργότερον ἐν τῷ νῦν Ναῷ ἅμα ὡς οὗτος ἀπεπερατώθη.

Τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου κεκλεισμένον ἐν ἐπιχρύσῳ ὑαλωτῇ θήκῃ ἐντὸς διαγλύφου καὶ εἰκονογραφημένης ἀργυρᾶς λάρνακος κατασκευασθείσης ἐν ἔτει 1829 πρὸς τὸ δεξιὸν τοῦ νάρθηκος τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ, φέρει βαρύτιμον ἀρχιερατικὴν στολήν, ἐγκόλπια καὶ κοσμήματα μεγάλης ἀξίας.

Ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα μᾶλλον, ὁ Ἱεράρχης ἔχει τὸ πρόσωπον ὑπομέλαν, ὡς ἐκ τῆς ἀσβέτου ἔνθα ἔκρυψαν τὸ σκῆνος αὐτοῦ οἱ καλόγηροι, ὅπως διαφυλάξωσιν αὐτὸ ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν, τὴν κεφαλὴν τεταμένην πρὸς τὰ ἐμπρός, κοίλους τοὺς ὀφθαλμούς, καλῶς διακρινομένων τῶν κεκλεισμένων βλεφάρων, τὸ ἔμπροσθεν τῆς ῥινὸς ἐφθαρ-

μένον, τὸ στόμα ἡμιάνοικτον, ἐν ᾧ διακρίνονταί τινες ὀδόντες, τὸ ὅλον δὲ τῆς φυσιογνωμίας μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἐν τῇ ζωῇ ἁγίας Αὐτοῦ ψυχῆς.

Ἀλλ' ὅπερ μέγιστον καὶ θαυμαστὸν συγχρόνως ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦτο σκῆνος πρὸ τόσων αἰώνων διαρκῶς ἐκτιθέμενον εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καὶ τὸν καύσωνα αὐτῶν καὶ τέλος εἰς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ὑγρασίαν, *ἐναντίον αὐτῶν τῶν νόμων τῆς φύσεως, περιεφρόνησε καὶ περιφρονεῖ τὴν ἀποσύνθεσιν εἰς τὴν θέλησιν ὑπεῖκον τοῦ Δημιουργοῦ Αὐτοῦ.*

Τοιοῦτος ὁ Ἱεράρχης ἡμῶν *Διονύσιος*, τὸ ἱερὸν Λείψανον τοῦ ὁποίου μετ' ἐκείνων τῶν συνιεραρχῶν Σπυρίδωνος καὶ Γερασίμου, ἐγένοντο οἱ στῦλοι καὶ οἱ πρόμαχοι τῆς ὀρθοδοξίας, ἀπέναντι τῆς ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας κατακλυσάσης τὴν Ἑπτάνησον ξενολατρείας.

Ἐνταῦθα νομίζομεν ὅτι δέον νὰ δημοσιευθῇ ἐν εἴδει ἐπιλόγου καὶ ἡ περὶ τοῦ Ἱεράρχου Ἁγίου Διονυσίου γραφεῖσα μικρὰ πραγματεία τοῦ διασήμου ἄγγλου διαμαρτυρομένου δόκτορος ψυχολόγου καὶ ἀρχαιολόγου, τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως Γουλιέλμου Britten, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ περιοδικῷ *Οἱ δύο Κόσμοι* (φυλλάδιον ἀρ. 5 ἀπὸ 16 Δεκεμβρίου 1887) ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὰ μυστήρια τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἢ τὰ θαυμάσια τῶν Ἰονίων νήσων*».

Ἰδοὺ αὕτη :

«Ἓν τῶν θαυμασιωτέρων καὶ ἀνεξηγήτων, ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε »συνήντησα, προβλημάτων, πρόβλημα μὴ ἐπιδεχόμενον ἐπιστημο»νικήν τινα ἢ πνευματιστικὴν ἐξήγησιν, εἶνε ἡ διαρκὴς ὕπαρξις »τοῦ νεκροῦ καὶ ἀναλλοιώτου ἅμα σκήνους τοῦ Διονυσίου, προστά»του Ἁγίου τῆς νήσου Ζακύνθου. Διαρκούσης μακρᾶς ἐν τῇ νήσῳ »ταύτῃ καί τισιν ἄλλαις τοῦ Ἰονίου Ἀρχιπελάγους διαμονῆς μου »ἠρύσθην τὰς ἀκολούθους λεπτομερείας ἐκ συμβάντος ὅπερ μέλλω »ν' ἀφηγηθῶ.

«Γενόμενος ἐγὼ αὐτὸς μάρτυς αὐτόπτης θαύματος σημαντικοῦ »ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἀρυσθεὶς ἐξ ἐπισήμων ἀρχείων ἁπάσας τὰς λε»πτομερείας ἐπικυρουμένας διὰ τῆς προσωπικῆς μου ἐξετάσεως, δὲν »διστάζω νὰ προσφέρω τὴν ἀκόλουθον λογοδοσίαν ἐφ' ἑνὸς τῶν ἐπὶ »τῶν ἡμερῶν μας μεγαλητέρων προβλημάτων.

«Πρὸ 300 περίπου ἐτῶν ἔζη ἐν τῇ νήσῳ Ζακύνθου ἄνθρωπός τις »χρηστός, οὗτινος τὰ εὐγενῆ προτερήματα καὶ ἡ ἀγαθότης προσείλ-

»κυσαν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν ἁπάντων τῶν κατοίκων τῆς »νήσου.

«Ὁ πράγματι φιλάνθρωπος οὗτος ἐπέζησεν ἐν τῇ μνήμῃ ὑπὸ τὸ »ὄνομα Διονύσιος. Παρεκτὸς τῶν ἄλλων αὐτοῦ φιλευσπλάγχνων πρά- »ξεων, ἐγένετο περιφανής, ἅτε παρασχὼν ἄσυλον τῷ δολοφόνῳ τοῦ »ἰδίου αὐτοῦ ἀδελφοῦ. Παρὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματος, ὁ εὐγενὴς »Διονύσιος κρίνας ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἐγκληματίου δὲν ἠδύνατο ν' »ἀποδώσῃ τὴν ζωὴν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ παράσχῃ »τῷ δολοφόνῳ τὴν ἐλπίδα τῆς συγγνώμης, ἧς σὺν τῷ χρόνῳ καὶ »τῇ λύπῃ ἠδύνατο οὗτος νὰ τύχῃ, οὕτω δὲ συνέβη νὰ προστατεύσῃ »τὸν ἐγκληματίαν ἐκεῖνον, ὅστις εἶχεν ἐπενέγκει τῷ εὐεργέτῃ του »τὸ σκληρότερον τῶν τραυμάτων.

«Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου αὐτοῦ ὁ Διονύσιος ἀπεσύρθη εἰς μεμα- »κρυσμένον τι μέρος τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ἐξασκήσας ἐπί τινα εἰσ- έτι χρόνον τὴν ἀρετὴν ἔν τινι Μονῇ, ἀφιέρωσε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ »βίου αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τελευ- »τήσας ἐν μέσῳ τῆς φιλοθρήσκου κοινότητος, ᾗ τινι ἀνῆκε, καὶ τα- »φεὶς εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς ἐν Στροφάσι Μονῆς. Μετά τινα ἔτη οἱ »τῆς Ζακύνθου κάτοικοι μετ' ἀγάπης ἀναμνησθέντες τοῦ ἀγαθοῦ »Διονυσίου ἐπόθησαν ἵνα ἐκθάψωσι τὸ λείψανον καὶ ἐνταφιάσωσιν »αὐτὸ καὶ αὖθις, (ὅπως διασώσωσιν αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Τούρκους) ἐν ᾗ »χώρᾳ τοσαύτας ἐναρέτους πράξεις ἐξήσκησεν.

«Ἀλλ' ὁποία τις ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις τῶν ἐπιφορτισθέντων τὴν »ἱεροπρεπῆ ταύτην ἐργασίαν καὶ ποθούντων νὰ ῥίψωσι τελευταῖον »βλέμμα σεβασμοῦ ἐπὶ τοῦ προσφιλοῦς λειψάνου, ὅτε ἀνοίξαντες οὗ- »τοι τὸ φέρετρον εἶδον τὸ σκῆνος τοσούτῳ ἐντελῶς διατηρούμενον »καὶ ἀνέπαφον, ἐν ἀφθαρσίᾳ, ὥστε ὡμοίαζε πρὸς ἄνθρωπον πρὸ μι- »κροῦ κοιμηθέντα. Ἐν τῇ μυστηριώδει ταύτῃ καταστάσει καὶ ὑπὸ »τὴν θέαν ἀταράχου θεσπεσίου ὕπνου, ὁ σιωπηλὸς νεκρός, ἢ ἐν ἄλ- λαις λέξεσιν, ὁ κοιμώμενος μετεκομίσθη εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ »νῆσον.

«Ἑβδομάδες, μῆνες, ἔτη καὶ τέλος αἰῶνες παρῆλθον, πλὴν ὁ γα- »λήνιος ὕπνος τοῦ ἐξόχου νεκροῦ, ἐξηκολούθει πάντοτε καὶ ἔτι ἐξα- κολουθεῖ, μὴ προσβαλλόμενος ὑπὸ σκιᾶς τινος ἀλλοιώσεως, ἢ ἐλαχί- »στου ἴχνους φθορᾶς.

«Ἐν λίαν σεβασμίῳ ἐνδομύχῳ θαυμασμῷ διὰ θέαμα, οὗ τὴν ἐξή-

»γησιν οὐδεμία ἀνθρωπίνη θεωρία δύναται νὰ δώσῃ, τὸ ὄνομα τοῦ »Διονυσίου Σηγούρου ἐνεγράφη μεταξὺ τῶν Ἁγίων τῆς Ἑλληνικῆς »Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῷ περικαλλεῖ ναῷ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἀνεγερθέντι καὶ ἐπονομασθέντι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, κατεσκευάσθη τότε λιθίνη λάρναξ, ἔνθα περιέκλεισαν τὸ θαυμαστὸν σκῆνος, ἐν κατα»χρύσῳ θήκῃ, ἐπαφήσαντες αὐτὸ οὕτω ἐν πλήρει θαυμασμῷ ἀναπαυόμενον καὶ τάξαντες αὐτὸ ὡς φρουρὸν τῆς πόλεως. Ἔκτοτε ὁ »Ναὸς ἐκεῖνος κατέστη ὁ φάρος τῶν εὐσεβῶν ἐπισκεπτῶν, οὓς προσ»καλοῦσιν αἱ τῆς νήσου περιστάσεις.

«Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἴπω, ὅτι εἶδον τὸν Ἅγιον οὐχὶ ἅπαξ ἢ »δίς, ἀλλὰ πλειστάκις· ἐκ δὲ τῆς ἐν τῷ νήσῳ ἐπισκέψεως εὐσεβῶν »εἶτα δὲ ἐπιστημόνων καὶ διασήμων ξένων ἐπωφελήθην, ὡς αὐτοί, »νὰ ἐξετάσω ἐπακριβῶς τὸ θαῦμα.

«Κατέβαλον αὐστηρὰς ἀλλ' ἀκάρπους προσπαθείας ὅπως εὕρω τὸ »ἐλάχιστον ἴχνος ταριχεύσεως ἢ τὴν χρῆσιν χημικῆς τινος σκευα»σίας, τοῦ σκήνους πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀφεθέντος μοι ἐλευθέρου. »Καὶ δὴ αἱ προσπάθειαί μου ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπέβησαν ἄγονοι· »ἐμείναμεν ἔκπληκτοι βεβυθισμένοι, ἐν ἀφάτῳ θαυμασμῷ καὶ ἀνω»φελέσιν ὑποθέσεσι, κρατοῦντες τὴν ἁγίαν χεῖρα ἢ μετ' ἠρέμου »παρατηροῦντες θαυμασμοῦ τὰ ἔμπλεα γαλήνης χαρακτηριστικὰ τοῦ »Ἁγίου ἀποθανόντος πρὸ τριῶν περίπου αἰώνων. Πολλάκις εἶχον »συνοδευθῆ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιηγήσεών μου τούτων, ὑπὸ »ἰατρῶν καὶ ἄλλων τινῶν εὐπαιδεύτων ἀνδρῶν, πλὴν πᾶσαι αἱ ἐξη»γήσεις αὐτῶν ἐναυάγουν καὶ μέχρι σήμερον οὐδένα συνήντησα, μό»λις ἀρχίζοντα νὰ λύῃ τὸν Γόρδιον τοῦ ψυχολογικοῦ τούτου μυστη»ρίου.

«Ὁ δόκτωρ Britten ἀναφέρει ἀκολούθως θαύματά τινα λίαν ὑπερ»βέβαια ἐν τῇ τοῦ Ἁγίου ἱστορίᾳ. Ὑπὲρ τῶν δύο ἑπομένων προ»βάλλει τὴν τιμὴν καὶ ἀγαθὴν αὐτοῦ φήμην. Καὶ πρῶτον ἐγένετο »κατὰ τὸν τρομερὸν σεισμὸν τοῦ «ἁγίου Διονυσίου». Ἐν τῇ περιπτώ»σει ταύτῃ λιτανεία τις μέλλουσα νὰ λάβῃ χώραν μετὰ τοῦ ἁγίου »λειψάνου, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δημοτελοῦς τινος ἑορτῆς, δὶς διεσκεδά»σθη ὑπὸ κεραυνῶν, λαίλαπος καὶ σεισμοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοι»μάζοντο νὰ ἐξέλθωσι τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ λειψάνου. Τοῦτο συνέβη »ἐπὶ Προστασίας, πρὸ 50 περίπου ἐτῶν, τῶν Ζακυνθίων ἐντόνως δια-

»μαρτυρηθέντων κατὰ τῆς πράξεως, ἣν ἐθεώρησαν ἱεροσυλίαν. Κατὰ
»τὴν δευτέραν ὅμως ἀπόπειραν ἀριθμὸς οἰκιῶν κατέρρευσε.

«Τὸ δεύτερον θαῦμα συνέβη ἐπὶ Ναπολέοντος, ὅτε ἠπειλοῦντο
»αἱ νῆσοι ὑπό τινος τῶν Γάλλων προσβολῆς. Προτιθέμενος ὁ Διοι-
»κητὴς νὰ πέμψῃ δύο ἔγγραφα σπουδαιότατα τὸ μὲν εἰς Κέρκυραν
»τὸ δὲ εἰς Μελίτην, φοβούμενος δὲ σπουδαίας συνεπείας, ἕνεκα τῆς
»ἀνωμάλου ἐκείνης ἐποχῆς, ἀπεκάλυψε τὰς ἀνησυχούσας αὐτὸν σκέ-
»ψεις τῇ συζύγῳ του, ἥτις, γέννημα Ζακύνθου τυγχάνουσα, συνε-
»βούλευσεν αὐτόν, ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ἁγίου Διονυ-
»σίου. Ὁ Διοικητής, Ἄγγλος, ἀπέρριψε τὴν συμβουλὴν ταύτην, καὶ
»ἐν τῇ ἀνυπομονησίᾳ του ὤμοσε μάλιστα· ἀλλ' ἡ φρίκη, ὁ φόβος,
»καὶ ἡ προαίσθησις μέλλοντος δυστυχήματος μέχρι τοιούτου σημείου
»κατεῖχον τὴν Ζακυνθίαν κυρίαν, ὥστε ὁ σύζυγός της, ὅπως ἐνισχύσῃ
»αὐτήν, οὐ μόνον ἐζήτησε παρ' αὐτῆς συγγνώμην, ἀλλὰ καὶ κατόπιν
»παρακλήσεως αὐτῆς, μετέβη εἰς τὸν ναὸν τὸν ἀφιερωμένον εἰς
»τιμὴν τοῦ ἁγίου, οὗ τινος καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν ἀντίληψιν. Δύναταί
»τις νὰ κρίνῃ, ἐὰν ἡ ἐπίκλησις αὕτη ἀπέβη ματαία. Αἴφνης λαῖ-
»λαψ ὁρμητικὴ ἐξηγέρθη περὶ τὰς Ἰονίους νήσους, ἐν τῷ μέσῳ τῆς
»ὁποίας τὰ κομίζοντα τὰ ἔγγραφα πλοῖα ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθο-
»χωρήσωσι, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ Διοικητὴς ἐπεβιβάζετο ἐπὶ τοῦ
»πρώτου ἀφικομένου πλοίου, τὸ δεύτερον ἐλλιμενίζετο ὅπως ἐπανορ-
»θώσῃ τὰς βλάβας του. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ ἔγγραφα
»ἀντηλλάγησαν πάραυτα καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον.

«Ὀφείλω νὰ προσθέσω, ὅτι ὁ Διοικητὴς ἠσπάσατο τὴν δοξασίαν
»τῆς συζύγου του καὶ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ἀνήρτησεν ἐξ
»εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου στήθους τοῦ προστάτου Ἁγίου ἓν
»τῶν βαρυτιμοτέρων τιμητικῶν δειγμάτων, ὅπερ ὑπὸ βασιλικῆς χειρὸς
»εἶχε λάβει ποτὲ ἐν τῷ τόπῳ του. Ἐγὼ αὐτὸς εἶδον τοῦτο, ὡς ἐπί-
»σης τιμαλφῆ τινα κειμήλια, κόσμους καὶ ἄλλας ἐνδείξεις εὐγνωμο-
»σύνης, δι' εὐλογίας δεχθείσας καὶ μυστηριώδεις ὑπηρεσίας ἀποδο-
»θείσας ὑπὸ τοῦ σιγηλοῦ σκήνους, ἀναπαυομένου ἐν τῷ μέσῳ τῶν
»δειγμάτων τούτων τῶν μαρτυρούντων σεβασμόν.

«Θαυμαστότερον ἔτι τοῦτο. Ἐγνώρισα ἐγκληματίας καὶ ἐγκα-
»θείρκτους ὁδηγηθέντας παρὰ τῇ ἐπιβλητικῇ λάρνακι. Καθ' ἣν
»στιγμὴν προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν ὑπηρεσίᾳ ἱερέως, ἵν' ἀφθῶσι
»τῆς θείας καὶ ὡραίας χειρὸς τοῦ ἁγίου, ἡ καρδία των συνετρίβη,

»δάκρυα μετανοίας κατέκλυσαν τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ ἀπεμακρύν-»θησαν, κατόπιν ταπεινῆς ἐξομολογήσεως καὶ ἀφοῦ ἐζήτησαν συγγνώ-»μην τῶν σφαλμάτων αὐτῶν.

«Καὶ δὴ παρῆλθον ἔκτοτε τριάκοντα ἔτη, ἀφ' ὅτου τὸ τελευταῖον »εἶδον τὸ θαυμάσιον σκῆνος τοῦ Ἁγίου Διονυσίου· τὸ κάλλος καὶ ἡ »ἐντέλεια, ἅτινα περιεφρόνησαν ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνας τὸν χρόνον »καὶ τῆς φθορᾶς τὸν νόμον οὐδεμίαν ὑπέστησαν ἀλλοίωσιν κατὰ τὸ »διάστημα τοῦτο.

«Ἠδυνάμην νὰ συμπληρώσω ὁλόκληρον τόμον ἐξιστορῶν τὴν θαυ-»ματουργικὴν δύναμιν τοῦ προστάτου ἁγίου Ζακύνθου, ἀλλ' ἀδυνατῶ »νὰ χαράξω μίαν μόνην γραμμήν, ὅπως ἐξηγήσω τὸ μυστήριον σώ-»ματος ὑλικοῦ, ἐφ' οὗ ὁ θάνατος οὐδεμίαν ἄλλην ἐξήσκησεν ἐπιρροήν, »ἢ ταύτην μόνον, τοῦ νὰ θέσῃ τὸν δάκτυλον τῆς αἰωνίου σιγῆς ἐπὶ »τῶν κεκλεισμένων χειλέων.

«Ὅταν σκέπτωμαι ἐπὶ τοῦ μήπω διαλευκανθέντος τούτου προβλή-»ματος, τὸ μυστήριον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου παρίσταταί μοι ὡς ἡ »ἐντελεστέρα ἐξ ὅσων παρετήρησα ἅλυσις μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, »ἢ μᾶλλον ὁ δεσμὸς ὁ συνέχων τοὺς δύο κόσμους.»

Τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον τοῦ δόκτωρος Rritten τελευτᾷ διὰ τῶν λέξεων· «Ἡ νῆσος Ζακύνθου καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Διονυσίου πάντοτε ὑφίστανται. Εἴθε δὲ οἱ ἀρνούμενοι τὰ γεγονότα, νὰ μεταβῶσιν »ἐκεῖ καὶ ἐξετάσωσι ταῦτα, ἄλλως παραχρῆμα ἂς σιγήσωσι. Γένοιτο.»

ΙΕΡΟΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟΝ ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩι ΚΑΤΗΧΗΤΗΡΙΟΝ

Ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης ἔν τινι αὐτοῦ ἐπιστολῇ χρονολογουμένῃ τῇ 3)15 Μαρτίου 1825 ἐκ Ναυπλίου καὶ ἀποστελλομένῃ «*Πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους κυρίους* Διονύσιον δὲ Ρώμαν, Παναγιώτην Στεφάνου καὶ Κωνσταντῖνον Δραγώναν, κατανομάζει τὴν Ζάκυνθον «**ὑπερελληνικὴν**» ἕνεκα τοῦ ἀμέσου συνδέσμου καὶ τῶν ἐθνικῶν εἰσφορῶν ἅτινα συνέδεον *τὴν νῆσον τοῦ Σολωμοῦ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως*. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος μιᾶς νήσου διαθρεψάσης κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐξ ὅλας χιλιάδας γυναικοπαίδων καὶ μετονομασάσης τὴν παραχωρηθεῖσαν συνοικίαν ἐν ᾗ κατέλυον τὰ πλεῖστα τῶν γυναικοπαίδων *Νηοχῶρι* ὡς ἀποτελέσασαν οἱονεὶ Νέαν χώραν, ὅσῳ κολακευτικὸς εἶνε, τόσῳ ἀφ' ἑτέρου εἶνε καὶ ἀκριβέστατος. Ἂν ἐν ἠθικὸν σημεῖον δύναται σαφέστατα νὰ καταδείξῃ τὸ *ὑπερελληνικὸν* τῆς Ζακύνθου, τὸ σημεῖον καθ' ὃ αὕτη εἶνε ἡ μήτηρ τοῦ ἐθνικοῦ τῶν ἑλλήνων ὕμνου, ὃν ἐνέπνευσαν εἰς μεγαλόπνευστον ποιητὴν αἱ αὖραι καὶ τὰ ρωμαντικὰ τοπία τῆς ὑληέσσης νήσου, πλεῖστα τοιαῦτα καὶ πλεῖσται πατριωτικαὶ περιστάσεις καθ' ἃς ἑλληνικώτατα ἔδρασεν ἡ νῆσος πρόκεινται μαρτύρια τοῦ φλέγοντος ἐν ταύτῃ πατριωτισμοῦ. Προστατευομένη ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ δυνάμεως ἐχθρικῶς διακειμένης πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐδέχετο καὶ περιέθαλπε καὶ ὑπερεβοήθει καὶ ἐπαρηγόρει τοὺς καταδιωκομένους πρόσφυγας. Ἡ γειτνίασις τῆς νήσου πρὸς τὰς Πελοποννησιακὰς ἀκτάς, πρὸς τὸ θέατρον ἐκεῖνο τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, εἶνε ἡ πρώτη συντελέσασα εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ κάθοδον πολλῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος προκρίτων καὶ ἄλλων ἐκ καταδιώξεως προσφύγων. Ἡ Ζάκυνθος ἀφ' ἑνός μὲν εἶχε παρ' αὐτῇ τὰς ἑλληνικὰς ἐκείνας μορφὰς τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τῶν ὁποίων τὸ ἀνδρικὸν μένος καὶ τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα ἐξήγειρε κύματα φιλοπάτριδος ἐνθουσιασμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς Πελοποννησιακὰς ἐκείνας τῶν ὀρέων κορυφάς, τὰς ἀμμώδεις ἀκτὰς ἐξ ὧν ἀνέθορεν εἰς τὸ κενὸν ὁ καπνὸς τῆς πυρπολούσης πυρίτιδος καὶ ἐξ ὧν ἐξεβράζοντο τὰ ναυάγια πυρικαύστου Τουρκικῆς ναυαρχίδος. Τὸ πρὸ

αὐτῆς θέατρον τοῦτο τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, δὲν ἦτο ἀπαθείας τι θέαμα, ἀδιαφορίας τι πρᾶγμα, ἀλλ' ἦτο ἀλληλένδετος συγκινήσεων σειρὰ ἀρκοῦσα ἵνα ἠλεκτρίσῃ καὶ φλογίσῃ τὰ πνεύματα λαοῦ φιλελευθέρου καὶ φιλοπάτριδος οἷος ἐδείχθη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως, καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα ὁ Ζακύνθιος λαός. Ἱερὸν λείψανον καὶ μνημεῖον ὄχι μικρᾶς ἱστορικῆς σημασίας, μαρτυροῦν τὸ φιλόπατρι τοῦ λαοῦ, πρόκειται ὁ πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν τοῦ ὕπερθεν τῆς πόλεως λόφου μέρος ἱερὸς τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λατίνων* ναὸς περὶ οὗ πρόκειται ἡμῖν ὁ λόγος. Ἐὰν πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀνωφερὴς ἡ ἄγουσα πρὸς τὸν ναὸν ἐκεῖνον εἶχε κοινῶς τὴν ἐπωνυμίαν «*τοῦ ψηλώματος*» καὶ ὁ λαὸς ἀναφέρων τὴν ἀνάντη ἐκείνην ὁδὸν προσωνόμαζε *τὸ ψήλωμα*, ἤδη ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους πάνυ προσφυῶς καὶ εὐαρμόστως μετὰ τὴν ὀνομασίαν τῶν ὁδῶν τῆς Ζακύνθου ὠνομάσθη *Ὁδὸς Φιλικῶν* καὶ πινακὶς εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς ὁδοῦ ἐκείνης τεθειμένη ὑποδεικνύει τὴν ὁδὸν πρὸς ἣν διηυθύνοντο τὰ βήματα καὶ συνεκεντροῦντο αἱ σκέψεις τῶν φλογερῶν ἐκείνων πατριωτῶν. Ἔνθεν μὲν λόγμαι καὶ κῆποι καὶ ἀρώματα, ἐκεῖθεν ἡ ἀναπεπταμένη θάλασσα εἰς τὸν μυχὸν τῆς ὁποίας ὑψοῦνται τὰ Πελοποννησιακὰ ὄρη ἂν δὲν ἐξήγειρον φαντασίαν ποιητικὴν ὅπως οἱ πρίνοι τοῦ Ἀκρωτηρίου, διήγειρον ὅμως αἰσθήματα πατριωτικὰ ἅτινα ἐξέσπων εἰς ὅρκους πρὸ τῶν ἁγίων εἰκόνων τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἐρημικοῦ ναοῦ.

Πάροδος στενὴ ἀριστερᾷ τῷ ἀνερχομένῳ τὴν ὁδὸν Φιλικῶν, φέρει πρὸς βαθυσκίους φυλλάδας δένδρων, πρὸς ἐρημικόν τι μέρος καὶ ἥσυχον, ἔνθα αἱ πνοαὶ τοῦ ἀνέμου παίζουσαι μὲ τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων, ἀναδίδουσι τὴν μυστηριώδη ἐκείνην τῆς φύσεως μουσικήν, ἥτις καὶ μόνη ἤρκει νὰ κατενθουσιάζῃ τοὺς τὸν χῶρον ἐκεῖνον προσπελάζοντας πατριώτας, οἵτινες τὴν φύσιν καὶ μόνην μάρτυρα ἤθελον τῶν μεγαλουργῶν ἐκείνων σχεδίων. Τί ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἤκουσε, τίνων μυστηριωδῶν ἀνταλλασσομένων γνωμῶν ἐγένετο μάρτυς, ποίους ὅρκους ἐδέχθη καὶ παρεφύλαξε, μόνον αἱ σωζόμεναι εἰκόνες δύνανται νὰ ἐπιμαρτυρήσωσι καὶ τὰ περισωθέντα ἱστορικὰ ἔγγραφα. Ναΐσκος παράβυστος, χῶρος ἐρημικός, ἐξελέγη ὡς μυστηριώδης φωλεά, ὡς ἄσυλον δεχόμενον τῶν ἱεροφαντῶν τοῦ γένους τὰ πολυσχιδῆ μυστήρια. Καὶ ὁ παράβυστος οὗτος τόπος ὃν καθηγίασεν ὁ σκοπὸς τῶν ἐκεῖ προστρεχόντων, περιθέεται ὑπὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ καταρρεύσαντος ἐκ τῶν

σεισμῶν τοῦ 1893 ναΐσκου, καὶ τὸ ἄσυλον τοῦτο τῶν ἱεροφαντῶν τοῦ γένους παρίσταται ἄμορφον ἐρείπιον ἀναμένον τὸν ὀβολὸν παντὸς φιλοπάτριδος, παντὸς περιέποντος διὰ σεβασμοῦ τὴν πάτριον ἱστορίαν ὅπως ἀνοικοδομηθῇ διὰ τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ καὶ σχεδίου. Ἡ Ζάκυνθος ἡ ἐγκλείουσα ἐν αὐτῇ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο οἰκοδόμημα, ἡ σεβασθεῖσα ἀείποτε τὴν ἱστορίαν, ἡ διαθρέψασα τοὺς πρόσφυγας, ἡ συνενοηθεῖσα μετὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν τοῦ 21, ἡ προσενεγκοῦσα αἷμα καὶ χρῆμα ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, ἐμερίμνησε καὶ περὶ τῆς διασώσεως εἰς τοὺς αἰῶνας τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἐρημικοῦ ναοῦ. Φιλόπολις δήμαρχος πρὸ ἑνὸς ἔτους ἀπέστελλε τὸ πατριωτικὸν τοῦτο ἔγγραφον ὅπερ ὡς ἀποπνέον τὸ ἄρωμα τῆς φιλοπατρίας δημοσιεύομεν, ἵνα καταδειχθῇ σαφέστερον ἡ μέριμνα τοῦ Ζακυνθίου ὑπὲρ διασώσεως ἱστορικῶν καὶ ἐθνικῶν μνημείων.

Ἀριθ. πρωτ. 751

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 17η Μαΐου 1901.

Ὁ Δήμαρχος Ζακυνθίων

Πρὸς τοὺς κυρίους

Γεώργιον Φραγκούλην, λοχαγόν.
Ἀριστείδην Δεσύλλαν, δικηγόρον.
Διονύσιον Καλοδούκαν, δικηγόρον.
Γεώργιον Δ. Μάνεσην.
Διονύσιον Κόμην.

Ἐν μέσῳ τῆς κλιτύος τοῦ ὕπερθεν τῆς πόλεως λόφου, ἐφ᾽ οὗ ὁ ναὸς τῆς Ζωοδόχου πηγῆς καὶ πρὸς τὸ Β. Α. μέρος αὐτοῦ ὑπὸ βαθυσκίους φυλλάδας δένδρων ὑπάρχει ὁ ἱστορικῆς ἀξίας ναΐσκος ὁ ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου τιμώμενος καὶ ἐπονομαζόμενος τῶν Λατίνων ἐκ τῆς ἐπωνυμίας τῶν πρώτων ἱδρυτῶν αὐτοῦ.

Ἐν τῷ παραβύστῳ ἐκείνῳ ναΐσκῳ συνερχόμενοι ὡς δὲν ἀγνοεῖτε οἱ ἐκ Πελοποννήσου καὶ τῶν λοιπῶν τῆς τότε ἀλυτρώτου Ἑλλάδος μερῶν καταφεύγοντες ἐνταῦθα ὡς ἐν ἀσύλῳ, ἱεροφάνται τῶν μυ-

στηρίων τοῦ γένους μετὰ πλείστων ἐνθέρμων πατριωτῶν Ζακυνθίων μεμυημένων, καὶ ὁρκιζόμενοι ἁπαξάπαντες τὸν ὅρκον τῆς φιλίας καὶ πίστεως, διεβουλεύοντο τὰ περὶ καταλύσεως τῶν δεσμῶν τῆς μαύρης καὶ ἀποτροπαίου δουλείας ὑπὸ τὴν ὁποίαν βαρέως ἐστέναζεν ἡ πατρὶς ἡμῶν, οὕτω δὲ ὁ ἀπέριττος καὶ ἀφανὴς ἐκεῖνος ναΐσκος μετεβάλλετο εἰς κρατῆρα φλέγοντος ἁγίου ἐνθουσιασμοῦ, ἐξ οὗ μετεδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς δράσεως.

Δυστυχῶς ὅμως ἀπὸ τοῦ 1893 ἔτους ὁπόταν συνέβησαν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἀνθοβόλῳ πατρίδι ἡμῶν οἱ τελευταῖοι καταστρεπτικοὶ σεισμοί, ὁ ἐν λόγῳ ναΐσκος διατρέχει κίνδυνον νὰ καταστῇ ἄμορφον ἐρείπιον, οὐδεμιᾶς ληφθείσης ἔκτοτε προνοίας πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ πλὴν τῶν ἱερῶν εἰκόνων αἵτινες διεσώθησαν ὑπὸ τῶν νῦν κατόχων αὐτοῦ ἀδελφῶν Κόμη.

Ἐπιθυμοῦντες νὰ προλάβωμεν τὴν περαιτέρω καταστροφὴν αὐτοῦ ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν πατρίδος τὸ ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν ἱστορικὸν ἐκεῖνο μνημεῖον τὸ χρησιμεῦσαν ὡς τὸ κατηχητήριον τῶν πατριωτικῶν ἐνεργειῶν καὶ ὁ πυρὴν τῆς ἐθνικῆς δράσεως ἐνομίσαμεν εὔκαιρον νὰ συστήσωμεν ἐπιτροπὴν ἥτις νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς διασώσεώς του. Τοιαύτην ἐπιτροπὴν ἐξελεξάμεθα ὑμᾶς, ὧν ὁ διάπυρος πατριωτισμὸς καὶ ἡ πανθομολογουμένη δραστηριότης ἐξασφαλίζουσιν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ποθουμένου διὰ τῆς ἐξευρέσεως τῶν μέσων.

Πεποιθότες, κύριοι, ὅτι ἀσμένως θέλετε ἀναλάβει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατιθεμένης ὑμῖν ἐντολῆς ταύτης καὶ ὅτι θέλετε φέρει αὐτὴν εἰς αἴσιον πέρας, διαβεβαιοῦμεν ὑμᾶς ὅτι οὕτω πράττοντες θέλετε συνδέσει ἀρρήκτως τὰ ὀνόματα ὑμῶν μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος καὶ ὅτι ἐσαεὶ θέλει γίγνεσθαι εὔφημος μνεία ὑμῶν ὡς ἀνακαινιστῶν καταπεσόντος ἐνδόξου ἱστορικοῦ ἅμα δὲ καὶ θρησκευτικοῦ μνημείου.

Ἐν τέλει παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἵνα τὴν προσεχῆ Τετάρτην 23ην μεσοῦντος μηνὸς Μαΐου ἐ. ἔ. καὶ ὥραν 11ην π. Μ. συνέλθητε ἐν τῷ Δημαρχείῳ ὅπως χορηγήσωμεν ὑμῖν διὰ ζώσης σχετικὰς πληροφορίας.

Ὁ Δήμαρχος Ζακυνθίων

Ἀντ. Μαυρῆς.

Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε τὸ πατριωτικὸν ἔγγραφον τοῦ κ. δημάρχου Ζακυνθίων, δι' οὗ κατηρτίζετο ἡ ἐπιτροπὴ ἡ ἀναλαβοῦσα τὸ ἔργον τῆς διασώσεως τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου ναΐσκου· ἡ δὲ ἐπιτροπὴ δραστηρίως ἐπιλαβομένη τοῦ ἔργου ἐξέδοτο τὴν ἑξῆς ἔκκλησιν, ἣν καὶ

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου

πρὸς περισσοτέραν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ διάδοσιν δημοσιεύομεν, ἐπευχόμενοι ὅπως ἡ δημοσίευσις ταύτης ἐν τεύχει ἐθνικὸν ἐκπληροῦντι σκοπόν, παροτρύνῃ τοὺς ἁπανταχοῦ φιλοπάτριδας ἄνδρας εἰς τὴν προσφορὰν τοῦ ὀβολοῦ ἐκείνου, ὅστις, ὅσῳ μικρὸς καὶ ἂν εἶνε, εἶνε πάντως πατριωτικὸς ὡς κατατιθέμενος ὑπὲρ διασώσεως ἐθνικοῦ ἅμα καὶ θρησκευτικοῦ κειμηλίου.

ΕΚΚΛΗΣΙΣ

τῆς ὑπὲρ τῆς διασώσεως τοῦ ἱστορικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λατίνων ἐπιτροπῆς.

Πρὸς τοὺς συμπολίτας Ζακυνθίους καὶ λοιποὺς Ἕλληνας.

Ἡ διάσωσις καὶ διατήρησις παντὸς ἱστορικοῦ μνημείου, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἱεροῦ, χρησιμεύσαντος ὡς ἐθνικοῦ κατηχητηρίου, ἐν ᾧ συνελθόντες οἵ τε ἐκ Ζακύνθου, Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων ἀλυτρώτων τῆς Ἑλλάδος μερῶν ἱεροφάνται τῶν τοῦ Γένους μυστηρίων, ἐκατηχήθησαν καὶ ὤμοσαν τόν τε θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν ὅρκον πίστεως καὶ φιλίας καὶ διεβουλεύσαντο τὴν κατάλυσιν τῶν δεσμῶν τῆς δουλείας ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐστέναζεν ἡ πατρίς, οὐ μόνον ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους οἵτινες δι' ἀγώνων καὶ αἵματος ἐξηγόρασαν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ θεωρεῖται ἰδιάζων χαρακτὴρ ἔθνους ὅπερ πάσῃ θυσίᾳ κτησάμενον τὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν, περιέπει δι' ἰδιάζοντος ὅλως σεβασμοῦ πᾶν ὅ,τι σχετίζεται πρός τε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν.

Βορειοανατολικῶς τοῦ ὕπερθεν τῆς πόλεως λόφου ὑπὸ βαθύσκιον δένδρων φυλλάδα ὑπάρχει κατηρειπωμένος ἤδη ὁ ἱστορικῆς ἀξίας ναΐσκος ὁ ἐπ' ὀνόματι τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου τιμώμενος καὶ τῶν Λατίνων ἐπονομαζόμενος ἐκ τῆς ἐπωνυμίας τῶν πρώτων αὐτοῦ ἱδρυτῶν, ὁ χρησιμεύσας ἄλλοτέ ποτε ὡς ἑστία ἀσβέστου πυρὸς ἐθνικοῦ. Ἐν τῷ παραβύστῳ τούτῳ ναΐσκῳ περὶ τὸν ὁποῖον κυκλαμιαὶ καὶ ἀνεμῶναι καὶ ἴα καὶ πλεῖστα ἄνθη ἀγροτικά, σκορπίζουσιν ἐκεῖ μεθυστικὰ ἀρώματα, ὑπὸ σκιὰν θαλερωτάτης ἀναδενδράδος ἐν ᾗ ἐλαῖαι καὶ καρυαὶ καὶ φοίνικες καὶ κυπάρισσοι ἁμιλλῶνται τίνες νὰ προβάλωσιν ὑψηλότερον τὰς κορυφὰς καὶ τίνες νὰ συμπλέξωσι στεγανότερον τοὺς κλώνους, συνερχόμενοι οἱ ἐκ Πελοποννήσου καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἀλυτρώτου Ἑλλάδος μερῶν καταφεύγοντες ἐν Ζακύνθῳ ὡς εἰς ἄσυλον ἐκπατρισμένοι ἁρματωλοὶ μετὰ τῶν πατριωτῶν Ζακυνθίων, ὡρκίσθησαν τὸν ὅρκον τῆς πίστεως καὶ τῆς φιλίας καὶ κατήρτιζον τὰ σχέδια τῆς ἀπελευθερώσεως ἀναμένοντες τὴν ἐπέλευσιν τῆς ὡρισμένης στιγμῆς τῆς ἐξεγέρσεως. Οὕτω δὲ ὁ ἀπέριττος καὶ ἀφανὴς

ἐκεῖνος ναΐσκος ἐγένετο κρατὴρ φλέγων ἐνθουσιασμοῦ ἁγίου ἐξ οὗ μετεδίδετο τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς δράσεως.

Κατὰ τὸ ἔτος 1818 ἐν τῷ ἱστορικῷ τούτῳ ναΐσκῳ προσελθὼν ὁ Ἕλλην στρατηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης συνήντησεν ἐν τούτῳ τὸν Πάγκαλον, τὸν Πετιμεζᾶν, τὸν Νικηταρᾶν, τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, τὸν Κουλιόπουλον, τὸν Σακκλῆν, τὸν Καλύβαν, τὸν Κούστη, τὸν Ταγιαπιέρα, τὸν Βλαχόπουλον, τὸν Βαρβίαν, τὸν Πανταζῆν, τὸν Ῥώμαν, τὸν Φλαμπουριάρην, τὸν Βοῦτον, τὸν Δραγώναν, τοὺς Λεονταρίτας, τὸν Ἕλληνα, τὸν Συγοῦρον, τὸν Καρβελλᾶν, τὸν Μαρτελάον, τὸν Πλαπούταν, τὸν ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου Κανελλόπουλον, καὶ πολλοὺς ἄλλους μεθ' ὧν ὡρκίσθη διὰ τοῦ ἱερέως Ἀνθίμου Ἀργυροπούλου ἐπὶ τῆς εἰσέτι προφυλασσομένης εἰκόνος. Οὕτως ὁ Ἕλλην στρατηλάτης μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκείνων ἱεροφαντῶν ἐν τῷ ναΐσκῳ ἐκείνῳ ὡρκίσθη καὶ ἐν τούτῳ ἐκατηχήθη.

Ἀλλ' οὐ μόνον τοιαύτης ἱστορίας λείψανον ἤδη κατηρειπωμένον πρόκειται ὁ ναΐσκος ἐκεῖνος ἀλλὰ βαθύσκιον κλῆμα ὑποβασταζόμενον ὑπὸ τριῶν κιόνων ἀνακαλεῖ τὸν τάφον ἐν ᾧ ἐτάφη ἐκεῖ παρὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον ναὸν ἡ σύζυγος τοῦ στρατηλάτου Θεοδ. Κολοκοτρώνη Αἰκατερίνη Καρούτσου ἐκ Λεονταρίου καὶ ἧς τινος τὰ ὀστᾶ κατὰ τὸ ἔτος 1863 παρέλαβεν ἐντεῦθεν ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἰωάννης Κολοκοτρώνης.

Δυστυχῶς ὅμως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1893 ὁπότε συνέβησαν ἐν τῇ ἀτυχεῖ Ζακύνθῳ οἱ καταστρεπτικοὶ σεισμοί, ὁ ἐν λόγῳ ναΐσκος, διατρέχει κίνδυνον νὰ καταστῇ ἄμορφον ἐρείπιον, οὕτω δ' ἐντελῶς ἀπολεσθῇ μνημεῖον ἱστορίας καὶ δόξης.

Ἐπιθυμῶν ὁ ἀξιότιμος δήμαρχος Ζακυνθίων νὰ προλάβῃ τὴν περαιτέρω καταστροφὴν τοῦ ναοῦ τούτου οὕτω δὲ μὴ ἐκλίπῃ ἔκ τε τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν πατρίδος καὶ γενικῶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος τὸ ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν ἱστορικὸν τοῦτο μνημεῖον, τὸ καταχητήριον τοῦτο τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ὁ πυρὴν τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας ἀνέθηκεν εἰς ἡμᾶς περιβεβλημένους ἤδη καὶ τὸ κυβερνητικὸν κῦρος τὴν φροντίδα τῶν περαιτέρω ἐνεργειῶν πρός τε διάσωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου τεμένους καὶ πρὸς περίφραξιν τοῦ χώρου ἐκείνου ἐν ᾧ ἐτάφη ἡ σύζυγος τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη.

Ἀναλαμβάνοντες τὴν ἀνατεθεῖσαν ἡμῖν ἐντολὴν προκειμένου περὶ ἔργου ἐθνικὸν ἐξυπηρετοῦντος σκοπόν, καὶ ποιούμενοι τὴν ἔκκλησιν ταύτην πρὸς πάντας τοὺς συμπολίτας ἡμῶν Ζακυνθίους τοὺς ἀείποτε

συντελέσαντας εἰς τὴν εὐόδωσιν παντὸς ἔργου σχετιζομένου πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πατρίδα καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας οὓς ἀναπτεροῖ καὶ ἐνθουσιάζει πᾶσα δρᾶσις εἰς ἐθνικὸν ἀποβλέπουσα σκοπόν, εὐελπιστοῦμεν ὅτι προθύμως ὑπὲρ τῆς διασώσεως τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ναΐσκου, θέλουσι συντελέσει ὅπως δι' ἀναλόγων συνδρομῶν διασωθῇ τὸ τέμενος τοῦτο καὶ ὁ πυρὴν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας

Αἱ εἰσφοραὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὸν ταμίαν τῆς ἐπιτροπῆς κ. Γεώργιον Φραγκούλην λοχαγόν.

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 12 Ἰουλίου 1901.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Διον. Καλοδοῦκας
Γεώργ. Φραγκούλης λοχαγὸς
Ἀριστ. Δεσύλλας
Γεώργ. Μάνεσης
Διον. Κόμης,

Οὐδέποτε ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ Ζακυνθίου λαοῦ ἐσβέσθη ἡ ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τῶν Λατίνων ἀδελφοποίησις ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τῶν ἐν Ζακύνθῳ πολεμιστῶν, οὐδ' ἡ εἰς τὸ παρακείμενον τῷ ναῷ κελλίον Ἀνθίμου τοῦ Ἀργυροπούλου γενομένη μύησις.

Ὁ Ἄνθιμος Ἀργυρόπουλος ἱερομόναχος ἦτο ἐξ Ἰωαννίνων, γεννηθεὶς τῷ 1768. Ἀφίκετο εἰς Ζάκυνθον καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὡς παρασχὼν ἄσυλον εἰς τοὺς καταφεύγοντας ἐν τῇ μονῇ τῶν Θεοδωριανῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Σουλίου· ἐν Ζακύνθῳ εὗρεν οὐ μόνον ἀσφάλειαν ἀλλὰ καὶ ὑποστήριξιν ὅπως τόσοι ἄλλοι πρόσφυγες. Ἀπὸ τῆς εἰς Ζάκυνθον προσφυγῆς του ὁ Ἄνθιμος Ἀργυρόπουλος συμμετέσχε τῆς ἐθνικῆς καὶ πατριωτικῆς ἐνεργείας. Ἀποθανὼν τῷ 1847 ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἐσταυρωμένου ἔνθα ἐφημέρευε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Πρὸ τοῦ ἔτους 1819 ἐφημέρευεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Γεωργίου τῶν Λατίνων ὁ Ἄνθιμος, οὗτινος ὡς προερρήθη τὸ κελλίον τὸ καὶ κατηχητήριον πάσης ἐθνικῆς δράσεως ἦτο παρὰ τὸν ναόν.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ πρὸ τοῦ ἔτους 1819 κατέφθασεν εἰς Ζάκυνθον ὁ Πάγκαλος Νικόλαος, ὁ ἀπόστολος οὗτος τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας. Οὗτος τῷ 1804 ὑπηρέτει ἐν Ἑπτανήσῳ, ὑπὸ τοὺς Ρώσους ὡς Μαγγιόρος, τίτλος, οὗτινος μετὰ ταῦτα τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Παγκάλου ἔτυχε καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς. Ὁ Πάγκαλος ὅστις καὶ διέδωκεν

ἐν Ζακύνθῳ τὰ τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας ἀφικόμενος εἰς Ζάκυνθον ἔνθα διέμενον ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς ἐνεχείρησεν εἰς τούτους ἐπιστολὰς τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ τοὺς προσεκάλεσεν εἰς τὸν ἐρημικὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λατίνων ναόν, ἔνθα ὡς ἐῤῥήθη ἐφημέρευεν ὁ Ἄνθιμος Ἀργυρόπουλος. Εἰς τὸν ναὸν ἐκεῖνον ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ ἥτις προέτρεπε τούτους νὰ ὁρκισθῶσι πρῶτον εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ Ἀνθίμου καὶ ἀκολούθως νὰ ἀνοίξωσι τὰς ἐπιστολὰς μιᾶς ἀρχῆς ἥτις ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους ἐργάζεται. Δοθέντος τοῦ ὅρκου ἀπεσφραγίσθησαν αἱ ἐπιστολαὶ καὶ μυηθέντες πάντες ὡρκίσθησαν ἐπὶ τῆς ἔτι διασωζομένης εἰκόνος. Τὸ ἐρημικὸν τοὸ ναοῦ, ὁ μυστηριώδης καὶ ἀπόκεντρος ἐκεῖνος τόπος τὸν ὁποῖον ἐξελέξαντο οἱ ἱεροφάνται τῶν τοῦ γένους μυστηρίων, ἦτο πάντῃ ἁρμόδιος ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς ἐκείνους ὡς κατηχητήριον πατριωτικῆς ἐνεργείας. Μία τῶν θεμελιωδεστάτων διατυπώσεων αἵτινες ἐκανονίσθησαν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ ἦτο καὶ ἐκείνη καθ' ἣν ὤφειλον ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ νὰ ἀκούωσιν ὑπὸ τοῦ μυοῦντος τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ Φιλικοῦ ὅρκου. Ὁ φιλικὸς ὅρκος ὁ περισωθεὶς ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ Διον. Ρώμα, ἔχει ὡς ἑξῆς·

«Ὁρκίζομαι καὶ ὀμνύω εἰς τὴν τιμήν μου, κατ' ἔμπροσθεν »τοῦ ὑπερτάτου ὄντος ὅτι νὰ μὴ φανερώσω οὐδενὸς τὸ μυ»στικὸν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τῶν ἐλευσινίων καὶ ὑπόσχομαι »τῇ πατρίδι νὰ εἶμαι πάντοτε ζηλωτὴς καὶ πιστὸς εἰς τὸ νὰ »πασχίσω τὸ κατὰ δύναμιν τὴν ἐλευθερίαν της, θυσιάζοντας »αὐτῇ εἰς τὴν περίστασιν ὅλα μου τὰ αἰσθήματα, ὅλα μου τὰ »φρονήματα, ὅλην μου τὴν περιουσίαν καὶ ζωήν μου ἀκόμη, »ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ τὴν προτέραν της δό»ξαν καὶ νὰ ἐκδικηθῇ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ὁποῦ τὴν ἐσκλά»βωσαν, τὴν ἐπλήγωσαν καὶ τῇ ἀφαίρεσαν εἰς διάστημα τόσων »αἰώνων καὶ τιμὴν καὶ ὑπόληψιν ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα γένους »καὶ φυλῆς, ξεσχίζοντάς της τὰς σάρκας καὶ τὰ μέλη μὲ μίαν »ἀνήκουστον σκληρότητα καὶ καταστήσαντας τὰ τέκνα της »ἐξουθενήματα λαῶν. Πρὸς τούτοις ὑπόσχομαι νὰ ἀγαπῶ καὶ »νὰ ζήσω εἰρηνικῶς μὲ τοὺς μετέχοντας τῇ ἑταιρείᾳ ἀδελφούς, »καὶ νὰ τοὺς βοηθῶ εἰς τὰς χρείας των, χωρὶς κανένα σκοπὸν »κέρδους ἀλλὰ θυσιάζοντας τὸ μερικόν μου συμφέρον διὰ τὴν

»κοινὴν εὐτυχίαν καὶ νὰ ἀποδιώξω μακρὰν ἐπ' ἐμοῦ κάθε κα-
»πνὸν φιλαυτίας. ἢ φθόνου, ἢ φιλοδοξίας, ἥτις γεννᾷ ὀλέ-
»θριον διχόνοιαν καὶ ἀλληλομαχίαν μεταξὺ τῶν συμπατριω-
»τῶν καὶ ἐξολοθρεύει πᾶν ἔθνος. Ὑπόσχομαι νὰ συγχωρήσω
»κάθε ἀδελφὸν μὲ τὸν ὁποῖον εἶχον λάβει αἰτίαν ἔχθρας, ἢ ἀγα-
»νακτήσεως καὶ νὰ τὸν βοηθήσω εἰς τὰς χρείας του.

«Εὐχαριστοῦμαι λοιπὸν νὰ δοκιμάσω τὸν πλέον σκληρὸν
»θάνατον, ἐὰν λείψω ἀπὸ ὅλας τὰς ἄνωθέν μου ὑποσχέσεις, ἢ
»ἐὰν γίνω ἐπίορκος ἢ προδότης, ἢ ἐπίβουλος κατὰ τῶν ὁμο-
»γενῶν μου ἑταίρων τε καὶ πατρίδος. Ἀμήν».

Ἐν τῷ ἐκκλησιδίῳ ἐκείνῳ, περὶ οὗ πρόκειται ἡμῖν ὁ λόγος, ἐμυήθη τῷ 1818 ὁ *Θεόδ. Κολοκοτρώνης* καὶ ὁ ἀκράδαστος ἐκεῖνος τόπος περὶ τὸν ὁποῖον παίζουσιν αἱ αὖραι μὲ τὰ φύλλα τῶν ὑψικαρήνων δένδρων ἤκουσε μόνος τὴν φωνὴν τοῦ μυοῦντος *Σπυρίδωνος Ἀρβανιτάκη Ζακυνθίου* τοῦ διακριθέντος εἰς τὴν μάχην τοῦ Γαλαζίου καὶ τοῦ μυουμένου στρατηλάτου *Κολοκοτρώνη*, ὅστις τὴν ὕπαρξιν τῆς φιλικῆς ἑταιρείας ἔμαθεν ἐν Ζακύνθῳ διὰ τοῦ προμνημονευθέντος Παγκάλου, καὶ μετὰ τὴν περὶ ταύτης γνῶσίν του κατήχησε διαφόρους ἐν Ζακύνθῳ, ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ του. «*Τὴν ἑταιρείαν μὲ τὴν εἶπεν ὁ Πάγκαλος· ἔπειτα ὁ Ἀριστείδης* »*καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς μὲ ἔφερε γράμματα ἀπὸ τὴν ἑταιρείαν καὶ* »*τότε ἤρχισα καὶ ἐγὼ νὰ κατηχῶ διαφόρους εἰς τὴν Ζάκυνθον*». Ὁ Ἀριστείδης περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ Κολοκοτρώνης ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του εἶνε ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς Θεσσαλὸς τὴν πατρίδα, φιλόπατρις καὶ λόγιος ἄνθρωπος, χρησιμεύσας ὡς ἀπόστολος τῆς φιλικῆς ἑταιρείας ὑπὲρ τῆς ὁποίας παρῄτησε πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν. Ὁ Παπᾶς οὗτος συνελήφθη διατρίβων παρὰ τὸ Βιδίνιον ὑπὸ φρουρᾶς Τουρκικῆς. Πεμπόμενος πρὸς τὸν πασᾶν τοῦ Βιδινίου τὰ μὲν ἔγγραφα ἔρριψεν εἴς τι ἕλος ἑαυτὸν δὲ κατεκρήμνισεν ἐκ τοῦ βράχου τοῦ χωρίου Φελιολὰμ τοῦ κειμένου μεταξὺ Ἀδδὰ-Καλὲ καὶ Βιδινίου, ὅπως μαρτυρεῖ ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ δοκιμίῳ ὁ Ι. Φιλήμων. Ὁ Ἀριστείδης οὗτος Παπᾶς ἦλθεν εἰς Ζάκυνθον ὡς ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας ἐν Κερκύρας φέρων συστατικὴν ἐπιστολὴν χρονολογουμένην τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 1819 πρὸς τὸν Διονύσιον Ρώμαν τοῦ Θεοδοσίου Δημάδου.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς :

Ἐκ Κερκύρας 1 Ἀπριλίου 1819.

Κύριέ μου Κόμη,

Αὐτοῦ ἔρχεται κάποιος Ἀριστείδης Παπᾶ. Εἶνε περαστικὸς διὰ Σμύρνην. Ὁ σκοπός του εἶνε ἡ καλλιτέρευσις τοῦ Γένους. Συνάζει συνδρομητὰς διὰ ἔκδοσιν ἀναγκαίων βιβλίων καὶ ὠφελίμων εἰς ἀνατροφὴν τῶν νέων. Κάμε τρόπον νὰ τὸν ἀνταμώσῃς καὶ εἰπέ του πῶς εἶσαι φίλος μου καὶ τίποτε περισσότερον .... Καὶ ἂν θέλῃς νὰ γράψῃς κανένα σῶμα γράψε καὶ μὴ ἀψυχήσῃς, διατὶ τῷ ὄντι ἐὰν ἐκδοθῶσι τὰ τοιαῦτα βιβλία εἶνε ὠφέλιμα.

Ἡ ὑπόθεσίς μου δὲν στέκει παρὰ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀρχιστρατήγου διὰ νὰ κηρυχθῇ. Ὡς τόσον ἐγώ, ἐὰν δὲν ἰδῶ τὸ τέλος, δὲν ἔρχομαι αὐτοῦ, κάμε καθὼς σοῦ προέγραψα.

Εἶμαι μὲ ὅλον τὸ σέβας εἰς τὰς προσταγάς σου

Θεοδόσιος Δημάδης

Ὁ Δημάδης οὗτος ἦτο ἔκ τινος χωρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕνεκα δὲ τούτου ὠνομάζετο καὶ Βυζαντινός. Ἦτο κληρικός, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ διδάσκαλος· κατὰ τὸ ἔτος 1806 προσεκλήθη ὡς διδάσκαλος εἰς Ζάκυνθον. Φιλικὸς γενόμενος προσέφερε τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ἀνερχομένην εἰς 4 χιλιάδας τάλληρα εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Τῷ 1823 ἠσθένησεν ἐν Ὕδρᾳ μὴ γενόμενος δὲ δεκτὸς εἰς Ζάκυνθον ἀπὸ τὰς ἀγγλικὰς Ἀρχὰς μετέβη εἰς Κύθηρα ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 58 ἐτῶν, κληροδοτήσας εἰς τὴν Δημοσίαν Βιβλιοθήκην Ζακύνθου τὴν ἱδρυθεῖσαν τῷ 1803 τὴν βιβλιοθήκην του.

Ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Παπᾶ τῷ 1819 ἐμυήθη ἐν Ζακύνθῳ ὁ *Διον. Ρώμας* εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ὁποίας εἶχε μάθει παρὰ τοῦ Ζακυνθίου Δαλόστρου διακριθέντος εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου, ἐν ᾗ καὶ ἐφονεύθη.

Οὕτως ἡ φιλικὴ ἰδέα ἐρριζοβόλησεν ἐν Ζακύνθῳ τόσον, ὅσον εἰς ὀλίγας ἑλληνικὰς πόλεις, ὀρθῶς δὲ ὁ τόπος οὗτος ὁ κατέχων τὸ ἱερὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου κατηχητήριον κατονομάζεται ὑπὸ τοῦ Κουντουριώτου «**Ὑπερελληνικός**».

Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Φιλικῶν τῷ διασωθέντι πλεῖστα ὀνόματα Ζακυνθίων φιλικῶν ἀναγράφονται ἐν οἷς τοῦ Φλαμπουριάρη, τοῦ Λογοθέτου, τοῦ Κουερίνου, τοῦ Μαρτινέγκου, τοῦ Στεφάνου, τοῦ Φρ.

Καρβελλᾶ,τοῦ Λεονταρίτου, τοῦ Δαλόστρου,τοῦ Ἀρβανιτάκη τοῦ Κ. Δραγώνα τοῦ Ν. Πισκοποπούλου. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Π. Χιώτου ἀναγράφονται ἱκανοὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Σολωμοί, οἱ Συγοῦροι, Πέτας, Συρίγος,Ἕλληνας καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Μεταξὺ τούτων συγκαταριθμοῦνται καὶ οἱ οὕτως ὑπογραφόμενοι ὡς μέλη τῆς εταιρείας τῶν Φιλικῶν Νικόλαος Μητροπολίτης Ζακύνθου, Διονύσιος Δαμουλιάνος, Διονύσιος Βαρβιάνης, Διονύσιος Φλαμπουριάρης καὶ Ἄγγελος Συγοῦρος Δεσύλλας.

Εἰς ἅπαντας τούτους τόπος ἱερὸς καὶ μυστηριώδης πρὸς ὃν διηυθύνοντο τὰ βήματα ἐγένετο ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λατίνων πρὸς ὃν ἄγει ἡ ἤδη κατονομασθεῖσα προσφυέστατα καὶ ἱστορικώτατα «Ὁδὸς Φιλικῶν» πρὸς τὴν ὁποίαν,ὅπως ἐνθυμεῖται ὁ εἰσέτι ἐπιζῶν σεβαστὸς συμπολίτης Διονύσιος Ἕλληνας ὁ πατὴρ καὶ θεῖός του ἀμφότεροι φιλικοὶ συνεχῶς διηυθύνοντο, παρακάμπτοντες μετ' ὀλίγον ταύτην καὶ βαδίζοντες πρὸς τὴν ἀτραπὸν τὴν πρὸς τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἄγουσαν. Ἱερὸν λείψανον ἱερᾶς ἐποχῆς ὁ ναΐσκος ἐκεῖνος προέκειτο ἀσάλευτον μαρτύριον τῆς Ζακυνθίας ἐθνικῆς ἱστορίας ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἕνεκα τῆς τριπλῆς συμμαχίας ἡ Ἀγγλικὴ προστασία ὑφ' ἣν ὑπήγετο ἡ ἑλληνικωτάτη Ζάκυνθος ἠναντιοῦτο πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' ἡ φιλοπατρία τῆς Ζακύνθου, ἀψηφοῦσα τὰς ὑποβλέψεις, ὅ,τι εἶχεν ἀπέστειλε πρὸς τὰ μαχόμενα τέκνα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ φιλοπατρία αὕτη τοῦ λαοῦ ἡ οὐδέποτε μαραινομένη πρόκειται ἤδη νὰ διασώσῃ τὸ ἐκ τῶν σεισμῶν τοῦ 1893 κατερειπωθὲν ἐκεῖνο ἱερὸν καὶ ἐθνικὸν ἅμα κατηχητήριον.

Γεώρ. Δ. Μάνεσης.

Η ΖΑΚΥΝΘΟΣ ΥΠΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΝ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

Ἐξεταζομένη ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ ἔποψιν ἀρχαιολογικὴν καὶ μεσαιωνικὴν δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ πολλὰ λείψανα.

Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Θ. Ναοῦ τῆς Θεοτόκου Φανερωμένης

Τὰ πρώτιστα αἴτια εἶνε δύο.

Ἀφ' ἑνὸς οἱ πρὸς οἰκοδομὴν *λίθοι* οἵτινες δὲν ἔχουσιν ὅλα τὰ συστατικὰ διὰ νὰ κάμωσι στερεὰς τὰς οἰκοδομὰς καὶ ἀφ' ἑτέρου *οἱ σεισμοί*. Ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὑπῆρχον ἐν Ζακύνθῳ καλαὶ οἰκοδομαὶ μαρτυροῦσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Ὁ *Στράβων* ἱστορεῖ ὅτι τῆς Ζακύνθου ἡ πόλις ἦτο *ἀξιόλογος*. Ὁ *Πλούταρχος*, ὁ *Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεύς*, μαρτυροῦσιν ὅτι ἐν Ζακύνθῳ ἐγένοντο ἀγῶνες καὶ ὅτι ὑπῆρχε στάδιον. *Ὁ Πανσανίας* λέγει ὅτι *«ἔστι δὲ καὶ Ζακυνθίων τῇ Ἀκροπόλει Ψωφὶς ὄνομα»*.

Τί νὰ ἦτο ἡ *Ψωφὶς* αὕτη ἐπὶ τοῦ γηλόφου ἔνθα τὸ Ἑνετικὸν φρούριον καθὼς συμφωνοῦσι νῦν οἱ ἀρχαιολόγοι;

Δυστυχῶς ὁ γήλοφος οὗτος εἶνε τῆς τριτογενοῦς περιόδου τῆς διαπλάσεως τῆς πλειοκαίνου ἐποχῆς καὶ ὑπέστη ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της σπουδαίας καταστροφὰς ὑπὸ τῶν σεισμῶν, καὶ μέρος τῆς Ψωφίδος ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ σεισμοῦ τοῦ 1514 δεινῶς ὑπέφερε καὶ ἕνεκα τούτου τοῦ καταστρεπτικοῦ σεισμοῦ ὑπάρχει τὸ χάσμα ἐκεῖνο ὅπερ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δεικνύει ὅτι ἀφ' οὗ ἦτο κατῳκημένον τὸ μέρος καὶ οἰκοδομὰς κατέστρεψε καὶ θύματα ἐγένοντο.

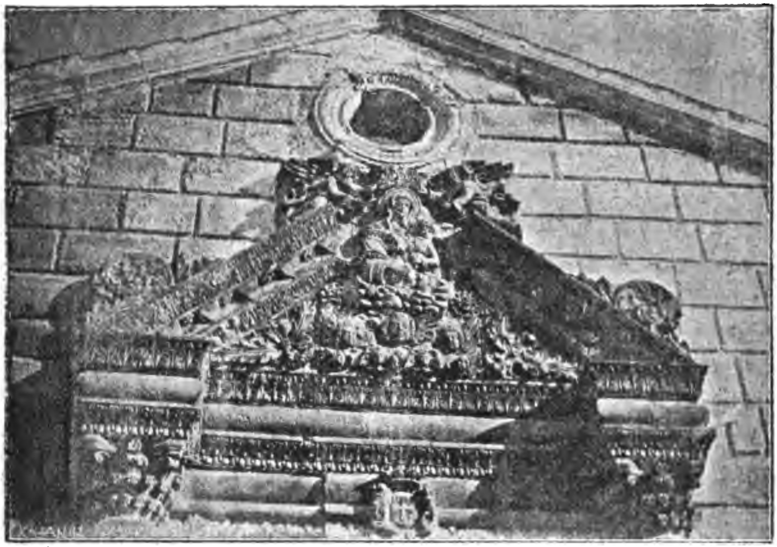
Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπὸ τὸν ἐν λόγῳ γήλοφον ἐφαίνοντο ἀκόμη λείψανα ἀρχαῖα καὶ μωσαϊκὰ ὡς ἱστορεῖ ὁ *Πορκάκης* εἰπὼν «Sotto il costello molte antichità di fabbriche di Sastricati di mosaico ed altre cose di qualche monumento».

Ἀναφέρονται καὶ τρεῖς ἄλλαι ὀνομασίαι ἀρχαῖαι ἡ *Ἀρκαδία*, ὁ *Νῆλλος* καὶ *Ἔλατος*. Τὸ ὄρος *Ἔλατος* ἀναφέρει ὁ *Πλίνιος* καὶ καλεῖ αὐτὸ *Nobilis*. Τὸ ὄρος τοῦτο θεωρεῖται ὁ *Σκοπὸς* ὀνομαζόμενον κατὰ τὴν Ἑνετικὴν ἐποχὴν καὶ *Belvedere*. Γερμανὸς ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι, ἐγένετο σύγχυσις καὶ ὅτι Ἔλατος εἶνε τὸ τῆς Κεφαλληνίας ὄρος κατάφυτον ἐκ τοῦ δένδρου τούτου.

Παρὰ τὸ ὄρος *Νῆλλον* ἦτο ἡ Ἀρκαδία *ὀχυρὸν χωρίον παρὰ θάλατταν*. Ἄδηλον ποῦ νὰ ἔκειτο ἡ Ἀρκαδία αὕτη. Ἐξέφρασαν τὴν γνώμην ὅτι ἦτο παρὰ τῷ Μελινάδῳ, ἀλλ' ἐπειδὴ πρέπει νὰ εἶνε παραθαλάσσιον, τὸ δὲ Μελινάδον δὲν εἶνε, μέχρι τοῦδε τρεῖς ἰδέαι ὑπάρχουσιν, κατὰ τοὺς μὲν ὅτι ἔκειτο ὅπου νῦν τὰ Γερακαρία, κατὰ τοὺς δὲ εἰς τὸν Σκοπόν, καὶ κατ' ἄλλους εἰς τὸ Κερί.

Πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ζητημάτων τούτων δυστυχῶς δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν σαφῆ παλαιὰν μαρτυρίαν, οὐδὲ μέχρι τοῦδε εὑρέθη ἐπιγραφή.

Ὀλίγισται ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν εἰς Ζάκυνθον. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἐπιγραφῶν δὲν πρέπει τις μετὰ τόσης ἐλαφρότητος νὰ ἀποφανθῇ ἅμα τῇ ἀνακαλύψει. Πρῶτον πρέπει νὰ ἴδῃ τις ἂν εἶνε πράγματι ἐγχώριαι, δυνατὸν νὰ ἐγένοντο διὰ νὰ σταλῶσιν εἰς ἄλλο μέρος ὡς ἀφιέρωμα, πιθανὸν δὲ νὰ ἦλθον καὶ ἐξ ἄλλου μέρους. Πρὸ ἑκατον-

Τὸ ἐξωτερικὸν ἀέτωμα τοῦ Θ. Ναοῦ τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων

τάδων ἐτῶν ἦτο τοῦ συρμοῦ αἱ ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ νὰ τίθενται πρὸς στολισμόν, καὶ ἡ ἱστορία μᾶς ἀναφέρει πόσον ἁδρῶς οἱ τότε πλούσιοι ἠγόραζον ἀρχαῖα πράγματα πρὸς στολισμὸν τῶν εἰς Εὐρώπην ἐπαύλεών των.

Ἡ τοῦ Μελινάδου ἐπιγραφὴ εἶνε γνωστὴ τοῖς πᾶσι, ὡς ἐπίσης γνωσταὶ εἶνε καὶ αἱ διαμάχαι πρὸς ἑρμηνείαν αὐτῆς. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἦτο ἄγνωστος τῷ ἱστορικῷ τῆς Ζακύνθου Ῥεμονδίνῃ καὶ ἀνεῦρεν αὐτὴν ὁ δυτικὸς μοναχὸς Κύριλλος Μαρτῖνος, ἀκόλουθος τοῦ ἀρχαιοφίλου Ἰακώβου Νάνη.

Περίεργον ὅτι πᾶσαι αἱ εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ Ζακύνθου εἶνε σκοτειναί. Σκοτεινὴ ἡ εἰς τὸν Σκοπὸν οὖσα «*ὁ φόβος αὐτὸς ἑαυτὸν ἑοῖς βελέεσοι δαμάζει*» Σκοτεινὴ ἡ οὖσα εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην Ζακύνθου, ἑρμηνευθεῖσα *Σίῳ ἄρει*. Ἡ ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα τῷ 1884 ἐν Καμαρωτῷ, τοποθεσία Λιθακιᾶς, ἡρμηνεύθη *κακῶς* ὑπὸ τοῦ *Χιώτου*.

Τὰ πρῶτα γράμματα εἶνε σαφῆ οὐχὶ ὅμως καὶ τὰ τελευταῖα. Ἀδύνατον ὅμως νὰ λέγῃ *Σίῳ ἄρει*. Τότε μάλιστα ἤθελον νὰ ὀνομάσωσι καὶ τὸν δῆμον Ἀρίων. Καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ γείνουν προηγουμένως αἱ δέουσαι μελέται.

Τάφοι ἀρχαῖοι συχνότατα εὑρίσκονται. Δυστυχῶς δὲν διαφυλάττονται, διότι εὑρίσκονται εἰς κτήματα. Εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην διαφυλάττεται ὅ,τι ἀρχαῖον στέλλεται τῷ Ἐφόρῳ αὐτῆς.

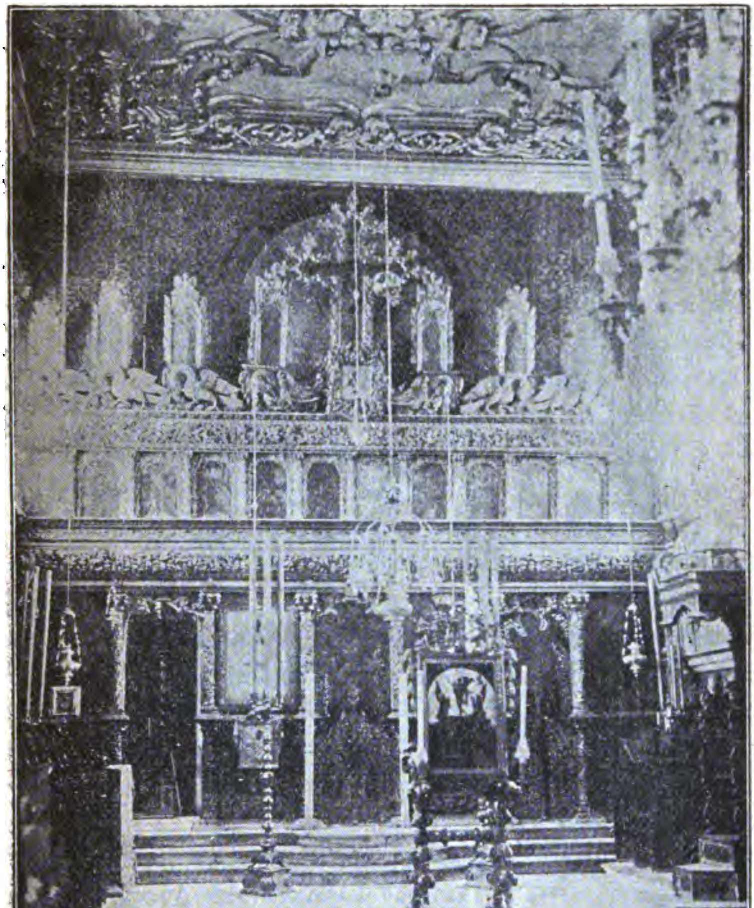
Ὁ Ζακύνθιος ζωγράφος καὶ ἁγιογράφος Καντούνης

Ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ οὐδέποτε ἐν Ζακύνθῳ ἔλαβον χώραν. Πρὸ 4 μόνον ἐτῶν ὁ Ἄγγελος Μωρέττης προέβη εἰς ἀνασκαφὰς εἰς ἰδιωτικὸν περιβόλιον εἰς τὸ προάστειον Πόχαλι, ἄγνωστον πόθεν ὁδηγηθείς, εἰς βάθος δὲ 2 μέτρων περίπου ἀνεῦρε ἀρχαίαν δεξαμενὴν ἀρίστης τέχνης, δακρυχόα ἀγγεῖα καὶ ἀγαλμάτιον ἀκέφαλον ρωμαϊκῆς τέχνης κρατοῦν εἰς τὴν παλάμην ὄφιν περιειλιγμένον (κουλουριασμένον). Τοῦτο δὲ εἶνε ἡ σημαντικωτέρα τῶν κατὰ καιρὸν ἀρχαίων ἐν Ζακύνθῳ ἀνακαλύψεων. Δυστυχῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐκείνη ἀνασκαφὴ ἐσταμάτησε, διότι ἦτο ἀνάγκη νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐγγὺς κτήματα, ἀπῃτοῦντο δὲ ἀρκετὰ τεχνικὰ ἔργα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν εἰς βάθος 8 μέτρων ἐργαζομένων ἐργατῶν. Ἐρείπια Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὡς νομίζεται ὑπάρχουν εἰς Μαυρογενεῖα. Τῷ 1880 ἐδημοσίευσεν ὁ Kiemann πραγματείαν περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς νήσου. Ἔκτοτε ἐγένοντο νέαι ἀνακαλύψεις καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐδημοσιεύετο μία νέα μελέτη περὶ τῶν ἀρχαίων τῆς νήσου, ἀναλόγως πρὸς τὰς σημερινὰς τῆς ἐπιστήμης ἀπαιτήσεις.

Ἂν πτωχὴ εἶνε ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ ἔποψιν ἀρχαιολογικήν, πλουσία, πλουσιωτάτη εἶνε ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικὴν καὶ δὴ ζωγραφικήν.

Ἡ Ζάκυνθος εἶνε μουσεῖον ζωγραφικῆς καὶ ξυλογλυφίας. Τὰ ὀνό-

ματα τῶν Ν. Δοξαρᾶ, Κουτούζη καὶ Καντούνη ὡς ζωγράφων καὶ ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἁγιογράφων, εἶνε παγκόσμια, οὐδεὶς δὲ ἐπι-

Τὸ εἰκονοστάσιον τοῦ Θ. Ναοῦ τῆς Θεοτόκου Φανερωμένης

σκεφθεὶς τὴν Ζάκυνθον δὲν ἐθαύμασε τὰς εἰκόνας τοῦ πρώτου εἰς τὴν Φανερωμένην, τὰς εἰκόνας τοῦ δευτέρου εἰς τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα, τοῦ

Φλαμπουριάρη εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐκκλησίας. καὶ τὰς εἰκόνας τοῦ τελευταίου εἰς τὴν Εὐαγγελίστριαν, εἰς τοὺς Ἁγίους Πάντας καὶ εἰς πλείστας ἐκκλησίας ἐπίσης

Ὁ Καντούνης ἐφιλοτέχνησε δύο ὡραίους Ἐσταυρωμένους, ὧν ὁ μὲν εἷς σώζεται εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὁ δὲ ἕτερος εἰς τὴν Εὐαγγελίστριαν. Ἐκ τῶν ἔργων τῶν 3 τούτων ζωγράφων εὐκόλως πείθεταί τις ὅτι ἡ ζωγραφικὴ ἐν Ζακύνθῳ ἀνεπτύχθη καὶ προώδευσε μεγάλως.

Καὶ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ζάκυνθος ὡραίας ἁγιογραφίας εἰς πολλὰς ἐκκλησίας.

Ἡ ξυλογλυφία ἔφθασεν ἐπίσης εἰς τὴν ἀκμήν της ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ.

Τὸ Εἰκονοστάσιον δὲ τῆς Φανερωμένης εἶνε ἀριστούργημα τέχνης.

Ἀριστούργημα ἐπίσης τέχνης εἶνε καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπικὴ ἕδρα τῆς Μητροπόλεως καὶ τὰ εἰκονοστάσια διαφόρων ἄλλων Ναῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ χρυσοχοϊκὴ ἔκαμεν ἐν τῇ νήσῳ ζηλευτὰς ἀληθῶς προόδους. Περιλάλητα εἶνε τὰ ἀρχαῖα κορδόνια τῆς Ζακύνθου. Εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον ὑπάρχει ἀρίστη ἀργυρᾶ εἰκὼν παριστάνουσα τὸν Ἅγιον τῆς νήσου προστάτην ἔχοντα πέριξ τὰ θαύματα αὐτοῦ.

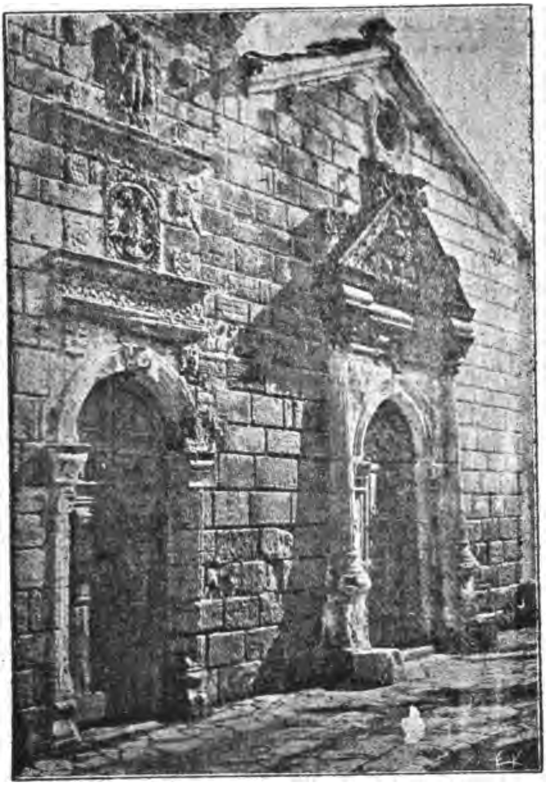
Ἡ λάρναξ αὐτοῦ, τὰ Εὐαγγέλια, καὶ ἄλλα τῆς ἐκκλησίας ταύτης τῆς χρυσοχοϊκῆς τέχνης ἔργα ἀποδεικνύουσιν πόσον ἐν Ζακύνθῳ προώδευσεν ἡ τέχνη αὕτη. Καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐκκλησίαι ἔχουσιν ἀργυρᾶς εἰκόνας ἐξόχου τέχνης, καθὼς ἐπίσης καὶ Εὐαγγέλια μὲ ἀργυρᾶ ἢ χρυσᾶ ποικίλματα καὶ δίσκους ἀργυροῦς ἐξόχως εἰργασμένους. Μεταξὺ τῶν χρυσοχόων ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀφῆκεν ὄνομα ἀθάνατον εἶνε ὁ Γ. Μωάφας γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Διαμάντης, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα εἶνε πράγματι πολὺ ἔντεχνα.

Ἐκ τῶν προσόψεων τῶν ἐκκλησιῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ Κυρία τῶν Ἀγγέλων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γλάδστωνος. Δυστυχῶς ὁ σεισμὸς τοῦ 1893 κατέστεψε τὸ κωδωνοστάσιον. Ἔπειτα ἔρχεται ἡ πρόσοψις τοῦ Ναοῦ Φανερωμένης.

Ἐκ τῶν οἰκιῶν ῥυθμοῦ καλοῦ εἶνε ὀλίγαι. Τὴν πρώτην θέσιν κατέχει εἰς τὸν ὁδὸν Ἀνεξαρτησίας οἰκία ἔχουσα τὸν αὐτὸν ῥυθμὸν τῆς προσόψεως τοῦ Ναοῦ τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων. Ἄλλαι προσόψεις οἰκιῶν ἄλλων αἰώνων εἶνε ἡ οἰκία Κομούτου καὶ ἡ οἰκία Ῥώμα πρώην Καρρέρ.

Ἡ Ζάκυνθος ἐξεταζομένη ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικὴν εἶνε ἡ πρώτη

καὶ ἡ μόνη ἥτις δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ζωγραφικῆς ἐν Ἑλλάδι. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι ἓν τῶν μερῶν τὸ δυνάμενον νὰ ἐπιδείξῃ ὡραῖα ἔργα ξυλουργικῆς καὶ χρυσοχοϊκῆς. Δύ-

Τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Θ. Ναοῦ τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων

ναταί τις νὰ εἴπῃ χωρὶς ὑπερβολήν, ὅτι πολλαὶ τῆς Ζακύνθου ἐκκλησίαι εἶνε μικρὰ μουσεῖα καὶ συνεπῶς δύναταί τις νὰ δημοσιεύσῃ ὀγκώδη τόμον φέροντα τὸν τίτλον ἡ καλλιτεχνία ἐν Ζακύνθῳ, βρίθοντα εἰκόνων, τὸ βιβλίον δὲ τοῦτο θὰ ἦτο ἡ ὡραιοτέρα σελὶς τῆς καλλιτεχνίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Σπ. Δε-Βιάζης.

Η ΖΑΚΥΝΘΟΣ ΥΠΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

Αἴτια τῆς ἀνεπαρκοῦς ἀναπτύξεως τῆς Βιομηχανίας ἐν Ζακύνθῳ.

Εἰς νῆσον περιωρισμένων ὁρίων καὶ πεπροικισμένην διὰ φυτικοῦ μόνον οὐχὶ δὲ καὶ διὰ ζωϊκοῦ καὶ ὀρυκτοῦ πλούτου, ὡς ἡ Ζάκυνθος, ὑπὸ ἐμπορικὴν δὲ ἔποψιν μικροῦ λόγου ἀξίαν, δὲν ὀφείλει τις βεβαίως νὰ προσδοκᾷ ὅτι θὰ εὕρῃ κέντρον βιομηχανικόν. Ἡ πρὸς κατεργασίαν ὅμως τῶν γεωργικῶν τῆς χώρας προϊόντων βιομηχανία πρέπει πάντως νὰ εὑρίσκηται εἰς σημεῖον ἀκμῆς. Ἴδωμεν ἐν τούτοις· ὑπάρχει τῷ ὄντι βιομηχανία τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐκμεταλλεύηται τὸν φυτικὸν πλοῦτον τῆς νήσου ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς μορφάς, καὶ ἂν ὑπάρχῃ, εἶνε τελεία ; Δυστυχῶς οὔτε τὸ μὲν οὔτε τὸ δὲ συμβαίνει. Οὔτε ὅλοι οἱ βιομηχανικοὶ κλάδοι οἱ δυνάμενοι ἐνταῦθα νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἀναπτύχθησαν, οὔτε οἱ ἐν ἐφαρμογῇ τοιοῦτοι εἶνε τέλειοι. Ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τούτου ἐστίν, ὅτι μέγα μέρος τοῦ φυσικοῦ τῆς χώρας πλούτου ἀπόλλυται πρὸς μεγίστην ζημίαν αὐτῆς. Θὰ ἐπιχειρήσωμεν δὲ νὰ ἐκθέσωμεν τοὺς λόγους, οἵτινες ἐκώλυσαν αὐτὴν ἐν τῇ παγκοσμίῳ βιομηχανικῇ προόδῳ. Εὐτυχεῖς δὲ θὰ λογισθῶμεν, ἂν δυνηθῶμεν νὰ πλησιάσωμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ διὰ τῆς ὑποδείξεως τῶν ἀληθῶν αἰτίων δυνηθῶμεν νὰ φανῶμεν κατά τι χρήσιμοι εἰς τὴν προσφιλῆ ἡμῶν πατρίδα.

Ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς μικρᾶς ἐπιδόσεως τῆς βιομηχανίας ἐν Ζακύνθῳ φρονοῦμεν, ὅτι εἶνε *τὸ πλημμελὲς ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τῆς Ἑλλάδος*, ὅπερ μορφώνει νέους μόνον διὰ θεωρητικὰς ἐπιστήμας καταλλήλους, ἐνῷ αἱ πρακτικαὶ ἐπιστῆμαι μένουσιν εἰς τὰς χεῖρας ἀδαῶν καὶ οὐχὶ καλῶς μεμορφωμένων προσώπων.

Ὑπὸ τοιούτου δὲ πνεύματος γραμματισμοῦ ἄγεται τὸ πνεῦμα τῶν κατοίκων, ὥστε θεωρεῖ βάναυσον πᾶσαν ἀμέσως παραγωγικὴν καὶ πλουτοπαραγωγὸν ἐπιστήμην. Τὸ *δικηγορικόν*, τὸ *φιλολογικόν*, τὸ *ἰατρικόν*, τὸ *στρατιωτικὸν* ἐπάγγελμα νομίζονται ὡς αἱ κατ' ἐξο-

χὴν ἐμπρέπουσαι ἐπιστῆμαι εἰς νέον θέλοντα νὰ καθέξῃ καλὴν κοινωνικὴν θέσιν.

Πρακτικαὶ σχολαὶ οὐδαμοῦ ἱδρύθησαν ὑπὸ τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως, οὐδόλως δὲ ἐκαλλιεργήθη ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς προόδου, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεώς τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν, ἡ *χημεία*. Δὲν δύναμαι νὰ παραστήσω προσηκόντως, ὁποῖον ἐνεργὸν μέρος λαμβάνει ἡ καλλιέργεια τῆς χημείας ἐν τῇ βιομηχανικῇ ἀναπτύξει μιᾶς χώρας. Τὸν σκοπὸν μόνον πάσης βιομηχανικῆς ἐργασίας ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσῃ τις, ὅπως ἀνεύρῃ τοῦτο. Τίς ὁ σκοπὸς πάσης βιομηχανίας; Ἡ τελεία χρησιμοποίησις τῶν φυτικῶν, ζωϊκῶν καὶ ὀρυκτῶν πρώτων ὑλῶν ἑκάστης χώρας. Ἀλλ' ὅπως φθάσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑποβάλλει τὰς ἀκατεργάστους πρώτας ὕλας εἰς σειρὰν ἐργασιῶν, αἵτινες μεταβάλλουσιν ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει τὴν σύστασιν καὶ τὰς ἰδιότητας αὐτῶν. Ὥστε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καταφαίνεται, ὅτι ἡ βιομηχανία οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, εἰμὴ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων τῆς χημείας. Πολὺ ὀλίγαι εἶνε αἱ βιομηχανίαι, εἰς ἃς δὲν λαμβάνει μέρος ἡ χημεία. *Ἡ σαπωνοποιΐα, ἡ βυρσοδεψία, ἡ βαφική, ἡ πυροτεχνουργία, ἡ οἰνοποιΐα, ἡ οἰνοπνευματοποιΐα, ἡ μυροποιΐα, ἡ ἐλαιουργία, ἡ χρωματοποιΐα, ἡ ὑαλουργία, ἡ χαρτοποιΐα, ἡ μεταλλουργία*, στηρίζονται ἅπασαι ἐπὶ χημικῶν νόμων. Κρίνω περιττὸν νὰ ἀναφέρω ὅτι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν χημικῶν καὶ φαρμακευτικῶν προϊόντων, ἐν οἷς τὸ θειϊκὸν νιτρικὸν καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ἡ σόδα, τὸ τρυγικὸν ὀξὺ καὶ τὰ τρυγικὰ ἅλατα, ἡ πυρῖτις, ἡ δυναμῖτις, τὰ διάφορα ἅλατα, ὡς ὁ θειϊκὸς χαλκὸς καὶ θειϊκὸς σίδηρος, ἡ στυπτηρία, ἡ κινίνη καὶ ἡ ἄπειρος πληθὺς τῶν λοιπῶν χημικῶν σωμάτων πολλὰ τῶν ὁποίων εὐρυτάτης τυγχάνουσιν ἐφαρμογῆς, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὰ χημικὰ λιπάσματα, εἶνε καθαρῶς *χημικαὶ βιομηχανίαι* καθὼς καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν δηλοῖ.

Βιομηχανία λοιπὸν καὶ χημεία εἶνε ἔννοιαι ἀναπόσπαστοι. Ἄγνοια τῆς χημείας συναποτελεῖ ἄγνοιαν τῆς συστάσεως, τῶν ἰδιοτήτων, καὶ τῆς φύσεως τῶν κατεργαζομένων ὑλῶν, ἄγνοιαν τῶν διαφόρων μεταβολῶν ἃς αὗται κατὰ τὴν κατεργασίαν ὑφίστανται, ἄγνοιαν τοῦ ποιοῦ τῶν σχηματιζομένων νέων σωμάτων, ἄγνοιαν τῆς συστάσεως τῶν ὑπολειμμάτων. Πᾶς λοιπὸν βιομήχανος ἀγνοῶν τοὺς νόμους τῆς χημείας ἀγνοεῖ τὴν ἐργασίαν του. Ἐὰν δὲ πρέπῃ νὰ δώσωμεν προσοχὴν εἰς συμβουλὴν ἀνθρώπου, ὅστις ἄριστα ἑαυτὸν συνεβούλευσε, τὸν

Ροτσὶλδ λέγω, οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀναλαμβάνωμεν ἐργασίαν τὴν ὁποίαν δὲν έννοοῦμεν. Ἔπειτα θαυμάζομεν διὰ τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Ἀλλὰ πῶς θέλετε ὁ Ζακύνθιος σαπωνοποιὸς αἴφνης νὰ δυνηθῇ νὰ συναγωνισθῇ πρὸς τὸν Γάλλον τοιοῦτον, ὅταν ὁ δεύτερος ὡς προϊὸν δευτερεῦον τῆς σαπωνοποιΐας ἔχῃ τὴν γλυκερίνην, τὴν ὁποίαν ἀπόλλυσιν ὁ πρῶτος;

Πῶς θέλετε ὁ ἀδαὴς οἰνοπνευματοποιὸς νὰ συναγωνισθῇ πρὸς τὸ τέλειον εἰς τὸ εἶδός του ἐργοστάσιον τοῦ κ. Ζάννου Ρὼς ἐν Ἀθήναις, ὅταν ὁ δεύτερος κερδίζῃ πολλὰ ἐκ τῶν τρυγικῶν ὑπολειμμάτων τῆς σταφίδος, τὰ ὁποῖα ἀπορρίπτει ὁ πρῶτος;

Ὅταν ὁ δεύτερος γνωρίζων, ὅτι ἡ ζύμωσις εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως τοῦ σακχαρομύκητος, ἐργάζηται οὕτως ὥστε αἱ ζωϊκαὶ λειτουργίαι τούτου ἀπροσκόπτως νὰ τελῶνται, ἐνῷ ὁ πρῶτος ἐν τῇ ἀγνοίᾳ του παρεμποδίζῃ πολλάκις τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυκήτων τούτων; Ὅταν ὁ δεύτερος γνωρίζων τίς ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τῶν σακχαρομυκήτων ἐστὶν ὁ καταλληλότερος πρὸς τὸν σκοπόν του ὑπὸ ἔποψιν ἀποδόσεως καὶ ποιότητος, εὐκολύνῃ τὴν ἀνάπτυξιν τούτου, καταπολεμῶν δὲ τοὺς ἄλλους, ἐν ᾧ ὁ πρῶτος ἀφίνῃ τὰ ξένα πρὸς τὸν σκοπόν του μικρόβια νὰ παρακωλύσωσι καὶ πολλάκις νὰ καταστρέψωσι τὸ ἔργον τοῦ χρησίμου σακχαρομύκητος πρὸς μεγάλην βλάβην τοῦ τε ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ προϊόντος; Ἀποδεικνύει τι ἄλλο εἰμὴ ἄγνοιαν χημείας τὸ γεγονὸς, ὅτι τὸ μέγα ποσὸν τῶν τρυγικῶν ἁλάτων, ἅτινα περιέχει ἡ ὑπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι βιομηχανίας κατεργαζομένη σταφὶς ἀπόλλυται πρὸς μεγίστην τοῦ κράτους ζημίαν; Ἐὰν ὑπολογισθῇ εἰς 300 ἑκατομμύρια ἡ κατὰ μέσον ὅρον ἐτησία παραγωγὴ σταφίδος καὶ συνεπῶς εἰς 30 ἑκατομ. τὸ παρακρατηθὲν ποσόν, ὑπολογιζομένης τῆς εἰς τρυγικὸν περιεκτικότητος τῆς σταφίδος εἰς 1 $^1/_4$ % κατὰ μέσον ὅρον, ἐκ τῶν 25 ἑκατομ. λιτρῶν, ἅτινα χρησιμεύουσι πρὸς οἰνοπνευματοποιίαν, δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι 375,000 λίτραι τρυγ. ὀξέος, αἵτινες ἀντιπροσωπεύουσι διπλάσιον σχεδὸν ἀριθμὸν δραχμῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ῥητινοῦχος ὑποστάθμη τοῦ οἴνου δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸ αὐτὸ καὶ μεῖζον ἔτι ποσόν, ὅπερ ἐπίσης κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπόλλυται;

Παρῆλθεν ὁ καιρὸς καθ' ὃν αἱ βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις ηὐδοκίμουν ἐπὶ τῆς πείρας καὶ μόνον στηριζόμεναι. Σήμερον πᾶσα βιομηχανία εἶνε καὶ ἐπιστήμη. Εἶνε ἐπιστήμη πηγάζουσα ἐκ τῶν ἀ-

νεξαντλήτων πηγῶν τῆς ἡγεμονίδος τῶν ἐπιστημῶν, τῆς χημείας, ἐκ τῶν ναμάτων τῆς ὁποίας ἀρύονται καὶ αἱ πλεῖσται τῶν παρ' ἡμῖν ἐννοουμένων ἐπιστημῶν. Ἡ ἰατρικὴ δύναται νὰ κληθῇ ἐπιστήμη ἄνευ τῆς ἀρωγῆς τῆς χημείας; Ἡ φυσιολογία δύναται οὐδὲ ἓν βῆμα νὰ προχωρήσῃ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τῆς χημείας; Ὁ φυσικός, ὁ φυτολόγος, ὁ ἰατροδικαστής, ὁ μικροβιολόγος, ὁ ἀστρονόμος, ὁ ζωολόγος, ὁ ὀρυκτολόγος ἀνὰ πᾶν βῆμα λαμβάνουσιν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῆς χημείας.

Ἀλλ' ἡ γεωργία ἡ τροφὸς ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου θὰ προήγετο εἰς ἐπιστήμην ἄνευ τῆς ἀρωγῆς τῆς χημείας; Ἡ χημεία ἐδίδαξεν εἰς τὸν γεωργὸν τὴν χρῆσιν τῶν χημικῶν λιπασμάτων, ἡ χημεία διδάσκει εἰς αὐτὸν τὰ διάφορα εἴδη τῶν φυτῶν τὰ εὐδοκιμοῦντα εἰς τὰ διάφορα εἴδη τοῦ ἐδάφους ἡ χημεία παρέχει εἰς αὐτὸν τὰ μέσα τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν τῶν φυτῶν.

Πρὸς αἶσχος δὲ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἐν Ἑλλάδι συστήματος ὅπερ τόσον ἀστόργως παρηγκώνισε τὴν χημείαν καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς πηγαζούσας πρακτικὰς ἐπιστήμας, ἐνῷ μετὰ μεγάλου ζήλου ἐπιδιώκει νὰ μεταδώσῃ τοῖς διδασκομένοις *ἀγνώστους γνώσεις*, τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς ἐπὶ παραδείγματι, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ χημεία ἐν τῷ κόσμῳ εἶνε τὸ πᾶν. Ἕκαστος λίθος, ἕκαστον φυτόν, ἕκαστον ζῷον, ὁ ἀήρ, ἡ θάλασσα, τὸ πᾶν εἶνε χημικὰ ἐργαστήρια. Διὰ σειρᾶς χημικῶν ἐργασιῶν τὸ φυτὸν ἀντλοῦν ἐκ τοῦ ἐδάφους διάφορα ἅλατα καὶ ὕδωρ, ἐκ δὲ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ὀξυγόνον παρασκευάζει τὰ φύλλα, τοὺς ἱστοὺς. τὰ ἄνθη, τοὺς καρπούς. Σειρὰ χημικῶν φαινομένων εἶνε ἡ θρέψις, σειρὰ χημικῶν φαινομένων εἶνε ἡ ἀναπνοή, σειρὰ χειμικῶν φαινομένων εἶνε ἡ ζωή, σειρὰ χημικῶν φαινομένων εἶνε ἡ ἀποσύνθεσις τῶν πτωμάτων, σειρὰ χημικῶν φαινομένων εἶνε *τὸ πᾶν, τὸ πᾶν εἶνε χημεία, ἡ χημεία εἶνε τὸ πᾶν.* Ἀλλ' ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας τῆς κοσμοκρατείρας ταύτης θεᾶς δὲνπεριορίζεται μόνον ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξέρχεται και πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ἡμετέρου πλανήτου καὶ διὰ τοῦ ὀξυτάτου καὶ ἀκοιμήτου αὐτῆς ὀφθαλμοῦ διαπερᾷ τὰς ἀποστάσεις, διαπερᾷ τὰ σκότη τὰ ἀδιαφανῆ καὶ εὑρίσκει καὶ ἀποδεικνύει διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου καὶ μᾶλλον ἀναμφισβητήτου τρόπου, ὅτι ἐκεῖ ὑψηλὰ τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα σωμάτια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ καὶ τῇ φιλαυτίᾳ της ἡ ἀμάθεια, τόσην μικρὰν προσοχὴν δίδει νομίζουσα ὅτι ἡ ἀόρατος δύναμις ἡ διέπουσα

τὸ πᾶν ἔπλασε μόνον τὴν γῆν καὶ μόνον ἀνθρώπους καὶ περὶ αὐτῶν μόνον ἀσχολεῖται, καὶ εἰς τὰς πράξεις αὐτῶν μόνον προσέχει, φανταζομένη τὸ σύμπαν ὅπως αἱ ἀτελεῖς αὐτῆς αἰσθήσεις ἐπιτρέπουσι νὰ ἀντιληφθῇ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἐξετάζῃ ἂν πέραν τοῦ νοητοῦ κόσμου ὑπάρχῃ καὶ ἄλλος ἀόρατος, καθὼς τὸ μικροσκόπιον σαφέστατα ἀπέδειξε, νομίζουσα δὲ ὅτι οἱ ἀστέρες, ἡ σελήνη καὶ ὁ ἥλιος ἐπλάσθησαν ὅπως ὑπηρετῶσι τὰς διαφόρους ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, ὡσεὶ τελικὸς σκοπὸς τῆς κτίσεως τοῦ σύμπαντος ἦτο ὁ ἄνθρωπος, χάριν δὲ αὐτοῦ ἔγιναν τὰ λοιπὰ πλάσματα, ἡ ἀπειρία τῶν λαμπρῶν ἐκείνων σωμάτων, μᾶς διδάσκει ἡ χημεία, θέτουσα οὕτω τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπισημότητος εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τῆς ἀστρονομίας, ὅτι εἶνε ἀπειρία κόσμων ὡς καὶ ἡ γῆ. Κόσμοι μεγαλείτεροι τῆς γῆς, ὡς ἐκείνη δὲ ἐν τῷ ἀπείρῳ κινούμενοι, διδάσκει ἡ ἀστρονομία· κόσμοι περιέχοντες πολλὰ τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ γῆ, διδάσκει ἡ χημεία. Μὴ νομίσητε δέ, ὅτι περιέμενε νὰ ἐξετάσῃ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς πεσόντας ἀερολίθους, ὅπως ἐκφέρῃ τοιαύτην γνώμην· μετέβη εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ ἐξήτασεν αὐτοὺς ἐπιτοπίως, ἄλλως δὲν θὰ τὸ ἔλεγε.

Ἴσως ὑποθέσῃ τις ὅτι τόπος τῆς ἐξασκήσεως τῶν χημικῶν νόμων εἶνε ἡ ὕλη. Ἀπατᾶται ὁ νομίζων οὕτω. Καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀΰλων καὶ ἀσταθμήτων δυνάμεων ὡς τὸ φῶς, ὁ ἠλεκτρισμός, ἡ θερμότης ἐξικνεῖται τὸ κράτος τῆς χημείας. Τὸ ἡλιακὸν φῶς ἔχει χημικὰς ἀκτῖνας δι' ὧν προκαλεῖ πλείστας συνθέσεις καὶ ἀποσυνθέσεις σωμάτων, ἐπὶ τῆς ἰδιότητος δὲ ταύτης στηρίζεται ἡ φωτογραφικὴ τέχνη. Ἀλλὰ καὶ ἡ θερμότης καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς τὰ αὐτὰ φαινόμενα προκαλοῦσι.

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐπιστήμη, τὴν ὁποίαν δυστυχῶς πολλοὶ ἐνταῦθα μόνον κατ' ὄνομα γινώσκουσι, μερικοὶ δὲ καὶ κατὰ πρώτην φορὰν ἀκούουσι νὰ γίνηται περὶ αὐτῆς λόγος. Οὐδέποτε ὅμως δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζωμεν προαγωγὴν βιομηχανικήν, γεωργικὴν καὶ πνευματικὴν ἄνευ τῆς καλλιεργείας τῆς χημείας. Μηδεὶς θαυμάσῃ, ἂν λέγω, ὅτι καὶ ἡ πνευματικὴ προαγωγὴ ἑνὸς λαοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς κυρίως ὑλικῆς ἐπιστήμης. Αὐτὸ τοὐλάχιστον φρονῶ καὶ τὸ λέγω ὡς ἀτομικήν μου γνώμην βαθύτατα ἐρριζωμένην. Διότι φρονῶ ὅτι, ἂν προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶνε ἡ τελειοποίησις αὐτοῦ, ποῖον εἶνε τὸ ἀσφαλέστερον καὶ βεβαιότερον μέσον, ὅπως φθάσῃ πρὸς τὸν σκοπόν του, πρὸς τὸ τέλειον; Ἀφίνω νὰ τὸ συμπεράνῃ ὁ

ἀναγνώστης ἀφοῦ προηγουμένως ἐξετάσῃ διά τινος μέσου ἕκαστος αἰὼν καὶ πρὸ πάντων ὁ λήξας ἀναδεικνύεται τελειότερος τῶν προηγουμένων.

Ὁ κόσμος προχωρεῖ διὰ τῶν γεγονότων, δηλαδὴ διὰ τῶν ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων καὶ οὐχὶ διὰ τῶν θεωριῶν.

Ἀλλ' ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ χημεία μετὰ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον πεδίον ἐρεύνης καὶ δράσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος; Ἐρευνῶντες τὰ ἀκάθαρτα ὑπολείμματα τοῦ φωταερίου, δηλ. τὴν πίσαν, εὗρον τὴν ἄπειρον πληθὺν τῶν ποικίλων καὶ ὡραίων χρωμάτων τῆς ἀνελίνης. Ἐρευνῶν Γερμανός τις τὰ μεγάλα τῆς ἐπιστήμης μυστήρια, ἠδυνήθη νὰ κατασκευάσῃ τεχνητῶς τὴν ἀλιζαρίνην· ἀποτέλεσμα τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ὑπῆρξεν, ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἐπλούτησε, οἱ δὲ καλλιεργοῦντες τὸ ῥιζάριον κάτοικοι τὰς νοτίου Γαλλίας καὶ Ἑλλάδος ἐδυστύχησαν, ἡ δὲ ἐπιστήμη ἐποιήσατο μίαν κίνησιν πρὸς τὰ ἐμπρός, ὅσον μικρὰν καὶ ἂν θελήσητε νὰ φαντασθῆτε ταύτην.

Ἀλλὰ σήμερον εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ κυτταρίνη τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ ξύλου κατεργαζομένη διὰ τοῦ θειϊκοῦ ὀξέος μεταβάλλεται τῇ προσλήψει ἑνὸς μορίου ὕδατος εἰς σάκχαρον, ὅπερ ζυμούμενον μετατρέπεται εἰς οἰνόπνευμα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄμυλον ἐπίσης τῇ ἐπιδράσει θειϊκοῦ ὀξέος μεταβάλλεται εἰς σάκχαρον.

Δὲν εἶνε ἄρα δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ μέσον τι, δι' οὗ ἡ κυτταρίνη νὰ μεταβληθῇ εἰς ἄμυλον, ἀφ' οὗ ἔχουσι τὸν αὐτὸν χημικὸν τύπον, τὸ αὐτὸ ποσὸν ἄνθρακος, ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου; Ἂν δὲ εὑρεθῇ τὸ μέσον τοῦτο καὶ δυνηθῇ νὰ τύχῃ βιομηχανικῆς ἐφαρμογῆς δὲν λύεται ἓν τῶν μεγαλειτέρων ζητημάτων τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου, τὸ ζήτημα τοῦ ἄρτου; Ἰδοὺ εὐρύ, ἰδοὺ λαμπρόν, ἰδοὺ ἔνδοξον πεδίον ἐρεύνης.

Ὅσα ἔθνη ἐκαλλιέργησαν τὴν χημείαν, ὅλα προήχθησαν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις καὶ παράδειγμα ἡ Γερμανία.

Ἐν Ἑλλάδι δυστυχῶς παρημελήθη ἡ χημεία· ἐπεράτωσα τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς μου καὶ ἠγνόουν τί ἐστὶ χημεία. Ἐπεδόθημεν δὲ εἰς σχολαστικὰς καὶ θεωρητικὰς ἐπιστήμας, αἱ δὲ κατὰ καιροὺς κυβερνήσεις οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν, εἰμὴ νὰ ἀπορροφῶσι πᾶσαν ζωτικὴν ἰκμάδα ἀπὸ πάσης παραγωγικῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης, ὅπως διαθρέψωσι τὰ παράσιτα, τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ τὸ πλημμελὲς ἐκπαιδευτικὸν σύστημα καὶ ἡ ὑπουργικὴ συναλλαγή.

'Αποτέλεσμα δὲ ἔσχομεν τὸ οἰκονομικὸν ναυάγιον τοῦ Ἔθνους.

Ἄγνοια λοιπὸν τῆς χημείας εἶνε ἡ αἰτία τῆς μὴ ἐντελοῦς κατεργασίας καὶ ἐξαντλήσεως τῶν κατεργαζομένων ὑλῶν, περιφρόνησις πρὸς τὰς πρακτικὰς ἐπιστήμας εἶνε ἡ αἰτία τῆς μὴ ἐκμεταλλεύσεως πλείστων ἄλλων ἐπικερδῶν βιομηχανιῶν ἐν Ζακύνθῳ, αἵτινες ἀπαιτοῦσιν εἰδικὰς γνώσεις. Τοιαῦται εἶνε ἡ πτηνοτροφία, ἡ σηροτροφία, ἡ μελισσοκομία, ἡ ἀρωματοποιΐα κτλ. Ἀλλὰ μήπως καὶ τὰ ἀπορριπτόμενα ἐνταῦθα ῥάκη δὲν χρησιμοποιοῦνται ἀλλαχοῦ πρὸς κατασκευὴν χάρτου ; Τὰ ὀστᾶ τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἀπορρίπτονται ἔχουσιν ἀξίαν διότι χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν κόλλας καὶ χημικῶν λιπασμάτων. Ἐπίσης βιομηχανικὴν ἀξίαν ἔχουσι καὶ τὰ κέρατα, οἱ ὄνυχες, αἱ τρίχες καὶ τὸ αἷμα τῶν ζῴων.

Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ γεωργία παρηκολούθησε τὰς συντελεσθείσας γιγαντιαίας εἰς τὸ εἶδός της προόδους, μήπως ἐφηρμόσθησαν εἰσέτι ἐνταῦθα τὰ χημικὰ λιπάσματα, δι' ὧν ἀνακτᾷ τὸ ἔδαφος τὰς ἀπολεσθείσας πρὸς παραγωγὴν οὐσίας ; Μήπως ἐν τῇ ἀμπελουργίᾳ ἐφηρμόσθη ἡ δι' ἀρότρου ταχυτέρα καὶ οἰκονομικωτέρα καλλιέργεια ;

Δὲν ἔχω τὴν ἐλπίδα, ὅτι αἱ ὀλίγαι αὗται λέξεις θὰ εἰσακουσθῶσι καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ ποιά τις ἐπὶ τὰ βελτίω μεταβολή.

Ἡ φωνή μου εἶνε τόσον ἀσθενής, ὥστε οὔτε κἂν σκέπτομαι τοιοῦτόν τι.

Ὑπάρχει ὅμως μέγας διδάσκαλος, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ εἶνε τόσον ἐπιτακτική, ὅσον καὶ ἡ χεὶρ του ἀμετάκλητος τιμωρὸς τῆς ἀπειθείας· ὁ διδάσκαλος οὗτος εἶνε *ἡ ἀνάγκη*. Ὅταν οἱ κ. βιομήχανοι ἴδωσιν ὅτι ὁλονὲν χάνουσιν ἔδαφος καὶ κινδυνεύουσι νὰ καταστραφῶσι, τότε καὶ μόνον θὰ στρέψωσι τὰ βλέμματά των πρὸς τὰ ὑπολείμματα τῆς βιομηχανίας των, ὅπως καὶ ἐξ αὐτῶν πορισθῶσι κέρδος τι. Τότε ὁ γεωργός, ὁ ἔμπορος, τότε καὶ μόνον θὰ ἐπικαλεσθῶσι τὰς συμβουλὰς τῆς ἐπιστήμης, ἥτις θὰ διδάξῃ εἰς αὐτοὺς τὴν χρῆσιν τῶν χημικῶν λιπασμάτων, τὴν τελείαν κατεργασίαν καὶ ἐξάντλησιν τῶν κατεργαζομένων ὑλῶν καὶ πλείστους ἄλλους χρηματιστικοὺς πόρους. Ὅταν δὲ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ ζήλου ἐπιδοθῶμεν εἰς τὴν χημείαν καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς στηριζομένας παραγωγικὰς ἐπιστήμας, οὐχὶ ὡς ἐπιστήμας ὑποδεεστέρας ὑπολαμβάνοντες ταύτας ἀλλ' ὑπερηφάνους, καὶ ἀγερώχους καὶ ἐλευθερίους, τότε καὶ μόνον ἂς ἐλπίζωμεν, ὅτι θὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τοῦ βορβόρου τῆς οἰκονομικῆς ἀθλιότητος, εἰς ὃν

ὡς κράτος καὶ ὡς οἰκογενειάρχαι καὶ ὡς ἄτομα εὑρισκόμεθα. Τότε καὶ μόνον, ἂς ἐλπίζωμεν Ἐθνικὴν Παλλιγγενεσίαν.

Τιμολέων Κακολύρης

Μετὰ τὰ γενικὰ ταῦτα περὶ βιομηχανίας ἐν Ζακύνθῳ, τοῦ εἰδικοῦ καὶ φιλτάτου ἐν τῷ παρόντι Πανηγυρικῷ τεύχει συνεργάτου μας κ. Κακολοίρη, ἐρχόμεθα ἤδη ἡμεῖς ὅπως λεπτομερέστερον καὶ εἰδικότερον ἐξετάσωμεν, τὰ περὶ τῆς ἐν Ζακύνθῳ βιομηχανίας.

Σαπωνοποιεῖα. Εἰς εὐάρεστον, ἀληθῶς, σημεῖον, εὑρίσκεται ἐν Ζακύνθῳ ἡ βιομηχανία τοῦ Σάπωνος, καὶ δὴ ἡ τοῦ λευκοῦ. Τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἐλαιολάδου ὑπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων μεγάλων ἐργοστασίων, καὶ 8—10 μικροτέρων κατεργαζόμενα, παράγουσι καλῆς ποιότητος λευκὸν σάπωνα, ὅστις τυγχάνει εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀγορὰς τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὰς τῆς Ἀνατολῆς. Ἀτυχῶς μὴ ἀποβλέποντες εἰς τὴν οἰκονομίαν καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, οἱ διευθυνταὶ τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἐργοστασίων σαπωνοποιΐας, μεταχειρίζονται εἰσέτι πρὸς κατασκευὴν τῆς ἀλυσίβας, τὴν ἀνθρακικὴν σόδαν, μεταβάλλοντες ταύτην εἰς καυστικὴν ἀντὶ νὰ μεταχειρίζωνται ἀπ' εὐθείας τὴν καυστικήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνῷ οὐδόλως θὰ μετέβαλε τὴν ποιότητα τοῦ παραγομένου σάπωνος, θὰ ἦτο πολὺ οἰκονομικώτερον. Ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ τὴν σαπωνοποίησιν ὕδατα τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστὸν ἐνέχουσιν ἀρκετὴν ποσότητα γλυκερίνης, ἀπορρίπτονται ὡς ἄχρηστα.

Πυρηνελαιουργία. Ἑτέρα βιομηχανία, ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη ἐν Ζακύνθῳ εἶνε ἡ ἐλαιουργία, ἡ χρησιμοποιοῦσα τοὺς ἐλαιοπυρῆνας καὶ δι' ἐκχυλίσεως αὐτῶν διὰ διθειούχου ἄνθρακος, παραλαμβάνουσα τὸ ὑπολειφθὲν ἐν αὐτοῖς ἔλαιον. Ἀτυχῶς ὁ μέγας πληρωνόμενος φόρος ἐξαγωγῆς ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλαίου τούτου, καὶ ἐπὶ τοῦ παραγομένου ἀπὸ τούτου σάπωνος, ἐμποδίζει ἐπαισθητῶς τὴν ἀνάπτυξιν ἐν Ζακύνθῳ τῆς βιομηχανίας ταύτης, ὅσον θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίσῃ, σκεπτόμενος ὅτι καὶ τὴν πρώτην ὕλην ἄφθωνον ἔχει, καὶ τὰ ἡμερομίσθια ἐφθηνά. Ἡ βιομηχανία αὕτη ἀντιπροσωπεύεται ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ 2 Ἐργοστασίων τὸ τοῦ Β. Γιούρου καὶ τὰ τοῦ Κ. Μερκάτη.

Ἀμφότερα ταῦτα κεῖνται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κρύο-Νερό.

Καὶ τὸ μὲν Ἐργοστάσιον Γιούρου ἱδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1867.

Ἀπασχολεῖ δὲ περὶ τοὺς 25 ἐργάτας παράγων περὶ τὰς χιλίας ὀκάδας πυρηνελαίου ἕκαστον ἡμερονύκτιον, μὲ μέσον ὅρον ἐτησίας παραγωγῆς, 200,000 ὀκάδας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν ἑκατὸν χιλιάδες ἐξάγονται τῆς Ζακύνθου, αἱ δὲ ὑπολειπόμεναι προορίζονται διὰ τὴν ἐν Ζακύνθῳ κατασκευὴν σάπωνος.

Πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐλαίου τούτου καταναλίσκωνται ἐτησίως περὶ τὰς 20,000 ὀκάδας διθειούχου ἄνθρακος, τῶν ὁποίων προμηθεύηται ἐξ Εὐρώπης καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἐν Ἑλλάδι τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἐργοστάσια. Μέχρις ἐσχάτων τὸ ἐργοστάσιον Γιούρου παρῆγε τὸν πρὸς ἰδίαν χρῆσιν διθειοῦχον ἄνθρακα, ἀλλ' ἕνεκα τῆς μικρᾶς παραγωγῆς τὸ προϊὸν ἐπεβαρύνετο πολὺ καὶ συνεπῶς, ἡ ἀπὸ τῆς Εὐρώπης προμήθειά του ἐκρίθη συμφερωτέρα. Τὸ ἕτερον τῶν Ἐργοστασίων, τὸ τοῦ Μερκάτη ἱδρύθη κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1871 ὑπὸ τοῦ Μερκάτη καὶ Στάνλεϋ, παράγει δὲ περὶ τὰς 220,000 ὀκάδας κατ' ἔτος ἐλαίου. Ἐν αὐτῷ ἐργάζονται 26 ἐργάται, ἐκτὸς τῶν ὑπαλλήλων, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μηχανικοῦ Δ. Καποδιστρίου.

Παρεκτὸς τοῦ ἐλαίου, παράγει καὶ περὶ τὰς 200,000 ὀκάδας σάπωνος λευκοῦ καὶ πρασίνου κοινοῦ, καθὼς καὶ πρασίνου τοαλέτας. Ἔχει δὲ λάβει 5 ἐν ὅλῳ χρυσᾶ βραβεῖα εἰς διαφόρους ἐκθέσεις, καὶ ὡρισμένως εἰς τὴν τῆς Βιέννης (1873) εἰς τὴν τῶν Ἀθηνῶν (1275 καὶ 1888) εἰς τὴν τῶν Παρισίων (1889) καὶ εἰς τὴν τοῦ Σικάγου (1803).

Λόγου γενομένου ἀνωτέρω περὶ σάπωνος τοαλέτας ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅτι, ἀπό τινος χρόνου ὁ Γ. Ζώης παράγει ἐκλεκτὴν ποιότητα σάπωνος γλυκερίνης ἀπαραμίλου, ἂν μὴ ὑπερτέρου, πάντως ὅμως ἐφαμίλου πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς γλυκερινούχους σάπωνας τῆς Εὐρώπης.

Βυρσοδεψική. Ἡ Βυρσοδεψικὴ ἐν Ζακύνθῳ ἀτυχῶς δὲν ἔχει μεγάλας προόδους κάμει, παρ' ὅλον τὸν ζῆλον τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν βιομηχανίαν ταύτην, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν μέσων δὲν ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς τὴν προμήθειαν μηχανημάτων καταλλήλων πρὸς ἐπιστημονικωτέραν κατεργασίαν τῶν δερμάτων.

Ἀγγειοπλαστική. Καὶ ἡ ἀγγειοπλαστικὴ ἐν Ζακύνθῳ ἔχουσα ἄφθονον τὴν πρώτην ὕλην ἀκμάζει κάπως, γενομένης ἐξαγωγῆς τῶν εἰδῶν αὐτῆς εἰς τὰς ἐγγὺς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Συγγενὴς πρὸς ταύτην εἶνε ἡ κεραμιδοποιεῖα, ἀντιπροσωπευομένη ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ

12 ἐργοστασίων καὶ προμηθεύουσα μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου κεράμους τοῦβλα καὶ πλάκας εἰς τιμὰς ἀνεπιδέκτους συναγωνισμοῦ.

Οἰνοπαραγωγή. Ἡ μικρὰ ποσότης τοῦ παραγομένου οἴνου, μόλις ἐπαρκεῖ πρὸς τὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν, πωλεῖται δὲ τὸ γλεῦκος εἰς τιμὰς ἀρκετὰ ὑψηλάς, ὥστε ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σκεφθῇ τις περὶ ἐξαγωγῆς, Ἐκ τῆς νωπῆς ὅμως σταφῖδος θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ παραγωγὴ ἐπιδορπίων οἴνωέ, οἵτινες θὰ ἐτύγχανον ἐν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἀρώματος των καὶ ὡς ἐκ τῆς εὐχαρίστως γλυκείας γεύσεώς των.

Ἀτυχῶς τοιοῦτόν τι δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεπῶς οὔτε ἐν Ζακύνθῳ, ἔχθμεν δὲ ἐκπεφρασμένην ἤδη γνώμην ὅτι οἰνοποίησις μέρους τῆς σταφῖδος θὰ ἤρκει αὐτὴ καὶ μόνη ὅπως ἄρη τὴν σταφιδικὴν κρῖσιν.

Ἐκ τῶν ὑπολειμμάτων οἴνου καὶ τῆς σταφυλῆς, μόνον ἡ τρυγεία ξηραινομένη ἀποστέλλεται εἰς Εὐρώπην, τὰ δὲ στέμφυλα, ἂν καὶ περιέχουσι ἀρκετὴν ποσότητα τρυγικῶν ἁλάτων, ἀπορρίπτονται ἀχρησιμοποίητα,οὐδὲ πρὸς λίπανσιν τῆς ἀμπέλου χρησιμοποιούμενα, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἰδέας ὅτι βλάπτουσι μᾶλλον ἢ ὠφελοῦσι, ἐνῷ τουναντίον ὡς ἐκ τῆς περιεχομένης ἐν αὐτοῖς ἀρκετῆς ποσότητος καλλίου, εἶνε ἐξαίρετον λίπασμα ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὰς ἀμπέλους, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναμιγνύονται προηγουμένως μετ' ὀλίγης ἀσβέστου, πρὸς ἐξουδετέρωσιν τοῦ περιεχομένου ὀξέως. Ἀλλὰ και οἰνοπνευματοποιείων καὶ ποτοποιείων κατὰ πολὺ ὑστέρει ἡ Ζάκυνθος μέχρις ἐσχάτων, μέχρι δηλονότι τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἤνοιξεν τὰς πύλας του,τὸ πρὸ πενταετίας περίπου ἱδρυθὲν Ἐργοστάσιον Λεωνίδα Κοργιανίτη.

ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΠΟΙΕΙΑ, ΠΟΤΟΠΟΙΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΑ

Λεωνίδα Κοριανίτη

Κληρονομήσας ἑκατομμύρια ὅλα, ὁ Λ. Κοριανίτης παρὰ τοῦ πατρός του, πᾶν ἄλλο ἐσκέφθη παρὰ νὰ ἡσυχάσῃ, ἀπολάβων μακαρίως τῶν ἀγαθῶν τῆς περιουσίας του.

Φύσει δραστήριος ὅσον καὶ εὐγενής, ἢ κάλλιον τύπος δραστηριότητος καὶ εὐγενείας ὁ Λ. Κοριανίτης, ἦτο, φυσικὰ ὁ ἐνδεδειγμένος ἀνήρ, ὁ ὁποῖος εἰς ἄλλην ἀγοράν, ἂν μὴ ζωντανήν, τουλάχιστον ὀλιγώτερον νεκρὰν τῆς τῆς Ζακύνθου, θὰ ἐδεκαπλασίαζε ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν περιουσίαν του, παρέχων συνάμα καὶ ἐργασίαν εἰς ὄχι ὀλίγους συμπατριώτας του.

Ἀτυχῶς ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα ἐν Ζακύνθῳ, εἶνε θαῦμα πῶς κατορθοῖ, παλαίων κατ' ἀνυπερβλήτων προσκομάτων καὶ δυσχερειῶν νὰ ἐργάζηται, καὶ νὰ συντηρῇ οὕτω ἀξιόλογον ἐργοστάσιον οἰνοπνευματοποιείας, περὶ οὗ ἐρχόμεθα εὐθὺς κατωτέρω νὰ κάμωμεν λόγον.

Ἐργοστάσιον

Ἀφοῦ κάμψωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους καὶ προχωροῦντες, μὲ διεύθυνσιν πάντοτε πρὸς τὰ ἀριστερά, διέλθωμεν ἔμπροσθεν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης, ἀνηκούσης εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ὄρους Σινᾶ, καὶ ἥτις κέκτηται κωδωνοστάσιον χαμηλὸν μὲ τροῦλον κατὰ τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, ὀλίγον περαιτέρω τούτου θὰ συναντήσωμεν πρὸς τὰ δεξιὰ δρόμον, οὗ πρὸς τὰ ἀριστερὰ κεῖται μικρὸς Ναΐσκος τιμώμενος διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, ὀλίγον δὲ περαιτέρω εἰς τὴν ἰδίαν σειρὰν καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς εἰς θέσιν λεγομένην Μαλιαρὴ τοῦ Παρεδρείου Κῆποι τοῦ Δήμου Ζακυνθίων, θὰ ἴδωμεν τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Λ. Κοριανίτη.

Βαρὺ καὶ ἀπέρριτον τὸ ἐργοστάσιον Κοριανίτη, συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ δρόμου διὰ θύρας, καλῶς κλειομένης, ἐπὶ τῆς μετωπίδος, τῆς ὁποίας ἀναγράφεται μεγάλοις γράμμασιν ἡ δήλωσις ὅτι *ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος*.

Τὸ ἐργοστάσιον ἱδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1899, προμηθευσάντων τὰ μηχανήματα αὐτοῦ, τῶν μηχανικῶν ἐργοστασίων Βασιλειάδου καὶ Χρυσαφίδου καὶ Μαίγερ Πειραιῶς, Vermorel H. Kherinh Bordeaux, καὶ Καμηλιέρη Κερκύρας. Ἀπὸ τῆς πρώτης δὲ στιγμῆς τῆς ἀνεγέρσεως του, τὰ προϊόντα του κατέσχον τὴν πρώτην ἀληθῶς θέσιν μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς Ἑλληνικῆς οἰνοποιείας καὶ οἰνοπνευματοποιείας, καὶ διὰ τὴν ἐπιμεμελημένην παρασκευὴν καὶ κατασκευὴν αὐτῶν, καὶ ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὰ γνήσια ἀνόθευτα καὶ ἐκλε-

κτὰ πρῶτα ὑλικά, ὧν ὁ κ. Κοριανίτης κατ' ἀπαράβατον κανόνα ποιεῖται χρῆσιν ἐν τῷ ἐργοστασίῳ του.

Καὶ ἀληθῶς εἶνε ἐπισήμως ἀποδεδειγμένον καὶ ἐπισημότερον ἠγγυημένον ὅτι, *ἅπαντα τὰ προϊόντα τῆς οἰνοποιείας καὶ οἰνοπνευματοποιείας τοῦ ἐργοστασίου Λεων. Κοριανίτη προέρχονται ἅπαντα, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ σταφυλῆς*, οὐδεμιᾶς ἄλλης ξένης οὐσίας παρεμβαλλομένης οὐδέποτε καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, ἐξαιρέσει μόνον τοῦ οἰνοπνεύματος Μιστελίου καὶ Σούμας ἅπερ κατασκευάζονται ὑπὸ σταφιδοκάρπου.

Τὸ Κονιὰκ ἰδίως τοῦ κ. Κοριανίτη,καὶ τὸ νέον ὁσημέραι κατασκευαζόμενον ἐπίσης, ἀλλ' ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸ ἐν φιάλαις ἐν τῇ ἀποθήκῃ ἀπὸ ἐτῶν διατηρούμενον καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν παλαιούμενον, κατέχει ἂν μὴ τὴν πρώτην, *πάντως ὅμως ἐπίζηλον θέσιν*, μεταξὺ τῶν δύο ἢ τριῶν Κονιὰκ τὰ ὁποῖα κατέχουσιν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς κατασκευαζομένων Κονιάκ. Ὀλίγοι δὲ ἀγνοοῦσι ὅτι ὁ μέγας χημικὸς οἰνολόγος Bercheter ὁμιλῶν περὶ τοῦ κονιὰκ Κοριανίτη ἀπεκάλεσεν αὐτὸ *ἓν ἀπὸ τὰ τεχνικώτερα καὶ γνησιότερα Κονιὰκ τῆς παγκοσμίου βιομηχανίας*.

Τὸ ἐργοστάσιον Κυριανίτη παράγει οἴνους ἐξαιρέτους λευκοὺς καὶ μελανας, παλαιοὺς καὶ νέους,ἐπιτραπεζίους καὶ ἐπιδορπίους ἀπὸ δρ. 2 μέχρι δρ. 10 κατὰ φιάλην, ἀναλόγως τῆς παλαιότητος καὶ τῆς ποιότητος, οἴνους εἰς βαρέλια 10—500 ὀκάδων, Κονιάκ, Ρώμιον, Οὖζο, Μαστίχαν διαφόρων τιμῶν καὶ ποιοτήτων, ἅπαντα τὰ εἴδη τῶν ἡδυπότων, ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς Βενεδικτίνης μέχρι τοῦ ὑγιεινοῦ Εὐκαλύπτου, σιρόπια εἰς φιάλας καὶ χῦμα,ἁμυλλώμενα καθ' ὅλα πρὸς τὰ προϊόντα τῶν καλλιτέρων ἐν Εὐρώπῃ ὁμοίας φύσεως ἐργοστασίων. Ἀπό τινος χρόνου ἤρξατο ἡ παραγωγὴ Μιστελίου ἐκ σταφίδος, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ παραγωγὴ σοῦμας καὶ οἰνοπνεύματος ἀπολύτου 95^{0}, ἠγγυημένου

Τὸ τμῆμα τῆς οἰνοποιείας διευθύνεται παρὰ τοῦ εἰδικοῦ χημικοῦ οἰνολόγου Ὀρέστου Α. Βασιλειάδου,πρώην διευθυντοῦ τοῦ οἰνολογικοῦ τμήματος τῆς ἐν Ἀθήναις ἀκαδημίας καὶ οἰνοποιοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις οἰνοποιϊτικῆς εταιρίας Ζάννου καὶ Ρώς.

Τὸ δὲ τῆς ποτοποιείας τμῆμα διευθύνεται παρὰ τοῦ Μάρκου Φιλίππου, εἰδικοῦ ποτοποιοῦ καὶ πρώην ἰδιοκτήτου ποτοποιείας ἐν Πάτραις.

Παραγομένη ἡμερησίως ποσότης οἴνου 40,000 ὀκάδες, οἰνοπνεύματος 5,008 ὀκάδες, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν 5—10,000 ὀκάδες, καὶ κατ' ἀναλογίαν ἐτησίως παράγει 14,600,000 ὀκάδας οἴνου. 1,825,000 ὀκάδας οἰνοπνεύματος καὶ 2—4 ἑκατομμύρια ὀκάδας οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Δὶς ὁ Κοριανίτης ἔθεσεν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν ἐκθέσεων τὰ προϊόντα αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὰς δύο ταύτας περιστάσεις ἐβραβεύθησαν ταῦτα, τυχόντα κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1899 χρυσοῦ μεταλλείου ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Πράγας, δι' οἴνους καὶ ποτά, ἀργυροῦν δὲ διὰ τοὺς οἴνους καὶ χρυσοῦν διὰ τὸ Κονιὰκ καὶ τὰ ποτὰ κατὰ τὸ 1900ἐν τῇ Παγκοσμίῳ Ἐκθέσει τῶν Παρισίων.

Παρεκτὸς τοῦ ἐργοστασίου τοῦ Λ. Κοργιανίτη, λειτουργεῖ καὶ ἕτερον ἀτμοκίνητον ἐργοστάσιον ἐν Ζακύνθῳ, τὸ τῶν ἀδελφῶν Παρπαρία, ἀπὸ ἑβδομηκονταετίας, παρακολουθῆσαν ἔκτοτε πάσας σχεδὸν τὰς προόδους τῆς βιομηχανίας τοῦ εἴδους του, παράγων ἄνυδρον οἰνόπνευμα, οἴνους μέλανας καὶ λευκούς, ἐπιτραπεζίους καὶ ἐπιδορπίους, κονιὰκ ἐκ γνησίας σταφυλῆς, ρώμιον, καὶ διάφορα ἄλλα εἴδη ποτῶν. Ἕτερα ἐργοστάσια μικρὰ παραγωγῆς προχείρου οἰνοπνεύματος προοριζομένου δι' οἰκογενειακὴν χρῆσιν καὶ διὰ ποτοποιείαν εἶνε τὰ τῶν Ι. Λούντζη, Τ. Κακολοίρη, Μ. Θεοδώση καὶ Π. Παράσχη.

Ἐλαιουργεῖα. Ἡ ἐλαιουργεία ἐν Ζακύνθῳ ἐνεργεῖται διὰ τῶν παναρχαίων ἐλαιοτριβείων τὰ ὁποῖα εἶνε ἴσως ἀρχαίγονα, ἀλλὰ παράγουσιν ἔλαιον γνήσιον, καθαρόν, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπιτήδειον πρὸς τροφήν. Ἐσχάτως οὐχ' ἧττον τὰ πλεῖστα τούτων παρακολουθοῦντα τὰς βιομηχανικὰς προόδους τῆς ἐλαιοπαραγωγῆς, ἐπλουτίσθησαν δι' ἐλαιοπιεστηρίων, ἐσχάτως δὲ ἱδρύθη καὶ μέγα ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον ὑπὸ τῶν φιλοπροόδων ἀδελφῶν Αὐγουστίνου, καὶ τὸ ὁποῖον παράγει περὶ τὰς 20 βαρέλας ἐλαίου καθ' ἕκαστον ἡμερονύκτιον, ἤτοι ὀκάδας 1040.

Βαφική. Ἡ Βαφικὴ ἐν Ζακύνθῳ ἀντιπροσωπεύεται διὰ 2 τελείων βαφείων, ὧν τὸ ἓν ἀτμοκίνητον, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦσι ὅτι ἄριστα.

Πουδροποιεῖα. Ἡ βιομηχανία τῆς πούδρας ἐν Ζακύνθῳ ἐνεργεῖται ἀρκετὰ καλῶς, ἡ δὲ ποιότης αὐτῆς εἶνε ἐπὶ τοσοῦτον ἐκλεκτή, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀκωλύτως ὅτι εἶνε ἀποκλειστικὸν προϊὸν αὐτῆς καὶ ὅτι κατέχει τὸ μονοπώλιον τοῦ κόσμου, τροφοδοτοῦσα καὶ τὰς λοιπὰς ἀγορὰς τοῦ Κράτους καὶ τὰς πλείστας πόλεις τοῦ ἐξωτερι—

κοῦ.Πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει τὸ ἐργοστάσιον πούδρων Σοφίας Βισβόρδη ἥτις εἶνε προμηθεύτρια τῆς Β. Αὐλῆς καὶ τὸ ὁποῖον ἱδρύθη κατὰ τὸ 1842. Τὰ προϊόντα τοῦ ἐργοστασίου τῆς Σ. Βισβάρδη ἔχουν βραβευθῇ εἰς ὅλας τὰς ἐκθέσεις καὶ ὡρισμένως εἰς τὴν Δ'. Ὀλυμπιακὴν ἔκθεσιν τῶν Ἀθηνῶν (1888) εἰς τὴν Παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων (1889). Εἰς δὲ τὴν ἔκθεσιν Κρήτης τοῦ 1900 ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν βραβεῖον. Καὶ τέλος εἰς τὴν τελευταίαν Παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1900 ἀπενεμήθη εἰς τὴν τάξιν μυροποιείας τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀνώτερον βραβεῖον ἓν καὶ μόνον ἀργυροῦν, καὶ αὐτὸ τὸ ἔλαβε τὸ ἐργοστάσιον τῆς Σοφίας Βισβόρδη. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐργοστάσιον Λαζάρου Τριανταφύλλου παράγει ποῦδραν ἐκλεκτῆς ποιότητος βραβευθεῖσαν ἐν τῷ τελευταίᾳ Παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων. Καθόλου δὲ εἰπεῖν ἅπαντα τὰ ἐν Ζακύνθῳ μικρότερα ἐργοστάσια ποῦδρας παράγουσιν ἐκλεκτὰς ποιότητας ταύτης.

Κατοπτροποιεῖα : Καὶ αὕτη ἀντιπροσωπευομένη ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ 3 ἐργοστασίων, τὸ πρῶτον εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ αἰδ. Ἱερέως Δωροθέου Ζορμπάνου, εὑρίσκεται ἤδη ἐν καλῇ καταστάσει, ἐπαρκοῦσα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου.

Ὑφαντουργική : Ἔκπαλαι ἡ ὑφαντουργικὴ ἐν Ζακύνθῳ ἦτο τὸ κύριον ἔργον καὶ ἡ μοναδικὴ ἐνασχόλησις τῶν ἐργατικῶν τοῦ λαοῦ νεανίδων, αἵτινες διὰ τῆς ἐργασίας των κατόρθωνον,καὶ κατορθώνουν ἔτι καὶ νῦν,νὰ ἐξοικονομοῦν βαθμηδὸν μέγα μέρος τῆς προικὸς αὐτῶν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ γίνωνται ἄγανφορτι καὶ εἰς τοὺς γονεῖς των.

Εἶνε δὲ τὰ ὑφάσματα τῆς Ζακύνθου καὶ ὑπὸ ἔποψιν στερεότητος καὶ ὑπὸ ἔποψιν κατασκευῆς,ἐξόχως καλὰ καὶ περιζήτητα,ἰδίως παρὰ τοῖς χωρικοῖς τοῦ Νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ τοῦ Νομοῦ Ἤλιδος,ἐνῷ ἐν Ζακύνθῳ ἀποκλειστικὴν σχεδὸν χρῆσιν αὐτῶν ποιοῦσιν καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξις καὶ ἅπαντες οἱ χωρικοί.

Καὶ, ναὶ μὲν δὲν ὑπάρχουσιν δυστυχῶς ἐν Ζακύνθῳ ὑφαντήρια ἢ καὶ ὑφαντουργικαὶ ἑταιρίαι, διότι ἀτυχῶς καὶ τὰ κεφάλαια ἔλειψαν ἐπὶ προκειμένου καὶ τὸ ἄτομον τὸ ὁποῖον θὰ ἐλάμβανε μίαν τοιαύτην πρωτοβουλίαν, ἀλλ' ὁπωσδήποται ἐργάζονται περὶ τὰς 2000 νεάνιδες ἑκάστη κατ' ἰδίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἐργαλειοῦ, καὶ συνεπῶς ἡ ἡμερησία, παραγωγὴ ἐν Ζακύνθῳ ἀνέρχεται εἰς 20,000 πήχεις, ἡ δὲ ἐτησία ἂν ὑπολογίσωμεν τὰς ἐργασίμους ἡμέρας τοῦ ἔτους εἰς 300 ἀνέρχεται εἰς τὸν στρογγυλὸν ἀρι

μὸν τῶν 6,000,000 πήχεων. Εἶνε δὲ οἱ ἐργαλεῖοι τῆς Ζακύνθου παλαιοτάτου συστήματος, ἐκ ξύλου, πρὸς λειτουργίαν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἀέναον κίνησιν, καὶ αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες καὶ τὸ σῶμα τῆς ὑφαινούσης νεάνιδος.

Εἰς τὴν ἀέναον δὲ ταύτην κίνησιν ἐπέχουσαν θέσιν γυμναστικῆς, ὀφείλεται τὸ ὡραῖον παράστημα τῶν Ζακυνθίων νεανίδων κατὰ μέγα μέρος. Ὑπάρχει οὐχ' ἧττον ἱδρυμένον καὶ λειτουργεῖ ἐν Ζακύνθῳ ἓν ὑφαντουργεῖον, τὸ τῆς Γαρουφαλιᾶς Ἰ. Στράνη παράγον κατ' ἔτος περὶ τὰς 24,000 πήχεις βαμβακερῶν ὑφασμάτων πάσης χρήσεως, καὶ περὶ τὰς 6,000 μεταξίνων ὑφασμάτων, ἐκλεκτῶν, στερεῶν καὶ περιζητήτων ἐκ γνησίας καὶ ἀποκλειστικῆς μετάξης, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ καὶ ἐπιμεμελημένην κατασκευὴν τῶν ὁποίων τῇ ἀπενεμήθησαν βραβεῖα καὶ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς Βιέννης (1873) καὶ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν Ὀλυμπίων (1888).

Πυροτεχνηματοποιεία. Ἡ ἐν Ζακύνθῳ κατασκευὴ πυροτεχνημάτων εἶνε βιομηχανία ἀρκετὰ ἐπικερδής, δύο δὲ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐργοστάσια πυροτεχνημάτων ὑπάρχουσι, τὸν τοῦ Ἀγγέλου Γιουστότζη καὶ τὸ τοῦ Ι. Πατέλλη. Εἰς ἀμφοτέρους τούτους ἡ ἐπὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος Κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἀνέθηκε τὴν κατασκευὴν τῶν πυροτεχνημάτων τῶν καέντων κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος.

Κηροπλαστική. Καὶ αὕτη ἀκμάζει ἐν Ζακύνθῳ μετρίως μὲν ὡς ἐκ τῆς βασιλευούσης γενικῆς ἀχρηματίας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀρκετὰ καλῶς χάριν εἰς τὸ φιλόθρησκον τῶν Ζακυνθίων.

Βιομηχανία ἐπίσης ἄξια λόγου εἶνε καὶ ἡ μανδολατοποιεία (ἤτοι ἡ κατασκευὴ τοῦ κατ' ἐξοχὴν Ζακυνθίου γλυκίσματος τοῦ καλουμένου μανδολάτου) καὶ ἡ σταφιδοκιβωτοποιεία.

Ὁ ὀρυκτὸς τῆς Ζακύνθου πλοῦτος περιορίζεται εἰς τὴν κατασκευὴν ἅλατος ὅπερ μόνον διὰ τὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν ἐπαρκεῖ ἐνίοτε δὲ μάλιστα οὔτε καὶ διὰ ταύτην.

Ἡ ἀσβεστοποιεία. ἀκμαζει ἐξαγομένης ἀσβέστου καὶ εἰς τὰς πλησίον τῆς Πελοποννήσου χώρας.

Κατασκευάζονται προσέτι καὶ ξυλάνθρακες μόνον διὰ τὴν ἐγχωρίαν κατανάλωσιν ἐπαρκοῦντος.

Ἀτυχῶς αἱ πηγαὶ πετρελαίου ἔμειναν καὶ μένουσιν ἔτι ἀνεκμε-

τάλευτοι τῆς μιᾶς μετὰ τὴν ἄλλην ἐπιχειρίας εἴτε ἀποδιωκομένης εἴτε ἀποουρομένης εἴτε χρεωκοπούσης θὰ μείνη δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀνεκμετάλλευτος ὁ ὀρυκτὸς οὗτος τῆς Ζακύνθου πλοῦτος, ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀναγνωρίζουσα τὸν ὀρυκτὸν τοῦτον ἀμύθητον πλοῦτον, δὲν υἱοθετήσῃ τὴν ἐπιχείρησιν, ἀναλαμβάνουσα αὕτη τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀντὶ ὡρισμένης ἐτησίας εἰσφορᾶς εἰς τοὺς Δήμους τῆς Ζακύνθου ὡς ἔπραξε καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ἀλυκῶν.

Μόνον τότε ὑπάρχει ἐλπὶς ἐκμεταλεύσεως τοῦ πλούτου τούτου ἐπ' ἀγαθῷ καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ σωτηρίᾳ τῆς Ζακύνθου.

Αὐτὴ εἶνε καθόλου ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ βιομηχανικὴ τῆς Ζακύνθου κατάστασις σήμερον. Ἄς εὐχηθῶμεν ὅπως ὁ πρῶτος μεθ' ἡμᾶς ὅστις θέλει ἀσχοληθῇ περὶ ταύτης, νὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ γράψῃ πολλὰ ἡμῶν περισσότερα.

Ἄγγελος Μωρέτης

Ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ ἰατρικὴν ἔποψιν

Τὸ κλῖμα τῆς Ζακύνθου εἶνε κατ' ἐξοχὴν ὑγιεινόν, καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως της, καὶ ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς καθαριότητος αὐτῆς, καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀπ' αὐτῆς νοσογόνων ἑστιῶν, καὶ ὡς ἐκ τῆς πανταχόθεν γειτνιάσεως τῆς θαλάσσης, καὶ τελευταῖον ὡς ἐκ τῆς δενδροφυτεύσεως αὐτῆς, ἥτις ἀληθῶς ἔχει δώσῃ εἰς αὐτὴν μορφὴν ἑνὸς ἀπεράντου περιβολίου. Οἱ ἄνδρες ὡς καὶ αἱ γυναῖκες, μᾶλλον μετρίου ἀναστήματος, εἶνε εὔρωστοι καὶ ἄριστα διαπεπλασμένοι.

Καὶ ἤδη μετὰ τὰ γενικὰ ταῦτα μεταβαίνωμεν εἰς τὰ καθέκαστα.

Διαιτα. Ἐν Ζακύνθῳ οἱ ἄνθρωποι τρέφονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ κρέατος νωποῦ καὶ ἰχθύων, νωπῶν ἐπίσης. Εἶνε δὲ ἀμφότερα ταῦτα εὔωνα ὡς ἐκ τοῦ μετρικοῦ συστήματος, διότι ἐξακολουθοῦντος ἔτι ἐν Ζακύνθῳ ἐν ἰσχύει οὐχὶ τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος ἀλλὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ τῆς λίτρας, δύναταί τις νὰ ἀγοράσῃ ἐλάχιστα ποσὰ ἄνευ παρατηρήσεως, δυσανασχετήσεως, ἢ ἄλλου τινὸς ἐκ μέρους τοῦ κρεοπώλου, ἢ ἰχθυοπώλου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μεγάλην εὐκολίαν ἐνέχει διὰ τοὺς καταναλωτάς. Ἡ τοῦ κρέατος χρῆσις αὐξάνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος κατὰ τὰς ἀορίστους μέν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀληθεῖς πληροφορίας τῶν κρεοπωλῶν, γενικευθείσης τῆς χρήσεως. Ἀγαπητότατοι τοῖς Ζακυνθίοις εἶνε οἱ ἰχθεῖς, οἵτινες πάντοτε καταναλίσκον-

ται, ὁσοιδήποτε καὶ ἂν ἔλθωσιν ἐδῶ, εἴτε ἐκ τῶν γειτονικῶν ἰχθυοτροφείων, εἴτε διὰ τῶν διαχειμαζουσῶν ἐνταῦθα Ἰταλικῶν σπεραντσῶν, εἴτε τέλος συλλαμβανόμενοι παρὰ τῶν Ζακυνθίων ψαράδων οἵτινες καθ' ἑκάστην σχεδὸν ὁσάκις πνέῃ ἄνεμος εὐνοϊκός, καὶ ἡ θάλασσα εἶνε ἐπιτηδεία πρὸς ψάρευμα, κομίζουσιν ἄλλοτε ἄλλας ποσότητας. Οἱ ἐκλεκτότεροι ἰχθεῖς,ὧν γίνεται χρῆσις ἐν Ζακύνθῳ ὑπὸ ἔποψιν μεγέθους εἶνε οἱ τῶν ἰχθυοτροφείων Μεσολογγίου, οἱ δὲ εὐγεστότεροι οἱ ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Ζακύνθου συλλαμβανόμενοι.

Ἐκτὸς τῶν νωπῶν κρεάτων καὶ νωπῶν ἰχθύων καταναλίσκωνται ἐν Ζακύνθῳ ἐτησίως καὶ περὶ τὰς 10,000 ὀκάδας ἐκ τοῦ ἁλιπάστου ἰχθύος Γάδου (κ. Βακαλάου) ἕτεροι 25,000 ὀκάδες χοιρομερίου (ἁλιπάστου χοιρινοῦ κρέατος) ἐγχωρίου βιομηχανίας, καὶ περὶ τὰ 700 βαρέλια σαρδελλῶν, 100 βαρέλια σολωμοῦ, 100 βαρέλια σκομβρίων καὶ 800 βαρέλια ρεγκῶν καπνιστῶν.

Τυροῦ καταναλίσκονται ἐτησίως περὶ τὰς 100,000 ὀκάδας ἐντοπίου καὶ περὶ τὰς 500,000 ὀκάδας ξένου. Ἀλλὰ καὶ πτηνῶν γίνεται ἀρκοῦσα ἐν Ζακύνθῳ χρῆσις, ἰδίως ὀρνίθων καὶ ἰνδιανῶν, οἵτινες τελευταῖοι πωλοῦνται καὶ ἐκ διαλειμμάτων, κατὰ λίτρας.

Μαλάκια ἡ Ζάκυνθος ἔχει ἄφθονα (σειπίας, ὀκτάποδας, τεφθίδας κ.τ.λ.) καὶ τούτων γίνεται εὐρεῖα χρῆσις. Ὀστράκων γίνεται χρῆσις ἐν Ζακύνθῳ μετρία, διότι ἐλλείπουσιν ἀπὸ τὰς ἐγγὺς ἀκτάς, κομίζονται δὲ ταῦτα μακρόθεν, καὶ ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Πρεβέζης. Ἡ τῶν χόρτων κατανάλωσις ἐν Ζακύνθῳ εἶνε μεγίστη.

Δέκα χιλιάδες ὀκάδες τουλάχιστον τούτων καταναλίσκωνται καθ' ἑκάστην εἰς τροφήν, οὐδεμιᾶς οἰκογενείας ἀφινούσης νὰ παρέλθῃ ἔστω καὶ μία ἡμέρα, χωρὶς νὰ κάμῃ χρῆσιν χόρτων. Ἰδίως οἱ ἐν τῇ ἐξοχῇ, οἵτινες καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἀπομεμακρυσμένου τῆς πόλεως καὶ ὡς ἐκ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ, μόλις κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ λοιπὰς ἑορτὰς κάμνωσιν χρῆσιν κρέατος ἢ καὶ ἰχθύων,κάμνουσι χρῆσιν τῶν χόρτων σχεδὸν ἀποκλειστικὴν καθ' ἑκάστην.

Διὰ τὸν λόγον τῆς μεγίστης χρήσεως τῶν χόρτων ἐνταῦθα, καρυκεύονται ταῦτα κατὰ μυρίους τρόπους καὶ ἐπιδεξιότατα, ἰδίως ἐν τῇ ἐξοχῇ οὕτως ὥστε δὲν θὰ ἠδικεῖτο ὁ Ἰσαάκ, ἂν ἐπώλει τὰ πρωτοτόκια του τότε, ἀντὶ πινακίου χόρτων καρυκευμένων.

'Αλλὰ καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐπιβάλλεται καὶ διὰ λόγους καθαρῶς διαιτητικούς.

'Απεδείχθη διὰ μυριάδων παρατηρήσεων, καὶ εἶνε ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἡ ἀποκλειστικὴ χρῆσις κρέατος ἐν Ζακύνθῳ βλάπτει σοβαρῶς τὴν ὑγιείαν, προξενοῦν στομαχικὰς διαταραχὰς ἄγαν ἐνοχλητικὰς καὶ δυσκοιλιότητα ἐνοχλητικὴν καὶ ἐπίμονον. 'Ενῷ τοὐναντίον ἀπὸ παρατεταμένης καὶ μονομεροῦς χρήσεως χόρτων, σπανίως ποτὲ παρετηρήθη στομαχικὴ διαταραχή. Ἔχουσιν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἀγαθὸν τὰ χόρτα καὶ ἡ τούτων χρῆσις ἐν Ζακύνθῳ ὅτι λύουσι τὴν κοιλίαν, πρᾶγμα λίαν εὐεργετικὸν διὰ τοὺς φύσει δυσκοιλίους Ζακυνθίευς.

Χρῆσις γάλακτος γίνεται μετρία ἐν Ζακύνθῳ, πωλεῖται δὲ εἰς τὰς οἰκίας, ἀλμεγόμενον πρὸ τῶν θυρῶν αὐτῶν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἀγοραστοῦ, φερομένων ἑκάστην πρωΐαν καὶ μεσημβρίαν τῶν αἰγῶν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀφ' ὧν ἀναρτοῦσιν κώδωνας, ὅπως εἰδοποιοῦνται οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ προμηθευθῶσιν ἐξ αὐτοῦ.

Εὐρυτάτη γίνεται ἡ χρῆσις τῶν ᾠῶν, καταναλισκομένων ἐτησίως, κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς περὶ τὸ 1,000,000 τούτων.

Βουτύρου σπανία γίνεται χρῆσις ἐν Ζακύνθῳ καὶ εἰς περιορισμένας οἰκογενείας. Τοῦτο δὲ ἀναπληρεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν φαγόσιμον Ζακύνθιον ἔλαιον, ὅπερ καὶ γεῦσιν εὐάρεστον ἔχει καὶ ὀσμὴν καλὴν καὶ ὅπερ οὐδόλως ἐνοχλεῖ τὸν στόμαχον, ὡς συνήθως ἡ κατάχρησις τῶν ἐλαίων, ἀλλὰ τουναντίον καὶ εὔπεπτον καὶ εὔωνον εἶνε.

Σίτου γίνεται χρῆσις ἐντοπίου, παραγομένου τοῦ $^1/_3$ περίπου, τῆς ἐτησίας καταναλώσεως, τοῦ δὲ ἐλλείποντος προμηθευομένου ἐκ τῶν ἀγορῶν τῆς Ρωσσίας διὰ τοῦ μεγαλεμπόρου κ. Στουπάθη. Ὁ μέσος ὅρος ἐτησίας εἰσαγωγῆς σίτου κατὰ τὰς πληροφορίας ἃς ἔδωκεν ἡμῖν ὁ κ. Στουπάθης ἀνέρχεται εἰς 800,000 κοιλά.

'Αλλὰ καὶ ἀλεύρων, τῶν ἐν Πειραιεῖ ἀτμομηχανῶν γίνεται χρῆσις ἀπό τινος, ὑστερούσης ἀτυχῶς τῆς ποιότητος αὐτῶν ἐν πολλοῖς.

Ἡ χρῆσις τοῦ οἴνου ἐν Ζακύνθῳ εἶνε μετρία. Εἶνε δὲ οὗτος εὔγευστος, ἀρωματικός, κεκορεσμένος οἰνοπνεύματος (15—18°) διὰ τὴν περίσσειαν τοῦ ὁποίου καὶ διακρίνεται, μέλας τὸ χρῶμα, ἢ χρυσίζων λαμπρῶς.

'Αλλὰ καὶ ἡ χρῆσις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἐν Ζακύνθῳ

εἶνε μετριωτάτη, εὐτυχῶς δὲ εἶνε ἀπηλλαγμένος ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου τῆς μάστιγος ταύτης τῶν κοινωνιῶν, ἥτις παραλύει τὴν κρίσιν, δηλητηριάζει τὸν ἐγκέφαλον καὶ καταστρέφει τὴν ὑγιείαν, προορίζουσα τοὺς ποιουμένους κατάχρησιν τούτων, εἰς τὸ νὰ ἀποθνήσκωσιν προώρως αὐτοὶ ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ γεννῶσι τέκνα ἐκτεθηλυσμένα, ἀσθενικά, δειλὰ καὶ φρικωδῶς βλακώδη.

Χάρις δὲ εἰς τὴν μετρίαν μὲν χρῆσιν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἐν Ζακύνθῳ, τὰ παθήματα τοῦ ἥπατος σπανίζουσιν πολλῷ περισσότερον τῶν ἄλλων χωρῶν, σπανίως δέ, τετράκις ἢ πεντάκις κατὰ τὸν δεκαετῆ ἰατρικόν μου βίον, ἔτυχε νὰ ἴδω εἰς τὴν ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον πελατείαν μου, ἀσθενεῖς πάσχοντας κίρρωσιν τοῦ ἥπατος.

Θνησιμότης.

Ἀρκετὰ οὐσιώδης ὅσον καὶ εὐχάριστος εἶνε ἐνταῦθα ἡ μνεία ὅτι, ἡ θνησιμότης ἐν Ζακύνθῳ βαίνει ὁλοὲν ἐλαττουμένη, ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ὡς νὰ μὴ ἤρκει τὸ ὅτι ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ ἔποψιν θνησιμότητος κατέχει τὴν τελευταίαν βαθμίδα μεταξὺ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος καὶ Εὐρώπης, καὶ τοῦτο ἔχει τὸ ἀγαθόν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ὑστεροῦσα πάσης πόλεως, θνησιμότης ἐν Ζακύνθῳ, βαίνει ἐπαισθητῶς ἐλαττουμένη ὁλοέν.

Καὶ διότι εἶνε φυσικῶς ἀδύνατον, νὰ κατέλθῃ αὐτὴ εἰς τὸ 0, ἡ ἀναλογία 1,60⁰/₀ ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, ἣν μᾶς δίδει τὸ ἔτος 1901, εἶνε ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ διὰ τὸ κλῖμα καὶ τὸ ὑγιεινὸν τῆς Ζακύνθου. Ἀλλά, φέρε ἴδωμεν, εἶνε ἡ ἀναλογία 1,60 τὸ ἀκριβής; Ὄχι προφανῶς. Διότι εἰς τοὺς 312 ἀποβιώσαντας ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸ 1901 καταλέγονται, α) 16 ξένοι ἐλθόντες ἐνταῦθα πρὸς ἀνάρρωσιν καὶ ἐδῶ ἀποβιώσαντες ὑπὸ τῆς ἄγαν προκεχωρημένης ἀσθενείας ὑφ' ἧς ἔπασχον εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν πατρίδας β') 2 δηλητηριασθέντες γ') 4 ἀποθανόντες οὐχὶ φυσικὸν θάνατον ἀλλὰ συνεπείᾳ τραυμάτων, δ') 1 ναύτης ξένου πλοίου κτυπηθεὶς εἰς τὸ πλοῖον βαρέως, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ἐνταῦθα.

Ἤτοι ἐν ὅλῳ δέον νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 312 τῶν ἀποβιωσάντων, 23 ὑπαγόμενοι εἰς τὰς 4 ταύτας κατηγορίας.

Συνεπῶς ὁ ἀριθμὸς 312, ἀφαιρουμένων τῶν 23 τούτων, περιορίζε-

ται εἰς τὸν ἀριθμὸν 289. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀναλογία τῶν ἀποβιωσάντων κατὰ τὸ 1901, ἐπὶ100 κατοίκων εἶνε ὄχι ἀνωτέρα τοῦ 1,47.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα πίνακα θνησιμότητος, τῶν κυριοτέρων πόλεωντῆς Ἑλλάδος,ἐξαχθέντα ἐκ τοῦ ἐπισήμου δελτίου θνησιμότητος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, τῶν ἐτῶν 1899—1900 καὶ 1901.

Κατὰ τὸν πίνακα τοῦτον ὁ μέσος ὅρος θνησιμότητος τριῶν συνεχῶν ἐτῶν εἶνε : τῆς μὲν Σύρου 2,72%, τῶν Ἀθηνῶν 2,65% τῆς Κερκύρας καὶ τῶν Πατρῶν 2,49% τῆς Λαρίσσης 2,29% καὶ τῆς Ζακύνθου 1,89%.

Συνεπῶς τὴν κατωτάτην κλίμακα κατέχει ἡ Ζάκυνθος.

Εἰς τοῦτο μεγάλως συμβάλλουσιν οἱ παντοῖοι ἄνεμοι οἵτινες ῥυπίζουσιν τὴν πόλιν εἰσχωροῦσαν ἐν ἤδη Ἀκρωτηρίου ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ βρεχομένην καθ' ὅλον τὸ μῆκός αὐτῆς ὑπὸ ταύτης, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ διηνεκῆ τοῦ χειμῶνος ὕδατα, ἅπερ βοηθούμενα ὑπὸ τῆς ἐλαφρᾶς πανταχόθεν ἀποκλίσεως πρὸς τὴν θάλασσαν, χρησιμεύουσιν πρὸς τελείαν τῆς πόλεως ἀπόπλυνσιν. Οὐχ ἧττον, ξένη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς αὐτούς, καὶ ἡ μετ' αὐταπαρνήσεως ἀληθοῦς παρεχομένη συνδρομὴ παρὰ τῶν ἰατρῶν τῆς πόλεως πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτῆς.

Πίναξ τῶν ἀποβιωσάντων κατὰ τὰ κάτωθι ἔτη καὶ εἰς τὰς κάτωθι πόλεις καταρτισθεὶς ἐκ τῶν βιβλίων ἀποβιώσεων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν

	Ἔτη	0—12 μηνῶν	1—4 ἐτῶν	5—9	10—14	14—19	19—24	25—29	30—34	35—39	40—44	44—49	50—54	54—59	60—70	70—80	80—100	ὁλικὸς ἀριθμός	θνησιμ. τοῖς ⁰/₀	Παρατηρήσεις Πληθυσμός
Ζάκυνθ	1899	75	46	19	3	9	13	9	9	14	9	10	12	13	45	44	57	368	1,88⁰/₀	19,500
	1900	107	35	10	7	8	16	7	8	13	12	17	18	16	50	42	55	422	2,19⁰/₀	
	1901	68	37	4	4	8	8	8	0	8	12	12	17	16	41	33	26	312	1,60⁰/₀	
Ἀθῆναι	1899	981	338	117	66	135	188	136	114	118	93	105	135	102	265	184	158	3246	2,65⁰/₀	122,053
	1900	981	398	110	52	146	143	128	115	130	106	131	91	115	243	188	153	3251	2,66⁰/₀	
	1901	925	380	80	63	120	180	143	123	115	117	114	110	120	122	263	210	3240	2,65⁰/₀	
Κέρκυρ	1899	131	66	27	8	13	18	25	13	25	16	37	29	27	84	88	53	662	2,27⁰/₀	29,135
	1900	121	82	20	10	20	32	22	28	21	29	30	37	33	83	111	70	745	2,55⁰/₀	
	1901	121	82	24	13	19	28	26	21	33	20	28	37	46	103	103	73	778	2,66⁰/₀	
Πάτραι	1899	185	154	54	24	34	47	35	31	33	35	43	31	51	78	68	53	960	2,66⁰/₀	37,985
	1900	288	134	23	15	28	32	34	26	31	20	28	47	23	87	70	56	912	2,45⁰/₀	
	1901	208	113	32	20	36	27	26	26	38	28	33	42	70	77	69	61	879	2,35⁰/₀	
Σῦρος	1899	151	86	20	17	21	17	15	15	24	11	13	22	18	46	42	57	576	2,61⁰/₀	22,032
	1900	140	65	16	8	21	15	18	9	11	9	22	16	20	52	48	60	532	2,45⁰/₀	
	1901	152	114	26	15	11	20	16	25	22	17	26	16	25	65	69	71	667	3,01⁰/₀	
Λάρισσ.	1899	91	67	45	12	15	27	13	13	12	20	16	19	9	25	25	22	434	2,82⁰/₀	15,373
	1900	83	49	11	11	10	24	7	9	21	15	13	21	17	25	21	23	352	2,25⁰/₀	
	1901	57	34	9	6	5	22	11	5	4	14	9	10	13	18	25	20	263	1,71⁰/₀	

Νοσολογικὴ τῆς Ζακύνθου κατάστασις

Οἱ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους νοσολογικὴ κατάστασις τῆς Ζακύνθου, παραμένει ἡμῖν ἐντελῶς σκοτεινὴ καὶ ἄγνωστος.

Περὶ ἐπιδημιῶν ἐν Ζακύνθῳ, οὐδαμοῦ γίνεται λόγος.

Μόλις ποτὲ γνωρίζομεν τὰς ἐπιδημίας πανώλους τῶν ἐτῶν 1617, 1688, 1728 καὶ χολέρας 1845.

Ἐλειογενεῖς πυρετοί. Ἐξ ὅσων ἱστορικο-ιατρικῶς γνωρίζομεν τὸ ἕλειον μίασμα καὶ οἱ ἀπὸ τούτου πυρετοὶ ἦσαν ἄγνωστοι μέχρι τινὸς ἐν Ζακύνθῳ. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν ὑγιεινὸν καὶ ἀναπεπταμένον τοῦ κλίματος, εἰς τὴν παντελῆ σχεδὸν ἔλλειψιν ἑλῶν καὶ εἰς τὴν σχετικὴν ἢ καὶ ἀπόλυτον καθαριότητα τῆς τε πόλεως καὶ ἐξοχῆς, καθὼς καὶ τῶν οἰκιῶν τῆς Ζακύνθου. Καὶ σήμερον ἐλάχιστοι εἶνε οἱ προσβεβλημμένοι ἢ καὶ προσβαλλομένοι ἑκάστοτε ὑπὸ πυρετῶν μιασματικῶν. Τοῦτο δ' ὀφείλεται εἴτε κατ' ἐξοχὴν εἰς διαιτητικοὺς καθαρῶς λόγος, εἴτε εἰς τὴν βαλτώδη τοῦ λιμένος *Κεϱίου* πεδιάδα, ὅπου τὰ ὕδατα τῶν πετρελαιούχων φρεάτων ῥέοντα ἀκαταπαύστως καὶ λιμνάζοντα ἐκεῖ,καθίστανται νοσογόνος ἑστία εἰς τοὺς ἐκεῖ ὑδρευομένους κατοίκους τοῦ χωρίου *Κερὶ* (1) εἴτε εἰς τὴν σῆψιν τῶν τελευταίων ἀπομενόντων καθ' ἕκαστον ἔτος ὑδάτων εἰς τὴν λίμνην Μακρῆ, εἴτε τέλος εἰς τὴν ἀπέλωσιν τοῦ ποταμίσκου Ἁγίου Χαραλάμπους τοῦ ὁποίου τὴν κύτην ἀπέχωσαν τὰ ἐκεῖ, ὡς μὴ ὤφειλε, παρὰ τὰ ῥεῖθρα αὐτοῦ ριπτόμενα χώματα καὶ σαρίδια τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, καὶ ὁ ὁποῖος ποταμίσκος κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας μετατρέπεται δυστυχῶς εἰς ἕλος νοσογόνον καὶ ἐπικίνδυνον τοῖς περιοίκοις.

Ἀλλὰ καὶ τέταρτον τελευταῖον προσετέθη, εἰς τοὺς τρεῖς τούτους νοσογόνους παράγοντας. Ἄγνωστον διὰ ποῖον ἀρχικὸν λόγον, (πάντως ὅμως εἰς τὸν λόγον τοῦτον δὲν μᾶς φαίνεται ξένη ἡ προέκτασις ἡ μονομερὴς τοῦ λιμενοβραχίονος, ἐμποδίζοντος τὴν πλήρη καὶ ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τῶν κυμάτων, ἀφινομένων μόνον νὰ εἰσάγωσιν εἰς τὸν λιμένα πᾶν τὸ προστυχόν, ὅπερ ἐκεῖ μακαρίως ἐναποθέτουσι) ἀρκετὴ ἔκτασις τῆς κεντρικῆς καμπύλης τοῦ λιμένος ἀρχομένη ἐμ-

(1) Εἰς τοῦτο δ' ὀφείλεται πιθανῶς καὶ τὸ ὅτι δὲν ἐπροτιμήθη ὁ ἀσφαλὴς καὶ φυσικὸς λιμὴν Κ ε ρ ί ο τ, ὅπως γίνῃ ἐκεῖ ἡ πόλις.

πρόσθεν τοῦ περιβολίου Εὐ. Λογοθέτη σχεδὸν ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς πρὸ τῆς πλατείας Κανδιάνου Ρώμα, καὶ λήγουσα εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 255 ἠλεκτρικὸν φανόν, ἤτοι σχεδὸν μέχρι τῆς *ὁδοῦ ὑφαντουργείων*. ἐπεχώθη, σφραγίσασα οὕτω τὰ στόμια ἐκβολῆς, 10 κεντρικῶν ὀχετῶν τῆς πόλεως, καὶ ἐμποδιζομένης οὕτω τῆς ἐξόδου τῶν ἀκαθαρσιῶν τῆς πόλεως πρὸς τὴν θάλασσαν.

Καὶ ἐγένοντο μὲν δοκιμαὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μετριασμοῦ τοῦ κακοῦ, διὰ τεχνητῆς διοχετεύσεως τῶν ἀκαθαρσιῶν, ἀνεωχθέντων αὐλάκων εἰς τὴν ἐπιχωματώσασαν τὸ μέρος ἐκεῖνο ποικίλην μάζαν, ἀλλὰ ἀπέτυχον δυστυχῶς ἅπασαι, ἓν δὲ ἀπέμεινεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ λιμὴν δεῖται ἐγκαίρου καὶ ταχυτάτου καθαρισμοῦ ἄνευ τοῦ ὁποίου, ὀλίγον ἔτι καὶ θὰ εἶνε λίαν ἀργά, ἀφοῦ κινδυνεύωσιν νὰ ἐπιχωθῶσιν ὅλοι οἱ ὀχετοὶ τῆς πόλεως.

Διότι δυστυχῶς τὸ σύστημμα τῶν ὀχετῶν τῆς πόλεως Ζακύνθου εἶνε κατὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν πάντι πλημμελές.

Ἐλήφθη ὑπ' ὄψει δηλονότι, κατὰ τὴν χάραξιν τῶν ὀχετῶν μόνον τὸ ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς κατὰ πλάτος ἐπικλινες τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως, κατεσκευάσθησαν δ' ὀχετοὶ περὶ τοὺς 20, ἐκβάλλοντες εἰς τὴν παραλιακὴν θάλασσαν, ἐνῷ ὤφειλε καθ' ἡμᾶς νὰ ληφθῇ προσέτι ὑπ' ὄψει τὸ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. κατὰ μῆκος τῆς πόλεως ἐπικλενὲς τοῦ ἐδάφους ὥστε νὰ σχηματισθῇ κάτωθεν τοῦ παραλιακοῦ δρόμου εἷς ὀχετὸς ὑποδεχόμενος τὰς ἀκαθαρσίας ὅλων τῶν ὀχετῶν τῆς πόλεως, παράλληλος πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ὁ ὁποῖος νὰ ἀπάγῃ τὰς ἀκαθαρσίας τῆς πόλεως ἁπάσας, ἀκριβῶς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου Ἁγίου Χαραλάμπους, ὅπου ἡ ῥοὴ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ εἰς τὸ ἀναπεπταμμένον τῆς θαλάσσης θὰ ἀπεῖγε ταύτας μακρὰν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐξουδετερουμένης οὕτω πάσης νοσογόνου αὐτῶν ἐπιδράσεως.

Ἐνταῦθα, περιττὸν κρίνομεν νὰ ἀναφέρωμεν πόσον εὐεργετικὴ θὰ ἦτο καὶ πόσον θὰ ἐπηρέαζε εὐνοϊκῶς τὴν ὑγείαν τῆς πόλεως, ἂν τὰ νερὰ βροντονέρου, τῶν ὁποίων δὲν ἐγένετο χρῆσις πρὸς πόσιν, ὡς ἐκ τοῦ ἀκαταλλήλου αὐτῶν καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τόσων ἐξόδων μετεφέρθησαν εἰς τὴν πόλιν, ἂν λέγω ταῦτα ἀφίνοντο νὰ χύνωνται εἰς τοὺς ὀχετούς, ἀπολυμαίνοντα, ἀποπλένοντα καὶ ἀποκαθαρίζοντα αὐτούς.

Καὶ αὐτὰ μὲν εἶνε τὰ νοσογόνα αἴτια τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἀραιῶν πῶς μιασματικῶν πυρετῶν. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ Ζάκυνθος εἶνε τό-

πος, κατ' ἐξοχὴν ἀντιδρῶν εἰς τὰς ὑπὸ πυρετῶν μιασματικῶν προσβολάς, οὕτως ὥστε, ὄχι μόνον ἐλάχιστοι ἐν αὐτῇ προσβάλλονται ἀλλὰ καὶ οὐχὶ ὀλίγοι γείτονες Πελοποννήσιοι, πάσχοντες ὑπὸ τοιαύτης φύσεως πυρετῶν, νὰ ζητῶσιν καταφύγιον εἰς τὸ κλίμα τῆς Ζακύνθου, ὅπερ τοὺς δίδει τάχιστα τὴν ὑγείαν, ἀπαλάσσων αὐτοὺς ὅτι τάχιστα ὑπὸ τῶν πυρετῶν, ὑφ' ὧν παρ' ὅλας τὰς συμβουλάς, τῶν κατὰ τόπους ἰατρῶν των, κατετρύχοντο εἰς τὰς πατρίδας των.

Οἱ χάριν τῆς ὑγείας των ἀφικνούμενοι ξένοι, μετὰ τῶν οἰκογενειῶν ὡς ἐπί τὸ πολύ, συχνότατα Πύργιοι, ἢ Πατρεῖς, ἧττον συχνὰ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, σπανιότερον δὲ ἐκ τῆς ἑσπερίας, κατοικοῦσι, εἴτε (προκειμμένου περὶ ὀλιγοημέρου διαμονῆς) εἰς τὰ ξενοδοχεῖα, εἴτε ἐνοικιάζουσιν ἐξοχικὰς ἐπαύλεις ἐπὶ μηνιαίῳ μισθώγατι ἄλλοτε ἄλλο, πάντως ὅμως συμφεροτάτῳ, εἰς τὰ μαγευτικὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν προάστεια τοῦ Κρυονέρου, τοῦ Ἀκρωτηρίου, τοῦ Ἀργασίου καὶ τῆς Ποχάλεως.

Τυφοειδεῖς πυρετοί.. Οἱ τυφοειδεῖς πυρετοὶ ἢ κοιλιακοὶ τύφοι ἐπιπολάζουσιν ἐν Ζακύνθῳ, ἰδίως κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον, καθ' οὓς ἐπέρχεται μία ἐπιδημία οὕτως εἰπεῖν, προσβαλομένων κατ' ἔτος περὶ τὰ 50 ἄτομα ἤτοι εἰς ἀναλογίαν ἓν τοῖς χιλίοις, ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ.

Πάντες οὗτοι ἀπολήγουσιν εἰς ἴασιν, παρεκτὸς σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων (1—2 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῶν προσβληθέντων) οἵτινες ἀποθνήσκουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνεπείᾳ ἐντερορραγιῶν ἀκατασχέτων.

Ἐπιδημία ἀρκετὰ σοβαρὰ κοιλιακῶν τύφων, παρετηρήθη ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸ 1893, μετὰ τοὺς σεισμούς.

Τὸ ἔτος ἐκεῖνο οἱ προσβληθέντες ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης ὑπερέβησαν κατὰ τὰς ἐμὰς σημειώσεις τοὺς *450*, τὸ πέμπτον δ' αὐτῶν περίπου ἀπεβίωσεν.

Καὶ νεκροψίαι μὲν εἰς τοὺς ἀνὰ τὴν πόλιν ἀποθανόντας δὲν ἐγένοντο ἀτυχῶς, ὡς ἐπὶ τῶν ἐπικρατουσῶν προλήψεων, εἰς τὸ Δημοτικὸν ὅμως Νοσοκομεῖον, ὅπου ἠργαζόμην τότε ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην διεύθυνσιν τοῦ Ἰατροῦ Μαρκεσίνη, προέβημεν εἰς νεκροψίας ὅλων ἐκείνων ὅσοι ὑπὸ κοιλιακοῦ τύφου ἐν τῷ Νοσοκομείῳ ἀπεβίωσαν, κατὰ τὴν ἐπιδημίαν ἐκείνην.

Εἰς πάντας τούτους εὕρομεν τὰς πλάκας τοῦ Peyer ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν ἐντέρων, παρασκευάσματά μου δὲ ἐπιτυχῆ

σώζονται ἔτι καὶ νῦν ἐντὸς ὑελίνων δοχείων εἰς τὸ παθολογικὸν Ἀνατομεῖον τοῦ Νοσοκομείου.

Τὴν μεγίστην ἔντασιν φαίνεται ὅτι εἶχεν ἡ ἐπιδημία ἐκείνη εἰς τὸ χωρίον Ἅγιος Κῆρυξ, ὅπου οὐδεμία σχεδὸν οἰκογένεια ἔμεινεν ἀπρόσβλητος, πολλοὶ δὲ ἠρίθμησαν περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς ἀσθενεῖς.

Ἡ ἐπιδημία οὐχ ἧττον ἐκείνη, μοναδικὴ ἴσως εἰς τὰ Ἰατρικὰ χρονικὰ τῆς Ζακύνθου, ἀποδοτέα μᾶλλον εἰς τὸ ἀκάθαρτον τῶν ὑδάτων, ἅπερ συνεταράχθησαν φαίνεται ὡς ἐκ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων σεισμῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου, χάσματα δὲ γῆς ἀνεωχθέντα, καὶ καθιζύσεις γένόμεναι, ἐπέτρεψαν τὴν διέλευσιν καὶ ἀνάμιξιν αὐτῶν μετ' ἀκαθάρτων ἢ καὶ ὑπόπτων ὑδάτων.

Κακοήθεις καὶ ἐξανθηματικοὺς πυρετούς, σπανίως ποτὲ ἀπαντᾷ τις ἐν Ζακύνθῳ.

Σπανιώταται εἶνε ἐπίσης καὶ αἱ ἐγκεφαλικαὶ νόσοι.

Νόσοι τῆς καρδίας σπανίζουσιν ἐπίσης, καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ νόσοι τοῦ ἥπατος πλὴν τῶν κωλικῶν, οἵτινες ἀπαντῶσιν κάπως συχνότερον.

Βρογχίτιδες καὶ πνευμόνιαι ἐπιπολάζουσιν συνήθως κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον, ἐλάχισται δὲ κατὰ τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον.

Πλευρίτιδες καὶ νόσοι τῶν νεφρῶν, ἰδίως παρὰ τοῖς χωρικοῖς ἀφθονοῦσιν ὡς ἐκ τῆς ἀπρονοήτου ἐκθέσεώς των ἀπὸ τῆς θαλπωρῆς τῆς πυρᾶς τῶν ἑστιῶν, εἰς τὸ ψῦχος τοῦ δρόμου καὶ τοὺς περὶ τὴν οἰκίαν ἀέρας.

Ὑπερτροφίαι του σπληνὸς ἀπαντῶσιν, ἰδίως παρὰ τοῖς μεταβαίνουσιν εἰς τὰ γειτονικὰ τῆς Πελοποννήσου μέρη πρὸς ἐργασίαν, χωρικοῖς. Οὗτος ἐπίσης εἶνε καὶ ὁ κινητὸς πληθυσμὸς τῶν ὑπὸ διαλειπόντων πυρετῶν ἁλισκομένων, διότι καὶ τοῦτο δέον νὰ σημειωθῇ καλῶς ἐνταῦθα, καὶ ὅπερ δὲν ἐσημειώθη καταλλήλως ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ὅτι οἱ ὑπὸ διαλειπόντων πυρετῶν πάσχοντες ἐν Ζακύνθῳ, ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ $^1/_5$ μόνον ὑπὸ τῶν ἐδῶ προσβληθέντων, τὰ δὲ ἕτερα $^4/_5$ ἐπανέρχονται πάσχοντες ὑπὸ διαλείποντος πυρετοῦ, ἀπὸ τὰς γειτονικὰς ἐπαρχίας εἰς ἃς μεταβαίνουσιν πρὸς ἐργασίαν, προτιμούμενοι διὰ πολλοὺς λόγους τῶν ἄλλων γεωργῶν.

Παρὰ παιδίοις καχεκτικοῖς ἀπαντῶσιν ἐνίοτε συνυπάρχουσαι, ὑπερτροφία τοῦ τε σπληνὸς καὶ τοῦ ἥπατος, ἤ, ἄλλως *aplopíracor* καλουμένη, ὀλεθρία νόσος.

Ἡ ἰμφλουέντσα ἢ γρύππη κατέστη ἐνδημική, μαστίζουσα ἄλλον ἄλλοτε ἀριθμὸν Ζακυνθίων, κατὰ τοὺς μῆνας Δεκέμβριον καὶ Ἰαννουάριον ἰδίως.

Νόσους τοῦ πεπτικοῦ συστήμματος ἀπαντᾷ τις, πρασίνους διαῤῥοίας παρὰ τοῖς νεογνοῖς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποληγούσας εὐνοϊκῶς, ὀξείας διαῤῥοίας, δυσεντερίας, δυσπεψίας τοῦ στομάχου, χρονίους αὐτοῦ κατάῤῥους, σπανίως δὲ καὶ ἕλκη αὐτοῦ, ἰδίως παρὰ γυναιξὶν καταναλισκούσαις μέγα μέρος τῆς ἡμέρας εἰς ἐργασίαν ἀπαιτοῦσαν τὸ σῶμα κεκαμένον κατὰ τὸν στόμαχον. Σπανιώτατοι εἶνε οἱ καρκῖνοι ἢ ἄλλοι τοῦ στομάτου ὄγκοι.

Ἐπιλόχια νοσήματα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀπὸ τῆς αὐστηρᾶς ἀντισηπτικῆς ἀγωγῆς ἐξαρτᾶται, ἐξέλειπον σχεδόν, τῶν μαιῶν φιλοτιμουμένων νὰ ἀκολουθῶσιν τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς νέας ἐπιστήμης, ἥτις τόσον πολὺ καὶ τελεσφόρως ἐπολέμησεν κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, τὰ ἐπιλόχεια νομήματα.

Εὐφλογία. Ἡ εὐφλογία ἐν Ζακύνθῳ δὲν εἶνε ἐνδημικὴ ὡς εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπισκέπτεται ταύτην κατὰ περιόδους, ἄλλοτε ἄλλον χρόνον, ἀφεστώσας ἀλλήλων, ἄλλοτε κατὰ δεκαετίαν, ἄλλοτε κατὰ δεκαπενταετίαν, σπανίως ποτὲ συντομώτερον.

Μεταφέρεται ἐνταῦθα ἀπὸ ἀσθενεῖς τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν, καὶ βαθμηδὸν ἐξαπλοῦται, ἰδίως καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ λαϊκὰ στρώμματα, σπανίως ποτὲ ἢ σχεδὸν οὐδόλως προσβάλλουσα τὴν μεσαίαν τάξιν καὶ τὴν πρώτην.

Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν συνωστισμὸν καὶ εἰς τὰς κακὰς ὑγιεινὰς συνθήκας ὑφ' ἃς διαβιοῦσιν αἱ ἐργατικαὶ τάξεις, καὶ εἰς τὴν πλημμελῆ ὅπως δήποτε καθαριότητα τῶν ὁδῶν τῶν δύο ἄκρων τῆς πόλεως, καὶ ἰδίως τοῦ Νοτίου ἄκρου. Τὴν ἐξοχὴν σπανιώτατα καὶ σποραδικῶς προσβάλλει ἐν ἀναλογίᾳ 2 $^0/_0$ ἐπὶ τῶν κρουσμάτων τῆς πόλεως.

Παρετηρήθη γενικῶς ὅτι τῶν ἐπιδημιῶν εὐφλογίας, προηγοῦνται ἐπιδημίαι ἐξανθηματικῶν πυρετῶν παντοίων νόσων (ἱλαρᾶς, ὀστρακιᾶς, ἀνεμοευφλογίας κτλ.) ἀκολουθεῖ δὲ ταύτας περίοδος χρονικὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένη 1—3 ἐτῶν ὑγιείας ἐκτάκτου ἀληθῶς.

Ἡ τελευταῖα ἐν Ζακυνθῳ ἐπιδημία εὐφλογίας ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ ἔτος 1896 πρὸς τὰ 1897.

Ἐξηπλώθη καθ' ὅλον τὸ προάστειον *Κῆποι*, καθ' ὅλην τὴν συνοικίαν *Ἁγίου Χαραλάμπους* καὶ *Ἁγιου Ἰωάννου* τοῦ Γουζέλη, καὶ Ἐπισκοπιανῆς, εἰς τὰς ὁδοὺς ὑφαντουργείων, εἰς τὰ καμίνια, ὄπισθεν τοῦ πέρατος τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας (πρὸς Ν.) καὶ καθ' ὅλην τὴν πόλιν καὶ τὴν ἐξοχήν. Κατ' ἐπίσημον στατιστικὸν πίνακα μου, ὀνομαστικὸν καὶ λεπτομερῆ, προσεβλήθησαν ὑπὸ *αἱμοῤῥαγικῆς εὐφλογιας* ἄτομα ἐν ὅλῳ 22, ὑπὸ *ἀθρόας* τοιαύτης ἄτομα 221 καὶ ὑπὸ ἐλαφροτέρας σποραδικῆς ἄτομα *681*. Ἐκ τούτων ἐν μὲν τῇ πόλει ἀνῆκον *893*, ἐν δὲ τῇ ἐξοχῇ *31*. Ἀπεβίωσαν δὲ ἄτομα ἐν ὅλω *58*. Εἶνε δ' αὕτη ἡ μεγαλειτέρα ἐπιδημία εὐφλογίας, ὀφειλομένη κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ὀλιγωρίαν τῆς τότε Ἀστννομικῆς ἀρχῆς, ἥτις καθόλου παρημέλησε νὰ πράξῃ ἐπὶ προκειμένου καὶ αὐτὰ τὰ στοιχειώδη ἀστυνομικὰ καθήκοντα. Διότι εἴχομεν τότε, ἔχομεν δὲ καὶ τώρα τὴν ἰδέαν ὅτι, ἂν ὁ πρῶτος προσβληθεὶς ὑπὸ βαρυτάτης αἱμοῤῥαγικῆς εὐφλογίας καὶ ἀποδημείσας εἰς Κύριον, ἀπεμονοῦτο αὐστηρῶς, καὶ ἂν μετὰ θάνατον δὲν ἔμενε ἐκτεθειμένος εἰς τὴν οἰκίαν του περὶ τὰς 48 ὥρας, μὲ ἀναπεπταμένα τὰ παράθυρα καὶ τὰς θύρας, δὲν θὰ ἠρίθμη ἡ ὁδὸς ἐκείνη, 8 ἡμέρας ἀργότερον 16 κρούσματα, ἅτινα τοσοῦτον ταχέως ἐπολλαπλασιάσθησαν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ πλημμελὴς δαμαλισμὸς οὐχὶ ὀλίγον συνέτεινε, εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἀπαισίας νόσου, τόσον ἀπαίσια ἐργασαμένης.

Ὁ δαμαλισμὸς καὶ ἀναδαμαλισμὸς τῶν κατοίκων ἐν Ζακύνθῳ εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, ὄχι πολὺ ἀφεστῶσαν τῆς σήμερον. ἐνηργεῖτο ἀπ' εὐθείας διὰ φλυκταινῶν ἀναπτυχθεισῶν εἰς παιδίον δι' ἐμβολιασμοῦ εἶτα λαμβανομένου ἀπὸ τούτου τοῦ πύου καὶ εἰσβιβαζομένου δι' ἀμυχῆς εἰς ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο νὰ ἐμβολιασθῶσιν.

Ἀργότερον ὅμως ἡ μέθοδος αὕτη κατηργήθη, διὰ τὸ ἐπικίνδυνον τῆς μεταδόσεως νοσημάτων, καὶ ἤδη τελεῖται ἀπ' εὐθείας διὰ δαμαλίδος προσφάτου ὡς οἷόν τε καὶ γνησίας.

. Ἀτυχῶς ὅμως ἐνεργεῖται πλημμελέστατα, τῶν περισσοτέρων δήμων τότε μονον προβαινόντων εἰς τὸν δαμαλισμὸν ὅταν ἐμφανισθῇ κροῦσμά τι καὶ ὁ κίνδυνος ὄχι μόνον κρούει τὴν θύραν, ἀλλὰ καὶ εἰσέλθει τὸν οὐδὸν αὐτῆς. Κακόν, κάκιστον, διότι διὰ τοῦ συνεχοῦς δαμαλισμοῦ θὰ κατεπολεμεῖτο νόσος, ἀρεσκομένη νὰ ἐπισκέπτηται τὴν Ζάκυνθον, κατὰ διαστήμματα ἄλλοτε ἄλλα καὶ ἧς, μόνος καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ ἐμβολιασμός, εἶνε ὁ ἀποτελεσματικὸς ἐχθρός.

Ὡς ἐμβολιστὴς τοῦ Δήμου Ζακυνθίων (1900 ἐτελέσθη ὁ τελευταῖος Δημοτικὸς δαμαλισμὸς ἐν τῇ πόλει Ζακύνθου) καὶ τῶν περισσοτέρων Δήμων τῆς ἐξοχῆς, ἀποφαίνομαι ἀδιστάκτως ὅτι ἂν ἡ καθαριότης προφυλάσσει ἴσως τοὺς ἀνεμβολιάστους ἀπὸ τῆς νόσου, ὁ ἐμβολιασμὸς ὅμως ἀψηφεῖ τὴν ἰδεχθεστέραν ἀκαθαρσίαν. Παρεκτὸς δὲ τῶν ἄλλων λόγων, οὓς ἀνωτέρω ἀνέφερα, καὶ οἵτινες συνέτεινον εἰς τὸ νὰ προσβάλῃ ἡ ἐπιδημία τοῦ 1896 ὡρισμένας συνοικίας, εἶνε καὶ οὗτος, ὅτι δηλ. αἱ μᾶλλον ἀνεπτυγμέναι τάξεις, κάμνουσιν αὐτοπροαίρετον χρῆσιν τοῦ ἐμβολιασμοῦ, μὴ ἐξαρτῶσαι τὴν τύχην τῶν τέκνων των, ἀπὸ τὰς διαθέσεις τῆς Δημοτικῆς ἀρχῆς.

Διφθερῖτις. Ἀπαντῶσιν σπανίως ποτὲ σποραδικὰ τινὰ κρούσματα τῆς νόσου ταύτης, καθ' ἧς ὅμως σὐνήθισαν νὰ λαμβάνωσιν οἱ Ζακύνθιοι, ἀφ' ἑαυτῶν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα προφυλακτικὰ μέτρα οὕτως ὥστε δὲν κατωρθώθη ποτὲ νὰ ἐξαπλωθῇ ἐν ἤδη ἐπιδημίας.

Πρὸ τριῶν ἐτῶν περίπου, ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν ἐπὶ 35 συνεχεῖς μῆνας δὲν ἐξέλιπον 1—2 ἢ καὶ περισσότερα σποραδικὰ κρούσματα διφθερίτιδος, οὕτως ὥστε πρὸς στιγμὴν ἐφοβήθημεν, μὴ γίνῃ ἐνδημική. Εὐτυχῶς ὅμως παρελθούσης τῆς χρονικῆς ἐκείνης περιόδου ἐξέλειπεν καὶ ἡ νόσος αὕτη, σπανίως δὲ ποτὲ ἔκτοτε, εὑρίσκει τις κροῦσμά τι ἰδίως ἐκ τῆς ἐξοχῆς προερχόμενον.

Κοκκῦτις, ἐρυσίπελας. Τῶν δύο τούτων νοσημάτων μόνον σπανίας ἐπιδημίας θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν. Κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα εἴχομεν ἀληθῶς ἐπιδημίαν ἐρυσιπελάτων, ὧν τὰ πλεῖστα φλυκταινώδη καὶ κακοήθη, ἠριθμήσαμεν δὲ καί τινας θανάτους. Μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς ἐπιδημίας τοῦ ἐρυσιπέλατος, ἀνεφάνει ἐπιδημία κοκύτου βασανίσασα ἐπὶ πολὺ τὰς μικροτέρας ἡλικίας παιδία, καλοήθους οὐχ ἧττον μορφῆς.

Λύσσα καὶ *ἐλεφαντιασις* ἐν Ζακύνθῳ δὲν ὑπάρχει. Ὑπὸ ἐλεφαντιάσεως μόνον δύο ἄτομα ὑπῆρχον προσβλημένα μέχρι τινός, ὧν τὸ ἓν ἐξέλιπεν τελευταίως. Κροῦσμα λύσσης ἔχει νὰ ἴδῃ ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τοῦ 1874 ὅτε ἀπέθανε ὁ δυστυχὴς νέος Βυθούλκας

Ἀφροδισια πάθη. Δυστυχῶς ταῦτα δὲν ἀπαντῶσιν τόσον σπάνια. Οὐχ ἧττον παρήγορον εἶνε, ὅτι οἱ Ζακύνθιοι δὲν ἀμελοῦσιν τὰς τόσον ὀλεθρίας νόσους, οὔτε εἰς τὴν τύχην των ἀφίνουν τούτας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπορώτεροι ὑποβάλλονται εἰς ἐπιμεμελημένην καὶ παρατεταμμένην θεραπείαν, οὕτως ὥστε ἀπολήγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, εἰς

ἴασιν, ἀποφεύγοντες οὕτω τὰς κακὰς καὶ ὀλεθρίας συνεπείας τῆς μὴ ἐντελοῦς ἰάσεως αὐτῶν.

Φυματίωσις. Ἀτυχῶς καὶ ἡ φυματίωσις ὑφίσταται ἐν Ζακύνθῳ ὁμολονότι τῆς Ζακύνθου ἐρχομένης εἰς τὴν 12ην βαθμίδα τῆς κλίμακος ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας μεγαλοπόλεις τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ ὅσον ἀφορᾷ καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης θνησιμότητα.

Καὶ θὰ ἀπορήσωσιν φυσικὰ οἱ πλεῖστοι, πῶςτὸ κλῖμα τῆς Ζακύνθου, τὸ τόσον ὀνομαστὸν καὶ περίφημον διὰ τὰς ὑγιεινὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, πῶς τὸ κλῖμα τῆς Ζακύνθου, ἣν ὁ Κὼχ κατέταξε μεταξὺ τῶν πόλεων, εἰς ἃς συμβουλεύει νὰ καταφεύγωσιν οἱ φυματιῶντες πρὸς σωτηρίαν των, ἢ τοὐλάχιστον ἐπαισθητὴν βελτίωσιν της ἀσθενείας των, πῶς ἡ Ζάκυνθος εἶνε ἐπιδεκτικὴ τῆς φθοροποιᾶς καὶ ἀπαισιοτάτης νόσου. Ὁ λόγος καὶ εὐεξήγητος καὶ εὐνόητος τυγχάνει.

Εἰς τὰς διαφόρους περὶ φυματιώσεως στατιστικὰς τὰς ὁποίας ἔχω ἀκριβέστατα τηρήσει κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν, καὶ περὶ ὧν κάμνει λόγον κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν τὸ ἐπίσημον δελτίον θνησιμότητος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, σημειοῦνται ἀτυχῶς τὰ κρούσματα ἐν συνόλῳ καὶ οἱ θάνατοι ἐπίσης ἐν συνόλῳ, χωρὶς νὰ ξεχωρίζηται καὶ ἐπακριβῶς νὰ καθορίζηται ὁ τόπος καὶ ἡ προέλευσις τῶν ἐν Ζακύνθῳ διαμενόντων, χάριν τῆς πασχούσης ὑγιείας των, φθισικῶν, Εὐρωπαίων καὶ Ἑλλήνων, καθὼς ἐπίσης δὲν σημειοῦται ὁ τόπος ἡ πατρὶς καὶ ἡ προέλευσις τῶν ἀπὸ φυματιώσεως ἀποθνησκόντων ἐν Ζακύνθῳ

Διότι (καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ σημειωθῇ καλῶς) μόλις τὸ δέκατον τῶν σημειουμένων καὶ ἀναφερομένων θανάτων ἀπὸ φθίσιν, ἀνήκει εἰς Ζακυνθίους τὴν πατρίδα καὶ τὴν διαμονήν, τὰ δὲ ἄλλα $^{9}/_{10}$ ἀνήκουσιν εἰς ἄτομα ἐλθόντα ἐδῶ, προσβεβλημένα ἤδη ὑπὸ φυματιώσεως, καὶ καταφυγόντα εἰς τὸ κλῖμα τῆς Ζακύνθου, καὶ εἰς τὸν γόητα ὁρίζοντα αὐτῆς, ὅπως ἀνακτήσωσιν τὴν ὑγιείαν των, ἣν προκεχωρημένη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀσθένειά των, ἔχει ὑποσκάψῃ ἀνεπανορθώτως.

Ἐνταῦθα παραθέτω ἐπισήμους πίνακας τῆς κατὰ τὰ ἔτη 1899, 1900 καὶ 1901 κινήσεως τῶν φθισικῶν εἰς 12 κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Ἔτος	Πόλις	Πληθυσμὸς	Ἀποβιώσαντες καθόλου	ὑπὸ φυματιώσεως ἐν γένει	ὑπὸ πνευματικῆς φυματιώσεως
1899	Ἀθῆναι	121053	3246	531	392
»	Πειραιεὺς	51020	1128	143	113
»	Σῦρος	22032	576	113	90
»	Τρίπολις	10465	285	30	21
»	Πάτραι	37965	960	159	102
»	Πύργος	12708	328	28	14
»	Κέρκυρα	29135	662	89	73
»	Λάρισσα	15375	434	31	25
»	Ζάκυνθος	20056	368	39	25
»	Καλᾶμαι	15956	335	32	27
»	Τρίκαλα	21049	369	48	28
»	Βῶλος	16788	413	63	50
1900	Ἀθῆναι	122053	3251	574	390
»	Πειραιεὺς	51020	1238	200	128
»	Σῦρος	22032	532	108	78
»	Τρίπολις	10465	261	15	10
»	Πᾶτραι	37965	912	146	94
»	Πύργος	12708	357	34	19
»	Κέρκυρα	29135	745	103	79
»	Λάρισσα	15375	353	47	28
»	Ζάκυνθος	20056	422	49	30
»	Καλᾶμαι	15956	370	35	20
»	Τρίκαλα	21149	371	58	30
»	Βῶλος	16788	376	53	41
1901	Ἀθῆναι	122053	3240	592	506
»	Πειραιεὺς	51020	1281	227	158
»	Ζάκυνθος	22032	312	42	23
»	Καλᾶμαι	10465	366	52	41
»	Πύργος	37965	332	39	29
»	Τρίπολις	12708	153	14	9
»	Κέρκυρα	29135	778	113	108
»	Βῶλος	15375	351	44	38
»	Λάρισσα	20056	263	33	26
»	Πάτραι	15956	879	132	81
»	Σῦρος	21149	667	113	78
»	Τρίκαλα	16788	451	53	43
»					

ΠΙΝΑΞ Α'.

ἐμφαίνων τὴν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀναλογίαν τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1899 ἀποθανόντων

Πόλεις	Α'. καθόλου πρὸς τὸν πληθυσμὸν	Β'. ἐκ φθίσεως πρὸς τοὺς θανόντας ἐκ διαφόρων ἀσθενειῶν	Γ'. ἐκ φθίσεως πρὸς τὸν πληθυσμὸν καθόλου	Δ'. ἐκ φθίσεως πνευμονικῆς πρὸς τοὺς θανόντας ἐκ διαφόρων ἀσθεν.	Ε'. ἐκ φθίσεως πνευμονικῆς πρὸς τὸν πληθυσμὸν καθόλου
Ἀθῆναι	2,65	16,36	0,43	12,07	0,30
Πειραιεὺς	2,21	12,67	0,25	10,01	0,22
Σῦρος	2,84	19,98	0,51	15,62	0,42
Τρίπολις	2,72	10,52	0,28	7,42	0,20
Πάτραι	2,54	16,55	0,41	10,62	0,26
Πῦργος	2,58	8,53	0,22	4,27	0,11
Κέρκυρα	2,27	13,44	0,30	11,00	0,25
Λάρισσα	2,82	7,14	0,20	5,76	0,16
Ζάκυνθος	1,66	10,59	0,17	6,78	0,11
Καλάμαι	2,09	9,25	0,20	8,07	0,16
Τρίκαλα	1,74	13,00	0,22	7,59	0,13
Βῶλος	2,46	15,25	0,37	12,59	0,29

ΠΙΝΑΞ Β'

ἐμφαίνων τὴν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀναλογίαν τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1900 ἀποβιωσάντων

Ἀθῆναι	2.66	17, 6	0,47	11, 9	0,32
Πειραιεὺς	2,43	16, 1	0,37	14, 5	0,25
Σῦρος	1,47	20,30	0,49	14,66	0,35
Τρίπολις	2,48	5,47	0,14	3,83	0,09
Πάτραι	2,40	16,00	0,38	10.30	0,24
Πῦργος	2,80	9,52	0,27	5,32	0,14
Κέρκυρα	2,55	13,70	0,35	10,60	0,27
Λάρισσα	2,29	13,30	0,30	7,92	0,18
Ζάκυνθος	1,91	11,60	0,22	7,10	0,13
Καλᾶμαι	2,31	9,45	0,21	5,40	0,12
Τρίκαλα	1,75	15,36	0,27	8,08	0,14
Βῶλος	2,23	14,09	0,31	10,90	0,24

ΠΙΝΑΞ Γ'.

ἐμφαίνων τὴν ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀναλογίαν τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1901 ἀποθανόντων

Πόλεις	Α'. καθόλου πρὸς τὸν πληθυσμόν	Β'. ἐκ φθίσεως πρὸς τοὺς θανόντας ἐκ διαφόρων ἀσθενειῶν	Γ'. ἐκ φθίσεως πρὸς τὸν πληθυσμὸν καθόλου	Δ'. ἐκ φθίσεως πνευμονικῆς πρὸς τοὺς θανόντας ἐκ διαφόρων ἀσθεν	Ε. ἐκ φθίσεως πνευμονικῆς πρὸς τὸν πληθυσμὸν καθόλου
Ἀθῆναι	2,65	18,27	0,48	12,53	0,33
Πειραιεὺς	2 51	17,71	0,44	12,33	0,30
Σῦρος	3,02	17,99	0,51	11,69	0,35
Τρίπολις	2,03	7,93	0,24	6,44	0,19
Πάτραι	2,31	15,01	0,34	9,21	0,21
Πῦργος	2,61	11,74	0,30	8,73	0,22
Κέρκυρα	2,67	14,52	0,38	13.88	0,36
Λάρισσα	1,71	12,54	0,21	9,80	0,16
Ζάκυνθος	1,41	13,46	0,23	7,37	0,12
Καλᾶμαι	2,29	14,20	0,32	11,20	0,25
Τρίκαλα	1,46	9.15	0,13	5,90	0,08
Βῶλος	2,09	12,54	0,26	10,71	0,22

ΠΙΝΑΞ Δ'.

ἐμφαίνων τὸν μέσον ὅρον τῆς ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀναλογίας τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1899—1900 καὶ 1901 ἐν συνόλῳ ἀποθανόντων

	Α	Β	Γ	Δ	Ε
Ἀθῆναι	2,65	17,41	0,46	12,16	0,31
Πειρχιεὺς	2,35	15,49	0,35	12,28	0,36
Σῦρος	2,44	19,09	0,50	13,99	0,37
Τρίπολις	2,42	7,97	0,22	5,89	0,16
Πάτραι	2,42	15,85	0,38	10,04	0,23
Πύργος	2,66	9,93	0,26	5,77	0,16
Κέρκυρα	2,50	13,88	0,34	11,82	0,29
Λάρισσα	2,27	12,99	0,24	7.82	0,17
Ζάκυνθος	1,66	11,88	0,21	7,11	0,12
Καλᾶμαι	2,23	10,06	0,24	8,22	0,18
Τρίκαλλα	1,65	12,50	0,20	7,19	0,12
Βῶλος	2,26	13,96	0,21	11,40	0,25

Οἱ πίνακες οὗτοι μᾶς δίδουσιν τὰ ἑξῆς συμπεράσματα ἐν συνόλῳ Α΄) Ὅτι ἡ Ζάκυνθος κατέχει ὑπὸ ἔποψιν θνησιμότηηος τὴν 11ην κλίμακα κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν.

1) Πύργος (2,66%) 2) Ἀθῆναι (2,65%) 3) Κέρκυρα (2,50%) 4) Σῦρος (2,44%) 5) καὶ 6) Τρίπολις καὶ Πάτραι (2,42%) 7) Πειραιεὺς (2,35%) 8) Λάρισσα (2,27%) 9) Βῶλος (2,26%) 10) Καλᾶμαι 2,23%) 11 Ζάκυνθος (1,66% καὶ 12) Τρίκαλλα (1,65%)

Β΄) Ὅτι ἡ Ζάκυνθος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐκ φθίσεως καθόλου θανόντων πρὸς τοὺς ἐκ διαφόρων ἀσθενειῶν θανόντας ἔχει τὴν 9 κλίμακα μὲ ἀναλογίαν 11,88 τοῖς ἑκατὸν, κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν :

1) Σῦρος (19,09% 2) Ἀθῆναι (17,41% 3) Πάτραι (15,85%) 4) Πειραιεὺς (15,49%) 5) Βῶλος (13,96%) 6) Κέρκυρα (13,88% 7) Λάρισσα (12,99%) 8) Τρίκαλλα (12,50%) 9) Ζάκυνθος (11, 88%) 10) Καλᾶμαι (10,96% 11) Πύργος 9 93%) 12) Τρίπολις (7,97%)

Γ΄). Ὅτι ἡ Ζάκυνθος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐκ φθίσεως θανόντων πρὸς τὸν πληθυσμὸν καθόλου. ἔχει τὴν 11ην κλίμακα μεταξὺ τῶν 12 πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν :

1) Σῦρος (0,50% 2) Ἀθῆναι (0,46% ε) Πᾶτραι 0,38%) 4) Πειραιεὺς (0,35%) 5) Κέρκυρα (0,34% 6) Βῶλος (0,31%) 7) Πύργος 0 26%) 8) Λάρισσα 0,24% 9) Καλᾶμαι (0,24% 10) Τρίπολις (0,22 %) 11) Ζάκυνθος (0,21%) καὶ 12) Τρίκάλλα (0,20%

καὶ Δ΄) Ὅτι ἡ Ζάκυνθος κατέχει τὴν 12ην καὶ τελευταῖαν βαθμίδα τῆς κλίμακος τῶν ἐκ φθίσεως τῶν πνευμόνων ἀποθανόντων ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμὸν κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν :

1) Σῦρος (0, 37%) 2) Ἀθῆναι (0,31%) 3) Κέρκυρα, (0,29%) 4) Πειραιεὺς (0,26%) 5) Βῶλος (0,25%) 6) Πάτραι (0,23%) 7) Καλᾶμαι (0,17% 8) Λάρισσα 0,17%) 9) Τρίπολις καὶ Πύργος (0, 16% καὶ 10) Τρίπολις καὶ Ζάκυνθος (0,12%.

Ἀλλὰ ὁ ἡμέτερος ἀφ᾽ ἑτέρου στατιστικὸς πίναξ μᾶς δίδει τοὺς ἑξῆς ὅλως διαφόρους ἀριθμούς:

ΠΙΝΑΞ

ἐμφαίνων κατάστασιν τῶν φυματιώντων ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὰ ἔτη 1899—1900 καὶ 1901

Ἔτος	φυματιῶντες Ζαχύνθιοι	φυματιῶντες παρεπιδημοῦντες ξένοι	Σύνολον φυματιώντων Ζαχυνθίων καὶ ξένων	ἀποθανόντες Ζαχύνθιοι ὑπὸ φυματιώσεως τῶν πνευμόν.	ἀποθανόντες ἐν Ζαχύνθῳ ξένοι παρεπιδημοῦντες ὑπὸ φυματιώσ. τῶν πνευμόν.	Σύνολον ἀπαθανόντω ἐνΖαχ ἐνγένε	ἀναλογία ἐπὶ τοῖς 100 ἀποθ. ὑπὸ φυμ. Ζαχυνθ. πρὸς τοὺς καθόλου ἀποθανόντας
1899	17	33	40	9	16	368	2,44 %
1900	21	39	60	11	19	422	2,60 %
1901	19	27	46	7	16	312	2,24 %

ΠΙΝΑΞ

ἐμφαίνων τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐκ φθίσεως πνευμονικῆς ἀποθανόντων ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὰ ἔτη 1899—1900 1901 πρὸς τὸν πληθυσμὸν καθόλου

Ἔτος	ἀποβιώσαντες ὑπὸ πνευμονικῆς φυματιώσεως	Πληθυσμός	Ἀναλογία ἐπὶ τοῖς 100
1899	9	22,032	0,040
1900	11	22,032	0,049
1901	7	22,032	0,031

Ἤτοι μέσον ὅρον ἀναλογίας ἐπὶ τοῖς 100 τῶν ἀποθανόντων ἐκ φυματιώσεως τῶν πνευμόνων ἐν Ζακύνθῳ πρὸς τοὺς καθόλου ἀποθανόντας κατὰ τὰ ἔτη 1899—1900 καὶ 1901 ἔχομεν 2,42, καὶ μέσον ὅρον ἀναλογίας ἐπὶ τοῖς 100 τῶν ἀποθανόντων ἐκ φυματιώσεως τῶν πνευμόνων ἐν Ζακύνθῳ, πρὸς τὸν πληθυσμὸν κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἔχομεν 0,040 %.

Ὅτι συμβαίνει ἐν Ζακύνθῳ τὸ αὐτὸ παρατηρητέον καὶ διὰ τὰς Ἀθήνας Πάτρας καὶ Σῦρον, ὅτι δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἀπὸ φθίσεως ἀποθανόντων λογίζονται, καὶ οἱ ἐκεῖ μεταβαίνοντες πρὸς ἴασιν φυματιῶντες τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ θνήσκοντες κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν των. εἴτε ἐν τοῖς Νοσοκομίοις τῶν πόλεων, εἴτε ἐν ἰδιωτικοῖς οἰκίαις εἰς ἃς διαμένουσιν κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν των.

Ἐκ τῶν ἡλικιῶν τὴν μεγαλειτέραν θνησιμότητα παρουσιάζουν, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς καθόλου ὑπὸ φυματιώσεως ἀποθνήσκοντας, ἡ ἀπὸ τοῦ 1—10 ἔτους καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 70—80.

Παρ' ὅλους τούτους τοὺς ἀρκετὰ εὐχαρίστους ἀριθμούς, ἡ φυματίωσις δυστυχῶς ἐν Ζακύνθῳ δὲν σπανίζει σήμερον τόσον, ὅσον ἐσπάνιζε κατὰ τὸ παρελθόν.

Τοῦτο ἀποδοτέον κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν πλημελλῆ διατροφὴν συνεπείᾳ τῶν μαστιζουσῶν τὸν τόπον οἰκονομικῶν δυσχερειῶν 2) εἰς τὴν κληρονομικότητα τὴν ἀποδεδειγμένην δυστυχῶς καὶ παρ' ἁπάντων ἀνομολογουμένων καὶ 3) εἰς τὴν μεταδοτικότητα αὐτῆς, εὑρισκομένων Ζακυνθίων ἐπὶ τοσοῦτον φιλοξένων ὥστε μαζὶ μὲ τὰς περιποιήσεις ἃς πρόσφέρουσιν εἰς τοὺς ἐδῶ ὑπὸ ἀεροθεραπείαν οὕτως εἰπεῖν, ξένους φυματιῶντας, νὰ εἰσπνέωσιν καὶ ἀ,κετὰς στρατιὰς βακτηριδίων Κώχ.

Διότι ἐπεκράτησεν ἀτυχῶς ἡ συνήθεια νὰ μὴ λαμβάνητε οὐδεμία σοβαρὰ προφύλαξις προκειμένου περὶ συναναστροφῆς μετὰ φυματιώντων, νὰ ἀφίνονται δ' οὗτοι ἐλεύθεροι νὰ πτύουν ὅπου δήποτε θελήσωσιν, οὕτως ὥστε νὰ πληροῦται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν χιλιάδων βακτηριδίων ἡ ἀτμόσφαιρα, τὰ ὁποῖα φυσικὰ ἐξαιροῦνται ἀποξηραινομένων τῶν φλεγμάτων.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῶν φυματιώντων, οὐδεμία ἀτυχῶς λαμβάνηται ἐν Ζακύνθῳ (δὲν λαμβάνηται δὲ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι) φροντίς, πρὸς καταστροφὴν τῶν μεθ' ὧν, εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ ἐπικοινωνίαν ἤρχετο ὁ ἀποθανὼν φθισικὸς διαρκούσης τῆς ἀσθενείαςτου, κλινοστρωμνῶν, σκευῶν, ἐπίπλων, φορεμάτων καὶ λοιπῶν, οὔτε πρὸς ἀπολύμανσιν τῶν λοιπῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ ἀποβιώσαντος ἐπίπλων.

Πλύσεις τῶν δωματίων δι' ἀντισηπτικῶν διαλύσεων, καπνισμὸς διὰ θείου, λεύκανσις τῶν τοίχων δι' ἀσβέστου φαινικούχου ποτὲ δὲν ἐγένοντο, ἢ τουλάχιστον σπανιώτατα.

Οὐδέποτε δέ, ἢ σχεδὸν οὐδέποτε δι' ἀτμῶν θειώδους ὀξέως ἢ καὶ θείου ἀπολύμανσις ἐγένετο, μολονότι τελευταίως ὁ φαρμακοποιὸς Δ.. Ἰθακήσιος, ἔφερεν ἰδίοις ἐξόδοις ἀπολυμαντικὸν κλίβανον ἐκ τῶν νεωτέρων καὶ τελείου συστήμματος, εὐμετάφορον δέ, ὥστε νὰ ἦνε δυνατὴ ἡ ἐπὶ τόπου ἀπολύμανσις καὶ ἀκινήτων (δωματίων, οἰκιῶν κ.τ.τ.) Ἀντὶ τούτων ὅλων, ἀρκοῦνται εἰς τὴν διὰ θαλάσσης καὶ θερμοῦ

ὕδατος πλύσιν τῶν ἐνδυμάτων, φορεμάτων καὶ λοιπῶν κλινοστρομνῶν, πλανόμενοι ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι μία τοιαύτη πλύσις εἶνε ἀρκετὴ πρὸς καταστροφὴν τῶν μικροβίων.

Εἰλικρινῶς εὐχόμεθα ὅπως ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τὰς γιγαντιαίας τῆς φυματιώσεως καθόλου προόδους ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, ψηφίσει εἰδικὸν νόμον περὶ ἀπομονώσεως τῶν φυματιώντων καὶ ἀπολυμάνσεως τῶν οἰκιῶν εἰς ἃς ἐνοικοῦσιν φυματιῶντες καὶ περὶ καταστροφῆς παντὸς οὗτινος ἔκαμον χρῆσιν ἐν τῇ ζωῇ οἱ ὑπὸ φυματιώσεως ἑκάστοτε θνήσκοντες.

Ἄλλως, ἂν τὰ πράγματα ἀφεθῶσιν νὰ διατρέξωσιν τὸν φυσικὸν αὐτῶν ροῦν, αἱ συνέπειαι ἀπὸ τῆς φυματιώσεως ἐν Ἑλλάδι ἔσονται ἀνυπολόγιστοι καὶ αὐτοχρῆμα τρομεραί.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ Ζάκυνθος κατέχει τὴν τελευταίαν βαθμῆδα. ὅσον ἀφορᾷ τὴν κλίμακα στατιστικῆς τῶν ἐκ φυματιώσεως ἀποθνησκόντων ἀτόμων, παραθέσαντες πίνακας καὶ συγκρίναντες ταύτην πρὸς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ἤδη ἰσχυριζόμεθα ὅτι, ἂν τὴν κλίμακα ταύτην ἦτο ἡμῖν δυνατὸν νὰ ἐπεκτείνωμεν (ὁ δὲ καιρὸς ἐμποδίζει ἀτυχῶς ἡμᾶς πρὸς τοιαύτην μελέτην) καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰς κυριωτέρας εὐρωπαϊκὰς πόλεις, θὰ ἤρχετο ἡ Ζάκυνθος πάλιν εἰς τὰς τελευταίας κατωτέρας καὶ πτωχοτέρας βαθμίδας τῆς κλίμακος ταύτης.

Τοῦτο δὲ ὀφείλεται κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸ ἐξόχως εὐκραὲς καὶ ἐπιτήδειον, κατὰ τῶν στηθικῶν νοσημάτων (καὶ καθόλου εἰπεῖν τῶν πάσης φύσεως κατάρρων) τοῦ κλίματος της

Ἀπεδείχθη ἐπισήμως καὶ αὐθεντικῶς πλέον, μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ ὑπ' ἐμοῦ τηρουμένη στατιστική, ὅτι 1) ἐπὶ 100 φθισικῶν ξένων, εὑρισκομένων εἰς τὸ Α'. στάδιον καὶ καταφυγόντων εἰς Ζάκυνθον, 76 ἰάθησαν ἐντελῶς, 15 ἐπαισθητῶς τὰ στηθικὰ φαινόμενα ἐβελτιώθησαν, 9 δὲ κατέληξαν εἰς καταστροφήν, καὶ τούτων πάλιν οἱ 7 ἔπασχον ἀπὸ κληρονομικῆς φυματιώσεως. 2) Ἐπὶ 100 ξένων παςχόντων ὑπὸ διαλλειπόντων πυρετῶν καὶ ἐλθόντων εἰς Ζάκυνθον πρὸς ἀλλαγὴν ἀέρος, μόλις ποτὲ εἰς 6 ἐπέμειναν οἱ πυρετοὶ πλέον τῶν 10 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐδῶ ἀφίξεως των καὶ ἐκ τούτων εἰς τοὺς 4 διὰ νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀργότερον, εἰς τοὺς δὲ ἑτέρους 2 ἐπέμειναν, διότι ἐπρόκειτο περὶ κορασίδος ἐχούσης φυματίωσιν τοῦ περιτοναίου, μὴ ἐγκαίρως διαγνωσθεῖσαν, καὶ περὶ ἀνδρὸς ἐνήλικος παρ' ᾧ ἀνεπτύχθη

απόστημα τοῦ ἥπατος, γενόμενον καταφανὲς ἀργότερον.

Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, καὶ τὸ γράφομεν μυχίως θλιβόμενοι *ἡ Ζάκυνθος οὔτε ἐξετιμήθη δεόντως, οὔτε καὶ ἁρμοδίως ἐξεμεταλεύθη*.

Τόπος ἔχων τὸ ἄριστον μετάλευμα ἐν τοῖς κόλποις του, τὸ μέταλλον τῆς ὑγιείας, ἀτυχῶς ἔμεινε καὶ μένει ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν τύχην του, ἐνῷ πρὸς ἐξόρρυξιν τῶν μεταλευμάτων τοῦ Λαυρίου ἐπὶ παραδείγματι, τόσα ἐδαπανήθασαν καὶ τόσα δαπανῶνται καὶ τόσα ἔργα ἐγένοντο.

Καὶ ἀληθῶς ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἡ τόσον πτωχὴ τόσον καὶ γλίσχρα ἐν Ζακύνθῳ κεφάλαια διαθέτουσα, ἀφέθη τελείως εἰς τὴν τύχην της, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα αὐτό, καὶ αὐτὴ φυσικὰ ἠρκέσθη νὰ πράξῃ ὅτι τῇ ἦτο δυνατὸν καὶ εὔκολον, ἤτοι νὰ ἀνεγείρῃ 30 ἢ 50 οἰκίας εἰς μέρη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον κατάλληλα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγκαθίστανται οἱ ἐν Ζακύνθῳ καταφεύγοντες ἀσθενεῖς.

Καὶ οὕτω καὶ ἐκεῖνοι μὲν δὲν ἀπολαμβάνουσιν ὅλων τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐν Ζακύνθῳ διαμονῆς καὶ τοῦ Ζακυνθίου κλίματος, μένοντος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀνεκμεταλεύτου κατὰ βάθος, καὶ κίνδυνος ὑπάρχει ὡς ἐκ τῆς μετὰ τῆς πόλεως καθημερινῆς αὐτῶν ἐπικοινωνίας, μεταδόσεως τῆς νόσου, ἂν τύχῃ καὶ ἔχωσιν μεταδοτικὴν τοιαύτην.

Ποῦ εἶνε τὰ σανατόρια τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἀνεγερθῇ ἐν Ζακύνθῳ; Ποῦ εἶνε ἡ ἀνὰ τὰ ὄρη τὰ ὑψειλότερα τῆς Ζακύνθου εὐχάρεστος, μαγευτική, γοητευτικὴ καὶ ζήδωρος διαμονή; ἡ ἀνὰ τὰ ὄρη ἐκεῖνα ὅπου τὰ μικρόβια τῶν ἀσθενῶν εἶνε ἄγνωστα καὶ τὰ μονοπάτια τῶν ὁποίων οὔτε ἡ φθίσις οὔτε μιάσματα, οὔτε πυρετοὶ ἐπάτησάν ποτε, καὶ ὅπου οἱ ἰατροὶ ἐλλείπουσιν καὶ τὰ φάρμακα, καὶ αὐτὰ τὰ κοινῆς χρήσεως σπανίζουσιν.

Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἐν Ζακύνθῳ ἐρχομένους ἀσθενεῖς ἔπιε ποτὲ ἀπὸ τὸ κρυσταλένιο ἐκεῖνο νερό, χίλιαις φοραῖς προτιμότερο ἀπὸ ὅλα τὰ φάρμακα, καὶ ὅλα τὰ καταπότια τῶν φαρμακείων; Ποῖος ἐκ τῶν ἐν Ζακύνθῳ ἐρχομένων ξένων ἀσθενῶν, ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἀεροθεραπείαν ἐκείνην καὶ τὴν ἡλιοθεραπείαν ἐκείνην, χιλιάδες μέτρα μακρὰν ἀπὸ κάθε συνάθροισι ἀνθρώπων καὶ 700—900 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μὲ μίαν μέσην θερμοκρασίαν 19° βαθμῶν καὶ ὅπου τὸ ψῦχος εἶνε ἄγνωστον τὸν χειμῶνα, καθὼς τὸ θέρος αἱ σκιαι τῶν παχυσκίων δένδρων ἐμποδίζουσιν τὸν ἐκεῖ διαμένοντα νὰ αἰσθανθῇ τὸν καύσωνα τοῦ θέρους;

Ἔμεινεν ἀνεκμετάλευτος ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Ζάκυνθος, καὶ δυστυχῶς θὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ ἀκόμη, ἕως ὅτου νὰ εὑρεθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος νὰ ἐπιχειρήσῃ μίαν τοιαύτην πλουτοφόρον καὶ ἀληθῶς ἐπωφελῆ ἐπιχείρησιν.

Τάσιν πρὸς μίαν τοιαύτην κίνησιν, θὰ ἠδύνατο οὐχ ἧττον νὰ δώσῃ καὶ ἡ Κυβέρνησις ἂν ἀπεφάσιζεν (καὶ ὤφειλε πρὸ πολλοῦ νὰ τὸ ἔχῃ ἀποφασίσῃ) ὅπως εἰς θέσιν κατάλληλον, ἐπί τινος τῶν ὀρέων τῆς Ζακύνθου, ἀνεγείρῃ τὸ πρῶτον δημόσιον σανατόριον εἰς ὃ νὰ ἀποστέλλωνται ὑπὸ τῶν διαφόρων δήμων οἱ ἀπορώτεροι τῶν ἐν αὐτοῖς φθισικῶν.

* *
*

Ὁ *δημώδης ἐμπειρισμὸς* ἐν Ζακύνθῳ ποιεῖται χρῆσιν εἰδικῶν θεραπευτικῶν μέσων εἰς ὡρισμένας ἀσθενείας, εἰς ἃς ἔχει δώσει καὶ ὀνόματα ὅλως διόλου ἰδιαίτερα:

Τοιαῦται ἀσθένειαι εἶνε ὁ Κακοήθης ἄνθραξ (κ. κοσκινᾶς)· 2) Παρωνυχία (κ. κακὸ ἀγκάθι)· 3) Ραχῖτις (κ. βεντεροῦγα)· 4) Ἴκτερος χλοήθης (κ. χρυσῆ)· 5) Κήλη (κ. σπάσιμον)· 6) Κακοήθης φλύκταινα (κ. κακὸ σπυρί)· 7) Ὑδροφοβία (κ. λύσσα) 8) Ἐπιληψία (κ. τὸ γλυκύ)· 9) Ἐρυσίπελας (κ. ῥουσούμπελι)· 10) ὑπερτροφία τοῦ σπληνὸς (κ σπλῆνα). Κατὰ τῶν ἀσθενῶν τούτων φημίζονται εἰδικοὶ ἐμπειρικοὶ ἰατροί, ἐπὶ τοὺς ὁποίους ἡ πεποίθησις εὐτυχῶς ὁλοὲν διασκεδάζηται.

* *
*

Κλῖμα καθόλου. Μεθ' ὅσα ἀνωτέρω ἐλέχθησαν περὶ νοσολογικῆς τῆς Ζακύνθου καταστάσεως, ἐξάγομεν τὰ ἑξῆς συμπεράσματα.

1) Τὸ κλῖμα τῆς Ζακύνθου εἶνε ὅτι ἄριστον καὶ πρόσφορον διὰ πάσας τὰς ἀσθενείας, ἰδίως δὲ διὰ τὰς ἐν ἀναῤῥώσει διατελούσας,

2) Ἡ ἐν Ζακύνθῳ διαμονὴ εἶνε πρὸ παντὸς ἄλλου τόπου προτιμητέα καὶ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν, ἅτε τοῦ βίου ὄντος προσφορωτέρου καὶ κατ' ἐξοχὴν ὀλιγοδαπάνου.

3) Διότι ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς πόλεως εἶνε κατ' ἐξοχὴν καλή, ἁμαξωτῶν δρόμων διασχιζόντων ἅπασαν τὴν νῆσον.

4) Διότι ἔχει ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν καθ' ἑκάστην σχεδὸν μετὰ τῶν Πατρῶν καὶ μέσον Πατρῶν μετὰ τῆς Εὐρώπης.

5) Διότι οἱ παρεπιδημοῦντες ἐνταῦθα ξένοι πολὺ ταχέως καὶ εὐκόλως συνάπτουσιν σχέσεις μὲ ἄτομα ἀναλόγως τῆς θέσεώς των,

πρᾶγμα ὀφειλόμενον εἰς τὸ παροιμιωδῶς φιλόξενον τοῦ λαοῦ τῆς Ζακύνθου καὶ

6) διότι πᾶν μιασματικῆς φύσεως νόσημα εἶνε ἐντελῶς ξένον ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων καὶ αἵτινες ἀναμφισβητίτως θὰ ἐκλείψωσιν ἂν ληφθῶσι τὰ ἑξῆς ἐξυγιαστικὰ μέτρα.

α'. Ἀρθῇ ἡ ἐπίχωσις τοῦ λιμένος, συναπτομένου δανείου πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀντὶ πάσης λογικῆς θυσίας.

β'. Καλλιεργηθῇ, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τεχνητῶν ἐργασιῶν γίνῃ καλλιεργήσιμος ἡ ἀπέραντος ἔκτασις, ἡ κοινὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λίμνη Μακρῇ* ὀνομαζομένη.

γ'. Διορθωθῇ καὶ καθαρισθῇ ἡ κοίτη τοῦ ποταμίου Ἁγίου Χαραλάμπους, δενδροφυτευθῶσιν δὲ δι' ἀθρόων εὐκαλύπτων αἱ δύο αὐτοῦ πλευραὶ καὶ

δ'. Διορθωθῇ τὸ κρατοῦν σύστημα ὀχετῶν διὰ τῆς κατασκευῆς ἑνὸς παραλλήλου τῇ παραλίᾳ ὀχετοῦ ὑποδεχομένου τὰς ἀκαρθαρσίας ὅλων τῆς πόλεως τῶν ὀχετῶν, καὶ ἀπάγοντος ταύτας εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμίου Ἁγίου Χαραλάμπους,

Ἂν ταῦτα γίνωσιν, τότε ἡ Ζάκυνθος ἡ ἐν ταῖς πρώταις τῶν ὑγιεινοτέρων πόλεων, θέλει καθέξῃ τὴν πρώτην θέσιν, θὰ εἶνε δὲ τὸ καταφύγιον παντὸς ὑπὸ χρονίας νόσου προσβαλλομένου εἴτε Ἕλληνος εἴτε Εὐρωπαίου, ὁ ὁποῖος ματαίως ἤθελε πειραθῇ νὰ ἀναζητήσῃ καὶ ἀνεύρῃ εἰς ἄλλον τόπον τὰς φυσικὰς καλλονάς, τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων καὶ τὸν ἐσαεὶ γελῶντα οὐρανὸν τῆς ὑγιεινοτέρας τῶν πόλεων, τῆς χρυσῆς νήσου, τῆς Ζακύνθου.

Ἄγγελος Μωρέττης
ὑγειονομικὸς Ἰατρὸς Ζακύνθου

ΙΑΜΑΤΙΚΑ ΥΔΑΤΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Α'. Ζύγγια

Ταῦτα ἐκρέουσιν ἐγγὺς τοῦ *Κολοσύρτου* παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ, ἐν εἴδῃ καταρράκτου. Περαιτέρω πλησίον τοῦ μικροῦ Ἀκρωτηρίου *Διάφι* ἐκκρέουσιν ἐντὸς ἐπιθαλασσίου Σπηλαίου. Ἡ ὀπὴ τῆς ἐκροῆς τῶν ὑδάτων ἐστὶν ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Σπηλαίου τούτου, ὅπερ εἶνε εὐρύτατον, καὶ ὅπερ ἐσχηματίσθη, ἐκ τῆς ἐπηρείας τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα ἀδιακόπως τὸ

λέρνουσιν. Ὁ εἰσερχόμενος δι' ἀκατίου ἐν τῷ σπηλαίῳ αἰσθάνεται ὀσμὴν ὑδροθειομένου ἀερίου, καὶ ἀκούει τὸ κελάρισμα, τῶν διὰ κατωφεροῦς σύραγγος ρεόντων μεταλλικῶν ὑδάτων. Ἅπασα ἡ ἐν τῷ Σπηλαίῳ καὶ περὶ αὐτὸ θάλασσα, εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων, καλύπτεται δίκην χιονοβλήτου πεδιάδος ὑπὸ χλοώδους καὶ λευκῆς ὕλης. Πρὸς Ν. τοῦ Σπηλαίου ἐν ἀποστάσει 1 μιλίου ἐν τῇ θέσει *Χήλη* ρέει ἀφθόνως, διὰ 2 ὀπῶν κειμένων ἓν μέτρον ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ κάτωθεν δι' ἐρυγότως λίθου, πηγὴ θειϊκὴ μαγνησιοῦχος, ἧς τὰ ὕδατα ἀποπέμπουσιν ὀσμὴν ὑδροθειομένου ἀερίου, καὶ φέρουσιν εἰς τὴν θάλασσαν ὁμοίαν ὡς εἴρηται λευκὴν ὕλην, συνισταμένην ἐξ ὀξυθειϊκῆς μαγνησίας καὶ ἐξ ὀξυθειϊκοῦ ἀσβεστίου. Ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ μὲν τῆς πόλεως εἶνε τρίωρος περίπου δι' ἁμάξης καὶ διὰ ζώων, ἀπὸ δέ τῶν Ἀλυκῶν ἡμίωρος διὰ λέμβου. Ἡ ὑδατοφόρος ἔκτασις τῶν ὑδάτων τούτων ἐκτείνεται, κατὰ τοὺς ἐμοὺς ὑπολογισμούς, μέχρις ἀποστάσεως 2 χιλιάδων μέτρων ἐν τοῖς πέριξ, καὶ φαίνονται συγκοινωνοῦντα καὶ μετὰ τῶν ἄλλων πηγῶν περὶ ὧν θὰ κάμωμεν κατωτέρω λόγον.

Ποσότης καὶ θερμοκρασία αὐτῶν.

Τὸ ποσὸν τῆς ἐγγυτέρας τῷ Κολοσύρτῃ πηγῆς, εἶνε 35 λίτρα κατὰ λεπτόν, 126 κυβικὰ μέτρα καθ' ὥραν καὶ 2023 κυβικὰ μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον. Τὸ δὲ ποσὸν τῆς ἀνωτέρας πηγῆς εἶνε 41 λίτρον κατὰ δευτερόλεπτον ἤτοι: 2,461 λίτρα κατὰ λεπτὸν 147 κυβικὰ μ. κατὰ εἰκοσιτετράωρον. Ἡ θερμοκρασία τῶν ὑδάτων ἀμφοτέρων τῶν πηγῶν καταμετρηθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ τὰς 15 Ἰουνίου 1901 περὶ ὥραν 9ην καὶ 30 π. μ. εὑρέθη ἴση πρὸς 6 βαθμοὺς ὑπὲρ τὸ 0, (ἐπὶ θερμοκρασίας ἀέρος 18,8° Ε καὶ θαλάσσης 22,8° Ε). Ἡ θερμοκρασία τῶν ὑδάτων ἀμφοτέρων ἐπίσης τῶν πηγῶν καταμετρηθεῖσα κατὰ τὰς 14 Ὀκτωβρίου 1901 ὑπ' ἐμοῦ καὶ ὥραν 11 καὶ 25' π.μ. εὑρέθη ἴση πρὸς 4 βαθμοὺς ὑπὲρ τὸ 0 (ἐπὶ θερμοκρασίας ἀέρος 8,6 Ε. καὶ θαλάσσης 10, 3° Ε).

Φυσικαὶ ἰδιότητες τῶν ὑδάτων καὶ εἰδικὸν βάρος αὐτῶν

Τὰ ἐκ τῶν πηγῶν Ξυγγιοῦ ἐκρέοντα ὕδατα, εἶνε γαλακτώδη τὸ χρῶμα ἐν εἴδη παγωτοῦ ἠραιωμένου, ὡς ἐκ τῆς θερμοκρασίας

αὐτῶν πίπτοντα δὲ εἰς τὴν θάλασσαν σχηματίζουσιν τολύπας ἐν εἴδει λίπους. Ἡ γεῦσις αὐτῶν εἶνε ὑφάλμυρος, ἔχουσιν δὲ ὀσμὴν ἐλαφρὰν θείου, ἐκχυνόμενα δὲ εἰς ὑέλινον ποτήριον ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς ἐκροῆς των, τῇ βοηθείᾳ σωλῆνος, ἐκλύουσι μικρὰν ποσότητα πομφύλογων ἀερίων.

Τὸ εἰδικὸν αὐτῶν βάρος ὁρισθὲν ἐν σχέσει πρὸς ὕδωρ ἀπεσταγμένον 15⁰ Ε. εὑρέθη 1, 1976.

Ἓν λίτρον ὕδατος ἐκ τῶν πηγῶν τούτων περιέχει :

Χλωριούχου νατρίου	0,749
Χλωριούχου καλλίου	0,044
Χλωριούχου μαγνησίου	0,054
Θειϊκῆς μαγνησίας	0,142
Θειϊκοῦ ἀσβεστίου	0,061
Διττανθρακικοῦ ἀσβεστίου	0,297
Διττανθρακικοῦ μαγνησίου	0,284
Διττανθρακικοῦ νατρίου	0,105
Ὀξειδίων τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλλίου	0,002
Πυριτικοῦ ὀξέως	0,011

ἔτι δὲ Ἀμμωνίας, ὀργανικῶν οὐσιῶν, φωσφορικοῦ ὀξέως, νιτρικοῦ ὀξέως, βρωμίου, μαγγανίου, ἰωδίου, καὶ λιθίου ἴχνη, θειϊκοῦ δὲ ὀξέως μετρίαν ποσότητα ταχύτατα ἐξερουμένην.

Θείου καθαροῦ ἀναμεμιγμένου μετ' ἰχνῶν ζωϊκῆς ὕλης 0,035.

Φύσις τῶν ὑδάτων Ξυγγιοῦ καὶ Χήλης, θεραπευτικὴ ἐνέργεια καὶ τρόπος τῆς χρήσεως αὐτῶν.

Ἡ ἰαματικὴ χρῆσις τῶν ὑδάτων τούτων εἶνε γνωστὴ ἔκπαλαι εἰς τοὺς κατοίκους τῶν γειτνιαζουσῶν κωμοπόλεων, οἵτινες μεταχειρίζονται ταῦτα εἴτε πρὸς πόσιν ὡς ἐλαφρῶς καθαρτικὰ εἴτε πρὸς λοῦσιν κατὰ τῶν ρευματικῶν παθήσεων. Προσομοιάζουσιν δὲ κατὰ τὴν χημικὴν σύστασιν μὲ τὰ ὕδατα *Λουτρακιου* παρ' ἡμῖν, καὶ μὲ τὰς πηγὰς *Vittel* καὶ *Contrexville* ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, διαφέροντα ἐκείνων κατὰ τὴν θερμοκρασίαν ἥτις εἶνε καθ' ἡμᾶς προτέρημα, ὅπερ τὰς διακρίνει ἀπὸ πάσης ἄλλης πηγῆς. Κατὰ τὰς ἡμετέρας ἰατρικὰς παρατηρήσεις, δραστηρίως καὶ εὐνοϊκώτατα ἐνεργοῦσιν, ἐπὶ ἀτόμων τὰ ὁποῖα ἀνέχονται τὴν θερμοκρασίαν αὐτῶν, μὴ ὑστεροῦντα κατὰ τὴν θεραπευτικὴν ἐνέργειαν τῶν ἰαματικῶν πηγῶν *Meisenburg* καὶ *Inselbad* (Ἑλβετίας)

Bath)'Αγγλίας) *Contrexuïlle* (Γαλλίας) *Szkleno* (Γαλλικίας) καὶ *Marienbad*.

Καὶ ἀληθῶς ὠφέλιμα εὕρομεν ταῦτα εἰς τοὺς πάσχοντας ἐξ οὐρικῆς ψαμμιάσεως καὶ λιθιάσεως (καὶ ὡς λουτρὰ καὶ πρὸς πόσιν διδόμενα) κατὰ τῆς κατ' ἕξιν δυσκοιλιότητος (πινόμενα) καθὼς ἐπίσης ὠφελιμότατα κατὰ τῶν χρονίων ρευματισμῶν, ἀρθριτικῶν εἴτε μυϊκῶν καὶ τῶν ἐπιμόνων ἰσχυάδων, καὶ ὡς τοιαῦτα τὰ συνιστῶμεν.

Πίνονται νήστεως τοῦ στομάχου γενομένης τῆς ἀρχῆς ἀπὸ 1 ποτηρίου καθ' ἑκάστην μέχρι καὶ 5 (ἀσθενής τις ἔφθασε νὰ πίνῃ καὶ μέχρι 10 δι' ἡμέρας) καὶ λαμβάνονται εἰς λουτρὰ ποικίλοντα τὴν διάρκειαν ἀπὸ 1)2 ὥρας μέχρι μιᾶς.

Πηγαὶ Βρωμονερίου

Αἱ πηγαὶ Βρωμονερίου κεῖνται ἐγγὺς τῆς τοποθεσίας *Τεταρτlα*, κειμένης ἐγγὺς τῆς κοιλάδος Βαρκᾶ, ἐξαπλουμένης πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς νήσου κατὰ τὴν θάλασσαν, κεῖνται δὲ αἱ πηγαὶ τοῦ ὕδατος τούτου εἰς τὰ Σπήλαια τῶν βράχων. Τὸ ὕδωρ τούτων ἐξετασθὲν ὑπὸ τοῦ μεγάλου χημικοῦ Davy εὑρέθη περιέχον ὑδρογόνον(1) μὲ μικρὰν ποσότητα θείου, ἀζώτου καὶ ἐλαχίστην ποσότητα ἀνθρακικοῦ ὀξέως εὐκόλως ἐξερουμένου. Ἡ εἰδικὴ αὐτοῦ βαρύτης εἶνε 1,0011.

Χίλια μέρη τοῦ ὕδατος τούτου περιέχουσιν ἓν μέρος περίπου ἁλατώδους ὕλης, συνισταμένης ἀπὸ θειϊκὴν καὶ ἀνθρακικὴν τίτανον, μικρὸν ποσὸν κοινοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος, καὶ ἐλαχίστην ποσότητα στερεοῦ κάλλιος, καθὼς ἐπίσης καὶ ἴχνη φυτικῆς ὕλης. Παρατηρεῖ ἐπίσης ὁ Davy ὅτι εἰς τὴν χημικὴν ἀνάλυσιν εὗρε τὸ ὕδωρ τοῦ Βρωμονερίου ἐνέχον περίσσειαν θειώδους ὑδρογόνου, καθὼς ἐπίσης καὶ μικρὰν ποσότητα θείου μηχανικῶς ἐπιπολάζουσαν ἐν αὐτῷ, ἐν εἴδει λεπτοτάτης κόνεως.

Ὡς τοιαῦτα τὰ ὕδατα Βρωμονερίου εἶνε καθ' ἡμᾶς ἄριστα ἰδίως κατ' ἐξοχήν, κατὰ τῶν μυϊκῶν ρευματισμῶν, νευραλγιῶν καὶ χρονίων ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων, ἰσχυάδος, ὀσφυαλγιῶν, ἡπαταλγιῶν καὶ

(1) Χάριτας ἀνομολογοῦμεν καὶ δημοσίᾳ εἰς τὸν εὐγενῆ συμπολίτην μας Κόμητα Πέτρον Μερκάτην, ὅστις πάνυ προθύμως ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν τὰς ἐν τοῖς πολυτίμοις χειρογράφοις τῆς οἰκογενείας του, τηρουμένας χημικὰς ταύτας ἀναλύσεις τοῦ Davy.

γαστραλγιῶν, τῶν πασχόντων ἐκ τῶν ἀσθενειῶν τούτων καὶ καταφυγόντων εἰς ταῦτα Ζακυνθίων, ἀνομολογούντων ἀπεριφράστως τὰς ἐξόχους θεραπευτικὰς αὐτῶν ἰδιότητας. Ὁμοίας φύσεως θειοῦχοι πηγαί, εὑρίσκονται ἐπίσης εἰς τὸ χωρίον Πηγαδάκια, τρεῖς, ὧν ἡ μία ἐν αὐτῷ τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἐπίσης εἴς τινα τοποθεσίαν μεταξὺ Ρωμυρίου καὶ Λαγοπόδου καὶ τέλος κατὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1898 μετὰ σεισμὸν ἐχάνη θειοῦχος πηγή, ἐγγὺς τῆς πηγῆς Βρωμονερίου τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ περιεῖχε ἀνθρακικὰ ἅλατα ὄξυνα καὶ ἴχνη θειϊκῶν ἁλάτων. τὸ δὲ ἵζημα ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, θειϊκὸν ἀσβέστιον, ἄργιλον καὶ ἄμμον.

Ἐν δὲ τῇ πόλει, θειοῦχον ὕδωρ περιέχουσιν τὸ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀδελφῶν Κονοφάου φρέαρ, μεστὸν θειούχου ἀερίου, καὶ τὰ φρέατα τῶν οἰκιῶν Ν. Μινώτου (ἐνίοτε ἀναδίδοντα ὀσμὴν θείου) καὶ τοῦ Σπ. Κουτσογιαννοπούλου εἰς θέσιν Κήπους, ἔχον σμικρὰν ποσότητα θειούχων ἁλάτων.

Ἀσφαλώδη ὕδατα εἰς τὴν θέσιν Κερί.

Τὸ ἀλίπεδον *Πισσης* περικλειόμενον ἀπὸ βουνὰ καὶ λόφους γύρωθεν, μόνον δὲ Ν. Α· ἐξαπλούμενον πρὸς τὴν θάλασσαν εἰς ἀμμώδη αἰγιαλόν, ἔχει ἔκτασιν περὶ τὰς 2,000 στρέμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν 1,100 εἶνε σταφιδαμπελοφυτευμένα, τὰ δὲ ὑπολειπόμενα 900 στρέμματα εἶνε χέρσα, βαλτώδη, πλήρη ἀσφαλτωδῶν ἑλῶν καὶ πηγῶν.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ τέλματος, κεῖται μία πηγὴ πλάτους 4 περίπου ποδῶν, βάθους 5, περιέχουσα ὕδωρ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὁποίου ἐπιπολάζει ἱκανὴ ἄσφαλτος. Ἡ ἄλλη κεῖται πρὸς Ν. τῆς κοιλάδος κυκλοτερής, 9 ποδῶν διαμέτρου καὶ 3 ποδῶν ἔχουσα βάθος. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐν αὐτῇ ὕδατος καλύπτεται ὑπὸ ὑγροῦ πετρελαίου, ἐπὶ τῆς ἐπιφατείας τοῦ ὁποίου αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου προσπίπτουσαι μᾶς δίδουσι πρισματικὰ χρώματα. Ὁ πυθμὴν τῆς πηγῆς ταύτης καλύπτεται ὁπωσοῦν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀσφαλτώδους οὐσίας, πυκνοτέρας ὅμως ἀπὸ ἐκείνην τῆς ἐπιφανείας.

Ἐάν τις ταράξῃ τὸν πυθμένα ἀναδίδονται πομφόλυγες, ἀερίου τὸ ὁποῖον δὲν ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Τὸ ἀέριον τοῦτο ἔχει ἐλαφρὰν ἀσφαλτώδη ὀσμήν. Ἐὰν δὲ τὸ θέσωμεν εἰς ἐπαφὴν μὲ ἀνημμένην λαμπάδα, τὸ φῶς αὐτῆς γίνεται ἐλαφρῶς κυανοῦν, ἐκ τούτου

δὲ ἐξάγομεν ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέως καὶ τοῦ ὀξυγόνου, περιέχει τὸ ἀέριον τοῦτο καὶ ὑδρογόνον ἀνθρακοῦχον. Ἡ γεῦσις τοῦ ὕδατος τούτου εἶνε ὡς ἡ τοῦ κοινοῦ ὕδατος μὲ ἐλαφρὰν γεῦσιν καὶ ὀσμὴν ἀσφάλτου. Εἶνε καθαρόν, διαυγές, ψυχρὸν (8—10 βαθμῶν) εἰδικοῦ βάρους 1,0011, ἡ δὲ ποσότης του ἀνέρχεται εἰς 40 λίτρα κατὰ δευτερόλεπτον, ἤτοι 2,400 λίτρα κατὰ λεπτόν, ἤτοι 144 κυβικὰ μέτρα καθ' ὥραν καὶ 3,456 κυβικὰ μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Ὁ Σχμεΐνερ ἀναλύσας τὸ ὕδωρ τοῦτο εὗρεν ὅτι περιέχει εἰς 2 λίτρας ὕδατος:

Θειϊκὴν μαγνησίαν κόκκους		90
Θειϊκοῦ νατρίου	»	40
Σεληνίτου	»	10
Χλωριούχου ἀσβέστου	»	28
» μαγνησίου	»	24
» νατρίου	»	174
Ὕλης ῥητινώδους	»	8

Τὸ ὕδωρ τῆς ἑτέρας πηγῆς θολερόν, διηθειθὲν ἐγένετο κάπως διαυγέστερον, ἀλλὰ διέσωζε πάντοτε χροιαν ἐλαφρῶς φαιάν. Ἡ ὀσμή του εἶνε ἀσφαλτώδης, ἡ δὲ γεῦσίς του ὑφάλμυρος ὡς ἀπὸ ἠραιωμένου θαλασσίου ὕδατος. Εἰδικὸν βάρος ἔχει 10050. Εἰς τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ταύτης καθὼς καὶ εἰς τὸ ὕδωρ τῆς ἐγγὺς τῇ ἀκτῇ παρακειμένης θαλάσσης, εὑρέθη καὶ ὀλίγον διττανθρακικὸν μαγνήσιον καθὼς ἐπίσης καὶ μεγάλη ποσότης θειϊκοῦ ἀσβεστίου.

Ἡ ἄσφαλτος ἡ πηγάζουσα εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ἐξαχθεῖσα μετὰ προσοχῆς καὶ ἀποσταλαχθεῖσα εὑρέθη περιέχουσα 25 τοῖς ἑκατὸ πετρελαίου καὶ 75 τῆς ἑκατὸν μαύρης ἀσφάλτου, ἥτις ἀναλυθεῖσα εἰς λινέλαιον βρασμένον, μὲ ὀξείδιον τοῦ μολύβδου δίδει ἀξιόλογον βερνίκιον. Ἡ ὀρυκτὴ ἄσφαλτος τῆς πηγῆς ταύτης ἀναλυθεῖσα φαίνεται συγκειμένη ἐκ 3 οὐσιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶνε ἄγαν πτητικὴ ὡς ἡ νάφθα μὲ ὀσμὴν μᾶλλον θειώδη καὶ ψυχράν· ἡ δευτέρα εἶνε πτητικὴ ἐπίτης ἀλλ' ἀνωτέρας θερμοκρασίας, διαλυομένη ἐντελῶς διὰ θειϊκοῦ αἰθέρος. Ἡ δὲ τρίτη ἀποσυντίθεται μὲν διὰ τῆς θερμότητας, ἀλλὰ δὲν εἶνε πτητική, ἀδιάλυτος ἐν τῷ οἰνοπνεύματι καὶ ἐν τῷ αἰθέρι, εἶνε τουναντίον εὐδιάλυτος εἰς θερμὸν ἔλαιον ἐλαιῶν.

Ἡ μὲν πρώτη οὐσία ἀναλογεῖ τὰ μέγιστα μὲ τὸ πετρέλαιον, ἐὰν δὲν εἶνε αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν πετρέλαιον, ἡ δὲ τελευταία εἶνε προφανῶς ἄσφαλτος.

Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς διαφόρων βαθμῶν θερμαντικοῦ εἰς ἓν ἀνοικτὸν ἀγγεῖον περιέχον τὴν ἄσφαλτον, μᾶς δίδονται τὰ ἑξῆς διάφορα ἐξαγόμενα:—

1ον Εἰς μετρίαν θερμοκρασίαν ἐλήφθησαν 30 τοῖς ἑκατό, συνιστάμενα ἀπὸ ὕδωρ, πτητικὸν ὑγρὸν (νάφθαν) καὶ πετρέλαιον.

2ον Εἰς μεγάλην θερμοκρασίαν, ἴσην μὲ τὴν τοῦ φαιῶς πεπυρακτωμένου σιδήρου, ἐλήφθη κυρίως πετρέλαιον καὶ ἓν ὑπόλοιπον ἀσφαλτῶδες εἰδικοῦ βάρους 1,008.

Θεραπευτικαὶ ἰδιότητες τῶν ὑδάτων Κερίου.

Ὠφέλιμα ἐσωτερικῶς μὲν εἶναι ἐναντίον τῶν χρονίων κατάρρων τῶν βρόγχων, τῶν νεφρῶν, τῆς κύστεως καὶ τῆς οὐρήθρας. Ἐπίσης ὠφελιμωτάτη εἶνε ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐσωτερικῶς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ κοινοῦ ποσίμου ὕδατος ἰδίως καὶ κατ' ἐξοχὴν κατὰ τὸ πρῶτο, στάδιον τῆς φθίσεως, ἔχοντα καὶ τοῦτο τὸ καλὸν ὅτι δὲν πειράζουσι τὸν στόμαχον οὔτε καταπονοῦσιν αὐτὸν ὡς συνήθως αἱ διάφοροι φαρμακοτεχνικαὶ πισσοῦχοι σκευασίαι πράττουσι. Τὴν κατὰ τῆς φθίσεως ἀγαθὴν ἐπίδρασιν τῶν ὑδάτων Κερίου, ἀνομολογοῦμεν μετὰ πεποιθήσεως, ἀνωμολόγησαν δὲ ταύτην καὶ 2 ἀείμνηστοι καὶ σοφοὶ καθηγηταὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου οἱ *Δηλῃγιάννης* καὶ *Ἀφεντούλης* καὶ ὁ πολὺς τῆς Γερμανίας Neumman. Ἐξωτερικῶς ὠφελιμότατα ἀνεδείχθησαν κατὰ τῆς ψωριάσεως, τοῦ ἐκζέματος, τῶν χειμέθλων, ἀδένων ἐξωγκομένων καὶ ἀφλεγμάντων, εἴτε εἰς λουτρὰ εἴτε καὶ διὰ πλύσεων ἐπιτοπίων.

Ἐνεργοῦσιν ἐπίσης τὰ ὕδατα τῆς ἐχούσης τὸ διαυγὲς ὕδωρ πηγῆς καὶ ὡς ἄριστα καθαρτικὰ ἐλαφρὰ μὲν ἀλλὰ ἀσφαλῆ, ὠφελιμότατα ἰδίως κατὰ τῶν ὑπεραιμιῶν τῶν νεφρῶν καὶ τοῦ ἥπατος, καὶ κατὰ τῶν χρονίων ἐντερικῶν παθήσεων, ἔχοντα καὶ τοῦτο τὸ προτέρημα τὸ ὅτι εἶνε ἄγαν διουρητικά. Καθαρτικὸν ἐπίσης εἶνε καὶ τὸ ὕδωρ πηγῆς τινος εὑρισκομένης εἰς τὸ χωρίον Μουζάκη τοῦ δήμου Λιθακιωτῶν.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος πηγῶν Κερίου

Δυστυχῶς ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῶν πηγῶν Κερίου περὶ ὧν ἔγραψε καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος ἔμεινε μέχρι σήμερον ἀνεκμετάλευτος. Εἰς

ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν δαπανῶνται ἑκατομμύρια ὁλόκληρα, εἰς ἐπιχειρήσεις ὀλιγώτερον ἐπικερδεῖς καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ἀσφαλεῖς, δὲν εὑρέθη μέχρι τοῦδε μία σοβαρὰ ἑταιρία, ἡ ὁποία νὰ ἐκμεταλευθῇ τῆς πτωχῆς Ζακύνθου, τὸν ἀμύθητον πλοῦτον. Καὶ ὡσὰν παρθένα ἡ ὁποία ἀγνοεῖ τῆς εὐμορφιᾶς της τὰ πλούτη καὶ κάθηται εἰς μίαν ἄκραν συνεσταλμένη, περιφρονημένη καὶ ταπεινή, οὕτω καὶ ἡ πτωχὴ Ζάκυνθος εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κάμνῃ ὅτι ἀγνοεῖ τὸν μεγάλον πλοῦτον, τὸν ὁποῖον εἰς τοὺς κόλπους της τῆς ἔστειλεν ὁ Θεός, ὡς ἀντάλλαγμα τῶν καταστροφῶν τὰς ὁποίας τῇ ἐπροξένησαν κατὰ καιροὺς οἱ καταστρεπτικώτατοι τῶν σεισμῶν. Καὶ μόλα ταῦτα οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι κατὰ τὰς γενομένας κατὰ τὸ 1891 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δοκιμαστικὰς ἐργασίας αὐτόθι, εἰς βάθος 89 μέτρων ἀνεκαλύφθη ἀσφαλτοῦχος πηγὴ πάχους 1 μέτρου ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀνέβλησε 40 τοῖς ἑκατὸν πετρελαίου καὶ 5 τοῖς ἑκατὸ παραφίνης.

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι πολὺς δὲν θὰ παρέλθῃ χρόνος καθ' ὃν θέλει λυθῇ καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο. ἐπ' ἀγαθῷ καὶ τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἁπανταχοῦ καταναλωτῶν πετρελαίου.

Ἄγγελος Μωρέττης

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΚΑΙ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΟΝ ΖΑΚΥΝΘΟΥ 1880—1895

Κατὰ τὸ δεκαπενταετὲς τοῦτο διάστημα ἐνοσηλεύθησαν ἐν τῷ Δημοτικῷ Νοσοκομείῳ Ζακύνθου ἄτομα ἐν ὅλῳ 1294, ἐκ τούτων ἦσαν ἄρρενες 984 καὶ θήλεις 310. Ἐκ τῶν νοσηλευθέντων 1294, ἀπεβίωσαν 182 (ἄρρενες 112, θήλεις 70) ἤτοι θνησιμότης 14,06 ἐπὶ τοῖς %.

Ἡ θνησιμότης αὕτη φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι εἶνε μεγάλη. Κάθε ἄλλο, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα ἰδίως ἔτη τῆς ἐν λόγῳ δεκαπενταετίας, ἐν τῷ Νοσοκομείῳ κατέφευγον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ (καταφεύγουσιν δ' ἔτι καὶ σήμερον) ἄτομα χρονιως πάσχοντα, γηραιὰ καὶ ἐξησθενημένα, ἀλλὰ δὲ ἐκομίζοντο ἐπιθανάτια τῶν ἐνδεῶν τῆς Ζακύνθου ἀποφευγόντων τὴν ἐν τῷ Νοσοκομείῳ νοσηλείαν, συνεπείᾳ ἐπικρατούσης προλήψεως τὸ μέν, τὸ δὲ ὡς τῆς ὄχι πάντοτε καλῆς καταστάσεως τῶν ἐν τῷ Νοσοκομείῳ.

Παρήγορον οὐχ ἧττον εἶνε ὅτι ἡ θνησιμότης αὕτη ἐλαττοῦται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, τὰ δὲ ἔτη 1891, 1892 καὶ 1893 μόλις ἀνῆλθεν εἰς 4,59 τοῖς $^0/_0$.

Τοὺς μεγαλειτέρους ἀριθμοὺς ἀσθενειῶν παρουσιάζουσιν τὰ ἔτη 1892 καὶ 1893, (τὸ 1892 ἐπιδημία κοιλιακῶν τύφων, τὸ 1893 τραυματίαι ἀπὸ τῶν σεισμῶν).

Ἐκ τῶν ἀποβιωσάντων 182, ἔπασχον ἐκ φθίσεως 5, ἐκ πνευμονίας 39, ἐκ νόσων τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος 16, ἐξ ἑλωδῶν νόσων 3, (ἑλώδης καχεξία 1, κακοήθεις πυρετοὶ 2) ἐξ ἐγκεφαλικῆς ἀποπληξίας 14, ἐκ διαφόρων τραυμάτων 18, ἐξ ἐγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος 6, ἐκ βρογχίτιδος 5, ἐκ νόσων καρδίας 18, ἐκ νεφρίτιδος 19, ἐκ τύφου 10, ἐκ κηρώσεως τοῦ ἥπατος 2, ἐκ χρονικῶν ρευματισμῶν τῶν ἄκρων 1, ἐξ εἰλεοῦ 1, ἐκ βουβονοκήλης περιεσφιγμένης 1, ἐκ λευκοῦ ὄγκου ἐγχειρισθέντος δι' ἀκρωτηριασμοῦ 1, ἐξ ἀλκοολισμοῦ 1, ἐξ ἕλκους τοῦ στομάχου 1, ἐκ γήρατος 12. Νεκροὶ πρὸς ἐνταφιασμὸν ἐκομίσθησαν 4.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1895— 1900 μᾶς ἐλλείπουσιν στατιστικαὶ ἀκριβεῖς.

Ἔτος 1900

Εἰσήχθησαν ἀσθενεῖς ἐν ὅλῳ 137, ἐξ ὧν 71 ἄνδρες καὶ 66 γυναῖκες, Ἀπεβίωσαν 19, ἐξῆλθον ἰαθέντες 118 ἤτοι θνησιμότης 13, 86 τοῖς $^0/_0$.

Ἐκ τῶν ἀποβιωσάντων, 3 ἔπασχον ἐξ ἑλειογενῶν πυρετῶν,, 3 ἐκ γεροντικῆς ἀδυναμίας μετὰ διαρροίας, 2 ἐξ ὀργανικῆς ἀλλοιώσεως τῆς καρδίας, 2 ἐκ νεφρίτιδος, 2 ἐκ πνευμονικῆς φυματιώσεως, 1 ἐκ χρονίας διάρροιας, 1 ἐκ κήλης περιεσφυγμένης, ἐκ κοπροστάσεως, 1 ἐξ ἑλκῶν χρονικῶν τῆς δεξιᾶς κνήμης, 1 ἐξ αἱμοπληγίας ἀριστερᾶς, 1 ἐκ πνευμονίας καὶ 1 ἐκ χρονίου βρογχικοῦ κατάρρου.

Ἐκ τῶν ἰαθέντων 2 ἔπασχον ὑπὸ νεφρίτιδος χρονίας, 1 τραῦμα τοῦ μηροῦ, 1 τρόμον γεροντικόν, 1 ὑποτροφίαν τῆς καρδίας μετ' οἰδημάτων, 1 νευρικὴν ὑπερδιέγερσιν, 1 ὑστερισμοὺς μετὰ γαστραλγιῶν, 1 χοιράδας τῆς ἀριστερᾶς παρειᾶς, 1 ἐξίδρωμα πλευριτικόν, 38 διαλείποντας πυρετούς, 1 μώλωπας τοῦ γόνατος,2 χρόνιον βρογχικὸν κατάρρουν, 1 ἕλκος ἄτονον τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, 4 σύφιλιν (ὁ εἷς τριτογενὲς στάδιον) 1 ὀξεῖαν νεφρίτιδα, 1 ὄγκον τοῦ λάρυγγος. 1 γεροντικὴν ἀδυναμίαν μετὰ διαρροίας, 1 βρογχίτιδα, 2 γαστραλ-

γίας ἁπλᾶς, 3 φυματίωσιν, 3 ὀξεῖς τῶν ἄρθρων ρευματισμούς, 1 ἐξέλκωσιν τῶν μεγάλων δακτύλων τῶν ποδῶν, 2 τραῦμα διὰ πυροβόλου ὅπλου τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, 1 πολύποδα τῆς μήτρας, 2 ἕλκη χρόνια τῆς δεξιᾶς κνήμης, 1 βρογχοπνευμονίαν, 1 ἴκτερον, 1 τραῦμα τοῦ προσώπου, 1 τραύματα τῶν ἄκρων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν διὰ δυναμίτιδος ἐπενεχθέντα, 1 βλενορραγίαν ὀξεῖαν, 2 γάγγραιναν τοῦ πέους, 1 ἐλεφαντίασιν, 1 κάταγμα τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, 1 ὑπερτροφίαν τοῦ σπληνός, 1 ἐξόρυξιν τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ, 1 τραύματα πτώσεως, 3 λευκοματρυρίαν, καὶ ὀργανικὰς ἀλλοιώσεις τῆς καρδίας, 1 μυελίτιδα χρονίαν, 1 βρογχίτιδα μιασματικῆς φύσεως, 1 κνισμὸν τοῦ αἰδοίου, 1 ἀρθρίτιδα τῆς μικροκνημικῆς δεξιᾶς ἀρθρώσεως, 1 ρευματικὸν πυρετόν, 1 ὄγκον κοιλιακόν, 1 τραύματα κεφαλῆς διὰ πυροβόλου ὅπλου, 1 ἕλκη ἄτονα τῶν κάτω ἄκρων, 1 ἔκζεμα τῆς ἀριστερᾶς κνήμης, 1 δερμάτωσιν, 1 ὄγκον μήτρας, 1 συμφόρησιν ἥπατος, 2 τραῦμα ἀριστερᾶς χειρὸς διὰ δυναμίτιδος, 1 ἑδροσυρίγγιον, 1 ἔγκυος (τμῆμα μαιευτηρίου), 1 ἀπόστημα περιτοναίου, 1 ἀπόστημα ἕδρας, 1 ἰσχιαλγίαν. 2 βρογχίτιδο.

Ἔτος 1904

Εἰσήχθησαν ἀσθενεῖς ἐν ὅλῳ 200 ἐξ ὧν ἄνδρες 97 καὶ γυναῖκες 103.

Ἐκ τούτων ἀπεβίωσαν 16, ἤτοι θνησιμότης 8 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν.

Οἱ ἀποβιώσαντες ἔπασχον, 1 ἐκ κιρρώσεως τοῦ ἥπατος, 1 ἐκ φυματιώσεως τῶν μεσεντερίων ἀδένων, 1 ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος, 1 ἐκ γεροντικοῦ μαρασμοῦ, 1 ἐξ ἐγκαυμάτων διὰ πυρίτιδος, 1 ἐξ ἐκφυλίσεως τῆς καρδίας, 1 ἐξ ἐρυσιπέλατος τῶν ἄκρων, 1 ἐξ ἐντερικοῦ κατάρρου, 1 ἐκ φυματιώσεως τῶν ὀστῶν, 1 ἐξ ἀποπληξίας τοῦ ἐγκεφάλου, 1 ἐξ ἑλειογενῶν πυρετῶν, 1 ἐκ χρονίου βρογχικοῦ κατάρρου 1 ἐκ βρογχίτιδος ἐπιπεπλεγμένης μετὰ λαρυγγίτιδος, 1 ἐξ ἑλώδους πυρετοῦ, 1 ἐξ ὀξείας Νεφρίτιδος, 1 ἐκ κοιλιακοῦ τύφου. Οἱ ἰαθέντες ἔπασχον 8 ἀποστήματα διάφορα, 1 ἰσχιαλγίαν μετὰ ρευματισμοῦ, 1 κολεΐτιδα, 1 νεφρίτιδα, 2χοιράδωσιν, 19 τραύματα, κατάγματα, ἐξαρθρώματα κ.τ.τ. καὶ χρόνιαν διάρροιαν, 1 ὕδρωπα ἀσκίτην, 4 ἐντερικὸν κατάρρουν, 3 κονδυλώματα· 1 φαγεδαινικὰ ἕλκη, 1 ἀρτηριοσκλήρυνσιν, 1 ὄγκον κοιλιακόν, 1 ὑστερισμούς, 2 ὀργανικὴν ἀλλοίωσιν τῆς καρδίας, 1 δυσπεψίαν, 2 μητρίτιδα, 1 ὑπερτροφίαν ἥπατος, 1 ὄγ-

κον κοιλίας,2 πλευριτικὸν ἐξίδρωμα, 1 λοχείαν,2 διάρροιαν, 6 ρευματισμοὺς ἄρθρων, 2 ἑλώδη καχεξίαν,1 πάρεσιν τῶν δεξιῶν ἄρθρων, 1 νευροπάθειαν 1 σκλήρυνσιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ,2 ὀξέα κονδυλώματα τῆς ἕδρας, 1 πρόπτωσιν ἀπηυθυσμένου.

Ἐκθετοτροφεῖον

Κατα τὸ ἔτος 1900 ὑπῆρχον ἔκθετα ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ 20 καὶ εἰς ἐξωτερικὰς τροφοὺς 95—Κατετέθησαν δὲ 64. Ἀπεβίωσαν 49 ἤτοι 27,6 τοῖς ἑκατόν! ;

Ἐκ τῶν ἀποβιωσάντων ἀπεβίωσαν 6 συνεπείᾳ προώρου τοκετοῦ, 3 συνεπείᾳ διφθερίτιδος, 20 συνεπείᾳ διαρροιῶν, 10 συνεπείᾳ τριχοειδῶν βρογχιτίδων καὶ 11 συνεπείᾳ ἀτροφίας καθολικῆς.

Κατὰ τὸ 1901 ὑπῆρχον ἔκθετα ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ 28, παρὰ δὲ τοῖς ἐξωτερικοῖς τροφοῖς 90, κατετέθησαν 47, ἀπεβίωσαν 27, ἤτοι θνησιμότης μόνον 16,36 τοῖς ἑκατόν. Ἐλαχίστη ἀληθῶς, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ κατ' ἀνάγκην ἐξωτερικοῦ θηλασμοῦ.

Ἀπεβίωσαν δὲ 4 ἐκ διαρροίας,4 ἐκ καθολικῆς ἀτροφίας,3 ἐξ ἀτελοῦς ἀναπτύξεως (πρόωρος τοκετὸς) 3 ἐξ ἑλειογενοῦς καχεξίας, 1 ἐξ ἐρυσιπέλατος,4 ἐκ κακοήθους πυρετοῦ,1 ἐκ διφθερίτιδος,1 συνεπάγει ἐκλαμψίας, 1 ἐξ ὀδοντοφυΐας, 1 ἐκ φυματιώσεως τοῦ μεσεντερίου, 3 ἐκ βρογχίτιδος, 1 ἐκ χρονίας γαστροεντερίτιδος.

Ἄγγελος Μωρέττης

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΗΡΙΟΝ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Πρὸς νοσηλείαν τῶν στρατιωτῶν,τοῦ Πεζικοῦ, τῆς Χωροφυλακῆς, τῶν Ἀστυνομιῶν τῆς Νήσου καὶ τῶν διαφόρων Στρατ. Μεταβατικῶν ἀποσπασμάτων.ὑπάρχει ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἱδρυμένον Στρατιωτικὸν Θεραπευτήριον. Τοῦτο ἤδη διευθύνεται ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ Στρατιωτικὸν ἰατρὸν κ.Κώσταν Τσάλλαν ὅστις φέρει τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπιάτρου. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης εἶνε ἀνατεθειμένα τὰ καθήκοντα τοῦ Ἀστυάτρου τῆς πόλεως Ζακύνθου καὶ ἡ Ἰατρικὴ καὶ Φαρμακευτικὴ ὑπηρεσία ἐν γένει τῶν Φυλακῶν τῆς Ζακύνθου.

Τὸ κτίριον τοῦ θεραπευτηρίου εἶνε ἰδιωτικὸν καὶ ἀπὸ δεκαετίας περίπου χρησιμεύει ὡς τοιοῦτον. Εἶνε λίαν ἀκατάλληλον διὰ Νοση-

λευτήριον ὑπό τε τὴν ἔποψιν τῆς κατασκευῆς τῆς διασκευῆς καὶ τῆς τοποθεσίας, πολλῶν δὲ δυσαρέστων συνεπῶς πρόξενον.

Μόλα ταῦτα τοῦτο ἐσωτερικῶς ἂν καὶ σεσαθρωμένον μετὰ μικροσκοπικῶν δωματίων, ἀπαστράπτει ἐκ καθαριότητος καὶ διοικεῖται μὲ τάξιν ζηλευτὴν καὶ Στρατιωτικήν, καὶ οἱ ἄρρωστοι εἶνε κατενθουσιασμένοι ἐκ τῆς περιποιήσεως, συνάμα δὲ ἐκ τῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας ἥτις τηρεῖται δι' ὀλιγαρίθμου προσωπικοῦ ἐκ στρατιωτῶν ἐξασκηθέντων ἀρίστως ὑπὸ τοῦ ἀενάως πάντοτε ἐργαζομένου πρὸς περίθαλψιν τῶν στρατιωτῶν κ. Τσάλλα.

Τὸ Θεραπευτήριον εἶνε ἐφωδιασμένον δι' ἐπαρκῶν χειρουργικῶν ἐργαλείων καὶ βοηθημάτων ὡς καὶ ἀντισηπτικῶν εἰδῶν ἐν ἀφθονίᾳ.

Τὸ Φαρμακεῖον κείμενον εἰς τὸ ἰσόγειον πάτωμα τοῦ Θεραπευτηρίου, εἶνε περίκομψον καὶ ζηλευτόν, ὀφειλόμενον εἰς τὴν καλαισθησίαν τοῦ κ. Τσάλα, ὅστις ὡς τέλειος Φαρμακοποιὸς διευθύνει τοῦτο, εἶνε ἐφωδιασμένον δι' ἐπαρκῶν καὶ ὅλων τῶν νέων φαρμάκων καὶ οὐδενὸς φαρμάκου στερεῖται. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει καὶ μικρὸν Χημικὸν Ἐργαστήριον τῆς ἰδιαιτέρας ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τοῦ κ. Τσάλα.

Ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν τὸ θεραπευτήριον λειτουργεῖ ἀρίστως καὶ εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ σμικρὰ θνησιμότης αὐτοῦ· οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1898 ἐνοσηλεύθησαν ἄρρωστοι ὁπλῖται 343 ἐξ ὧν ἀπέθανον δύο, εἷς ἐξ ἰλαρᾶς καὶ εἷς ἐκ φυματιώσεως τῶν πνευμόνων. Κατὰ τὸ 1899 ἐνοσηλεύθησαν 315 καὶ οὐδεὶς ἀπεβίωσεν. Κατὰ τὸ 1900 ἐνοσηλεύθησαν 292 ἐξ ὧν ἀπεβίωσαν 3 ἐξ ἐπιπλοκῆς τῆς Γρίππης· σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐνέσκηψε βαρεῖα ἐπιδημία Γρίππης. Κατὰ τὸ ἔτος 1901 ἐνοσηλεύθησαν 312 ἐξ ὧν ἀπεβίωσεν εἷς φυματιώσεως τῶν πνευμόνων.

ΔΗΜΑΧΩΝ ΖΑΚΥΝΘΙΩΝ ΔΡΑΣΙΣ

Συσταθείσης, μετὰ τὴν Ἕνωσιν, τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς ἐν Ζακύνθῳ, πρῶτος Δήμαρχος Ζακυνθίων ἐξελέγει ὁ ἀείμνηστος *Ἰωάννης Λισγαρᾶς*, λαβὼν ψήφους *3000* ἐπὶ *3993* ψηφοφορησάντων. Ἦτο ὁ ἐνδεδειγμένος πρῶτος δήμαρχος Ζακυνθίων, ὕστερον ἀπὸ τὸ ἐξόχως πατριωτικὸν ἐνεργὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε κατὰ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, εὐτυχήσας νὰ παραδοθῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ κλεῖδες τοῦ Φρουρίου παρὰ τῆς ἀπερχομένης Ἀγγλικῆς φρουρᾶς.

Πολιτικὸς φίλος τοῦ μεγάλου Λομβάρδου, ἐδημάρχευσε μέχρι τοῦ *1870*, ὀργανώσας τὴν ἀρτισύστατον δημαρχίαν Ζακύνθου, γνωστὸν δὲ ὅτι ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἦτο ἐπίσης δύσκολος ὥσεὶ ἐξετέλει τὰ μέγιστα τῶν δημοτικῶν ἔργων. Ἱστορίαν ἀφῆκε ἡ καθόλου συμπεριφορά του κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἄφιξιν τοῦ *Βασιλέως Γεωργίου Α΄.*, *ἡ εἰς τὸν ὁποῖον γενομένη ὑπὸ σύμπαντος τοῦ λαοῦ τῆς Ζακύνθου ὑποδοχή, ἦτο αὐτόχρημα ἀποθεωτική*. Λυπούμεθα εἰλικρινῶς μὴ κατορθώσαντες νὰ εὕρωμεν ὅπως συμπεριληφθῇ εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας τεῦχος τὴν εἰκόνα τοῦ ἀειμνήστου πρώτου δημάρχου Ζακυνθίων *Ἰωάννου Λισγαρᾶ*, τοῦ ὁποίου ἂν ὁ ἰδιωτικὸς βίος ὑπῆρξεν ὑπογραμμὸς φιλοστόργου οἰκογενειάρχου καὶ εἰλικρινοῦς φίλου, ὁ δημόσιος βίος ὑπῆρξεν ὑπογραμμὸς ἀδόλου καὶ ἁγνοῦ πατριώτου καὶ ἀληθοῦς Ζακυνθίου, δημαρχεύσαντος πατρικῶς καὶ συνετῶς καὶ λειάναντος τὴν ἀκανθώδη καὶ τριβολώδη ὁδὸν εἰς τοὺς διαδόχους του.

Ὁ *Ἰωάννης Λισγαρᾶς* ἐδημάρχευσε μέχρι τοῦ *1870* ἐκλεγέντος κατὰ Μάρτιον τοῦ *1870* τοῦ δευτέρου δημάρχου Ζακυνθίων *Φραγκίσκου Τσουλάτη* διὰ ψήφων *2,530* ἐπὶ *4,140* ψηφισάντων,

Ὁ Φραγκῖσκος Τζουλάτης[1] ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τὴν 14 Αὐγούστου 1818. Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας διωρίσθη μόλις εἰκοσιτριετὴς εἰς τὴν Εἰσαγγελικὴν ὑπηρεσίαν· τὸ 1851 ἡ Ἰόνιος Κυβέρνησις μετέθεσεν αὐτὸν ἐκ Λευκάδος εἰς Κεφαλληνίαν, ἐμπιστευθεῖσα αὐτῷ, ὡς ἔλεγεν ἐν τῷ πρὸς αὐτὸν ἐγγράφῳ της, τὴν ὡς ἐκ τῆς δεινῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς νήσου ἐκείνης σπουδαιοτέραν τῶν Εἰσαγγελιῶν· τὸ 1855 ὁ ἁρμοστὴς Γιόγγ δι' ἐπὶ

1 Ἡ ἐξ Ἰταλίας καταγομένη ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια Τζουλάτη ἐνεγράφη καὶ εἰς τὴν βίβλον τῶν εὐγενῶν Κεφαλληνίας κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἐποχὴν τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεώς της καὶ εἰς τὴν βίβλον τῶν εὐγενῶν Κερκύρας ἐπὶ Ῥώσσων, ὅτε ὁ πάππος τοῦ βιογραφουμένου Ἰωάννης Φραγκῖσκος, αὐλικὸς σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας καὶ γραμματεὺς τῆς Ἑπτανησιακῆς Ἐπικρατείας, ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ οἰκονομικῶν, εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν εἰρημένην νῆσον· ὁ πολὺς Θωμαζαῖος ἐν τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ συγγράμματι Stovia civire nella lettebaria ἐξαίρει τὴν πολιτικὴν βαθύνοιαν τοῦ ἐν λόγῳ Ἰωάννου Φραγκίσκου· περὶ τούτου ὡς καὶ περὶ τοῦ πατρός του Ἀγγέλου, διασήμων ἰατροφιλοσόφων τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅρα : βιογραφίας ἐνδόξων Κεφαλλήνων Α. Μαζαράκη, Biographie nniverselle M. Michand 1843 Paris, Grand dictionnaire de Larousse, Ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου Π. Χιώτη τόμ. 6 σελ. 428 κλπ.

τούτῳ διαγγέλματός του, προέτρεψε τὴν Γερουσίαν ἵνα διορίσῃ τὸν Τζουλάτην εἰσαγγελέα Ζακύνθου, ἀποκαλῶν τοῦτον ἐν τῷ διαγγέλματι, λειτουργὸν διακεκριμένον, διά τε τὰ φῶτα καὶ τὸ ἀκέραιον τοῦ χαρακτῆρος του. Ὁ Τζουλάτης ὡς εἰσαγγελεὺς Ζακύνθου κατεδίωξε δικαστικῶς τοὺς καταχρασθέντας τὴν πλουσίαν περιουσίαν τοῦ Ἐνεχυροδανειστηρίου καὶ πολλοὺς ἄλλους, οἵτινες πρὸ πολλοῦ ἐσφετερίζοντο κοινωφελῆ σπουδαῖα κληροδοτήματα ὑπὲρ πενήτων, εὐεργετικῶν καταστημάτων καὶ θείων ναῶν, καὶ οὕτως ἐπεστράφησαν τὰ κακῶς σφετερισθέντα· τὸ 1862 προήχθη εἰς πρόεδρον τῶν δικαστηρίων Λευκάδος, ὅπως θέσῃ χαλινὸν εἰς τὰς ἐκεῖ καταχρήσεις ὡς συνίστα αὐτῷ τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον τῆς Δικαιοσύνης, δι' ἐπισήμου ἐγγράφου του, ἐν ᾧ προσέθετεν ὅτι ἀρκεῖ νὰ κάμῃ τις ἁπλῆν πρὸς τὸν Τζουλάτην νῦξιν περὶ καταχρήσεων ὅπως τοῦ λοιποῦ παύσωσιν. Ἀποσυρθεὶς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἕνεκα τῆς τότε πασχούσης ὑγείας του διωρίσθη πάλιν, τὸ 1864, πρόεδρος τῶν ἐν Ζακύνθῳ δικαστηρίων, ἐνδοὺς εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ τότε Ἁρμοστοῦ, παρατηρήσαντος αὐτῷ ὅτι ὤφειλε νὰ δεχθῇ τὴν θέσιν αὐτὴν ἵνα τακτοποιήσῃ τὰ δικαστήρια ἐκεῖνα, ὅπως μὴ παραδοθῶσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν εἰς ἣν εὑρίσκοντο τότε ἀθλίαν κατάστασιν· ἐπελθούσης τῆς Ἑνώσεως ὁ Τζουλάτης ἐπικυρώθη εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν τοῦ προέδρου τῶν δικαστηρίων Ζακύνθου· τὸν Ἰούνιον τοῦ 1865 προσκληθεὶς εἰς Ἀθήνας παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐδέχθη τὴν διοίκησιν τοῦ νομοῦ Ζακύνθου, θεωρηθεὶς ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν κατάλληλος ἀνὴρ ὅπως διοικήσῃ τὸν τόπον τοῦτον, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἄγγλος πρόξενος ἀναφέρων περὶ τοῦ διορισμοῦ τούτου εἰς τὴν προϊσταμένην του ἀρχήν, ἔγραφεν ὅτι δύσκολον θὰ ἦτο νὰ γίνῃ καταλληλοτέρα ἐκλογή· μετατεθεὶς ἀκολούθως ὁ Τζουλάτης (Φεβρουάριον 1866) ἐκ τῆς Νομαρχίας Ζακύνθου εἰς τὸ Ἐφετεῖον Ἀθηνῶν ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας· καὶ μετὰ τοῦτο ὅμως ἐξηκολούθει νὰ μένῃ εἰς Ζάκυνθον, μεθ' ἧς καὶ διὰ γάμου ἦτο συνδεδεμένος νυμφευθεὶς Ζακυνθίαν κόρην, τὴν *Ἀδαμαντίνην Μαρκέτη*· τὸ 1870 προσηνέχθη αὐτῷ ἡ ὑποψηφιότης ὡς δημάρχου Ζακυνθίων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Λομβάρδου. Ἐκλεγεὶς διὰ πλειοψηφίας 500 ψήφων ἀφωσιώθη δραστηρίως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δήμου τούτου· ἐπὶ τῆς δημαρχίας του καὶ οἱ πόροι τοῦ δήμου ηὔξησαν καὶ ἔργα σπουδαῖα ἐγένοντο· ἀνηγέρθη εὐπρεπὲς κρεωπωλεῖον καὶ παρ' αὐτὸ ἀγορά, ὅπου συνεκεντρώθησαν τὰ ἐδῶ καὶ ἐ-

-κεῖ ὑπάρχοντα μαγειρεῖα καὶ λαχανοπωλεῖα· ἑτέρα τοιαύτη ᾠκοδομήθη ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἄμμου· δεκατέσσαρες ἐν ὅλῳ ὁδοί, εὑρισκόμεναι εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν, ἀνεκαινίσθησαν καὶ νέαι τοιαῦται διὰ τομῆς ἢ κατεδαφίσεως παρεμβαλλομένων κτιρίων κατεσκευάσθησαν, διευκολύνασαι τήν τε διάβασιν καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος· ἐκαλλωπίσθη ἡ πόλις διὰ τῆς ἀποκοπῆς πλείστων οἰκιῶν τῶν ἀηδῶν ἐκείνων πρὸς τὰς ὁδοὺς ἐξοχῶν, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπότζων*· ἐδενδροφυτεύθη καὶ ἰσοπεδώθη ἡ πλατεῖα Γεωργίου Α΄. πλατυνθεῖσα συνάμα διὰ τῆς κατεδαφίσεως παλαιᾶς τινος καὶ σεσαθρωμένης οἰκοδομῆς, ἥτις ἐκεῖ ὑπάρχουσα ἐχρησίμευεν ὡς θέατρον· καὶ παραπλεύρως τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου νέον θέατρον ᾠκοδομήθη, ὅπερ κρημνισθὲν ὑπὸ τῶν καταστρεπτικῶν σεισμῶν τοῦ 1893 ἀνοικοδομήθη ὑπὸ τοῦ δημάρχου Μακρῆ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδίου· ἐσυστήθη τὸ νεκροταφεῖον καταργηθείσης τῆς ἐλεεινῆς, ἀντιθρησκευτικῆς καὶ ἀνθυγιεινῆς συνηθείας νὰ ἐνταφιάζωνται οἱ νεκροὶ ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως· ἐπιμελείᾳ τοῦ Τζουλάτη ἤρξαντο καὶ κατὰ μέγα μέρος συνετελέσθη ἡ μέχρις Ἁγίου Διονυσίου διήκουσα παραλία ὁδός, ἥτις ηὔρυνε καὶ ὡραΐσε τὴν πόλιν, σπουδαίως συντελέσασα εἴς τε τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου καὶ εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ τόπου, οὔσης πρότερον ἐκεῖ ἑστίας πάσης ἀκαθαρσίας· τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Νοσοκομεῖον καὶ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον διετέλουν εἰς τόσον ἐλεεινὴν κατάστασιν, ὥστε οἱ μὲν πτωχοὶ ἐστεροῦντο ἀσύλου ἐν τῷ νοσοκομείῳ, εἰς δὲ τὰ τροφοὺς τῶν ἐκθέτων καθυστεροῦντο αἱ μισθοδοσίαι των, ἀνερχόμεναι εἰς 25 χιλ. δραχμῶν· ὁ Τζουλάτης μόλις γενόμενος δήμαρχος ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, τῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος, μεταβὰς δὲ εἰς Ἀθήνας τῇ ἀρωγῇ καὶ τοῦ ἀειμνήστου Λομβάρδου προεκάλεσε τὸν ἀπὸ 27 Μαΐου 1871 ΥΙΓ΄ Νόμον περὶ διανομῆς τῆς ἐπαρχιακῆς περιουσιας τῶν δήμων Ζακύνθου, δι' οὗ ἐλήφθη πρόνοια περὶ συντηρήσεως τῶν ἀνωτέρω φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων· τὸ κατάστημα ἀνεκαινίσθη και δεόντως ἐτροπολογήθη, οὕτως ὥστε ἔγινε κτίριον εὐπρεπές· εἰς τοὺς ἀσθενεῖς παρείχοντο ὅλα τὰ πρὸς νοσηλείαν ἀναγκαῖα· πτωχοί τινες γέροντες ἐν αὐτῷ περιεθάλποντο καὶ οἱ μισθοὶ τῶν τε ὑπαλλήλων καὶ τῶν τροφῶν ἀνελλιπῶς κατεβάλλοντο. Ἀποβλέπων καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ λαοῦ μόρφωσιν ἐνήργησε καὶ συνέστη τῇ συνδρομῇ φιλοπροόδων συμπολιτῶν μας κατὰ τὸ

1871 καὶ παρ' ἡμῖν Φιλαρμονικὴ Ἑταιρία πρὸς διάδοσιν τῆς ὡραίας τέχνης τῆς μουσικῆς, κληθέντων ἐπὶ τούτῳ ἐξ Ἰταλίας δύο ἱκανωτάτων μουσικοδιδασκάλων· καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς πόλεως ὑπῆρξεν ἐν τῶν πρώτων μελημάτων του· κατόπιν διαπραγματεύσεων πρὸς διαφόρους Εὐρωπαϊκὰς ἑταιρίας συνωμολόγησε μετὰ τοῦ Π. Γκωτερῶ τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1871 συμβόλαιον περὶ φωτισμοῦ τῆς πόλεως δι' ἀεριόφωτος· δυστυχῶς ὅμως μετὰ τὰς περιπετείας τῆς Γαλλίας, ὁ εἰρημένος Γκωτερῶ ἀπήντησε δυσκολίας ὡς πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀναδεχθείσης ἐργολαβίας καὶ ἐκηρύχθη ἔκπτωτος. Μετὰ πόσης φειδοῦς ὁ Τζουλάτης διεχειρίσθη τὴν δημοτικὴν περιουσίαν, μαρτυροῦσιν οἱ ἀπολογισμοὶ τῆς διαχειρίσεώςτου καταλιπόντες πάντες περίσσευμα (ὅρα τούτους ἐν τῷ ὑπ' ἀρ' 101 τῆς 11 Δεκεμβρίου 873 φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος Δημοτική), παρῃτήθη δὲ ὑπὲρ τοῦ δήμου καὶ αὐτῆς τῆς ἀντιμισθίας του, διαθέσας αὐτὴν πρὸς συντήρησιν δημοτικοῦ σχολείου ἐν τῷ προαστείῳ Παχάλεως, καὶ πρὸς ἀγορὰν νέου ἐκ Βιέννης ὡρολογίου, ὅπερ δωρηθὲν ὑπ' αὐτοῦ τῷ δήμῳ, ἐτέθη ἐπὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ στήλης, προσηκόντως ἐπισκευασθείσης ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ποιητοῦ ἀντὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος παλαιοῦ τοιούτου. Τέλος καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν δημοσίαν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν σπουδαίως ἐπέστησε τὴν προσοχήν του ἐνεργήσας ὅτι ἦτο ἐφικτὸν πρὸς ἐμπέδωσιν αὐτῶν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πρὸς τοὺς νόμους σεβασμοῦ καὶ τῆς μεταξὺ τῶν πολιτῶν ἀγάπης καὶ ὁμονοίας. Ὁ Τζουλάτης κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1874 ἀπῆλθεν οἰκογενειακῶς εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἀπεβίωσε τὴν 14 Ἀπριλίου 1886· ὡραῖον ἐπίγραμμα, ἑρμηνεῦον πιστότατα τὰ πρὸς τὴν μνήμην του αἰσθήματα τοῦ λαοῦ τῆς Ζακύνθου, ἔγραψεν ὁ γνωστὸς Ζακύνθιος ποιητὴς Ι. Τσακασιάνος, τὸ ἑξῆς:

Φεύγουν οἱ χρόνοι, σὰν καπνὸς περνοῦν ἀπὸ μπροστά μας,
τρόμου μαυρίλ' ἀφίνουνε 'στὸ πνεῦμα οἱ βουλιασμένοι,
κ' ἡ χαρωπὴ μοσκόφερτη δροσιὰ μέσ' 'ς τὴν καρδιά μας
ὁποῦ καὶ σπλάχνα μας καὶ νοῦ συχνὰ γλυκαρασταίνει
Τέτοια δροσιὰ σταλάζουνε τὰ χρόνια τὰ δικά σου,
τέτοια 'ς τὸν τόπο μας σκορπᾶ μοσκιάδα τ' ὄνομά σου!

Τὸν *Φραγκῖσκον Τσουλάτην* διεδέχθη ὁ τρίτος δήμαρχος Ζακυνθίων *Ἰωάννης Πλέσσας* ἀναδειχθεὶς κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1874 διὰ ψήφων *2215* ἐπὶ *3677* ψηφοφορησάντων, καὶ δημαρ-

χεύσας ἐπὶ 5 ὅλα ἔτη ἅτε παρατεθείσης τῆς δημαρχίας τῶν δημάρχων ὡς ἐκ τῆς ἐπισυμβάσης κατὰ τὸ *1877 ἀνωμαλίας*,συνεπείᾳ τῆς ἐπιστρατείας τοῦ ἀειμνήστου *Κουμουνδούρου*.

Ὁ Ἰωάννης Πλέσσας ἐγεννήθη τῇ 30 Νοεμβρίου 1828. Τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐτέλεσεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Γαλλίας, ἔνθα διαμείνας ἐπὶ 11 ἔτη, ἀπηγορεύθη ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Πανεπιστημίου διδάκτωρ τὰ νομικά. Ἐπανελθὼν εἰς Ζάκυνθον ἤσκησεν ἐπὶ βραχὺ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἐπιτυχῶς, ὅτε διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Ἐπαρχίας Ζακύνθου, τηρήσας τὴν διακεκριμένην ταύτην θέσιν ἐπὶ τῶν κατὰ σειρὰν ἐπάρχων Μεσσαλᾶ, Πινιατόρου, Καραμαλίκη καὶ Καρβελλᾶ. Ἐπὶ τῆς ἐπαρχείας Καρβελλᾶ ἠξιώθη ὅπως τῇ 7 $^3/_4$ πρωϊνῇ ὥρᾳ τῆς 21 Μαΐου 1865, ἡγουμένου τοῦ Ἐπάρχου καὶ τῶν τότε σομβούλων Δ. Πατέλη, Ἰω. Ἀρβανιτάκη Γ. Μερκάτη Κούρτσουλα, Ἀ. Συγούρου, Ἰω. Λισγαρᾶ, μετ' αὐτῶν νὰ στήσῃ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου, τὸ ἱερὸν ἡμῶν Ἐθνικὸν λάβαρον,εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ καταβιβασθέντος Ἀγγλικοῦ,ἀνακηρυχθείσης τότε τῆς Ζακύνθου, γωνίας ἐλευθέρας τοῦ ἐνιαίου πλέον Ἑλληνικοῦ κράτους.Γενομένης τῆς μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος Ἑνώσεως, εἰς τὴν πρώτην βουλευτικὴν περίοδον, ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Κ. Λομβάρδου ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς Ζακύνθου. Ἀκολούθως, διωρίσθη πρόξενος τῆς Ἑλλάδος εἰς Τύνιδα, ἔνθα δὲνμετέβη ἕνεκα οἰκογενειακῶν λόγων. Κατὰ τὴν προσάρτησιν τῶν Θεσσαλικῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ἄρτης,ἀπεστάλη ὡς γραμματεὺς τοῦ Β. Ἐπιτρόπου διατελέσας βραδύτερον καὶ Β. Ἐπιτροπεύων ἐπὶ 7 μῆνας. Μετὰ χρηστὸν ἰδιωτικὸν βίον διωρίσθη ἀρχαιοφύλαξ ἐπὶ τρίμηνον, μεθ' ὃ ὑποθηκοφύλαξ. Τὴν 13 Δεκεμβρίου 1899 ἀπεβίωσεν ἐν Ζακύνθῳ.

Ἡ δημαρχία τοῦ ἀειμνήστου *Πλέσσα* ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀξιόλογος. Καὶ ναὶ μὲν δὲν κατέλιπεν ἔργα ἐπίσημα, μαρτυροῦντα τὴν δημαρχιακὴν αὐτοῦ δρᾶσιν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε πλείστας ἐλλείψεις στοιχειώδεις τῆς πόλεως Ζακύνθου,ἄνευ τῶν ὁποίων καὶ ὑγεία τῶν κατοίκων ἐκινδύνευε, καὶ διὰ τὰς ὁποίας ἠναγκάσθη νὰ διαθέσῃ ὁσουσδήποτε ἠδυνήθη πόρους τοῦ δήμου, ἔφερεν εἰς πέρας. Μετὰ τὴν ἐπαινετὴν δημαρχίαν τοῦ ἀειμνήστου Πλέσσα ἀνηγορεύθη δήμαρχος Ζακυνθίων ὁ *Λουκᾶς Καρρὲρ* διατελέσας ἐπὶ 12 συνεχῆ ἔτη τοιοῦτος, λαβὼν κατὰ μὲν τὴν ἐκλογὴν τῆς *8ης Ἀπριλίου 1879* ψήφους *2224* ἐπὶ *3998* ψηφοφορησάντων, κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς *3ης Ἰου-*

λίου 1833 λαβὼν ψήφους 2458 ἐπὶ 4118 ψηφοφορησάντων, καὶ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς 5ης Ἰουλίου 1887 ψήφους 2263 ἐπὶ 4032 ψηφοφορησάντων.

Ὁ Λουκᾶς Καρρὲρ ἕλκει τὸ γένος ἐξ ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας τῆς Ἐνετίας. Ἓν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας αὐτῆς, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Δημοκρατία τῆς Ἐνετίας ἐξεστράτευσεν ὅπως καταλάβῃ τὴν νῆσον Κρήτην, ἣν καὶ κατέλαβεν, συνεξεστράτευσεν ὡς *φαιδουάρχης* κατὰ τοὺς τότε Ἐνετικοὺς νόμους, μετὰ ἕνδεκα (11) πλοίων καὶ ἀνδρῶν καὶ συνηγωνίσθη εἰς τὴν κατάληψιν τῆς μεγαλονήσου, δι' ὃ καὶ ἡ Ἐνετικὴ Δημοκρατία τὸν ἀντίμειψεν δι' ἐκτεταμένου ἐν Κρήτῃ τιμαρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ συμπεριλαμβάνοντο δώδεκα (12) χωρία, ὅθεν καὶ τὸ οἰκόσημον αὐτοῦ περιέχει (12) ἀστέρας συμβολίζοντας τὰ 12 χωρία, ἐν τῷ μέσῳ δ' αὐτῶν Ἀετὸν σημεῖον τῆς ἐξουσίας. Ἐγκατεστάθη ἑπομένως ὁ Καρρὲρ ἐν Κρήτῃ ὡς Φαιουδάρχης καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς Ἁλώσεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀποσυρθέντων ἐκεῖθεν τῶν Ἐνετῶν ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς νήσου ταύτης καὶ οὕτω ἡ οἰκογένεια Καρρὲρ ἐγκατεστάθη εἰς Ζάκυνθον ὅπου ἐπολιτογραφήθη καὶ ἐνεγράφει εἰς τὸ χρυσοῦν βιβλίον τῶν εὐγενῶν τῆς Ζακύνθου οὐχὶ δι' ἐκλογῆς, ὡς συνήθως τότε ἐγένετο, ἀλλὰ δικαιωματικῶς, ἀναγνωρισθέντων τῶν τάξεων τῆς εὐγενείας του παρὰ τῆς συγκλήτου τῶν εὐγενῶν τῆς νήσου ταύτης.

Ὁ Λουκᾶς Καρρὲρ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀπόγονος τῆς εὐγενοῦς ταύτης οἰκογενείας. Διετέλεσεν ὡς σύμβουλος τῆς ἐνταῦθα Ἰονικῆς Τραπέζης, παρητήθη δὲ τῆς θέσεως ταύτης, ὡς ἐπίσης καὶ ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς ἕνεκεν τῶν πολλῶν ἰδιωτικῶν ἀσχολιῶν του.

Ἡ δημαρχία τοῦ Λουκᾶ Καρρὲρ ὑπῆρξεν ἀληθῶς *συνετὴ* ὅσον καὶ *νοικοκυρίσια*. Ἀνεσκεύασε ἁπάσας σχεδὸν τὰς δημοτικὰς στενωποὺς τῆς πόλεως, αἱ ὁποῖαι διετέλουν ἐν ἀθλιεστάτῃ καταστάσει. Διώρθωσε τοὺς ὀχετοὺς τῆς πόλεως τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι εἶχον σπάσει, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι εἶχον βαθμηδὸν ἀποφραχθῆ. Ἐπεχείρησεν καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ ὕδατος τῆς πόλεως διὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων *Βροντονέρου*, ἐπιχείρησις σοβαρὰ καὶ ἀξιόλογος ἀλλὰ ἡ ὁποία ἀτυχῶς ἀπέτυχεν, ἀποδειχθέντων τούτων ἀργότερον, διὰ τῆς χρήσεως, ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν, ἅτε γινομένων προξένων *γαστρικῶν καὶ ἐντερικῶν ταραχῶν*. Τὸν *Λουκᾶν Καρρὲρ* διεδέχθη ἐν τῇ

δημαρχίᾳ ὁ *Ἀναστάσιος Λούντζης* λαβὼν ψήφους κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς *7ης Ἰουλίου 1891, 2601 ἐπὶ 4654* ψηφοφορησάντων,

Ὁ *Ἀναστάσιος Λούντζης* ἐξ εὐγενοῦς τῆς Ζακύνθου οἰκογενείας καταγόμενος, ἄγει ἡλικίαν 50—55 περίπου ἐτῶν.

Ἐχρημάτασε βουλευτὴς, ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον *Λομβάρδον* ἐπὶ 4 συνεχεῖς περιόδους. Ῥέκτης καὶ εὐεπίφορος, ἀπολαύει γενικῆς φήμης διὰ τὴν εἰλικρίνειαν του, τὴν ἐνίοτε κατηυριάζουσαν, διότι τὴν καρδίαν του συνείθισε νὰ ἔχῃ πάντοτε εἰς τὸ στόμα.

Ἡ δημαρχία τοῦ *Λούντζη*, παρ' ὅλην τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ διάθεσιν, καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ δήμου πατρικὴν μέριμναν του, ὑπῆρξε στεῖρα εἰς δημοτικὰ ἔργα, ὡς ἐκ τῶν ἐπισυμβάντων ἐπὶ τῆς δημαρχίας του καταστρεπτικῶν καὶ ἀλησμονήτων σεισμῶν.

Ἂν δέ, ἐξ ὄνυχος, ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ γνωρίσωμεν τὸν λέοντα, ἡ καθόλου δρᾶσις του κατὰ τὰς πονηρὰς τῶν σεισμῶν ἡμέρας, μᾶς δικαιεῖ νομίζομεν νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἂν μὴ οἱ σεισμοὶ συνέβαινον καὶ ὁ τόπος φρικωδῶς ἐδυστύχη, θὰ κατέλιπεν ἡμῖν ἁπτὰ ἴχνη τῆς δημαρχίας του, ἀξιόλογα καὶ ζηλευτὰ δημοτικὰ ἔργα, ἐπ' ἀγαθῷ καὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν δημοτῶν του.

Τὸν *Λούντζην* διεδέχθη καὶ αὖθις ὁ *Λουκᾶς Καρρέρ*, ἀναδειχθεὶς καὶ πάλιν δήμαρχος Ζακυνθίων κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς *10ης Σεπτεμβρίου 1895* διά ψήφων *2489* ἐπὶ *4418* ψηφοφορησάντων. Τὸ πρόγραμμα τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δημαρχίαν του ἐφήρμοσε, καὶ εὐλαβῶς ἐτήρησεν ὑπῆρξε *ἄκρα καὶ αὐστηρὰ οἰκονομία, φειδὼ δὲ ὑπερβολικὴ ὅσον ἀφορᾶ τὸ χρῆμα τοῦ δήμου*, ἀφετηρίαν καὶ σκοπὸν ἔχων τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Δήμου τὸ κατὰ δύναμιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ κατόρθωσεν ἐν μέρει, παραδώσας εἰς τὸν διάδοχον του τὸν Δῆμον εἰς κατάστασιν τοιαύτην, ὥστε νὰ δυνηθῇ οὗτος, *ἔχων τὴν διάθεσιν καὶ τὴν θέλησιν ἐννοεῖται*, νὰ πράξῃ καὶ νὰ κατορθώσῃ ὅσα ἔργα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας εἴδομεν καὶ βλέπομεν.

Τὸν Λουκᾶν Καρρὲρ διεδέχθη ὁ Ἀντώνιος Μακρῆς, ἀναδειχθεὶς δήμαρχος Ζακυνθίων κατὰ τὴν ἐκλογὴν τας *5 Σεπτεμβρίου 1899* διὰ ψήφων *2375* ἐπὶ *3942* ψηφοφορησάντων.

Ὁ Ἀντώνιος Μακρῆς κατάγεται ἐκ τοῦ γνωστοῦ Ζακυνθίου οἴκου τῶν Μακρῆ, ὅστις εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῶν εὐπατριδῶν τῆς νήσου καὶ χρονολογεῖται ἐν Ζακύνθῳ (ὡς ἐν τῷ γενεαλογικῷ δένδρῳ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐμφαίνεται) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1486, ὅτε ὁ

ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας ταύτης Ἰωάννης Μακρῆς, πρωτοσπαθάριος Αὐτοκρατορικὸς Κόμης, ἀπεκατέστη ἐνταῦθα, ἐγγραφεὶς καὶ ἐν τῇ Χρυσῇ Βίβλῳ (ὅρα Ἀρχοντολόγιον Ζακύνθου· Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Π. Χιώτη, τομ. 3 σελὶς 959).

Πολλοὶ τοῦ οἴκου τούτου, ὅστις ἐγένετο εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ πολυκτημόνων ἐν τῇ νήσῳ, ὑπηρέτησαν τὴν πατρίδα πολλαχῶς, δι' ὃ ἐτιμήθησαν μὲ τίτλους καὶ ἀξιώματα, ἐβραβεύθησαν μὲ τιμάρια καὶ διὰ συγγενείας συνεδέθησαν μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων οἴκων τῆς νήσου, ἐξασκοῦντες μεγίστην ἐπιροὴν ἐν τῷ τόπῳ.

Τὸν τίτλον τοῦ Κόμητος ἔλαβεν ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐν Ἑπτανήσῳ τῷ 1686.

Ὁ προπάππος τοῦ νῦν Δημάρχου συνεζεύθη μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πρίγκηπος τῆς ἑπτανησίου Πολιτείας Ἀντωνίου Κομούτου.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος Μακρῆς, εἷς τῶν ἐνθερμοτέρων ῥιζοσπαστῶν, νέος ὤν, ἐξελέγη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του Ἐπαρχιακὸς Σύμβουλος κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ὃ τὴν Δημοτικὴν Ἀρχὴν τῆς ἐπαρχίας ἀπετέλουν πέντε Σύμβουλοι μετὰ τοῦ Ἐπάρχου. Παυθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας διὰ τὰ ῥιζοσπαστικά του φρονήματα, ἐξελέγη καὶ πάλιν ἐν ἔτει 1851 ὡς τοιοῦτος, διὰ καταπληκτικῆς ψηφοφορίας. Κατὰ τὸ ἔτος 1856 ἐξελέγη Βουλευτὴς τῆς ΙΑ'. Ἰονίου Βουλῆς τῆς ψηφισάσης, τῇ 20 Ἰουνίου 1857, τὴν Ἕνωσιν. Βουλευτὴς ὤν, μετέβη κατὰ Μάϊον 1861 εἰς Κέρκυραν, κομίσας ἔγγραφον διαμαρτύρησιν πρὸς τὸν Ἁρμοστὴν ὑπογεγραμμένην καὶ παρὰ ἑτέρων τριῶν συναδέλφων του ἵνα τὴν διαβιβάσῃ πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν ἀποικιῶν τῆς Α. Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος, δι' ἧς ἐζήτουν ὅπως οἱ Ἑπτανήσιοι διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ἀποφανθῶσι διὰ τὴν Ἕνωσιν, διεμαρτύροντο δὲ κατὰ τῶν λεχθέντων ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Βουλῇ περὶ δημοκοπίας τῶν Ἑπτανησίων Βουλευτῶν. Μετὰ τὴν Ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου, ἐξελέγετο Δημαρχικὸς Πάρεδρος· ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ μήτηρ τοῦ νῦν Δημάρχου, ἦτο ἀδελφὴ τοῦ ἐπὶ τέσσαρας περιόδους χρηματίσαντος Δημάρχου Ζακυνθίων Λουκᾶ Καρρέρ.

Ὁ ἐν λόγῳ Ἀντ. Μακρῆς κατὰ τὸ 1883, ἄγων τὸ 30ον τῆς ἡλικίας του ἔτος, ἐξελέγη ὑπὸ τῶν συνδημοτῶν του Δημοτικὸς Σύμβουλος, ὑπηρετήσας ἐν τῷ συμβουλίῳ ἐκείνῳ ὡς πρωτοκολλητὴς αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 1887 ἐξελέγη δημαρχικὸς πάρεδρος δημαρχεύσας πολλά-

κας κατὰ τὴν δημαρχικὴν ἐκείνην περίοδον, θεραπεύσας πολλὰς ἀνάγκας τοῦ δήμου καὶ συντελέσας ἵνα ἐφαρμοσθῇ ὁ περὶ παρθεναγωγείου τῆς Μητροπόλεως νόμος, καὶ ἀναρθωθῶσι τὰ Ἀγαθοεργὰ Καταστήματα, Νοσοκομεῖα καὶ Ὀρφανοτροφεῖα διὰ τοῦ διορισμοῦ ὡς Διευθυντοῦ, τοῦ ἰατροῦ Ι. Θωμοπούλου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1893 ὅτε συνέβησαν ἐν τῷ τόπῳ οἱ καταστρεπτικοὶ ἐκεῖνοι σεισμοί, διωρίσθη παρὰ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς μέλος τῆς ἐνταῦθα εἰδικῆς ὑπὲρ τῶν παθόντων συμπολιτῶν μας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρῄτησε, λόγῳ ὅτι ἐσκόπει ν'ἀποδημήσῃ. Κατὰ τὸ 1897 διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε δημάρχου Καρρέρ, μέλος τῆς συστηθείσης ἐπιτροπῆς πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀπόρων οἰκογενειῶν τῶν ἐφέδρων, ἀνέλαβεν ὡς ταμίας αὐτῆς προθύμως τὴν ἐπὶ τούτῳ συλλογὴν χρηματικῶν προσφορῶν, καὶ διένημε μετὰ τῶν συναδέλφων του ἐν ἀκριβείᾳ τὰς συλλεγείσας 11,000 περίπου δραχμάς, ὡς ἀπέδειξεν ἡ δημοσιευθεῖσα τότε λογοδοσία τῆς ἐπιτροπῆς ἐκείνης.

Ἐκλεχθεὶς Δήμαρχος τῇ 5ῃ Σεπτεμβρίου 1900 ἀνέλαβε τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα τῇ ά. Δεκεμβρίου ἰδίου ἔτους· διαφλεγόμενος δὲ ὑπὸ ζωηροῦ ζήλου ἵν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ αἰσθήματα τῶν συμπολιτῶν του καὶ νὰ φανῇ ὠφέλιμος ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις εἰς τὸν Δῆμον, κύριον μέλημα του κατὰ πρῶτον ὑπῆρξεν ἡ ἀνόρθωσις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ὄντος ἐπιβεβαρυμένου διὰ μεγάλων δανείων καὶ ἄλλων ὀφειλῶν Δήμου.

Ἡ ἀνόρθωσις δὲ αὕτη ἐπετεύχθη διὰ τῆς συνομολογήσεως μετὰ τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης δανείου ἐκ δραχμῶν 450,000 ἐπὶ χρεωλυσίῳ 61)2 τοῖς 100, δι' ὧν οὐ μόνον ἐξωφλήθησαν πάντα τὰ προηγούμενα χρέη τοῦ Δήμου, δι'ἃ ἐπλήρωνε μεγάλους τόκους, καὶ ἐπῆλθεν οὕτως ἐτησία οἰκονομία περὶ τὰς 10,000 δραχ. ἀλλ ἀπέμεινε εἰς ποσὸν ἐπαρκοῦν διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου καὶ τοῦ παραρτήματος αὐτοῦ. Ὅτι δὲ χωρὶς ὁ Δῆμος νὰ ἐπιβαρυνθῇ διὰ προσθήκης τόκων καὶ χρεωλυσίων, ἀλλὰ μάλιστα ἐλαττωθέντων τούτων, ἱκανοποιήθη σπουδαία κοινωνικὴ ἀνάγκη, ὁποία εἶναι ἡ ἀνακαίνισις τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου, ὡραϊσθήσης ἄλλως διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης οἰκοδομῆς καὶ τοῦ σύνεγγυς παραρτήματος, τῆς πλατείας Γεωργίου Α', εἶνε ἔργον ἀξιόλογον.

Πλὴν τῶν ῥηθέντων δανείων ὁ Δῆμος ἦτο ὀφειλέτης πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ λιμένος διὰ ποσὸν ἐκ δρ. 47,700, ἃς τὸ Λιμενικὸν

Ταμεῖον ἐδαπάνησε διὰ τὴν προέκτασιν ὑπονόμων ἐν τῇ παραλιακῇ ὁδῷ. Ὁ Μακρῆς διὰ συντόνου ἐνεργείας ἐπέτυχε συμβιβασμὸν μετὰ τῆς ρηθείσης Ἐπιτροπῆς τοῦ λιμένος, καθ' ὃν ὁ Δῆμος ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ μόνον δρ. 11774, καὶ ταύτας εἰς δέκα ἐτησίας δόσεις ἀτόκους ἐκ δραχ. 1,177 ἑκάστην,ἀρχῆς γενησομένης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1904.

Τακτοποιήσας,ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἀνορθώσας,τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Δήμου, κατέγινε ἔκτοτε μὲ τὰ ὑπάρχοντα γλίσχρα μέσα εἰς ἔργα, δι' ὧν ὁμολογουμένως μετέβαλε τὴν ὄψιν τῆς πόλεως μας.

Προέβη εἰς τὴν κάθαρσιν πασῶν σχεδὸν τῶν ὑπονόμων, οὐ μόνον ἐν τῷ κέντρῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄκρα τῆς πόλεως κειμένων. Ἐπισκεύασε πλείστας ὁδοὺς καὶ στενωπούς, αἵτινες εἶχον καταστῆ ἀδιάβατοι,ἐξωραΐσε τὴν λεωφόρον «Ὄλγας» διὰ τῆς ἐπισκευῆς αὐτῆς, τῆς κατασκευῆς ἔνθεν καὶ ἔνθεν πεζοδρομίων καὶ φυτεύσεως δένδρων, οὕτως ὥστε ἀποπερατωθείσης τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ ἐκεῖ θείου Ναοῦ—ἀνακαινίσεως οὐ μόνον τοῦ κωδωνοστασίου ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ κατορθωθείσης διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ τοῦ Δημάρχου— ἡ λεωφόρος αὕτη κατέστη ὄντως εὐρωπαϊκή.

Ἐμερίμνησε περὶ συμπληρώσεως τῆς δενδροστοιχίας ἐν τῇ πλατείᾳ Γεωργίου Α΄ ἐφύτευσε δένδρα ἐν τῇ πλατείᾳ Λομβάρδου· ἐφύτευσε ἐπίσης δένδρα ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἐν τῇ πλατείᾳ Κανδιάνου Ρώμα, φροντίζων ἑκάστοτε περὶ τῆς καλλιεργείας αὐτῶν:

Ἡ ἀγορὰ τῆς Ἄμμου (πλατείας Λομβάρδου) εἶχε καταστῆ ἐρείπιον, ἕνεκα δὲ τούτου οὐ μόνον ὁ Δῆμος πολὺ ἀσήμαντα ἐνοίκια ἀπελάμβανε, ἀλλ' οἱ κρεοπῶλαι τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ κτιρίου προβάλλοντες, ἐπώλουν τὰ κρέατα εἰς διάφορα μέρη τῆς πλατείας καὶ τῶν παρακειμένων ὁδῶν, ἐξ οὗ καὶ ἀσχημία καὶ ρυπαρότης προέκυπτον. Ὁ Μακρῆς ἐμερίμνησε περὶ ἀνακαινίσεως τῆς ρηθείσης ἀγορᾶς καὶ οὕτως,ἐνῶ ἱκανοποιήθη σπουδαία ἀνάγκη τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς πόλεώς μας, ὁ Δῆμος θὰ ἔχει ἓν ποσὸν πλέον τῶν 2500 δραχμῶν κατ' ἔτος,ἐνῶ ἀσήμαντον ποσὸν μέχρι τοῦδε ἀπελάμβανε.

Πολὺ ἐλυπεῖτο βλέπων τὴν ἑτοιμόρροπον κατάστασιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ν. Νεκροταφείου, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκτελέσεως πολλῶν ἐν τῷ ἰδίῳ Νεκροταφείῳ ἔργων, μὴ ἔχων τὰ πρὸς ἐπανόρθωσιν μέσα. Μετὰ σύντονον ὅμως ἐνέργειαν αὐτοῦ, καὶ τῇ συμπράξει τοῦ

Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν Πλαίσσα, κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ ἐκ Κυρίων καὶ Κυριῶν προς συλλογὴν ἐράνων, καὶ οὕτως ἐπετεύχθη ἡ ἐν γένει ἐπισκευὴ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, τῆς οἰκίας τοῦ ἐπιστάτου καὶ τοῦ παρακειμένου νεκροθαλάμου. Κατόπιν δὲ ἐμερίμνησε περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀναγκαίων στρατονίων εἰς τὸ νέον τμῆμα, περὶ ἐπεκτάσεως τοῦ ἰδίου Νεκροταφείου, περὶ καθαρισμοῦ ἐν γένει τοῦ ὅλου χώρου τοῦ Νεκροταφείου, καὶ περὶ κατασκευῆς ἐν αὐτῷ, μὴ ὑπαρχούσης ἄλλοτε ὀστεοθήκης, πρὸς ἐναπόθεσιν, μετὰ παρέλευσιν τοῦ τεταγμένου χρόνου, τῶν ὀστῶν τῶν ἐν τοῖς κοινοταφείοις ταφέντων.

Ἐξακριβωθέντος ὅτι αἱ διάφοροι ὑδαταποθῆκαι τοῦ παλαιοῦ ὑδραγωγείου καὶ ἡ εἰς ἅγιον Λάζαρον δεξαμενὴ μὴ καθαρισθῆσαι πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἦσαν πλήρεις ἀκαθαρσιῶν, ἐν αἷς ὑπῆρχον καὶ ἔντομα ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν, καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν σωλήνων τοῦπαλαιοῦ ὑδραγωγείου εἶχον ὡσαύτως ἀνάγκην καθάρσεως, διότι παρεκωλύετο ἡ ροὴ τοῦ ὕδατος, προέβη εἰς τὴν κάθαρσιν καὶ τοῦ ὑδραγωγείου καὶ τῆς δεξαμενῆς καὶ τῶν σωλήνων.

Ἐμερίμνησεν ὡσαύτως ὅπως ὀνομασθοῦν αἱ διάφοροι πλατεῖαι καὶ ὁδοὶ τῆς πόλεως καὶ ἀριθμηθῶσι πᾶσαι αἱ οἰκίαι, τεθεισῶν ἤδη τῶν καταλλήλων ἐπιγραφῶν τῶν ὀνομάτων εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας, καὶ τῶν ἀριθμῶν εἰς τὰς οἰκίας, οὕτως ὥστε ὁ ἐρχόμενος ἐνταῦθα ξένος θὰ δύναται εὐχαιρῶς νὰ εὑρίσκῃ τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ διαμένει ὁ παρ' αὐτοῦ ζητούμενος, μανθάνων τὴν ὁδὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς οἰκίας του.

Ταῦτα εἰσὶν ἐν συντόμῳ καὶ ἐν περιλήψει τὰ ἐν διαστήματι τριῶν καὶ ἡμίσεως ἐτῶν ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ Μακρῆ ἔργα, παραλειπομένων πολλῶν ἄλλων μικροῦ μὲν λόγου ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς δαπάνης, ἀλλ' ἀναγκαίων καὶ ἐπωφελῶν.

Ὡς κορωνὶς ὅμως πάντων τούτων εἶναι ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὑπάρχοντος συστήματος τοῦ διὰ πετρελαίου φωτισμοῦ τῆς πόλεως. Μετὰ ὥριμον σκέψιν καὶ συντόνους ἐνεργείας καὶ προσπαθείας, συνῆψε σύμβασιν περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς ὑπὸ συμφέροντας ὅρους ὡς πρὸς τὸν Δῆμον καὶ τοὺς πολίτας καὶ ἐγκατεστάθη δὲ ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Σεπτεμβρίου ὁ ἠλεκτρικὸς φωτισμὸς εἰς τὴν πόλιν μας, ἥτις ἐξευρωπαΐσθη τελείως.

Ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων κοινωφελῶν ἔργων μετὰ πατρικοῦ ἀληθῶς ἐνδιαφέροντος ἐμερίμνησεν.

Ἵδρυσε λαϊκὴν Σχολὴν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἀπορωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ, ἐν ᾗ ἀπό τοῦ παρελθόντος ἔτους καθηγηταί, διδάσκαλοι καὶ διάφοροι εὐπαίδευτοι καὶ φιλοπάτριδες πολῖται, διδάσκουσι θρησκευτικὰ καὶ ἠθικοπολιτικὰ μαθήματα, δημοσίαν ἐφηρμοσμένην ὑγιεινήν, λαϊκὴν ἀστρονομίαν, καθήκοντα Ἕλληνος πολίτου κττ.

Ἰδὼν ὅτι τὰ συμφέροντα τῶν ἐν τῷ δήμῳ Ἱερῶν Ναῶν ἐκινδύνευον, ὡς ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως κτηματολογίων, κατήρτισεν Ἐκκλησιαστικὸν Τμῆμα ἐν τῷ Δημαρχείῳ, ὅπερ προέβη εἰς τὴν σύνταξιν τῶν κτηματολογίων καὶ ἐν γένει καταγίνεται εἰς τὴν σύνταξιν ἑκάστοτε τῶν προϋπολογισμῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν, καὶ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἀπολογισμῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων.

Πάντα δὲ ταῦτα, ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν, κατώρθωσεν ὁ Μακρῆς, ἔχων ὑπέρτατον ὑπὲρ τοῦ Δήμου του ζῆλον καὶ διὰ τῆς ἐπιτευχθείσης ἑνοποιήσεως τῶν πρώην δανείων τοῦ Δήμου καὶ δι' αὐστηρᾶς οἰκονομίας καὶ φειδοῦς.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ ἑνοποιήσεως τῶν δανείων τοῦ Δήμου, νομίζομεν ὅτι καθῆκον ἡμῶν εὐγνωμοσύνης εἶνε, ὅπως ἐκφράσωμεν χάριτας τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ὡς κατ' ἐξοχὴν *Ἐθνικὸν ἵδρυμα*, χορηγήσασα πάντοτε ὁσάκις παρουσιάσθη ἀνάγκη πρὸς τοὺς Δήμους καὶ τὰς λιμενικὰς ἐπιτροπὰς τὰ χρηματικὰ μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἀποκλειστικῶς ὀφείλεται ἡ ἐκτέλεσις τῶν μεγάλων λιμενικῶν καὶ δημοτικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι γείνη κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τῆς ὁποίας ὁ ἔξοχος καὶ πατριωτικώτατος διοικητὴς κ. Στρέϊτ ἐπέτρεψε νὰ ἀπολαύσῃ τοῦ προνομίου τούτου τοῦ δανεισμοῦ καὶ τῆς ἑνοποιήσεως τῶν δανείων του, καὶ ὁ δῆμος Ζακυνθίων, εἰς τὴν παροχὴν δὲ ταύτην καὶ εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ Δημάρχου Μακρῆ ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος καὶ τὰ ἐπὶ τῆς δημαρχίας Μακρῆ συντελεσθέντα καὶ συντελούμενα ὁσημέραι ἔργα.

Εἰς τὰς ἀγαθὰς δὲ ταύτας διαθέσεις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης προσετέθη καὶ τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τοῦ τόπου ἀένναος φροντὶς τῶν λαοφιλήτων βουλευτῶν μας Κ. Ἀργ. Λομβάρδου, Δ. Στεφάνου καὶ Γ. Ρώμα, οἵτινες ἀόκνως καὶ συντόμως ἐργαζόμενοι, μὴ ὑπολογίζοντες τοὺς κόπους εἰς οὓς ἑκάστοτε ἐπεβάλλοντο διηυκόλυνον τὸ ἔργον τοῦ Μακρῆ ἐν πολλοῖς καὶ εἰς τὰς ἀγαθὰς αὐ-

τοῦ ὑπὲρ τοῦ τόπου διαθέσεις καὶ τὰ ἔξοχα αὐτοῦ σχέδια συμπράττοντες μετ' αὐτοῦ, ἔδωκαν σάρκα.

Ἂς εὐχειθῶμεν μόνον ὅπως, ἐν ὑστέρῳ λόγῳ θέμενος τὴν οἰκογενειακὴν εἰρήνην καὶ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας αὐτοῦ ἀσχολίας (τυγχάνει εἷς τῶν μεγίστων κτηματιῶν τῆς Ζακύνθου) πεισθῇ καὶ αὖθις ὅπως ἐκτεθῇ κατὰ τὰς προσεχεῖς δημοτικὰς ἐκλογὰς ὡς ὑποψήφιος Δήμαρχος Ζακυνθίων, ὅπως ὁ τόπος καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην του δείξη, καὶ μὴ στερηθῇ δημάρχου τῆς περιωπῆς τοῦ Μακρῆ.

* * *

Τοιαύτη ἐν ὀλίγοις ἡ δρᾶσις τῶν μέχρει τοῦδε Ζακυνθίων δημάρχων.

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ὁ μέλλων νὰ γράψη τὴν ἱστορίαν τῶν ἐρχομένων δημάρχων θὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν εὐχάρεστον θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρισκώμεθα καὶ ἡμεῖς σήμερον, τοῦ νὰ ἀνομολογήσῃ μετὰ παρρησίας, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ ἡμεῖς ἀνομολογοῦμεν ἐν τέλει τῆς παρούσης ἡμῶν πραγματείας, ὅτι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημάρχων τοῦ Δήμου Ζακυνθίων *οὐδεὶς ὑπῆρξεν, ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, καταχραστής.*

Ἄγγελος Μωρέττης.

ΥΨΗΛΟΙ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΕΠΙΣΚΕΠΤΑΙ

Πολλάκις έλαβε τὴν τιμὴν ἡ Ζάκυνθος νὰ δεχθῇ τὰς **ἐπι**σκέψεις **'Εστεμμένων κεφαλῶν**.

Τῷ 1813 ἀφίκετο ἡ Βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως **Καρολίνα** παρακολουθουμένη ὑπὸ πολλῶν αὐλικῶν, καὶ ἐπισήμων **ἐν** τοῖς γράμμασιν ἀνδρῶν.

Διέμεινεν ἡ Α. Μ. εἰς τὴν εἰς Ποταμοὺς ἔπαυλιν τοῦ κόμ**ητος** **Χρυσοπλεύρη**, τὴν γνωστὴν ἔπαυλιν **Πιριπιμπί**.

'Η **Καρολίνα** ἠγάπησε τὴν Ζάκυνθον καὶ συνέδεσε **φιλίαν** μετὰ τῆς οἰκογενείας **Χρυσοπλεύρη**, ἣν ἐτίμα δι' ἀλλ**ηλο**γραφίας.

Τῷ 1833 ἐπεσκέφθη τὴν Ζάκυνθον ὁ ἀείμνηστος, **Ὄθων, ὁ** Αος τῆς 'Ελλάδος Βασιλεύς.

'Αρχιδοῦκες καὶ Δοῦκες τῆς 'Ιταλίας καὶ Γερμανίας **πλεῖ**στοι διερχόμενοι ἐπεσκέφθησαν τὴν Ζάκυνθον, ὧν οὐκ **ἔστιν ἀριθμός**.

Καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς **Γαλ**λίας καὶ τῶν πριγκήπων τῆς 'Αγγλίας.

'Επὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐπεσκέφθησαν τὴν Ζάκυνθον, **ἡ ἀεί**μνηστος Αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας **'Ελισάβετ**, ἥτις ἠγάπησε τὴν Ζάκυνθον ἄγαν πολύ, καὶ ὁ νῦν Βασιλεὺς **τῆς 'Ιταλίας Βίκτωρ 'Εμμανουήλ**, διάδοχος ὢν τότε, καὶ ὅστις **συμπα**θῶν εἰς τὸν τόπον μας, ἀπέστειλλεν ὡς ἀτομικήν Του **προσφο**ρὰν **φρ. χρ. χίλια** ὑπὲρ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Σολωμοῦ.

Ἄξιον ἀναγραφῆς εἶνε ὅτι καθ' ἣν στιχμήν, ὁ ἀείμνηστος

καὶ ἀγαθὸς Ἐκεῖνος Ἡγεμών, ὁ πατήρ Του Οὐμβέρτος, ἔπιπτε θῦμα ἀπαισίου δολοφόνου, ἀγνοοῦντες οἱ ἐν Ρώμῃ· ἂν ὁ νῦν Βασιλεὺς εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Ζακύνθου (εἶχε δὲ ἀναχωρήσει ἀπὸ τῆς προτεραίας) ἔστειλαν εἰς Ζάκυνθον τὸ πρῶτον τηλεγράφημα, οὕτως ὥστε ἐν Ζακύνθῳ ἡ δολοφονία ἐγένετο γνωστὴ μόλις 2 λεπτὰ μετὰ τὴν τέλεσίν της.

Ὁ τελευταῖος Ὑψηλὸς ἐπισκέπτης εἶνε ἡ **Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης, ὁ Ἀρχιδοὺξ Λουδοβῖκος Σαλβατὼρ τῆς Αὐστρίας.**

Ἡ Α. Α. Ὑψηλότης, ἠγάπησε καὶ συνεπάθησε πρὸς τὴν Ζάκυνθον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος ἔτους καταγίνεται μελετῶν τὴν Νῆσον, ὑπὸ φυσικὴν ἰδίως ἔποψιν.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, τὸ πολυτιμώτερον τῶν ὅσων, περὶ τῆς νήσου μας, μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν, κοσμεῖται καὶ διὰ πλείστων εἰκόνων καὶ πινάκων.

Τὸ ὄνομα τῆς **Α. Α. Υ.** συνεδέθη στενότατα πλέον μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν.

Ἔχει γράψει μέχρι τοῦδε σπουδαίας πραγματείας καὶ μελέτας περὶ **Παξῶν** καὶ **Ἀντιπάξων**, περὶ **Κορίνθου** περὶ **Λευκωσίας καὶ Καϋμένης.**

Αἱ ἐκδόσεις **Του** εἶνε πολυτελέσταται καὶ βαρύτιμοι. Διανέμει δὲ ἀντίτυπα τούτων εἰς τοὺς **Ὑψηλοὺς φίλους Του** καὶ εἰς ὡρισμένα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα **τιμᾷ διὰ τῆς εὐνοίας Του τῆς Ὑψηλῆς καὶ πολυτίμου**, εἰς τὰ διάφορα μέρη ὅθεν διέρχεται.

Ἐκτὸς τῆς Ζακύνθου, καταγίνεται τώρα εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἰθάκης. Εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ὀδυσσέως μετέβη μέχρι τοῦδε δίς, τελευταίως δὲ τὴν 23 παρελθόντος Δεκεμβρίου μετέβη καὶ αὖθις τρίτην φοράν, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μελετῶν Του, διατρίβει δ' ἔτι καὶ νῦν.

Ἡ Α. Α. Ὑψηλότης ἐν Ζακύνθῳ κυριολεκτικῶς λατρεύεται, ὀνομάζεται δὲ κοινῶς ὁ **Ἀρχιδούκας μας**. Πάντες ἀποκαλύπτονται κατὰ τὴν διέλευσίν **Του**, καὶ αὐτὰ τὰ παιδία, ἡ δὲ μυθώδης γενναιοδωρία Του, ἔχει καταστῇ παροιμιώδης.

Διάγει βίον ἁπλοῦ ἀστοῦ, παρευρισκόμενος εἰς πάσας τὰς

τελετάς, πανηγύρεις καὶ λοιπὰς λαϊκάς συναθροίσεις, ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους, ἀποφεύγων τὴν ἐπίδειξιν, μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ ἀποφύγῃ καὶ τό, συνεπεία τοῦ πρὸς Αὐτὸν σεβασμοῦ σχηματιζόμενον πάντοτε περὶ τὴν Α. Α. Υ. κενόν, ὅπως μὴ ἐνοχλεῖται ὑπὸ τῆς ἐκτάκτου συρροῆς τοῦ πλήθους.

Τιμᾷ ἐν Ζακύνθῳ διὰ τῆς φιλίας Του πλείστους ὅσους, οἵτινες ἔλαβον τήν Ὑψηλὴν τιμήν. νὰ δεχθῶσιν πλέον ἢ ἅπαξ τὴν κατ' οἶκον ἐπίσκεψιν τῆς Α. Υψηλότητος.

Δεῖγμα ὑπέροχον τῆς πρὸς τὴν Ζάκυνθον ἀγάπης Του καὶ τῆς πρὸς τὴν Ἑλλαδα συμπαθείας Του, εἶνε καὶ τὸ ὅτι προσέφερεν ὑπὲρ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Σολωμοῦ χιλίας δραχμάς, συνοδευθείσας ὑπὸ τῆς ἑξῆς συμβουλευτικῆς ἐπιστολῆς, ἣν εἴθε νὰ εἴχωμεν φωνὴν τοιαύτην, ὥστε ἀναγινώσκοντες ἀπὸ ἐπιφανοῦς μέρους αὐτήν, νὰ κατορθώσωμεν, ὥστε νὰ ἀκουσθῇ ὅπου γῆς Ἕλληνες, ἡ προσφιλὴς καὶ συμβουλευτική, ὅσον καὶ Ὑψηλὴ αὕτη φωνὴ τοῦ λαοφιλοῦς Αὐστριακοῦ Ἀρχιδουκός. Ἰδοὺ πιστὴ μετάφρασις τοῦ κειμένου τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς:

«Ἀξιότιμε Κύρ. Καρρέρ,

Ὡς πρόεδρον τῆς ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Σολωμοῦ Ἐπιτροπῆς, ἀποστέλλω ὑμῖν χιλίας δραχμάς, ἐλαχίστην ὑπὲρ τούτου εἰσφοράν μου.

Χαίρω βλέπων τιμώμενον τὸν Ἰόνιον, διὰ μαρμαρίνου μνημείου, πλὴν εὔχομαι συνάμα ὅπως ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων διατηρεῖται ὁ πατριωτισμὸς ἐκεῖνος ὅστις ἐνέπνεε τὸν ὕψιστον ποιητήν, συντελῶν οὕτως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς χώρας, τοῦτο δὲ θὰ ἦτο κατὰ τὴν κρίσιν μου τὸ ἀφθαρτώτερον μνημεῖον,—ὅπερ οὐδεμία σεισμικὴ δόνησις θὰ ἠδύνατο νὰ κρημνίσῃ,—τὸ ὁποῖον ν' ἀνεγερθῇ εἰς ἀνάμνησιν ἐκείνου, ὅστις ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πρίνων τοῦ Ἀκρωτηρίου ἔψαλλε τὸν ἀθάνατον αὐτοῦ Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν.

Δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων τῆς πρὸς ὑμᾶς ἰδιαζούσης ἐκτιμήσεώς μου.

Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 29 Μαρτίου 1902

ΑΡΧΙΔΟΥΞ

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΣΑΛΒΑΤΩΡ

Ἡ Α.Μ.ὁ λαοφίλητος καὶ πολυλάτρευτος **Βασιλεὺς Γεώργιος Α΄.** τρὶς ἐπεσκέφθη μέχρι τοῦδε τὴν Ζάκυνθον.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατίστασιν τῆς Ἑπτανήσου καὶ τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσίν της, ὅτε ἐπεσκέφθη **Αὐτὸς** ὁ δημοφιλέστατος καὶ λαϊκότατος τῶν Βασιλέων, ἀπαξάπαντα τὸν λαόν Του, καὶ ἐγνωρίσθη οὕτως εἰπεῖν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀντελήφθη τῶν ὑπηκόων **Του**,ὧν ἡ τύχη προώρισεν **Αὐτὸν χαρυτόβρυτον Βασιλέα**,νέος ἔτι καὶ ἄνευ ὑψηλῆς οἰκογενείας,τελευταῖον δὲ μετὰ τοὺς καταστρεπτικοὺς τοῦ 1893 σεισμούς, ὅτε παράδειγμα πρωτοφανὲς Βασιλικῆς εὐνοίας καὶ ἰδιαιτέρας ἀγάπης, χειμῶνος ὥρα, ἀψηφίσας τοῦ καιροῦ τὸ εὐμετάβλητον καὶ ἐπικίνδυνον, κατέλειπε τὴν εὐμάρειαν τῆς ἐν τοῖς Ἀνακτόροις διαμονῆς, καὶ συμπαραλαβὼν σύμπασαν τὴν **Σεπτὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν** ἔσπευσεν,ἐν τοῖς πρώτοις εἰς Ζάκυνθον,καὶ ἀντελήφθη ἰδίοις ὄμμασιν τῶν γενομένων καταστροφῶν, καὶ ἐνεθάρυνεν τοὺς ἀπηλπισμένους καὶ ἐνεκαρδίωσεν τοὺς τρέμοντας πρὸ τῆς καταστροφῆς, καὶ πηρηγόρησεν τοὺς θρηνοῦντας τοὺς φονευθέντας.

Καὶ ἀληθῶς ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου, οὔτε θὰ λησμονήσῃ ποτέ, οὔτε πρέπει νὰ λησμονήσῃ τὴν ἀναμέσον αὐτοῦ συμβίωσιν, κατὰ τὰς πονηρὰς ἡμέρας ἐκείνας,**τοῦ λατρευτοῦ Βασιλέως Του καὶ τοῦ Κυρίου Του**,οὔτε τὸ γλυκὺ καὶ παρήγορον καὶ ἐνθαρρύνον μειδίαμά Του,οὔτε **τῆς Βασιλίσσης τῆς Σεπτῆς και Συζύγου Του**, τὸ ἰσάγγελον πρόσωπον,τὴν Χριστιανικὴν διαγωγὴν καὶ τοὺς γλυκυτάτους παραμυθητικοὺς λόγους, οὔτε τῶν **Ὑψηλῶν Πριγκήπων** τὰς ὑπερανθρώπους προσπαθείας ὅπως συνδραμῶσιν,ὅσους εἶχον ἀνάγκην ἀμέσου καὶ προσωρινῆς συνδρομῆς.

Δὲν θὰ λησμονήσῃ ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου ποτέ,ὅτι ἡ ἐνταῦθα ταχυτάτη καὶ ἔγκαιρος ἄφιξις **τοῦ Βασιλέως Του**, ἐπισημοποίησε οὕτως εἰπεῖν, τὴν μαύρην συμφοράν του, καὶ προεκάλεσε τὰς γενναιοτάτας τῶν ἁπανταχοῦ φιλανθρώπων προσφορᾶς ὑπὲρ τῆς **ἐρρωμένης τοῦ κόσμου.**

Δὲν θὰ λησμονήσῃ ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου τὸν περινούστατον **Βασιλέα Του**, βαδίζοντα πεζῇ, ὡς ὁ κοινότερος τῶν ἀστῶν, ἐξετάζοντα τὰ ἐρείπια, εἰσερχόμενον ἐντὸς οἰκιῶν καὶ κτιρίων

ἑτοιμορρόπων,μὲ προφανῆ τῆς πολυτίμου ζωῆς Του κίνδυνον μόνον καὶ μόνον, ὅπως δώσῃ θάῤῥος παρηγορίαν καὶ συνδρομὴν, εἰς τοὺς νευροπαθεῖς ἐκείνους οὓς τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς εἶχε ἀπολιθώσει, οὕτως εἰπεῖν, καὶ οἵτινες ἐξηκολούθουν, κατ' ἀνάγκην καὶ παρὰ πᾶσαν λογικὴν παραμένοντες ἐντὸς οἰκιῶν ἑτοιμορρόπων, καὶ κάτωθεν τοίχων κρεμασμένων.

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ταχέως θὰ δοθῇ ἡ κατάλληλος εὐκαιρία, ὅπως ἡ **Α.Μεγαλειότης**,ὁ τοσαῦτα ὑπὲρ τῆς ἐν Ἑλλάδι προκοπῆς τῆς Βιομηχανίας, Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας ἐργασάμενος, καὶ ἐργαζόμενος καθ' ἑκάστην, θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Ζάκυνθον ὑπὸ αἰσιωτέρους οἰωνούς,τὴν Ζάκυνθον ἥτις τοσοῦτον λατρεύει τὴν **Α. Μεγαλειότητα** καὶ ἥτις, ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν, εἶνε ἡ ὡραιοτέρα τῶν πόλεών Του.

ΚΡΗΤΗ–ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Συνδέονται τόσον πολὺ πρὸς ἀλλήλας ἡ ἡρωϊκὴ Κρήτη καὶ ἡ πατριωτικὴ Ζάκυνθος, ὥστε ἐνομίσαμεν καθῆκον ἡμῶν νὰ περιλάβωμεν τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας πανηγυρικῷ τεύχει, δεῖγμα τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης τῶν δύο ἀντικρὺ κειμένων νήσων, αἵτινες ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἤκουον τοὺς στεναγμοὺς ἀλλήλων, τῆς δουλείας καὶ τῆς σκλαβιᾶς τοὺς στεναγμούς, κοινοὺς ἔχουσαι τοὺς πόθους καὶ κοινὰ τὰ ὄνειρα.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ μᾶλλον ὤφειλε νὰ γείνῃ ἐνταῦθα λόγος καὶ περὶ τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης ἐθνομάρτυρος μεγαλονήσου, καθόσον ὡς ἐν τῇ προταχθείσῃ τοῦ Σολωμοῦ βιογραφία ἴδωμεν ὅτι, ὁ *Σολωμὸς κατήγετο ἐκ Κρήτης*, ὁπόθεν ἐλθόντες ἐν Ζακύνθῳ οἱ πρόγονοί του ἐγκατεστάθησαν.

Εἶνε, οὕτως εἰπεῖν καὶ ὁ *Σολωμός*, εἶναι ὁ μέγας Ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος, εἷς ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων κρίκκων οἵτινες συνέδεσαν ἐν τῷ παρελθόντι, συνδέουσιν δ' ἔτι καὶ νῦν, καὶ θὰ συνδέουν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος, τὴν *Κρήτην* μὲ τὴν *Ζάκυνθον*, ἐν ἀδελφικῇ συμπνοίᾳ καὶ ἐν ἀμοιβαίῳ θαυμασμῷ.

*
* *

Καὶ καθὼς ἡ Κρήτη καὶ ὁ τῆς Κρήτης λαὸς ἐθαύμασε καὶ θαυμάζει, πῶς ὁ ὀλιγάριθμος τῆς Ζακύνθου λαός, κατώρθωσεν ἀνάμεσον μακραίωνος δουλείας νὰ διαφυλάξῃ ἄσπιλον τὴν τιμήν, καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν γλῶσσαν του τὴν θρησκείαν του, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ πατροπαράδοτα ἤθη καὶ ἔθιμα, πῶς τέλος κατώρθωσεν νὰ ἴδῃ *ἐλεύθερον* ἦμαρ, *ἀναιμάκτως ἀγωνισθεὶς*, διὰ τῆς *γραφίδος*, *τοῦ λόγου*, *τῆς διαγωγῆς, καὶ τῆς ἐλευθέρας καὶ ἡρωϊκῆς ἐκφράσεως τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων του*, καθὼς ἐπίσης διὰ *τῆς ὁμοφωνίας καὶ ὁμογνωμοσύνης*, οὕτω καὶ ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου ἐθαύμασε καὶ θαυμάζει τὸν ἡρωϊκὸν καὶ γενναῖον ἐκεῖνον λαόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ διάστημα μακραίωνος σκλαβιᾶς, διεφύλαξεν ἄσπιλον καὶ ἀκηλίδωτον τὴν ἐθνικὴν τιμήν, διατηρήσας γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, μὴ κύψας οὐδέποτ

ὁλοσχερῶς τὸν αὐχένα πρὸ τοῦ τυράννου, ἀλλὰ μὲ τὸ ὅπλον πάντοτε εἰς τὰς χεῖρας, πάντοτε ἀγωνιζόμενος, πάντοτε ἐπαναστατῶν, πάντοτε πολεμῶν, ἓν καὶ μόνον ὀνειρευόμενος, ἓν καὶ μόνον ποθῶν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν μετὰ τῆς κοινῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσιν.

*
* *

Καὶ ἦσαν αἱ δύο αὗται ἀντικρὺ ἀλλήλων κείμεναι νῆσοι, τὰ ἀμοιβαῖα καταφύγια ἐν ὥραις ἀνάγκαις, οὐχὶ δὲ ἅπαξ ὁλόκληραι ἑκατοντάδες Κρητῶν φεύγουσι τὰς σφαγὰς καὶ τὰς ἀτιμώσεις, κατέφευγον εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἐτύγχανον ἀδελφικῆς δεξιώσεως, ἐγκαρδίου περιθάλψεως καὶ πάσης τῆς δυνατῆς περιποιήσεως, ἐγκαθισταμέναι ὁριστικῶς ἐνταῦθα.

Ὁλόκληροι συνοικίαι συνεστήθησαν χάριν τῶν προσφύγων Κρητῶν ὡς ἡ τοῦ Νεοχωρίου καὶ ἄλλαι, τὰ δὲ ὀρφανὰ τὰ περίθαλψαν καὶ υἱοθέτησαν καλαὶ οἰκογένειαι τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐξοχῆς.

* *
*

Καὶ ἤκουεν ἡ Ζάκυνθος διηγούμενα ἀπὸ τοὺς μάρτυρας φυγάδας ὅλα τὰ ἀποτρόπαια καὶ σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα μέσα, τὰ ὁποῖα μετήρχετο ὁ ὠμότερος τῶν κατακτητῶν, κατὰ τοῦ μάρτυρος καὶ λεοντκάρδου λαοῦ, καὶ συνεπόνει ἐπὶ τοῖς παθήμασιν αὐτῶν, καὶ ἐβούρκωναν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν παιδιῶν της ἀπὸ δάκρυα ὀδύνης, πόνου καὶ συμπαθείας.

Καὶ *μαννάδες τῆς Ζακύνθου, καλαὶ πατριώτισσαι καὶ ἀληθιναὶ Ἑλληνίδες, ἔβαναν τὰ παιδιά των τὸ βράδυ καὶ ἐγονάτιζαν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσιον τῆς οἰκίας* καὶ *τὰ ἐδίδασκον νὰ προσεύχωνται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ζακύνθου καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Κρήτης.*

Καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς Ζακύνθου βαθμηδὸν συνετελέσθη. Καὶ τότε τότε πλέον ὅλαι αἱ εὐχαί, ὅλαι αἱ παρακλήσεις, αἱ γενόμεναι ἀπὸ τὰ παιδία τὰ ὁποῖα προσηύχοντο ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ εἰκονοστάσια τῶν οἰκιῶν, πρωῒ καὶ βράδυ, ἀφεώρον τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀδελφῆς Κρήτης.

* *
*

Ἰδοὺ διατί, ὅταν κατὰ τὴν τελευταίαν Κρητικὴν ἐπανάστασιν, τὴν εὐτυχεστέραν πάσης ἄλλης, ἔφθασε εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ γλυκὺ καὶ εὐφρόσυνον πλὴν φεῦ! ψευδὲς ἄγγελμα ὅτι ἡ Κρήτη ἠλευθερώθη, φρενῖτις ἐνθουσιασμοῦ κατέλαβε τὸν λαὸν τῆς Ζακύνθου δάκρυα ἐχύ-

θησαν, ἀσπασμοὶ ἀντηλλάγησαν, καὶ μεγάλη, μυριάνθρωπος διαδήλωσις ἔλαβε χώραν, μολονότι ἡ νὺξ ἦτο προκεχωρημένη, ἐξ ὑπογήου παρασκευασθεῖσα, ἥτις διέσχισεν ἅπασαν τὴν πόλιν, δεῖγμα ἀψευδὲς τῆς συμπαθείας καὶ ἀγάπης τοῦ λαοῦ τῆς Ζακύνθου, πρὸς τὸν λαὸν τῆς Κρήτης.

* *
*

Ἀτυχῶς ἡ εἴδησις τῆς ἑνώσεως ἦτο ψευδὴς τότε, εἰσέτι δὲ δὲν ἔλαβε σάρκα καὶ ὀστά.

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι πολὺ ταχέως θὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Κρήτη, χάρις εἰς τοὺς ἀλλεπαλλήλους τοῦ *Μεγάλου Ἁρμοστοῦ αὐτῆς καὶ λατρευτοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου* παραστάσεις, χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τῆς *Α.Μ. τοῦ Βασιλέως Γεωργίου*, τοῦ τοσοῦτον ἀγωνισθέντος καὶ ὑπὲρ τῆς Κρήτης μοχθήσαντος καὶ χάρις εἰς τὸν πατριωτισμόν, τὸν ἐγνωσμένον, τοῦ μεγάλου λαοῦ της.

* *
*

Χάρις τῆς ἱστορίας παραθέτωμεν ἐνταῦθα τὸ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἡ πρώτη Κρητικὴ Βουλὴ ἐψήφισεν παμψηφεί, κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς συνεδρίαν, ἀπὸ τῆς συστάσεώς της.

Ψήφισμα

«Ἡ Βουλὴ τῶν Κρητῶν ἐκ καθήκοντος ἱεροῦ καὶ ἐπιβαλλομένου κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς συνεδρίασιν, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ προσωρινοῦ προεδρείου αὐτῆς

ψηφίζει :

α'.) Ἐκφράζει τὴν ἀΐδιον εὐγνωμοσύνην τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, πρὸς τὰς τέσσαρας Μεγάλας Δυνάμεις, διότι ἀπήλλαξαν αὐτὸν τῶν αἰωνίων παθημάτων του καὶ τῷ παρέσχον τὴν ἐλευθερίαν, ἐξακολουθοῦσαι νὰ σκέπωσιν αὐτὸν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν Αὐτῶν προστασίαν.

β'.) Ἱκετεύει Αὐτάς, ὅπως, ἐπιθέτουσαι τὸ ἐπιστέγασμα εἰς τὸ φιλάνθρωπον καὶ εὐγενὲς Αὐτῶν ἔργον, ἐπισπεύσωσι τὴν πλήρωσιν τῶν νομίμων αὐτοῦ πόθων, τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεώς του, τοῦ τέρματος τούτου καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἀγώνων καὶ παθημάτων πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν Κρητῶν.

γ'.) Ἀναθέτει εἰς τὸ Προεδρεῖον, ἵνα ἀνακοινώσῃ τὸ παρὸν ψήφισμα πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων

καὶ εἰς τὴν Α. Β. Ὑψηλότητα τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν τῆς Κρήτης».

Ἐγένετο ἐν Χανίοις τῇ 19 Μαΐου 1901.

Οἱ Βουλευταὶ

Ἀντ. Μιχελιδάκης, Μίν. Ἡσυχάκης, Δαυὶδ Ξανθουδίδης, Δημ. Κ. Κιουρτσάκης, Ἀντ. Καπνιστός, Μιχ. Κοθρῆς, Ν. Α. Καστρινάκης, Ἰωσ. Μπετούρας, Ζ. Ι. Μαρνελάκης, Γ. Μαυραντωνάκης, Στέφ. Ξενικάκης, Χαρίτ. Παπαδάκης. Γ. Σαουνάτσος, Ν. Π. Γιαννικάκης, Γ. Α. Γερωνυμάκης, Ἐμμ. Κωνιωτάκης, Μιχ. Μελισσώτης, Ἀρ. Κριάρης, Ἐμμ. Ἀγγελάκης, Δ. Κοκκίνης, Μιχ. Κουρῆς, Γ. Παπαδόπετρος, Χατζῆ Μιχ. Ριάνναρης, Τ. Δασκαλογιάννης, Ἐμμ. Ἀσσαριώτης, Χαρ. Πλουμιδάκης, Γ. Ἀνδρεδάκης, Μ. Σακλαμπανάκης, Κ. Λαγουδάκης, Ἰωάννης Πολυξίγκης, Ν. Σέργιος, Ἐμμ. Χατζιδάκης, Ἀντ. Κατζουράκης, Μ. Μακράκης, Μ. Κολυβάκης, Μιχ. Σφακιανάκης, Γ. Βαρούχας, Ἱπποκρ. Παπαδημητρόπουλος, Δ. Παπαμαστοράκης, Ἐμμ. Λογιάδης, Ν. Καλλογέννητος, Στέφ. Ψαρουδάκης, Α. Καπετανάκης, Γ. Φούμης, Παρασκευας Κοτσαμπασάκης, Ἀναγν. Σκαλίδης, Ἰωάννης Παπαδάκης, Β. Χατζιδάκης, Ἐμμ. Παπαδερός, Β. Ι· Σκουλᾶς, Ε. Φουιταλίδης, Ἐμμ. Πολυχρονίδης, Ἐμμ. Μουντάκης, Ἰωάν. Παπαδογιάννης, Ἐμμ. Α. Μαρκαντωνάκης, Σ. Μουρελάκης, Ἐμμ· Μοδάτσος, Ν. Κεφαλογιάννης, Κ. Μπιράκης, Γ. Στεφανίδης, Γ. Κ. Κοκκινάκης, Χαράλ. Πωλογεώργης, Γ. Καυγαλάκης, Χαρ. Καλοειδᾶς, Στυλ. Μαραγκουδάκης' Ἰωάν. Μυλονογιαννάκης, Παῦλος Σπανδαγάκης, Γ. Πανηγυράκης, Γ. Ἀθανασιάδης, Ἐμμ. Κατζουρός.

Βιογραφικαὶ σημειώσεις τῶν ὑπογραψάντων τὸ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ψήφισμα Κρητῶν Βουλευτῶν.

Ἀγγελάκης Σ. Ἐμμ. — Βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Λασηθίου καὶ Γραμματεὺς τῆς Βουλῆς.

Ἐγεννήθη ἐν Σητείᾳ Κρήτης τῷ 1857. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Νεαρώτατος ἔτι ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικήν, ἀντιπροσωπεύσας τὴν ἐπαρχίαν του ἐν τῷ Κρητικῷ Κοινοβουλίῳ τρὶς μέχρι τοῦδε. Κατὰ τὸ ἔτος 1889 ἐκλεχθεὶς πρωτοδίκης παρέμεινεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ ἐπὶ δύο μόνον μῆνας, διότι αἱ περιστάσεις τότε ἐπέβαλον τὴν παραίτησιν ὅλων τῶν πατριωτῶν ὑπαλ-

λήλων ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι θὰ ἐξηναγκάζετο ὁ Σουλτάνος ἐκ τοῦ μέτρου τούτου νὰ ἐπαναφέρῃ ἐν ἰσχύϊ τὰ δημευθέντα τότε προνόμια. Συλληφθεὶς ἐκινδύνευσε νὰ ἐξορισθῇ ὡς συνωμοτῶν κατὰ τῶν καθεστώτων. Ἐπιτηδεία ὅμως ἀπολογία ἔσωσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κινδύνου. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν διετέλεσε πρόεδρος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς Σητείας, καὶ πληρεξούσιος ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν Συνελεύσεων, τῶν συγκροτηθεισῶν ἐν Ἀρμένοις, Ἀποκορώνῳ, Μηλιδωνίῳ, Ἀρχάναις καὶ τελευταῖον ἐν Ἀκρωτηρίῳ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως διωρίσθη Ἔπαρχος διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1900, ὁπότε παραιτηθεὶς ἐξελέγη βουλευτὴς διὰ μεγάλης πλειοψηφίας.

Ἀσσαριώτης Ἐμμανουήλ. Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ τῷ 1869. Τῷ 1890 ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, ἀνηγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1895. Μεταβὰς εἰς Ἡράκλειον ἤρξατο ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμά του. Τὴν 17 Ἰανουαρίου 1897 ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ἥτις τὸν ἠνάγκασε νὰ γίνῃ στρατιώτης, ἀποστείλας τὴν νεόνυμφον σύζυγόν του πρόσφυγα εἰς Ἑλλάδα.

Πολιορκηθεὶς ἐν Σητείᾳ μετὰ 8 συντρόφων του, κατώρθωσε τὴν 1 Φεβρουαρίου, δι' ἡρωϊκῆς ἐξόδου, νὰ συνενωθῇ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Κρήτης, κατὰ τὸ 1899 ἐγκατεστάθη ἐν Ἡρακλείῳ, ἐκλεγεὶς καὶ βουλευτής.

Γιαννάκης Νικόλαος. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1869 ἐν Ἱεραπέτρᾳ Κρήτης. Τὸ 1890 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Νομικῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου.

Τὸ 1897 ὑπηρέτησεν μέλος, καὶ ἦτα πρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐπαρχίας Ἱεραπέτρου, καὶ μέλος τῆς Ἐπαναστατικῆς τῶν Κρητῶν Συνελεύσεως (1897 καὶ 98).

Δασκαλογιάννης. Ἔγγονος τοῦ ἐνδόξου ἐθνομάρτυρος Δασκαλογιάννη, εἰς τὰ ἐν Ἀνωπόλει Σφακίων ἐρείπια τῆς οἰκίας τοῦ ὁποίου καὶ ἐγεννήθη τῇ 8 Μαΐου 1863.

Αὐτὸς ἑαυτὸν ἐδημιούργησε. Δικηγόρος. Τὸ 1892 ἐξωρίσθη ὡς συνομότης κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Τὸ 1896 ἀνεγνωρίσθη ὁπλαρχηγὸς ἀπὸ τὴν Μεταπολιτευτικὴν ἐπιτροπήν, τὸν δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1897 ἀνεγνωρίσθη Γενικὸς Ἀρχηγὸς Σφακίων.

Τὸ 1898 ἐχρημάτισεν πληρεξούσιος τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύ-

σεως. Τὸ 1899 μέλος τῆς Συντακτικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Κρήτης καὶ τὸ 1901 ἐξελέγη Βουλευτὴς τοῦ Νομοῦ Σφακίων. Αὐτὸς εἶνε ὁ ἡγέτης τῆς προτάσεως περὶ *χειραφετήσεως τῶν γυναικῶν.*

Καλοειδᾶς Λ. Χαράλαμπος. Ἐγεννήθη τῇ 9 Φεβρουαρίου 1854, ἐν χωρίῳ Μέρωνι. Μετέρχεται τὸν δικηγόρον ἐν Ρεθύμνῳ. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1877-78 πολλαχῶς ὑπηρέτησεν τὴν πατρίδα.

Ἀκολούθως ἐχρημάτισεν διαρκῶς Βουλευτής, μέλος τῆς Κεντρικῆς χριστιανικῆς Δημογεροντίας καὶ μέλος τῆς σχολιακῆς ἐφορίας τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης.

Δημοσιογραφῶν ἐξέδωκεν τὰς ἐφημερίδας «Ραδάμανθυν» καὶ «Ἴδην».

Ἐξελέγη δὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς, κατὰ δύο περιόδους, Γενικὸς Διοικητικὸς Σύμβουλος παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ Κρήτης.Μετὰ τῶν Χαρ.Πωλογιώργη Στυλ. Παππαδάκη. Ἡρ. Ἱερολυμάκη,Κωνσταν. Μητσοτάκη, ἐψήφισαν,ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Βουλῆς, τὴν κατάργησιν τῆς Κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῆς Κρήτης, τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τὴν πρόσκλησιν τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α΄ ὅπως καταλάβῃ τὴν Κρήτην, ἐνῷ δὲ εἶχε γείνῃ ἡ δέουσα προπαρασκευὴ καὶ εἶχεν ὁρισθῆ ἡμέρα πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Κρήτης,ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τηλεγραφικῶς ἀνέστειλε πᾶσαν ἐνέργειαν συνεπείᾳ ἀνωτέρας Ἐθνικῆς ἀνάγκης. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896 ἠγωνίσθη καὶ ἐπολέμισε καὶ πάλιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος του ὡς ἀρχηγός.

Κατὰ τὸ 1901 ἐξελέγη Βουλευτής, ψηφίσας μετὰ τῶν συναδέλφων του πανηγυρικῶς καὶ ἐπισήμως τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Καπνιστὸς Ἀντώνιος ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ τῷ 1859:

Ἐργοστασιάρχης Κονιάκ. Μεγαλοκτηματίας. Πολιτεύεται ἀπὸ τοῦ 1882, χρηματίσας μέλος τῆς Ἐπαναστατικῆς ἐν Ἀρχάναις ἐπιτροπῆς καὶ μέλος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Ἤδη βουλευτὴς Ἡρακλείου.

Κατὰ τὰς σφαγὰς Ἡρακλείου (25 Αὐγούστου 1898) ἀπώλεσε ἀδελφόν, ἀδελφήν, γαμβρὸν καὶ τρία τέκνα.

Κεφαλογιάννης Ν. Δ. Ἰατρός, ἐτῶν 33, βουλευτὴς τῆς Κρητικῆς Βουλῆς καὶ τέκνον τῆς μεγάλης Ἑλλάδος.

Κοκκινάκης Κ. Γ. δικηγόρος καὶ βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Ἀβδοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Ἐξεπαιδεύθη εἰς Ἀθήνας. Τὸ 1890 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ Δικαίου καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Ἡράκλειον. Εἰσήγαγεν τὴν γυμναστικὴν εἰς τὸ γυμνάσιον Ἡρακλείου. Μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1896, ὅτε καὶ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαρχίας του εἰς Ἀθήνας πρὸς προμήθειαν πολεμοφοδίων Ἐκτελέσας τὴν ἐντολὴν ἐπανῆλθεν ἀμέσως εἰς τὴν Πεδιάδα, φέρων σημαίαν του, ἣν τῷ ἐκέντησαν δεσποινίδες ἐξ Ἡρακλείου προσφυγοῦσαι εἰς Ἀθήνας. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1897 πολιορκήσας τοὺς Ὀθωμανοὺς τοῦ Ἡρακλείου, ἔσωσε τοὺς ἐκεῖ χριστιανοὺς τῆς ἀπειλούσης αὐτοὺς γενικῆς σφαγῆς μεθ' ὃ ἀνεπέτασσε τὴν σημαίαν τῆς ἑνώσεως, ἀναλαβὼν ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀρχηγείου. Τὸν Αὔγουστον ἐξελέγη μέλος τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως καὶ τὸν Ὀκτώβριον ἀνεκηρύχθη Γεν. Ἀρχηγὸς Πεδιάδος. Μετὰ τὴν κάθοδον τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, εἰς Κρήτην ἐξελέγη πληρεξούσιος παρὰ τῇ Συντακτικῇ Συνελεύσει, ἀκολούθως δὲ διωρίσθη Εἰσαγγελεὺς Λασηθίου. Τῇ 19 Μαΐου ὑπέγραψε, μετὰ τῶν συναδέλφων του, τὸ ψήφισμα τῆς Ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Κοκκίνης Δ. Ἔμπορος ἐτῶν 45 καὶ Βουλευτὴς Λασηθίων. Ἀντιπρόεδρος τῆς Α'. Κρητικῆς Βουλῆς.

Ἐχρημάτισεν ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὰς Ἐπαναστάσεις τοῦ 1878, καὶ 1889 καὶ ἀρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1897, ἀντικαταστήσας τὸν ἐπὶ 40ετίαν ἀρχηγὸν Μεραμβέλλου, καὶ πατέρα του Ἐμ. Κοκκίνην, δὶς αἰχμαλωτισθέντα κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις, καὶ ἐνδόξως πεσόντα πρὸ τῶν τειχῶν τῆς κωμοπόλεως Ἱεραπέτρου κατὰ τὴν 22 Φεβρουαρίου 1897.

Κοτζαμπασάκης Ἐμ. Παρασκευᾶς. Δικηγόρος καὶ Βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Σφακίων.

Ἐγεννήθη τὸ 1866 καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ διέπρεψε κατὰ τὴν ἐν Ἀλμυρίδῃ Ἀποκορώνου πενθήμερον μάχην, καθ' ἣν ἐφονεύθη εἷς ἐκ τῶν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μαχομένων ἑτέρων τριῶν ἀδελφῶν του, ὀνόματι Ἰωάννης. Κατάγεται ἐκ πατριωτικωτάτης οἰκογενείας. Μειδιᾷ πάντοτε ἐπιχαρίτως.

Μιχελιδάκης Ἀντώνιος. — Βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου καὶ πρόεδρος τῆς Βουλῆς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῷ 1845· ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1866 καθ' ὅλην τὴν τριετίαν. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τῷ 1871. Ἐδίδαξε ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν εἰς τὸ γυμνάσιον Ἡρακλείου, διατελέσας κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν καὶ γυμνασιάρχης. Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878, γενόμενος πρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως καὶ μέλος τῆς Κυβερνήσεως. Ἔκτοτε δὲ ἐξελέγετο τακτικῶς βουλευτὴς εἰς τὰς ἐνιαυσίους Συνελεύσεις. Εἶνε εἷς ἐκ τῶν ἀκραιφνεστέρων πατριωτῶν. Ἁπλοῦς δὲ καὶ εὐπροσήγορος πρὸς πάντας, κατέστη δημοφιλέστατος καθ' ἅπασαν τὴν Κρήτην, διατελέσας πάντοτε ἡγέτης πολιτικῆς ὁμάδος, ὁ ἀριθμὸς τῆς ὁποίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνέρχεται εἰς τὰ $^2/_3$ καὶ πλέον τῆς Βουλῆς.

Κουρῆς Μιχαὴλ. Ἐγενήθη τὸ 1872, ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του τὸ 1896, ὅτε καὶ κατῆλθεν εἰς τὸν Ἀποκώρωνα (Κρήτης) μετὰ πολλῶν, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς τότε διεξαγαγούσης ἀνδρεῖον ἀλλ' ἄνισον πόλεμον *Μεταπολιτευτικῆς Ἐπιτροπῆς* κατὰ τοῦ Μουσουλμανικοῦ ὄχλου.

Κατόπιν ὅτε ἡ ἐπανάστασις ἐγενικεύθη καθ' ὅλην τὴν Κρήτην, ἐξελέγη ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας του *Κυνουριου*, μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως, ὅτε καὶ ἐσχηματίσθη ἡ Προσωπικὴ *Ἐκτελεστικὴ* Κυβέρνησις. Ἀκολούθως ἀπετέλεσε μέλος τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 15 Ἀπριλίου 1901 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου.

Λαγουδάκης Κ. Ὁ νεώτατος τῶν Βουλευτῶν τῆς Κρητικῆς Βουλῆς, ἐγεννήθη τῷ 1895, ἀνηγορεύθη ἰατρὸς ἐν Ἀθήναις. Κατελθὼν εἰς Κρήτην, ἀπετέλεσεν εὐθὺς τῷ 1896 μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς μεταπολιτεύσεως, ὁρκισθεὶς τὸν ἱερὸν ὅρκον.

Ἔλαβε μέρος εἰς πάσας τὰς μάχας τοῦ 1896, ὡς στρατιώτης καὶ ὡς ἰατρός.

Διετέλεσε ἀντεπιστέλλων μέλος τοῦ ἐκτελεστικοῦ, καὶ ἰατρὸς τοῦ, ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον Γεώργιον Κάρδανην, ἱεροῦ ἐπικλειθέντος λόχου, συμμετασχὼν τῆς ἡρωϊκοτάτης μάχης τῆς 4 Μαρτίου 1897, πρὸ τῆς Ρεθύμνης.

Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 15 Ἀπριλίου 1901 ἐξελέγη Βουλευτὴς τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης. Θερμὸς θιασώτης τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ ὁποίου καὶ ἀπεστάλλει καὶ ἀντιπρόσωπος.

Μακράκης Μ. Ἐγεννήθη ἐν Μαλεβηζίῳ τῷ 1864. Ἐδράξατο ἐν τοῖς πρώτοις κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1889 τῶν ὅπλων, καταδικασθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ καταφυγὼν εἰς Ἑλλάδα, ἔμεινεν μέχρις οὗ τῷ ἐχορηγήθη ἀμνηστεία.

Κατὰ τὴν τελευταίαν Κρητικὴν ἐπανάστασιν διετέλεσεν ὁπλαρχηγός, πολεμήσας ὡς λέων.

Βουλευτής, τῆς Α′ Κρητικῆς Βουλῆς, ἐκ τῶν ψηφισάντων τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσιν.

Μαυραντωνάκης Γεώργιος. Ἐμποροκτηματίας, ἐτῶν 35. Ἐχρημάτισε μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1897, εἶτα τῆς Συντακτικῆς καὶ νῦν Βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου.

Μουντάνης Ἐμμ. ἐγεννήθη ἐν Ἀποκορώνῳ. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς ἐν Ἀθήναις τῷ 1890.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Μουντάκη ὑπῆρξε τριπλῆ, ἐπαναστατική, ἰατρική, πολιτική.

Μετ' ἄλλων γενναίων πολεμιστῶν προέβη εἰς τὸ παρακεκινδυνευμένον τόλμημα νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀκρωτῆρι Κυδωνίας, τὸ ὑπὸ τῶν Ναυάρχων, λίαν προσφυῶς, ποντικοπαγίδα (souricière) ἀποκληθέν, ὡς ἐκ τοῦ ἐπικινδύνου τῆς θέσεως ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς πάσας τὰς αὐτόθι συναφθείσας μάχας, παρατυχὼν καὶ εἰς τὸν πρῶτον εὐρωπαϊκὸν βομβαρδισμὸν κατὰ τοῦ ἐν Προφήτῃ Ἡλίᾳ στρατοπέδου.

Μετὰ τὴν ἄφιξιν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Πρίγκηπος, ἐξελέγει καὶ πάλιν πληρεξούσιος Χανίων ἀποτελέσας οὕτω μέλος τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως. Ἐξελέγη βουλευτὴς ἀκολούθως τῆς Α′ Συνόδου τῆς Κρητικῆς Βουλῆς.

Μυλογιαννάκης Ἰωάν. Ἐγεννήθη τῷ 1878, ὢν παῖς 13 ἐτῶν, ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας μάχας, παρακολουθῶν τὸν θεῖον του καὶ ἀρχηγὸν Ἀποκορώνου καπετὰν Ματθ. Μυλωνογιαννάκην.

Ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς τὸ 1889 ἐν Ἀθήναις, ἐτελειοποιήθη ἐν Παρισίοις.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν τοῦ 1898—99 ἐξελέγει Πληρεξούσιος τῆς Πρωτευούσης διὰ τὴν Ἐπαναστατικὴν Συνέλευσιν.

Ἤδη ἔχει τὴν εὐτυχίαν νὰ συγκαταλέγηται μεταξὺ τῶν 10 ἐκλεκτῶν βουλευτῶν τοῦ Πρίγκηπος, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ νομοῦ Σφακίων καὶ νὰ κηρύξῃ μετὰ τῶν λοιπῶν συναδέλφων του, τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Δαυὶδ Ξανθουδίδης. Δικηγόρος καὶ βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου.

Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τὸ 1883. Φοιτητὴς ἔτι μετέσχε τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1878.

Ἐξελέχθη ἐπανηλειμμένως πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας του, διετέλεσε μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως τοῦ 1896.

Ξενικάκης Στέφανος. Ἐγεννήθη ἐν Σιτείᾳ τῷ 1862, ὅπου ἐμπορεύεται. Πολιτεύεται ἀπὸ τοῦ 1882,

Τὸ 1897 εὑρέθη ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς κωμοπόλεως τῆς Σιτείας, συμμετασχὼν τῆς στρατηγικοτάτης ἐξόδου, καθ᾽ ἣν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ πολιορκούντων μετεβλήθησαν εἰς πολιορκουμένους. Ἐκ τῶν μᾶλλον συντελεσάντων πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων κατὰ τὰς σφαγὰς τῶν Ὀθωμανῶν Σιτείας, μολονότι ἐθρήνησε κατὰ τὰς σφαγὰς Ἡρακλείου 7 στενοὺς συγγενεῖς του.

Διετέλεσε μέλος τῆς ἐν Πλακούραις Ἀκρωτηρίου Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως,μέλος τῆςΣυντακτικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ Βουλευτής.

Τὸ ὄνειρόν του ἓν — ἡ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσις τῆς Κρήτης.

Παπαδόπετρος Ι. Γεώργ. Δικηγόρος καὶ βουλευτὴς Νομοῦ Σφακίων ἐγεννήθη ἐν Καλλικράτει κατὰ τὸ 1868 ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Παπαδιανῶν. Τῷ 1892, φοιτητὴς ἔτι ἐξελέγει, ἐν Ἀθήναις εὑρισκόμενος, Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Μεταπολιτεύσεως.

Τῷ 1893 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ.

Τῷ 1896 ὡς Βουλευτὴς καὶ Γραμματεὺς τῆς Βουλῆς τῶν Κρητῶν, ἠκολούθησεν πιστότατα τὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ὑποδεικνυομένην διὰ τῶν οἰκείων Προξένων της, ἐθνικὴν πολιτικήν.

Τῷ 1897 ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ὑποστηρίζων τὸ πρόγραμμα τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Τιμ. Βάσσου, ἀρχηγοῦ τῆς Ἑλλην. κατοχῆς. Ἀργότερον δ᾽ ἐξελέγη μέλος καὶ Γραμματεὺς τῆς Συντακτικῆς, ἥτις καὶ συνέταξε τὸν καταστατικὸν Συνταγματικὸν χάρτην τῆς Κρήτης.

Ἔκτοτε ἐξηκολούθησε δικηγορῶν εὐδοκίμως ἐν Χανίοις, ἐσχάτως δὲ καὶ πάλιν ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Σφακείων, καὶ παρέστει εἰς τὴν Συνεδρίαν τῆς Κρητικῆς Βουλῆς καθ' ἣν μίαν ἔτι φορὰν ἀνεκηρύχθη ἐπισήμως ἡ ἕνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Παπαμαστοράκης Δημήτριος. Ἰατρὸς καὶ Βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Λασηθίου

Ἐγεννήθη τὸν 7βριον 1871 ἐν Βιάννῳ. Ἐσπούδασε ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημείῳ: Υἱὸς τοῦ φονευθέντος κατὰ τὴν πρὸ τοῦ φρουρίου Ἱεραπέτρας μάχην τῆς 14 Ἰουνίου 1878, Ἰωάννου Παπαμαστοράκη.

Μετέσχεν τῆς Συντακτικῆς συνελεύσεως, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας Βιάννου, καὶ ὡς Κρὴς μετέσχε τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1896 καὶ 1897,

Πλουμιδάκης Χαράλαμπος. Ἐγεννήθη ἐν τῇ πόλει Χανίων τῇ 21 Μαΐου 1866. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις, ἀναγορευθεὶς τὸ 1890 διδάκτωρ τοῦ Δικαίου, ἀκολούθως δὲ μεταβὰς εἰς Χανιά, ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα.

Ἐξελέγη μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως τῷ 1897, ἀκολούθως μέλος τῆς Συντακτικῆς τῆς ψηφισάσης τὸ Σύνταγμα κατὰ τὸ 1899 καὶ τέλος εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 15 Ἀπριλίου 1901 βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Χανίων. Διαπύρσιος κῆρυξ τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης, ὡς πᾶς Κρής.

Πολυξύγκης Ἰωάννης. Βουλευτής. Λεβέντης σωστὸς μὲ ἀνάστημα μέτριον, φυσιογνωμίαν γλυκυτάτην, ἐφ' ἧς ζωγραφίζεται τὸ ὑπερήφανον καὶ φιλελεύθερον, συνδυάζει πρὸς τῷ πολεμικῷ καὶ μεγάλην νοημοσύνην. Ὑπῆρξε πάντοτε ὁ ὑπέρμαχος τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ ὅτε ἡ ἱερὰ φωνὴ τῆς Πατρίδος ἐκάλει αὐτόν, ἔσπευδε προθύμως.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπανάστασιν κατώρθωτε καὶ διετήρησε ἐξ ἰδίων σῶμα ἐκλεκτῶν πολεμιστῶν.

Κατὰ τὴν πρώτην βουλευτικὴν ἐν Κρήτῃ περίοδον ὁ λαὸς τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου ἐκτιμῶν τὸν ἄνδρα ἐξέλεξεν αὐτὸν βουλευτήν.

Σαχλαμπαράκης Μιχαήλ. Δικηγόρος παρ' ἅπασι τοῖς ἐν Κρήτῃ δικαστηρίοις καὶ παρ' Ἐφέταις. Ἐγεννήθη τῷ 1870 ἐν Καινουρείῳ ὑπὸ γονέων γεωργῶν. Τῷ 1895 ἐγένετο διδάκτωρ ἐν Ἀθήναις. Τῷ 1896 ἀφήσας τὸ δικηγορικόν του γραφεῖον συνηνώθη μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1897 συμμετέσχεν τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Ἱεραπέτρας.

Συμετέσχεν ἐπίσης τῶν ἐν Μαλεβυζίῳ καὶ Ἀρχάναις φονικῶν μαχῶν, προκινδυνεύσας. Ἐξελέγη ἀργότερον παμψηφεὶ μέλος τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως, καὶ ἀκολούθως μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου μέλος τῆς Συνταχτικῆς Συνελεύσεως. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 15 Ἀπριλίου 1901 ἐξελέχη 2ος μεταξὺ τῶν 19 ἐπιτυχόντων βουλευτῶν τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ὑπερτερήσαντος τοῦ πρώτου κατὰ 13 μόνον ψήφους.

Ἀσχολεῖται συγγ/άφων «*Ἱστορίαν τῶν Κρητικῶν ἐπαναστάσεων*.

Στεφανίδης Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Βόρσῃ τῷ 1870. Τῷ 1896 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς. Τὸν Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους ἔλαβε ἐκ τῶν πρώτων μέρος εἰς τὴν τότε ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν. Τὸν Ἰούλιον 1897 ἐξελέγει πληρεξούσιος παρὰ τῇ Συντακτικῇ Συνελεύσει, συνελθοῦσαν τὸ πρῶτον τότε ἐν Ἀρμένοις Ἀποκορώνου, ἧς καὶ ἐξελέγη καὶ Γενικὸς Γραμματεύς παμψηφεί, διατελέσας τοιοῦτος καὶ κατὰ τὴν δευτέραν συνέλευσιν αὐτῆς ἐν Ἀρχαναῖς.

Βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ψηφίσας σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Εἰς αὐτὸν μάλιστα ἔλαχεν *ἡ τιμή, ν᾽ ἀναγνώσῃ* τὸ ψήφισμα τοῦτο εἰς τὴν Βουλήν.

Ζακύνθιοι Βουλευταὶ ψηφίσαντες τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου

Καραμαλίκης Π. Νικόλαος Γεν. τῷ 1829 ἐν Ζακύνθῳ ἐκ πατρὸς ἑκατομμυριούχου, διέθεσε μέγα μέρος τοῦ πλούτου του ὑπὲρ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας Σπουδάσας τὰ ἐγκύκλια ἐν Ζακύνθῳ, ἐξετέθη, τριακονταετὴς μόλις καὶ μόνος, τῷ 1860 καὶ ἐπέτυχε διὰ μεγάλης πλειοψηφίας δημοτικὸς σύμβουλος, ἀνέλαβε δὲ τότε τὸ τμῆμα τῆς ἀγορανομίας, ἐγένετο τουτέστι σύντυχος, καταλιπὼν ἀρίστας ἀναμνήσεις τιμίου καὶ εὐσυνειδήτου ὑπαλλήλου. Κατὰ τὸ ἔτος 1862 ἐκτεθεὶς ὑποψήφιος βουλευτὴς ἐκτὸς συνδυασμοῦ ἐπέτυχε πάλιν διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας, κατὰ δὲ τὸ ἀκόλουθον ἔτος 1863 ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ ριζοσπατισμοῦ, ἡνώθει μετὰ τοῦ Κ. Λομβάρδου, ἐξετέθη καὶ ἐπέτυχε πάλιν βουλευτής, ψηφίσας τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτα-

νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ δὲ τὴν Ἕνωσιν καὶ πρὸς τῆς ἀφομοιώσεως, ἰσχυόντος ἔτι τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας, διωρίσθη Ὕπαρχος (Regente), εἰς ὃ ἀξίωμα διεκρίθη τηρήσας τὴν τάξιν ἐν τῇ ἐπτανησιακῇ μεταπολιτεύσει ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀφομοίωσιν, μὴ δυνάμενος νὰ μείνῃ, καθὸ ἐντόπιος, εἰς τὸ ἀνώτερω ἀξίωμα, παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ τότε ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Κουμουνδούρου, νὰ δεχθῇ νομάρχης ἄλλου νομοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη. Δι' ἐθνικὰς ἐκδουλεύσεις καὶ διοικητικὴν ὑπηρεσίαν ἐκτιμήσασα δικαίως κατόπιν ἡ Κυβέρνησις Χ. Τρικούπη ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος. Διεκρίθη διὰ τὰ γενναῖα καὶ ἐθνικὰ αἰσθήματά του καὶ ὡς ἐλεήμων. Ἀπεβίωσε τὸν Ὀκτώβριον 1890.

Λομβάρδος Κωνσταντῖνος (Βλέπε κατωτέρω σελ. 654).

Κοκκίνης Ἀνδρέας. Γόνος Βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν Κοκκίνων, οἵτινες κατώκησαν τὴν Ζάκυνθον εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453). Ἐγεννήθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς Κλαιλίας Σπέντζα Ἰταλίδος, τῷ 1828. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Κερκύρᾳ, ἐτελειοποιήθη δὲ ἐν Φλωρεντίᾳ. Τὸ 1854 ἐπανελθὼν εἰς Ζάκυνθον ἤρξατο μετερχόμενος τὸν ἰατρόν, διακριθεὶς διὰ τὰς γνώσεις του, τὴν πεῖραν του καὶ τὰ φιλανθρωπικά του αἰσθήματα, ἰδίως κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς χολέρας τοῦ 1854, ὅτε μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Λομβάρδου ἀφιλοκερδέστατα ἠργάσθη, λαβὼν τὸ ἀτύχημα, νὰ ἴδῃ δύο μέλη τῆς οἰκογενείας του θνήσκοντα ἀπὸ τῆς νόσου ταύτης. Συνδεθεὶς μετὰ τοῦ Λομβάρδου διὰ φιλίας ἔκτοτε, ἐγένετο ἀργότερον καὶ πολιτικὸς ἐκείνου φίλος, ἐκλεγόμενος κατὰ σειρὰν δημοτικὸς σύμβουλος καὶ τελευταῖον βουλευτης τῆς 13 περιόδου τῆς Ἰονικῆς Βουλῆς, ὑπογράψας τὸ ψήφισμα τῆς Ἑνώσεως καὶ ἰδὼν τοὺς ἐθνικοὺς αὐτοῦ καὶ τῶν συντρόφων του ἀγῶνας, στεφομένους ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ἀπέθανε τὸν Μάϊον τοῦ 1899, καταλειπὼν υἱοὺς τὸν Ἰωάννην μηχανικὸν καὶ Διονύσιον ἰατρόν, λαμπρὰν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Ζακύνθου κατέχοντας θέσιν, καὶ κόρην μίαν, την ἐρίτιμον κ. Στουπάθη, τοῦ γνωστοῦ μεγαλεμπόρου.

Μεταξᾶς Σαντορ. Διον. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῇ 3 Ἰουλίου 1810. Ἐγένετο διδάκτωρ τῆς Νομικῆς τοῦ ἐν *Σιέννῃ* τῆς Ἰταλίας Πανεπιστημίου μόλις εἰκοσαέτης. Διέπρεψεν ὡς δικηγόρος. Ἐξελέγη Νομοθέτης τῆς Ἰονίου Πολιτείας κατὰ τὴν 5ην, 11ην, 12ην καὶ

13ην Βουλήν, ψηφίσας καὶ τὴν *ἕνωσιν* τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἐξελέγη ἐπίσης Πληρεξούσιος τῆς Ζακύνθου κατὰ τὴν Β'. ἐν Ἀθήναις Πανελλήνιον Συνέλευσιν, τὸ ἔτος 1864. Ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος (Ἰούνιον 1844) διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου τοῦ Ἀγῶνος, ἅτε πολυειδῶς ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος μοχθήσας. Διέπρεψεν ὡς δικαστὴς καὶ εἰσαγγελεὺς, καθὼς ἐπίσης ἐχρημάτισεν Διευθυντὴς καὶ δικηγόρος τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης ἐν Ζακύνθῳ. Ἰδιωτεύων ἐν τέλει ἀπεβιωσεν τὴν 2 Δεκεμβρίου 1872.

Μόζερας Ἰωάν. Ἄντων. Κτηματίας ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 183?. Τῷ 1863 ἐξελεγη βουλευτὴς ψηφίσας τὴν ἕνωσιν, ὡς μέλος τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Κοινοβουλίου. Ἐθνικώτατος τὰ αἰσθήματα.

Κατόπιν ἐξελέγη πληρεξούσιος ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνελεύσει καὶ ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τῷ 1864.

Μετὰ ταῦτα ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς, ἀναλαβὼν τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ὑπηρεσίαν τοῦ δημοτικοῦ εἰσπράκτορος, καὶ τελευταῖον τὴν τοῦ Συντηρητοῦ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Ἐνοχειροδανειστηρίου, εἰς ἣν διετέλεσε μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος τῇ 6 7βρίου 1880.

Πλαΐσας **Ἀνδρέας**. Ἐγεννήθη εἰς Κούκεσι τῆς Ζακύνθου τὸ 1814. Τὰ πρῶτα γράμμματα ἐδιδάχθη ἐν Ζακύνθῳ παρὰ δύο κληρικῶν, οἵτινες μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου κατέλειπον τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ὡς φυγάδες κατέφυγον εἰς Ζάκυνθον καὶ παρὰ τοῦ Χρ. Φιλητᾶ. Ἐγένετο δικηγόρος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Κερκύρας, τελειοποιηθεὶς ἀργότερον ἐν Πίσσῃ τῆς Ἰταλίας, ὅθεν ἐπανῆλθε εἰς Ζάκυνθον τὸ 1839. Ἵδρυσε μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Λομβάρδου τὸ πρῶτον φιλελληνικὸν κομιτάτον. τῇ συμπράξει τοῦ Κόμητος Φ. Κικερίνου, Ἱερ. Κόμητος Λογοθέτου, Γ. Βερυκίου καὶ Ἰωάννου Λογιαρᾶ, θείου του ἐξ Ἀγχηστείας. Ἐξελέγη Βουλευτὴς κατὰ τὴν ΙΒ' καὶ ΙΓ'. βουλευτικὴν περίοδον, ψηφισας μετὰ τῶν ἄλλων τὸ σύντομον ἀλλὰ καταυγάζον ἐκεῖνο ψήφισμα τῆς ἑνώσεως. Ἀκολούθως ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς Γ'. ἐν Ἀθήναις Συντακτικῆς Συνελεύσεως. Ἔκτοτε ἔπαυσε νὰ πολιτεύηται, ἰδιωτεύσας καὶ χρηματίσας Δικαστὴς καὶ Ἐφέτης.

Τὰ ὀστᾶ του κεῖνται ἤδη ἐν τῷ πολυανδρίῳ τοῦ Πύργου, ὅπου ἀπεβίωσεν ὁ ἐνθουσιώδης καὶ πραότατος ἀνὴρ, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1881.

Τερτσέτης Ἀνδρέας Φρ. Πεντάκις διετέλεσεν Δημοτικὸς Σύμ-

βουλος ἐπὶ Ἀγλικῆς προστασίας. Ὡς ἀγορανόμος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς χολέρας καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης πεῖναν, διεκρίθη διὰ τὴν τιμιότητά του. Ἠγαπᾶτο μεγάλως ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅστις πάντοτε εἰς τὰς κάλπας τὸν ἐτίμα διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του.

Ἐγένετο Βουλευτὴς τῆς 13ης Ἰονίου Βουλῆς, καὶ ἐψήφισεν τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ ταῦτα διετέλεσε τετράκις Ἔπαρχος, μεγάλως βοηθήσας τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1868, ὡς ἔπαρχος τότε Κυθήρων, διὰ τῆς ἀποστολῆς πυρίτιδος, πολεμοφοδίων, καὶ προσενεγκὼν ἐν Κυθήροις ἄσυλον εἰς τὰ καταδιωκόμενα ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς θηριωδίας γυναικόπαιδα.

Ἀπεβίωσεν ἐν ἡλικίᾳ 57 ἐτῶν τῷ 1879.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΠΟΛΙΤΑΙ

Λομβάρδος Κωνσταντῖνος

Δισέγγονος τοῦ Σεβαστιανοῦ(Sebastiano) ἢ ἐκλαϊκευμένον *Μπαστιᾶ* (ὄνομα διατηρηθὲν καὶ ὡς παρώνυμον τῆς οἰκογενείας) τοῦ ὁποίου ὁ δευτερότοκος υἱός Κωνσταντῖνος ἐγέννησε κατὰ τὸ ἔτος 1778 τὸν τέταρτον υἱὸν αὐτοῦ Χαραλάμπην, ὁ ὁποῖος συζευχθεὶς τὴν Ἑλένην Ντελῆ τοῦ Χριστοδούλου, ἐγέννησε 5 υἱοὺς καὶ 3 θυγατέρας, τῶν ὁποίων πρωτότοκος ἦτο ὁ Κ. Λομβάρδος.

Ὁ Κωνσταντῖνος Λομβάρδος ἐγεννήθη τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1820, ἐξεπαιδεύθη δὲ ἐν τῷ Λυκείῳ Ζακύθου ὑπὸ τὸν ὀνομαστὸν Χ. Φιλητᾶν, ἀκολούθως δὲ ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθή-

ναις Πανεπιστημίου, ὅθεν ἐξῆλθεν ὄχι μόνον ἰατρὸς ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων ἀλλὰ καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατος, ἄριστα κατηρτισμένος εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ μὲ δημοσιογραφικὴν πεῖραν ἀξιόλογον. Μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ διπλώματος ἐστάλει ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς Μόναχον πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του, ἐκεῖ δὲ φοιτήσας εἰς διάφορα νοσοκομεῖα, κατῆλθεν ἀκολούθως εἰς Κέρκυραν ὅπως ὑποστῇ τὰς νομίμους ἐξετάσεις πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἐν Ἑπτανήσῳ. Τυχὼν τῆς ἀδείας ταύτης καὶ ἰατρὸς γενόμενος. κατῆλθεν εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐξασκῶν λίαν εὐδοκίμως τὴν ἐπιστήμην του, οὕτως ὥστε τὸ Φαρμακεῖον Τσιλιμήγκρα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐσύχναζε εἰσέπραττε κατὰ μῆνα 600 δραχμὰς (ποσὸν ὑπέρογκον διὰ τὴν Ζάκυνθον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην) μὴ ὑπολογιζομένων τῶν συνταγῶν αἵτινες ἐφέροντο εἰς ἄλλα Φαρμακεῖα.

Ὡς ἰατρὸς ἐφάνη φιλάνθρωπος, ἀγαπήσας τοὺς πτωχοὺς καὶ εὐεργετήσας αὐτοὺς διὰ τῆς ἐπιστήμης του τὸ κατὰ δύναμιν, γλυκὺς δὲ τὴν συμπεριφοράν, ὀξυδερκὴς περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν ἀσθενειῶν, καὶ παραδειγματικῶς ἀφιλοκερδὴς πρὸς τοὺς ἐπικαλουμένους τὴν προστασίαν αὐτοῦ πτωχούς, κατέστησεν ἑαυτὸν τὸν ἀγαπητὸν τοῖς πᾶσι ἰατρόν, καὶ τὸ ὄνομα Λομβάρδος ἁρμονικῶς ἤχει, ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1850 εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ὁ Λομβάρδος δὲν ἀνεπαύετο μόνον εἰς τὰς δάφνας τῆς ἐπιστήμης του. Ἔμπλεος πατριωτικῶν αἰσθημάτων, ἠθέλησε νὰ συμμετάσχῃ καὶ τῶν τῆς πατρίδος, ἐνθαρρυνθεὶς πρὸς τοῦτο καὶ ὑπὸ πλείστων φιλελευθέρων, οἱ ὁποῖοι διαβλέποντες τὴν ἀξίαν του καὶ τὴν πολιτικὴν περίννοιαν, παρώτρυνον αὐτὸν εἰς τοῦτο. Ἐκλεχθεὶς βουλευτὴς κατὰ τὸ 1852 ἐγένετο ριζοσπάστης καὶ συνηγόρησεν ἐν τῇ Ἰονίῳ βουλῇ ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως, καταπολεμήσας πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐάρδου καὶ Γλάδστωνος προτεινόμενα. Ἔκτοτε ἀδιακόπως ἐξελέγετο βουλευτής, ἦτο δὲ δημοτικώτατος, εἰς τὸ πρόσωπον δὲ αὐτοῦ ἀπέβλεπεν ὁ τόπος ὡς εἰς τὸ ἰδεῶδες του. Γενομένης τῆς Ἑνώσεως ἀπεστάλη μετὰ τοῦ Παδοβᾶ καὶ Βαλαωρίτου εἰς Ἀθήνας, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Κουμουνδούρου, ἐπικεφαλῆς τῶν 70 πληρεξουσίων ἑπτανησίων, κατόρθωσε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰ ἔκτροπα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ νὰ ψηφισθῇ τὸ Σύνταγμα. Παρὰ πάντων δὲ ἀνομολογεῖται ὅτι ἡ εὐγένεια τοῦ ὕφους του καὶ τῶν φράσεων ἡ ἐπιμεμελημένη ἔκφρασις, συνέτειναν πολὺ εἰς τὸ νὰ διορθωθῶσιν πολλὰ

κακῶς κείμενα ἐκεῖ, ἡ δὲ συζήτησις νὰ διεξάγεται κοσμιωτέρα καὶ κανονικωτέρα. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκλεχθεὶς πρῶτος βουλευτὴς Ζακύνθου, μεθ' ὅλου τοῦ συνδυασμοῦ αὐτοῦ, συνειργάσθη μετὰ τοῦ Κουμουνδούρου μέχρι τοῦ 1872, ὅτε συνίδρυσε μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Χ. Τρικούπη τὸ Τρικουπικὸν κόμμα, συναρχηγὸς τοῦ ὁποίου ἀπεβίωσεν τὴν 25 Αὐγούστου 1888.

Ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀπὸ τῆς 16 Μαρτίου 1865 μέχρι τῆς 6 Αὐγούστου ἰδίου ἔτους, ὅτε ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Τὴν 18 Δεκεμβρίου ἐπιόντος ἔτους, ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, τῇ δὲ 24 ἰδίου τῆς Δικαιοσύνης. Τῇ 26 Ἀπριλίου 1875 σχηματίσαντος τοῦ Τρικούπη πρώτην ἤδη φορὰν ὑπουργεῖον, ὁ Λομβάρδος ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, εἰς τὸ ὁποῖον τῷ προσετέθη τῃ 6 Αὐγούστου ἰδίου ἔτους καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν.

Τῇ 10 Μαρτίου 1880 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, τῇ 3 Μαρτίου 1882 τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, τῇ 7 Μαΐου ἰδίου ἔτους τῶν Ἐσωτερικῶν. Τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπίσης ὑπουργὸς ἐγένετο τῇ 11 Φεβρουαρίου 1885 καὶ τέλος τῇ 3 Μαΐου 1886, χρηματίσας ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς ἡμερας τοῦ θανάτου του. Ἅπαξ ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Βουλῆς, διὰ πρωτοφανοῦς παμψηφείας. τῇ 17 Δ)μβρίου 1871, κατὰ δὲ τὸ ἔτους 1877, ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς κληθείσης Κυβερνήσεως, ἐπέμφθη ἔκτακτος ἀπεσταλμένος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Πάντοτε διεκρίθη καθ' ὅλον τὸν πολιτικὸν βίον αὐτοῦ διὰ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων του, δια τὴν πανθολογουμένην τιμιότητά του, πένης γεννηθείς, ἐν πενεία διαβιώσας καὶ πένης ἀποθανών, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὀλίγη δόσις ἐλαφρᾶς συνειδήσεως ἀπητεῖτο, ὅπως πᾶς ἐν τοῖς πράγμασι πλουτίσῃ, ἕνα καὶ μόνον ὀνειρευόμενος πάντοτε, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος, μεθ' αἱμασούσης δὲ καρδίας βλέπων ὁσημέραι τὴν Μεγάλην Ἰδέαν χειμαιροποιουμένην. Τοιοῦτος ἐν ἀτελεστάτῃ σκιαγραφίᾳ ὁ Λομβάρδος ὁ τοσοῦτον ἀγαπηθεὶς καὶ λατρευθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του.

Διαπρέψας ὡς δημοσιογράφος μὲν ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας, ὡς ῥήτωρ δὲ διακριθεὶς εἰς τὴν Ἰόνιον καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλήν, ὅπου οἱ λόγοι του ἄφησαν ἱστορίαν, διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς ἱστοριογράφος, ἅτε γράψας τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου τὴν ὁποίαν δυστυχῶς δὲν ἐτελείωσε.

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ἀπομακρυνώμεθα τοῦ θανάτου του, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ καθ' ὅλου δρᾶσις του, θὰ κρίνεται ἀμεροληπτότερον, πολὺς δὲ δὲν θὰ παρέλθῃ χρόνος καθ' ὃν παρὰ πάντων θὰ ἀνομολογηθῇ ὅτι ὑπῆρξε μέγας καὶ ἐπαξίως θὰ τιμηθῇ.

Διονύσιος Ρώμας

Ὁ πατὴρ τοῦ Διονυσίου, Γεώργιος Κανδιάνος Ρώμας παρεκτὸς τῶν ἄλλων τιμῶν τὰς ὁποίας ἔλαβε παρὰ τῆς Ἐνετικῆς κυβερνήσεως διωρίσθη καὶ γενικὸς Πρόξενος αὐτῆς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Ρούμελῃ, ἔχων ὑπ' αὐτὸν 17 προξενικὰ πρακτορεῖα.

Νυμφευθεὶς κόρην ἐκ τῆς ἐπισήμου καὶ πλουσίας οἰκογενείας τοῦ κόμητος Καπνίση, ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Διονύσιον Ρώμαν γεννηθέντα κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, κατὰ τὸ 1771. Πατριώτης μέχρι μυελοῦ τῶν ὀστέων ὁ Διονύσιος Ρώμας κατηχῆται τῷ 1819 εἰς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας καὶ προσφέρει 300 χρ. νομίσματα, λεγόμενα τότε Ὀλανδικά, ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ, τῆς μάρτυρος ἐκείνης Ἑταιρίας ἔργου. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Ρώμας κατέστη ἐν Ζακύνθῳ ὅτι ἦτο ὁ Γεροστάθης ἐν Κερκύρᾳ ὁ Κυβερνήτης ἐν Ἐλβετίᾳ καὶ ὁ Μητροπίκης Ἰγνάντιος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι καὶ φρένας καὶ χεῖρας καὶ πόδας, κατὰ Κοραῆν, ἐκίνουν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἀγῶνος. Ποία ἡ δρᾶσις τοῦ Διονυσίου Ρώμα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Ζακύνθῳ, ὑπῆρξεν, εἶνε τοῖς πᾶσι γνωστή, ὁ δὲ ἀντισυνταγματάρχης Ἀρτέμιος Μῖχος ἀφηγούμενος τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου ἀναφέρει ἐπὶ λέξει ὅτι, «οἱ Ζακύνθιοι εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις ἔδειξαν ἀκραιφνῆ πατριωτισμὸν καὶ φιλογένειαν, προσφέροντες πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὰ τὰ λινὰ ὑποκάμισα των, ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν πληγωμένων». Ἀργότερονκατορθοῖ ὅτεεἰς Ἀγκῶνα συνήχθησαν οἱ Βασιλεῖς, καὶ ἐγχειρίζει αὐτὸς ἀναφορὰν πρὸς Πάππαν Πῖοντὸν Ζ'. Κατορθοῖ μέσον τοῦ στρατηγοῦ Ρωμαίϊο συνταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Ἰβραήμ, νὰ μανθάνῃ ὅλα τὰ στρατηγικὰ σχέδια τοῦ Ἰβραὴμ καὶ νὰ μεταβιβάζῃ ταῦτα, εἰς τὴν τότε Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Ὅταν δ' ἀκολούθως συνέταξεν ἀναφορὰν δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ μεσολάβησις καὶ προστασία τῆς Ἀγγλίας, κατόρθωσε δὲ διὰ τῆς ἐπιβολῆς του καὶ δι' ἀπεράντου καὶ πειστικῆς ἀλληλογραφίας νὰ τὴν ὑπογράψωσιν ἅπαντες οἱ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν

Ἕλληνες ὁπλαρχηγοί, καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ θαρρούντως, ὅτι διὰ τῆς ἀναφορᾶς ἐκείνης καίπερ μὴ γενομένων δεκτῶν τῶν διὰ ταύτης προτεινομένων ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἐκινήθη τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀντιζηλία τῆς Ρωσσίας, ἤλλαξαν δὲ οἱ κραταιοὶ πολιτικὴν καὶ ἐσκέφθησαν σοβαρῶς ὅπως μεσολαβήσωσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἀργότερον κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κυβερνήτου ἐπροτάθη ὑπὸ πολλῶν καὶ οὗτος ὡς ὑποψήφιος ἀλλ' ἐρωμένως ἀνέτστη ὑποχωρήσας ὑπὲρ τοῦ Καποδιστρίου. Πορευθεὶς κατὰ τὴν κάθοδον τοῦ Ὄθωνος εἰς Ναύπλιον ἐπὶ ἀντιβασιλείας, προσέφερε τὰ σέβη του. Ἐκεῖ δὲ ἔσφιξε τὰς χεῖρας τῶν συναγωνιστῶν του, Κολοκοτρώνη, Μακρυγιάννη, Πλαπούτα καὶ λοιπῶν.

Συγκατηγορηθεὶς καὶ συκοφαντηθεὶς ἀργότερον κατεδικάσθη μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα, ἀλλ' εὐτυχῶς ἀναθεωρηθείσης τῆς δίκης του ἀπεδείχθη ἡ ἀθωότης του. Ἀπήλαυσε ἀργότερον τῆς βασιλικῆς εὐνοίας καὶ ἐτιμήθη ἐπαξίως μὲ τὸ βασιλικὸν παράσημον τῶν Ταξιαρχῶν. Τοιοῦτος ὁ Διονύσιος Ῥώμας, ἐτελεύτησε ἐν Ζακύνθῳ τῇ 27 Ἰουλίου 1857, ἀληθὴς τιμὴ καὶ καύχημα τῆς Ζακύνθου.

Πέτρος Κ. Ῥώμας.

Διαμένει ἐν Αὐστρίᾳ, ὅπου ἀπὸ ἐτῶν ἐγκατεστάθη.

Τιμᾷ ἀληθῶς τὴν Ζάκυνθον καὶ Ἑλλάδα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἀπολάβων γενικῆς ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως, τιμώμενος δὲ διὰ τῆς φιλίας, καὶ ἐστεμμένων κεφαλῶν ἀκόμη.

Ἕλλην μέχρι μυελοῦ τῶν ὀστέων, ἀγαπᾷ τὴν γεννέτειραν Ζάκυνθον, ὑπέρ τις καὶ ἄλλος, ἐπωφελούμενος πάσης τυχούσης περιστάσεως, ὅπως δώσῃ δείγματα τῆς ἀγάπης του ταύτης, καὶ συνδράμων πᾶν ἄξιον λόγου ἐν Ζακύνθῳ ἔργον, εἰς αὐτὸν δ' ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος τὸ ὅτι εἶδε τὸ φῶς καὶ τὸ ἀνὰ χεῖρας Πανηγυρικὸν τεῦχος.

Εἶνε πατὴρ τέκνων τὰ ὁποῖα γαλουχιθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν, μολονότι καὶ ἀπαλλαγῆς λόγους εἶχον καὶ νὰ ἀποφύγωσιν ἠδύναντο τὴν στρατιωτικὴν θητείαν, κατέρχονται τακτικῶς εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὸν χρόνον τῆς κληρώσεώς των, καὶ κατατάσσονται εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ὑπηρετοῦντα ὡς ἁπλοὶ

στρατιῶται. Τοιοῦτος ὁ Πέτρος Ρώμας, ἀπολαύει ἐν Ζακύνθῳ γενικῆς ἀγάπης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, εἶνε δὲ ὁ ποθητὸς τῆς Ζακύνθου ἐκλεκτός, καθ' ἑκάστην δ' ἐκλογὴν τὸ ὄνομά του ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἐκτεθησομένων ὑποψηφίων, καὶ σχεδιάζεται ἡ λαϊκὴ αὐθόρμητος καὶ ἀκουσία του ἔκθεσις ὑποψηφιότητος, ματαιουμένη δυστυχῶς ἐκ τοῦ φόβου μὴ δυσαρεστήσῃ τοιοῦτόν τι τὸν τοσοῦτον ἀγαπητὸν ὅσον καὶ σεβαστὸν εὐπατρίδην.

Ταῦτα ἐπιτρέπει σήμερον ὁ στενὸς χῶρος τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους νὰ γράψωμεν περὶ τοῦ Α. Ε. εἰλικρινῶς λυπούμενοι ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν νὰ περιλάβωμεν τὴν εἰκόνα του, ἐν περιβλέπτῳ θέσει τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους, ὅτε μεγίστη θὰ προσεδίδετο εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας τεῦχος ἡ ἀπὸ ταύτης αἴγλη ἐλπίζομεν οὐχ ἧττον, προσεχῶς ὅτε ἐν πολυτελεστάτῳ καὶ ἀνταξίῳ τεύχει θὰ περιλάβωμεν τὰ κατὰ τὸν βίον καθόλου τοῦ μεγάλου ἀνδρός, θὰ εὑρεθῶμεν εὐτυχέστεροι.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΣΥΜΕΙΩΣΕΙΣ

Α'. Συντεχνίαι ἐν Ζακύνθῳ—Σωματεῖα καὶ Σύλλογοι.

Ἐκ πάλαι ἐλειτούργουν 1) Σωματεῖον τῶν ὑποδηματοποιῶν καὶ βυρσοδεψῶν μὲ προστάτην τὸν Ἅγιον Λάζαρον, ὑφιστάμενον ἀπὸ τοῦ 1567, ἴσως καὶ πρότερον, καὶ ὅπερ λεληθότως μετὰ τὸ 1833 διελύθη, μὴ ὑφιστάμενον σήμερον. 2) Τῶν ξυλουργῶν. Προϋπῆρχε τοῦ 1556, μὲ προστάτην τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον. Ἔχει κανονισμὸν ἐκ 13 ἄρθρων ἐγκεκριμμένον διὰ Β. Διατάγματος, φέρει τὸ ὄνομα *Συντεχνία Παντοκράτορος*, καὶ λειτουργεῖ ἔτι καὶ νῦν 3) Συντεχνία Ραπτῶν μὲ προστάτην τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον. Ἱδρύθη τῇ 10 Μαΐου 1609. Ἤδη λειτουργεῖ ὑπὸ τὸ ὄνομα, Σωματεῖον ραπτῶν «*ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος*» ἔχει δὲ κανονισμὸν ἐγκεκριμένον διὰ Β. Διατάγματος 4) Ἡ τῶν Κτιστῶν. Ὑφίστατο πρὸ τοῦ 1573 μὲ προστάτην τὸν Ἅγιον Βασίλειον. Δὲν λειτουργεῖ. 5) Ἡ τῶν Βυτοποιῶν. Μὲ ναὸν τὸν τῆς Θεοτόκου Κρυονεριτύσσης ἰδιόκτητον. Ἱδρύθη τῷ 1605 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Κ. καὶ Α. Χαροκόπου· ὑφίσταται ἀκμάζουσα. 6) Συντεχνία Κηπουρῶν. Τὸ 1661 ὑφίστατο. Μετὰ τὸ 1712 διελύθη. Ναὸν τὸν Ἅγιον Γεράσιμον. 7) Ἡ τῶν Κρεοπωλῶν. Προϋπῆρχε τοῦ 1646, μὲ ναὸν τὸν τοῦ Ἁγίου

Νικολάου εἰς Κήπους. Δὲν λειτουργεῖ. 8) Ὁδοκαθαριστῶν. Συνέστη τὸ 1823. Μὲ ναὸν τὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Δὲν λειτουργεῖ. 9) Ἀρτοποιῶν. τῷ 1645 ὑπῆρχε. Μὲ ναὸν τὸν τῆς Θ. Εὐαγγελιστρίας εἰς Πόχαλι. Δὲν ὑφίστατε νῦν. 10) Σιτοπωλῶν καὶ ναυτῶν. Ἱδρύθη τῷ 1561 μὲ ναὸν τὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου. Δὲν ὑφίσταται. 11) Ἡ τῶν Παντοπωλῶν. Ἱδρύθη τὸ 1634 μὲ ναὸν τὸν τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν. Δὲν ὑφίσταται νῦν καὶ τέλος 12) Ἡ τῶν ἀργυροχρυσοχόων. Ἱδρύθη τὸ 1668. Δὲν ὑφίσταται.

Ἐπίσης ἐν Ζακύνθῳ ὑπῆρχον καὶ συντεχνεῖαι τῶν 13) Σιδηρουργῶν, 14) Ὁπλοποιῶν, 15) Κεραμέων, 16) Σαγματοποιῶν, 17) Ὑδραυλικῶν, 18) Ξενοδόχων καὶ 19) Βαφέων.

20 Τὸ σωματεῖον τῆς Ἁγίας Δωρεᾶς. Ἱδρύθη τῷ 1520 μὲ προστάτιδα τὴν ὑπεραγίαν Μαρίαν τῶν Χαρίτων.

21) τῶν Συμβολαιογράφων. Ἱδρυθὲν τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1559.

22) τῶν ὑποδικηγόρων » τὸ 1795.

23) Φιλικὴ ἑταιρία ἐν Ζακύνθῳ (ὅρα ἄρθρον ἱερὸν ἐν Ζακύνθῳ κατηχητήριον).

24) Ἀγγλικὴ Στοὰ ὁ Ἀστὴρ τῆς Ἀνατολῆς ἀρ. 880. Λειτουργεῖ ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1815, ἐνεκαινιασθεῖσα τὴν 15 Μαΐου τοῦ ἔτους ἐκείνου, ὑπὸ τὸ ὄνομα «Φοῖνιξ» καὶ ὑπὸ τὴν μεγάλην Ἀνατολὴν τῆς Ἑλλάδος, ἑδρεύουσαν τότε ἐν Κερκύρᾳ, ὑφ' ἣν καὶ διετέλεσε μέχρι τοῦ 1848, ὅτε καὶ διελύθη. Ἀργότερον ἀνεσυστήθη ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀστὴρ* καὶ ὑπὸ τὴν Μεγάλην Ἀνατολὴν τῆς Γαλλίας τῇ 16 Φεβρουαρίου 1860. Τὸ δὲ 1862 ὑπήχθη ὑπὸ τὴν Μεγάλην Ἀνατολὴν τῆς Ἀγγλίας. Ταύτης προΐστανται ταύτης ὁ διακεκριμμένος ἐν Ζακύνθῳ δικηγόρος Π. Μουζάκης, ἔχων ἀξιωματικοὺς τοὺς Διονύσιον Κούρτουλαν, Γεώρ. Σάργεντ, Γεώρ. Σαρακίνην. Δ. Ἰθακήσιον καὶ Χρ. Μπαχώμην.

25) Ἑλληνικὴ Στοὰ *ὁ Ἥλιος ἀριθ. 14.*
Ἱδρύθη τῇ 18 Νοεμβρίου 1885 ὑπὸ τὴν Μεγάλην Ἀνατολὴν τῆς Ἑλλάδος. Ταύτης προΐστανται ὁ Σεβαστὸς ἰατρὸς Ι. Μάργαρης, ἔχων ἀξιωματικοὺς τοὺς Ἀνδρ. Πλατυμέσην, Ἀρ. Συγοῦρον Δεσύλλαν, Χρ. Σ. Φυλιώτην, Γ. Φραγκούλην, κτλ.

26) Περιστύλλιον Ὄρος Λίβανος. Λειτουργεῖ ἀπὸ 5 ἐτῶν. Προΐσταται τούτου ὁ ἰατρὸς κ. Ι. Μάργαρης. Γραμματεὺς ὁ κ. Δ. Ἰθακήσιος.

27) Σύλλογος Πολιτικὸς ὁ *Λομβάρδος*. Ἱδρύθη τῷ 1849 ἀρχῶν

ῥιζοσπαστικῶν, ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου *Λομβάρδου* ὑπὸ τὸ ὄνομα *'Αδελφότης*. Μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐξηκολούθησε νὰ εἶνε τὸ πολιτικὸν κέντρον τῶν φίλων καὶ ὁ Σύλλογος τῶν ἀρχῶν τοῦ ἰδίου, (μετονομασθεὶς τῷ 1877 Νέα 'Αδελφότης) μέχρι τοῦ θανάτου του.

Μετὰ τὸν θάνατον του, κατὰ τὸ 1888, μετονομάσθη πρὸς τιμὴν του *Λομβάρδος* καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε τὸ κέντρον τοῦ μεγάλου Λομβαρδιανοῦ κόμματος, οὗτινος προΐσταται ὁ ἀνεψιός του καὶ θετὸς υἱός του Κ. 'Αργασάρης Λομβάρδος. 'Από 15 περίπου μηνῶν ἐνεκαθιδρύθη καὶ πάλιν εἰς τὸ συνεχόμενον μὲ τὸ θέατρον μεγαλοπρεπὲς καὶ μέγιστον δημοτικὸν κτίριον, ἀφ' οὗ μετεκομίσθη κατὰ τὸ 1892 συνεπεία τῆς καταστροφῆς ἣν ὁ σεισμὸς ἐπέφερε εἰς τὸ ἐν λόγῳ κτίριον. Βουλευταὶ τοῦ κόμματος οὗ τὰς ἀρχὰς πρεσβεύει ὁ ἐν λόγῳ Σύλλογος, ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ κ. Κ. Λομβάρδου ἐκτεθέντες, εἶνε παρεκτὸς τούτου καὶ οἱ κ.κ. Δ. Στεφάνου καὶ Γεώρ. Ρώμας. Μέλη τῆς ἐφορίας σήμερον εἶνε οἱ κ. κ. Διον. Καλουδούκας, πρόεδρος Ι. Κανταχίτης, Π. Λογοθέτης 'Αλ. Μερκάτης καὶ Δ. Καραλῆς.

28) Λέσχη Ζάκυνθος. Οἱ Δ. Ἕλληνας, Δ. Καταιβάτης, Ν. Λαζαρόπουλος, Ι. Μερκάτης καὶ Δ. Μπάφας ἐπέτυχον τῷ 1860 νὰ τοῖς παραχωρηθῇ τὸ ἐπὶ τῆς τότε πλατείας 'Αγίου Μάρκου, δημοτικὸν κτίριον Gran Guardian, πρὸς ἵδρυσιν χρηματιστηρίου καὶ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου, ὑπὸ τὸν ὅρον ἵνα ἡ λέσχη πληρώνῃ ἐτησίως τὸ αὐτὸ ἐνοίκιον, τὸ ὁποῖον ἐπλήρωνε ἡ gran Gurdian. Ἵδρυμα ἀληθῶς ἀξιόλογον. Ἡ νῦν ἐφορία του, ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην προεδρείαν τοῦ κ. Καταιβάτη, μεγάλως συνέβαλλε εἰς τὸν ἐξωραϊσμόν της καθόλου. 'Από τινων ἐτῶν ἐχρωματίσθη πολιτικῶς ἡ λέσχη Ζάκυνθος, πρεσβεύει δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ κ. 'Αλεξάνδρου Ρώμα, οὗ τὸ κόμμα ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ Βουλῇ ὑπὸ ἑνὸς μόνου βουλευτοῦ, τοῦ καὶ ἡγέτου κ. 'Αλ. Ῥώμα. 'Εφορία τῆς λέσχης εἶνε οἱ Π. Καταιβάτης πρόεδρος, 'Αλεξ. Ταπίνης, Π. Φιλιώτης 'Αγ. Δημητρόπουλος καὶ Ε. Κλαυδιανὸς μέλη.

29 Σύλλογος Φιλομαθῶν Ζακύνθου. Ἱδρύθη τῷ 1894. Ὁ κανονισμός του ἐκ 50 ἄρθρων ἀποτελούμενος, ἐνεκρίθη διὰ Β. Δ. τῇ 32 'Ιουλίου ἰδίου ἔτους Τῷ 1897 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ πολέμου διελύθη.

30 Λαϊκὴ Σχολή. Συνέστη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1900 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Δημάρχου Α. Μακρῆ. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτῆς ἀποτελεῖται

ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Διονυσίου, ὡς ἐπιτίμου προέδρου, Ἀντ. Δ. Μακρῆ δημάρχου Ζακυνθίων, ὡς προέδρου, Λ. Χ. Ζώη, γραμματέως, Ἀντ. Κομούτου ἐφόρου, Δ. Γιαννακοῦ ταμείου καὶ Ι. Λ. Μάργαρη, Ἀν. Λούντζη, Ὄθωνος Ρέντζου Γ. Βανδώρου Ἀγ. Μωρέττη, Δ. Δάση καὶ Γ. Μάνεση, μελῶν. Ἐκπληρεῖ ἄριστα τὸν προορισμόν της.

31. Μετεωρολογικὸς Σταθμὸς Ζακύνθου. Λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1892. Εἶνε ἐγκατεστημένος ἐπὶ τῆς δυτικῆς καὶ κυρίας προσόψεως τοῦ θεάτρου. Διευθυντὴς ὁ ἑκάστοτε Γυμνασιάρχης, ὑποδιευθυντὴς μόνιμος ὁ ἐγκυκλοπαιδικώτατος καὶ λόγιος Δ. Μάργαρης φαρμακοποιός.

Σχολὴ φωνητικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.

32 Ἱδρυθεῖσα τῇ 30 Ἰανουαρίου 1902 ὑπὸ τοῦ *Γ. Μάργαρη* καὶ ἐργαζομένη ὑπὸ τὴν Διεύθυνσιν τοῦ ἰδίου ὡς προέδρου καὶ τῶν *Διονυσ. Πάστρα* ὡς ταμίου, *Ι. Χαρακόπου* ὡς γραμματέως καὶ *Στ. Καμαμαλλιχη* ὡς διδασκάλου.

Κατὰ τὴν *24 Μαρτίου 1902* εἰσήχθη κατὰ πρῶτον ἐν Ζακύνθῳ τετράφωνος Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ εἰς τὸν Ναὸν τῆς Θεοτόκου Εὐαγγελιστρίας ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς ὡς ἄνω Σχολῆς, τῇ ἐπινεύσει τοῦ *Σ. Ἀρχιεπισκόπου* ὑπὸ τῶν ρεκτῶν Ἐπιτρόπων τοῦ ρηθέντος Ναοῦ *Γ. Μάργαρη, Ι. Χαροκόπου*, (ὄντων καὶ μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Σχολῆς) *Παναγιώτου Τσιλιμίγκρα*, καὶ *Ἰωάννου Μπίτση*. Ὁ χορὸς τοῦ Ναοῦ ἀπαρτίζεται ἐκ 14 ἐν ὅλῳ ἀτόμων, εἶνε δὲ ἄριστα κατηρτισμένος.

Β΄, Μοναὶ ἐν Ζακύνθῳ.

Ἐν ἐνεργείᾳ μοναὶ ἐν Ζακύνθῳ εἶνε.

1) Μονὴ Στροφάδων καὶ Ἁγίου Διονυσίου. Ἀριθμεῖ 40 ἱερομονάχους Μοναχοὺς καὶ δοκίμους. Τὸ ἡγουμενοσυμβούλιον αὐτῆς ἀπαρτίζεται ὑπὸ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Κυρίλλου Ἱερομ. Ρένεση καὶ τῶν συμβούλων Νικολάου Ἀκτύπη καὶ Σ. Χιώνη. Κατὰ τὸ 1902 εἶχε ἔσοδα 22920 ἀπέναντι ἐξόδων 21,389 δραχμῶν.

2) Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ Μητροπόλεως. Ἔχει παρθενῶνα ἐκπληροῦντα ἄριστα τὸν προορισμόν του, ἐν ᾧ διαιτῶνται ὑπὲρ τὰς 40 παρθένους. Ἀπόλυτος ἠθικὴ βασιλεύει ἐν αὐτῷ. Τὰ ἔσοδα τοῦ 1902 τῆς Μονῆς ταύτης ἀνέρχονται εἰς 11,043, 60 ο)ο δρ. τὰ δὲ ἔξοδα εἰς δρ, 10,767 38 ο)ο. Τὸ ἡγουμενοσυμ-

βούλιον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν μονάχην Βεφονίκην Καμπέρη, ἡγουμένην καὶ τὰς μοναχὰς Β. Κ. Κάφιρη καὶ Εὐγενείαν. Καβουροπούλου. Ἰατρός Ἄγγελος Μωρέττης.

3) Μονὴ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν.Κεῖται ἡ μονὴ αὕτη, ἐπὶ ἀποτόμων καὶ κρημνωδῶν βράχων, εἰς μικρὰν ἀπὸ -ῶν Βολιμῶν ἀπόστασιν. Τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιον τῆς Μονῆς ἀπαρτίζουσιν οἱ Ἱερομόναχος Ἰγνάτιος Μουζάκης ἡγούμενος καὶ Διον. Ἱερ. Ποταμίτης καὶ ΠαγανόπουλοςΣύμβουλος. Ἔσοδα 6,020 — ἔξοδα 5,993.

4) Μονὴ Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου εἰς Λαγκάδα.Τὸ Ἡγουμενοσυμβούλειον ἀπαρτίζεταιὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ Γιατρᾶ Ἱερομονάχου, προέδρου, καὶ τῶν μελῶν Συμ. Μαρκεσίνη Προοϋπλογισμὸς 1902, 6,740 ἔξοδα 6737 ἔσοδα.

5) Μονὴ τῆς Θεοτόκου Σπηλαιωτίσσης Τὸ Ἡγουμενοσυμβούλειον ἀπαρτίζουσιν Σπ. Ἱερομόναχος Τανικλῆς ἡγούμενος, Σ. Χασκλεύρης καὶ Ν. Πυλαρινὸς μοναχοί. Ἔσοδα 6130 ἔξοδα 6088.

Γ'. Ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα ἐν Ζακύνθῳ.

1) Ἀρχειοφυλακεῖον. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσιν βιβλία, καὶ χρονογραφήματα ἀπὸ τοῦ 1487, πολλὰ τῶν ὁποίων ἔχουσι μεγάλην ἱστορικὴν καὶ ἐθνικὴν σημασίαν.

2) Ἐνεχυροδανειστήριον. Ἱδρύθη τῷ 1670. Παρέχει δάνεια ἐπὶ ἐνεχείρῳ ἐπὶ τόκῳ ἐτησίῳ 6ο)ο. Εἶχε κεφάλαια τῷ 1802 χρυσᾶ τσεκίνια 17,324 τῷ δὲ 1812, 76,069 τάλληρα.

3) Ἵδρυμα Ἀθηναΐδος Ψημάρη

Διὰ διαθήκης του, τῇ 27 Ἀπριλίου 1831 ὁ Σπυρ. Ψημάρης κατέλιπεν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν τόκων αὐτῆς προικίζονται κατ' ἔτος τρεῖς νεάνιδες διὰ κλήρου, ἐκ τῶν ἐχουσῶν ἡλικίαν 16—30 ἐτῶν,προτιμουμένων τῶν νεανίδων τῶν φερουσῶν τὸ ὄνομα Ἀθηναΐς αἵτινες προικίζονται κατὰ προτίμησιν. Τὸ ἀναλογοῦν μερίδιον προικὸς εἰς ἑκάστην κυμαίνεται μεταξὺ δραχμῶν 2000—2500.

4) Ἐκθετοτροφεῖον καὶ Νοσοκομεῖον.

Ἱδρύθη τῷ 1678. Οἰκονομικῶς ἐχώλενε μέχρι τοῦ 1899 ὅτε τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀκαταπονήτου καὶ τῆς Ζακύνθου εὐεργέτου Κωνστ. Ἀρ. Λομβάρδου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ βουλευτῶν Δ. Στεφάνου καὶ Γ. Ρώμα ἀνέλαβεν ἡ Κυβέρνησις τὰς εἰς αὐτὰ ἀνηκούσας ἁλυκάς, ἀντὶ ἐτη-

σίου ἐπιδόματος Δραχμῶν 3200).Ἔκτοτε βελτιωθέντων τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν λειτουργοῦσιν κατὰ τὸἐφικτὸν καλῶς, ἐκπληροῦντα τὸν προορισμόν των.

5) Πτωχοκομεῖον Μαρτινέγκου Γαήτα.

Τὸ 1837 ὁ Παῦλ. Μαρτινέγκος Γαήτας, κατέλειπε διὰ διαθήκης του, τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀνεξαρτησίας μέγαρον του καὶ ἄλλα ἀκίνητα, ὧν τὸ εἰσόδημα ἀνέρχεται εἰς 6 χιλ.δρ. περίπου κατ' ἔτος ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ἵνα ἐν τῷ ὡς εἴρηται μεγάρῳ καταφεύγουσιν ἄνθρωποι καλῶν οἰκογενειῶν ἀτυχήσαντες ἐν τῇ βιοπάλῃ.

6) Πτωχοκομεῖον ἡ «Πρόνοια».

Ἱδρύθη τῷ 1875 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Διον.Σωμερίτου.Ἡ περιουσία του ἀνέρχεται εἰς μίαν οἰκίαν, ἐν ᾗ εὑρίσκουν καταφύγιον ὑπὲρ τοὺς 12 πτωχοὶ καὶ ἀνάπηροι.

7) Γηροκομεῖον Κομούτου.

Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Κομούτου τῷ 1681. Συντηρεῖται ὑπὸ τῆς φιλανθρώπου καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τοῦ Κομούτου Περιθάλπονται δ' ἐν αὐτῷ ὑπὲρ τὰς 30 γραῖας ὑπερβάσας τὸ 50 ἔτος τῆς ἡλικίας των.

Κληροδοτήματα

Ἀγαθοεργὰ ἐν Ζακύνθῳ ὑπάρχουσιν 1)τὸ τοῦ *Π.Γαήτα Ἀδρακτᾶ* δι' οὗ προικίζεται ἓν κοράσιον κατ' ἔτος, ἐνδεὲς καὶ ἀμέπτου διαγωγῆς, λαμβάνων τοὺς τόκους,τοῦ ἐν τῷ ἐνεχειροδανιστηρίῳ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου *Ἀδρακτᾶ* κατατεθημένου κεφαλαίου, ἤτοι δρ. 543.

2) Τὸ τοῦ *Ν. Ραυτοπούλου*,δι' οὗ προικίζεται ἐπίσης μία νεάνις, τὰ αὐτὰ ἔχουσα προσόντα, λαμβάνουσα τοὺς τόκους τοῦ ἐν τῷ ἐνεχειροδανειστηρίῳ κατατεθέντος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ραυτοπούλου κεφαλαίου, ἤτοι δρ. 208.

Καὶ 3) τὸ τῆς *Δεσποίνης καὶ Ἀγγέλου Γιαννικέση*, δι' οὗ προικίζονται κατ' ἔτος δύο κοράσια, λαμβάνοντα ἀνὰ *κορώνας αὐστριακὰς 200* ἕκαστον.

Ἅπασαι αὗται αἱ προῖκες δίδονται διὰ κλήρου, δημοσίᾳ ἐξαγομένου ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Δημαρχείου Ζακυνθίων.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ

Η

ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄.

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Συνέδραμε διὰ χιλίων δραχμῶν

τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας

Πανηγυρικοῦ Τεύχους

ΤΙΜΩΣΑ ΟΥΤΩ

ΤΟΝ

ΣΟΛΩΜΟΝ

Η. Α. Ε.

Ο ΚΟΜΗΣ **ΠΕΤΡΟΣ Κ. ΡΩΜΑΣ**

Συνέδραμε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας

Πανηγυρικοῦ Τεύχους

ἀποστείλας φρ. χρυσᾶ πεντακόσια

Η. Α. Ε.

Ο ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Προσεφέρθη νὰ ἀναλάβῃ ἐκ τῶν περιεχομένων ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τεύχει, τὰ ἔξοδα τῆς ἐκτυπώσεως τῶν ΑΠΑΝΤΩΝ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ.

Ἀτυχῶς αἱ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεψαν ἡμῖν νὰ ἐπωφεληθῶμεν τῆς ἡγεμονικῆς προσφορᾶς τοῦ μεγατίμου καὶ ΕΘΝΙΚΩΤΑΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ, ὅστις οὐδέποτε παρέλειψε εὐκαιρείαν ὅπως διὰ γενναίων καὶ ἀληθῶς ἡγεμονικῶν προσφορῶν, συνδράμῃ πᾶν ἔργον ὅπερ ἤθελε ἔχει ἐθνικὸν χαρακτῆρα εἴτε ἐθνοφελῆ σκοπόν.

ΕΚ ΤΩΝ ΣΥΔΡΟΜΗΤΩΝ ΜΑΣ

Βαλλιανάτος Παναγῆς. Ἕλλην μέχρι μυελοῦ τῶν ὀστέων. Εἷς ἐκ τῶν ἀληθῶς τιμώντων τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, εἰς τὴν ἀγαπητὴν παντὶ Ἕλληνι Βραΐλαν. Πρόθυμος πάντοτε ὅπως συνδράμει πᾶν ἔργον ἐθνικὸν ἔχον σκοπόν. Κεφαλλήν, ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων τῆς εὐάνδρου μεγαλονήσου τέκνων.

Προστάτης τῶν δυστυχούντων ἐν Βραΐλᾳ Ἑλλήνων. Καίπερ μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ἐν πάσῃ στιγμῇ ἕτοιμος μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ συντελέσῃ ὑπὲρ παντὸς ἔργου, ἀρκεῖ νὰ πρόκειται νὰ καρπωθῇ ἀπὸ τούτου κέρδος ἠθικὸν ἡ Ἑλλάς.

Γιαννόπουλος Δημήτριος, Ἐγεννήθη εἰς τὴν κωμώπολιν Ἅγιος Λαυρέντιος, ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ Πηλείου ὄρους τῆς Θεσσαλίας, ὅθεν καὶ ὁ Ἀχιλλεύς.

Τὸ 1859, παῖς ἔτι, μετέβη εἰς Σμύρνην μαθητευόμενος παρά τινι ἐμπορικῷ. Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀμερικήν, μόνον ἐφόδου ἔχων τὴν ἐπ' αὐτὸν πεποίθησιν. Διεκπεραιωθεὶς εἰς νέαν Ὑόρκην, διὰ τῆς ἐντίμου ἐργασίας του ἀπέκτησεν μικρὸν κεφάλαιον, ὅπερ τὸ ἐχρησίμευσεν ὡς πυρὴν διὰ νὰ ἀνοίξῃ ἐν Ἁγίῳ Λουδοβίκῳ, ὅπου ἐκεῖθεν μετέβη, ἐργοστασιον κατασκευάζον σκηνὰς ἐκ πανίου, κατορθώσας εἰς ὀλίγα ἔτη νὰ ἔχῃ τὸ μέγιστον τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐργοστασίων εἰς τὸ εἶδός του. Ἀπολαύει ἐν Ἁγίῳ Λουδοβίκῳ ἀπεριορίστου τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ κοινωνικὰς ἀρετάς.

Πατριώτης σπάνιος, λατρεύων πᾶν ὅτι ἑλληνικὸν καὶ συνδράμων πᾶν βιβλίον ἢ ἔργον ἐθνοφελές. Εἰς τὰ αἰσθήματά του δ' αὐτὰ ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι ἐν μέσῳ ξένων, ἐνυμφεύθη ἑλληνίδα Ἰθακησίαν κατὰ τὸ1892 τὴν κόρην τοῦ Γ.Φλαμπόλη,Ἐφημερίου τότε τῆς ἐνΣικάγῳ καὶ νῦν τῆς ἐν Βοστώνῃ τῆς Μασαχουσέτης Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας.

Τὸ 1890ἡ Α. Μ. ὁ Σεπτὸςἡμῶν Βασιλεύς, διώρισε αὐτὸν Πρόξενον τοῦ αὐτόθι Ἑλλ.Προξενείου καὶ τριαέτη ἀργότερον μέλος τῆς ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκθεμάτων ἐν τῇ Παγκοσμίῳ ἐκθέσει τοῦ Σικάγου ἐπιτροπῆς. Ἐκεῖ δὲ ἡ δρᾶσίς του καὶ ὁ ἐθνισμός του τελείως διέλαμψαν κατορθώσας νὰ λάβῃ ἡ Ἑλλὰς 56 βραβεῖα. Ἔλαβε τὸν ἀργυροῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος. Τελευταῖον ὁ ἐθνικώτατος ἀνὴρ κατὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897 ἰδίοις ἐξόδοις ἀπέστειλεν 10 ἐθελοντάς.

Εὐχόμεθα ὅπως τάχιστα ἡ Κυβέρνησις ἀμοίβουσα τὴν πολλαχῶς ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους ἀποτελεσματικὴν δρᾶσιν τοῦ κ. Γιαννοπούλου,

προαγάγῃ καὶ εἰς τὸν χρυσοῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος, δεῖγμα ἐκτιμήσεως καὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ὑπεροχῆς.

Χρυσανθόπουλος Ν. Πέτρος. Νομάρχης τῶν Κυκλάδων, Διδάκτωρ τοῦ Δικαίου.

Ἐγεννήθη ἐν Αἰγείρᾳ τῆς Αἰγιαλείας τῷ 1842. Σπουδαστὴς ἐν Ἀθήναις, διετέλει συγχρόνως ὑπάλληλος παρὰ τῷ Ναυτικῷ Ἀπομαχικῷ ταμείῳ, ταχέως διακριθεὶς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ καὶ προαχθεὶς εἰς Διευθυντὴν τοῦ Γραφείου τοῦ εἰρημένου ταμείου, ὅπερ ὀργανωθὲν ὑπ' αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του ἓν τῶν τελειοτέρων ἐν Ἑλλάδι δημοσίων Γραφείων.

Ἀλλ' ὁ Χρυσανθόπουλος διεκρίθη πρὸ πάντων ὡς συγγραφεὺς νομικῶν συγγραμμάτων. Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νομικὸς ὁδηγὸς τῶν ἐπ' ἐμπορίᾳ ναυτιλλομένων Ἑλλήνων», ἐβραβεύθη ἐν τῷ Κατελουζείῳ διαγωνισμῷ τῷ 1875, εὐφήμως δὲ περὶ αὐτοῦ ὁ κ. Φλογαΐτης ἐν τῷ Ὁδηγῷ τῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν ὑπαλλήλων ποιεῖται μνείαν.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν συνέταξε τῷ 1879 ἔκθεσιν μακρὰν περὶ ἐμπορικῆς Ναυτιλείας τυχοῦσαν τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας. Ἀργότερον τμηματάρχης εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ἀνέλαβεν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀλληλεθνοῦς Ἐμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῇ Σχολῇ τῶν δοκίμων, ἐκδώσας λεπτολιθογραφειμένον τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς διδασκαλίας του. Ἀργότερον ἐξέδωκε σύγγραμα ἐκ 400 σελίδων ἐπὶ τοῦ τότε ἐκδοθέντος νόμου καὶ περὶ ὑποθήκης πλοίων.

Τὸ 1892 ἐξέδοτο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Φλογαΐτου πραγματείαν ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ Δικαίου ἐκ σελ. 960 περίπου.

Τὸ 1894 ἐξέδοτο τὸν Α'. τόμον τῆς περὶ Ἀλληλεθνοῦς δημοσίου δικαίου συγγραφεῖς του. Διετέλεσεν ἀκολούθως ταμίας τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας καὶ Διευθυντὴς τῆς ἐν Σύρῳ Νέας Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας.

Τελευταῖον δὲ ἐδημοσίευσε ἐν τοῖς οἰκονομικοῖς χρονικοῖς λαμπρὰν μελέτην «Περὶ τῆς τοῦ Κράτους νομοθετικῆς ὀργανώσεως», ἀποδείξας ἀληθῶς ἑαυτὸν κάτοχον ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν γνώσεων οὐχὶ τυχουσῶν. Ἀτυχῶς δεχθεὶς ἀργότερον τὴν θέσιν τοῦ Νομάρχου Λαρίσσης διέκοψεν τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐν λόγῳ λαμπροτά-

της μελέτης. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι θέλει συμπληρώσει ταύτην ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ.

Τερζάκης Δημήτριος, Δήμαρχος Ναυπλιέων

Γεννηθεὶς τὴν 16 Ἰουνίου 1870 ἄγει ἤδη τὸ 31ον ἔτος τῆς ἡλικίας του: Ἀποπερατώσας τὰς Γυμνασιακὰς σπουδάς του ἐν τῇ γενετείρᾳ του Ναύπλιον, ἠκολούθησεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τὴν Νομικὴν, ἣν ὅμως ἐγκαταλείψας ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ πατρικόν. Θεραπεύων τὸν κερδῷον Ἑρμὴν δὲν ἠμέλησε τῆς λατρείας τοῦ λογίου, διὰ τοῦτο νεαρώτατον ἔτι βλέπομεν αὐτὸν διευθυντὴν καὶ ἐκδότην τοῦ καλλίστου φιλολογικοῦ περιοδικοῦ «Ἠώς», ἐπίσης τοῦ ἡμερολογίου τῶν «Φιλομούσων» καὶ τῆς πολιτικῆς ἐφημερίδος «Ἐλπίς».

Εἰς τὸν νεαρὸν νῦν Δήμαρχον Ναυπλιέων κ. Δ. Α. Τερζάκην οὐδεὶς δυναται ν' ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἀπὸ δεκαετίας πᾶσα προοδευτικὴ, πνευματικὴ ἢ ἀθλητικὴ κίνησις ἐν Ναυπλίῳ ὀφείλεται. Ὑπὸ ἐνθέου ζήλου ἐμφορούμενος καὶ ἀξιοθαυμάστως ἀκαταβλήτου δραστηριότητος κατεχόμενος, ἐπέτυχε τὴν ἵδρυσιν εὐδοκιμαζόντων Μουσικῶν καὶ Γυμναστικῶν σωματείων, ὧν τακτικὸς πρόεδρος καὶ γενναῖος χορηγητὴς ἐπὶ μακρὸν διετέλεσεν, συνήνωσεν ἁπάσας τὰς ἐπαγγελματικὰς τάξεις εἰς συνδέσμους ἀλληλοβοηθείας, ὧν γενικὸς πρόεδρος ἀνεκηρύχθη καὶ ἐνωρὶς, νεαρώτατος ἔτι, ἐξελέγη παμψηφεὶ καὶ ἐξακολουθεῖ ἐκλεγόμενος τακτικὸς πρόεδρος τοῦ παρ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος κρατίστου ἐμπορικοῦ συνδέσμου Ναυπλίου. Ἐν γένει δὲ οὐδὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἐν Ναυπλίῳ, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ πρόοδος τῆς πόλεως ἢ ὡρισμένων κανωνικῶν τάξεων χωρὶς ὁ νεαρὸς πατριώτης Τερζάκης νὰ μὴ εἶνε ἡ ἀκαταπόνητος διοργανωτικὴ ψυχὴ, ἡ κινητήριος δύναμις, ἡ ἐπιτηδείως τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ἐξασφαλίζουσα, δι' ὃ καὶ εὐστόχως λίαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του «*Ἀετός*», ἐπεκλήθη.

Τοιοῦτος ὢν ὁ αἰσθηματίας καὶ εὐγενὴς ὅσον καὶ φιλάνθρωπος Τερζάκης δὲν εἶνε ἐκπληκτικὸν πῶς ἐπεβλήθη εἰς τὴν δικαίως ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα φημιζομένην ἐπὶ ἀναπτύξει Ναυπλιακὴν κοινωνίαν, οὕτως ὥστε, κατὰ μὲν τὰς Δημοτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1895, ἐν ἡλικίᾳ μόλις 25 ἐτῶν βλέπωμεν αὐτὸν ἐν ἀγνείᾳ του καὶ μάλιστα ἀπουσίᾳ του ἐκ Ναυπλίου, ὑποδεικνυόμενον παρὰ τῶν συμπολιτῶν του ὡς ὑποψήφιον

δημαρχιακὸν πάρεδρον, παρουσιάζοντα τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τοῦ νὰ ἐκλεχθῇ πρῶτος,μὲ 104 μαύρας ψήφους, ἐπὶ ὑπερδισχιλίων ἐκλογέων καὶ εἰς ἐκλογὴν καθ' ἣν ἐπειδὴ ἡ δημαρχικὴ ὑποψηφιότης ἦτο μοναδική, ὁ ἀγὼν εἶχε περιστραφῆ περὶ τοῦ τίς θὰ ἐκλεχθῇ πρῶτος πάρεδρος,κατὰ δὲ τὰς δημαιρεσίας τοῦ 1899 βλέπομεν αὖθις αὐτόν,τὸ πρῶτον ἐκτιθέμενον καὶ ἐκλεγόμενον Δήμαρχον Ναυπλιέων μετὰ ἀληθοῦς θριάμβου, καίτοι ἀγωνιζόμενον πρὸς δύο ἀντιπάλους καὶ ἀρχαίους κολοσσούς.

Ὡς Δημοτικὸς ἄρχων ὁ ἤδη δήμαρχος Ναυπλιέων, παρέσχε μέχρι σήμερον τοιαῦτα δείγματα δημαρχικῆς διαχειρίσεως ἀμερολήπτου σώφρονος καὶ φιλελευθέρας, ὥστε καὶ τῶν ἀντιπάλων του τῆς χθὲς νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν καὶ νὰ φωνάξωσι πάντες. ὅτι ὄντως τὸ Ναύπλιον ἀπέκτησεν τὸν ποθειτὸν Δήμαρχόν του.

Βλησμᾶς Ν. Ἐγεννήθη τῷ 1834. Ἔμπορος. Δημοφιλέστατος ἐν Ἰθάκῃ, διατελέσας Δημοτικὸς Σύμβουλος καὶ Πάρεδρος πλείστας τετραετίας, τελευταῖον κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1899 ἐξελέγη δήμαρχος Ἰθακησίων.

Παλαμᾶς Μ. Χρ. Νομάρχης Ἀχαΐας. Ἐκ Μεσολογγίου καὶ τῆς γνωστῆς οἰκογενείας τῶν διδασκάλων τοῦ γένους καταγόμενος, ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι τῷ 1851. Διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Πάτραις καὶ τὰ Πανεπιστημιακὰ ἐν Ἀθήναις Μετὰ τριετῆ δὲ ἀποδημίαν εἰς Εὐρώπην ἐγένετο διδάκτωρ τῆς νομικῆς τῷ 1876. Ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Μεσολογγίῳ μέχρι τοῦ 1880 ὅτε ἐπιμόνως ζητηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τρικούπη χάριν τῶν εἰδικῶν ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ μελετῶν του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν· διατελέσας δὲ γραμματεὺς τῆς Νομαρχίας Κερκύρας καὶ Ἀχαΐας μέχρι τοῦ 1893 προήχθη Νομάρχης εἰς τὸν αὐτὸν νομὸν καὶ κατόπιν Κεφαλληνίας, Μεσσηνίας, Λαρίσσης, Ἀρκαδίας καὶ νῦν Ἀχαΐας.

Κυμπρίτης Δημήτριος. Πρόξενος 1ης τάξεως ἐν Γαλαζίῳ. Ἐκ τῶν ἀρίστων ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου· διετέλεσεν ἐπί τινα ἔτη ὑπάλληλος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ. Ἀκολούθως μετῆλθε τὸν Δικηγόρον ἐν Κωνσταντινουπόλει λίαν εὐδοκίμως μέχρι τοῦ 1885, ὅτε διωρίσθη Πάρεδρος Δικαστὴς παρὰ τῇ ἐν Κων)πόλει Β. Πρεσβείᾳ. Ἐκεῖθεν μετετέθη ὡς τοιοῦτος εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ κατόπιν διωρίσθη Πρόξενος 1ης τά

ξεως ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἐκ Φλωρεντίας μετετέθη εἰς Βηρυτὸν ἐν ᾗ ἐποχῇ διετέλει ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ὅπερ διεξήγαγε μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Ἐκ Βηρυτοῦ μετετέθη εἰς Σάμον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γαλάζιον, ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ρουμουνίας. Διακρίνεται ἐπὶ ἀκεραιότητι, δραστηριότητι, ἀξιοπρεπείᾳ καὶ ἀμέμπτῳ συμπεριφορᾷ. Ἐν Ρουμουνίᾳ εἰργάσθη τελεσφόρως πρὸς σύσφυξιν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ τῆς φιλοξένου ταύτης χώρας, μεθ' ἧς, ὡς εἶνε γνωστόν, κοινὰ τὰ συμφέροντα καὶ κοινοὶ πόθοι ἀπαιτοῦν τὴν εἰλικρινῆ σύμπραξιν καὶ συνεργασίαν. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν: Οὐδέποτε ἠγέρθη παράπονον ἐναντίον του. Ὑψηλός, εὐθυτενής, κομψότατος, Homme de monde, φέρει ἐπὶ τῆς ράχεώς του 45 ἀνοίξεις χωρὶς νὰ τὸ δεικνύῃ. Ταξιδεύει συχνὰ ἐν Εὐρώπῃ μελετῶν καὶ σπουδάζων πολλά. Φανατικὸς πατριώτης, λατρεύων τὴν πατρίδα του, ἧς τὸ μεγαλεῖον εἶνε ὁ διακαὴς πόθος του.

Κρίτσας Νικόλαος. Μία ἐκ τῶν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἐν Λαμίᾳ ἐγκατασταθεισῶν οἰκογενειῶν, εἶνε καὶ ἡ τοῦ Κρίτσα, προελθοῦσα ἐξ Ἀσπροποτάμου, ἧς τὰ μέλη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, εἰς πολλὰ ἠγωνίσθησαν μέρη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. — Τῆς οἰκογενείας ταύτης,τὰ πρῶτα φερούσης ἐν Λαμίᾳ, γόνος εἶναι ὁ νῦν Δήμαρχος Λαμιέων Νικόλαος Κρίτσας.

Πατὴρ τοῦ Νικολάου Κρίτσα ἦν ὁ Ἀναστάσιος Κρίτσας, μήτηρ δὲ αὐτοῦ ἡ Ἀννέτα Τουρτούρη, ἀνεψιὰ τοῦ ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων μέγα ἰσχύοντος εὐπατρίδου Τουρτούρη.

Καῤῥαβίας Σπυρίδων. Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Γαλαζίου καὶ Ἰατρός. Τέκνον τῆς εὐάνδρου Ἰθάκης, ἄξιον πάσης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, τιμήσας ἀληθῶς τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ ξένῃ. καὶ ὡς ἐπιστήμων διακεκριμένος καὶ ὡς τύπος ἀληθὴς ἀξιοπρεπείας καὶ ἐντιμότητος.

Ὅρα τὸ περὶ Ἰθάκης καὶ Κεφαλληνίας ἡμέτερον σύγγραμα, ὅπερ μετ' οὐ πολὺ θέλει ἴδῃ τὸ φῶς.

Καραντζῆς Δημήτριος. Πρόεδρος τῆς ἐν Τράνσβααλ Ἑλληνικῆς παροικίας. Ἀνὴρ δράσεως γεμάτος ἐθνισμό, μὲ καρδίαν πλέον ἢ Ἑλληνικήν.

Ἡ σύστασις τοῦ Ἐθνικοτάτου ἐκείνου εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν

σωματείου, τιμᾷ ἀληθῶς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ τιμᾷ προτίστως τοὺς συλλαβόντας τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεώς του καὶ πραγματοποιήσαντας ταύτην.

Ἀτυχῶς δὲν κατορθώσαμεν νὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα τὰς εἰκόνας τοῦ τε κ. Προέδρου καὶ τῶν λοιπῶν συμβούλων τῆς ἐν λόγῳ παροικίας, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀκριβεῖς βιογραφικὰς αὐτῶν σημειώσεις, ἡ συμπερίληψις τῶν ὁποίων ἀληθῶς θὰ ἐκόσμει τὸ ἀνὰ χεῖρας τεῦχος.

Ἐλπίζομεν οὐχῆττον ὅτι πολὺ ταχέως θὰ εὑρεθῶμεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ τὰ συμπεριλάβωμεν εἰς ἓν βιβλίον, τὸ ὁποῖον γρήγωρα θὰ ἴδῃ τὸ φῶς, καὶ ὅπερ ἔσεται τοῦ παρόντος τελειότερον.

Ἰωάννης Ρέλιος. Δήμαρχος Λαυρεωτικῆς εἰς τὸν ὁποῖον πλεῖστα ὅσα ὀφείλει ὁ Δῆμός του.

Ἀνὴρ δράσεως. Τελευταίως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὸν ἐτίμησε καὶ διὰ τοῦ ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος ἐπαξίως τῶν πατριωτικῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν.

Μητσόπουλος Τρύφων. Δήμαρχος Πειραιῶς. Ἀνὴρ δράσεως, ἀκαταπονήτως ὑπὲρ τοῦ Δήμου του ἐργαζόμενος, μοχθῶν, καὶ κοπιῶν. Οἱ πειραιῶται ἐπὶ πολὺ θὰ ἐνθυμοῦνται τὸν ἀνυπόκριτον τοῦ Δήμου των πατέρα, ὅστις πάντα τὰ σπουδαιότερα τοῦ Δήμου του ζητήματα τόσον ἐπιτυχῶς διεχειρίσθη, καθὼς μετὰ τοσαύτης πρακτικῆς φειδοῦς διεχειρίσθη τὴν περιουσίαν του. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ μοχθῶν ὑπὲρ τοῦ Δήμου, εἰς τὴν πρώτην γραμμήν, ἐπὶ θυσίᾳ τῶν πολλαπλῶν καὶ ποικίλων ἰδιωτικῶν ἀσχολιῶν του.

Ζερβὸς Θ. Δημήτριος. Νομάρχης Εὐρυτανίας. Ἐγεννήθη τὸ 1847. Εἶνε τρόφιμος τοῦ Ἰονίου γυμνασίου καὶ σπουδαστὴς τοῦ δικαίου ἐν τῷ ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Κερκυραῖος. Ὁ πατήρ του ἀντιπροσώπευσε τὴν Κέρκυραν ὡς πληρεξούσιος εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις β′ ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσιν καὶ ἐν ταῖς κατόπιν βουλαῖς. Κατέλαβε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δημάρχου τοῦ δήμου Λευκομμένης τῆς Κερκύρας. Ἡ οἰκογένεια τῶν Ζερβῶν τῆς Κερκύρας εἶνε καταγωγῆς ἠπειρωτικῆς. Προτοῦ ἀνέλθει εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ νομάρχου, διῆλθε δι' ὅλων τῶν κατωτέρων διοικητικῶν βαθμίδων, διὸ καὶ γνώστης τῶν διοικητικῶν τυγχάνει, διατελέσας διευθυντὴς νομαρχίας μέχρι τῆς 15 Νοεμβρίου 1899.

Καραπάνος Κωνσταντῖνος. Γόνος διαπρεποῦς καὶ πατριαρχικῆς

οἰκογενείας τῆς Ἀκαρνανίας. Περατωθείσης τῆς Βερολινείου Συνθήκης καὶ τῆς Ἄρτης ἐλευθερωθείσης ὁ κ. Καραπάνος, διψῶν νὰ φανῇ τὸ ἐπ' αὐτὸν ὠφέλιμος τῇ πατρίδι, κατῆλθεν εὐθὺς εἰς τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα γενόμενος βουλευτὴς καὶ ἔκτοτε οὐδέποτε λείψας τοῦ Κοινοβουλείου, ἐν τῷ ὁποίῳ τάχιστα διέπρεψεν διὰ τῆς οἰκονομολογικῆς αὐτοῦ ἐμπειρίας τῆς εὐγλωττείας του, τῆς μετριοπαθείας καὶ τῆς συνέσεως. Ἀντετάχθη ἐρρωμένως εἰς τὴν διὰ δανείων ἐπιδίωξιν τῶν ἰσοζυγίων. Ἐχρημάτισε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κατὰ τὸ 1890 προτιμήσας ἀργότερον νὰ παραιτηθῇ ἢ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν πεπατημένην ὁδὸν τῆς συντάξεως τῶν προϋπολογισμῶν. Νῦν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν

Σακελαρίου Θεόδωρος. Ἐγεννήθη τῷ 1852, εἰσῆλθεν νεώτατος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ἤδη εἶναι Οἰκονομικὸς Ἐπιθεωρητὴς πρώτης τάξεως, χρηματίσας καὶ Ἐπίτροπος τοῦ Κράτους, παρὰ τῇ Σταφιδικῇ Τραπέζῃ.

Ἱππότης τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος.

Σταυρόπουλος Δημήτριος. Ἐγεννήθη τῇ 5 Νοεμβρίου 1846. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1860 δικηγορεῖ παρὰ τοῖς ἐν Πάτραις δικαστηρίοις λίαν εὐδοκίμως.

Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλείου τῆς Σταφιδικῆς Τραπέζης.

Λαγουδάκης Νικολ. Τέως γραμματεὺς τοῦ καταργηθέντος ἐπαρχείου Μυλοποτάμου, νῦν δὲ ἔμπορος ἐν Καστελλίῳ Μυλοποτάμου, ἐξ ἱστορικῆς οἰκογενείας τοῦ Μελιδωνίου καταγόμενος, ἔνθα ὑπάρχει τὸ γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ σπήλαιον τοῦ Μελιδωνίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ *1821* Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἔπεσαν ὁλοκαυτώματα ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας.

Νεαρός, εὐφυέστατος, φίλος τῆς προόδου, φιλόπατρις,

Δαφρομήλης Ἀντώνιος. Ἐξ ἁγίου Ἰωάννου Μυλοποτάμου. Νεαρὸς καὶ διακεκριμμένος δικηγόρος. Πατριώτης ἔνθερμος.

Παππαδάκης Χαρ. Γραμματεὺς τοῦ Εἰρηνοδικείου Μυλοποτάμου, ἐξ Ἀλφᾶς Μυλοποτάμου, διακρινόμενος ἐπὶ ἱκανότητι. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀκάμματος.

Παππαδάκης Νικ. Εἰρηνοδίκης ἐξ Ἁγίου Κωνσταντίνου τῆς Ἐπαρχίας Ρεθύμνης, ἐμβρυθὴς ἐπιστήμων ἐκ τῶν διακεκριμμένων ἐπὶ μορφώσει καὶ εὐδοκιμήσει ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ δικαστῶν. Φιλόπατρις·

Δραμδάκις Ν. Χαραλ. Ἔμπορος καὶ κάτοικος Καστελλίου, ἱδρυ-

τῆς τοῦ ἐμπορικοῦ τούτου κέντρου. Φιλόπατρις καὶ φιλοπρόοδος ἀνακαινήσας ἐκκλησίας καὶ τὰ μάλα συντελέσας πρὸς πρόοδον τοῦ ἐμπορίου καὶ σύστασιν σχολείων πρὸς μόρφωσιν τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ.

Πεπὲς Σωτήριος. Ἐγεννήθη τῷ 1866 ἐν μικρᾷ κώμῃ τοῦ δήμου Σκυλλοῦντος. Ἐγένετο διδάκτωρ τῷ 1894. Μετέρχεται τὴν ἰατρικὴν ἐν Κρεσταίνοις. Ἐπιστήμων σοβαρός, πολλῆς ἀπολαύων παρὰ τῶν συμπατριωτῶν του ὑπολήψεως, ἰατρὸς δὲ διακεκριμμένος διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἰατρικὰς γνώσεις καὶ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ ἀντίληψιν.

Μανωλουδάκης Ζαχαρίας. Γραμματεὺς τοῦ Δήμου Αὐδανιτῶν, μικρὸς τὸ σῶμα ἀλλὰ μέγας τὸν νοῦν. Νέος ἀρτίας μορφώσεως, διακρινόμενος μεταξὺ τῶν ὁμηλίκων του διὰ τὴν πρόορον ἀνάπτυξιν καὶ εὐγένειαν τοῦ χαρακτῆρος του.

Βρῖκος Α. Θεόδωρος. Ὑποπρόξενος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων ἐν *Βαρλέττα τῆς Ἰταλίας*.

Γεννηθεὶς τῇ 13/25 *Φεβρουαρία 1831*

Καταγωγῆς ἐξ *Ἠπείρου*, τῆς ἰδιαιτέρας Πατρίδος τοῦ ἀειμνήστου *Ἰωάννου Κωλέττου*. Ὑποπρόξενος ἐξ *ὀκτωετίας*.

Θεόκλητος Σπάρτης καὶ Μονεμβασίας. Ἐγεννήθη ἐν Τριπόλει κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον 1848. Σπουδάσας Θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ἐν Γερμανίᾳ, διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν διδάσκαλος καὶ διευθυντὴς τῆς ἐν Τριπόλει ἱερατικῆς Σχολῆς, διδάξας ἅμα καὶ τὰ θρησκευτικὰ εἰς τὸ ἐν Πελοποννήσῳ διδασκαλεῖον. Ἐχειροτονήθη Ἀρχιερεὺς τῇ 4 Δεκεμβρίου 1892.

Ἱερομνήμων Ἀνδρέας. Ἐκ Κέας, ἐτῶν 53. Εἶνε ὁ ἀρχαιότερος τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Νομαρχῶν, πλὴν τοῦ κ. Θεοχάρους,

Πολιτευόμενος μέχρι τοῦ ἔτους 1885, ἐξελέγη νεώτατος Βουλευτὴς Κέας διὰ παμψηφίας σχεδόν, εἰς δύο συνεχεῖς περιόδους. Ἐν ἔτει 1885 ἀντεκατεστάθη εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ αὐταδελφοῦ του, ἐκλεγέντος ἐπίσης παμψηφεὶ σχεδόν, καὶ διωρίσθη Νομάρχης Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος.

Ἔκτοτε παραιτηθεὶς τῆς πολιτικῆς, ἀφωσιώθη εἰς τὴν διοικ. ὑπηρεσίαν, εἰς ἣν διατελεῖ μέχρι τοῦδε ὡς Νομάρχης, διατηρηθεὶς ὑπὸ πασῶν τῶν Κυβερνήσεων, καὶ δύο μόνον ἔχων διαλείμματα.

Διεκρίθη εἰς τοὺς μεγαλειτέρους καὶ δυσκολωτέρους Νομούς, εἰς οὓς κατ' ἐπανάληψιν ὑπηρέτησεν, ἐπὶ φιλεργείᾳ καὶ εὐθύτητι, ἐπὶ

ἀρίστῃ πρὸς πάντας τοὺς πολίτας συμπεριφορᾷ, καὶ ἐπὶ ἀφοσιώσει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ἐκπληρῶν εὐόρκως τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα, καταστὰς ἀπὸ πολλοῦ, ἀνώτερος διοικητ. ὑπάλληλος. Εἶναι τετιμημένος, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1885 μὲ τὸ παράσημον τοῦ Ἀργυροῦ Σταυροῦ τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Σωτῆρος.

Σαλβᾶρας Περικλῆς. Δήμαρχος Σπαρτιατῶν. Ὁ Περικλῆς, Σαλβαρᾶς, υἱὸς τοῦ προύχοντως τῆς κωμοπόλεως Μιστρᾶ δράσαντος δὲ κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, Ἀντωνίου *Σαλβαρᾶ*, ταγματάρχου τῆς φάλαγκος, ἐγεννήθη ἐν τῇ κωμοπόλει νῦν, πόλει δὲ τότε Μιστρᾷ. Φλεγόμενος ὑπὸ ἁγνοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος κληροδοτηθέντος αὐτῷ ὑπὸ τοῦ γενναίου αὐτοῦ πατρὸς ὁ Περ. Σαλβαρᾶς νέος ἔτι συμμετέσχε τοῦ Καλαμπακικοῦ κινήματος μεταβὰς ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου ἐπὶ κεφαλῆς σώματος Μιστριωτῶν, ὅπερ ἰδίοις ἀναλώμασι κατήρτισεν Ὁ Π. Σαλβαρᾶς ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις, ἐχρημάτισεν ἀστυνόμος Σπάρτης ἐπὶ δημοτικῆς ἀστυνομίας, καὶ ἐξελέγη νομαρχιακὸς σύμβουλος Λακωνίας, ὑπηρετήσας ὡς τοιοῦτος καθ' ὅλον τὸν χρόνον καθ' ὃν ἴσχυεν ὁ περὶ Νομαρχιακῶν συμβούλων νόμος, καὶ τέλος οἱ συνδημόται του τιμῶντες τὸν ἄνδρα διὰ τὰς ἀρετάς του, τὴν φιλοπατρίαν τὴν ὀξύνοιαν καὶ φιλεργίαν, ἐπὶ δύο συνεχεῖς περιόδους ἐξελέξαντο Δημαρχικὸν αὐτῶν ἄρχοντα.

Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Μειλίχιος ἀνεπιτήδευτος. Λόγια ὀλίγα πράξεις πολλαί.

Κοντοβουνῖσος Γρηγ. Νικόλαος. Δήμαρχος Κροκεῶν. Ἀλβανικῆς καταγωγῆς καὶ γόνος τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου Κοντοβουνίσων. Ὁ πατήρ του ἐπὶ προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἐχρημάτισε ὑπὲρ τῆς τάξεως κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Λακεδαίμονος, ἀκολούθως δὲ ἐπὶ 23 ἔτη Δήμαρχος Κροκεῶν ἀποβιώσας τὸ 1898 ἐν ἡλικίᾳ 61 ἐτῶν Δήμαρχος. Ὁ Νικόλαος Κοντοβουνῖσος τὸ 1885 λοχίας καὶ ὑπὸ τὸν ποτὲ Συνταγματάρχην Πετροπουλάκην ἐπολέμησεν εἰς Μελοῦνα τῆς Θεσσαλίας διακριθείς, ἐξελέγη δὲ Δήμαρχος τὸ 1899 καὶ εἶνε καλοκαγαθότατος ὅπερ πανθομολογεῖται καὶ οἰκογενειάρχης ἄριστης οἰκογενείας.

Κανάκης Φιλάρετος. Κάσσιος. Ἐγεννήθη τῷ 1863. Ὑπηρέτησεν ὡς ἐθελοντὴς κατὰ τὰ ἔτη 1880-81 εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Νῦν τυγχάνει πλοηγὸς πρώτης τάξεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐπιτρο-

πῆς τοῦ Δουνάβεως καὶ μέλος τῆς Ἑταιρείας ὁ «Ἑλληνισμός».

Καράμπελας Παναγιώτης. Ταγματάρχης τοῦ Πεζικοῦ Δήμαρχος Βαλτετσίου. Ἕλκων τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ χωρίου Βαλτετσίου ἐγεννήθη ἐν Τριπόλει τὴν 10 Αὐγούστου 1836. Ἐνωρὶς καταταχθεὶς ἐν τῷ στρατῷ, εἰς ὃν ἰδιαίτερον ἔτρεφε ζῆλον, διεκρίθη ἀείποτε ἐν αὐτῷ καὶ δὴ ἐν τῇ καταδιώξει τῆς λῃστείας. Ὡς ταγματάρχης δὲ καὶ ἀνώτερος ἐπόπτης ἐν Φθιώτιδι τὸ 1895 κατέστρεψε τὴν λῃστοσυμμορίαν Τσουλῆ. Δυνάμει τοῦ ψηφισθέντος παρὰ τῆς Βουλῆς νόμου περὶ ὁρίου ἡλικίας ἀπεστρατεύθη μὲ τὸν ὃν ἔφερε βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου. Λήγοντος δ' αὐτοῦ ἐκλήθη ἐν Ἀθήναις ὡς διοικητὴς τοῦ 9ου Εὐζωνικοῦ τάγματος. Εἶνε τετιμημένος διὰ δύο παρασήμων, τοῦ Χρυσοῦ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Σωτῆρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ Μετζητιὲ τῆς Τουρκίας. Εἰς τὰς παρελθούσας δημοτικὰς ἐκλογὰς ἐξελέγη καὶ δήμαρχος Βαλτετσίου διὰ τῆς ἐκλεκτικῆς τῶν δημοτῶν τού ψήφου.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΜΑΣ

Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου, κ. **Διονύσιος Α. Πλαίσας,** ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῇ 14ῃ Σεπτεμβρίου 1852.

Τὰ μὲν ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ ἐν Ζακύνθῳ Γυμνασίῳ, τὰ δὲ Θεολογικὰ ἐν τῷ Ἀθήνησι Πανεπιστημίῳ.

Λαβὼν τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου 1881 μετὰ προηγουμένας διδακτορικὰς ἐξετάσεις τὸ Ἀκαδημαϊκὸν αὐτοῦ Δίπλωμα, ἐφοίτησεν εἶτα ἐπὶ τριετίαν χάριν εὐρυτέρων ἐπιστημονικῶν σπουδῶν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ σπουδῶν προχειρισθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τὸ μὲν Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου,(16 Μαρτίου 1885),Διάκονος, τῇ δὲ Μεγάλῃ Πέμπτῃ (21 ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους) Πρεσβύτερος, ἐτέλεσε τὴν πρώτην αὐτοῦ θείαν λειτουργίαν κατὰ τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1886 διωρίσθη μετὰ Ὑφηγητικὰς ἐξετάσεις Ὑφηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου.

Προσκληθεὶς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὡς Ἀρχιμανδρίτης, ἐποίμενε ταύτην Θεοφιλῶς καὶ Θεαρέστως μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου 1894, μεγάλως ἀγαπώμενος καὶ σεβόμενος ὑπὸ πάντων.

Καὶ τέλος τῇ 20ῃ Νοεμβρίου 1894 ἐχειροτονήθη ὑφ' ἁπάσης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Καθεδρικῷ ἡμῶν Ναῷ Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου.

Ὡς Ἀρχιεπίσκοπος ἔργῳ τε καὶ λόγῳ συνέδραμε τῷ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης ἀγῶνι, προσενεγκὼν μάλιστα, ὅτε ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος τοῦ 1897, καὶ τὴν ἀδαμαντοκόλλητον αὐτοῦ Ἀρχιερατικὴν Μήτραν ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους.

Τὸ Πατριωτικὸν τοῦτο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου παράδειγμα ἐμιμήθησαν διὰ τῶν ἑαυτῶν βαλαντίων, ὡς πασίγνωστον, καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν εὐπόρων Ζακυνθίων.

Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1898 μέχρι τέλους Αὐγούστου τοῦ 1899 διετέλεσε Συνοδικὸς Σύνεδρος τῆς ΜΣΤ'. Συνοδικῆς Περιόδου τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Συνόδου.

Συνῳδὰ τῷ ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1898 Β. Διατάγματι διωρίσθη τῇ 23ῃ Μαρτίου 1900 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Πρόεδρος τῆς πρὸς συλλογὴν ἐράνων διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Προστάτου καὶ Πολιούχου τῆς Νήσου Ζακύνθου Ἁγίου Διονυσίου σχηματισθείσης τριμελοῦς Ἐπιτροπείας.

Τυγχάνει ὡσαύτως τακτικὸς μὲν Πρόεδρος τῶν ἐν τῇ πόλει Ζακύνθου ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων «Ἀθηναΐδος Ψιμάρη» καὶ «Νοσοκομείου καὶ Ὀρφανοτροφείου», ἐπίτιμος δὲ τῆς «Λαϊκῆς Σχολῆς» τῆς «Σχολῆς τῆς φωνητικῆς Μουσικῆς» καὶ τοῦ ἐν Ζακύνθου Τμήματος τῆς ἐν Ἀθήναις «Ἑταιρείας ὁ Ἑλληνισμός»

Κατὰ τὴν Ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους 1900 ἐπεσκέψατο τὴν ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικὴν Κοινότητα, ἔνθα τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Εὐγενεστάτου αὐτῆς Προέδρου κ. Στεφάνου Α. Ῥάλλη ἔτυχεν ὅλως ἐκτάκτων τιμῶν. Κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν Ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἱερούργησε τὴν πρώτην αὐτοῦ Ἀρχιερατικὴν Λειτουργίαν ἐν τῷ ἐκεῖ περικαλλεῖ Ἑλληνικῷ Ναῷ «τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας», ὁμιλήσας ἅμα καταλλήλως πρὸς τὸ ἐνθουσιῶν αὐτοῦ πρῴϊν Πνευματικὸν Ποίμνιον. Ἐξενίζετο δὲ κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονὴν ἐν τῷ με-

γαλοπρεπεῖ μεγάρῳ τοῦ μεγατίμου ὁμογενοῦς καὶ μεγάλου Ἐθνικοῦ εὐεργέτου κ. Παναγῆ Α. Βαλλιάνου.

Ἐκορυφώθη δὲ ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀπεριορίστου σεβασμοῦ καὶ τῆς εἰλικρινοῦς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τῶν ἐν Λονδίνῳ ὁμογενῶν κατὰ τὸ ἐν τῷ Hôtel Métropole πρὸς τιμὴν αὐτοῦ δοθὲν ὑπὸ τῆς Κοινότητος μέγα καὶ γενικὸν Συμπόσιον.

Παντοιοτρόπως πρὸς τούτοις ἐξεδηλώθη καὶ ὁ τῶν Ἄγγλων Κληρικῶν τε καὶ Λαϊκῶν, Ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ Πολιτικῶν, πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ζακύνθου σεβασμὸς καὶ ἐκτίμησις. προσκαλεσάντων πάνυ εὐγενῶς καὶ φιλοξενησάντων αὐτὸν ἐν τοῖς μεγάροις καὶ Παλατίοις.

Τοιοῦτος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὁ νῦν τὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ζακύνθου ἰθύνων Ἀρχιεπίσκοπος «Διονύσιος Α. Πλαίσας» καὶ Ἐπίτιμος Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν Ἑορτῶν τῆς Ἑκατονταετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ Ἐπιτροπείας.

Κατραμῆς Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1820, ἔνθα διέμεινε σπουδάζων μέχρι τοῦ 1838. Εἶτα μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ ἔπειτα εἰς τὸ ἱεροσπουδαστήριον Κερκύρας, ὅπου ἠξιώθη παρὰ τῆς αὐτόθι Ἀκαδημίας τοῦ τῆς φιλοσοφικῆς καὶ θεολογικῆς σχολῆς διπλώματος. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του μετῆλθε μετ' ἐπιτυχίας τὸ ἱεροκηρύττειν καὶ ἀκολούθως διωρίσθη ἐν τῷ ἐκεῖ λυκείῳ καθηγητὴς θεολογικῶν μαθημάτων.

Κατὰ τὸ 1865 προεχειρίσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐφημέριος τῆς ἐν Νεαπόλει τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Ἐκκλησίας ἔνθα ἐτιμήθη διὰ διαφόρων παρασήμων. Κατὰ τὸ 1868,τὰς 16 Μαΐου προεχειρίσθη ἐν Ἀθήναις ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου ὅπου ἐποίμανεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν.

Τὰ συγγράμματα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νικολάου Κατραμῆ εἶναι διάφορα θεολογικά τε καὶ φιλολογικά.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κατραμῆς ἀπεβίωσε τὰς 9 Δεκεμβρίου 1886.

Λεβιάζης Σπυρίδων. Κερκυραῖος. Ἠγάπησεν τὴν Ζάκυνθον ὡς ἰδίαν πατρίδα. Ἱστοριογράφος καὶ ἀρχαιοδίφης. Ἀκούραστος περὶ τὸ γράφειν καὶ ἀνεξάντλητος. Συνεργάτης πλείστων περιοδικῶν, ἡμερολογίων καὶ ἱστορικῶν βιβλίων.

Μετριόφρων καὶ ἀγαθός. Ἀγαπητὸς τοῖς πᾶσι. Ἔχει πλουσίαν βιβλιοθήκην. Ἄγαμος καὶ ἱδρυτὴς τῆς Φωσκολιανῆς Βιβλιοθήκης.

Ζώης Λεωνίδας. Ἀρχαιοδίφης καὶ ἱστοριογράφος Δημιούργημα τοῦ ἑαυτοῦ του. Πολυγράφος, ἀκαταπόνητος καὶ ἀνεξάντλητος. Συνεργάτης πλείστων περιοδικῶν φιλολογικῶν. Ἰδιοκτήτης καὶ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ αἱ «Μοῦσαι» ὅπερ εἶνε ἴσως τὸ μόνον ἐν Ἑλλάδι ἀριθμοῦν πολυετεῖ βίον καὶ τακτικὴν ἔκδοσιν.

Τὰ συγγράμματά του ἀπαρτίζουσιν ὁλόκληρον μικρὰν βιβλιοθήκην. Διηνεκῶς γράφει, ὅταν δὲν μελετᾷ. Κυψέλη ἀληθὴς εἰς τὴν ὁποίαν σισσωρεύει τὰς διὰ τῆς μελέτης προσκομοιζομένας αὐτῷ γνώσεις, ἀποβάλων ταύτας διὰ τοῦ καλάμου. Ὑμήττειον μέλι. Βοηθὸς τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Ζακύνθου ἀφῆκε ἱστορίαν, τακτοποιήσας αὐτό, ὅπερ κατὰ τὴν ὁμολογίαν του, εὗρεν εἰς ἀθλιεστάτην καὶ ἀνώμαλον κατάστασιν.

Κακολύρης Τιμολέων. Ὁ νεαρότατος τῶν ἡμετέρων συνεργατῶν. Οἰνοπνευματοποιὸς ἀριστοῦχος. Γράφη καλά. Κρίσις ἐξαιρετική.

Κουμοῦτος Ἀντών. Ἐν ἡλικίᾳ 22 ἐτῶν ἐξῆλθεν τῆς σχολῆς τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ. Τῷ 1893 ἀριστεύσας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Νομικῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου.

Τῷ 1899 ἀνεκάλυψεν καὶ λεπτομερῶς περιέγραψεν μετὰ χάρτου ἀκριβεστάτου, τὸ *Κυανοῦν Σπήλαιον Ζακύνθου*, παρόμοιον τοῦ ἐν Κάπρῃ grotta azzurra, γενόμενος γνωστὸς οὕτω εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον. Ὡς μέλος τοῦ ἀδελφάτου τοῦ Δημοτικοῦ Νοσοκομείου Ζακύνθου, ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς λαϊκῆς Σχολῆς εἴτε τοῦ ἐν Ζακύνθῳ τμήματος τῆς Ἑταιρείας ὁ Ἑλληνισμός, ἀπέδειξεν ὅτι καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν δύναμιν ἔχει νὰ δράσῃ ἐπωφελῶς ὑπὲρ τοῦ τόπου.

Κολυμβητὴς ἄριστος, ἔχων τὸ ρεκὸρ τῆς ἀντοχῆς, στοιχηματίζων *10000* δραχμὰς νὰ μεταβῇ κολυμβῶν εἰς τὴν ἀντίπεραν Κυλλήνην, ἤτοι νὰ διασχίσῃ 30 μίλλια περίπου θαλάσσης ! ! !

Ποδηλατιστὴς καὶ πεζοπόρος ὀνομαστός.

Μάνεσης Γεώργιος. Λογογράφος ἐκλεκτός, πολυγράφος ἀκούραστος. Κριτικὸς ἰδίως ἔξοχος. Διδάκτωρ τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, μετέρχεται τὸν ἑλληνοδιδάσκαλον εὐδοκίμως.

Μωρέττης Ἄγγελος. Ὁ σχὼν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀνὰ χεῖρας καὶ ἀγαγὼν εἰς πέρας αὐτό. Ἰατρὸς καὶ δημαρχικὸς Πάρεδρος Ζακυνθίων.

Πολίτης Γεώργιος. Προωρισμένος διὰ κάθε ἄλλο παρὰ διὰ τὸν ἥρεμον βίον ἑνὸς τηλεγραφητοῦ. Εὐφυέστατος, ἐκ παιδός ἔτι ἠσχολεῖτο στιχουργῶν. Πρωτότυπος ποιητὴς πολλὰ ὡραῖα ποιήματα δημοσιεύσας. Ἐκδότης ἡμερολογίων καὶ λογογράφος. Ὁ ἀγαπητότατος τῶν συγχρόνων του συμμαθητῶν σύντροφος.

Η ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βροῦτος Γεώργιος. Ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἐκλεκτοὺς μύστας τῆς νεωτέρας παρ' ἡμῖν τέχνης. Ἑξηκοντούτης περίπου. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Κόσσῳ. Νεώτατος, τῷ 1866, εἰκοσιδυετής, μετέβη ὡς ὑπότροφος εἰς Ῥώμην καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ ὑπὸ τοὺς ἐξόχους καθηγητὰς Ταντολίνι καὶ Νιακαρινι, μαθητὰς τῶν διασήμων Κανόβα καὶ Τολβάση. Ἐπεκράτει τότε ἡ Σχολὴ τοῦ κλασικισμοῦ, ἧς οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ ἀντιπρόσωποι. Ἔκτοτε ἡ τέχνη εἰσῆλθεν εἰς ἄλλους ὁρίζοντας. Ἀλλ' ὁ Βροῦτος διεμορφώθη ἤδη ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῶν περιφανῶν διδασκάλων του. Διέπρεψεν ἀποκομίσας τέσσαρα ὅλα βραβεῖα κατὰ τοὺς διαγωνισμοὺς τῶν ἀνωτέρων τάξεων—πρᾶγμα ἀσύνηθες εἰς τὰ χρονικὰ τῶν αὐτόθι σπουδαστῶν. Ἐν Ῥώμῃ παρέμεινεν ἐπὶ ἑπταετίαν δοὺς πολλὰ δείγματα τοῦ καλλιτεχνικοῦ του ταλάντου. Οἱ καθηγηταί του τὸν εἶχον περιβάλει δι' ἰδιαιτέρας στοργῆς καὶ ἐκτιμήσεως. Ὁ Νιακαρίνι τὸν προσέλαβεν ὡς βοηθὸν πολύτιμον, πρὸς συμπλήρωσιν ἀρχαίων ἀγαλμάτων, ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Πρίγκηπος Τορλώνια. Ἦτο ἡ δεξιά του χείρ. Ἔμελλε δὲ νὰ ἀναλάβῃ καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Atelier του, ὡς καὶ ἐκείνην τοῦ Μουσείου, ὁ μόνος ἄλλως τε ἐνδεδειγμένος ἄξιος διάδοχος τοῦ Νιακαρίνι Καὶ τίς οἶδεν, ὑπὸ τὸ εὐρὺ καλιτεχνικὸν περιβάλλον τῆς Ἰταλίας οἷον πλοῦτον καὶ οἵαν δόξαν θ' ἀπεκόμιζεν. Ἀλλ' ὁ νοσταλγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ καλλιτέχνης, ἐπροτίμησε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν πάτριον. Ἐκαλεῖτο ἄλλως τε εἰς Ἀθήνας ὅπως ἀναλάβῃ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνδριάντος, τοῦ πρὸ τοῦ πανεπιστημίου Κοραῆ. Τὸν εἵλκυε τὸ κυανοῦν τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον συνάμα νὰ ἐρ-

γχσθῇ ὑπὲρ τῆς μόλις τότε ἡβώσης νεοελληνικῆς τέχνης. Ἀλλ' ὑπέστη καὶ οὗτος τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀσφυκτικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ τέχνη ἐπάλαιε κατὰ μυρίων ἀντιδράσεων, τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα. Οἱ εὐάριθμοι καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς του ἦσαν αὐτόχρημα μάρτυρες. Τὸ ἔδαφος στενόν. Ὁ κόσμος ἀδιάφορος. Τὰ μέσα ἀτελέστατα. Ποῦ καὶ ποῦ ὀλίγα μόνον φωτεινὰ σημεῖα ἐνθαρρύνσεως καὶ ἠθικῆς προστασίας. Ἀλλ' ὁ Βροῦτος διετήρει ἀμείωτον τὸ ἐν ἑαυτῷ πῦρ. Ἀφωσιώθη εἰς τὸ σπουδαστήριόν του. Τὸ πρῶτόν του ἔργον «ὁ Κοπέρνικος», ἔργον παράτολμον τὴν σύλληψιν καὶ ριψοκίνδυνον τὴν ἐκτέλεσιν ἤγειρε θόρυβον καὶ σταυροφορίαν ἐναντίον του. Ἦτο ἡ ἀπήχησις τῶν ἐν Ῥώμῃ κλασικῶν του σπουδῶν. Ἀλλὰ βαθμηδὸν ὁ καλλιτέχνης προσεχώρησεν εἰς τὸ ἀνώτερον πνεῦμα. Περιέκοψε τὰ πτερὰ τοῦ ἰδεαλισμοῦ καί, χωρὶς νὰ παύσῃ ἀντλῶν ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ ἀρχαίου κάλλους, ἠκολούθησε διαυγεστέρας ἐμπνεύσεις. Ἔκτοτε ἔρρευσαν ἐκ τῆς γραφίδος του πλεῖστα ἔργα, μνημεῖα καὶ ἀγάλματα. Δύο μικρὰ κομψοτεχνήματα, φιλοτεχνήματα, φιλοτεχνηθέντα ὅμως κατὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ διαμονήν του: «Ὁ Θησεὺς εἰσερχόμενος εἰς λαβύρινθον» καὶ ἡ «Ἀφροδίτη κρατοῦσα τὸ μῆλον» ἐκρίθησαν εὐνοϊκώτατα, ἀγορασθέντα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γ. Ζαφείρη. Πλὴν τοῦ Κοραῆ ἐποίησε τὸν πρὸ τοῦ Σταδίου ἀνδριάντα τοῦ Ἀβέρωφ, οὗ ὅμως τὴν ζῶσαν ἔκφρασιν καὶ τὸ κάλλος τῶν γραμμῶν, ἀδικεῖ τὸ δυσανάλογον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς στήλης, δι' ὃ ὁ καλλιτέχνης εὐλόγως διεμαρτυρήθη, καὶ ἥτις δέον νὰ διαρρυθμισθῇ πράγματι. Μεθ' ὃ τὸν τοῦ Σερπιέρη ἐν Λαυρίῳ καὶ τὸν τοῦ Κ. Ζάππα, οὗ χάριν μετέβη εἰς Βουκουρέστιον. Πλεῖσα ὅσα μνημεῖα, ἔργα τοῦ Βρούτου, ἐξωραΐζουσι τὸ Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν. Τούτων πρωτίστως ἐξαίρονται δύο, τὸ τοῦ ἀειμνήστου Παπαδάκη καὶ τὸ τῆς οἰκογενείας Ῥάλλη—Ψιακῆ. Εἰς τὸ πρῶτον παρίσταται ἡ Ἐπιστήμη, σοβαρὰ καὶ γλυκεῖα, χαράττουσα εἰς τὴν δέλτον τῆς ἀθανασίας τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτου τοῦ Πανεπιστημίου. Εἰς τὸ ἄλλο, ἡ Θρησκεία πραεῖα καὶ παρήγορος ὑποδεχομένη τὰς ψυχάς. Τὸ «Δωδεκάθεον» του, ἔργον βαθείας μελέτης καὶ εὐτυχοῦς ἐμπνεύσεως, ἠγοράσθη ἐν Βοστώνῃ καὶ στολίζει τὸ αὐτόθι μουσεῖον. «Ὁ Ἔρως θραύων τὸ τόξον του» καὶ τὸ χαριτωμένον ἐκεῖνο τὸ εἰκονίζον παῖδα ἐξαχνιζόμενον ἐπὶ τῇ θέᾳ καρκίνου, ἀμφότερα βραβευθέντα εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων ἠγοράσθησαν ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπὸ ρώσσου πολυταλάντου, ὑπασπιστοῦ τοῦ

Αὐτοκράτορος. Ἡ «Αὐγή» καὶ ἡ «Νύξ» ἐγένοντο εὐρυτάτης φήμης. Πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐζητήθησαν καὶ ὑπάρχουσι ἀντίτυπα αὐτῶν. Ὁ «Πάρις» καὶ ὁ «Ἀχιλλεὺς» ἠγοράσθησαν εἰς Ἀμερικὴν καὶ Ἀγγλίαν. Θαυμασία εἶνε καὶ ἡ συμπλήρωσις τῆς «Ἀπτέρου Νίκης» πωληθείσης, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, εἰς Γερμανίαν. Τελευταῖον ἔργον, ὅπερ ἐξῆλθε τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Βρούτου, εἶνε ὁ ἄρτι τεχνουργηθεὶς ἀνδριὰς τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ κ. Βροῦτος μετὰ δικαίας ὑπερηφανείας ἐχάραξε τὸ ἴδιον ὄνομα ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ ἀνδριάντος, δι' οὗ διαιωνίζει τὴν λατρευτὴν καὶ μεγάλην φυσιογνωμίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Ποιητοῦ.

Γιαννόπουλος Εὐστάθιος. Κτηματίας. Μαργαρίτης αἰσθημάτων καὶ εὐγενείας.

Δαμίρης Ἰωάννης. Μεγαλοκτηματίας καὶ Τραπεζίτης. Πᾶσα ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τοῦ τόπου ἀνατεθημένην ἐργασίαν εἰς αὐτὸν εὐχαρίστως ἀναλαμβάνει πάντοτε.

Καῤῥὲρ Φρειδερῖκος. Ἐγεννήθη τῷ 1851. Ἠκροάσατο φιλολογικῶν ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐγένετο εἰδήμων Ἑλληνικῆς, Ἰταλικῆς, Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς. Ἐξελέγη δὲ βουλευτὴς Ζακύνθου ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον Λομβάρδον.

Ἐξέδωκε λυρικὰ καὶ μυθιστορήματα. Μετέφρασεν ἐμμέτρως διάφορα ποιήματα.

Ἐμελούργησε τὸ τραγοῦδι «*Μαρία μου γλυκόνομα*». Τὸ 1892 ἐξέδωκε πραγματείαν ἀξιόλογον ἐκ 400 σελίδων *Ἰουδαϊσμὸς καὶ Χριστιανισμός*.

Κοριανίτης Λεωνίδας. Μεγαλοκτηματίας. Ρέκτης καὶ τῶν νέων ἰδεῶν ἀνήρ, ἵδρυσε οἰνοποιΐαν περὶ ἧς ὅρα ἐν σελ. 579 τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους. Πατριώτης ἔξοχος κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 συνεισέφερεν γενναῖον ποσὸν εἰς τὸν διενεργηθέντα ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου ἔρανον ὑπὲρ τοῦ πολέμου.

Λούντζης Σολωμὸς Δημήτριος. Ἐγεννήθη τῇ 7 Μαρτίου 1848. Ἐσπούδασε ἐν Λειψίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Μεγαλοκτηματίας καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ἀθανάτου ψάλτου τῆς Ἐλευθερίας *Διονυσίου Σολωμοῦ*.

Μαρκόπουλος Σπυρίδων. Ἐγεννήθη τῷ 1828 ἀπεβίωσεν τῷ 1899. Ἐσπούδασε λίαν εὐδοκίμως τὴν Ἰατρικὴν καὶ ἰδία τὴν *χειρουργικὴν καὶ Μαιευτικὴν* ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κερκύρας,

καὶ εἶτα ἐν Παρισίοις, ἐπανελθὼν ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1854 ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἐνσκυψάσης χολέρας.

Μαρτζώκης Μέμνων. Ἰταλὸς τὴν καταγωγήν. Γλωσσομαθέστατος. Ρήτωρ καὶ Ἱστορικὸς πολλῆς φήμης. Μνήμη ἀπέραντος. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν παρασήμου, ἀνωτέρου Ἰταλικοῦ παρασήμου καὶ τοῦ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Φρ. Καρρὲρ τὸν ἐχαρακτήρισεν ὡς τὸ *καμάρι τῆς Ζακύνθου* εἰς τὸ ἀνέκδοτον αὐτοῦ ἔργον—*ἐπιφανεῖς Ζακύνθιοι*—Ἀπεβίωσεν τῷ 1902.

Μερκάτης Φ. Ἰούλιος. Ἄγει τὸ 50ον τῆς ἡλικίας του ἔτος. Σπουδάσας ἐν Φλωρεντίᾳ ἔτυχε τοῦ Ἰατρικοῦ διπλώματος. μετερχόμενος τὴν Ἰατρικὴν ἐν Ζακύνθῳ πάνυ εὐδοκίμως. Ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Σωτῆρος.

Μεσσαλᾶς Νικόλαος Κτηματίας. Ἐσπούδασεν εἰς Εὐρώπην, ἐγκυκλοπαιδικὸς καὶ γλωσσομαθής. Εὐγενέστατος.

Μουζάκης Παναγιώτης. Γεννηθεὶς τὴν 16 Ἰουλίου 1855. Σπουδάσας τὰ νομικὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἐτελειοποιήθη ἐν τῇ νομικῇ σχολῇ τοῦ Aix (Bouches du Bhône). Δικηγορεῖ ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1885 πάνυ εὐδοκίμως.

Συγοῦρος Δεσύλλας Ἀριστείδης. Διδάκτωρ τῆς Νομικῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου. Ἐργάζεται εὐδοκίμως, ἀγαπόμενος ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του.

Τρίκαρδος Ἰωάννης. Δικηγόρος ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων. Ἐχρημάτισεν καὶ εἰσαγγελεὺς εὐδοκιμήσας ἐν τῷ ὑψηλῷ τούτῳ ὑπουργήματι.

ΠΑΡΑΛΗΦΘΕΝΤΑ ΕΚ ΠΑΡΑΔΡΟΜΗΣ

Βολτέρας Δημήτριος. Οὗτος εἶνε ἐξ ἐκείνων τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς τῆς Ζακύνθου ἠγάπησε διὰ τὴν μεγάλην καρδίαν των, διὰ τὴν γενναιότητα, διὰ τὴν θυσίαν. Ὁ Βολτέρας ὡς πολιτευόμενος ἦτο ὅλως καρδιά, ἦτο ριζοσπάστης, ἤθελε τὴν ἕνωσι καὶ ὅταν ἦλθε ὁ Γλάδστων εἶπε πρὸς αὐτὸν εἰλικρινῶς ὅτι αἱ μεταρυθμίσεις θὰ ἀποτύχωσι. Ὁ μέγας Ἄγγλος πολιτικὸς δὲν τὸν ἐπίστευσε κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἔπειτα ἀφοῦ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν τὴν ἀλη-

θειαν τῶν λόγων τοῦ εἰλικρινοῦς Βολτέρα, ὁ μέγας φιλέλλην ἠγάπησε περισσότερον τὸν εἰλικρινῆ Βολτέραν. Ἐπὶ προστασίας ὡς βουλευτὴς διεκρίθη διὰ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Τὴν αὐτὴν θέλησιν καὶ τὴν αὐτὴν στοργὴν πρὸς τὰ πάτρια, ἔδειξε καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν βουλήν.

Ἀποθανὼν κατέλιπεν ἀνταξίαν θυγατέρα, τὴν δημοφιλεστάτην καὶ εὐγενεστάτην κυρίαν Τοῦλαν Κουτσογιαννοπούλου τῆς ὁποίας ὁ πατριαρχικὸς οἶκος εἶνε τὸ κοινὸν ἐντευκτήριον παντὸς ὅτι ἐξόχου εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας ὑπάρχει ἢ καὶ διέρχεται τῆς Ζακύνθου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ καταφύγιον τῶν ἑκάστοτε λαμβανόντων ἀνάγκην τῆς πολυτίμου συνδρομῆς της, διότι τύπος ἀληθὴς τῆς εὐγενεστάτης ὅσον καὶ τελείας χειραφετήσεως τῆς γυναικός, ἡ σεβαστὴ Δέσποινα ἀρέσκεται εἰς τὸ νὰ πολιτεύεται, ἀπολαύουσα γενικῆς ἐν τῷ τόπῳ συμπαθείας.

Γνῶμαι περὶ Σολωμοῦ.

Ὁ Σολωμὸς ἀπέκτησε φήμην μεγάλου ποιητοῦ ἐν τῇ Δύσει, εὐθὺς ἅμα τῇ ἐμφανίσει του, μεταφραζόμενος εἰς ἁπάσας τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ ἐξυμνούμενος ὑπὸ τοῦ Γκαῖτε. Παρήγορον εἶνε ὅτι ἀνατείλασα καὶ παρ' ἡμῖν φιλολογικὴ ἠώς, κατηύγασε καὶ ἐν Ἑλλάδι ἡ δόξα τὸν Βάρδον καὶ ἤδη ἡ Πατρὶς στέφει τὸν ποιητὴν μὲ τὸν στέφανον τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος ἔστεψε τὰ «Ψαρά». Τὴν ποιητικὴν λάμψιν τοῦ Σολωμοῦ θὰ ἐζήλευον, οἱ ἀδάμαντες τῆς Γαλκόνδης, οἱ μαργαρῖται τοῦ Ὀφὲρ καὶ τὰ ρουβίνια τῆς Κεϋλάνης, τὴν μαρμαρυγήν του τῆς Πεντέλης τὰ μάρμαρα καὶ τοῦ ποιητικοῦ του θρόνου τὴν βάσιν ὁ Ὄλυμπος καὶ ἡ Ῥοδόπη.

Μυριόστομος ἡ κραυγὴ ἡ ἐξαγγέλλουσα τὴν φήμην του, πινδάρεως ὡς «ἡ φαρμακωμένη του» καὶ φρικιαστικὴ ὡς «ὁ Λάμπρος του».

Διὰ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων θέλω νὰ ἑρμηνεύσω τὸν θαυμασμόν μου, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸν ποιητήν, ὅστις διὰ τῆς ποιήσεώς του, τὴν αἴγλην τῆς φύσεως, ἥτις μὲ περιβάλλει, καὶ νομίζω ὅτι ἔχω ὑποχρέωσιν ὑπερτάτην νὰ εὐγνωμονῶ πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις μὲ θερμαίνει καὶ ζωογονεῖ ὡς ὁ ἥλιος, ὅστις μὲ φωτίζει ὡς ἡ σελήνη, ὅστις μὲ μαγεύει ὡς οἱ ἀστέρες. Οὐδὲν λοιπὸν ἄπορον ἂν ἐνυπάρχῃ ἐν ἐμοὶ καὶ αἴσθημά τι εὔγνωμον, πρὸς τὸν Ἑλ-

λῆνα ἄνδρα τὸν γεννῶντα μοι ἀορίστους πόθους καὶ ὀνειρώδεις ρεμβασμούς.

17 Μαΐου 1902. **Δημ. Ἀμπελορράβδης.**

Ὁ Σολωμὸς ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος ποιητὴς τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Μεθ' ὅλην τὴν Ἰταλικὴν ἐπίδρασιν, διετήρησε τὸ Ἑλληνικὸν αἴσθημα καὶ μὲ ὅλην τὴν γλωσσικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀτέλειαν παραμένει ὁ ψάλτης τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἀθῆναι. **Δ. Ι. Καλογερόπουλος.**

ΣΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

Μὲ δάφνης κλάδο ἀμάραντο
τ' ὁλόλευκο ἄγαλμά σου
τὸ στεφανώνει ὁλόκληρο
τὸ Ἔθνος, ἡ Ἑλλάς σου.

Κι' ἀπὸ τὸν τάφο βγαίνουνε
οἱ Ἥρωες τοῦ Εἰκοσιένα,
—ἐκεῖνοι ποῦ Ἐσὺ ἔψαλλες—
κι' ἔρχονται ἐμπρὸς σ' ἐσένα.

Κύτταξε... ὁ Μπαΰρων ἔρχεται
κι' ὁ Μπότσαρης σιμόνει...
νὰ κι' ὁ Κανάρης τὸ δαυλὸ
τὸ στολοκαύτη ὑψώνει.

Κι' ἔτσι ἕνας κόσμος ὅλο φῶς
'μπρὸς στ' ἄγαλμά σου χύνει
κι' ὕμνο λατρείας, ὦ ποιητή,
τὸ κάθε στόμα ἀφήνει.

Ζάκυνθος 1902

Κώστας Καιροφύλαξ

Σημ. Ἐπὶ τῆς Στατιστικῆς τῆς Ζακύνθου παρατηροῦμεν ὅτι ἔκτοτε ἐπῆλθον μεταβολαί τινες ὧν σπουδαιότεραι αἱ ἑξῆς: 1) Ἀντὶ τοῦ Γεωργίου Ρώμα τοῦ φιλοπάτριδος φιλοπόλιδος καὶ λαοφιλοῦς ὅσον καὶ εὐγενοῦς βουλευτοῦ, μὴ ἐκτεθέντος, ἐξελέγη βουλευτὴς ὁ Γ. Μελησινὸς καὶ 2) ἀντὶ τοῦ ἀποχωρίσαντος Διευθυντοῦ τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης Δ. Μερκάτη ἀνέλαβεν τὴν διεύθυνσιν ὁ γνωστὸς ἀνὰ τὸν τραπεζητικὸν κόσμον διὰ τὴν ὀξεῖαν ἀντίληψιν καὶ βαθεῖαν πεῖραν του, Δ. Κούρτσουλας.

ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Ἐκάμαμεν εὐγνωμόνως ἀνωτέρω λόγον περὶ Ἐθνικῆς Τραπέζης. Ἤδη, ὅτε μετὰ τὴν ψήφισιν τῆς συμβάσεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τὰ πράγματα φέρονται εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσῃ ἡ Ἰονικὴ τὸ παραταθὲν διὰ μίαν δεκατετραετίαν ἔτι προνόμιοον της εἰς τὴν Ἐθνικήν, ἀντὶ συμφωνηθησομένης ἀμοιβῆς, εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ὁ κ. Στρέϊτ ὁ νουνεχέστατος διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, θέλει διατηρήσῃ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης, τοποθετῶν τούτους εἰς τὰ ἱδρυθησόμενα ὑποκαταστήματα τῆς Ἐθνικῆς, διότι καὶ δίκαιον εἶνε καὶ τὸ συμφέρον τῆς Ἐθνικῆς θέλει δεόντως ἐξυπηρετήσῃ, γνωστοῦ ὄντως ὅτι πάντες οὗτοι πλὴν ἐλαχίστων ἴσως ἐξαιρέσεων διακρίνονται ὡς ἄριστοι τραπεζιτικοὶ ὑπάλληλοι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ἐν τέλει τοῦ παρόντος βιβλίου νομίζομεν καθῆκον ἱερὸν ἡμῶν νὰ ἐξάρωμεν, ὅπως οἱ ἁπανταχοῦ Ἕλληνες γνωρίσωσιν, τὸν ἔνθερμον πατριωτισμὸν καὶ τὴν πρὸς πᾶν ἐθνικὸν ἔργον ἔγκαιρον καὶ πρόθυμον ἀρωγὴν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, Ἐνετίας, Ἁγίου Λουδοβίκου, Καφταγὰφ Αἰγύπτου, Γαλαζίου, Βραΐλας, Αὐστραλίας, Βερολίνου καὶ Τράσβααλ.

Ἄξιος μνείας εἶναι ὁ πατριωτισμὸς τῆς ἐν Τράνσβααλ Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς ὁποίας ὁ εὐγενέστατος καὶ πατριωτικώτατος Πρόεδρος κ. Δημήτριος Καραντζῆς, κατώρθωσεν, ἐν διαστήματι ὀλιγοτέρῳ τῶν δύο μηνῶν, νὰ περιέλθῃ εἰς ἡμᾶς ἀπάντησις μὲ 45 συνδρομητάς ! ! !

Καὶ εἶνε, ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν, τὰ δείγματα ταῦτα θερμοῦ πατριωτισμοῦ, τῶν κυριωτέρων καὶ πρωτευουσῶν ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ἀσφαλῆ τεκμήρια ὅτι ἐνόσῳ ὑπάρχουν Ἕλληνες τοιοῦτοι ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ, ἐν ὅσῳ ὑπάρχουν *Ὀλιβέται, Καρραβιαι, Βαλλιανάται, Γιαννόπουλοι, Παΐζαι, Καραντζεῖς, Ραγκαβαί, Μάνροι*, Σολωμοί, Ἀσημακόπουλοι, Λιμπρῖται καὶ Γιαννιῶται ἐξέχοντες ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἡ Ἑλλὰς καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ζεῖ καὶ θὰ ζῇ ἀκμάζων καὶ προσκόπτων.

Ἄγγελος Μωρέττης

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΕΥΧΟΥΣ

Εἰκόνες ἐν τῷ κειμένῳ

Παρεκτὸς τούτων περιέχονται καὶ 91 ἐν ὅλῳ εἰκόνες ἐν τέλει τοῦ παρόντος βιβλίου, εἰς δύο ὁλόκληρα τυπογραφικὰ φύλλα Ἤτοι ἐν συνόλῳ ἐν τῷ κειμένῳ εἰκόνες 177...........

ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς — δραχμὰς χιλίας
Ἡ Α. Ε. Πέτρος Κόμης Ρώμας — φρ. χρ. πεντακόσια

Δῆμος Ζακυνθίων Σώμ. 20, Ἐθνικὴ Τράπεζα Ἑλλάδος 15, Δῆμος Πειραιῶς 12, Δῆμος Λαυρεωτικῆς 10, Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν 10, Ἡ. Α. Υ. ὁ Πρίγκηψ Ὑψηλάντης 10, Πέτρος Χυσανθόπουλος 10, Ἑλληνικὴ Κοινότης Βενετίας 10, Δῆμος Ναυπλιέων 8 † Πρώην Ἀθηνῶν Προκόπιος 6, Ὑποκατάστημα Ἰονικῆς Τραπέζης Limited 6, Γρ. Μαρασλῆς 5, Κ. Καραπάνος 5, Ν. Κρίτσας δήμαρχος 5, Γρηγ. Μάνος 5, Γ. Μεταξᾶς 5, Γ Βροῦτος 6, διὰ τρία σώματα ἐνεγράφησαν οἱ κ. κ. Ἀ. Κομοῦτος, Σεμίραμις Μαυροκορδάτου, Ἀρχιεπίσκοπος

Κερκύρας Μαλβίνα Νεβέρνια Ὁμήρου, Δανιὴλ Παππαδάτος Ἱεροδιάκονος Λ. Δεληγιώργης, Α. Σολωμός, διὰ δύο σώματα ἐνεγράφησαν, οἱ κ.κ. Α. Π. Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύθου Διονύσιος, Ι. Ν. Χριστοφίδης Δῆμος Ἑρμουπόλεως, Βίκτωρ Μαρτίνης, Παναγ. Βαλιανάτος, Ἀδελφοὶ Γαλιατσάτου, Μ. Ζ Χρισοβελώνης, Δημ. Τερζάκης, Ἡ Α. Π Διον. Νικολόζης Ἀρχιεπίσκοπος, Νήνος Ὀλιβέτη, Μάρκος Λεύης, Ἀνδρ. Ἱερομνήμων, Γ. Πολίτης, δι'ἓν τεῦχος ἐνεγράφησαν οἱ κ.κ. Π. Λοϊζίδης, Α. Ε. Μανιάδης, Σ. Γ. Νέγρης Φ. Μαυρῖκος, Χ. Νικολαΐδης, Αἰκ. Ν. Φουρνιωτάκη, Μιχ. Πετρᾶς Μ. Φιλαΐτης, Γ. Καυσομανώλης, Κ. Σ. Πλατῆς, Δῆμος Θήρας, Ι. Ζ. Πετροκόκκινος, Στάμ. Κακανός, Γ. Α. Μοῦρδος, Ν. Παππαδόπουλος, Ἀντ. Κολάρας, Γ. Κοκκινάκης, Γ. Μπαγδατόπουλος, Ἀδελ. Ραυτοπούλου, Δημ. Καραντζῆς, Δ. Γιαννόπουλος, Σπυρ. Καραβίας, Α. Νοστράκης, Γ. Γάφος δήμαρχος, Α. Προβελέγγιος, δήμαρχος Σύρου, Δῆμος Σύρου, Χρ. Γ. Χριστοδουλος, Κηλ. Δ. Παππαιωανίδης, Αθ. Η. Ἀσημακόπουλος, Γ. Κωνσταντίνου, Νικ. Η. Ἀσημακόπουλος, Γρ. Παλαιολόγος, Λ. Μπάτσος, Μ. Β. Μάσχας, Ἀ. Γ. Ἀλεξάνδρου. Κ. Οἰκονομόπουλος, Νάνης Παναγιωτόπουλος, Κ. Ληβαδιώτης, Γ. Α. Ράλλης, Α. Δ. Βόλτου, Δημ. Σκουρτέλης, Κ. Καρανιάκης, Ἐμμ. Δρακίδης, Κ. Καλομενόπουλος, Χαβιαρᾶς Π., Λαμπρινίδης Λ., Ἀποστολίδης Ι. Στ., Μπόγδανος Ι., Παππαλῆς Κ., Γ. Γ. Σφαέλλος, Ι. Δ. Χρυσικός, Ι. Καλαμβρέζας, Θεμ. Παστελᾶς., Θεοδ. Βρῖκος. Δημ, Μάτεσης, Ματθίλδη Κουτουγιανοπούλου, Βολτέρρα, Δ. ΚαλοδούκαςΣ. Γαρμπήν, Αδελ. Σαραϊτάρη, Ν· Πλοιαρχόπουλος. Δ. Φωτιάδης. Χ. Δ. Κουντούρας. Λ. Κονταρίνης. Ι. Νεόφυτος. Κ. Παππαρούπας. Βεργόπουλος. Κ. Δ. Κυπαρίσσης. Θεοδ. Μακρῆς. Δημ. ΜάξιμοςΚ. Ν. Μανιάκης, Ι. Δ Μανιάκης, Γεώρ. Κονταβᾶς, Ν. Πήλικας. Μ. Μαραθᾶς, Ν. Μιληαρέσης Ι. Α. Ζώρας. Μαρ. Καραβίας, Περ. Δρακούλης, Φ. Φραγκόπουλος, Γεώρ. Κ. Δρακούλης, Κωνσ. Δρακούλης, Μαρκ. Πορσαλέντης Β. Καστάνης, Κ. Σταθάτος, Χρ. Παλαμᾶς, Ν Παλαμᾶς, Δῆμος Ἀνδρίων Ι. Σπανίδης, Ηρ. Λεονάρδος, Α. Σταματιάδης, Αριστ. Ν. Γιαννόπουλος, Προκόπιος Δεδές, Παν. Καράμπελας, Σωτήριος Πεπές, Ν. Κοντοβουνίσιος, Γεώρ. Κλείτσης, Ιωάνν. Ζαφειρόπουλος, Γ. Μανηλίδης Γεώρ. Τσιτσάρας, Σπ. Γ. Τσιτσάρας, Γ. Δημητρόπουλος, Ι. Ἀναγνωστίδης, Κ. Ι. ΞυρογιαννίδηςΕὐαγγ. Παναγιωτόπουλος. Β. Οἰκονομίδης, Μονὴ Προυσοῦ, Ἡγούμενος Δ. Ἀγγελετόπουλος, Ι. Παππαθανασιάδης. Κ. Λάβδας. Ἡγούμενος Μιχ. Παππανδρεόπουλος. Κ. Ἀνιτάκης Τηλεμ. Παίζης. Γεράσιμος Τραυλός, Γουλιέλμος Φοντάνας. Πρωθυερεὺς Ἄγγελος Πεφάνης, Ἑλένη Δε-Τζώρτζη, Π. καὶ Ἰ. Κομπίς Δ. Καζουλίς, Π. Σαϊνόπουλος, Π. Στάμος, Μ. Δ. Κουκοκλῆς, Κ. Δ. Κουκοκλῆς, Ἀντ. Κομπίς, Ἀνδρ. Χρέντζος, Περ. Σκλαβαρᾶς, Κλέων Ραγκαβῆς, Ροβέρτος Ἄδελσσεν, Ξ. Στρατήγας, Κ. Ν. Μέρμηγκας,

Ι. Παππαβασιλείου, Ι. Μεταξᾶς, Ν. Δ.Πάτινος, Μιχ. Οἰκονομάκης, Ι. Κ. Σημαντίρας, Ε. Λαμπαδάριος, Γ. Α. Ἀργυρόπουλος, Γ. Μηλιαρέσης.Σπ. Α. Σῖμος, Δ. Γιαννουλόπουλος,Αντ Σ. Τσιρικλιάνος. Ιωάν. Φ. Χαίτης, Α. Βαλσαμάκης, Νικολ. Λάλλας, Κ. Θεοδώρου, Ι. Γρυμάκης, Δ. Σκορδάκης, Ι. Γ. Ρῖζος, Θωμ. Ἀθανασιάδης.Γερ. Σπαγαδῶρος, Γεωρ. Τσακασιάνος, Θεοδ. Σακελλαρίου, Ἀλβέρτος Λεύης, Δ. Ν. Μπότασης, Ἡλίας Λιβερᾶς, Γεωρ. Ποιλάκος, Ν. Α. Βλησμᾶς, Κ. Ν. Παυλᾶτος.

Ι. Κοκκίνης, Δ. Δ. Σωτηρόπουλος, Αλ. Δενδρινός, Ι. Ε Ραυτόπουλος, Γεωρ. Θεόφυλος, Ν. Β. Μαράτος, Σπυρ. Π. Λάμπρος, Π. Τυπάλδος Φορέστης, Ἡλίας δὲ Σούνδης, Γεωρ. Παΐζης, Φωκᾶς Σ. Παΐζης, Δημ. Καρατζᾶς, Δημ. Ε. Παΐζης, Δημ. Καλυβᾶς, Παν. Ε. Παξινός, Γεώρ. Α. Στεφανίδης, Γεωρ. Π. Βαρούχας, Νικολ. Π. Γιαννικάκης, Γεωρ. Μαυραντωνάκης, Δημ: Κοκκίνης, Μιχ. Κουρῆς, Ιωαν. Πολυξίγκης, Στεφ. Ξενικάκης, Α. Κ. Καπνιστός, Μιχ. Μακράκης, Δημ. Παππαμαστοράκης, Γεωρ. Δασκαλογιάννης, Μιχ. Σακλαμπανάκης, Ιωαν. Μιλωνογιαννάκης, Ι. Κεφαλογιάννης, Δαυ. Ξανθουδίδης, Γεωρ. Ι. Παππαδόπετρος, Εμμ. Ε. Ἀγγελάκης, Αντ-Μιχαλιδάκης, Μιχ. Σφακιανάκης, Μιχ. Κολυβάκης, Μίνως Ἡσυχάκης, Σωκρ. Κακαβίας, Ἱερεὺς Ι. Ράλλης, Δημ. Καραντζᾶς, Ιερ. Γ. Κόντης, Δημ, Ιερ. Ποταμίτης, Νικολ. Λόξας, Στ. Σταυρόπουλος, Εμμ. Μ. Πρωϊμάκης, Ιωαν. Βογιατζάκης, Γεωρ. Γιανουλάκης, Ιωαν. Γ. Σαμιωτάκης, Νικολ. Μ. Μάνδακας, Μιχ. Εμ. Περχντωνάκης, Γεωρ. Χαδουμέλης, Γεωρ. Κοντούκλης, Σταῦρος Μιχαὴλ. Γεωρ. Γρηγοράτος, Γεωρ. Κωνσταντόπουλος, Σπυρογιάνης Μακάβος, Παναγ. Πασιαλῆς, Ι. Χριστοφυλάκος, Ν. Μεταξᾶς, Γεράσιμος Παΐζης, Σταῦρος Ραυτόπουλος, Εμμ. Α. Πούντας, Μ. Λαχανᾶς, Κ. Παξινός, Γεωρ. Χόδος, Εὐάγγελος Παππαδόπουλος, Χρ. Ἀθανασόπουλος, Νικολ. Πέττερ, Νικολ. Μιχελιδάκης, Δημ. Φιλίππου, Γεώρ. Τσαμτσακόπουλος, Δ Α. Κ. Παππαδόπουλος, Ἰωσὴφ Φασουλάκης, Χρῆστος Παππαντωνίου, Ἐλευθέριος Ν. Γοβατζῆς, Κυριάκος Ροντήρης, Χρῆστος Προσαλέντης, Ἄγγελος Κουβαρᾶς, Α. Πόρτας, Φ. Κανάκας, Α Χαρίλαος, Νικολ. Ἀμιρχδάκης, Ι. Χασαρῆς, Ε. Π. Νοτάρης.

ΤΕΛΟΣ

ΟΥΓΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ

Σαπωνοποιία ἐν Ζακύνθῳ

Ἐργοστάσιον Κ. Μερκάτη

Μαθηταὶ ἰδιωτικοῦ Λυκείου ἐν Ζακύνθῳ διημερεύοντες ἐν τῇ ἐξοχῇ

Ἡ λειτανία τῆς ἐν Μαχαιράδῳ καὶ ἐν τῷ ὁμονύμῳ Ναῷ ἱερᾶς εἰκόνος τῆς Ἁγίας Μαύρας

Αἱ πετρελαιοῦχοι πηγαὶ Κερίου

Ἐρείπια συνεπείᾳ τῶν σεισμῶν τοῦ 1893, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ὑφαντουργείων

Ἡ ὀπισθία πλευρὰ τοῦ φρουρείου

Τὸ Ἀργάσι τῆς Ζακύνθου

Τὸ δάσος τοῦ Ἁγίου Διονυσίου κοινῶς λεγόμενον
Λόγγος τοῦ Ἁγίου

Ἡ Βάπτισις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανίων

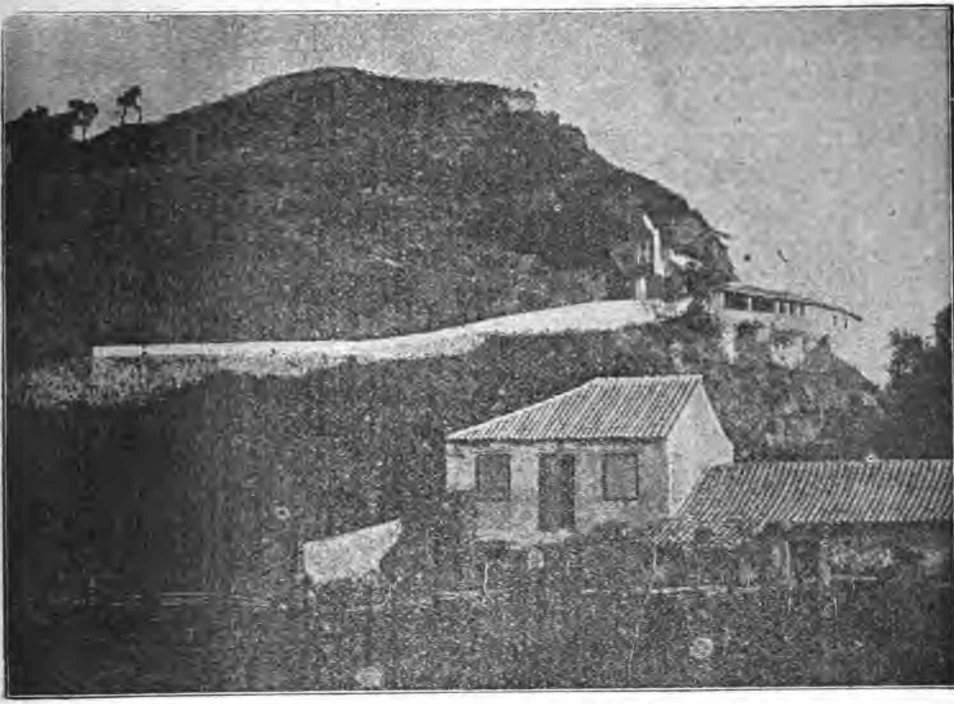
Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ὅπου καὶ τάφος
Ρώσσου πλοιάρχου

Ναὸς Ἁγίου Διονυσίου καὶ Μονὴ Ἁγίου Διονυσίου

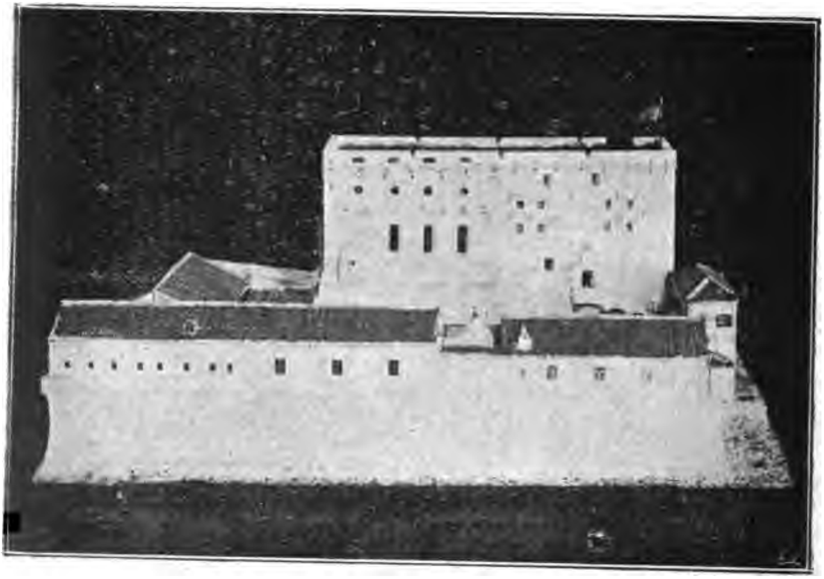
Χειρουργικὸν παράρτημα ὁ Ἅγιος Διονύσιος, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Μ τῆς Βασιλ.

Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀλυπίου, ὅπου λαμβανει χώραν
τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ πανήγυρις

Ἐνεχειροδανιστήριον καὶ Ἀρχειοφυλακεῖον

Ἡ Μονὴ τῶν Στροφάδων

Ἐργοστάσιον Β Γιούρου

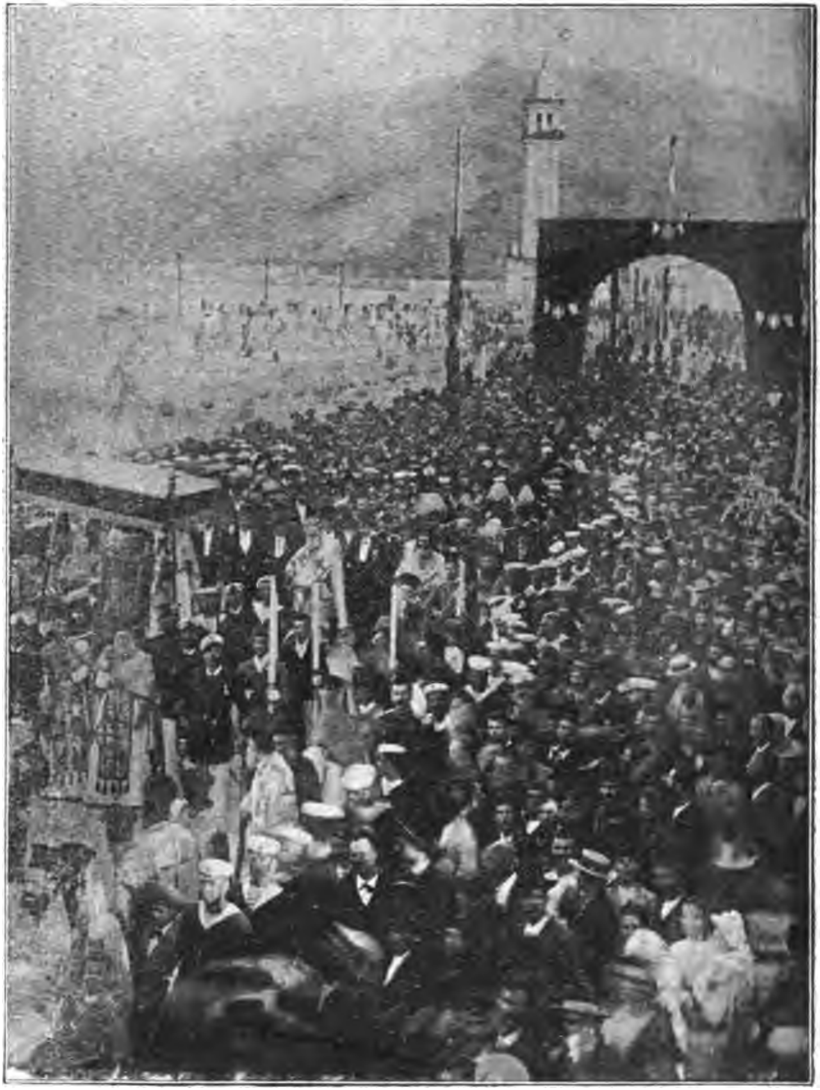
Ἀγγειοπλαστικὴ ἐν Ζακύνθῳ

Τὸ Λοιμοκαθαρτήριον Ζακύνθου

Τρύγητος ἐν Ζακύνθῳ

Λειτανεία τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Διονυσίου

Λειτανεία τοῦ Ἐσταυρωμένου ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

ΚΩΝ. ΑΡΓ. ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ

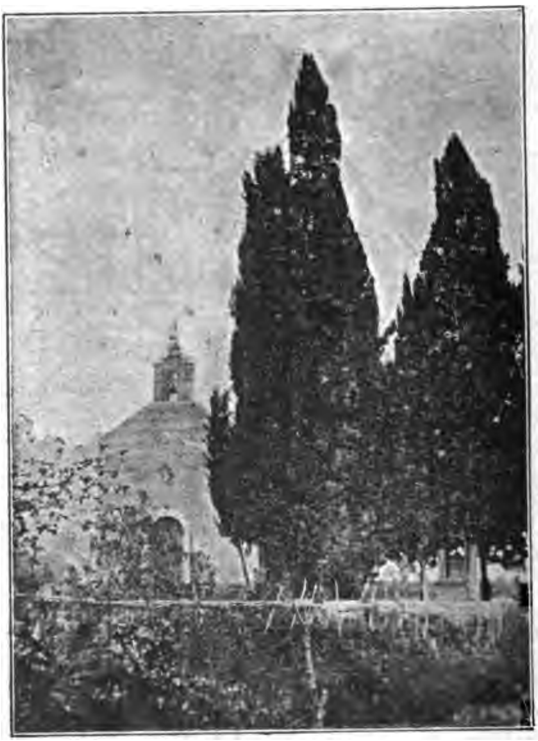

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΡΩΜΑΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΡΩΜΑΣ

Ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν

Οἰκογενειακὸς Τάφος τῶν Ρώμα εἰς Λυκιάδι

Σ. ΣΤΡΕΪΤ
Διοικητὴς Ἐθνικῆς Τραπέζης

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΑΡΑΣΛΗΣ
Μέγας Ἐθνικὸς Εὐεργέτης

ΜΝΗΜΕΙΟΝ Κ. ΛΟΜΒΑΡΔΟΥ

(Πρὸ τῆς ἐντελοῦς ἀποπερατώσεώς του)

Η ΠΟΧΑΛΙΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΑΝ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ

Οἰνοποιΐα Α. Κοριαντου

Σ. ΚΑΡΑΒΙΑΣ

ΦΡ. ΤΖΟΥΛΑΤΗΣ

Ι. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Δ. ΜΕΓΚΑΤΗΜ

Λ. ΚΑΡΡΕΡ

ΔΗΜ ΒΟΛΤΕΡΑΣ

ΑΝΤ. ΜΑΚΡΗΣ

ΛΕΩΝ ΡΑΓΚΑΒΗΣ
Πρεσβευτὴς ἐν Βερολίνῳ

Κ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ

Γ. ΡΩΜΑΣ

Τὸ προεδρεῖον τῆς Α΄. Κρητικῆς Βουλῆς

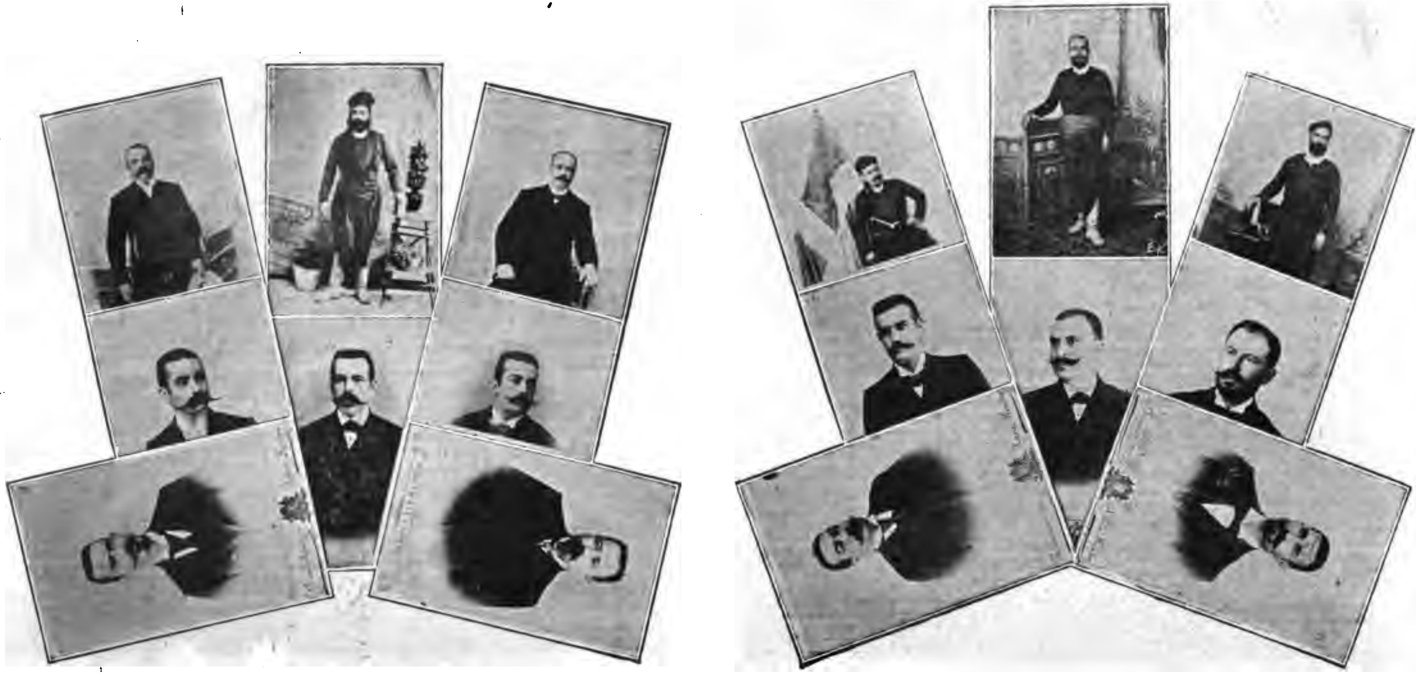
1) Δημήτριος Κοκκίνης Ἀντιπρόεδρος.—2) Γεώργ. Παντηγυράκης —3) Ἀντώνιος Μιχαλιδάκις Πρόεδρος—4) Ἐμ. Ἀγγελάκης —5) Ν. Κεφαλογιάννης—6) Μαραγκουδάκης γραμματεὺς

Πέτρ. Χρυσανθόπουλος

Παναγῆς Βαλιανᾶτος

ΚΡΗΤΕΣ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ ΨΗΦΙΣΑΝΤΕΣ ΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ

1. Πολυξίγκης—2) Γ. Δασκαλογιάννης—3) Γ. Μαυραντωνάκης—4) Μ. Κουμῆς—5) Γ. Παποδόπετρος—6) Ι. Μυλωνογιαννάκης
7) Καλοειδᾶς—8) Ε. Ἀσσαριώτης—9 Α. Καπνιστὸς—10) Μ. Μαχράκης—11) Μ. Κολιδίκης—12) Γ. Κοχκινάκης—13) Δ. Παππαμαστοράκης
14) Γ. Στεφανίδης—15) Ε. Μιτντάνης—16) Νικόλ. Γιαννικάκης

17) Κ. Λαγουδάκης—18) Χ. Πλουμουδάκης—19) Γ. Βαρούφας—20) Δ. Ξανθουδίδης
21) Μ. Σακ.λαμβανάκης — 22) Μ. Σφακιαννάκης — 23) Σ. Ξενικάκης
24 Π. Κοτζαμπανάκης

Δημ. Τερζάκης

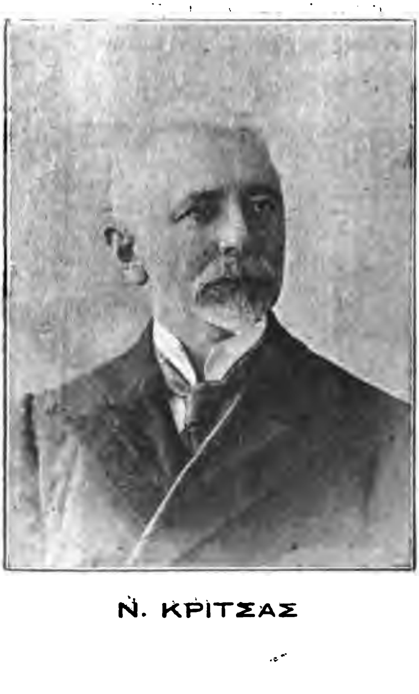
'Αν. Κομοῦτος

Δ. ΚΥΜΠΡΙΤΗΣ

ΙΩΑΝ. ΡΕΛΛΙΟΣ

Ν. ΚΡΙΤΣΑΣ

Σ. ΠΕΠΕΣ

Δ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΤΣΟΣ

Α ΙΕΡΟΜΝΗΜΩΝ

Α. ΛΟΥΝΤΖΗΣ

Μ ΧΡ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Δ ΚΑΛΟΔΟΥΚΑΣ

Π. ΚΑΤΑΙΒΑΤΗΣ

Α. ΒΛΗΣΜΑΣ

Λ ΚΟΡΙΑΝΙΤΗΣ

Γ. ΜΑ-ΓΑΡΗΣ

Κ. ΤΖΑΛΑΣ

Χωρικῶν Ζακυνθίων ἀμφίεσις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα

Ν. ΚΩΝΤΟΒΟΥΝΗΣΙΟΣ